Digitized by Google

Digitized by Google

Enc. 256 f/1

Digitized by Google

Digitized by Google

Enc. 256 f/1

Digitized by Google

Digitized by Google

MOSTANI ES RÉGI

NEMZETEKET, ORSZÁGOKAT, TARTOMÁNYOKAT, VÁROSOKAT, EMLÉKEZETRE MÉLTÓ MEZŐVÁROSOKAT, HELYSÉGEKET, FOLYÓKAT, TAVAKAT, TENGEREKET, ÖBLÖKET, FOKOKAT, SZIGETEKET, HEGYEKET, ERDŐKET, BARLANGOKAT, PÉNZEKET, MÉRTÉKEKET, 's t. e. f. ESMÉRTETŐ

L E X I K O N,

MELLYET SZERZETT

HÜBNER JÁNOS,

JOBBÍTOTT, ALKALMASZTATOTT

SPERL XAV. FERENCZ,

A' MAGYAR ÉS ERDÉLY ORSZÁGI GEOGRAPHIÁVAL TÖKÉLLETESÍTETT; A' RÉGI ESMÉRTETÉSÉVEL BŐVÍTETT; A' TARTOMÁNYOKNAK BÉCSI GYÜLÉS, ÉS PÁRISI BÉKÜLÉS SZERÉNT ELHATÁROZTATÁSÁVAL TELLESÍTETT

FEJÉR GYÖRGY,

A' PESTI K. UNIVERSITÁSNÁL OKTATÓ.

ELSŐ DARAB.

A —

KIADOTT PESTEN TRATTNER JÁNOS TAMÁS BETŰIVEL, ÉS KÖLTSÉGÉVEL, 1816.

A 7 11 1842 Digitized by Google

La Science donne des Yeux. Que de Merveilles, que de plaisirs Perdus pour l'ignorance, qui regarde, et ne voit pas.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Digitized by Google

AZ OLVASÓKHOZ.

FEJÉR GYÖRGY.

A' Nemzeteknek, Országoknak lakhelyök, fekvésök, és jelességeik szerént esmértetésök a' történetek' értésére, 's tudományok gyarapítására szükségesnek tartatott minden időben. E' fontos tárgyal foglalatoskodtak hajdan a' leg munkásabb elmék; mint Miletusi Anaximander, idősb Hecataeus, Abderai Democritus, Cnidusi Eudoxus, Peloponesusi Dicäarcus, Cyrenei Eratosthenes, idősb Plinius, Amaseai Strabó, Charaxi Isidorus, Pomponius Mela, C. I. Solinus, Cl. Ptolomaeus, Agatheme,r Stephanus Bizantinus, Aethicus, Ravenna, Vibius Sequester, Abulpharag, 's a' t; e' tudománnyal tündöklöttek a' régi legdérékebb Iróknak, Hómerus, Thucydides, Herodotus. C. I. Caesar, T. Livius, Pausanias, Ammianus Marc. Hieronymusnak munkái. E' végre a' tudós Utazók jegyzéseiket közlötték: mint Cnidusi Agatarchides, Caryandai Scylax. Carthagói Hanno, Chiusi Scymnus, Dionysius Periegetes, Eustathius Thessalonikai Érsek, I. C. Arianus, Heraclaeai Marcianus, M. Aur. Antoninus Cs. Cl. Rut. Numantinus, 's a' t.

Minekutánna a' Földleiráshoz járultak a' tartományok termési, lakosiknak száma, mivekben és fabrikákban munkásságok, mesterség és tudomány - gyakorlássok; kereskedésök 's gazdáskodássok; azoknak jövedelmeik, hadierejek, polgári kormányoztatássok: ez a' tudomány közhasznú és felettébb szükséges lőn. Annak híjával a' Tudós homályban bolyog, az Olvasó vakoskodik; az Igazgató botorkál; a' Katona jó tehetetlen; a' Kereskedő nem tudja portékájinak honnét vételét, 's hol keletét; a' polgár bénem láttya mi híjával van a' mesterségekben, kézi mívekben, fabrikákban, föld és szőlő mivelésben; az Ember nem érti, mi tellyék ki erejétől 's mennyire hatott törekedése. Az, ki a' Nemzetek és Országok' esmérete nélkül szükölkedik, vagy felettébb fennyen itél honnyáról, vagy alávalóképp, közönségesen helytelenül.

Digitized by Google

E' köz haszonra a' Nemzeteknek és Országoknak közönséges esmértetési szolgálnak leginkább: ezeknél fogva helyheztethetni el minden történeteket, itélhetni meg minden jeleneteket; elégíthetni ki minden szükségeket. Azért a' tudományok' gyarapodása olta némelly nagy férfiaink földünk' közönséges állapattyának leírásával foglalatoskodtak: Cellarius a' régi (Ch. Cellarii Notitia orbis antiqui Lipsiae.) Büsching (Doctor Anton Fr. Büschings Erdbeschreibung) a' mostani világnak közönséges esmértetésével legfőbb érdemet szereztek magoknak. Mások ismét azon voltak, hogy a' Nemzeteknek és Országoknak közönséges esmértetéséből azokat, mellyek leginkább és többnyire tudnivalók, előbetűjök szerént, a' könnyebb feltalálhatás végett, közöljék. E' szerént szerződött ama Reale Staats, Zeitungs, und Conversations Lexicon, mellynek elejbe Hübner János, egykori Lipsiai Prof. és Merseburgi, 's Hamburgi Rector († 1731) neve függesztetett, a' földleírásban szerzett érdemeire, 's elő beszédjére nézve, és mellyet közelebb Tu. Sperl Xav. Ferencz a' mi időnkig folytatott, és kiadott Gréczben 1815.

Illy közhasznú munka nélkül mindeddig elvolt a' két Magyar Haza. Noha olly deák Földirókkal dicsekedhetünk (Bél Mátyással, Benkő Ferenczel, és Szászki Tomkával) kiket akármelly külföldiek mellé állíthatunk, de honyi nyelvünkön közönséges földleírásunk, egy két rövid elő adatásokat kivévén, nem volt. E' szükségnek kipotoltatása végett Literaturánk' előmozdításán serényen dolgozó érdemes Trattner Tamás János Ur eme köz hasznú és becsü Lexikonnak kiadatására szánó magát; a' T. Pesti kis Pap Urakat megkérte, hogy a' munkát magok között fel osztván é' dicső tárgyban tegyenek elő szolgálatot Hazájoknak, mellyre számot tartani. Ők e' terhes munkát nyolczan két világi Baráttyokkal egygyütt, nemes lélekkel a' köz haszonnak és tudományoknak előmozdítására el is készítték.

Az elsö jelentésre abban, kivált a' Magyar Ország' leiratásában a' tisztelt Fordítók' gáncsa nélkül tetemes hibák tüntek ki, mellyekért a' közhasznú munkának csak nem egész becse veszedelmeskedett. Erre nézve a' fenn érdemesített Könyvnyomtató Ur engem kéntetett, hogy a' jobbítást, 's a' munkának egész vezetését magamra válalnám. Hogy illy közhasz-

Digitized by Google

nú munka nélkül tovább is ellenni ne kénteleníttessünk; hogy a' két rendbeli jó szándék fenn ne akadjon; hogy a' Literaturánk e' szerént is gyarapuljon: az író tollam alatt lévő munkámat félre tévén, a' nemes czél' elömozdíttatására a' fogyatkozások' kipótoltatásához, a' hijánosságok' helyrehozásához 's az egész munkának vezetéséhez fogtam.

Fordítás által más elökelt Nemzetektől esméreteket kölcsönözni nem szégyen: ez uttal gyarapultak a' Görögöktől a' Rómaiak; ezektől az Angolok, Francziák, Olaszok; ezektől a' Németek; kivált, ha a' munka fordításában bövebben, tökélletesebben, czélra alkalmatosabban jelenik meg, a' Németek törvénye szerént. Ök az idegen példáknak és munkáknak köszönhetik elömenetelöket; most se jö Franczia, Angol, Olasz nyelven olly tudni való ki, mellyet nyelvökre ne fordíttsanak: de azon vannak, hogy általok mindenik néműnémü tökélletesbséget, nagyobb hasznúságot nyerjen. Ezen felettébb bajos munkához fogván, arra fordítottam tehát *én is* igyekezetemet, hogy nyelvünkön e' jelen lévö Lexikon, mennyire a' szoros idö engedi, jobbítva, és nagyobb haszonra alkalmaztatva adattassék ki.

Mindenekelőtt azon voltam, hogy a' Magyar és Erdély Ország' esmértetését helyesebbé, fontosabbá, 's bövebbé tegyem annál, melly a' Lexikon, 's közönségesen a' Külföldiek által arról közöltetik. Vármegyéinknek leiratásában, mint más tartományokéban, elöadtam fekvésöket, nagyságokat, tájjékokat, folyóikat, tavaikat, hegyeiket, barlangjaikat, égallyokat, terméseiket, jelességeiket, portáikkal, és megyéikkel eggyütt. Legjobb Földleíróinknak, Korabinszky, Váli, Lipszky, 's kivált Crusius Chr.nak, Erdélyre nézve pedig Marienburgnak tudósításival éltem. E' végre többeket meg is akértem, hogy Vármegyéiknek leiratását velem közleni ne terheltessenek, és a' be küldetteket haszonra fordítottam. A' Religyióknak és nyelveknek egymáshoz képest valóságokat a' Jósef Cs. idejebéli, 's más hivatali számvétel szerént jegyeztem fel.

Tovább a' régi világ' esmértetésére figyelmeztem: eddig a' Classikus Iróknak értésére vézeték-könyvünk nem lévén, e' hijjánosságot is kitelhetöképpen megszüntettem: azon lévén, hogy e' munkának utmutatása szerént akárki is az emlékezetre méltó történeteket és

Digitized by Google

személlyeket elhelyheztethesse. E' végre a' régi görög és római világnak, Aegyiptusnak és Palaestinának kívántató esmértetését, jeles tartományira, helyeire, 's lakójira nézve beiktattam; kalauzom volt ama Danvill Mappájihoz egy tudós társaság által kidolgoztatott, és Norinbergában kiadatott ó Géographia, Mannert' munkájával egygyütt; kivált az első, mivel Danvill mappáji sokaknak megvagynak. — A' tartományoknak mostani elhatároztatássok nélkül a' Lexikon tökélletlen maradott volna; azt én a' Bécsi gyülés, és Párisi kötésnek előadásiból merítettem, 's helyenként előterjesztettem. Mindezek fölött az egyébb esmértetéséket is azon kútfőkből, mellyekből szóról szóra a' Lexikonba által írattattak (Allgemeines Geschicht und Staaten Wörterbuch Wienn 1794-6. Neueste Länder und Völkerkunde Prag 1807-15.)tellyesítettem, 's jobbítgattam. A' tartományoknak és helységeknek ritkább deák neveiket is szorgalmatosan feljegyzettem.

Illy tudni valóknak temérdek sokaságára nézve, mesterség volt mértéket tartanom, 's olvasóim' szükségeit szemeim elől elnem vesztenem: Hübner Lexikonának az a' tetemes hibája, hogy minden országokban, társalkodásban, és ujságban előforduló tárgyakat meg akart esmértetni: ezzel csupa szó magyarázatokra is terjedett; helytelen tudósításokat is, kivált a' Religyiókról fölfogott; csekély, hibás előadásokat is áltvett; a' a' közhasznúságra nem ügyelt. Én a' Nemzetek és tartományok kivántató megesmértetésére határoztam magamat; a' csupa szó magyarázatokat Szótárainkra bíztam; a' relígyióknak esmértetése végett Olvasóimat Brougthonnak Lexikonára igazítom, mellyet fordított Mindszenti Sámuel. Ebben a' tudósítások helyesebbek, bővebbek is. A' társalkodás, kereskedés, és hajókázásbeli tárgyakat is kénteleníttettem többnyire kihagyni. Dolgokat esmértető Lexikonunk nincs ugyan mind eddig; de hogy egy derék Tudósunk e' hijánosságot is kipótollya: egyhe szedvén azokat, mellyeket előadott bővebben és jobban a' Lipsiai Társalkodásbeli kézi szótár (Conversations Lexikon, Leipzig 1814-6) és elő ád a' Bécsi Újság olvasó Magazin (Magazin für Zeitung' Leser) remélhetni. Mert ámbár nincs példánk, hogy Sylvester János ólta valakinek a' Magyar Nemzet' tudománybeli kiformáltatására

Digitized by Google

törekedése a' Felsőségtől megjutalmaztatott, vagy csak megdicsértetett is volna: mindazáltal hogy az a' Felséges Urunknak szívén fekszik, Nemzeti nyelvünk gyarapíttása végett tett törvényes rendélési nyilván bizonyíttyák. Kihagytam a' Magyar és Erdély Ország esmértetéséből is mind azokat, mellyek emlékezetre, és köztudatra méltók nem voltanak: másképp a' munkának szükség lett volna szerfelett nagyra terjedni. A' közönséges földírásnak elő bocsátását pedig szükségesnek találtam.

A' mi a' Magyarságot illeti: én a' természetes, nem erőltetettt, nem németező, nem francziázó írásnak vagyok baráttya, ifjú fordítóinknak is e' volt törvényök; a' mindazáltal imitt amott esett helytelen kiejtéseiket kiegyengettem, míg a' nyomtatásra ügyellést vihettem, de nem folytathattam tovább, temérdek foglalatosságim miatt, a' 12. számnál; többnyire a' néhány gáncsokért bocsánatot kérek. — A' mi az általyában elkerülhetetlen hibákat illeti: ezeket, kivált a' Magyar és Erdély Országbélieket, én az utolsó darabnak befejezetével megfogom jobbíttani, ha tudósaink észre vétetik velem. Addig Magyar és Erdély Ország' telyes Geographiájára szert nem tehetünk, míg a' Tudós Director és Professor Urak Vármegyéiknek hiteles leírattatását bé nem küldik. E' tetemes és tőlök könnyen kitelhető munkával a' Hazáról kimondhatatlan sokat érdemelnének. Az egyéb hibákat idővel valamelly mester kéz, mint Sperl Xav. Ferecz a' Hübner Lexikonabélieket, helyre hozhattya. Pesten Jan. 11-iken 1816.

FÖLD

Digitized by Google

FÖLD LEÍRÁS KÖZÖNSÉGESEN.

Föld leírás, *Geographia*, a' Fôldnek esmértetése. Ez több féle: *Tárgyára* nézve: *Mathematikai*, melly annak mint égi testnek, nagyságát, formáját, forgását, 's t. e' f. tulajdonságit terjeszti elô; vagy *Physikai*, melly annak mint természeti testnek alkottatását, részeit, minéműségét fejtegeti; vagy pedig *Politikai*, melly annak mint polgári testnek társaságbeli állapattyát, dolgait, határit tekénti. *Kiterjedésére* nézve: *régi*, melly elejétôl kezdve a' nemzetek vándorlásáig; *közép*, melly innen Amerika feltaláltatásáig; *mostani*, melly a' mi korunkban létele szerént esmérteti meg földünket. *Közönséges* az, melly a' fôldet minden felôl, és egészen megesmértetí; *különös* ellenben, melly annak egyik p. o. mathematika tekéntetével, vagy csak valamellyik részével, p. o. Magyar Országgal, foglalatoskodik. Mindeniknek legnagy vezetéki a' helyes földképek és abrosz ok.

Földleírása mathematikai tekéntetbôl: *A' Föld* a' Nap-világnak (systema solare) egygyik része; a' Nap körûl forgó setét kerekes testeknek, mellyek Planétáknak mondatnak, egyike. A' Nap világ azon egésznek, mellyet Mindenségnek, Természetnek nevezni, kisded része. A' Nap az álló, 's magokbán világos Csillagoknak egyike. A' Fôld *Kiterjedtsége* nagy: a' mint sok országiból, és tartományiból látni való. *Formája*: kerekded; a' mint kitetszik annak valamelly hegyrôl, vagy toronyból visgáltatásából, mindenünnen lefelé homolyodik; sik térségen 's tengeren utazásból: mindég a' tornyok, 's hegyek teteji tünnek elôször szembe; és kerekded árnyékából, mellyet a' Nap és Hold közt ált ellenben erre vet: az árnyékok ollyanok szokván lenni mint a' testek magok. Ha a' Fôld kerekes nem vólna, azt környûl utazni nem lehetett vólna; de már többek környûl utazták mint Magellán és Drake a' XVI. Bougainville, Cook a' XVIII-ik században: az ellenben lévô részen érkezvén viszsza azon egy tájék felé erányozott ut-

Digitized by Google

tyaikból. De nem telyes golóbis gömbölűségű, hanem a' nap alatt fekvő részein kidomborodott, és folyvást lejebb 's lejebb nyomúlt: a' nehézségnek hová tovább nevekedése szerént. Azért a' Nap alatt eső föld részei magasabbak, 's a' tőle távúl fekvők méllyebbek. Kerekdedségére nézve, mint minden kör 360. grádicsokra osztatik, egy grádicsra tizen öt geogra. mérföldeket számlálván; és általlója, diametere, a' nap alatt nagyobbnak vétetik mint sem az ellenben lévő. Ezek szerént *kerülete* (sphaera) 5400, *közép diameterének* kiterjedése 1719, *külső szine* (volumen) 9,281,060 □ mérföldekre számláltatik. * *Látköre* (Horizon): azon linea, melly valamelly helyből föl, és aláfelé, vagy valakinek feje fölött, 's lába alatt, folytattatni képzeltetik, végre az égnek két ált ellenben függő pontyaiig ér; az első fő tető pont (Zenith), a' másik láb sark pont (Nadir) nevet visel. Minden helynek, vagy embernek tehát más és más fő tető, 's lábsark pontya vagyon e' földön. Ama linea is, melly a' föld körének közép pontyából, vagy akármelly helyéből köröskörül vonattatni képzeltetik, az égnek mind annyi pontyain végződik: azon kör, melly ezeken keríttetik, lát-kör: mivel ennél tovább látásunk nem szolgál; az első rendbéli ugyan általlyában, a' másik képestleg való. Az általlyában való lát-kör a' főtető ponttól 90°-ra esik; a' képestlegvaló kissebb; az elsö ugyan az marad, a' második minden helyre és emberre nézve más más. *Föld tájéki*: azon lineák, mellyek a' látkörnek bizonyos pontyára, p. o., oda hol a' nap föltünik, igazíttattak, világunk' *tájjéki*: illyenek főképp a' Napkelet és Nyugot (Ost, Weszt.); és azok mellyek napkeletre néztünkben balra és jobbra esnek, az Eszak és Dél (Nord. Süd.) Ezen négy nagy tájjékok-is, mét közönségesen 32, vagy 64. részekre osztatnak. Az Észak és kelet közt lévő közép tájék északi kelet N. O. a' kelet és dél között eső, keleti dél O. S. 's a' t. nevet visel. *Forgása*: hogy a' Földünk maga körül, mint a' kerék tengelye körül, a' nap kelet felé 24 óra, vagy is 23 óra, 56' és 4" alatt egyet fordúl, onnét észre vétethető, mivel ezen időközben azon pontra, mellyet elhágy, lassanként ismét vissza tér. A' földnek ezen fordúlásá-

*Azonban diametere a' Nap diameterénél többször mint 110-szer; külső szine a' napénál 1331000-szer kissebb. *Távúlsága*: a' Naptól 24266 föld fél-diameternyi mészszeségre esik.

Digitized by Google

tól van a' nappal és éjjel; a' mint t. i. valamellyik felével vagy a' Napfelé fordúl, vagy attól elfordúlt. Hogy a' Napkörül is forog, onnét tudnivaló, hogy azon égponthoz, melly alatt egykor volt, huzamos eltávozása utánn ismét viszsza érkezik. E' forgásától függ az esztendő. E' megfordulása 365 napokban, 5 órákban, 48' ban és 45"-ben telik. Hogy a' föld forog a' nap körül mint a' pecsenye a' tűzhely körül, nem a' Nap a' föld körül, mint nem a' tüzhely forog a' pecsenye körül: bizonyságra hozta *Copernicus* Miklós halhatatlan munkájában: „De revolutionibus orbium coelestium'. A' napnak földünk körül forgása csupa látszás: valamint ollykor is, midőn sebesen a' hajón valamelly partfelé vitetünk, ez látszatik felénk közelíteni. Keppler szerént a' földnek Napkörül forgása hoszszúkás körü (elliptica orbita) 's 121,504,240 mérföldnyi. Merkúrius és Vénus Planétáknál alább forog. A' Hold úgy kereng körülötte mint az a' nap körül. — A' Föld *sarkai*, *és tengelye*: azon két egymás ellenlévő pontok, mellyeken maga körül forog a' föld, annak északi és déli sarkai; azon linea, mellyet e' két sarkoktól a' földnek közép pontyán keresztül huzattatva képzelni, annak tengelye. Ez ha kifelé folytatni képzeltetik mindenik feléről, az ég-boltozatnak két pontyain végződik. Ezen ég' két pontyai Ég sarkoknak neveztetnek; egyik északi, a' másik déli; és a' Csillagok, mellyekben ezen pontok esnek, Sark-csillagok. — *Egyenlítő köre*: azon linea, melly a' sarkoktól egyenlő meszszeségre a' földnek középpontya körül kerítetik, azt két egyenlő részekre, északira és délire, hasíttya, azért egyenlítő kör (Aequator), vagy a' Hajósoknál általlyában *Linea*, nevet visel. Europa a' Földnek északi felén esik. — *Déli kőre:* a' sarkoktól az egyenlítő körnek minden pontyain számtalan lineákat huzhatni: az, melly valamelly helynek fötető, és lábsark pontyain által kerittetik, annak láthatárát két egyenlő felekre, keletire és nyugotira, hasíttya, 's annak déli köre. (Meridianus.) Azért minden helynek más más nap kelete, nyugata, és dele vagyon: mivel mindeniknek külömböző a' fötető és lábsark pontya. E' külömböző déli lineák közt legnevezetesebb az, melly a' Tenerifa szigetbéli Piko hegy tetőn, mint a' természettől meghatároztatott ponton, vagy is Ferró szigetén, a' Párisi Csillagvisgálótól nyugatra 20°-ra vonúl keresztül. Ez első

Digitized by Google

déli Linea (Meridianus primus) név alatt esméretes. — *Szélessége és hoszsza*: Bizonyos helynek az egyenlítő körtül északra vagy délre távúl este, annak északi vagy déli szélessége; hossza pedig annak az első déli líneától távúl léte. *Időjárási*: Azon köz, mellyben a' föld a' nap alatt forog nyugatról keletre, Föld' uttya, vagy fogyó linea (Eccliptica.) Ennek lapja az egyenlítőjével meg nem egygyez, hanem inkább vele 23 1/2° nyi szegletet formál. Innét van az, hogy a' földnek külömbféle tartományi külömböző időben nem egyaránt világíttatnak és hevittetnek meg. Az Eccliptica kétszer csap által az egyenlítőn: ezen két pontok *egyenlítöknek* (aequinoctialia puncta) neveztetnek, mivel ekkor a' Nap és északa egész föld szinén egyenlő. Mennél inkább azon pontoktól eltávozik a' föld'úttya, annál inkább nevekedik annak egyik felén az éjjel, másikán a' nappal. Az egyenlítőnek két partyain vannak két olly pontok, mellyeken kivül a' föld nem jár, hanem azokhoz érkezvén, viszsza tér. Ezen két pontok állítok (solstitialia) és az általok kerített két körök, fordítók (Circulus arcticus et antarcticus.) Az egyik észak, másik délfelé esik. A' földnek itt létekor annak egyik felén leg hoszszabb a' nappal, másikán leghoszszabb az éjjel. A' fogyó kör nem csak 360° ra osztatik, mint minden más kör, hanem 12 jegyekre is a' Csillagvisgálóktól, mindegyikére 30 grádicsokat számlálván, noha nem forog mindenik alatt azon ideig. Ezek azon csillagzat-képektől neveztettek el, mellyek alá bélepett a' föld mintegy két ezer esztendők előtt. Illyenek:

♈ ♉ ♊ ♋ ♌ ♍

Északról: Kos, Bika, Kettős, Rák, Oroszlány, Szűz,

♎ ♏ ♐ ♑

Délről: Mérő Serpenyő, Skorpió, Nyilas, Bak,

♒ ♓

Vizöntő, Halak.

A' nap és északa egyenlősége Martius és September 20-ikán történik: először a' föld a' Kos jegye alatt van, és tavasz nyilik; másodszor a' Mérő serpenyő jegye alá jut, és ösz kezdödik. A' föld az állító pontokhoz érkezik 21-dik Juniusban és Decemberben: elő-ször a' Rák jegye alá jö a' föld, 's nyár hevül; másodszor a' Bak alá, 's tél lészen. Az egyenlítő és állító pontokon vonattatott körök, Colurusok, az egyenlítöt és a' föld út-

Digitized by Google

tyát négy felé osztyák, az esztendőnek négy részeihez képest. A' sarkok és fordító körök közt lévő térség is azoktól 23° 28, ra két felé osztatik: azon körök, mellyek e' pontokon keresztül kerittetnek, északi és déli *Sark-köröknek* (Criculi polares septem et merid.) neveztetnek. — *Melegségének és világosságának mértéke:* Nyilván a' Naptól van földünknek mind melegsége mind világossága: annak legmagasabb, 's legközelebb részeire legerősebben süt az; illyenek azok, mellyek az Egyenlítőnek két oldalain 23 $\frac{1}{2}$°-ig, mintegy 3,701, 158 □ mértföldnyire esnek: ezek kétszer függőleg, többnyire igen egyarányosan esnek, közelebb és magasabb fekvésökhez képest, a' Nap alatt. Itt szüntelen nyár uralkodik, kétszer az áryék egyenesen a' lakosok alá esik; kétféle az idő járás: száraz és nedves. A' legforróbb hévség belső Afrikában vagyon. E' környék forró övezet (Zona torrida) nevet visel, 's a' régiektől nagy hévsége miatt lakhatatlannak tartatott. A' két fordítók és sark-körök között. vagy is a' 23 $\frac{1}{2}$°-tól 66 $\frac{1}{2}$° fekvő föld-részek távulabb, és mélyebb létökre nézve a' napsütésének annyira kinem tétettek. Ezen környékekben, mintegy 2,405,462 □ mérföldnyire, a' melegség mérséklett; azért azok mérsékeltt övezeteknek is neveztetnek; egyik északi, a' másik déli. Itt az esztendőnek 4 járásai tapasztaltatnak. A' két sark-köröktől fogva egészen a' két sarkokig fekvő részek éppen távúl és mélyen esnek a' Nap függésétől; azért ennek hevítésében szük részt is vesznek, 's északi és déli hideg övezeteknek mondatnak. A' leg keményebb hideg Ochotzknál, Sziberiában, tapasztaltatik. Itt is éppen két idő járás van: a' hoszszú tél és rövid nyár, melly a' napnak fordító körhez közelítésekor meleg ugyan, de mégse elegendő a' megérlelésre. Tudni való tehát, hogy a' földnek egyenlítőtől eltávozása és közelítése szerént pontról pontra fogy vagy nevekedik a' melegség; ezen pontokon kerített körök Éghajlat (Clima) név alatt esméretesek: a' külömbözők alatt fekvő helyeknek melegségök is külömböző, az egyenlők alatt fekvőké egyenlő. Azonban ezen meleg és hidegség némely mellyékes okoktól, p. o. a' helyeknek fekvésök, magasságok, és kipáralgások által módosíttathatik. Igy a' belső Afrikában a' hegyi és tengeri szellők által az iszonyú héség enyhítetik. Erre nézve az egyenlő ég-hajla-

Digitized by Google

tok alatt is külömböző meleg és hideg lehet. — Nemkülömben külömböző a' föld világossága is. Midön a' nap annak egyenlítő köre fölett fénylik, akkor addig tart a' nappali világosság meddig az éjjeli setétség: annyi ideig láttatván a' Nap a' föld eggyik szinén mennyiig nem láttatik. Annak eltávulásához képest nöttönnö a' nappal vagy éjjel, hoszszabb vagy kevesebb ideig láttatásánál fogva. A' sarkok alatt lakók a' napot az egyenlítőtöl eltérte 's viszszatérte által, melly 6 holnap alatt esik meg, sohase láthatják: láthatárokon kivül forogván az; 's igy félesztendeig tart nálok az északa. A' természet más fények, mint a' havasok, 's fény-árok (aurora b.) világossága által segít vakoskodásokon. A' fordító körökhöz térése, és ezektöl viszsza térése közben pedig a' Napot szüntelen láttyák, akár felsö akár alsó szinen világoskodjék bár, mindenütt láthatarokon forogván. Az nem külömben 6 hólnapig tart, 's igy a' nappal is félesztendönyi nálok. Az idö járások ellenkezö képp' esnek a' föld északi és déli felén, 's alsó és felsö szinén: Afrikában a' jó reménység' fokánál akkor kezdödik a' tél, mikor nálunk a' nyár, Junius holnapban; midön minálunk tavasz nyílik, akkor Buenos Ayresnél Amerikában ösz szakad Martiusban. Midön Európában nappal van, Amerikában éjjel van; 's a' t.

Föld leirása Physikai tekéntetböl: A' Föld mindenféle szerekböl együvé alkottatott test. *Külsö szine* szározból és vízböl áll; $\frac{2}{3}$ résznyire vízböl. *Száraz része*: tulajdonképp 3 nagy, és számtalan kis részekre válik: I.) A' régi világ (Europa, Asia, és Afrika) II.) Amerika, III.) Australia. Ezeken kivül számtalan Szigetek mintegy elszórattattak a' tenger keblében. *Külömbféle nemü*: résznyire termékeny, és agyag föld, résznyire (kivált Afrikában, és Asiában) homokság. *Magassága* is külömböző, hol felemelkedtebb, hol le lapúltabb. *A' Bérczek* (magas hegy-lánczok) a' földnek néminémü geréncz csontjai: hozzájok köttetvén az egyéb részek. A' leg magasabb hegyek nem egész 20,000 lábnyira haladják meg a' tenger lapját. A' hegyeknek Királlya Chimborasszó Amerikában 19,985 lábnyira emelkedett. Ott, hol a' tengert érik, magas partokat, *Fokokat* formálnak; a' víz alá lapulván, és ide 's tova a' vízböl kiütvén tetejeket, ismét szárazat

Digitized by Google

formálnak. Gatterer véleménye szerént bizonyos összefüggésben fekszenek. Némellyek tűzokádók: midőn a' gyomrokban nevekedett szerek, p. o. a' kénkö, szénkö, 's t. e' f. a' levegönek, nedvességeknek hozzájok járúlása által felgyúladván, hathatós lánggal kicsapnak; az illy kivetett olvasztmány *Láva* nevet visel. Vannak víz okádó hegyek is. Az illy változások közben a' föld szine ingadoz. Némellyek tetejit örökös hó és fagy fedi; némellyeket az essö és szelek megkopasztottak; némellyek erdökkel, 's zöldségekkel kedveskednek. A' Szározhoz tartoznak a' *Szigetek* és *Félszigetek* is: az elsök olly részek, mellyek köröskörül vízzel környékeztettek; a' másodikak egy felöl mégis a' szárazzal közösülnek. A' száraznak tengerbe keskenyen bényúlása, Földcsucs (Erdzunge.)

A' Szározat környülvévö víz, *Tenger*; ez tulajdonképp egyetlen egy, 's több részekre oszlik, mellyek, ha a' Szároz keblébe szélesen bé szolgálnak *Öblöknek* neveztetnek; 's ha két tartományok közt szorosan terjednek által, *Tenger szorulatok*-nak, *Csatornák*-nak. Förészei e' következök: 1) *Az éjszaki jeges tenger*, melly azon sark körül többnyire fagygyal boríttya bé Europa, Asia és Amerika csucsait. Öblei: a' fejér tenger, az Obi, Jenisei, Lenai, 's a' t. öblök. 2) *A' napnyugoti Ocean*, melly Europát nyugatra választya el Amerikától. Ágai: a' Scandináviai, Északi, Keleti, vagy Baltikum, tengerek. Az Atlantikum, Marmora, Fekete, Azow, közép tengerek; 's az Aethiopiai tenger. 3) *Az Indiai Ocean*, melly keletre választya el a' régi világot Austrialiától; ágai: a' Moxambique keskeny, Arabiai és Persiai tengerek, ezen nevű Öblökkel egygyütt. A' Bengálai öböl, a' Ceylon és Malacca keskeny tengerek. A' Siam és Tunking öblök. Az Indiai szigetes Tenger (Archipelagus) 4) *A' napkeléti Ocean*, melly keletre választya el Ásiát Amerikától; ennek ágai: a' Kamcsatkai, és Anadyri tengerek; a' Pensziszkii Öböl, a' Japoniai, Kínai, 's Sárga tengerek, és az északi Archipelagus. 5) *A' déli Ocean*, melly a' déli sarkot fedi örökös jég darabokkal és elmozdíthatatlan jég halmokkal. *Tenger feneke:* e' között, 's a' száraz föld között igen nagy a' hasonlatosság. Valamint itten, úgy a' tenger fenekén is, mély és sík völgyek, magas és alacson hegyek, növevények,

Digitized by Google

és külömbféle fajta állatok találtatnak; sőt édes vízforrások is búgyognak-ki. *Mélysége* külömböző: imitt amott a' hegyek legnagyobb magasságához közelít. *Szine*, a' közönséges vélemény szerént kékes-zöld. Talán magának nincs is: hanem vagy a' tündöklő ég kékségének színét veszi magára, vagy fenekének szine hat által, vagy a' levegővel változó; némellykor az állatocskáknak és növevényeknek rothadásitól sárgúl. *Íze*: émelgő sós, keserű, 's éppen nem iható; de nem mindenütt egyenlőképp': az Atlantikum tengernek vize sokkal sóssabb mint a' Baltikumé; a' mint több és külömb testek, növevények, állatok, vagy kevesebbek 's egyenlöbbek rothadnak bennek. *Világossága*: gyakorta az egész tenger lángba borúlva látszatik. E' felséges tüneményt a' Természet-Visgálók részint a' megrothadt állati testek fosforus savanyúságainak tulajdonittyák, részint némelly parányi állatocskák' fényének. *Illyenek* a' Tenger' fölén úszkáló parányi Ténta, és *Medusza* nevü férgek. *Mozgása*: a' szelek, földnek forgása, 's a' Holdnak vonzó ereje, a' tengert szüntelen mozgásba, és gyakor háborgásba is hozzák. Az utolsó oknak tulajdoníttatik annak naponként feldagadása és leapadása is. *Származása*: a' Tenger a' folyó és essö vizekből annyira szaporodik, mennyire a' föld öblébe elterjedése, és kigözölgési által fogyatkozik. — A' vízhez tartoznak még a' *Források*, *Folyók*, és *Tavak* is. A' tengerből felható gözöket magokba szivják; a' külömbféle alattomos csatornákon elterjedteket le szürögetik a' hegyek; és azokat öszve gyüjtvén valamelly helyen kibocsáttyák; így származnak a' *Források*. Ezek a' bennök eloszlott testektől gyakran bizonyos ízt, szint, sőt hathatós erőt is kapnak, így keletkeznek az érczes, savanyú, keserü, édes, hasznos és mérges, hideg és meleg vizek. Ezek ha essö, hó, 's más nedvességekkel több erek 's patakok által egyesülnek, *Folyók*nak mondatnak. Némellyek északra, mások délre, keletre 's nyugatra sietnek a' Tengerbe: a' Folyók tehát hasonlók azon erekhez, mellyeken az éltető vér eredeti edényébe visszavitettetik. Legnagyobb folyó földünkön *Amazon* vize Amerikában. A' folyónak nagy magasságról mély árkába szakadása, *vizzuhanat*. Azon viz, melly valamelly széles mélységbe öszvegyülvén innét kinem

Digitized by Google

foly, *Tó*-nak neveztetik. Azon hely, mellynél a' viz valamelly akadék testbe ütközik, *Örvény*.

Az egész föld globisát bizonyos vékony, folyó, éltetésre szolgáló, elektrikum, rúgós test környékezi, melly *Levegőnek*, és ennek tartománnya, *Levegő-Környéknek* neveztetik. A' kipárolgott gőzök a' más felemelkedett részekkel itt ködökké, felhőkké 's t. e' f. lesznek, mellyek cseppekké egyesülvén nehézségök miatt le esnek, vagy el harmatoznak; vagy megfagyván hó, zuszmara, jég 's t. e' f. képp le hullanak. Hogy ha a' melegségnek, vagy hidegségnek, lassú vagy hirtelen öregbedése, vagy kissebbedése által a' levegői mérték-erány megváltozik, akkor benne kissebb vagy erősebb folyások erednek, mellyek szeleknek, fergetegeknek, szélvésznek neveztetnek. A' mérséklett éghajlat alatt szüntelen változnak a' szelek; a' forró övezett alatt egyenlő fuvást tartanak. Az Indiai Oceánon a' különös, félesztendős, Mousson tavasztól egész őszig déli nyugatra; ősztől fogva egész tavaszig nyugat keletre tartya fuvását. A' szelek azon tartomány parádzó környékéből, mellyeket keresztül hatnak, hideget, meleget, homokot, és külömbféle nedvességeket magokhoz vesznek; innen olly rettentők a' Sirocco, Hermattan, és a' Samum szelek. Ha az elektrikum folyónak erány-mértéke, vagy a' szárazhoz, vagy önnön részeihez képest megváltozott, minden ellentállóknak gyújtogatása, vagy széttörése által nagy ropogással, 's ég zengéssel helyrehozattatik; közönségesen esővel önti ki azt, a' mi benne felesleges, a' föld gyomrába a' növevényeknek megvíditásával. A' Természet a' Viznek Szárazhoz képestségét el nem veszti; annak híját a' völgyes tájékoknak vizbe süppedése, 's száraznak vízből kitolódása által pótolgattya ki.

Azok, mellyeket a' száraz és tenger vagy az emberi kéz' segítségével, vagy e' nélkül hoznak, *Termések*-nek neveztetnek. Ezek három Országokra osztatnak: az elsőben az Állatok, másodikban a' Növevények, harmadikban az Ásványok foglaltatnak. A' mi az *Asványokat* illeti: Vas vagyon csak nem mindenütt; nagy aranymaszszák csak a' melegebb tartományokban látszatnak a' héségtől készíttetni. Ezüsttel, rézzel, sóval a' mérseklett övezetek bövelkednek.

A'

Digitized by Google

A' legtündöklöbb nemes kövek, 's legfinomabb márványok, a' melegebb környékekben teremnek. A' *Növevények*: némellyek u. m. a' görgöcse (Kresse) Zeller, Peterszill, 's a' t. csak nem minden ég hajlat alatt díszlik. A' szélességnek 1°—30 grádicsáig a' legszebb, 's leg jobb izü gyümölcseknek, millyen az Ananas, Bannanas, Durra, Dattel, Pizáng, kenyérgyümölcs, Kokoszdió, Káffé, Kakao, Vanille, Indigo; 's a' legjelesebb füszerszámoknak, leg nemesebb gyántáknak (Harcz), leg különösebb fáknak, lakhelye. A 30°—40°-ig leginkább terem a' czukornád, és pamut; 40°—50°-ig a' tönköl, riskása, kukuricza, sáfrány, mindennémü nemesebb fagyümölcs; a' bor, szeder, és dohány, 50°—60°-ig mindenfelé gabona, krumpli, fagyümölcs; len, kender és fa; 60°—70°-ig a' moh, páfrány (Farnkraut), az alacson növevényekkel egygyütt. Innen túl esö környékeknek egész gazdagságok csak némelly gyökerekben, törpe fákban, és csemetékben áll. *Az oktalan állatok*: ezek a' zordon ég tájékokban se nem olly jelesek, se nem olly szépek, se nem olly külömbfélék, mint a' meleg környékekben. Némellyek minden ég határ alatt tenyésznek, némellyek csak egyetlen egy hajlat alatt. *A' négy lábú állatokból*: a' legjelesebbek élnek a' szélesség 1°—40°-ig u. m. a' régi világban: az Elefánt, Oroszlány, Tigris, Parducz, Szarvorrú, Bival, Tövises disznó, Pávián, Majom, Giraffe, (Teve-Parducz), Babirussa, Czibét-petymeg, vizi ló, (Nilusban, Aegyptusban); az új világban: a' Tápia (Anta), Saguar, Llama, Vicunna, Tengeri macska, Hangya Medve, Armadill Tajassú (Pézsma disznó.) 40°—50°-ig a' szökevény Nyulak, Dámvad, Teve, köszáli Zerge, Sakall, Hiéna; 's Amerikában a' puposhátú ökör. Az 50°—60°-ig: a' Czoboly, Vidra, Kásztor, Torkos borz, Nyest, Hiúsz, Jávor szarvas, Murmutér, Pézsma, Hörcsög. 60°—70°-ig a' fejérmedve, pikkelyes medve, köroka, Lemming, Moscusos ökör (Amerikában), 's a' közönséges Rozmár. Ezentúl csak nehány prémes állatok, 's imitt amott a' Tarándok, és ebek kóválognak. *A' madarak*: némellyek mint a' Lud, Kácsa, házityuk, Vadgalamb, Feketevarjú, Holló, mezei pacsírta, veréb, minden özvezet alatt othon vannak; mások csak bizonyos ég a-

* *

Digitized by Google

latt tartyák lakásokat: 1°—40°-ig találni a' leg jelesebb madarakat, millyenek a' Strucz (Afrikában), Casuar (Ostindiában) Papagáj, paradicsom madár, Fregatte, Tropikmadár, Arany fáczán; Amerikában a' Suri vagy Amerikai Strucz, Condor, Pápa keselyü, Aras, Cácudu, Borsevö, Colibri, Reptelen (Fettgans, Délitengeren, Tüztartományban), Ondu (Isle de France, Union szigetekben.) Ibis (Aegyptusban.) 40°—50°-ig A' fáczán, páva, pulyka, Ortolan, Albatros. 50°—60°-ig a' szakállos keselyü, jég madár, Darrú, Gólya, Kánya, csóka, húros madár, rigó, pintyöke, fülemile, fajdtyúk, fogoly, túzok. 60°—70°-ig a' hófajd, veres lud, dunnalud, hattyú; ezentúl csak vétve lelni borzadozó madarakat. Az *uszómászók*: ezek közzt a' legnagyobbak, 's leg szaporábbak, a' meleg övezetben vannak: u. m. a' viziló, krokodil, chamaeleon, csergö, és más kígyó nemek; Amerikában a' kaiman (Alligator), Westindiában a' Leguán. *A' halak*: ezek közül kevesen tartózkodnak egy bizonyos helyen: az ángolna mind két világban, a' ponty ellenben csak az Europai vizekben. 50°—60° között találtatnak a' legjelesebb halak: u. m. a' czethal, az éjszaki rabló (Nordkaper) csik, tökehalnak több nemei; a' dors, gadócz, félszegúszó, scholle, skomber, Thinhal; a' héring, az emberevö czápa, rája hal, tok; a' fekete tengerben és Wolga vizében a' viza; a' meleg övezet alatt lévö tengerekben a' Muréna, Guyánában, a' remegö angolna; Chinában az aranyhal; a' közép tengerben a' szárdella, 's a' t. A' nagyobb folyókban: a' lazacz, galócza, csuka, márna, harcsa, ponty, 's a' t. Balatonban a' Fogas. *A' Bogarak*: a' legszebb cserebogarak, és lepkék Brasiliában, K. és N. Indiában, 's általlyában a' melegebb környékekben találtatnak; sáskák csak nem mindenütt; a' nagyok, és enni valók Arábiában; a' kosenillák leginkább Lengyel Országban; a' skárlát férgek Mexikóban, Indiában; a' Karmazsin bogár déli Europában; a' selyem bogár csak nem minden tartományokban, még az 50° túl is; a' mérges darás igen közönségesen találtatik; szintúgy a' méhek is részszerént az odvás fákban, és föld alatt lévö lyukakban, részszerént a' kasokban; a' Moskita nevü szunyogok a' heves környékeket víják leginkább, de a' hidegebbeket is heves nyárkor legnagyobb pókok

Digitized by Google

vannak Jávában; a' Torontálpókok Nápoly Országban. A' rákok közt legnevezetesebbek a' Moluckkiak. — A' *Csiga állatok* (Conchilien): A' gyöngy termő állatok, nem csak a' tenger partokon, hanem némelly folyókban is; az Ostreacsigák sok tengerpartokon; a' bíborcsigák a' középtengerben, Déli Indiában, a' méntáscsigák Malediven és Tahditi tartományban. Legszebb csigák általjában a' meleg övezetbéliek. *A' Klárisok* (Korallen): a' veres tengeren egész házak vannak Klárisból; a' déli tengeren sok Szigetek kláris héjjal fedettek; a' tengerből kinövő klárisfák a' hajósoknak veszedelmök. *Az okos állat:* Az ember a' földnek minden környékéhez, 's minden élet módjához hozzá törődhetik, ott is meg él az ember, hol a' kénesö megfagy; ott is, hol a' héség a' forró víz melegségét meghaladja. Az élet módja, és szokás, ég-hajlat és tartomány néminémü külömbségeket szereznek benne; jelesebbeket az élet módja és szokás, csekélyebbeket az ég hajlat és tartomány: a' mint a' Zsidókban és Czigányokban látni való. *Az embernek testi külömbségi:* 1) a' *Szin:* ez az alabaster tündöklő fejérségétől egészen az ébenfa tündöklő feketeségéig külömbféle árnyékozatokkal leszáll. Fő színei e' következök: 1.) A' Fejéres: Európában, Nyugoti Ásiában Ob vizéig, és Kaspiumi tengerig, és északi Afrikában Senegal és Neger vize tájékáig. 2.) Sárga-Barna, vagy olajszínü: az egyéb Ásiában, keleti Austrialiában, és északi Amerikában. 3.) Réz-verhenyeges, Amerika egyéb részeiben. 4.) Setét sárga, vagy fakó, a' déli Indiai és Australiai Szigetekben. 5.) Fekete a' közép Afrika lakosa, a' Neger és nyugoti Australiai. Ezeknek vegyült elfajzati a' Creolok, Mulattok, Mesztitzek, Zambók, Terczeronok, 's a' t. Betegek: a' mindenütt találkozható Kakerlákok. 2.) *Az alkottatás, és haj.* Az olajszinü embernek haja vékony, képe lapos, szemhéja szoros nyilású. A' réz szinünek haja egyenes feszes szálú, képe külömbféle, többnyire mesterkélt formáju. A' Déli Szigetbélinek üstöke sürü, órra lapos, szája széles, 's képvonásai kiállók. A' Negereknek hajok kondor, orrok pizse, ajakok pittyedt, ábrázattyok alsó része alá függő. Az Európa, Napnyugoti Ásia, Északi Afrika, és Északi Amerikabélinek testalkottatása legszebb. 3.) *A' nagyság:* A' legkissebb ember 4 lábnyi

Digitized by Google

a' Sark-körön túl; a' legnagyobb 6 lábnyi, és több is Patagoniában. De egész óriás 6 ½ lábnyi, vagy törpe, 4 ½ lábnyinál kissebb Nemzetek nincsenek. — *Az emberek lelki külömbsége.* 1.) *A' nyelv*; ez vagy csupán egyes kimondásokban külömb, vagy egész szavakban is; vagy éppen mindenikben. Az első rokon, a' másik idegen nyelv. 2.) *A' Religyió*: Az emberek, vagy e' világnak egy valóságos legfőbb okát esmérik annak, 's mint azt tisztelik, vagy nem. A' kik valamelly ama legfőbb ok alatt lévő dolgot isteníttenek meg gyarló képzelődésök szerént, vagy valamelly állat, vagy csillag, vagy ember, vagy bálvány imádók. Az egy igaz Isten imádóji vagy a' Móses által adatott religyiót követik, Tanaita, Gemarista 's Karaita, *Zsidók*; vagy a' Kristústól kijelentetett Religyiót: *Keresztények*; és vagy Római Katholikusok, vagy nem. *A' Római Katholikusok* a' Római Pápával, mint Kristus fő helytartójával, hitegyességet követvén, vagy deák szertartással élnek, vagy göröggel: az elsők deák szertartású R. Katholikusok, Pápisták, a' másikak görög szertartású R. Katholikusok, eggyesültt Görögök. A' Nem Római Katholikus keresztények, vagy a' Római Pápától elszakadásban élő Orosz, Görög, Napkeleti Anyaszentegyházbéliek. Ide tartoznak a' Nestorianusok és Jacobiták is. Vagy Protestánsok: 's különösen vagy Luther, vagy Zwinglius, és Calvinus szerént való Evangelikusok. E' másodikak reformatusoknak is mondatnak, és hozzájok tartoznak az Angliai Egyházbéliek (Episcopalisok), Presbiterianusok 's Remonstransek. Ezen Evangelikusokhoz tartoznak még a' Mennoniták (ujjon keresztelők) Quaeckerek, Herrnhutterek, 's más Szakadások is. Vagy pedig Unitariusok, Arianusok, nem egy Istent három személyben, hanem egyben hivők. Egy valóságos Isten imádóji végre azok is, kik a' Mahomettől költött kijelentést követik; Mahometanok; és Sunnitak, vagy Schiitek. 3.) A' *Kimivelteteés*: Az emberek némellyek elegendő esméretek nélkül is szükölködnek: Kimiveletlenek, Vadak; némellyek tudományos esméretek nélkül vannak, Félkimivelttek, Barbarusok. Némellyek mind testi mind lelki tehetségeikre nézve kifejtöztek, kimiveltettek, csinosultak. 4.) *Az élet mód*: némellyek a' terméséket bészerzik vadászat, halászat, marha tartás, föld, szö-

Digitized by Google

lő, 's gyümölcsfa míveltetés által; mások azokat kidolgozzák, 's nemesítik a' kézi müvek, fabrikák, kézi munkák és mesterségek által; mások azokat eladják szárazon és tengeren kereskedés által. 5.) A' *Karakter*, vagy érzés és cselekedet módja: a' vadász nemzetek vad, kegyetlen természetüek, találtatnak közöttök Emberevők is, mint az Új Seelandiak. A' halász Nemzetek többnyire gyávák, tudatlanok, és babonások szoktak lenni. A' Pásztor Nemzetek többnyire bátrak szoktak lenni. A' Földmivelők már a' kimiveltetésnek első fokán állanak. A' Mesterségeket, Fabrikákat, és kereskedést üző nemzetek csinosultak.

Föld leirása politikai tekéntetből. A' régi föld 1492dikig csak Európából, Asiából, és Afrikából állott. Genuai Colon Kristóf találta fel a' világnak negyedik részét, az új világot az, említett esztendőben, de melly nevét Americo Vespuci Florentiai fitól vette. 1768tól fogva Angol Cook James annyi tartományokra talált a' déli tengeren, mellyek világunknak ötödik részét teszik. Az elszórtt Szigetek külömb külömb hajósoktól találtattak fel. A' Földnek mindenik része külömbféle, kissebb vagy nagyobb részeket, *tartományokat*, foglal magában, mellyek birodalmaknak, országoknak, herczegségeknek neveztetnek. A' tartományoknak egyes lakó helyei *városok*, *mező városok*, *helységek*, *faluk*, vagy *puszták*, 's a' t. A' *határok* vagy természetesek, p. o. a' vizek, hegyek által; vagy szövetségesek, a' kötés vagy elrendeltetés által meghatározottak. A' *nagyságok*: egykor szélességek és hosszúságok szerént mértföldekre mérettettek, mostanában □ mértföldekre számláltatnak leginkább. *Felosztatások*: vagy geographiai, ha helyheztetések szerént váltak külön, úgy mint Hibernia Angliától és Scotziától; vagy intézetbeli: u. m. A' Franczia Országé bizonyos osztályokra. *A' Lakosok*, kik valamelly tartományban élnek. *Az uralkodó hatalom*: azon igazgatás, melly alá vetették magokat a' lakosok a' polgári társaság czéljának elérésére, meghatározlatott kormányrendszerént, nyilván, vagy alattomban: ha az egy személy kezében áll, *Fejedelmi az Uralkodás*, (Monarchica regiminis forma), és pedig ha minden tartalék nélkül, határozatlan; ha bizonyos tartalék mellett, meghatároztatott. Ha az Uralkodó hatalom több élő

Digitized by Google

kelt személyeknél áll, *Nagysági* az *Uralkodás*. (Aristocratica). Ha avval a' nép maga él; *köznépi* az Uralkodás (Democratica), és pedig vagy csupa, vagy vegyes. Ha több tartományok vagy országok egyesülnek a' közjónak kölcsönös keresetére, a' társaság Szövetséges: mint Helvetziában, és Frigyes Északi tartományokban. *Az Igazgatás tárgyai*: a' törvény, és igazság, kiszolgáltatása; bátorság és közjó eszközöltetése; a' szükséges jövedelmeknek bészerzése, és a' társaságnak bátorsága. *Az ország rendei*: azok, kiknek az igazgatáshoz jelesebb vagy csekélyebb közök van: illyenek Magyar országban a' Fő Papok, Világi Nagyságok; a' Nemeseknek és Királyi Városoknak személy-viselői; 's néhol a' parasztoké is. *Az Ország fő javai*: az igaz Religyió, a' társok erkölcsiségének elömozdításánál fogva; melly *uralkodó*, ha bizonyos jussokkal bíró, *türettetett*, ha behatároztatott; A' Tudományok: ezek hoznak mindent kivántató világosságra; 'S a' mesterség-üzésben, földmivelésben, belső és külső kereskedésben serénység: ezek nyitnak utat a' jövedelmeknek mennél bizonyosabb, 's leg könnyebb bészerzésére. *Az ország ereje*: a' jövedelmek, hadi seregek szárazon és tengeren, és a' más uralkodó hatalmasságokkal megszövetkezés. — *A' religyió nyilván való gyakoroltatásának helyei*: Keresztényeknél a' Szentegyházok, Templomok, Oratoriumok; a' Zsidóknál a' Sinagógák; a' Töröknél a' Mecsetek; az Indianusoknál a' Pagodok, 's t. ef. *A' Religyió kiszolgáltatói*: a' Keresztényeknél Papok, Plébánusok, Ministerek, Prédikátorok; a' Zsidóknál Rabbinusok, a' Töröknél Imámok, az Indianusoknál a' Brachmánok 's t. e.f. A' Tudományok és Szép-mesterségek közöltetnek az alsó Gyermek és Leány-iskolákban; a' felsőkre gyakoroltatások tétetnek a' Gymnasiumokban és Lyceumokban. A' Tudományok rendszerént és tellyességgel oktattatnak az Universitásokban és Academiákban. Vannak olly társaságok is, mellyek a' tudományos felvilágosodást, és gyarapúlást köz igyekezettel elömozdítják; vagy a' szép képfestő, 's faragó, és építtő mesterségek tökélletessitésén dolgoznak. Ezek szép mesterségek, és tudományok' Academiái. E' végre intéztettek a' Könyv, pénz, régiség, ritkaság, kép-gyüjtemények is, s a' t.

Digitized by Google

A' Kereskedés külsö vagy belsö: a' mint a' kézi mü-vek, portékák, termések vagy az Országon kivül vi-tetnek, vagy benn maradnak. *A' Katonaság* gyalog vagy lovag; állandó, vagy az Ország védelmére fel-kelö. A' Lakosoknak száma: közép számláltatás sze-rént: 865 millió; általlyában 1000 millióra tétettet-hetik. Ásiában 491, Európában 182, Afrikában 120, Ameríkában 24, Australiában 1½ milliónyi lakosok számláltatnak közönségesen.

RÖVIDÍTÉSEK.

al.	—	alsó.
Amer.	—	America.
Birod.	—	Birodalom.
Birt.	—	Birtok.
Cs.	—	Császár, császári.
D.	—	Dél.
É.	—	Észak.
Ek.	—	Eklezsia.
Erd.	—	Erdély.
eszt.	—	esztendö.
Eur.	—	Europa, europai.
Evan.	—	Evangelicus.
Fabr.	—	Fabrika.
Fel.	—	Felsö.
fó.	—	folyó.
for.	—	forint.
Fr.	—	Franczia.
gar.	—	garas.
grád.	—	grádics.
Grófs.	—	Grófság.
Hg.	—	Herczeg.
h.	—	ház.
Helys.	—	Helység.
Helyt.	—	Helytartó, Helytartóság.
Her.	—	Herczeg, Herczegség.
K.	—	Kelet.

Digitized by Google

k.	—	kis.
Ker.	—	Kerület.
Keresz.	—	Keresztény.
Kir.	—	Király, Királyi.
Kirs.	—	Királyság.
Kl.	—	Klastrom.
l.	—	lásd, lakos.
Lom.	—	Lombardia.
Luth.	—	Lutheranus.
Magy.	—	Magyar.
mfd	—	mérföld.
mvs	—	mezőváros.
n.	—	nagy.
ném.	—	német.
Ny.	—	Nyugot, napnyugot.
Orsz.	—	Ország.
Oszt.	—	Osztály.
pléb.	—	plébánia.
ref.	—	reformatus.
S.	—	Saint, Szent.
's a' t.	—	's a' többi.
's t. ef.	—	's több effélék.
's t. m.	—	's több mások.
stad.	—	stadium.
sz.	—	szélesség.
szig.	—	sziget.
Sz. K. vs	—	Szabad Királyi város.
tart.	—	tartomány.
temp.	—	templom.
t. i.	—	tudni illik.
tör.	—	török.
Urod.	—	Urodalom.
v.	—	vagy.
Várm.	—	Vármegye.
Vel.	—	Velencze.
vs	—	város.
Wesztf.	—	Wesztfália.
xr.	—	krajczár.

Digitized by Google

Pa... Sz... k Kö...

A.

A. kis folyó Franczia Ország. Szeine és Marne Oszt. máskép Conon 's Baignon név alatt ismértetik; ez a' folyócska mindjárt eredetinél A. forma szigetet kerít, és nem messze Clenortól Beauverone folyóba szakad.

Aa, így neveztetik átaljában minden csekélyebb fó; innen vagyon, hogy az illy név alatt isméretes foly.k felettébb nagy a' számok külső Országokban, az innen következő zavarodásnak eltávoztatása 's egymástól külömböztetése végett tehát szokás: ezen *Aa* mellett előbi neveket is megtartani, 's evvel egybekapcsolni; p. o. Blokczyllaa, vize a' néhai Hollandiának Blokczyll környékében. Isméretessebb folyók e' név alatt:

Aa, folyó Franczia Országnak Calaisi tengerzúg osztállyában; eredetit veszi Rumilly vska mellett, St. Omer falait mosogatván Grevelingnál a' nevezett tengerzúgba ereszkedik. E' folyó máskép Agino, Eiméno neveket is visel.

Aa vagy *Aade*, kis fó. a' néhai Brabancziában, egykori alsó Maasz osztályban, mostani E. Belgyiom Országban; forrási Leodium (Lüttich) 's Geldria Tartományoknak szélein találtatnak, Északi kelet felé erányzott folyással Herczogenbusch (Silva Ducis) Vsa alatt Dommel vizével egyesülvén, Diest nevet visel, és így e' név alatt Crevecoeur erősségnél Maasz vizébe ömlik.

Aa, folyó most Belgiumi Országban, Yssel' tartományában; Szteenvik helység mellett elfolyván Blokczyll sánczolt falu mellett a' Zuidi tengerbe keveredik. Az említett két helységektől Steenvikaa, 's Blokczyllaa neveket is kölcsönöz.

Aa, máskép Helveter-aa, mely a' most említett Országnak úgyan azon tartományában; Meppel mellett elfolyván, Vecht vizébe ereszkedik.

Aa, 2 kis folyók E. Belgiumban; forrásai néhai Hollandiának Drenth nevű tartományában eredvén, minekutánna Omellandnál egyesültek, Dollárt vizébe szakadnak. A' Franczia Birodalom alatt a' Nyugoti Emsz osztályban találtattak.

Aa, két csekély Fó subsilvaniai (Untervald) Cántonban, Helvetiában: az egyik Felső-Silvaniai *Aa*nak neveztetik, 's forrásit a' Subsilvaniai Cantonban vévén a' Luczernai tóba ömlik, torkolatjánál egy kis öbölt formál, melly az Alpi-tónak hívattatik; a' másik ered a' borzas Engsztl-hegyből, Alpell vidékit nedvesítvén, Stancz Vstól nem messze a' Vierwaldstädti-tóba szakad.

Aa, folyó Helvetiának Tiguri (Zürich) Cantonában; forrásit a' Gyeni ferdőknek köszöni, áltfutván a' Phaffinki-tavat, végre a' Gryphi

Digitized by Google

(Greif)-tóban vés zel. Illy nevü folyó van Lucernai Kántonban is.

Aa, kis folyó a' néhai Vesztfalia Országban, némelyektől Velicernek is neveztetik; eredetét Horn Vssa vidékiben találja, Hervorden mellett pedig Verra vizébe ömlik.

Aa vagy Teydi-Aa, folyó Orosz Birodalomnak Rigai osztályában Lieflandiában, Düna folyónak torkolatja fölül evvel egyesül.

Aa nevü folyócskák vannak még a' Münsteri Püspökségben is négyen, a' melly Schweinfurt városa alatt foly el Alpha nevet is visel.

Aach, kis vs Würtembergi Országnak Rottveili kerül.ben fekszik a' 47° 55′ E. Sz. és 26° 57′ K. H. alatt, hegyes környékben hasonló nevü folyó mellett 500. Lakosokkal; kérkedik egy hegyen épült kastéllyal.

Aach, folyó Würtembergi Országb. Radolfzellnél Bodeni tóba önti magát.

Aach, folyó Helvetiában; forrási erednek Appenczelli (Abbatis Cella) Cantonnak Trogon vssa felül, e' Cantont elhagyván, a' Sz. Galli Cantont, mellyben Arany-Aachnak neveztetik, állfutván, Roschbach vidékinél a' Bodami vagy Briganciai tóba szakad.

Aachen, *Aix la Capelle* (Aquisgranum, Grani Palatium) 51° 55′ E. Sz. 23° 55′ K. H. csínos, jól épült, 's fallal kerített vs, Franczia Birodalomi Ruhr Osztálynak fő vssa volt, most a' Bécsi Congresszus által a' Burkus királynak birtokába jutott; 3080 házakb. mintegy 25000 katol. Lakosokat számlál, nagy hírben állanak számos meleg fördöji, úgymint: a' Császári, Sz. Kvirinusi, Sz. Korneliusi, a' Rózsa, a' Mezei, vagy a' szegények' fördöje. Említést érdemlenek fínom posztót szövő fábrikáji; jó bört, gyüszüket, kötö's varró-tőket és egyéb érez portékát készítő mívei; ezekkel 's a' vidéknek termésivel egyszersmind jeles kereskedést üz. Lakhelye volt N. Károly Cs.nak, koporsója itt vagyon; most egy Püspök széke. Díszes sok nagy épületi között, elég légyen a' Tanács Házat 's Notre Dame Templomát említeni. — Aquisgranum tartozott valaha a' Vesztfáliai Kerülethez, 's a' Juliacumi (*Jülich*) Herczegségben foglalt helyet; egyik vala az elmúlt Németh Bir. legrégibb szabad várossi közül, 's többi között IV. Károly Arany Bullájának (28. Rész. 1. §.) ereje által e' Privilégiummal birt: hogy a' választott Római Németh Császárok falai között koronáztatnának; de mivel I-sö Maximilián Császár' üdejében a' házait, vagyonait elemésztő tüz által sokat szenvedett, 's előbbi fényéből, gazdagságából sokat vesztett, Vdik Károlytól kezdve már itt többé nem koronáztattak, hanem e' helyett bizonyos kipótolásokat szoktak néki a' R. Ném. Császárok osztogatni. A' jeles Notre Dame templomában őriztettek némelly R. N. Császárok' koronázás fényéhez tartozó ékességek, úgymint: Nagy Károly Cs.árnak kardja, a' Birodalom czímere, pergamentomon arany betükkel irtt Evangyéliumkönyv, és egy megaránzyozott drága kövekkel kirakott pixis, az ebben

Digitized by Google

tartott földre, mondatik, hogy Sz. István első Mártyr' vére csöpögött légyen. Ezen okból az Aquisgranum, valamint Norimberga, szabad Birodalom várossinak Követi a' koronázás alkalmatosságával adatni szokott ebédhez hivatalosok voltak. Volt tovább e' szabad Város követinek Ratisbónai Bir. Gyülésiben a Rhénusi Táblánál helyök és szavok. Az 1668. és 1748-ban békesség köttetett benne.

Aahausz, v. Ahusz, kis Vs. a' Szálm-Szálm Herczegségben Aa folyó mellett helyes uradalmi kastéllyal.

Aahusz, az előtt Vs, most csak falu, Schvéd Orsz. Schonen tartom.ban Helge-aa torkolatjánál; vagyon néki egy helyes Balti v. Keleti tengerre szolgáló rév-partja; ebben kitétettnek a' szárazra ama portékák, mellyek mintegy 4. m.földnyire eső Krisztián vssába tartoznak.

Aak, bizonyos neme ama hajóknak, mellyekkel a' Rajna 's Mozela folyóiban élni szoktak.

Aalborg, *Alborg*, Daniában, egyik az Északi Juttiának (Jüttland) 4 megyéi közül, felső-színe 121 3/4 □ m.fdre tétetik, ezekben 5 nagyobb 's kissebb vsok, 6 Uradalmak, 1 Bárósság, 's több nemes Jószágok, 97000 Lakosokkal számláltattnak. E' Megyének fő vssa.

Aalborg, *Alborg*, Alburgum, (57° 2′ 32″ E.Sz. 27° 36′ 26″) nagy, régi, 's erőssen épült vs, fekszik egy kelemetes 's vizzel bővelködő rónaságban, Lymfort nevű mély, széles 's azért a' hajokázásnak igen kedvező folyó mellett; vagyon mély 's tágos kikötője; veszedelem távoztatása végett bémenetele vizben fekvő hordók által jelentetik a' hajózóknak. Kerülete mintegy 4800 lépéseket tészen, négy részre szolgáló kapúji, 13 hidjai, 68 nagyobb 's kissebb útzái, 6000 lakosi számláltatnak. Két Plébániákra félvagyon osztva, külön külön Templomokkal. Találni benne egy Fő Iskolát, 1 helyesen épült kereskedői Alkuházat (Börse) és más 2 szegények gyámolításokra jól rendelt Házakat. Itt lakik a' megyének Igazgatója egy régi Gothus izlés szerént épített kastélyban. Nem feletkezhetni meg nyomtatómüvéről, könyves boltjáról, selyem kézmíveiről, halzsírt olvasztó 's szappanyt főző házairól, nádmézet tisztogató míveiről. Ismeretessek tovább a' külső Országokban az itt készített puskák, pistolyok, nyergek, kesztyük, 's a' t. El kereskedés által, mellyet nem csak az említett portékájival, hanem főképen heringgel 's gabonával is szorgalmatossan üz. Már 1770-ben birtt 36. hajókkal.

Aalbuch, *Albuch*, Vürtembergi Alp-hegyeknek ama' tájéki, mellyek Brencz folyó mellett az Elvangi kerületben fekszenek; gazdag e' tájék mind épületre, mind tüzre való fával, vassal, 's bővelkedik jó szarvas marha, kivált jüh tenyészetivel

Aalen, *Alen*, (48° 47′ 20″ E. Sz. 27° 41′ 20″ K. H.) Vs. Vürtembergi Orsz. Elvangi kerületében; folyója Kochen, a' mellytől e' tájék Kochen völgyének is neveztetik, 250. többnyire fa házaiban mint egy 3000 lakosokat számlál; kiknek foglalatossági

Digitized by Google

a' földmívelés, marha tenyésztés, sörfőzés, gyapjú 's pamok fábrikák; számos utazóknak áltjárása élelmekre 's nem csekély előmenetelekre szolgál. Nem messze e' Vstól szembe tűnnek terjedt erdőségi, 's gazdag vas bányái.

Aalfelderbach, l. Rohrbach.

Aalsmer, vs. a' néhai Hollandiában, most az egyesült Belgiumi Országban, 2000. lakosokkal. Franczia Birodalom alatt a' Zuidi tenger Osztályban foglalt helyet.

Aalszt, l. Aelszt.

Aalten, népes falu az előtt Hollandiában, most az egyesült Belgiumban 4524 lakosokkal. A' Franczia Birodalom alatt felső Isalai (Yssel) Osztályhoz tartozott.

Aar, *Aara*, Abrinca, folyó, az előtt Franczia Birodalomnak Rajna 's Mozela Osztályit, most pedig Burkus király tartományit nedvesíti; eredetét veszi Eifel durva, kietlen, 's csak némely részeiben termékeny keblében, Szinczigtől nem messze a' Rajna vizébe ömlik. Tájékiba sok bor terem, innen az Aar-borok.

Aar, (*Arola*) Helvetiának jelessebb folyói közzül eredetét a' Bern Canton' délkeleti széleiben találtató 3 forrásoknak köszöni, ugymint a' felső, sötét, 's világos Arolának: ezek származnak a' Grimzeli 's sötét Arolaszarv (Finsteraarhorn) nevü jeges hegyekből; minekutána egyesültek, Arola név alatt a' jelentett folyót állítják, és így ezen folyó észak nyugott felé tartván, több patakok által nölvén a' Bregenczi-tóba ömlik, ennek kelet északi csúcsán szembetünő gyarapodott szélességgel kiszakadván, Thúni tavat, hasonló nevü Várossával áltfutja, tovább Berna vsnak falait mosogatván, minekutánna több mellesleg való apróbb 's nagyobb folyókat felvett volt, úgymint: a' Szauen vizét, Solodurum (Solothurn) alól azEmmét, Braktól nem messze a' két nagyobb mellékes Reusz és Limát folyóit, Zurzachen alól Koblencz mellett, Valdshutnak ellenében, a' Rajnába szakad. Az egész járása forrásitól torkolatjáig mintegy 40 mtfdnyi. Bővelkedik külömbféle halakkal. Nagyobb terhü hajókat Bernán alól kezd vinni.

Aar, Nassaui Herc.ség folyója, Bleiden Vsánál fakad, és DiecznélLöhn vizébe vegyül.

Aar, folyó a' Hassziai-Kasszel 's Padenborn között fekvő Valdecki Hercz.ben az eggykori Vesztfáliai Országban; forrási nem messze Arolszentől találtatnak, Vaarburgnál a' Diemel vizébe keveredik.

Aar, l. Eder.

Aaraban, Acraba, vs. Mesopotamiában Edessa környékében.

Aarau, Arovium, (47° 23′ 31″ E. Sz. 25° 38′ 45″ K. H.) Fő vssa Aargau Cantonnak Helvetiában, fekszik Arola vizének jobbján, hol híd van rajta; a' hallal bővelkedő Suszbach partjain; meglehetős 's helyesen épült vs; foglal magában mintegy 2000 refor. lakosokat külső vssával egyetemben; találni benne egy Plébániát, 1. Cantonilskolát, jó nevelő intézettel, egy árvák' házát, egy leányok' Iskoláját, egy ágyúöntő, és több külömbféle kézmíveket, mellyekben szép selyem pántlika,

Digitized by Google

ezicz, karton, jó kések 's más illyenfélék készíttetnek. Vásári nevezetessek, külsőktől is látogatatnak. Lakosi a' közellévő vas 's kőszén bányákban is foglalatoskodnak. Az elmúlt századokban itt szoktak a' ref. Cantonok Gyüléseket tartani. Jeles e' vs a' köztársaság Históriájában az itt kötött békességről, melly 1712. a' Tiguri és Bernai Cantonok, 's Helvetiának más 5 régi szövetséges Cantoni: úgymint, Luczerna, Uria, Schvicz Subsilvania 's Tugium (Zug) között felállíttatván a' számos polgárok vérével megfecskendezett szomorú czivakodásoknak véget vetett.

Aarassó, Pisidia vsa kis Ásiában.

Aarberg, Arberg, Arolaeburgum, kis módos vs. Bernai Canton. Helvetiában, fölöttébb gyönyörüséges fekvést engedett néki a' természet az Arola vizéből felemelkedő kösziklás 's fákkal bépremelt szigetben, melly a' szárazzal két híd által kapcsoltatik. A' mostanában is még virágzó Árberg Grófoknak familia-házok díszes kastélyával. Jártútjának 's szorgalmatos kereskedésének nagyobb részint köszönheti szembetünő elömenetelét.

Aarburg, csekély vska Helvetiában Aargau Canton. Arola vizének jobbján, 50 házait mind Protest. lakják, vagyon egy hegyen épült erős kastéllya.

Aardols-Fyord, egyik ama három nagy egyesült tavak közül, mellyeket Norvegiának Christiansand Megyéjében Odderaae folyónak bő vizei formálnak.

Aardey, Bergi Hercz.ben elterjedő Aar hegyeknek keleti része; nevezetes a' gazdag kő-szén bányáitól. Franczia Birodalom alatt a' Ruhr osztályban volt.

Aargau, Helvetiának mostani 20 Cantoninak egyike; eredetét a' Franczia revolutiók által okozott változásoknak köszöni; fekszik a' Rajna folyónak déli partjain, melly által egyszersmind a' Bádeni Nagy Herczeg birtokában lévő Svábságtól választatik; Tiguri, Tugium, Luczerna, Berna, Solodurum, 's Basilaea Cantonok határosi; nagyobb részint lapányos 's dombos; azért is igen kellemetes 's termékeny a' vidék, kevés dombjai csak dél felé láttatnak; találni benne két tavakat, ugymint a' Hallveilit és Rihenit, több folyóktól úgymint: az Arola, Reusz, Limmát, 's más kissebb vizektől, patakoktól öntöztetik; föld színe 33. □ mtfdet tészen, ezen 132760 lélek élödik. Meggondolván, hogy e' kis Tart.nak inkább sik 's dombos, mint hegyes mezeje, olly sok vízektől nedvítetik, könnyen lehet termékenységének nagyságáról ítélni: ez bő esztendőkben annyira emelkedik, hogy egy részit termésinek külső Tartományoknak is engedheti, a' mi kivált a' gabonára nézve Helvetiában ritkaság. Szorgalmas lakosi gabonán kivül hüvelyes veteményeknek minden nemeit, olajt adó plántákat, lent, kendert, fejér répát, mellyel marhájikat hizlalják, bőven termesztnek. Jó rétjei, gyümölcsös kertjei, borai középszerüek; de elegendő tüzellő fája nincsen. Szarvas marhát nagy számmal 's szorgalommal nevel, an-

Digitized by Google

nál csekélyebb a' ló 's juh tenyészete. Jó vas és kö-szén ásattatik benne, találni ásványos forrásokat is. Lakosi dolgossak, fáradtlan kereskedők 's mesteremberek; nagyobb része Refor. a' többi kath. Fabrikái virágzásban vannak, készíttetik itt külömbféle selyem, pamok, gyapjú, vászon 's ércz portéka; ezekkel, valamint, ha az esztendő engedi, gabonával is eleven kereskedést űz. — Ez a' Canton több több Tartom.ból állott össze: főbb részei a' Bernai Cantonnak északi vidéki, vagy az úgy nevezett alsó Argau; a' néhai Bádeni Grófság; több szabad Uradalmak, és annak előtte a' felső Austriához (ettől 1801 a' Francziáknak, nem sokára pedig ezektől Helvetiának áltengedtetett)tartozó Frickvölgy. Elosztatik 10 kerületekre, mellyeknek nevei következők: Aarau, Zofingen, Kulm, Bruck, Lenzburg, Zurzach, Bremgarten, Muri, Báden, Laufenburg, és Rheinfelden; ezek ismét alább 48 kissebb ker.kre osztatnak. Régenten Aargau név alatt azok a' Tart.ok esmértettek, mellyek a' Bernai Cantonnak, úgy nevezett Német részeivel egyetemben, magában foglalván a' mostani Szolodúri, Luczernai 's Subsilvaniai Cantonokat egész a' Constantiaitóig kiterjedtek. A' köz Társaság erszényébe esztendőnként 52212 Helvet. Frankokat fizet, a' köz hadierőhöz pedig 1205 fegyvereseket állít.

Aarhuus, Északi Juttiának, (N. Jüttland) 4. Megyéji közül, hossza 15 mtfd. szélessége mintegy 8—9 mtfd.; az egész színe 116 □ mtfdet foglal; számlált népessége csak 139000 Lélekre emelkedik. Lakosi földmívelők, innen bővelkednek gabonával, derék szarvas marha tenyészettel; ezen javainak nagy része külső Tart.okra is kivitetik. Vagyon e' Megyében 5 nagyobb 's kissebb vs, 8 király-Urad., 3 Grófság, annyi Báróság, és több nagyobb részint gazdag 's terjedt Nemes Jószág: fő Vssa.

Aarhuusz, Arhusa, Remorum Domus. (560 9′ 35″ E. Sz. 270 53′ 50″ K.H.) helyesen épült kerítettlen vs, Aalborgtól 15 mtfdre távozik, nem messze a' Bálti, vagy is keleti tengernek partjaitól, 850 házaiban számlál mintegy 4052 lakosokat. Díszeskedik 2 fő templommal, 6 kapukkal és híres 2 vásárjaival. A' Káptalanbéli Templom, melly az eggyik a' 2 fő templomi közül, 's valóban pompás épület, Sz. Kelemen Pápának 's Mártyrnak ereklyéit mutogatja. Ehez a' templomhoz még egy Iskola is van függesztve. Lakosi a' szokott városi mesterségeken kívül, még szorgalmas kereskedést is űznek; előmozdítja szorgalmokat alkalmatos rév partjok, mellyből Juttiának hajói kiszaladván, nagyobb részint Szeelandiának Kallundborg vssánál kötnek ki.

Aarlauderveen, vs az E. Belgium fölső részében, Hollandiában 2550 lakosokkal a' Zuidi tengernél.

Aaron, sziget Franczia Orsz.n, tartozik az Ille és Villaine osztályhoz, fekszik a' tengerzúgban, vagy az úgy nevezett csatornában: Sz. Maló vsától ismértetik.

Aaron, (48° 39′ 3″ E. Sz. 15°

Digitized by Google

38′ 44″ K. H.) Helység Francia Orsz. Mayenne Osztban. 200 lakosokkal. Jeles gazdag vas ásványitol.

Aarvangen. helyes 's népes falu Bernai Cantonnak felsö Argau vidékiben az Arola vize mellett Helvetiában. Vagyon ez Arola folyón álló hidja 's egy kastéllya.

Aba, hegy Török-Örmény Orsz.nak környékiben, nem messze Erzerum vsától; ennek köszöni ama hires Euphrát fó eredetét. A' Mingoli lakosoktól máskép Caicolnak is neveztetik.

Aba, Abae, Görög vs. Phokis tart.ban Apollónak régi orakulomától nevezetes.

Ababdiak, egy fölöttébb ragadozó Africai nemzet Nubiában Aegyiptomnak szélein.

Abac, *Abian*, k. vs. boldog Arabiának Jemen nevü tartományában, fekszik nem messze Aden vsától.

Abacariak, déli Amerikának Amazon környékiben Madéra fó körül lakó vad nemzet.

Abach, mvs Bajor Országnak Régen nevü kerületében a' Duna partján 500 lakosokkal Vagyon egy fördője, és egy hegyen épült mohos kastéllya; ebben, melly máskép Henrik palotájának neveztetik, született III. Henrik Császár 972dik eszt.ben, és öreg Annyával sokáig tartózkodott, a' mint mondatik. Ismeretes e' Császár a' sz. Henrik név alatt; ez volt Gizela húga által sógora Isö királyunknak. Ennek környékében volt ama 5 napi ütközet 1809. eszt. 20 24 Apr. Napoleon és Károly H. között, végre az Austriaiak vesztettek.

Abacoa. (270 27′ E. sz.) egyik a' Nyugoti-Indiának Bahama vagy Lukayes-Szigeti közül, felsö szine mint egy 4 1/2 □ Mtfd. tészen; az Angolyok birtoka alatt; foglal magában két vst., ugymint Carletint 's Marshes-Harbourt.

Abacovre. Hegy boldog Arabiának Jemeni Tart., ezen egy veszedelmes áltmenel vezet st.Adenvs.hoz, mellynek kezdeténél 2. sánczok találtatnak.

Abad. vs keleti Indiának Hindostán Tart.ban

Abadioták. mint egy 4000 lélekböl álló Nemzet közép tengernek Kréta szigetjében, Mahumdánusok felingerelt fene vad természetöket csak a' boszuállás engesztelheti.

Abadun. vs. Nyugoti Persiának Irak Adschemi Tart., nem messze Euphrát vi.neka' Persiai Tengeröbölbe való szakadásától.

Abagniak. vad, rabló Nemzet déli Afrikában; tartózkodik sátorfájival Zanguebár tengerpart környékiben, egy száraz, kösziklás 's kietlen vidékben; el vagyon több csoportokra külön külön kapitányaikkal osztva.

Abaiba. Új Kártágenának magas hegye déli Amerikában.

Abaja. Nilusnak mellékes folyója Abiszszinia országban Afrikában.

Abánszkoi, Kerületbeli vs. Jeniszey mellett Asiai Orosz Birodalomban, Kolyván Kor. Osztályban, számlál 129. H.

Abalak. Helység Orosz birod. Tobolszky Kor. Osztályában; olly csudálatos B. Szüz kép van benne, melly esztendönként processióval 14 napokra Tobolszkba vittetik.

Aballaba. Appleby N. Britanniának nyugoti Nordlandi

Digitized by Google

városa Northumberlandban.

Aballo. Avallon, régi Galliának Lingoni tart.ban szélső vsa. Antissiodorum és Sidolocum között.

Aballon. Avallon, Északi Amerikának Neufoundland szigeti földe, a' Bulli öbül, és a' Sz. Márini fok között; ezt I. Jakab Angol Király Aballoni tartománnyá rendelte.

Abalur. l. Abinzi.

Aban. vs Franczia Országnak fölső Szoánai osztályában.

Abana. Asiának Sziriai tartományában fó viz; Damaskus városánál Libanus hegyéből eredvén, a' Sziriai Tengerbe ömlik.

Abanaiok, az Orosz Róka Szigeteknek egygyike.

Abancay. folyó Spanyol déli Amerikában, Peru Országban, nem messze Sz. Luscotól, Xauxa vizébe foly.

Abanbus, Szerecsen Orsz. folyója; Meroe szigeténél Nilusba szakad.

Abano. (Aponum) Olasz Orsz. Paduai tartományának kisded vsa. Paduától 1 mfd. ferdője hires; most az Austr. birod. tartozik.

Abantis. Görög Orsz.nak tartománya hajdan; és Egeumi tenger szigete, melly *Eubeá*nak is mondatott; most Negroponte.

Abaraza. vs. Sziriában nem messze Edessától.

Abarim. hajdan Ammoniták és Moábiták köztt, másképp Nebo, Jerico ellenében Livias és Escus között fekvő hegyek. Deu 32, 49.

Abarimon. Scythiának hajdani tartománya.

Abas. Perzsiai Gyöngymérték 1/8 kevesebb a' karatnál.

Abása, sziget a' vörös tengeren, nem messze Szerecsen Országtól.

Abasci. régi népek Armeniában, Colchis tart.ban.

Abascus. folyó Colchisban, Niticától 90 stadium.

Abasgia. régi Heniochi tart. Colchisban.

Abassza. (Abgassia, Avogatia) Ásia tartománnya Georgiában Mingrelia', Circassziai tatárság és a' fekete tenger között Kaukasus tajékán; n. és k. Abasszára oszlik; helységei kevesek.

Abasszaiak. Abasszának lakosi; magok nevén *Absneiek*; Beschildbay, Schapsich, és Ratukásch nemzetségekre oszolnak; minnyájan szegények, bárdatlanok, rablók; a' mellett erősek és szolgálatra alkalmatosok; azért rabszolgákúl a' Törököknek kedvesek. Az utólsó ágazatnál Római forma sáncz találtatik négy kijárással.

Abaszcus. Asiai Származiának folyó vize.

Abaszes. Ægyiptusnak puszta, járatlan tájéka napnyugotra.

Abasszi. Persiai ezüst pénz 37 kr. és 3/4. konv. pénzben.

Abasszinaiak, belső szerecsen Orsz. hajdani népei.

Abasszus. Phrygia városa.

Abates. Abatos, sziget Ægyiptusban.

Abauj Vármegye. Nevezetét vette Abaujvárától; nagysága 52 □ mfd. Hosszasága 8. szélessége 4 mfd; fekvése napkeletről és délről többnyire Zemplén, napnyugotról Torna és Borsod, észak felöl Szepes és Sáros Vármegyék környül. Vidékje napkelet, nyugat, és éjszak felöl hegyes, erdős, sovány földü, dél felöl pedig sik, és termékeny; általlyában kies és kellemetes. Nevezetesebb hegyei *Regétz*, *Füzér*,

Digitized by Google

Szalánczi, *és* Boldogkö régi váraikkal; ezek utánn a' *Telki Bányai*, *Hilai*, *Aranyitkai*, *Kussai és Bélai*, Metzenzéfi és Jászói, érczel, fákkal hiressek. Folyói nevezetesebbek: Hernád (die Kundert) Tartza, Ozsva, Bodva, Kanyapta, Miszla, Ronyva, vizei. Tavai vagynak Izra hegyén felsőbb és alsóbb. Természet javai között legnevezetesebbek a' Szikszói, Hétzei, Göntzi és Boldogkői borai. Van gabonája, reze, vasa, hala, jó izü rákja, és t. e' f. elegendő. Öt járásai a' *Füzéri*, *Gönczi*, *Kassai*, *Cserháti* és Szikszói. I. Szabad k. vst. 239. helységeket, 41 pusztákat számlál, a' legujabb helybéli tudositások szerint. Palatinális portáji 65. egygyet 782 for. 51 3/8 kr. számlálván. Lakosi főképpen Magyarok 154. Németek 2. Tótok 72 helyeken. Katolika Plébániák vannak benne 42 fölül, ó hitüek 18 Reformáta Eklésiák 70 felé, Evangelikák 4. azon tudositások szerint. Népessége tett a' legujabb számlalás szerént 123, 938. A' Kassai püspökséghez tartozik.

Abavi. Nilus Folyónak közép főága, eredetét Abisziniának észak-nyugoti részeiben vévén Nubia felé erányzott folyással le szalad, és ott Nilusnak más két fő ágaival Tacaze és Bahr-alabiáddal egyesülvén, az úgy nevezett közép Nilust formálja.

Abbano. (45° 21' 11" E. sz. 29° 27' 48" K. H.) kis vs az Euganei domboknál a' Lombardi-Velenczei Orsz.; Padva vssától 1 3/4 mfd. számlál 2000. lakosokat. Nevezetes ferdőji miatt, mellyeknek egéséges vizeik külömbféle képen használtatnak, kedvessek leginkább az iszaposfördőji. A' Ferdő intézetek elég alkalmatossak 's minden találva találtatik. Az eltörlött Olasz Orsz. kormánya alatt a' Brenta Osztban. foglalt helyet.

Abbefort. k. vs. Norvegiának Krisztianiai Megyéjében.

Abbeville. Abtsveiler Abbatis villa (50° 7' 4" E. sz. 19° 29' 43" K. H.) hason nevü kerületnek fő vssa Franczia Orsz., fekszik a' Szomme vize mellet, a' melly itt már tengeri hajókkal is járattatik; ettől a' folyótol neveztetett Szomme Oszt.; vagyon e' vsnak, meglehetös erössége, 4 kapui, 60 hidjai; ezek között 40 köből vagyon épitve, nagyobb részint diszes utszái, 4 tágas piaczi; 4500 házaiban mint egy 15000 Lakosi találtatnak. Emlitést kiváltképen érdemlenek számos Fabrikáji, mellyekben külömbféle posztó, bársony, damasz, gyölcs, paszamant, harisnya 's más illyféle gyapju, teveször 's pamok materiából álló portékák, valamint is: Szapany, enyv, kötél 's. a' t. készitetnek. Leginkább hiresek Franczia Orsz. Van Robai név alatt finom posztót szövő fábrikáji. Ezen portékájival való kereskedése békességes üdökben nagyra emelkedik. Szerencsétlen vólt e' vsra nézve az 1773 eszt.nek Mindszent Holnapja, mellyben egy 150 mázsát foglaló puskaporos tornya meggyuladván nagyobb részit a' vsnak köhalommá változtatá. Észak felé Cressy mellett láttatik ama hires Csatapiacz, mellyben 1346ban a' Fran-

Digitized by Google

cziák az Anyolyoktól nagy vesztességgel megverettettek.

Abbotsburg. Helység Angoly Orsz. a' Dorszeti Grófságban a' Chesili nagy fövénytorlásoknak kezdetinél; nevezetessek skobén (Makrele) halászati.

Abbots-Langley. Helység Angoly Orsz. Hertforti Grofs. IV. Sándor R. Pápának születésehelye.

Abbs-Head Német tengerbe bé nyúló Fok déli Scotziában a' Bervichi Grófságnak északnyúgoti szélein, az északi szélességnek 55° 52′ 40″ alatt. Fölötte nevezetes szállások a' tengeri utazóknak.

Abbtsee. tó Bajor Országnak Szalzachi kerületeben.

Abchasia. a' Fekete tengertől Karbadiak vidékihez le nyúló tartomány; határos a' közép Asiának Caucasus tövibe fekvő ama tartományaival, mellyek a' Fekete tengernek északnyugoti partjaitól Kubán folyóig le terjednek. Eloszlik a' nyugoti és a' keleti Abchasiai tartományokra, az első, melly másképAnapai tartománynak is neveztetik, az Orosz Birodalmat, a' második a' Török kormányt ismeri Urának. Fekvése e' tartománynak magas, hegyes, földje száraz 's nagyobb részint terméketlen, kivévén a' Fekete tengerfelé le dülő völgyeit, ezekben kövér mezök, 's jó marha tenyészetek találtatnak. Lakosi termetekre nézve magassak, ép 's erös testállásúak, hadkedvellök; innét vagyon, hogy nagy része prédálással, söt ember rablással is foglalatoskodik; a' földmivelés kevésnek tetszik, csekély méh 's szarvas marha tenyészéttel meg elégednek; többnyire falukban vagy szély-szórt gunyókban laknak, a' tanyászó életet kedvellik. Tisztelik a' Koránt. Több familiákra vannak szakadozva, 's külön külön örökös vagy választott Herczegektől kormányoztatnak.

Abconde. HelységZuiderseetartományban E. Belgiomi Orszg. fekszik a' tekervényes Amstel mellett, honnét a' viz rekeszen (Schleuse) nagyobb sebességel 's cselekélyebb költséggel Ultrajectvsából Amsterdamba utazhatni mint a' szárazon.

Abdal, Abdallas, Mahumedánus Szerzetes Persiában.

Abdera. 1) régi vs. közel Nestoshoz Traciában, mái Romániában. Demokrit és Protágoras hazája. 2) régi Karthagóbeliektől épitetett vs. Spanyol Orszban. Bétisvize jobb partján.

Abdera. l. Çolystila.

Abderiták. a' néhai Trácziában fekvő régi Abdera vs.nak lakosi, különös balgatagságok miatt a' Históriában ismeretessek.

Abdest. Török szó, általjában a' kéz mosásra készített vizet jelenti; különössen pedig azt az ájtatos kézmosást, mellyet a' Törökök, minekelötte imádságokat kezdjék, vagy a' Koránt olvassák, vagy a' mecsetbe induljanak, otthon véghez viznek.

Abdiara. az előtt magányos, most a' Birmani Birodalommal egybe kapcsolt Orsz. a' hátulsó Indiában vagy Indiának tenger vizén tulsó félszigetében Pegu vizénél hason nevü Fő vs.sal

Abech. l. Habesch.

Digitized by Google

Abel. Abila, jeles vs. régi Palaestinában Gadarishoz 12 mfd. napk.

Abelbeth Maacha. jeles vs. Palaestinának éjszaki részén Ulamához közel.

Abel Keramim. vs. régi Palaestin. Philadelphiához 6 mfd. jó bor termesztéssel. Némellyek úgy tartják, hogy más néven Ampeloessa.

Abel Sittim, Abel Hasschittin, vs. Palaestinában Moabiták tart.ban Jordánhoz 60 stad.

Abella. Abella Vechia, régi vs. OlaszOszban, Campaniában.

Abella. fó Szamogiti Herczegségben Litvániában Kiczidani mellett; a' Sztikvaczába keveredik.

Abellionte vagy *Abuillona* Görögül *Apollonia*, sziget 's vs. hason nevü tónak éjszaki részeiben, k. Asiának Anatolia tart.ban; a' tónak hossza, mèllyből az említett sziget 's vs. magassan ki áll, mindegy 12 Angoly mtfd., szélessége pedig 3--4 Angoly mtfd. innen a' kereskedők nagyobb ladikokon Lubát 's Rymdatus széles fó vizektől segitettvén a'Marmorai tengerbe Konstantzinápolig, a' hová eczetet és selymet visznek, le szoktak ereszkedni.

Abellinatok, másképp *Protropok* hajdani Olasz nemzet.

Abellinum. Cámpania egykori vsa. Plinius szerént Sabbathus folyónál.

Abellova. tót falu Nográd várm. Devéntöl 1 3/4 mfd. Evang. lak. Mikovinyi földmérönknek hazája.

Abenakiak. Éjszaki Amerikában lakozó Népség az Angolyok birtoka alatt Uj-Scotziai Kor-Osztban; többnyire keresztények.

Abenberg. Kis Amberg, vs Bajor Orsz. a' felsö-Dunai kerületben 140 házakkal, egy hegyen épült kastéllyal diszeskedik. Találni környékében egy üvegbányát, szép fekete csipke, jó varótö 's üveg és tükör fabrikákat.

Abenoja. k. fó. Uj-Kastiliában déli Amerikának tart.ban. Guadiánába foly.

Abenraac. k. vs. a' Schlesvigi környéknek igen kellemetes vidékjében nagyobb része lakosinak halászattal foglalatoskodik, fekszik a'Schlesvigből Koppenhágába vezetö Orsz. utja mellett.

Abensz.. k. fó. a' Bajori felsö-Dunai kerületben, rákkal, külömbféle hallal bövelkedik; Dunába szakad.

Abenszberg. Aventinum, vs. és kastély a' Bajori felsö-Dunai kerületben a' k. Abensz fó mellett, Ratisbonától 4 mfd. számlál 123. házaiban 1060 lakosokat. A' hires Turnmajer vagy Aventinus János Történetirónak, a' ki Ratisbonában fekszik, születése helye.

Aber. tó Éjszaki Scotziának Lochaber tart.ban, hosz. mindegy 3—4 mfd. csatornya által az Irlandiai tengerrel öszve kapcsoltatik.

Beravon. Helység. déli Vallisban Angoly Orsz.nak Glamorgani Grófságában Avon mellett, sikeres mészköbányákkal.

Aberborn. Kothiana tart. vsa Scotiában Esk folyónál.

Aberbrothik. vs. déli Scocziának Anguiszi Grófs., 5000 lakosokkal, Brothik fó.nak torkolatjánál az éjszaki szél. 56° 71′ 10″ alatt, bir egy alkalmas révpartal, 70 hajókkal, mellyek által a' napkeleti' tengerpartjain fekvö vssokkal szembetünö elömenetelü kereskedést üz; en-

Digitized by Google

nek tárgyai: a' mész, köszén, len, tüzre, épitésre való fa, 's külömbféle nemei a' gabonának. Ezeken kivül fehéritlen vászon, hadi időkben pedig vitorla vászon is nagy számmal ki vitettetik. Ezen portékáji 1812 be hoztak a' vs.nak 64,000 font Sterlinget. Nem messze a' vstól. egy n. régi Apáturs.k omladéki láttatnak

Aberconvay, helység Angoly Orsz. északi Vallis tart. a' Cserrarvoni Grófság. Convay mellett, egy meglehetös révpartal; gabonával 's fával kereskedik.

Abercorn, elszegényedett k. vs. déli Scotziának Linlithgov Grofs. hires volt régen monostorjától.

Aberdon Grófság közép Scotziában; határos éjszak-nyugat felé a' Banf és a' Deveron fó.val, éjszaki és éjszakkeleti széleit a' Németh tenger mosogatja, délről a' Kinkardini, Auguszi, és Perthi Grófságoktól vétetik körül, nyugat felé pedig Inverneszig terjednek vidéki. Föld szine 1890 □ Angoly mfd., ezen 123,082 lélek számláltatik. Eloszlik 3 kerületre: a' déli Marr, az éjszak keleti Buchan, a' harmadik Aberdon proper név alatt ismeretes. Ezek közül a' két első kerület nagyobb részint kietlen, hegyes 's terméketlen, némelly helyeken erdös tájék; marha tenyeszeti ugyan jók, de annál csekélyebbek, és az is csak Buchanban találtató, gabonavetemenyi. Leg termékenyebb e' Grófságban az Aberdon környéke, mellyben az ujonnan felállított mezei gazdaság által a' föld mivelés, kiváltképen pedig a' gabona vetemény nagy gyarapodást nyert. Nevezetesebb ásványi a' Gránit 's mész-kö. Minden kézmüvei között legnagyobb szorgalmat forditanak a' harisnya szövésre; esztendönként ebből 70,000 pár tulzat vitetik ki, érette bé jön 200,000 font Sterling. Nagyobb folyóvizei közül valók a' Dee, és a' Don, mind a' kertö lazáczal bövelkedik. Fö vssa

Aberdon-New. (15° 55′ 11″ K. H. 57° 5′ 40″ É. sz.) a' Dee fó.nak torkolatjánál egy alkalmas révparttal. Nagysága középszerü, számlál 21000 lakosokat, több csinos épületekkel díszesittetik. Szembetünö a' lazáczal való kereskedése, mellyet itt a' Dee vizében nagy számmal fogdosnak 's Londonba, a' közép tengeri tart.ba, ki küldenek. Ezen kivül kiküldendö portékáji: Harizsnyából, fejérétlen vászonból, czérnából, kartonból, papirosból, füstölt disznó húsból, zablisztből, sörböl, 's a' t. állanak; helyettek bé hozatnak a' keleti tenger városainak külömbféleportékáji. Vagyon egy Universitása, mellya szerzöjétöl Marschal Colegiumának neveztetik, közönségesen 250. tanulóktól látogattatik.

Aberdon-Old, vs. az Aberdoni Grofs. Don fónak partjain 3000 lakosokkal, Aberdon-New vs.tol csak egy mfd. Ékesittetik egy Universzitassal, számlál 100 tanulókat, King szerzöjétöl King Collegiumának neveztetik.

Aberdur. Fife Grófság városa Scotziában.

Aberfaw. (Gadiva) Anglesey városa Vallis tart.nak partja felöl Angliában; hajdan a' Nordvallesben Királyi lakhely volt, most falu.

Digitized by Google

Aberliok. Anglesey szigetének vára Angliánál.

Abernethi. (Abrinca) déli Scotianak fő városa Pictusok idejében, Tay fó mellett, hajdan Püspök széke is volt.

Abergavenny, Gobanium, helység a' Monmouthi Grofság Angoly Orsz.ban, fekszik egy termékeny vidékben két fó.nak ugymint: Gavenny és Usznak egygyesülésöknél. Határjai gazdag vas 's kőszén bányákat és vas hámorokat foglalnak. Kereskedik a' környékében készített flannellal.

Abersee, tó éjszaki Scotzianak Invernesz Grofs. hossza 3 Angli. mfd. Ki folyása az Irlandi tengerbe szolgál.

Abersee, vagy másképp sz. Volfgangi-tó, egyik a' legnagyobb tavai közül Bajor Orsz.nak Szalczachi kerületében, szélessége 1, hossza pedig 3 óra járást foglal, legnagyobb mélysége 100 ölekre tétetik. Külömbféle jó izü halakkal, de kivált n. csukákkal, lazáczokkal, pisztrángokkal, bövelkedik. A' Dindeli patakot más egyébb patakokkal, mellyek talphajókkal járattatnak, öblébe fogadja.

Abertann, *Oberdannen*, k. szabad bányász mvs, Cseh Országban az Ellnbogi kerületben, 133 házakkal, a' Joáchim völgyi tanátsnak törvényszéki hatalma alatt; földje igen terméketlen, lakosi nagyobb részint csekély marha tenyészetből, csipke kötésből, és a' bányákból, melyből ezüst, 's ón, 's kobált ásattatik, tengődnek. Bir egy kathol. Plébániával.

Aberysztwith, vs. a' Cardigán Grófs. a déli Vállisban Isztvirth fónak. torkolatjánál egy tengeri ferdővel; kereskedik marhával, sertéssel, gabonával, irósvajjal, 's kötött harisnyákkal.

Abesta, most Bost, vs. régi Arachosia tart.ban Asiában.

Abeszania, l. *Abschania.*

Abex, l. *Habech.*

Abia, folyóviz az Asiai Tatárságban.

Abia, Kereskedéshelyek az Angolyoknak Szoolo vagy Xólo Philippiai szigetben.

Abia Grassze, k. kereskedő vs. a' Lombardi-Velenczei Orszb. Naviglio grande mesterség által készitett fó mellet. Az előtt Agogna Oszt.ban találtatott.

Abii, régi igen jámbor és főlette derék nemzet Imaus között Scythiában éjszakra.

Abila, Abilene, tartm. és vs. Heliopolis és Damaskus között Coelesiriában, mellyben hajdan Lysanias volt Tetrarka, az elsőtől 32, a' másikától 18 mfd.

Abila, *Abyla*, magas hegy éjsz. Afrikai Fez Orszban., Calpe hegynek, melly Spanyol Orsz.ban fekszik, ellenében; ezek a' Régieknél ismeretes Hercules oszlopi, a' keskeny Gibráltári tengerzug által egymástól választattnak. A' mai időben Abila hegye Capo Spartello nevet visel. A' Francziáktól *Majmok hegyének*, a' sok majmok miatt, a' Hollandiabéliektől pedig *Seminkel* hegyének nevezt. l. Calpe.

Abin, kis vs. Aden Orsz.ban a' boldog Arábiában, nem messze a' tengertől, Aden vstól 6 mtfd. fekszik.

Abingdon, Helys. Angoly Országnak déli részében Tamezis vize mellett az úgy nevezett Berkschini Grófságban; sörnek pörzsölttel 's vastag vászonnyal kereske-

Digitized by Google

dik. Az ide való tanácsházban tartatnak az egész Grófságnak Gyülési.

Abinzi, (*Abaliak*), az elterjedt Tatár népeknek egyik ága a' Kolywani Korm-Osz.ban Orosz Birod.ban, nem messze Kusnecskitöl, Tom mellett fekvő bérczes vidékben; a' telet föld alatt vájt gunyhóban, a' nyarat pedig sátorokban töltik. Élődnek vadászatból, némellyek földmivelésből is; vas olvasztás 's külömbf. kovács mesterségek köz foglalatosságaik.

Abiponiak, jeles Nemzet déli Amerikában a'Rio de la Plata Orsz.nak Paraguay tartom.ban lakozó népek közül. Általjában magas termettel szép testállással 's barna színnel bír ez a' megszelidített Nemzet, kivévén az asszonyi nemet, melly fejérebb színnel díszeskedik. Hajok fekete, sürü 's hosszú; szakállyok ellenbe ritka, a' mellyet azért is, valamint az egész testeken találtató szört, még a' szemöldökjeiknek sem kegyelmezvén, kiszagatnak. Erösek igen és dologra alkalmatosak, 's tartós gyakorlott úszók; a' kemény nevelés által olly annyira eltompúl érzékenységek, hogy a' legnagyobb fájdalmakat is csudálatos hidegséggel szenvedik; frissek, éles látásúak, és hallásúak, nagy öreg kort érnek. Valamint eledelök, úgy lakások, melly egy gyékén fedélből áll, igen együgyü. Nem külömböz ettől ruházatjok is, mellyet nyáron restül öszve aggatott négy szegü materiából, télen pedig vidra börből, mellyet vállaikra vetnek 's nyakoknál bégombolnak, készítenek; erre a' ruházatjokra még nemellykor egy köpönyeg formát vetnek. A' lábbelinek külömbféle nemei, valamint harisnya, nadrág, gatya 's a' t. isméretlenek nálok, közönségesen a' fejök is fedetlen. Az Aszszonyok ruházatja módja nagyon hasonlít a' férjfiakéhoz. Karjaikban és lábszáraikban külömbféle czifraságokat vagdalnak kis korokban, innend vagyon, hogy említett tagjaik tarkák mint a' török szönyegek. Sok kutyákkal eggyütt költözködnek, mellyek egyszer'smind a'vadak és strucz madarak felkergetésökre szolgálnak. Néha igen számos, 's jó erejü volt e' Nemzet, de belső czivakodássok, a' Spanyolokkal való vérengező hadakozássok, a' himlő, és kivált a' fertelmes Asszonyiszokás által, mellyel gyümölcsöket méhekben öldözik, felettébb csekély számra olvadott. Eloszlik 3 ágra: az elsöt a' *Rükahe*-iak, kik a' sík mezőségeket, a' másodikat a' *Nakaitergehe*-iak, kik a' sivatag erdőségeket választják lakásúl; a' harmadikat pedig a' *Yaaukanigga*-béliek állítják; ezen utolsó ág a' múlt századokban különös nemzetet tett de a' győzedelmes Spanyolok fegyveri által közel egészen elpusztítatott.

Abisamo, régi Vs. szerencsés Arábiáb. Adramiták tar.ban.

Abisari, Biasari, keleti India tartománya.

Abisca. Peru Orsz. tartm. déli Amerikáb. Tapy vize mellett.

Abissa, Vs. szerencsés Arábiáb.

Abiszinia, l. Habeszinia.

Abisso, *Abiso*, *Abysso*, *Atellato*, folyó Szicziliának Valdinoto Oszt.ban, a' Czeretano Helységnél eredvén, a'

Digitized by Google

Jóniai tengerbe szakad.

Ablis, Mvs. Franczia Orsz. 12 mfd. Párishoz déli nyugatra.

Ablon, Mvs. Seine mentében egy kastéllyal, Párishoz 8 mtfd.

Abnaki, Új-Angliai nemzet éjszaki Amerikában.

Abnav, régenten Duna folyónak neve.

Abnoba, régi neve azon hegyeknek, mellyekből Duna vize ered; Bingennél kezdődnek és Wetterauig terjednek.

Abo, *Tunku*, (60° 27′ 7″ E. Sz. 39° 58′ 30″ K. H.) Fő Vssa Finnia Orsz.nak azon nevü oszt.ban, fekszik a' Bochniai tenger öbölnek délkeleti bemenetelén, a' tenger parti kis Kura folyónak torkolatjánál, kerítetlen, jól épült 's kereskedő Vs; lakhelye egy Püspöknek, Itélőszéknek, 's a' Helytartónak. Díszeskedik egy Universitással, Gazdai-Társasággal, Könyvtárral, egyveleg gyüjteménnyel, és nem alá való Fábrikákkal. Számlál 1100 házakat, ezekben mintegy 12000 nagyobb részint gabonával, vászonnal, eleséggel, deszkával kereskedő lakosokat. Találni itt két alkalmas hajó építésre szolgáló helyeket, egy rév partot, de ennek bemenetele veszedelmes, és a' fából emelt gátig csak a' kissebb hajók érhetnek. Sokféle viszontagságai voltak a' jelen és múlt században e' Vsnak, 1712. elfoglaltatott az Oroszoktól, kik is 8 esztendőkig lévén birtokosi, visszaadák előbbeni Svéd Uroknak: 1742. ismét amazoktól elfoglaltatott, és egy eszt.ig birattatott; visszaadatván ismét előbbi Uroknak, utoljára 1809-ben a' mostani uralkodó Orosz Császár által meghódoltatott és örökre az egész Finnország Orosz Birodalommal öszvekapcsoltatott. Szomorú volt a' Városra nézve 1775 eszt. a' kis Asz. szony Holnap. 10dik napja, mellyben nagyobb része a' tüz által hamuvá változott. Közel a' Vs.hoz jó ásványos forrás találtatik.

Abobrica egykori vs Hispániáb.

Aboccis, egykori vs Æthiopiában, Nilus v. partján Africáb.

Abochus, megerősített régi kastély Finn Országban 1/4 mtfd Abo Vssától, foglal magában egy fegyvertárt, egy templomot, és bir egy révparttal, melly sokkal jobb az Abóinál.

Abocharama, magas hegyen épült Vs. boldog Arabiában; itt tartattak régen a' Fejedelmi kincsek, mivel a' Vsba csak egy keskeny bémenetel szolgálván, minden ellenséges támadástól 's rablástól bátor volt.

Abomey, Fő Vssa Dahomey Orsz.nak a'Felső-Guinéa vidékiben Afrikában; lakosinak mintegy 24000.re tétetik számok, házaik alacsonyok, utszái rendetlenek, azért is igen kiterjedt vs, egy mély árokkal vétetik körül. Fekvése homokos lapály, vízzel szükölködik, melly némü némü képen több mint 1/4 mtfd. folyó patakból pótoltatik, ennek vize cserép edényekben körülvitetik 's pénzért árúltatik. Itt a' fejedelmi temető hely; vagyon itt a' királynak, a' ki némellykor itten szokott tartozkodni, egy háza is a' vsban, egy pedig kivül, mind a' kettő egy 20 lábnyi magas sárfallal kerítetik körül.

Abonitichos, kis vs. Paphlago-

Digitized by Google

niában, kis Ásiáb. a' közép tenger' partján, Zephiriumtól 150 stad. bátortalan révvel.

Abono, csekély vs a' fekete tenger mellett kis Ásiának Natolia Tart.ban; itt készítettnek a' Török Birodalom gállyáihoz tartozó hajók 's hajó kötelek.

Abony, nagy, Szolnok Abony, magyar, népes, jó élő Mvs Pest Várm. Kecskeméti Járásb. Pesthez 6. Szolnokhoz 2 1/2 mtfd, sík mezőn. F. U. Ürményi, Balog, Vörös, Csuzi Urak. kat. plébániával, ref. Oratoriummal, 's pósta-házzal. Lak. 6317.kat, 762 ref. 389 zsid. 5 ó hit.

Aboraus, Abaraum, Guinéai vs Afrikában Volta vizénél.

Aborigenes, legesleg első lakosi valamelly tartománynak.

Aborough, Mvs. Suffolch Gróf. ban, Angliában; két Küldöttei ülnek a' parlamentomban.

Aborras, folyóvíz Mesopotámiában.

Abotis, Apotike, Abutig, Vs. Ægyiptusb.Nilus nyugoti részén, 1 napi járás Lykopolishoz, olajmákkal, mellyből opiumot készít.

Ábrahám, szabad puszta Szala Várm. Balaton partján, Tapolczától 1 mtfd., szőlő hegyeitől és savanyú vizeitől esméretes.

Ábrahámfalva, Abrahamova, tót falu Turócz Várm. közel Sz. Györgyhez, föl.U. a' k. kamara, lak. kat. káposztás földétől nevezetes.

Ábrahámfalva, Abrahamovcze, régi jó helység Szepes Várm. f. U. Doleviczini U; lak. kat. 510 ház 2500 lak.

Ábrahám szigete, Nossi Ibrahim, Sz. Maria szigete (26. 17o D. Sz.) Madagaskár éjszaki partján 10 mtfd. hosszú, 3 széles; fejér gyöngyös köszálokkal kerítetett; riskása, Anis, Bananás, Gumi terem benne; marhát is sokat nevel, 600 lak. Zaffé Ibrahim nemzetségbéliek.

Abrambo, Tart. a' felső Guinéai aranypartnak belseiben, hason nevü Fő Vssal, mellynek eszt.beli vásáriban sok arany eladattatik.

Abrantes, kis Vs egy kastéllyal az arany fövenyes Téjó, az előtt Tágus, folyó mellett Portugall Országnak Esztremadura Tart.ban, ennek 5 Oidoriasi közül az egyik, Marquizi titulussal. Számlál 3000 lakosokat, vidéke kiváltképen dinnyével bővelkedik. A' volt Franczia Császártól e' Tart. elfoglaltatván, Abrantes Vssa birtokával, Herczegségre felemeltettvén, Junot Generálisnak ajándékoztatott. Most ismét előbbi Fejedelmét tiszteli.

Abrener, Vs. Örmény Orsz.an, Nacsivántól 5 mtfd.; ez a' Vs. más 20 falukkal az Örmény Patriárkának Megyéjét állítja.

Abreojosz, v. *Abrolhosz*, veszedelmes tájék nem meszsze Brasiliának tengeri partjaitól, kiterjed mintegy 80. mtfd. a' tengerbe, és merő víztől beborítatott köszirtekből áll. Igen félnek ettől a' hajósok: a' Hollandiabéliek nél szokásban volt ama hajókon, mellyek szerencsésen az Abrolhosz' tájékin áltevedztek, hálaadó innepet tartani, és a' hajósoknak félelmét egy jó Spanyol országi bor itallal nyugtatni. *Abrolhosz* Portugalliai szó, 's annyit jelent, mint: Nyisd ki a' szemed.

Abres, kis Vs. Franc. Orsz.ban Pontbeauvoisienhez 1 mtfd.

Delfina-

Digitized by Google

Delfinatusban.

Abretana, Mysia Orsz. része, mellyben Jupiter imádtatott, ki azért Abretanus nevet is viselt.

Abria, (Loquabare) Vs. Scotiában.

Abrobi, l. Jabba.

Abron, folyó Franc. Orsz.ban, melly Bourbonnoisban ered, és Nivernoisban Ligeris vizébe foly.

Abrostola, Vs. nagy Phrygiában, Tricomiához délre, kis Ásiában.

Abrud-Bánya, Grosz-Schlatten, Erdélyi Mezőváros az Alsó-Fejérvár Várm. Ompoly vizénél Karl-Fejérvártól 12. mtfd. Bő arany 's ezüst bányáitól már a' Rómaiaknál ismeretes volt, innend Aurariának is neveztetett. Itt vagyon egy kis Bánya-Kamarának lakhelye. Lakosi Magyarok, Oláhok, 's kevés Szászok, kik egyesült görög hitűek, vagy refor.

Abruzzo, egyike a' 4. Fő Tartom.nak, mellyekre a' Nápolyi Orsz. 1806. eszt. történt Francziák által meghódoltatásáig fel volt osztva; éjszak felé határos a' Velenczei tenger öbéllel, keletről a' Capitanata Tartom.nyal; délről a' Terra di Lavoroval; nyugotról pedig a' R. Pápa birtokitól környékeztetik. Eloszlott 3. részekre: a' mint következnek:

Abruzzo az innensö, kerítetik az Adriai tengertől, Capitanata, Molise, 's a' tulsó Abruzzo Tart.któl; föld szinén, melly 74 1/8 □ mtfdet tészen, 227000 lélek találtatik. Joachim Nápoleon országlása alatt a' Chieti és Lancianói ker.ekre volt felosztva.

Abruzzo a' tulsó, és pedig ennek az elsö része; foglalja magában a' Teramoi Tart.t, melly néha az innensö Abruzzónak éjszaknyugati része volt, fekszik az Adriai tengar, a' R. Pápa birtoki, a' második tulsó, és az innensö Abruzzó között. Felső színe e' tart.nak 40 7/10 mtfd. tészen, ezekben 159000 lakosok számláltattnak.

Abruzzo a' tulsó, és pedig ennek a' második része; az elsötől délnyugott felé, ettől a' R. Pápa birtokitól, a' Terra di Lavoro Tart.tól és az innensö Abruzzótól környékeztetik; 134 1/3 □ mtfd. színét 250000 lakosok mívelik. Joachim Napoleon alatt ez a' két tulsó Abruzzó 5. ker.re volt osztva, az elsőben: a' Teramo és Civita di Penna ker.tek; a' másodikban az Aquilai, Civita du Cale, és a' Sulmonai ker.tek foglaltattak. Visszajövén törvényes Királya IV. Ferdinánd reménylení, hogy előbbi felosztása is viszszatérend, melly szerént Abruzzo Tar. csak két oszt.kra, úgymint az innensö és tulsó Abruzzo-ra szakad.

Absárus, egykori folyó Armeniában, és Colchisban 60. Stad. Archabistól.

Abschania, *Abeszánia*, *Abchásan*, tulajdonképp' Cserkasszia az Ásiai Tatárságban.

Abscheron, Félsziget a' nyugati Persia Schirvan Tart.ában, Bakutól Észak nyugat felé; igen nevezetessek földbalzsam (Naphta) forrási. Ezek közül némellyek, név szerént Balachain mellett, feketék, mellyekkel ferdőjiket melegítik; mások pedig fejer színüt öntenek; ez drágább a' feketénél; hasznát a' lámpásokban, főképen a' Lack-firnászokban veszik.

Absie, Absia franc. falu Poitú

Digitized by Google

tartom. Touars és Fontenai le Comte között.

Abtenau, Szalczburgi Hercz. Uradalom és falu Läme vizénél. Arbenau patak' torkolatjánál.

Abterode, Helység a' néhai Vesztphalia Örsz.nak Verra Oszt.ban Eschvegei ker.ben 156 ház. és 815 lakosokkal.

Abtsgemünd, falu Vürtèmbergi Orsz. Ellvangi ker.ében, a' két folyó Leine és Koche vizeinek öszvekeveredésénél, számlál 1100 lakosokat, kik a' közel lévö vass-bányában kefesik kenyereket.

Abtsróde, falu a' Fuldai Herc. ben; jó korsónak való agyagjától híres.

Abtsweiler, l. Abbeville.

Abu, tüz okadó hegy, mellynek tetöje mindég füstöl, a' Molucki Szanguir szigetben.

Abu-Aisch, Vs. hason nevü birtokban boldog Arábiában sóhegyekkel.

Abuga, folyó a' Kirgiszkaiszaki pusztában Szibériában, a' Tobol vizébe ömlik, ennek nádasiban sok ludak 's hatyúk tartózkodnak, mellyeknek tollaival meglehetös kereskedés üzettetik.

Abugana, Afrikai Ország' Angolának tart.nya, a' Habesszíniai Császár alatt.

Abugay, egy 45 mfdnyi folyó az Ásiai Orosz Bir.nak Tobolszk nevü Korm Osz.ban; ennek vize nagyobb részint a' Kicsiki v. Itüki hegyektöl a' föld alatt folyik, többnyire a' Tobol folyóval egybekeveredik, és olly timsós, hogy semmiféle állat se ihatja csak nem.

Abuillona, l. Abellionte.

Abukir, falu az alsó Ægyptusban, Alexandriától 4 óra járásra vagyon, tengerbe messzire benyúló kösziklán épült erös kastéllya, és a' hajók állására bátorságos helye; híres e' környék a' mi idönkben mint az Angolyoktól, mint pedig a' Francziáktól itt véghezvitt dolgok miatt: az elsökre nézve ama híres tengeri csata, mellyben az Angolyoknak halhatatlan tengeri fö Vezérök Nelson Sept. 10. nap-1798. a' Francziáknak tenger hadi-erejeket semmivé tette. Az utolsókra nézve pedig ama gyözedelemröl, mellyet itt a' Francz. Reszpublicának Aegyiptomba küldött Fö-Vezérje Buonaparte 1799. nyert, midön a' nagy számú török sereget, melly 100. hajókon Abukir mellett kiszállott, visszaérkezvén a' Sziriai expeditióból, Mürat lovasság Ezredessének segédjével megverte, szélyelszórta. 1801. eszt. itt kiszállván az Angolyok Abercromby Gen.alattÆgyiptust Francziák' hatalmából megszabadították.

Abundantia, Notre Dame d' Abondance, kis Vs és ez elött Apátság is Franczia Orsz. a' Montblanci Oszt.ban, nem messze a' Coux hegytöl.

Abura, *Aboera*, arannyal bövelkedö Tart. a' felsö Guinéának úgy nevezett arany part vidékiben Afrikában, Aquambótól nyugat felé, lakosi Aboni Vssába viszik árúlni talált arany ásványikat.

Aburra, termékeny völgy Amerikai Újgranada Tar.ban Andes hegynek tulsó környékiben.

Abuser, (28° 59′ E. Sz.) Nyugati Persiának Vsa, egy jó révparttal, mellynél több ez Orsz.ban nem találtatik, azért is a' Persiai és Indus portékáknak fö tárháza. Lakosi nagyobb részint Arab-

Digitized by Google

sok, és egy Arapsi Scheichnek vagy Herczegnek birtokához tartozók, de ez az Ország Fejedelmétől függ.

Abutitve, meglehetős nagyságú helys. a' felső Ægyptusnak Nilus völgyében, ennek a' folyónak nyugati partjain; lakhelye egy Coptus Püspöknek; mákkal, mellyből jó opiumot készítenek, leginkább bővelkedik. E' helységnek vidékibe láttatnak régi Abótis Vssának mohos omladéki.

Abuyo, *Abrio*, *Abujo*, egyik a' Philippini szigetek közül, Spanyolok birtokában, Mindanas és Manille szigetek között egy erősséggel.

Abydes, l. Dardanellák.

Abydus, 1) föl. Ægyptusban, v. Thebaisban, Thebae után második Vs., Memnonnak lakhelye, Ptolomaistól 22. déliNilus partjától 7 1/2Róm. mtfd. Várától (Menmonium), csatornájától, berkétől (Spina Ægyptiaca) Osiris musikátlan templomától, Besa Isten' orakulomától hires. 2) *Abydus* közép Ægypt. vagy Heptanomis. Nilus keleti partján, régi neve Besantinoe; minekutánna Hadrian Cs.tól felépittetett, Antinous Vsa, most *Ensene* nevet visel. 3) *Abydus* kis Ásiában, Misyában, a' Helespont és Propontis torkolatján, 170 Stad. Lapsakus és Iliumtól Perkote mellett. Itt veretett hidat Xerxes a' Hellesponton.

Abyla, igen magas hegy Afrikában Calpe hegyének ellenében Spanyol Orsz. Mindketten Hercules oszlopinak neveztettek a' régieknél.

Abyso, l. Abiso.

Abyszinia, l. Habeszinia.

Acabet-asszolom, határszéli hegyek Barbaria és Ægyptus között Afrikában.

Academia, Ciceró vidéki jószágának neve Puzzolónál; most Bagni di Tritoli.

Acadia, l. új Scotzia.

Acalzice, Akalzike, Vs. Kaukásus' hegyén Ásiában. Georgia tart.ban, régi hájibáji tornyokkal, kettős fallal kerítve, és 20. dombokkal körülvétetve. Kur vize foly mellette; közel hozzá egy Mvs, mellyben 400 H. és 1 ó kastély, puskapor és ágyú nélkül. A' Török Basának lakhelye. Lak. Örményeki, Georgiaiak, Zsidók és Görögök.

Acamante, Acamas, Crosoceo, Capo di S. Epiphanio, Cyprus Szigetének nyugatra dülő foka.

Acamas, fok kis Ásiának éjszaki és nyugati csucscsán.

Acampsis, folyóv. Colchisban, Absarustól 15 stad. Armeniá.

Acane, Vs. az Avaliti, most Zeilai tenger öbölnél Aethiopiában.

Acanes, két nagy és kis Vs. Guinéában Volta vizénél.

Acansas, Nemzetség éjszaki Amerikában; az egygyesült tartományokhoz tartozik; mintegy 260 harczolókat állíthat.

Acanthe, Erisse, Macedonia Vsa, Athos hegye mellett, egy Püspök' lakhelye.

Acanthos, 1) Vs. Chalkidike tar.ban, Macedoniában, a Strimoni öbölnél, Sane Vsától nem messze, hajdan. 2) Vs Athamania tart.ban Macedon. 3) Acanthus Vs közép Ægyp. Memphistől 10000lép.

Acapulco, *Aquapulco*, (160° 50′ 29″ E. Sz. 60° 48′ 24″ K. H.) Vs, éjszaki Americának régi Mexico Tart. a' déli tenger partján, egy jó révparttal, réz színű lakosinak száma 4000 mégyen, melly

Digitized by Google

a' vásárkor 9000-re nevekedik; van egy meglehetős erőssége is. A' föld indulástól 1799. sokat szenvedett. A' Vs egészen hegyektől vétetik körül, a' szabad levegőnek tehát nem léven folyamatja, nem csuda, ha igen egésségtelen. Esztendőnként tartatik itt egy népes vásár, melly némellykor 30 napokig is elhúzódik, 's legfőbb tárgyát a' Philippini szigeteknek portékái teszik.

Acara, bizonyos hely Paraguáriában, Parana folyótól napkelet felé, a' hol az előtt a' Dánok, Hollandok's Angolyok öszvejövén nevezetes rabszolga kereskedést üztek.

Acaraga, la Nativité, Vs déli Amerikában, Paragvay tart. ban, Parana folyónál.

Acarnánia, Akarnania, Görög tartomány, keletre Aetolia, és Acheloos folyó, északra részint Epirus, részint Ambrákiai öböl, délre és keletre a' Jóniai tenger határozta. Fő Vsa volt Argos, most lásd *Carnia*.

Acarra, Akarra, görög Vs Akhaja tart.ban.

Acasabastan, nagy helység éjszaki Amerikának, Hondúrász Tart ában, a' Vera Pax-i Járásban, Gvatimala-tól 30 kis mtfd. a' hol a' Spanyol Corregidor, vagy is Város-Biró, a' ki egyszersmind a' szomszéd faluknak egész a' Dolczei T.öbölig kormányozója, tartja lakását. Bővelkedik főképen e' vidék marhával, Kakao's más fűszerszerszámmal, de kiváltképen jó dinnyével.

Acasszo, helység a' Mitylene-i vagy helyesebben a' Leszboni, szigetben, egy alkalmas révparttal, 's számos olajfa ültetményekkel.

Acaxi, Akas, Vs. Japoniában, Niphon szigetben, Farima Orsz.ban a' tenger parton.

Acca, régi Ace, Acra, Ptolomais, vs Phoenicziában.

Accadien, l. új Scóczia.

Accar, Vs Szyriában, a' Tarablúszi Basa székben (Paschalick) hason nevű folyó mellett, Bargylus hegyén; igen híressek külömbféle baraczk gyümölcsének nemei.

Accara, Akra, kis Orsz. Guineában, Maneau és Volta folyók között, fő Vsa Nagy Accara; benne esik kis Accara is jó révvel; Nassau-i erősség és a' Volta torkolatja között.

Accasseere, Afrikának Tart. felső Guinéai aranypart vidékében, fölöttébb híresek, bő arany bányai, de ide még eddig az Európabéliek telhetetlenségök be nem ronthatott.

Acci, Guadia, Colonia Julia Accitona Gemellensis, Baetica tart.nak határ Vsa régi Hispániában.

Accia, Rouinata, dölt Vs Corsika szigetében, hajdon Püspök' lakhelye.

Accompa, *vagy Hippania*, Vs Moréában, Belvederei ker. ben, nem meszsze Diagon folyótól.

Accum, l. Axum.

Aceglio, Acellium, Mvs Majlandi Tart.ban, Lago maggiore tónál, Arona Vsához közel.

Acera, Acerae. 1) Mvs Majlandi Tart.ban Pádva körny.en. Hanibáltól hosszas ostrom után elpusztítatott, a' Rómaiaktól felépíttetett. 2) Acerae Vs. Nápoly Orsz.ban Clanius vizénél. Augustustól felépítetett, és gyarapítatott, közel Trebulához, most l. *Acerra*.

Acerenza, (40° 48′ E. Sz. 30°

Digitized by Google

40' K. H.) kis 's igen elszegényedett Vs, Nápoly Orszg. Basicalata Tart.ban, Apennini hegyeknek töviben; számlál 6500. lakosokat; fő helye egy Érseks.nek, mellynek Érseke Matéra Várossát lakja.

Acerno, *Aclerno*, Vs hasonnevű innenső Hercz.benNápoly Orsz.ban 2420. lakosokkal; lakhelye egy Püspöknek.

Acerra, meglehetős kis Vs Nápoly Orsz.nak hason-nevü Tart.ában, számlál mintegy 9200 lakosokat; lakhelye egy Püspöknek.

Acesines, most Ravet, hajókázható folyó Indiában; Hisdaspes, Arr, belé szakad.

Ach, l. *Aach*.

Acha, e' név alatt 3 kis folyók esmértetnek Bajor Orsz.ban; az eggyik közülök a' felső-Dunai kerületet nedvíti, Donauwerth 's Lech' torkolattyánál a' Dunába keveredik; a' másik ered Iszár ker.nek Friedberg Vssa mellett, és a' Niederschönefeldi klastrom mellett hasonlóképen a' Dunába ömlik; a' harmadiknak forrási részint Inn-, részint Szalzach ker. tekben találtatnak, nem messze Marquartstein-tól, a' Chiemi tavat áltfutván, közel Szalzach folyónak az Inn-be való keveredéséhez, hasonlóképen maga is az Inn vizével egyesül. Ezeken kívül még egy hason nevü folyó a' Neuburgi Hercz.ben is találtatik.

Achachica, kis Vs. északi Amerikának régi Mexico Tart. ban; nevezetes gazdag ezüst bányáitól.

Achaja, l. Livádia és Chiarenza.

Achaei, Achéusok, a' Pontus Euxinusnak Pityustól Bosphorus Cimmeriusig kiterjedő partjain fekvő havasok' lakosi; tengeri rablást üztek más szomszédjaikkal eggyütt. Ide tartozott *Achais* vetus.

Achaeorum Acta, Hegyallya, (Promontorium) kis Ásiáb.

Achaeus, folyóv. az Acheusok' földén, Masaeticától 60 stad.

Achaia, régenten Aegialos, Ægialea, utóbb Iónia, Peloponesusban; a'Római világban keletre Saroni öböl, délre Argolis, Arkádia, Elis; nyugatra és északra Korinthusi tengeröböl, és Megaris által környékeztetett. Fő Vsai voltak Helike és Patrae; folyója Larissos.

Achaiaiak, Hellen unokájának Achaeosnak ivadéki; először Thessalia, utóbb Jónia lakosi; királyoktól igazgattattak Oxygesig. Mint köztársaságban élők elhíresedtek az Achaiai frigy által, melly Patrae és Dyme Vsoktól köttetett legelőször; 124 Olym. Pyrrhus idejében. Korinthus meghódoltatása után az Achaiaiak is Rómaiak hatalmába estenek. A' meghódolt frigyes Görög Orsz. is Achaia nevet nyert.

Achaiacala, kastély volt Euphrates' szigetén.

Achalm, régi, dölt, hegyen épült kastély Würtemberg Orsz.nak Phulingeni ker.ben Tubingához jó 1 mtfd.

Acham, Afrika tart.nya Zanguebár szélein; lakosi Arabsok.

Achambene, Axim, Vsa és fő helye a' kis Axim E. Belgyiomi tart.nak, felső Guinea arany parti vidékiben; ugyan azon nevü folyócska mellett, egy magas köszikla töviben, mellyen a' kis, de meglehetős Sz. Antal Vskája fekszik.

Achan, Asiai Orosz Ország'

Digitized by Google

Permi Tart.ának Vsa.

Achundewin, kis Vs. Scotziai nyugati Mula szigetben, ennek északi partján.

Acharman, szerencsés Arábia Várossa.

Acharna, Livadia tartom.nak Vsa Görög Orsz.ban, nem messze *Athenétől.*

Acharne, Vs Pelasgiotis Görög tartományban.

Achasa, tartomány, mellyben laktanak a' Chauranäi Scythák, fő Városok Issedon Scythica (most Haraschar), és Socta, az Imausköi Scythiában.

Achasse, folyóvíz Franc. Orsz ban, Vivarrais tartom.ban Rhonba szakad.

Achbalue, Vs. Ásiában, Tainfu tart.ban.

Achberg, egy hegyen épült kastély, Hohenczoller-Szigmaringi Herczegségben, Argen folyó mellett.

Ache, patak Bajor Orsz. Szalzachi ker.ben, ered a' Krimli heyeken találtató tóból, mellyet nagyobb részint a' magas Bartholomaeus hegyről leolvadt hóvizek fornak; ez a' patak a' meredek köszikla falakról lerohanásával igen kellemetes vízzuhanást formál. Kriml falutól nem messze a' kigyós Ache patakkal egyesülvén szülli a' Szalzach folyót.

Acheloos, folyóv. Arkadiában Ladon vize beléje szakad Hollók szigeténél.

Achelousz, folyó a' görög Thesszáliai tart.ban Török bir.m alatt, melly környék most Paschilcholmo nevet visel; forrásit a' Pindus hegynek, melly e' tart.ányt Epirus és Macedoniától választja, köszöni, és a' Jóniai tengerbe keveredik.

Achelousz, folyó Moreában, most Szionapo-nak neveztetik.

Achem, l. Aschen.

Achen, tó a' Bajori Inn ker.ben, melly bővelkedik külömbféle jó ízü halakkal.

Achenrhain, falu a' Bajori Inn ker.ben, nevezetes a' sárga réz míve, mellyben szüntelen 200 személyek dolgoznak

Achenthal, igen kellemetes 's termékeny völgy Bajor országban; kiterjed az Inn ker.től egész a' Chiemi-tóig; középben a' kis Ache folyótól nedvítetik. Találni itt bizonyos kőolajtól álthatott büdös köveket, mellyekből híres olaj készítetik.

Achern, Vs a' Badeni N. Herczegségnek Kinczigi ker.en; ennek a' Vsnak vidékiben 1675. Sz. Jakab Havának 26ik napján esett el ama' híres Turenne hadi-vezér.

Acheron, l. Fuszáro.

Archerdus, Achradus, vs. Attikában Görög tartban.

Acheron, 1). folyóv. Epirusban, melly Pokolbelinek neveztetett; belé foly Kokytos, szakad Acherusia tóba 2) fő alsó Olasz Orsz.ban. Pandodosia mellett folydogál, és az alsó tengerbe (mare inferum) ömlik 3) Acheron fő. Elis Görög tartban. Dalionnal Alpheos vizébe öntődik.

Acherontia, egykori Peucetia Olasz tart.ban vs. mostani neve *Aceronza.*

Acherusia, palus 1) volt Cumae és Miscenum között Campaniában 2) volt Aegyptusban Pelusiumnál.

Achenisia Cherronesus, vs Bithyniában, közel Heracleához, hol Hercules pokolba szálla.

Achilleos dromos, peninsula, portus, a' Taenaros hegyallya kikötő helyeinek egyike, mellynek barlangjából

Digitized by Google

Hercules a' Cerberust fölhozá. Görög Lakoniához tartozott.

Achilleum, 1) vs Corcondamehez 220 stad. Pontus eux. partján, hol a' Bosphorus leg szükebb. 2) vs Asiai Sarmatiában, hol a' tengeri zug legkeskenyebb, Achiles templomával.

Achill-Head, Irrlandiai fok az Achill-isle vagy Achill-szigetnek nyugati szélein az 530 56, 25'' E. sz. alatt.

Achill-Isle, Achill-szigetje, nem messze Irlandia partjaitól, ennek Conaugth tart. Mágó Grofs. a' Clewi öbölb.

Achillis Insula, Leuce szigete Borysthenes vizének torkolattyánál, Achilles temetőjével.

Achlat, *Chalat*, (380 40' E. sz.) vs Turkománia a' Wáni Basa kerületben, hason nevü tónak éjszaki partjain, kereskedik besózott halakkal.

Achmetsched, l Szymferopol.

Achmin, l. Akmin.

Achn, l. Atschin.

Achnae, 1) vs Boeotiában 2) vs Hestiaeotisban Görög Thessaliában.

Acholla, vs tulajdon Afrikában, régi Bizacim tart.nak tengeri mellékin Thaphrura (Turris Hanibalis) mellett.

Achonry, helység Irlandiának Conaugth tart. a' Szligoi Grofs.; ettől a' helységtől kölcsönözi egy Megye a' nevét.

Achrida, *Ochrida*, Lychnidus, vs. Török Birodal. a' néhai Török Orsz.nak Albania tartományában az Ocridoi tó mellett, fekszik egy dombon, Durazzo vs.tól mindt egy 25 mfd. nagyságra 's erőssége meglehetős, lakosinak száma 16000re tétetik; lakhelye egy Görök Érseknek és egy Török Sandscháknak. A' Törököknél most Giusztandil nevet visel. Régenten Lychnidusnak, Később Justiniana prima vssának neveztetett, mivel Justinian Császártól, a' kinek egyszersmind születéshelye volt, ujjonan felépítettett.

Achsaph, Achabaron, vs Ascher nemzetsége földén föl. Gallileában.

Achstetten, vs és kastély Würterberg Orsz.ban Westerlich vizénél Ulm és Bilberak között.

Achsza (*al*) vagy *Lachsa*, n. Arapsi izlés szerint épített vs a' puszta Arabiának Luchsza kietlen vidékiben Asztan parti fó mellett.

Achtervasser, halas tó Pomerániában Anclam alatt, a' Peene vizétől formáltatik.

Achtiar, l. *Szewastopol*.

Achtubár, Volga vizének egyik karja az Oros Birodal. Szaratow Kom-Osztban. Zarizün mellett; a' Volgából kiszakadván, Krasznoy Jár mellett ismét visszatér öblébe, és igy egyesülve a' Caspisi tengerbe ömlik.

Achtyrka, (500 23' K. H.) régi kerületbéli vs Orosz birodalom. Charkow Korm-Oszt. mély árkokkal 's bástyákkal keríttetik, hasonló nevü k. fó mellett, számlál 1138 házakat, 64 boltokat 8 Templomokat, és 13000 nagyobb részint gazdag lakosokat.

Achzib, Ecdippa, vs Phoeniciában Ptolemaistól nem meszsze.

Aci, k. vs Sziciliának Val di Demona osztályában, kis magas köszíklán épült kastéllyal.

Aciaponda, vs napkeleti Indiának Aracan Orsz.ban a' Ganges fónak tulsó partjain a' Bengaleni öböl mellett,

Digitized by Google

egy jó révpartal.

Acidalius, Orchomeni Kút, melly Venusnak és Gratiáknak volt szentéltetve; innen Venus Acidalia.

Acidon, Akidon, Akidas, fó viz Elis tart. Görög Orszban. Anigros vizébe folyt.

Acila, fok és vs boldog Arábiában.

Acilino l. *Birgi*.

Acilisene, most Ekilis, tartomány Taurus, és Euphrates között N. A meniában.

Acimedon, Akimedon, vs Arkádiában, Mantineához közel Görög Orsz.

Acimincum, Acumincum, Duna horgadtánál vs Pannoniában, most Pétervárad.

Acinasis, fóv. Cholchisban, Bathystól 90 stad.

Acincum, *Aquincum* Romai Colonia, és katona szállás, mostani O Buda.

Aciris, Agri, folyóv. n. Görög, alsó Olasz Orszban. hajóskázható.

Achersund, l. Akersond.

Achemin, felsö Egyptomi vs egy dombon, Nil vizétöl 1 mfd.

Acken (Aquae Saxoniae) régi vs, kastély és kerület Magdeburgi tart.ban, Burgus Orsz. Zerbsttöl 2 mfd. Elbe vizénél, mellyen itt áltjárás van. Lak. Evang. és Ref. a' németh rendnek jószága volt hajdan.

Achen, lásd Aachen, és Aken.

Acher, fó. Bergeni Herben.

Achmin, l. Akim.

Ackstede, k. vs. a' Bremei Hs. Lüne fó.nak jobbján, Huderbrocktól 1 mfd. távozik.

Acle, k. v. Anglikban, Durhám tartban. Durhám városától 3 mfd.

Acmona, vs Phrygiában, kis Asia. Apamea kerületében.

Acoba, k. vs. Portugall. Orsz. Esztremadura tart. Leirától délfelé 4 mfd.

Acola, vs. Sziciliában; 1693ki földindulás által csaknem egészen köhalommá változtatott.

Acoma, S. Estevan d'Acoma, vs. új Mexikóban az éjszaki Amerikában egy jó várral.

Aconig, k., de hallal bövelkedö fóv. Majlandi Her.ben melly Novara, Vigevano, és Lumellino mellyékin áltfutván sok csatornák által földet ásztat.

Acontion, Akontion 1) hegy Boeotiában Orchomenosnál 2) vs Megapolisban régi Görög Orszban.

Acopende, Olbia, dült vs Golfo di Sataliától 8 mfd. Natoliában, hajdan püspöklakhelye.

Acous, Aspacula, k. vs Franczia Orszban. az al. Pireneusi Osztban 4. mfd. Olerontól.

Acquapendente, kösziklán épült k. vs a' R. Pápa birtokában, Paglia mellett az Orvietói környékben, nevezetes viz zuhanással.

Aquaria, vs. Nápolyi tulsó Her.ben 2260 lak.

Acquasparta, k. vs. a' R. Pápa birtokában, Spoletói Hben. mellynek vidékiben Ebán fához hasonló tündöklésü fa terem, Franczia birodalom alatt Trazymene - Osztályban volt.

Acqui, Aqui (40° 41′ ész. sz. 26° 5′ K. H.) kereskedö vs. Piemont kert.ben Szárdiniai Orszban. Bormidó fó mellett, mintegy 4000 lak. Hiresek egésséges ferdöji

Acra, Angliai birtok Guinéában az arany partokon.

Acrae, 1) egy dombon épült vs Syracusa és Camerina között Siciliában 2) vs. Aetoliában 3) vs. Akarniában Görög Orszban.

Acrabatene, 1) Judaeának északi kerülete, keletről Neá-

Digitized by Google

polistól Jerichoig dült; fő vs volt *Acrabim* 2) Idumeának tartománnya.

Acre, *Akra*, vagy *Said*, Basa-Oszt. Sziriában, a' Tarablúszi Basaszéktől fekszik délfelé, közép tenger partjain, foglalja magában a' régi Phoenicziát, a' néhai Palaesztinának egy részét; és a' Szabad, Tabarieh, Baalbek, Kaiszarié városokat birtokikkal egyetemben. Keletfelé egész az Antilibáni hegyekig ki terjed. Földje részint sik, részint hegyes 's általjában igen termékeny. Jelesebb termési: Buza, árpa, kukoricza, szészam mag, mellyből olaj kszíttetik, szép fejér pamok, jó dohány, bor, selyem 's a' t. Hát ha még a' földmivelés jobb karban állana, akkor valóban egy mindenekkel bővelkedő, téjjel 's mézzel folyó tart. lehetne. A' Bassának jövedelmi ki árendássa és szabad tetszése szerént való kormányozója e' tart.nak, 4 1/2 milliom Saxo. tallérokra felemelkednek. Fő városa.

Acre, Accon, vagy sz. *Jean d' Acre*, régenten a' Phoenicia Ptolomais (32° 55' 23'' E. sz. 54° 48' 30'' K. H.) közép tengeri öbölnek partján derekassan épült vs, és vár, mellytől Franczia fő vezér Bonaparte 1799 eszt. 61 napi kemény ostromlása utánn Sidney Schmidt Angoly Generálistól vissza verettetett. Fekszik egy tengerbe benyuló földcsúcson, kerülete 2 Olasz mfd. Jó rév partja, tágos útszái, meglehetős épületi 's vásár helyei (Bazárs) vannak számláló Mecsetet, 1 Görög 1 Örmény templomokat, és egy katol. klastromot. Lakhelye a' Basának, Görög Érseknek; kereskedését nagy szorgolommal üzi, kivált a' Szyriai pamokkal.

Acriae, Akriae, tengeri vs Lakoniában Helostól 30, Asopushoz 60 stad.

Acriconium, vs régi Britanniában, most Hereford.

Acrillae, vs Acrae és Agrigentum között Siciliában.

Acroathon.

Acroceraunia, hegyek régi Illyriumban Epirus határin, l. Monte della Chimera.

Acrocorinthus, kastély Korinthus vsá. nál egy hegyen; hozzá közel volta *Kranetnoniberh*, hol Demokritus játszodozott hordójában.

Acrolissus, erős vár egy hegyen régi Dalmatiában.

Acronius, Bringantinus, Moesius lacus, tó régi Vindeliciában most Bodensee Constanznál.

Acropolis, vs Aetoliában.

Acrothoi, vs. Athos H. tetején, Aktei fél szigetben.

Acturion, Oeta hegyének egyik része Phthiotisban Görög Orsz.ban.

Acrytas, hegyallya Meszeniában.

Acrontnon, vs. Macedoniában, most Jamboli nevet visel.

Acs, magyar falu Komárom Várm. Duna mellett, a' posta uton, Gönyötöl 2 mfd. F. U. több uraságok; G. Eszterházinak jeles kastéllyával, különös Angoly izlésü kertjével; lakosinak szekereskedésekkel, 's a' pósta hivatallal nevezetes, Lakosi kat. és reform.

Acsa, német, magyar falu sz. Fejér várm. Fejérvartól 3, Váltól 1/2 mfd. F. U. Ő Cs. Herczeg. Jósef, Nádor Ispánunk; jó gabona és bor termesztésitől esméretes. Lak. katolikusok.

Digitized by Google

Acsa, tót falu Pest Várm. Vácztól 4 Püspök Hatvantól 1/2 mfd. egy völyben, hegyek és dombok között. F. U. B. Pronay familia ; mellynek díszes kastéllyaival, kertjeivel, és gazdag könyvtárával; önnön kies fekvésével, erdejivel, saletrom és tégla égetőjével, vizi és száraz malmaival, büdös köveivel, kövéválttaivel, 's más ritkaságival nevezetes. Lak. kat. és evang.

Acsaray, Ainzarba, Anaxara, hajdan Diocaesaria, Justinopolis, régi nevezetes érseki vs Ciliciában; a' földindulástól annyit szenvedett, hogy mainap helyén csak egy falu van; k. Ásiai Caramaniában Málmistra fó.nál fekszik.

Acsú, Palus Ascania, tó és fó k Ásiában vagy Nátoliában; e'tart.on keresztül Már Marmorába foly; a' tó Lac Niceának is neveztetik, mivel e' vstöle nem messze esik.

Acsu, vagy Aczu, vs az Asiai n. tatárságnak Turgnestan tart.ban Némellyek Scythia fő vsá.nak Anezaciának tartyák, melly Tanguth Orsz. fekszik.

Acta, Akta vs volt Pelasgiotis tart.ban Görög Orsz.

Actaeon forrása, Actaeonis fons, forrás volt Kythaeronnál Plataea és Megara között, hol a' vadász a' szüz Istennét szerencsétlenül meg talalá pillantani.

Actania, k. sziget Daniában, más neve Heligland.

Acte Görög tart. hajdani Atticában.

Actium, l. Capo Figolo.

Actium, hegyallya Akarnániaban Görög Orsz. Anaktorion vs.tól 40 stad. Apollo templomával; most Capo figolo, Abaniában, Golfodi larta elején Reversa vs. ellenében. Híres lett ama tengeri győzödelemtől, mellyet itt vett Augustus Antóniuson, kit Cleopatra segített; és az Apolló tiszteletére tartott játékoktól. *Ludi Actici*

Acyphas, vs. Phthiotis tart.ban Görög Orsz.

Acza, Asiai fó v. Czitrachhoz közel, a' kaspiumi tengerbe foly ;

Aczud, k. vs. Moldvában, Kistriva fó mellett, Braszlow v.sához délre.

Ada, n. vs Török bir. a' Konstantzinápolból Ispáhanba tartó út közben; örmények lakják többnyire.

Ada l. Angerbach.

Adachsunia, n. hegy Afrikában Fez Orsz.

Adaia, fó viz régi Kasztiliában, eredetét kezdi Villa-Foro mellett, folyását pedig a' Dueróba végzi.

Adaja, uradalom Minorka szigetben egy n. révpartal; de ennek sok kö szirtjei, és növénytorlási miatt hasznát nem vehetik.

Adalat Dengischi, l. Archipelagus.

Adam, vs Jordán vizénél Palaestinában.

Adama, k. vs a' holt tengernél, melly kénköves essö által merült el.

Adamana, vs Siriában, Damascustól 15 mfd.

Adamas, fóviz Indiában, Ganges menttében, más neve volt Dasaron.

Adamócz, Adamovcze, népes és jó tóth falu felsö Magyar Orszgk. Trencsén Várm. több Nemes házakkal; van a' hegyeken jó erdösége, völgyekben pedig a' föld szorgalmatossan miveltetik; kevés szölöi is találtatnak, egy Üveghutával, 's három savanyú viz forrásokkal; lak. kat.

Digitized by Google

Ádámó, Adamócz, Adamshof tót falu Nyitra Várm. Bróczkó mellett, lak. kat.

Ádampi, vagy Ningo v. Lampi, tart. felső Guineának Aranyparti vidékiben, Acratól n. keletfelé, Volta fóv.nek hosszában, több apróbb szabad köztársaságokból állapodik öszve, földje igen termékeny, bővelkedik szarvasmarhával, juhakkal, sörtéssekkel, tollas baromfival; számos fó.i 's tavai külömbféle jó halakkal. Lakosi nagyobb részint földmiveléssel, marha tenyésztéssel és rabszolgákkal való kereskedéssel foglalatoskodnak.

Ádámhegye, Pic d' Ádám egy magossága által nevezetes hegy Czeylon szigetben, mellyet lakosi szentnek tartanak, mivel Budda Religiójok szerzője, állitások szerént, e' hegynek tetejéről az egekbe felemeltetett. Erösitik ök ezt a' hegy tetőn fekvő köben találtató láb forma nyom által, melly mindazonáltal rendkivül való nagyságú. Minden újesztendőben számos ájtatoskodó seregektől 's pedig sok velzélyek és nyomorúságok köztt, látogattatik meg e' hely, és ha a' hegy tetején lévő harangnak, mellyet ök a' szive által meginditani igyekeznek, hangját hallották, minden büneiktől kitisztultaknak tartják magokat. A' hegy ellenkező idő járást okozni szokott két oldalain. Itt vannak Mavelagonga fóv.nek forrási.

Ádámhídja, víz alatt lévő fövénytorlás, v. poront, a' Palki útban, melly által Czeylon szigetje az előbbi Indiával öszve kapcsoltatik.

Ádámvölgye, falu Morvában a' Brüni kerülb. tartozik a' Pozorziczi Uradalomhoz, van egy vashámorja, ahoz tartozandó olvasztókemenczével.

Adana, k. Basaság az Ásiai-A Török Anatolia tart.nak délkeleti partján. fő vssa.

dana v. Adane, (360 59′ E. sz. 630 3′ 30′ K. H.) Szeihan (Sarus) fó partján, mellyen egy n. köhíd vezet által; lakhelye a' Basának; van egy kösziklán épült k. kastélya; lakosi Truchmenniak. A' n. hévség elkerülése végett a' lakosok Basájokkal együtt kénszeritetnek a' szomszéd erdőkbe rejtekezni

Ádánd, magyar jó Mvs Somogy Várm. Igali járás. Sió foktól 1 mfd. Kilitihez nem messze. Földes Ura több nemes familia; legelője, és termékeny szőlőhegye nevezetes. Lak. kat. és ref.

Adaowsz, Adaoni, Afrikainemzetek Guinéa tart.ban a' fog partnak fekvésében.

Adapera, vs kis Ásiában Troczmi, Celta nemzetség' földén, Pontus határán.

Adare, csekély vs Limmeriki Grófs. Hiberniában, Mage folyónál.

Adassi, l Tenedos.

Adbil, kis vs nagy Mogul ország ban, Tarta tart.ban, Indus vize torkolatjánál.

Adda, Addua, nagy 's hallal bővelkedő folyóvíz Lombardi-Velenczei ország.ban, eredetét veszi a' Rhoetiai (Graubünden) Cant.k Braulió nevü hegyéből Helvetiában, 's beérkezvén az említett ország.ban a' Cómói tóba ömlik, ebből kiszakadván Cremona vs felől a' Pó v. Padus folyv. egyesül. Ettől kölcsönözte nevét az elmult országlás alatt egy osztály, melly 48 1/2 □ mtfdeket, 82119. lakos. foglalt magában. Fő vsa ez osztálynak volt Szon-

Digitized by Google

drio mentében leghíresebb erősség Pizzighitone.

Adda, Ghiera d' Adda, kis darab föld Lomb-Velenczei országban, Adda és Szerio folyóv. között.

Adderbourn, folyó Angliában, Westsex tart.ban, Wiltshire kerül.ben.

Addiszon, Grófs. az északi Amerikai szabad köz Társasághoz tartozó Vermont tart.bn 36 □ mtfdi nagyságán csak 6450 lakos. számlál hason nevű fő vssal.

Ad Ammonem Vs régi Afriçában, Sabratához 16 mfd.

Ad Cebrum, Vs al Moesiában Ciabrus folyónál, Justinianus Cs.tól fölépíttetett.

Ad Flexum, Vs. 1) Pannoniában. 2) Po vizén túl volt Olasz orsz.ban.

Ad Mures, Ad statuas két Vs. al. Pannóniában Bátaszékés Szekszárd között, Schönvisner Ur véleménye szerént.

Ad Mercurium, Vs. Africának nyugati partján.

Adea, Orsz. Afrikában, Habessinia része, melly délre Magadoxo orsz.gal, napnyugotra Oriával, északra Adellel határos, napkeletre a' tengerre terjed. Királlya és lakosai Mahumedanusok, kivévén Granze tart., mellyben keresztények és pogányok laknak. Igen termékeny és méh tenyészettel bővelkedő.

Adel, Zeila, ország Africában, melly Habeschtől keletfelé, a' Báb-el-Mandebi tengerzúgtól Africának napkeleti partjain egész a' Gvandafúi fokig kiterjed. Hoszsza 120 mtfd, földje száraz 's homokos, azért nagyobb részint lakhatatlan; belsei mindazonáltal elég termékények, a' hol mirha, külömbféle olaj plánták, gabonának több nemei, méz, viasz 's t. e'f. találtatnak. Lehet itt szarvas marhát, juhokat 's elefántokat is látni. Van két parti folyóvize, úgymint: a' Hanaze, és a' Havasch. Lakóji feketében változó barnák, magas, de sovány termetüek, hitetlenek 's kegyetlenek, kivált a' parti lakosok, a' kik a' kereskedő hajókra rohannak, azokat kirabolják, a' bennek találkozó népséget minden irgalom nélkül lekonczolják. Nagyobb része királyokkal eggyütt Mahumet' tanítványi. Ismeretes a' Zaila nevü rév partjok.

Adelepszen, Mvs a' Göttingai ker.ben Hannovera Orsz.ban egy patak mellett két nemes házzal, egy hasonnevü Nemzetsége 130 ház. számlál 670 lakosokat.

Adelfingen, G. Fugger kastélya Würtemberg orsz.ban, Sváb Herc.ben, Hartenfeld ker.ben

Adelfors, l. Alszheda.

Adelhusen, Badeni N. Her.ben, Brisgói ker.ben, Freyburgtól nem messze.

Adelholzen, kastély és fördő Bajor Orsz. Szalzachi kerül.ben, Traunsteintól délfelé, Traun és Chiemi tó között.

Adelmannszfelden, egy Würtemberg és Limburg köztt elosztott Urad. Ellvangi ker. meglehetős erdőségekkel, nagyobb részint jó mivelt környék. A' kath. és prot. lakosi, kiknek száma 2200, fából külömbféle házi eszközöket készítenek, és sok fonalat fonnak. Fő helye:

Adelmannsfelden, falu az úgy nevezett vak Rothi patak mellett, 400 lak. egy kastéllyal, papiros malommal, 's vas hámorral.

Adelnau, lengyelül *Odalanow*, Vs. a' mostani Orosz bir.hoz

Digitized by Google

tartozó Lengyel orsz.ban az előbbeni Varschau N. Herc. nek Kalischi oszt.ban 130 h. és 550 lak.

Adelsberg, *Posztvina*, helység Karinthiában Poczk mellékiben, egy kösziklán épült öreg kastéllyal, derék lóménessel 's egy járatos posta úttal.

Adelsbergi barlang, minden eddig ismeretes barlangok közül legnagyobb, hosszabb egy mfdnél, 's áltjárása veszedelmes. Két nyiladék szolgál a' bemenetelre, egyik a' belső színe arányában, mellyen a' Pocgk folyócska a' barlangba ömlik; a' másik, melly a' bemenetelre alkalmasabb mint az első, 4 v. 5 öllel magasabban. Találnak itt a' Vil. visgálónak szemei külömbféle természettől épített boltozatokat, mellyek közül az utolsó, a' honnan tovább nem érhetni, legnagyobb. Összeségessen mind ezeknek hossza 200 ölre tétetik. A' barlangnak végén egy 80—100 öles víztorokhoz vivő iszonyú meredekség szemléltetik. Belseje e' barlangnak mészkőből és külömbféle cseppkő formákból áll.

Adelsborn, Mvs. szép kastéllyal, Eichsfeldi kerül.ben, Duderstadtól 2 mfd. Witzigerode familiáé.

Adelsdorf, *Mitteldorf*, falu Austriai Sziléziában, Troppaui ker.ben a' Neiszei Herc. ben 135 h. és 826 ném. lakos.

Adelsheim, kis Vs. három kastélokkal Oldenwaldi Cantonban Würtemberg orsz.an

Adelstein, tót és német falu Szepes várm. F. U. Guldenfinger, lak. kath. és evang.

Ademuz, (42° 2′ E. Sz. 15° 25′ K. H.) Vs Spanyol Orsz.nak Valenczia tart.ban, 3150 lak.

Aden, Urad. boldog Arábiának tengeri dél partjain kiterjed a' Bab-el-Mandebi tengerzugig, tulajdon Fejedelmet (Schech) ismér. Fő Vssa:

Aden, (13° E. Sz. 63° 20′ K. H.) régi és az előtt gazdag, de most igen elszegényedett Vs Bab-el-Mandeb tengerzug mellett, kőfallal, sánczokkal meg van erősítve, és több körül helyheztetett kastélyoktól védelmeztetik; számlál 6000 lak., kik között sok a' zsidó; bátorságos révparttól élesztetvén, nagy kereskedést üz, kivált kávéval.

Aden, ezüstel bővelkedő hegy Afrikának Fez orsz.ban.

Adena, l. Adana.

Adenau, Mvs, Rajna és Mosella között, most a' Burkus királyé. Lakosi, kiknek száma 1000 mégyen, vászon, gyapjú szövéssel, ólom és vas bányákban foglalatoskodnak. A' Franczia birod. alatt a' Rajna és Mozella oszt.ban találtatott.

Adendros, sziget Argolis tart. körül.

Adendum, Vs. Fez orsz.ban Temesna tart.ban, Ommirabusz folyónál Afrikában.

Aderberg l. Oderberg.

Aderbitschan, *Azerbaidschan*, *Azerbidia*; ez volt a' régi századokban ama híres Média, most nyugoti Perzsiához kapcsolt tart., délről a' jeges Iráni hegyektől kerítetik; elegendő vízzel nedvített, termékeny és jól művelt földdel, de fával szükölködik. Lakosi között sok tüzimádó találtatik. Fő Vsa Tauris.

Aderno, kis Vs. Aetna hegynek töviben Val di Demonai kerületben Sziciliában.

Adersbach, Blümegg Urad.hoz tartozó nagy falu Cseh orsz.ban a' Königingraeczi ker.

Digitized by Google

ben 180 házk. közel ehhez fekszik a' nevezetes

Adersbachi köhegy, mellynek hossza és a' felső és alsó Adersbach, Buchwald, Stegreifen, felső és alsó Vekelsdorf, Mohren, Rinne-Bischofstein, Dreyhörn, Johnsdorf, Hüttendorf, Zábori és Kalauszi dombok mellett, egy németh mfdnyi; szélessége pedig némely helyeken 1/4 mfdet is foglal. Ez a' köhegy több ezer egymáshoz közel, de szabadon és függőlegessen álló fövényes köszikla darabokból áll, mellyeknek vastagsága 12, magassága 5 és több singeket tészen; ezen köszikla darabok külömbféle mulattató formákat mutatnak; ugymint: Kapuczinust a' szerzetbeli ruhájában, halálfejet, egy prédikáló széket, hidat, kutyát, vén fogatlan banyát 's a' t. Legnevezetesebb mind ezek közt a' felfordított nádméz süveg, magas fövénykö oszlop, melly egy kis víznek közepette, igen keskeny 'allapon erősen feláll. A' köhegynek belseiben vezető út magas és barna mohhal befedett köszikla falakkal szoríttatik bé olly annyira némelly helyekben, hogy alig lehet nagy bajjal általmászni; ez úton érkezni egy helyes barlanghoz, mellynél a' magas köszikláról leszakadó patáktól formáltatott kellemetes vízzuhanást szemlélhetni. Nevezetes még e' köhalmok közt találtatóEchó is, melly 21 perczenetig tart, és a' puskalövést tizennyolczszor visszaadja.

Adersleben, Cziszterczita Apáczák klastroma, a' néhai Vesztphalia Orsz.ban Halberstadti oszt.ban Veggelebeni ker.ben; áll egy Fejedelem Asszonyból, egy Prépostból, egy Priornéból, és 16 Apáczákból. Van egy majorja, egy vizimalma, 15 h. és 192 lak.

Adhana, Juvenatium, hajdan Vs, most falu Velenczei tart. ban, Bergamasco oszt.ban.

Adiabene, tartom., más nevén Assiria, két álthidalt folyók között Ásiában, Arraphachitis és Sittacene tart.kal határos.

Adicara, Vs Arabiában, a' Persia tenger öbölnél.

Adida, Vs Sephelában I. Macc. 12,38 Philisteusok' tart.ban.

Adienus folyó Colchisban Ascurus vizétől 60 stad.

Adierhadja, most az Angolyoktól elfoglalt erősség Szumatra szigetnek Indrapura vidékiben közel az egyenlítő kör vagy is Linea alatt; az előtt a' Hollandokhoz tartozott; arannyal, borssal, elephantcsonttal, pamokkal, és viasszal bővelkedik.

Adige, l. Etsch.

Adigetto, Adige v. Etsch folyó' egyik ága Lombardi Velenczei Orsz.ban, melly az említett folyóból la Badia mellett kiszakadván, Cavasere mellett ismét visszatér.

Adjak, egyik az Adrianói v. Negho szigetek közül az Orosz éjszaki Achipellben.

Adima, Vs Moxa vizénél, Morduates tart.ban, Orosz tatárságban.

Adlerberg, hegy Bajor orsz.an Szalzachi ker.ben, mellyből a' legjobb réz ásattatik.

Adlersberg, l. Arlberg.

Adlersee l. Aralsee v. tó.

Admedera, Vs Africa partjain Carthago és Bobeste között.

Admirálisság kerekfölde. Nova-Zembla mellett a' jeges tengerben, melly a' Hollan-

Digitized by Google

doktól találtatott fel.

Admiralisság szigeti, így neveztetnek 20 v. 30 közel egymáshoz seregelt szigetek Ausztraliában, új Hannoverától é. nyugat felé, a' K. H. 2° egész 3° 15' a' D. Sz. pedig 164° alatt; főtermése kokusz-dió, betel, tekenyős-béka, 's külömbféle halak. Lakosi tömött hajúak, mellyet ők béporozni szoktak, színök fekete, kedvelik a' hadat, szívességtelenek, gyanakodók, és a' külföldiekkel ellenségeskedők is. Ábrázatjokat fejér festék vonásokkal ékesítik, ágyékokra, karjaikra csigateknöket aggatnak, Betel nevü gyümölcs az eledelök; járnak született mezítlenül. Csónakjokban cserép edények is találtattak, mellyekben kétségkívül némely eledeleket főznek.

Admiralitás Szloboda, az Orosz Kazani Helytartóságban, Kazan Vshoz közel, egy alkalmas hajó építésre szolgáló hellyel, a' hol a' Kaspiumi tengerbe járó Frégaták és más hajók építtetnek.

Admiralis szigetei, l. az Amiranti szigeteket.

Admont (48° 33' 6'' E. Sz. 32° 5' 38'' K. H.) nagy mvs Stájer Orsz.ban a' Judenburgi ker.ben 300 ház. és 2050 lak. Ensz folyóv. mellett magas hegyektől körül vétetve, Grécztól 23 mtfd.re fekszik. Közel ide találni egy nevezetes Sz. Benedek Szerzetesi Monostort püspöksüveges Apáttal: az épület, mellyben e' Szerzetesek laknak, díszes, de még eddig el nem végeztetett. A' szépen épített könyvtár nagyobb részint márványal be van borítva, 's több oszlopoktól ékesíttetik. A' Monostorbéli templomban, mellyben egy látni méltó Criszmannistól épített orgona találtatik, fekszenek Konrád Szalzburgi Érseknek tetemi, ki fija volt az Austriai Sz. Leopoldnak. A' Szerzet ád Tanítókat egy fő Iskolának, egy Gymnasiumnak és 1810 ész. nek Sz. András havától fogva egy Lyceumnak is. Nem messze a' Monostortól találtatik 2 vadász 's mulató kastély, ugymint: Röthelsten, és Kaiszerau, (l. e' helyeket) vasbányákkal. Régenten e' Monostorban sokszor 70 Szerzetesseknél is többen voltak; jószágaik felső és alsó Stajer Orsz.ban elég terjedtek, nevezetesen ez utolsóbb részben közel 50 szőlejik számláltatnak.

Admontbühel, a' most említett Admonti Monostorhoz tartozó kastély hason nevü Uradalommal felső Stajer Országban Judenburgi ker.ben egy vashámorral.

Admonti-hegy, egy igen magas, kopasz, terméketlen hegy felettébb szép márványbányával, a' felső Stájer Orsz.nak Judenburgi kerül.ben az Ausztriának szélei felé.

Admonti-klausen, az Ensz folyón való áltjárás Admontból Irdningbe szolgáló útban, felső Stájer orsz.nak Judenburgi ker.ben.

Adojerud, kastély a' Nilusnak Nkeleti szélein, a' hol az útazócsoportok (Karavánák) Kahíra és Szusz köztt friss vizet szoktak az útra meríteni.

Adolphsburg, kis sziget Eutin mellett az alsó-Saxoniában, a' néhai Holsátiában.

Adolphshof, kelemetes mulató hely a' Fuldai Her.ben egy fáczán kerttel.

Digitized by Google

Adolphslust, nyári lakhelye a' Meklenburg-Streliczi N. Herczegnek, az előtt Weisdin nevet viselt.

Adolsheim, l. Alsheim.

Adolzfürth, Mvs a' Hohenlohe-Waldenburg-Schillingszfürsti Herez.ben, Würtemberg orsz.nak Oehringi ker.ben, 500 lak. mívelnek szőlő-hegyeket.

Adom, felső Guinéának arany partjain fekvő 5 v. 6 előkelő Négerek, vagy fekete szerecsenektől, kik nagyobb részint egymás között veszekesznek, kormányoztatott hatalmas ország, Sz. János vagy Sz. György folyóv. hosszában, 's kiterjed egész az Ankobar vagy Kobra folyóig, Kommendótól éjszak felé, gabonával, gyümölcsel bővelkedik, számas vadak, szelíd marhák is találtatnak benne, lakosi csalárdok.

Adommim, Addommim helység Palaestinában Jerusalemből Jerichóba vivő út közben; mellynél őrizet volt egy kastélyban az utazók bátorsága végett. Hieronymus idejében már elpusztult.

Adoni, Herczgs. a' Golkondai Orszg.ban keleti Indiában. fő helye:

Adoni (15° 40′ E. Sz. 94° 56′ K. H.) van egy meglehetős erőssége Hindenny folyóvíz' partjain.

Adoni-Rachore, vs a' Golkondai Orsz.ban keleti Indiában, Krisztna mellett.

Adonis, folyóv. Phoeniciában, Biblushoz délre; mivel eszt. ként eggyszer megvörösül, okot adott Adonis vére festékének meséjére.

Adonko, vs a' Comói tó partjain Lombardi-Velenczei orsz.ban.

Adony, elegyes mvs Székes Fejér Várm.ben Duna mellett, van egy kath. és nem egyesült Görög Plébániája, postahivatala, f. U. Vásonkői Zichy Gróf. 2260. kath. 151. görög lakosokkal.

Adore, *La Dore*, folyó Franczia orsz.ban, ered a' Puy d-Domei osztálynak szélein, Groupiere mellett hajóházható lészen, és Gvillaume mellett az Allierbe ömlik.

Adorf, kis vs Szaxoniában, Elszter folyóv. mellett Cseh orsz.nak szélein; Égertől három mtfd. 272 h. 2040 lak. posztót 's pamokot szövő-székekkel.

Adorf, templomos falu derék vas bányákkal a' Valdecki Herczeg.ben az Eisenbergi tisztségben.

Adorjáuháza, magyar falu Veszprém várm. közel Marczal vizéhez, Pápához 1 3/4 mtfd külső vshoz közel, lak. kath. vitéz Csomászi és Szakály familiák' lakhelye.

Adoseh, Mvs nyugoti Perzsiának Schirván tart.ban, számlál 300. h. meglehetős kereskedést üz a' földi termésivel.

Adouir, *Awina*, ország felső-Guinéának arany-partjain; arannyal, elephántcsonttal, 's rabszolgákkal kereskedik.

Adour, a' nagy Adour folyov. Franczia orsz.ban, ered a' pyréneusi hegyekben, nevezetessen a' Bigorri hegyből (a' mostani felső Pyraenei oszt.ban) Tremoula nevű hely mellett, egyesül Montgaillard mellett a' Baudeani Adour folyóvízzel, a' Campani völgyben pedig a' Seubi Adourral; nedvítvén Bagneros, Tarbes, Acre vidékit, Grenade mellett hajókázható kezd lenni, fölfogadván tovább a' Pau-i Grave, Bidoure, és Arrat folyókat, Bayonne-nak fordúl, ezt a' vst elhagyván, minek-

Digitized by Google

minekutánna a' Nive folyót magába vette volt, 33 mfdt nedvítvén, az úgy nevezett új mesterség által készített torkolaton a' tengerbe szakad. Ezen új torkolat készült 1579. eszt.ben, a' régi észak felé 3 órányi járásra láttatik. A' mostani 130 ölnél szélessebb; belészaladhatnak 30—40 ágyús hajók, 's Bayonne vsig felmehetnek; a' portékák lapos hajókban egész Sz. Szeverig felvitetthetnek. Bemenetele e' torkolatnak, melly máskép derék révpartot formál, öszve gyülekezett fövény torlások miatt veszedelmes.

Adova, (10° 7' 57'' É. Sz.) Fő vssa a' Tigre nevű tart.nak Habesziniában, fekszik hegyektől körülvett lapályban, számlál 300. többnyire vörös kövekből épített teke forma födeles házakat, mellyek közt az al-király' palotája is, hol sok vasra vertt rabok sínlődnek. Lakosi vastag pamok materiát 's pargamentomot készítnek. Környéke esztendönként háromszor nyujt aratást.

Adra, tengeri vs hasonló nevű ker.ben Spanyol országnak Granada tart.ban a' 36° 41' E. Sz. és 14° 40' K. H. alatt, czukornádat termeszt.

Adra, kis vs, kastély, és révpart Spanyol orsz.nak Granada tart.ban Almeria és Szalobrena közt. — Egy Adra köszíklás Arábiában is találtatik.

Adranum, Hadranum, vs közép Siciliá.ban Dyonisiustól építtetett.

Adraon, vs puszta Arábiában Bosztrai Érsekség alatt.

Adrastea, 1) tart. kis Mysia. kis Ásiában. Granicus vize folytában. 2) vs ott Parium és Priapus vsok között. 3) forrás Nomea mellett.

Adria, (45° 2' 57'' É. Sz. 29° 43' 40'' K. H.) vs a' Lombardia-Velenczei orsz.ban fekszik, a' Tartaró folyóvíztől formáltt félszigeten, Pádus vagy Pó vizén innen, és régenten a' Velenczeiek birták. Ettől kölcsönözi nevét az Adriai tenger. Néha híres vs volt, népes és gazdag; most nagyobb részint lakói halászok: mivel a' tengertől elboríttatott; számlál mindazáltal még is 6000 lak. kik gabonával, hallal, bőrökkel szorgalmas kereskedést űznek. Találni itt sok régiségeket is.

Adriai tenger v. Velenczei Öböl, egyik öble a' közép tengernek, melly a' száraz földbe Olasz orsz., Albánia 's Dalmatia között mélyen beereszkedik. Hoszsza több mint 100 mtfd. szélessége 30 mt. földekre tétetik. Ez öbölnek végzetinél fekszik Velencze vssa, melly, midön még köz társaság volt, e' tengernek uradalmát magának tulajdonítá, azért is Vezérjek (Doge) esztendönként Áldozócsötörtök napján a' tengert egy gyürü által, mellyet ő abba vetni szokott, magának eljegyzette. Van e' tengernek áradása 's ellakarodása.

Adriai osztály, (Depart.) az eltörlött Olasz országban t nagysága 29 3/4 □ mtföld. Száma pedig lakosinak 307. 500-ra ment, és szorosabb vételében a' néhai Velenczei Herczegséget foglalta magában. Fő vssa volt Velencze.

Adrianopolis, *v. Edrehenc*, (41° 41' É. Sz. 44° 6' 38'' K. H.) vs, a' Vizidi vagy Byzantiai tart.ban (Szandsakságban) Rumilliben, Európai Török birban, Maríza folyó mellett

Digitized by Google

130000 lakosokkal, egy Fejedelmi palotával (Szerail) díszes Mecsetekkel; lakhelye egy Görög Érseknek, több külömbféle, ugymint: selyem, bőr, fonál fabrikáknak. Virágzó kereskedő hely. Fő vs volt hajdan közép Traciában Hebrosnál; első neve volt Orestiás.

Adrobe, folyó az Orosz Tatárságban, melly Szimerszka kis vs mellett eredvén, minekutána a' Szok folyóval egyesült, Uffa nevet nyer, és a' Volga folyóba ömlik.

Adrumetum, Afrika tengeri partjain fő vs volt, Phoeniczia iaktól épitetett, Trajánus Cs.tól gyarapitatott; hajó készítő hely.

Adschak, l. Ajag.

Adschi, l. Agi.

Adschiur, kis vs Moldvában a' Pútni ker.ben, a' Totrusch és Szireth folyóknak egyesüléseknél.

Adsel, Gaujas Pillis, kis vs Lieflandiában, Aa folyónál, Rigától 19. mtfd napkeletre.

Aduaticusok, Aduatici Nemzetség, hajdani Galliában, Czimbrusok és Teutonoktól származtanak, Nerviusok' szomszédi alsó Rajnánál; olly hatalmasok voltak, hogy a' Rómaiak ellen köz harczra 29000 vitézeket állítottak; mellyik volt légyen fő vsok, mellyből J. Caesár 53000 foglyokat adatott el, Bellmont, Duacum, vagy Namurcum e? bizonytalan.

Adula, hegy Helvetiában, a' Sz. Gothárditól kelet felé; ennek részei a' Lukmanniai, Krispalti és Vogelbergi hegyek. Adula adja Rajna vizének egyik forrását.

Adulis, vs az Arabiai öböl' partján, Ægyptusból szökött rabszolgáktól épittetett, a' Troglodítek, és Æthiopiak' fő kereskedő vsa, Ptolomais Therontól 3000. stad.

Adullam, Ios. 15,35. vs Palaestinában Diospolistól 10 mfd keletre.

Adur, folyóv. Angliában, ered a' Szusseksi Grófs.ban, és a' tengerbe való kifolyatjánál a' New-Schorechámi révpartot formálja.

Adventure öböl, Van-Diemenslandnak keleti csúcscsán; szép, mély 's bátorságos. Bemenetele Sz. Mária szigetétől födöztetik. A' környék igen kellemetes és elég termékeny, porhanyó, könyü 's fekete a' földje; dombjai magas bokros fáktól zöldülnek; füve ritka, de vastag; fával 's édes vízzel bővelkedik.

Adyrmachidae, nemzetség Lybiában, Ægyptus' határin, Nilus' Canopi torkolatyától nyugatra; erkölcseikben Ægyptusbéliekkel egygyeztenek.

Æae, Siciliai tenger' szorulatnak régi neve.

Æanis fons, forrás az Opuntiak' földén Lokrisban.

Æantion 1) fok a' Pelasgiotist kerítő horgas félszigetnek csucscsán. 2) vs Görög Pelasgiotis tart.ban.

Æau, v. *Jaul-szigetek*, 16 kis szigetek, mellyek a' Moluckiakhoz számláltatnak, és a' Tidóri Szultánt ismérik Uroknak, ki ezen szigeteket három főbb tisztjei által kormányozza. Levegőjök egésséges, hallal, tekenyösbékával bővelkednek, lakosinak száma 2500., kik a' most említett állatok húsából kolbászt készítvén, avval kereskednek. Ezektől a' szigetektől az Aeaui tengerszorulat kölcsönözi nevét.

Digitized by Google

Æculánum, régi Olasz vs neve; Taurasiumtól jobbra, Sullától ostromoltatott.

Ædelförs, helység Szmaelandiában Sehvéd orsz.ban 4 mértfd.nyire Vexiötol, hol 1738-bà egy arany-bánya találtatott, mellyből 1741-től fogva a' Schvédi aranyok verettetnek. Nem messze ehez van egy réz-bánya is. Öszvességgel mind a' kettő Aedelförsi arany- és réz-bányáknak neveztetnek.

Ædepsus, vs Euboeában.

Ædonis, Ins. szigetek Petras és Cherronesus között Lybia Marmaricában.

Æga, *Isola della Capre*, vagy kecskék' szigetje, az Aegeumi tengerben, vagy is Archipelagusban.

Ægae, 1) vs Achaja partján; 2) vs az Oszolok' földén Lökrisban. 3.) vs Euboeában. 4) fő vs Macedoniai Emathában Erigonnál; a' Macedoniai királyok' lakhelye. 5) vs Ætoliában. 6) vs belső Æolisban kis Ásiában.

Ægalíon, hegy Messeniában Görög orsz Koryphasion fokánál, Pyloson túl.

Ægates, sziget a' Lilybaei foknak áltellenében. Itt győzték meg a' Karthagóbelieket a' Rómaiak, és az által az első Poenus hadnak véget vetettek. Polyphemus' hazájának is tartatik.

Ægege, helys. Macedoniai Pallenében.

Ægei, v. *Egere* folyó, mély's hallal bővelkedő Helvetiában a' Czúgi Kant.bn, melly a' Lőrinczi pisztrángos folyó által a' Czúgi tóval kapcsoltatik. A' tó partjain egy hasonló nevü falu fekszik.

Ægeumi fejér tenger, v. *Archipelagus*, egy öble a' közép tengernek, az Europai Török birtokoktól és Krimtől kelet felé, mellyből a' Dárdánelli út által a' Marmora tengerbe, innen pedig a' Konstánczinápolyi (Bosphorus Thracicus) szorulat által a' fekete tengerbe (pontus Euxinus) jutni, melly a' Caffai szorulat által az Asszovi tengerrel eggyesül. Máskép l. Archipelagust.

Ægúsi, *Ægati* szigetek, (37° 59′ egész 38° 6′ E. Sz. 29° 59′ egész 30° 7′ K. H.) egy csoport szigetek Szicziliának éjszak nyugati részein, nevezetessebbek: a' Favignána vagy Sz. Katalin, melly termékeny; Maretimo egy kastéllyal, mellyben az ország rabjai tartatnak, és Levenzo szigeti. Lakosinak száma 12000-re tétetik.

Ægiae, kis vs Lakoniában 30 stad. Gythionhoz. Pausanias szerént itt volt Homerus Augeiaja.

Ægialeus, Korydalus hegy Attikában.

Ægilia, 1) kis sziget közel Cretához, 2) helység Attikában, Phaleron, és Sunion között.

Ægina, Oenone, Myrmidonia, Görög sziget Argolis' környékében; itt teremtett Jupiter Aeakus kérésére földből, vagy hangyákból embereket; azért az Æginaiak Myrmidonoknak is hivattak. Szabad voltokban a' Salamisi ütközetre 30 hadi hajókat küldöttek, az othon őrzőkön kívül. A' csata jobb szárnyán állottak, és a' győzödelem után vitézségök megkoszorúztatott. Messze terjedt kereskedésök, és vitézségek az Athenebélieket vetélkedésre ingerlette, kiktől végre meggyőzettetvén, hazájokból kitolattak; fő vsok volt Ægina. A' szigetnek mostani neve Egenca,

Digitized by Google

fő vsa Engia, 800 h. és egy kastéllyal; roppant templom düledékekkel. Hossza öt mtfd. két rév partokkal.

Æginetes, 1) folyó. 2) kis vs Abonitichostól 150. stad. Paphlagonia kis Asiában.

Æginium, vs görög Hestiotisban, Epirus határin.

Ægiolus, kis vs hasonló nevű földön, Cytorumtól 60 stad. Paphlagoniában.

Ægira, Hyperesiae, minekelőtte az Aegeiek itt letelepedtenek, vs Attikában.

Ægition, vs Ætoliában.

Ægium, Helike elpusztítása után fő vs Achájában, gyülések' helye.

Ægos, kis folyó Sestosnál, Chersonesusban.

Ægospotamos, vs Ægos vizénél, hol az Athenébeliek a' Lacedemóniaktól tengeren igen megverettettek.

Ægyptus, ezen hajdan világszerte ismeretes ország, a' Sz. Irásban Mizraim, az Arápsoknál Mezr v. Mizr, némelykor Koptok földjének is neveztetik; fekszik az Afrikai nagy félszigetnek északkeleti szegletén az Arapsi öbölnek hosszában. *Határi*: napkelet felé Palaesztina, a' köszíklás Arabia, és a' veres tenger: dél felé Nubia; napnyugatra a' nagy Afrikai puszták és Barka éjszakról pedig a' közép tenger. — *Nagysága*: a' déli széleitől egész az északi Delta végső tövig hossza tészen mint egy 130 németh mtfdket, szélessége pedig 60. mtfdket; az egész földszine 6250, másoktól 8793 3/4 □ mtfdkre számláltatik; illy nagy temérdek földből alig vannak 1260 □ mértföldek míveltetve. — *Éghajlata*, fekszik a' n.keleti hoszszaságnak Ferrótól véve 45° és 55°. az éjszaki széleségnek pedig 22 és 32 grádicsai alatt. Mivel egy része ez Orsz.nak a' heves Eghajlat alatt fekszik, levegője igen meleg, mellyet alsó könyékiben a'tengernek közel létele, és az számos tavak 's csatornák mérséklenek. Tulajdonképen csak két esztendő részei vannak: a' Nyár és a' Tavasz; a' Nyár Böjt más havának végezetével kezdödvén egész Mindszent havának végiig tart; a' tavasz pedig a' mi téli holnapinkban uralkodik. Nyáron az ég tiszta, a' levegő szárasz de szorongató és tsak nem kiállhatatlan meleg; legnagyobb a' hévség kisasszony havában Nibuhr eszrevételei szerént melly hónapban a' melegség 25-26 Reaumur. Thermom. grádicsait fölüti. Kezdetével érnek e' földi vetemények, a' mellyet már sz. György havának végével le aratnak, 's bétakaritanak: ezután nevekedvén a' melegség minden elszárad, a' föld felrepedez, és megperzselt tekintetet mutat. Nagyobb része Madarainak ez üdő tájban elbúcsúzik, és az északi vidékekben veszik magokat; országos állati elvesztik elevenységeket. Ez tart egész a' Nilus fó.nak kiáradásáig, melly kisasszony, sz. Mihály és Mindszent havaiban történni szokott, nevezetessen kisasszony havának közepe felé álthágja partjait, és sz. Mihály havának végzetiig legnagyobb magosságát eléri, melly ha 16. Aegyiptusi singre felnem emelkedik szük esztendő lepi a' lakosokat, ha 18. singre nevekedik, közép szerü esztendöt igér-

Digitized by Google

nek magokat; legbövebb aratást várnak, ha 22-23 singekre felnő Nilus fő áradása; ha 24 singet felül halad, szükség éri az Orszgot, mivel akkor a' vizek sokáig maradván a' földeken, ezeknek miveltetését elkésítik; tart pedig ez áradás Mind szent Havának végzetiig, némelykor sz. András havának kezdetiig is. — A' tavaszi idő az Aegyiptusban igen kelemetes, kivált estve és regvel dél felé sokszor ekkor is forró szokott lenni a' nap. Ez idő tájban kiki foglalatoskodik, az egész növevények országa zöldül, virágzik; a' szántóföldek, mellyek az áradás napjától termékenyekké lesznek, mindjárt a' víznek eltakarodása után elkészítettnek 's be vettettnek. Karácson és bold. Asszony havaiban elvesztik a' fák leveleiket, de minekelőtte ezek lehuljanak már ujjak jelennek; nagyobb része az Aegyiptusi fáknak levelesbimbókkal szükölködik—A' levegő igen egéséges, szalitrom, 's más só részecskéktől terhes, és olly száraz, hogy az éjszaki szélnek ki tétetett darabb hus, a' helyett hogy elromoljon 's rothadjon, rövid üdő alatt kiszárad és megkeményedik Aegyiptusban az esső nagy ritkaság, kivált déli részeiben, hol a' zápor esső igen rendkivül valónak tartatik, éjszaki részeiben mind az által, mellyek a' közép tenger partjain fekszenek, elegendő esső jár. Jég esső itt igen ritka, 's még ritkább a' menydörgés, a' menykő ütésekről pedig éppen semmit sem tudnak; a' menydörgésről hiszik, hogy az Isten szava, melly őket a' vétkeik szánásokra inditni kivánván, fenyegeti, és hogy akkor egy k. Angyal Menyország ajtaját ki nyitja, melly által a' villámlás, fenyegetésinek erősitésére, ki szalad. Harmatja nyárban böven hull; ez által is a' növevények nevekedése igen gyarapítatik. Négy részről jövő fő szelei rend szerint a' nap állapotjától függnek; ezek közt jelessek: az éjszaki szél, mellyet a' lakosok Diahnak neveznek; ez közel 9. holnapig uralkodik, igen kedves szelők az Aegyptusiaknak, mivel a' ki állhatattlan nyári hévséget kissebiti, szokszor azonban nem csekély hideget is okoz az ehez nem szokott érzékeny lakosoknak; a' délkeleti szél, mellyet a' lakosok Asziab vagy Chamsinnak neveznek, ez veszedelmes *L. Chamsin* Bátor igen egéséges éghajlatban fekszik Aegyptus, mind az által sok betegségek uralkodnak benne, úgymint külömbféle hideglelések, szemfájdalmak: ezen utolsó többnyire vaksággal végződik, az ott megfordult Fra. orvosok okúl adják a' sós levegőtt, melly azomban a' tüdöt nem érdekli; de mind ezek közt legfertelmesebb a' mirigy v. döghalál, melly a' hová béveszi magát, millyen pusztitásokat szokott okozni, ismeretes; ettől kivált sanyargattatnak a' Cahirabéliek, támad ez mindég Alexandria kereskedő vssában, a' mi elegendőképen mutatja, hogy szép Aegyiptus-Orszga nem hazája e' nyavalának, hanem hogy más

Digitized by Google

külső tart.ból, kivált Szmyrnából, hajókon oda vitetik a' kereskedés által, és hogy vigyázóbb kormány szék alatt egészen e' mirigy Aegyiptusból ki tiltathatnék. — Vizei: A' közép tengeren kivül éjszak felé, keletről pedig az Arapsi öblön kivül, vannak e'tart.nak több tavai, ugymint: a' Möris vagy Birket Karun; a' kiszáradt Máreotis, a' Menzaleh, Birketel Hadsch a' közép tengernek partjain, es más több sós tavak, csatornyák. L. e' neveket. — Folyóvize egyetlen egy van, a' Nilus vize, lásd ezt is.

Földe általjában terméketlen veresses finom homokból áll, ezen homokos földeknek közepén fekszik a' keskeny, de fölöttébb termékeny, Nilus völgye, ennek szélessége 2-3 mfd.ket tészen, és esztendőnként a' Nilus iszapja által termékennyé lészen. Hát mit szoljak ama gyönyörkedtető kertet formáló Nilus szigetjéről al Aegyiptusban? a' mellyben feketés, kövér, s porhanyó agyagföld találtatik fölöttébb nagy termékenységgel; nem kivánnak e' földek trágyázást, ugarolást, vagy más veritékes mivelést; nem félnek itt a' földmivelők az ártalmas fergetegektől, jégessöktől; a' tiszta ég, a' némellykori meleg essők, bő harmatok, és Nilus áradásinak iszapja, földi paradicsommá változtattják termékenységére nézve e' köryéket; hát ha még nagyobb volna szorgalmok, a' mezei gazdasághoz való értelmök, ha nem nyomattatnának olly keményen elöjáróiktól — és még is mind ezek mellett, a' mi állításomat ez Orsz.ról erősíti, Aegyiptus Országa az, melly valamint régenten Rómának, ugy most Konstantzinápolynak gabona tárháza. Hegyei közül jelentést érdemlenek a' Nilus fő mellet oldalaslag mind a' kétrészről fekvő hegyek mellyek a'. keleti részein kopárok és meredek magas kösziklákból állanak, nyugatról alacsonyabbak és homokos völgyekkel, dombokkal változnak; mellyek nyugat felé meszire kiterjednek. Egy más hegyek' rendje a' veres tengernek hosszában ki nyúlik's Kolsum nevet visel; e' köztt és a' keleti Nilus hegyei köztt több hegyek rész szerént külön állva, rész szerént kapocsban találtatnak, de mind ezek kopaszok, és csak itt ott csemetéktől és fáktól zöldittetnek.

Termései a' növevények országából: külömbféle nemű gabona (ennek gyakorta egy szeme 50. v. 150. is ád) riskása, nádmész, papirosfű, különös len, sáfrány palma gyümölcs, Aegyiptusi szilva, füge fák, narancs és czitromfák, balzsam, Arapsi gummi's a' t. Az állatok országából: külömbféle vad és szelid marha: ugymint: tevék, lovak, bivalok, ökrök, juhok, oroszlányok, tigrisek, krokodilok, strucz madarak, méhek, selyembogarak, tyukok, mellyek mint régenten ugy most is, arra készített kemenczékben költetnek ki; és kivált a' régiektől szentnek tartatott petymet (viveraichneumon) mivel a' krokodilok tojásit felkeresvén, ki szívta és igy e' rettenetes állatnak szaporodását, mellytől a' régiek

Digitized by Google

olly nagyon féltek, gátolta. Régenten itt találtattak a' Nilusivagy is vizilovak(Hippópotamus)de ezek már eltüntek. A' krokodilok, tigrisek száma is most már nagyonmegkissebbedett.Némelly helyeken skorpiókat is látni. Asványok: A' régiek jelentések szerént aranyat, ezüstöt, rezet találhatni az Aegyiptusi hegyekben, valamint kölömbféle márvány, granit, 's porphir köveket, de az ujjabb utazók mind ezeket helytelen állításoknak lenni bizonyityák; hanem találni itt az úgy nevezett kígyó követ Aszvan mellett, mellyből edények készíttetnek, Aegyiptusi béka sót, tüzkövet, mellyek kidolgoztattván szépen fénylenek, büdöskövet, salitromot, kőszént, timsót, főző sót bővségben 's a' t. Érczes vizekről is emlékeznek az útazók, nevezetessen Denon Franczia útazó említi az Ambagi vidéken találtató érczes vizet. Amasiskirály idejében 18,000 vsok és helységek, és 7 1/2 milliom lakosok voltanak Aegyiptusban. Lakosainak mostani számokat leghitelesebb utazók szerént 3-4 milliomra lehet tenni, ezek a) Koptok kik a' régi Aegyiptusbélieknek a' Perzsákkal, Rómaiakkal, Görögökkel öszve keveredett maradékaik, de már szegények most a' fölöttébb kemény országlás alatt 30,000 familiákra öszve olvadtak. b) Arapsok, ezek most legszámossabb lakói Aegyiptus földének, az egész népességnek egy harmad részét teszik; ezek közül némellyek Felláhhoknak,vagy is parasztoknak, neveztetnek, némellyek pedig Bedaviaknak vagy is csavargó nomadoknak, és rablásból, csekély marhatenyészetből, vadászatból élnek. c) Mamelukok, vagy is hadi rabszolgák — ifjan részint rablott, részint megvett férfiak Azsiából, Európából; kik Ægyptusba vitetvén, katonákká neveltetnek, és jövendőben a' kormányozó kegyetlen katonaságot teszik; ezek már a' 13. században a' fő hatalmat ez országban magokhoz ragadák. d) Törökök; ezeknek száma legcsekélyebb ugyan, de 1517. esztendőtől fogva, midőn Ægyptust igájok alá hajtották, ez az uralkodó Nemzet; lakják a'városokat, részint mint tisztjei a' Török fő Uradalomnak, részint mint Janicsárok, kereskedők, és művészek. e) Görögök, N. Sándor alatt és ő utánna jöttek e' környékbe; számok most már igen csekély, kereskedők, és művészek. f) Zsidók, ezek már a' legrégiebb üdőben lakói voltak Ægyiptusnak, a' mint ismeretes; számok alig mégyen 50000 léleknél fölebb, a' tengeri városokban; szokott foglalatosságaikat üzzik. g) Mograbinok vagy is Berberiai Arapsok, Örmények, Syrusok, mintegy 500. fámilia. Europabéliek közül: Angolyok, Francziák, 's a' t. — Uralkodó hatalom: Ægyptus 1517-től fogva török tartomány, mellyet a' Török Császár egy Basa és Helytartó által kormányoztat; ennek lakhelye Cahira vssa, ez alatt vannak 24 al-Helytartók, csupa Mamelukok, kik által a' fő Helytartónak hatalma igen ösz-

Digitized by Google

veszorítatik, ezek szabják ki a' fő Helytartónak, mit kellessék a' Császár nevében mivelnie. Ezeken kivül a' felső Ægyiptusban sok független Araps Fejedelmek is vannak. — Religyio. Uralkodik itt a' Mahomet vallása, ez Arapsok által behozattatván, nagyobb részit lakosinak nem sokára követőjivé változtatta. Fő papjok Mufti, Cahirában lakik; vannak ezek közt Barátok; kik Szanton nevet viselnek. Eltűretnek itt a' Keresztények is, kik nagyobb részint Eutyches eretnek tanítványi, ki az 5-dik században a' Catholica Anyaszentegyháztól magát elszakasztotta. Lythurgiájok, vagy Miséjek, valamint is az Evangyéliumok, és az Apostolok' levélei, Arapsi és Kopti nyelvben olvastatnak. Papjaik 's Barátjaik házasodnak. De Püspökjeiknek nőteleneknek kell lenni, ezek közül egyet választanak, a' ki az Alexandriai Patriarka nevét viseli, noha többnyire Cahirában tartózkodik. Azok a' Kopti keresztények, kik visszatértek a' Cath. Anya Sz. Egyházba, Melchitáknak neveztetnek. A' Zsidók kétfélék: Talmudisták, és Koraiták, kik a' Talmúd könyvét megvetik, ezeknek Cahiróban van egy Zsinagógájok. — A' kereskedés távol vagyon most a' régi virágzó állapotjától a' Ptolomaeusok alatt; bátor fekvése erre igen kedvező; kivitetik gabona, kivált Konstantzinápolyba, készítetlen bőr, pamuk, vad sáfrány, len, riskása, Ægyiptusi szilva, viasz, füge, Gumi, Indigo, Struczmadár toll, Mumia, 's a' t. E' helyett behozattatnak: posztó, ón, vasdrót, tő és más apróbb portékák, ólom, czinobriom, kéneső, fűszerszám, üveg gyöngyök, késsek 's a' t. Arapsi Gumi, Elefántfogak, aranypor, Struczmadár tollak, fűszerszám Habeschből és más helyekből Ægyiptuson keresztül vitettetnek. — Feloszlik Ægyiptus 5 részekre: a) az alsó Ægyiptus vagy Bahri, vagy Delta, északi része Ægyiptusnak, és magában foglalja a' középtenger és a' Suezi földnyak közt fekvő ronaságokat, és a' Nilus kifolyása által formált szigeteket. Közép Ægyiptus, Heptanomis, vagy is mostani legmiveltebb része; felső Ægyiptus pedig, mellyben volt a' hajdani Thebais, és most Said nevet visel, legnagyobb része Ægyiptusnak. Az egész ország 80 tartományokra elosztatik, 's ugyan annyi Bey v. Begk nevű Elöjáróktól kormányoztatik. A' közönséges fő nyelv az Arapsi; a' régi Kopti nyelv közel egészen elenyészett, és most még csak a' Keresztényeknél, a' kik e' nyelven tartják isteni szolgálatjokat, vagyon szokásban, ámbár ezek közt is már a' Papokis csak nehezen értik. A' Törökök, Mamelukok, az Arapsi mellett törökül is beszélnek. A' kereekedők az ugy nevezett lingva franka nyelvel, melly nem más mint a' megromlott olasz nyelv, élnek dolgaikban. A' szép tudományoknak, müveknek v. mesterségeknek, mellyek itt hajdan olly nagy divatban valának, alig találni nyomdokit; nem csuda: a' sok hadak, a' kemény iga, nem

Digitized by Google

baráti a' szép tudományoknak. — Természeti és erkölcsös Characterjeket így rajzolja le egy Franczia Orvos: „Az Ægyiptus béli, értvén a' városiakat, maga hosszú kék vagy fekete bokáit verő ruhájában takargatva, hosszú szakállal 's nagy vérés vagy zöld, többnyire még is fejér, turbánnal befedzett fejével, általjába véve, egy büszke és maga eránt figyelmet indító tekintetet mutat. Physonomiája szólló; termete tetszős, test alkotása inas és helyes formájú; vídám fekete szemei; fejér fogai, erős 's jól hangzó szava. Külseje által látszatik jelentemi, hogy ő egésséges tartban ugyan, de az arany szabadságnak fogytával tölti napjait; mivel (általjába véve) ravasz, mászó, hazug, és csüggedt elméjű. — Az asszonyok ábrázatvonási finomabbak ugyan, mindazáltal szíves kifejezést hasztalan keresni bennek. Testek hajlékony, karjaik 's kezeik húsossak, 's kerekded alkotásúak; lépésök kellemetes, de keblek tekintete rútítja személyeket. — Ægyiptus lakosa dolgos ugyan, a' nélkül hogy tehetős lenne; nyújtott néki a' természet ügyességet és a' követésre kívántató talentomot; lelki ereje gyakorlással szűkölködik; viselik is mindeneket lenyomó erőszakos országlássoknak és bábonás szenvedhetetlen vallásoknak világos bélyegit. A' köz nép egésséges, erős és kivánatiban, szükségiben felettébb mérséklett, szüntelen tiszta eget szemlélvén, igen hajlandó a' vídámságra. De a' gazdag tobzódó, nagyobb részit életének henyélésben tölti; a' ki sokszor a' nagyravágyódástól sanyargattatik, mindég megtartja a' maga erőltetett, kevély 's tiszteletet parancsoló tekintetét; és mellette igen gyanakodó 's ujság-vadászó. — A' Férjfiak nagyobb részint a' testi gyönyörüségeknek rabjai, és fölöttébb szerelemféltők, de fesletségek által már korán megrontják magokat olly annyira, hogy már életök 30 esztendejében megszünnek nemzeni. Az asszonyok igen termékenyek, a' gyümölcstelenség példái nálok ritkák. A' leányok már 10. 12. esztendős korig a' férjhez menetelre alkalmassak lésznek, és valóban ez idő tájban férjhez is mennek, de harmincadik esztendejek után meg szünnek szülni. Ama nős személyek, mellyek bezáratva tartatnak, többnyire száraz betegségekben sinlődnek. — Az Ægyiptusbéliek közönségessen öreg kort érnek, 100 esztendős ősz öregeket látni nem ritkaság, sőtt 120. esztendőseket is minden bot, és gyámol nélkül járkálni, szemlélhetni. — Az asszonyok szépsége igen korán elhervad, már 30-dik esztendejekben őszülni kezdenek."

Ælana, Elana, Elath, vs. keletre Petrától 10 mfd., Palaestinának szélső határán Arabiában, a' Sirusoktól megvétetett; utóbb a' 10-dik Római Legyiónak szállása.

Ælanai öböl, most Bahhr Elakaba, Arábiában, két részekre, vagy szarvakra (Bays) oszlik; a' keletre dülő 500 stad. hoszszú; a' nyugatra dülőnek csucsczán esik Aelana.

Digitized by Google

Æland, egyik része Finn Orsz. nak, Grófi czim alatt, az ugy nevezett Finnland és Uplaud között, foglal magában 13 □ mfd. és 12,000 Lak. Több szigetekből áll, mellyek semmi nevezetesset sem mutatnak.

Ælen, *Aigle* nagy de helytelenül épült Helység v. vska. a' mái Váádi kantb. szép völgyben, egy kastélyal; vidékiben sót főző müvek találtatnak.

Æli, vs az Alilgijek földén Arabiában, mostani neve Hali 18°.18'' Sz.

Ælszt, l. *Alost*.

Æmathia, Macedoniai tartomány.

Æmbek, folyó Lifland Helytb. Orosz Birodalb. melly a' Peipusi tóba ömlik.

Ænimium, vs Vacua és Munda folyók között régi Hispániában.

Æmona, Emona, Hemona vs föl. Pannoniában; úgy tartatik, hogy a' mostani Laybach Carniolia.

Æoaria, Arime, Pithecusa, az Olasz Ország körül fekvő szigeteknek egygyike, mostani neve *Ischia*; hegyes.

Æneia, Aenia 1) vs Macedoniában Thessalonikához 120 stad. 2) ó és uj Aeneia görög vs Achelaos folyánál; az első 100, a' második 90 stad. esett torkolattyától.

Æneianak, Thessaliában lakó nemzetségeknek egyike, Oeta hegyénél, Aetolia, Doris, és Phokis között, szavok volt az Amphiktioni gyülésben.

Ænesiphyra, fok a' Lybiai Nomusban, Aegyptiorum pagushoz, vagy Panormushoz keletre.

Ænesipasta, vagy *Anesippe*, sziget Lybai Nomusban, kikötő hellyel.

Ængermannland, Tartomány ejszaki részeiben Svéd Orsznak, Bothniai tenger öblének partjain, Veszterbottn, Lapp ország, Jaemtland és Medelpad között; nagysága 180 □ mtfdkre tétetik, lakosinak száma pedig 40. 000, kik Finnek 's Lappok.

Ænipons, l. Insbruck.

Ænos, 1) vs. Hebros vizenek torkolattyánál Tráciának tengerre dűlő szélén. Abderához nem meszsze. 2) vs Epirusban. 3) vs Lokrisban Ozolok földén.

Ænyra, Thasos Szigetében, Koénya mellett feküdt vs. közöttök bányás hegyek voltak.

Æolis, 1) egész tertomány, melly Homerustól Troasnak neveztetik, 2) déli része Trojásnak. Az ide szállott Görögök Aeolíak voltanak. 3) Trójajak idejében gazdag és nevezetes vs, Tenedos szigetében, kis Asiában, melly most Bokthatscha Adassi nevet visel.

Æoliae insulae, Sicilia körül fekvő szigetek, más neveken, Lyparenses, Hephestiades, Vulcaniae, Plotae insulae.

Æquator, *egyenlítőkör*, egyike a' legnagyobb köröknek, mellyeket a' föld körül magunknak képzelünk. Ez mind a' két sarkoktól egyenlő meszszeségre távozik, tudniillik 90. gradicsokra, és földünket középben két fél golobísokra hasítja, az éjszakira, melly az éjszaki sarok felé, és a' délire, melly a' déli sarok felé kiterjed. Az éjszaki fél golobis magában foglalja egész Europát. 2 harmadrészit Afrikának a' Canariai szigetekkel együtt; az egész Azsiai száraz földet, nagyobb részint a' keleti India szigeteket; egész éjsza-

Digitized by Google

ki Amerikát az Azoriai Szigetekkel; éjszaki hatod részét Déli-Amerikának, a' Szandvichi és más Szigeteket a' nagy Oczeánban. A' déli félgolobisban fekszenek: déli Afrikának 1 harmad része, Madagaskár, és az eddig Cap de la Circonsion név alatt ismeretes Szigetek; egy része a' keleti India Szigeteknek; Ausztráliának nagy része, ugymint: Uj-Hollandia, Uj-Guinéa, Uj-Hibernia, Uj Hannoverával együtt; Uj-Brittannia, Charlotta Királyné, és a' Társaság Szigetei, Taheiti, Uj-Szeelandia, és a' Sz. Lélek Szigetei; az Uj-Hebridi és as Uj-Calcedoniai Szigetek, 5 hatod része déli Americának, a' Tüz és solyom madár (Falkland) Szigetek. — Ez másképen Éjegyenlitőkör (aequinioctialis circulus) nevet is visel; mivel, midőn a' nap benne tartózkodik, nap az éjjel az egész földön egyenlő; ez kétszer történik esztendönként, a' tavasznak és az ősznek kezdetével. Azok, kik az Egyenlitőkör alatt laknak, szüntelen egyenlő nap és éjjel birnak. A' hajósoktól Lineának hivatik; innen a' lineán áltutazni a' Hajósoknál tészen, az Egyenlitő körön, melly alatt leg nagyobb a' Hévség, keresztül utazni.

Egyenlitő-kör Szigetei. l. Guinea Szigeteit,

Éjegyenlitő kör. l. az Egyenlitőkört.

Æqui, Aequicolae, Sabinusoktól származott nemzetség; a' tulajdonképp Sabinusok földén alól. A' Romaiak ellen több izben megkülömböztették magokat; végre tölök meg aláztatván, városaikkal egygyütt csak nem egészen ki pusztíttattak.

Ærburg, dombon fekvő szép kastély Austriában az Ensz fölött lévő tartományban, tartozik a' Cavriani Grófhoz.

Ærding, l. *Erding*.

Ære, Aera, az idő számlálásnak bizonyos módja, mellyben egy meghatározott esztendő kezdőpontnak választatik, illy esztendő számlálás, p. o. a' keresztényi, melly Krisztus születésétől hezdődik. A' pont, mellynél az esztendő számlálás kezdődik, Epochának neveztetik; l. ezt.

Ærge, Kastély és Uradalom a' Felső-Rajna Osztálb. Franczia Országban az Immeri völgyben Schusz folyó partjain.

Ærnen, az előtt fő helység a' Jombi Decemviratusban Valeziában, a' hol a' Decemvirek tartották öszve jöveteleket.

Æropus, Hegy Illyrium közepén, Aous vizének oldalán.

Ærra, Ecraca, Mvs. Portugall.ban, Estremadura tartban, Zatas folyónál.

Ærschot, l. *Archot*.

Æsarrus, folyó Al. Italiában Croton Vsán keresztül.

Æschescher, Leucopolis, Aclara, vs. Natoliában, di St. Petroi Golfónál, Alidinelli tartományban.

Æsele vagy *Aengermannlandi-Lappmárk*, Tart. a' Svédi Lapp orsz.ban Aengermanlandi folyó partjain; határos keletről Aengermanlandal, éjszak felöl Umaei-Lappmárkkal, nyugatról a' jeges Hegyekkel, dél felé pedig Jaemtlanddal. 1673-ban nyeré első lakosit, és most már népesített Tartomány.

Æsepus, folyó kis Mysiában, Trója tartomány. határin.

Æsis, Gesano, folyó Umbria és Picenum között, partyán

Digitized by Google

fekvő vs. Aesis, most Jesi nevet visel.

Æsonis, vs volt Pelasgiotisban, Akla körül.

Æstii, Hesti, a' mostani Estland'lakosiLieflandban.Ezen nemzetségek a' Scirrusokkal egygyütt, harczban igen hiresek voltak, Romaiakkal frigyben, a' Gotthusokkal egyességben voltanak; végre ezektől meghódíttattak.

Ætalia, lakhelye egy Görög Erseknek Karamaniai Tart. ban Azsiai Török Birodalomban; meg erősíttetett.

Æthici populi, Thessaliában délre lakott Nemzetség.

Æthiopia vagy Szerecsenek országa, e' vólt a' név, mellyel a' régi földirók az egész belső Afrikát, vagy csak Habeschiniát jegyzették. A' mái Habeschok elfogadták e' nevet, midőn Országjokat Manghestae Itiopiának vagy is Aethiopia orsz.nak nevezik. A' régi földirók Aethiopiát két részre osztották, úgymint: az Aegyiptusontúl fekvő Aethiopiára, melly alatt ők a' mái Nubiát, 's egy részét Habeschiniának, értették, a' partokat kivévén; és a' Troglodyti Aethiopiára, melly a' mái Nubiának és Habeschiniának partjait foglalta.

Æthiopiai tenger, egy része az Amerikabéli Oczeánnak az Atlantikumi Oczeánban, délről nagyobb részint jeges tenger, és kevésé ismeretes. Kiterjed déli szélessége egész a' 28o-ig nyugot felé, kelet felé pedig egész a' 31o-dikig ugyan azon déli szélessége; egyenlő szelei dél keletről fúnak. Részei keletről: a' Juiniai öböl, hol a' délkeleti szél a' száraz föld felé hajlik, partjain pedig nyugotról keletnek fordúl; és a' Captenger a' Fafeli vagy Falszi-öböllel; nyugot felé a' Brasziliai tenger, a' Mindszentek öblével, és a' Patagoniai vagy is Maggellaniai Tenger, a' mellyben a' Falklandi Szigetek, a' Magellaniai út, és a' Tüz ország, találtatnak.

Ætna, Inessa, jeles tüzokádó hegy Szicilia'keleti partjain, a' Szigetbéliektől Monte Gibellónak neveztetik. Ezen külön-álló hegy, mellynek 10.514 láb a' magassága, távozik a' tengertől nyilván 1 mtfdnyire, és fekszik Taormina és Catánia Városok közt a' Val di Daemona Tart.ban, (37o 44′ É. Sz. 32o 50′ K. H.) Az egész kerülete 20 mtfdket tészen. Alsó része a' hegynek nagyobb részint mívelt, és fölötte termékény, kivált gabonával, czukornáddal, Pálmafákkal, Sáfrannyal, rebarbarával, olaj 's fügefákkal 's a' t. bővelkedik, ezen részét 300.000 ember lakja; itt áll még egy Klastrom is; fölyebb következik a' hamu és salak környék; ezután az erdőség, mellynek végén az úgy nevezett kecske barlang találtatik; mind ezek után érkezik e' hegynek leg magasabb környéke, melly szüntelen hóval, 's jéggel borítatik, ebben szemlélni a' tüz okádó hegynek csak nem mindég füstölő 's morgó kupáját három hegy tetők közt. Füzet soha sem látni, egyéb a' kiomlás alkalmával, a' melly nem egyedül a' fő nyilásból, hanem más torkolatokból is szokott ki ütni. Esztendőszámlálásunknak kezdetétől fogva 34 kiütési számláltatnak. Leg irtóztatóbbak vól-

Digitized by Google

tak 1329, 1536, 1650, 1669, és 1693. A' leg utolsó kiütés 1809. Böjtmás Havában történt, ennek alkalmával még más 12 nyiladékok támadtak, mellyeknek szélessége öszveséggel 100 ölekre tétetik.

Ætolia, hajdan görög tart. Epírus határiban, most részint Albániához, részint Livádiához tartozik. Első lakosi a' durva Kuretesek voltak, kik Aetolostól, Elisból áltszállottaknak fejedelmétől, Akarniába nyomattattak. Aetolia régi, és ujonnan szerzett (epiktetos) részekre osztatott; az első Acheloos vizétől Kalydonig, Stratostól, Trychononig; a' másik innét Neupaktos, és Eupalion, Oeta hegyig és Epiros tartományig terjed; egykor éppen Heraklea és Thermopilaeig. Délre a' Korinthusi öböl torkolattya, északra Thessalia és Epirus, keletre Lokris, Doris és Thessalia, nyugatra Akárnia határozta.

Ætoliaiak külömbféle nemzetekből állottak; illyenek voltak *Ophieniek*, Curytaniak, Agraeiak, Apodoták, 's a't. köz fő vssok nem volt, hanem tulajdon helységeik. Igen vad, büszke, ragadazó, béketelen, szabadságra törő nemzetségek voltak; se az Athenébeliek, se Lacedemoniak, se a' Macedonok erőt nem vehettek rajtok. Az Achajai frigy se birt velök. Fő hadi vezérök, Strategus, Gyülésök, Panaetolion, és küldöttyeik, Apocletes, igen hiresek. Végre a' Romaiak hatalmába estenek.

Æxone vs volt Atticában.

Æxonia vs Pelasgiotisban, Aeta mellett.

Affenberg, l. *Abila*.

Affenthal, Falú Franczia Orszban Al-Rajnai Oszt.ban nem messze Straszburgtól; jó bora terem.

Affenthal, az előtt Eichstedti, most Bajor Orsz.hoz kapcsolt, erdő kerület, Eichstedtől 1/2 óra járásra, éjszakról Buchenhübl megett, fekszik egy több mint 100 hold földet foglaló völgyben.

Afforden vs és kerület Geldria Her.ben Maas folyónál; egykor Burkus, most Belgiomi Királyé.

Afflighem hajdan jeles Sz. Benedek Szerzetbéli Apátság Brüsszel vs.birtokiban a'mái Belgyiomiorsz.ban, tartozott a' Mechlini Érsekhez, ki egyszersmind Afflighémi Apát vólt.

Afgánok (Hegylakosok) vagy Patanok; most uralkodó lakói Keleti-Perzsiának, kik eredetekre nézve Georgiabélieknek tartatnak. Derék termetüek, erős 's kemény test alkotásúak. Harczra, rablásra szokott nyughatatlan durva félvad nemzet; büszkék, bizakodók; és ellenségi minden csinosabb pallérozásnak. Vagyon tulajdon nyelvök, melly a' régi Chaldéabéli nyelnek rokona. Egy igen józan 's mértékletes nemzet. Eledelök nagyobb részint kenyérből, aluttéjből 's sajtból áll; italok a' viz. Illy eggyügyü élet mód mellett nem lehet csudálni, hogy álhatatos egésséggel birnak, és igen kevés betegségeket tapasztalnak. Valják magokat kiváltképen Mahomet követőinek, és különössen a' Szunniták Szakadékjához tartoznak, de a' Korán parancsolati eránt hidegek. Több ágakra ugymint: a' Turán, Bankisch-Periáns, Beloges, és Rohil-

Digitized by Google

laiakra oszlanak.

Afganistan, l. Keleti-Perzsiát.

Afia, Négeri Herczegség, melly az Europaiaktól Nagy-Poponak neveztetik, fekszik Felső-Guinéában az Rabszolgai partokon, Fidah szélein, Fejedelme magát a' Folyóvizek Királlyának nevezi, és nagy boszorkánynak tartatik. Fő Várossa:

Afia, (Nagy-Popo) mocsáros környékben nem messze a' tengertől.

Aflenz, a' Sz. Lamprechti Szerzethez tartozó uradalom Stájer orsz.ban Bruck-i ker.ben egy hasonló nevü mvssal, Brucktól Czellbe vezető út mellett, Grécztől 9 1/2 mtf. dekre, számlál 70 nagyobb részint hegyek közt fekvő házakat, melly hegyekben használható márvány törettetik.

Afnu, l. Haussa.

Afrika, Földünk' 5 részei közül egygyik; mellynek, legalább belseit tekintvén, mi Európabéliek alig ismérjük ötöd részit. Az Arapsoktól Mogrēb-nek, vagy napnyugoti orsz.nak neveztetik, mivel nékiek napnyugot felé esik. Egy három szegletet formál, mellynek hegye délfelé fordúlt. Fekszik a' déli szélességnek 35 grádicsa alatt és fölfelé egész a' 37-dik éjszaki szélességnek gradicsáig ki terjed; az egyenlítő-kör csak nem középben hasittya. Leg nagyobb szélessége az Aquilasi Foktól a' Bugarvai Fokig 1080, a' leg nagyobb hossza pedig a' Zöld Foktól Szenegambiában a' Qvardafui Fokig nem egészen 1,100 mtfdket; az egész kerülete, ide számlálván a' parti csavarodásokat is, lehet mint egy 3.500, a' föld szinének pedig egész nagysága leg ujjabb tudósítások szerént 57(000 □ mtfdekre tétetik. A zsiával csupán csak egy szá raz darab által függ öszve melly a' Szuez-i föld szoru latnak neveztetik, és mín egy 10 geogr. mtfd. szélessé gü; a' többi részekről min denfelől tengerrel környé keztetik. Éjszakról haboz a közép tenger, melly elvá lasztván Afrikát kis Azsiá tól a' nagy Szyriai tenger ö böl által napnyugot felé ki terjed Gibraltárig, hol egy három mrtfdnyi tengerzu választja Afrikát Európától Napnyugotról mossa Afrika partjait a' Nyugoti vagy At lantikumi tenger, melly kü lömbféle partjaitól külömb féle neveket is kölcsönöz ennek a' tengernek Afrika é Amerika között lévő szélessé ge több mint 900 mtfdeke foglal. Déli és Napkeleti part jait körül veszi az Indusi O czeán, és az Arabsi tenge öböl, vagy is veres tenger Régenten magában foglalá Aegyptust, Aethiopiát, Li byát, szoros értelemben vett Afrikát, Numidiát, Maure tániát, belső Afrikát, és Indiát. — Éghajlata; Afri kának leg nagyobb része a' naptérítő kerületben, tehát a' fórró ég környék alatt fekszik; és csupán csak az éjszaki és déli végső részei nyúlnak ki a' két mérseklett környékekbe; hévsége tehát türhetetlen nagy, 's általjá ban nagyobb mint az Ame rika- és Azsiabéli tart.ban egyenlő szélesség alatt, oka: a' vizekben való szükölkö dése; hegyek, bérczeknek héjányossága, a' sok iszo nyú homok puszták, mel lyek a' függeleges nap sugá roktól olly annyira fel me legittetnek, hogy az abban

Digitized by Google

járkálónak csizma talpait, valamint ez Adanson Franczia természet visgálóval történt, rövid idő alatt le égeti; leginkább nagyobbitják e' hévséget a' napkeleti szelek, mellyek Ázsiának leg fórróbb tájékiról jövén az a'nélkül már tüzes homok pusztájit Afrikának jobban melegítik, ezeken ált szaladván 's forró nedvektől terhittve; nyugoti partjain Afrikának megjelennek, és Harmattan névvel illettetnek, mellyek leg ottan hálált 's retegést terjesztenek. De ezt csak belseiről és az Egyenlitő kör alatt fekvő Tart.ról kell érteni, partjain csekélyebb a' hévség, kivált az éjszaki és déli partjain a' levegő is nedvessebb, de egyszersmind egésségtelenebb, igy p o. Algierben, melly a' 36° 48' É. Sz. alatt keletéjszaki szélein fekszik Afrikának, a' legnagyobb hévség a' Reaumur' melegmérőjének 27 gradicsát fel nem haladja, a' legkissebb hévség pedig 11 gradicsnál alább nem szál; Szenegál Szigetb. a' zöld Foknál (az E. Sz. 16° 0' alatt) a' leg nagyobb hévség 38 Reaumur' melegm. gradicsait ált nem hágja, a' leg kissebb pedig 14 grádicsig le szálitja az emlitett melegmérőt. A' Maschkaréni szigetekben (napkelet felé az Indiai Oczeánb.), nevezetessen a' Franczia Grszág Szigetében a' déli szélességnek 20° 9' alatt a' leg nagyobb hévség 24 3/4 grád. Reaum. a'leg kissebb 17 grád. Reaum. mmérő. Az alább fekvő Reunioni, hajdan Bourboni Szigetben a' D. széless. 20° 51' alatt, a' legnagyobb hévseg 28° a' legkissebb 12° Reaum. mmérő. tészen. A' Jó reménységü Fokban D. Sz. 33° 55' alatt, a' leg nagyobb 29° a' legkissebb 4 1/2 grád. az emlitett Reaum. mmérő. szerént. Innént észre venni, hogy Afrikában sehol sem láthatni jeget vagy havat, kivévén a' fellegekkel tusakodó magas hegyeknek teteit, olly fölötte ritka tünemény a' jég és hó Affrikában, hogy Aegyiptusnak fő vsban „ bátor ez már a' mérseklett környékben feküdjön, egy Araps egy kis darab jeget találván azt az Europabélieknek mint különös természeti ritkaságot pénzért ajánlja vala. A' mi tovább Afrikának éjhajlatját a' Földnek többi részeitől külömbözteti, az időjárásban találtatik; ez rend szerént a' száraz és essős esztendő részeire oszlik Afrikának azon tart.ban, mellyek a' forró környékben fekszenek, valamint az üdő viszontagsága minden e'környék alatt helyheztetett tartományokban tapasztaltatik, úgy közönségesen okoztatik főképp' a' napnak függeleges állása, és a' szelek által, mellyek nagyobb részint essős fellegekkel jelennek meg. Ezen rendes essők a'tart.nak külömbféle fekvése szerént korábban vagy későbben, Sz. György és Pünk. Havaiban, érkeznek, és közönségessen három honapokig tartanak; ezidő tájban termékenyé változtatják a' leg szárazabb földeket is; de egyszersmind szülnek mocsárokat, mellyek kigőzölgéseik által igen megrontják a' levegöt, és igy ez esztr. részét, kivált a' külföldiekre nézve, igen egésségtelenné változtatják. Szelei Afri-

Digitized by Google

kának a' forró környékben keletről fúnak, mellyek éjszaknyugoti részeiben hivesitő éjszakkeleti szelekké változnak, mivel az Atlasi havasokat ált szaladják, minekelőtte idé érkezzenek; az Egyenlitő-kör alatt déldélkeletről fúnak; alább dél felé változva majd déldélkeleti, majd éjszakéjszakkeleti; 's még alább déli és délnyugoti szelek uralkodnak. A' keleti partjain e' Félszigetnek hat hónapokig, úgymint Sz- György havától egész Mindszentek haváig a' délnyugoti szelek, mellyek nagyobb részint szélveszessek szoktak lenni, a' másik félesztendőben pedig az éjszakkeleti szelek uralkodnak. — Hegyei: Legnevezetessebbek Afrikában azon bérczek, mellyek az éjszaki szélességnek 10. gradicsa alatt terjednek el, és Napnyugotra a' Sierra-Leona Fokban; Napkeletre pedig a' Quardafui Fokban végződnek. Éjszaki tájékán az Atlás bérczei nyúlnak el. Déli része is hegyes egész a' jó Reménység Fokáig. Ezen három Fő-Hegységekből külömbféle ágok nyulnak ki, mellyek számos Fokokban végződnek. Igy már a' meg nevezett Fokokon kivül Napnyugotra van a' C. Negro, a' 3 Csúcs-Foka, Pálma-Foka, a' Zöld és Fejér Fokok 's. a'. t. Napkeletre C. Corientes, Dolgáda, 's.a'.t. Éjszakra C. Spartel. Bona. A' körül fekvő szigetekben, ugymint Teneriffa szigetében, melly a' Kanadiai szigetekhez tartozik, a' 2000 öles Pikó hegye, melly azonban már 1704 tüzet okádni meg szüntnek mondatik, a' Reunioni vagy hajdan Bourboni Szig.ben tüzet okodó hegyek találtatnak. — Földjét általjában lehet termékénynek állítani: bizonyítják ezt a' számtalan, nagy, bátor 's vidám állatinak seregei, bő nedvü növevényi, és erősinas ember lakosi; mert, bátor meg kell engedni, hogy kietlen homok puszták foglalják nagy részeit, de azonban, ha evvel egybe vetjük más részeit, mellyek zöld mezőfégekkel, álthatatlan kellemetes erdősségekkel, kövér dombokkal, mellyek csekély mivelés által leg gazdagabb jövedelmet nyujtanak, és bájoló völgyekkel teljessek, méltán meg kell engedni, hogy általjában véve termékény világunk része ez. — Különössen ha tekintjük Afrikának éjszaki partjait; ezen tájék hegyes ugyan, de meleg éghajlata miatt fölette termékény. Innen belyebb tekintvén, látnia' nagy kiszáradt homok pusztákat, mellyekben sem fü, sem fa nem nevekedik, sem forrás nem találtatik. De azonban nem kell gondolni, hogy ezen pusztákon ált nyomúlni lehetetlen légyen, mivel ezekben is zöld, nedvitett 's növevényes darabok találtatnak, mellyek mint annyi szigetek a' homoktengerben; és a' mellyekben a' bátor természetű Pásztor-Nemzetek márhájikkal egy helyről a' másikra vándorlanak. Sött az újjabb utasok tudósításából tudjuk, hogy éppen közép Afrikában, hol a' régiek csupa homok pusztákról álmodoztak, leg termékényebb országok virágzanak; és igy tehát az Afrikabéli homok puszták, térségit keskenyebb határok közé kell szoritani, mint a' régi Afrikai föld abroz-

Digitized by Google

bros zok foglalnak. — Belseje Afrikának, a' melly tudniill ik a' napnyugoti és délnyugoti partokig ki nyúlik, inkább lapályos mint hegyes; és termékeny, minthogy a' természet közel minden mivelés nélkül rest lakóira gazdag adományit hintegeti. — Mit nem tehetne itt egy szorgalmassabb mivelés! — A' déli kissebb fele e' Földrésznek különös szép, kövér és mindennel bővelkedő Tart.kat foglal magában, mellyek némely helyeken durva bérczektől, 's kietlen pusztáktól váltatnak föl, mellyeknek inkább mivelésök mint természetes termékénységek hibázik; mert ujjabb időkben, az, az előtt kietlen's sivatagos pusztáknak tartatott vidékekben számos Pásztor, sött Földmivelő, Népségek is találtatnak, kik a' marha tenyészet 's föld mivelés mellett könnyű életet élnek. — Jelessebb Folyóvizei Afrikának, nagyobb részint csak partifolyók, e' következendők: 1) a' Nilus Aegyiptusban. 2) Kuama v. Zambéz déli Afrikának napkeleti partjain. 3) Zaire délnyugoti partjain alsó Guinéában, máskép Kongo v. Barbera folyónak is hivatik. 4) Gambia vagy Gambra Szenegál alatt Szenegambiában. 5) Szenegal v. Szanaga, Afrikának éjszak-nyugoti partjain. 6) a' Niger (Goliba, Guin, v. Nilel Abiad) Nigriciának belsejében, mellyet ő nyugotról keletfelé irányzott szaladással nedvit. — Tavai közül Bahr-dembea közép- és Marawi déli Afrikában. — Lakosainak száma csekély ugyan nagyságára nézve, de még is nem olly csekély mint az régiek gondolták, mert Amerikát és Ausztráliát népségében felül haladja; közönségessen 120 milliomra tétetik lakosinak száma a' Szigetekkel egygyütt; igy tehát általjába lehet egy □ mtfdre 206. lakosokat vetni; ezek igen külömbfélék: az éjszaki Afrikabéliek, maradéki a' leg régiebb lakosoknake'tart.ban, milly enek: 1) a'Koptok, maradéki a' régi Aegyiptusbélieknek, és rokoni látszatnak lenni a' Nubiaiaknak és Negereknek. 2) Berberek v. Kabylek, ezektől maradt a' Breber v. Barbaria név; leg régiebb lakói éjszaki Afrikának; 8 és 9-dik században a' bevándorlott győzedelmes Arabsok által Afrikának bérczes 's puszta belseibe bé nyomattattak. 3) Arabsok, kik ha városokban laknak, Maurusoknak, ha vándorló elétet követnek, Beduinek, v. Bedaviaknak. neveztetnek, II. A' Napnyugati Afrikának Lakosi a' Habeschiak: ezek erednek ugyan az Arapsoktól, de most már ezeketől, nyelvök, életmodjok, testalkotássok, religiójok, és erkölcsök igen külömböző, és más nemzetekkel öszvekeveredésök által' Félnégerekké lettek. Nyelvök az úgy nevezett aethiopiai nyelv, melly az Arapsnyelvnek a' legrégiebb szülemények közül való; eloszlik két dialectusokra, egyiket az Axumioi v. a' Gheezi, másikat az Amhári teszi. III. Belseit és délnyugati partjait Afrikának lakják a' Négerek, kik ismét több Nemzetekre oszlanak, ezek közűl isméretessebbek: a) A' Fulihaiak, Szenegal és Sierraleona vidékiben. b) Ja-

Digitized by Google

loffiak v. Ualoffiak, számos és szép Néger Nemzet. c) Mandingóiak, Gambia környékiben. d) a' Borspartokon: a' Karauiak, Folschaiak, és Qvoschaiak: az utólsók állítják a' fő nemzetet; dolgos egy nép. e) Az Elefántcsont partjain a'fő nemzet a' Quaquaiak, kiket a' Portugallusok így neveztek, mivel ezen szavat: Quaqua, melly nálok bizonyos idvezlésnek neme, gyakran szokták 's többször előhozni; minden Guinéai Nemzetek köztt legkönnyebb a' vélek való bánás, 's társalkodás. Eledelök 's ruházatjok igen együgyű; szeretik, kivált a' gyengébb nemben, a' hosszú hajat, mellyet ők külömbféle arany czifraságokkal ékesgetni szoktak. f) Az arany partokon: az Azianteiak, Akraiak, Krepeiak, igen nagy ehető népség, feleségeiket vásárolják, ki hányat vehet 's eltarhat. g) a' rabszolgai partokon: a' mostani fő nemzet a' Dahoniak, kik 1727. az előbbi fő nemzetet Fidahiakat, részint kiirtották, részint elkergették, részint igájok alá hajtották. Ezen Nemzet erkölcstelen, durva, vad, 's kegyetlen, de egyszersmind jó hadakozó. Bálványimádók, ezeknél még ama fertelmes szokás — az embereknek feláldoztatása — maig tart. Az uralkodó hatalom nálok határozatlan Despotismus; Királlyok egy igazi Tyrannus, ki alattvalóinak, mint rabszolgáinak, kénye szerént önti véreket, és vélek mint ebekkel bánik. h) Az alsó Guinéában a' fő nemzetet teszik a' Kongoiak. i) a' déli Afrikának belseiben lakozó Negerekhez tartoznak még a'Gallaiak és Schaggaiak. IV. Afrikának déli csúcsát és délkeleti par'jait lakják a' Kafferek, az az hitetlenek: szokásaikra's testalkotássokra nézve rokoni látszatnak lenni a' Négereknek; az Kafferekhez tartoznak a' Hottentoták, kik végső széleit a' déli Afrikai csúcsnak lakják. V. A' bévándorlott külföldiek, ugymint: a) Zsidók, északi Afrikában elszóratva, és csak Habesziniában eggyesülve, egy csekély népecskét állítnak tulajdon igazgatójok alatt, és Falaschan nevet viselnek. b) Törökök mint uralkodók, rész szerént északi Afrikában, rész szerént a' veres tengernek partjain. c) Europabéliek: ugymint: Francziák, Angolyok, Portugallok, Spanyolok, Dánok, kiki tulajdon erősített gyarmatjában. Test színökre nézve az Afrikabéliek némellyek barnás fejérek Europai-Tatár ábrázolattal; illyenek: az Arapsok, Maurok, Breberek, Törökök, Zsidók, 's az Europábéliek éjszaki Afrikában, 's ennek több partjain 's szigetjein. Mások fekete barnák, és barna sárgák, lapos orral, széles 's vastag ajakkal, kondor gyapjas hajjal, ide tartoznak az Ægyptusi Koptok, 's egy része a' Nubiaiaknak; a' Habesziak, a' Kafferek és Hottentottok. A' közép Afrikában lakóknak szinök fekete, gondor hajok, szakállok igen ritka 's kondor, fejek közelít a' majom főhöz, szempillájok görbébb, sürüebb 's feketébb mint az Europabélieké, szemek nyiladéka is kissebb; feketébb 's erössebb szemeik a' me-

Digitized by Google

leghez jó alkottattak; orrok kevessé felhajtott, lapos, jobban széles mint hosszú, tágas orr-lyukakkal. Ajakok hosszú, vastag, kiterjedt, 's barnás veres. Mellycsontjok szélessebb 's dombossabb. Az asszonyok emlői tágassak és függők. Ágyékban karcsúak, fogaik fejérek, szemeik csillogók. Ruházatjok az alábbvalóknál, egy darab vászon v. karton, mellyel szemérem testöket befedik, többi részeik testeknek mezítelenek mind a' két nemnél. Egészen mezítelen Szerecseneket a' legforróbb éghajlatban sem találni. A' gazdagabbak egész testeket köpönyeg forma ruhával fedezik. — A' Religyió Afrikában külömbféle: legnagyobb része a' Négereknek, Kaffereknek, es a' Hottentottoknak Fetisch vagy bálvány-imádó. Mahomet követöji mindenütt el vannak szórva, egész északi Afrikát, közép Afrikának egy részét, és a' napkeleti partjainak némelly részeit elfoglalják; Zzidók északi Afrikában és Habesziniában. — A' keresztény Religyió az Europabélieknek gyarmatiban uralkodó, más részeiben Afrikának türettetik; ezek három osztálybéliek: a) A' Római Katholika, a' Portugallusok, Spanyolok 's Francziák' birtokiban uralkodó; ez a' nyugóti, déli 's keleti partjain Afrikának föképen a' Spanyolok által igen kiterjesztetett; de még eddig kevés jó gyümölcsöt hozott. b) Napkeleti Keresztények (Jakobiták) Ægyiptusban a' Koptok, és a' Habessziniak; sok Zsidó 's durva babonás szokásokkal vakoskodók. c) A' Protestánsok, ugymint Luther 's Kalvin követöji a' Dánok, Ángolyok, 's Hollandok gyármatiban találtatnak: újjabb időkben a' Protestáns Eklézsia Missionariusokat küldött a' Kafferek és Hottentottok tart.ba is. — Termései 1) A' növevények országából: Pálma fának külömbféle nemei, úgymint: borpálmafa; így nevéztetik bor ízü levétöl, melly az Afrikabélieknek, kivált a' Néger Nemzetségeknek bor gyanánt szolgál; ez az ital frissében édes, ártatlan 's hívesítö, de ha 24. óráig forr, csípös lesz, és veszedelmes részegséget okoz. Kokuszpálma - szilva, Afrikai szagos palmafák 's a't. Tamarindus, Ebén vagy is az úgy nevezett Indiai feketefa. Pizáng - és Bananásfa, Bors - és Pamut-bokrok, Maniok - és Ananás-csemeték; mind ezen fák közt legjelessebb Afrikában a' Baobab vagy is Dinnyefa (Adansonia digitata) melly az egész világban legnagyobb fának, nem annyira magossága, mint kiterjedése végett, méltán tartatik, elterjedt ágaival egész kis erdöcskét képzel. Magassága 60—70 lábakat, szélessége 120—150 láb. tehet. Tökéje 10—12 lábóknál nem magassabb, de ellenben vastagságának kerülete 65 láb, és ennek általméröje 25. lábakat foglal. Legalsóbb ágai 50—60 láb hosszak, és egész földig leborúlnak, úgy hogy a' fának tökéjét egészen betakarják. Gyökerei a' föld alatt több mint 120 lábnyira terjednek. Melly nagy jótétemény ezen fa illy meleg éghajlatban csak árnyékára

Digitized by Google

nézve is; hát ha még gyümölcsét is tekintjük, melly ételt, italt 's orvosságot nyújt szedőjinek, kiki általlátja. Igen nagy kort ér el, 6—8 századokat is fölülhalad. Említést érdemelnek a' Narancs, Czitrom, Gránát-almafa, Sz. János kenyérfa, Mandola-, Füge-, Gesztenye-fa erdőségek. Épitésre való fáknak minden féle legszebb, 's legjobb nemei. Riskása, kukoricza, külömbféle gabona, de kivátt jeles a' Maniok vagy Kasszave-gyökér, melly csekély fáradsággal jó lisztet ád 's pedig bőségben. — 2) Az állatok' országából: négy lábas állatiból 129 faj számláltatik: ezek közül nevezetessebbek: az Elefánt, Szarvorrú, Vizi-ló, többféle Tevék, Szarvasok, 's vad Lovak, Zebra; Ökörnek több nemei, külömbféle majmok, tengeri macskák, pikkelyes állatok, süldisznók, tengeri nyulak fajtái; ezek után a' félelmes de jeles: Oroszlányok, Leopardok, Parduczok, Tigrisek, Hiaena ebek, Sakálok, vagy is az úgy nevezett Török rókák, Medvék. A' külömb-külömbféle legszebb madarak közül: a' Struczmadár, a' Páva, a' Pelikán, sokféle Papagáj v. is Publikán madár, fajdtyúk, és a' kis szép Kolibris. Az úszó-mászók közül: a' Krokodil, az Óriás-kígyó, melly némellykor 40 lábnyi hosszúságra, és harmadfél lábnyi szélességre kiterjed; husát eszik; a' Szalamander-gyík 's a' t. Halak közül: a' telhetetlen emberevő czapa, zsibasztó rája. Bogarak közül: a' vándorló sáskák, a' fejér hangyák 's a' t. 3) Ásványokból találni itt aranyat bőségben, ritkán ezüstöt; vasat Nigricziában, Habesziniában; ólmot, rezet, vasbányákat Marokkói orszban, de nem használtatnak; sót Habesszíniában nagy bőséggel. — Kereskedés és mesterségek: Afrikában sok ugyan a' vándorló nép, de egyszersmind sok földmívelő, bőr kikészítő, 's a' t. nemzetek is találtatnak. A' kereskedés legnagyobb részint az Europabelieknek kezeiben vagyon, ennek fő tárgyai: a' gabona, kivált Ægyiptusból, elefant-csont, gummi, pamut, arany, réz, és legújjabb időkig — a' rabszolgák. — Hogy már a' legrégiebb üdőkben voltak rabszolgák és szolgálók, kiket mint valamelly portékát venni és eladni lehetett, tudjuk Mózses könyveiből. Eredetét a' hadakban tett foglalásoknak, vagy igazában az első országlás módjának, ugymint az atyai 's birói hatalomnak köszöni. A' Negerek. v. Szerecsenekkel való kereskedés már számos századok előtt szokásban volt, de csak a' szarazon, mint p. o. Ægyiptusban; 15-dik században elsők voltak a' Portugallok, kik az ő általok feltalált Afrikai partokról Szerecseneket, nem annyira haszon vadászatból, mint kérkedésből, raboltak. De később-ben, minekutána az Europabéliek Amerikát elfoglalták volna, és napnyugati Indiát több más tartnyokkal az ő csinosított hódoltató kegyetlenségök, és eszelős buzgóságok által csak nem minden lakositól megfosztották volna, ama utálatos gondolatra vetemedtek, hogy

Digitized by Google

Afrikából Szerecseneket, kik meleg éghajlatban nevelkedvén, legkeményebb dolgokra alkalmassak, raboljanak 's vegyenek; és így azon lelketlen tartományokat feléleszszék 's népesítsék. Részt vettek ebben az emberi nemzetet gyalázó kereskedésben minden tengert futkosó nemzetek: Portugallok, Spanyolok, Francziák, Hollandok, Dánok 's kivált a' csinosodott Ángolyok! Illy szerencsétlen, nagyobb részint fiatal, embereknek számok, kik eszt.ként Afrikából mind a' két nemből kivitettek, altaljában 150000 lelkekre tétetik. Már ezen ember vásárlás eltiltatott Angliában, és a' Bécsi öszvegyülésben. — Felosztatása: Afrikának 3 fő részei vannak: 1) északi Afrika: ide tartozik Égyiptus, Barbária, Fez, és Marokkó. Biledulgerid, és Szahára. 2) közép Afrika: ennek napkeleti részén fekszik Nubia, Habesch, Adel, és Ajân partokkal; közepén Nigriczia v. Szerecsen országok, napnyugatra Szenegambia, és felső Guinéa. 3) déli Afrika: napnyugati tájékán fekszik alsó Guinéa, közepén a' Schaggák, Gallák és Kafferek' birtokaik; napkeletre Zangvebári partok, Mozambik, Séna, Nátal, és Hottentottok földeik. 4) Napkeleti és napnyugati tájékok körül fekvő szigetek.

Afrika, belső Mauretánia szélein, Gir, Nigir (Agathom) Bagrudas Cyniphus vizek mellékiben.

Afrika, tulajdonképpen való: határi voltanak nyugatra Tusca folyó, (most Zaine); keletre Cyrenaica, vagy Pentapolis tartomány; északra a' közép tenger, délre deserta Lybiae interioris, most Sahrah; fel volt osztatva; 1) két Syrtes, 2) Byzacium, 3) Zeugitana tartom. nyokra; ezek meg' szélsök és belsökre.

Afrikai Társaság, Dániában 1755. állítatott fel, új privilegyiumokkal 1766. felruháztatván 130 Tagokból áll, kik közül mind egyik 1000 tallér tőke pénzt nyujtott a' kereskedésre. Erőségi jusjal kereskedik az Afrikai partokon: pálinkával, vászonnal, Indiai portékákkal, fegyverrel, puskaporral, és más apróságokkal; és hoz onnan Elefántfogakat, aranyat, és az előtt Szerecsen rabszolgákat is, melly kereskedés e' társaságnak 1803 esztendőtől fogva megtiltatott.

Afszdafasz, helység Dalarne tart.ban, Sved orsz.ban Dalelbe mellett, Stockholmia vs.ától 15 mtfdekre.

Afvestad, l. Avestad.

Ág, Arany, oláh falu Arad Várm. és járásb. Aradtól 4 1/2 mtfd. F. U. a' k. Kamara. Fa edény készítéstől nevezetes. Lakó. óhit.

Agaasi l. Midra-Bahr.

Agad, vs Palaestinában, Isachar nemzetségé Hermon hegye alatt.

Agader, az Europabélieknél Santa Cruz nevet visel, kis dombon fekvő tengeri vs Marokkó orsz.ban, jó révparttal.

Agades, tart. Nigritziában Afrikában, részint sivatagos, részint bérczes, de még is általjában véve termékeny. Tuarik nevü helyes termetü nemzet lakja. Szednek itt sok Szennafa (Cassia Senna) leveleket és mannát. Lakosinak tehetős munkásságok

Digitized by Google

híres. Fő vs benne:

Agades, (20° 20′ É. Sz.) nagy fallal bekerített, és meglehetössen épült nevezetes kereskedő vs, mellybe esztendönként Afrikának külömbféle részeiből sok kereskedő csoportok gyülnek. Ezek sok rabszolgákat kénszerítenek tartani, és magokkal vezetni, mind a' viz, mellyet a' pusztákban ritkán találnak, vitele végett, mind pedig a' haramiáktól való félelem miatt; a' kereskedők többnyire külföldiek.

Agae, kis vs, rév parttal Campestris Cilicia. kis Asiában, Mallus mellett.

Agag, Aga, Agaga, ország és vs Æthiopia, Afrikában, Lac de Zaire ellenében északra, Monomopatához tartozik; lakóji pogányok.

Agamana, vs Euphrates folytában, Mesopotámia.

Agana, révpart Czyprus szigetb. a' Miklós nevű tenger öbölben.

Agana l. Guan.

Aganippe, forrás Helikon hegyén, Poétákat lelkesítő.

Agantin, kis karja a' nagy Kuban folyóviznek, melly ismét e' folyónak nagyobb Kumli-Kuban nevű karjába szakad, Orosz bir.ban a' Kaukaziai Helyts.ban.

Agaos, Agoas, Afrikai nemzetség, Bagamidri orsz. Abyssziniában.

Agara, Argra, vs Ganges szélein fekvő Indiában.

Agarus, folyóvíz, Europai Sarmatiában, mostani neve Schiret.

Agasch, Török v. Perzsiai rúd, vagy is bizonyos mérték neme, mellyből 22 1/2 mégyen az Egyenlítőkörnek egy grádicsára.

Agassa, vs Macedoniáb. Axioson innen, Herakleonhoz 40 stad.

Agatha, l. Agde.

Agathenburg, kastély Bréma Hercz.ben, Stade vsa előtt, régi neve Lieth.

Agathon, szép falu Czyprus sziget' éjszaki partjain, sok Narancs- és Cyprusfákkal.

Agathyrna, vs. Sicilia' szélén mellyből Licinus Con. 4000 lakosokat áltvitt Italiába, hogy a' zendülést elnyomhassa.

Agatü-viz, l. Vasserburg.

Agaus, *Agavi*, l. Agous.

Agde, olv. Agd, Agatha (43° 18′ 43″ É. Sz. 21° 7′ 55″ K H.) igen régi vs Franczia orsz.nak Herault oszt.ban Herault vize mellett, egy fölöttébb termékeny környékben, az említett folyóvíz torkolatjától fél órányira, melly ott egyszersmind egy kis révpartot tesz; számlál 1065 h. ezekben 7000 lakosokat, kik részint kereskedők, részint tengeri hajós legények. Kereskedése' vs.nak nagy, borral, és olajjal. Vannak néki derék selyembogár. 's juhtenyészeti is, hajókázást tanító oskolája. Közel a' városhoz végződik ama nevezetes királyi csatorna, vagy mesterséges folyó, a' Thau nevű tengeröbölben.

Agdenae, félsziget Drontheim tenger öbölnél Norvégiában

Agdezida, kis darab föld Chrisztianiai Püspsb. Norvégiában; áll 4 völgyekből, mellyekben egy várost sem találni.

Agdi-Casztell l. Castell.

Ageda, helység Portugalliában a' Beirai tart.ban Aveiro és Biseu között, Ageda folyó mellett. Ez mondatik a' hajdani Æminium helyét foglalni.

Agedicum, Sonones. Seno

Digitized by Google

nemzetség' fő vsa Galliában.

Agelocum, vs Britannia szigetében, a' Coritánusok' földén, Trenta vizénél.

Agen, olv. Azsan, Agenno, Aginum, Nitiobrigum (44° 12' 22 É. Sz. 18° 16' 20'' K. H.) Lot, és Garonne oszt.nak fő vsa Franczia orsz.ban, régi 's nagy vs 862 h. 10,570 lak. Garonne folyóvíz partjain termékény vidékben; fekvése és külsője igen díszes, de annál csekélyebb a' belső dísze; kevés észrevételt érdemlő épületi taltatnak, kivévén a' Káptalanbéli templomot, és a' Sz. Kaprazius templomát; találni itt külömbféle Római régiségeket is. A' folyóvíz partjain találtató széles út szép sétáló helyet enged a' városiaknak. Számos társaság, és nagy világiság uralkodik e' városban. Van itt egy tehetős, művekre és szép tudományokra ügyelő társaság is. Külömbféle fabrikái ugymint: czicz, bőr, zsebkendő, vászon, vitorla-vászon, rézedény, gyertya, keményítő 's a't. Kereskedése nagy. Lakhelye az osztály Előjárójának, Püspöknek, és a' kereskedést illető dolgokra ügyellő ítélőszéknek. Itt mutattatik még háza ama' jeles Scaliger Justin Jósef Tudósnak, ki itt 1540. születtetett; valamint a' könyves almáriomja is, melly eránt egyenetlenségbe esvén az esztergálossal, az ítélőszék előtt izetlen veszödségekbe jutott.

Agendorf, Ogendorf, mvs Soprony Várm.ben felső Magyar országban, Sopronytól 3/4 mtfdnyire f. U. Soprony. Szép gesztenye-fás erdeji és szőllői. Némethes lakosi kath. és evang.

Agenois, Agginum, legtermékényebb tart. egész Guienneben Franczia orsz.ban; az előtt Herczegség volt; hossza 14, szélessége 12 franczia mtfdeket tészen, Perigord, Quercy és Bazadois tartományoktól körülvétetik. Jelessebb termési, gabona, bor, len és olaj. Most a' Lot és Garonne osztálynak része.

Agerola, vs az innensö Nápolyi Hercz.ben 2180 lak.

Aget, kis vs egy kastéllyal Spanyol országnak Kataloniai Herczegs.ben Noguera folyó mellett.

Aggarsel, vs Tripolis. Afrikában, a' Lybiai folyó mellett.

Agger, folyó Wesztpháliában, melly Mark Grófs.ban eredvén, Bergen Herczegség által Siegburgnál, Sieg vizébe szakad.

Aggerhuusz, hajdani neve a' mostani Christianiai Püspökségnek Norvegiában; l. Christiania.

Aggeroe, vár hasonló nevű szigetben közel Fridrik vsához Norvegiában, Chrisztiania Püspökségben; ennek erősségi Fridrik vsának bástya gyanánt szolgálnak. A' vár vezére e' város vezére alá van vetve.

Aggerszund, l. Ackersond.

Aggini Feldnos, Filomelium, vs Anatolia tart.ban kis Ásiában Madre folyónak eredetinél; hajdan Püspökje is volt.

Aghadoe, helység Kerry Grófságban, Munster tart.ban, Hiberniában, Long-Killarney környékében.

Aghelzighe, l. Akalzike.

Agher, Agber, helység Tyronei Grófs. Ulster tart. Hiberniában: Követet küld az otthoni Parlamentomba.

Digitized by Google

Aghirm, helység Gallvay Grófs. Connaugth tart.ban Hiberniában egy kastélyal.

Agi Adschi, folyóvíz nyugati Persiában, melly többi között Aderbidschan tart.ban Tauris vssát áltfutja.

Aginnum, fő vs a' Nitiobrigesek földén Galliában, mostani neve Agenois.

Agino l. Aa.

Agirymba, vs Kongo orsz.ban Afrikának alsó Guinéa tájékában, Balai Herczeg.ben Lelunda folyó partjain.

Agitaki, nevezetes helység elefánt csont szigetben, felső Guinéában, Afrikában, Trespuntai foktól 7 mtf.kre, van jó kereskedése. Portugallusok Aldea de Ferto, a' Hollandok pedig Commendónak hívják.

Agiurd, a' hajóknak igen veszedelmes fok Zangvebár partjain közép Afrikában, Bais, és Thama vsok között.

Agizimba, tágos, esméretlen tartomány Æthiopiában.

Agla, vs Palaestinában Jeruzsalemből 10 mtfre Gázába vivő uton.

Agla, vs Afrikának Fez országában, Hasbar tart.nak déli vidékiben, Fez és Azara vsok köztt, Guarga folyó mellett; környéke szarvas marhával, mézzel, viasszal bővelkedik.

Aglár, l. Aquileja.

Aglie, vs Szardinia király birtokiban 3230 lak. Franczia bir. alatt lévén, Doria osztályban volt.

Agma, vs a' tulajdonképp Afrikában, Gittihez 25 mtfd. más neve Fulgurik.

Agmet, tartom. és vs Marokko orsz.ban Afrikában, egykor a' Fejedelem' rezidentziája volt.

Agmundesham, l. Amersham.

Agnadello, *Aquadello*, helység Lombardia-Velenczei orsz. ban, Lodi és Bergamo között, a' köz mesterséges folyó mellett, melly Cassano felyül jövén az Áddából, Créma alatt Serio folyóba szakad. 1809 és 1705 esztendökben e' környék véres ütközeteket szemlélt.

Agnano, (Lacus Anianus et thermae Anianae) tó a' Kamaldulenzek hegyetöviben nem messze Nápolytól, és a' Philippoi barlangtól. Kerülete közel egy Olasz mtfdet (vagy fél órát) tészen, és azért nevezetes, mivel némellykor felpezsdül 's buzog mintha forrna, a' nélkül, hogy a' vize meleg volna. Ennek partjain találtatnak az úgy nevezett izzasztóSz.Germanói ferdök, mellyek csupa köszikla boltozatokból állanak, ezekbe több nyiladékok által meleg gözök emelkednek, és 39—49nyi Reaumur-meleg mérője szerént való meleget gerjesztenek; nagyon izzasztó, azért a' köszvényessektől föképen látogattatik nem csekély haszonnal. Ezeknél a' ferdöknél találni az úgy nevezett Ebek barlangját, melly onnét vette nevezetét, mivel e' barlangban a' földből kijövő fojtó gözök erejének, melly olly nagy, hogy minden fövel földhez közelgető állatot megöl, észrevétel' kedvéért többnyire ebekben tétetik a' próbatétel.

Agnetlen, Sz. Ágota, nagy Sz. k. Szasz vs Erdély. a' nagy Sinki Székben, egy völgyben, Hortobágy mellett, Nagy Sinktól 3 1/2. Medjestöl 6 órányi járás; mesteremberi és művészi nevezetesek, lakosi evangelic. és óhitüek.

Digitized by Google

Agniadello, l. Agnadello.

Agno, *L'Anio*, Folyóv. Nápoly orsz.ban Aversa mellett, a' Lagodi Patria nevü tavat formálja, és a' Gaëtai öbölbe szakad.

Agnone, kis vs Neapol orsz. ban Abruzzo citra tart.ban.

Agnumbo, Ország, Afrikának arany partjain, melly az éjszakra fekvő Aki orsz.gal az Assziantói Királynak adót fizet.

Agoabai, l. Lagoabai.

Agobel, l. Moaskár.

Agogna, neve volt egy osztálynak az eltörlött Olasz orsz.ban, mellyet a' sebes hegyfolyótól Agogná. vagy Gognától kölcsönözött, ez hosszában éjszakról dél felé két részre hasitatván azt, Pó vizébe ömlik. Magában foglalja a' Novarese, Val di Sesca, Lumellina, és Vigevnaskó Tart.kat, mellyeket valaha Mediolanum a' Szabaudiai Háznak áltengedett. Nagysága vólt 73 □ mtfd. ebben éltek 349,183 lak. Elosztatott 5 kerületekre, ugymint: Novara, Vigevano, Demo-d'Ossola, Narrallo, és Arano. Fő vssa volt Novara.

Agola, vs. Abissiniá. Afrikában Amarához délre.

Agonna v. *Angvina*, kis Szerecsen vagy Neger orsz. Felső-Guineának arany partjain Afrikában, az 5° 6° Ejszaki szélességnek, és a' 17° egész 18° keleti Hosszaságnak grádicsai alatt; termékény 's jól mivelt orsz. fekszik az Ördög bérczek és Akra Tartomány között; bővelkedik arany porral, hallal, 's osztrea csigákkal. Harczot kedvellő lakói élödnek halászatból 's marha tenyészetből. Találtatnak köztök arany és ezüst mivesek is. Az országlás itt az Aszszonyi nemre is ált szál.

Agora, vs Thraciában, Propontisnál.

Agoranis, fó Indiában, Gangesbe szakad; most Gogra.

Agoro, kis vs Cordevol folyó partjain Lomb. - Velenczei orsz.ban Feltre-től 5 mtf. dekre.

Agosta, hajdan jol meg erösitett vs volt a' Val di Noto oszt.ban, feküdt egy félszigetben, alkalmas, 's három kastélyoktól öriztetett révparttal, Sziciliának napkeleti partjain: de 1693 egy nagy föld indulás által egészen kö halommá változtatott; révpartja is haszontalanná tétetett.

Agosta, kis Szigetecske, vagy inkább az Azsiai Tengerből ki álló köszirt, Dalmatiának partjaihoz közel. Számlál mint egy 1000 lakosokat, vannak némely helyei, mellyekben a' Hajók bátran fekhetnek, nevezetessen egy Marzera nevü révpartja is találtatik.

Agouges, kis folyó Franczia orsz.ban Auvergnél.

Agout, Acutus, folyó Languedokban Fr. Orsz.ban, Cann hegyekből ered, és Montaubannál Tarn Vizék szakad.

Agovok v. *Agauszok*, Négerekhez hasonlitó Nép Habesch v. Abex körül Habesszináiban, Nilus folyónak forrásinál, egy termékény orsz. ban. Számos nemzet, sok adót fizet, nyomorúlt életet élnek; ruhájok egy hosszú ing, ha tudniillik házassak, mellyet ök egy övvel testekhez szoritnak, az essös napokban pedig börből áll egész ruházatjok; a' gyermekek pedig és ifiak mind a' két nemben emberi

Digitized by Google

korig mezitlen járnak. Társaságos csoportokban elefántokat hordanak Gondár vs. ba, sött némü némü kereskedést is üznek a' szomszéd Szerecsenekkel, kivált az éjszaki Habesszíniában lakozó Schankallaiakkal. Takkaze eredetinél, egy durva 's köszíklás Tart.ban laknak még más Agovok is, kik 5 ágakra oszlanak, külön külön független Fejekkel. Hadat kedvelö, jó lovas 's bátor katonáknak tartatnak. Mind a' két Nemzet vad, 's közelmeghódíthatlanok, mivel tart.nyok fekvése minden üldözéstöl bátorságban helyhezteti öket. Vallások vagy is Religyiójok pogánysággal egyveledett keresztény ség.

Agra, Akbarabad (27° 12′ 30″ É. Sz. 78° 17′ K. H. Greenvichtöl) hajdan rezidentiája a' Mongolok Nagy Császárának, a' ki 6 századok elött Ázsiának leg gazdagabb 's leghatalmasabb Császárai közül vólt; most birtokinak nagysága alig tészen 20 □ mtfket., és adót fizet a' napnyugoti Marattok orsz.ban lakó Ujeini Fejedelemnek. A' diszes vs., pompás templomival, kastélyival, omladékban hever; kérkedvén még most is mohosodott dülédékény falaival, mellyek közel 3 németh mtfdeket a' Gumna folyó partjain foglalnak hosszasságokban. Van itt egy indigó és egy pamut fabrika, azon kivül a' kereskedés is meg lehetös állapotban vagyon az általmenö portékás kereskedök csoportjai által, mellyek az éjszaki Indiából, Perzsiából jövén a' déli Félszigetben ezen a' vsson. keresztül járnak. A' vidék minden fáktól megfosztva merö homok puszta.

Agram, Zágráb, (46° 6′ É. Sz. 33° 44′ 35″ K. H.) Szabad Kir. vs. Horváth orsz.nak fövssa. a' hajót hordó Száva folyó mellett (mint egy 1/2 óra a' vstól) 9000 lakosokkal. El osztatik két részekre Medvedchicza patak által, a' felsö és alsó vs.okra. Az elsö fekszik hegyen, melly Gréczi hegy nevet visel; ebben vagyon a' Horváth és Tóth országi Bánnak lakhelye, egy Királyi Convictus, kathol. Királyi Academia, 's Gymnasium, az egyesült Görög Körösi Püspök Nevendék-Papjainak épülete, a' Varasdi és Bánsági katona kerületek' Fö Vezérjének lakhelye; itt van a' Bánusi Tábla is, 's a't. Az alsó vs. melly káptalannak közönségessen nevezetik, foglalja magában a' Püspök Rezidentziáját, a' káptalan lakhelyét, a' katolikus Semináriomot a' régi 's jeles Sz. László káptalan templomát. Három Plebániákra van elosztva az egész vs; a' Sz. Ferencz Szerzetének van egy klastroma, valamint a' Misericordianusoknak is. Fö helye a' hasonló nevü Várm.nek, mellynek gyülési itt tartatnak. Van itt egy posta hivatal is, és három könyvárosbolt Kereskedése e' vs.nak a' Száva vizén szembetünö elömenetellel gyarapodik; a' Száván túl fekvö részszel való közösülést egy oszlopokon álló hid segíti. Vidéke felettébb kellemetes, éjszaki része szölös hegyektöl, árnyékos erdöktöl környékeztetik. Nem lehet elfelejtkeznem kellemetes mulat-

Digitized by Google

ságos kis erdőcskéjéről, melly a' mindenektől szeretett 's tisztelt mostani Püspök által plántáltatván, halhatatlan Maximilián névvel feldiszesittetett. —

Zágráb Vármegye, Horváth országban, nagysága 108 □ mtfdeket tészen, ezeken 2 Sz. k. vs, 6 Mvs., 1238 helységek, egy puszta, és több mint 183.900 lakosok számláltatnak; eloszlik 3 Járásokra. Éjszakról Varasd, keletről Körös Várm.től, délnek Kulpa vizétől, napnyugotnak pedig Karinthiától környékeztetik. Evvel a' Várm.vel II-dik Jósef orsz. lása alatt Szeverin Várm. egyesitetett. Termései: gabona, dohány, bor, fa, hamuzsir, vass 's a'. t. — A' Zágrábi Püspökség vagy Megye ki terjed egész Horváth orsz.ra, foglal magában 2 káptalant, ugymint a' Zagrábit, és Csaszmai Colleg. káptalant. Az elsőben 28 káptalan Személyek, a' másodikban 7-en számláltatnak: 333 kath. Plebániákat, 4 helybéli káplányságokat, 189 segéd káplányokat, 647. 882 kath. Lelk. számlál.

Agramont, kis vs. egy dombon fekvő kastéllyal Cataloniában, Leridától 5 mtfd. Szió folyó mellett.

Agreda, kis vs. déli Amerikában a' Spanyolok Terra Ferma nevű birtokában, Popayan Tart.ban.

Agreda, vs. Spanyol orsz.ban, Szoria Tart.ban. Cayo hegye alatt, 3.200 lakosokkal.

Agreda, téres, de izetlenül épült vs. Spanyol orsz.ban Ó-Kasztiliában, Arragoniának szélein, jeles gyapjúval, és egésséges vizekkel. Igen régi vs., ennek vidékiben feküdt hajdan ama nevezetes Graecuris vsa.

Agri, *Aeri*, Folyóv. Nápolyi orsz.ban ered az Apennini hegyekből, Bazilicata Tartományt áltfutván, Tarenti tenger öbölbe szakad.

Agria, l. *Eger*.

Agrianes, 1) Paeoni Nemzetség Macedoniában. 2). Folyóv. Thraciában Hebrosba Szakad.

Agrigan, (19° É. Sz. 197° Nnyug. H.) egyik a' leg nagyobb és leg népesebb Mária, v. Tolvaj Szigetek közül a' csendes Oczeánban.

Agrigente, l Girgenti.

Agrigentum, vs. Sicilia déli részén, erős várral, jeles kereskedéssel, és hires lótenyesztetéssel, Jupiter, és Minerva templomival, Agragas és Hypsa vizek közepette.

Agrilium, vs közép Bithyniában, kis Asia. Nicaeától 2 mfd. nyugatra.

Agrim, kisded helység Connaught tart. Itt győzte meg Wilhelm Ipát II. Jakabol, és egész.

Agrim, kisded helység, Connaught tart.ban Hiberniában. Itt győzte meg 1692 Eszt. Wilhelm Király Ipát, II. Jakabot, és egész Hiberniát meghodoltatá.

Agrimonte, hajdan püspöki vs. Nápoly orsz.nak Bazilicata Tart.ban.

Agrinium, vs Aetoliában, Elaeostól nem meszsze.

Agrippina, l. Cöln.

Agrippinae, forum (Roomburg) vs Batavusok szigetében, Lugdunum (Leyden) szomszédságában.

Agropoli, kis vs. hasonló nevű öbölnél citra Her.ben, Neápolis orsz.ban.

Agsbach, régenten egy Chartusianus klastrom vólt, azon nevű Mv.sal Alsó-Auss-

Digitized by Google

triában a' felső Mannhartz hegyi fertályban, Schöhnbügl és Restorf között.

Agstein, falú 's uradalom az Ennsz alatt lévó Tart.ban, a' felső Bécsi Erdő fertályban, egy kösziklán épült kastéllyal, mellynek szomszédságában köszén, réz, 's gálicz-bányák találtatnak.

Agtelek, Magyar Mvs. Gömör Várm.ben Felső Magyar orsz.ban Fay Familiájához tartozandó, kat. és ref. lak. közel ide, mint egy 250 lépésekre, látni egy kopasz kösziklát függelégessen elvágva, magassága tehet 40 — 50 öleket; ennek tövinél egy nevezetes barlangba jutni görnyedve; mellynek szép boltozatja benn mintegy 200 lépésnyire, felettébb nagy magasságú, és belső kerülete közel 50 ölet tészen; melly külömb forma, templom, oltár, pincze szerű szép cseppkövekkel ki vagyon ékesitve; tovább belyebb hatván, találni 3 öles folyóvizre, mellynek vize kővé változtató erővel bir; jó izú, és inni való. Ennek visgáltatását a' Londoni természet visgáló társaság két tagjaira bizta, kik harmadnap lévén benne, végére nem juthatának; azonban Nemes Farkas Hazánkfia szerencsésen felfedezte azt.

Agthamar, Szigetet a' Van nevü tóban Turkomanniában, Vani Basaságban, egy Örmény klastrommal, melly lakhelye az Örmény Pátriárkának

Agva de Pao, Helység Azoriai Sz. Mihály szigetében 304. házakkal; egy Plébánia templommal; kereskedik czitrommal.

Agvada. *Agujár*, Folyóv. Spanyol orsz.nak Leon Tartban; ered a' Xalamei hegyekből Ciudad Rodrigo széleit mosogatván, Duero folyóba ömlik.

Aguada de Saldana, l. *Saldagna*.

Aguas, vagy is a' Hamagaziti, vagy de los Aguas-i Tartomány Spanyol déli Amerikában; Peru, Popayan Tart.tól, és az Amazon folyótol környékeztetik. Keletről nyugotnak mint egy 200 mtfdeket foglal, és igen termekeny tartomány, nevét veszi a' jeles Aguas nevet viselő nemzettől, melly még eddig Spanyol orsz.nak nem hódolt. Erről némellyek akarják vala tudni, hogy magát az emberi hus evéstől meg tartóztatja, hanem fogoly ellenségit meg öli, és elvágott fejeiket kivül a' sátor tetejébe győzödelem jelül hardra húzza, fejetlen testeiket pedig a' vizbe veti.

Aguer, l. Sz. Croix.

Aguignan, Isle de S. Ange (130 E. Sz. 197° N. H.) egyik a' Tolvaj szigetek közül a' csendes Oczeánban; kerülete 3 mtfdeket tészen, fekvése igen magas, és csak 2 alkalmas helye vagyon a' hajók' betérésére.

Aguilar d' Innisterellas, kis vs és Grófság, Estellai birtokban, Spanyol Navarra orsz.ban, Biscája Tart. szélein. Innen kölcsönözi Grófi czimjét az Arelleno-i Ház.

Aguilar del Compo, kis vs egy régi kastélyal Spanyol országnak Leon Tart.ban Piszuerga mellett, Burgosztól 15 mtfd. Aszturia del Szantillana szélein, Ebró folyónak eredetétől 5 mtfd. Marquiszi czimmel kérkedik, Mariquez háznak tulajdona;

Aguilar de Campos, kis vs a'

Digitized by Google

Spanyol Leon Tart.ban kis Secco folyó mellett.

Agulha, Sziget az Aethiopiai tengerben; Madagaskar Szigethez éjszak felé, Zangvebar partjaihoz pedig kelet felé esik; a' Portugalloktól találtatott föl.

Agun-Alaschka, l. Unalaschka.

Aguntum, Innichen, vs közép Noricumban, mostani Tyrolisban; itt verettek meg a' Slavusok 600 eszt. Garibáld Longobard. Kir. által.

Agurande, *Aigurande*, vs Franczia orsz.nak Indre oszt.ban 270 Ház, és 1.580. lak.

Agusta, *Lagusta*, *Lasztre*, Sziget a' Velenczei nagy tengeröbölben Raguza partjai felé; a' Dalmatiai Szigetekhez tartozik.

Agyagos, *Hlina*, Falu Zemplin Várm. Felső Magyar orsz.ban, Sáros Várm. szélein, egy vasshámorral. Lakosi egyesült Görögök, vagyon egy templomok, Rusnyákok.

Agylla, vs a' Ceretesek földén Hetruriában, Mezentius alatt. Ide költöztek a' Veszta Szüzei a' szent tűzzel, és sok Romaiakkal, Romának Gallusoktól elpusztíttásokor; egésséges vizeitől is nevezetes; más neve volt Caere, mostani Cerveteri.

Agyrium, vs közép Siciliában, Diodorus Siculus honnya, most *Argirone*.

Ahaim, Mvs Bajor orsz.nak Isar kerületében Vilsz mellett, Lerchenfeld Gróf birtoka.

Ahausen; l. Aahusz.

Aheim, kastély és uradalom Stajer orsz.ban, a' Graeczi kerületben, Rába vizétől nem messze.

Ahlburg, l. Alburg.

Ahlden v. *Ahlen*, l. Alen.

Ahlfeld, l. Alfeld.

Ahm v. *Ohm*, nedvet mérő, melly közel 2 akót tészen.

Ahmedabad, l. Gusurat.

Ahndorf, Falu Bajor orsz. Alsó-Dunai kerületében, Bram folyó mellett, vagyon Plébániája 54. H.

Ahoni, kereskedő hely Dahomet orsz.ban, Felső Guineának rabszolga partjain, Kuramói szigetekben, csak nem egyedül az Angolyoktól látogattatik.

Ahornberg, Falu Bajor országi Main ker.ben 56 Ház, és 320 lak. egy Pléb.val. Lakosi serfőzésből és marha tenyészetből élnek.

Ahr, l. Aar.

Ahrbergen, Pl. fu. a' Hildesziheimi Herczegségben, melly most a' Bécsi Congressusnak 23 Artic. ereje szerént a' Britannus-Hannoverai Király birtokba jutott, Innerste mellett, egy bástyával, 77 Ház. 408 lak.

Ahrenberg, l. Arenburg.

Ahrweiler vs, Ahr mellett, 1780 lak. környékében jó veres bor vagy is az ugy nevezett Blaicherti bor terem. Franczia Birodl. alatt lévén a' Rajna és Mózel ozzt.ban foglalt helyet.

Ahunn. kis vs, Franczia orsz.nak Creuse oszt.ban; van 1.560 lak. egy régi kastélya, melly Chateau Rocher nevet visel.

Ahusz. l. Aahausz.

Ahwasz, *Ahvaz*, *Hhavisa*, meg lehetős vs, azon nevű folyó partjain Nyugoti-Perzsiának Chuszisztán Tart. ban. Ebben a' tájékban ujjabb üdőkben egy független Nemzet üté föl fejét.

Aja, Allia, kis Folyó az Egyházi Státusban, melly Monte Rotondo mellett a' Tiberisbe ömlik. — Azon nevű folyócska, másképp Himella, az említett orsz.ban, Magliáno mellett szakad a'

Digitized by Google

Tiberis vizébe.

Ajabire, *Ajahire*, kis vs Peru Tart.ban a' déli Amerikában, a' Lima-i Tisztartóságban, Cusco vssa, és Titicaca tó között.

Aja-Buruni, a' hosszú és magas Szinab-Dagi (Aja-Dagi) bérczeknek végzete, a' Taurisi Helytart.ban Orosz Birodalomban.

Ajaccio (41° 55' 1'' É. Sz. 26° 23' 49'' K. H.) Adjacium, Ursinum, Fő vssa a' Franczia orsz.hoz tartozó Korzika sziget Liamone oszt.nak; azon nevü öbölnél, a' napnyugoti parton, 6.600 lakosok Bastia várostol 25. Páristól 283 Fr. mtfdekre. Ez a szigetnek legszebb vssa, van egy jó révpartja, házai diszesek, útszái egyenesek, a' házak között említéstérdemel az osztály Praefectusának palotája, az osztályi széknek, egy Püspöknek, és a' kereskedést illető dolgokra ügyelő itélő széknek lakhelye; kereskednek, lakosi deszkákkal, és kláris halászattal foglalatoskodnak. Születés helye Napoleon Bonaparte volt Franczia Birod. Császárjának.

Ajag v. *Adschah*, egyik az Aleuti Szigetek közül, mellyek Kamcsatka és Amerika között lévő nagy Oczeánban feküsznek; kerületében 20 mtfd. és részint hegyes, részint lapályos, de leg nagyobb része gyeptüzes. Lakosi gyökerekkel tengődnek, és egyik Szigetből a' másikba halcsontal erősített csónakokban járkálnak.

Ajajuni, Villa S. Joannis, kis romlott vs. Natoliában, Ásiában, Alidinelli tart.ban.

Ajan, vagy *Adschan*, igen keveset ismeretes varti tartomány az Indiai Oczeán széleinél Afrikában, az Éjszaki szélességnek 3° fogva egész a' 9odikig, Gvardafui foktól Magadoscnkó folyóvizig; 550 Spanyol mtfd. a' hossza, nagyobb részint terméketlen és miveletlen, sokszori áradásoknak kitétetett; levegője igen meleg; gyomrában sok aranyat foglalni mondatik. Kevés lakói részint Mahomet követői, és a' bé vándorlott Arapsoknak maradéki, részint pogányok, és még igen durva régi lakosi a' Tart.nak Nem nagy kedvellői a' földmivelésnek, jobban a' vadászatnak; belsőbb vidékben marhát tenyésztetnek. Az egész Tartomány több kis vezérek között látszatik felosztva lenni, helységeiről eddig semmit sem tudunk.

Ajas, *Ayaz*, *Sisz*, (vélhető, hogy a' régi *Isszus*) vs kis Ázsiában, Karamaniai Tart.ban Adanai Basaságban, azon nevü tenger öbölnél; lakhelye egy Örmény Patriárkának.

Ajalon, vs Palaestinában Nicopolistól Jerusalem felé 2 mfd.; Gabea és Ráma vsokból nem meszsze, Betheltől 3 mfd. keletre.

Ajaxes folyó v. Európai Sármatiában, Pontus Euxinusba foly, most Teligol.

Ajazzo, Isus, Adjacium, vs Szyriában a' Halcbi Basaságban, Skanderona vsnak ellenében, egy jó révpartal, a' hasonló nevü közép tengerből be nyúló öbölben.

Aibling, Mvs. Bajor orsz.nak Izar kerületében Mangfall mellett; egy Kastélya, 100 Ház. lakhelye egy számtartóságnak; és mintegy 930 lakosai találtatnak, a' gyümölcs, kender, 's len miveléssel serényen foglala-

Digitized by Google

toskodnak'

Aich, Folyóv. Würtembergi orsz.ban Böblingnél eredvén, Gröczingen alatt a' Neckar folyóba ömlik.

Aich, hideg, egésséges ferdő Campidunum (Kempten) vssa mellett, Iller folyóv. partjain Bajor orsz.nak Iller kerületében.

Aicha, *Aichach*, kis vs Bajor orsz.ban Iszar kerületben, Paar mellett, számlál 237 Ház. és 1500 lak. A' vs egy kőfallal, egy bástyával, és kettőztetett sánczokkal kéritetik; lakhelye a' kerületbéli Elöljáró, és számtartóságnak. Innent egy óra járásra vólt egy kastély, familiaháza a' Palatinatusi Vitelszbach Grófnak, de ebből már semmit sem találni; hanem 1/4 óra járásra áll még most is az Alsó-Vittelszbachi kastély.

Ó-Aicha, vs. Cseh orsz.ban Bunzlaui kerületben, számlál 1.000 lak. kik közül sokan takácsok, és kömetszők. Vidékiben látni az ugy nevezett Ördögfalat, melly bazált köből álló gát, hoszsza lehet egy óra járó föld, magassága 3 öl, szélessége pedig 2 öl.

Aichelberg, régi diszes vár Karinthiában, puszta nagy hegyen, Ossiach és Wernberg között.

Aichfeld, Judenburg vsa környéke felső Stájer orsz.ban.

Aichleuthen, G. Thurn vára és uradalma felső Austriában, a' Trauni fertályban, Krems vize mellett.

Aichheim, l. Illeraichheim.

Aichstaedt, l. Eichstaedt.

Aidab v. *Dschidid*, (21° É. Sz, 500 K. H.) vs a' Török Nubiában, azon nevű pusztában, az Arapsi tenger öbölnél, Aegyiptus' szélein, lakhelye egy török és egy Nubiai Bodschah Herczeg Helytartójinak, van egy révpartja, kereskedést, és halászatot üz.

Aidinzic, Aidinia parva, kis tartomány Nátoliában Gallipoli tengerszögnél, mellynek fő vsa Alydo.

Aiduni, kis vs a' Val di Noto nevű osst.ban Sziciliában.

Aigaleim, falú Palaestinában 8 mfd. Arcopolistól délre.

Ajello, Tyllesium helyessen épült vs egy köszikláu fekvő kastéllyal, az innensö Abruzzói oszt.ban Herczegi czimmel diszesítve; a' Modenai Herczeghez tartozott.

Aji, nemzetség India partyán délre, Indus vize folytában, más neve Láji.

Aig., l. Aichberg.

Aigen, Mvs Ausztriában az Ensz fölött lévő Tart.ban a' felső Mühl fertályban a' Cseh erdőben; közel hozzá egy üveg huta találtatik.

Aigen, Falu Stajer Herczegségben Gréczi ker.ben Haszeli patak mellett, Magyar orsz. szélein, egy vám h.zal.

Aigen, kastély Szalzburg mellett Lodron Gróf birtokában, szép természeti alkotással, és egy diszes 's már régen nevezetes, hideg Ferdővel.

Aigla, Ad aquilas, vs a' Franczia orsz.nak Orne osztályban Rille partjain a' régi Normandiában 802 Házzal és 5.940 lakosokkal. kik nem megvethető kereskedést üznek finom tökkel, sárga és veres réz-vass-portékákkal.

Aigle v. *Igel*, Falu Mozella folyó partjain Száar vize torkolatjának ellenébe, Trier (Treviri) vssától 2 mfd. felfelé. Itt szemlélni egy magas régi oszlopot, melly Dio-

Digitized by Google

kletián és N. Konstantin Császárok idejében állítatott föl. Most Prussus birtokában van.

Aigle, Calaristes, Franczia orsz.ban, Marseille és Tulon között tengerbe nyúlóbérczek

Aigle, l. Aelen és Laigle.

Aignan, (Fanum S. Aniani) vs Franczia orsz.ban a' Gerszi oszt.ban Midon folyó mellett, 2.600 lak.

Aigremont, vs Ourthe osztályban. Lüttichel most Prussus Királyé.

Aigu, Falu Bajor orsz.nak Szalczak kerületében egy óra járásra Szalczburgtól, hires hideg ferdövel, mellynek vize a' köszikláből hidegen ki szaladván, nagy elömenetellel használtatik.

Aigue-belle, Aqua pulchra, kis vs Arc folyó mellett, Chambery és Moutier között, a' Franczia orsz. Montblanki oszt.ban 680 lak. Sok selymet készit, lakóinak nagy gelyváik vannak. A' folyónak tulsó részén 1 mfd. innen fekszik egy hegyen Charbonniere vár.

Aigue-bellette, kis falu Rodanus folyótól nem messze, egy hason nevü tóval Franczia orsz.nak Mont-Blanki oszt.ban.

Aigue-perse, Aquae Sparsae, (43° 34′ É. Sz. 22° 34′ K. H.) kis vs Franczia orsz. Puy de Dome oszt.ban Luzon patak mellett, nevezetes a' forrása; mellytől vette nevét; 447 Ház. és 2330 lak. számlál. Ide nem messze látni a' régi Montpensieri Várnak omladékit.

Aigues-caudes, Falu az Ossani völgyben Franczia orsz.nak Al-Pyrenaei oszt.ban egy forrással, mellynek vize lanyhas meleg, vastag olajos és szappanyos szinnel és izzel; ereje hathatós, szaga mint a'záptojásé, mind sebek's daganatok, mind belső nyavalák gyógyitására kivánt szerencsével használtatik.

Aigues-mortès, Aquae mortuae, (45° 50′ É. Sz. 23° 46′ K. H.) vs Franczia orsz.ban Gard nevü osztályban; mocsáros fekvése erősségére szolgál, fekszik egy mesterséges folyó mellett 8.500 lak. Nagy itt a' lóval való kereskedés, és a' halászat.

Aigues-Vives, Folyóv. Franczia orsz.nak Indre és Loire oszt.ban.

Aiguigan, egyik a' Tolvaj szigetek közül Azsia partjain.

Aiguille, egyik az úgy nevezett természet csudáji közül Delphinatusban (Dauphine) Franczia orsz.ban; itt az felmászhatatlan hegy alatt ismeretes; áll egy köszikla Pyramisból, melly azonban már régen meg mászszattatott.

Aiguille, *Capo des Agullias*, Acuum caput. Fok a' Kafferi partokon Afrikában, nem messze a' Jó reménység Fokától.

Aiguillon, (44° 25′ É. Sz. 18° 8′ K. H.) vs Franczia Lot és Garonne oszt.ban, a' Lot folyónak a' Garonnal való egyesülésénél, 250 h. 2380 lak. számlál; kereskedése nagy; mellynek tárgya bor, gabona, dohány, len, 's a'. t.

Aigurande, l. Agurande.

Ajinga, népes vs Travancor orsz.ban innenső Indiában Angoly őrizettel.

Ajipolis, vs Babyloniában Euphrat vizénél, Babylonhoz nem messze.

Aila, Ayla, Accabach, Eila, kis vs kösziklás Arábiában egy kastéllyal, és egy ve-

res

Digitized by Google

res tengeren fekvő révparttal, nem messze az El-Tor vsától; fekszik benne Török őrizet az utazó seregek' védjére.

Ailesbury l. Aylesbury.

Ailesford, vs Angoly orsz.nak Kent nevű Grófs.ban.

Ailze, kis sziget, vagy inkább köszikla déli Scótiának Gallovay partjain, Cluyd nevű öbölben egy világosító toronnyal.

Aimargves, kis vs Franc. orsz. nak Gard. oszt.ban mocsáros környékben 400 ház.kal.

Aimoutiers, vs a' felső Vienne oszt.ban Franc. orsz. 400 ház. és 2160 lak.kal.

Ain, Ains, folyóv. Franc. orsz. ban ered a' Jura bérczeiből Nozeroy mellett a' Jura osz. ban, hol több patakokat felvévén Ain nevű osztályt áltfutja, ezután Surant, Arbelaine és más folyócskákat befogadván, minekutánna 18 mértfdt nedvített volna Lyon városától 3 mtfdre fölebb Rhodanus vizébe ömlik. Bővelkedik hallal, kivált a' fölettébb kedvelt pisztrángokkal; sok fa is eregettetik le rajta. Ettől a' folyótól nyerte nevét az

Ain osztály, foglalja magában a' hajdani Bourgogne tart.hoz csapott Bresse, Bugey tart.kákat, és a' néhai Dombesi Herczs.get; déli szélei Rodanus vizétől környékeztetnek. Nagysága 104 □ mtfd. népsépe pedig 285000 lélekre tétetik. Keleti része bérczes, ellenben nyugati részei merő rónaság, és Ain vizén kívül Saone folyótól is nedvíttetik; termékény földje, bort, gabonát hoz, legelőji jó marhát nevelnek. El vagyon 4 köz-kerületekre osztva, mellyeknek nevei ezek: Bourg, Nantua, Belley és Trevoux; ezek 32 kissebb körökre válnak, és 416 helységeket foglalnak. Fő vssa Bourg en Bresse.

Ainay vagy *Aisnoy le Chateau*, Franczia orsz.nak Cher osz. ba, egy pamutfabrikával.

Aindre, Anger, Ingeris, víz franc. orsz.ban, Berry tart. ban, melly Loirebe foly.

Aine, l. Aisne.

Ain-Ettujar, az-az: kereskedők kútja, erős kastély Palaestinában Tábor hegyénél, melly az utazó kereskedő csoportok védjére vagyon építve, és az őrizet Janicsárokból áll.

Ainoed, Uradalom egy pompás kastéllyal Karniolia Herczegs.ben Gurk folyó mellett Laybachtól 7 mtfd; birja Gróf Gallenberg. Az ott lévő Echó hatszor adja viszsza a' hangot; a' közel lévő hegyekben Achat köveket találni.

Ains, l. Ain.

Ainsa, vs Spanyol országban Arragonia tart.ban Cinca folyó partjain 500 lak. Hajdan fő helye volt a' kis Sobrarbiai Herczs.nek, mellynek birtokosi a' 11. században királyi czímmel kérkedtek. Egy merő völgyekből álló kerületet foglal.

Aintab v. *Anteb*, szabad Basaság Szyriában Asi folyótól éjszak felé, hasonló nevű vssal Szeschur mellett. Ennek házai dombokon építve lapos födéllel díszeskednek nagyobb részint. Számlál 5 mecsetet, és egy kastélyt. Lakosi nagyobb részint Örmény és Görög Keresztények; készítenek Dipsz nevű csemegét mandolából és aszalt szőlőből; kereskednek főképen készítetlen bőrökkel, festett kecske bőrrel, pamutból 's gyap-

Digitized by Google

juból készített materiával. E' tájék bövelkedik nyári baraczkal, almával, borral, 's méh tenyészetekkel.

Ainza, föld északi Scotiában, Buetien tart.ban.

Ajó l. Liboló.

Ajoiak (másképAyosz, Eyosz, Joksz nevet is viselnek) számos, hadakozó 's hatalmas Szerecsen nemzet, felső Guinéának rabszolgai partok' belseiben, Dahome-től kelet felé, derék nagy tartom. nyal, melly egész Núbiáig kiterjed. A' király több mint 100,000 embert állíthat a' harczba, a' Dahomei és más 10 királyok nékie adót fizetnek; mind azonban hatalma nem kötetlen, hanem a' Nagyok által mérsékeltetik: mert midőn a' nép nem elégedik meg a'kormányozóval, követek által meghívja; engedtetik néki üdö a' kipihenésre, azután pedig önnön feleségeitől megfojtattatik. Ajoiak készitenek sok pamut matériát, és kereskednek.

Ajomama, tengeröböl a' régi Macedoniában, Szalonikai öböltől észak felé, mellytől csak egy fok által, melly Capo Canistro nevet visel, választatik el.

Ajomama, vs hasonló nevü öbölnél.

Air, Grófság a' déli Scotiában, nyugatról határos a' Clydei Frith-el; éjszakról a' Reufrevi Grófsággal, keletről Lanerk és Dumfriesz, délről pedig Kurkcudbright, és Vigton Grófs.kkal. Nagysága 1034 □ Angoly mtfd., ezen 84,300 lakosokat számlál Felosztatik Districtusokra: *Carrik* a' déli részét, melly míveletlen bérczes vidék; *Kyle* közép részét termékény parti tájékjaival; *Cunningham* éjszaki felettébb termékény völgyeit, foglalják. Burgonyas zabja minden gabonáji közül legjobb elömenetellel termesztetik; maga a' burgonya is igen közönséges. A' téjjel bövelvelkedö Duulopi tehenek, egész Air Grófs. el vannak szaporodva; jó sajtot készítenek tejekből. Ásványok közül köszenet, vas érczkövet, mész- malom- és köszörülö-köveket ád. Jelessebb folyói: az Air, Doon, Girvan, Irvina, mindnyájan hallal bövelkednek. Fő várossa

Air, (13o 4′ K. H. 55o 26′ 30″ E. Sz.) Air folyónak torkolatjánál, 3000 lak. egy révpartal. Lakóji hajóépitésből, dohányfabrikákból, köszén kivitelével, tökehal, kabeljau's gadócz halászatból élödnek; kereskedést is üznek a' napkeleti révpartokkal.

Aire, Aturia, vs Franczia orsz. nak Landes oszt.ban kis régi vs 3500 lak. kelemetes 's termékény vidékben Adour folyó mellett.

Aire, *Aria*. (5oo 38′ 18″ E. Sz. 2oo 3′ 28″ K. H.) vs Lys folyó partjain, mellytől középben nedvíttetik a' Calaisi tengerzug oszt.ban mesterséges folyó által Sz. Omer, Dünkirchen városaival egyesül, 966 h. 8630 lak. számlál. Mocsáros fekvése nagy erösségére vagyon, ezen kivül tulsó partjain Lys folyóvíznél vagyon kis S. Ferencz nevet viselö erössége is, melly a' várost tulsó partjain védelmezi.

Aire, (43o 41′ 52″ E. Sz. 17o 24′ 9″ K. H.) vs Franczia orsz.k Landes oszt.ban 680 ház és 3000 lak.

Airola, vs tulsó Nápolyi Hercz.

Digitized by Google

ben 4370 lak. Caraccioli familia birtoka.

Airolo, l. Oerielz.

Airon, víz fr. orsz.ban Nivernois tart.ban, melly Loirebe foly.

Airu, víz Scótiában, melly Marr tart.ban, Gransbain hegyekből eredvén, Buquau tart.ban Speybe foly.

Airvault, Aurea vallis, helység Fr. orsz.ban a' két Sévresi oszt.ban 450 házakban 2070 lak. számlál.

Airy, Ariacum, falu Franczia orsz.ban, a' mostani Yonne tart.ban.

Aisance, kis folyóv. franczia Normándiában.

Aisch, folyóv. Bajor orsz.ban, Rezat ker.ben eredetét veszi az úgy nevezett Aischi lyukból Vindszheimtól nem messze, igen hamar nevekedik, 100 lépésnyi futása után már meglehetős szélessége vagyon. Ezentúl áltfutja a' termékény Aischi földeket, és Brandenlohe mellett Forcheim fölül a' Rednicz folyóba keveredik.

Aise, kis folyó Franczia orsz. nak északi részeiben Calvados oszt.ba Royon alól, Orne vizével egyesül.

Aislingen, mvs Bajor orsz.nak Isar ker.ben egy kastéllyal; fekszik a' Duna és Glött között, 1170 lak. Innen kiterjed egy mocsár egész Dilingenig (az az két óra járásra) mellyben sófű nevekedik

Aisnay le Chateau, l. Ainay.

Aisne, folyóv. Francz. orsz.ban ered Somme d' Aisne falu mellett Marne oszt.an; több folyócskákat felfogadván, ugymint: Air, Vesle, Auve, Bienne, Recourne, és Suippe, Chateau-Porcien mellett Ardennes oszt.ban hajókázható lesz; áltfutja Soissons vsát, és közel 24 mtfd. száladása után Compiegnél Oise folyóba ömlik. Ettől a' folyótól nedvített, és hívatott osztály

Aisne, Axonia, a' hajdani Isle de France tart.nak részeiből áll; tudniillik: Dunois és Soissonais földjeiből, Briepouillese kis részéből, melly az előtt Champagnehoz tartozott, és Pikardiának nagy részéből, ugymint Vermandois és Thirrache tartományaiból. Nagysága 136 □ mtfd; népessége pedig 430000 lélek. Gabonája, bora bőségben, lakosi sok gyölcsöt, és üveget készítenek. Elosztatik 5 kerületekre v. járásokra, mellyeknek neveik: Laon, Chateau-Thierrey, Soissons, Sz. Quentin, és Vervins; ezek ismét 37 kissebb kerületekre osztatván, 853 helységeket foglalnak. Fő vssa Laon.

Aist, folyóv. Austriában Ensz fölött lévő tart.ban, több ágakra, úgymint: a' mező- a' fejér- a' fekete- és erdő- Aistra szakadván, Narn nevű falu mellett a' Dunába szakad.

Aistershoim, mvs Bajor orsz. nak Szalzachi ker.ben, nem messze Hag mvstól; vagyon egy kis vára, melly régi izletü kerek kőfal, vízárkok, és felvonó hidak által védelmeztetik; birja Hohenfeldi Gróf

Aitenbach, mvs Bajor orsz.nak alsó-Duna kerül.ben, nem messze Vilstől, számlál 300 lak. kik nagy marha-tenyészetet űznek.

Aitona, Aytona, kis vs Segre folyó partjain Cataloniában, Lerida és Mequinenza között; Marquisi czimmel díszeskedik, birtokosa Moncada familiája.

Aitrach, folyóv. Bajor orsz.ba,

Digitized by Google

forrási Steinbach mellett találtatnak; az alsó Dunai ker.ben nem messze felső Altaichtól a' Dunába keveredik. — Más egy hasonló nevü folyót ez orsz.ban találni az Illeri ker.ben, ez az Iller vizével eggyesül.

Aitrach, falu Bajor országi Iller kerületben az Aitrach folyónak az Iller vizébe vegyülésénél 414 lak. kik fával kereskedést és halászatot üznek.

Aix, *Aquae Gratianae*, vs Fr. orsz.nak Montblanc osztál. ban; fekszik Bourgvet tó mellett, Chambery és Rumilly városok köztt, régi, kis 's ízetlenül épült város, számlál 1600 lak. szép meleg ferdőket; és a' mi kivált érdemli a' figyelmet, egy csudás forrást, mellynek vize egy órában ötször 's hatszor is nevekedik 's apad, száraz nyarakban pedig egészen kiszárad.

Aix, *Aquae Sextiae*, Fr. orsz. Provence tart.ban Rodanustorkolat oszt.ban, fő helye egy hasonló nevü kerül.nek igen régi, nagy, de most nagyon alászállott vs, 27,000 lak. szép rónaságban Arc folyócska mellett (43° 31′ 48″ E. Sz. 23° 6′ 32″ K. H.) Épületjei nem annyira csinosságokra, mint inkább nagyságokra nézve érdemlenek jelentést; különös egy ékessége e' vsnak a' folyócska partjain szaladó sétálás útak. A' meleg ferdői, mellyeknek régi eredetét köszöni, már elvesztették híres nevöket. Vagyon itt egy Érsekség, Universitás, és Academia, két Collegiom, Anjoui Károly utólsó Herczegnek szép temetősírja; lakosi olajfák nevelésével, szőlő miveléssel, kalap, csipke, bársony-művekkel foglalatoskodnak, találni egy gyapju-festő művet is, kereskednek béfőzött szarvas gombával, olasz metélttel, apró szőllővel, malozsával 's a' t. Itt kövé vált emberi tetemek is találtatnak.

Aixaux, hajdan uradalmas Grófság Hennegauban, nem messze Ath vstól, most Belgyiom orsz.hoz tartozik.

Aizenay vs Vendée oszt. Fr. orsz.ban 3500 lakos.

Aizu, kis orsz. Nipon szigetben Japoniában, egy hasonló nevü várossal, a' napkeleti partjain.

Aka, kis tart. felső Guinéának arany partjain Fantin hatalma alatt.

Akaba, l. Ailah.

Akabe, Acabe, hegy fölső Ægyptusban.

Akadia l. Uj Scótzia.

Akakesion, 1) hegy Görög Arkadiában, Lakonika szélén, hol Merkur nevelteték egy ideig. 2) mvs Görög Megapolisban.

Akalzike, Aghiska, Agherzighe, (41° 55′ E. Sz.) vs és vár Török-Georgiában, Satabagoi Basaságban; lakhelye a' Basának 12—15000 lak. kik kereskedésből 's művekből élnek. Kur folyó mossa keritéseit, mellynek tulsó partjain fekszik egy 400 házas falu, egy régi váracskával, mellyet Örmények, Georgyiabéliek, Zsidók 's Görögök laknak, de itt a' puskapornak, ágyúknak, nyomát sem látni.

Akamante, másképp Crusocco, vagy Capo di St. Epifanio, Czyprus szigetnek napnyugati szélein lévő fok.

Akansaszok, fejér Indiaik, számos Indiai Népség éjszaki Amerikában, hasonló nevü vagy Imaham folyó mellett,

Digitized by Google

melly a' Miszisszippi folyóba ömlik; ezen nemzet valamivel fejérebb színü mint a' többi született Amerikaiak; kukoriczát termesztnek; jó vadászok, és 30000 harczolókat állíthatnak.

Akanszász, vs hasonló nevü folyó partjain Louisziana tart.ban É. Amerikában,

Akanthe, *Erisse*, vs Maczedoniában nem messze Athos hegyétől, ennek Püspöke Thessalonikaihoz tartozik.

Akbarabad, l. Agra.

Akdale, kis város Orosz-Georgiában.

Akdasch mvs, nyugati Perzsiának, Schirvan tart.ban 300 ház. szorgalmassan kereskedik földtermésivel.

Akelo, vs fekete tenger partjain az Európai Török orsz. ba, Rum-Ili tart.ban, a' Vizisi Basaságba.

Aken, vs az eltörlött Vesztphaliai orsz.nak Albis, Elbe oszt.ban, Magdeburgi ker. ben Albis mellett; erős kőfallal kerítetik, számlál 4 kapukat, 2 templomokat, 2 luther és 1 refor. iskolákat, 1 betegek' házát, 488 ház. 2340 lak kik részint tobák müvészek, általok közel 156000 frank értékü tobák készítetik, részint posztókalapcsinálók, timárok, 's más müvészek, részint pedig földek', kertek mívelésével, marha tenyészettel foglalatoskodnak. Esztendőnként 4 portékás, gyapju 's marha vásárjai esnek, van pósta hivatala is, Albis folyó partjain fekvő vám házzal eggyütt.

Akerman, l. Akkierman.

Akersand, Aggersand, Chrisztianiai Püspökséghez tartozó kis sziget déli Norvegiában Fridrich vssa és Tönsberg között, Kattegátban.

Akerteve, vs a' Maragnani sziget. déli Amerikában; Braziliához tartozik.

Akhessar, Aksarai, Akscheer, az az: fejér vs (380 24' E. Sz.) szép fekvésü vs jól nedvített 's felettébb termékeny vidékben; hegynek töviben Török orsz. Karamania tart. ban; lakosi nagyobb részint Törökök, számok 7000. tétetik; készítenek szönyeget, 's meglehetős kereskedést üznek gyapjúval, Dragán gummival, gubacscsal, 's a' t. A' vshoz egy mrtfdre találtatik egy tó.

Akhiska l. Akalzike.

Akhissar l. Akhessar.

Akil, l. Achil-Isle.

Akim, *Axim*, v. *nagy Akanni*, felső Guinéában az arany partokon fekvő orsz. az arany fövényes Axim mellett, az Assziantei királynak adót fizet, aranyporral, riskásával, ananással 's czitrommal bövelkedik. Fő vssa:

Akim v. Axim, v. Achombene, fekszik a' tenger' partjain, Apollonia fokától nem messze 2000 lak. kik riskása veteményekkel 's halászattal foglalatoskodnak.

Akkiermann, Akerman, lengyelül *Bialogrod*, Görögül *Moncastron*, a' lakosoknak pedig *Tschetate-Alba*, (460 12' E. Sz. 480 23' 25'' K. H.) erősített vs Besszarábiában Europai Török orsz.ban a' Dnieszter folyónak a' fekete tengerbe való torkolatjánál; lakhelye egy Basának, 20000 lak. 's jó rév parttal üz kereskedést.

Aklansk, kerület az Irkutski Orosz Helytart.ban Szibériában (600 egész 700 E. Sz. 1790 egész 2100 K. H.) Kiterjed egész a' Bering úttyáig, és a' Tsuktsi fokig; csaknem mindenütt vad, kiet-

Digitized by Google

len pusztaság, minden művelés nélkül, 's egyedül úgy szólván medvék, fejér nyúlak, 's írám szarvasok' lakhelye. Lakói Tschuktsok, és Koraeták. Az új kerületbéli vs hasonló névvel (630 E. Sz.) Aklana folyóv. partjain fekszik.

Aklim, tart. Szyriában a' Drúziak orsz.ban külömbféle drága téli gyümölcsökkel 's olajjal bővelkedik.

Akmettschet, l. Symferopol.

Akra, köz társaság az aranypartokon Afrikában az Asszintei királynak fő hatalma alatt, mellyben az Angolyok erőssége, James, végső romlásához közelít. A' Dánok itten regula szerént a'megerősített Chrisztianburg várán kívül, még más 4 erősségeket bírnak, vannak nékiek itt sok szolgájik is, és az előtt esztendőnként innen mintegy 1400 rabszolgákat hordtak szélyel a' világba portéka gyanánt. Lakosi jóféle 's szép termetű Szerecsenek, az Aquamboiak által igen megfogyasztattak. Fő vssa Akra.

Akra, l. Acra.

Akroin, Grodriec, vs Masoviai Vajdaságban, Varsótól 8 mtfd. egy kastéllyal; Elöljárói lakhely.

Akron, kis ország felső Guinéának arany partjain az Ördöghegy nevű foknál, igen termékény. Áll két részekből, az egyik kis Akron tenger partjain, tulajdon Fejedelme alatt, a' másik pedig nagy Akron Afrikának belseiben; polgári alkotmánnya szabad köztársaság.

Akza, Akza, folyóv. Ásiának Georgyia tart.ban, melly Zitrach' várossa mellett a' Kaspiumi tengerbe szakad.

Aksai, *Axai*, *Jachsai*, Kumüki Herczegség a' Kaukazusi szorulatban Axai és a' Kaspiumi tenger között. Mahomet követői, de Örmények, Georgyiabéliek, Zsidók is; marha-tenyészetből, pamut, 's földmivelésből élnek, és érczből sokat feldolgoznak. Vagyon tulajdon Herczegök, a' ki az Orosz Császár oltalma alatt áll. Fő helye:

Aksai, hasonló nevű folyó mellett, melly Sauchoi (az az: száraz) névvel külömböztetik; rabszolgákkal tartatott vásárjai nevezetessek.

Aksar, Aksarai, l. Akhessar.

Akscheer, l. Akhessar.

Akschinsk, Orosz vár China birod. szélein, Onon folyó partján.

Akssai, Don folyónak mellékes ága, melly ötödfél mtfd. Donez torkolatján alól, Don vizéből északi partján kiszakadván, minekutánna 7 1/2 mértfdre szaladott volna, ismét Don folyóba szakad.

Ak-Szakal-Barbü v. *Ak-Sakul-Barbu*, pusztaságban fekvő tó, Orosz birodalom' Orenburgi Helyt.ban, Kirgiszkaiszakiak tart.banÁsiában, kerülete 105 mtfdet foglal, vize sós, de hallal gazdag, 66 folyócskákat veszen fel.

Aktalin, kis sziget Szibéria és America között, nem messze Kadjak szigettől.

Aktar, vs Európai Orosz bir. Tauria Helyts. hasonló nevű tónak az Aszovi tengerrel való egyesülésénél, egy kikötő torokkal.

Aktau, fejér hegy Kirgisz-kaiszákiak tart.ban, mellyből a' Ssarassa nevű folyó ered.

Aktunak, *Akun*, *Akunak*, *Akután*, 4 kavalang, vagy is Róka szigetek Sziberia és Amerika között.

Digitized by Google

Akurá, vs Ásiai Török orsz. nak Said nevü Basaságában egy Maronitai Püspökséggel.

Ala, szélytszórt nagy falu, Lombardia-Velenczei orsz. ban, Etsch folyó partjain, tulajdonképen áll 3 faluból, öszveségessen 431 földmives helyek, 331 házakból és 4200 lak. A' jeles olaszi bársonyszövő székeknek itt a' főbb lakhelyök.

Alaba, Alata, kis vs Afrikában, Bagamedri orsz.ban, Nil vizénél, egy híddal.

Alabanda, Káriai vs, test gyönyörkedtetők' helye.

Alabanda, vs közép Cariában kis Ásiában hegyek között, legjobb, 's a' körül belöl lévöknek gyülés helyök.

Alabater, vs Persiának, Indiai Oceánra dülö partján, melly Gedrosia tartománynak nevèztetett.

Alach, Erfurti kerületben esö föld, 13 falukkal, lak. evang. és kath. Prusszus királyé lett.

Alacranes, Alcranes; 5 kis szigetek új Spanyol országban éjszaki Amerik.ban, 20 mtfd. Yucatan félszigettöl. Sok köszirtek köztt fekszenek, azért tölök messze távozni kénszeríttetnek a' hajósok. A' Spányolok némellykor a' fokák vagy tengeri borjúk kedvéért látogatják meg.

Aladulat-Ili, tartomány Natoliában Turkomannia szélein, Diarbeck, Syria és a' közép tengertöl környékeztetve, eloszlik két felé az éjszaki és déli részekre, az a' Marasch nevü Beglerbegséghez, ez pedig az Aleppói Beglerbégséghez tartozik.

Alae, Görög vs Atticában, Æxone mellett.

Alaesa, Halaesa Sicilia partján, Alesus folyónál; Senatusa volt hajdan.

Alaeska l. Alaska.

Alaesus folyóv. Sicilia nyugat-éjszaki partján: ennek forrásáról azt hirelte Solinus, hogy a' mu'sika szóra ugrándozik.

Alafoens, vs Herczegi czímmel Portugall országnak Beira tartományában.

Alagoa, helység az Azoriai Sz. Mihály szigetben, 605 ház. 3000 lak. 2 Plébánia templomokkal, révpartal; gabonát, bort termeszt.

Alagon, Allahona, kis vs termékény környékben, Spanyol orsz.nak Aragonia tartom.ban Xalon folyó partjain, Saragossa vssától 3 mtfd. mellynek birtokához tartozandó.

Alagon, folyóv. Spanyol orsz. Estremadura tart.ban melly Coria mellyékét mosogatván, Tajó vizével egyesül.

Alagonia, vs közép Eleuthero Lakoniában, Geroniához nem messze.

Alaine, kis folyó Franczia országnak Nievre oszt.ban Arron folyóba szakad.

Alairac, Castrum Alarici, helység Narbonne és Carcassone köztt Franczia országnak Aube oszt.ban.

Alais, tartomány, és az előtt Püspöki Megye Langvedok tart.nak éjszakkeleti bérczes környékében, földje hegyes ugyan, de még is szorgalmassan míveltetik; sok olajt és szederfát nevel; találni itt vasat, köszenet, és Amiant könek némelly nemét. Selyembogár tenyészete is szembetünő.

Alais (44° 7′ 22″ É. Sz. 18° 15′ 50″ K. H.) igen régi kerületbéli vs Franczia orsz.nak Gard oszt.ban 8000 lak. Gardon folyó mellett Seveuni hegyek töviben, derék selyem kézmüvei's más fabrikái találtatnak. Hajdan a'

Digitized by Google

Conty Herczeg birtoka volt Grófi czímmel.

Alalaei kis homokos sziget Nilus folytában, Æthiopiában, Adulis ellenében.

Alalcomenae, 1) Görög vs Boeotiában. 2) vs Akárnania mellett fekvő Asteria szigetében. 3) vs Macedoniának Axison innenső tartományában.

Alalcomenia, forrás Árkádiában Stymphalos hegyénél.

Alalis, vs Euphrates vizénél Syriában, Palmyrene tart.

Alama, Görög vs Tigris vizénél Mesopotámiában, királyi szállás, a' Macedoniaiaktól építtetett. Ichnaehez, és Nicephoriumhoz közel.

Alama, Alhama, Altigis, vs Spanyol orszg.nak Granada tart.ban 4500 lak. hasonló nevü folyó mellett, híres meleg ferdőkkel.

Alama, helység Spanyol orsz. nak Aragonia tartom.ban, Xalon folyó partjain, meleg ferdőkkel.

Alama (37° 50′ E. Sz. 15° 31′ K. H.), helység Spanyol orsz. ban Murcia tart.ban 4000 lak. és meleg ferdőkkel.

Alamanni, Alemanni, Német nemzetség a' nagy Germania jobb részének birtokosi, Rajna, Duna és Moenus között; a' Gallusoktól és Svevusoktól származtanak.

Alamor, Szász. Szászáhus, Sachsenhausen, szabad oláh helység Erdélyben, Olt vizénél, Leschkirchi Székben, magas hegyek között, Leschkirchtől 3 óra, lak. óhit.

Alan, folyóvíz Cornvall tart. ban Ángoly orsz.ban, melly a' Brisztoli szorulatnál a' tengerbe ömlik.

Alancha, vs Franczia orsz.nak Cantal oszt.banCantal hegynek töviben 249 ház. 2500 lak. és egy csipke fabrikával.

Aland, Finniaknál: Ahvenamma, Grófság Finn orsz.ban számos csoport szigetek, szigetskék, 's köszirtekből állnak, mellyek közül több mint 80.nak lakói vannak; a' Bothniai tenger öbölnek bé menetelénél kezdődvén Finn ország és Upland között esvén; és Abo öböltől kezdve az Uplandi partokhoz 6 mfdre közelítvén, hol a' közötte és a' száraz föld között lévő tenger-rész *Alandhaf* nevet visel. A' térnek, mellyet ezen szigetek foglalnak, keletről nyugatnak vett hosszassága 25 mtfd, déltől pedig éjszakra terjedő szélessége mintegy 15 mértfd. (600 egész 600 30′ E. Sz. 370 egész 38 K. H.) Öszveséggel véve nagyságok 13 geograph. □ mtfd.; a' lakóiknak pedig száma 12000. Ezen szigetek nagyobb részint bérczessek, de még is nem terméketlenek; találni némelyekben kis tavakat is, hanem folyóvizeket nem; és éppen csak egy patakot találni. Lakosi mívelik a' földet, marha tenyészettel, bő halászattal, hajózással, vadászattal foglalatoskodnak, kereskednek tovább fával, szénnel, mészszel. A' főbb sziget

Aland, 6 Svecziai mfd. hosszú, 5 mfd. széles; foglal magában több tavakat, gabonával, jó legelő rétekkel, erdősséggel, szarvas marhával, hiúszokkal, nyulakkal, 's rókákkal bővelkedik, de várost vagy falut hasztalanúl keresel benne, egy kastélyt lehet találni; melly Kastelholm nevet visel. l.ezt.

Aland, Folyóv. régi Brandenburgi Marchionatusban, forrása Röbel nevü faluban találtatik, innent Verben és

Digitized by Google

Seehausen helységeken keresztül a' Lüneburgi birtokokba futván, Schnakenburg mellett Albis vizétől be fogadtatik. Seehausentől kezdve hajót hord, de csak nem minden esés nélkül. Mellékes folyója a' Biese, melly Beeseveg mellett Seekantsgraben név alatt támadván, Vosz, Milde, Augraben, és Ucht folyócskák által gyarapitatik; szál hajókat vagy tutájokat el bir.

Alander, folyóv. Galatiában, nagy Phrygia tart.ban kis Ásiában.

Alandriana, *Macandria*, Görög vs Epirus tart.ban.

Alandroal, kis hely Portugall orsz. Alemtejó Tart.ban, melly egy halas folyóv. mellett dombon fekszik Guadiánától nem messze, Elvas és Evóra között, erős várral felkészítve.

Alandtó, kis hallal bövelkedő tó Brandenburgi közép Márkban Oderberg mellett.

Alangata, nagy vs Travankoreban innensö Indiá. Ázsiában hason nevü folyó partjain, 1 kathol. templommal.

Alangon, Franczia vs Guienne tart.ban, Garonne oszt.ban, 's e' viz mellett.

Alanguer, l. Alanquer.

Alani, Maeotis tava fölött Tanis folyónál lakott nemzet, a' Bastárnok', és Dakusok' bajtársai; utóbb a' Vandálok,, és Svevusokkal Galliát és Hispániát megszállották. 2). Alanok, Görög Császárok alatt, Caucasus éjszaki oldaláról, Hypanis folyónál lakott nemzet.

Alanien, Tartomány Ázsiában Abchasiától nem messze, vagyon tulajdon fejedelme, Chan név alatt, kit maga választ.

Alanis, Aneanicum, régenten vs, most helység, Spanyol orsz. Andalusia Tart.ban, Estremadura szélein, Sevilla vstól keletfelé.

Alanquer v. *Alenquer*, Fanum Alanorum, helység Portugalli Estremadura Tart.ban gyönyörü szölös hegyektől körül vétetve, fekszik nem messze Téjo folyótól Liszabon és Leiria között, azon nevü tágos birtokkal; mellyben Liszabon fekszik; számlál e' helység 554 Ház. 2100 lak. 5 Templ. 3 Klastr.

Alaon, Franczia helység 's kereskedő hely Szumatra Szigetben Ázsiának déli részein.

Alapaicha, réz érczel gazdag bérczek Orosz Birodal.nak Ázsiai Permia Helytart.ban. Nem messze tőle fekszik a' kerületbéli vs

Alapajev, Alapaicha mellett 1000 lak.

Alapusche, nagy kereskedő hely Travancoreben a' Malabariai partokon, innenső Indiában; Mahometánusok, Thamást követő keresztények és Hindok által felettébb népesitett helység, egy tengerbe eresztett mesterséges folyóval.

Alar, Folyóviz Perzsiában, melly a' Kura nevü Szigetnél a' kaspiumi tengerrel egyeledik.

Alareon, Illarco, kis vs Uj-Castiliában Xucar folyó mellett Spanyol orsz.ban, Cuenzától 4 mfd.; a' Sz. Jagói nemes rendhez tartozik.

Alaro, Sagrus, Folyóv. innenső Calabriában Nápoly orsz. ban, melly az Apennini hegyekből vévén eredetét, a' Jóniai tengerbe ömlik.

Alaseia, Folyó Jakutskisi kerületben Orosz Birodalom éjszaki szélein, a' jeges tengerbe szakad; ennek partjait Jakuták, és Tungusok

Digitized by Google

lakják, kik vadászatból 's halászatból tengődnek.

Alaska, Aliaska, hosszú dél felé tengerbe bényúló keskeny föld, az Orosz Birodalomhoz tartozó Kavalang v. Róka Szigetek környyékében, éjszaki Amerikában az Izmailovi tenger szorúlásban, ennek nyugot parti tartományihoz tartozandó. Az Oroszoknak a' bundás v. prém börrökkel való kereskedésök végett van itt kereskedő házok; született lakói nevezik magokat Kagataya - Koungoknak, vagy is Napnyugati embereknek.

Alassar, vs, 3160 lak. Francz. orsz.nak Corréze oszt.ban.

Alatamaha, nagy hajózható folyó éjszaki Amerikában az egyesült szabad Tartományok közül lévő Georgia Tart.ban; veszedelmes bémenetele; ered a' Kreeksi hegyekből, folyása csendes, a' 33 Éjsz. szélességnek grádicsa alatt a' tengerbe keveredik.

Alathaleb, csoport kösziklás Szigetek Arabiában, mellyekben Al-Hadschr vs lakóinak házaik nagy részint vájva vannak.

Alati, vs Azsiai Orosz Birodalomnak KazanHelyt.ban, a' két Alati, és Aschit patakok egyesülésöknél.

Alatef, Olotief, Atoa, nagy bérczek Tatár orsz.ban, mellyek a' Jaik folyónak eredetétől kezdve, ennek keleti partjain egész a' kaspiumi tengerig ki nyúlnak; külömbféle neveket viselnek vassal, kristályal, 's alabástrommal bővelkednek.

Alatri, Aletrium, régi vs, az Egyházi birtokokhoz tartozandó, fekszik egy dombon, 1000 lak. lakhelye egy Püspöknek, napkelet felé nem messze Nápoly Ország széleitől.

Alatta, vs Szerencsés Arábiában.

Alatyr, (540 39′ E. Sz.) kerületbéli vs. Orosz Bir.dlnak Simbirsk Helyt.ban az Alatyr folyónak a' Súsa vizébe való befolyásánál 690 Ház. 1360 lak.

Alaudulia, Asiai tartomány, Natoliában, Eufrat vizénél, Turcománnia határin. A' hajdani Cappadocia zordon, és hegyes része. Lovakkal és tevékkel bővelkedik. Lakosi harczra termettek, vadászok és ragadozók. Éjszakira és délire oszlik. Az első a' Marasi Bégséghez, másik az Aleppóihoz tartozik.

Alauni, Alani, hegyek Europai Sarmatiában. Maeotis taván fölül, ettől vette nevezetét az Alani nemzet.

Alauniai bérczek, vagy is a' Volchonsky erdő, közönségessen pedig az ugy nevezett Volga hegyek (560 E. Sz.) Európai Orosz Birodalomnak közép részében fekvő hegysor, melly minden felül lassan, felemelkedvén messze ki terjed; gazdag vass érczel. Ennek a' hegynek ága a' Valdai és Duderhofi hegy, melly utolsó egész a' Finniai tenger öbölig felnyúlik.

Alaunus, folyóv. Britannia Szigetében, Vectis Szigettől nem messze, Franczia orsz. felé.

Alauta, l. Alt.

Alawey, Alana, hely. déli Scotiában, Fife Grof.ban, Tay torkolattyánál.

Alava, Tartomány a' Biscajai Uradalomban Spanyol orsz.ban; fekszik Ebró vizénél Navarra, Guipuzcója, Biscaja, és O Castilia között, nagysága 52 7/10 □ mfd.,

Digitized by Google

mellyen 71.400 lak. vannak, számos ezek közt a' Nemesség; földje hegyes ugyan, de még is gabonát, bort termeszt, gyomrából pedig vass ásattatik. Fő vssa Vittoria.

Alb, kis folyó a' Badeni N. Herczegségben, melly Freyburg mellett folyván a' Rajnába szakad.

Alb, kis folyó Badeni N. Herczegségben, ered Würtemberga orsz.ban Hernalbtól's Frauenalbtól jövén, Mühlbergnél a' Rajnába keveredik.

Alb, az Alb fölött Alpes, bérczes 's nagyobb részint Würtemberg orsz.hoz foglalt tartomány, melly tudniillik Reutlingtől Urach 's Kirchheimnak tartván a' Duna felé ki terjèd, több részei durva 's kietlen vidékből állanak, 's viz nélkül szükölködnek.

Alba longa, l. Albano.

Alba, Pompeja (44° 36′ É. Sz. 25° 40′ K. H.) jó élő vs Tanaró folyó mellett, Pertinax Cs. honnya; Piemontban a' Szardiniai Király birtokában, Franczia birodalom alatt a' Stura oszt. ban foglalt helyet; számlál 7000 lak.

Alba. vs tulsói Abruzzó tart. ban Nápoly orsz.ban.

Alba Regia, l. Székes Fejérvár.

Alba de Tormes, vs szép kastélyal diszesítve Spanyol orsz.nak Leon Tart.ban, hajdan Herczegség volt, mellyhez több vsok 's faluk tartoztak; ennek többek között birtokossa volt az ismeretes Belgyiomi Helytartó Albai Herczeg. Ujjabb időkben a' Mendozzai Ház birta.

Albacete, (38° 51′ É. Sz. 15° 10′ K. H.) vs Spanyol orsz. nak Murcia Tartománnyában, 6.400 lak.

Albaida, (38° 58′ É. Sz. 16° 14′ K. H.) Helység Valenczia Tart.ban Spanyol országban, 3200 lak, kik szappant főznek.

Alban, vs Franczia Országnak Langvedor Tart.ban, Tarn nevü oszt.han, 3080 lak.

Albana, vs Ázsiában Albania tart.ban, Kaspiumi tengernel, jó kereskedéssel, Bachu nevet is visel.

Albania, Ázsiai régi tartomány Kaspiumi tenger mellett, Georgia napkeleti részén; most Zuire tart.hoz tartozik, és neve Dagestán. Fö vsi Chipiche, és Zitraka. Albania nevet viselt hajdan Scótia is, 's Királyfiai Albaniai Herczegek voltak, most csak Braid tart. viseli még az Alban nevet.

Albaniae pylae, most Derbend, vagy vas kapú; szoros járás Caucasus hegye allyán, Caspiomi tengernél.

Albania, Török Tartomány Arnaut-Vilajeti név alatt, Adriai és Joniai tengernek hosszában, éjszakról határos Herczogovina nevü tart. nyal, és Boszniával, keletről Macedoniával; délről Epirus, nyugotról pedig a' Velenczei öböl 's Dalmatiának némeliy részei által környékeztetik. Ki terjed a' fejér Drina folyóvizétől egész az Acrocerauniai hegyekig, hossza 700, szélessége 270 olasz mfd. Több hegyei éjszak nyugot felé az úgy nevezett Monte Negro; dél nyugotnak pedig Chimera. Folyóvizei: Drino, Bojána, Somini, la Pollonia, Cocytus 's. a'. t. A' Scutari tó éjszaki nyugot felé Dolmátiának szélein találtatik. Levegője hegyes tajékaiban kemény, de

Digitized by Google

partjain mértéklett 's kellemetes. Földe termékeny, jó bort, olajt, pamutot, dohányt, kősót 's a'. t. nyujt mivelőinek. Lakosi részint kathol. részint nem egyesült Görögök, nagy része Mahometet követi. Az egész Tartomány 4 Basaságokra osztatik; ezeknek neveik: Janiniai, melly leg hatalmassabb, Avloniai, Delfiniai, és Scutari Basa székek. *Az Illyriai Albaniáról lásd Dalmatiát.*

Albaniaiak, vagy Arnauták, vélhető, hogy maradéki a' hajdani Thraciabélieknek v. Pelazgoknak; csak nem egész száraz Europai Török orsz.ban el vannak szórva, de, kiváltképen Dalmatiának déli részét, Albaniát, Epirust és Macedoniát lakják, és a' Török Birodalomnak főbb nemzetét állitják, bár csekélyebb számúak legyenek. Jó lovas katonák, kik Arnauta név alatt ismértetnek, de nagyobb részint szélyel az orsz.ban tekeregnek, az utakat elállják, és veszedelmes utazók rablóivá változnak.

Albano, Frescati, Alba longa (41° 43′ 50″ É. Sz. 30° 18′ K. H.) vs az Egyházi birtokban, Rómától délkelet felé, igen kellemetes és egésséges környékben, az Albaniai hegy töviben, lakhelye egy Püspöknek, ki mindég a' hat Kardinál Püspököknek egyike. Nevezetes a' 1/2 óra hosszasságu mesterséges folyó (Emissario) mellyet a' hajdani hatalmas Romaiak K. U. születése előtt 398 esztendőben nem csekély munkával készítettek a' végre, hogy az Albániai tavat, melly minden felől hegyektől be volt zárva, eltéríthessek. Négy szögü 3 emlék oszlopok, vagy is Pyramisek, az elesett 3 Curiatiusoknak sir helyeit mutogatják. — A' vs körül faluji lakásra intézett disszes kastélyok láttatnak.

Albano, vs Syriának egy termékény völgyében nem messze a'Libanusi hegyektől Ázsiában; lakosi görög keresztények.

Albano, Monte Albano, kis vs. Herczegi czimmel Nápoly orsz. Basilicata Tart.ban.

Albanopoli, Török vs Drina folyó mellett Albaniában, Macedoniának szélein, Ocridától 10 mfd. Albaniának hajdan fő vssa volt, és ettől kölcsönözte volt e' tartomány nevét; most nagyobb részint baglyak lakkelye's madarak fészkei.

Albanus, mons, Latiumi hegy, Alba mellett, Catialis Jupiter itt tiszteltetett; itt tartattak a' Latiumi feriák is, és néhány triumphusok. Illy nevü hegy volt Pannoniában is.

Albans, (szent) régi vs Angoly orsz.ban a' Hertforti Grofságban, az út 's áltjárás, melly Londonból ezen városon keresztül Angliának nyugoti éjszaki vidékire vezet, nagy elömenetelére szolgál a' lakóinak. Ez az a' Caesar vitézlő idejéből isméretes Verulamium, melly akkor feldúlatott ugyan, de ismét felépült. Nevezetes régi Apátság, a' melly hajdan Angoly orsz. nak első klastroma vólt; lehet e' tiszteletro méltó régi Gothica épületnek emlékeztető maradványit még most is szemlélni. E' vsnak környékében találtatnak az úgy nevezett Angoly gom-

Digitized by Google

bocz (puding) kövek.

Albany, Albania colonia, Grófság az Éjszaki Amerika szabad Statusának Nev-York Tart.ban, térsége 82 □ mfd. foglal 75.740 lak. kik nagyobb részint a' Hollandoktól származnak. Bátor kemény 's durva a' levegője, de még is földe termékény, 's kivált derék marhatenyészetnek lakhelye. Fő várossa

Albany, 42° 36′ É. Sz. 56° 52′ N. H.) Hudszon folyó mellett, számlál 600 Házaiban 5000 lak., kik között sok Hollandok 's Németek találtatnak. Régenten a' Canadiai kereskedőknek főbb lerakodó helyek volt, van egy pénz váltó (Bank) háza, egy Akedemiai Collegyiuma, serfőzőháza, senf malmai, pipa, szőnyeg 's papiros fabrikája, és egy üveg hutája.

Albany Fort, v. Henley-Faktorey (52° 80′ É, Sz.) a' Hudsoniöböl Társasághoz tartozandó a' déli Uj-Valeszben ejszaki Amerikában, Albany folyó partjain.

Albarazzin, Lobetum, Turia, vs. Spanyol orsz.nak Aragónia Tart.ban, számlál 4000 lak., lakhelye egy Püspöknek, a' ki a' Szaragosszai Érseknek Suffraganeussa, Gvadalaviar folyóv. partjain. Fekszik egy dombon Valenciának 's Ó Castiliának szélein; a' természettől olly igen meg erősíttetett, hogy minden mesterség nélkül határbéli Várnak beillik. Jelessek e' városnak öntő-művei.

Albarine, folyóv. Francziaorsz.ban, Bugey tart.ban, Nantesi hegyekből ered, és Ainsbe foly.

Albatera, (38° 21′ É. Sz. 15° 56′ K. H) vs Spanyol orsz.nak Valencziа Tart.ban 2.400 lakosokkal.

Alba augusta (Viviers) vs Helviusok földén Galliában.

Albaxen, Falu az eltörlött Vesztfalia orsz.nak Fuldri oszt.ban nem messze Vizurgis (Veser) folyóviztől, 91 Ház. 490 lak. 's egy Plébániával.

Albazin, Város és Vár a' Niuchi Tatárságban, Yamour folyó mellett, Peckingtől 20 nap járo földre. Hajdan az Oroszok birtokában volt, de minekutána véres csatákra a' Chinai és Orosz Birodalmak között nyujtot volna alkalmat, az ott lévő Czobolfogás és gyöngyhalászat miatt a' Yamour vizében, 1689-ben az Oroszok a' Chinabélieknek engedték által, és igy a' kivánt békesség helyre állíttatott.

Albbruck, Falu Badeni N. Herczegségben, Treisami kerületben Alb folyónak a' Rajnába folyássánál, lakosi az itt találtatott vassbányákban foglalatoskodnak.

Albeck, régi kis vs, kastély 's Uradalom Bajor orsz.nak Felső-Dunai kerületében, 300 lak. 1704 a' Franczióktól és Bajoroktól kő halommá változtatott.

Albegna, *Albania*, folyóv. a' Toskaniai N. Herczegségben mesterséges folyás által, az Orbitello vidékiben fekvő tóba ömlik.

Albeied, Folyóv. a' nagy Tatárságnak Dschagatay Tart. ban Sz. Szamarkand vssa és Gihut nevű folyóviz között.

Albeieda, Helység O-Castiliában Spanyol orsz.ban Tregna folyóv. mellett Riojai birtokban.

Albell, *Albula*, Folyóv. Hel-

Digitized by Google

vetiának Graubündeni, (Rhaetia) Cantonjában, Fürstenau mellett az ugy nevezett hátulsó Rajnába keveredik.

Albemarle, vs Franczia orsz. nak Alsó-Szajne oszt.ban, most Aumale nevet visel. Hajdan az Angolyok birtokában volt egész Normandiával, de minekutánna ezek ki üzettettek volna, e' Városnak Ura is Angoly országba takarodván, Albermarlei Gróf czimjét megtartotta, a' kit később az Angolyok Királya Holdernesz kis tartománnyal Yorki Gróf.ban megbirtokosított. L. Aumale.

Albemarle, Tartomány éjszaki Amerikában, az éjszaki Karolinában, melly alkotó része a' szabad egyesült Tartományoknak, Roanak folyó mellett, ennek torkolatjánál vagyon az Albemarle tenger szorulat, mellyből több folyóvizek, ugymint: a' Chovan, Maheren és Blackvatter öntik ki vizeiket.

Alben, Albius, il Monte de Cassa, bérczek Carinthiában, mellyekből sok kenesö ásatik; ebből veszi forrásit Alben folyó is, mellynek torkolatja a' Velenczei öböl.

Alben, fölsö Alm, Falu Bajor orsz.ban a' Szalzachi kerületben egy nagy sárga réz müvel, és egy dróth fabrikával.

Albenas, l. Aubenas.

Albendorf, Magnisi Gróf Uradalma 's faluja 156 H. és 800 lak. Gláczi Grófs.ban. Nevezetes a' Szüz Mária képe és kutja miatt az új Jeruzsalemben, 94 kápolnákkal, mellyekbe sok ezer ájtatoskodók esztendönként búcsúra járnak.

Albenga, régi vs a' Genuai tengerpartokon Finale és Oneglia között Olasz orsz.ban, van egy jó révpartja, és lakhelye egy Püspöknek; jól épült város ugyan, de egésségtelen levegöje miatt népetlen, környékiben sok kenden terem. Nem messze a' révparttól fekszik a' kis Isoletta d'Albenga Sziget, mellyen csupán egy torony találtatik.

Albenque, l. Lalbenque.

Albeszreut, l. O-Albenreut.

Alberche, kis folyó Uj-Casztiliában Spanyol orsz.ban melly Talavera mellékiben a' Tájóba szakad.

Albernau, l. Olbernhau.

Albernsdorf, Olbrachtzicze, Falu az Austriai Szileziában, Teschini Herczeg.ben Teschini kerületben, egy kathol. filialis templommal 88 H. 619 lak. kik Szileziai Lengyel nyelven beszélnek.

Albersdorf, Helység Franczia birodalom alatt a' Mosella oszt.ban 4 mfd. Marsaltól, most Pruszus Kir.é.

Albert, l. Ancre.

Alberti, tót és elegyes Mvs Pest Várm.ben Irsától nem meszsze, Pestöl 7 mfd.; jó szántóföldekkel, 's rétekkel, Szeleczky zászlós Ur ide gyarmatot vezetvén, nagy elömenetelére szolgált a' helynek. Van itt egy uradalmi serfözöház, Majorság, élésház, és egy szerzemény a' Szegények' számára. Lakosi kath. és Evang. mind a' két résznek tulajdon templomai vannak. Bír benne Almási János is.

Albert tallérja, l. Keresztestallér.

Alberton, Paratorium, kis vs Afrikának Barca országában, jeles révparttal a' kö-

Digitized by Google

zép tengerben.

Albertshayn, l. Olbernhan.

Albi, l. Alby.

Albi, Alba Marsorum, Fucentia, vs a' tulsó Abruzzói Tart.ban Nápoly orsz.ban czimjét nyujtja egy Grofságnak.

Albi, Albie, vs Franczia ország' keletdéli széleiben Montblanc oszt.ban Szeran folyó mellett Aix és Anecci köztt.

Albia, görög vs Messeniában a' birodalomnak Augustustól jegyzett határitól 20. stad. nyugatéjszakra.

Albici, Albioeci, a' Rohodanuson túl feküdt Galliában lakó nemzetségeknek egygyike. Julius C. De b. g. l. 1. c. 57. A' Salyeknek és Vocontiaknak bajtársai. Fővsok volt Reii Apoll.

Albidia, Albuzza, Helység Lombardia - Velenczei orsz. ban 9 mrfd. (Mediolanum) Majlandtól, a' Lago Maggiore vidékiben fekszik; ez elött az Agognai oszt ban foglalt helyet.

Albidona, vs Nápoly orsz.nak innenső Calabria Tart.ban 4 mértfd. a' tengertől.

Albie, l. Albi.

Albigenses, Tartomány felső Langvedociában Franczia orsz.ban, a' mellynek állitó részei hajdan az Alby és Castres, püspöki megyék vóltak, Alby éjszaki, Castres déli részét foglalta; hossza 11, szélessége 5 mfd. földe elegendőképen nedvesítetik, innent bő a' gabona és bor mivelése; nem külömben marhatenyészete is szembetünö; most Tarn oszt.nak állitó része.

Albigny, kis vs Nerre folyó partjain Franczia orsz.nak Cher osztályában Berry Tart.ban.

Albin, vs Franczia orsz.ban Aveiron oszt.ban, 9150 lak.

Albinoli, nagy vs boldog Arábiának Seger Tart.ban Ázsiában.

Albinosz, a' Fejérek, elkorcsosodott embereknek köz neve, a' kik tudniillik tejvagy kréta-szinü fejérek, és többnyire fekete, veres vagy barna bőrü szülöktől 's némellykor veresses fejérektől, veszik ételeket, vagy pedig itt ott magok is szaporitják nemöket. A' testöknek bőre, vagy is inkább felső hártyája némelyeknél, mint közönségesen szokott lenni, sima, másoknál pedig borzas és pikkelyes. A' hajok 's a' testeken találtató szőr, hasonlóképen mint a' böreik, tejszinü fejér. Szemeik nagyobb részint pirossas szint mutatnak, találni azonban szürke 's kék szemüeket is. A' világosság eránt igen érzékenyek, olly annyira, hogy fényes nappal vagy keveset, vagy éppen nem nyithatják ki szemeiket, hanem csak hunyoritnak. Holdvilágnál vagy setétségben jobban látnak, innent éjjeli embereknek is nevezetnek. Általjába véve mind testökre mind lelki erejikre nézve gyöngébbek más embereknél. Legszámossabban találtatnak e' féle emberek a' Dariai földszorulatnak veres réz szinü lakosi között. Azt mondják, hogy Jámo Szigetben egész egy Chakrélás nevet viselő, most le irtt testalkottással felruházott nemzet vagyon. — Afrikában a' fekete szerecsenektől nemzett fejér gyermekek Abinoszoknak, Dondoszoknak, vagy pedig fejér szerecseneknek nevez-

Digitized by Google

tetnek. Ezek az együgyü Szerecsenektől, vagy is Negerektől gyümölcstelen, szent, söt istenes embereknek tartatnak, kiknek maradványit, kivált hajokat, mind annyi hathatós erővel tellyes szent tetemeket nagy szorgalommal eltesznek. Azonban nem kell ezekkel a' Kakerlakiakat öszvezavarni. Lásd Kakerlakiak.

Albion, N. Britannia orsz.nak régiebb neve, melly most csak a' magassabb irásmódban használtatik; eredt nyilván az albus szóból, tekintetbe vévén már a' rég múlt időkben híres Angoly czínt, Albion neve származhatott ennek becsült fejérségétől.

Albion, Angoly szálítvány, vagy gyarmat Uj Hollandiának napkeleti partján, Ujdéli Valesz tart.ban, többnyire számkivetett bünösökből áll, kiknek száma 1801-ben 5547. ment. Jelessebb városa Südney, Cove, Port, Jackson, derék révparttal.

Albiran, nagy's gazdag kereskedő vs Spanyol déli Amerikában, Terra firma tartományban.

Albis l. Elbe. E' vizig hatottak a' Rómaiak Drusus és Tiberius alatt a' Teutonok ellen viselt harczaikban.

Albisz, Bérczek Zürichi Kantonban Helvetiában, mellyek a' Zúgi Kanton határjaitól Szilvald és Szilfl hosszában egész az Albiszriden nevű faluig kiterjednek; ezen találtatik a' Zürichből (Tigurium) Zugba és Lucernába vezető magas országút.

Albisola, Albizola, Alba Docilia, helység a' hajdani Genuai köztársaság' birtokában, most a' Szardiniai királyságban. Nevezetesek porczellán fábrikái; több Genuai Nemesek mulató kastélyaikkaldíszesítetik. Franczia birodalom alatt a' Motenottei oszt.ban találtatott.

Albistaverati, Olbasa, vs hajdan Ciliciában kis Asiában, most helys. Na oliában Satalia és Takia, vagy is Antiochia köztt.

Albium Ingaunum, Albenga. vs hajdan Liguriában.

Albium Intemelium, Vintimiglia, Rómaiaktól gyarapodott vs Liguriában.

Albius m. Hegy felső Pannonia között. Ez extremum Alpium nevet is viselt. L. Alpen.

Al bkaa, nagy rónaság Szyriában a' Damaski Basaságban, áltfutja Letane folyóv. termékeny kivált mozsola és apró szőlővel.

Alblas, régi kis hely Belgyiom országgal eggyesített déli Hollandiában Maasz folyónak torkolatján alól, melly folyótól és Leck vizétől környékeztetik, innen e' kerület Alblasszi Vaertnekis neveztetik.

Albon, kis helység Franczia orsz.nak Drome oszt.ban.

Albona, kis vs rév parttal a' Carnetói öbölben a' tengeri Magyar kereskedő vidékben, vagy is Magyar Dalmatiában; fekvése dombos, melly Arsza folyónak torkolatjától mintegy 2 mtfd. Ez a' hegy szülte hajdan a' Rómaiaknak ama' dicső Horatius Poetát.

Albono, kis folyó Lombardia-Velenczei orsz.ban az eltörlött Agogna oszt.ban, melly Novara vs falait mosogatván, Pó folyóval egyesül.

Albor, Alvor, vs Portugalli Algarbia orsz.ban Lagos vs.

hoz

Digitized by Google

hoz közel; révpartja, kivévén veszedelmes bémenetelét, elég alkalmas volna; környéke merő rónaság, mellyben jó bor termesztetik; jeles ferdője, melly a' méreg ellen hasznosnak mondatik lenni. Czímje egy Grófságnak. Ebben a' vidékben kell a' régi történet iróknál előjövő Hanibal révpartját keresni.

Alboran, (Insula erroris) kis sziget középtengerben Afrikai Fez orszg.nak partjain, 6 mtfd. Cap de trois Fourches-től, éjszakra; halászok gunyhóji töltik e' szigetet; ván tengeri rablók ellen épített menedék tornya.

Alborg, l. Aalborg.

Alborough l. Aldborough.

Alboraya, vs Spanyol orsz.nak Valençia tart.ban 2520. lak.

Albrecht, vagy a' köznép szerént *Mulmer* faluja a' Sz.sz.k. Hennebergben 133 ház. 740 lak. kik között több szegcsináló kovácsok, és parket szövők találtatnak. Találni itt egy vasbányát is.

Albreda, falu közép Szenegambianak Bar orsz.ban közép Afrikában; ebben volt a' Francziáknak egy gyengén megerősített kereskedő helyök.

Albret, kis vs Franczia orszg. ban Gascogne tart.nak des Landes osztál.ban; fekszik egy erdőnek közepette Bourdeauxtól 10 mtfd.

Albreton, l. Alberton.

Albs il Savio, (Supis, Isapis) folyóv. az Egyházi birtokban Olasz orsz.ban, ered a' Toskaniai N. Herczegs.ben az Apenni bérczekből, áltfutván a' Ravennai Legatiót, és Velenczei öbölbe szakad.

Albucerte, Albacerte, vs Spanyol orsz.nak Uj-Castiliai tartom.ban Valenczia ország felé.

Albuch l. Aalbuch.

Albufera, (Balsa) kis vs Portugalli Algarva orsz.ban Fáro és Lagos városok között a' tenger partjain; van egy révpartja, számlál 2300 lak. kiknek halászat és kereskedés foglalatosságaik. Ettől a' vstól vette Franczia Marschal Suchet Hercz. czimjét.

Albufera, (Amoenum stagnum) tengeröböl, Valencziavssához 3 mtfd., melly a' közép tengerből Valencia orsz. ba benyulik.

Albula, Albell, folyó Helvetiában Graubündeni Kant. ban a' Rajnába keveredik.

Album aestuarium, Humber, Urus és Abus, összefolyások, minekelőtte a' tengerbe szakadtanak, Brittaniában keletre.

Album litus, fok Lybiában, a' Kréta földétől fejér nevet visel, a' tengertől 24 órányira.

Albuquerque, kis erősített vs Herczegi czímmel, Spanyol orsz.nak Estremadura tart. ban Portugalliának szélein, Elvas és Alcantara városok között; száma lakosinak 5500, kik nagyobb részint gyapjúval és posztóval kereskednek. A' Cuevai ágból eredt Gróf Ledesma birtoka.

Alburnus, Monte di Portiglione, hegy alsó Olasz orsz.ba Calor, Silarus és Tanager vizek között.

Albus, (Denarius Rhenanus) fejér fillér v. fejér pénz, váltó pénznek neme a' hajdani felső Rhénus kerületben Németh birod.ban, melly a' mostani pénzünk értéke szerént 2 krajcz.t tészen; de ezen értéke nem volt mindenütt egyenlő, így p. o. alsó Hassziában egy Albus

Digitized by Google

12 negyedekből, vagy is mi 2 3/4 kr.ban állott; Koloniai 78 fejér fillér tett 1 Rh. tallért, vagy apróbb vételben 1 koloniai fejér pénznek értéke a' mi pénzünkben tett 1 krajczárt és 2 2/13 negyedjeit egy krajczárnak. Ezen fejér pénz, vagy Albus a' fele volt Batzen v. Bazen nevü Németh Birodalom pénzének, melly 4 kr.t tett, illyen 15 tett egy Németh v. Rhénusi forintot, 12 pedig és 2/4 tett egy Magyar forintot.

Albuseme, kis sziget, vagy is inkább köszikla közép tengerben Afrikai Fez orsz.nak partjain, Albuseme helységnek ellenében.

Albuzinszka, Orosz birod.nak legvégsöbb határ vára, mellyet a' Mongoli Tatárságban, Nercsinszky tart.ban, Irkuczk Helytartóságban bir, fekszik Amur folyó partjain Moszka várossától 1200 mtfdkre.

Albuzza l. Albicia.

Alby, Albia v. Albiga (43° 55′ 36″ É. Sz. 19° 48′ 18″ K. H.) Tarn oszt.nak fő várossa Franczia orsz.nak Langvedocia tart.ban; régi, nagy és hajdan Érseki vs; domborodott fekvését Tarn vize nedvíti, számlál 1936 ház. és több mint 11,000 lakos. Páristól 150 francz. mtfd. dél felé. A' káptalanbéli templom legszebb 's a' revolutió elött leggazdagabb templomai közül volt Franczia orsz.nak; az Érseki palota is díszes épület. A' város elött találni a' bájoló la Lice sétáló helyet; benn a' városban pedig 11 külömbféle fabrikákat, ugymint: vászon, zsebkendő, kalap, papiros, szőnyeg, viasz, 's a' t. Ezeken kivül több timárokat, egy golyó öntő müvet, egy vas olvasztó kemenczét; kereskedése e' városnak nagyra mégyen leírtt portékájival. Az osztály Elöjáróinak lakhelye; nem külömben a' kereskedésbéli dolgokra ügyelő itélőszéknek is.

Alca, (Talca) kis termékény sziget Kaspiumi tengerben Masanderan partjain nyugati Perzsiában.

Alcaçar, a' Gibraltari tengerzugba beszaladó fokok közül a' középsö, Afrikának részén, Ceuta és Tanger városok köztt, a' régi Malabalai kastély mellett, Spanyol-Andalusiai tartom.ban fekvö Tariffa városnak ellenében.

Alcaçar, Ceguer, vagy is az ugy nevezett *kis Palota*, kis vs Afrikában, Fez orsz.nak Habara tart.ban, fekszik a' Gibraltári tengerzug partjain, Ceutából tengerbe vezető útnak közepén. Hajdan tetjedt nagy vs volt, de most igen elszegényedett; azonban még most is lakhelye egy Helytartónak. Révpartja meglehetős.

Alcaçar Quivir, vagy is a' nagy Palota, (Caesarea magna), népes hely Afrikai Barbariában Fez orsz.nak Asga tart.ban Luco folyó mellett; kereskedése szembetünö, kivált különös jó irósvajjal; az Antlanticumi tengertöl 5 mtfd.

Alcaçar do Sal, (Salacia Imperatorum) kis vs Portugalli Estremadura országban nem messze Sandao folyótól; számlál 650 ház., bövséges sókutat, és egy meredek hegyen épült erös várt. Vidékjében sok káka nö, mellyböl jó gyékények, székek fonattatnak, és messze

Digitized by Google

fekvő tartományokba, söt külső országokba is kivitettnek.

Alcacer, vs a' Portugalliai Alemtéjo tart.ban 645 ház. és 2310 lak.

Alcaferia, Algaferia, vagy is az Inquisitiói ház, Aragoniában Saragossa mellett fekvő erősség Spanyol országban.

Alcai, durva tekintetü magas hegyek Afrikában Fez ország.ban; belseit sok szőlő-hegyek 's bésövényezett füge, olaj, narancs, czitrom, 's gránát-almafa-kertek ruházzák; lakói sok marhát tartanak, és gazdagok, mivel magas bérczektől kerítettvə az adófizetésre nem kényszeríttethetnek.

Alcala de Chisbert, (40° 2′ É. Sz. 16° 50′ K. H.) vs Spanyol orsz.nak Valenczia tartom.ban 3600 lak.

Alcala de Guardaira, (Hienippa) kis dombon fekvő vs Spanyol orsz.nak Andalusiá tart.ban egy erős várral, Sevillától 2 mrtfd. dél kelet felé.

Alcala de los Gazules, régi vs Spanyol orsz.nak Andalusia tartom.ban Granada orszg. nak szélein, Gibraltártól 6 mtfd.

Alcala de Henares, (Complutum, Alcala S. Justi) 40° 28′ E. Sz. 11° 32′ K. H.) díszes vs Spanyol uj Castiliának Toletumi tart.ban, Madrittól kelet felé; számlál 4000 lak. egy csekélyen látogattatott Universitást, 38 templomokat 's kápolnákat, 24 Collegyiumokat, 's betegházakat. Az itt lévő Universitás templomában fekszik ama nevezetes Kardinál Ximenes, ki 1517 végezte pályafutását; születés helye ezen kivül Cervantesnek is. A környék Kosenilla babbal (Kermes) termékény.

Alcala de Rio, kis hely Andalusiában Spanyol orsz.ban, Quadalquivir folyó partjain nem messze Szevilla városától.

Alcala Real, (37° 39′ É. Sz 12° 26′ K. H.) kis vs Spanyol orsz.nak Andalusia tart.an Xenil folyó mellett, Granada ország szélein; száma lakosinak kilenczedfél ezerre felmégyen, fekvése 's környéke hegyes; a' Francziák által okozott változások előtt volt nékie egy gazdag Apátsága, mellynek esztendőbéli jövedelme 5000 aranyokat behozott.

Alcamo, kis vs Sziczilianak, (Val di Mazzaro) Mazzarói völgyében vagy kerületében dél nyugati részeiben, közel Castell a Mare nevü fokhoz, 5000 lak.

Alcanissa, Alcanicz, (41° 8′ É. Sz. 16° 45′ K. H.) élés vs Aragonia orsz.ban, Gvadalouppe folyó mellett, Saragossai kerületben Spanyol orsz.ban, vannak 6000 lak. egy oltalmazó erőssége; volt nem rég itt a' Calatravi Nemes Rendnek egy tisztartósága is. Környékiben timsó ásattatik.

Alcanizes, kis vs Spanyol országnak Leon tart.ban Portugall ország' határjai felé, Dueró folyótól északnak.

Alcantara, Neuva Caesarea, v. Norbensis Colonia; v. Pons Trajani, (39° 22′ É. Sz. 11° 55′ K. H.) köziklán épült kis vs, Spanyol országnak Estremadura tart.ban Tájó folyó mellett; ezen itt egy szép köhíd vezet által, melly Trajanus Császár idejében épitetett nem csekély munkával. Erősségét a' Mauru-

Digitized by Google

soknak köszöni; ezek építették még most is erössen fenn álló vastag köfalát 's tornyait, a' régi vár-építéstudomány's ízlés szerént. Ettöl a' várostól kölcsönözé nevét az Alcantarai Nemes-Rend, melly 1170 eszt. ben fundáltatott.

Alcantara, helység Portugall orsz.ban Lizabon vsához közel igen bájoló környékben Tájo folyó mellett, díszes királyi mulató palotával, gyönyörüséges kertekkel, mesterséges barlangokkal, 's víz-zuhanásokkal kérkedik.

Alcantarilla, Alcantara, szép helység Spanyol orszg.nak Andalusia tart.ban Szevilla vstól 7 mtfd, itt találni még egy roppant Rómaiak által épített köhidat.

Alcaraz, kis vs Spanyol orsz. ban új Casztiliának déli részeiben fekvö Mancha tart. ban egy magas hegyre épült várral, környéke termékeny, melly a' Montiel mezejének hívatik, közel Gvadarmena folyó eredetinél; számlál 3300 lak. kik posztó fabrikákban, érczeskö 's veres réz bányákban munkálkodnak.

Alcaraz, bérczek új Kasztilia tart.ban Spanyol orsz.ban, a' Guadiana és Guadarmena vizek forrásai között, Murcia és Andalusia tart.nyok szélein.

Alcasar, vs Afrikában, mellyben a' Portugalliai király Sebestyén 1557. esztendöben a' Maurusoktól agyon verettetett.

Alcassalla, régi vár Spanyol orsz.nak Granada tart.ban közel Antequera vshoz egy hegyen építve, ennek oltalmára szolgál.

Alcaudeta, kis vs egy erösségel Spanyol orsz.nak Jaen bérczeiben 4000 lak. kik föképen olajfákat nevelnek.

Alcauiz, helység Spanyol országnak Aragonia tart.ban; találni itt igen tiszta timsót, egy jeles szökö forrást, és hajdani Maurusok által épitett mesterséges folyónak omladékit.

Alcester, vs Angoly orsz.ban, a' Varviki Grófs.ban Arrov folyó partjain 3000 lak. kik töfabrikákban foglalatoskodnak.

Alchabur, *Chabur*, (Circesium) vs a' Diarbekiri Basaságban, Al-Dschesira nevü tart.ban Azsiában Chuber folyónak az Euphrates vizében való egyveledésénél.

Alcimos, fok Attikában, melly az Etionneiai fokkal Pireus kikötöt kerité.

Alcinipo, vs Hispania. Rondához 2 mtfd. roppant dülédéki fenn vannak.

Alcipo, *Trigoldon* (Halisia) kis vs Europai Török orsz.ban Livadia nevü tart ban, a' kis Porto Pigo tenger öbölnek déli részén a' Joniai tengerben.

Alcira, (39° 13' É. Sz. 16° 22' K. H.) erösített nagy helység Spanyol orsz.nak Valencia tart.ban; fekszik Xucar folyónak szigetén, 9000 lak. nevel sok szederfákat.

Alcken, vs, vár, és kerület Trieri tart.ban, Mosellánál, Coblenztöl 2 mtfd.

Alckhofen, Mvs. fölsö Austriában, Wilhering klastromtól nem messze.

Alckmaer, Alkmarium, szép, erös vs éjszaki Hollandiában Kennermanlandiában, szép házokkal, csatornákkal, sánczokkal; Harlemtöl 6, a' tengertöl 2 mtfd., kerti virágokkal, gyümöl sökkel, rétekkel bövelkedik. Búzá-

Digitized by Google

val, sajttal, vajjal kereskedik. Igen kellemetes lakhely. Lakosi többnyire katolik., némellyek reform. remonstransok, Mennoniták, és Zsidók is.

Alcoa, kis foiyóv. Portugallia orsz.nak Estremadura tart. ban, az Atlanticumi tengerbe ömlik.

Alcobaza (Ebirobritum) helység Portugalliai Estremadura tartm.ban, számlál 295 házakban 950 lak. kik pamut és vászon portékákat készítenek. Ennek viděkiben találtatik egy jeles 's gazdag Bernardinusi szerzet Apátság, mellynek esztendöbéli jövedelme 180000 portug. ftokra (Krusadokra) felmégyen. Szerzője volt Alphonsus Portugallok elsö királlya, ki ezen Apátságot egy jeles győzedelem emlékezete végett szerzette; ebben csekély, 's említést alig érdemlö könyvtár találtatik.

Alcocer, helység Spanyol uj Casztiliának déli részében, Mancha nevü környékiben, ettöl kölcsönözé Camp d' Alcocer nevü kis tartomány maga nevét.

Alcochete, kis vs egy erösséggel Portugalli Estremadura tart.ban, Lissabon várossától 2 mtfd Téjó partjain.

Alcohalades, Nép Spanyol dél Amerikában Terra firma tart.ban, melly t. i. Maracaibo nevü tó partjait lakja, gazdag 's nyájas nemzet.

Alcole, Arva, fluvium Arvense, mvs, Spanyol Andalusiában, Guadalquivir vizénél, 7—8 mtfd. Sevillától.

A comicem, Alcoruzen, Sacilis, mvs Spanyol Granada országban.

Alconchel, kis vs Portugall országnak Alemtejo tart.ban, Spanyol orsz.nak szélein.

Alcora, (40° 2′ É. Sz. 16° 39′ K. H.) vs Spanyol orsz.nak Valencia tart.ban 2400 lak. kik porczellan fábrikákban munkálkodnak.

Alcossua, bérczek Spanyol országban, Ó-Casztiliának Alava kis tart.ban, a' rég nevezetes Idubeda bérczeknek részei.

Alcoutim, erösített helység Portugall orsz.nak Alemtéjo tar.ban Guadiána folyó mellett 1100 lak.

Alcovendas, kis vs uj Casztiliában nem meszsze Madridtól.

Alcover, (41° 17′ É. Sz. 17° 48′ K. H.) vs Spanyol ország' Catalonia tart.ban 3000 lak.

Alcoy, (38° 31′ E. Sz. 16° 17′ K. H.) díszes vs Spanyol országnak Valencia tart.ban, hasonló nevü folyó eredetinél, sok fabrikáji, 's nagy gyapju kézmüvei vannak. Lakosi mintegy 14600, kik a' környékben találtató vas bányákban dolgoznak, és azokból élnek nagyobb részint; ván egy kihányó viz forrása is, melly Barchelnek hivatik.

Alcoytim, kis vs erös határvárral, Algárbiában, Guadiána viznél Portugalliában.

Alcudia, vs a' Spanyol orsz. hoz tartozó Malorca, v. Majorca szigetnek napkeleti szélein, van jó rév partja, lakosinak száma 800, kik Kláris halászatot üznek.

Alcuendas, kis vs új Castiliában, Spanyol orsz.ban Madrittól 3 mtfd.

Aldan, folyóv. Orosz bir.ban az Asiai Irkutzk Helyt. Jakutski kerületében; ered a' Szlanovói bérczekből, kietlen és sivatagos vidékekben folyván, minekutánna Maja, Utsur 's más folyókat

Digitized by Google

felvett, Lena vizével egyveledik.

Aldborough, (Isurium) kis vs Angoly orsz.nak Szuffolki Grófs.ban, fekszik egy kelemetes tengert tekintő völgyben, nem messze Ald folyócskának torkolatjától; van egy most már befövényesedett révpartja, lakóji nagyobb részint halászok, kik egyszersmint némü-némü kereskedést gabonával, és köszénnel is üznek.

Aldea, Spanyol szó, melly nálok falut jelent; ugyan ezt jelenti a' Portugalloknál Aldega; innént vagyon hogy számos sok helyek mind á' két Nemzetnél e' nevet viselik, így p. o. Aldea gallega, Aldea nueva, Aldea vieja, 's a' t.

Aldea gallega, helység Portugalli Alemtejo tartom.ban Tejó folyó partjain, van egy Liszabonba vivő réve.

Aldejo, kis folyó Lombardi Velenczei orsz.ban, Etsch vizébe ömlik.

Aldekerk v. *Altkirch*, helység az elébbi Franczia Ruhr oszt.ban, most Pruszus kir. birtokiban, számlál 600 lak. kik posztó fabrikában, 's selyem-bogár tenyészettel foglalatoskodnak.

Aldenar, kis vs az eltörlött Franczia bir.nak Ruhr oszt. ban, most Pruszus király birtokiban, Aar folyó mellett.

Aldenberg, eltörlött Cziszterczita Barátok klastroma, Bergi Nagy Herczs.ben, most Pruszus kir. birtokiban, feküdt volt Vormskirchen mellett, mellyben sok Bergi, Mérki 's Jülichi (Juliacumi) Grófok 's Herczegek temettettek.

Aldenburg l. Oldenburg.

Aldenhofen, vs a' franczia birban Ruhr osztályában nem messze Jülich vssától, most Pruszus király birtokiban, az 1793 esztendő 1-sö Mart. napján itt történt csata végett nevezetes.

Alderney, *Aurigny*, *Origny*, sziget Angoly országhoz tartozandó Normandiának partjaitól 9 mtfd. hossza 5, szélessége 2 mtfd, száma épült ház. 200, lakóinak 1000. Magas fekvésü, 's kivált dél felé, hol kösziklákkal kerittetik; termékenysége elegendő volna, ha használnák lakóji, kik inkább a' marha tenyészetet mivelik. Ezek szegények, de megelégedtek. Éjszak nyugoti vég hegyétől 7 mtfdre fekszenek a' the Casketi veszedelmes köszirtek, mellyek közül a' legnagyobb 's magassabbikán 3. világító tornyok vagynak.

Aldersbach, most már el törlött Cziszterczita Barát Apátság, nem messze Vilstől Bajor orsz.nak alsó Dunai kerületében.

Al-Dschar, kis vs Hedschaz Arabs tart.ban az Arabs v. veres tengernél, Medinának révpartja.

Al-Dschesira, l. Mesopotamia.

Alduide, része a' Pyrenaeusi hérczeknek, Pamplona és Sz. Jean de Pie de Port között, Spanyol országi Navarrához tartozandó.

Ale, erős, olajhoz hasonlító, hizláló kétszerfött ser, tiszta mint a' bor, minálunk Angoly sernek hívattatik. Angoly orsz.ban csak egyedül a' hires Vindsori serfőző házak esztendönkén London városába 15000 Berrelt (vagy közel 63075 bécsi akókat) küldenek. Leghíressebb, mint legjobb: a' Burtoni-Ale, mellynek serfőző

Digitized by Google

házai a' világnak minden részeire ezen ser számtalan akóit küldözik. Dorchester- és Tauntoni-Ale is dícsértetik. El vele közel egész Angoly ország; söt keleti Indiába is hordják; hogy meg ne romoljon, e' végre elkészített sert újjonnan megfözik, és a' hordókba egész tojásokat raknak, mellyek az útban lassanként a' tojás székiig feloszolván, a' sert épségben megtartják.

Alea, Aleos, Görög vs Atticában. Megapolis gyarapítója.

Alebama, folyóvíz Florida tartom. Éjszaki Amerikában, melly a' Pensakole öbölbe szakad.

Aleca, mesterséget üzö hely Spanyol orsz.nak Aragonia tartományában.

Alece, kis folyó tulsó Calabriában Nápoly országban, melly Reggio erösített vssa mellett a' Szicíliai tengerbe ömlik.

Alefeld, l. Alfeld.

Alegranza, kis sziget az Atlantikumi tengerben, Biledulgerid partjai felé Afrikában; a' Canariai szigetekhez számláltatik; van egy jó rév partja 's erös vára, Orchilla nevü füvel boríttatik felsö színe.

Alegre, kis vs Franczia orsz.nak felsö Loire oszt.ban 194 ház. 's egy kastéllyal. Familia háza ama hajdan nevezetes Alegrei familiának.

Alegrette, kis hely Portugall. orsz.ban Alemtejó tart.ban Márkgrófi czímet visel.

Alekschki, új kerületbéli vs Orosz bir.lom Tauriai Helyt.ban, fekszik Dnepr folyó egyik szigetén.

Alele, vs Mauretánia Tingitana tart. Atlas hegye alatt.

Aleman kis folyó Helvetiában Freyburgi Kánt.ban a' Genevai tóba szakad.

Alemannok, régi nevök a' hajdani Germanusoknak vagy Németeknek, kik tudniillik Würtemberg környékit lakták vala.

Alemdaghy l. Olymp.

Alembig, tó, éjszaki Amerikában, Canada tart.nak napnyugoti részében, hoszsza 30 mtfd. azon nevü folyóv. által a' felsö (Oberſee) tóval egyesül.

Alemtéjo, Alentéjo (Provincia Transtagana) tartom. Portugallia országban Tejo és Guadiana folyók között, Spanyol orsz.tól Beira, Estremadura és Algarbia tartom.októl környékeztetve; dél nyugot felé egész a' tengerig kinyúlik; hossza 40, szélessége 30 mtfd, az egész térsége 432 □ mtfd. mellyen 350000 lélek lakik; földe nagyobb részint bérczes és csak Tejo folyónak hosszában és a' tenger felé róna; általjában rosszúl míveltetik, bátor földje többféle végekre fordíttathatnék. Termékeny részeinek föbb termési ezek: búza, riskása, árpa, bor, olaj, narancs, czitrom, magyalfa, dugókérgü cserfa, 's a' t. Vannak ezen kivül jó legelö rétjei; külömbféle jó ízü halakkal 's vadakkal sem szükölködik. Montemor és Estremez vidékiben finom edények készítésére alkalmas jó agyaga van; edényiböl Spanyol országba sok kivitetik. Eloszlik 5 kissebb birtokokra, mellyeknek nevei: Evora, Béja, Elvas, Portalegre, 's Estremez. Fö vssa Evora.

Alen, l. Aalen.

Alen, vs Belgyiumban a' hajdani Iszala torkolat oszt.ban Veser (Visurgis) folyó bal partjain, 1760 lak.

Digitized by Google

Alen, Ahlen, Aulen, hajdan Birodalombéli vs, Sváb orsz. ban Kocher folyó mellett, az egykor birodalombéli Gemünd vsnak, és az Elvangi Prépostságnak birtoki között; 230 ház. 2400 evang. lak. számlál. Fél mtfdnyi birtokával, 5 faluji, és 600 jobbágyaival 1803-ban Vürtembergai király alá jutott, eszt.béli 8000 for. jövedelmével. Nevét, vélhető, hogy a' sok angolnáktól, mellyek itt fogattattak, kölcsönözte.

Alen, kis vs, Franczia bir.hoz tartozván, a' fel Isalai oszt. ban foglalt helyet, a' Veszer folyó mellett, 1 mértföld Hammtól.

Alen, Ahlden, Ahlen, helység az egykori Vesztphalia orsz.nak, Aller oszt.ban Zellétől 3 mtfd.

Alen, középszerű folyó Vesztfaliai Aller oszt.ban, melly a' Corveyi Solling hegyből eredvén, minekutánna Schvülme folyócskát felvett, Lippoldesbergi klastrom mellett a' Veszer folyóba szakad.

Alenches, vs Franczia orsz.ban a' Cantal oszt.ban, fekvése hegyektől keríttetik.

Alençon (Alenconium) (48° 13' 30'' É. Sz. 17° 45' 53'' K. H.) fő vssa Orne oszt.nak Franczia orsz.ban, Normandiának végső szélein; szép 's nagy vs, 16000 lakosokkal. Fekszik tágos térségen Sarte folyó bal partjain, melly itt a' Briante nevü folyócskát felveszi; számlál 5 külső városokat, 2 plébánia templomokat, 1 szép kastélyt, 1 Lyceumot, és más több díszes épületeket. Figyelmet érdemelnek az ide való csipke és más fabrikák; mellyek mindenféle gyapjú materia, vászon, piket, harizsnya, szappany, kalap, 's bőr portékákat készítenek; itt hamis gyémánt metszőket is találni, kiktől jő az Alençoniai brillánt. Vannak e' környéknek vas, czinobrium, és kristál bányái; bő gabonás földjei, szőllő hegyei 's fája. Ezekkel a' természettől 's a' mesterség által nyujtott tárgyakkal nagy kereskedést üz.; lakhelye az osztály' főbb Előljáróinak 's egy kereskedői törvényszéknek.

Alenquer l. Alanquer.

Alensbach, l. Almansbach.

Alentakia, kerület Esztland tart. Lieflandban, Peipus tó, és a' Finniai öböl között, fő vsa Narva.

Alentejó l. Alemtejó.

Alepówa, *Alepówszk* (57° 40' É. Sz.) kerületbéli fő vs Orosz Perm Helyt.ban 1000 lakosokkal.

Aleppo l. Haleb.

Aleria, kis vs Tavignano folyónál Franc. Korzika oszt. ban, egy Püspökkel, a' ki közönségesen Cortében lakik, 1730-ben a' zenebonáskodó Korzikaiak által elpusztíttatott.

Aleria, jeles vs volt Corsikában, Phocisi Görögöktől gyarapíttatott, Rhodanus vizének torkolattyánál.

Ales, vs Szardiniában Sassari Püspök lakhelyével, terméketlen vidéke miatt a' Püspökön és Káptalanon kivül alig lakja más valaki.

Aleschimo, eddig egy Balley, (Prebenda) melly a' déli 's legnagyobb részét foglalja magában Corfu szigetének.

Aleschki, *Olesch*, *Aleszki*, mvs és kis erősség Dnepr folyónak egy szigetén Orosz Tauria Helyt.ban.

Alesham, kis vs Anglia Norfolk Grófságában, harisnya

Digitized by Google

szövő műhelyekkel.

Alesia, Alise, híres vs volt a' Mandubiak földén Galliában; erősségét Julius C. nagy bajjal veheté meg, megvévén, leégette. Arany és ezüst művesi nevezetesek voltak. l. Alexie.

Alesiae, Görög vs volt belső Lakonicában, Bryseaetől éjszakra, Taygetus hegyénél. Itt találá fel Myles, Lelex fija, az első malmot.

Alesion, hegy Arcadiában Mantinea és Tegea között.

Alesszandria (44° 51′ É. Sz. 26° 15′ K. H.), ezen csúf külömböztető névvel *della Paglia*, mert itt a' fa helyett szalmával élnek; jeles erősség Piemontban 30000 lak. egy posványos vidékben Tanaro folyónál, nem szép ugyan magában, de vagynak még is több derék épületei, mellyek közzé a' fő templom is tartozik; találtatnak itt 12 Plébániák, és egykor 17 Klastromok, mellyek mind eltöröltettek; azon kívül egy szép énekes játékszín, és egy pattantyús iskola. Vagyon még egy jó fellegvára, és meglehetős kereskedése, kiváltképen pamut, selyem és más keleti, 's Olasz portékákkal. Két vásárin, mellyek April. és Octoberben tartatnak, sok Franczia, Schwaiczer és Németek megjelennek. Lakhelye egy Püspöknek és a' híres Merula Györgynek hazája.

Alesszano, vs Terra di Otranto tart.ban Nápoly orsz.ban Sz. Maria di Leuca fokánál 8000 lak. Lakhelye egy Püspöknek.

Alessano, kis Grófság Mantuai kerületben Olasz orsz.ban, Guastalla Herc.hez tartozik.

Alesszio Eszkenderaszszi (Lyssus) vs Albaniában, Scutari Basaságban, Drinónak közép-tenger' öblébe folyásánál, egy meredek sziklán, jó révvel és 2000 lak. Egy kath. Püspöknek lakhelye. Itt fekszik Kasztriot György, ki Skanderbegnek neveztetett, és 1467. eszt. meghalt.

Alet, Alecta, Electa (42° 51′ 59″ É. Sz. 19° 55′ 6″ K. H.) vs Franczia Aude oszt. Pyrenaeus hegyek tövén, Aude folyónál 1000 lak. gyapju és bőr fabrikákkal, meleg ferdőkkel, arany és réz bányákkal.

Aletaster, l. Aleconner.

Aleto l. Alais.

Aleuti szigetek északi Ásiában. Ezek Kamcsatkától az Amerikai tengerbe benyuló keskeny földig, melly Unalaskának neveztetik, ív formára terjednek, (50—57° ig É. Sz. 200° K. H.) és 347 □ mtfdet foglalnak. Elsők a' *Sasignan* vagy közelebb Aleuták, mellyekhez a' Bering, és Réz szigetei számláltatnak. Utánnok következnek a' tulajdonképen Aleuti szigetek, mellyek *Chao*, *Negho*, v. *Andreanow* és *Kawalang* v. *Róka* szigetekből állanak 's ezek közül legnagyobbak az *Umnak* és *Unalaska*. Ezekhez csatoltatnak a' *Kanaiszky* szigetek *Unimak*, *Kadingk* 's más egyebek által. Észak felé a' Kook útjától esnek a' *Szindowi* szigetek, mellyek hegyekből 's szirtekből állanak; az ő partjaik többnyire meredek sziklák, és az imitt amott látható repedések és barlangok elegendő jelei a' hajdani víz és tüz által való föld felfordulásának. Némellyeken találtatnak tüzokádó hegyek, 's ezek közzül né-

Digitized by Google

mellyek szüntelen, mások pedig csak néha füstölnek, 's ezen hegyek' oldalain kénköves, vagy meleg források csergedeznek. Az ide tartozó 's többiekhez hasonlólag kietlen Bering' szigete a' legmagasabb, 's hóval fedett hegyeket, és a' szirteken 90 lábnyi magasságú hanthalmokat, és a' többi nagyobb szigetekkel, mellyek száma 40-re felmegy egyenlően a' sebesen ömlő patakokban igen szép 's tiszta vizet láttat. A' klima itten durva, 's a' tavasz, melly Május közepétől Junius közepéig tart, nem igen kellemetes, mert ezen időben a' sürü köd miatt alig láthatni a' napot. Juniusban felderül az ég és a' száraz hév gyakran terhes is lesz. Augustusban már kezdődik a' nedves és hideg ősz, mellyre hamar a' nem annyira erős, mint tartós tél következik, melly miatt a' hó Májusig megmarad. Itt némelly bogyókon és füveken kívül kevés plántára lehet találni, de még is többféle Europai növevények, mellyekkel próbák tétettek, igen jól tenyésznek. A' keleti szigetekben találtatnak némelly alacsony fenyök, czirbolya fenyők, tölgyek, nyárfák, 's t. e' f. De a' nyugotiakban csupán csak bokrok. A' réz szigetében hajdan tiszta, 's néha tíz fontból álló réz darabokat is találtak. Legnagyobb kincsei ezen szigeteknek a' bundabőrös állatok, 's kivált a' jég 's kő rókák, mellyeket a' fehér, vagy kékes szőr külömböztet. A' 2000 lakosok, kik karcsúak, hajlékony tagúak, tartósak, gömbölyü 's lapos képüek, kis orrúak, fekete szemüek 's hajúak, ritka szekálúak, fehér eredetüek, de a' füst és szenytől megbarnúlt színüek, igen jó szívüek, barátságosok, vidámok és könnyü eszüek, vityillókban (ulloa) laknak, mellyeknek eggyike 200 embert is foglal, 's ezek többnyire vadászatból 's halászotból élnek. Vagyon tulajdon, de kevés hatalmú Felsőségök (Tonjon), 's így élnek írás és időszámlálás, de nem egészen Isteni-tisztelet nélkül. Ezen szigetek hasznosak az Oroszoknak, kivált a' szőrös és tengeri állatokért, 's ezek az Északnyugati Amerikának eggyik részével az Orosz kereskedő társaságnak tulajdoni, kik a' hal és a' tengeri vidra fogást, 's vadászatot részint az itt születtek, részint a' zsoldba fogadott emberek által üzik, és a' nyert bundaböröket többnyire Khinába vagy Japanba eladják.

Aletum, (Guich-Alet) vs régi Galliában; mi földön? esméretlen.

Alexander Newszky, nagy Klastrom Orosz Pétersburgi Helytan, egy Érseknek lakhelye.

Alexandersbad, egésséges források és ferdők Bajor Main kerületben Wansiedel és Redwicz között, a' víz hasonló a' Schwalbachiakéhez.

Alexandrette, v. Skanderona, v. Eskienderun, (Alexandria ad Issicum sinum) (36° 35' É. Sz.) vs és kikötő Sziriában Halebi Basaságban, 15 mtfd. nyugatra Halebtól, Ajas nevü tengeri öbölnél. A' város szegény gunyhókból áll, jó víz nélkül szükölködik, 's azért kéntelenek a' lakosok szamarakon ivóvizet hordani. Bé vagyon

Digitized by Google

kerítve mocsárokkal, mellyek nyáron halálos betegségeket okoznak. Hajdan a' Franczia, Angol és Hollandiai Vice-Consulok laktak.

Alexandria, hajdan *Belhaven*, vs Virginiában észak Amerikai eggyesült Státusban Potomnak folyónál, 3000 lak. Hajóépítést üz.

Alexandria, hajdani, Ægyiptusnak Thebae, és Memphis után harmadik vsa, Ptolomaeusok lakhelye. Világhódító N. Sándor építtette Dinochares építőmester által K. szül. előtt 331 eszt. Nil vizének Kanobi torkolatjától nyugatra 12. római mtfd. a' közép tengernek egyik öble, és Mareotis tó között, 32 stad. hosszú, és 10 széles; kerületében 12 róm. mtfd. Fekvése erős, és se vízen, se szárázon hozzá járúlhatatlan volt. Az északi nyugatról, és délről szoros úton lehete belé menni. A' közép tengerről a' köszálok miatt, csak Pharos szigeténél juthatának kikötőjébe, melly öt volt: Lochias, vagy nagy, Eunostus, vagy régi, a' bézárt, az Antirrodus szigetnél lévő, és az ásattatott. Mindezen kikötők magok közt és a' Nilussal és Mareotis tóval, csatornák 's hidas töltések által eggyesültenek; melly csatornák a' tenger szeleivel eggyütt, a' levegőnek és posványságnak tisztítására is szolgáltanak; ide járultanak a' hosszú, és 100 lábnyi széles fő útszák is. Tiszta fris víz három négy sorú boltozatokon, és oszlopokon épült vezetékeken viteték a' házokba. Lakosi száma Diodorus Si. szerént 300000 volt: állott 1) Macedoniaiakból, 2) Zsidókból, és N. Sándor alatt vitézkedett Nemzetekből, 3) Ægyiptusbéliekből. Ptolomaeusok idejében a' királyoknak, a' Rómaiak idejében pedig a' Praetoroknak lakhelye volt. Ékesítésére mindenik király szerzett valamit. A' roppant királyi paloták a' városnak mintegy negyed részen, a' nagy kikötőnél állottanak. Itt volt ama' híres Museum is, melly a' könyvtárnak nagy részét magában foglalta; tulajdon Előljárója, palotája, mellyben a' társok egygyütt ebédeltenek, 's jövedelme és kerítése volt. Ezen Negyed Bruchium nevet viselt, erősen megerősítetett; és ostromt is kiállott. Aurelianus Cs.tól a' zendülések meggátoltatására egészen lerontatott. A' nagy révnél volt a' Soma nevezetű kastély is; melly I. Ptolomaeustól építtetvén, királyi temető helyül szolgált. A' királyi kastély mellett, a' bézárt, és csupán királyoknak rendelt révnél, álla a' Theátrom, pénzváltó ház, Neptunus' temploma, és Antonius' Timoniumja, a' Possidium piaczon. E' mellett voltanak a' vásárhely, az Apostasesek, (posványok) hajócsinálók. A' nagy és régi révek közt fekvő rész Rakotis nevet viselt; őrizet volt benne a' tenger szélekre vigyázatúl. Itt volt a' Bukolis is és a' Serapium, melly dombon lévő templom Theophilus Patriarkától 389. eszt. lerontatott. Nyugati részében volt a' Gymnasium, Arcades, Dicasterium, és a' Panium, vagy is ama' magas hegy, mellynek tornyából egész várost megláthatták. Ezeken túl nyugatra volt

Digitized by Google

a' Nekropolis, vagy holtak városa, mellyben voltak a' temetők, a' bebalzsamozó házok, kertek, mulató helyek, pályafutások, és öt esztendönkéni játékok. Még most is látni itt körül belől Katakombákat, az az: kősziklákba ásott boltokat és járásokat. E' külső városon kivül volt a' Hippodromus, vagy ló futtató. Tovább egy dombon, mintegy fertályni járásra volt ama' híres Pompejus' oszlopa, gránitkőből, hoszsza 88, közép mértéke 9 lábnyi volt. Dereka, teteje, lapja egy egy kőből állott, mind öszve 114 lábnyi magas volt. Vájott belsejében Hieroglifok láttatnak. Az oszlopot kissebb oszlopok kerítik; azt tartják, hogy N. Sándortól építtetett *Aristotelis Stoa* volt. E' város a' tudományok és kereskedés' széke is volt az ö idejében. Ama' két első Ptolomaeusoktól szerzett, és másoktól szaporított könyvtár, minden nemzetü, és religyiójú tudósokat ide csödített. Egy része, 400000 darab, a' Museumban, és 200000 a' Serapiumban tartatott. Az első hamuvá lett, midön Julius C. jelenlétében a' Bruchium meggyúladott. A' veszteséget Kleopátra királyné Antonius ajándékával kipótolta. Az egész könyvtár oda lett 642 eszt. midön Omár Chalifa ferdöket melegíttetett a' könyvekkel, az Arapsok tudosítása szerént. A' Muzeumi tudós társaság, mellyet Ptolomaeus szerzett, Aurelián Cs. idejéig maradt fenn. Kereskedése Tyrus és Karthagó elpusztíttatása után, a' közép tenger által, mély és téres révjeinél fogva mind a' keleti, mind a' nyugati kereskedésnek fő pontja, azért gazdag, virágzó volt; Rómaiak és Arabok alatt is többnyire tarta teköntete, mind addig, míg a' Portugallusok az Indiai kereskedést az újjonnan feltalált tájjékokon onnét elnem vonták vala; az olta megszünt az ö egyedül kereskedése. — Volt ezen kívül 2) *Alexandria Ariae* Indiában. 3) Alexandria Bractiana, e' tart. ban; 4) Alexandria Babyl. Mundaroknak fő vsa, más neve *Hira.* 5) Alexandria ad *Issum* Ciliciában, Syriában. 6) Alexandria Troias, Római Gyarmat-Illiumhoz 16 mtfd. Kis Asia. Lásd mostani Alexandria.

Alexandria mostani, v. Skanderik (31° 11′ 32″ É Sz. 74° 54′ 30″ K. H.) vs alsó Ægyptus' Bahri tartományában nem messze Nilus torkolatjától egy közép tengerbe nyúló keskeny földön, 's közel az ország szerte híres Alexandriának omladékihoz, mellynek nyolczad részivel alig érhet fel. Egy 20-tól 40 lábig magas kőfal keríti. 6000. mások szerént 15000 lakosai vagynak, kik részint Muhamedanok, részint Zsidók, és Europai kereskedők; az utszák szükek, görbék, 's pallókö nélkül, a' házok többnyire kőből valók, lapos fedélekkel. Találtatnak itten 7. haszonvehető köblök, mellyekbe Nilus vizet gyüjtenek, gyönyörü kertek déli gyümölcsökkel, és két révek, de a' keleti rosz, 's bizonyos szelek miatt bátorságtalan, ellenben a' nyugati kissebb ugyan, de mélyebb és bátorságosabb, 's ebbe szállattak ki a' Francziák Julius

Digitized by Google

1-én és 3-án 1798 eszt. Mind a' két rév előtt fekszik a' Pharillon szigete, (régieknél Pharusz) mellynek keleti részén egy rosz kastély vagyon, 's ez Alexandriához egy kötöltés által kapcsoltatik. Vagynak itt több keresztény templomok, és sok törökmecsetek. Ez a' leghíresebb kereskedő vs Ægyptusban, nagy kereskedése vagyon Európával, mellybe sok vad sáfrányt, és szennát szálít. Készítnek itt azonkívül zöld, és fehér üveget. — A' nevezetesebb maradványi a' régi Alexandriának e' következendők: t. i. egy oszlopokon álló csornok, néhány oszloppal. Az északnyugati Amphitheatrom; Cleopatrának Obeliszkuszai, mellyek egyike áll, a' másika pedig eldölt, 's homokkal fedetik. Ezeknek magassága 58 láb, és 6 íz, 's minden oldalának széle 7 láb. Pompejusz' 3 darabból öszve szerkéztetett oszlopa, igen szép gránitból, mellynek hossza 95 láb. 's az általmérője 7 1/2 láb.; fennt, a' teteje közepén van egy nagy kerekes lyuk, és minden szegletén egy kissebb, 's azért hihető, hogy egy lovon ülő bálvány állott rajta. Nem messze Alexandriától esnek a' híres Catacomkák, avagy föld alatt való folyósok; némellyek ezek közzül még épek, 's ezeknek mind a' két részein három sora vagyon egymás felett a' sírjeleknek.

Alexandria, vs Észak-Amerikai szabad Statusban, Marylandi tartban, Columbia kerületében Potownak folyójánál, 3000 lak. kereskedést üz.

Alexandria, (48° 40 Ész. Sz.) vs Orosz Jekaterinoszlaw Helyt. Ingulez folyónál jó kereskedéssel.

Alexandria, vs Orosz Volynszk oszt. Howyn folyónál, 122 házzal.

Alexandri castra, vs Ammoniaca tart.ban, Lybia Marmaricaban.

Alexandriopolis, fő vs Arachosia tart.ban Asiaban.

Alexandrium, erős vár Palaestinában Coreaehez közél Acrabatene tart.

Alexandroschane vs Phoeniciában, Tyrustól 12 mtfd. Scandalium vára düledékivel.

Alexandrowszk, (44° 30′ É. Sz.) kicsiny, de erős vs Orosz Asztrachan helyt. Gonkulinál, melly nem messze onnét Kumába béfoly.

Alexandrovszk, kis vs Orosz Podolia oszt.ban.

Alexandrovszkoja, Erősség Orosz Jekaterinoszlaw helyt. 800 lak. Itt kezdődik a' Danapri Sáncz linea, melly egy sor erősségekből áll.

Alexejewszk, Helység és erősség Orosz Szimbirszk helyt. Kinel folyónak Szamarába szakadásánál. Innét egy út Uralszkba vezet.

Alexie, *Alise*, Alise, Alexia, egy hegyen épült fálú Franczia Saone és Loire oszt. melly hegyen a' régi 's híres Alize vagy Alexia, vs mellyről Caesar említést tesszen, maradványi szemléltetnek.

Alexin, (54° 42′ É. Sz.) kerületbéli vs Orosz Tula helyt. a' hajókázható Okánál, 344 faházokkal, egy kereskedő udvarral, 32 deszkabóltokkal, és 1400 lak. egy kalapfabrikával, egy szapanyos mühellyel, azon kivül lennel, faggyúval, bőrökkel, mézzel, 's fával kereskedik; az azon nevü kerületben 3.

Digitized by Google

vasmühelyek 2. vitorla vászon, 's hazabéli posztó kézmivek is találtatnak.

Alexopol, (49° É.) kis vs Orosz. Jekaterinoszlav helyt. Orel folyónál termékeny tájékon.

Alez, l. Alais.

Alpha, Alfa, vs Afrikában, Salec. her. két napi járás.

Alfaches, Alfacqs, l. S. Juan des Alfaches.

Alfagues, Elfagues, Alphacusae Ruspae, kis vs Tunis orsz.ban. Afrikának Barbaria Tart.ban a' középtengerén.

Alfaiates, Alfayates, kis vs egy jó várral Portugallia' Tralos Montes Tart.ban Coa folyónak eredetinek egy dombon a' hegyek élözött.

Alfarez, Helység Spanyol orsz. ban Catalonia Tart.ban 5 mfd. Balaguertól, Lerida környékében.

Alfaro, vs Spanyol orsz.ban Navarra Tart.ban Ebro folyónál.

Alfdorf, nagy falu 2 kastéllyal Würtembergi Schorndorf kerületben 1000 lak. kik len mivelésével foglalatoskodnak.

Alfeld, vs. és főhelye azon nevü kantonnak Vesztfália' Hildesheimi kerületében, Leine mellett, a' hol Vaerne beleszakad, egy kellemetes 's termékeny tájékon; környül vagyon véve fallal, vagynak 11 kapuji, 1 Temploma, mellynek Plébánusa a' többieknek ezen kerületben Elöjárójok volt. 316 ház. és 2076 lak. kik kivált baromtartásból, és komlótermesztésből, azon kivül gyolcs és fonál kereskedésből élödnek. A' körüllévő erdös tájék Szakwaldnak neveztetik. Most Hannovera orsz.ban esik.

Alfenau, Alvum novum, vagy fő törvényszék Bellfort, egygyike a' 10 szövetséges törvényszékeknek Svaiczi Granbündten Cantonjában. A' hasonló nevü falú, mellytől a' törvényszék nevezetet nyert, Albell kis folyónál fekszik. Nem messze innét vagynak ásványos kutak.

Alfeo, Anapo, Anapius. folyó Siczilia' Val di Noto Tart.ban Syracusánál a' Joniai tengerbe esik.

Alfeo, l. Alpheus.

Alfidena, Anfidena, kis város tulsó Abruzzoban Nápoly orsz.ban Sengro folyónál Terra di Lavoro határinál.

Alfkarleby, Királyi Udvar, falú 's vásárhelye Svéezia' Upsali orsz.gos kapitányságában, Dalelbe folyónak a' Bottni tengeröbölbe szakadásánál. Nagy kereskedést üz lazacz 's orsó halakkal.

Alford, kis vs Anglia' Lincolm Grófságában.

Alfört, l. Charenton.

Alfra, Alfrafiord, öböl az éjszaki tengeren Islandia' déli partján.

Alfreda, v. Albreda, Francziák' tárháza (factorey) Senegambiában Senegal folyónál, középAfrikának Barrah Tart.ban, melly nékik 1783 eszt.ben az Anglusoktól által adatott.

Alfredon, helység Anglia' Derby Grófságában egy nagy, 's közellévő köszénbányával.

Alfter, Mvs, vár, uradalom, Coloniai kerületben, Bonnhoz 1 mfd. Pruszus Királyé.

Alfturok, Alffuriak, egy kis fekete nemzet Celebes Szigetnek bérczein. Ezen csendes nép földmiveléssel foglalatoskodik, 's a' Hollandusoktól szabadon, 's tetszésök szerént igazgattatik,

Digitized by Google

némellykor nekik p. o. minden élelményeiket ingyen adni kötelezteték. A' férfinak, minekelőtte megházosodjék, egy megölt embernek fejét kell más falúból hozni, melly virágokkal kiékesítve egy közönséges gyülekezetben falra akasztatik, és kéritik, hogy több barátjait is oda hivja. Egyhasonló nemzet, Harafora nevezet alatt, majd minden keleti Szigetekben találtatik. l. Harafora.

Algagliola, Algajola, Balagnia, kicsiny de erős város Franczia Korzika oszt.ban tenger mellett, olajfa 's bor termő vidékben.

Algarbia, Algarve, Portugallia déli tartománya, melly hajdan egy különös szerecsen országot formált. Sierra Monchique Guadiana, és az Atlanti tenger között fekszik. Hossza. 28, széles. 5—6. az egész térség nagysága 99 1/2 □ mfdt. tészen. 93,400 lak. Ezen tartomány, kivévén egy keskeny tájékot a' tenger partján, többnyire hegyes. A' déli napnyugot közi fok Cabe de S. Vincentenek neveztetik. A' tenger partján lévő keskeny és sík tartomány nagyon termékeny, és sok buzát, olajt, bort, drága déli gyümölcsöt 's m. e' fé ét termeszt. Találtatnak itten ezenkivül pálmafák, Aloek, Sz. János kenyere, Spanyol lóhere, nádpálczák, 's t. e'f. a' halászat is kivált a' tunhalakban, a-próheringekben, angolnákban, 's t. e'f. sikeres a' lakosoknál, kik többnyire abból élnek, 's ezek durvábbaknak tartatnak a' többi Portugallusoknál. Ezen Tartomány 2. u m. Lagosi és Tavirai Corregimentosra, és egy oidoriára osztatik. Hajdon egy nagy darabját Spanyol országnak egészen Almeriáig a' Granadi Tart. ban, és Barbaria partjait egészen Tremesenig Afrikában, magában foglalta. A' Portugallusok Algarbia' nevezete alatt régen elfoglalt Afrika' tartományait is értik; 's onnan vagyon, hogy a' Király titulusában: Portugallia 's innen, 's vizen túl való Algarbia' Királyának neveztetik. Fő várossa Tavira.

Algarria, Spanyol orsz.gi Uj Castiliának környéke, melly ezen Tart.nak éjszaki részét foglalja.

Algarve, l. Algarbien.

Algemesi, (39° 16' Ész. 16° 23' K. H.) vs Spanyol orsz. Valencia Tart.ban 4500 lak.

Algesiras, Algeziras, régi vs Spanyol orsz. Sevilla tart. ban Miel folyónál, Gibraltari tengeröbölnél; 4,500 lak. 1 kikötővel, 's hajócsináló hellyel. Kétszer egy hétben megyen innét a' pósta Ceutába.

Alghieri, Alghieri, Alqueri, középszerű 's megerősített vs Szardinia' Capo di Cagliari részében, egy tengeri öbölnél, Porto de Conte kikötő torkával. 6000 lak. kik szőlőmiveléssel, 's korállhallászattal foglalatoskodnak. Egy Püspöknek lakhelye.

Algidus, Algidon, m. Hegy Aequusok földén Italiában, melly körül sok csatázás esett; magas, erdős és hives.

Algidum, vs Algidus Hegye mellett; hajdan nagy csata piacz.

Algier, Algidus és Algidum, legtermékenyebb, 's léghatalmasabb birodalma Bar-

Digitized by Google

bariának Afrikában. Nyugotról a' Trarai hegyek, mellyek a' közép tengernél Horne fokánál végződnek, keletről Zaine folyó, Délről a' Saharai pusztaság, Ejszakról pedig a' közép tenger határozzák. Ezen birodalom terjed (K. H. 16°tól 27-ig, és É. Sz. 30°—37°)'s foglal mintegy 3,218 □ mfdt. Igen kevés vidékjei miveltetnek és a' nagy téreiben koborló nemzetek szüntelen utaznak; 's sok pusztájit csak a' vad állatok lakják. A'sziklás partól, mellynél majd lehetetlen a' kikötés, terjed egy termékeny lapály 30 mfdre egész a' hegyekig, mellyek megett a' még kövérebb halmos térek Atlas hegyig nyúlnak. De mennél jobban közelit az ember Sahaarához, annál soványobb 's terméketlenebb a' föld. A' legmagasabb hegyek, mellyek' tetöji hóval fedettek, dél 's kelet közzé esnek. Ezen hegyekről több 's részint nagyobb folyók a' középtengerbe ömlenek. Mellyek között nevezetesebbek e' következők: *Scheldif*, *Massafran*, melly sárga vizét sok csavarodásokkal hajtja, *Buberak*, *Summam*, mellynek téli áradása sok károkat okoz, *Mansureah*, *Vedilkibir*, és *Zaine*; mind ezeknek partjaik zöldek, 's kellemetesek. Legnevezetesebb és uralkodó lakosok a' *Törökök*, kik a' Nagy Ur Birodalmából ide költöznek 's ezeknek Muhamedan születéktől származniok kell, ha a' nemzeti jussokat birni kivánják. Többnyire Smyrnában és Alexandriában fogadtatnak, 's ide érkezésök után polgárkatonaság' lajstromába iratnak. Ezek nagyobb részint, ragadozók, minden adófizetéstől menttek, 's különös jussokkal bírók. Ezek után vannak a' *Coloriszok* (l. Colorisz), kiknél még alább valók a' *Mauruso k*, kik falusiakra, 's városiakra oszlanak; a' falusiak' szinök sok munka 's erőltetés miatt megfeketült, egyébkint pedig fehér, a' testök szép termetü mint a' városiaké is; 's ezen városiak közt több tehetős és gazdag földes urak találtatnak; a' kevesebbel bírók pedig mesteremberek, kik bársony, tafota, 's más külömbféle selyem materiákat készitenek. Ezektől külömböznek az *Arabok* mind nyelvök, mind szokásaik által, kik vagy pusztákban, vagy a' hozzá mehetetlan bérczekben a' Breberekkel egygyütt laknak; mindenek felett kedvelik a' szabadságot, és az ő gazdagságok marha, juh, kecske 's teve-csordából áll, némellyek ragadozásból is élnek; familiákra 's nemzet fejekre oszlanak, 's ezen utolsók a' legöregebbektől kormányoztatnak. Ezekre következnek a' *Kabylek* (l. Kabylek); ezek után pedig a' megvetett, 's terhes adók által nyomorgatott *Zsidók*, kik nagyobb részént arany és ezüst munkákkal foglalatoskodnak. A' *Renegátok* kevesen vagynak, ezek, hogy ha szerencsések igyekezetekben, és ha egyébkint a' kormányszéknek szembetünő 's hasznos szolgálatot tesznek, akkor a' Colorisokkal egyenlően becsültetnek. A' fekete *Szerecsenek* igen számosak, 's mint rabszolgák hozatnak ezen tartományba.

Digitized by Google

ba. *Szabad keresztények* találtatnak némelly városokban, igen ritkán pedig a' falúkban, hanem mint rabszolgák számosabbak. (l. *kereszrény rabszolgák Algierben*). — A'köztarsaság, meliy a' fő rendek által kormányoztatik, Török Császár oltalma alatt, 's az uralkodás a' török polgárkatonaságnál vagyon. A' fő igazgató *Dey*nek neveztetik, választatik a' Státustanács vagy Diván, azaz egy meghatározatlan számú öreg Tiszteknek, 's legöregebb katonáknak gyülése által, kik minden szombaton, néha pedig redenkivül is, öszvegyülnek, Törvényesen kellene ezen választásnak a' legöregebb 's legérdemesebb vitézre esni, ha többnyire egy viaskodó felekezet nem nyerné el azt a' maga kedvesének. Ha nem tetszik a' Dey azonnal pártütések támadnak, megöletetik 's helyébe más tétetik. A' Deynek az ő legielesebb Statustisztjeivel nincsen egyébb fizetése, mint más érdemes katonáknak. A' falusi Maurusokat szükség eszt.ként hadiseregek által az adófizetésre kéntetni. A' Tartományok képviselői *Bey*eknek neveztetnek, 's ezek Generálisok az Armádánál. A' polgári 's föben járó dolgoknak megitélése tüstént, költség, irás és appellatio nélkül vitetik végbe. A' szabad keresztények a' magok nemzetségökből kereskedésre ügyelő követjektől (Consul) kormányoztatnak. A'szárazon lévő hadi erő békeség idején 6,500 gyalog Törökökből, háború idején pedig 15—16,000-ből áll, 's ezek közt Coloriszok is vagynak; azon kivül 2000 Maurusok, többnyire lovagok, de ezek kevésre becsültetnek; Tengeri hadi ereje ezen tartománynak igen kicsiny 's mintegy 6, 36—50 ágyus hajókból áll, több kis gállyákkal 's sebes hajókkal eggyütt. A' tengeri tolvajságot inkább a' magánosok, mint a' köztársaságok üzik; mindég 20 olly prédáló hajóknak lenniek kell, 's ezek közönségesen a' közép, ritkábban az atlanti tengerben kovályognak, 40 vagy 50 nap múlva zsákmánnyal, vagy a nélkül, kikötőbe térnek, 's 8 vagy 10 nap alatt újra készitik el hajójikat. Az elrablott jószág mindjárt áltvétetik, és nagy áron eladatik, a' bévett pénz, mellynek csak csekély része jő a' közönséges kincstárba, az országlás fejeji, rabló hajók' birtokosi, és az őrző sereg között osztatik el. Több Europai hatalmaságok egyezésre léptek Algierrel, és fizetnek nevezetes summákot hajójiknak bátorságáért. — Europával való kereskedésöket az előtt a' Franciák' táplálták. De innét többnyire csak eleség hordatik ki, azonkivül pedig Strucctoll, viasz, bőr, réz, gyapju, gyapjutakaró, öv, egyiptomi Szilva, 's keresztény rabszolgák. A' mire szüksége vagyon az országnak a' rablás által hozatik be. — Algirs, a' város környékével eggyütt, melly magában áll, még 3 Tartományokra oszlik, u. m. *Constantine*, *Titeri*, és *Maskarára*, 's mindenikének egy Beye vagyon. Minden falúban (Oduar) találtatik egy (Seik); ez ha több falúji vagynak Emirnék ne-

Bayerische Staatsbibliothek München

veztetik.

Algier, Ruscurium, 36° 41′ É. Sz. 20° 52′ K. H.) Fövsa most leirt Birodalomnak, egy amphitheatrom módjára a' tengernek egy halom lapján fekszik. 15,000 h. 's 80.000 lak. kiknek ötöd része Zsidókból áll. Környülvétetik egy 30—40 láb. magas és 12 láb vastagságu fallal, mellynek lövő részinél ágyuk szegesztettek ki; erre következik körösköríl egy széles, de száraz, árok, mellyen túl még egy 4 láb vastagságú fal vagyon. A' faltorryain vas kampók (ganges) vagynak, mellyekre a' keresztény vagy Maurus gonosztévők tétetnek, 's lassú halállal kimúlni hagyatnak. 5 kapúji vagynak ezen városnak, az utszáji görbék, szegletesek, szükek és setétesek; 's ezekbe a' terhhordó állatok alig térhetnek ki egymás előtt; némellyek feljül fedve vagynak. A' házak' elein vagy nincsenek ablakok, vagy igen rostélyosok. Minden házi szenny a' ház ajtaja előtt fallal kerített gödörbe vettetik, 's ez az utszáknak, mellyek éjszakán becsukatnak, olly ke és diszére szolgál, mint a' levegőnek tisztitására. A' város szélességét áltvágó fő utsza tele vagyon deszkabóltokkal, elég téres 's szüntelen tömve vagyon emberekkel; a' Dey palotájához vezető útsza pedig mind a' két oldalról rakva van szölöveszőkkel, mellyek fellül öszvejövén egy kellemetes sétálóhelyet formálnak. A' palota egyéb házoktól csak nagysága, egy magas vitorlarúd, és egy nagy palota keritésén függő lámpás által különöz. Előtte egy nagy 's ugrókuttal ékesített piacz. A' belső négyszegü fejér kövekkel kirakott körösköríl fedett udvarra vezető kapunál álló nagy őrizet, fegyver, pálcza, 's t. e'f. hirdetik a' Despotának itt lakását. Az udvarnak egy részén lakik az első Minister, egy nyílt, márványüstös ugrókuttal ékesített szálában, mellynek falain órák, 's tükrök változtatva függnek; egy szegletében vagyon a' Dey thrónusa; ez csupán csak egy karszék, mellyre másnak ülni nem szabad. A' második és harmadik emeleten vagynak a Dey' főszobáji, 's a' cselédjének lakása, 's ezen emeletekről fedett, oszlopokon álló, folyósok az udvarra szolgálnak. — Találtatnak azonkivül Algierben 10 nagy, 's 50 kissebb mecsetek, 5 kaszárnyák, 12 közönséges ferdők, mellyekben reggel a' férfiak, délután pedig a' fehér személyek feredhetnek; és 5. ronda épületek (bagnes), mellyekbe a' keresztény rabokat éjjelenként becsukják; némellyekbe ezek közül 600 személy is elfér; mellettök vagynak korcsmák, mellyekben a' keresztények erős italokat árulnak, 's ezek gyakran meglátogattatnak. Vannak élelményes tárház., mellyektől leg nagyobb adók szedetnek; 6 muhamedanus fő oskolák a' mecseteknek szomszéd épületiben, ezek közül némellyikbe 200 tanitványok is számláltatnak, kik a' Theologiát tanúlják, a' kisebb oskolákot ide nem vévén; egy muhamedanus, és egy keresztény ispitály; egy ágyuöntőmühely, mellyben

Digitized by Google

még is keveset dolgoznak, mert a' kormányszék ágyukat és lövő szereket nagyobb részént Europaiaktól nyer. Nem kevesebbé emlékezetes itt az Ali Deynek koporsója, ki 1718 Eszt.ben kimúlt, 's szent gyanánt tiszteltetik. — Az útszák' szegletein kutak ivóedényekkel találtatnak, mellyeknél az utazók szomjúságokat olthatják. Némelly magános házokban is vagynak kutak, és köblök az eső viznek felfogására. A' Zsidóknak, kik a' városban elszórva laknak, 's többnyire aranymivesek, vagy pénzverők, vagyon egy nagy Synagogájok. A' várostól vezet egy kő-töltés egy partnál fekvő szigethez, mellyben a' tengeri hadierő vagyon, 's ez által azon épületek', és batteriák' sora értetik, melly a' kikötőt 's a' város' tenger részét oltalmazza. Ott laknak minden tengeri tisztviselők, maga a' Minister, és a' tengeri fő vezér is. A' révnek nincsen elegendő mélye, 's azért kéntettetnek az öregebb hajók előtte megállani. A' kapuk előtt vagynak kastélyok, batteriák, temető helyek, téglaégetők, és sok szép mezei házok, mellyek számát a' távulabbakkal egygyütt 18,000re teszik. A' vs vidékén, mellytől elegendő élelményekkel táplálttatik, láthatni több régiségek köztt egy gömbölyü, négyszegű kövekből készült épületet, melly grádicsonként emelkedik, 's 100 lábnyi magasságú; a' fundamentom' áltmérője pedig 90 lábnyi, a' csucscsa hibázik, 's az oldalai is megsértettek.

Algniel, vs Spanyol orsz. Valencia Tart.ban 2000 lak.

Algoew, Almangovia, tartomány Würtenberg orsz.ban, nyugotra Konstánczi tó, keletre Lech folyó, éjszakra Duna vize, délre Tyrolis által kerítetik. Iller vize keresztül follya, fő vsi Kempten, Memmingen, Kaufbeuern 's a' t.

Algoire, kis helység egy várral Kataloniában, Spanyol orsz.ban.

Algonkiniak, Adironkaiak, Tschipuvaick, (Algonquii) éjszak Amerikai nemzetek, Canada tart. egy félszigetben, melly Sz. Lörintz, és Iroquois vizek, 's Nisipirien, és Ontario tavak által formáltatik. Nyelvök minden Indiaiak között legkimiveltebb, 's legmeszszebb terjedt; noha az Irokesektől szüntelen bajvívássokban igen sokat szenvedtek, még is nagy számúak. Több ágokra feloszlottak.

Algozo, helység Portugallia' Trazos Montes Tart.ban 140 h. 's barom vásárokkal.

Alguechet, Alguehetum, kis tartomány Afrikában, Barca pusztában, Aegyptus és Nubia határin; termékeny és vizzel bövelkedő.

Algueri, l. Algheri.

Algyögy, falu Erdély. Hunyad Várm.ben meleg ferdőkkel.

Alhadschr, vagy *Hidschr*, erős hely köves Arabia'Hedschaz Tart.ban sziklás hegyek között, mellyekbe a' lakások vágottak.

Alhama, Alligis, l. Alama.

Alhama, vs Phornacis, Andalusiában, Spanyol orsz ban Corduához 7 mfd.

Alhama, Aqua Bilbilitanorum, Helység Arragoniában, Spanyol orsz. Xalon vizénél, hires ferdőkkel.

Digitized by Google

Alhambra, Helység Spanyol orsz. Uj Castilia' Tart.ban *Campo Monitel* nevű szép tájékon, nem messze Roidera folyótól.

Alhambra, l, Granada.

Alhandra, vs Portugallia' Estremadura Tart.ban Tejo folyónál, 400 h. hajó-álló piaczczal, halászattal, 's gyolcs kereskedéssel.

Alhanga, kis vs Estremadurában, Spanyol orsz. Meridához 2 mfd. egy dombon erős várral, Sz. Jakab rendének jószága.

Alhau, Alho, nagy német falú magyar orsz. Vas Várm. Stiria határinál. Bathyáni Grófnak jószága. A' falún, melly két hegységek között szép 's nyilt völgyben fekszik, keresztül foly Steyerbach. A' keletre fekvő hegyeken a' bor termés szembetünő, 's többnyire ebből élnek lakosai; egy kath. és egy Evang. templommal.

Alhuçemas, Spanyol erősség Afrika Fez Tart.nak éjszaki partjain, Nonor folyó torkolatjának áltellenében fekvő szigetben, vizköblökkel, tárházokkal, 's számos őrizettel.

Alibadi, új erősség a' Gámbiai parton, Guinéában, Franczióktól építtetett.

Alibaluch, kis Sziget, Caspiomi tengeren, Araxes vize torkolattyánál, Persáké.

Alibinali, kis Her.ség Szerencsés Arabiában, Seger tart. ban Prim vizénél, azon nevü fő vssal.

Alicante, Alone, (38° 20′ 41″ É. Sz. 17° 11′ 10″ K. H.) híres vs Spanyol orsz. Valencia tart.ban egy gyönyörü 's népes völgyben amphitheatrom módjára tengerpartján fekszik 17,000 lak. kal. Vagynak 2 külső városai, egy Püspöke, 1 Főtemploma, 4 plébániáji, (hajdan voltak 8 klastromai, de ezek eltörültettek) külömbféle ispitályai, jóltevő intézetei, 1 szegényekháza, 1 árvákháza, 1 katona-oskola, és a' tengeri utazásnak akademiája. Oltalmaztatik az ő csekély réve egy mész köves szigetkén fekvő kastély által, melly egy föld alatt való menetel (mina) miatt 1707 Eszt ben sokat szenvedett, 's mellyet most bétölteni igyekeznek. A' kereskedése igen nevezetes, kivált az ő tőle neveztetett borban, azonkivül malozsában, nemes déli gyümölcsben, gyapjuban, sóban, pálinkában, hordókban, ánisban, köményben, mondolákban, fügékben, Spanyol lóherében, halakban, karmazin vagy skárlát bogarakban, ónban, édes gyökerekben, czitronlévben, sáfrányban, ezetben, levendula virágzatban, 's t. e' f. Ezen vs főtárháza az Olasz és Spanyol kereskedésnek. Esztendőnként ezer hajóktól is látogattatik.

Alicantei öböl, Illicitanus Sinus, közép tengernek egy része, melly Valencia szelein Spanyol orsz.ban Capo Martin, és Capo de Palos között elterült, Alicante vssától elneveztetett.

Alicanterilla, (37° 54′ É. Sz. 15° 40′ K. H.) vs Spanyol orsz. Murcia Tart.ban 3,000 lakosok.

Alicanum, Raclitanum, város föl. Pannoniában Merra vizénél, hol most Rachelsberg esik.

Alicata, v. *Licata*, kereskedésre nézve igen jó helyen fekvő vs Sicilia' Val di Maz-

Digitized by Google

zara Tart.ban 2,695 h. és 12,000 lak. Salso folyónak torkolatjánál; vagyon egy réve 's egy kastélya; ezen vs tárháza Málta' minden szükségeinek. Itten sok fogott snefek zsirjokból nagy haszonnal olajt készítnek.

Alicate, Echnomus m. hegy Sicilia' Val di Mazzara Tart. ban a' feljebb leirt vsnál.

Alice, Alisium, fok Nápoly orsz. innenső Calabria Tart. ban Tarenti öbölnek déli részén.

Alicuda, Ericusa, Lipari Szigeteknek egygyike, gazdag a' pálmafákban, halászok lakják.

Alida Galega, l. Altea Galega.

Alidák, v. *Alidiaták*, ugy neveztetnek Alinak követői Persiában. Vallásokat igazak religiojának nevezik. Hiszik, hogy Vehdi Muhamed utolsó az Imánok közül, ki török rege szerént egy ütközetben Bagdadi Califa ellen megöletetvén, él, 's Istentől bátorságba helyheztetett, még világ' végén Jezus vezérlése alatt megint a' földon megjelen. A' Persiának legnevezetesebb városiban még most is ezen szokás uralkodik, hogy lovak készen tartassanak Vehdi Muhamed számára; hogyha talán megjelenne néki mindjárt szolgálatot tehessenek. A' Persiai ezüstpénznek egygyik részén vagyon ezen hitágazat: „Istenen kivül nincs más Isten, Muhamed Isten' Profétája, Ali pedig Isten' Hadnagya;" kemény tisztításokat gyakorolnak, bizonyos időkben imádkoznak, és az alamisnálkodást, mint az útazók számára tett fundatziókat is érdemeseknek állitják. Az Imánok' sírjaikhoz is sokszor útaznak, mert a' Kaabától kirekesztettek. Ők is a' Törökökhez hasonlólag egy változhatatlan 's eléve rendelt sorsnak (fatum) tulajdonítanak mindent, mellytől senki meg nem szabadúlhat. Az igézésre igen sokat tartanak, 's azért az eladó állatokra Koránból vett mondásokat akasztanak. A' mennyire türhetetlenek a' Törökökre nézve, annyira türök más vallások eránt. Vagynak templomaik, mellyek *Mesgid*eknek neveztetnek, és ezeket nagyra becsülik, mindazáltal, megengedik mindeniknek, hogy szabadon ottan, vagy a'gyülekezetben, imádhassa Istent. A' Király és a' Nagyok soha meg nem jelennek ezen templomokban. Minden pénteken egybe gyülnek az Isteni szolgálatra, a' hol prédikátziók is tartatnak, de ők azalatt olvasnak, irnak, esznek, és pipáznak. Papjaiknak külön neveik vagynak; ezek álfaljában nem gonoszok, hanem igen eszelősek, és babonások; az ő elragadtatásaikban az Istennel és a' szentekkel társolkodásban magokat lenni hiszik.

Alidinelli, Alidinia, Caria, kis tart. Natoliában, Ásiá. Rhodus Szigete ellenében, fő vs most benne Aidin, hajdan Abydus. Ez a' régi *Caria*, éjszakra Madre fó, nyugatra az Archipelagus, délre a' közép tenger keriti.

Aljemana, azon nevü Arabiai Tart.nak fő vsa egy hegyes, de Egyiptomi szilvával gazdag vidékben.

Alife, Aliphia, régi vs Ná-

Digitized by Google

poly orsz. Terra di Lavoro Tart.ban Apennini bérczeknél, Volturno folyónál.

Alimibig, Alibimecong, Alimipigcong, Alimbicus l. tó éjszaki Amerikában, Canadai Krisztinous Tart.ban az úgy nevezett Felső tónak éjszaki részén, mellyhez egy folyó által kapcsoltatik.

Alincourt, Alaincourt, helység, vár, Her.ség Isle de France tart.ban Francz. orsz.ban.

Alinda, v. *Maglad*, lakhelye egy független Agának Török Ásiának Natolia Tartományában.

Alinge, d', *Arx Arlingiarum*, romlott vár Sabaudia. Chablais Her.ben egy dombon, közel Durance vizéhez. Thononhoz 2 mfd.

Alingsähs; Sveciai Mvs Sevelenga folyónál, nyugotti Gothlandiában 6 mfd. Gothenburgtól, 1000 lak., kik selyem, és gyapju fabrikákkal, azon kivül dohány készítéssel 's pipa csinálással is foglalatoskodnak.

Alinubi, l. Alinubig.

Alinus, Görög vs Atticában.

Alioa, Aliola, Aliadora, k. sziget az Aethiopiai tengeren, Afrikában, Zanquebar partya, és Madagaskár Szigete között. Comorres Szigeteknek egyike.

Aliphera, Görög vs Arkadiában, Megapolis gyarapitója.

Alisium, Aleison, Görög vs Elisben.

Alisius, kis folyó, melly az Ichtys foknál a' tengerbe szakad, Elisben

Aliso, Eliso, folyó Germániában Lippe vizébe vész el.

Aliso, Alson, Elson, Római erősség Sicambriak' határin, Vesztpháliában feküdt.

Alium, Aloion, görög vs Pelasgiotisban.

Alizer, szél' neme, melly bizonyos időkben a' Carabi pusztákon, az Atlanti, Aethiopiai, és Indiai tengereken fúj, 's rendes folyású.

Aljubarota, Algibaroca, kis vs Estremadurában Portugallia orsz.banLeridához 4 mfd. Itt verettetett meg Joannes Nothus János Kasztiliai Királytól 1,000 pártoskodók vesztivel.

Aljucen, kis folyóv. Spanyol Estremadurában.

Alkai, éjszaki résse az Imausi bérczeknek Ásiában.

Alkazighe, erős vár Georgiában Török Ásiában.

Alkin, hajdan nagy, most kisded város Mecca Her.ben Szerencsés Arabiában, Ásiában.

Alla, kastély és nagy Mvs Tridentomi Püspökségben, Olasz Tyrolis. Etsch vizétől nem meszsze; bárson müvesitől nevezetes.

Allabeg, jeles és erős helység Councan partyán, Mogoli nagy Urnak Vasallusa lakik benne, Ásiában,

Alluch-Abad, tartomány és Her.ség Hindostánban, Indiában. Több kis Rajják uralkodnak benne, kik a' Maratt nemzet' alattvalóji.

Alkatif, Catif, vs kö. Arabia' Lachsa tart.ban egy mesterséges folyónál, melly által a' Persiai tengeröböllel egygyesül, 's mellyen kivált tenger-áradás' idején nagy tengerihajók egészen a' Városig jöhetnek: tengeri kereskedést 's gyöngyhalászatot üz. Környéke Egyiptotomi szilvával gazdag.

Alken, kis vs egy várral Mozel folyónál, 2 mfd. Coblencztől. 275 lak.

Alkis, l. Malmai.

Alkmaar, (52° 37′ 11″ É. Sz.

Digitized by Google

22° 18′ 20″ K. H.) vs Hollandia Zuyder-tói oszt. jól vagyon építve, széles és tiszta mesterséges csatornyáktól környékeztetik; 5 templomot. 1 synagogát 2.581 ház. és 6,370. l., számlál, kik gabonával, sajtal, 's vajjal nagy kereskedést üznek. A' kertészkedése szembetünő, 's szép tulipák termesztésével ékeskedik. A' vs keritése igen gyönyörü; szép sétáló helyek, 's legbájosbb egészen Bumsterig nyúló rétek találtatnak benne. Itt ment végbe 1799 Yorki Herczegnek egygyezése, melly szerént az Angoloknak, és Oroszoknak Hollandiát elkellett hagyni.

Alla, Ala.

Allaban, l. Braid-Alban.

Allahabad, (25° 28′ É. Sz.) vs Anglus Bengala Helytartóságnak Auhd Tart.ban elsöbb Indiában, Ganges és Jumna öszvefolyásánál; jeles hely, szép épületekkel, kertekkel, és egy erösséggel, mellyben egy föld alatt való Hinduszi templom vagyon. A' vson kivül egyebek közt láttatik Cosrhoë Szultán sírja. A' fölebb nevezett vizek öszvefolyásánál vagyon egy szent ferdöhely is, melly a' Hindusz' legtávulabb részeiről jövő szarándokoktól látagattatik.

Allah-Scheher, (Scheir) az az Isten vásosa, (38° 30′ É. Sz.) középszerü vs Natoliában, Boxiag (hajdan Tmolus) hegynek tövénél kiterjedt síkon, részént Törökök, részént pedig Görögök lakják, kiknek száma 300 familiákból álló. Igen békességesen élnek egymással. Vagyon 4 templomok, 's egy Püspökjök. Jeles kereskedést üznek.

Allaise, vs Francz. Morbihan Dep. 4,350 lak.

Allatau, igen magas hegy Uralszk' Bérczei között Orosz Uffa Gouv. Belaja folyónál.

Allauch, vs Franczia Rhone torkolatjának oszt.ban 3,160 lakosokkal.

Allburg, egygyetlen réve Éjszaki Amerika'Vermont szabad Státusának Champlain tavánál.

Alle, halas folyó Pruszus orsz., melly Ermelandban Lanszkatóbol ered, 's keletről Prasst, Guber, 's Omer, Éjszaknyugotról pedig Stein vizét felveszi, Allenburgnál hajókázható lészen, 's végre 22 mfdnyi folyása után Vehlaunál Pregelbe foly.

Alleghany, Allegheny, Annegheny, Éjszaki Amerika' legszélsöbb nyugotti Grófsága, Marylandi szabad Státusban, 61 □ mfd. 4,800 lak. a' nagy Alleghany Bérczeknek közepén fekszik, és csak némelly völgyekben termékeny földe. *Cumberland* a' Föhelye.

Alleghany, Észak Amerikai Grófság Pensylvania' Szabad Statusában 330 □ mfd. Azon nevü, 's Bakbone Mountaini, Ragged Mountaini, Varriori, Evitsi, Villsberg, és Chesnut Ridgei bérczektől kerittetik. Legnagyobb folyóji: Monongahela, és Aleghany, mellyek 40° 31′ 44″ É. Sz. Pittsburgnál egygyesülnek, és Ohio nevet nyernek; tovább: Yonghiogany, Big-Beaver-Creck, Frehm-Creck 's a' t. Az ege igen egésséges, és földe vassal, rézzel, köszénnel, füzfákkal, és szép árboczfákot termö erdökkel, vadakkal, és halakkal gazdag. A' 10,300 l. többnyire itt születtek, na-

Digitized by Google

gyobb részint vadászatból élnek, erdei blokházokban laknak. Főhelye *Pittsburg*.

Allighany bérczek, l. Apalachi bérczek.

Allegranza, egy kies Canari Sziget, nem messze Lancerota Szigettől, egy száraz 's kopasz köszikla.

Allen, középszerű folyó Anglia. Éjszaki Vales. Fint Grófságban.

Allenbach, Ellenbach, falú és kastély Sponheimi Grófságban, Bipontinunni Her.ségben, Birkenfeldtől 2 1/2 mfd. Itt halt meg a' nyughatatlan Lotharingiai IV. Károly.

Allenburg, Allacastrum (54° 27′ É. Sz. 39° 45′ 45″ K. H.) kis vs keleti Prussziának Tapiani kerületben Alle, Schviene, és Almane öszvefolyásánál. Földmiveléssel, ser' és palinka' főzéssel, 's fonálkereskedéssel foglalatoskodnak lakosai.

Allendorf, (51° 16′ 41″ É. Sz. 27° 40′ 19″ K. H.) vs 's főhelye egy Vesztfáliai azonnevű kerületnek Verrai oszt. ban, Verra folyónál, mellyen által három híd az ellenben fekvő só bányákhoz (Soodenbe) vizet. Magas hegyek között fekszik, egy ref. Superintendentiával, templommal, 500 ház. és 3,000 lak. kik elevenen űzik mesterségeiket és a' hajókázást Verrán, melly itten hajókázható lészen.

Allendorf Lumbde folyónál, kis vs Hassziai Herczegségben, úgy nevezett Landorfengrundban Marburg és Giessen között 2 — 3 óra Giessentől; 1728 eszt.ben majd egészen elégett; most 151 ház. és 1,160 lak.

Allendorf, tizenhárom helységü Uradalom Franconiában; Benediktinusok jószága volt, most Bajor Királyé.

Allenstein, (53° 45′ 50″ É. Sz. 38° 8′ K. H.) vs keleti Prussziában Heilsbergi ker.ben Alle folyónál. 299 ház. 2010 lak. kik gyolcsszövéssel, 's fonálkereskedéssel foglalatoskodnak. A' közellévő erdőben vagyon egy hamuzsír főzése és üveghutája.

Allentown, másként *Northampton*, vs éjszaki Amerikában Pensylvania' Northumpton Grófságában. Jordan-Creeknek a' kis Leghighel öszvefolyásánál. 100 h. 550 lak. 1. Akademiával.

Allentrop, Oldendorp, kis vs Sorbecke vizénél, Wesztphaliában, Pruszszus Királyé.

Aller, középszerű folyó Vesztfáliában Neuhaldenslebeni ker.ben, Siverslebennél ered, Valbeck és Veferlingen mellett elfoly, Salczdorfnál bé megy a' Helmstedti ker.ben Bardorftól a' Vorfsfeldi vidéken keletről nyugotra megyen, Vármenannal béfolyik az Alleni oszt.ban, mellyen által a' Verdeninek veszi utját, mig nem messze Verdentől Veserbe szakad. Cellenél hajókázható lészen 's futásában Ockerte, Faksét, Oerczét, Böhmét föl veszi. Ettől vagyon neve az egykori Vesztfályi Aller osztálynak.

Aller, Osztály, foglalja magában a' Calenbergi Herczegséget, (a' Hamelni negyeden kivül); a' Cellei negyedet (Cellei, Bedenhoste, Bergeni, Bissendorfi, Burgveili, Elklingi és Veinhausi, Hermannsburgi, Ilbeni, Vinseni Aller folyónál, Meinersení, Isenhageni hivatalokon kivül; azonkivül Heidemühlen, Schvülpe, Vattingen, Vettmarshagen, Vah-

Digitized by Google

lingen, Volfsburg urodalmait kivévén, mellyek Ocker oszt.hoz tartoznak); Hoya' és Diepholcz Grófságait (kivévén Diepenau, és Lemförde hivatalokat, és Diesdorf, Feesdorf, Neudorf, Meiserling, Varmseck, és Bornhorst falúit, Stolczenaui hivatalból, mellyek Veser Dep. tartoznak, Syke és Vesten, Sachsenhagen, Obernkirchen. Rodenberg, Freudenberg hivatalait, mellyek Leine Dep. kapcsoltattak); 3 Cantonját az Ockeri ószt.ba esett Hildesheimi kerületnek; u. m. Sarstedt, Elcze, és Groszallgermissen. Ezen osztálynak 249,160. lak vagynak. Fővárosa *Hannovera*; most ezen nevü orsz.hoz tartozik.

Aller Heiligen Baye, minden Szentek' Baya, (Bahia de todos los Santos) egy tengeröböl, mellyet Brazilia' partjain a' tenger formál. Ebbe szakadnak következő nagy és hajókázható folyók: u. m. Paragnassu, Sergippe, Jaguaripe, Matuim, Paranamerim, és Paraja. Az egy tengerbe nyuló keskeny föld (meerzunge) és gazdag Itaporika Szigete által formáltatik. Térség-nagysága 36 geogr. mfd. szélessége 4 mfdet, mélysége pedig 15—16 lábat tészen. A' tulajdon szállítópiaczán Tapagipoe előtt a' parton minden rangú hajók legszebb rendben álhatnak bátorságban minden szél ellen. Ezen nagysága mellett az ő csendes színe a' legszebb 's legtermékenyebb vidéktől környékeztetik, 's ugy látszik, hogy ezt maga a' természet egész világ' közönséges kereskedő piaczának rendelte.

Allerheiligen, Mvs al. Katzenellenboyeni Grófságban, Hessenrheinfdshez tartozó.

Allerheiligen Insel, l. Todos les Santos.

Allerheim, falú és kastély, Uradalom, Oettingeni Her. ben, Würtemberg orsz.ban, Wernitz vizénél, Herburg és Oettingen között. Itt 1645-dikben vesztett a' Császár hada.

Allerheimi hegy, Rothenburgnál, Fulda folyónál, egykori Vesztfaliában magassabb minden hörnyüllévő hegyeknél 's tetejéről egész Hasszíát szemlélhetni.

Alleringersleben, Plébániás falu Neuhaldenslebeni kerül. ben Erxlebeni Cantonhan, Vesztfália' Albis' volt oszt. Aller folyónál, 1 nemes telekkel, 57 h. és 351 l.

Allersbach, Zirzi Apáturság a' Passaui Püspökségben, Bajor Vilshoffeni osztályhoz tartozó.

Allersberg, mvs, kastély, Hohenburg névvel, Franconiában, Wertheimnál, Würzburgi Püspöké volt, most Bajor királyé.

Allersberg, mvs felsőbb Duna' kerül. 1570 l. arany és ezüst fonalfab. melly míveit mindenfelé elküldözi.

Allersheim, Allersen, négy helységü uradalom Wolfenbütteli Herc.ben, Bevernhez tartozó; más jeles azon nevü helység Baseli Püspökségben esik; a' Káptalannak lakhelye.

Allersperg, uradalom, mvs, kastély Neumarktól 2 mfd, Neuburghoz tartozó Bádeni nagy Her.ben.

Allertenado, Cartenate, kis tartomány Osztindiában, Cananorhoz tartozó.

Allerton, Cataractonum, mvs Angliában, York tartom.

Digitized by Google

Wiske vizénél.

Alli, Allius, Semirus, kis folyó tulsó Calabriában, Nápoly orsz. melly Squillace öbölbe esik; itt verettettek meg hajdan a' Rómaiak a' Gallusoktól, azért a' szerentsétlen nap *alliensis dies* nevet viselt.

Allia, folyóv. reliqua Italiában, melly a' Crustermini hegyekből eredvén, Tiberis vizébe szakad; itt megverettetvén a' Gallusoktól a' Rómaiak e' névre szomorúan emlékeztenek. „Allia nomen infaustum" mond Virgil.

Allibaion(Calcedonia Albania) Scotia éjszaki része, Athol, Rosz, és Loquabyr Grófságokkal.

Allieni forum, l. Ferrára.

Allier, Elaver, folyó Franczia orsz.ban. Ered Condraynél, vagy Chef-Alliernél, Lozere bérczeinek tövénél Gevaudanban, (most Lozere oszt.) Auvergne tartományát kétfelé osztja, Vialenél hajókázható lészen, áltfolyBourbonoisen és Neversnél Bee d' Allieren, mintegy 44 mtfdnyi folyása után Loireba szakad. Folyásában a' kissebb mellékfolyókat, ú. m. Alaignont,Derit,és Scionlét felveszi, és áradásaival sok károkat okoz. Ezen folyótól vagyon neve az

Allier oszt. Foglalja magában Bourbonois tart. és egy kis részét Auvergnei tart. Téressége 119 □ mtfd, 's népessége 260000 lélek. Földje termékeny a' gabonában, és gyümölcsben, jó legelöji, ásványos vizei, és meleg ferdöji is vagynak. 4. u.m. Moulinsi, Montluzont, Gannati, és la Palissei kerületekre oszlik, mellyek 350 községet 26 Kantonokban foglalnak. Föhelye Moulins.

Allisae, Allisi, régi, C. M. Rutilus C.tól meghódíttatott vs Samniumiak földén, mai Neapolisi orsz.ban.

Alligator Swamp, l. Dismal-Swamp.

Alligny, vs Francz. Nievrei oszt. 178. h. és 2090 l.

Allmann, hegy Swaicz' Züri-chi vidékében, melly Tosz, és Glatt folyók között Eglisau felé Rajnánál aláterjed.

Allmannsweiler, faluVürtembergi Ehringen' kerül. 149 lak. kal. Közel vagyon hozzá a' Plankeni völgy, hol az Allemannok 770 eszt.az Avaresektöl igen megverettettek. 1767 eszt.ben egy nagy ároknak kiszárításakor találtatott itt egy római tábori út, és más régiség.

Alloa l. Alloway.

Allobroges, régi Gallus nemzetség, Rhodánus partján egész Lemanus tóig elterjedtek; híresek voltanak; fö vssok *Vienne*.

Allocan l. Amán.

Alloeue, kis tartomány Flandriában Lis vizénél, Artésia határán; Belgyiomhoz tartozik.

Allos, Alloz, mvs Francz. alsó Alpesek' oszt. egy pisztrángokkal gazdag tónál 266 h. 1400 lak.

Allourneur, Allonuteura, kis vs Ceylon szigetében Ásiában, Vintana vizénél, Candi orsz.ban.

Alloway, Alloa, vs déli Skocziának Clakmannan Grófságában, a' nagy hajóknak jó 's bátorságos révvel. A' lak. élnek hajók' építésével, vasöntéssel, butellyákfab. téglaégetéssel, deszkametszéssel, de még jobban a' kereskedéssel, kiváltképpen pedig köszén kivitetésével, mellyekből esztendönként

Digitized by Google

mintegy 60000 hordó részént ezen ország belsejébe, részint külső országokba küldetik. Az Eklesia számos; 5000 lak. számlál, gyolcs és Mousselin fabrikáji is vagynak.

Alloz l. Allos.

Allstädt, Allstedt, vs Veimari Herczegségben a' sziklás 's homokos bérczeknek tövénél, mellyek pusztának neveztetnek, és Rhode patáknál, 280 h. 1800 lak. kik baromtartással foglalatoskodnak. Egy uraságí ménes is találtatik itten, 1 hamuzsir, és 1 salitromfözőház. Az ittlévő hegyen épült vár, hajdan Szász Pfalzi Grófoknak lakása vala.

Állya, mvs Magyar orsz. Hont Várm. egy aczélfábr. val.

Alm, rövidített kimondása ezen szónak: Alpen, mellyel Stiriában, Tyrolban, és Swaiczban a' hegyek tetejit, vagy azokhoz közel az örök hóval határos vidékeket jegyzik, mellyek eszt. ként 8 holnapig hóval, és alig 4 hónapig, kevés, rövid, de gyenge, barmoknak igen kedves 's hasznos füvel fedetnek. A' barmok, t. i. lovak, csikók, ökrök, tehenek, borjúk, felhajtatnak a'legmagasabbAlpesekre Junius' végén, a' kevesebbé magasokra pedig kezdetén; visszatérnek pedig az elsőkről kezdetén, az utolsókról végezetén Septembernek. Ezen időben néhány pásztoroknak, és nehány asszonyoknak (mellyek Stiriában Bräntlerinnen, és Schwägerinnen, Swaiczban pedig Sennerinneneknek neveztetnek), gondviselésökre bízatnak; szüntelen az ég alatt lévén, legjobb egésséggel birnak. A' tejök 's vajok ezen teheneknek, míg az Alpeseken legelnek; igen jó ízü.

Alm vagy Felső Alm, falu Bajor orsz. Salczach ker. egy sárgaréz bányával, melly eszt. ként 1000 mázsát ád.

Alma, Almasarai, kis vs azon nevü folyónál Orosz Tauria' helyt. mellynek réve 12 században a'Genuaiaktól gyakran megkerestetett.

Alma, folyó Kamcsatkában, melly kettős torkolattal a' hasonló nevü tengeröbölbe szakad; ezen torkolatok között fekszik Telidek' szigete, hol a' Lamutáknak nyári lakjaik vagynak.

Alma, kis folyó Francz. Ombrone oszt. ban

Almácarana, Almacharama, fő vs szerencsés Arábiában, és e' tartomány fejedelmének lakhelye: ez Sechemir az az Sz. Ur nevet visel, és a' Bagdadi Kaliphától léptettetik az uralkodásba. A' vs nagy, gazdag, és erős, magas hegyen épült, mellyhez csak két szoros úton járúlhatni.

Almacaron, kis erősített vs Spanyol orsz. Gvadalentin folyónak Carthagenai öbölbe esésénél. Itt találtatik a' hasonló nevü híres fabrikaföld, melly Sz. Ildefonzóban tükrök pallérozására, Sevillában pedig a' tobák készítésére szolgál, azonkívül vannak itt timsó bányák is.

Almada, (38° 37′ 20″ É. Sz. 8° 32′ 30″ K. H.) mvs egy azon nevü várral Portugalliának Esztremadura tartom. Tejó folyónál, Lissabonának ellenében.

Almada v. Almaden, falu Spanyol orsz. Mancha tart. legrégiebb 's leggazdagabb kéneső bányákkal ezen országban.

Digitized by Google

Almagro, vs Spanyol orsz. Mancha tart. 3000 lak.'s egésséges forrásokkal.

Almaguer, Almagra, kis vs déli Amerikának Popayan tart. egy kis hegységnél, mellyből Cauca folyó ered.

Almajora, vs (39° 53′ É. Sz. 16° 52′ K. h.) Spanyol orsz. Valencia tart. 4500 l.

Almancora, kis folyó Spanyol orsz. Granada tart. melly közép tengerbe szakad.

Almandralejo, kis vs Spanyol orsz. Esztremadura tart. Merida és Medellin között.

Almandrez, helység közel Valparajzohoz Chili Audientziáb, déli Amerika' Rio de la Plata' birodal.ban. Innét viszen egy mesterges, pusztákon 's némelly ronda falukon, mellyeket henye emberek laknak, keresztülmenő út S. Jagóba, ezen Audientziának fővárossába.

Almansbach, kicsiny, de régi vs Cosztniczi tónál.

Almanza, (38° 48′ É. Sz. 15° 57′ K. h.) nagy, meglehetősen épült helység Spanyol orsz. Murczia tart. sok gyolcsszövőkkel; nevezetes a' Francziák által nyert 1707 eszt. ütközetről, melly V. Fülöp királynak koronáját bátorságba helyheztette, és mellyet igen csekély emlékkel tart fenn.

Almaraz, kis vs Tajó folyónál Spanyol orsz. Esztremadura tart. egy régi római Tajon áltvivő híddal; S. Placentia és Traxillo között.

Almaraza, erős kastély az Afrikai parton, Barbariában nem messze Orantól; Spanyol koronához tartozik.

Almarco, mérték szerént; ezzel ellenkezik a' régi 's tarkabarka kalmár nyelvben az *alnumero*, szám szerént. Pénzek, mellyeknek tellyes mértékök nintsen, nem a' darabok' száma szerént, hanem mérték szerént számláltatnak, és pedig úgy, hogy egy bizonyos számú darabok öszvevetetvén megmérettetnek. Ha pedig egygyenként mérettetnének, akkor *al peso* szóval élni szoktak.

Almás, Alisca, falu Magyar orsz. Komárom Várm. Dunánál, Neszmélytől 1/4 óra, F. U. G. Zichy familia, nevezetes egy víz csatornától, egy kénköves ferdőtől, melly nyárban hideg, télben pedig langyos; és külömbféle Római régiségektől, mellyek vidékiben ásatnak. Tata felé nyúlik egy vereses fehér erekkel díszeskedő márvány menetel. Ezen környékben jó bor terem, melly egy közel fekvő falutól Neszmélyinek neveztetvén mindenütt esméretes. Lak. kat. és ref.

Almás, nagy Almás, Almasmaschu mare, magyar és oláh mvs Erdélyben Kolosvár Vár. a' Kolosvári úton kis Petrihez 1. óra. F. U. G. Betlehen familia dült Almás, vagy Desö várral, Almás vizénél; lak. ref. és ó hitüek.

Almás, Homorod Almás, helység Erdélyben, Udvarhelyi székben, Erasszótól 13 óra. Lak. egy. hit. nevezetes a' sok föld alatti üregektől, mellyekben kövé változandó víz cseppeg, és sós forrásitól.

Almás, falu, Slavonia, Verőcze Vmegy. Csepini Adamovich uradalmáb. tartozandó Dráva' vizénél, meglehetős viza halászattal, és csudálatos B. Asszony képével.

Almás, (kis) falu Erdélyben, Hunyad Várm. nevezetes aranybányákkal. Szászváros-

Digitized by Google

tól 5 1/2 óra, lak. többnyire ó hitűek.

Almasdrai l. Alma.

Almazan, kis vs Duero folyónál Spanyol orsz. Soria tart. egy pompás kőhiddal ezen folyón keresztül.

Almazarron, (37° 31′ É. Sz. 15° 31′ K. H.) vs Spanyol orsz. Murcia tart. 4000 l.

Alme, Aliso, kis folyó Paderborni kerületben, melly Nienhusznál Lippébe szakad.

Almedina, kereskedő vs Marokkai orsz. egy bor's olajtermő vidékben.

Almegg, nagy, magasan régi mód szerént épült kastély és nemes föld Austriában Trauni fertályban, Alme vizétől vette nevét, G. Hohenfeldé.

Almeida, kis erősített vs Portugallia' Beira tart. Coa folyónál 550 h. 2150 l. 1810 eszt. Aug. 29-én Franciák által megvéttetett; 1811-ben pedig, minekutána legjobb részét levegőbe felvetették, elhagyatott.

Almeirim, helység és vadászpalota Portugallia' Estremandura tart. 300 h. borterméssel foglalatoskodik.

Almelo, kis vs Hollandiában, Yssel torkolatjainak oszt. Vecht folyónál, 2160 lak. kik gyolcs szövéséből, fehírítéséből, 's azzal való kereskedésből élődnek. Reformatus templomon kivül vagyon itt a' Mennonitáknak is egy. Fő helye egy Uradalomnak, melly Rechtern Grófokhoz tartozik, kiknek a' város' déli részén kastélyok vagyon.

Almenara, kis helység Spanyol orsz. Catalonia tart. Lerida és Balaguer között.

Almenara, kis vs Spanyol orsz. Valencia tart. nem messze középtengertől.

Almendralejo, mváros Spanyol orsz. Estremadura tart. termékeny vidékben.

Almerdingen, mvs Nördlingennél, Bajor orsz. Staufenbergi Báró Schenk familiához tartozik.

Almeria, Abdera, Portus magnus (36° 51′ É. Sz. 15° 8′ 45″ K. H.) vs Spanyol orsz. Granada tart. azon nevű folyónál és tengeri öbölnél, egy révvel, melly egy kastély által védelmeztetik, lakhelye egy Püspöknek; szóda és salítrom fabrikákkal. Ország terméseivel kereskedik. Vidékében sok sókutak, és olajfák vagynak.

Almeria, Villarica, vs régi Mexico' Tlaskala tart. éjszaki Amerikában, jó révvel a' Mexicói öbölben.

Almerio, szép vadász palota, egy helységgel Tejo folyónál Portugallia' Estremandura tart. Santaremnek ellenében, a' hol a' királyi udvar gyakran vadászattal mulatni szokott. Néha a' királyok is itt laktak, és Henrik király, a' ki az előtt Cardinál volt, itten temettetett.

Almersbach, mvs és uradalom Sayn Grófs.ban, Anspach Markgrafhoz tartozik.

Almexial, kis vs Portugallia' Alemtejo tart. melly híres az 1663 eszt. Spanyolok' megverettetésétől, 's melly másként Estrimosi, vagy Evorai ütközetnek neveztetik.

Almipigon, tó északi Amerikának Canada tart. melly a' felső tóba kifoly.

Almissa, Alminium, Pegunium, Dalmatziának tájéka, egy hegyes tartomány az alsóbb Cettinánál, tenger és Imoski vidék között vagyon. Jeles prosecco és muskatai bort természt. Cettinának torkolatjaiban mindenféle

Digitized by Google

nagy, és jó ízű halak találtatnak. Ebben fekszik

Almissa, tótul Omisch, tenger és Cettina között, egy sík, tengerbe nyúló föld' csúcscsán, magas sziklák tövében, 1200 lak. és egy Püspökkel, melly Spalatrói Érsekhez tartozik, de itten nem lakik. Vagyon itt egy nevelőház a' Policzani, és Dalmatziai szigetekbéli nevendékek' számára, hol a' régi tót nyelvre fordíttatott, és glagolitika betűkkel írt, és nyomtatott római Missalénak 's t. e' f. olvasásában 's a' t. szükséges oktatást vesznek. A' városnak vagyon egy réve, bortermése és kereskedése.

Almistra, Marvisia, hegy és fok Chio szigetében, Archipelaguszban, híres a' Malvázi bortól (Malvasier) melly itten terem.

Almodovar, vs Portugallia' Alemtejo tart. 522 h. 2500 l.

Almodovar del Campo, mvs egy várral Spanyol orsz. Mancha tart. 3000 l. egy ezüstbányával, bort, és olajt termeszt.

Almonacid, Racopolis nova, kis vs Spanyol orsz. uj Castilia tart. a' hol a' Gvadiela Tajóba foly.

Almondbury, kis vs York Grófban, Angliában, Halifaxhoz 3 mtfd. ettől nem messze feküdt a' régi híres Cambodunum vagy Camulodiunum várossa.

Almont, vs, és kastély Persiában Gilau tart. a' Caspiumi tengernél.

Almonchignois, vad nemzet éjszaki Amerikának Canada tartom. Chovacovet folyója mellett, és Quebek' déli részén fekszik. Voltanak itten a' Francziáknak néhány új szállásaik.

Almonte, kis folyóv. a' Spanyol Estremadurában, melly Truxillo mellett Tajó' vizébe foly.

Almoravidi, v. Lautunienses, régi Afrikai nemzetségek, kik Atlás hegyénél laktanak; fő helyök volt Maroccum.

Almouchignois, vadon nemzetség új Franczia orsz. éjszaki Amerikában, Chovacovet vizénél, Quebec vsához délre laknak. Nálok vannak néhány franczia szállítmányok.

Alms l. Alme.

Almsbury, Amesbury, északi Amerikának Massachusetti szabad Státusában kiszálló piacza Povov folyónál, 185 l. vashámorokkal.

Almstadt, helység Svecia' Smaland tart. Bleckingen tartománynak határinál, 6 mfd. Christianstadtól.

Almudevar, helység Spanyol orsz. Arragonia tart. Huescától 3 mtfd. észak felé, gazdag borban, gabonában és sáfránban.

Almuñecar, Almugnecara, (36° 52' É. Sz. 14° 14' K. H.) erős vs Spanyol orsz. Granada tart. közép tengernél, egy révvel és czukor plántálással. Ezen városban őriztették a' Mauruszok' királyai gyermekeiket, és testvéreiket, mint státusfoglyait, hogy az országban nyughatatlanságokat ne szerezhessenek.

Almunha, Almunja nagy helység Spanyol orsz. Arragonia tart. Saragossa és Calatajud között egy gyönyörű vidékben, a' hol Xalon és Grio vizek öszvefolynak.

Alne, Halanus, Alaunus, folyó Anglia Northumberlandi Grófságában, melly a' német tengerbe szakad.

Alnevick, vs Anglia' Northum-

Digitized by Google

berlandi Grófságában, Alne folyónál, 4700 lak. és egy révvel.

Alney, mostan the Eight, kis sziget Angliában, mellyet Saverne folyója Glocesternél csinál. Itten 1016 eszt. a' két királyok Edmund és Canut kettös viadalba szállottak.

Alnovia, mvs Gömör Várm. l. Jolova.

Alnumero l. Almarco.

Alomoton, erőség Europai Török bir.lom' Rum-Ili tart. Konstantzinápolyi tengerizugban, fekete tengernek Europába bényúlásánál; hihetőképen a' mappákon megjegyzett *Castel nuovo d' Europa*; mellynek ellenében *Castel nuovo d' Asia* fekszik.

Alociae ins. szigetek a' Czimbrusi foknál keletre, mostani nevök: Mors, Thye, és Wendsyssel.

Alondroal., kis vs Portugallia' Alemtejo tart. Elvastól 8 mfd. egy révvel.

Alone, vs a' Brigantesek' földén Británniában, Római őrállás.

Aloni, vs Chaldaeában, hol Zerbis vize a' Tigrisbe foly.

Alonia, Halone, kis sziget Marmarai tengerben, gazdag a' fehér borral, melly többnyire Konstantzinápolyba vitetik; vagyon egy azon nevü vs benne, melly lakóhelye egy görög metropolitának, jó révvel.

Alonianum, vs tulajdon Africában, Adrumetum' kerületében.

Alonta, folyó Asiai Sarmatiában, l. Terhi,

Alope görög vs 1) Lokrisek' földén Kynos és Dafnus között. 2) Phtiotisban Larissa és Echinos között.

Alopece, görög vs Athenétól 12 stad. Socrates e' községhez tartozott.

Alora, hajdan része Helsingen tart., melly másképp Sundhede nevet is visel, Liusna vize folytában.

Alorus, vs inrenső Axioson Macedon.ban. Methonehez 70 stad.

Alos, görög vs Phtiotisban, Amphrysosnál, Ptelevatól 110 stad. Krokis földén túl. Volt Alos Korinthus és Locrisban is.

Alost, Aalst, Aelst, (50° 56′ 18″ É. Sz. 21° 41′ 58″ K. H.) fabrikáktól nevezetes vs Belgiumban Schelde Dep. 11000 l. Dender folyónál, mellyen hajók a' városba mennek. Gabonát és komlót termeszt, és serfőzést üz.

Alota, Aluta, helység Korzikának nyugati részén Ajacciói öbölnél.

Alouzie, l. S. Luczia' szigete.

Alpár, magyar falu Pest várm. f. U. a' Váczi Püspökség lak. kat. 1125 számuak, Pest és Csongrád várm. határán. Már 1075. Geyza király említé adomány lev. Legeltetője szint olly híres; posta van benne.

Alpe, egy 9000 láb magosságu hegy Bajor orsz. Salczach kerül.ben

Alpenon, Alpenos, görög vs Lokrisban az Epiknemidesek' földén.

Alpesek, hajdan minden magas hegyeknek neve (a' régi Celta szótól Alp, melly fehéret jelent, mert többnyire a' magas hegyek' lánczai, a' legmelegebb nyárban is egy hópalásttal fedve vagynak) mostan pedig csak azon bérczek neveztetnek így, mellyek Franczia, Swaicz, Olasz, Német, Horváth és Tót országok között vagynak. Ezen hegyek hossza 180 mtfd. mellyek' teteji

Digitized by Google

örök hóval fedettek, az allyal pedig nagy hóval tele völgyeket, mellyek jéghegyeknek neveztetnek, formálnak. 23—35° K. H. és 44—48° É. Sz. terjednek, 's magokban 5—7000 □ mtfdet foglalnak. Különféle vidékektől különös neveket nyertek; ú. m. Tengeri Alpesek azok, mellyek legközelebbek a' középtengerhez és Nizzához, Monacotól egészen a' Viso hegyig, hol Po vize eredetét veszi, terjednek, és a' tulajdon Alpeseket az Apennini hegyekhez kapcsolják. Itt vagynak Col ardente és di Tende hegyek. A' Cotti Alpesek Visótól Cenis hegyig nyúlnak; itt vagynak Viso hegyén kivül Genevre és le col de la croix hegyek. A' szürke (görög) Alpesek Cenistől Isarn és Bernhard kis hegyén keresztül egészen a' Col de bon homme hegyig megynek. A' Pennini, vagy Sabaudiai alpesek, Col de bon homme hegyétől, Montblanc, Bernhard nagy hegyén, Combin, Mont Cervin (Silvio v. Matterhorn) hegyein által egész a' Mont Rosáig nyujtoznak. A' Swaiczi vagy Leponti Alpesek Mont Rosától Rhone (Rhodanus) mind a' két partjain, vagy Vallis völgyén 's Gothard bérczein keresztül Moschelhorn vagy Bernhardino hegyig Graubündteni Cantonban érnek, itt vagynak Rajna, Rhone és Rüsz folyóknak eredeti. A' Rhäti Alpesek Bernhardinotól, Graubündten Cantonon és Bajor országon által Három urak csúcsához (Dreyherrnspitz) Salzburg' és Carinthia' határinál, és délfelé monte Pelegrionohoz érnek; itt vagynak Inn, Etsch, Oglio, és Adda folyóknak forrásaik. A' Noricumi Alpesek Három urak' csúcscsától egész Carinthián által Drávának bal partján Salzburgon, Austrián és Stirián keresztül a' Sopronyi térségig Magyar orsz. széllednek. A' Carni alpesek Monte Peregrinótól Száva és Dráva folyói között Terglou hegyig, hol a' Száva ered, terjednek. A' Juli alpesek Tergloutól Szávának és Culpa vizeknek jobb partjai 's Adriai tenger között Klek szikláig Zeng mellett nyúlnak, és Friault Istriától, kiváltképen pedig egész felső Olasz országot Carinthia', Croatia' és Slavoniától elválasztyák. A' Dinari alpesek Clektől Sophiáig lemennek Szávának és Dunának jobb partjain, és Hemusz (Balkan vagy Szardi bérczek) hegyében, melly fekete tengerben Emineh és Bosphoruszban Kara Burnu fokain végződik, elvesznek. — Szalczburgon, Carinthián, Stirián keletre Croatziába és Dalmatziába nyújtozó alpesek többet felinél vesztenek el az említett bérczeknek rettenetes nagyságokból. — Alpeseken keresztül vezette hajdan seregeit Hannibal Olasz orsz.ba, 's hihető hogy a' Cenis hegyén által; 's 1794 eszt.ben nyárban épen azon hegyeken ment által Buonaparte mint Fővezér seregeivel Olasz országba. — Napoleon uralkodásától olta 4, igen nevezetes útak készültek az Alpeseken. 1) Cenis hegyén által Lanslebourgból Suzaba. 2) Simplor hegyén által 8 mfdnyire a' hol 264 köoszlopokon álló hidak vagynak; legnagyobb magassága 6174 láb

Digitized by Google

láb tenger színe felett. 3.) Geneva hegyén keresztül Spanyol orsz.ból Olasz orsz. ba, és 4) Nizzából Genuába. — A' Svàb Alpesek vagy az Alb: ez egy 15 mfd hosszú 's 2—5 széles hegyek' láncza, melly a' Duna és Nekár környékeit keríti, 's többnyire délkeletközi részén Vürtembergi orsz.nak nyúlik, 's tulajdonul a' fekete erdönek(Schwarzwald)folytatása. A' legmagasabb 's legterméketlenebb része, v. a' durva alb v. alp, Nekárnál fekvö Szulcztól Vürtembergi országban északkelet felé ezen folyó mellett egészen Tübingen környékéhez terjed, azután egyenesen keletre menvén Ulm' ellenében végzödik; a' gyengébb Hochgestraszt, a' legalacsonyabb 's legterméketlenebb Albuch' bérczeit formálja. Ez magas, durva 's hideg, és alkalmasabb a' juhtartásra, mint a' vetésre. Ezen környéknek lakosi igen sok lent vetnek 's elfonnak. 400 szövöszékben 700000 réf készül eszt.ként, mellyek 3/4 fehérítlen Swaiczba, 1/2 fehérített Olasz orsz.ba részént az Urachi gyolcskereskedö társaság által vitetik; 's ezért 300000 for. kész pénz az országba jö. — Az Algaui Alpesek Appencelli 's Tyroli Alpeseknek északi szél-láncát formálják, Memmingen vstólBoden taváig, a' legmagasabb Hochvogel nevü 9000 láb magasságú hegy, ez mint több más is esztendö' nagyobb részén megtartja havát. Itt erednek Lech, Iller, Bregenz 's Aller folyók. — Ezen Alpesek láncában 7 milliom ember lakik; 1—2 milliomig a' Celti-Gallusz, 8—900000 Olasz, 1 milliomon feljül Tót és 3 mill. a' Ném. nemzethez tartozik. Találtatnak közttök 1 1/2 mill. pásztori nemzetek, kik az alpesi gazdasággal és baromtartással, kirekesztvén egyebet, foglalatoskodnak. — Ezen Alpesektöl 3 Francz. Dep. neveket nyertek, u. m.

Alpesek (felsö Alpesek Dep.) neve vagyon fekvésétöl az Olasz Alpeseknél, és foglalja a' hajdani felsö Dauphinéhez tartozó Gapenzois, Embrunois, és Brianzonnais tartományait. A' téressége 136 1/2 □ mfd. és népessége 124760 emb. áll. Ezen tartomány igen hegyes és erdös; Durance és Drac 's t. vizek is keresztül folyák. A' klima elég durva 's a' föld terméketlen A' hegyeken sok zergék, medvék, murmutérok, vádkecskék, fehér nyulak, fogoly madarak, fáczányok, sasok 's t. ef. találtatnak. Három, u. m. Gapi, Embruni és Brianzoni községkerületekre oszol, 's 115 községeket számlál 23 Cantonokban. Fö városa Gap.

Alpesek, (alsó Alpesek Dep.) ennek hasonlólag az Olasz Alpeseknél való fekvésétöl vagyon a' neve, foglalja magában a' felsö Provencet; téressége 134 1/2 □ mtfd. a' lakosi 146990. Hegyes tartomány, levegöje mérsékelt, 's termései e' következök: t. i. gabona, krumpli, alma, körtvély, mondola, bor, 's barom. Ezen Dep. 5. u. m. Dignei, Barcellonneti, Castellanei, Sisteroni és Forcalquieri község kerületekre oszlik, mellyek egyetemben 260 községeket 28 Cantonokban foglalnak. Fö városa Digne.

Digitized by Google

Alpesek, (tengeri Alpesek Dep.) l. Tengeri alpesek.

Alpesek, (Æthiopiai) úgy neveztetnek a' Habessini bérczek, mellyeknek egy ága a' veres tengernél fekszik. Öszvekapcsoltatnak, a' mennyire tudjuk, azon magas hegyekkel, mellyek Hold, vagy Lupata bérczeinek neveztetnek, 's egész déli Afrikában sok ágakból északról délfelé terjednek, 's jó reménység fokánál végződnek.

Alpen, Uradalom, vs, kastély, Koloniai kerületben, Bertheim-Steinfurti Grófé. Prusszus király alatt.

Alpensee, (alpesek tava) Alpsee, folyó Bajor orsz. Königseck-Rothenfels Grófs.ban, Stillach által Illerbe kifoly.

Alpeso l. Almarco.

Alphano, Fraxinum, mvs Portugalliában, Alemtejo tart. Evasból Lissábonba vezető úton.

Alphe nagy helység 2600 lak. nem messze Rajnától Leyden és Vörden között Hollandiában.

Alphen, Alpenum, Albina, nagy mvs Hollandiában, Rajna vizénél, Leyden és Wörden között.

Alpheus, Alfeo, l. Carbon.

Alphsee l. Aab.

Alpirsbach, fő hivatal és vs fekete erdőben (Schwarzwald) Würtembergi orsz.nak Calv kerületében Kenzignél, melly a' várossal eggyütt 1840 lak. foglal, az idevaló evang. Klastrom hajdan Benediktinus Apáturság volt. Első evangel. Apátura lön 1563 eszt. Szomszédságában ezüst, réz, 's kobáltércz ásatik.

Alpnach mvs a' Lucernai tónál Unterwaldeni Cant.ban.

Alpnach, Altnach, mvs Svaicz' Unterwaldeni Cant. Pilátus hegynek tövénél, 's az Alprachi tónál; vagyon egy kiszálláspiacza és portékák' tárháza.

Alpnachi tó, egy fő része vagy öble a' Vierwaldstädti tónak, nevét nyerte Alpnach mvstól, mellynél Aa folyó belészakad.

Alpon Veccio, Alpinus, fol.v. Veronai és Velenczei tart. Etsch vizével eggyesül.

Alps l. Aups.

Alpsee l. Alpensee.

Alpsteig, hegy' teteje Krieglach és Ratten völgye között felső Stiriában Brucki kerül. 3297 Párisi láb. magosságú tenger' színe felett.

Alpuente, királyi mvs Spanyol orsz. Valencia tart.ban egy kastéllyal.

Alpujares, las Alpuyarras, Alpuxarras, magas bérczek Spanyol orsz. Granada tart. Granada, Almeria, középtenger és Sierra Nevada nevű bérczek között. Délről észak felé 12.'s keletről nyugat felé 20 mfdre terjednek; ez egész Spanyol orsz. a' legnépesebb környék, mellyet a' lakosok' szorgalma termékennyé tett, kiváltképen selyemben, borban és gabonában.

Alqueri, l. Alghere.

Alre, folyó Anglia' Hanp' Grófságában, melly Southamptonnál tengerbe foly.

Alresford, kis vs Hant tart. Angliában Alre vizénél.

Alrick, Elrick, Alricae, Elrica folyó Twe dale tart. Scotiában, Selkirk alatt Twede vizébe foly.

Als, folyócska Austria' Ens alatt lévő részében. Ered a' Dirnbachi bérczekből, 's Herrenals felé menvén ezen nevet nyeri; innét Bécsbe foly és Rossaunál Dunába

Digitized by Google

esik. Sokszor pusztító lészen, ha a' források nyilásakor a' hegyek között feldagad. Ezen folyótól nyerte nevét az Alseri külső vs Bécsben.

Alsa l. Ill.

Alsbach helység Wied tart. al Rajnai részen, Pruszus kir. alatt, vas hámora által nevezetes.

Alsch, uradalom Bayreuth és Eger között, most a' Bajor koronához tartozik.

Alschhausen, hajdan egy Commentursága a' Német Rendnek Sváb orsz.ban, mellyben az Alsatiai és Burgundi Tartomány-Commenturnak lakhelye volt. Most Vürtenbergi koronához tartozik.

Alschhausen, hegyen épült vár, 's mvs hajdani Altorfi országbiróság, Königseck, és Scheer Grófságok között.

Alschwangen, vs egy kastéllyal Orosz Curlandi Gouv. Bálti tengernél.

Alsen, igen kellemetes és termékeny Schlesvigi Herczegséghez tartozó sziget a' kis Bálti tengeren 15000 l. 6 □ mfden. Fő vsa Sonderburg.

Alsenz, jeles helység Donersbergi ker. azon nevü folyónál Maincz alatt.

Alsfeld, ó, jól épült vs egy régi várral Hassziai Hercz. nek felső részében Schvalm folyónál, 499 h. 3000 lak. 2 templommal, posztó 's gyólcs fabr. Culpisius János' Györgynek, ama híres Publicistának, születéshelye.

Alshath, folyó Tragana tart. nagy Tatárságban.

Alsheda, Község Sveczia' Jönköpingi ország-kapitányságban Adelforsi aranybányákkal.

Alsheim, Adolzheim, vs Donnersbergi ker. Maincz alatt.

Alshier l. Algier.

Alsingsund, Alsae fretum, tengerzug a' Balti tengerben, Alsen' szigete, és Schlesvigi Herczegség között 6—7 mfd hosszú, 's némelly helyeken szélessége egy mtfdet se' teszen, másképen Sunderburgi zugnak is neveztetik.

Alsiz, Else, Als, Alsar, Alisuntia, Elza, kis folyó Luxemburgi Her.ben; hajdani Lothringia szélin ered, és Luxemburgnál Sour vizébe foly.

Alsleben, (nagy) vs 's fő helye egy azon nevü kerületnek Vesztfaliának Saale oszt. Hallei ker. Saale folyónak bal partján 4 kapukkal, 1 templommal, 1 Postaházzal, 86 serfőzőhelyekkel, 198 h. és 1128 l.

Alsleben, (Altdorf) Nagy Alslebennek külső vsa Anhalti Herczegnek kastélyával, 1 majorral, 's temető hellyel, 1 Ispitállyal, 136 h. 800 l.

Alsó Borgo, katonahelység és nagy plébániás falu, melly tulajdonúl 6 falukból, ugyan annyi templomokkal, áll, Erdélynek Doboka Várm. egy szoros általjárásnál Bukovinába.

Alsó Lendva, (Unter Limbach) mvs és vár Magyar orsz. Szala Várm. hajdan Római szállítmány, Lindavia név alatt. Egykor Bánfi famil. lakhelye és jószága, most H. Eszterházi Uradalma, és kastélya. Egy kath. Plébániával és póstaházzal. Bakfa és Csáktornya között.

Alsone, vs Languedock tart. Frequel vizénél Franczia orsz.ban.

Alsó-Sajó, tótúl (Nizna Slana) ref. Plebániás falu Magyar orsz. Gömör Várm. hol sok vasat és czinobriomot nyernek. F. U. G. Andrássi, Rosnyóhoz 13 óra.

Digitized by Google

Alsó Zdanya, tót falu Bars Várm. Garan vizénél, f. U. a' k. Kamara, Schelmeczbányától 3 óra savanyu vizzel 319 lak. kat.

Alstahong, helység Norvegia Drontheimi Püspöki hivatalában, a' Püspök' lakóhelye.

Alstädt, Altstädt, kis vs, vár, 's hivatal egy Superintendenséggel Thuringiában Songershausen és Querfurt között. Rane vizénél, Saxen-Veimari Herczegnek birtoka. Itt sok hamuzsír főzetik, 's külső országokba hordatik.

Alster, kis folyó Holsatiában Stornmarnba ered Gieselbeck falunál, külömbféle folyókat felveszen, Hamburgnál kis tengerré szélesedik 's ottan Albisba esik.

Alt: Olt, Aluta, Alvata, meglehetős nagy folyó Erdélyben, melly Kárpát bérczeihen Tarkó hegyből ered, 's minekutána több kissebb folyókat u. m. Hargith, Fekete, Farkas, Vargis 's Sommerbachot felvévén Fogaras várnál, 's Rothenthurm passzusnál elfolyván, egész Erdélyt 's Oláh országot északról délfelé áltfutja, végtére Nikopolynak ellenében Turm mellett, Dunába foly. Sok aranyat hajt magával.

Alta, Alten, egy tartomány' darabja nyugati Finnmarkban Norvegiában. Itten volt a' legújabb időkben egy Danus missio a' pogány Finnok 's Laponok térítésére.

Alta, helység Sveczia Hälsingland tart. Voxna folyónál, melly innét 2 mfdnyire Lisnába esik.

Altai, Altay, bérczek Szibiriának déli részén, egy ága a' magas Thibeti hegyeknek. Ezen Altai hegyeknek Irtisch és Ob folyók között terjedő ágai Kolyváni, Obtól pedig Jenisei folyóig Kuszneczki bérczeknek neveztetnek. Romlott formájok vagyon, mindazáltal még is hibáznnak Vulkánnak minden nyomai; durva levegő, sok kopasz térek és szoros, 's hóval tele völgyek látt'atnak rajta. A' Kolyvani hegyek erdősek, lapos, többnyire száraz termékeny 's sok falukkal rakott völgyektől áltvágatnak 's gazdagok az érczekben. A' Kuszneczkiakban is vagynak sok erdők, de egyetemben sík nyílt termékeny 's népes vidékek is. Nagyobb részént köterületes bérczekből állanak, mellyek grániton kivül, melly főmateriája, porfirkövet, jaspist, márványt, 'snagy kincseket rézből, czinből, ólomból 's köszenekből foglalnak. 1771 eszt. ben láttatott egy illy köterület Tom' jobb partján égni, melly 4 esztendőkkel azelőtt meggyuladt. Az ottani torfás sárrétek is, néha egész esztendeig égnek. A' keleti bérczekben találtatik ezüstbánya.

Altaicha l. Aicha.

Altamura, Lupatia, 1) vs 15890 lak. 's kerületi fövs Nápoly orsz. Terradi Bari tartom. 6 mtfd. délnyugatra Baritól. Itt sok Görög lakik. 2) mvs Moréában, Zaconia tart.

Altan, legnagyobbik azon sótavak között, mellyek Caspium tengernek északi részén, orosz Astrachan Gouv. ban vagynak.

Alt-Anhalt, puszta hegyen épült vár Harczgerodnál Anhalti Herczegs. ben. Minden Anhalti lineáknak familiaháza.

Alt-Arad, Ó-Arad, privilegyi-

Digitized by Google

ált mvs, és járás Arad Várm. Maros vizénél. Régi várától, II-dik Béla király alatt itt tartott gyüléstől, 's ennek temetőjétől, egykori káptalányától, 's Törökökkel vívásától híres. A' kir. Kamara birtoka. Lakosi magyarok, németek, ráczok, oláhok és zsidók. Kat. plébániával, egyesült és óhitű templommal, zsidó sinagógával. Egy ó hitű görög Püspök lak.; Várm. gyülése itt tartatik; Tanács, só, posta és harminczad hivatal 's Minoriták' Gym. van benne.

Altare, mvs Olasz orsz. Montferrati Hercz.ben, Genua és Finale tart. határán.

Alt Aussee l. Aussee.

Altaville, vs Nápoly orsz. innenső Hercz.ben 2400 lak.

Altay, Altajus m. vagy is az aranyhegyek. Nagy Tatárságban Asiában fekvő bérczek, Oby és Irtisch folyók között. Siberiát különözik Kalmuk és Mongol tartományoktól. Jenisei fő és Baikáll tó között Sajani bérczeknek neveztetnek, és éjszakra 's délre mind a' két tengerekig nyúlnak.

Alt Brandenburg l. Brandenburg

Alt Breisach l. Breisach.

Alt Bunczlau, hajdan egy királyi kerületbéli vs Cseh orsz. most középszerű mvs 90 h.'s több kath. templom. kal. A' Lakosok, kik csehül beszélnek, földmívelésből, városi keresetből 's kép-kereskedésből élnek.

Alt Carleby l. Carleby.

Alt Castilia, tartom. Spanyol orsz. melly négy, ú. n. Burgosi, Soriai, Segoviai, 's Avilai tartom.kra oszlik; ł. mind eggyiket.

Alt-Czenstochau l. Czenstokau.

Alt-Damm, Damm (25° 24′ É. Sz. 32° 32′ K. H.) erősített vs felsöbb Pomerania' Randovi ker.ben Plöne folyónak Dammi tónál lévő torkolatjánál 262 h. 1910 l. kik gyolcs és posztószövéssel, kereskedéssel 's halászattal foglalatoskodnak.

Altdöbern, vitézi jószág és mvs alsó Lusátia' Calavi ker. 452 l. 's póstastátzióval; 5 meglehetős vásárok esnek itten.

Altdorf, ó falu, Altendorf, mvs Magyar orsz. Szepes Várm. Tiszán innént való ker. Galicziának határinál Poprad fónál egy völgyben, mellybe Magura hegyén általmenni kell, az országúton, egy fő harminczaddal, 960 kath. 12 evang. 40 zsidó lak.

Altdorf, vs Bajor orsz. Rezat ker. 246 h. 2000 lak. és egy várral; egy törvényszéknek, 's számtartóságnak helye. Itten több Berchtolsgadeni familiák, mellyek mint fabrikánsok faragókra, esztergásokra, skatulya csinálókra osztatnak, találtatnak.

Altdorf, (47° 48′ 20″ É. Sz. 27° 18′ 55″ K. H.) mvs Vürtembergi azon nevű ker. nem messze Schusztól 400 h. 2030 l. 1 mustrakolával.

Altea, (38° 49′ É. Sz. 16° 50′ K. H.) kis vs Spanyol orsz. Valencia tart. Denia és Alicante között Guadaleste folyónál, 4800 l. a' hol sok bor-, len, selyem, méz, és haszonhajtó üveghuták találtatnak.

Altea Catega, nagy mvs Estremadura tart. Portugalliaban Tajo vizénél, Lissabontól 5 mfd. Lakosi csak nem mind halászok.

Alteich, (Nieder) hajdan híres Klastrom Bajor orsz. alsó Duna ker. termékeny vidékben. Ezen helyen volt valaha egy tölgy berek, mellyben a' régi ösök az ő

Digitized by Google

bálványiknak áldoztak.

Alte-Fluth, mesterséges folyó Brandenburgi közép megyében, melly által Finow folyó Havelhez csatlik.

Alte Land, hosszú, de szük tájék Vesztfalia' északi oszt. Lühe és Este folyóktól áltvágatott, igen jól mívelt, kövér 's lapályos földje vagyon, azonkívül bősége a' gabonában, gyümölcsben, fözelékben, kivált a' tormában, kenderben, lenben, szarvasmarhákban és lovakban. Faluk itten nem találtatnak, hanem csak eggyenként lévő házak, mellyek 10 Eklésiákra osztatnak, a' lakosoknak tulajdon Felsőségeik vagynak, mellyeknek törvényházok Jorki Eklesiában vagyon.

Altelia, kis vs Nápoly orsz. tulsó Calabria' tart. Sanuto folyónál.

Alt-Els, magas hegy a' Svaiczi bérczek között, 11432 láb magasságú.

Altemárk, tart. Brandenburgiában, Lüneburg és Magdeburggal, Prignitzel és közép Markkal határos; hat kerületekre osztatott fel. Termékeny föld, Elbe és más vizektől nedvesül, fő vsa Stendal.

Altemberg l. Abrudbánya.

Alten l. Alt és Alta.

Altena, Altenacum (51° 15′ 36″ É. Sz. 25° 15′ 36″ K. H.) vs a' Bergi Ruhr oszt. Lenne és Nette folyóknál egy régi várral. Igen népes 603 h. 3220 l. 1 luth. és 1 refor. templommal; a' lakók igen nagy kereskedést üznek vas dróttal, mellynek okáért 1744 eszt. egy társaság különös szabadságokkal felruháztatott. 1750. Apr. 22-kén több 300 házn. elégett belőle.

Altena, kis tart. déli Hollandiában Maas és Biesbos között egészen Hensdenig terjed. Altena vára már elrontatott, és ezen tájék azután Vorkum vstól Vorkumi vidéknek neveztetett. Hajdan ezen tart. Gróf Hoorn Fülephez tartozott, a' kinek 1568 eszt. Brüsszelben feje vétetett, 's ezután annak özvegyétől 900000 forintokért a' Hollandiai Státusoknak általadatott.

Alten Albenreut, falu Cseh orsz. Ellnbogeni ker. a' Fraisi vidékben, festő ércz és kobált bányákkal. Nem messze innét vagyon Neu-Albenreuth, egy nagy falu melly sok szabadságokkal bir, több fabrikákkal 's egy fegyvermühellyel, mellyben legjobb hadi és gazdagságbéli eszközök készülnek.

Altenau, bányaváros Vesztfalia' Harcz oszt. Osterode ker. Klausthal Kantonjában Oder folyónál 1 templommal 190 h. 1060. többnyire bányász lak. Az egy fertályra a' város felett eltávozott ezüstbánya egy főző, 1 olvasztó, 3 mívelő, 2 pergelő házakból, és 2 érczzúzó malmokból áll. Itten 8—9000 ezüst márka, és 20000 mázsa olom feldolgoztatik. A' vs alatt találtatik egy vas mühely 1 kemenczével.

Altenbecken, plébániás falu Vestfalia' volt Fulda oszt. Höxten ker. Driburgi Cantonban, mellytől nem messze az esmeretes Bullerborn egy hegynek tövénél, nagy zuhogással ered, de nem sokára megint a' föld alatt elvész. Közel a' faluhoz vagynak vasbányák, mellyek az újabb időkben nagy igyekezettel míveltetnek.

Altenberg, falu Stiria' Brucki ker. Mürzzuschlagtól észak-

Digitized by Google

ra esik egy rettentő 's vadon hegységben, a' vad, és bükfa alpesek között, közel a' Mürz eredetéhez, Austria' határinál.

Altenberg, Stiriának Marburgi ker. egy szőlőhegy Luttenbergtől dél és kelet között Magyar ország határinál. Itten a' legerősebb Luttenbergi bor terem.

Altenberg, kis bánya vs és hivatal Misniának érczes hegyi kerül. Veiseritz folyócskának eredetinél 4 mfd Dresdától Cseh orsz. határi felé 275 ház. 1200 lak. Itten legjobb czínbánya vagyon az egész Saxoniában. A' Zwitterstocki czin legjobb az Angliai és Csehországi után; azonkivül sok csipkéket kötnek itten, és egy gáliczforrás is találtatik.

Altenbergi vasbányák, Gemündnél Carinthiában, hol az ércz nagyobb részént télen szánon a' hutákhoz vitetik. Erős mészáros kutyák viszik az üres zsákokat a' bányákhoz 's megtöltetvén hazahuzzák azokat.

Altenberga, falu Gothai Herczegségben egy kellemetes völgyben, 57 h. 200 lak. kik barom tartással foglalatoskodnak. Mellette vagynak egy dombon az első Sz. János Thuringiában felszentelt templomának düledéki, mellyet 724 eszt. Bonifaczius (Vinfried) Németek' és Turingiak' apostola építetett.

Altenbiesen, Vieux Jones, Ballivia Juncetana, hajdan a' Német vitézi Rendnek prébendája nem messze Maestrichtól.

Altenbraak, műhelyes helység Vesztfáliának Saale oszt.ban Blankenburgi ker. 49 h. 343 l. 1 vasműhellyel, 2 magas kemenczével, 2 érczzúzó malmokkal, 's 1 hivesítő kemenczével; a' közel lévő Lajos műhelyben 1 szerszám 's 1 hives hámor, Treseburgban pedig, melly 17 h. 122 lak. áll, vagyon 2 sarkantyú műhely, és 1 puskapormalom.

Altenbruch, Oldenbrook, (53° 50' 5'' É. Sz. 26° 25' 16'' K.H.) helység Vesztfáliának északi oszt. 376 h. 2600 l. és 1 révvel; eleven kereskedést 's hajókázást üz.

Alten-Bruchhausen l. Bruchhausen.

Altenburg, Magyar Ó-Vár, jól épült mvs Magy. orsz. Moson Várm. Lajthának Dunába való folyásánál egy szigetkén; szép várral, Piaristák klastromával, és Gymnásiummal, Vármegye házával. Mosonhoz 1/4 mfd. A' lakosok, kik nagyobb részént németek kat. és evang. föld miveléssel, barom és gabona kereskedéssel foglalatoskodnak, gabonájikat házok előtt gödrökbe tartják, 's azután gyakran Bécsbe viszik. Sachsen-Teschen Herczeg. Albertnek birtoka.

Altenburg, Körös-Bánya, mvs Erdélynek Hunyad Várm. fehér Körösnél, arany bányákkal.

Altenburg, közönség. Deutsch-Altenburg, mváros Austria' Ens alatt való részében Bécsi erdő alatt való negyedben 4 posta Bécstől egy plébániával, 1 uradalmi kastéllyal, egésséges ferdővel, és 114 h. A' póstaváltás innét Haimburgba vitetett által.

Altenburg, vár Carnioliában Neustädtleri ker. 3 egésséges meleg ferdőkkel.

Altenburg, kis falu egy romlott várral Svaicz' Argaui Cant. nem messze Brucktól;

Digitized by Google

ezen várban laktak elejénten a' Habsburgi Grófok; 's minekelőtte álltették lakjaikat Habsburgba, Altenburgi Grófoknak neveztettek.

Altenburg, szép Benediktinus' apátság Austria' Ens alatt való részében, Obermannhartsbergi negyedben 7 óra Kremstől, nem messze Camp folyótól.

Altenburg, (Palaeopyrgum) Herczegs. Saxoniában 5 mfd. nyugatra Lipcsétől, mellynek legnagyobb része a' Sachsen-Gothai Herczeghez tartozik; kinek főhatalma alatt van a' kisebb Sachsen-Coburgi rész, vagy a' Saalfeldi kerület is. A' felsőben 25 1/2 □ mfdön 98780 l. az alsóban 10□ mfd. 30500 l. vagynak. Folyói e' következők: Saale, Pleisze, és Sprotta. Ezen Herczegs.ben több erdőkkel fedett hegyek vagynak, és igen termékeny 's jó mívelt a' földe, melly sok rézzel, vassal, sallókővel, kobálttal, timsóval, gáliczkővel, sóval, gabonával, fával, gyümölcscsel, borral, szarvas marhával, lovakkal, vadakkal, halakkal szolgál. Fő vsa a' Sachsen-Gothai részének

Altenburg, (51° 11'' É. Sz. 29° 52' 30'' K. H.) Pleisze folyónál igen termékeny 's kövér vidékben 9484 l. 1264 házokban, 's ezekből némellyek igen szépek. Itt vannak az egész Herczegs.béli felsőségek, 's a' Fő Superintendens. A' kapu előtt lévő sziklán vagyon egy jeles vár, mellytől 1455 eszt. Szász Herczegek, Ernest és Albert, Kaufungi Konrád által megfosztattak. Még azon vidéket, mellyen ez történt, most is mutatják, néhány rajzolatokkal eggyütt egy szobának bolthajtásán. Látásra méltó a' várban a' nagy szála; a' szép orgona a' vár templomában; a' vár kertje, 's az igen kellemetes mulató erdőcske. Nem messze ettől egy dombon fekszik a' Gothai Hercz. Fridrik által 1705 eszt.en fundált Magdolna' szerzete, melly most 1 Fejedelem asszonyból, 12 szerzetes, és 20—24 nevelő kisasszonyokból áll; kik a' régi rendelés szerént, piros pantlikán egy megaranyozott rend-jelet, mellyben Jezus neve elvont betűkkel nyomva láttatik, viselnek. A' Felsőségek, mellyek Gothában laknak, csak gyülésekkor jönnek ide. Az *illustre Gymnasium* 1703. eszt.en fundáltatott, találtatik itten 1 árvákháza 's 1 fenyítékház is. A' lakosok gyapju, pamut, porczellán, 's keményítőfabrikákban, ser és pálinka főzésben, jeles gabona, barom, materia, festék, 's fűszerek kereskedésében élelmeket találják. A' környülfekvő helységeknek lakosi a' derék földmívelésből gazdag emberekké lettek, 's az ő Vendi, részént drága, öltözetjeiket megtartják. A' fő útak Altenburg körül szép hárs-alleékkel ki ékesítve vagynak.

Altenburg, hajdan Babenburg, egy régi romlott vár Bámberg vsnál, a' keleti Frankoniának Volkfeldi tart.ban feküdt, 's lakhelye volt a' hatalmas Babenbergi Grófoknak. Most Bajor orsz. Main' ker.hez tartozik.

Altenburg, vár és Státus urodalma Stiriának Cillei ker. ben Sáva vizénél az előtt Laybachi Püspökhez tartozott.

Digitized by Google

Altenburg, 1) Uradalom és vár Tyrolisban Innvizénél. 2) Vár egy magas hegyen Schwalm vizének Erderbe folyásánál. 3) Mvs Bunzlai ker.ben Cseh orsz. régi dült várral, cseh neve Stáry 'sa't.

Altendorf, templomos falú Vesztfaliának Leine oszt. Eimbecki ker.benHolzemme vizénél, alig egy fertály óra Holzmindentől, 50 h. 540. lak. Itt vagyon a' nagy Flottoi gyolcs, parket, 's fonál kézimívv. és az Elberfeldi vászonfehérétő. Ezen falú 's Minden között, vagynak a' Holzmindeni vasmühelyek, 3 hivesitőkemenczékkel, 1 durva vas, 1 aczél, 's 1 késcsináló mühellyel, 4 fényes hámorokkal, 4 vaskőszörülő malmokkal.

Altenfähr, falu Rugez Szigetén, hol a' fő áltmenetel lel Stralsundba.

Altengaard, Finnmarki hivatalban Norvegia' Drontheimi intézetében; lakja egy tisztartó.

Alten-Geysing, l. Geysing.

Altengottern, Unstrul folyónál Thuringiában 244 h. itten sok anist és Koriandert termesztenek.

Altenhagen, (52° 26′ 29″ É. Sz. 26° 59′ 20″ K. H.) falú Vesztfáliának Leine oszt. hol jeles cserépedények fehér agyakból készittetnek.

Altenhasseln, v. Haslan, fó., és hivatal jó borterméssel, Frankfurti Hanaui Her.ségben, fél óra Gelnhausentől.

Altenhofen, Altea hóvia, Curia vetus, kis vs Austriában Mühi fertályban, a' Dunánál, egy várral.

Altenhofen, Althofen, Mvs Carinthiában, Klagenfurti ker. ben egy várral, 1 kemenczével 's 1 vashámorral, környékében.

Altenkamp, Mvs Szirziek klastromával Rheinbergnél Alpenhez 1 mfd. Itt nagy vesztességet szenvedtek a' frigyes hatalmasságok a' Franczióktól 1760 eszt.

Altenkirchen, vs Sayn Gróf. ban, Nassau Ussingi Her. nek birtoka 100 h. 1,500 l. kormányozásnak széke.

Altenkundstadt, szép és nagy falú Bajor orsz. Main ker. ben Veres Main folyónál, 80 lak. kik között sok Zsidók vagynak. Több örlő, 's deszka malmokkal.

Altenlandsberg, vs Brandenburgi közép Markb an 144 h. 1,050 lak. mellyek ser és pálinka főzéssel, posztó és rása szövéssel foglalatoskodnak.

Altenmarkt, (47° 43′ 20″ É. Sz.) Mvs 's jószág Ensz alatt való Austriában, Bécsi erdő alatt fekvő negyedben helybéli káplánysággal.

Altenmarkt, Mvs Felső Stiriának Brucki ker.ben Ensz felett való Austriának határinál 19 mfd. Grácztől egy utra ügyelő hivatallal s' póstaváltás' helyével.

Altenmarkt, jeles falú Bajor orsz. Isar ker.ben Alzának Traunba befolyásánál, fegyver, 's szeg-mühellyekkel, mellyeknek művei igen híresek.

Altenmünster, kis Mvs szép Klastrommal fel Bajor orsz. Frifingai Püspökségben, sok erdőkkel.

Altenmur, szép nemesi jószág Frankoniában, Altmühl vizénél, és kerületében; Ur. Székével.

Altennötting, szép Mvs Bajor orsz. Salzach ker.ben 1,360 lak. Lakh. a' tartomány törvényszéknek. Itt vagyon egy igen régi Szüz Máriá-

Digitized by Google

nak felszentelt templom, hova gyakran bucsut járnak, 's mellyben Tillynak sírja vagyon.

Altenplatow, Burkus Királyi vár és uradalom Magdeburg Her.ben az Anhalti határon.

Alten-Rothenburg, hegyen épült vár a' Hohenbergi Grófságban, Feketę erdőben (Schwarz Wald) Würtembergi orsz.ban 2 mfd. Tübingentől.

Altenryff, Alta ripa, Cisterciták apátsága Swaicz' Freyburgi kant, Sane folyónál.

Altens, tengeröből Norvegiában.

Altensalza, Mvs Vesztfáliának volt Albis oszt. Magdeburgi ker.ben Grosz Salzai kant. 94 ház. 's 148 lak. nem messze tőle esik a' Schönebeckhez tartozó zöld pázsittal kirakott sáncz.

Altensteig, kis vs Austria' Ens alatt való részében, Manhart' hegye felett fekvő negyedben, egy hegyen épült erősséggel, üveghutával, kat. plébániával, és egy tartományi törvényszékkel.

Altensteig, kis vs egy sziklás hegyen a' Fekete erdőben (Schwarzwald) Nagolt folyónál, Würtembergi orsz. Calw ker.ben 1550 lak. 's 1 régi hegyen épült várral; lakh. egy fő erdőtisztnek; jeles lenmiveléssel.

Altenstein, vár és urodalom Würczburgi Hercz.ben Coburgi határoknál, mellytől Stein Bárók Altensteiniaknak neveztetnek.

Altenstein, Meiningi Herczegséghez tartozó hivatal és hegyen épült vár, Hennebergi Grófságban nem messze a' Liebenstein nevü egészséges forrásoktól, gyönyörü környéke miatt közönséges nyári lakhelye a' Her.nek.

Altentorp, kis vs Hassiai Herczegségben.

Altenweddingen, plébániás falú Vesztfália' volt Albis oszt. Magdeburgi ker.benLangenweddingeni kant. egy majorral, 160 ház. 's 1,160 lak, A' szembetünő bányászatnál vagyon egy göz-erő-mivet a' viznek felszivására, és egy üveghuta.

Altenwerder, a' Vesztfália' alsó Albis oszt. tartozó, Albistól formáltatott sziget, igen kövér 's termékeny földdel, 133 ház. 's 1000 lak. kik gyümölcs, barom, lovak' tartásával, 's hajócsinálással foglalatoskodnak.

Altenweiher, vasmühely Bajor orsz. Regen ker. nem messze Vilsecktől.

Altenwied, Altwied, Vied-Runkeli Herczegséghez tartozó vár, és hivatal, gabona termesztéssel, 's vasbányákkal.

Alten-Zell, l. Zell in-Meiszen.

Alt-Erlangen, l. Christián-Erlangen.

Alter do Chao, kis vs Portugallia' Alemtejo Tart.ban Avis folyónál, 3 mfd. Portalegretól.

Alterton, kis vs Kornvall tart. ban Angliában.

Alte Welt, Európa, Asia, Afrika egyetemben.

Altezama, szép vadászpalota, a' Sabaudiai Herczeg.ben nem messze Turintól.

Alt-Gebhardsdorf, falú felső Lusatiában Queisz ker.ben 2,670 lak. 's savanyú vizzel, kereskedést üz, gránátákat készit 's hamis érczüveget.

Alt-Gebirge, tótul (Stare hori) (veteres montes) 2 mfd. Beszterczi Bányától, Zolyom Várm. Magyar orsz. egy éreztörő malommal, olvasztó mühelyekkel, 's szén-

Digitized by Google

égetővel, mellyek Herrngrundi (Vallis Dominorum) bányákhoz tartoznak. Itt vagyon egy földalatt való menetel, egy helységtől a' másikig, melly sok gyalogoknak szolgál, kik lámpások, világosságánál áltjárván, utjokat megrövidítik. Az idevaló csudáskép sokaktól láttogattatik, 406 lak, vagynak.

Alt-Georgswalde, Mvs Cseh orsz. Leitmericzi ker.ben 510 ház. 3,550 lak. egy kath. dékán templommal; lakosai nagyobb részént gyolcs szövésből élnek.

Alt-Gersdorf, falú 2000 lak. felső Lusatiában Zittau mellett; közel ide ered Spree folyója egy réten.

Alt-Gradiska, (45° 10′ 25″ É. Sz. 34° 57′ 20″ K. H.) erősített vs Slavoniában Struga viznek Szávába folyásánál 1,210 lak. 1 Contumaczházzal. Szávának tulsó partján vagyon Berbir erőség, melly máskép Török-Gradiskának neveztetik.

Althammer, (Stara Fuschina), kis helység Carnioliában közel a' Bochaini tóhoz Mostnicza pataknál, vasmühellyekkel, hol szegek, sínek és drótok készíttetik.

Althammer, Brühli Grófokkoz tartozó vashámor Pförteni urodalomban, alsó Lusatiában.

Althaus, Starigarod, vár nyugotti Prusszia' Culmi ker. ben Vistula folyónál. A' Culmi Püspökhéz tartozik.

Altheim, Mvs Bajor orsz. Salzach ker.ben a' durva álpeseken Mettmach folyónál 130 ház. 800 lak. 's meglehetős baromvásárokkal.

Althengstett, falú Würtembergi Orsz. Calv. ker.ben 680 ház. harisnya fabrikával.

Althoea, Oleades-Nemzetség' fő vsa Hispaniában, mostani Ocama vs körül.

Althofer, l. Altenhofen.

Althorp, falusi lakh. Spencer Grófnak, Anglia' Northamptoni Grófságban, nevezetes rajzolatok, 's könyvek' gyüjteményével.

Altiburus, vs tulajdon Afrikában, Carthago és Theteste között.

Altik, romlott, hajdan a' Templariusoktól, kik itt egy kincset találtak, jól megerősített vár, melly Pilger Castellnek neveztetett, Syriának egy szigetében, Damaski Bassának kormánya alatt.

Altinum, in medio Lugione, castrum, in quo cuneus equitum Fortensium jacuit, alsó Pannoniában Schönvisner szerént. 2) Altino Altinum vs Velenczei tart.ban Trevisói ker.ben, Padua és Concordia között; hajdan Püspöki lakás.

Altin, oroszul Teleskoi Osero, tatárul Altinkul, kalmuk. Altinoz, nagy tó orosz Kolyvan Gouv. Obi és Irtis folyok között, 18 mfd. hosszú, 12 széles, Obi folyója keresztül megyen ezen tón. Nem messze tőle vagyon az Altin hegy, melly kezdete az Altai bérczeknek.

Altin, török arany pénz, melly 4 for. 30 krajcz. teszen Bécsi érték szerént; azon kívül orosz czüst pénz, melly 4 kopeket, az az 3 1/2 krajcz. teszen Bécsi érték szerént.

Alt-Kemnitz, (Kamitz, Kempnetz, Chemnitz), falú Szilesiában Hirschbergi ker. ben 1,240 vászonfehérítőkkel, festőmühelyekkel, 's márga vermekkel.

Alt-Kinsberg, falú, 49 ház.

Digitized by Google

Cseh Orsz. Eger' ker.ben Cs. k. kamarának Kinsbergi uradalmához tartozik, 3 kath. templom, azonkivűl üveg és köszörülő malommal; részszerént az Egeri savanyú vizes korsók itt készülnek.

Altkirch, régi, 's csekély vska 1806 ház. Francz. Orsz. felső Rajnai oszt. III folyónál. 2) Vs Anspachi Her.ben, Sayn Gróf.ban.

Altkönig, legmagasabb hegy, teteje azon hegyeknek, mellyek Rajnától Wiesbadenen által Weterauba nyujtoznak, Frankfurttól 3 órajárásra Nassau-Ussingi Kroneberg nevű hivatalban.

Altkösen, Szász Királynak majora, és helység Thuringiában, 1 órajárásra Naumburgtól Saale folyónál, egy sóaknával, mellyből eszt. ként 40,000 rocskánál több ásatik.

Altkrim, l. Eski Kyrym.

Altland, Királyi Szász Tart. nak része Erdélyben Olt vize által Butze, vagy Wurzellandtól elválasztva. Itt vagyon egész Erdélynek fő vsa Szeben.

Altlandsberg, l. Altenlandsberg.

Alt Malvasia, a' régi Epidaurusz, vs Morea' félszigetében, 1 révvel; itt terem a' drága Malvázi bor, (Malvesier).

Altmannstein, Mvs és vár Bajor orsz. Regeni kerületben Schambach mellett 400 lak.

Altmark, Ó Mark, hajdani Brandenburgi Kurmarknak egy része, melly mennyire Albisnak nyugoti partján fekszik, kivévén tehát Fischbeck, Schönhausen, es Zwischentoig falukat 's egygyüttvévé Albisnak nyugoti részén fekvő Prignitzi Werder falút, Tilsiti békeségkötéstől olta Vesztfáliai Királysághoz tartozott, 's 76 1/4 □ mfd. 13 vsokat, 2 Mvskat, 511 falukat, 4 királyi hivatalokat, 12 kirmajorokat, 100 nemes kuriákat, 24 nemes majorokat, 18,414 ház. 20 téglavetőket, 1 kulimáz főzőt, 105,916. lak. számlál. Most a' régi Urához vissza jutott.

Alt-Mexico, Ó Mexiko, máskép Uj Spanyol orsz., maga régi lakosaitól *Anahuac*nak neveztetett, szélesen terjedő, 1519 esz.ben Cortez által fedeztetett föl Éjszaki Amerikában, 9 és 20-ik Sz. grádicsa között fekszik. Keletről határozza a' Mexikoi öböl 's Darieni földnyak, délről és nyugotról ugyan az, és a' világ' tengere; éjszakról pedig Uj Mexiko. 450 mfd. a' hossza, és 30—130-ig a' szélessége. A' hévség itten felette nagy, de még is az esők és szelek által mérsékeltetik. Novembertől Februarig az éjszakák hívesek, 's ez itten a' tél. Igen bajosak 's tartósok itten az éjszaki szelek, de mindazáltal hasznosak: mert a' pestises betegségeket tartoztatják. A' keleti része ezen tart.nak valóban egészségtelen. — Keletre fekvő földje mély, posványos, erdős, és kevés helyeken mívéltetik; a' nyugotra terjedő pedig magassabb, egésségesebb, 's közepe felé kellemetesebb és termékeny elannyira, hogy egy föld ugyan azon esztendőben három külömbféle gyümölcsök' aratásával szolgál. — Cordilleras bérczeinek folytatása ezen tartományt délről éjszakfelé nyujtozván hasítja, 's ágait keletre a' Mexikói öbölhez széleszti,

Digitized by Google

mellyek itt különös fokokra végződvén, külön öblöket formálnak. Imitt amott találtatnak hóval fedett bérczek, mellyek közül némellyek tüzet okadnak. A' földindúlás itten nem ujság. — Folyóji többnyire Cordilleras bérczeiből erednek, 's Mexikoi öblbe sietnek. Legnevezetesebbek e' következendők: Rio Salinas vagy de los Conches, Rio de los Palmas, Rio Barania, vagy S. Jago, Panuco, Mechoachan Tabasko, Sumasinta Nohukan, vagy Rio grande, Baliz, (Angolul River Bellese). Jegyzésre méltó tavai pedig ezek: Nicaragua, és Chapala, 's több sós és kissebb tavak. Terméseinek gazdagsága szokatlan: mert az europai mezei, hüvelyes, 's kerti növevényeken kivül, mellyek itt nevekednek, csokoladébabfák is találtatnak, mellyek ezen tart. nak igen nagy hasznokat hajtanak; 's ezen és más házai növevények, jók részént az ő gyümölcsökért, részént balzamos illatjokért, vagy gyántáért, a'vagy mellyeknek fájok, vagy leveleik orvosi tulajdonokkal bírnak; u. m. pamutbokor, chinafa, jalappa, pálmafák, kokuszdiók, szappanfák, vanili, indigo, festő fák, 's füvek, bor, nádméz, dohány, gyömbér, kukoricza, ritkása 's t. e f. A' szelíd állatok ezek: az ökrök, lovak, öszvérek, juhok, kecskék, disznók 's a' t.; a' vadak pedig: vadökrök, rókák, farkasok, medvék, vadmacskák, Jáguárok, hanyászok, fáczányok, majmok, vad disznók, 's lidérczek, 's t. ef. a' csörgő 's számtalan más kigyók, sok nagy ragadozó madarak, azonkivül publikányok, 's más éneklő madarak, mellyek között az amerikai fülemile 's a' legszebb 's legkissebb Colibri madárka vagyon. — A' hegyek iszonyúképen gazdagok, mind a' csekélyebb, ugy a' drága érczekkel is; aranynak irtoztató nagy a' sokasága, azonkivül ón, kénesö, timsó, gálicz, márvány, kristály, gyémánt, 's a' partoknál gyöngyhalászat. — Népessége 3 milliomokra tétetik; 's ezek részént itt születtek, részént jövevények. Az ittszülettek között legszámossabbak a' tulajdon Mexicoiak; ezek egy esméretlen és hihetöleg valamelly éjszaki tartományból ide költöztek, azért tehát a' régi lakosok (Csicsimekoserek) részént elhagyták ezen földet, részént bérczek közzé illantottak, hol mai napig maradékaik találtatnak. A' jövevények vagy Europaiak, kivált Spanyolok, ezek mint uralkodó nemzet, nem csak mirden papi 's világi Hivataloknak birásában vagynak, hanem egyebeket kirekesztvén maga üzik a' kereskedést is; vagy Afrikaiak, Szerecsenek, vagy félszerecsenek. — Religióra nézve legnagyobb része a' lakosoknak katholica hitet követ, 's a' Mexicoi Érsek, 's több Püspökök igazgatása alatt vagyon; a' többiek még pogányok. — A' közönséges munkákon kivül uj Spanyol Ország' mühelyeiből sokféle arany és ezüst mivek jönek. Némelly helyeken vagynak gyapju 's pamut kézimivek, de ezek csak közönséges portékákkal szol-

Digitized by Google

gálnak. Tlascalá tart.ban készülnek selyem materiák, pántlikák, paszomántok, csipkék, kalapok, ámbár rosz fajúak. Az Indusok Chiapa Tart.ban minnyájokat feljül mulják a' mesterségekben, vagynak képirójik, muzsikusaik, képfaragójik. 's t. e'f. a' tudományok is kszdenek felébredni. — Kivitetnek Innét más országokba: a' csokoládébah, pamut, jalappa, china, czukor, dohány, indigo, só, méz, selyem, festöfa, ambra, arany, ezüst, cochenille. — Ezen tartományt kormányoztatja a' Syanyol Kfrály egy igen meghatározott Vice Király által; de ezen ország most fegyverrel keresi szabadságát. Az egész tartomány 3 Törvényszékekre (Audiencias) osztatik, u. m. Guadalaxara, Mexico, és Guatimala; mellyek együtt 22. környékeket foglalnak.

Altmühl. Almonus, Alomannus, meglehetös nagyságú, 's halas folyó Bajor országban; melly Hörnaunál nem messze Burgbernheimi forróferdötöl Rezat kerül. ered, 's a' felsöbb Duna kerületét nyugotról keletre, délfelé tett nagy kitérésével hasítja, majd száz nagyobb 's kissebb folyókat és patakokat felvevén, 27 német mfdnyi folyása után Kellheim és Regensburg között Regeni kerül. Dunába szakad. — Ezen folyótól nyerte nevét Bajor orsz.nak egy kerülete, melly most feljebbi Duna kerületéhez csatoltatott, kivévén Riedenburgi Törvényszéket, melly Regen' kerülethez tartozik.

Altnach, l. Alpnach.

Altnovi, erösség Horváth ország' Törökhez tartozó részében Száva folyónak Dunába folyásánál.

Altobosco, Selenusia Palus, tó kis Asiában Chiais folyónak Archipelaguszba esésénél, nem messze Altobosco helységtöl.

Alt Oelse, Hochbergi Grófhoz tartozó falú Szileziában Lövenbergi ker.ben vas-öntö mühellyel.

Alt Ofen, Ó Buda, Sicambria, régi, népes Mvs, és K. kamarai Urodalom Magyar orsz. Pilis Várm. melly 3 mvárosokat, t. i. Ó Budát, Sz. Endrét, Zsámbeket; 6 falukat, 's 4 mezei jószágokat foglal. 10000 l. magyarok, németek, és tótok, kat. plébá. ref. orat. és zsidó Synag. Cs. Kir. Ruhakészítö Commissióval, nagy bor termesztéssel.

Altomonte, Bálbia, kis vs Nápoly orsz. innenső Calabriában Grondo folyónál egy dombon, apennini hegyeknél, árany, ezüst, és sóbányákkal.

Altomünster, Mvs Bajor orsz. Isar ker.ben közel Ihn folyónak eredetihez 771 lak.

Alton, helység Anglia Hamp, vagy Sonthampton Tart. ban Vey vizénél, több szabad oskolákkal, és gyapjú materiák' fabr. fehér fonálnal kereskedik.

Altona, Altenavium, (53° 34′ 25″ É. Sz. 27° 32′ K. H.) jólépült, virágzó, fabrikás és kereskedö vs Holsatiában, Albis folyónál, 1/2 mfd. nyugotra Hamburgtól, 1 gymnasiummal, 7 templommal, 2 Synagogával, 1 árvaházzal, 1 közönséges váltókaszszával, 's egy alkuházzal, 1 theatrommal, 2,227 ház. 30,000 lakos.kal, kik között 2,400 német és Portugall zsi-

Digitized by Google

dók; jeles selyem, czukor, dohány 's bőrfabrikáji is vagynak. A' réve jó 's eleven, kereskedése és halászatja igen nevezetes. A' vs mellett van a' kellemes Palemaili sétáló hely; 1710 eszt. 200 háza el égett ezen vsnak; 1713-ban pedig Svékusok által Steinbock General alatt ugy elrontatott, hogy alig maradtak 100 ép házai.

Altorf, Vicus Vetus, Urania, (46° 53′ 10″ É. Sz. 30° 17′ 32″ K. H.) Főhelye Swaiczban az Uri kantonnak, Urnerlandban Reusz folyónál, 1/2 órajárásra az alsó Vierwaldstädti tótól. Hajdan jeles, és a' küldöztetések', és kereskedés' áltmenetelének okáért igen jó élő helység volt. Vagynak 4,500 lakosi 1799 eszt. annyira elégett, hogy csak 20 házai maradtak. Itt volt azonkívül hajós társaság is.

Altorf, Altdorf, vs, hajdan a' Norimbergi vidékhez számláltatott, most pedig Bajor orsz.hoz tartozik. 1800 lak. vagynak, és szép, jólrendelt, 's híres universitása. 3 óra Norimbergától.

Altorf, hajdan egy Austriai Orsz.bíróság Swáb orsz.ban; most Würtembergi koronához tartozik. Fővárosa.

Altorf, 6,900 lak. Ezen vs familiaháza a' régi Altorfi Grófoknak.

Alt, O Orsova, erősített vs Magy. Orsz. a' katonai határokon.

Alt Ortenburg, fallal körülvet Mvs Bajor Orsz. Regen' ker. ben 180 ház. 1200 lak. 's egy régi várral.

Alt-Pillau, l. Pillau.

Alt-Pilsen, helység 93 h. Cseh orsz. Pilseni ker.ben, Uslawa folyónál, Hurka és Radina nevű hegyek között 2 kath. templomokkal. Ennek vidékiben gránáták és aranyszemek találtatnak.

Alt Raguza, hajdan Epidaurusznak neveztetett, csekély helység 2 1/2 órajárásra délfelé Raguzától, Brana folyónak torkolatjánál.

Altranstädt, vár és falú Szász orsz. Lipcsei ker.ben Lipcse és Lützen között, egy vitézi telekkel, mellyen 1706 eszt. a Swéd Királyának fő szállása vala, midőn II Augustus Lengyel Királlyal békeséget kötne. Itten szerezteteett azonkivül 1707. eszt. az ugy nevezett Altranstädti egyezés, Swéd Király és Gróf Wratiszlaw Császári Minister által, mellyben I. Jósef Császár szabad vallás' gyakorlást engedett vala, 's az elfoglalt és bezárt Protestánsok' templomait 's oskolait a' Wesztfália békességnek foglalatja szerént visszaadta.

Altreuszch, helység Morva orsz. Iglaui ker.ben Pirnicz Uradalomhoz tartozik 90 ház. 550 lak. 1 plébániával; a' körülfekvő erdőkben sok kristály találtatik.

Altingham, Mvs Chester Grófban, Angliában, Bingay vizénél, Lancaster határin.

Altrip, Altaripa, falú Spirai Püsp. ben Mannhéimon fölül egy mfd; Rajnán áltjárással.

Altruppin, vs Brandenburgi közép Markban Ruppini ker.ben Rhin folyónál, 's a Ruppini tónál 130 ház. és 980 lak.

Alt-Sambor, l. Sambor.

Altsattel, falú 91 ház. Cseh orsz. Ellenbogeni ker.ben egy pataknál; jeles kénkő, timsó, galicz, 's galiczolaj aknákkal.

Altschottland, egy ike az egy-

Digitized by Google

gyesült vsoknak Danczig előtt az uj Radaune mind a' két részén, 220 ház. 's 1 akademiai Gymnasiummal.

Altsohl, O Zólyom, Zwolen, kis szabad és bánya vs Mágy. orsz. Zólyom Várm. Garam és Salatna vizénél, 1803 lakkal, egy Gróf Eszterházihoz tartozó várral, 2 jó savanyú vizes forrásokkal. Itten tartatnak a' Vármegye gyülései. A' polgárok többnyire tótul beszélnek, 's földmivelésből élnek. Ezen vsnak csak 1 utszája, mellynek közepén derék kath. templom áll, és 3 port. van. A' vs bé vagyon kerítve fallal.

Altstadt, l. Luzern.

Altstadt, Mvs Cseh orsz. Tábori ker.ben 127 lak. 1 kath. plébániás templommal, két nagy tavak mellett fekszik.

Altstadt, Stareemiesto, vska Morva orsz. Olmüczi ker. ben havas hegyek' tövinél, hol Marsch folyója ered. 182 ház. 1170 lak. 1 kath. plébániával 's sóházzal.

Altstadt, Alt Hradisch, nagy falu Morva orsz. Hradischi ker.ben a' Hradischi közös jószágokhoz tartozik. 119 h. 1120 lak. 's 1 régi kath. templom.

Atstadt - Waldenburg, falú Schönburg - Waldenburgi Her.ben, hol sok föld edények készitetnek.

Alt-Stargard, l. Stargard.

Altstätten, Alterpretum, (47° 21′ 44″ É. Sz. 27° 12. 15″ K. H.) jó élö vs S. Galleni ker.ben Swaiczban, felsö Rajna völgyében, 2 mfd. Appenczelltöl, nagy kereskedést üz; vagynak néhány fabrikáji, 's mostan egy közönséges könyvtára is; pamuttal és gyolcscsal kereskedik.

Alt-Stettin, l. Stettin.

Alt-Strelicz, vs Mecklenburg-Streliczi Her.ben 317 ház. 's 3000 lak. mellyek között 800 Zsidó találtatik, kiknek itten Synagogójok vagyon. Találtatnak itten azonkívül bör és dohányfabrikák: 's sok méhser fözetik.

Alt-Titschein, Seilern Grófoknak jószága, és Mvs Morva orsz. Preraki ker.ben 1 uj's 1 régi, puszta hegyenépült várral, 1 plébániával, 73 h. 490 lak. nincsen semmi szántóföldje, hanem csak némelly kertje. Lakhelye az egész jószági hivatalnak.

Alt-Treptow, l. Treptow.

Altun-Kupri, (az az: arany hid) falú 's vám'hely egy sziklán, Zab kis helységben, Kurdistánban, Scherasuli Basa' kormányozáza alatt.

Altura, (39° 54′ É. Sz. 16° 19′ K. H.) vs Spanyol orsz. Valencia Tart.ban 2,200 lak.

Altverton, Nord Alvertra, Albertonia, kis vs York Her. ben, Angliában, mellyből a' kerület Alvertonshire nevet visel.

Altwarnsdorf, falú 261 h. Cseh orsz. Leutmericzi ker.ben Mendan pataknál egy kath. templommal. Ezen falúban mindenféle sáhos vászon, atlacz, 's legfinomabb gyolcs készittetik.

Altwarp, falú Pruszus Pomeraniában, Auclami ker.ben egy egészen homokos parton 126. h. 800 lak. Hajócsinálással, 's hajókázással foglalatoskodik.

Altwasser, Starawoda, falú Morva orsz. Preraui ker.ben Olmüczi Püspöknek Kremsieri Uradalmában, egy k. Templommal, mellybe sok bucsujárások történnek, és Piaristák' föoskolájával.

Altwasser, falú Pruszus Szilesiá-

Digitized by Google

siának Schweidniczi Hercz. mellynek 3 savanyú kutjai, 's meleg forrásai gyakran megláttogattatnak.

Altwied, l. Altenwied.

Altwildungen, vs és vár Valdecki Herczegségben.

Altwilhelmsdorf, (Wilmsdorf) falú Silésiában, Placzi Gróf. ban, egy orvos forrással.

Altwinschoterczyl, l. Winscholen.

Alt-Wozicz, falu Cseh orsz. Tábori ker.ben 33 h. 's gazdag ezüstbányákkal, mellyekben fakó ezüst ércz, fehér és veres arany találtatik.

Alt-Zamosk, kis vs Varsói Lublin' oszt. egy Lyceummal.

Alt-Zara, tulajdonúl Biograd, régi, most igen megcsükkent, 's csekély népességü vs százaz földön, Dalmatiában, jó és téres révvel.

Alt-Zell, l. Zell.

Alt-Zeitlitz, (Sedlistje, Stary Czedlicze, Sedlitze) jószág és falú 162 h. Cseh orsz. Pilseni ker.ben; vagyon egy szép vára, és egy kath. plébánia temploma; lakosai németül beszélnek, 's élelmöket föld' mivelésével, harisnyakötéssel, gyapjú, 's barom' kereskedéssel, azonkivül gyalogfenyö liktáriom készitésével keresik.

Aluntium, vs Sicilia déli éjszaki partyán, egy hegyen, nehéz hozzájárással.

Alvona, Liburniának hajdani fö vsa, düledékin Albona fekszik.

Aluvent, iszonyú magassága miatt egész Persiában híres hegy, Tauris bérczeinek egy ága, Chashin vsnak szomszédságában.

Alva de Tormes, vs Spanyol orsz. Salamanca Tart.ban 2,400 lak.

Alvar, erösség elsöbb Indiának Marattak orsz. Agra Tartományban.

Alvarado, vs Uj Spanyol orsz. Ejszaki Amerikában, egy azon nevü helységnél, melly Campeche öbölbe esik, szép réve vagyon, 's halakkal kereskedik.

Alvensleben, l. Mark-Alvensleben.

Alverdissen, Mvs Vesztfáliának Veser Dep. Rintelni ker. ben 80 h. egy asszonyszerzettel. Nem messze ezen helységtöl ered az Exter folyó.

Alverno, hegy, nem meszsze Florentziától, igen termékeny, sok szölötökékkel 's olajfákkal bé vagyon ültetve.

Alveste, vs Spanyol orsz. Arragonia Tart.ban egy mfd. Saragossától.

Alvidona, Levidona, helység innenső Calabriában, Nápoly orsz. Rossanói öblön, 's Basilicata határainál.

Alvignano, vs Nápoly orsz. innenső Her.ségében 2090 lak.

Alvito, vs Nápoly orsz. Nápoly Tart.ban 2,290 lak.

Alvito, vs Portugallia Alemteja Tart.ban 493 h. 2040 lak.

Alvincz, l. Winczendorf.

Alvor, helység Portugallia Algarve, Tart.ban egy kikötö torokkal és egésséges forrásokkal, halászatot üz.

Aly, kis vs Georgia tart.ban Asia. Corytól 9 mfd.

Alyne, Alyneus l. vs Hibernia Letrim Grófság. Connaught tart.ban.

Alyssus, f. forrás Kynaethánál Arcadiában, vize dühödt kutya harapás ellen hasznosnak tartatott.

Alyzia, görög vs Acarnábian Stratos-tól Anaktorionba közép uton.

Alzato, Alzia, Mvs Majlandi Her.ben Como kerületben.

Alzenau, Mvs Mainczi Her.ben,

Digitized by Google

Kaal vizénél; Uradalommal.

Alzey, régi vs Donnersbergi ker.ben Selsse vagy Sessach (Sulczbach) folyónál 413. ház. és 2,560 lak. földmiveléssel, barmok' tartásával, gyolcs, harisnya, és börfabrikákkal.

Alzira, Setabicula, kis vs Spanyol orsz. Valencia tart.ban Xucar folyónak két ágai között jól épült's selyemmel kereskedik.

Alzonne, vs Franczia orsz. Aude Dep. Fresquel folyónál 208 h. és 1,510 l.

Ama, fő vs Ciliciában, Caramania tart.ban kis Asiában, török birtok.

Amacaches, Amacaxi, vadon nemzet Brásiliában, Capitania del Rio Janejro felé déli Americában.

Amack, Amagria, kis termekény sziget, Coppenhága ellenében. Christianshafen új vssal, két hidon által közösül ama fő vssal, 1 1/2 mfd. hosszú és 1 széles, Frieslandi eredetü lakosi ki tartyák eleséggel a' Koppenhági konyhákat, tejjel, vajjal, sajtal, zöldséggel; tulajdon piaczczok van Amackermarkt név alatt.

Amacore, Amacura, fó déli America. Guiano tart ban melly keletről Oreneque torkolattyánál a' Mar del Nortba ömlik.

Amacusa, orsz. és fő vs Ximo Szigetében, Japan orsz.ban.

Amadabad, Hamet Evat, Harimedabatum, fő vs nagy Mogol orsz.ban, l. Gusurat.

Amadan, l. Hamadan.

Amadia, Asiai Her.ség Kurdistánban, meglehetős ólom bányákkal, egy azon nevü vssal, 's hegyen épült várral, melly meglehetős kereskedést üz.

Amael, Amalla, kis vs Svecia' Delarne' Tart.ban Weneri tónál, melly városban télen által nagy kereskedés vagyon epület-fákkal, deszkákkal, 's szekérkenövel. 1754 eszt.ben December' 23-kán a' torony ledölt, 's majd az egész templom elszóratott.

Amak, egy sziget, Coppenhágának ellenében, mellyen főrésze ezen Vsnak, tud. i. Christianréve, Christianshafen vagyon, 's 2 felvonó híd által hozzá csatlik. Igen termékeny, hanem szegény a' fára nézve, 's azért csupán csak a' kertészkedés és barom tartás szorgalmasan üzetik. Hollandus parasztok, kik II. Christian által 1516 eszt.ben ide hivattattak végben viszik ezen fogialatosságokat; ők tisztán megtartották ezen szigeten a' nemzeti különségöket, 's magok a' Danus parasztok felvették azokat. Ezen Amaki familiáknak száma 800. felmegy, mellyek téjjel, vajjal, sajttal, 's zöldségekkel tartják a' várost. Azonkivül halászattal is foglalatoskodnak, 's mint kormányosok 's hajóslegények szolgálnak.

Amalsi, Ora Amalphitana, Principato citra tart.mány része Neapolis orsz.; a Capo della Minerva tó mellett Salerno vsáig terjed, igen kies és termékeny tájék.

Amalfi, Malphi, (4° 35′ É. Sz. 32° 4′ K. H.) igen megcsükkent vs Nápoly ország' innensö Her.ben tengerpartján 2 1/2 mfd. nyugotra Salernotól, még csak 2,800 lak. vagynak; Lakhelye egy érseknek. Hajdan meszsze terjedt kereskedést és hajókázást üzött, most pedig majd mindenét elveszté.

Aman, Amama, kikötö Marokkoi orsz. Éjszaki Afriká-

Digitized by Google

ban Atlanti tengernek partjain, nem messze Mogadortól, Ilaha tartban.

Aman, düledékeny vs Syriában, Rontes vizénél, Damasco és Antiochia között. l. Haman.

Aman, Allocan, Scanderona Neros, Amanus m. Piera m. Bérczek Asiábian, mellyek Syriát Ciliciától elválasztyák, és a' közép tengertől Euphrates vizéig terjednek. Ajazzo és Alexandrette vsok köztt esik ama hires szoros járás, mellynek neve volt Amanicae, v. Syriae, v. Ciliciae portae.

Amana, eggyike a' Lukay Szigeteknek Éjszak Amerikában, Angolokhoz tartozik. Bérczes és sziklás.

Amance, Esmantia, derék helység Lothringiában, Mosel vizénél egy Herczegi kastéllyal, Nancitól 2 mfd. Itt esett I Theobald Her. II. Fridrik Cs. fogságába.

Amonguci, kis sziget nagy kikötővel Niponi szigetén, Asiának Japan orsz.ban.

Amantea, Adamantia, kis vs 's kerületbéli fővs Nápoly orsz. innenső Calabriában 2700 lak. Oliva folyónak torkolatjánál. Lakja egy Püspök.

Amantia, tartomány, és vs a' Macedoniaí Illyriumban, Amantiaiaknak birtokában, most Albaniában esik.

Amanus, m. hegy Cappadocia. kis Asiában, délre, Cataonia környékében. Euphrates és Melitene-ig terjedt.

Amanzirifdin, l. Zirifdin.

Amapaja, tartomány déli Amerikában. Uj Andalusi Orenoque vizénél.

Amapalla, öböl világ tengerén, Ejszaki Amerikában Uj Spanyol ersz. partjain; több kissebb, p. o. Mangera, és Ampalla Szigetekkel, ezen utóbbinál vagyon Martin Lopcz réve.

Amar, tó Asiai Török birod. ban. Azt tartják, hogy vidékiben Gomorha' vsa vala.

Amar, vs és erős vár Sziciliának Val di Mazzara tart.ban egy kis kikötővel.

Amara, l. Amhara.

Amarante, derék helység Portugalliának Entre Duero e Minho Tart.ban Tomego fónak Dueroba folyásánál 380 h. 5,000 lak.

Amaranterek, szabad Indiánusok' nemzetsége Déli Amerikában, Abuza folyónál.

Amarini völgy, l. Amarin. vs.

Amariocapana, igen kies 's hosszú völgy Déli Amerikának Guiana Tart.ban, melly igen gazdag a' halakban és vadakban.

Amarmochdi, vs Afrikának Molindai orsz. Zanguebar szigetében, Quillimance fónak eredetinél.

Amarsar, Amrntsir Tschek, Ramdaspur, (30° 40 É. Sz.) vs és erőség innenső Indiában Scheikek bird.ban Lahor Tart.ban Ravi fónál. Ezen helység a' Scheikektől szentnek tartatik, az ide való tó is mint szent tiszteltetik; ez gránitkövekkel körülvéletett, szép épületektől környékeztetik, 's szépen diszesítve vagyon. Néha itten tartják a' Scheikek az ő gyülésöket, 's tanakodásaikat.

Amarumay, fó. déli Amer.ban; Peru orsz. Vilcabamba tart. ban ered, 's éjszakon Amazonok vizébe szakad.

Amasan, TörökTart.mány Natoliában fekete Tengernél magos hegyektől hasíttatik, mellyeken Kisil-Irmak (Halís) folyója ered. A' levegő tiszta és egésséges, 's föld-

Digitized by Google

je borban, szilvákban, tengeribaraczkokban, baraczkokban, cseresnyékben, rézben, ónban, aranyban 's ezüstben termékeny. Lakosai többnyire Turkomannok. Ezen Tartamány 2. u. m. Sivási és Tarabosani Bassáktól igazgattatik.

Amasea, vs Natolia' Amasan Tart.hyában' Sivasi Basának igazgatása alatt egy szoros völgyben Iris fó.nak fekete tengerbe esésénél, részszerint sziklákba vágott házokból áll, 50,000 lak.kal; legjobb bora 's legjobb gyümölcse vagyon kis Asiában; Lakh. egy görög metropolitának, 's születés földje Strabonak azon híres 's régi föld' leírójának.

Amasen, derék nagy éz népes vs Nigritiában, Bornó tónál Afrikában; fő vs azon nevű tart.ban.

Amastro, kis vs kis Asia' Anadoli Tart.ban mellynél sok régiségek felülírásokkal találtatnak, 's ezek között egy szép Mauzolaeum 's egy díszes portikus; réve egy régi kastély által oltalmaztatik; régi neve Amastris.

Amat, l. Otaheiti.

Amatha, vs Palaestinában, közel Gadarához, meleg vizekkel.

Amathus, 21 mfd. délre Pellatól al. Peraeában.

Amathus, Venus Sz. helye kis Asia félszigetének déli részén.

Amathusia, Cyprus szigetének hajdani neve Amathus városától.

Amatique, Fanum S. Thomae de Castella, Spanyoloktól 1597. eszt. épült vs Honduras tart.ban éjszaki Amerika. Nagy és alkalmas helység.

Amatitlan, Mvs Uj Spanyol orsz. Guatimalai Törvényszékben, meleg ferdőkkel; a' napnak sugáritól partokon kifözött tengeri sóval kereskedik.

Amatituc, fó új Spániában éjszaki Amerikában; déli tengerbe szakad.

Amatkinach, egygyike a' Neghoi szigeteknek, Kamcsatkai tengerben.

Amato, Lamato, Amatius, Lametus, fó Nápoly orsz. innenső Calabriában, melly appennini bérczekben ered, 's S. Eufemia' tengeriöblébe foly.

Amatrice, vs Nápoly orsz. tulsó Abruzzoban 3,550 lak.

Amava, Amagia, helys. Spanyol orsz. Ó Castiliának Tart. Burgos és Leon között, mellyben hajdan Roderik utolsó Gothusok Királya lakott.

Amaxichi, fő vsa a' Joniai Maura nevű szigetnek, kicsiny, rosszúl épült, egy igen termékeny téren a' tengernél. 6000 lak. 's 14 görög klastromokkal. Itt vagyon a' Kormány'széke is.

Amazirght, l. Barbar.

Amazonius m. hegy Pontusban kis Asiában, allyánál Thermodon folyó.

Amazonok Tartománya, egy darab föld Déli Amerikában, melly (kivén a' Spanyol nagy Granadához tartozó éjszaknyugotti Yupura és Maranon folyója között fekvő részt) nagy darabját Brasilia orsz.gának 's pedig Para tart.nyának foglalja, 's legnagyobb síkhelyt az egész földszinén formál. Keletről határa Rio dos To cantius avagy de gran Parra folyója; éjszakról Szabad Guiana, 's az Orionko és Maronon Tart.nyait választó hegy; éjszaknyugott köztt új Granada; dél-

Digitized by Google

nyugat köztt pedig egy linea, melly Ynhari Maranon fó.val egyesülésétől a' Laguna de los Xarayesig, mellyből Paraguay ered, déli részéhez lemegyen; a' déli határa felső Paraguay. és felső Parana Tart.nyainak vidékeire esik. Maranon az ő legtöbb, 's legnagyobb mellékfolyójival hasítja és vizezi ezen iszonyú országot, melly erdőkkel bévetve, csak a' legnagyobb folyók partjain miveltetett; hol lassan lassan 78 új szállások, némelly úgy nevezett erősségekkel, mvsokkal és vsokkal megtelepedtek.

Amazonok folyója, l. Maranon.

Ambu Gideon, egygyike a' két legnagyobb hegyeknek Habesch' (Abissinia) Tartományban.

Ambalabusha, Ambalapuscha, Braminok Tart.nya 's vsa elsőbb Indiában, Malabar partjain fekvő Travankor nevű részben; egy híres pagodával.

Ambanirulok, egy nemzetség Madagascar Szigetében, durva, bárdolatlan, de igen jó erkölcsű, mértékletes, vendéglő, el nem romlott, szorgos, 's együgyü; Földjeik igen jól miveltettek, 's ők az ő tunya szomszédjaikat minden szükséges élelmekkel segítik.

Ambarlinok, (az az völgylakosi), Nemzet Ghilani bérczekben, az Éjszak-Persiai Ghilan' Tart.ban egy tulajdon Chan alatt, mellyhez Tenkalun Tart.nya azon nevü föhellyel tartozik.

Ambadara, vs Bagamedri Abissiniában.

Ambarri pop. Nemzetség Galliában, melly Araris innenső partyán lakott, és az Aeduusokkal rokon volt.

Ambazac, vs Franczia orsz. Felső Vienni Dep. 2,230 lak.

Ambden, magas hegy Swaiczi Glarus Cant. Wallenstädti tónál.

Ambelachi, falu, nagy Coturi örök szigeten. Itt vagynak düledéki Salamis régi városnak.

Ambelakia, helység Ossa hegynek lapulásán Macedoniának törökkormányszékében 4,000 lak. Itten török fonál festetik.

Amber Fl. fó Vindeliciában, Iser vizébe szakad.

Amberg, (49° 27′ É, Sz. 29° 24′ K. H.) jeles, 's jólépült vs Bajor orsz. Regeni ker. ben Vilnek mint a' két részén, egy várral, 1010 ház, 's több mint 7,340 lak. majd minden oldalról hegyektől körülvéve; 1 Tartományi törvényszéknek 's számtartóságnak, só, fegyver, vám, és fő erdőtisztség házával. Vagyon itten Lyceum és Gymnasium, egy férfinevelő ház, egy fórmálóház a falusi oskola Tanitóknak számára, jól elrendelt nemzeti oskolával, 's egy jeles könyvtárral. Találtatik itten egy fayance, avagy hamis porczellán, egy pixis fab.; egy pénzverő, gyapjúmateria kézimivvel, 's egyebekkel, sok kenyérsütőkkel, sok kalaposokkal, timárokkal, kovács műhelyekkel, gyolcs szövőkkel, 's t. ef. Szomszédságában vagyon az érczes hegy; nevezetes vasérczkőves bánya, 's ugy nevezett fodorércz, mellyek eszt.ként közel 50,000 mázsányi nyereséget adnak. A' közellévő Mariahilfsbergen fekvő tem plom, ájtatóság és gyönyörködés okáért, sokszor láttogattatik. A' vs nagy keres-

Digitized by Google

kedést üz.

Amberieux, vs Francz. orsz. Ain oszt. 426. ház. 's 2,850 lakosokkal.

Ambert, Ambiert, (45° 28′ É. Sz. 21° 28′ K. H.) gazdag kereskedő vs Puy-de-Dome oszt. Francz. orsz. Dore fó. nál 804 ház. és 5500 lak. Nem szépen épült, több kamellot, drót, 's tö-fabri. azonkívül papirossal is, és kártyákkal kereskednek lak.

Ambian, Linea alatt fekvő orsz. Abissiniában, azon nevű vssal.

Ambiancativa, Nil vize hosszában, Nubia és Bagamedri között fekvő orsz., azon nevű vssal.

Ambiani, pop. régi nemzetség Galliában, az Ocean mellett nyugatra Kaletiek, keletre Mormusok között, fő vssok volt Ambiani, Amiens.

Ambie, Ambibarres, Mvs Normandia. Francz. orsz. Coutanve, és Avranches vssok között.

Ambierle, vs Francz. orsz. Loire oszt. 357. ház. 's 2000 lak. bort termeszt.

Ambilici pop. Norikumban lakott nemzetségek' egygyike Lisera vize mellett Karinthiában.

Ambisontii pop. Norikumban lakott nemzetségek' egyike Lisontio vize mellett föl Carnioliában.

Amblauw, Amblou, egy Amboini Franczia sziget 200 l. kik nagyobb részint sagoból élnek.

Ambleside, helység Anglia nyugotti Moreland Tart.ban Eden folyónál, harisnya kötő mühellyekkel, fónál fab, és szövőmühelyekkel.

Ambleteuse, Ambletosa, (50° 44′ É. Sz. 19° 14′ K. H.) csekély vs Francz. orsz. Calaisi tengerzug' oszt. 400 lak. egy homokos tengeri öböllel, melly egy kastély által oltalmaztatik. Innét lehet Anglia' partjait igen jól szemlélni.

Ambleve, Amblavia, fó Belgiomban Erdök' oszt. melly Malmedy és Stablo (Ourthe oszt.) mellett elfolyván, Lüttich és Durby között Ourthe folyóba szakad.

Amblou, l. Amblauv.

Ambohitsmene, vagy a' veres hegyek, egy hosszu hegyek' láncza Madagaskar' Szigetében keleti Afrikában, mellynek legmagasbb hegyei nem érnek 1,800 ölre tengernek színe felett.

Amboina, (3° 41′ 41″ D. Sz. 125° 47′ 5″ K. H.) egyike a' Molukki szigeteknek keleti Indiában. 20 □ mfd. a' nágysága, jól mívelt, 's gazdag termései, kivált füszerszáma, és kávéja miatt igen haszonhajtó. 45,000 lakosai vagynak, kik között néhány szerecsenek és Malayok, 's 1625 eszt.től ólta Chinaiak is találtatnak; földmiveléssel, mesterségekkel foglalatoskodnak, 's igen nagy kereskedést üznek. Volt itten a' Hollandusoknak egy Helytartóságok, mellyhez Ceram, Saparove, Nessallaut és Harackoe szigetei is tartoztak. A' kormányszék 1 Helytartóból, Státus tanácsból, Itélőszéki, és rendtartó tanácsból állott; hanem az erőségek, mellyeknek ezen Tartomány oltalmára 's fenntartására szolgalniok kelle, itt is mint a' többi Asiában lévő Hollandus birtokokban elvesztek. Amboina 1683 eszt.től fogva eggyetlen termesztője a' szegfü borsnak, mellynek aratásakor mintegy

Digitized by Google

6000 mázsát életvesztésnek büntetése alatt a' Hollandus tárházokba letenni tartoznak a' lakosok. Amboina, és más közellévő kissebb szigetekben, találtatnak 4000 kertek, mellyeknek mind eggyike 125 fákat foglal. Minden fa általjában véve eszt.ként 2 1/2 fontot hoz. Azonkivül most szerecsendiófák is vagynak itten. Lakosainál ezen szokás uralkodik, hogy minden gyermeknek születése napján, egy fát ültetnek, 's ennek esztendei haszon hajtásából, amannak korát is meghatározzák, Ezen sziget gyakor földindúlásokat szenved. Ő tőle némelly körüllévő szigetek Amboneszeknek neveztetnek, 's a' szomszéd tengernek része Archipelagus d' Ambona név alatt esméretes. Fővsa: Ambon.

Amboinek, 11 szigetekből álló hely Indiai tengerben. (4° d. Sz.) t. i. Amboina, Ceram, Buro, Oma, (Boang Besi) Honimoa, (Liase) Nössa, Laut, Ceram Laut, Bonoa, Kelang, Manipa, és Amblauv. Nedves, és egésségtelen levegőjek vagyon, hanem termékenyek szegfűborsban, kávéban, czukorban, riskásában, szerecsen, és kókusdiókban, mandolákban, dohányban, szép fák nemeiben; nagy, néha 30 láb hosszúságú, de nem ártalmas kigyókkal bővelkednek, 's t. e' f. Lakosaik részint ittszülettek, középtermetűek, sárgásbarnák, 's többnyire keresztények, de tunyák és álhatatlanok; részint Europaiak, kivált Hollandusok; részint Chinaiak, kik mesterségekkel 's kereskedéssel foglalatoskodnak. — 1810-nek Febr. 19től fogva mind ezen szigetek Angolok' kezeibe kerültek.

Amboise, Ambacia, (47° 24' 54'' É. Sz. 18° 39' 7'' K. H.) meglehetős keresetű vs fran. orsz. Indre és Loire Depart. Amase folyónak Loireba esésénél. 937 h. 's 5000 l. Itt vagyon egy köhíd 24 bolthajtásokkal, 's látásra méltó királyi kastély, mellyben VIII. Károly halálát lelte 1498 eszt.ben; és XI. Lajos fundálta it'en 1469-ben Sz. Mihály rendét; e' vs adott egy híres franczia familiának nevet 1561 eszt.ben itt ütött ki az első polgári háború, mellyben a' Hugonoták' neve híressé lett. Itten volt hajdan egy Franciscanus Klastrom, mellynek falai között 3 derék még római időkből fennlévő kripta vagyon. Ezen vsnak vagynak aczél, selyem, 's gyapjufábrikái is.

Ambon, fővsa Amboina szigetnek egy tengeri öbölnél, rendesen épült majd 1000 h. 3 templomokkal, néhány ispitályokkal, külömbféle Igazgatás' épületeivel, hajó-csinálás piaczával, 's 1 puskapormalommal. Szomszédságában vagyon Victoria nevű eröség, hol a' Hollandusok főhivatala, több tárházokkal eggyütt találtatott.

Ambota, kis vs Samogitia. Lengyel országban Warvile vizének Vela vizébe folyásánál.

Amboule, vs termékeny völgyben Madagascar szigetében.

Ambournay, Ambroniacum, helység Franczia orsz. Ain oszt. 368 h.

Ambozes, tart. Afrikának rab szolgák sziget. dél felé nyujtozó partjain, mellyben sok nagy hegyek vagynak; Cal-

Digitized by Google

bingoszok lakják; Camerones, vagy Jamour folyó határozza, 's Biafara orsz.gától elválasztja. Legnagyobb folyói ezen tart. Gabon és Angra, mellyek mind a' ketten tengerbe esnek.

Ambrakia fő vs Molossis és egész Epirusban, Pyrrhus lakhelye, az azon nevű öbölnél, Arachtus vize torkolatjánál.

Ambrakos, Ambrakia szomszéd vsa.

Ambras, l. Amras.

Ambres, vs Francz. orsz. Tarn Dep. 200 h.

Ambresbury, Ambrosii vicus, vs Anglia' Wilt Gróf.ban. Avon mellett, a' híres Addisonnak születésfölde. Nem messze innét vagynak a' nevezetes Stonehenge' düledéki, a' legrégibb időknek maradványi.

Ambrieres, vs Franczia orsz. Mayenne Dep. 237 ház. és 2960 l.

Ambrise, folyó Congo ország. Afrikának alsó Guinea tart. melly Æthiopiai tengerbe esik, 's Pemba és Sogno országait elválasztja; gazdag a' halakban és tekenősbékákban; sok europai Angol hajók kereskedés okáért hajókáznak rajta.

Ambrisos, Ambriscum, vs Phocisban Stiristől 60 stad. Parnassus hegye alatt.

L' Ambrogiana, Fő Herczegi mulató kastély Toscánában egy Spányol klastrommal.

Ambronicus pagus, kis kerület Galliában, éjszakra Jura hegy, délre az Alpesek, nyugatra Sana és Arola vizek, keletre Limagus folyó között: fő vssa volt Salodurum, Solothurn.

Ambrun l. Embrun.

Ambrym, egyike az új Hebridi szigeteknek Australiában egy tűzokádó heggyel.

Ambule, termékeny völgy keleti részin Madagaskár szigetének Afrikában, hol a' fehér Ignámok nőnek, sesamból olaj készíttetik, vas 's aczél bányák számosak, és legjobb hassagá jok 's más szerszámok készülnek. A' legelők jelesek, 's a' barmok igen nagyok, 's jó ízűk. Az itt lévő

Ambule, falu mellett vagynak kutak meleg vízzel.

Amedabad l. Amadabat.

Amedanager, hajdan királyi lakhely Decan orsz. Indiában. Itt körül lévő hegyben igen szép gyémántok találtatnak.

Amednagar l. Ahmednagur.

Amel, Amelium r. ország Nigritiában, az Atlanticum tengernél, Niger vize torkolatjánál Africában.

Ameland, sziget Frieslandiában, a' széles erdőség mellett, melly által Frieslandtól választatik. 3. faluji vagynak 2980 lakos. kik egy szabad uradalmat formáltak, melly a' Friesz Kammengai familiához tartozott, hanem vevés által az Oraniai házra szállott. Lakosai csupán a' halászatból, fokák' fogásából, 's csigahéjakból való mészégetésből élődnek.

Amelburg, Castrum ad Ohmam, S. Amanam, l. Amöneburg.

Amelia, Ameria (42° 33′ 32″ É. Sz. 30° 3′ 31″ K. H.) vs. Pápa birt.ban egy hegyen, 4 templ. lakhelye egy Püspöknek, hajdan Augustus Cs.tól gyarapíttatott.

Amelieth l. Nienover.

Amelunxborn, evang. klastrom Stadtoldendorf Kant. Einbecki ker. Vesztfáliának Leine oszt.egy középszerü Avers

Digitized by Google

berg nevű dombon szép kereszt formára épült templommal, 14 h. 's 130 l. Egy kis óra járásra innét vagynak az Ebersteini, hegyen épült várnak, düledéki, mellyben laktak a' Braunschweigi történetekben olly híres és hatalmas fejedelmek, kiknek birtokai Veser kerül. legnagyobb részén elterjedtek, 's kik 1408 eszt. kihaltak.

Amer, vs Spanyol orsz. Catalonia tart. nem messze Gironától Ter folyónál. A'Spanyol örökségi rend miatt lévő háborúban igen megerősítetett.

Amerbach l. Amorbach.

Amerdingen, Amertingen, mvs. és vár Ottingeni Grófs. (Vallersteini részben,) Kessel völgynek kezdetinél mintegy 600 l.

Amergo, Mergum, Tocolosida, kis vs Afrikai Fez tartom. mintegy 30 mfd Feztől észak felé.

Amerial, csekély vska Portugalliában.

Amerika, földünk öt fő részeinek egygyike, melly új Világnak, vagy nyugatti Indiának neveztetik. 1492 eszt.ben Colomb Christóf által először csak szigeteire nézve, annakutána pedig száraz földjére nézve is felfedeztetett; de 1498-ban Vespuczi Americus új felfedezéseket végbevivén földnek ezen részében azon érdemetlen dicsőségre szert tett, hogy az ő nevétől ezen rész Amerikának neveztessék. Ezen része a' földnek fekszik, nékünk ellenünkben által fekvő felén a' föld golyóbisának, 79° Ész. — 56° D. Sz. és 210° K. — 360° K. Hossz. 's keletről az Atlanti tenger; nyugatról az Asiai, 's délről a' Magellani tenger határozza, északról lehetetlen volt eddig a' sok ottan lévő jegeshegyek miatt felfedezni határit; talán öszve vagyon kapcsolva Grönlandiával. Az ő téressége mintegy 753000 □ mfdre becsültetik. Olly szörnyű nagyságra terjedt darab földnek természet szerént külömbféle klimájának lenni kell. Általjában itten a' hideg keményebb, 's a' hévség mérsékeltebb, mint a' földnek más részeiben ugyan azon grádics alatt lévő tartományokban. Mert a' mint a' hideg, a' két hüves, és két mérsékelt ég-allyokban, a' sok 's nagy erdők, tavak, folyók 's mocsárok, és a' mindég, vagy többnyire megfagyott északi, és déli tenger által neveltetik; úgy a' forró ég-allynak levegője a' szüntelen fuvó tengeri szelektől megfrisíttetik, 's a' föld szelek nem járnak mint a' déli Ásiának és Afrikának égő homokos pusztájin. Legegésségesebb 's legtisztább a' levegő, a' partoknál lévő, mérsékelt ég-allyban fekvő tartományokban, de nagy szélvészeknek 's áradásoknak kitéttetnek. A' forró ég-allyban fekvő tartományok itt is csak két külömböző részét tapasztalják az esztendőnek, t. i. a' tavaszt, 's essős időt; de ezek nem következnek olly pontosan egymásra, nem is olly állandók mint Afrikában, és déli Ásiában. Azonkivül a' földindulások, szélvészek, 's áradások sok és tetemes károkat okoznak a' partokon és szigeteken. — Amerikának legalkalmasabb változásai vagynak: a' hegyek, völgyek és térek

Digitized by Google

között, 's majd mindenütt elégséges vizekkel bír. Hol csak a' föld a' természetnek áldásait elfogadhatja, 's pedig elfogadhatja mindenütt, kivévén az északi 's déli legszélsőbb tartományokat, ott nem csak a' leghasznosabb 's legdrágább, hanem azokon kívül sok tulajdon termésekkel is szolgál; mint p. o. dohánnyal, krumplival, cochenillekkel, csokoladébabbal, vaniliával, 's több arannyal és ezüsttel, mint a' többi földrészek együttvéve. Magát a' káros szelíd és házi barmok' fogyatkozását, mellyel az Amerikaiak felfedeztetések előtt tusakodtak, az Europaiak odaérkezések után az ő szarvas marháiknak, juhaiknak, kecskéiknek, disznaiknak, lovaiknak, 's t. e' f. odavitetése által annyira elhárították, hogy adományaik az Amerikaiak' adományival felérnek. A' legjelesebb természet' productumai ezen földrésznek különös osztályaiknál adatnak elő. — Amerikának több hegyei 's bérczei vagynak Afrikánál, de még is ritkábbak mint Europában és Ásiában. A' fő bérczei'láncza nem csak leghosszabb a' földön, hanem legmagasabb hegyeket is foglal magában; Cordillera de los Andes név alatt kettős vagy hármos rendben déli Amerikának nyugati partjainál emelkedik fel; innét Panama nevű keskeny földön által északi Amerikába nyujtozik; 's nyugati partjaitól a' föld' közepe felé lassan terjedvén elvész az esméretlen északi tart.nyokban. Legmagasabbak a' hegyei középkör (aequator) alatt; a' téres föld Quito' tartományában olly magasan vagyon, mint a' legmagasbb Pyreneuszok' teteje. Csimborasso, azon régi és új világ' hegyei királyának, tövénél soha nem esik, hanem egész esztendő által hóval és jéggel fedve vagyon. Cordilleras bérczein kívül déli Amerikában jelesek még Apalachi nevű hegyek is, éjszaki Amerikában az egygyesült szabad Státusokban, mellyek máskép kék hegyeknek neveztetnek, külömbség okáért a' fehér hegyektől, mellyek az előbbeniek megett egy oldalfalat formálnak; 's végtére a' Central bérczek, észak Amerikának közepén. — A' tengerei következők, u. m. az Amerikai és a' nagy tenger, melly máskép világtengerének, v. csendes Oceanusnak is neveztetik; ez Amerikának nyugati részén vagyon, 's az északi Kamcsatkánál lévő Archipelaguszból, Californi tengerből, 's világ középtengeréből, mint részekből öszveáll. — A' tengeri zugokból nevezetesebbek: a' Bahamai út Florida mellett, Coock' útja, melly ezen föld részt Ásiától elválasztja, és Magellan' útja, a' déli száraz föld és Tierra dell Fuego (tűzföld) között. — A' szörnyű nagy fő folyóji ezen föld részének 's pedig északi Amerikában: Mississipi, és Ohio; déli Amerikában pedig Orinoko, Maranon, Paria és Plata a' legnevezetesebbek. — Találtatnak itten sok és nagy tavak is, kivált az északi Amerikában, mellyek közt legnevezetesebbek az öt eggyesült tavak: Ontario, Erie, Huron, Mischigan 's a' felső tó, mel-

Digitized by Google

lyek együtt véven, a' Caspiumi tenger nagyságának alig engednek. — Amerika mintegy 24 milliom embert számlál, ezek részént Europaiak, részént Afrikai Szerecsen rabszolgák, részént itt születtek, ugy nevezett Indianusok. Az utolsók külön neveket nyernek a' különös tartományoktól, mellyekben laknak, a' mint ez különös artikulusokban kitétetik, 's különös nyelveken beszéllenek. — Amerika általjában 's főképen 3. részekre, u. m. északi 's déli Amerikára, 's nyugati Indiára osztatik. l. mindegyiket.

Amerikai szigetek, nem azokat foglalják magokban, mellyek az ellenünkben lévő föld részén helyheztettek, hanem csak az Amerika szélein fekvőket. Jelesebbek: a'csendes tengeren, California, a' Magellanusin Mocha; Chilue, Madre di Dios, és Terre du Feu szigetek; a' Mar del Nort-nál a' nagyobb és kissebb Antilli szigetek: t. i. a' Lucayiak, Bermudiak és Terreneuveiek. Az Azoriak Africához számláltatnak.

Amerikai tenger, tulajdonúl nyugati Oceánnak, vagy csak Oceánnak neveztetik, Amerika' keleti partjai, és Europa' és Afrika' nyugati partjai között, északról a' jeges tengerrel, délről pedig az Indiai, vagy nagy Oceánnal kapcsoltatik öszve, 's minden ég-allyakon általnyúlik. Az ő tulajdon határi nyugatról a' keleti Amerika; keletről nyugati Europa, és nyug. Afrika; északról egy északi foktól (Nordkap) keleti Grönlandba egyenesen terjedő linea; délről a' legszélsőbb nyugat felé lévő Drake öblének határpontja; kelet felé pedig cap de la Circonsision; a' déli lineának kitérése még esméretlen. Részei ezen tengernek ezek: u. m. 1) a' Skandinavi vagy az északi, 2) az Atlanti, 3) az Æthiopiai tenger. l. mind egygyiket.

Amerongen, szép helység Hollandiában 1020 l.

Amesbury l. Ambresbury.

Amersfoort, vs Hollandiában az ő töle nevezett hegyeknek tövénél és Eem folyónál, melly ezen vidékben azon nevet nyeri, 2 ref. templomokkal, mellyek közzt a' nagyobbik, derék harangokkal, szép órával és Campen Jakab', Amsterdami városháza építőmesterének sírjával dicsekedhetik. A' kissebb templomon magas és díszes torony a' Strasburgi Münster formájára épült. 1964 épületei vagynak, mellyek közül 300-nál többek üresen állanak, 's 8580 l. kik serfőzésből, 's dohányfonásból, dimiti és bombassin fabr. 's meglehetős gabona és dohánykereskedésből élnek; üveghutáji is vagynak, mellyek az egész vidéknek fában fogyatkozása miatt itten valami különös dolog, 's ezek olly szép, 's olly fehér kávé edényekkel szolgálnak, hogy alig hihető, hogy üvegből valók. Földjein igen sok dohány (egész Hollandiában legjobb), répa, 's egyébb kerti gyümölcsök termesztetnek. Amerfoort minden jószágoknak, mellyek szekereken Németországból Hollandiába vitetnek, vásáros helye; innét Amsterdámba hajókon vitetnek.

Digitized by Google

Amersfoorti hegy, homokos és termékeny 2 mtfd. hoszszú és széles hegy, Amersfoort és Utrecht között.

Amersham, kis helység Anglia' Buckingham Grófságában Chiltern-hilsnél, jó élő csipke-kötés, gyolcs-szövés, és pamutfábr. miatt.

Ammerswihr l. Ammerswihr.

Ameville, Amavilla, kis vs Doria Baltea vizénél, Szard. orsz. Pedemontiumban.

Amey, erős szoros járás Sabaudiában Yonne vize, és Lac de Nicy d' Anneci között.

Amfora, kis folyó Friaulban, melly Aquilejánál a' Velenczei öbölbe esik.

Amhara, tartomány Habeschben (Abissinia) 120 angol mfd. keletről nyugat felé a' hossza, 's 40 mfd a' szélessége keletre Gojamtól, a' hol sok nemesség lakozik. Itt vagyon a' Herczegek' számkivetés-helyök, t. i. a' Guero vagy Geshen nevű szikla, melly mostan kevessebbé van, vagy pedig épen nincsen szokásban; 's a' tartománybéli Wechne nevű fogház, egy magas hegyen, két napi járásra dél kelet között Gondartól. Ez egy mély gödör, mellybe a' foglyok északára leeresztetnek, 's ha megengedtetik nekik a' sétálás nappal onnét kihuzatnak.

Amherst, fő vsa a' Hillsboroughi Grófs.nak északi Amerikában, New-Hanshire szabad Státusban 2370 lak. és 1 Akademiával.

Amicosti, egy nagy sziget Niagara folyónak torkolatjai között.

Amiens, Ambianum, Samarobriga Ambianorum, (49° 53′ 43″ É.Sz. 19° 57′ 57″ K.H.) nagy és nevezetes fővárosa Francz. orsz. Somme oszt. 4000 l. Somme fő.nál, mellynek három ágaitól hasíttatik, mellyeken annyi hidak áltvezetnek, 30 franc. mfdre Paristól, 14-re van pedig a' tengertől. Kerületje nagyobb egy óra járásnál, 5980 h. 41,280 l. vagynak, azonkivül gyönyörű, nagyobb részént széles, egyenes 's részint szép házokkal díszesített utzáji, 5 jeles piaczai, mellyek mind vásári piaczok. Alsó részénél a' vsnak Mihály hidjánál, a' hol Somme folyónak ágai megint öszvejönnek vagyon a' tengerről's Abbevilleből jövő hajóknak szállító piaczok. A' város fallal kerittetett bé, melly egy kellemetes sétálóhelyül szolgál, 's egy nagy fellegvártól óltalmaztatik. Lakhelye a' Departamenti fő hivataloknak, 's egy Püspöknek. A' püspöki templom régi, jeles, 13 században készült épület, mellynek közép része mintegy remek a' Gothi építés-mesterségében, 's ez 366 láb hosszú, 's oldalépületein kivül 49 láb. és 9 új széles; ezen kivül vagynak itten még más 14 plébániás templomok, 's több hajdan szerzeti templomok, apátságok és klastromok. A' nevezetes épületekhez tartoznak még a' városháza is, és a' hajdani Intendentia, 's t. m. A' város különösségihez tartozik még azon erőmív, melly a' városnak vizet szerez, 's azután a' számos nevezetes kézimívek, mellyekben mindenféle matériák angol módra készittetnek, u. m. kenderbársony, kamellot, flanel, pamutbársony, pikét, posztó, és gyapju matériák, gyapju-szőnyegek, sasszadron,

Digitized by Google

atlatz és más selyem materiák, pántlikák, finom és durvább gyolcs, kalapok, harisnyák, sipkák, szappany, mindenféle bőrök 's t. e' f. Az Amiensi pástétomok is igen híresek. Ezekkel, 's más portékákkal nevezetes kereskedés üzetik, kivált Somme folyónak hajókázása által. Külső országokba is vitetnek ezen portékák; kiváltképen Rouenen- S. Valeryn, 's Dünkirchen által. A' küldözése miatt is nevezetes. 1802 eszt. Martzius 25-kén itten köttetett a' békeség Francziák és Angolok között.

Amilichos, Meilichos fó Achájában.

Amina, leghatalmasabb nemzetség Afrikának arany partján, melly 14 nap járású földre a' partokról elszélledett, sok falukat épített, sok arannyal bir, de vasba szükséget szenved, az Europaiakkal kereskedik, egy királytól igazgattatik, 's szomszédjait, ha lehetséges, felprédálja, 's rabszolgák gyanánt eladja.

Aminel, kis vs Barbariában; Tripolis orsz.nak keleti részében.

Aminios, fel. fó Aekádiában, Heliszon' vizébe folyt.

Amiranti-szigetek, bizonyos számú szigetek Afrikában észak keletre Madagaskar szigetétől, 5—6° között a' déli szél. 70—71° között a' K. H. mellyek száma még bizonyosan nem fedeztetett fel. Kietlenek ugyan, hanem fris vízzel, pálmafákkal, kokuszdiókkal, halakkal, és gerliczékkel bővelkednek, mellyek olly szelídek és számosak, hogy egész tuczeteket kézzel foghatni. A' Portugallusok ezen szigeteket magok birtokaihoz számlálják.

Amisia, vs, transrhenana, magna és barbara nevet viselt Germaniában, Anisius vize mellett.

Amisius, Amasius fl. l. Ems.

Amisus, vs kis Ásiában tenger partján, Athenéiektől gyarapíttatott, Szinopétől 900 stad. Mitridatessel viselt hadakozásban sokat szenvedett.

Amiternum, vs régi Sabinusok' földén, hol most Aquila, vagy Furconium fekszik Italiában.

Amititan, Amutan, Atitlan, tó éjszaki Amerikában, Guatimala tartom. 4 mtfdre éjszakra S. Jagotól.

Amivam, egy jól míveltt sziget, derék révvel az Æthiopiai tengerben, Zanguebar partjai, és Madagaskar szigete között Afrikában.

Amixocores, bizonyos nemzet déli Amerikában, Brasilia' keleti partjain.

Amlach, v. Omlach, eggyike a' legnevezetesebb Neghoi, vagy Andreanowi szigetek közül, Asiai Orosz bir.ban, az észak keletközi Archipelaguszban; 30 □ mtfd. a' nagysága. Nincsenek benne földi állatok.

Amlja, sziget az Archipelagusban Europai Török bir. ban, 60 lak. veres halakkal, (lazacz neme) kutagarnik, és Sarana gyökerekkel bővelkedik.

Ammarapuram l. Umerapura.

Ammatafua, Tafua, eggyike a' barátságos szigeteknek Australiában, egy tüzokádó heggyel, mellyet lakosai Istenségnek, vagy csak Istenség' lakhelyének tartnak.

Ammaus, vs Palaestinában Tiberiáshoz közel, meleg fördőkkel.

Digitized by Google

Ammensleben l. Groszammensleben.

Ammer, kis folyó Vürtembergi királys. melly Herrenbergnél ered, 's nem messze Tübingentől Neckerbe foly.

Ammerbach, falu Jena mellett Thüringiában, hol jó ser főzetik.

Ammeren, mvs Jülich Her.ben Schwalm viz. Rüremondnál.

Ammergau, (felső és alsó), két szép falu Bajor orsz.ban Isar ker. mellyeknek lakosi sok metszett munkákat készítenek.

Ammerichshausen, Vürczburgi kis kath. plébániás helység 1/4 óra Kochertől 250 l.

Ammerland, udvari helység Bajor orsz. Isar ker. Wurn tónál, 5 mtfd. Münchentől egy gyönyörü vidékben 2 kastélyokkal 's egy nevezetes mulatókerttel.

Ammerland, tartomány darabja az Oldenburgi Hercz.ben, keleti Frieslandnak határinál.

Ammerndorf, falu Bajor orsz. Rezat ker. Bibert vizénél, igen jó komló-termesztéssel.

Ammersee, tó Bajor orsz. Isar ker. 8 óra. Münchentől 2 mtfd. a' hossza, 1 pedig a' szélessége, némelly helyeken 100 öl a' mélysége, 1 1/2 □ mtfd. a' téressége, 's 13292 Bajor napszámot foglal környékében; igen gazdag a' lazaczokban, pontyokban, csukákban, verhenyőkben (Rothaugen) 's egyéb halak' nemeiben.

Ammersfors, vs Finnlandiában.

Ammerswiht, Ammersweiler, francz. Marvillier, kis vs egy kellemetes völgyben, nem messze Kaisersbergtől 400 h. Franczia orsz. felső Rajna kerületében.

Ammerthal, nagy völgy Vürtembergi királys. Tübingen mellett, úgy neveztetett Ammer folyótól, melly által hasíttatik.

Ammochostos, homokos fok Cyprus szigetében.

Ammodium, vs Mesopotamiában Darától, most Daracardintól 20 stád.

Ammon, il Canazaro di Mahoma, Hammon, Ammonis oraculum, fons Solis, kis folyó Afrikának Barka pusztájában, hol az előtt Jupiter Ammon híres temploma állott. Kerülete Ammoniaca nevet viselt.

Ammonitis vs II. Mach. 4, 26, közel Jabockhoz Deu. 3,16 Palaestinában.

Amnias fl. fó Paphlagoniában, Dominatis kerületet nedvesité.

Amnisos p. régi kikötő Creta Sz. Minos kir. hazájában.

Amoeneburg, vs, 's fő helye egy hasonló nevü Cantonnak, Vesztfália' Verra oszt. Marburgi ker. Ohm folyónak ágánál egy dombon. Vagynak 2 templ. 109 ház. 1280 lak.

Amol, Amul, derék vs nyugati Persiának Masanderan tart.ban, Arasbei folyónál, mellyen által egy szép 12 bolthajtásokból álló híd vezet, mintegy 800 l. riskása, pamut, és vasbányákkal, mellyek szomszédságában vagynak, foglalatoskodik. Találtatnak itten régiségek is.

Amolbos, vs 1) Pelasgiotis, 2) Hestiaeotisban.

Amona, Anemo, folyó Olasz orsz.ban, melly Apennini bérczekben ered, 's a' Florentiai vidéket hasítván, Ravenna mellett Po' folyóba esik.

Amonde, Almon, kis fó Scotiai Lothiana tart.ban, E-

Digitized by Google

dinburgnál a' tenger öblébe szakad.

Amorbach, hivatal, Leiningeni Herczegs.ben Badeni tart. Main és Tauber ker. Odeni erdö mellett, gabonával, fákkal és barmokkal bövelkedik. A' hasonló nevü vs fekszik Müdt folyónak Bilbachba esésénél, 1500 l.

Amorgo, Amorgos, kis sziget Ægaei tengerben, vagy az Archipelaguszban. Naxia és Stampalia szigetek között Europai török bir.ban (37° É. Sz. 43° 30′ K. H.) sok bort termeszt, de a' fában szükséget szenved.

Amorgo, vs a' hasonló nevü szigetben, vagyon egy kastélya és 1 réve, melly egykor azAngoloktól ésFrancziáktól gyakran megkerestetett.

Ampansakabe, úgy neveztetik a' nemzetek' Fejedelme Madagaskar szigetében.

Ampasa, derék vs Pate' szigetében Zanguebar partjainál egy alkalmatos révvel.

Ampatres, tart. Madagaskar szigetének dél nyugatközi partjain, (26° D. Sz.) Mandrerei folyónál 20 mfd hosszú 's 12 széles, tele vagyon mocsárokkal; disznókkal és vad ökrökkel bövelkedik.

Ampelos, Ampelus prom. 1) fok Icaria ellenében, Drepanum vsánál Creta szigetének déli részén. 2) fok Sithonia tartom.ban Macedoniában.

Ampelusia prom. fok Afrikának legszélsöbb határán az Atlantikum tengeren.

Amper, folyó Bajor orsz. Isar ker. melly a' Tyroli határoknál ered, az Ammer taván keresztül megyen, 's Mosburg alatt Isareck nevü várnál Isar folyóba esik. Folyásában Glon, Wurm és Majsach vizeit felveszi.

Ampfing, helység Bajor orsz. Isar ker. Itten mutatják mai napig azon csata helyet, mellyen 1322-ben IV. Lajos Bajor Hercz. az ö vetélkedö társát, a' szép Fridriket, Austria Herczegét Schveppermann Generál által meggyözte 's fogságba ejtette.

Amphea, vs Messeniában, Lakonia határánál; a' Messeniai háborúban megvétetett. Homerus Amphigeniájának tartatik.

Amphiale prom. fok Atticában.

Amphiclea vs Phocisban, Lilaeahoz 60 stad. más neven Ophitria.

Amphigenia, Görög vs Triphyliában Mahistos vsa mellett, Hypsoeisnél.

Amphimalia, Görög vs Kreta szig. azon nevü öbölnél.

Amphipolis, jeles vs Edonis tart. Macedoniában Arymon vizénél, régi neve volt Enneahodoi; Rómaiaktól gyarapíttatván, úgy neveztetett.

Amphiscii, a' föld' leírásában, a'kétárnyékú, az az, olly embereket jelent, kik árnyékokat esztendönek egy részében, észak felé, másikban pedig délfelé vetik, mint p. o. kik naptéritö körek között laknak.

Amphissa, fö és legnagyobb vs Lokrisban, közép részen, Delphihez 120 stad.

Amphitos, fl. fó Messeniában Balyra vizébe szakadt.

Amphrysus, folyó görög orsz. Phthiotis tart. melly Kuarios vizét magába vévén a' Pegaseti tengeröbölbe szakadt. — Vs a' Kroki mezön, Pteleontúl 110 stad. más neve Alos.

Ampiglione, Empulum, düledékeny vs az Egyházi birtokban, Campagna di Ro-

Digitized by Google

ma tart.ban Tivolihoz 1 mfd.

Amplepuis, vs Franczia orsz. Rhone oszt. 480 h. 3740 l.

Ampthill, helység majd közepén a' Bedfordi Grófságnak Angliában, Bedfordi Hercz. hez tartozik. Volt itt azelőtt egy kastély, mellyben Arragoniai Catharina, VIII. Henrik felesége elválasztása után élt.

Amtip, v. Amtlitz, helység, és vár alsó Lusatiában. Luber vizénél nem messze Gubentől. A' hozzá valókkal eggyütt tartozik mint majoratus Báro Schönaichhez.

Amposta mvs Catalonia. Spanyol orsz. egy hegyen Ebro vizénél Tortosától 3 mfd.

Ampudia, mvs Spanyol Léon tart.ban, Placentiai kerül. hajdan Püspöki lakhely.

Ampugnana, Ampuniana mvs Korsika szigetének keleti részében Tapola vizénél.

Ampuis, mvs Lionnois tart. Francz. orsz. Dauphiné határán, Vienne vsához 1 mfd.

Ampurdán, Empariensis tractus, kis erdős tájék Spanyol Cataloniában Amburia vs vidékin.

Ampuria, vs Szardiniában nem messze a' partoktól és Capo Orissanotól.

Ampurias, (42° 20′ É. Sz. 19° 59′ K. H.) vs Spanyol orsz. Catalonia tart. Flaviának a' tengerbe lévő szakadásánál 3200 l. 's egy révvel.

Amras, Ambras, Ombras, Umbras, ország-fejedelmi mulató kastély Bajor orsz. Inn ker. egy dombon Inn folyó mellett, 1/2 mártfd. Innsbrucktól; hol egy híres mesterségek háza, egy levél, és egy könyvtár találtatott, melly utolsó már régtől fogva az Innsbruki Universitáshoz kapcsoltatott. Várból a' kinézés igen gyönyörű; a' levegője pedig egésségtelen, mellynek okát a' szomszéd tónak gőzeiben keresik.

Amrum, kis sziget az északi tengerben Schleswig Herczegségnek ellenében, Rypen hivatalához tartozik. Csekély és nem igen termékeny, de még is igen jó ízű osztreacsigákkal szolgál.

Amsacti, Mefiti tó Itáliában Hirpinusok földén; gőze és bűze dögleletes volt 1000 lépésnyire. Itt volt a' pokolba menetel. Virgiliustól szépen lefestetett.

Amserfeld, magy. Rigómező, olaszúl Campo cossovo, termékeny térség Szervia Török tart.ban, Drina folyónál, 70000 lépés a' hossza, nevezetes az 1389 és 1448-ban Törökök és Keresztények közt itt történt ütközetekről

Amstätten, mvs Austriáb. Ens alatt lévő részében, Bécsi erdő felett fekvő negyedben, egy plébániával, pósta státiónval, és 99 h.

Amstel, kis folyó Hollandiában, melly Oawerkerk mellett az Amstelt felveszi, és Amsterdámon keresztül folyván, melly város ötőle nyerte nevét, Y-ba foly.

Amstelland, kis darab tartom. a' néhai Holland nevű Grófságban, melly keletről Goiland, délről Rhinland és Utrecht, nyugatról a' Harlemi tenger, és északról Waterland által határoztatik, melly utolsótól Y. tengeriöböl által elválasztatik. Ötőle vette nevét oszt. Királyságnak fundálásakor történt új elosztásban.

Amstelveen, falu Holiandiában, nem messze Amstel folyótól, esméretes az 1787-ki Pruszszus megtámadástól,

Digitized by Google

5050 lak.

Amsterdam, (52° 22′ 56″ É. Sz. 22° 30′ 8″ K. H.) igen nevezetes fővsa az egygyesült Belgiumi tart.nyoknak Y nevű tengeri öbölnél, Amstel folyója által kétfelé hasítva, csupa karókra épült, eggyike a' leggazdagabb 's legnagyobb vsoknak Európában, mert környékében mintegy 3 mtfdet foglal. 6 kapuji vagynak, és szoros, de még is alkalmatos utszáji, 's mintegy 27350 házai; mellyek között legnevezetesebbek a' következők: ú. m. a' városháza, melly 13659 karókon nyugszik, 282 láb. hosszú, 235 széles, és 116 magas; a' tornya, mellyben szép harangok vagynak, 41 láb magas. 2) a' régi templom, (Oudekerk), mellynek tornyán 36, 33123 fontokból álló harangok vagynak, ez legszebb 's legritkább rajzolatokkal, 's festésekkel az ablakok üvegein Szűz Mária kápolnájában, dicsekszik. 3) Az új templom, (S. Katherynenkerk), mellyet a' híres Ruyter és Bentink, tengeri vezérek' 's Van Gal Poeta' sírjai ékesítnek. 4) a' Portugalli Zsidóknak pompás Synagogájok. 5) a' Déli templom (Zuiderkerk) 6) az alkuház szép 2 fedett csornokkal, és 46 vastag számokkal megjegyzett oszlopokkal, hogy annál alkalmasban feltalálhassák egymást a' kereskedők. 7) A' hajdani keleti és nyugoti társaságoknak épületei; azután a' hering pakoló-házok, a' gabona alkuháza, a' 4 jóltévő szerzetek, az ispitály, a' lazareth, az aggférfiak háza, a' bolondok' háza, a' fenyítékház, az özvegyek' háza, a' fonóház, a' Grönlandi ház, a' zálogház, az Admirálitásháza, Admirálitás' fegyverháza, 's 6 más fegyverházok; azonkivül 39 templomok, 2 franczia, 2 angol, 2 luth. 3 Mennonita, 1 armeni, 1 Quakeri, 20 kath. Szentegyházok. – A'lakosok' keresete, kiknek száma 220000 teszen, igen külömbféle. Vagynak itten festőmühelyek, viasz, és gyolcs fehérítők, kartonfestők, selyem és gyapjú kézimívek, üveg, szőnyeg, és bör fabr.; czúkor és olvasztósó tisztítása, gyémánt pailérozása, kámfor, czinobriom, kénkő és választóvíz fáb. eczetfőzés, porczellánfáb. sok szélmalmok, 's hajósinálló piaczok. 's t. e' f. A' kereskedés, mellyet a' váltó-kassza, és az igen jó rév könnyebbítnek, mostan igen megcsükkent, különös hasznot hajtott az előtt a' hering halászat is. — Az oktatásra való intézetek és tudóstársaságok itten nem hibáznak. Amazokhoz számláltatnak: a' tudományok' és mesterségek' (Felix meritis nevű) intézete; a' nevezetes Athenaeum; a' tanító Museum; rajzoló Akademia; 3, ú. m. franczia, német és nemzeti Theatrom, 's t. e' f. Ezekhez pedig a' (servandis civibus rendelt) Tudós társaság, a' tengeri útazásnak, a' mezei gazdálkodásnak, a' költemények' és szép tudományoknak társasága. Találtatnak Amstelodámban több jótévő intézetek is, mint p. o. egy a' vízbe holtak, vagy máskép szerencsétlenítettek' segítésekre ügyelő társaság, az egésznek hasznára rendelt (tot nut van t algemeen) társaság, 's t. e' f. Vagynak még

Digitized by Google

ezen vsban csudálkozásra méltó festett képek is külömbféle szálájiban a' vsházának, p. o. a' Münsteri békesség Helft által; az országok gyülése, Dyk' remeke, Conföderatusok' gyülése Rembrod által. 's t. m. azután a' mesterség vagy czímkamara, melly szerdán és szombaton nyitva vagyon. Ide küldik munkájikat részint eladás', részint pedig mutatás okáért, legtöbb képírói ezen vsnak, kiknek neveik 's czímjeik egy fekete táblán láttatnak. — Nevezetes még a' füvészkert, és az új ferdőház, 's végtére az Amsteli híd, vagy le pont des amoreaux. — Amstel vizén kívül, sok mesterséges csatornák vagynak a' vsban, mellyek a' várost sok szigetekre részelik, 's ezek 280 részént köből, részént fából való hidak által kapcsoltatnak öszve. A' mesterséges csatornákban álló a' víz, és csak kettőben tartatik 2 vizimalom által mozgásban. Az ivóvíz, mellyben fogyatkozás vagyon, Utrechtből kökorsókban hozatik. A' vs körül sok szép mezei házok is vagynak. Amsterdam születés helye a' híres Spinozának.

Amsterdam, egy franczia nem sokat érő erőség az arany partokon Afrikában, mellynek ágyuji alatt a' népes Nagy-Cormantin nevü vs fekszik, mellyet az újabb tudósítások egy falura változtatnak.

Amsterdam, egy kis mívelt sziget Ceylon mellett, egy jó, Cadariva nevü erősséggel.

Amsterdam, (58° 42′ D. Sz. 76° 54′ K. H.) föld alatt való tűz által támadott sziget, az Indiai tengerben 4 anglus mtfd. a' hossza, 2 1/2 a' szélessége, fák nélkül, de fókákkal, oroszlán-fókákkal, czethalakkal, czapákkal, tőkehalakkal, héjjas állatokkal, szélvészmadarakkal, 's t. e' f. bővelkedik.

Amsterdam, vagy Tongatabe, legjelesebb a' barátság-szigetek között a' világ tengerében; kokoszdiófákkal, czukorral és bambusz náddal, pizángfával 's t. e' f. bővelkedik. Lakhelye egy királynak, mellyet legtöbb szigetek az ő fejeknek ismérnek. Vagyon egy réve.

Amsterdam, kis sziget a' Batavi öbölben, keleti India' Jáva szigetében.

Amsterdam, sziget a' jeges tengerben Spiczberg és Grönland között.

Amsterdam, franczia, (azelőtt hollandiai) erőség felső Guinea' arany partjain Afrikában, Fantin bir.mában egy magas 's sziklás hegyen kis Cormantin mellett.

Amsterdam, erőség keleti Indiának Moluki Amboina nevü szigetén.

Amsterdam, erőség franczia, (hajdan hollandiai) Guineának Surinám nevü tart.ban déli Amerikában.

Amtitz, egy szabad Schönaui uradalom alsó Lusatia' Gubeni ker. Lubs és Neisse vizek között; mellyben sok gabona vetemények, erdők és vaskövek vagynak, 's 7 1/2 falukból ál. Benne vagyon egy hasonló nevü mvs egy várral.

Amu, Darja, v. Ulu, Amus, legnevezetesebb folyó a' déli Dsagatáiban, v. a' nagy Buchariában, melly a' Songari bérczekben egy tóból ered, kezdetinél Harret (Gihon, Oxus,) Betun-Teglának neveztetik, sok ágokra

Digitized by Google

oszolván, 's az ő északnyugotközi futásában a' többi között az észak nyugotról jövő Sogdot felvévén Aral nevű tóba szakad. Ő formálja Persia' határit Turan, vagy a' tulsó tartományok az az Bucharia felé.

Amuclae, Amyclae, vs Italiában Ausonesek földén, egy barlanggal, mellybe Tibérius Cs. majd benn veszett. Görög eredetü, és kigyós hely volt.

Amuchta, eggyike a' Róka szigeteknek az északi Archipelagusban Ásiai Orosz bir. ban egy tüzokádó hegygyel.

Amuder, vs az Afrikai Barbariában, Tunis orsz.ban.

Amul l. Amol.

Amur, Onon, tatárúl Sachalin-Ula, (fekete folyó) chináúl pedig Yalong kiang, (sárkány' folyója) nagy és hajókázható folyó Kalkas-Mongoliában, Asiában, Onon és Kerlon folyók' öszvejövésekből lészen, mellyek a' Jablonoi (almás) bérczekben eredenek; ez Tungusiát, nagy görbüléseket tévén 's nyugotról keletre folyván, hasítja, 's 4 mfdnyi futása után az Ochoczki tengerbe esik (É. Sz. 53° alatt), egészen a' tengerig hajókázható 's halakkal gazdag. Ez a' határ Chinai és orosz birtokok között.

Amurland l. Tungusia.

Amuy, vs keleti Indiában Gangesen tulsó félszigetben, Chimay tó keleti partyán, Kanduana orsz. határán.

Amyne, helység Italiában, most Falernum.

Amyclae, görög vs Spartához csak 20 stad. szép fekvésü, Doriaktól elpusztítatott. Amyclae l. Amuclae.

Amydon régi vs Macedoniában Axioson túl.

Amymone folyó és forrás Argolis. Görög orsz.ban Lerna tóba szakadt. Itt találtatott ama hires Hydra.

Amwell, vs északi Amerikának New Jersey szabad Státusában Hunterdon nevü Grófságban Delavare folyónál 5200 lak. kik között 285 szerecsen rabszolgák vagynak.

Ana, kis folyó Vesztfalia' Fuldai oszt. melly Casselnél Fulda vizébe esik.

Ana l. Anah.

Anabon tart. Aria orsz. Afrikában, fő vsa volt Phea, most Ferah.

Anacapri, a' nyugoti, egy 1600 lábnyi magasságú sziklás fal által a' keletitől elválasztott része a' Capri szigetnek. (l. Capri) Igen magasan fekszik és több kicsiny falukból áll, mellyek egygyütt mintegy 1500 l. számlálnak; mellyek a' többi lakositól ezen szigetnek test-állások, erkölcseik, 's characterjek által külömböznek. Vagynak itten öregek, kik Nápoly mellett lakván, soha ezen királyi várost másként mint messzéről nem látták.

Anachimusszok, népség Madagaskar szigetének keleti részén Afrikában Mananghara folyónak eredetinél. Földjek jól míveltt, barmokkal 's riskásával bővelkedő.

Anachoretáh' szigetei, kis többnyire míveltt szigetek Australiában Admiralitás-szigeteknek nyugoti részén, igen alacsonyok, sok kokoszdiófákkal, 's népesek. A' legszélsőbb észak felé 0° 47′ Déli Sz. 's 140° 55′ K. H. alatt A' lakosok' viskóji magasak, négyszegüek, jól fedettek, 's a' Tabeitek' lakjaikhoz

Digitized by Google

hasonlók.

Anacopia, vár, nagy Kabardiához tartozik, Abschaniában nyugoti Tatárságban.

Anacujek, Brasiliai nemzet déli Amerikában, közel Seregippe Kapitánysághoz.

Anactorion, vs Akarniában Palaeros félsziget' csúcscsán. 40 stad.ra esett a' híres Actium.

Anadir, folyó Szibiriában Csukcsek tartom.ban északkelet közt az ötöle nevezett világ tengernek öblébe esik, hajókázható, de még sem hajókáznak rajta.

Anadirskoi, vs Szibiria' Irkuczk Gouv. ez a' legszélsőbb orosz letelepedés ezen részben.

Anadoli, kis Ásia, Natolia, egy az Asiai Török bir.hoz tartozó, fekete és közép-tenger között fekvő félszigét; északról a' fekete tenger; nyugotról Marmarai út, és tenger; délről a' közép tenger; 's nyugotról az Eufrat folyója határozzák; foglal 12000 geog. mfdeket. A' klima itten külömbféle. A' tél rövidebb 's mérsékeltebb mint az orosz Asiában, azért még is a' legmagasbb hegyek' teteji szüntelen hóval fedettek. Déli és nyugoti részén sok mocsárok miatt a' levegő nyáron romlott, ez a' fekete tengernél legegésségesebb, Bérczei között vagyon a' hajdan nevezetes Taurusz, és több kiégett tüzokádó hegy. Vagynak itten nagy, gyakran irtóztató térek, részint homokos, és terméketlen, részint termékeny, de általjában rosszúl mívelt földdel. Folyóji, mellyek fekete tengerbe folynak, e' következők: Ava, v. Sakari, Bartin v. Kizil Irmak; a' közép tengerbe pedig Seihan, 's a' fehér tengerbe Mäander. Plánta termései: gabona, riskása, dohány, sáfrán, mindennémű gyümölcsök: mint p. o. alma, körtvély, füge, czitrom, narancs, szennalevél, mindenféle patikai szerek, dinnye, granát-alma, olajbogyók, eprek, pamut 's nevezetes bor, 's nagy tölgyfa-makk. Fában vagyon fogyatkozása, 's ez több helyeken a' száraz ganéj által hozatik helyre. Az angori gyapju nevezetes, a' selyem, méz és viasz különös. Ásványokból pedig: ezüst, ón, réz, vas, salétrom, só, tengeri só, 's meleg vagy forró ferdők. A' füvekkel és virágokkal tele mezőkön számos teve, juh, szamár, ló, kecske, őszvér, házi és szelíd állatok csoportjait, az erdőkben pedig vadakat és madarakat láthatni. Folyóji jó ízü halakkal bővelkednek. A' népessége csekély, a' helységek ritkák, az útak alkalmatlanok és bátorságtalanok annyira, hogy csak karavannokban útazhatni. Imitt amott vagynak vendégfogadók, gyakran messze a' városoktól és faluktól. Lakosai Törökök, Turkomannok, Zsidók, Görögök, Armenusok és Europaiak.—Kézimívek és kereskedés nem igen virágzanak, de még is a' pamutot fonják, 's néminéműképen elszövik, azonkívül készítnek takarókat, külömbféle szönyegeket, félselyem, és fél len ingeknek való matériákat, Sattint az alsó ruháknak, egy vékony selyem matériát, melly Brunlutének neveztetik, Damasz, és más selyem materiákat, mindenféle bársony, ván-

Digitized by Google

koshajakat, sima és sujtásos materiákat a' legfinomabb teve' szörből, kenderbársonyt, és jó cserzett böröket. Némelly helyeken alkalmas hajók és csajkák fennyőfákból készíttetnek. A' partoknál fekvő helységekben meglehetős a' kereskedés, és Constantinápolyba, 's több Europai városokba gabona, dohány, gyümölcs, faolaj, bor, apró szőllő, patikai szerek, tölgy-makk, vastag pamut, vastag gyapjú, török fonál, közönséges kecskeszőr, font teveszőr, 's abból készült matériák, selyem török szönnyegek's takarók, viasz, bivalbörök, kordován timsó, 's t. e f. szállíttatnak. Ezen föld Anadoli, Karamania, Duladier-Ili, és Amasan Tart.nyokra osztatik.

Anadoli, v. *Natolia*, szoros értelemben, jegjelesebb's legnagyobb Tartomány kis Asiában, melly nyugotti részében, fekete, aegaei, és középtenger között fekszik, 's keletről Karaman és Sivas Tartományai által határoztatik. Egy Beglerbey' kormányozása alatt vagyon, kinek 14. Sandschakok alája vettettek. Ez az Anadoli Bassasságra, és a' nyugotti partok' tartományára osztatik, mellyel a' Tengeri vsok is a' kapudani Bassához tartoznak

Anadoli v. *Kutajeh*, vagy a' tulajdonúl Anadoli tartomány, kis Asiában, Beglerbey' kormányozása alatt, kinek igen nagy a' hatalma, 's kinek rangja, minden Asiai török birodl.béli Bassáknál feljebb való, 's ki 60,000 embert táborba állithat. Fő vsa Kutajeh.

Anadolidag, l. Kieschi Dagui.

Anadyr, fó Asiai Orosz Országban.

Anafe, l. Darbeida.

Anafeth, vs Arabia' Jemen Tartományában bormiveléssel.

Anaghelone, Anagelum, kis vs Ulster Hiberniai tart.ban, Ban vizénél.

Anagin, eggyike a' Nehoi szigeteknek a' Kamcsatki tengerben.

Anagni, régi Anagnia, elpusztult vs Pápa Bir. egy püspökséggel.

Anagombri, hegy Marmarica tart.ban LybiaOrsz.ban.

Anah, hajdan Anatho, Ana, Anna, vs Bagdadi Basaságban, Mesopotámiában, Eufrat' mind a' két partjain, egy egyiptomi szilvákkal, olajfabogyókkal, czitromokkal, narancsokkal, pamuttal, gabonával, kölessel, 's borral bövelkedő vidékben, 500 lak. Nagy része ezen városnak tartozik egy arab nagy Emirhez, ki itten lakik; másik része pedig a' Bagdadi Basasághoz. Mondják, hogy mostanVechabiták' birtoka.

Anakandriánok, Rohandrianok' egy neme, Zaffe-Ramini nemzetségből Madagaskar szigetében, kik egy Rohandriantól 's egy feketével, vagy más alacsonyabb nemű, vagy sorsu személlyel nemzetettek. Vagyon ő nékik is, mint a' Rohandriánoknak szabadságok minden időben marhákat ölni.

Anakopia, vs Orosz Kaukasi Gouv. Awehas Herczegnek lakhelye.

Analativa, Sziget Indiai Tengerben Ceylon mellett, melly ostrea csigákkal bövelkedik.

Anamaboa, angol erőség Fan-

Digitized by Google

tin nevű szabad társaságban Afrikának arany partjain.

Anamoka, Namoka, Rotterdam, egygyike a' barátságos szigeteknek Austráliában:, ananászyacht, pizang fa, kokoszdió, és kenyér gyümölcsökkel, 's több e f. bővelkedik. Vagynak 2 tüz okádó hegyei.

Anan, folyó hátulsó Indiában melly Siam és Kambodia folyójit összvekapcsolja.

Ananes, Anami nemzetség Cispadana Galliában Trebia vizénél, fő vsa Placentia.

Anaphi, Anaphe, l. Namphio.

Anapa, l. Abchasien.

Anapo, l. Alfeo.

Anapodari, kis folyó Candia szigetében, melly Castell Bonifacio mellett ered, 's Matolai foknál tengerbe esik.

Anapuya, darab föld, Déli Amer.nak Veneczuela Tart. ban Spanyol Terra firma nevű részében.

Anappes, Anapium, Grófság és Mvs Belgyiomi Flandriában, Marque vizénél, Ryssseltől 2 mfd.

Anapus. fó Akarniáb. Stratoshoz 80 stad. Acheloos vizébe szakadt.

Anarti, Anartes, nemzet Daciában Tisza vizénél.

Anas, l. Guadiana.

Anasch, eggyik a' leghatalmasabb koborló arab nemzetségek közül, 60,000 férfiakból áll.

Anatakan, eggyike a' tolvaj szigeteknek.

Anathot, vs Palaestina Asiában, Benjamin nemzetség' földén, Jeremias Própheta hazája.

Anatolico, kis vs Görög Orsz. Despotato Tart.ban Lepanto tengeri öbölnek földi részbe nyujtózásánál, melly vizközépen karókra mint Velenczei épült.

Anatoria, máskép Tanagra, kis vs Görög orsz. Achaja Tart.ban Asopo folyónál 5 mfd. Negropontétől.

Anazanbus, l. Caesarea ad Anacarbum.

Anbalapuscha, l. Ambalapuscha.

Anbar, Enbar, Ambara, régi vs Asiában Euphrates vizénél; egyik fele Diarbeck, másik Yerah Arabi tart.ban esik.

Ancam, Sziget Chinai tengernél Asiában, Quantung' tart. mány partya felé.

Ancamaren, déli Amerikai nemzetség Madera vizénél, Amaron tart.ban.

Anbersor, l. Amarsur.

Ancaster, helység Angliának Huntington Grófságában, egy fő utszából áll, sok romai időkből való maradványokkal.

Anet, Anxe, kis vs Saone fónál Francz. Orsz. Rhone oszt. 1640 l. 's kőbányákkal.

Ance, v. *Anse*, Maris anfractus, Bucht, Hollandoknál Bogt, egy neme a' tengeri öblöknek, melly két fokok köztt béjö 's elöl olly széles mint hátúl. Abban különözö egy tengeri öböltől, hogy ez a' földkörbe nyujtózásánál igen széles, végén pedig sokkal keskenyebb. Ollyan p. o. a' Koegeri Daniában a' Bálti tengeren, máskép Golfonak is neveztetik. Tulajdonképen pedig a' Golfo nagyobb mint egy tengeri öböl, 's egy tengeriöböl nagyobb mint egy Bogt.

Ancenis, Andenesium, (47° 22′ É. Sz. 16° 28′ K. H.) kis kereskedő 's kerületbéli vs 3000. lak. Loire vize mellett, Angers és Nantes között. Fr. Orsz. alsó Loire oszt. A' kö-

Digitized by Google

rülfekvő erdőkből legnagyobb hadihajók készülhetnek; vagynak itt azonkívül harang, és ágyuöntők.

Ancerville, vs Francz. Orsz. Maas oszt. 2,200 lak.

Anchediva, (14° 42′ É. Sz.) kis sziget azIndiai tengerbenMalabar partjainál mintegy 12 mfd. dél felé Goa vsától; hajdan Portugalluszokhoz tartozott. Tele vagyon erdőkkel, és halakkal is bővelkedik. Portugallusok az előtt egy erős várt építettek benne, mellyet mintegy 20 esztendő mulván, az őrizetnek kéméléséért lerontottak.

Anchale, vsCiliciában,Natoliában. Sardanapalus temetője.

Anchesmos, hegy Attikában Görög Orsz.

Anchisia, hegy Arkadiában Mantinea és Orchomon vs között.

Anchialo, Anchelo, Anchiasus, törökül Kenxis, török vs fekete tenger' partján Romaniában Ergino fó.nak béesésénél; vagyon egy püspöksége, melly a' Konstantinopoli Patriárkátuszhoz tartozik.

Anchin, Aquicinctum, gazdag és pompás Apáturság éjszaki fr. oszt.ban, Douaytől 2 mfd. Scarpe vizénél.

Anchora, máskép Asine, Faueromini, kis vs Moreában keron nevű tengeri öbölnél.

Anchun, vska Zerbst vs mellett Anhalti Her.ben, mintegy hostáttya Zerbst városának.

Ancico, l. Anzico.

Anclam; (53° 49′ É. Sz. 31° 36′ K. H.) kerületbéli vs Burkus elsőbb Pomerániában Peene vizénél, 595. házokból áll, és 4,620 lak.; árkokkal, és bástyákkal; jeles kereskedéssel, és hajókázással. Vagyon itt egy Tanácsi oskola, bőr, és gyapju materia fabr.; az ugy nevezett Fährschanze, vagy Anclamer Fahre a' nagy kikötőben az ő vámpénzével egygyütt e' vshoz tartozik.

Ancober, megerősített fr. tárház (factorey) Guineának rabszolgák' partjain, Afrikában.

Ancona, la Marca d' Ancona, Ankonai mark, egygyike a' legnagyobb Pápa birtokainak Olasz Orsz. mellyet éjszakról az apennini bérczek, és a' Velenczei öböl, keletről Abruzzo, délről Spoleto, nyugotról pedig Urbino határoznak. Az Afrikai tengeri rablók ellen itten jó rendelések tétettek. Az előtt a' Metauroi oszt. Olasz Országban tartozott.

Ancona, (43° 37′ 54″ É. Sz. 31° 8′ 52″ K. H.) jeles vs azon nevű Markban Pápa birt.ban. Az Adriai tengernél egy hegynek lapulásán fekszik, vagyon egy jó hét töltés által békerített réve, mellyek' egygyikén Trajanusz diadalmi kapúja áll. Ezen kereskedő vs egy fellegvár által védelmeztetik; lakhelye egy Püspöknek 's 20,000 lakosoknak, kik meglehetős kereskedést üznek, de ez nagyobb részént a' Zsidók kezeiben vagyon, kik itten 5000 számláltatnak; azonkívül sok Görögök is lakják. A' Zsidóknak, kik magokat egy darab veres posztó által külömböztetni kötelesek, vagyon itten Synagogájok. Az alkuház egy nagy és szép épület; a' püspöki templom egy dombocskán áll, a' nagy Guarantaine háza részént a' szárazon, részént pedig a' tengerben vagyon; emlékezetre méltó még XII Cle-

Digitized by Google

mens faragott képe, az ugró kut, és a' közönséges piacz. Találtatnak itten még czukorfőző mühelyek, szappanfab. 's selyem kézimívek is. Valának itten azelőtt 11 plebániák, és 16 klastromok.

Ancone, Ancrinum, kis v. Fr. Orsz. Isere oszt. Rhone folyónál.

Anconita, Phoenix, hegy várral, és azon nevü fóval, Natoliában, Asia Alidinelli tart.ban, Rhodis szigete déli partyának ellenében.

Ancram, falú Éjszaki Amerikának New-York Szabad Statusában, Columbia nevü Grófságban Livingston Creek mellett, egy magas kemenczével, 's egy vashámorral, mellyek közül az első hetenként 20 hordó vassal, és a' második naponként 1000 font rövid, lapos, táblácskákal 's éppen annyi rud vas darabokkal szolgál.

Ancre, Albert, vs azon nevü fó.nál Francz. Orsz. Somme oszt. 316. h. 2010 lak.

Ancud, Angualay, Angualia, darab föld Imperial nevü Tart.ban, Déli Amerika' Chíli részében, Osorno Tart. nya, Terra Magellanica, Ancudi Archipelagusz, és Andes bérczei között. Az Ancudi Archipelagusz, vagy Chilse, melly sok Szigetekkel fedett, 's Ancudi part 's Chilse között fekszik, egy darabja a' Világ tengerének.

Ancy le Franc, vs. Fr. Orsz. Yonne oszt. 1240 lak.

Ancyra, l. Angoura, Angora.

Anczarich, fó. Orosz Nicolajew Gouv. melly mintegy 1 mfdre Oczakowtól fekete tengerbe foly.

Anczikfalva, tótul Anczikowa, egy tót falú Liptó Várm. ben Magy. Orsz. Lakosai föld mivelésből, cserép edény készítéséből és szekérkenő-főzésből élödnek. 12 kath. 59 evang. lak.

Andacoll, igen sikeres arany és ezüst bányák Déli Amerika' Spanyol Chili Tartományában.

Andaguilas, nemzet Déli Amerika Peru Tart.ban Xuara és Abancay folyóji között 25 mfd. Cusko vstól észak nyugot felé.

Andaia, a' Masseniai Királyoknak régi lakhelyök Oechaliához 8 stad. Caradros vizénél.

Andalusia, Alsó Andalusia, Vandalitia, (36°—38° É. Sz. 11°—16° K. H.) Spanyol Orsz. Tart.nya, Királyság nevezetével, melly a' Sevillai, Cordovai, és Jaen Királyságokat foglalja, mellyhez hajdan még a' Granadai Királyság is tartozott, 's felső Andalusiának neveztetett. Határjai nyugotról Portugallia, Észak felé Uj Castilia, mellytől Sierra Morena bérczei elválasztják, keletről Murcia, és délről Granada, a' tenger, és a' Gibraltari ut. Ezen tartomány igen hegyes, de még is a' legtermékenyebb 's legegésségesebb Spanyol orsz. minden Tart. között, 's minden némü arany, ezüst, és kénesö bányáji vagynak; Termesztése gabonában, borban, olajban, pamutban, Spanyol kákában, déli gyümölcsökben, selyemben, mézben 's t. ef. állanak a' hévség nyáron szörnyü nagy, de ez mégis néha mérsékeltetik szelek által. Az Andalusiai lovak, kiváltképen pedig a' monyosok híresek; a' vívásra megki-

Digitized by Google

vántató bikák innét hozatnak. Lakosai nagyon különböznek a' többi Spanyoloktól, és nagy tehetséget, 's szorgalmat mutatnak, ők sok kákát és sok böröket neminémű munkákra feldolgoznak, és nagy kereskedést üznek a' természet' és mesterség' productumaival.

Andamagor, fő vs Banglana tart.ban Dekan Orsz. Indiában, erős várral, fris levegővel, és jó vizzel.

Andamani Szigetek, (10°—15° É. Sz.) Szigetek, bizonyos száma Gangeszen túl fekvő félszigetnek nyugoti részén, Pegu Orsz.nak, és Sumatra Szigetének partjain. Kicsinyek, és csekély értékűek. A' két legnagyobbak nagy és kis Andamannak neveztetnek. Amaz 30 fr. mfd. hosszú, és 20 mfd. széles; ez pedig 10 mfd. hosszú. Az elsőben letelepedtek az Angolok 1793-ban a' szép Cornvallis nevű révnél, melly mivel a' Bengali öbölnek keleti részén kikötő nincsen, az éjszakkeleti Moussonok ellen igen bátorságos hajókállópiacza, 's melette a'számkivetés helye is. Az uj-ülés 700 emberekből állott. Az Andamanoknak, kik a' Kafferekhez hasonlítnak 2,500ra felmegy a' számok; ez bátor, hadakozó, de igen pallérozatlan, durva, és szegény nemzet, melly a' földnek terméketlensége miatt sokszor nagy fogyatkozásban vagyon, 's a' baromtartásból és a' kiszállott hajók kirablásából bajosan élődik. Fő termései e' következendők: banianok, mondola, terpetin, penaigro, vas, és veres fák, hajóknak való fa, pamut, kis disznók, publikányok, galambok, Indiai hollók, vizimadarak, salangane, (fecske, mellynek fészke ehető) jég madarak és csüllők.

Andance, kis vs Francz. orsz. Ardeche oszt.ban.

Andaye, (43° 21′ 37″ É. Sz. 15° 53′ 45″ K. H.) helység és vár Francz. Orsz. alsó Pyreneuszok oszt.ban Bidassao fó.nál, Spanyol orsz. határinál, Fuentárabia nevű erősségnek ellenében. Lakosai Aquavitával kereskednek. Innét fél óra járásra vagyon Bidassoa fó. ban Conferencz vagy Fáczán szigete. l. Fáczánszigete.

Andeb, l. Aintab.

Andechs, vagy a' szent hegy, (47° 58′ 26″ É. Sz. 28° 51′ 23″ K. H.) híres búcsus hely egy néhai szépBenedictinusi apátsággal. Bajor Orsz. Isár ker.ben Ammer és Vürm tavak között.

Andegast, kis helység egy azon nevű tónál, Badeni nagy Her.ben közel Oppenau városkához, hol egy nevezetes savanyú viz találtatik.

Andelfingen, Mvs egy várral Thur fó.nál Swaicz Zürichi kant. 2000 lak. vagynak, kik gabona és bortermesztéssel foglalatoskodnak.

Andelis, (les) Andeliacum, (49° 2′ É. Sz. 19° 2′ K H.) két vs Francz. Orsz. Eure oszt. Gambon fó által elválasztva, mellyek eggyütt 5160 lak. számlálnak, kik gyümölcs termesztésével és posztó csinálásával foglalatoskodnak.

Andelly, Andelius fl. fó Caux tart.ban Franczia Norm., Pont del l'Archenél Sequana vizébe szakad.

Andelor, vs Campaniában Franczia Orsz. Chamonthoz 5 mfd. Rougnon vizénél.

Digitized by Google

Anden, nagy helység Belgiomban, Sambre és Maas volt Franczia oszt. Maas fó. nál. Itt volt azelőtt egy régi nemes kis asszonyok nevelésére rendeltt asszonyi szerzet.

Andenäs, Andenöen, kis sziget az éjszaki Tengerben, egy azon nevü helységgel, Norvegia' partjainál Drontheimi hivatalban csekély gabona-termesztéssel.

Anderab, vs Nagy Bucharia Balk tart.ban Asiában, fekszik azon bérczeknél, mellyek Indiát Buchariától elválasztyák, ez áltjárása kedvéért sok utasoktól látagattatik.

Anderidum, Gabali, fő vs a' Gabaliták' földén Galliában püspöki székkel, most Javols.

Anderlecht, Mvs, mintegy Hostátja Brüsselnek egy. Belgyiomban.

Andernach, (50° 27' É. Sz. 25° K. H.) vs Rajnánál Francz. Rajna és Mosel volt oszt. 2,000 lak. Innét sok fa, és Tönnigkövi viz, mellyhez itten korsók is készíttetnek, kereskedés által vitettetikHollandiába, (l.Tillerborn). Innét egy órajárásra Rajnánál felfelé áll a' fehér torony, mellynek szomszédságában Trasz, v. Tarrasz nevü tüzokádó hegy szüleménye fejtetik, melly mésszel öszvekeverve legjobb vakolatot ád a' vizi épületekhez. A' Hollanduszok sokat hordanak belőle. Itt készülnek a' nagy talpok, mellyek kissebb részekben német ország' több részeiből ide jönnek, 's itten 1000 lábnyi hosszaságra 's 90 láb. szelességre öszvekötetnek, mellyek 400 hajóslegényeket is igazgatásokra megkivánnak, 's több ezer forintokba kerülnek. Dordrechtben pedig közönségesen eloszlatnak.

Anderschow, vár, Danus Szigetben, Seelandban, délre.

Andersdorf, falú Morva orsz. Olmüczi ker.ben Sternburg urodalmához tartozik; 36 ház. 267 lak. és 1 egésséges forással.

Andershow, vár Danusz Seeland nevü szigetének déli részén.

Andes, Andegavi, nemzetség Galliában Ligeris föl. partyán, fő vssok voltAndegavi Angers.

Andes, l. Cordillera, és Pietola.

Andethanna, vs Trevirck földén Gálliáb.mostEpternach.

Andevallo, (Campo d') kis darab föld Spanyol orsz. Andalusia Tart.ban Portugallia határinál.

Andewurante, alkalmas folyó Betaminenek Tart.ban Madagaskar szigetében, melly 30 mfdnyire bé felé, a' vad emberek csonakjain vagy nagyobb hajócskákon hajókázható.

Andewurante, fő helye Betaminenek Tart.nyának Madagaskar szigetében azon nevü fó.nál; igen nagy, 's maga vidékével minden kétség kivül 10,000 katonákat állíthat.

Andlau, kis vs egy várral, Francz. orsz. Alsó Rajnai oszt. Andlau fó.nak Illbe esésénél, 2130 lak.

Andora, kicsiny és r eminémüképen erösített vs nem messze Onegliától Liguriában Fran. Montenotte volt oszt. Bort termeszt.

Andoria, Lac d'Andoria, Lago Salfo, tó Nápoly orsz. Capitanata Tart.ban Candalaro és Coropello folyók

Digitized by Google

között 1 mfdnyire Maufredoniától.

Andorno, kis vs nem meszsze Biellatól Piemontban Fr. orsz. volt Sesia oszt.ban.

Andorre, termékeny völgy 34 falukkal Francz. orsz. Arriege oszt.ban. Juh tartása 's vasbányáji emlékezetesek.

Andorer, helység Angol Hamp nevü Grófs.ban, Ande kis fó.nál, hol egy mesterséges folyók öszvekapcsoltatása Redbridgével most vitetett végbe; ezen helységnek vagynak 1,300 lak. gyapjufab., 's egy legnagyobb vására Angliában, kivált a' juhokban, sajtban, és komlóban.

Andoven, helység Éjszaki Amerika Massachusett Szabad Statusában, Essex nevu Grófs.ban. Merrimak fó. nál egy akademiával, 's baromtartással foglalatoskodik.

Andragir, kis Királyság Sumatra Szigetének éjszakkeletközi partján, aranynyal, 's borssal gazdag; egy független Szultánnak igazgatása alatt vagyon, kinek lakhelye

Andragir, fő vs egy azon nevü folyónál; Melette vagyon egy bátorságos révtorkolat; Földterméseivel kereskedik.

Andranisaek, egy durva, félékeny nemzet Madagaskár Szigetének belső bérczeiben, melly majd csak nem egyedül baromtartásból él, és szomszédjaitól szüntelen háborgattatik, kik velök minduntalan hadakozást kezdenek, hogy többeket közülök rabszolgákká tegyenek.

Andrarum, legnagyobb timsóakna Schonen nevü Swéd Tartom.ban Christianstadt Tartományi kapitányságban. A' pallókövekből itten nyert timsó, 70 munkások által eszt.ként 1,000 hordókra megyen.

Andranowi, v. Negho Szigetek, (52°—54° É. Sz. 195°—205° K. H.) 16 szigetek, mellyek közép rendét foglalják az Aleuti szigeteknek, 's azokkal majd hasonló tulajdonokkal bírnak, hanem a' kevesebbé sikeres vadászat miatt ritkábban láttogattatnak. A' fa itten hibázik. Részint mivéltek, részint pedig kietlenek; némellyeken vagynak tüzokádó hegyek. Legnevezetesebbek közzülök, Kanaghi, Amlach, Amtschigda, Csetcsina, és Archan nevü szigetek.

Andrapa, Neo Claudiopolis, vs Paphlagoniában.

Andreas Archipelagus, l. Carolinek.

Andreasberg, Főhelye egy azon nevü Kantonnak, Vesztfalia' Harcz oszt. Osteode nevü ker.ben; bánya vs, 1,817 párisi láb. magosan, Bálti tenger' szine felett, 1 templommal, 430 h. 3010 l. kik bányászatból 's csipkekötésből élnek. Ezüstbányái ezen helységnek közül kivált a' Katharina Neufong, és Samsoni, leggazdagabbak a' Harz bányáji között. 3/4 óra járásra innét Kniebergnél vagyon egy ezüstbánya, 6 égetőkemenczével, 8 olvasztó gunyhókkal, 1 perzselő házzal, 1 zuzó mühellyel.

Andreas Szigete, kis, meglehetősen mivelt sziget Dalmatiában egy azon nevü várossal.

Andreas S. Szigete, Dunában, Magy. orsz. PilisVárm. Váczcznak ellenében 3 mfd. hosszú, 1/2 mfd. széles.

Andreaswalde, l. Koszinowen.

Digitized by Google

Andreewa, v. Endery, Her.ség Kaukasia' Kalmukok tart. ban, mellyhez 12 Nogai falúk tartoznak. Itt vagyon

Andreewa, v. Endery, fő vs Kasma fó.nál Koisu fó.nak egy ágánál, jeles helység, melly 1722-ben az Oroszoktól lerontatott, most pedig megént mintegy 3,000 lak. számlál, kik között nem csak Kalmukok, hanem Armenuszok, és Zsidók is találtatnak, kik gyalázatos kereskedést rabszolgákkal is üznek. Vagynak itten több mecsetek, armenusz templomok, és 2 Synagogák. Foglalatoskodnak azon kívül föld, és kert mivelésel, baromtartással, és úton való ragadozással; mert ez szabadtársaság.

Andreewskaja, erőség Dongusle partján Orosz Astrachán Gouv.ban.

Andreoff, nagy helység közép Asia Dághestan nevű Tart. ban Terki és Tarku között, kaspi tenger nyugoti partján; Lakh. egy Tatár Her. nek, melly az Orosz koronának nem vasallusa.

Andreossa, v. *Androussa*, vs Moreában és egy azon nevű kantonnak (Villajetti) főhelye; Lakh. egy Agának, vagynak kis de csinos házai, 3. mecseti és egy szederfákkal béültetett Bazára. Lakosai rablók's rosz hírüek.

Andretta, vs Nápoly Orsz. tulsó Her.ben 4050 lak.

Andria, vs Nápoly orsz. Terra di Bari Tart.ban Caraffa familiához tartozik; Lakh. egy Püspöknek.

Andriolus, hegy Ciliciában délre.

Andritsena, kis vs Morea nevű FélszigetbenFaneri kant. Igen jó indúlatú görögök lakják.

Andro, Andros, egyike az Archipelaguszi szigeteknek, mellynek kerülete 90 mfdet teszen, 30—40 falúkat 12,000 lak. foglal, 's termékeny borban, és olajban, de kivált a' selyemben; vagyon egy görög és egy kat. püspöke. Ezen sziget kincs-jószága egy török Sultánnénak 30,000 piaszter jövedelmekkel.

Androbetzaha, l. Annossi.

Androna, régi vsSyriábanChalcistól 27 mfd. most Andreneh.

Andropolis, hasonló nevű Nomos fő vsa Aegyptusban.

Andros, a' Cikladesi Szigeteknek egyike éjszakra, Gaureleon kikötővel.

Andros, kis Lukayi Sziget Nyugoti Indiában.

Androsen, Ardrosen, vs déli Scotiának Cuningham Tart. ban Hiberniai tengernél.

Andrussow, falú Orosz Smolenszk Gouv. Gorodnaja pataknál, Smolenszk és Mstislaw között; Itt 1667 sz.ben köttetett békeség Orosz Bir. és Lengyel Orsz. között.

Andschenge, (8° 42′ É. Sz. 94° 31′ K. H.) erőség és kereskedő vs Hindostánban, Angol Bombaji nevűPraesidenségben, Travancor Tart.ban Madelapascha fő.nak torkolatjánál, egy angol tárházzal (factorey), melly borssal igen nagy kereskedést üz.

Andujar, Anduxar, (38° 3′ É. Sz. 12° 31′ K. H.) vs Spanyol Orsz. Jaen Tart.ban Guadalquivir fő.nál, 9000 lak. kik között sok gazdagok és nemesek vagynak; vidéke selyemmel, borral, olajjal, bővelkedik; találtatik itten fejérszürke föld, mellyből edények készíttet-

Digitized by Google

nek, ezekben nyáron a' víz frisen megmarad.

Anduse, (43° 39′ É. Sz. 25° 4′ K. H.) vs Gardon d' Anduse fó.nál Francz. Orsz. Gard oszt. 5020 lak. 's gyapjufabrikákkal.

Anca, vs Palaestinában Hebrontól 9 mfd.

Anduxar, l. Andujar.

Anegada, egyik Angliai Szüz szigetekhez tartozó sziget, kietlen ugyan, de jeles legelöji miatt, a' közellévő szigetek' lakosinak igen hasznos.

Anemabo, kis vs egy révvel és egy angol erősséggel felső Guineának arany partján, Afrikában.

Anet, helység és mulatóvár Eure fó.nál Francz. Orsz. Eure és Loire oszt.ban A' várban ezek a' nevezetes ritkaságok: a' fő grádicsok, a' tükrös szoba, a' tapeczirozások, az állatos kert, a' mulatságos erdőcske, a' szerelem' szigete, a' Labyrinthusz, Diana sírja, 's többi e f.

Anewolondane, kis sziget Indiai tengerben, Ceylon szigetének partjai felé.

Anesipasta, Anesippe, Sziget Libycus Nomusban egy kikötővel.

Angod, tart. Algier Orsz. Afrika, Tremesen tart.hoz délre, tulajdon fejedelemmel.

Angamala, vs kel. Indiában, Malabarok' földén, Ganges innenső félszigetében. Sz. Tamás Keresztényi lakják.

Anganat, l. Bengalia.

Angara, (felső és alsó) két hajókázható fó Orosz Bir. ban, az első ered éjszakkeletközt 1121/2 mfd Lena fó.tól, mellybe 95° 51′ É. Sz. 5° 5′ K. H. Irkuczknál esik; a' második 52° É. Sz. és 123° K.H. alatt Bajkal tónak nyugoti partján kezdödik, Ilim bévétek után Tunguslának neveztetik, 's Jeniseybe szakad.

Angasmajo, fó déli Amerika Popajan Tart.ban Peru határinál.

Angazija, Komorra, v. nagy komorra, bizonyos számu szigetek Afrika' keleti partjainál, Madagaskar és száraz föld között 11° D. Sz. alatt. Nincsen elegendő ivó vizek, (melly okból már régtölfogva az Európai Indiába-hajókázóktól nem látogatatnak), hanem más frissitő szerekkel, mint : czitromokkal, kokoszdiokkal, és tyukokkal bövelkednek. A' fekete muhamedan lakosok, kik arab és Portugallusi nyelveken beszélnek, jó indulatúak, vígak, de szegények és kevés számúak, kiknek tulajdon Királyok vagyon.

Angelberg, vár és helység Bajor orsz. Iller Ker. Mindel és Verrach folyók között.

Angeln, Anglia, Tartománydarab a' Schleswigi Herez. ben Bálti Tenger mellett, északról a' Flensburgi öböl, délről Schley vize által határoztatik. 14 □ mtfd. a' nagysága. 29000. l. Felette termékeny 's jól miveltt. Most a' Flensburgi, Glükabergi, és Gottorpi hivatalokhoz tartozik. Lakosai maradéki azon Angeleknek, kik a' Szászok és Jüttök társaságában 5. században Brittuszoknak a' Pictek ellen segitséget nyujtának, végtére tartományaikat elfoglalák, 's magok nevétől Angliának nevezték. — Ezen tartomány mostan részént Királyi falukból, részént nemes Eklesiákból áll.

Digitized by Google

Angelo Castro, jól erősített vs Görög orsz.ban Achelousi püspöknek lakóhelye.

Angelo, Castello di S. Angelo, l. Engelsburg.

Angelos, la Puebla de los Angelos, vs Spanyol Tlascala nevű tart. észak Amerikának Mexico orsz.ban, 10000 l.'s egy püspökséggel, vagynak arany, ezüst, üveg, posztó, és kalap fabrikáji.

Anger, mvs és vár Austriának Ens alatt fekvő részében alsó Mannhartsberg' negyedében, Morava folyónál Magyar ország' határinál Gróf Kinsky familiáé.

Anger, mvs Stiria' Grätzi ker. Feistricz folyónál, Veiz és Birkfeld között 80 h. 's egy plébániával; ittensok gyolcs készíttetik.

Anger, folyó Vesztfália alsó Elbe oszt. melly Tangermünde mellett Elbébe foly.

Anger, kis folyó a' Bergi Herczegségben, melly Angerort mellett Rajnától felvétetik.

Angerapp, kis folyó keleti Prusszus orsz.ban, melly Angerburgnál lévő Strengel tavából jö, 's Insterrel egygyesülése után Pregelnek neveztetik.

Angerburg, lengyelül Wengobork, (54° 12′ 3″ É. Sz. 39° 24′ 30″ K.H.) vs keleti Prusszus országban Schesteni ker. Mauer' tava, és Angerap folyó mellett; 250 h. 2180 l. jeles gyolcs kereskedéssel, és ló, szarvas marha' és kecske-szörből készíttendő materiáknak fabrikájival, szél malommal, melly által a' gabona tisztíttatik.

Angeren, vs orosz Kurland. Goldingeni Főkapitányságban.

Angerhus l. Aggerhus.

Angeriac, vs Franczia orsz. alsó Charente oszt.ban.

Angermann-aa, eggyike a' legnagyobb folyóknak Sveciában, melly Jämtlantd és Aesele-Lappmark határinál ered, és Hernösand mellett a' Bothni öbölbe szakad. Ez a' torkolatjánál 1/2 mfd. szélességü, sok mtfdekre béfelé hajókázható 's lazacz halászatja igen sikeres.

Angermannland, l. Ængermannland, — De azon kívül ezt kell megjegyezni: Ezen orsz.nak vagynak nagy hegyei, mint p. o. Skula, Täsiö-Berget, Skistadt-Berget, és Grönswiks-Berget. A' legnevezetesebb folyója Angermann-aa,'s Angerman flodt, Lapplandban ered, 's a' Medelpadi határon a' Bothniai öbölbe foly. Legjelesebb termései: vas, gabona, hüvelyes vetemények, len, és barom tartás. Lakosai földmívelésből, vadászatból, halászatból, fával, deszkával, madarakkal, vajjal, és gyolcscsal való kereskedésből élnek. Főhelye Hernösand.

Angermannlandi Lappmark, l. Æfele-Lappmark.

Angermünde v. Neu-Angermünde, vs Münde tónál Ukermarkban, a' Stolpi ker. 291 h. 2290 l. dohány és földmíveléssel, gyapju és gyolcs fabrikákkal foglalatoskodik

Angermund, kerület és vs Anger pataknál Berg Her.ben.

Angerort, városka Bergi nagy Herc.ben Angernek Rajnába esésénél, 2 mfd. Düsseldorftól.

Angers, Anjou, Andegavum, Juliomagus, (47° 28′ 9″ É. Sz. 17° 6′ 45″ K. H.) Fő vsa Franczia orsz. Mayenne és Loire oszt. Régi nagy és jeles vs 5410 h. 33000 l. Mayenne folyónak mind a' két partjain, 47 francz. mtfd. Paristól. Ezen folyó által

Digitized by Google

két részre osztatik, alkalmasan épült, vagynak sok szép útszáji, részint régi, részént mostani izléshez alkalmaztatott 's cserepekkel fedett házai, és több igen téres közönséges piaczi. Legnevezetesebb épületei e' következendők: a' püspöki templom, három tornyokkal, mellyek közül a' középső lebegőnek látszatik; a' hajdani Seminarium, a' városháza, és a' régi vár egy magas sziklán a' folyóban. Találtatnak itten még Római régiségek is. Vagynak itt 2 vitorlavászon, több gyolcs, 2 czicz, 1 keszkenő, 1 flanel, 1 siamoise, 1 karton fabrika, egy czukor tisztító, 's több timár műhelyek, egy jeles czipő 's nehány harisnya fabrikák. Ezen fábrikák' és a' föld' productumaival, u. m. borral, pálinkával, kenderrel, lennel, gyümölcscsel, pallókövekkel, viaszszal 's t. e' f. alkalmas kereskedés üzetik, mellyet a' vs fekvése előmozdít. Szomszédságában vagyon egy érczes forrás. Lakhelye egy Püspöknek, a' Departamenti Felsőségeknek, és egy kereskedés' Törvényszékének.

Angerskoe-Usole, falu orosz Irkuczk Gouv. Angara folyónak egy szigetén, egy sófőző műhellyel.

Anghiera, Angleriae Comit. népes, és termékeny hajdani Grófság Mayland vidékében, melly északról a' Swáiczi olasz tisztartóságok, délről Verrelli és Novara tar.nyok, keletről a' tulajdonúl úgy nevezett Mayland, nyugotról pedig Aosta nevű völgy által határoztatott. A' régi híres Anghierai Vice-Grófoknak familiájok innét vette eredetét. A' Wormsi 1743-iki alkudozástól fogva legnagyobb része tartozott Szardinia' királyához, t. i. mind, a' mi Lago Maggiore nyugoti partján vala, a' mi pedig keleti partján feküdt, az a' Mailandi Herczegs.hez kapcsoltatott; azután az Olasz országi Olona nevű osztálynak részét tette.

Anghiera, vska Olona oszt.ban Olasz orsz.ban, egy szép várral, mellyről az egész Lago-Maggiore nevű tót szemlélhetni.

Angitola, kis vs tulsó Calabriában Nápoly orsz.ban egy hasonló nevű folyónál, melly nem messze innét Golfo di Eufemia nevű öbölbe szakad.

Anglards, vs Francz. orsz. Cantal oszt. 320 h. 2140 l.

Angle, Angla, kis vs Francz. orsz. Vienne oszt. Anglier nevű folyónál.

Angles, vs Francz. orsz. Tarn oszt. 322 h. 2560 l.

Anglesea, Anglesey, sziget és Grófság északi Valesben, észak-nyugot felé Caermarvonshirétől Menai ut által elválasztva. 12 □ mtfd. a' nagysága 4 városai és várai, 74 Eklesiai, 6,679. ház. 's 33,800 lak. vagynak. Druidák idejében ez vala széke a' bölcseségnek 's Tudományoknak és *Monának* nevezteték; akkor tölgyfa erdők által fedetett, mellyekbe az Isteneknek áldoztak. Most már nincsenek erdei, 's csak a' Menai utnál néhány ligetei vagynak. De annál termékenyebb 's *Mam-Gymry*, (Valesnek táplálójának) neveztetik. Sok gabona vitetik ki innét, sok bőrök, méz, viasz, eszt.ként 16,000 szarvas marha, sok juhok, disznók is adatnak el; azon-

Digitized by Google

kivül halászatja is sikeres, melly a' halakkal bővelkedő partok által előmozdíttatik. Egy Parrys Mountain nevü dombok' lánczában vagyon egy kimeríthetetlen rézbánya; a' legnagyobb olvasztó mühelyek a' szénégetőknek szomszédságában vagynak, Prescot mellett Lancashirében, hova az érczek általvitetnek.

Anglure, kis vs. Francz. orsz. Aube Dep. Aube folyónál.

Angoj, jobban *N'gojo*, kis, igen erdős, de még is alkalmasint termékeny Guinéa' északi partján elterjedt, részint egésségtelen Királyság Déli Afrikában, délfelé Kakongotól a'tengernél; Bele fó köztt, melly által Kakongotól, és Zaire köztt, melly által Kongotól választatik el; 15 mfd a' hossza 7-8 a' szélessége, 's alig teszen 80-90 □ mfdt a' téressége. Vagyon tulajdon királya, ki a' Laongoinak vasallusa. Minden Európai népek üznek kereskedést ezekkel, mert az idevaló rabszolgák, nagyobbrészént belső afrikai hadifoglyok, a' legerősebbeknek, 's legtartósabbaknak tartatnak. A' keresztény hitnek terjesztése Franciscus' szerzetesi által itten kevés előmenetelt nyert.

Angola N'Gola. (7-0—11-0 D. sz.) Nagy, bérczes, terméketlen királyság Alsó Guinéanak Déli részén Afrikában. Ez északról délfelé 30. 's nyugotról keletfelé 50 geog. mfd.re terjed; a' téressége mintegy 1500 □ mfd. teszen. Legnagyobb folyóji ezek: Coanza, Dande, Bengo vagy Zemza. A' klimája alkalmasint mérsékelt és egésséges, Legnevezetesebb föld productumi a' só, azután a' viasz, méz, melly gyakorta az erdőkben találtatik; továbbá maniok-gyökér, riskása, mindennemü hüvelyes vetemények 's t. ef. jeles gyümölcsök; fanélkül nem szükölködik 's a' baromtartás is szembetünő. Erdeiben pezsegnek a' vadak, kivált a' majmok, elefántok; a' tengeri és folyóhalak közönséges ételek a' lakosoknak. Ritka az ivóviz. Májusztól Octoberig egy csep sem esik, és a' száraz 's sziklás patakok szükölködnek források nélkül. Kik Coanza mellett laknak, abból merítnek vizet veszedelemmel, ne hogy a' vizilovaktól megettessenek. Az esővizet köblökbe gyüjteni, és tartani, kíván egy grádicsát a' pallérozásnak, mellyre a' Szerecsenek még eddig nem értek. Ők a' Portugallusok által, kiknek itten jeles birtokaik vagynak, katonaságra formáltatnak. Vagynak itten a' Portugallusoknak gazdag ezüstbányájik, 's a' legnagyobb kereszkedések a' rabszolgák vevésében állott, mellyekből eszt.ként 5000-et az Amerikai czukorplántásokhoz, és bányákhoz küldöttek. Lakosai pogányok, 's meztelenen járnak, de a' Portugallusok kezdették őket a' keresztény hitre téríteni. Angola e' következendő 8. Tartományokra vagy Kapitányságokra osztatik, mellyek ugyan annyi Helytartók által igazgattatnak, 's több kisebb vidékekre részeltetnek, mellyeknek tulajdon szerecsen uraik vagynak: 1. Loanda; 2. Bengo; 3. Dande; 4. Moseche; 5. Kiffango;

Digitized by Google

go; 6. Ilamba; 7. Embakka és 8. Oarii.

Angora, ***Angura***, ***Ankaria***, ***Ankeriah*** hajdan ***Ancyra*** Galatiae, eggyike a' legjelesebb 's legnevezetesebb városoknak kis Asiában Anadoli nevü Basaságban egy dombnál, nem messze Schibuksu folyótól; meglehetősen épült; vagynak széles és tiszta utszáji, és 50000(mások szerént 100000) lakosai, kik közt 40000 törökök, több mint 5000 Armenuszok, 7 templommal, és 1. Érsekkel; mintegy 1000 görögök egy Metropolitával, 's némelly europai Keresztények is találtatnak. Itten szép ***schawl***, Kamelotok 's t. ef. készíttetnek, és nagy kereskedés üzetik teveszőrrel, vagy az Angori kecskék szörével, mellyek csupán ezen város környékében, és ***Beibusarban*** nagy számban nevelltetnek. Mondják, hogy eszt.ként 3000 bál teveször, vagy inkább teveszőr fonál vitetik Europába. — Az idevaló Római régiségek közt nevezetes az egészen megtartott, majd egészen fehér márványból épült Augusztus temploma; ebben vagyon a' híres Ancyrai emlékjel.

Angoscha, Angoxa, kis Királyság Déli Afrikának Mozambi nevü partján hasonnevü parti folyónál, mellynek torkolatja egy öblöt formál, melly előtt a' 24 Angoschai kis szigetek vagynak. Ezen Tartomány gazdag, arannyal, elefánt csontokkal, kölessel és riskásával. A' kicsiny barnafekete lakosi, Arabok maradéki, muhamedan vallásúak, egy tulajdon király által kormányoztatnak, 's lopva való kereskedést üznek.

Angot, tartomány Abissiniának Gallai részében Sabalet folyónál.

Angouleme, Engolisma, Ratiastum (45° 38′ 57″ É. Sz. 17° 49′ 1″ K. H.) Francz. orsz. Charente oszt. fő várossa, derék régi vs 10000 l. egy hegyen, mellynek tövénél Charente folyik; kivülről szebb mint belől; mert nem szépen építtetett, 's kevés emlékezetes dolgai vagynak, hajdan erősítve volt, de a' bástyák sétáló helyekké változtattak. Vagynak sassadron, rása, félposztó 's egyébb gyapjú 's félgyapjú materia fabr. Találtatnak azon kívül pamut fonók angol módra, gyolcsfehérítők, timár, keményítő és réz műhelyek, 's t. e' f. Vidékében sok sáfrán termesztetik és sok vas ásatik ki. Mind ezen portékákkal nagy kereskedés üzetik. Ezen vs lakóhelye a' Departementi Felsőségeknek, egy Püspöknek 's egy kereskedésre ügyelő Törvényszéknek.

Angoumois, Engolismensis Prov. tartomány Franc. orsz. ban, melly hajdan Saintogne tart. nyal eggyetemben egy katonai General Gouvt. formált. Poitou, Saintogne, és Perigord között fekszik; 102 □ mtfdet foglal, 213000 lak. kal. Mérsékelt 's kellemes klimája vagyon, többnyire dombos, bérczek nélkül. Legnevezetesebb folyóji: Charente, Touore, Tardoire, Sonne, és Bonnoeure. Földje nagyobb részént meszes és krétás, de még is buzával, rozssal, tönköllel, árpával, zabbal, kukoriczával, gyümölcsökkel, több nemü borokkal, mellyek

Digitized by Google

közzül a' Cognaci nevezetes sáfránnal 's t. e' f. bövelkedik. De rétjei kevés szénát, val szolgálnak. Vagynak vas bányáji, és más érczek nyomai is találtatnak. Fabrikáji e' következők: kivált a' papiros malmok, vasöntök, fegyver fabr. és gyapju kézimívek. Kereskedése eleven. Most teszi ezen tartom. részét a' Charenti oszt.

Angoxa l. Angoscha.

Angra, (39° É. Sz. 8° 50' n. H.) vs Azori Terceira nevü szigetben 's tulajdonul az Azorok fővsa. Lakóhelye a' Kórmányozónak, és Püspöknek; egy téres, majd minden szél neme ellen bátorságos révvel. Vagynak egyenes, széles, jól kirakott 's tiszta utszáji, egy szegények' háza, egy ispitálya, 6 templomi, és 8 klastromi. Vagyon azonkivül jussa a' Portugalli gyülésre egy követet küldeni.

Angri, vs Nápoly orsz. innenső Hercz.ben 4430 l.

Angrivarii, Angarii, Germaniai nemzetség, először a' Cheruskusok és Tencterek szomszédi, utóbb Veser és Lippe partjainak lakosi: fő vssok volt Enger, Angaria, nagy Vitikind lakhelye.

Angrogne, kis folyó Pedemontiumi völgyben Lucernében, egyházi kerülettel.

Angster, neve egy ivó szükynyakú edénynek; és Swaicz' Zürichi Cantonjában egy váltópénz' neme, melly 1 fillért tészen.

Anghien, Angia, l. Enghien.

Anguilla, Anguis, kígyó szigete, úgy neveztetett az ő görbe formájától (18° 21' É. Sz.) az Antillai kis szigetekhez tartozó Angol sziget, nyugoti Indiában 2100 lak. mellyek közt 500 rabszolgák vagynak. A' klíma igen forró, 's a' krétás földje csak kevés czukorral, pamuttal, és dohánnyal szolgál; Találtatnak itten azonkívül erdők, kecskék és juhok.

Anguillara, vs Olasz orsz. Adriai volt oszt. Etsch folyónál, 2860 l. 's egy azonnevü tónál.

Anguillara, Herczegség és vs az egyházi birtokba Rómától 5 mfd. Arone vizének eredeténél.

Angun vs nagy Tatárságban, Logga vizénél.

Angura l. Angora.

Angus, vagy Forfar, Grófság közép Scotiában északról Aberdon, északkelet közt Kinkardine, keletről a' német tenger, délről Frith of Tay, és nyugotról Perth által határoztatik; 928 angol □ mf. deken 99130 lakost táplál. Földje változik bérczekkel és térekkel, 's hasonlólag a' termékenysége is. Az értelmes lakosa sok árpát és búzát vet, 's jobban a' szarvas marha mint a' juhtartással foglalatoskodik. A' köszén nem igen elegendő, hanem jáspis és ákhátkő bőségesen találtatik. Az északi részén nyujtóznak Grampian' bérczei. Tavai és folyóji halasok, kivált lazaczokban. Fővsa Forfar.

Anhalt, Herczegség a' volt Renuszi szövetségben, Magdeburgnak Prusszushoz tartozó része, Szász, és Vesztfáliai királyságok között; északnyugoti része a' Harczban elválasztva vagyon. Ezen bérczes részén kivül a' többi földje alacsony, részint homokos és mocsáros, kivált Albis szomszédságában. Népessége 48 □ mfdeken 127000 részint ref. részint pedig lutheránusokból áll.

Digitized by Google

Fősol yója Elbe, ezután Saale, Mulde, Nuthe és Roszlau. A' klima kellemes csak Harcz környékeiben durva a' levegő, de még is igen egésséges. Termései: gabona, böséges, len, fa, dohány, gyümölcs, kevés bor, répa, komló, büzér, katang, vadak és halak; marha, juh, és ló-tartása nevezetes. Bérczeiben találtatik ezüst, réz, vas, ón, köszén, gáliczkő, 's t. e' f. Lakosai több fabrikákkal foglalatoskodnak, kivált a' Dessaui és Bernburgi vidékekben, u. m. posztó, flanel, dohány, arany, ezüst művekkel, vas, és aczél portékákkal, bör és keményítő fabr. kal. Ezen tartom. 3 uralkodó Herczegek köztt osztatott fel: u. m. Anhalt-Dessaui 17 □ mtfd. 54000 lak. 600000 for. jövedelmekkel. Szövetséghez állítandó serege 350 emberből állott. Fő vsa Dessau. — Anhalt-Bernburgi 16 □ mfd. 36000 lak. 390000 fr. jövedelmekkel. Szövetséghez állított serege 240 ember. Fő vsa Bernburg. — Anhalt-Kötheni 15 □ mtfd. 34000 l. 200000 f. jöved. Szövets. állít. serege 210 emb. Fővsa Köthen. — A' negyedik Anhalt-Zerbsti linea 1793 eszt. kihalt.

Anhalt-Bernburg-Schaumburg, egy mellék lineájok az Anhalt-Bernburgi Herczegeknek, melly Hoym vskában lakik.

Anhalt, Altanhalt, egy régi 1/2 mfd. Harczgerodétól, erdő' belsejében egy magas sziklán lévő romlott vár, Selke folyónál; mellytől az Anhalti Herczegség nevét nyerte. Nem látni itten egyebet, mint bokrokkal bénőtt köhalmokat, mellyek a' föld osztásában közösek megmaradtak.

Anhalt (régi és új) 2 új ülések, mellyeket az Anhalt-Kötheni Herczeg a' maga Sileziai Plessz-nevű Uradal.ban fundált. Lakosaik ref. kik Lengyel orsz.ból kiszöktek, 's sok gyolcsot készítnek.

Anhausen, falu Bajor orsz. Reczat ker. Vassertrüding mellett, Wernier folyónál, 186 h. Itten 1608-ben több Német Herczegek az evangel. eggyességre (unio) léptek.

Anholt, vs Franez. orsz. volt felső Yssel oszt. Hollandiában a' régi Yssel folyónál.

Anholt, Anhout, Daniai kis sziget Jüttland és Seeland között a' Kategátban. Ezen tájék a' sok zátonyok miatt, mellyek délfelé 1 mfdre a' víz alatt terjednek, igen veszedelmes a' hajósoknak. Lakosai nagyobb részént fóka halászatból élődnek. Ezen sziget 1809 eszt ben Angolok által elfoglaltatott.

Anian, Anianum fret. Detroit des Uries, ez alatt érték a' régi földleírók azon tengeri zúgot, melly Ásiának északkeleti részét, Amerika északnyugoti részétől elválasztja. Ez kivezet a' jeges tengerből a' nagy Oceánnak északi részére. Nem széles, 's azért egy benne fekvő szigetˈ partjáról tiszta időben láthatni Amerika' partjait. Többnyire tele vagyon jég darabokkal. Mivel pedig Berring nevű Orosz Kapitány, sok visgálásokat tett ezen zugban, azért az új mappákon Berring' utjának neveztetik, és mivel a' híres Cook itt kereste az útat hogy Ásiát körülevezhesse, azért némellyektől Cook-Berring utjának neveztetik, külömbözés okáért, a' tulajdon Cook utjától. (l. Cook

Digitized by Google

utja.) Ezen zug tele vagyon czethalakkal, és kietlen szigetekkel.

Anian l. Hay-nán.

Aniane, S. Benoit, vs Francz. orsz. Herault oszt. Arre folyónál, 400 h. 1730 lak. sok borkövet készít.

Angulum, Angolus, vs Italiában Vestinusok földén, Ortona vssától nem messze, közel a' tengerhez, Aternus torkolattyánál.

Aniana, vs Euphrates vizénél Mesopotámiában.

Aniava, fok Jesso' tart.ban, északfelé Jappantól, Hollandusok által fedeztetettfel.

Aninsk, falu és vas bánya Orosz Perm Gouv. 200 ház. 300 munkásokkal, és 6000 hozzátartozó parasztokkal, esztendönként mintegy 13000 font rézzel szolgál.

Anjengo, (8° 42′ É. Sz.) helység Travancor' bir.ban angol Bombay nevü Praesidenségben elsöbb Indiában egy révvel és egy erösséggel, Madelapascha torkolatjánál, az Angoloknak a' ló-kereskedésért igen fontos, 's azért közbenvetettlenül az Angoloktól igazgattatik.

Anigrus, folyó Thessáliában, mellynek édes vize, úgy mondatik, keserüvé lett, mert a' Herkulestől megsértetett Centaurusok benne fördöttek

Anigrus folyó Elisben Homerusnál Minyrios, Samikonnál tengerbe szakadt.

Anjuan, vagy Hinzuan, egy a' Comoroi szigetek közzül Afrikában, (12° D. Sz. 90° K. H. Ferro szigetétöl) a' formája három szegletü, 's 15 mfd a' környéke. Északi részén, hol egy nagy öböl vagyon, alkalmasan lehet kiszállani, többi partjai pedig a' kláris zátonyok és fövény dombok miatt alkalmatlanok és veszedelmesek. A' klima meleg, de még is egésséges, és igen kellemetes; a' földje hegyes, de szokatlanúl termékeny és szükséges vízzel bíró. Legdrágább termései ezek: riskása, kokoszdiók, areka-pálmafák, papayafák, mangofák, pizáng bokrok, Gayava körtvélyfák, narancs, czitrom, alma, és pompel diófák 's t. egyebek; továbbá ananász, görögdinnyék 's t. ef.; számos apró szarvas marhák, juhok, kecskék, sok szép szárnyas állatok; halak, rákok, majmok és mókusok. Belsejében sok mésszé vált kövek, égetett föld, tajték kövek, vas ércz darabok is találtatnak, 's t. e' f. mellyek nyomai annak, hogy ezen sziget föld alattvaló tüz által eredt. A' 30000 l. részént ide költözött barna, 's jól képzett Arabok, részént csunya szerecsen formáju Madegassok, kik rabszolgák gyanánt ide hozattak. Ök Mahomed vallását követik, 's egy határok közzé szorított Arab király által kormányoztatnak, ki Schechnek neveztetik, és Domoni nevü fövárosában lakik.

Anilko, kis vs Északi Amerikában, Florida' közepén egy azon nevü vidékkel.

Animacha, folyó Malabar tart. ban keleti Indiában, melly Calecut nevü orsz.ban ered, és Crangonától 6 mfdre az Indiai tengerbe szakad.

Anio, Anion l. Teverone.

Anjou, Andejarium, Andegavensis Ducat. Saumuraisel eggyütt, egy igen gyönyörü tartomány Francz. orsz. Maine, Touraine, Poitou, és Bretagne között; 254 □ mfd. nagyságú, ('s revolu-

Digitized by Google

tio' idejében) 590000 l.; többnyire lapályos, elegendő vizekkel, igen lágy mérsékelt, és egésséges klimával. Legnevezetesebb folyóji: Loire, Mayenne, Sarthe, Vienne, Loir, Thouct, Authion, Layon, 's t. m. Tulajdon hegyei nincsenek, csak néhány dombok' láncai 's egyedül lévő dombocskák láttatnak, kivált Loire partjain. Földje nagyobb részént egyenes, 's egy két pusztát kivévén Loire folyónak bal partján, általjában véve termékeny, kivált a' búzában, tönkölyben, árpában, zabban, borsóban, kenderben, lenben, jeles gyümölcsökben, jó 's nevezetes, többnyire fehér borban, és rétekben. Fával is bövelkedik. A' marha és juhtartása igen kiterjedt. A' vad, szárnyas állatok és a' halak felette számosak. Érczei: vasban, ónban, rézben, czínban, köszenekben, sok pallókövekben, márványban, fehér ásványkövekben 's t. e' f. áll, vagynak azonkívül ásványos forrásai is. Lakosai munkások 's sok gyolcsot, mindenféle materiákat, cziczet, papirost, bört, üveget, hamisporczellánt készítenek 's t. e' f. 's ezekkel és a' földterméseivel is meglehetős kereskedést üznek. Az előtt felső és alsó Anjoura osztatott, 's revolutio' idején két Generál Gouv.ból állott, t.i. magában Anjou nagyobb részéből, és Saumarais kissebbikből. Most pedig Anjou a' két Sarthei, Mayennei, és Loiri oszt. részeltetik.

Anis, Anicius m. bérczek felső Loire oszt. Francz. orsz.ban mellyeken Loire vsa építve vagyon.

Anisus f. l. Ens.

Ankaria, vagy Ankeriah, l. Angora.

Ankenstein, hajdan egy igen erős vár 's egy fontos fidei commissum, Sauer Grófokhoz tartozó uradalom, Stiriának Marburgi ker. Dráva vizénél. A' vidékében lévő hegyek sóval bövelkedni mondatnak. Drávában néha mosatík az arany.

Anklam l. Anclam.

Ankove, tartomány Madagascar szigetének délnyugoti részén keleti Afrikában, többnyire messze terjedő lapályokból áll, 's fa nélkül szükölködik, melly szalma és ganéj által helyrehozatik. A' hamis és tolvaj lakosok, minden Malegasok közt csak magok tudnak vasat ásni, olvasztani, és mindennémű eszközöket belőle készíteni. Ezen tartomány alsóra és felsőre osztatik, 's mindeniknek vagyon tulajdon Fejedelme. Egynehány faluji, a' többieket kirekesztvén, rendeltettek a' kereskedésre. p. o. eggyik a' rabszolgákkal, másik az Europai portékákkal, harmadik az élelményekkel való kereskedésre.

Ankum, egy kath. község és főhelye egy azon nevű Cantonnak Vesztfalia' Vezer oszt.banOsnabrück nevű kerületben.

Anna l. Anah.

Annaberg, Sz. Annaberg, (50° 35' 8'' É. Sz.) bányavs az érczes bérczek ker. Szász királyságban, hol jó érczbányák, egy bányászi hivatallal találtatnak. A' bányászat, a' csipke kereskedés, és a' pántlikák fábrikáji fő eszközi az élelem-keresésnek a' lakósoknál, mellyek 4120-an 592 h. laknak.

Digitized by Google

Szomszédságában vagyon a' magas Pilberg, v. Pölberg, egy bazált szikla; és a' Schreckenberg. Az utolsónak valának hajdan gazdagabb ezüst bányáji, mint most, 's innét neveztetik egy akkori pénz' neme Schreckenbergi, vagy angyali garasnak.

Annaberg, falu és búcsús hely egy hegyen Austriának Ens alatt fekvö részében, Bécsi erdö felett lévö negyedben, mellette vagyon az Annabergi ezüstbánya. Találtatik itt azonkívül ón, galmey és márvány. Vagyon itt egy plébánia és póstastátio. Az idevalö mühelyben sok pénz készíttetik a' magyar rézböl.

Annaberg, Gaschin Gróf faluja és Franciscanus klastrom Prusszushoz tartozó Sleziában, Grosz-streliczi ker.ben, Anna, vagy Chelm' hegyén, mellyen 35 kápolna vagyon; ehez tartozandó más domb kalvaria hegyének neveztetik. Az idevaló csudálatos kép sok búcsusoktól látogattatik. Terem itten sok gyümölcs, kiváltképen pedig Borsdörfi alma.

Annaberg, falu Sileziának Glogaui ker. búcsúshely.

Annabon, Annobon, Annaboa, Bonanno, Insula Anni boni, az az: szerencsés esztendö (1° 50′ D. Sz.) egy Guinéai sziget Afrikában, Spanyol kormányozás alatt, kis, hegyes, hanem igen termékeny, és pálma, tamarinda, czitrom, füge, 's bananasz fákkal bövelkedö. Az ö partjai sziklások, 's nagyobb részént felhök által beboríttattak, 's annál veszedelmesebb a' kiszállás, hogy nem a' révben, hanem csak annak torkolatjában lehetös a' kikötés, mellynek véginél 100 könnyü házok egy templommal állanak. A' levegö itten egésséges ámbár az esö igen gyakor. A' patkányok felette nagy károkat okoznak, de ezek az Amerikai kutyáktól üldöztetnek. Ezen szigetnek kerülete 3 mtfdet és a' téressége 6 □ mfdet teszen.

Annabüchl, vár és uradalom Carinthiában, 1 órajárásra Klagenfurttól, Khevenhüller Herczegekhez tartozik.

Annaburg, máskép Lochau, vár Saxonia' Vittenbergi ker. 1200 l. az új ároknál, melly a' fekete Elsterböl foly, Vittenbergához 4 mfd. A' mostani nevét vette Szász Auguszt Választó Fejedelem Anna Feleségétöl, a' ki ezt 1572 eszt.ben épitette. Néhány esztendök elött az idevaló várba vitetett által a' Szász választói 400 katona gyerekek' és árvák' tápláló háza a' hozzá tartozó evang. és kath. Isteni tisztelettel a' Dresdai kaszárnákból. Az állatos kertben vagyon egy ménes. A' mellette lévö Lochaui vagy Annaburgi réten fogattatott meg János Fridrik Szász Választó a' szerencsétlen Mühlbergi ütközet után V. Károly által.

Annabuuren, falu, Friesland' volt Francz. oszt. Hollandiában 1430 l.

Annach, parti sziget May o Grófs.ban Hiberniának Counaught nevü tart.ban, nem messze Achill szigetétöl (8° 6′ K. H. 53° 58′ É. Sz.)

Annacions, Anna ciugi, Brasiliai nemzetségek de Porto Seguro nevü Kapitányságb. Déli Amerikában.

Annamantia Vs alPannoniában Adonyon alól.

Annan, Annandus, kis folyó,

Digitized by Google

melly déli Scotiának Twedale tart.ban, Elmir nevü bérczeknél ered, és Solway' öblébe foly.

Annan, vska a' hasonló nevü fó.nál déli Scotiának Dumfries Grófs.ban 500 l. 's egy kis, de alkalmatos révvel. Lakosai bor és gyümölcs termesztésből és halászatból élnek.

Annandale, Annandi Vallis, egy része Dumfries Grófságnak déli Scotiában, Annan folyótól nyerte ezen nevét.

Annapolis, máskép Portroyal, erösített vs Fundi öbölnél uj Scotiában, északi Amerikában, egy elég téres révvel.

Annapolis, (38° 59′ É. Sz. 76° 44′ N. H. Greenwichtöl) Fő vsa Észak-Amerikai Maryland Szabad Státusának Chesapeak öbölnél, hol az egyesült Státusok az első ezüstpénzeket verették. Vagynak 242 h. 1750 l. és S. John Collegioma. A' városháza legszebb épület Északi Amerikának déli szabad Státusaiban 120 láb hoszszú, 100 széles, 180 magas egy csornokos púpfedéllel, 's az alatt 111 láb magasságú szálával. Vagynak itten sok kalaposok, esztergások, és óracsinálók 's t. ef. A' kikötő a' sok hajófergek miatt veszedelmes és annak torka bátorságtalan.

Anne, Arundel, észak Amerikai Maryland szabad Státusának Grófsága Patuxent, Patapsko, és Chesapeak öböl között, 33 □ mtfdön 22500 l. vagynak. Találtatnak benne az ugy nevezett határfolyókon kivül Severn, South; és West River. A' földe dombos de még is bövelkedö tölevelü fákkal, vas-érczczel, búzával, kukoriczával, dohánnyal. Föhelye Annapolis.

Annecy, Annecium, (45° 53′ É. Sz. 23° 44′ K. H.) kis vs Szabaudiában Francz. orsz. Montblanc oszt. 3200 lak. a' hasonló nevü tónál, mellyböl a' nagy Thioup nevü mesterséges folyó, melly a' városon keresztül folyván e' városon kivül Sier folyóba esik. A' házoknak vagynak itten olly bolthajtásos tornáczaik, hogy majd az egész várost fedve bé lehet járni. — Születés helye Bertholet természet' leirójának.

Annecy, egy mintegy 3 mfd. hosszú 's 1/2 mtfd széles tó Franc. orsz. Montblanc oszt. melly felette mély, igen hideg 's azért nem is bövelkedik halakkal, mert a' körülfekvö hegyekröl, mellyeket szüntelen hó fedez, ide a' víz leomlik.

Anneghency, l. Alleghany.

Anneland, Uradalom eggyesült Belgyiom Seeland tart.ban, Tolen szigetében.

Annenburg, kis vs és vár Orosz Kurland Gouv. 3 mfd.re Mietautól.

Annezin, vár Bethüne mellett Calaisi zug oszt. egykori Artésiában Francz. orsz.ban.

Annian, vs Eure és Loire oszt. Francz. orsz.

Annibi, hegyek Serikában, mostani nevök Altai, Alin l.

Annobon, l. Annabon.

Annonay, Annoniacum, (45° 15′ É. Sz. 22° 22′ K. H.) vs Francz. orsz. Ardeche oszt. 3800 l. egy bérczek láncza tövénél; nevezetes papiros malmaitól, mellyek produktuma a' hollandiainak eleibe tétetik, és a' levegöglobisz feltaláltatásától két Mongolfier testvérek által 1783. esztendöben.

Annone, kis vs a' volt Marengoi oszt. Mailand orsz. Tana-

Digitized by Google

ro folyónál.

Annopol, kis Lengyel vs Ostrog oszt.ban.

Annossi, Carcanossi Androbeizaha, egy igen termékeny tartomány Madagaskar szigetében Afrikában, mellyben a' Francziáknak néhány új lakhelyeik vagynak.

Annot, Aunot kis vs Vár oszt. Vár vizénél Provence tart. Franc. orsz.ban.

Anondago, A' Mohákok főhelye észak Amerikában.

Anonus, forrás Taygetos bérczein Lakonikában.

Anoth, Aneth, eggyike a' Sorlingi szigeteknek, Anglia' nyugoti részén.

Anout l. Anholt.

Anras, hajdan egy törvényszékBrixia vidékében,Puster nevü völgyben,mostMajland országi Piave' oszt.hoz tartozik.

Ansa, Alsa, kis folyó Olasz orsz.ban Friaulban ered, 's Aquileja mellett elfolyván a' Velenczei öbölbe szakad.

Ansariak, v. Nasiraeak, egy Syri bérczeknek északi részében lakozó és a' Tarablüszi Basához tartozó, 's egészen a' Libanusz hegyig terjedő, 3-ik Században támadott különös vallásbéli felekezet, melly, a' mint mondják, igen különös szokásokkal él, 's a' bérczek köztt földmivelésével foglalatoskodik. Az ő vallások Keresztény és Muhamedán religiókból szerkéztetett: ők több felekezetekre osztatnak, némellyek még a' kutyákat, és a' napot 's t. ef. tisztelik. Eredetekre nézve Arabok, 's tulajdon Fejedelmek által, kiket Mokkamimeknek neveznek, igazgattatnak, 's kik a' Tarablüszi Basának adót fizetnek, de egyébaránt függetlenek.

Ansbach, Onolzbach, Burggrafiatus v. Prínc. Onolainus, Herczegség Frankoniában, most Bajor orsz.nak része, 63 □, mfdön 270000 lak. táplál. Eszakról Würczburg, Bamberg, Bayreuth, és Schwarzenberg vidékei; nyugotról a' Hohenlohi birtokok, és Schwab ország; délről Pappenheim, és Oettingen Grófságok, és Eichstädt vidéke; keletről pedig Oberpfalz' és Nürnberg' vidékei által határoztatik. Tulajdonképen Onolsbach udvari kamarai hivatalból, 's tizenöt következő fő hivatalokból áll: Ansbach, Cadolsburg, Colmberg, Schvabach, Windspach, Roth, Stauf, Gunczenhausen, Hohentrüding, Wassertruding, Creilsheim, Feuchtwangen, Uffenheim, Burgthan, és Creglingen. A' földmivelés és baromtartás jó lábon áll. A' Herczeg jövedelmei mintegy milliomra becsültetnek. Christian, Fridrik, Károly Sándor Markgróf, a' Bayreuthi lineának kihalása után 1769ben nyerte örökségül ezt a' Mark-Grófságot; 's mint utolsó Herczeg ezen lineából 1791. általengedte önakaratjából mind a' két Mark-Grófságokat a' Prusszus királynak; 1807ben pedig kapcsoltatott a' Bajor koronához, 's Reczat kerületéhez tartozik. Itt vagyon

Ansbach, Onolzbach, Onoldinum, Fő vs (49° 19′ É. Sz. 28° 15′ 5″ K. H.) hajdani lakóvárosok az Ansbachi Markgrófoknak, Reczat fónál, 12,000 lak. 1,053 házokban. A' lakópalota 1710 esztendőbéli tüz után sokkal pompásabban építtetett fel. A' Herczeg' könyvtára; a' pénzkabinet; a' császári

Digitized by Google

ország' háza, mellyben a' császári Nürnbergi Burggrófságnak Tart.mányi törvényszéke vala; az 1737-ben a' Heilbroni Herczegi oskolának eltörlése után felállított Gymnasium illustre Carolinum; a' fenyíték' háza; a' hamis porcellán fabrikája, látásra méltók. Ansbach mostan széke a' kerületbéli General Commissárnak; a' kerületbéli Financz Directionak, appellatio és Tartományi törvényszéknek, 's egy Tisztartóságnak. Lakosai más mesterségeken kivül foglalatoskodnak félselyem, pamut, hajporzóbojt kézimivekkel, dohány, plajbász és fayencefabrikákkal, azonkivül posztó, materia, gyolcsszövessel és harisnyakötéssel 's t. e' f.

Anschutt, egy tenger által mosott föld.

Anse, l. Ance.

Ansedonia, Ansidonia, helység Hetruriában Franczia orsz. volt Ombrone oszt. egy kis öbölnél, mellyet Pescia folyó, az ő Toskani tengerbe esésénél formál.

Ansegheim, vs Belgiomban, Francz. Orsz. volt Lys oszt. 3240 lak.

Ansene, Angira, kis vs Föl. Aegyptusban egy hegyen, Nilus vizéhez közel, Cairótól 20 mfd.

Anserna, l. Anzerma.

Ansianacten, nemzetség, Madagascar Szigetében Afrikában St. Mariai Sziget ellenében.

Ansibari, Oszabrück tartom. ban, Wesztpháliában lakott hajdani nemzetség.

Ansidiano, kis vs Portugalliában Colmbra és Tomár között.

Ansidonia, l. Ansedonia.

Ansiguans, Anciaquains, Afrikai nemzetség Congo és Loango Orsz. határin, föl Aethyopiáb. erös és hiv nép.

Anslo, Opslo, Christiania, hajdan fövsa Christiania v. Aggerhuus nevü Hivatalnak Norvegiában, egy tengeri öbölnél, 1624 eszt.ben egynéhány házokat kivévén, mind elégett, melly, midön IV Christian még azon esztendöben Christiániát vagy Christianstadtot épitené, ezen uj vshoz számláltatott, 's több házokkal bövíttetvén, 's altstadtnak, azaz: régi vsnak neveztetett. Vagyon még ott most is egy timsó akna.

Ansloye, öböl az éjszaki tengeren, és a' most említett vsnál.

Anstruppen, falú Orosz Curland Gouv. savnnyú forrásokkal.

Anstruther, (Easter és Wester) két Eklesia Déli Scotiának Fife Grófságában, mellyeket egy folyó választ el. Vagyon kis hajóknak való révök, 's 1,100 l. kik hajóépitéséből, és árpa, buza, bab, héringkereskedéssel, 's 1 fonál fabrikával foglalatoskodnak. Ezen partoktól 6 mfdre fekszik May' szigete, egy világitó toronnyal.

Anta, jobban Hanta, kis, alig 22 □ mfdből álló Szerecsen Királyság Felsö Guinéa' aranypartjain, három csucs fokánál, Manfro nevü hegy, és S. János' folyója között, melly által Kommendotól elválasztatik; egy derék, hegyes, 's erdös tartomány, termékeny, völgyekkel, 's igen egésséges klimával dicsekedhetik. Termései; riskásában, veres kukoriczában, Yams gyökérben, pataten, pálma-

Digitized by Google

fákban, ananászban 's narancsokban 's. t. e' f. állanak. Az Adomi tartomány' lakosival tartott háborúban igen megritkultak lakosai; eddig a' Hollandi védelem alatt valának.

Antaeopolis, azon nevü Nomos fő vsa Aegyptusban, Nilus keleti partyán. Itt esett Isis és Typhon közt a' csata.

Antakie, régieknél Antiochia, (36° 27' É. Sz.) vs Syria' Halebi Basas ágban, a' Hajdani Syriai Monárchának lakóhelye. Ez nagy Orontes által hasított téren fekszik, melly folyó 8 órajárásra a' vs felett egy tengert formál, 's mellynek angoláji nagy számban elfogatnak, 's bésózatnak. A' vs rosszul épült több sáros uczákból áll, egy erdö által fedetik, mellyből a' magas templomok és paloták' maradéki, és a' szegény és miveletlen lakósok', kiknek száma alig megyen 2,500 apró ház. látszanak. Kereskedése selyemben, teve és kecskeszőrben, drágakövekben, gyöngyökben és a' bésózott angolnákban áll.

Antal, v. Átalag, magyar külömböző bormérték, melly legfeljebb egy austriai fél akót tészen. Egy antal Tokaji foglal 35. 72/100 Bécsi pintet.

Antandrus, vs Mysiában, Troástól 35 mfd. Alexandria hegy alatt; itt tett Páris ítéletet.

Antaradus, vs Syriában, Balaneatól 24 mfd. Aradus Szigete ellenében.

Antarcticus, ugyneveztetik azon kör, melly az éjszakimedve (gönczölszekere) nevü csillagzatnak elleneszegeztetik. Mi délinek nevezhetjük.

Antawartek, egy nepség, mellynek hazája Madagaskar szigetének éjszaki részét teszi, és Ambra fokától mintegy 7 vagy 8 órajárásra éjszak felé Foulpointe fokától terjed; ez igen szép, jól mivelt, 's kivált riskásával bövelkedö. Itt készíttetnek az igen szép Saint Marie nevü elökötök. Ezen tart.ban, nem messze Antongill öböltől akart az ismeretes csudafi Gróf Benyowszky Móricz 1776 egy újülést építeni, de ez nem sült el. Ez mutatta meg elöször az itt született Antawarteknek az utat a' Comoorai Szigetekbe, mellyeket mostan gyakran részént kereskedés', részént ragadomány okáért meglátogatnak.

Antaximerek, egy durva, tolvaj, gonosz, tudatlan, és szegény nemzet Madagaskar Szigetének délkelet közi csucscsán, mellynek tart. nya a' mappájinkon Anossi, és Karkanossinak nevezetik, 's riskásával és barmokkal bövelkedik. Ezen nemzet véghez viszi egész kiterjedésében a' katonai törvényt, 's rabolja a' hajótörőket, kik az ő veszedelmes partjaikon szerencsétleníttetnek. A' színek ezeknek feketébb mint a' többi Malegaschok, 's a' hajók is gyapjú forma. Még most is élnek paizsokkal, mellyeket egyébként más lakosai ezen szigetnek nem esmérnek.

Ante, Tokoray, kis vs kikötövel Afrikai Guineában, az Arany parton, Capo de tres Puntas-hoz 3 mfd.

Ante, kis fó Normandiában, Dive vizébe szakad.

Digitized by Google

Antelgast, jószág egy híres savanyú vízzelEttenheim mellett Badeni Her.ben.

Antematunnum, l. Langres.

Antemna, Antemnae, legközelebbik vs Rómához, hol Ania Tiberis vizébe szakad. Az elragadott lányoktól híres.

Antequera, Anticaria, alkalmas vs Spanyol orsz. Biscaia Her.ben, széles utzákkal, jól épült házokkal, 's egy régi *Alcasal* nevü várral, vs végén egy dombon, vagynak 19,000 lakosai és haszonhajtó fabrikáji. A' közellévő bércekben sok gödrökbe gyül a' hóvíz, mellyből a'nap'melege által fó készíttetik.

Antequera nova, vs Ó Mexico Guaxaca Tart.ban éjszaki Amerikában,egy Püspöknek lakhelye.

Antesse, Antissa, vs Metellino Sziget. Archipelagusban.

Anth, l. Ath.

Anthedon, jeles vs kikötővel Beotiában. 2) Az Athénéi kikötőnek neve. 3). Vs Palaest.ban Gázától 20 stad.

Anthene, vs Kynuria ker.ben Lacedemoniában, Tanusontúl. Az Aeginetek szállása.

Anthemusias, vs Mesopotamia. Itt volt áltjárás Euphrates vizén.

Anthil, Antilia mvs Anglia. Bedfort Gróf.ban e' nevü vstól 9 mfd.

Anthropophagusok, emberevők, olly emberek, kik emberhust esznek, 's millyenek még imitt amott Amerikákan, és Afrikában, találtatnak.

Anthylla, jeles vs Al-Aegyptusban Nil vize mellett föl Kerkasorus felé; más neve: Gynaekopolis.

Antibes, Antipolis, (43° 34′ 43″ É. Sz. 24° 47′ 20″ K. H.) régi erős tengeri vs Francz. Orsz. Var oszt. 500 h. 4,200 l. a' tenger partján, vagyon egy hajó oskolája, megerősített réve, 's kereskedése. Találtatnak itten sok nevezetes Római régiségek. Lakosai tudják szárdellák egy német igen jó izün elkészíteni.

Anticitès, fó Asiai Sarmatiában.

Anticoli, Mvs az egyházi birtokban, Campagna di Roma tart.

Anticosti, Antiscoti, vagy de l'assomption, egy sziget Éjszak Amerikában Lorencz fónak torkolatjánál. Terreneuve és Canada' partjai között; Angolok birtoka.

Anticragus, igen meredek hegy Lyciában, alatta Carmylessus vs.

Anticyra, Kyparíszos, hajdan vs Archipelagusz egy szigetén, Görög Orsz. azon részében, melly régenten Phocisnek, most pedig Livadiának neveztetik. Most csak köhalmok látszatnak a' régi helyén, melly az itten böven nölő fekete húnyor gyökértől a' régi historiákban nevezetes.

Antisello, csekély és nyomorult vs Natolia. Asiában, Patera és Coranto vsok között.

Antignana, (45° 32′ 59″ É. Sz. 31° 30′ 56″ K. H.) vs Istriában, viz nélkül szükölködik, de jeles borral és gyümölcsökkel: mint p. o. baraczk, alma, diókkal 's t. e' f. bővelkedik. A' Plébánián kivül vagynak 3 más kath. templomai, 's a' külső vsban is egy.

Antigona, Antigonia, kis török vs Macedoniában Görög orsz.ban.

Antigua, Antigoa, (17° 40′ É.

Digitized by Google

Sz. 40° 50′ K. H.) egy a' kis Antillai Szigetek között nyugoti Indiában. 4 1/2 □ mfd. a' nagysága 50,000 lak. kal kik közt 5,000 fehérek 's mintegy 6,000 megkeresztelt Szerecsenek vagynak. Forró meleg levegője a' keleti szelektől mérsékeltetik, és a' viz nélkül való szükölködését a' sok eső, és tó harmat kipótolják. Ezen sziget, S. Kitts, Anguilla, Nevis és Montferrat szigetekkel együtt egy különös Gbuv t formálnak. Termései: czukor, indigo, gyömbér, dohány, déli gyümölcsök, ananász 's t. e' f.; vagynak sok vadai, halai, tekenősbékáji, kivált oriási tekenősbékáji. Ezen sziget közönséges letelepedésök az angol hajóseregeknek, kik itten bátorságos helyet, és minden hajókhoz megkivántató szükséges dolgokat találnak. Fő vsa 's legjobb réve ezen szigetnek S. Johnstown.

Antigue, (10° 42′ É. Sz.) Fő és kereskedő vs Spanyol Filipi Panay nevü szigetben, ezen szigetnek eggyetlen jó kikötőjével.

Antigueda, Mvs Ó Castiliában, Spanyol Orsz. Burgos kerület. ben.

Antilibanon, l. Libanon.

Antillák, (10°—28° É. Sz. 40° —69° ny. Sz.) nagyobb számú szigetek, mellyeket a' nagy Florida, egy a' legalacsonyabb Éjszaki Amerikai fokok közül, 's a' legjobban éjszakra eső Déli Amerikának száraz földe között terjedő Archipelagusz formál. Ezek Angoloktól nyugoti Indiának neveztettek, de máskép közép Amerikai, vagy Czukorszigeteknek is mondatnak. Osztatnak nagy és kis Antillákra. Az elsőkhöz számláltatnak: Cuba, Jamaica, S. Domingo v. Hispaniola vagy Haiti, és Porto-Rico; az utolsókhoz, mellyek általjában Caraibi Szigeteknek is hivattatnak, tartoznak a' tulajdon Caraibi, Bahamai, és Bermudi Szigetek. Spanyolok, Hollanduszok, Franciák és Angolok birták eddig ezen szigeteket, mellyeknek mindeggyike maga neve alatt leíratik. Nagyobb részént ezen szigetekben vagynak magas bérczek 's hajókázható folyók mellyekbe aranyhomok találtatik. Mind a' forró ég alatt fekszenek, 's az ő téreikben nedves és egésségtelen klimájok vagyon, és csak a' partjaikon mérsékelik a' tengeri szelek a' hévséget. Ezen szigetek sokat szenvednek a' forgó szelek, 's földindúlások által. Fő terméseik e' következők: kávé, czukor, dohány, indigo, pamut, csokoladébab, gyömbér, kukoricza, 's káposzta, manczinell, vas, gummi, pimento, mahagoni, vad fahéj 's t. e' f. fák'; az első lakosai majd mind kiirtattak, a' mostaniak vagy fehérek (Europaiak, kikhez a' Kreolok, Mulattok és Meszticzek tartoznak) vagy, és nagyobb részint, szerecsenek; kiknek száma általjában 1,460, 000 teszen, közöttök 260, 000 Europaiak, és szabad festett színüek vagynak, a' többiek mind szerecsenek.

Antimilio, Antimelos, kis hegyes, és kietlen sziget Archipelaguszban, Milo szigetétől éjszakra esik.

Antio, Anzo, fok Pápa bir-

Digitized by Google

tokaiban Francz. Orsz. volt Tiberis oszt.ban egy erős toronnyal, és kikötővel, 's a' régi Antiumnak maradványival.

Antiochia, 1). Magna, hajdan nagy vs Orontes vizénél Syriában. Három egyházi gyülések tartattak benne, Ar. szajú János; és Ammianus Marcell. hazája. Itt kezdődött a' keresztény név. Itt tartá először Sz. Péter is Székét, azért következői első Patriárkák voltak. Most középszerű, meszszeterült fákkal tele ültetett vs, l. Antakia. 2). Antiochia Pisidiae, Maeander, most Mender vize mellett Caramaniában, Natoliában, mostani neve Antekia. Csekély török fészek. 3). Antiochia, kis Spanyol vs Carthagenai oszt. Terra firma tart. déli Amerikában, 15 mfd. de S. Fe d'Antiochia vsától. Volt rég még Antiochia Isauria, Margania, Mesopotamia, és Cariában is l. Antakia.

Antioche, le Pertuis d'Antioche, kis tengerizúg a' Guasconi tengeren Oleron és Ré szigetek' partjai között. Ez Samblanceau erőség által védelmeztetik.

Antipachsu, kis Sziget Corfu mellett, Epiro ellenében, Görög Orsz.nál.

Antiparos, Oliaros, sziget Archipelaguszban, egy 100 lábnál mélyebb barlanggal, hol sok erőltetés után egy előüregben meglehet pihenni, mellynek falai jeles veresen béfecskendezett márványból, 's a' padimentoma kővévált teknyők, ammon-szarvak, 's m. e' f. által fedetik. Ha ezen hely elhagyatik, 's magát az ember újra a' mélységbe leereszti, akkor sok mászás és háton való csuszás után érhetni a' pompás fő üregbe, mellynek fedele ragyagó cseppkő csillagokkal, virágokkal, és gyümölcsökkel ékesíttetett. Fekete, nagy számú és kristály módon fénylő stalaktitekkel. Egy kristály erdőcskébe ér innét az útas, 's itten gyakrabb habzó kárpitok és csillamló szobák ötlenek szemeibe.

Antipatris, (Act. 23, 31) Ursuf, hajdan Assurnak neveztetett, Phoeniciának, közép tenger mellett, 16 mfdre Jaffa, vagy Joppitól fekvő vsa. Most csak düledéki látszatnak, 's azok közt egy falú fekszik, mellyet Ali Ben Alemnek neveznek az Arabok 's Gazai kerülethez számlálnak.

Antipaxo, kis, de kietlen, ámbár borral, mondolákkal, olajjal bővelkedő sziget Joniában, Paxo szigetnek ellenében. Mondják, hogy itt se mérges állatok, se mérges növevények nem találtatnak.

Antiphellus, vs Lyciában. Püspök lakhelye.

Antipodeszek, lábbal áltellenűek, azaz: olly nemzetek, kik földgolyobisunk másik felén laknak, 's igy a' lábaikat minekünk ellenvetik; kiknél éjszaka vagyon, midőn mi nappalunk.

Antiquaria, Anticaria, Antiquera, hajdan híres vs Spanyol Orsz.ban.

Antirrhion, pr. fok Aetolia partyán a' Korinthusi öbölnél.

Antisana, egy tüzokádó hegy Cordillera' bérczei között.

Antiscii, földleirásában, ellenző árnyékuak, azaz: olly földi lakosok, kik árnyékokat ellenző részekre, p.

Digitized by Google

o. az eggyik Éjszak felé, a' másik pedig délfelé vetik.

Antisecti, l. Anticosti.

Antissa, vs Lesbos Szigetében közel Sigriumhoz.

Antitaurus, hegy Cappadociában éjszakra.

Antium, régi vs Latiumban, mellyben Fortuna temploma álla, most Anzio.

Antivari, erős vs az Adriai tengernél Albániában, Scutari Basaságban, a' Törökökhöz tartozik. Lakh. egy kath. Püspöknek. Vagynak 7000 lak. nem meszsze innét vagyon Vale di Croce nevű kikötő.

Antoeci, földleirásban, ellenző lakásúak, az az ollyanok, kik ugyanazon délikör (meridianus) alatt vagynak, 's egyenlő képen eltávozottak a' középkörtől, de a' földgolyóbis külön részein laknak, t. i. az egyik az éjszaki, a' másik a' déli félén. Egyszerre vagyon nálok dél és éjfél, hanem igen külömböző esztendő részekben.

Antoinettenruh, királyi mulató kastély Becheldi erdő előtt, Vezztfáliai Oker oszt. Braunschweigi ker.ben Wolfenbütteli Cant.ban.

Antoing, Antonia, mvs Henegau tart.ban Scaldis vizénél, Tournayhoz 1 mfd E' mellett lévő falúnál Fontenoy 1745. véres csata volt a' Franczák és Frigyesek között; ezek vesztére.

Antoniopolis, vs Paphlagoniában Gangrahoz 64 mfd.

Antongil, tengeri öböl Madagaskar szigetében, Afrikában. A' véginél vagyon egy termékeny sziget, 's egy jó kikötő. Ezen öböl, mellyet a' lakosok Manghabaynak neveznek, legszebb, 's legkellemetesebbnek tartatik az egész világban. A' föld körülötte míveletlen, 's csak némelly szerecsen familiák élnek egy szép fónak partjain, 's alig vetnek élelmökre elegendő riskását. A' marhahús itten igen jó izű, a' szárnyas állatok gyengék és kövérek, a' vadak és halak bőségesek. Az Europai főzelékek nagyon jól nőnek itten, de az ivó víz hibázik, mert tenger vize öszvekeveredvén a' folyóval sok sót közöl.

Antonini oszlop, l. Roma.

Antonkaje, Tartomány Madagaskar szigetében, a' Befuri bérczektől egészen az Ankorai bérczek tövéhez terjedő szörnyü nagy lapály; majd 80. órajárású a' hossza 's 15. a' széle, mellyen szép barmoknak számtalan csordáji legelnek, 's egy különös riskása fajta, veres és igen jó izü, vettetik. Lakosai fekete barnások, kicsinyek, létzszeghajúak 's a' Malajokhoz igen hasonlók; fogaikat mint ezek feketékre festik, 's füleiket hosszúra nyujtják; álnokok, hitetlenek, mint emezek, 's öltezetjek is egy forma. Békenik magokat ökör fagyúval, mellytől gyülöletes formát nyernek. Az ő számos falujik, mind hegyek' tetojin építettek, és természet, 's mesterség által igen megerősítettek. Az ő Fejedelmök szabad kénye szerént uralkodik rajtok, 's törvény, élet, és halál Urat.

Antorf, l. Antwerpia.

Antriff, kis fó Hassiában; Zell falúnál, Schwalm vizébe szakad.

Antrim, Grófság Hiberniának Ulster nevű tartományában; keletre éjszaki kanál,

Digitized by Google

nyugotra Londonderry, éjszakra a' tenger, és délre Down Grófság által határoztatik. 49 □ mfdet, 5 városokat és várokat, 74 eklesiákat, és 20,738 házokban 245,770 lak. számlál. Földe kevés bérczeket, hanem sok mocsárokat, sárréteket 's sok termékeny lapályokat foglal. Folyókkal és tavakkal bövelkedik; a' tavak közzül a' nagy Lough-Neagh, Antrim határinál, tele hallal. — Ezen Grófs. nak északi részén vagyon az oriási út (the Giants Cause Vay) ez függöleges bazaltkö oszlopokból áll, mellyek a' parton menvén messze a' tengerbe nyulnak. — Itt vagyon

Antrim, most leirt Grófs.nak Főhelye (54° 43′ É. Sz,) éjszakkeletközi végéna'Lough-Neath tónak, nem sokat érő helység, kereskedés és kézmív nélkül.

Antrona, helység Olasz Orsz. nak Olona oszt. a' hajdani Anghiera nevű Grófs.ban. Vidéke Val d'Antrona nevezet alatt esméretes.

Antropoli, vs és kikötő Candia szigetében Naporal folyónál.

Antros, l. Cordouan.

Antunnacum, Drusustől Rajna vizénél épített Kastély, most Andernach.

Antwerpia, Antorf, Anvers, (51° 13′ 15″ É. Sz. 22° 4′ 15″ K. H.) Belgiomban, Francz. Orsz. volt mind a' két Nethek osztb.: egy igen jeles és az előtt felette nevezetes kereskedő vs 59,000, (azelőtt pedig 200,000) lak.kal kiknek száma a' mostani kedvező állapotban bizonyosan nagyobb 's nagyobbészen; egy térségben Schelde folyónak mind a' két partjain. Egy ív formára terjed ezen folyónál, melly itten egy szép öblöt formál, mellybe a' hajók tengerről bévevezhetnek. Jól épült utszáji többnyire szélesek, 's házai szépek; sok jeles közönséges épületei vagynak; mellyek közzt nevezetesebbek: a' pompás püspöki templom az ő szép 466 láb. magas tornyával, Tanátsháza a' fő piaczon; vásárpiacza, diszesen ékesített házoktól környülvétetve; az alkúház, egy négyszegű piacz csornokoktól körülkerítve; a' kereskedők öszvejövésére; e' fölett egy szálában vagyon az ugy nevezett Akademia, 's Osterlingerek háza, a' tárházok, 's t. ef. A' fellegvára igen erős. Vagynak itten posztó, selyem, patyolat, csipke, czérna, gyapju fónál, matéria, karton, pántlika, viaszos vászon, dohány fabrikák, timár, 's czukortisztító mühelyek. Vagynak itt azonkívül hajócsináló piaczok, a' kereskedő és hadi hajók végett. A' kereskedése eleven, de nem annyira mint hajdan, 's nem csak a' tulajdon fabrikáji' és kézimívei', hanem az egész alsó német orsz. productumaival élesztetik; ezt több mesterséges folyók is elömozdítják, a' belső hajókázást megkönnyebbítvén. Itt volt széke a' Departamenti Felsőségeknek, a' kereskedésbéli törvénynek, a' tengeri hadi Commissiónak 's t. ef.

Anvers, l. Anterpia.

Anversa, vs Nápoly Orsz. tulsó Abruzzoban Pescara folyónál.

Anurogrammum, Székes vs az India Szigetben, a' Singalcserek' földén; sok csudák

Digitized by Google

hirleltenek róla, mostani neve Anurodgurro.

Anweiller, Anwilla, kis vs Donnersbergi kerületben Queich fónál 260. h. 1800 l. gyapju fabrikával 's timár mühelyekkel. Innét megyen a' Queichi mesterséges folyó egészen Landauig. — Nem messze tőle láttatnaka'Triefels nevü hegyen épült várnak düledéki, mellyben Oroszlány szivü Richard fogoly vala.

Anxur, l. Terracina.

Anza, Antia, fó Olasz Orsz. ban; Swaicznak szélein ered, Tosa fóval Vogogna mellett Olona oszt. öszvefoly.

Anzain, vs Francz. Orsz. Északi oszt. 344. h. s 4000 lak.

Anzerma, Tart.mány Déli Amerika' Popayan Királyságában egy azon nevü vssal, melly máskép S. Anna d' Anzerna név alatt esméretes, 's Cauca fónál fekszik. Vagynak itten nevezetes aranybányák.

Anzi, kis város markgrófság czimével, Nápoly Orsz. Basilicata Tart.nyában melly a' Caraffai házból való Belvederi Her.nek tulajdona.

Anzianaxe, egy nagy tó, Madagaskar szigetének azon nevü tart.nyában, 18 Fr. mfd. a' kerülete 's halakkal és krokodilokkal bövelkedik. Kijő bellőle a' Mangara nevü fó. A' körüllévő tartomány kevesé esméretes: mert lakosai igen vadak és durvák.

Anziani, igy neveztettek a' Luccai 9 tanácsbéli Urak, kik a' Gonfalonierével egygyetemben igazgatták az Országot.

Anzico, Ancico, Micoco, egy hatalmas, termékeny 's kivált rézzel bövelkedő Szerecsen Tartomány belső Afrikában, épen a' közép kör alatt. Lakosai bátor, de igen durva szerecsenek, kik, ha valóban a'Saggaerekhezhem tartoznak, legalább azoknak erkölcseit 's bálványtiszteletöket követik, és emberevőknek lenni mondatnak. Ők plántákból materiákat szönnek, rabszolgákkal, elefántcsonttal kereskednek, 's ezekért Europai portékákat és sót cserélnek Congóban. Vagyon egy Királlyok, ki Makokonak hívattatik 's Monsolban lakik. Hozzátartozó tart.nak mondatnak. Pembo, Wamba, Mopenda, és Mosongo. Mellékes tart.nak neveztetnek: Funscheno, Konkobella, Bükameala, Bake-Bake vagy Matimbaerek tartománya.

Anzita, vs nagy Armeniában, Colchis mellett.

Anzo, l. Antio.

Anzug, egy szabad Status Lesghistanban Kaukasiának Saburn fójánál. Lakosai Muhamedanok 's választott öregek által igazgatatnak; marhatartást és kereskedést üznek. Ezen Szabadstátustól függnek Dido vagy Didonli, és Unso két ker.tek. Ezen két kerületeknek lakosi mintegy 1000 familiákból állanak, ezek egy forma szokásokkal bírnak, 's még most is némelly nyomait a' kereszténységnek észre vehetni rajtok; találtatnak itten még régi templomok is, hanem most se nem keresztények, se mahomedanok, 's az ő vallássokról semmit tudni eddig nem lehet; ők egyátaljában igen tudatlanok, de mellette mégis munkások. Olvasztanak vasat, főznek salétromot, készít-

Digitized by Google

szítnek puskaport, goromba posztót 's t. e f. egy kis kereskedést is üznek; de pénzről nem tudnak semmit.

Aorangabad, l. Aurengabad.

Aornos, legfőbb vs Bactra után Bactriána tart.ban, Asiában.

Aosta, Augusta Praetoria, v. Salafforum, (45° 38′ É. Sz. 25° 1′ 45″ K. H.) vs Piemontban Fr. Orsz. voltDoria oszt.ban, Doria Balteanak Bontaggiával való egygyesülésénél; vagynak 5,550 l. 's romai régiségei. Ezen vs vala hajdan fő vsa azon nevű Her.nek, melly 7. Alpesek köztt fekvő völgyekből állott.

Aous, Apsus, Aeus, fó Illyriumban Aeropus és Asnaus hegyek között; Apollonia vsánál az Adriai tengerbe folyt.

Apacherek, erős, szabadság szerető nép Éjszak Amerikai Új Mexicoban, melly igen nagy darab tart.nyt bir, 's azért Spanyoloktól több nemzetségekre osztatik, u. m. Apaches de Perillo, Apaches de Xillo, Apaches de Novaio, és Apaches vagueros. Mind ezek falúkban laknak, marhatartással foglalatoskodnak; a' napot 's a' holdat imádják 's tulajdon felsőségektől igazgatatnak.

Apafalva, nagy Mvs Erdélyben Doboka Várm., mellytől a' régi Erdélyi Apafi Her.gek nevezetöket nyerték.

Apalachacola, fó, melly által Florida keletire 's nyugotihasíttatik, 's melly a' Mexicoi öbölbe esik.

Apalachi bérczek, hegyek lánca, az Éjszak Amerikai Szabadstátusban, melly Floridától Maryländig terjed, 's négy egy formán nyúló, kék, North, Allegany, és Laurel-Monntainsi hegyekből áll; a' legmagasabb bérczeitől Alleganynak is neveztetik. Ezekből jö Apalachocola folyója.

Apamea, 1) fó és vs Mesopotamiában Euphrates vizénél. 2) vs Syriában Orontes vizénél, közel Antiochiához. 3) vs tulajdon Asiában Macander vizénél, Ephesus után második kereskedésére nézve, más neve Cibotos. 4) vs Chaldaeában Tygris vizénél.

Apamia, vs Messene tart. Mesopotamiában Tigris vizénél 34° 20′ magass.

Apanormia, vs és kikötő Santorin Szigetben. Az igen mély vize miatt ezen révnél nem vettethetnek vas macskákra a' hajók. Lakh. egy görög 's egy kath. Püspöknek.

Apanta, tart. Terra firma déli Amerikában, Amazonok vize, és Parima tó között.

Apari, nyílt kereskedő hely és rév Spanyol Luzon nevű Philippi szigetben.

Aparia, tart. déli Amerika Amazonok földén.

Apatin, k. kamarai mvs Duna mellett Magyar Orsz. Bács Vármb. német lakosai vagynak, rendesen 's szépen épült, több mint 600 h. 2 fő utszákkal, 's 1 templommal. 5100 lak. kik csak nem mind kath., termesztenek büzért, izacsot; vagyon egy szépfestő műhelyek, fonóskolájok, materia szövőmívek, selyembogár tenyésztetésök, 's gabona tárházok.

Apavaretica, vs és kerület Hircaniában, Ásiában, most Abiverd.

Ape, helység az Oldenburgi

Digitized by Google

Herczegséghez tartozó Ammerlandban, egy erőséggel, 's határ sánczczal keleti Frieszland felé, Stickhusentől 1 mtfdre esik.

Apeauron, Apelaurius, hegy Stymphalos hegye előtt Arkadiában.

Apenburg, helység Vestfalia' Albis oszt. Salczwedeli ker. Gardeleben és Salzwedel között. 1349 eszt.től olta a' Schulenburgi familiához tartozik.

Apenninek, Alpesek' és pedig a' tengeri Alpesek' fő ága. Elszakadnak ezektől Tenda és Coni között Piemontnak déli részén, innét észak felé nyujtóznak, azután dél felé fordulván, Nápoly országot majd a' közepén hosszában hasitják, 's az ágaikat keletre, nyugotra, és délre kiterjesztik, hol a' Sorentoi, Monte Garganoi és Cenidei fokokon végződvén a' közép tengerben elvesznek. Ezen bérczek, az ő csavarodásaikat eggyüttvévén, mintegy 180 geog. mtf. det foglalnak hosszuságokban. A' mellék ágaik formálnak kövér, és termékeny dombokat, mellyek kelet, nyugot és délfelé ellapulnak. A' fő bérczek, mellyeknek teteji elég durva mészkövekből állanak, merő gránit ágyon (stratum) fekszenek. A' Gran Sasso Aquila mellett Napoly orsz. 8200 láb. magasságú. — Az ő Apennini hegyeken való fekvésétől vala 1 oszt. neve.

Apennini oszt Szardin. orsz.ban ez teszi Liguriának keleti részét, 44 □ mtfdeket, 's 238600 lak. számlál, 's két, u. m. Chiavari és Sarzanai község kerületekre osztatott. Fő vssa Chiavari.

Apenrade, (55° 2' 57'' K. H. 27° 6' 23'' K. H.) tengeri vs a' Schlesvigi Herczegségben 700 h. 3000 l. számlál, jól épült, 's gazdag, egy jó kikötője is vagyon.

Aperiopoli, vs Candia szigetében Canea nevű tart.ban.

Aperopia, Argolis körül lévő szigeteknek eggyike, a' Hermionei ten. zugban.

Apesas, hegy Argolisban Kleonae, és Mykenae között, alatta Nemea vsa, más neve Apesantus.

Apetous, nemzetség déli Amerika' Brasilia orsz.ban. Ezek Porto Seguroi országbírósághoz tartoznak.

Apfaltern, szép kastély és uradalom föl. Carnioliában Laibachtól 3 mtfd.

Apfoli bérczek l. Daunibérczek.

Apfelstädt, folyó Thuringiában, melly Tambachnál ered, 's Molsdorfnál Gerába foly. Ezen folyón eszt.ként sok ezer öl fa vitetik le Gothai birtokokból az Erfurtiakba.

Apfelstädt, falu Gothai Wechselburg nevű hivatalban, a' hasonló nevű folyónál 169 ház. 's tulajdon tanácsszékkel.

Aphaca, vs Coelesyriában Heliopolis és Biblus között, hol Venus tiszteltették.

Aphec, vs Palaestinában Jesreeltől nem meszsze 1 Kir. 29, 1. Endornál.

Aphium, l. Kara-Hissar.

Aphra, vs Palaestinában Betheltől 5 mfdre keletre.

Aphraim, vs Palaestinában Legiótól 6 mfd éjszakra.

Aphrodisias, fő vs hajdan közép Cariában Maeander vizénél, régi neve Ninoe. Más Aphrodisias Æneastól épitetett vs említtetik Lakoniában Boeotiai tenger öblén.

Aphrodisium, 1) vs Cyprus' szigete szorossán. 2) vs Hie-

Digitized by Google

paniában Pyrenaeusi bérczek allyán, más neve Venus Pyrenaea, most Capo de Creuz.

Aphrodites, sziget Cyrenaica Lybiában.

Aphroditopolis, 2 vs azon nevű Nomosban Ægyiptusban; egyik Nilus keleti partyán, másik Athribis vizénél feküdt. Volt Prosopiti-nomusban is e' nevü vs.

Aphroditespolis, 1) fő vs azon nevü Nomosban, Pliniusnál neve Oppidum Veneris; más hasonló nevü vs volt Delta és Heptanomis tart. nyokban is. Az utolsónak mostani neve Asfun.

Aphsia, Ampedes, kis sziget Marmori tengerben, vagynak két helységei 's bortermései.

Aphytis, vs Palene tart. Macedoniában.

Apiano, kis vs Olasz ország' Olonai oszt. Olona és Sevese között.

Apice, vs Nápoly orsz. tulsó Hercz.ben 3180 l.

Apidanos, fó Pelasgiotisban, Peneus vizébe szakad.

Apilas, jeles fó Macedoniában, Pieria vizébe foly.

Apingadam, vagy Dam, nyílt vs Német orsz.nak nyugoti Ems oszt. Fivel fónál, melly tőle Damsterdiepnek nevezetik. Vagynak 1590 l. kik egyedül csak nem halászatból élödnek.

Apis, vs Mareotis tavánál, délre Ægyptus határán. 2) Mvs a' Lybiai Nomusban Africában Praeton túl 12 R. mfd. Alig ha nem mind a' kettő azon egy. Apis helység volt Attika határán is Megarisban.

Apisii és Apocopi m. hegyek Indiában, Asiában.

Apoguininimy, vs észak Amerikai Delavare nevü Statusnak Newcastlei Grófságában Creeknél 40 h. 's 240 l. kik gabonával és liszttel kereskednek.

Apoigny, mvs Francz. orsz. Yonne oszt. 158 h. 's érczesforrásokkal.

Apolda, vska és hivatal Thuringiában; a' Jenai Universitáshoz tartozik; de még is a' Weimari főhatalom alatt vagyon, 2 óra járásra Jenától 3070 l. Itt szövetnek igen jó harisnyák. Találkozik itten egésséges forrás is, mellynél a' vendégek elfogadására igen alkalmatos lakások vagynak.

Apollinis minor, vs föl. Ægyptusban, Lykopolistól 18 mfd 2) Fok a' Caesar. Mauretania. Africában.

Apollinopolis parva, kereskedő vs Nilus keleti partyán föl. Ægyiptusban Thebétől 12 mfd. most neve Kus.

Apollinopolis magna, Apollonias, azon nevü Nomos fő vsa föl. Ægyptusban Latopolishoz 32 mfd.

Apollonia, 1) vs Palaestinában Caesarea és Joppe között. 2) Chaldeában. 3) Mysiában. 4) Cyrenei kikötő és vs. 5) vs Macedoniai Illyriumban Acus fónál. 6) Traciában, más neven Sozopolis. 7) Görög orsz.ban öt külömb helység.

Apollonia, erőség épen azon fokon, Angolok letelepedése egy erdős vidékben.

Apollonia, fok föl. Guinéának arany partyán (4° 51' É. Sz.) Szabad Szerecsenyek lakják.

Apollonia, l. Pollonia és Abellionte.

Apollinis, vs Lydiában Pergamustól 300 stad. és Sardishoz ugyan annyira.

Apollonos Hieron, Dios Hieron, Jovis fanum, vs Lydiában.

Aponus f. forrás Patavium, Pa-

Digitized by Google

duánál meleg vizzel és Orakulummal. Claudianustól dicsértetett.

Aponzoy, vs Szibiriában egy azon nevű folyónál.

Aporg, Hollandus erőség Guinéa partján Afrikában kereskedéssel.

Apostolok Velentzében, ugy nevezettek ott 12 bizonyos nemes 's a' legrégiebb házokból való familiák, u. m. Contarini, Morosini, Badouati, Tiepoli, Micheli, Sanudi, Gradenighi, Memmi, Valieri, Dandoli, Polani, és Barozzi.

Apotikai mérték, a' közönséges mértéktől különböző mérték neme, egy fontban vagyon 12 onsz (uncia), egy onszban 2 lót, vagy 8 drakma, egy drakmában 3 skrupel, egy skrupelben 20 szem; egy szem árpaszem nehézségü.

Apotikai sziget, Sweciai Ingermannland nevü tart.nyhoz tartozó sziget, potikai kertekkel és salitromfözővel.

Appeldooren, falu Hollandiában, volt felső Ysseli Francz. oszt. 2660 lak.

Appenrode, Stollbergi falu Hohensteini Grófságban egy pompás alabastrom üregel, melly Kelle nevezet alatt esméretes.

Appenweyer, mvs Bádeni Herczegségben 250 familiákkal 's dohány-termesztéssel.

Appenzell, Abbatis Cella, egy a' régiebb 's kissebb Kantonok közül, Swaicznak észak keleti részén, a' mostani Sz. Galleni Kantontól körülvétetve. Térség-nagysága 10 1/2 □ mfd. népessége 55000. Ez hegyes tart. felette egésséges klima alatt. Legmagasabb hegyek vagynak a' déli részén, mellyek köztt az örök hóval fedett Szentis nevezetes. Találtatnak ezen hegyen külömbféle kövéváltak, több üregek, három kis tavak, 's egy kövéváltó forrás. Észak felé megkissebbülnek a' hegyek, 's dombokra mennek által mellyek köztt tágas 's igen szép völgyek láttatnak. A' föld Sitter, Urnäsche, és Goldbach bérczfolyók által vizesítetik, melly ámbár bérczes, még is igen termékeny 's kivált rétekkel bövelkedő, mellyek a' legnevezetesebb táplálatot, t. i. a' baromtartást lehetössé teszik. Csak a' tehenek 16000re tétetnek ökrökön és borjukon kívül. De lovak, juhok, és kecskék is tartatnak. A' méhtartás is szembetünő. Egy különös keresetet ád a' csigatenyésztetés, melly különös kertekben történik, ezekben azok hizlaltatnak, 's azután messze lévő helyekre is, mint p. o. Bécsbe vitetnek. A' vadak közzül találtatnak itten zergék, özek, nyulak, rókák, vidrák, nyestek; sneffek, huros madarak; sasok, szakálos griffek; a' vizekben sok más halakon kivül kivált számos pisztrángok. A' gabona termesztetik ugyan az északi laposabb részekben, de ez nem elegendő; a' kerti növevénye 's mindennemü zöldsége elég; és a' melegebb tájékokban sok gyümölcse 's kevés bor találtatik; a' krumpli termesztés meglehetős, de a' len termesztése nagyob. Fa nélkül nem szükölködik. Ásványi külömbféle kövekben 's földekben, agyagban, márgában, gipszben, mészben, palló, fövény, szikla, köszörülő, ákhát, alabastrom, tüzkövekben, kristályban 's szép kövévált dol-

Digitized by Google

gokban 's t. e' f. állanak; turfa is találtatik. Vagynak több érczes forrásai. — Lakosai részént Protestánsok, részént kath.'s főképen marhatartásokból élnek; de ezenkivül igen sok 's fínom lent, és pamutot is elfonnak, készítenek pamutmateriákat, patyolatot, kartont, cziczet, szép tö-kötéseket 's t. e' f. 's ezekkel, mint a' barmokkal is jeles külső tart.beli kereskedést űznek. — Ezen Kánton áll a' régi és új Constitutióból, 2 egymástól független u. m. Auszer-Rodeni és Inner-Rodeni szabad társaságokból, mellyek változtatva egy Deputátust a' Gyüléshez küldenek. — Appenzell Auszer-Roden foglalja az északi termékeny részit ezen Kantonnak, 's keletire, és nyugotira vagy Sitteren innen 's túl való részre osztatik 's 20 Rodeket, vagy községeket számlál, mellyeknek lakosi ref. 's legnagyobb számát teszik ezen Kantonnak. Appenzell Inner-Roden, déli 's kevesebbé termékeny része ezen Kantonnak, hol nagy Alpesi gazdaság üzetik, 9 Rodekre részeltetik, mellyek' lakosi mind kath. Itt vagyon

Appenzell, (47° 19' 43'' É. Sz. 27° 4' K. H.) Fő helye ezen Kantonnak Inner-Rodenben, egy nagy, nem igen szépen épült helység Sitter fó.nál egy völgyben; vagyon egy tanácsháza, 1 fegyvertára, egy plébániás temploma, 2 klastroma, 's mintegy 3000 l. kik sok gyolcsot szőnek 's ezzel kereskednek. Tartatnak itten 7 vásárok esztendönként.

Appin, északkeleti kerülete Argyle nevű Grófságnak közép Scotziában, hegyes, határos Linche Lochhal, és Upper-Tornnal, 's juhtartása miatt nevezetes. Földmivelése nem sokat ér.

Appio l. Aquataccio.

Appius útja, egy út Rómától Brundusiumig, vagy a' mostani Brundisiig, mellyet Appius római Orator négyszegű kövekkel kirakatott, 's palotákkal, templomokkal, 's vízcsatornákkal kiékesítetett. Ezen mesterséges út kivált Terracina mellett mind eddig olly ép maradt hogy egy kő sem mozdult a' helyéből.

Appleby, Aballaba, fővsa Westmoreland Grófságnak északi Angliában, 7000 lak. nem sokat érő hely, rétekkel leggazdagabb vidékében ezen Grófságnak, nagy gabona vásárral, egyéberánt kereset és kereskedés nélkül.

Apsicza, folyó Magyar orsz. Marmaros Várm.ben, melly Tiszába foly.

Apsilae p. Scythiai nemzetség Singames vizénél Colchisban.

Apsinthii p. Thraciában lakott nemzetségeknek eggyike.

Apserrus, Absyrtium, sziget Liburniában.

Apsus f. fó Macedoniai Illyriumban, l. Aous.

Apt, Apta Julia, Civitas Aptensium. (43° 52' 29'' É. Sz. 23° 3' 37'' K. H.) vs Francz. orsz. Vaucluse oszt. Calavon folyónál 4690 l. gyapju, fayence, választó víz, és viasz fabr. Lakosai becsinált szilvákkal kereskednek. Találtatnak itten külömbféle római régiségeknek maradványi is.

Aptera, vs Kreta szig.ben, Kydoniától 80 stad.

Aptungis, vs Cyrenaica Lybiában, Aptuchi fanum neve is volt.

Digitized by Google

Apuani p., Liguriai nemzetség, fő vssok volt Apua; Samniumba vitettek által a' Rómaiaktól, minekutánna felzendültek.

Apuerak, vad nemzetek, déli Amerikának Brasilia országában, mellyek Taueiro folyónak eredetinél tartozkodnak

Apulum, Alba Julia, mostani Károly Fejérvár Erdélyben.

Apulia, Poglia, régi és nagy tart. Nápoly orsz.ban, melly most 3, u m. Capitanata, (kivévén Molisét), Terra di Bari, és Terra di Otranto, részekre osztatik. Ezen tartom. nagyobb részént lapályos 's azért víz nélkül szükölködő. A' tenger mellett terjedő része homokos, de általjában véve nem terméketlen, 's a' barom tartásra, kivált pedig a' juhtartásra, igen alkalmatos.

Apurima, folyó Peru orsz.ban déli Amerikában, melly Xauxa folyóba esik.

Aqua di Pila, Jun folyónak neve a' maga eredetiben.

Aqua dolce, Athyras, Pydaras, folyó Rum Illi tartom.ban, melly Selivrea mellett Propontisba foly.

Aqua forte, (Varswateri öböl) egy angol kikötő Newfondland' keleti partján északi Amerikában.

Aquae calidae 1) Ausetanusok földén Hispaniában. 2) Aquae c. v. Solis, Britanniában, most Bath. 3) Afrika szélén.

Aquae Dacige Mauretaniában.

Aquae flaviae, Chiaves, Hispániában.

Aquae regiae, benn tulajdon Afrikában.

Aquae sextiae Galliában. Most Aix.

Aquae Statiellae Italiában. Most Aqui.

Aquae Tacopinae, tulajdon Afrikában szélül, Tacapetől 16 mfd.

Aquae Tarbellicae, Galliában, Garum vizénél most Acqus.

Aquae Tibillitanae, Numidiában Cirta mellett.

Aquae Vocontiae Hispaniában, most Caldes de Malavella.

Aquambo, meglehetős nagy szerecsen királyság felső Guinéa' arany partján, az Assiantei királynak adófizető fejedelem alatt; árannyal bővelkedik. A' hasonló nevű főhelye nevezetes vására miatt, melly tánczczal 's t. e' f. innepeltetik.

Aquapendente Acula, (42° 45' 23'' É. Sz. 29° 29' 49'' K. H.) kis vs Pápa birtokaiban, a' volt Francz. Tyberis oszt. egy kecsegtető víz lerohanás mellett, egy sziklán, gyönyörű vidékben; eddig volt lakhelye egy Püspöknek.

Aquapim, 6 mtfd. hosszú 's 4 mfd. széles Szerecsen tartomány felső Guinéa' arany partján, 9000 lak. Assiantei kormányozás alatt.

Aquapulco l. Acapulco.

Aquaria, kis vs Olasz orsz.ban Panaro oszt. Scultenna fónál, 5 mfd. esik Modenától, egészséges forrásokkal 's meleg ferdőkkel.

Aquasparta l. Acquasparta.

Aquataccio, Appie, Almo, kis fó Pápa birtokában Campagna di Roma tart. Romához közel; Tiberis vizébe szakád.

Aqua viva, kis hely egy várral, Nápoly orsz. Terra di Bari tart.ban melly 1706 eszt.ben földindulás által egészen elszóratott.

Aqua viva, helység Nápolyi Molise nevű Grófságban; az előtt vs vala.

Aqua di Mondragone, Aquae Suessanae, híres egészsége

ferdők Nápoly orsz. Terra di Lavoro tart.ban Mondragon folyó mellett, Voltorno és Garigliano vizeknek befolyások között.

Aqueduc, vizcsatorna; de ezen szó által közönségesen csak ollyan értetik, mellyben a' viz köből rakatott 's oszlopokon álló járásokon egyenetlen földeken által megyen, 's mellyeket külömbözés okáért Római csatornáknak igazabban nevezhetünk.

Aquelundo, nagy tó Afrikában, Congo és Angola tart.ban, mellyből sok nagy folyók erednek.

Aqui, l. Acqui.

Aqui, vs és ország Niphon szíget. Japoniában.

Aquigires, egy népség Brasiliában déli Amerikai de Spiritu Sancto nevü Gouv. mellett.

Aquigny, ab aquis, kis vs Normandiában Rouentól 6 mfd.

Aquila, (46° 5′ É. Sz. 31° 40′ K. H.) Fő és kerületbéli vs Nápoly orsz.ban tulsó Abruzzo tart. 23600 l. Aterno folyónál egy hegyen 8 mtfd. az Adriai tengertől, meg vala az előtt erősítve. Vagyon egy Püspöke, egy püspöki temploma, 24 plébaniás templomai, 29 klastromai. Ez az a' régi Amiternum, és Salustius születés' helye. Vidékében nő sáfrán.

Aquilas de la Frond. (37° 38′ É. Sz. 11° 58′ K. H.) vs. Spanyol orsz. Cordova Tartom. ban 8000. l.

Aquileja. Aglar. (45° 45′ 32″ É. Sz. 31° 2′ 45″ K. H.) vs Olasz orsz. Adriai oszt. an Ansa és Torri folyók' eggyesülésénél 1/2 órajárásra az Adriai tengertől, melly egy szük út által a' várossal öszvekapcsoltatik; mocsáros vidékben, 's azért igen egészségtelen, 2800 l. vagynak, kik nagyobb részént halászok. Itt volt még 18 századnak elején egy Patriarchatus, melly azután eltörültetett. Találtatnak itten romai régiségek' maradványi.

Aquilonia Apuilia határán. Samnitek földén, Aufitus vizénél, most Cedogna.

Aquin, kikötő nyugot Indiai Domingo nevü szigetben.

Aquino, Aquinum, azelőtt jeles vs, mostan pedig csekély helység Nápoly orsz. Terra de Lavoro tart.ban, 700. l. 5 1/2 mfd. észak felé Gaetától, Fő helye egy Püspöknek, ki Roccaseccában lakik. Ez Juvenális költőnek, 's Aquinas Sz. Tamásnak születés' helye.

Aquitania, az előtt neve Franczia orsz. azon részének melly a' Pirenäi bérczek, Loire és Atlanti tenger között fekszik, 's azután Guienne Tart.nyát. egészen a' legújabb időkig formálja.

Aquitani tenger, (közönségesen Biscay öbölnek nevezetik), Atlanti tenger azon része, melly Franczia orsz. ama részeire esik, melly azelőtt Aquitaniának hívatatott.

Ara, folyo Spanyol orsz Catalonia tart.ban, melly Pirenäusi bérczekben ered, és Ajuza város mellett Segrével eggyesül.

Araba, Antilli szigeteknek egyike, Hollandusoké, Curassaotól 8 mfd. sok kecskékkel.

Arabat, Ribat, (45° 30′ É. Sz.) vs orosz Tauriai Gouv. Zeiniszka keskeny tengerbe nyuló földnek kezdeténél, a' lomha és Aszowi tengerek között, egy kőkastéllyal és kereskedő révvel.

Digitized by Google

Arabok, első, 's fő lakosai Arabiának, többnyire kimivelt, középtermetű, de általjában sovány 's barnaszínü emberek. A' szemök 's hajok fekete, a' testök alkalmatos és hajlós, 's onnét jó futók, lovagok, 's jágerek. Ők igen jó, sőt nemes szivüek, és ember szeretök; éles és áltható eszüek, komolyak, igen szemérmesek, 's erkölcsre, és gazdagságra tekéntők, igen emberségesek, nyájasak, nyiltszivüek, 's megelőzők. Igen sokat tartanak az emberségre 's becsületre. Tüzesek és könnyen felpattanak, de könnyen meg is engeszteltethetők, csak az ontott vér gerjeszti fel bosszúállásokat; ők utálnak minden vérontást. Fő erkölcsök a' vendéglés. A' szakált rendkivül becsülik. Vagyon tulajdon nyelvök, melly eredeti tisztaságában csak a' tanulttak közt tartatott meg, 's ez Korán' beszédje; egyébként több nemei vagynak. Muhamed vallását követik. Evésben és ivásban igen mértékletesek. Ezen Arabok osztatnak városiakra és falusiakra, vagy megtelepedett Arabókra, és Beduinekre, avagy pusztai lakosokra. A' megtelepedett Arabok három részből állanak: u. m. Maedikből, kik részént az ő csordáikkal a' pusztákban kóborlanak, részént esztendőnek némelly részét városokban és falukban töltik, 's marhatartásból élnek; Ilhadesikből, kik szüntelen városokban laknak, kézimivekkel, és külömbféle mesterségekkel foglalatoskodnak, 's a' Beduinektől felette gyülöltetnek; és Fellahokból, kik falukban laknak, 's a' földmivelést csudálatos szorgalommal üzik. — Beduinekről illendő helyen vagyon a' szó. — Az Arabok igen kevélykednek olly nemességgel, melly a' keveretlen famíliáktól származásban áll; mellyek régi időkben uralkodtak. A' főnemesek közzé tartoznak a' Scherifek, v. Schejdek, Mahomed maradéki, kik csak magok hordozhatnak zöld turbánt, 's meglehetős szabadságokkal birnak. A' tisztviselők, előljárók, felvigyázók 's t. ef. is formálnak egy nemes rendet, 's Scheik, vagy Schech nevezet alatt esméretesek. A' nemesség igen szorgalmatos a' nemterjesztőkben. — Az Arabok sok nagyobb és kissebb Uralkodók, Herczegek 's Urak által kormányoztatnak, mellyek közt papi személyek is találtatnak; de most sokan közzülök a' hódoltatásra vágyódó Wechabitáknak meghódoltak.

Arabesken, arab formák, arab czifrázások, 's szépitések. Ezen nevezet Araboktól származott, kiktől ezen nem természeti szépitések 's czifrázások találtattak.

Arabia, e' név alatt értették a' Zsidók a' Jordánon túl keletre fekvő tartományokat, és a', mellyek Jordán vizén túl keletre és délre estenek. Rómaiaknál Amanus hegyénél kezdődött, és a' veres tengerig terjedt; Petræa, deserta, és felix tartományokra oszolt. (Lakosainál Dseziratel Arab, az az: Arabok szigete, v. Félszigete), Nagy félsziget Ásiában, melly K. H. 50° — 80° és É. Sz. 11° — 32° terjed; 260 geog. mfd. északról nyu-

Digitized by Google

got felé a' hossza, 's 240 nyugotról keletre a' szélessége; 55000 □ mtfd. a' téressége. Eszakról török Ásia, a' többi részeiről az Arabiai tenger, Persiai, és Arabiai öböl, mellynek torkolatja Bab-el-Mandeb (halál kapujának) neveztetik, határai. A' klima itten igen forró, némelly helyeken égő, mert a' forró égallyban 's mellette fekszik; a' meleg levegő a' környül lévő tengerekről jö, források és folyók nélkül szükölködik; itt ritkán esik az eső, és a' homok a' naptól majd megtüzesedik. De az északi részén még is mérsékeltetik fris szelek és északák által. A' délkeleti szél Persiai öbölnek partjain, olly nedves, hogy meleg időben lankasztó verítéket szerez, 's az északnyugoti sokszor olly égető, hogy az életnek veszedelmet okoz, azért az utazó Arabok mindég száraz szölöfürteket, vagy foghagymát mint orvosságot magokkal visznek. Sokszor a' Samum nevü szél is a' maga káros foganatjait tapasztaltatja. Földe az úgy nevezett kietlen Arabiának legnagyobb részént egyenes, 's csak némelly nagyobb vagy kissebb legelöji, imitt amott, mint tengerben a' szigetek, elszórva látszatnak, a' többi mind csak homokból áll, mellyből a' szél dombokat csinál, 's ezek által az utazók sokszor elboríttatnak; de annál termékenyebbek némelly hegyes vidékei, hol a' természet 's ember kezek által nedvesítethetnek. Az úgy nevezett sziklás Arabiában változnak a' hegyek 's bérczek a' homokos síkhelyekkel. A' szerencsés Arabiának sem minden tájékai szerencsések; partjainál többnyire homokos 's terméketlen térek vagynak. A' belső hegyes tartomány gyönyörü, kopasz vidékekből áll. A' természettől nem egészen megkopasztott vidékekben találtatnak marhák, lovak, tevék, kivált gyorstevék, juhok, kerti és déli gyümölcsök, gabona, kivált Durra, vagy Sargo (egy meglehetős nagyságú köles neme, melly nagy meleget 's kevesebb nedvességet kíván), riskása, tamariskák, manna, kali plánta, coloquintek, akakia v. arab gummi, és pamut; a' homokos pusztákban vagynak vadaknak egész csordáji, u. m. nyulak, szarvasok, gazellék, vad szamarak, oroszlányok, tigrisek, schakálok, és struczmadarak. Az úgy nevezett szerencsés Arabia bövelkedik leginkább legszebb lovakkal, czukorral, borral, füszerszámmal, kivált kávéval, melly fö 's tulajdon productuma Arabiának, aloéval, myrrhával, tömjénnel, ambrával, szerecsen diókkal, nardschu v. cocoval, indigóval; rubintok, karneolok, ákhát, ónix, jáspis, kristályok, azelött arany is találtattak benne. A' drága Mekkai balzam köves Arabiából hozatik; a' Hadsári parton gyöngyhalászat is vagyon. A' fa nélkül való szükölködés száraz marha és tevegané jjal pótoltatik ki. Tengerei: az arabiai tenger, része t. i. az Indiai Oceánnak; a' Persiai öböl keletről, 's az Arabiai nyugotról; amaz Ormusz út által, ez pedig Bab-el-mandeb által kapcsoltatik öszve az Arabi ten-

Digitized by Google

gerrel. Tavai közül egy se nevezetes. Folyóji: Északi részén Euphrat vagy Forat, a' többi részeiben csak(steppen) puszta folyók, és parti-folyók, 's ezek se nem nagyok, se nem számosak. — Lakosairól l. Arabok. Főnyelve ezen országnak az arab nyelv, mellynek a' sok féle nemzetségeknél külömbözö ágai vagynak. Religiója; a' Muhamedani, melly Arabiában kezdödött 's Arabok által más országokba is elszélesztetett. De itten több Sunniták, mint Schijtek láttatnak. Ezeken kívül vagynak itt Zsidók, görög Keresztények sokféle felekezetekből, 's némelly követöji is a' Brahma' vallásának. — Az Arab Beduinek, igazgatatnak magok által pátriárkák' módjára, Schechek, az az: nemzetség' vagy familia' legöregebb tagjai által, kik az alattvalójiktól keveset kivánhatnak. Többnyire ugyan a' legöregebbek, de sokszor a' legerősebbek is választatnak Schecheknek. Az ő birtokaik' 's szabadságaik' oltalmára több illy Schechek eggyesülnek egy nagyobb, vagy Emir, 's több olly nagyobbak, még egy hatalmasabb, az az: Schech-el-kibir vagy Nagy-Emir alatt; de még is a' kissebbek nem haggyák magokat mind alattvalókat, hanem mint szövetségeseket tekintetni. A' letelepedett Arabok részént olly Schechektől, részént más uralkodóktól, kik Imam, Chalif, Scherif, vagy Sultan neveket viselnek, kormányoztatnak. AzOttomanni Porta just tart ugyan a' kietlen Arabiának, és Hedschasnak fö igazgatására, de csak igen kevésre becsültetik. — Arabia a' tengeri kereskedéshez alkalmatos helyen fekszik, 's legrégibb időktől olta arra használtatott. Közönségesen a' föld termései Törökök, Persák, Zsidók, Arménusok, Banianok, Angolok által megvétetnek, vagy más szükséges dolgokért kicseréltetnek. Legnevezetesebb kereskedö városai e' következök: Mekka, Mokka, Aden, Maskat 's t. m. Beit-el — Fakih üz legnagyobb kávé kereskedést. — Arabia közönségesen sziklás, kietlen, és szerencsés Arabiára, de igen tetszés szerént, osztatik, 's határi mind egygyikének nem jegyeztethetnek ki pontosan. A' szerencsés Arabia foglalja a' déli, a' petraai, vagy sziklás, a' közép, a' kietlen pedig az északi részét Arabiának. Alkalmasabban részeltetik ezen hat tartományokra: Jemen, Oman, Lachsa, Nedjed Jemamával, Hedschas és Syria' pusztáji, Dsezira, Irak és Sinai hegye.

Arabia, szerencsés, vagy Jemen, a' föld leíróknak elöadások szerént déli részén fekszik ezen félszigetnek, 's Arabiai öböltől egész a' Persiai öbölig egy ív' formájára terjed, 's következö 5 tartományokra részeltetik: u. m. Jemen magában, Aden uradalma, Hadramant, a' nagy puszta, Maceira, és Oman szigetekkel.

Arabia petraa, v. sziklás, Syriának déli határától lefelé a' keleti partján az Arabiai öbölnek egészen Tehamaig; 2 részekből áll, t. i. Sinai Hegynek pusztájából, és Hedsasz vagy a' tulajdon sziklás Arabiából.

Digitized by Google

Arabia, kietlen, Soristan és Euphrat között, délfelé mélyen ezen félszigetnek éjszak keleti részén, 5 tart.kat foglal: u. m. Sorisztani pusztát, al Dsezira' pusztáját, Iraki pusztát, Lachsát vagy Hadsárt, és Nedschedet v. Nedsjedet.

Arabiai hérczek, ugy neveztetik főképen az Arabiának ama tart.ban fekvő hegy, melly Arabiai öbölnek mind a' két ágai között fekszik, azután lassan lassan 3 hegyekre oszlik, mellyek S. Katharina, Sinai, és Horeb hegyeknek neveztetnek.

Arabiai öböl, l. Veres tenger.

Arabiai tenger, IndiaiOceánnak része Arabiának déli partjainál.

Arabo, fl. l. Rábcza, Rabnitz.

Aractus, fl. Arethon, fó Epirusban, Ambrakiás fokba szakad.

Aracca, vs Persia Susiana tart.ban Asiában.

Arachosia, tart. Asiában fő vsa Arachotus (Rhokhage), vize is Arachotus, kissebb Indusnál.

Arad, Bírák 1, 16. vs Palaestinában Iudéa déli határán Hebronhoz 20 mfd.

Arács, magyar falú Szala Várm. Lak. kath. Aracs és Füred között vagyon ama nevezetes Füredi savanyu viz.

Arad, hegyek láncza Arabiában, melly Afrikából Babel-Mandeb mellett áltjövén, éjszakkelet felé ezen félszigetben majd a' Persiai öbölig terjed.

Arad, (O) mvs azon nevü Vár. Magy. Orsz.nak hajdan határvára törökök ellen, melly elrontatott; de az ő helyében egy uj erőség építtetett 1763. eszt.ben. Hajdan itt Káptalan, és II-dik Béla Király alatt Orsz. gyülése volt; ki ide is temettették. Vagyon egy Franciscanusok klastr. templommal együtt, azonkivül kath. és görög templom, Maros vize mellett. Lakh. egy nem egygyesült Görög Püspöknek. Itt tartatik a' Várm. gyülése is. Lakosai között, kik többnyire Németek és Magyarok, sok tobákfabrikánsok 's baromkereskedők vagynak. Vagyon itten harminczad, sóház és póstastatió is. F. U. a' Királyi Kamara.

Arad (uj), erősített szép vs O Áradnak ellenében, 1 mfdnyi távúlságban, azon nevü Várm. Maros vize mellett, mellyen egy szép híd általviszen, szép házai 's német lakosai vagynak, kik részint fa, u. m. deszka, sindely 's m. e' f. kereskedésből, mellyek Maros vizén Erdélyből hozatnak, részént földmivelésből élnek. F. U. Lovász familia.

Arad Várm. Magyar Orsz. Tiszantuli ker.ben nyugatra és éjszakra Békes és Bihar, keletre Erdély Orsz. Zaránd Várm. délre, Banáttal határos, mellytől Maros vize által választatik el. Hoszsza 14. szélessége 2—3 mfd. Kiterjedtsége egészen 108 □ mfd. Hegyei: Kladova legmagasabb, leghoszszabb, régi várával, utánna a' Barzov, Utoni, és Roschi hegyek. Folyó vize az öblös Maros, vize igen egességes, halai jó izüek. Egész vidéke termékeny, kivált borban, búzában, és kukoriczában, főképp Kovácsintz és Kubin. Leghiresebb horai a' Ménesiek; ezek után a'

Digitized by Google

Kovácsintzi, Gyoroki, Radnai 's a' t. Hamvas almáji, és dinnyéji is nevezetesek; az Aradi lisztet Bécsbe is kiviszik. A' Világosvári kilátásnak nincs párja. 185,173 lakosi többnyire oláhok de magyarok és németek is számosan. O hit. kat. és akat. Két járásokra osztatik. Portája 99 Mvsi 17 Faluji 174 Puszt. 24. Csanádi és Aradi Püspökségekhez tartozik.

Aradus, 1). Szigetetske Phoenicziában, népes, és tulajdon királyú volt hajdan. 2) Sziget Persiai öbölben.

Aragenus, vs Bajocassesek földén Galliában.

Aragoa, Venezuela Tart.nak egy vidéke, Déli Amerikának Terraferma nevű részében, tele vagyon legkellemetesebb völgyekkel, mellyek, a' mennyire a' szem lát, mindenütt mivelt földeket, mesterséges vizcsatornákat, szép fabrikaiépületeket, malmokat és igen sok munkás embereket foglalnak. Ezen gyönyörködtető völgyekben magok az egyébaránt henye szabad emberek is munkások, és az egész népességek 50,000 emberre megyen.

Aragon, fó Spanyol Orsz. Aragonia Tart.ban, melly Pirenaei hegyekben ered, 's Navarrában Tudela és Calahorra között Ebró fóba esik.

Aragonia, Királyság Spanyol Orsz.ban, mellyet éjszakról a' pirenaei bérczek, nyugotról Navarra és Castilia, délről Valencia, 's keletről Catalonia határoznak. Ezen tartomány száraz és köves földe miatt terméketlen. Egy nevezetes megjavítás felsegítette Aragoniát; az ugy nevezett Császári csatorna által. l. Aragoni Kanál. 710 □ mfdön 623,300 lak. számlál. Főfolyóji Ebro, Cinga, Gallego, Jsurra, Xalon, Xiloca, Martin, és Rio de Aguar. Találtatik itten sok vas, márvány, jáspis, kukoricza, kender, büzér, sáfrán, olaj, sederfa, bor, juh, vad. Sok lakosi jártanak az előtt mint napszámosok Franczia orsz.ba. Aragonia lakosi birtak az előtt nagy szabadságokkal, és ők ezen szavakkal szokták általadni Királyoknak az országlást: Mi, kik annyit érünk mint Ti, mi teszünk Titeket a' mi Királyunknak, és Urunknak, ezen feltétel alatt, hogy Ti a' mi privilegiominkat, megtartsátok, 's a' mi szabadságainkat meghagyjátok, 's egyebet nem. De V. Fülep 1714 eszt.ben elhuzta ezeket tőlek, 's alávetette őket a' Castiliai törvényeknek, mivel az ő vetélkedő társát III Károlyt esmérték Királyoknak.

Aragoni, v. *Császár-Kanális*, egy nagy mesterséges fó, melly 1529 eszt.ben V. Károly Császár által elkezdetett, hanem csak 1778-ban III Károly K. által megujjittatott, és Tudelától Ebro mellett egész Saragossáig 1784-ben vitetett. Kellene néki a' tengerek' öszvekapcsoltatására a' Biscaji öbölig 31 1/2 mfdre folytatatni, 's most is már a' föld nedvesitése és hajókon való portékák' vitele által sok hasznokat szerez. Annak elkészitése sok nehézségeket okozott; ugy p. o. falak közzé kellett őtet szorítani, Xalon folyón, két orsz. uton, 's ött más mesterséges fókon

Digitized by Google

által vinni, ugy, (hogy itt is), mint a' Bridgewateri kanálisban egy hajó a' másik felett menni láttatik.

Aragura, fó Georgiában, Zgettánal Kur vizébe szakad.

Arak, Arrak, Rak, Indusz szó melly riskása pálinkát jelent; erős riskásából, czukornádból, és kokosztéjből készült pálinka.

Arakan, azelőtt tulajdon Királyság, most a' Birmani Birdlnak Tart.nya, mellynek nyugoti részét formálja, 's Naff fótól, melly által Bengaliától elválasztatik a' Negraiszi fokig terjed; ötször olly hosszú, mint széles 's egy részről a' Bengali öböltől, más részről Anupektumin bérczeitől vétetik körül. A' termékeny 's jól mivelt Chaduba (Magou-Kioum) és Ramree (Yamgee) szigetek hozzátartoznak, és a' tulajdon Arakannál, és Sandereyvel formálják azon régi Orsz. négy tart.nyait. A' Klima nyárban kellemetes, egésséges, télen pedig a' sok eső miatt egésségtelen, 's a' hideg is sokszor igen erős. A' föld igen termékeny, kiváltképen a' szlgetekben; vagyon itt só, viasz, elefánt csont, riskása bővségesen, sok fa, szelid és vad állatok, kivált elefántok, bivalok, és tevék, mellyek a' lovak nem léte miatt mint terhhordó állatok szolgálnak. Bérczeiben találtatik czin és ólom; az aranybányak, mellyek az előtt míveltettek a' mostani időkben elhagyattataknak látszatnak. Lakosai (3 mil. becsültetnek,) erős 's izmos tagúak, setétbarnák igen lapos homlokúak, mellyeket ónból való táblák által véghez visznek, 's nagy lefüggő fülüek. Ez rend kivül való szép nálok. Ők olálkodók, gyanakodók, hitetlenek, és pogányok, papjaik Talapoyneknek neveztetnek, 's az ő Fő papjokat bálványúl tisztelik. Kereskednek sóval, riskásával, viasszal, és elefántcsonttal, de nem ugy, a' mint azt a' tenger mellett való fekvésök, 's a' sok folyók, és tavak elölmozdíthatnák. — Itt vagyon.

Arakan, fő vs mintegy 12 mfd. tengertől azon nevü fónál, egy kellemetes magos hegyektől körülvett völgyben, magas fallal körülvétetve, 's több mesterséges folyók által elosztatva; a' 160,000 lak. alacsony 's bambusz nádból készült házokban laknak. Találtatnak itten 600 templomok, és egy királyi palota, mellynek közepén egy nagy szín vagyon, melly hajdan irtóztató arany és drága kő kincseket foglalt. Közel a' palotához vagyon egy jeles tó, kis többnyire papok' lakásival megtelt szigettel.

Arakintos, hegy Aetoliában Pleuron vsánál.

Aral tó, Adler tó, vagy kék tenger, igy neveztetett az ő kék színéről (43°—47° É. Sz. 76°—80° K. H.) fekvő tó Tatár Bir.ban, 45 mfd. hosszú, 30 szélességű, 450 □ mfd. térességű, halakkal 's szigetekkel bővelkedő, nyugotról nagy hegyek, 's többi részeiről száraz lapályak által határoztatik, 's alacsony nádas partoktól környékeztetett. Belé folynak fő folyóji Tatár bir.nak u. m. Amu, Sir, és Kisil.

Aralserek, Aralerek, Konra-

Digitized by Google

terek, Népség Tatár Bir. ban, Aral tónál, Kísil-Darja, és Ainu fóknál. Ők rokonnemüek a' Chivensereknek 's nagyobb részént Usbekekből, Karakalpakokból, 's Truchmenekből állanak. Kóborlanak ugyan, és marhatartásból élnek, de ennek az ő szükségeikhez képest elegendő gondját nem viselik, azért tehát földmiveléssel és halászattal is foglalatoskodnak, és a' hibázó barmokat az által szerzik bé. Az ő számok felmegy alkalmasint 100,0000re. Két választóherczegeik (Bej v. Bey) vannak, 's adót, melly 2000 Buchari aranyokból áll, fizetnek eszt.ként Chiva' Uralkodójának. — Az ő tart. nyok elég szép és termékeny gabonával 's más hasznos plántákkal, de csak kevés számú lovakat, marhákat, öszvéreket, és kecskéket nevel; szárnyas állatokból csupán csak tyukokat. Az erdők puszták és vadanok, szállásaik a' medvéknek, farkasoknak, sakáloknak, rókáknak, pusztasági rókáknak, korsakoknak, vadmacskáknak, kecskéknek, disznóknak, nyulaknak, és zergéknek. Halai leginkább vizákból, tokokból, és pontyokból állanak; rákok és tekenős békák nélkül sem szükölködnek. — Föhelye Konrat.

Aramon, (43° 55′ É. Sz, 22° K. H.) vs Francz. orsz. Gard oszt. 505 h. 2200 lak.

Aran, termékeny völgy Fr. Orsz. Garonne oszt.ban.

Aran, szigetek Hibernia nyugoti partjainál, mellyek North és South-Arani szigetekre osztatnak. Amazok a' Dunnegali partoknál; ezek pedig a' Gallowayi öbölnél 's ezen utolsók hárman vagynak, u. m. Killenoy, Kiltronon, és Shore, mellyek Herczegi czimert viselnek.

Aran, Nebrides, l. Arran.

Aranda de Duero, vs Duero fónál; Ó Castiliában Burgosból Madritba vezető uton fekszik. 5,500 lak.

Aranjuez, Aranguera, (40° É. Sz. 14° 4′ 38″ K. H.) jól épült helység Spanyol Orsz. Toledo Tart.ban 6 mfd. Madrittól, hova egy pompás római módra készült út vezet, 5000 lak. Itt vagyon egy magában ugyan nem 's igen díszes, de messzeterjedő, 's kellemetes kerteivel kérkedhető királyi mulató kastély. Legnagyobb 's legszebb az állek közzül a' Calle de la Reyna (királynénak utzája), ugy mint a' Herculesz kutja is, a' számos ugrókutak közül. A' várnak belsejében vagynak sok nevezetes dolgok, 's egy hozzá épített szárnyban theátromi szála is találkozik. Midőn a' Király ezen kecses helyre lakni jött, akkor minden követek 's más előkelők is véle együtt ide költöztek, 's ezen helységet igen felvidámitották.

Aranyos, fó Erdélyben, két forrásból ered a' Bihari bérczekben, 's keletre fordulván Vajdaszeg falú felett Marossal eggyesül. Hajókázható ugyan, de sok helyeken alkalmatlan a' hajókázás. Ez is mind közönségesen Erdélynek más folyóji arany szemeket hajt, mellyek a' czigányok által szedegettetnek.

Aranyos-Szék, Székely-Szék Erdélyben Thorda és Küköllő vármegyék között, ara-

Digitized by Google

nyos fónál. Éjszakról és keletről Thorda Várm. délről alsó Fehérvári, nyugotról Küköllő Várm. által határoztatik, 's 1 mvst és 21 falukat foglal. Kerületében csak 4 geog. mfdeket számlál. Nagyobb részént hegyes 's részszerént erdős is. Földmivelése nem sokat ér, de ezt kipótolja a' marha tartása Fő vsa Szász Buda.

Aranzii, magas sziklás bérczek Orosz Irkuczk Gouv. melly Stanowoy bérczekhez tartoznak. Ezen hegyek szomszédságában a' legnagyobb melegben is hideg vagyon.

Arar, Arararis, l. La Saone.

Arararus, fó Europai Sarmatiában. 2). Daciában.

Ararat, *Masis*, magas hegy Persiai Armenia Tart.ban nem messze Erivan vsától. Körül vagyon véve lapályokkal 's közelebbről mélységekkel, mellyek a' hozzá menést nehezítik, 's a' sok mozgó fövény miatt alig lehet magosságának harmad részét elérni. Az ő teteje 12,000 láb. magasságú 's szüntelen hóval fedetett. Ezen hegyre szállat le, a' mint mondják, Noe Bárkája a' vizözön után; Az ott lakó remeték vitatják, hogy ők látták azon bárkát, 's bellőle lévő fácskákkal megszokták ajándékozni az utasokat. Az armenusz keresztények, hányszor ezen hegyet messzéről szemlélik, annyiszor térdre esvén imádkoznak.

Aras, Arasi, fó éjszaknyugoti Persiában, melly Kurral eggyesülvén a' Kaspi tengerbe foly.

Ara-Saluk, v. *Agio-Saluk*, csekély, kevés szegény Görögöket foglaló falú Anadoli Basaságban, kisAsiában, közel az eldölt, régi, az előtt olly pompás, 's az ő Diannai temploma miatt olly nevezetes Ephesus vsnak maradványikoz.

Arassi, kis vs Liguriában, Szard. Orsz. volt Genuai oszt.nagy kereskedést üz, kiváltképen fűszerszámos portékákkal.

Aratapeskow, tó Éjszaknyugoti Amerikában, délfelé rabtavától (Sklavensee) mellyhez a' rábfó (Sklavenflusz) által csatoltatik.

Aratispi, jeles régi vs Hispániában Antiquaria (Antiquera)hoz 2 mfd.

Arau, l. Aarau.

Arau Szigetek, 16 mívelt szigetekből álló csoport közép Australiában, Uj Guinéától éjszaknyugotra esik, halakkal, tekenősbékákkal, papa és czitromfákkal, Cayenni borssal 's t. e f. bővelkedik. A' Chinaiak kereskedtek ezen szigetekkel, de Hollandus passzusokkal bírniok kellett. A' legnagyobbik Arau Babának neveztetik 's 5 mfd. a' kerülete. Egy réve is vagyon.

Araujo, helység egy erős kastéllyal Spanyol Orsz. Galiczia Tart.ban Portugalliának határinál.

Arauko, legdélibb része Chili Tart.nak Déli Amerikában, tengertől egészen a' Cordilleras bérczéig; arannyal bővelkedő, de még eddig Spanyolok által meg nem hódíttatott, mert a' vitéz Araukonok, eggyesülve a' hegyek lakosival, kik Pehuenches, és Puelches nevek alatt ismeretesek, a' Biblio nevü folyót, mint határt, nyakasan oltalmazzák.

Araukonok, Chili Törvény kerének ott született polgárai

Digitized by Google

Spanyol Peru Kir.ban, Déli Amerikában. Ők a' Peruviai Cordilleráktól egészen Magellan' utjáig terjednek, 's magokat Molucheknek, azaz hadi embereknek, nevezik. És valóban igen bátrak és erősek, de igen ritkulnak a' részegeskedések miatt, mellyeket a'Chika és más Európai égettborok okoznak, és a' himlők által. Az ő 4. főfejedelmeik Toquiknak neveztetnek, 's egy fekete márvány baltát hordoznak; a' Helytartók pedig egy ezüst gombbal ékeskedő pálczát az ő tisztségeknek jeléül. Mint a' lovasság ugy a' gyalogság bír lövő fegyverrel, dobokkal és sipokkal, fegyveröltözetben, ökörbörből való, szép tollakkal kiczifrázott sisakokban jár. Mivelhogy ők gyakran a' Patagonokkal harczolni kéntelenittetnek, 's a' Spanyolok nékik néha néha segítséget nyujtanak, az teszi, hogy békeségben élhetnek a' Spanyolok. Az ő fa viskójikon ökörbörből való ajtók vagynak. Az aratás nálok oka a' legnagyobb innepléseknek, ők általjában vendégszeretők. Az ingek felett hordoz mind a' két nem kék, vagy sujtásos ponchosokat, mellyek a' leviták köntösihez hasonlók.

Araure, kellemesen fekvő vs Venezuelai Gouv. Spanyol Déli Amerikának Terraferma Tart.ban, egy igen termékeny és vizekkel bővelkedő vidékben, melly eddig csak a' pamut és kevés kávé termesztésre használtatott. A' vs igen jeles, és több munkás lakosokat is érdemel.

Arasaxa, Artaxata, vs kis Á-siában Caesareához 24 mfd.

Arausiv, jeles vs Cavarek' földén Galliában, most Orange.

Arawakek, Indiai nemzetség az előtt Hollanduszokhoz tartozó Déli Amerikában.

Arawari, Carapanatuba, fó Déli Amerikában, melly Amazonnak éjszaki részén Penitence' Szigeténél (2° 20′ É. Sz.) tengerbe foly, ez teszi a' déli határát Franczia Guianának.

Araxes, fó Armeniában, Caspiumi tengerbe foly Albanián által.

Araxus, fok Aksája csucscsán.

Arayolas, helység Portugallia Alemtejo Tart.ban egy halas tó mallett, 2000 lak.

Arazede, do Bispo, kerület Beira tart. Portugalliában.

Arbage, bérczek Orosz Finnlandiában.

Arbal, vs Angol Bengali Praesidenségben Bahar Tart. ban Soane keleti partján egy papiros fabrikával.

Arban, Aybar, vs Spanyol Orsz. Navarra Tart.ban Sanguesa mellett.

Arbe, Isola Grossa Scardona, (44° 46′ 50″ É. Sz. 32° 31′ K. H.) Sziget Quarneroi öbölben azAdriai tengerben, Dalmatiához tartozik, 30 mfd. a' hossza, 4. a' szélessége, nagysága pedig 7 1/2 □ mfd. Vagynak 4000 lak. Jó bort és jó ízű fügét termeszt. Itt vagyon-

Arbe, fő helye a' most leírt szigetnek, vska két révvel 1500 lak. lakh. egy Püspöknek; vagynak két klastromai 's közel jó sófőző műhelyei.

Arbeca, Arbecia, erős vár Spanyol Ország Catalonia Tart.ban Leridától 4 mfdre esik.

Arbel, l. Erbil.

Digitized by Google

Arbela, 1) tart. és vs Assyriában, 36° 11′ magasságon Aturiában Gangamélához nem messze. 2) falu Palaestinában sok barlangokkal Sepphoristól nem messze, Legion' mezejin.

Arbenbrothok, helység Skocziai Angus' Grófságában 4000 lak. egy révvel, gyolcs, czérna, és vitorla vászon fabr. mester mívek kereskedésével.

Arberg, Arolaeburgum, l. Aarberg.

Arbesbach, urodalom és helység Austriának Ens alatt fekvő részében, Mannhartsberg felett lévő negyedben mellynek szomszédságában egy üveghuta találtatik. Vagyon egy plébániája és tulajdon törvényszéke.

Arbia, kis fó Hetruriában, Franczia Orsz. volt Ombrone oszt. melly Ombrone fóba esik.

Arbis, Arabius, fó Gedrosia tart. Persiában, és azon tart.ban vs. 2). vs Aethiopiában Nilus vizénél.

Arbitrage, kereskedőknél a' külömbféle váltófolyamoknak öszveeggyesitése.

Arbo, fó Sweczia' Westmannland Tart.ban melly Mälar tóba esik.

Arboga, kis vs Sweczia' Westmannland Tart.ban Storä fónál, 1600 lak. kik földmiveléssel, kereskedéssel 's hajókázással foglalatoskodnak. Vagyon egy pánczélfabrikája, pénzverő mühelye 's vasmázsája. Közel a' városhoz vagyon egy bereg, mellyben a' pogányok áldoztak, 's más régi maradványok. 1/2 mfdre innét vagyon az arbogai mesterséges fó, melly által Hilmar és Mälar tavak közösülhetnek, 's melly 9 zsilipekből áll.

Arbois, Arborosa, (46° 55′ É. Sz. 23° 30′ K. H.) vs Fr. Orsz. Jura oszt. Laustine fónál 890. ház. és 6.400 lak. nevezetes az ő boráról.

Arbon, Arbor felix, (47° 27′ É. Sz. 26° 58′ K. H.) kis kereskedő vs Boden tó mellett Swaicz. Thurgaui Canton.ban 470 ház. vagynak és 2000 munkás lak. részint Protestánsok részint Katholikusok, 's egy közös templomok vagyon. Azelőtt tartozott a' Kostniczi Püspökhez, kinek ügyese az oda való várban lakott, de volt neki még egy Tisztartója 's Tanácsosa is, 's külömbféle privilegiomokkal birt, és a' 10 Swaiczi falukkal, mellyek Thurgauval részt vettek, szövetséget tartott.

Arbon, vs Badeni Her.nek tó ker.ben Bodeni tónál, mellyen kereskedést üz, egy régi várral.

Arboran, kis Pythyuszi sziget, a' közep tengeren, közel Ivicza szigetéhez kietlen vagyan, de a' korzároktól sokszor megkerestetik.

Arborea, éjszakkeleti Tart.nya Szardiniának, selyemmel, olajjal, fügékkel 's narancsfákkal bövelkedik.

Arburg, l. Aarburg.

Arc, Arche, fó Francz. Orsz. ban, melly Piemontban a' volt Francz. Doria oszt. ered, Montblanc' osztályát álthasítja 's Iserebe esik.

Arca, vs Coelesyriában Tripolistól 18 mfd.

Arca, l. Maldivek.

Arcachon, Arcasson, 8 fr. mfdeket foglaló öböl. Fr. Orsz. Gironde oszt. a' sok zátonyok miatt igen vaszedelmes bémenetellel.

Arcadia, máskép Cyparissa, czekély helység Morea szi-

Digitized by Google

getében, Belvederi Ker.ben, Görög orsz.ban, egy hasonnevű öböllel, és kikötővel, olajjal, juhbörökkel, és gyapjúval kereskedik. Annak előtte az egész vidéke, melly a' Poetáktól mint a' boldog pásztor életnek helye, ugy rajzoltatik, jegyeztetett ezen nevezet alatt.

Acades, l. Arkadiaiak.

Arrcas, vs Asia' Palaestina Tart.ban mellynél a' Szabbath vize elfoly.

Arcasson, l. Arcachon.

Arcatte, Arcatu, fő Erősség Carnat tart.ban Ostindiáb. Anglusoké.Coromandel orsz.

Arcegovina, l. Herczegowina.

Arch, Raka, 560 esztendős vár egy falúval, Carnioliában, 1 mfdre Gurkfeldtől 's 10-re Laibachtól esik. Ezen helységnek vagynak termékeny rétjei, gyümölcse és gesztenyéji.

Arch, szép helység Swaiczi Schwicz Canton.

Archabis, fó Colchisban Pyxites vizétől 90 stad.

Archaeopolis, vs Colchisban, Phasistól nem messze.

Archandropolis, vs al. Aegyptusban, melly Andropolis nevet is viselt.

Archangel, Fanum S. Michaelis, az éjszakkeleti része 's Helyt. Europai Orosz Birodalomnak (62°—70° É. Sz. 45°—87° K. H.) fehér és éjszaki tenger mellett, mellyek részei a' jeges tengernek, Sibiria, Norvegi és Svéd Lapponina, Wologdai és Olonezi Helytartóságok között, 11,970 1/2 □ mfdeken 170,000 lak. számlál, mellyek köztt 3000 Lapponi és Samojedeni familiák találtatnak. Ezen igen hideg tart.ban majd mindenütt alkalmatlan a' föld a' termésre; a' folyókban lévő jég csak aprilis és májusba olvad, a' legrövidebb nap csak 3 oráig, és 12 minutáig tart. A' föld többnyire lapályos, vagynak mind azonáltal szikláji és mocsárjai. Fő fóji ezek: Onega, Dwina, Mesen, Udor, Pinega' és Petsora. Gabona még a' keves számú embereknek sem terem elegendő: a' baromtartás is csekély; de annál sikeresebb a' halászat, és vadászat, ez medvéket farkasokat irámszarvasokat, 's t. e' f. nyujt. Az érczekből csak a' só érdemel jegyezést. A' kereskedés itt elég eleven. Ezen tartomány 7 ker.re osztatik. Itt vagyon.

Archangel, Archangelskoi Gorod, (56° 33′ K. H. 64° 33′ 36″ É. Sz.) régi 1584 eszt. ben épült vs egy alacsony vidékben, Dwina folyónál mintegy 9 mfdre az ő fehér tengerbe esésétől. Vagynak alkalmasint 1200 faházai, 1 klastroma, 11 görög templomai, 1 luth. 1 ref. 's 7200 lak. mellyek köztt elég számos Németek, Hollanduszok, és Angolok találtatnak. A' vsnak vagyon egy réve, egy császári, 's 2 magános emberekhez tartozó hajócsináló piaczai, mellyek' eggyike a', kereskedő hajók készítésére legjelesebb az egész Birodalomban. 1 admiralitás, 1 kereskedő Társaság, 9. vitorla vászon, és alatság fabr., azonkivül egy négyszegű kereskedőház egy bástyával, palánkerősséggel, 's hat erős tornyokkal; 's nevezetes, tengerén és szárazon, commissiós és transito kereskedést kivált a' Sibiriai termésekkel üz, es ezen kereskedés summá-

Digitized by Google

ja több mint 2. mill. rubelt (3,088,888. for. és 53 1/2 kr.) tészen. Virágzik itt azonkivül a' hajokázás, a' hajócsinálás 's más vsi keresetek. Az esztendönként ide érkező hajók száma 40—50. tétetik. Innét hajókáznak többször Spitzberga' és Nowaja Zemlja' Szigeteire rozmár' fogása' kedvéért.

Archangelskoi, rézbánya Orosz Orenburg Helyt. Asiában Aksun mellett 170 ház. 460 l. Esztendönként 6000 font rézzel szolgál. Egy más azon nevü rézbánya vagyon Schuran mellett.

Archangelskoi, Határ vára Orosz Ekaterinoslaw Helyt.

Archangelskoy, l. Archangel.

Arche, l. Arke.

Arche, helység Piemontban a' Barcellonettei völgyben.

Archelais, Col. vs Cappadociáb. Halys vizénél, Claudius C. által gyarapíttatott. 2) Mvs Palaestinában, Phasaelistól nem messze: Archelaus által építtetett.

Archena ferdök, Spanyol Orsz. Murcia Tart.ban, mellyek már a' Romaiaknál esmeretesek valának.

Arches, vagy *the Court of Arches*, törvényhelye a' Canterbury Püspöknek Angol Orsz.ban, hol a' püspöki 's egyházi tanácsbéli itéletei ellen appellatiók beadatnak. Ezen széktől még egyszer lehet a' királyi Courth of Chanceryhez appellálni, melly azután Commissáriusokat Courth of Delegates név alatt rendel.

Archidona, vs Spanyol Orsz. Granada Tart.ban 5000 lak.

Archimont, vs Belgiomban, Francz. Orsz. volt Sambre és Maas oszt.ban Semois fó mellett.

Archinto, helység és Grófság Como kerületb. Majlandi tart.ban.

Archipelagusz, tenger darabja, mellyben sok egymás mellett lévő szigetek vagynak; Szigetes tenger; többeket esmérünk már.

Archipelagusz, ugy neveztetik általjában az aegei tenger, melly törökül Adalat Dengisinek hivattatik. Ez része a' közép tengernek, melly nyugotról Morea, Görög Ország, és Macedonia, éjszakról Romania, keletről Natolia, délről pedig Candia által határoztatik. Ő ezen szigeteket mellyekből a' Capudani Basaság áll, foglalja: u. m. Samodrachi, Thasso, Embro, Lemnos, Skiros, Euripo, Andros, Nagy Coluri, Engia, Zea, Tine, Mycone, Delos, Syra, Thermia, Serpho, Siphno, Argentiere, Milo, Antiparos, Paros, Naxia, Amorgo, Rio, Santorin, O-Kamene, Kis-Kamene, és Uj-Kamene. Lakosaik görög vallást követnek; vagynak némelly egyesültek közöttök. Kereskednek borral, aprószölövel, olajjal, fügékkel, selyemmel, márvánnyal, mézzel, viasszal, masztix mézgával 's t. ef. mellyek hajdan Cycladesi, és Sporadesi Szigetekre oszlottak.

Archipelagusz de Chiloe és Chonos, Spanyol Peru Kir.ban, Chili Audientiában, több mint 82 Szigetekből áll, mellyek 41° 20′—46° Dél. Sz. terjednek.

Archipelagusz (Indiai), melly Philippi, Molucki, és Sundi szigeteket foglal.

Archipelagusz (Maldivi), melly a' Maldivi szigeteket elsöbb India' Malabar partjainál magában foglalja.

Digitized by Google

Archipelagusz S. Lazari, egy része a' keleti tengernek Japan és Philippi szigetek között.

Arco, vs Nápoly Ország' tulsó Her.ben, 4,340 lak.

Arcim, vs Oláh orsz.ban Olt' vize mellett.

Arcis sur Aube, (48° 30′ É. Sz. 21° 45′ K. H.) kis vs Francz. Orsz. Aube oszt. 2,300 lak. Aube fónál, melly itten hajókázható lészen, pamutharisnya és sipka fabr. meglehetős kereskedése vagyon gabonával.

Arcisa, kis vs Olasz Orsz. Olona oszt. ezen fónak eredetinél.

Arco, azelőtt Grófság egy azon nevű vssal és hegyen épült várral az ugy nevezett Olasz confiniumokban, Sarca fónál. Határoztatott Judiciariak, Val di cavedine, Lago di Garda, és Riva által, 's 2700 lak. számlált. Azután Olasz Ország' felső Etsch oszt. adatott.

Arco, fó Piemontban, melly Alpesek' éjszaki részén Fr. Orsz. volt Pó oszt. ered, Saonet, és Molosnát felvészen és Chivassa mellett Pó fóba esik.

Arcole, falú nem messze Mantuától, hol 1796. eszt.ben Nov. 4-kén Francziák megverettettek Austriaiak által.

Arcos de la frontera, Arcobrigae, régi vs Guadelete fónál, Spanyol Orsz. Sevilla Tart.ban 5000 lak. egy sziklán épült várral, melly természet és mesterség által igen jeles, mert miatta a' vst csak egy részről t. i. Sevilla felül meg lehet támadni.

Arcos de Val de Vez, helység Portugallia' Entre Duero e Minho Tart.ban Vez mellett. 134. h. Szabad vásárai vagynak.

Arcot, Arrukate, (12° 51′ 24″ É. Sz. 79° 28′ 4″ K. H. Grenwichtől), régi nagy vs Angol Madras' Praesidenségében, elsőbb Indiának Carnatik' Birod.ban Palier mellett, Madrastól nyugotra esik, egy felleg várral. Azelőtt volt tulajdon Nabobja. Vagynak pamutfab. és riskása termesztése. Közel hozzá egy hegyen vagyon a' Kalissghur nevű erősség.

Arcs, (les), vs Francz. Orsz. Var oszt. 2160 lak.

Arcueil, Arcus Julianus, falú, 135. ház. Francz. Orsz. Seine oszt. nevezetes az ő 1624 eszt. vizcsatornájától, melly az egésséges vizet Rongisból Párisba 200 ölre viszi.

Arcy, Mvs Francz. Orsz. Yonne oszt. a' nevezetes csepkő üregekkel.

Ardacker, Mvs Austria' Ens alatt lévő részében, Bécsi erdő felett fekvő negyedben, egy helybéli káplánysággal.

Ardagh, helység Hiberniának Longford Grófs.ban. Volt azelőtt Püspöksége melly most a' Tuami Érsekséghez kapcsoltatott.

Ardanaxes, hegy alja, egy kikötővel Lybia Marmaricában.

Ardanis prom. fok ugyan ott.

Ardanócz, tót falú Magy. Orsz. Nitra Várm. tartozik a' Nitrai Püspökhez, bortermesztéssel, kath. lakos. és kath. templ.

Ardart, l. Ardfert.

Ardasse, a' levanti (napkeleti) selyem, melly Smyrnán által jő.

Ardatow, (55° 2′ É. Sz.) vs Simbirszki Helytartóságban Asiai Orosz Birodalomban,

Digitized by Google

Alatyr folyó mellett, 270. ház. 800 lak.

Ardatow, (55° 10′ É. Sz) ker. béli vs Orosz Nishnyi Nowgorod Helyt. Tetsha mellett 152 ház. 500 lak.

Ardea, Ardua, helység és urodalom Pápa Birtokaiban, Francz. Orsz. volt Tiberis oszt. a' rosz levegő miatt majd egészen elhagyatott lakosaitól. Rómától 18 mfd. Rutulusok fő vsa.

Ardebil, nagy és népes vs Nyugoti Persiának Ardebidschan Tart.ban bérczek közepén; itt láttatnak sirjaik némelly régi Persa Királyoknak, mellyek között az első Sophi koporsója legnagyobb szentségnek tartatik. A' régi már kimúlt Sophi familia' innét vette eredetét.

Ardeche, kis fó, melly Gevaudani bérczekben Vivarais' határinál ered a' mostani tőle nevezett Departamentet 's Aubenas vsát hasítván, több apróbb fókat felvévén, gyakran áradván, 's 11 mfdnyi futása után Pont s. Esprit felett Rhonébe esik. Theuyts szomszédságában bazalt kövekkel be vagyon kerítve az ágya. Ettől nyert nevet.

Ardeche, oszt. Fr. Orsz. melly Vivarais Tart.nyát foglalja Rhone mellett fekszik, és 108 □ mfdeken 268,000 lak. számlál. Klimája a' sok hegyek miatt igen durva, de még is termesztetik bor és selyem. Három u. m. Privasi, Argentierei, és Tournoni község kerületekre osztatik, mellyek egygyütt 338 községeket 31 kantonokban foglalnak. Fővsa Privas.

Ardée, helység Hibernia Leinster Tart. Louth Grófs.ban. Szomszéds.ban nagy dombok vagynak, mellyek Hiberniaiai Királyok' sírjaiknak tartatnak.

Ardenni erdők, Arduenna Silva, nagy hegyes azelőtt igen rosz hírű erdők, mellyek a' tőle nevezett Franczia oszt.nak éjszaki részét teszik, kezdődik Franczia Hennegauban, 's terjed Picardián, Champagnen, és Luxenburgon által egészen a' Moselig; imitt amott nagy darabjai kimiveltetnek; az egész vidék mégis hideg és nedves; az

Ardenni oszt. 100 □ mfdeken 260,000 lak. számlál. Rethelais és Porcien, az előbbeni Sedan Helyt.ból a' régiebb Franczia Országhoz tartozó Namur Grófság' részéből, Remois és Argonne darabjaiból, 's Bouilloni Her. ből áll. Főfóji: Maas, Marne, és Aisne. Ezen oszt.nak nagy része köves, a' többi jó legelőkkel bír. Fő termései: a' fa, bor, marha, vas. Öt u. m. Mezieresi, Rocroyi, Sedani, Retheli, és Vonzieresi község kerületekre oszlik, 34 kantonokban 599 községeket számlál. Fő vsa Mezieres.

Ardes, félsziget Hibernia' Ulster Tart.ban Downe Grófságában.

Ardfert, valaha fő vsa a' Kerry Grófságnak Munster nevű Hiberniai Tart.ban, egy Universitással, most egy kis halászhelység és kikötő.

Ardglass, helység Down Grófságban Hibernia Ulster Tart. ban, valaha nevezetesebb volt régi erősítésnek maradékival.

Ardgowar, Sunart, Ardnamurchan és Meroen nevű kerületekkel eggyütt, egy félsziget, melly Limche-Loch, a' Muli-Sund és O-

Digitized by Google

tean által bekeríttetik, közép Skoczia' Argyle Grófságában. Mellyek közzül a' két elsökben ólombányák vagynak, 's ezek között a' Strontian, hol az elsö Strontionit találtatott. Meroen legerdösebb már Osszián Énekeiben is erdösnek nevezetik.

Ardiaei, p. nemzetség Dalmatiában hajdan.

Ardila, fó Spanyol Orsz. Estremandura Tart.ban melly Guadiana fóval eggyesül.

Ardisa, kis vs Jura Scotiai szigetben keletre.

Ardnamurchan, l. Ardgowar.

Ardon, falú Francz. Orsz. Jura oszt. papirosfabr.

Ardoye, vs Belgiomban Fr. Orsz. volt Lis oszt. 5870 lak.

Ardrah, Fövsa azon nevü Danomei Birodalomhoz tartozó Tart.nak Felsö Guineának arany partján Afrikában, egy igen gyönyörü, pálmafákkal bövelkedö vidékben, még most is viseli a' régi nagyságának jeleit. Éjszakra esik egy öt óra járású sürü erdö, mellyen keresztül csak egy keskeny és görbe gyalogút S. Colmina vsába, melly 15,000 lak. számlál, vezet. A' ki ezen erdön által vezettetni akar, az tüz, lövés, fuvás és lárma által elhajtatja a' vad állatokat.

Ardre, fó Francz. Orsz.ban, melly Angers mellett eredvén Nortnál hajókázható lészen 's Nantes mellett Loireba esik.

Ardres, erös vska Calaisi tengerzug oszt. Francz. Orsz. 1,600 lak. egy mocsáros vidékben. Ezen vs és Guines között történt 1520. eszt. ben, a' költséges öszvejövetel I Ferencz Fr. Kir. VIII Henrik Angol Kir. között, mellyben Dornyknak (Tournay) Franczia Országra áltengedése elvégeztetett, 's melly camp de drap d'or (aranymatériából való lóger) név alatt esméretes.

Ardrosen, l. Androsen.

Ardunton, vs Kyle tart. déli Scotiában.

Ardschis, l. Wau.

Ardvert, vs Francz. Orsz. alsó Charente oszt. 650 ház. 2600 lak.

Are, térség, vagy földmérönek egy része Franczia Országban, négyszegmérö, mellynek egy oldala 10 metreseket foglal: béhozatott az elöbeni négyszegü vesszö helyett, de majd 2 olly négyszegü vesszökkel felér. Arenak 10 része neveztetik Deciarenak, század része centiarenek, ezeredik része pedig milliárnak, ez közel egy négyszegü láb. Decare, 10 aresböl álló mérték mintegy 20 négyszegü vesszö. Hectare, 100 aresböl álló mérték mintegy 200 négyszegü vesszö, (22 láb egy vesszö); általjában arpent, vagy 1 höldföld helyett tétetik, 's ez mértéke a' nagy földi jószágoknak. Kilare 1000 aresböl álló mérték, mintegy 500 négyszegü vesszök, vagy 19 hold. Myriare, 10,000 aresböl álló mérték melly 195 holdakat, és 94 négyszegü vesszöket foglal.

Areal-Nagyság, p. o. egy épület nagysága, vagy téreségének mellyen áll, terjedése, térségnagyság vagy téresség.

Arebo, vs Benin Birodalomban Felsö Guinea' arany partján, hol a' fehérekkel való kereskedés legnagyobb.

Aredico, kis vs Porto Ricco Szigetében Éjszaki Amerikáb.

Digitized by Google

Arce tava, Daniában, vagy inkább kategat' öble, mellytől szálló homok által választatik, 's az Iseördi kattegat' öblehez egy mesterséges fó által kapcsoltatik.

Areguier, l. Arkiko.

Arelat, arelati tartomány, azelőtt egy Kir.ság, melly 9 században felállítatott, 's Burgundot, Dauphinét Provencet Franche-Comtét, Sabaudiát, majd az egész Swaiczot Sundgaut, és Mümpelgardot magában foglalta. A' nevét Arelat most Arles fő vsától nyerte, 's másképen Burgundi Tart.nak is neveztetett. Lassan lassan nagyobb rész, most pedig majd egészen Franczia Országhoz tartozik.

Aremberg, azelőtt Herczegség Német Ország, Vesztfáli ker. ben, Ahr fónál, Eifel Tart. ban, 7 mfd. Cöllntől melly az Arembergi Herczeghez tartozott. Midőn pedig ennek birtokai Franczia Országhoz kapcsoltattak, akkor pótolásképen a' hajdan Münsteri Meppen' hivatalát melly Hollandiától keletre, keleti Frieslandtól pedig délre esik, azonkivül Reklinghauseni Grófságot, Münster, Mark, és Cleve között, és Dülmeni Grófság felett felső hatalmat kapott. Az egész Tartomány tehát melly Renuszi szövetségben Arenbergi Herczegség' czimere alatt felállapítatott, 50 □ mfdeket, igen kevés termékeny földet, 's 59,000 lak. kik torf, és gyolcs kereskedés által élődnek. De 1811. eszt.ben elrontatott ezen Her.ség, és a' Reklingeni Her.ség a' Bergi 'nagy Herczegség' Renusz oszt.hoz csatoltatott. A' Meppeni Her.ség, és a' földes úri Dülmeni Grófság a' vol Francz. Országi Felső Yssel, és nyugoti Ems oszt.hoz adatott.

Aremberg, vs Német Rénuszi Tart.ban, Francz. Orsz. volt Rénusz és Mosel oszt. 100 l. ólom és vas műhelyekkel.

Arena, vs Liguriában Fr. orsz. volt Genuai oszt. 2590 l.

Arenacum, vs Batavusok földén Galliában, Noviomagus és Colonia Trajana között a' Legió szállása.

Arendal l. Arndal.

Arendiovanek l. Argotsinachek.

Arendonk, kis vs Belgiomban, mind a' két Nethek volt francz. oszt. 2450 l. kik részént sólyom madarak' tanításából élnek.

Arend tava, tó a' hasonló nevű városnál Vesztfalia' alsó Elbe' oszt. 1 mfdnyi kerületű, 20—30 öl mélységű, mellybe Schrampen kivül más folyó nem esik, 's csak egy patak által szivárkodik ki, 's azért eszt.ként nő az ő mélysége. Nem igen halas, de néha kivet borostyánkövet, és kövé vált testeket. Ő vele kapcsoltatik öszve a' Genzin mellett fekvő 549 mfd. 130 vesszőkre terjedő tó.

Arendsee, vs északnyugoti részén a' hasonló nevü tónak, Vesztfalia' alsó Elbe' oszt. azon nevü kerületében, a' belső városból, Haworth külső városból, az urodalmi majorból, az asszonyi szerzetből, és egy Upstal nevű utszából áll. Ez egy kinyilt hely 3 kijárásokkal, 2 templomokkal, 1 oskolával, 1 kisasszony szerzettel, melly egy Fejedelem asszonyból 's 6 Conventualisokból áll, 's melly 1148 eszt. fundált Benedicti apátzák klastromából reforma-

Digitized by Google

tio után eredett, 1 Ispitállyal, 219 h. és 1341 l. kiknek fő foglalatosságaik a' serfőzés, pálinkaégetés, kereskedés, földmívelés, baromtartás 's halászat. Itt tartatnak 6 országos 's 4 nevezetes barom vásárok.

Arene, nevezetes forrás Lepreon mellett Elisben. 2) helység Tripphyliában.

Arens de Mar, vs Spanyol orsz. Catalonia tart.ban egy hajós-oskolával, kereskedéssel, és hajók csinálásával foglalatoskodik.

Arensberg, (51° 22′ 20″ É. Sz.) Fő vs a' Hassiai Vesztfali Herczegségben egy hegynél és Ruhr folyónál 245 h. 1740 l. és 1 Gymnasiummal. Lakóhelye a' földmivelésre ügyelő társaságnak.

Arensburg, helység Trensbütteli hivatalban, Holsteini Herczegségnek Stormann tart. 3 1/4 mfd Hamburgtól észak kelet felé, Báró Schimmelmannhoz tartozik.

Arensburg (58° 15′ É. Sz.) vs Orosz Livonia Helyt. Oesel szigetében Rigai öblönek egy kissebb öblénél 180 ház. 1400 l. Beeveznek ide eszt. ként mintegy harmincz hajók, 's azért nem csekély a' kereskedése.

Arensharde, kerület a' Schleszwigi Herczegségnek Gottorf hivatalában, mellyben vala azelőtt legnagyobb része azon sánczoknak, mellyet Gottfried Daniai király 9. Században a' Szászok és Tótok bérohanási ellen csináltatott. Még most is látszatik nagy része, de ez is nagyobb részént elapadt.

Arenshausen, ujonnan épült vs Alsatiában Francz. orsz. alsó Rajna oszt.

Arenswalde, kerületbéli vs Brandenburgi uj Markban, három halas tavak között 474 h. 2400 l. gyolcs és posztó-szövő fabrik. A' hasonló nevű kerület 26 1/2 □ mfdeken 23400 l. számlál.

Areopolis, Rabbath Moab, vs Arabiában, Palaestina' határán.

Arequipa, tartomány Limai Törvényszék ker.tében déli Amerika Spanyol Peru Vice királyságban, hol a' legnagyobb Peruviai Titicaca nevű tó találkozik, aranynyal és ezüsttel bővelkedik, 's termesztése gabonában, gyümölcsben, borban, olajban, barmokban 's t. ef. áll. Itt vagyon

Arequipa, fő vsa a' most leírt tartom. Quiloa nevű gyönyörű völgyben, lakhelye egy Püspöknek 40000 l. Ez fő rakóboltja az Europai és Amerikai portékáknak. Ő egy közel lévő tüzokádó hegytől már 4szer elrontatott 's még is olly népes. Itt van egy örök tavasz, 's a'vízegy közellévő folyócskából város' majd minden útszájiba csatornák által vitetik.

Aresaan, sziget Orosz Olonez Helyt. a' Lagodai tóban márvány bányával.

Arestinga, sziget Persiai tengeren, Khermann tart. felé Asiában.

Arethusa, forrás Orthygia kis sziget. L. Cicero in Verrem. l. IV. c. 53. 2) forrás Boeotiában. 3) forrás Itaka sziget. 4) forrás Euboeában Chalkisnál. 5) mvs Amphaxitis. Macedoniában. 6) vs Syriában Epiphaniától 16 stad.

Arevaci, nemzetség Hispaniában, fő vsok Numantias.

Arevallo, kis vs egy várral, Spanyol Avila tartom. 1600 h. 4500 l.

Arezzo, Aretium, kerületbéli

Digitized by Google

fövs Hetruriában, Francz. orsz. volt Arno osztályban régi vs külső vssal, 's mintegy 8000 lak. Lakóhelye 1 Püspöknek, vagynak 16 plébániáji, 4. Ispitályaji; a' püspöki templom és le Boggie itt a' legnevezetesebb épületek. Ezen vs születés helye több híres férjfiaknak: p. o. Mecoenásnak, a' Muzsikai jelek' feltalálójának, Aretin Péter nevezetes Szatyricusnak, Petrarca Ferencznek 's t. m.

Arfenillo, vs Francz. orsz. Allier oszt. 2850 l.

Arga, kis folyó Spanyol orsz. Navarra tart. melly Ebroba esik.

Argan, vs Spanyol orsz. új Castilia' tart. a' Toledoi vidékben.

Argaeus m. havas hegy Cappadociában kis Asiában.

Arganthon m. hegy Bithyniában Ciumnál.

Argari vs és fok Indiában.

Argau, l. Aargau.

Argeles, Argilliers, kis vs a' tengernél Francz. orsz. felső Pyrenaeuszok' oszt.ban.

Argen, folyó Würtembergi királyságban, melly két ágakkal az alpesekből ered, mellyek Achberg mellett egygyesülnek, 's nem messze Langenargentől Boden tóba esik.

Argen, hajdani Austriai uradalom Swáb orsz. melly a' Boden tó' szigetén fekvő Argen várától nevét nyeri, 's most Würtemberg' orsz.hoz tartozik.

Argenfels, vár, és uradalom Hammersteini kerületben Rajnánál, itt a' legjobb vörös Rajnai bor, mellynek neve Bleichest.

Argennum p. fok Siciliában.

Argens, kis folyó Franc. orsz. Var oszt. melly Frejus mellett tengerbe esik.

Argenta, kis helység egy várral, Olasz ország' alsó Pó oszt. közel Commachiohoz.

Argenta, folyó török Albaniában, melly az Adriai tengerbe foly.

Argentau, Argentomum, kis, jól épült, de népes négy külső városokkal körülvett vs Francz. orsz. Orne oszt. 5600 lak. Orne folyónál, mellyen egy szép hid általvezet. Itten készíttetik czider (gyümölcsbor), és jó bőrök. Találtatnak itt, vagy pedig vidékében sok gyolcs és posztófabrikák.

Argentaro, (máskép Scardus) nagy bérczek Europai török Bir.ban, melly Bulgariát Macedoniától elválasztja, 's nevét a' tündöklő csillámkövektől, mellyek több hegyein láttatnak, nyeri.

Argentaro, Monte argentaro, kis félsziget Pápa birtokaiban Francz. orsz. volt Tiberisz oszt.

Argentat, (45° 4′ É. Sz. 19° 33′ K. H.) Francz. orsz. Correzz oszt. 300 h. 2570 l. számlál.

Argentevil, kis, de népes vs Francz. orsz. Seine és Oise oszt. Seine folyónál, 1800 h. és 4760 lak. Vidékében sok bor terem.

Argentiere, kis vs és kerületbéli fövs Francz. orsz. Ardeche oszt. 2000 l. egy mély völgyben, vagynak szappan fabrik.

Argentiere, Cimioli, kis sziget Archipelaguszban, egészen egynemű krétával, (a' nevezetes Cimioli földdel) fedve vagyon, mellyet mosásban, és lenből való materiáknak fehérítésében használni lehet. Terem benne egy kevés pamut is, lakosinak száma 2000 megyen, mellyek majd csupa Gö-

Digitized by Google

rögök.

Argentiere, Col d' Argentiere, bérczek Francz. orsz. alsó Alpesek oszt. Itt vagyon egy Barcelonetteből Coniba vezető út.

Argentina, kis vs Are folyónál Sabaudiában Francz. orsz. Montblanc oszt.

Argento, Ululeus, fó Albaniában Görög orsz. Guolfo de Venedigbe foly.

Argenton, Argentomachum, (40° 30′ É. Sz. 19° 10′ K. H.) kis de erős vs Creuse folyónál Francz. orsz. Indre oszt. 3400 lak.

Argenton d' Eglise, vs Francz. orsz. mind a' két Sevres oszt. 1500 lak.

Argentor kis folyó Poitu tart. Francz. orsz. Charente vizébe szakad.

Argentoratum l. Strasburg.

Argentre, vs Franc. orsz. Mayenne oszt. 230 h. 2290 l.

Argentuaria, Arburg vs Rauracusok földén Galliában. Itt nagy veszedelmök volt az Alemannusoknak Gratian Cs. által.

Argiae i. husz szigetek Caria tart. szélénél.

Arginusae i. 3 szigetek kis Asiában Canaenál.

Argisch, vs és hegyen épült vár Oláh Orsz., közel az Erdélyi határokhoz, hol Dombrovicza folyója ered.

Argita f., fó Hiberniában éjszakra.

Argob, kerület, melly Og Basani királyé volt. Deu. 3, 4.

Argolis, Argos, Argirusok hazája, Peloponesusi tartom. Danaus és Pelops által gyarapult. Régi nemzet, még a' Trójai harcz előtt Thebával küszködött, Trójánál legerősebb volt. A' Heraclidáktól, és Doriaiaktól meghódíttatott. Negyven esztendők után Monarchia helyett Demokratiát hozott bé, és Acháját is magában foglalta. A' Persiai és Peloponesusi harczban fő részt vett. Az Achaeusi frigyben is elsők közül való volt. Mykenaet elpusztította. Északra Akhaja vagy Korinthusz és Sicyon, nyugotra Arkádia, délre Lakonika, és keletre a' Myrtoi tenger határozta.

Argon, Mantinaea vsa körül lévő mező Arkadiában.

Argonne, felső Champagne tartományá Franczia orszban, 20 francz. mfd. a' hosszá, melly Lotharingia és Maas felé terjed. Most részént a' Marnei, részént az Ardennei oszt. tartozik.

Argos, hajdani királyság Peloponezusban, vagy a' mai Morea nevű Basaságban, a' Napoli di Romania öble mellett, melly most a' régi Corinthusszal és Sycionnal Sakkoniai kerületet formal. Itt vagyon

Argos, fő vs, Nacho folyónál, a' régieknél Inachus, igen nevezetes volt, most pedig rosz helység egy fellegvárral. Lakhelye egy Püspöknek.

Argos, Amphilochi fő vs Akarnaniában.

Argostoli, fő vsa a' Joni Cephalonia nevü szigetnek, mindenfelül hegyek által békerítve, egésségtelen és szomorú, legfeljebb egy városhoz hasonló; csak kis és rosszul épült házai vagynak, mellyeknek nagyobb része a' földindulás által szenvedett, melly általjában ezen szig.tben nagy pusztításokat teszen. Vagyon egy Latán Franciscanus klastroma, mellyen egyedül torony vagyon. A' Görög templomoknak elein,

Digitized by Google

vagy oldalain vagynak ív formáji, mellyek alatt a' harangok függnek. Sokszor függ a' harang egy póznán két egy bizonyos távolságban ültetett cziprusz fák között. Vagynak 6000 lak. egy alkalmatos révvel és egy hajócsináló piaczczal; egy lazarettel, a' jövevények' számára való szobákkal. Lakóhelye egy Püspöknek, 's kereskedést üz.

Argousin, gállyatiszt, a' gállyaraboknak gondviselője. Ő alatta 's az ő segitöji alatt 10 ember vagyon, kik a' rabokat őrzik.

Argow, kerület Helvetiában, Ar vizénél Bern tartom.nak német része. Constantiai tóig terjed.

Arguel l. Erguel.

Arguenon, Argenus, kis folyó Francz. orsz. Ille és Vilaine oszt. melly nem messze S. Malotól tengerbe szakad.

Arguient, azelőtt Marquisság a' Nivernois Gouv., most Franczia orsz. Nievre oszt. tartozik.

Arguin, (20° 37′ É. Sz. 18° 57′ K. H.) Sziget Senegambia felső partjánál közép Afrikában, egy azon nevü öbölben, Angolokhoz tartozik, de még is őrizet nélkül vagyon; ők azelőtt a' Francziákhoz tartozó erőséget elrontatták.

Argun, Argunä, Argunja, folyó Orosz Irkuczk, Helyt., melly Mongoliában Kerlon név alatt ered, az ő Schlikával való eggyesülése után Amurnak neveztetik, 's majd 90 mfdig Orosz birodalom' és China' határjait teszi.

Argunskoi, egy fő erőség Orosz Irkuczk Helyt. Argun folyónál.

Argustana, vs Cappadociában nem messze Arkhelaistól.

Argyle, Argathelia, v. Inverary, Grófság közép Skocziában északról Juvernesz, keletről Perth, és Dumbarton, délről és nyugotról a' Hiberniai tenger által határoztatik, 's 29.24 angol □ mtfdeken 7.859 lak. számlál. Több kerületekből áll, mellyek tenger öblei által formáltatnak, de egy része a' nyugoti szigetnek is tartozik Argylehez. Sziklák, völgyek, bérczek, folyók, és tavak felváltják egymást, de a' földje elég terméketlen. A' lapályok és völgyek kevéssé míveltek, 's kevés gabonával szolgálnak; ellenben a' marhák és juhok, mellyek itten rész szerént még vadak, elegendő táplálást találnak a' hegyeken és bérczeken. A' vad itten igen sok, 's hal sincs hijával a' folyókban, tavakban, és a' partoknál; Érczei: rézben, vasban, 's ólomban, állanak, de kevés hasznokat veszik. Hol a' fa szűken vagyon ott torfával tüzelnek, de sokszor ez is hibázik. Ezen tartnak 7 öblei vagynak, mellyek Lochoknak neveztetnek, 's ezek között Loch Fyne a' legnevezetesebb, melly 30 mfdre befelé nyúl, 's legjobb heringekkel szolgál, mellyek' fogásához gyakran 5—600 csónakok is 20.000 hordókkal kimennek. Kerületjei e' következők: Cantyre, Knapdale, Cowal, Argyleproper, Lorn, Glenorehy, Appin, Ardgowar, Sunard, Ardnamurchan, Morken (az utolsó 4 egyetemben.)

Argyle proper, legjobb kerület a' most nevezett Grófságban Lorch, Fyne, és Lorch Awe között. Az utolsó tó 3 mfd. hosszu 's általjában 1 mfd.

Digitized by Google

széles, és halas; ezen tó kifoly a' Lorche Elive nevü tóba. Fővárosa ennek Inverary.

Argyle, vs Észak-Amerikai New-Jork szabad Status'Vashington Grófságában, Hudsonnál, 2340 lak. kereskedést üz.

Argyros, forrás Argyra vsnál Achájában.

Arhus, Dioecesis Aarhusiensis, l. Aarhuns.

Aria l. Herat.

Aria, Ariana, keletre Indus vize, délre a' nagy tenger, éjszakra Taunyi bérczek, nyugotra Parthia és Caramania által kerittetett tart. Asiában, most a' Persáktól Khorajan nevet nyert.

Aria crene m. hegy Thebennél Boeotiában.

Arian, vs Majorka szigetében Spanyol orsz.ban.

Arian l. Iran.

Ariana, falu 2 mfd. Tunistől Északi Afrikában, nevezetes 90 láb magasságú és 16 lábnyi oszlopokon négy szeg formára nyugvó bolthajtások miatt, mellyek hajdani Római vízcsatornához tartoztanak.

Ariano, elcsükkent, nem sokat érő vs Nápoly orsz. tulsó Herczegs.ben két dombon Calore és Tripaldo folyók köztt fekszik, lakhelye egy Püspöknek. Csekély itt a' kereset, de még is vagyon egy fayence fábrikája.

Ariano, vs Olasz orsz. alsó Pó oszt. egy magas mész szikla'n, melly imitt amott tengeri fövénnyel és csigahéjakkal fedve vagyon; vagynak 10000 l.

Ariate, mvs Spanyol orsz. Granada tartom. Ancinipo régi vsnak maradékival.

Arica, (18° 26′ D. Sz. 307° 15′ K. H.) tengéri kereskedő vs a' Limai Audientiában, déli Amerika' Spanyol Peru királyságában, erős és bátorságos kikötővel, melly rakóhelye minden aranynak és ezüstnek, melly ezen orsz.ban ásatik. Innét Limába, onnét Panamába, Panamából Portobelloba, 's innét végezetre Galliónekre vitetik. E'hez használtatnak az úgy nevezett Pecos vagy a' nagy Peruani juhok, mellyek'eggyike bizonyosan 150 fontot elbír. Nő itten ezeken kívül egy veres borsnak neme, melly Peruviában minden ételekbe kevertetik.

Aricia, vs Albai hegy megett az Appiusi úton 160 stad. Rómától. Itt volt Diána' berke, és Egeria Nympha forrása, mellyhez járt Numa.

Ariege l. Arriege.

Arien l. Aire.

Arienzo, vs Nápoly orsz.ban Terra di Lavoro tart.ban 10780 lak.

Arignano, vs Nápoly orsz. Capitanata tart.

Arima, vs és rév Japani Xima szigetben, hol kereszténynek nem szabad lakni.

Arimini l. Rimini.

Arimoa, (20° D. Sz.) sziget Afrikai Új Guinea mellett, mellyet 1616 eszt. a' Hollandusok felfedeztek, 's mellytől sok környülfekvő szigetek hasonló nevet viselnek, kokoszdiókkal és fügékkel bővelkedik, és elég népes.

Arinthot, vs Fran orsz. Jura oszt. 700 h. 8120 l. nagy az öszvértartása.

Ariazerek, egy kis bizonytalan eredetü népség Asiai Orosz bir.ban, melly Katschingerek tart.ban lakik.

Ariol, kis vs Francz. orsz. Var oszt.ban.

Arjona, (37° 59′ É. S. 12° 34′ K. H.) vs Spanyol orsz. Jaen

Digitized by Google

tart. 3200 l.

Arippo, falu Ceylon szigetében, déli Asiában Kondatschi öbölben; itt laknak a' polgári és haditisztek, mellyek a' gyöngyhalászatra vigyáznak; de azalatt a' helység még is eleven.

Aris, kis vs keleti Prusszia' Schesteni kerül. nem messze a' nagy Spirding' tavától 84 h. 179 l.

Aris, fó Messeniában Thuria alatt.

Arisba, vs Troas tart.ban kis Asiában.

Aristeras, sziget a' Skyllaei foknál Argolis mellett.

Aristobulios, vs Palaestinában, Hebrontól nem messze keletre.

Aristocratia, úgy neveztetik egy kormányozás módja, midőn csak néhány személyek, vagy familiák, mint előbbkelők, valamelly Státusban, a' felső hatalmat birják.

Aristonantae, kikötő Sicyon szélén Pelleneusok földén.

Arius f. fó Aria tart. most Heri Persia orsz. Asiában.

Ariusius ager, igen termékeny mezőség Chios szigetében Ariusia vsa mellett 300 stad. nagy.

Arizza, v. Arixa, kis vs egy kastéllyal Spanyol orsz. Aragonia tart. Xalon mellett. Vidékében szép sáfrán terem.

Arkadia, hajdan tartomány Morea félszigetben, melly mostan része Braccio di Maina vagy Zakonia' kerületének, keletről Argolis, délről Lakonika, és Messzenia, nyugotról Elis, éjszakról Achája tart.nyokkal volt határos. Ez a' Poëtáktól mint pásztori életnek helye dicsértetik.

Arkádiaiak, legrégibb Görög nemzetség: először három ágokra, utóbb több Kántonokra, u. m. Mantinaea, Tegen, Orchomenos, Psophis, Pheneos oszlott. Az Achaeusi frigyben részt vettek. Közülök volt nagy Philopoemon. Végre Rómaiak hatalmába estenek.

Arkel, kerület Brabant tart. Antwerpi ker.ben, mellynek vsa Lier, hajdan Herculis tractus.

Arki, török vs Bosniában a' Sarajewi Sandschakságban, Bosna folyónak Szávába való esésénél.

Arkiko, Areguier, (15° 35' K. H.) vs Habesch partján, 's lakhelye a' Massuahi Naibnak az Arabiai öbölben, majd 400 ház. v. inkább sár és nádgunyhókból áll. Mondatik, hogy a' mostani Naib Wechabitáktól függ.

Arklow, vska Wicklowi Grófs. ban, Hiberniai Leinster tart. ban egy kis kikötővel.

Arkona, Witow félszigetnek foka Swéd Pomeraniában, Német ország' legészakibb része.

Arlanc, Arlant, vs Franc. orsz. Puy de Dome oszt 3400 l. és csipkefabrikával.

Arlanza, kis folyó Spanyol orsz. Ó Castilia tart. melly Rioja határinál ered, Lerma mellett elfolyván, Salduendonál Arlanzon folyóba omlik.

Arlanzon, folyó Spanyol orsz. Ó Castilia' tart. melly Occai bérczekből ered, 's Burgosnál elmenvén Leon tart. nak határinál Pisuerga folyóba esik.

Arlape f. Erlapfó, 's azonnevű vs.

Arlay, l. Arley.

Arlberg, Mons aquilarum, egygyike a' legnagyobb bérczeknek Bajor orsz. Iller ker.ben,

Digitized by Google

jó német mértföld a' hossza, 's fenyvekkel és korrókkal fedve vagyon. Ezen hegytől neveztettek az előtt a' Vorarlbergi, vagy Vorderarlbergi Uraságok. Ezen bérczeken által viszen egy kereskedésbéli út.

Arle, vska Woge eredetinél Lieflandiában.

Arles, Aralae, vs Francz orsz. keleti Pyrenaeusok Canigou hegyen, hol Abdon és Sennen martyrok temetve vagynak.

Arles, Arelate (43° 40′ 28″ É. Sz. 22° 17′ 24″ K. H.) régi 's jeles vs Francz. orsz. Rhone torkolatjai Oszt. 20.000 lak. Hajdan fövsa a' 9. században fundált Arelati országnak; Rhone' bal partyán fekszik, mellyen által egy hid viszen. A' vs derék, de nem egésséges a' fekvése; sok nevezetes dolgai kivált Római régiségei vagynak, többi köztt láttatik a' nagy vásárpiaczon egy hegyes Ægyptiai granitból való oszlop, melly 47 láb magasságú oszloptalpával eggyütt 61 láb, 's a' fundamentom nagysága' általmérője (diameter) 5 láb és 3 íz; ez 1389 eszt. találtatott, de csak 1676. állíttatott fel. Vagynak itten sok fabrikák, 's a' kereskedése elég nagy.

Arlesheim, nagy helység Birsek nevű hegyen épült vár alatt, Alsatiában Franczia orsz. felső Rajna oszt.

Arlenf, vs Francz. orsz. Nievre oszt, 141 h. 2050 l. számlál.

Arleux, Arensium, kis vs Senset folyónál Francz. orsz. északi oszt. 2 mfdre Douaytól (Duacum) 1460 l.

Arley, Urodalom, és kis vs Francz. orsz. Jura oszt. Seille folyónál, 800 l. azelőtt a' Chaloni familiához tartozott, mellyből az Oraniai Herczegek származtak; 's azért viselte azt a' Burkus Király titulusában.

Arlon, Arlunum, Orolaunum, (49° 45′ É. Sz. 23° 20′ K. H.) vs Belgiomban Francz. orsz. volt Erdök' oszt. 3100 l. egy domb' lapulásán, mellynél Semois folyó ered. Környékében jó vashámorok vagynak.

Arma vs és tart. Povayan orsz. déli Americában.

Armadabad l. Amadabad.

Armagh, Ardimacha, Grófság Hiberniai Ulster tart. északról Tyrone, és Lough Neagh, keletről Down, délről Louth nyugotról Tyrone és Monaghan által határoztatik. Ezen Grófság 24 □ mfdeken, 2 városokat, 20 eklésiákat, 15.125 h. 107.550 l. számlál. Földje hegyes és mocsáros, Tewes az egy dombok' láncza, mellyben kevés földmivelés látszik; egyébként Armagh legtermékenyebb Grófságnak neveztetik Hiberniában. Az ide való gyolcsfabrikák legfinomabb gyolccsal szolgálnak. Blackwater, és Tollwater elősegítik a' nagy gyolcsfehérítőket. — Itt vagyon

Armagh, fő vsa a' most leírt Grófsagnak. (54° 21′ É. Sz.) Lakhelye egy Érseknek, 's Lord Hiberniai Primásznak; vagyon egy Ispitálya, virágzó oskolája, könyvtára, égésztornya, 's más jó intézetjei. Piaczán hetenként mintegy 7000 font sterling' vétetik be a' gyolcsért.

Armagnac, Aremorica, vidéke Gascogne tart.nak Franczia orsz.ban, azelőtt Grófsági titulussal: Argenois, Cordomois, Gabardan, Bigorre, Comminges között fekszik, Pirenaei hegyekhez ér,

Digitized by Google

's mintegy 40° francz. mtfd. hosszuságú, 28 szélességü. Ezen vidék egy hegyek' lánca által felsö és alsó Armagnacra részeltetik, mérsékelt, és egészséges klimája vagyon. Legnevezetesebb folyói: Adour, és Gers. A' földje igen egyenetlen, részént dombos részént valóban hegyes, de általjában véve még is termékeny, 's gabonával, borral, gyümölcscsel, lennel, rétekkel, és erdökkel bövelkedö. A' marha, juh és baromfi tartása nagy, 's külömbféle érczei is vagynak. Most ezen vidék része a' Gersi oszt.nak.

Armalisták, azon Magyar ország. Nemesek, kik nemes birtokkal nem birván, csak nemes szabad levelekben gyönyörködnek.

Armançon, halas folyó Francz. ország.ban. Melly Gole d' or oszt. Semur alatt ered, 's 24 óra járási futása után Joigny felett Yonneba esik; nevezetes a' mesterséges folyó miatt, melly Saonet Yonneval, azért tehát Rhonet is Seine fó.val összekapcsol.

Armanoth, éjszaki Skoczia tart.nya, melly tulajdonúl része Rosz nevü tart.nak, 's hegyes és terméketlen.

Armenia, Aaica, nagy tartom. Asiában, melly Török és Persa Armeniára osztatik. Amaz Turkomania, ez pedig Iran nevezet alatt esmeretes. l. azokat. A' Törökök és Persák között való hadakozások miatt igen elpusztult ezen tartomány, 's lakosa Persia' és Török birodalom' városiba lakni ment, hol kereskedést üz.

Armenusok, Örmények Armenia lakosai. A' régi délre Taurus hegyével, éjszakra a' Caspium tengerig terjedt bérczekkel, keletre Mediával, nyugotra Paryadres és Scydisses hegyekkel kerittetett. Nagy és kis Armeniára osztatott. Statigiákra oszolt mindenik; a' nagynak fö vsa volt Artaxata, a' kisnek Nicopolis. A' legnevezetesebb fabrikánsok 's kereskedök közzé számláltatnak, közép termetüek, soványok de kimíveltek. Fekete szemeik hajaik, 's barna arczveresség, zsidó formát adnak nékik, kivált az asszonyoknak. Az ö hazájokban igen babonások, 's együgyü erkölcsüek, azon kivül pedig a' Görögökhez hasonlítanak, de még is mindenütt irigységet, hamisságot, 's messze üzött takarékosságot nyilatkoztatnak, melly szerént minden költség legszorosabban kerültetik. A' kereskedésben, melly öket sokszor eloszlatja, elöbbre teszik a' kissebb de közellévö hasznokat, a' nagyobbaknak de eltávozottaknak. Vagyon tulajdon nyelvek, irások, és oskolájik, mellyek ritkán egy tanulttat képzelnek. Az Örmények tiszták és mértékletesek. Az Örmény Religió eggyike a' legiebb keresztény vallásoknak, 's hasonlít a' Görögökhéz. Hét Sakramentomot, a' Szentek' könyörgéseiket, a' képek' tiszteletének, és böjtöléseknek hasznát vallják, de a' purgatoriomot megvetik. A' gyermekeket is részesekké teszik az Oltári Szentségben; a' Pápa tiszteletét megvetik, 's egy tulajdon Patriárcha alatt vagynak. A' világi Papoknak meg kell házasodni, de nem a' Szerzetesknek. Az

Digitized by Google

isteni tisztelet éjel tulajdon nyelveken vittetik végbe, 's nagyobb részént imádságokból és misékből, ritkán pedig prédikátziókból áll.

Armenierstadt, *Számos Udvar*, kir. szabad vs Erdély belső Szolnok Várm. nagyobb részént Örményekből áll, mellyek sok böröket készítenek, 's nagy kereskedést üznek, részént pedig Magyarokból, Németekből és Oláhokból. Vagynak 877 h. 5500 lak., egy tulajdon rendbeszedett Magistratusa, reformat. és eggyesült Görög plébániája, Örmény oskolája, vára a' kis Szamosnál.

Armensäule, kis falu Vesztfália' Oker oszt. Hildesheimi ker.ben Alfeld és Bodenburg között, nem messze Leinetől. Nevezetes ezen okból, hogy a' jámbor Lajos Császár azon nevezetes Irmen oszlopot, mellytől ezen helység nevet nyert, egy kápolnába ismét felállíttatta. Épen itt történt azon kívül egy nagy csata a' Szászok és Frankok közt, midőn ezen bálványképet ugyan azon Császár Corweyből ide, 's így osztán Hildesheimba áltvitetné.

Arment, Erment, a' régi Hermontis, vs felső Ægyiptusban, Nil folyónak nyugoti partján, még két templomok' fennlévő maradványival: mellyek' eggyike Apollónak volt szentelve, a' másikba pedig most a' Coptok isteni tiszteleteket teszik.

Armentieres, Armentariae (50° 4' É. Sz. 20° 27' K. H.) valamennyire erősített vs egy várral Lis folyónál egy révvel Francz. orsz. északi oszt. nevezetes a' posztószövése, és sajtja miatt: 7600 lak. számlál.

Armento, vs Nápoly orsz. Basilicata tart. 2340 l.

Armes, Capo delli Armi, Leucoptera, Caput Arinorum, fok tulsó Calabriában Nápoly orsz. melly egészen a' Messinai öbölbe Siczilia felé nyujtozik.

Armillarium, Armilaris Sphaera, gyürüsgolyóbis, abrincsos golyóbis, egy külömbféle gyürükből, avagy abrincsokból álló szerszám, melly égköreit kicsinyben képzeli.

Armira, vs Török Janjah tart. egy azonnevü öbölnél.

Armoricae civitates, Armoricus tractus, Ligeris, és Sequana között volt Gallus nemzetségeknek földe, Celtica Galliában.

Armorium, vs nagy Phrygiában.

Armsdorf, jeles mvs a várral Bajor orsz. alsó Duna ker.ben Kolbach vizénél: jó legelőji vagynak.

Armuyden, Arnemunda, kis erős vs Walchem szig. Seeland tart. eggy Belgiomban, só aknával 820 l.

Arna, vs és kikötő Andra szigetében, Archipelagusban. Lakhelye egy Kadi Agának, 's egy Latán és Görög Püspöknek.

Arnau, Hostai, Hostinney, vs és vár Cseh orsz. Bidrowi ker. Albis folyónál 220 h. jeles gyolcs kézimívekkel, 1 szépfestő műhellyel, egy régi várral, 's 1 Dékán templommal. Bolza Grófhoz tartozik.

Arnau, nemes falu keleti Prusszia' Samländi ker. nagy lazaczhalászatot üz.

Arnauták, l. Albanuszok.

Arnautkoi, Arnautäk' faluja Konstantinápoly mellett.

Arnaut Wilajeti, Fő része a' Török birtokoknak Európában,

Digitized by Google

páhan, melly Macedoniát és Albaniát magában foglal, nyugot felé Rum-Ilinál kezdődvén, egészen az Adriai és Jóni tengerekhez terjed.

Arnay le Duc, v. *sur Arroux*, Arneum ducum, (47° 7′ É. Sz. 21° 56′ K. H.) vs Francz. orsz. Col d' or oszt. 456 h. 's 2540 l., vagynak.

Arnbau l. Ohrnbau.

Arndal, gyönyörü vs Nid vagy Arndal folyó közepén egy sziklán Norvegiai Christiansand' hivatalában, 1700 l. nagyobb részént karókon fekszik; nagy fakereskedést üz, mert a' hajók egészen a' házokhoz kiszálhatnak. Azonkivül sok hajókat készít az eladásra. Vidékében sok vasbányáji vagynak.

Arndorf, Erbendorf, bányaváros a Bajor ország' Regeni ker. Waldnabe mellett egy luth. templommal, 1771 eszt. Nov. 12-kén majd egészen változott hamura ezen helység.

Arne, folyó Francz. orsz.ban, melly nem messze Genevától Rhoneba foly.

Arneburg, vs, 's főhelye a' hasonló nevü Kantonnak, Vesztfáliának Albis oszt. Stendali ker.ben, egy magas téren Albis mellett, vagynak három kapuji 's egy mély útja az Albisig, be vagyon fallal kerítve, szoros, de még is jól épült. Találtatik itten 1 templom, 1 oskola, 220 h. 1141 l. kik az Albison való hajókázás, gabonával való kereskedés és földmivelés által keresik élelmeket. Vagynak 4 ország, 's 2 baromvásári. Láttatnak itten éppen az Albisnál maradványi egy régi, hegyen épült várnak, melyben IV. Károly Császár egy ideig lakozott, 's mellytől nemes Arneburgi Woldeck familiája nevét veszi.

Arnuck, vár Blau folyónál, Ulm vsnak hajdani vidékében, azelőtt a' Német Rend' Alschhauseni Commentureyához, most pedig a' Vürtembergi Kir.hoz tartozik.

Arnedo, vs Spanyol orsz. Burgos vagy Soria tartom., a' Friasi Herczeghez tartozandó, 2400 lak., bort termeszt. Közel hozzá vagynak az Arnedílloi gyógyító ferdők.

Arnelas, kiszálló hely Portugallia' Douronál fekvő Beira tartom. Innét vitetik ki a' só.

Arnem l. Arnhem.

Arnen, szembetünő helység felső Vallisban, a' volt Franorsz. Simplon' oszt.

Arnes, falu Sveczia' Ængermannland tart., a' Bothni öbölnél, hol sok rézbányák találtatnak.

Arnfels, mvs Stiria' Marburgi kerületében, felső Pösnitznél 70 ház., 7 1/2 mtfdre Grätztől. Vagyon kath. plébániája, 's szomszédságában egy hasonló nevü vára és urodalma. Vidékében jó veres borok teremnek.

Arnheimsland, parti tartom. uj. Hollandiában, Karpentaria nevü öbölnek nyugoti részén.

Arnhem, Arnheim, Arnem, Arenacum, (51° 59′ 58″ É. Sz. és 23° 33′ 13″ K. H.) nagy vs E. Belgiom' országában Geldern tart.nyának hasonló nevü kerületében, a' Velnwi hegyek' tövénél, nem messze Rajnától, mellyen által egy hajókon álló híd viszen. Vagyon egy négyszegü réve, melly kereskedését elölmozdítja. Az ő eröségei romlani kezdettek az újabb időkben: a' vs jól épült, 4 templomokat, 1500

Digitized by Google

ház. és 10.080 l. számlál. Épületei közt emlékezetesebbek: a' Herczegek, régi háza, melly udvarnak neveztetik, Eusebius temploma, mellyben több Geldriai Grófok és Herczegek temetve vagynak. 's a' Departamenti fenyíték 's jobbítóház. Bástyáji hársfákkal be vagynak ültetve, 's gyönyörü sétálóhelyeket formálnak. Ezen vs volt azelőtt lakhelye a' Geldriai Herczegeknek, 's azután a' Geldriai Helytartóknak. Nem messze a' várostól esik a' Rajna' harmadik ága, melly uj Ysselnek (Fossa Drusi) neveztetik. Ezen ág Arnhemtől Doesburgig megyen, 's 2. ném. mtfd. a' hoszsza. Ez által eggyesítette a' Római Vezér Drusus Rajnát az ó Yssellel, melly által sok víz Rajnából a' Zuyderi tóba vitetik.

Arnhusen, helység Cassuben' Herczegségében, hátulsó Pomerániában Zastrow uraságokhoz tartozik.

Arnis, szig. Schleyben, Schleszwigi Herczegs.ben Daniához tartozik.

Arno, folyó Hetruriában, melly Falterona hegyen ered a' Florentini vidékben, 's Pisa alatt a' közép tengerbe esik. Ettől neveztetett

Arno, Francz. orsz. volt oszt. melly a' Hetruriai királyságnak, vagy az akkori Toskánai General Gouv. Florentini vidékét, t. i. ezen tart.nak északkeleti részét, foglalta; 852.367 Hektarokon 536.450 l. számlált. Igen termékeny, 's igen szorgosan miveltetik, 's gabonával, olajjal, borral, gyümölcsel bövelkedik, 's kivált Florentzia környékében gyönyörü kertet formál.

Arnoldstein, plébaniás falu Karinthiában 2 mtfd. Villachtól, egy magas sziklán épült várral, 's néhai Benedicti Apátsággal.

Arnon, fó Palaestinában, Moabitákat az Amoreiektől elválasztá Num. 21, 13. Arabia határiból Asphalti tóba folyt.

Arnonas, kerület Palaestinában Amon vize mellett Areopolishoz éjszakra.

Arnonensia castra, Római őrállás az említett kerül.ben Jordanhili pusztában.

Arnsbörke, helység egy várral és hivatallal, Holsteini Herczegség' Wagria tartományában 2 mfd. Lübekától. Volt itt azelőtt aszszonyi klastrom, mellyet Gerhard Schleszwigi Herczeg Carthusianusok' klastromává változtatott. Joachim Ernest, a' Lengyel linéából származott Herczeg építette ezen várt, melly azután a' Herczegi öszvegy asszonyok'számára rendeltetett, de 1761. az egész tart.nyal a' királyi familiára szállott által.

Arnsburg, helység és hivatal 2 falukkal Thuringiában, Frankenhausen mellett, Schwarzburg - Rudolstadti házhoz tartozik, egy azon nevü várral, melly majd pusztán fekszik.

Arnsburg, l. Arensburg.

Arnsdorf, Gróf Matuschkai faluja Sziléziában, Hirschbergi kerül. 800 l. és 1 papiros malommal.

Arnsdorf, falu felsö Luzatia' Bauczeni kerül.ben vasbányákkal.

Arnshang l. Arenshang.

Arnsheim, kis vs Donnersbergi kerül. Rajna mellett.

Arnstadt, (50° 49′ 57″ É. Sz. 28° 37′ 15″ K. H.) Gera mellett fekvö jól épült vs

Digitized by Google

Herczegi palotával, 761 h. 's 4600 l. 's egy Lyceummal, a' Schwarczburg-Sondershauseni Herczeghez tartozik, ki ezt a' hozzátartozó Uradalommal egygyütt, midőn Gunther Antal Schwarczburg-Arnstadti ezen familiából utolsó Herczeg kimulna, kivévén a' Rudolstadti Házat, örökségül nyerte. Ezen vsnál vagyon egy fáczányház, egy sárgaréz mühely, salétrom kunyhó, 's a' világ szerte híres Gunther malma, mellyet Gróf Gunther 19 kövekre építtetett. A' Langwiczi kapu előtt vagyon egy 8 bólthajtású kőhíd a' Gerán keresztül, melly a' vs felett két ágokra oszlik.

Arnstein, középszerű vs egy várral és főhivatallal Würczburgi Herczegségben Weren folyónál 250 h. és 1220 lak.

Arnswalde l. Arenswalde.

Aroanios, Olbios, fó Arkadiában, Klitor és Porinas vizeket magába vévén, Erymanthosszal eggyesül.

Aroer, két vs Palaestinában, eggyik Ammonitis tart. Jos. 13, 25. egy hegy tetőn; másik Arnon vizénél. Deu. 2, 36.

Árokszállás, népes privilegiált mvs Magyar orsz. Jászság' kerül. egy kath. templommal. Gyöngyös patak vizénél, nagy Csök árka mellett, Gyöngyöshöz 2 mtfd. Postahivatallal; 5955 magyar l. kik marha tartásból, földmívelésből 's gabona kereskedésből élnek.

Aroldissen, falu Vesztfáliának Leine oszt. Eimbeck kerül. Stadtoldendorf Kant. Sollinge alatt, 42 h. 300 l. Vagynak itten nagy kőbányák és márga gödrök.

Arolsen, (51° 25′ 17″ É. Sz.) fejedelmi lakóváros a' Waldecki Herczegs.ben egy jeles várral Aar folyónál igen szép vidékben, 100 ház. gyapju és vasfabr. Lakhelye minden Felsö hatalomnak; vagyon egy luth. egy kath. 's egy ref. temploma. A' város előtt vagyon alée, melly 2000 lépés hosszuságú 's 6 sarendből áll.

Aromaja, tort. új Andalusiában, déli Amerikában a' Cariberek földének határán.

Aromata, 1) vs Maeander vizénél Mesogis hegyén, legjobb borral. 2) vs és fok Æthiopiában, kereskedő hely, mostani neve Guardafui.

Aromatum p. fok veres tengernél Arábiában.

Arona, f. folyó Belgica Galliában. l. Aisne.

Arona, kis folyó Pápa birtokaiban, melly a' Bracciano mellett lévő tóból ered, 's közép tengerbe omlik.

Arona, (45° 45′ 53″ É. Sz. 26° 12′ 53″ K. H.) vs egy erős várral Lago-Maggiore mellett, 5 mfd. északra Navarától, 's fő helye azon nevü kerületnek Lomb. Vel. Királyságban; vagynak 4000 lakosai, mellyek kereskedéssel és hajócsinálással foglalatoskodnak. Ez születés helye Borromaeus Sz. Károlynak, első Majlandi Pátronusnak. Az ő oriási talpával eggyütt 100 láb magosságú érczből való statuája ezen hely szomszédságában tenger mellett egy hegyen van, hová Borromaeus Fridrik Cardinál és Majlandi Érsek azon szobát is, mellyben az említett Szent született, áltvitette, 's Lorettoi ház módjára ikészíttette, mellynél egy szép templom, külömbféle kápolnák, 's egy különös Sz-

Digitized by Google

minarium találtatik. Azért tehát ezen hegy Monte di San Carlo' nevét viseli.

Aronches, Arunci, kis erősített vs Cava folyónál Portugallia' Alemtejo tart.ban 1200 l.

Arondo, kis fó Picardiában, Oise vizébe szakad.

Arosen, neve egy völgynek Graubündeni Kant. a' tíz Törvényszékek szövetségében külömbféle házokkal 's 1 templ.

Arpajon, v. Severae, vs Franc. orsz. Cantal oszt. 320 h.

Arpajon, Chatres, Castra, egyébként Chavres, vs Franc. orsz. Seine és Oise oszt. 318 h. 2090 lak.

Árpás, magyar falu Sopron Várm. Magy. orsz. Rába vizénél, egy fahiddal, melly azon általviszen. Innét vitetik a' só, melly Győrből jö Sopronba, melly által a' lakosok, kik azzal foglalatoskodnak, sokat nyernek. Vagyon kathol. temploma. F. U. a' religyio' fundusa, Győrtől 3 óra.

Árpás alsó, Unter Bierndorf, oláh mvs Erdélyben Olt vizén innen, Fogarasi ker.ben Szombatfalvához 3 óra. F. U. Teleki Gróf. résznyire határbeli katonák lakják, egygyesült és nemegyesült Görög Plébániával és postával.

Arpi, Argyrippe, Arpe Daunia tart. Italiában Diomedes királyi vára. Hanibaltól, és Metellustól sokat szenvedett.

Arpignan, passzus Doria hegyen keresztülSabaudiában.

Arpino, vs Nápoly orsz. Terra di Lavoro tart. egy dombon, 7 mtfd. északra Gaetatól, vagynak 9700 l. több mint 40 templomai, mellyek közzt 4 plébániások, 1 káptolomi, 's hat klastromi templomok. A' fő piaczon áll a' Cicero' és Mariusz' (kik itt születtek), mélyképeikkel díszes Tanácsház. Ezen vsban vagynak legjobb posztófabr. az országban. — Azon helyen, Garigliano két ágai között, hol Ciceronak mezei háza állott, vagyon mostan egy setét klastrom.

Arpinum, vs Latiumban, Cicero, és Mariusz hazája; itt majorja is volt Cicerónak, l. Arpino..

Arqua, kastély Lurda folyónál Parma és Piacenza Herczegségben.

Arqua, Arquato. (45° 0′ 11″ É. Sz. 29° 34′ 53″ K. H.) vs Lomb. Vel. Kir. 1500 lak. és Petrárca sirjával.

Arque, kis hely Francz. orsz. Calaisi Tengerzug oszt. nem messze S. Omertól.

Arquennes, falu E. Belgiom orsz. Fran. orsz. volt Dyle oszt.ban nem messze Nivelles városától, az ő mészgödrei 's kékes márványa miatt esméretes.

Arques, Arca, vs Lotharingiában Fran. orsz. Maas oszt. ban,

Arques, mvs Francz. orsz, alsó Seine oszt ban a' hason nevü folyónál, nevezetes azon győzedelemről mellyet IV. Henrik Király itten 1589. eszt. a' Liquistákon vett.

Arquico. l. Ercoco,

Arran, (55° 30′ É. Sz.) szigetet, 's Déli Skoczia' Bute Grófságának része. 23 mfd. hoszú 13-14. széles csak a' partoknál mivelt, a' közepébe bérczei miatt gyakran hozzámehetetlen. Legmagosabb ezen hegyek közül a' Gratfield, mellyen akhát és topázkövek találtatnak. A' szegény lakosai marha tartásból, árpa, zab, borsó 's krumpli termesztésből, he-

Digitized by Google

ringhalászatból és halók eladásából élnek. Az érczek országa fövény és mészkövekkel, márvánnyal és palakövekkel szolgál. A' klimája durva kivált télen; nyárban pedig meglátogetatik Arran a' beteges személyektől, az ő egésséges levegője, és kecske tej ivása' okáért. Sok emlékjelei vagynak itten a' régiségnek, 's a' sok nevezetes üregei között sokan dicsekedhetnek a' régi Bajnokok neveivel. Lamlash a' legnevezetesebb kikötője, a' keleti részén, (12° 29′ K. H. és 55° 30′ É. Sz.) Előtte vagyon egy hasonnevü szigetke; Északra esik Brodich, Hamilton Herczeg' Arran Urának kastélya.

Arras Atrebatum, (50° 17′ 37″ É. Sz. 20° 25′ 41″ K. H.) Fövs Fran. orsz. Calaisi Tengerszug oszt.ban régi, erős, és jeles, mintegy 4000 h. 's több. mint 21000 lak. köves vidékben Scarpe mellett. Szép, 's falakkal tornyokkal töltésekkel, bástyákkal, 's külső erősségekkel környül véve, 's igen erős felegvárral. A' nagy vásárpiacz, az ő téressége 's házok szépsége miatt emlékezetre méltó. Azon áll a' Tartományi osztály' palotája; közel hozzá vagyon a' kis piacz, mellyen a' Tanácsház 's a' legjelesebb kereskedők' házai, a' közepén pedig a' hajdan híres Sz. Gyertyának kápolnája ékeskednek. A' püspöki főtemplom igen nevezetes épület; 's Sz. Wast' temploma is szép. Vagyon itt azon kivül polgári és katona ispitály. A' város és fellegvár közt fekvő térség, melly 200 ölekből négyszegre véve áll, szép sétáló helyet formál. Találtatnak itt czukor és só tisztitó mühelyek, materia, gyolcs, és csipkefabr. szappan főzők, timár mühelyek, 's t. ef. mellyek' produktumaival, ugy mint a' gabonával olajjal 's t. ef. kereskedik. Ezen város helye az Osztálybéli Törvényszéknek és hivataloknak, 's ujra meginti egy Püspöknek is melly a' Párisi Érsek alatt vagyon.

Arraux, l. Arreux.

Arrayolos, vs és vár egy hegyen Portugallia' Alemtejo Tartományáb. igen hatas tó mellett, 520 h. 2700. l. és 1. szönyegfabr.; a' Királyhoz mint Braganzai Herczeghez tartozik.

Arre, nagy hegyek' láncza Fran. orsz.ban, melly Montcontournál északi partok' (nord cote) oszt.ban kezdődvén a' Finisterrei oszt.ba nyulik.

Arreau, kis vs Fran. orsz. Gers oszt.ban az Aure nevü völgyben.

Arrecibo, vs Porto-Ricco szigetében, Északi Amerikában.

Arrecises, Rupium insula, kis csupa szikláktól körülvett sziget az Indiai Tengerben Philippinek és Lodronek között.

Arrecises, Rupium caput, fok Afrikai Kaferek partján, Jó reménység fokától keletre esik.

Arren l. Aran.

Arretium l. Arrezzo.

Arreux, Arraux, vs Fr. orsz. Felső Pyrenaeuszok' oszt. ban 500 házokban, 980. l. számlál.

Arrha, felpénz, zálogpénz, foglaló, az az: melly kézbe adatik, hogy a' kötött eggyesség annál erősebb legyen; 2.) jegy vágy az el-

Digitized by Google

jegyzés jeléül adatott ajándék; 3.) Orsz. fejedelmi zsold lehuzása.

Arriana, kis falú Afrikának Tunisi országában; 2. mfd. Tunistől. Láttatnak itten maradványi egy nagy vízcsatornának tud. il. bólthajtások' láncza 70-90. láb. magosságú mellyek négyszegre véve 16 lábnyi oszlopokon állanak. A' Canálismellyben a' viz a' bólthajtások felett folyt olly magas és széles hogy egy ember benne járhat. A' víz három láb magosságu vala benne.

Arriege, folyó Francz. orsz. melly a' pyrenaei hegyekben 3. tavakból Tanó hegyén, Spanyol ország' határinál Foix Tartományában (most Arriege nevü osztban.) ered. Languedocián, és Foix, Pamiers, Hauterive helységeken keresztül foly, hol hajókázható lészen, Argel, Lersel, Lize, 's másokat felvévén 18. mfdnyi futása után Toulouse felett Putel ellenébe Garroneba esik. Arriege halakkal bövelkedik, 's arany pillangókat fövenyében hajt, keresztül megyen a' töle nevezett

Arriege, oszt., melly az előbbeni Foix Grófságot, Sault, és Conserans tartományokat foglalja, Pyrenaeuszok mellett 's mintegy 87. □ mfdeken majd 192000. l. Főtermései: Jaspis, vas, réz, gyánta, terpetin, dugókérgücserfa, marha. Három u. m. Foixi, Pamiersi és S. Gironsi község kerületekre osztatik, mellyek eggyütt 337 községeket 20 Kantokban számlálnak. Fő városa Foix.

Arrobe, Portugalliai és Spanyol kereskedésbeli mérték, Cadixban 25, Mallagában 36 Bécsben 20 52/100 font; hasonlóképen egy bor mérték mintegy 10 66/100 Bécsi pint; 's egy bizonyos olajmérték, 8 33/100 Bécsi pint.

Arröe, lapos igen termékeny sziget Balti tengerben Schleszwighez tartozik, 2 □ mfdön 5,120. lak. számlál. Igen sok ánist termeszt, mellyel lakosai kereskednek; vagynak azonkivül szép lovai 's más barmai is, de fa nélkül szükséget szenved, mert majd egészen szántóföldekké fordittatott. Ittvagyon:

Arröeskiöbing, 280 házból álló városka egy jó révvel, melly az ellenben fekvő Dreyeröe nevü szigettől fedeztetik.

Arröesundsfähre, út Schleszwigi Herczegségnek Haderslebeni hivatalában, melly Arröe szigettől nevét nyerte. Innét vagyon az általjárás Finlandiában lévő Assens nevü városba.

Arrochadsch, Arrokhadsch, Arrachosia, keleti Persiának Tartom., része a' hajdani nyugoti Persiában lévő Sablustan nevü Tart.nak, délkelet közt Sidschisiántól, részént pusztás tartomány, Hidmend, és Kareh folyóknál, majd egészen hegyektől bekerítve. Hozzászámláltatnak Kabul, Ghasea, és Kandahar Tartományai. Fővárosa Rochadsch.

Arrois vár és főhely Mull sziget Weszternes egyikében, Scotiánál.

Arron, folyó Fran. orsz. Nievre oszt.ban melly Deize mellett Loireba szakad.

Arronca, szép apátság Portugalliában, mellyben Don

Digitized by Google

Antonio Cratoi Prior, midőn 1580 esz. II. Filep Spanyol Király által thronusából kiüzetetnék egy darab ideig rejtekben vala.

Arrou, vs Fran. orsz. Eure és Loire oszt.ban 625. h. 2830 l.

Arroux, Arosius, folyó Francz. orsz. melly Arney mellett Cote d' Or oszt.ban ered 's Burges-les Bains felett, Allier oszt.ban Loireba esik. 12. mfdre torkolatjától hajókázható.

Arroyo-Naranja, falu Antillai Cuba szigetben, az ő fordőji miatt nevezetes.

Arrukote, l. Arcot.

Ars, Arts, kis sziget Morbihani öbölben Fran. orsz. Morbihani oszt.ban 1000 lakosai bort és buzát termesztenek.

Ars, vs Fran. orsz. Alsó Charente oszt. 620 h. és 3000. l.

Arsa, Arsia, kis néhány mfdre hajókázható folyó Istriában Gessaro, vagy Gosliaco nevü tóból eredvén 15 olasz mfdnyi futása után nem messze Albonától a' Guarnervi öbölbe esik.

Arsae, vska Lous és Luis folyóknál Fran. orsz. Des Landes oszt.ban 188 házokkal.

Arsacia, vs Mediában ad Caspias pylas 500 stad. más neve Ragae, most Rei.

Arsacidák, vagy Assasinek' tart-nya, délkeletközi része Uj Georgia szigetének Australiában, ugy neveztetett azon gyilkosságok miatt, mellyeket lakosai Surville Ferencz' hajónépe ellen elkövettek.

Arsamas, meglehetős kerületbéli vs. Orosz Nischnij Nowgorod' Helyt. Tescha és Scholka folyóknál; melly 1,416. házokból 22. templomokból, 2. klastromokból, és 5,068. l. áll, kik külömbféle városi kereskedésből 's mesterségekből élnek. Jeles itten a' kereskedés gyolcscsal, és vitorla vászonnal; vagynak itten több börfabr. kivált bagaria cserző mühelyek, nehány szappanfőző, kékfestő, ezüst és vasmívek, és vargák, kiknek munkájik kivittetnek. Vidékében igen jó ludak vagynak.

Arsamosata, most Simsat nagy Armeniában Euphrates és Tygris vize között.

Arsanias fó nagy Armeniában. Euphratesbe foly.

Arsano, vs Nápoly Tartományában 5090. l.

Arsberg, helység Swéd Nerike nevü Tart.ban 1 1/4 mfd Oerebotól. Az oda való kénköves kunyhóban kenkövirágból kénkö, 's abból gálicz, 's utoljára veres festék készíttetik.

Arschine, Orosz réfmérték, melly 4. csetwertekből áll, 's 315 17/100 franczia lineákot foglal; 100 arschinek egyenlők 91 24/100 Bécsi réfekhez.

Arschot, Arsco, Aerschot, (50° 59' 15'' É. Sz. 22° 29' 31'' K. H.) szép, erős, népes de kicsiny vs E. Belgiom orsz.ban, Fran. orsz. volt Dyle osztban, 3 mfdre Löventől Demer folyónál, 2,300. l. az ő vidéke melly ezen folyónak mind a' két részén fekszik az előtt Herczegséget formált, melly utolszor az Arembergi Herczegekhez tartozott.

Arschte, v. *Knrabulakok*' tart.nya Kaukasiában magosan fekvő hegyes tartomány, Karabulak (fekete ér) folyónál, mellytől lakosai nevet nyertek, kik hihetőleg Alanek' maradéki, 's kik a' Kisti nyelvnek egy nemével él-

Digitized by Google

nek, kóborlanak, a' legöregebbektől igazgatatnak, 's mintegy 1000 hadakozó embert állíthatnak.

Arsenaria, vs Mauretania Caes. a' tengertől 3 mfd.

Arsendschan, Ersendschan, vs Natolia' Amasan Tart.ban egy kis fónál, melly Euphratesbe ömlik, nagyobb részént Örmények lakják; nagy váma vagyon.

Arseo, Arsew, Arzew, fó Algiernek Mascara Tart.ban egy révvel, melly kereskedő hajóktól gyakran megkerestetik, 1 mfdre töle vagynak sikeres de miveletlen sóaknák.

Arsinarium prom. l. Cap Verd.

Arsinoe, l. Fajum, Famagusta, 3 vs alsó, közép Aegyptusban, és Lybiában.

Arsk, Jarsk, (56° 10′ É. Sz.) ker.béli város Orosz Kasan Helyt. Kasanka fónál, egy fa erősséggel, 135 faházokkal, és 350 lak. Ezen helyen által megyen a' Kunguri vagy Sibiriai táborút.

Arstheim, vár és mvs Weser mellett, Francz. Orsz. volt Vezer torkolati oszt.

Art, jeles helység, Swaiczi Schwiz nevü Kantonban, Zuger' tavánál. 2300 lak. számlál.

Arta, mvs Mallonka szigetnek keleti részén, mellynek szomszédságában egy földüreg sok cseppkőves figurákkal vagyon.

Arta v. *Larta*, szép és nagy kereskedő vs Albaniának Lartai öblénél, vagynak 6000 lakosai egy Érsekje, melly azelőttLepanteben lakott, de nagyobb bátorság okáért ide jött, 's még most is több Püspökök vagynak alatta, több europai kereskedésre ügyelő követjei, gyapjufabr., sóaknáji; kereskedik gabonával, dohánnyal, és bundabőrökkel.

Artabri, Hispaniai Nemzetségek' egyike déli lakosok.

Artabura, p. l. capo Finis terrae.

Artagicerta, Ardis, vs déli Armeniában Euphrates és Tygris vize között.

Artaki, Artae, vs egy félszigetben Natoliában, a' Marmorai tengeren, 400 h., török lakosokkal, és 1500 görög familiákkal. Ez lakhelye a' Cyziceni Érseknek; bort termeszt.

Artana, (39° 52′ É. Sz. 16° 37′ K. H.) vs, Spanyol Orsz. Valencia Tart. 3,150 lak. vagynak.

Artane, fó Bythiniában, 2) kikötő ugyan ott Acra Melanaetől 150 stad.

Artaxata, fő vs Armeniában, Araxes vizénél.

Artelnburg, Artlenburg, falu Vesztfáliának alsó Albis oszt. Albis fónál, mellyen itten áltmenetel vagyon.

Artenis, vs Bythyniában. Dablaehoz 6 mfd.

Artemisium, híres fok Negreponte szigetében Görög Országb. Itt közel verettetett meg Mardonius Persa Vezér a' Görögöktől. Illy vs volt Argolisban is.

Artemita, vs Babyloniab. Tygris vizénél Seleuciához 500 stad. régi neve' Bascara.

Artenay, kis vs Francz. Orsz. Loire oszt. 1500 lak. Itten jó kések készítetnek.

Artern, falú Mansfeld Grófs. nak Szász Királysághoz tartozó részében, Unstrut partján; 355 házokban 2680. lak. számlál. Baromtartással és pálinka főzéssel foglalatoskodik. Szomszédságában vagyon egy só akna, melly esztendőnként 30,000 darab,

Digitized by Google

és sok aprósót is nyújt, azonkivül 1 festőércz föld, mellyben az igen ritka mézkő találtatik, 's végtére haszontalan pipaföld.

Arteys, nagy fó Sibiriában, melly Ob fóba esik; majd egy mfd szélességü, 's minden helységeket, mellyeknél elmegyen Septemberig áradásával eltakarja.

Artham, nagy vs Asiai Turcomannia tart.ban.

Arthes, vs Fr. Orsz. alsó Pyrenaeuszoknak oszt. melly 163 ház. 2080 lak. számlál.

Artimino, Villa Ferdinanda, mulató kastély egy dombon nem messze Pratotól, Arno fónál, Hetruriában, Fran. Orsz. volt Arno oszt.

Artiscus, fó Thraciában, Hebrosba szakad.

Artobriga, l. Lauffen vs.

Artlenburg, l. Artelnburg.

Artogna, völgy Olasz Orsz. Olonna oszt. Lom. Vel. Kir.

Artois, Comitatus Artesiae, azelőtt Grófság Fr. Orsz. ban, Flandria és Picardia között; 84 □ mfdeken 340, 000 lak. számlál. Ezen Tartomány Lys, Canche, Scarpe, Aa, Deule, Laquette, Meldo vizektől 's több mesterséges fóktól hasittatik. A' klimája elég hives és nedves; a' földje általjában lapos 's gabonával, komlóval, lennel, répamaggal, gyümölcscsel és rétekkel bővelkedő; fa nélkül szükölködik; a' juhtartása szembetünő. Találtatik itten köszén, torfa, salítrom, malom, köszörülő, és épitésre való kövek, márga, mész 's t. ef. Lakosai atyafiak a' Belgákkal. A' keresetre czélzó iparkodás nem olly eleven mind az előtt; készítetnek ugyan mindenféle gyapjú materiák, takarók 's t. ef. de nem legendő számban, a' legjelesebb kézimívek' productuma a' gyolcs. Ez, meg gyapju, gabona, komló répamag, répaolaj, marha, baromfi, fagyú 's t. ef. nagy számban vitetnek ki. Mostan Artois legnagyobb része a' Calaisi tengerzug oszt.; kisebb részei Nord és Somme oszt. hoz kapcsoltattak.

Artomagan, Oramagon, egygyike a' tolvaj szigeteknek, hová a' Spanyol hajók menni szoktak, midön Mexicoból a' Philipi szigetekbe eveznek. Tulajdona az ittszületteknek.

Artonne, vs Fran. Orsz. Puy de Dome oszt. 1000 lak.

Arts, l. Ars.

Artus, eggyike a' Sorlingi szigeteknek, Hiberniának ellenében.

Artzberg, vár és mvs Culnbachi Her.ben. Cseh Orsz. szélin, Eger vsától 2 mfd. jó vas bányával.

Artzen, kerület és mvs Weser vizénél Hammeln és Lemgow között Calenberg Her. ben F. U. Braunsweigi H.

Aru, Ru, Királyság Sumatra Szigetnek keleti részén, mellynek Sultánja Atschinnak alattvalója. Földje alacsony és tele mecsárokkal, és erdőkkel. Szultánja közönségesen Aru kis szigeteiben tartozkodik, mellyek néhány mfdre Rekan torkolatjától távol vagynak.

Aruba, egy az Antillai szigetek közül, Amerikában, eddig a' Hollanduszokhoz tartozott. 6 mfdre távol esik Curassaotól. Nevezetes a' lopva való kereskedés által, melly innét uj Granadával üzetik.

Arucci, vs Hispania Baticában.

Digitized by Google

Árun, hajókázható fó Angol Sussex Grófs.ban, melly S. Leonhardi erdöben ered, és 3 mfd. Arundel alatt a' Brittus tengerbe esik, hol általa egy rév formáltatik.

Árunda, l. Runda, Hispaniában.

Árundel, helység Angol Sussex Grófs.ban, nem messze Arun fónak torkolatjától. Lakosai hal és fa kereskedésből élnek, 's a' fát többnyire a' királyi hajócsináló piaczokra talpokba öszveköttve viszik. Az ide való várnak az a' jussa, hogy Birtokosát első Grófnak és Angol Pairnek nevezhesse a' nélkül, hogy a' Királyi kinevezést elvárja.

Árundel Hooft, fok Angol Sussexi Grófs.ban, délfelé nyulik a' Brittus tengerben.

Árundeli Márványok, Marmora Arundeliana, vagy Marmora Oxoniensia, régi felülrásokkal ékesített márvány darabok, mellyeket Howard Tamás, Arundeli Gróf 1627-ben Görög és Olasz Országokból Angliába általhozott, 's az ő Unokája Howard Henrik 1667 az Oxforti Universitásnak ajándékozott. Hátra vagynak még csak 130 dárabok, mivel a' polgári háborúkban sok elrontatott.

Árupinum, vs Japidiában. Liburnia.

Árva, meredek hegyen épült hármos vár Magy. Orsz. Árva Várm. mellytől Árvai Urodalom, 's maga a' Várm. is nevét nyerte. A' Huszsziták tól és Rákócziaktól sokat szenvedett. A' Zichi Urodalom a' várban lakó Praefectus által igazgattatik.

Árva, fó Árva Várm. melly öszkor és tavaszkor Twerdosintól alkalmatos a' talpokon való hajókázásra, 's Kralowán alatt Vág fóba szakad.

Árva Várm., határos napkeletre Galicziával és Liptó Várm.; délre Liptó és Thurócz Várm. nyugotra Trencsén Várm. és Austriai Sileziával, éjszakra a' Kárpát hegyekkel. Nagysága 37 □ mfd. hosszabb mint széles. Hegyei: a' havas Babjagura, és Beszkéd, nagy mohos fenyőfákkal; és Rovu, Bubov, Rozudetz, Chots, Pilszkó, és Szesztrts. Fóvizei, Árva, melly a' Várm. gyét ketté hasítja és Kralován, 's Sztankován közit Vág vizébe foly. Tovább Parnitza, Jelesnya, Cserna, és Bela, és Sztudena. Savanyó vize Djerova majorságnál. Levegőjé jó, földe sovány, de még is árpával, zabbal, ikriczával (rozs nemű gabonával) krumplival, és lennel böven szolgál A' farkasok, zergék, medvék, rókák, nyulak itt nem ritkaságok. Birkákkal is bövelkedik; mvsa 5, faluji 96, pusztája 3, a' Szepesi Püspöki megyéhez tartozik. Lakosai juhtartással foglalatoskodnak, 's nevezetes sajtot készítenek, kiknek száma 77,655 kath. 8,586 evan. és 410. zsidókból áll. Nagyobb részént só, zab, gyolcs és baromkereskedésből és juhtartásból élnek. Nevezetesek még az új, Árva vizén parttol partig terjedő ív forma fa hidjai.

Árve, fó Fr. Orsz. volt Montblanc oszt. melly Faucigey Tart.ban ered, 's nem messze Genevától Rhoneba esik, 's Sabaudiát Geneva tart.nyától elválasztja.

Árverni, jeles Gallus nemzetség, fő vsok volt Nemossus (Clermont).

Árwangen, l. Aarwangen.

Digitized by Google

Arweiler, l. Arwiler.

Arwenack, erös vár, melly Falmouth nevü kikötöt Angol Orszmak Cornwal Grófságában védelmezi.

Asymandus, fő Isauriáb. kis Asiában Anemurium és Arsinoe között.

Arxleben, l. Erxleben.

Arzano, vs Fran. Orsz. Finisterrei oszt. 4150 lak.

Arzan-Rum, l. Erzerum.

Arzberg, mvs Bajor Országi Main kerütében Rösla mellett, 2 mfd. Egertől, 158 házaiban több mint 1,200 lak. számlál; vagynak bőr fabr.fonó, szövő mühelyei, erős bányászatja, jeles kőbányáji, sok mész kemenczéji jó mesterségei, mint p. o. bábsütő, timár, bognármühelyei, 's t. ef. kereskedik lisztlánggal, 's timsö aknája is vagyon.

Arzen, mvs egy Superintendentiával Hume és Weser fónál, Vesztfália' Alleri oszt. vagynak 127 házai és 1 sárga réz mühelye.

Arzeniorum opp. Thospha, Erzen, vs nagy Armeniában Tygris vizénél.

Arzerum, l. Erzerum.

Arzew, l. Arseo.

Arzi, vs Nápoly Orsz. Basilicata Tart.nyában.

Arzignano, Arx Lanae, jól épült és népes hely Chiampo és Gua fők között, Olasz Orsz. Bacchiglione oszt. jó gyapju kereskedése vagyon.

Arzilla, (35° 20′ É. Sz.) kis helység eldőlt fallal, és kis révvel Afrikának Fetz királyságában. Lakosai, kik Maruszok és Zsidók halászatból és dohánytermesztésből, mellyet Guineába eladnak élődnek.

Arzlin, csekély falu alsó Stiriában, a' Tudós Popowich születés'helye.

Arzos, fl. fó Thraciában, Propontisba foly, és vs' ugyan ott.

Arzua, kis vs Spanyol Orsz. Galiczia Tart.nyában Compostella és Mondovedo között.

As, legkissebb aranymérték, mellyekből 15 egy árpaszemet, 's 46 egy aranyat, ér fel; 2) a' patikai font, melly 12 onszból, vagy 24 latokból áll.

Asad-Abad, jeles vs Persiában, Irah Azam tart. Hamandhoz egy napi járás.

Asafi, Asfi, Saffi, kis vs Marokói Abda' Tart.nyában; vagyon réve és kéveset érő vára, mellyben néha a' Királyi Herczegek laknak, Portugalliával való kereskedése gabonában áll.

Asam, Asem, l. Ascham.

Asanek, bizonytalan eredetü nemzet Asiai Orosz Bir.ban; most már csak néhány familiákból áll, Usolka fónál, melly Tassewába esik.

Asbach, nagy falú Veszlfáliának, Werra oszt. Eschwegei ker.ben Floh nevü Kantonjában. 3. köszörükövekkel, 2 aczélhámor, aczél 's vas olvasztó mühelyekkel, 's 2 örlőmalmokkal.

Asbach, mvs Austria' Ens alatt lévő részében, Bécsi erdő felett fekvő negyedben, plébániával.

Asben, kis csak nevezetéről esméretes Szerecsen Királyság, közép Afrikában Nigritia Tart.nyában, északnyugot felé Haussától.

Aseatidas, l. Caldas.

Ascania, igen régi herczegített Grófság Halberstadti Her.ségben, neve vagyon a' régi 's elromlott Ascani vártól, melly nem messze A-

Digitized by Google

scherslebentől Wolfsbergen fekszik. Azután birtoka a' Vesztfáliai Királynak Saale-oszt. Halberstadti ker.ben.

Ascension, kis Portugalliai Sziget, a' Brasiliai tengerben, Déli Amerikában, 24 mfdre Rio Janeiroi Capitaniától, egy jó révvel.

Ascensionis, v. *Ur'mennybe menetelének Szigete*, (7° 57' É. Sz. 3° 41' K. H.) Guinei Sziget, nyugot délfelé Guineától az Atlanti tengerben. Ez csupán egy iszonyú, 's rettentő sziklából, mint régi tüzokádó hegynek maradékából, melly talán néhány ezer esztendők előtt itten dühösködött, áll. Vagyon majd 1 1/2 órajárása általjában, 's 6. mfd. a' kerülete, de annyira emelkedik a' tenger szine felett, hogy 10 órányi távolságból látszassék. Eggyetlen egy foka zöldellik, 's azért zöld hegynek neveztetik. A' többi része fekete 's rozsdaszinü sziklákból áll. Ha a' partokhoz közelít valaki annál szörnyübb a' tekintete, 's az egész part hasonló némelly temérdek vasnak döledékeihez. Ezen csalatkozás támad az olvadt sziklák formájából, mellyek mint láva a tüzokádóból kifolytanak és külömbféle formák alatt egészen a' tengerig terjednek.

Ascerade, l. Ascherade.

Aschа, szép kis vs boldog Arabiáb. Asiában, a' Persiai tenger öbölnél.

Asch v., *Aschа*, mvs Cseh Orsz. Egeri ker.ben Asch patáknál, melly innen nem messze ered, és Elster fó vizébe való bémeneteleig több olaj ós papiros malmokat hajt. — Vagynak benne 425 ház. 2,500 lak. egy kat. Templommal, és Postaházzal — Gabona termése rakf. földialmája és kendere jobban terem. — Lak. jobára lennel, gyapjúval és pamuttal foglalatoskodnak.

Aschach, Aschau, szép mvs Bajor Orsz. a' Duna alsó kerületében, hasonló nevü fóviznél, Lincz felet; Gróf Harrachhoz tartozik. Vagyon szép kerttel diszeskedő Palotája, és kisded szőlőhegye. — Lak. vászon és fa kereskedésből élnek. Ez a' környék Aschau szegletnek neveztetik.

Aschach, Fóviz Bajor Orsz. ban a' Duna kerületében Nyugotról kelet felé folyik Hartkirchennél a' Dunába szakad. —

Aschaffenburg, Schafnaburgum, (Asciburg) Mainczi Választó Érsekhez, utóbb a' Frankfurti nagy Her.hez most Bajor Orsz.hoz tartozó Her.ség; magában foglalja: 1-ör az úgy nevezett Mainczi Fő Praefectusságot Asciburgot, melly ez előtt a' legnagyobb volt, megkissebbedett Main part' bal részén fekvő több részeinek elvesztével, és igy a' mostani kiterjedése mintegy 12 □ mfdre, népsége pedig 30,000 mégyen. 2-or. Az Aufenau Lohr, Porcelten, és Klingenberg Uradalmait, mellyek Main vizének jobb partján fekszenek. 3-or. Az Orbe Uradalmát, melly Ész. ról Hanau Grófság mellett fekszik. 4-er. Az előtt úgy nevezett Aura Vürczburgi uradalmat, ez a' Rinek Grófságnak Ész. részét teszi, Orbe mellett fekszik, 's Aura, felső 's alsó Sinn helységeit foglalja magában. — Ez a' Her.ség 21 □ mfdre terjed ki, és 70,500 lak. számlál, jó és termékeny földe van, főkép a'

Digitized by Google

gyümölcsökkel nevez. — Fő vsa

Aschaffenburg, (Asciburg), Main mellett fekszik. Aschaff fóviz torkolatjától nem messze, Frankfurt vsán, felül 5 mfdre; 560 ház. 6,400 lak. kal alsó és felső Oskolával, Lyceummal, Káptalannal (melly 1809-ben a' Regensburgi Érseki Templom Főkápolánjává neveztetett). Fő törvényszékkel, papi nevelőházzal, phellioplasticai gyüjteménnyel (az az: cserfából faragott kisded környékekkel, emléjelekkel, épületekkel, mellyek a' természetet igen híven ábrázolják), rajzoló és remeklő iskolával bír. Lak. szántást kertészséget timárságot hajókázást kereskedést, és főkép a' fával való kereskedést üzik. Szomszédságban vagynak ama' gyönyörű Schönebuschi 's Schönethali kertek. Hires X-dik században élt Lambert Historikusnak honnja.

Ascham, Aschem, Asam, Asem, független Rajáhnak alávetett Orsz. India vég részein, Bengale, Tibet, Tiperach Orsz. és Ész. ról Birman Ország egy része köztt. Az Europabéliek nem mehetnek oda, és innen nagyobb része ismeretlen, két részre osztatik-fel, Éjszakira t. i. melly Uttarkulnak neveztetik; ezt a' részt Butantól Duleh és Landah hegyek választják-el. A' Déli résznek, neve Dakschinkul, ez a' legszebb és legtermékenyebb része ezen Orsz.nak, több fóviz hasítja által. A' többiek közt Dhonek és Burramputer a' legnevezetesebbek, mellyek igen termékeny és népes Szigetet kerítenek, ez tágas és gyönyörű tartomány, diszeskedik kies mezőkkel, bokros helyekkel, gyümölcsös fákkal, illatos füvekkel, plántákkal, jó szagú vad virágokkal 's t. ef. Az egész Tart. Garrow hegyekkel eggyütt 1,500 □ mfdből, és 2,000.000 lak. áll. — Éghajlatja főkép' télen kemény; a' hegyek' sokasága és nagysága miatt. — Termési ezek: pizáng, narancs, czitron, ananász, tengerbaraczk, granátalma, kókusdió, bors, areka fa, nádméz plánta riskása 's a' t. A' fóvizekben arany és ezüst, a' hegyekben vas és ólom találtatik. Az állatok Országából Pézsmák, Elefántok, Lovak, selyem bogarak a' nevezetesebbek. Mives Lakosi jeles selyem materiát készítenek, bársonyt is és Tautbandot (ez selyem materiának egy neme), mellyből sövenyt és sátort csinálnak. — Lakosi olaj színüek, igen faragatlanok de jó katonák, puskát nyársat, nyilat hordanak. Az Indiai Braminok' Religiójokat követik, de nem olly szorosan, mind Ganges innenső partjainak Lakosi. Kereskedést is üznek főkép méregölővel, és gumival; Fő vssa Ghergong.

Aschan, l. Ajan.

Aschapsk, Rézfabrika Perm Orosz Helyt. 160 ház. vagynak, 424 mester gazdáji, 1,700 dolgozó parasztjai. Esztendőnként általszállit 7,000 font rezet, és 9,000 font rúdvasat.

Aschau, l. Aschach.

Asché, kis vs Fr. Orsz. Dyle oszt. kis vs 3,770 lak.

Aschenberg, Aschberg, szép he-

Digitized by Google

lyen fekvő örökös jószág Holstein Hercz.ben Plön tavánál 1 kis mértföld Plöntől Gróf Rantzauhoz tartozik.

Aschkerade, Letti nyelven Aiskraukle, vs a'Lieflandi Helyt. Europai Orosz Bir.ban egy feldült várral Dwina mellett.

Aschermitwoch, Hamvazó Szerdának nevezzük az első böjti éjszakát követő Szerdát, mellyen a' Római Anyaszentegyház régi szokása szerént, homlokunkat szentelt hamuval hinti, hogy ezzel emlékeztessünk Poenitencziát porba és hamuba tartani.

Ascheron, Caspium tenger' fél szigete Baku Chánságban, melly a' Persiai Birodalomhoz tartozik, 25 naphta, avagy kőolaj veremmel, ezek mindennap kimerítettnek; egyike ád 50—80 fontot, a' legtisztább verem 500 fontot. Az olaj a' Cháné. Ebben a' környékben van az úgy nevezett Tüzes Mező, hol nem csak éjszaka láthatni több helyen lángot, hanem nappal is, ha a' föld egy keveset fel-ásatik. Sok nyomorúlt emberek épitenek itt kalibákat, a' Timárok pedig itt örökös és Szent Tüzet tartanak.

Aschersleben, Ascharia, Ascania, vs és Föhely Halberstadti ker. a' Vesztfál. Saale Oszt. köfallal vagyon körülvéve. — Vagynak 5 kapuji 1 Luth. 1 Ref. és 1 Kath. Templ. 1 Gymnasiuma 2 Ispitálya a' Catharina intézetje 33 Prebendákkal. Elisabeth intézetje, 1 szegények' háza. 12 viz és olaj malma, 2 Kallója 3 Téglaháza és 8,270 lakosai a' kiknek fő élelmek serfőzésben áll, és bajhordorocz vagy flanér kidolgozásában, nem külömben kalap csinálásban. A' marha nevélésben és földmívelésben igen serények, homokos kövek és köbányák is találtattnak. — Hajdan Aschersleben Ascaniai Grófságnak Fő helye volt, itt volt ugyan azon uraságnak lakó helye, de ezt 1319-ben elvesztette.

Aschis, Kel. Persiai Chorasan Tartományának kis helysége 3 napi járás Machmedtől, itt nemzettetett egy Pásztortól ama' hires Schech Nadir.

Aschmir, Azmer, Agimere, Észak nyugoti tart.nya a'Rasbuttentia Statusnak elsőbb Indiában, 's a' Marattáknak adófizetője; többnyire kövecses, de czinnel rézzel, sóval, 's márványkövel bővelkedik. — Lakosi igen serények, és munkások, Fő városa.

Aschmir (25° É. Sz.) régi nagy és nevezetes város szép kellemetes völgyben fekszik, kőfalakkal, és Tornyokkal körül van véve, vagyon pompás Kastélya, a' házai is nagyobb részént jól vannak épitve, de uczáji igen keskenyek. — Legnevezetesebb itt a' Kogea Mondi Mahomedánok' egyik szentjének sírja, ez egy pompás épületből áll, mellyben három márvánnyal kirakott udvar vagyon, ezeknek a' harmadikában, melly szebb a' többi kettőnél vagyon a' Szent' sírja, ehez sok búcsú járások tétettnek. — A' városon kivül vagyon egy tava, melly mellett Schach Jahan Császár szép mulatságos ékes nagy épületeket épitte-

Digitized by Google

tett. — A' Kir. Palota Kelet fele négy tornyokkal van megerősittve, ezt Schah Akbar Császár épitette, a' Pokhar nevü Szent tó vstól nyugot felé több épületekkel van körülvéve, és a' ferdők' könnyebségek miatt, kő lepcsökkelel készitve, ezen ferdőbe, az úgy nevezet Bor holnapban igen számos vendégek jelennek meg minden felől.

Aschmunin, vs Egyptomban, a' Minie' Kaschefságban, Nilus bal partján — E' várost sok fazekasok lakják, láthatni még itt a' régi Hermopolis szép maradványit.

Aschnagar, vs a' Keleti Persiának Kabulistan Tartományában, ott fekszik, a' hol Behat vize Indusba folyik-be.

Aschraff, Ny. Persiának Masanderan Tartományában hajdan egy paradicsomi hely volt; ama' híres Schach Abbas Királytól számtalan nagy költségekkel épittetett, de a' mult század zürzavarjai ezt a' helyet annyira emésztették el, hogy most egy falunál egyébb ezen a' helyen nem áll.

Asciano, falu egésséges forrással a' közép tenger Francz. osztályában.

Asciuburgus m. Slésia és Cseh orsz. köztt fekvő hegyek.

Ascoli, Asculum Picenum, S. Anconitanum, (42° 51′ 24″ É. Sz. 31° 14′ 15″ K. H.) nagy 's a' régi szokás szerént erősitett vs Pápa' Birt. a' volt Tronto' osztályában, egy dombon fekszik, Tronto és Castellano fóvizek között. — Ez a' vs egy Püspök' széke. —

Ascoli di Satriáno Asculum Apulum, vs Nápoly orsz. Capitanata Tart. egy Püspökséggel. Itt verekedtek Pyrrhus Királlyal Curius, és Fabricius CC.

Asel, Essel, nagy Tó Smäland Svéczia Tart. hossza 3 □ mfdre mégyen — több apró szigetek vannak benne, mellyekben, sok vas szer ásatik, és ki is dolgoztatik. —

Asele, Asele, avagy Angermansland Lappmarknak Főhelye, 1 Fő Templommal, és 1 Oskolával — Itt vásárok tartatnak. l. Lapland.

Asfax, l. Sfax.

Asfi, l. Asafi.

Asfun, hajdan vs, most falu felső Egyiptomban Nilusvölgyében, fekvése irtóztató töredékeken van, hihető hogy ezek ama' régi Aphroditopolis vsából maradtak.

Asgar, tart. Fetz orsz. Afrikában; Cebu nevü fő áltfolja, Arabok uralkodnak benne, de a' Maroccoi Cs.nak adóznak.

Aschborn, Falu Angol orsz. Derby Grófs. Dowenél, vannak baromvásári, sajttal kereskedik.

Aschburton, falu Angol orsz. Devon Grófs. a' Londoni út mellett fekszik, melly t. i. Plymouthba visz, gyapjuval bővelkedik. Ez a' helység Angol orsz. 4 czinbányás helységi közül az eggyik, itt tartatnak a' bányászást illető pörökről törvények; most már nem igen szembe tünő ez az elsőség, mivel a' czinbányák romlásban vannak. Közel innen van ama' látni méltó Lydi viz-zuhanás.

Ashby de la Zouch, falu Angol orsz. Leicester Grófs. a' lovak tartása híres.

Asi, Asius, fő Pápa' birtok. ban, Tiber oszt. az Appenini hegyekről jön, és Orvietto

Digitized by Google

mellett Tiberissel eggyesül.

Asiago, (45° 52′ 41″ É. Sz. 29° 10′ 56″ K. H.) vs Olasz orsz. Bacchiglione oszt. 9000 l. kik szalma kalapokkal és szalma pántlikákkal olly nagy kereskedést üznek, hogy esztendőbéli jövedelmek 600000 for. felmégyen.

Asia, Azsia, a' föld 5 részei közül eggyik, kiterjed hosszában 42°—208°ik, és a' D. 9° — 78 É. Sz. Határos Nyugotról Europával, ettől egy részen Ural hegyek, 's Don vize által elválasztatik; közelebről határos Asovi, 's a' fekete tengerrel, Jenikali, 's Konstantinápolyi útakkal, Marmora tengerrel, Dardanelle tengerzuggal, Ægeum, 's közép tengerrel, Asiát Europától elválasztó folyókkal, Afrika mellett Suez földnyakkal, 's az Arabiai tenger öblével. Délről az Indiai Oceannummal. Keletről az ugy nevezett csendes v. keleti világ tengerrel, és Bering v. Cook tengerzuggal, melly Asiát Amerikától választja el. Északról pedig az éjszaki jég tengerrel határos. Nagysága 763208 □ mfdekre terjed ki, ennek nagyobb része a' mérsékelt éghajlat alatt fekszik, 's igen kis része az Ész. hideg éghajlat alatt, nagyobb része a' forró éghajlat alatt, u. m. a' déli Arabiának fele, India' innenső 's túlsó része, China déli része, és a' kel. Indiához tartozó szigetek. Természetes tehát, hogy ezen roppant Földrész tartományi, fekvések 's helyheztetések külömbségére nézve külömböző éghajlattal birjanak, közönségesen szólván egy Geog. szélesség alatt Europával, hidegebbek, mellynek oka közönségesen a' belső tengerek' szükölködése, sok hegyei, mellyeket hó borit szüntelen, a' tartományok magos helyheztetése, és a' tartományok' mivelésének szük volta. Déli részeiben u. m. Persiában és Arabiában a' lakosok szörnyű melegséget szenvednek. Asiát körülvévő tengerek jeles öblöket formálnak. Az Indiai nagy tenger (Ocean) melly India felső része 's Afrika köztt fekszik, Arabiai tengernek, a' két Indiai fél szigetek közt, Bengali tengeröbölnek, és keletről a' tulsó India, nyugotról China közt fekvö része Chinai tengernek neveztetik, Africa és Arabia közt az ugy nevezett Arabiai tenger öblöt, v. veres tengert, Persia 's Arabia közt a' Persiai tengeröblöt, a' tulsó Indiának kel. tengerpartjánál Siam, és Tunkin öblöket formálja. A' nagy tengeren van Korea tengeröble, Japani, Ochotski és Kamcsatkai tengerek, Anaridi tengeröbölel különös részekben. A' jégtenger legnagyobb öblei Obi és Cari tengerek. A' tók Asiában számosak, 's a' következök legnagyobbak: Caspium, Baikal, Aral, Saisan, Balchas, Tschani, Kokonor 's a' t. Számos források is szakadnak Asiában, 's hatalmas folyammá nevelkedvén, ömlenek a' világ' minden részei felé, kivált észak és dél felé. Észak felé nevezetesek Ob, Irtisch, Jenisay, Lena 's a' t. Dél felé: Indus, Ganges, Burremputer, Irabatti, Lúkian, Menam és Menamkom, kelet felé Hoangho v. a' sárga Kiang avagy a' kék folyóviz, Amur, Amu pedig 's Sir Nyugot felé szakadnak Aral tengerbe

Digitized by Google

tengerbe. Ezeken kivül itt folynak Indigirka 's Kowima a' jégtengerbe, Anadir a' Kamcsatkai tengerbe, Euphrates és Tygris a' Persiai tengeröbölbe, Volga pedig és Ural Caspium tengerbe. A' föld' részei között Asia bir legtöbb hegyekkel 's hegységekkel. Siberia' belsöbb környékein van Asia' hegysorának középpontja Bogdoola, innét terjed dél felé egy nagy havas hegy Mussart. Ezekre következnek kel.'s dél felé Kantel Contaisse, és Belur hegyek; mellyekkel délről Indiai, kel.ről Chinai hegyek, nyugotról Hendukusch v. Hindu, 's a' Gauriai hegyek jönnek öszve; ezek közzül Ny.ról származik egy hegyláncz és megy Persia' keleti részére, egész Araratig. Ész.ról Kaukasus, Ny.ról Taurus ez délről a' Syriai 's Arabiai hegyekkel vagyon öszvekapcsolva. Bogdooolától a' nagy Altai Kel. felé nyúlik mellynek mintegy folytatási a' Saján, Almás v. Jablonoc 's a' Stanowoc hegyek, az erös Changac hegyek pedig egy dél kel. kigörbülést teszsznek. Az Ural' hegysége, melly a' jeges tengernél veszi eredetét, Caspium pedig 's Aral tengerek közt végzödik, Bogdooolával egybe vagyon kapcsolva kis Altai' Dél kel. felé futó ága által. Fö törzsökéből erös ágak jönnek ki egész az Indiai Ocean' síkjáig külömbféle nagyságok alatt, 's a' tengerben kinyúló fokok mellett végzödnek, mellyekből ezek a' leghiresebbek: Cap Comorin, v. az elö India' délszegletje: Cap Romania v. a' tulsó India 's Asia egész száraz földének szeglete; azészak-déli szegletek Ost Cap és Thsha Kotskoi. Asia' legmagosabb hegyei tartattak a' világ hegyei közt legrégibbeknek, és 15,000 lábnyi magosságúak. De már híven elmondják Geographiaink, hogy magosabb hegyek is vagynak Asia' hegyeinél, t. i. Cordiller Amerikában, ezt mai napig legmagosabb hegynek tartják a' föld' hátán. — Asia mindenféle földü 's termékenységü tartományokat foglal magában, az Ész. 's közép Asiában igen sok helyek vagynak, mellyeket részszerént a' természet tett kopárokká 's terméketlenekké, részszerént míveltetnek. Legjobb, de még sem Europai mivelésü a' déli Asia; melly leghasznosabb 's legdrágább termékeket szül. Legnevezetesebbek a' Plánta-országból ezek: riskása, füszer 's Patikához tartozó szerek, herbaté, kávé, ságo, faolaj, festék 's több más fák' jeles nemei. Az állatok országából: pézsma, elefántcsont, teveször, sokféle drága börök, gyöngy 's selyem. Az ásvány' országából: arany, réz, czin, drága kövek, 's fél drága kövek, salétrom, tinkál 's ambra. — A' földmívelés közönségesen szólván nem üzetik olly szorgalmatosan, mint Europában, de ellenben a' marha nevelés közönségesebb, föképp a' pásztori életet viselö népeknél. — A' bányák, az Orosz részt kivévén, igen ritkán míveltetnek. A' lakosak 300—500 milliomra mennek, sok fö nyelveken beszéllenek, 's következendöképen sok fö nemzeteket tesznek: u. m. Törökök, Tatárok, Görögök, Syrusok, Örmények,

Digitized by Google

Arabok, Persiaiak, Indusok, Tibetanusok, Malayiták, Birmanok, Siamiták, Anamiták, Chinaiak, Tscherkassiták, Georgiaiak, Mongolok, Kalmukok, Koreaniták, Japoniaiak, Finnusok, (kikhez tartoznak Wotjákok, Tscheremiták, Tschuwanok, Morduischok's a' t.) Samojedenek (Ostjákok, Korjákok) Kamcsatkiak, Aleuták 's Kurilok. Ezekhez tartoznak még több ismeretlen népek, u. m. a' kel. India szigetek' régi lakosai, közelebb pedig a' Zsidók, hajdan Asiának nevezetes népe, most oltárát, földjét vesztette, gyülevész a' világ' minden részein, és sok Europaiak, főkép Oroszok kel. Asiában. Színekre nézve 's formájokra 3 részre osztatnak az Asiaiak; u. m. Kaukasusiakra Ny. Asiában, Ob 's Kaspium tenger 's Ganges fó mellett; ezek fehérek, piros orczájúak, hosszú, gyenge 's setét barna hajúak; 2-or Mongoliakra, ezek sárgák, kevés és kemény hajúak, szemhéjok bémetszett, orczájok lapos, és részszerént félre csüggő. Asia' többi részében az India tenger szegletig Malayisták (ez a' 3-ik neme a' lakosok' formájokra nézve) vagynak; ezek barna színűk, vastag 's fekete kondor hajúak, széles orrúak és nagy szájúak. Asiában mind a' 4 fő Religió uralkodik, legtöbben még is Muhamedanok, a' kik nem csak déli Asiában egész Chináig; hanem a' közép 's Ész. Asiában is elterjednek; Siberiában a' Pogány hit uralkodik, 's követői Szamaniaiknak neveztetnek. A' Lámai pedig a- vagy a' Schigemuniai a' déli Asiában Ganges tulsó felén, főkép pedig a' közép Asiában és az Ész. rész keletében. A' Braminok főkép az innenső Indiát lakják. A' Tűz imádók pedig Persiát. Keresztények majd minden felekezetben találtatnak; ezek többnyire Görög vallásúak. Zsidók pedig többnyire Török orsz.ban, a' Kaukasusi földnyaknál, Indiában és Chinában. — Asiának sok helyei 's nagy kerületü tartományai az Europaiakat uralják, a' kik jobbára az Europai uralkodás mód szerént kormányozzák őket. Itt az Oroszok legnagyobb részt birnak, t. i. Siberiának a' száraz földön legnagyobb tartománynak Urok, 's innen jön az, hogy Orosz birodalom természetes nagyságára nézve, minden egyébb bir.mat felülhalad. Asiának többi részei, több apróbb bir.makat formálnak, ezeknek nagyságok 's politicai méltóságok külömbféle. A' többi közt legnagyobb a' nagy Chinai bir.lom, méltán neveztetik úgy, mert az Orosz birodalom után nagyságára legelső. — Asia birodalminak országlás-módjok többnyire erőszakos egyedül uralkodás, (despotica), mindazonáltal Arabia 's India népe ezen uralkodástól ment, és Patriárcha országlás formával él. Asia északi és közép részében a' nép többnyire pásztori életet él, 's lézzeg a' föld színén; része még is barom-nevelésből, része földmivelésből, sőt mesterség, 's kereskedés-üzésből is táplálja életét. Fő helye Asiának, ha a' mesterségek' 's kereskedés' virágzását veszszük, a' déli rész. Mennyi-

Digitized by Google

re mivelt ezen rész? csalhatatlan bizonysága az, hogy az Europai hajók innen hordanak ki minden len, gyapju, pamut, selyem, bör, arany, ezüst, porczellán 's többféle munkákat, bizonyítják ama' számtalan portékák, mellyeket a' hajók szállítnak Europába. A' tengerek' legnevezetesebb kikötö helyei: Smirna, Basra, Dschidda, Maskatte, Surate, Madras, Kalkutta, Batawia, és Kanton. A' legnevezetesebb kereskedö városok, Aleppo, Buchara, Orenburg, Irkurczk és Kiachta. Maga a' természet választotta el Asiát északi közép és déli Asiára. A' éjszaki Asia magában foglalja a' Kurili és Aleuti szigeteket: Kamcsatka, Siberia, az Orosz Perm, Orenburg, Wiätka, Kasan, Simbirsk, Pensa's Saratow, Astrachan 's Kaukazia Helytartóságait. A' kösép Asia pedig Kaukaziai tartományokat, Tatár országot, v Dschagatey 's a' Mongol országot, Tungusiát az az Amurlanddal 's Korea félszigettel eggyütt. — A déli Asia foglalja magában: Az Asiai Török orsz. Arabiát, Parsiát, Innensö 's tulsó Indiát, Tibetet, Chinát, 's Japant, a' déli 's Kel. szegetekkel együtt.

Asia, (kis) l. Anadoli

Asigliano. kis vs Vercelli mellett Piemont Sesia osztályában, 3160 lak.

Asinacus s. öböl Messeniában Görög orsz. most Koroni tengeri öböl.

Asinara (Zanara, Herculis in. 41° 5′ 40″ É. Sz. 25° 27′ 19″ K. H.) sziget a' kézép tengeren Sardinia szigete E.Sz. részére esik, kerülete 10 □ mfd, Pásztorok és halászok lakják, mert igen jó marha legelöje vagyon, a' köröskörül lévö tenger pedig halakkal bövelkedik, 's nagy tekenös békákkal. Ujabb idökben Tinhal fogó hely készittetett itt el; igen jó kikötöje vagyon mellyPorto Escuelának neveztetik.

Asino vs Dryperek földén Argosban az Argivusoktól elpusztíttatván, mivel a' Lacedemonokkal tartottak, ezektöl Messeniában lakhelyet, melly Asine nevet viselt nyertenek. Asine vs volt Lakoniában is Gythion és Taenaros között.

Askerode, kis vs Lifland Orosz Helyt.

Askersund, Arkesund, kis vs Nerike Sveczia Tartom., a' Wetter tónak éjsz. végin. 700 lakosokkal jó kikötöhellyel, sokat behozó gabona termesztéssel hasonlóképen itt sok szegek, 's tobák készittetnek el, és ezekkel kereskednek. 1776 esz. Jun. 6-án az egész vs elégett.

Askordos, fó Pieriáb. Macedoniában, Erigon vizébe ömlik.

Askra, Helikon hegyén épült hely, Hesiodus' honnja.

Aslan hely a' Krimiai pusztákon, az Europai Orosz Bir.ban Tauria'Helytartóságában.

Asling, Jesenize Mvs Weisenfelsi Urasághoz tartozik Karniolia tartom., Száva mellett fekszik szép tájékon magas havas hegyek között, sok bör 's sok gyapju készítménnyel. Innen nem messze vagynak márvány és vasbányák.

Aslonne vs Fr. orszag' mind a' ket Sevres osztályában, 2000 lakosokkal.

Asmire, Asmer, vs Bando orsz. Nagy Mogul bir. Asiában, jó

Digitized by Google

kereskedéssel.

Asne. l. Esne.

Asola, erös kis város Aust. Lom. Vel. Kir.ban Chiese fóvize mellett fekszik, nem messze azon helytöl a' hol Chiese Oglioba béfoly. 4000 lakosokat számlál.

Asolo (45° 47′ 37″ É. Sz. 29° 35′ 18″ K. H,) régi vs 4500 lakosokkal Musone fóviz mellett való dombokon fekszik, Lomb. Vel. Kir. vagyon régi, hegyen épült vára; ezen tájékon sok gyapju 's selyem munkák találtatnak. Itt láthatni még egy Római vízcsatornának maradékit.

Asopus, fó Boeotiában, Peroe, és Thennodon vizeket magába vévén, Oropopnál a' tengerbe foly.

Asow, (45° 6′ É. Sz. 56° 58′ K. H.) kereskedö vs a' Kozákok tartományában a' fekete tenger mellett, de az Orosz Jekaterinoslaw Helyt. hoz tartozik, fekszik a' Donnak egy ág' béfolyásánál a' feljebb említett tengerbe, egy nem mély kikötövel, és 3800 lak. a' kik közzül legtöbben halászok; a' kereskedés ezen vsban igen csekély.

Asowi tenger, (Palus Maeotis) a' közép tenger'északról felkelö része; Kaffa' útja által egybe vagyon kapcsolva fekete tengerrel, vagy az úgy nevezett Jenicali v. Cimmeriai Bosphorus által (Bosphorus Cimmericus), hossza 400 Orosz mfdre terjed, szélessége pedig 60—140-re. Télen jég fedi.

Aspang, Urodal. 's Herczegi mvs Ens alatt lévö résznek a' Bécsi erdön alatt lévö negyedben Trasenbach mellett, egy Bányász oskolával, és 1 kath. Plébániával.

Asparn, Uradalmi mvs 's palota Austriában Ens alatt lévö részének Mannhart alatt fekvö negyedben Hena mellett, plébániával és 182 házokkal.

Asparn, Aspern, falu Austriában, Ens alatt lévö részének Manhartsberge Duna mellett nem messze Bécstöl 1 Plébániával és 106 h. Ezen helyet örök krónikába jegyzé Károly Fö Herczegnek Napoleon Császárral való véres ütközete Majus 21 's 22-kén 1809-ben. Ezen falunak általellenében fekszik a' Dunáb. Lobau szigete, ezen csináltatott az 1809-diki báborúban Napoleon Császár rettenetes sánczokat.

Aspe, szép völgy Francz. orsz. Pyrenaeusok alsó oszt.ban ásvány forrásokkal; föhelye Accons.

Aspe (38° 33′ É. Sz. 16° 6′ K. H.) vs Spanyol Orsz. Valencia tart. 5000 lak.kal.

Aspect, vs Francz. orsz. felsö Garonne oszt. 3500 lak.

Asper, török ezüst pénz, 2 1/6 fillér. 120 tészen egy piastert, az az: 2 for. 4 krt.

Asperen (Aspera) vs E. Belgyiom orsz.ban Maas torkol. oszt. Lingen fóvizénél 737 lak.

Asperg, Ludvigsburgi ker.nek Würtem. Királys. erösége, rakva örökkel 's foglyokkal. A' hegy alját hasonló nevü mvs fedi 1230 lak.kal.

Aspermont, régi idökben Graubündenben tartomány vala, mellyet többen birtak, de ezek még 1272-ben Churi Püspökségnek eladták ezt a' tartományt. Ezek' ülöhelyek vala a' már régen elhagyattatott vár Aspermont. Most ezen Urasághoz tartozó helyek 2 részre osztatnak fel, az elsöhez 10 Tanácstartó helyek tartoznak,

Digitized by Google

másikát az Gotteshausi Szövetség állatja. Most csak 1 □ mfdre mégyen, 2500 lak. és 13000 for. jövedelme jön. A' Lünevilli béke után az Olasz Respublicához kapcsoltatott.

Aspern l. Asparn.

Asperosa, az előtt Abdera Thraciában, vagy a' mai Rum-Ili Europ. Török bir.ban fekszik, csekély helység 1 Görög Püspöknek lakhelye.

Aspeytia, kis vs Spanyol orsz. Guipuzcoa tart.ban Urrolánál fekszik.

Asphaltites l. Holt tenger.

Aspido, Aspis, folyóvíz Pápa Birtokaiban melly Musone fóvízzel eggyütt Loretta vs nak általellenébe a'Velenczei tengerbe foly.

Aspis, kis sziget Argolis körül Görög orsz.ban.

Aspra, Casperia, helység Pápa' birt. Olasz orsz.ban Aja vizénél, Tivoli és Terni között.

Aspremont, az előbbi Grófs. 's palota Lotharingiában, nem messze Mecztől a' mostani Francz. ország' Mosel oszt.ban, a' nevezetes Aspremont familiának eredőháza, ezt 1803-ban Reckheim 14000 jövedelemmel eggyütt elvesztette, ennek helyrehozására 13150 for. jövedelmü Bandt Apáturságot kapott Gróf Metternich részéről.

Aspremont, a' néhai Limburgi Herez.ség vidéke ettől a'Lüttichi tart. egy része által el volt választva, Linden Grófokhoz tartozott, a' kik innen magokat Aspremontnak írják, Francz. orsz. Ourthe oszt.hoz tartozott, most E. Belgyiomban esik.

Aspremont, erős vár Francz. orsz. Montblanc oszt.ban, Chamberytől 1 mfdre esik.

Aspres, vs Francz. orsz. Alpesek felső oszt.ban, hegyek közt fekszik Argensontól 2 mfdre.

Aspronise, sziget Europai Török bir.ban, Kapudáni Basához tartozik.

Assa, erőség Joniában egy kis szigeten Cephalonia mellett.

Assagat-Schoogat, l. Gemeinhegyek.

Assaile Rideau, l. Azay.

Assassinek' tartománya, l. Arsacidák tart.

Asse, nagy erdő Westfáliában.

Asso, kis fóvíz Westfáliai Herczegség' Mark' Grófságában, Lippébe foly.

Asseburg, régi leomlott vár a'volt Westfáli kir.ság'Oker oszt. Braunschweig ker.ben. Innen veszi eredetét az esméretes Asseburg' nemes nemzete Westfáliában, Thuringiában Magdeburgban, Halberstadtban's Mansfeldben. Hegyéből mai napig márványkő vágattatik ki.

Asseburg, új Asseburg, régi romlott vár Wesztfália Saale oszt.nak Halle kerületében.

Assel mvs; Bremei szabad vshoz tartozó, Kedingeri ker. ben, Elbe vizénél.

Asseli-Sand. sziget lakosokkal Elbe fóban Westfalia' alsó Elbe osztályában.

Assen, Fő vs E. Belgiom' felső Assel oszt. Drente tart.ban Horendiep patak mellett, 600 lakosokkal. Itten vagyon egy 5 mfdnyi hoszú mesterséges folyó; melly Zwart folyón keresztül Zuyder tengerbe folyik, 10. esztendőkig 1780-ig dolgoztak rajta.

Assen, helység és vár Báro Galenhez tartozik Münster Herczegségben Pruszszus bir-

Digitized by Google

tokban, fekszik.

Assena, l. Asna.

Assenagok v. Azanagis, népség a' Saharai pusztán Senegaltól nem messze.

Assendelft vs E. Belgyiom orsz. Zuydertónak oszt.ban 2,90 l.

Assenede, (51° 13' 4" É. Sz. 21° 25' 12" K. H) vs E. Belgyiom orsz. Schelde osztályában 3120 l.

Assenheim, vs Vetterauban HanauMünzberg Grófs.banNidda és Wetter fóvizek egybe folytában, SölmsRödelheim, Isenburg Wächtersbachhoz tartozik közönségesen.

Assenheim, vs Donnersberg osztályában 3.440 l.

Assens Asznes szép kis városka Fünen Daniai szigeten, a' kis Napkeleti Tengernél Oden tavától 4 mfd. Kikötő helyén sok gabona 's más portékák szállíttatnak. Az általjárás Assens fähre vagy Aaroesundfährebe 2 mfd. tészen.

Asser v. Assergur, kis város és igen derék Eröség Ész. Indiának Maratták' országa Nyug. részében, vizzel körülvéve, 's azért járhatatlan hegyen, szép 's termékeny tájékon.

Assera vs. Vera folyó vizénél Macedoniában.

Asserim, Portugalliai eröség, köszikl án épült Cambaya orsz. Nagy Mogul bir.ban, minden Portugalliai szállásoknak védelme.

Assiante, Assinte Tonauwach orsz.ban Afrika' arany partján, 75 mtfdre esik a' parttól, hegyes és erdős, 's annyi arannyal bír, hogy a' Kir. Palota ajtai arannyal vagynak béfedezve, 's a' vásárokon leghitványabb eszközökért aranyt adnak. A' kir.nak 3000 asszonyokból álló háremje vagyon, 's egy olly bányája mellyből a' Sklávok közül kinekkinek naponkint 6 lat aranyt kell hoznia. Az Assianiták üztek az Europaiakkal kereskedést de más népek' közbejövetelek által a' kereskedés egészen félbenszakadt, mivel ezek a' Jövevények' minden általmeneteleket megtiltottak. A' Lak. jó katonák 's bálvány imádók. A' Királyhoz több népek tartoznak egészen a' Voltáig p.o. Aquambo Országa s. a. t.

Assignat, Fran. orsz. változtatásában sokszor hallott szó; papiros. pénzit jelenti az ollyannak a' mellynek az orsz. jószágává nevezetett jószágai zálogúl szolgáltak; ezen papiros tehát azon jószágokhoz való just foglalt magában.

Assim, jó helység Guineának arany partján; itt a' Portugallusok telepedtek le.

Assim'shire, Skirassisi., Assisium, tart. éjszaki Scotiában, grófi czimmel.

Assin, Itys, fó ész. Scotiában, északi tengerbe foly; azon nevü vssal, és grófsággal.

Assime, Hollandus kastély Guineáb.Afrikában.

Assinibyták Assinipoilok, a' szabad Indusok' törzsöke északi Americában Winipigtónál.

Assinipontac. Neve egy népnek Canadában Ész.Amer. ennek a' népnek nincs Királya 's egészen szabad.

Assinte, l. Assiante.

Assisi, Asisium. (45° 4' 22" É. Sz. 30° 15' 13" K. H.) város (Trasimeno volt osztályban most ismét régi ura alá került, ez a' Római Pápa) 4000 lak.kal Egy Püspök' lakhelye az idevaló nagy Templomban melly 3 egymásra épített templo-

Digitized by Google

mokból áll Assisiai Sz. Ferencznek a' Barátok szerzőjének sz. teste tartatik fenn. Ehez és innen 1 mfdnyire lévő Templomhoz Sz. Maria Portiunculához v. Madonna degli Angeli sok búcsúk tétetnek. A' vs minden részein gyümölcs fákkal rakott dombok vagynak, ezeken bor, olaj 's mandola terem, a' vs közepin több kis fóvizek folydogálnak, imitt amott láthatni a' legszebb mulatóházakat.

Assiut, Assuth, Siut Esna vs felsö Egyiptusban Nilus Nyu. részén, attól 1/4 órányira mesterséges dombon áll egy meredek' hegy mellett 25000 lak. ezek közül 500-án keresztények, vagyon itt egy Káptalannak 's a' Copti Püspöknek lak helye kereskedik fökép opiummal, egy mesterségesen elkeszült fóviz Nilus víze' egy részét ide hajtja 's ezen egy szép Gothicus munkával elkészült hid vagyon — Itt feküdt valaha Lycopolis vsa — Ezen környék' hegyeiben igen nevezetes barlangok vagynak, mellyekben Szálákat Kamarákat sírjeleket találni.

Association, Portoga, sziget ész. Amerikában, Magazila sziget áltellenében, jó révparttal, Anglusoké

Assoko, Fő vsa 's üllöhelye Fog' partján helyheztetett Issini orsz. Királyának felsö Guineában, egy szigetben fekszik Suerro fó vizénél, a' tengertöl 1 mfdre esik, 200 h. és 1200 l.

Assomptio, Assumtionis Civ. fő vs a' Spanyol déli Amerika' Margareta szigetében 14000 l.

Asson vs Francz. orsz. alsó Pirenaeuszok' oszt. 2490. lakosokkal.

Asson Osong egy az Asiai tolvaj szigetek közül.

Assuan, Essuan, (24° 45' É. Sz.) a' régi Syene, Egyiptomnak dél felé utolsó szembetünő városa, Nilus keleti részén, általellenébe fekszik Contre-Syene, most Garbieh Essuan ezen két városok között Elephantine szigete fekszik — Úgy tetszik hogy mind a' három vs valaha egy volt, igen sok külömbféle emlékeztető oszlopok láttatnak itt, az Arabiai omladékok egy köszíklán Kelet felé együvé vagynak olvasztva, ezek alatt Romai oszlopok vagynak, minök Elephantine szigetén is találtatnak. A' régi vs helyét most egy nagy falu foglalja el — A' város maradékiból már nincs más hátra, mint egy kis Templom' egynehány oszlopi, mellyeket az utazok csillagvisgáló toronynak tartanak. Itt vagyon Nilus fónak elsó vizzuhanása. Assuanban vagyon egy Kaschefnek lakhelye.

Assumtion, la Assumptione, Assuncion, Fő vs Paraguay Spanyol tart. ban Déli Amerikában Rio de la Plata Vicekirályságban, Paraguay fó bal partján körüle igen alkalmasan lehet vasmacskára vetni a' hajókat, melly által a' kereskedés 's cserélés igen megkönnyebbül egyébaránt idontalanul 's rosszúl épült vs, uczái görbék 's egyenetlenek; lakosi mint egy 500-ra mennek, a' kik jobbára Spanyolok, Szerecsenek, 's Mulattok. Hajdan a' Jezsuiták klastromával, most egy Püspöknek lakhelyével 's audientiával dicsekszik. A' Spanyolok többnyire a' városon kivül

Digitized by Google

laknak tágas 's gazdag majoraikban. Lakosai közzül sokan gazdagodnak meg a' Buenos Ayresből Potoziba való külömbféle jószágok'általszállítása által.

Assumtion, egy a' Mária szigetei közzül Asiában egy még 1786ikban nem nyugvó tűzokádó heggyel.

Assungiova Usuntsiova mvs. Europai Török Birodalomban, Adriopolistól 2 napi járás Assum folyóvizénél, egy nevezetes vásárral.

Assuth l. Assiut.

Assweiler, Mvs és vár Lűczelstein mellett Francz.orsz Alsó Rajna oszt.

Assynt Point, Hegyek közép Skocziában tenger' partján Sutherlandi Grófságban 50° 14′ 30″ É. Sz. alatt.

Asta, Asturiai fóvíz Spanyol orsz.ban, Villa Viciosa mellett a' tengerbe foly.

Astabat, nagy 's jó épített vs Turkomanniában Aras fóvize mellett Asiában a' Persiai határok mellett, jó borárol és Ronas gyökerekről hires, ezekkel kereskedést üz.

Astachar, vs Farsistan tart. Persiában, Bendomir fónál.

Astafort, vs Francz. orsz. Lot és Garonne oszt, 366 Házakkal és 4140 lakosokkal.

Astakák, l. Ostyákok.

Astará, gyönyörű vs Nyug. Persia Chilan Tartományában, Caspium tengernél.

Asterabad, Astrabad, Asterabad (44° 51 É. Sz. 70° 5′ K. H.) elég tágas 's népes tengeri 's kereskedő vs Nyug. Persiának, Masanderan tart. nyában a' Caspium tenger mellett, közel ama' helyhez, hol Korgán fó ezen tengerbe szakad. Dió, czedrus, 's cyprus fák kerítik: Kadscharok lakják, az az: szökevények, a' Török tartományokból, 's más országokból kibujdosók, kiket Sach-Abbas vezérelt íde. Nagy kereskedést űznek, kivált az Oroszokkal.

Astarinsk, tart. Persiában; 1731.ben az Oroszoktól megvétetett.

Asten vs Fran. orsz. Rajna' torkolatja' oszt.ban 2280 lakosokkal.

Astfeld; plébániás helység Goslar nevű kerül. Óker oszt.ban Wesztfáliai királyságban Harcz hegy alatt 's Schlüper partjánál 80 h. és 500 lak.

Asti Asta Pompeja, (44°, 50′ É. Sz.) 25° 50′ K. H.) jeles régi város Lom. Vel. Királys. nem messze Tanaro 's Borbotól, 21220 lak. egy váracskával 's Püspökséggel, kereskedést üz Gabonával, Borral és selyemmel.

Astigi Romaiaktól gyarapított vs. Snigulis (Genil) fónál, Bacticastis p. most Ecya.

Astjaga. Mvs, és főhelye a' 7 községeknek Olasz ország' Bacchiglione osztályában.

Aston fó Jantama orsz. bold. Arabiában; Bassorán alól a' Bassorai Golfóba foly.

Astorga, Asturica Augusta, régi békeritett város Spanyol orsz. Leon tartom.ban Tuerto fóvizénél 3500 Lakosokkal, egy Püspökkel, 9 Betegházzal, 's egy régi várral. 1810-ik esztendöben Aprilisben Abrantes Herczegtől megszállatott ez a' vs 's meghódoltatott.

Astrachan, Astracan Nagy tart. Asiai Orosz. Bir.ban; határi az Europ. Orosz bir. Circassia, Caspium tenger, és a' Szabad Tatár orsz. Kelettől Nyugotig 150 és Déltől Északig 125 mértfdekre

Digitized by Google

terjed, kerületében 10, 410 mfd. 1,017,050 száma lakosinak a' vad nép nélkül, mert az Oroszok, Tatárok Tseherkaszok's Kozákokon kívül 50000 erre való Kalmukok és 30000 való Szeresenek vagynak. Ez a' szárazföld valaha Tatár Királyság volt, de 1554-ben Czár Iván Wasiliewitsch által meghódoltatott, és ez időtől fogva öszve vagyon kapcsolva a' Nagy Orosz Bir.mal. Ural egy ága, t. i. a' Gemeini hegységek, északról dél felé terjednek-ki. — A' fő folyok: Volga ez áradási által a' körül lévő földet termékenyé teszi, ebbe Sarya folyik, Don Manitschal nyug. 's Ural kel. határokon, Kuban, Kuma ez nyári időbe homokos völgyekben merül; Terek 60 mfdnél messzebb foly, Malka és Suka Terekbe folynak. Vagynak itt szinte sok sós tavak is p. o. Bassinkoe Kobilicha, Malinse, Bogdo, Grasnoe. s.a.t. Éghajlatja inkább meleg mint hideg főkép nyáron, ekkor a'ReaumurTherm. 56° megy fel, és csak a' nagy szelek által mérsékelhetök, e' mellett az éjszakák hidegek. A' tél nagy hidegsége 3 holnapig tart, erre olly szaporán következik a' tavasznak melege, hogy egynehány nap alatt minden zöldül 's virágzik; Az ősz rövid's igen kevés nedves napjai vagynak, közönségesen itt igen ritkán esik vagy havaz, azért a' kertek machinák által öntöztetnek, és ez az oka hogy a' lakosok nem igen üzik a' földmívelést; gabonájokat többnyire Kazánból veszik. A' Kaukasus Hegyek' hosszában levő pusztákon, a' levegő igen ártalmas. A' fótól távol lévő helyek pedig sósak szárazak fanélkül szükölködök, szálló homokkal bé vagynak fedve, és só hártyával behuzva, ebből nedvesebb időkben sós tavak képzeltettnek. A' folyók partjain lévő térség termékeny és gyönyörű, a' többieket felyül halladja a' szép Tereki környék. Termési ezek, Fű, (sokszor 2 Réfnyi hosszusága) és innen jó a' legelője, szodaplánta, timár és sárgafák, vad mandola, kapor, cseresnye, oliva, dinnye, tök, ugorka, édesfa (főkép Volga partján) Spárga tengeri retek, bor, selyem, pamut, ökrök, lovak, szamarak, kecskék saigak (kecskék' neme) földinyulak, pézsmák, tevék, bivalok, fáczányok, pelikánok, tarantelpókok, tekenös békák, halak (főkép tokok, ezek' ikrájából vagyon az esméretes bécsinált halikra), kö és tengeri só, natrum, timsó, salétrom, hegyolaj, nyúlos földolaj 's a' t. A' lakosok' fömunkáji marhanevelés és halászás, készítenek szinte bagariát és szattyánt, chagrint, sappant, selyem 's gyapjú munkákat s. a't. Astrachán és Kislár vsok legnagyobb kereskedést üznek. Az egész tart. 3 helytartóságra osztatik fel u.m. Astrachánira, Kaukasusira, és Szaratowira az első 6107 □ mfdeket foglal magában és 119,115 lak. A' fő vsa *Astrachan* (46° 12. É. Sz.) egy az Orosz bir.lom legjelesebb vsi közül, Petersburgtól 214 mfd. a' Caspiumi Tengertől pedig 7 mfd, Volgában lévő

Digitized by Google

Seicza szigetnek domborodásin fekszik nagy kerületű vs, 3800 h. és 30,000 l. kik között vagynak Németek, Anglusok, Francziák, Olaszok, Svekusok, Örmények, Georgiaiak, Görögök, Persák, Buchárok, és Indusok. Az új épületek téglából vagy homokköből épültek, az uczák nincsenek kövel kirakva, és azért esős időben nagy a' sár. A' régi Tatár vár egy hegyen fekszik, ormóval elkészített kőfalból áll; magában foglalja a' Görög nagy Templomot, és az Érsek' Palotáját. A' vsnak vagynak Görög, Tatár Örmény, Cath. és Luth. templomi, és egy Zsidók' Sinagógája, A' vs előtt vagyon az úgy nevezett Paulus ispitálya, ez egy jó elkészített szegények' házával öszve vagyon kapcsolva. Hat Monostori vagynak, úgy szinte mindenféle mesteremberi, 12 selyem, 12 félselyem, 81 pamut, 5 saffian, 74 festő fabrikáji, 24 téglaháza, 2 nagy szappanyossági, 1 vasöntője 82 szél, és 130 száraz malma. Az idevaló veres és sárga szattyánok a' Törökiekkel együtt legszebbek. Az Örményekitt legjobban üzik a' buzérfestést és a' pamut-csinálást. A' hajók el készítésében igen serények. Némellyek a' selyem-bogár' és a' füvész-kertek' mívelésiben gyönyörködnek. A' partokon 100 kertnél többet láthatni. Halászatjánkivül nagy kereskedést üz Asia, és Europával, u. m. az említett föld részek' közép helye; a' társaságbéli kereskedők 247 hajókkal birnak, ezek' nagyságok külömbféle. Az Örmények' kezében vagyon a' kereskedésnek fele. A' kalmárok' udvari 1500 kő és 560 fa boltokat foglalnak magokba. A' vs mellett 35 szőlőskertek és több gyümölcskertek vagynak.

Asteria, kis sziget Cephalonia és Itaka között Alalkomenae vssal.

Asterion, fő Argolisban, Akraea és Euboea hegyek között; egy üregbe veszti magát; nyáron kiapad mint Inachos és Kenichos vizei.

Astruna, termékeny völgy Nápoly és Pozzuolo között.

Astrup, kis mváros a' Dán. Möen szigetb. Nyköpingtől 1 mfd.

Astura, sziget Circei és Antium (Monte Circello és Anzo) között; Cicerónak kies majorjától híres.

Astura, romlott hely Campagna di Roma tartom. Pápai birt.ban, attól nevezetes, hogy ama halhatatlan Cicero itt vesztette vala el fejét, és Conradinus a' nevezetes Hohenstauff familiának utolsó maradéka itt fogattatott el 1268-ban. Itt kezdődnek el a' Pontiniai mocsárok, és meszsze elterjednek.

Asturia, Herczegs. kel. Spanyol orsz.ban. Északról Biscaya tengerrel, nyug. Galliciával, délről régi Castiliával, és kelet. Biscayával határos. 240 □ mtfdre terjed ki. Két részre osztatik fel. t. i. Oviedoi, és Santillanai Asturiára. Az egész tartom. igen hegyes és erdős; néptelen. A' Spanyol Korona Herczeg Asturiai Herczegnek nevezetik. Az idevaló hegyekben több ásványokon kívül, szép, kék 's veres festékek találtatnak. Lovai jelesek, nincs is párjok, ha az erőséget 's gyorsaságot nézzük.

Digitized by Google

A' nemesség azt véli, hogy az Istenektől származik. — Lakosi ezen Herczegségnek sokat birnak külső tartományokban is, és sehol sem fizetnek vámot.

Asturok, Asturia lakosi Hispániában, északiak és déliek voltak; arany bányájok, és lovaik hiresek voltak.

Astipalda, l. Stampalia.

Asum, kis tartomány Ajánpartján közép Afrikában Guardafui hegyek mellett. Igen termékenynek mondják, máskint esméretlen, mert az Europaiaktól kikötőhely fogyatkozása miatt nem kerestetik meg.

Ásvány, magyar falú, Győr Várm. szigetközi járásban. Ötevénytől 1 1/2 óra, Duna mellett: aranymosó hely. F. U. G. Sándor és Viczay. Lak. kat. határja termékeny.

Aszaló, népes mvs Borsod Várm. Bársonyos vize mellett, Szendrövi járásban, Szikszóhoz 1/2 óra, F. U. a' Nagy Váradi Káptalan, lak. Magyarok kat. és ref. Határja jó szántó földjeivel, és jó bort termő szőlő hegyeivel gazdag.

Aszár, falú Komárom Várm. Gesztesi járásban, kis Bér Szomszédságában, Komáromon alól 4 mfd. Bakony Erdőnek szélén. F. U. G. Eszterházi, Tatai Urod. hoz tartozó. Lakosi Magyarok, kat. és ref. Tavacskájának a' Bécsbe és Posonba utazó halászok jó hasznát veszik halaiknak frissesítésére. Jó malma is van a' fekete vizen.

Aszód, nagy és népes mvs Pest Várm. ben, igen gyönyörü dombon, Gallya patak mellett, az orsz. úton Baghoz 1, Pesthez 4 óra; egy felséges B. Podmanitzkyhoz tartozó kastéllyal, melly a' mostani izlés szerint épült, igen gyönyörü pénz és természeti drágaságok' gyüjteményével. — A' Szőlőkertek kellemetesek. A' Levegőég jó és egésséges. Itt készítetnek magyar kékre, vagy zöldre festet gyapjuból derék Bundák. Magyar, tót, német, lakosi többnyire Ev. A' kath. nak is vagyon egy templomok, és a' Zsidóknak egy Synagogájok.

Atád, Nagy mvs Somogy Várm. Babocsi járásban, Breznicz-hez 1 3/4 óra. F. U. Czínderi Familia, lak. Horvátok többnyire, 's kat. Sz. Ferencz Szerzetének klastromával, és jó szőlőheggyel. Itt esik Kis Atád is.

Atád, Magy. hely, Somogy Várm. Igali járásban, Kaposvártól 1 3/4 óra. F. U. Jankovich Familia, lak. magyarok, refor. jó földmiveléssel.

Atacama, nevezetes Puszta Déli Amerikában, Peru országban, megemlítik több tudós útazók. Hossza egész a' csendes tengerig terjed ki.

Atacapas, az az emberevők, Indiai nép az Éjszaki Amerikai Státusban.

Atak, egyike az Aleuti Szigeteknek Asiai Orosz Birodalomban.

Atamadaulet, l. Atmath-Duleth.

Atares, Cuba Szigetében egy tengeröböl.

Atarnipe, egy hely igen nevezetes barlanggal az Indiaiaknál Orinoko fó mellett, Amerikában meredek szirtnek aljában, melly temetője egy kiirtott nemzetségnek. Humboldt, tudós utazó, 600 jól megtartott csontvázánál többet számlált fel.

Digitized by Google

Ez megmeg annyi pálmafából font kosarakba vala helyheztetve, 's az Indiabéliektől Mapirnak neveztetik.

Atazo, még most is tüzet okadó hegy, azért is tüzes hegynek neveztetik. Gvatemalában Spanyol Tart. Ejszaki Amerikában nem messze Guatemala vsától.

Atbara, l. Takaze.

Atbara, (a' régi Meroe Szigete) Araboktól t. i. Jahelinek, Schukorenek, és a' prédáló Makrabatoktól lakatott kevesé ismeretes tartomány, Nilus és Takaze köztt Nubiában, több kormányzók alatt, elég termékeny. Itt fekszik a' szép faluval és ültetésekkel körülvétetett Kurgos Szigete Nilus vizében, és ennek által ellenében Dschibbaini hegye; ezen még most is találhatni a' régiségnek némelly maradványait, hihető, hogy ezek Meroe vsából valók.

Athan, Achu, egy a' Negho vagy Andreanow Szigetek közül, Asiai Orosz Bir., egy kikötőhellyel, tüzokádó heggyel, és meleg forrásokkal.

Atella, vs Capella és Neapolis között. Aversától 2000 lépés. Nápoly Orsz.ban düledéki maig fenn vannak. Utóbb Római szállítmány volt.

Aternum, vs és fó, hol most Pescara Olasz Orsz.ban.

Ateste, l. Este.

Atfieh, (Kaschefság), közép Egyiptusban Nilusnak mind a' két részén, ugyan olly nevű fő hellyel, ezen fó viz' jobb partján.

Ath, Anth, (50° 42′ 17″ É. Sz. 21° 26′ 17″ K. H.) kicsiny de rendesen épített vs Francz. Orsz. Jemappe oszt. Dendar fó mellett Brüsselhez 6. Monshoz 4 mfd. 7,600 lak. nevezetes egy jó vászonfabr tól Vasbányái is vagynak. Temploma sok jelességekkel fénylik; most az E. Belgyiomhoz tartozik.

Athamanes, nemzetség Thessaliában, és Epirusban; utóbb Thessaliaknak neveztettek.

Athapusco, tó hasonló nevü tartom.ban Indianiáb. Ész. Amer.ban, hossza keletről Ntig 120 Angl. mfd. szélessége Ész.Délig 20 angl. mfd. sok szigetei vagynak, ezekben nyirfa, fehér mályva, fenyö, kásztor, öz 's t. ef. találtatnak; gazdag pisztrangokkal, csukákkal, sügérekkel és menyhalakkal. Belé folyik hasonló nevezetü folyó, ennek meredek partjain nagy erdőség vagyon.

Athassi, l. Bokhtscha-Adassi.

Athelney, Atheligny, Nemesek Szigete, Sommersetshire Angliában.

Athenae, fő vs Attikában Ilyssus és Eridánus vizénél, sok tekéntetből egyetlen egy a' régi világban; köszíklán állott vára Cekropstól építtetett, azért Cecropiának is neveztetett; a' vs alatta utóbb épült hozzá. Kerülete a' várral eggyütt 70 stadium, azaz több mint 2 mfdnyi nagyságú volt, ha hosszú falait, és Piraeus és Phaleros tenger partjait öszveszámláljuk 6. mfdnyire torjedt. Olly sok ritkaságokkal ékeskedett, hogy leírások maga egész könyvet kívánna. Olvashatni azokat Anacharsis utazásiban, és Junkenak kézi könyvében. l. most Athinia.

Digitized by Google

Athene, vs hasonló nevü Her. ben, Nápoly orsz.ban Tanagro fóviz mellett.

Atherde, Ardre, Ardraht, kis vs Louth Grófs.ban Leinster tart. Hiberniában. Van Széke és Szava a' Parlamentomban.

Atherith, Athenkee, vs Galloway Grófságban Hiberniában.

Atherstone, mvs Werwik Angol Grófs.ban, sajttal nagy kereskedést üz.

Athesis, fó l. Adige, Etsch.

Athiniah Setine, (37° 58′ 1″ É. Sz. 41° 25′ 59″ K. H.) ama régi híres Ahena vsa, Wojwodi ker.ben Livadia Török' tart.ban, 12,000 lak. 3 kikötőhellyel, ezek közt leggyakrabban járatik a' kereskedőktől Porto Lione vagy a' Görögöknél Porto Draco, (a' régi Pyraeus) innen faolajt, pamutot, selymet, bort 's t. ef. vesznek. Egy Görög Metropolita lakja, vagynak benne 5 Moscheák, 1 kath. Templom, több görög templomok és monostorok, 2 görög oskola, környéke ama' hajdan híres Athéne vsának sok dölengő 's elszórt maradványaival bövelkedik.

Athis, vs Francz. orsz. Orne oszt.ban 611 ház.kal és 3260 lak.kal.

Athlone, Fövs Irlandiai Roscommon Grófságban Connaught tart.ban igen gyönyörü a' fekvése, Schannon fóvize két részre osztja, de a' köhíd öszvekapcsolja. A'vs eggyik része Westmeathoz tartozik. Lakosai 7000; vára, kaszárnyája derék; kereskedik torfával, 's angolnával egyedül.

Athol, tart.mány Pert Grófságban közép Skocziában.

Athos, m. hegy Akte félszigetben Macedoniában.

Athos Monte Santo, az Arabsoknál Dschebel al Kassan v. al Kossus a' Görögöknél ἅγιον ὄρος, innen a' Törököknél Agenoros. Hegység Aegei tenger félszigetén, Contessa tengeröblénél Macedoniában; hosszában 7 mfdre, szélességében 3 mfdre terjedő hegyekből áll, ezeknek legmagasabb teteje az úgy nevezett Athos 6,900 láb magosságú. Kis Asia tengerpartjától közel Eskistanpol mellett látszik. Ezen hegyeket 4—6000 Barátok lakják külömbféle népségből, kik 23 Monostorokban, 300 Cellulákban több remeteségekben élnek nem henyélve, hanem mint ácsok, kőmivesek, materia szövők, kertészek, vinczellérek 's a' t. Minden Monostorban csak 2—3 tanító Barátok vannak, ezek a' Görögöket Isteniszolgálatra tanitják. A' mértékletes élet, (hust soha sem esznek, hanem csupán kenyeret, függét, gyümölcsöt, olajt, halakat, sajtot 's t. e' félét), a' jó levegő, munkásság életeiket sok esztendőkre terjesztik. — A' Portának esztendőnként 12,000 tallért fizetnek.

Athy, kis vs Kildare Irlandiai Grófs. Munster tart. Barrow fó vize mellett, a' hol ez a'fóviz a'nagy mésterges fóval eggyesül, ez által ezen vst Waterforttal és Dublinnal öszve kapcsolja. Egy materia szövése vagyon.

Athyras, Traciában, Propontisba fó viz.

Atienza, Antienza, kis vs Soria Spanyol Tart.ban hasonló nevü hegynél jó sósforrása vagyon.

Atigne, falú, és a' Montene-

Digitized by Google

grinekek' fő helye.

Atina, vs Terra di Lavoro Tar. Nápoly Orsz. 3,780 lak.

Atkarsk, (57° 40′ É.Sz.) ker.béli vsSáratowOroszHelyt.Atkárnak Medwediczába való befolytánál, 660 lak. ezek mindenféle házi fa eszközöket készitenek.

Atlacuja, fő viz Mexicótól nem messze Ész. Amerikában, ehez a' fóvizhez, az előtt a' MexicobéliekViczilipuczlilstenekkel búcsúra jártak, és ezt Ypachnának (sietősút) hívtak, mivel e' mellett többet futottak mint sem mentek.

Atlantis, neve egy szigetnek melly a' régiségben nagy nevü volt, erről azt mondták hogy az Atlante' tengerben fekszik, mivel pedig ott többé nem találtatik, azt adják róla elő, hogy elsüljedt.

Atlanti Tenger, Oceanus Occidentalis, egy része a' Nyugoti avagy az Amerikai Világ tengerének. Az Ész. része egy tengeri hegységig melly Calais szorós tengertől Déli Angol és déli Irland orsz.goknál Neufoundlandig terjed ki, az É. Sz. 50°ig. Ész. Tengernek is (mar del nort) neveztetik. Ugy tetszik, hogy nem Atlas helységtől, hanem inkább a' régi Atlantistól veszi nevezetét. Nevezetesebb szigeti ezek: Keletről Brittus, Azori, Canariai és Capverdi. Nyugotról: Eskimoi, Neufoundlandi és a' Nyug. Indiai. Ezen szigetek' részei ezek: 1). Az Éjszaki és a' keleti Tenger Európában, Biscaya tengeröble Európában, a' közép tenger Europa, Asia és Afrika közt, Guinea tengeröble Africában. 2). Nyugotról Eskimoi tenger ama két nagy tengeröböllel Baffins-Bay és Hudson-Bay. Sz. Lorincz tengeröble, a' Mexicoi tenger, és a' Caraibi tenger öszveségesen Amerikában.

Atlas, hegység melly Afrika Északi részén Nyugotról keletfelé nyúlik, és nagy 's kis Atlasra osztatik fel. A' nagy Atlas (ennek nagysága kissebb mint az Alpes' vagy Appenninus hegyeké) teteje mindég hóval fedett, és lakhatatlan. Alsóbb részei zöldek; árpát termeszt és jó legelővel bír. A' kis Atlas Gibraltártól Bonáig terjed ki.

Atmaden, vs Spanyol orsz. La Mancha Tart. Új Castiliában 2,000 ház. és kéneső fabrikákkal.

Atmath Duleth, Atamadaulet, Főtiszt a' Persiai udvarban, úgymint a' Törökknél az úgy nevezett Nagy Vezér. Az egész orsz. dolgai ennek a' kezén mennek által, többet tesz tollal mint sem karddal, és ez által külömböztetik meg a' Törökök nagy Vezérétől. — Nincs is olly nagyon kötelességiben a' Hadba menni mint a' Törökök Nagy Vezérének, a' kinek élete legkissebb hibáért is veszedelemben forog.

Atollon, a' tengerben kis szigetek' rakása, ha ezek majd egymáshoz vagynak kapcsolva.

Atonguia, mvs Portugalliának Estremadura Tart. 1,300. házakkal és erős várral.

Atoque, kis lakatlan sziget Amerikában Panama tengeröblében. Némelly szerecsenek találtatnak rajta, ezek a' szigeten lévő gyümölcsre, 's marhákra vigyáznak.

Digitized by Google

Atoshjah, v. a' Tüzhely, nevezetes környék Abscheron félszigeten Nyug. Persiának Schirván tart.nyában. Ezen hely' áltméröje 1/7 német mfdet tesz; száraz időben sárgás-kék lánggal ég, 's kénköszagot ereng et. E' szent helynek szomszédjában telepedének meg a' Gueberek, 's vallásoknak sorsosai idő szakaszonként jelennek meg Déli Persiából 's Indiából a' szent búcsúra, hogy az Istenséget közelről tisztelhessék. Ha ezen lakhelyekben tüzre van szükség, mellyeket télben füteni nem szabad, csak papirost kell tenni a' padláson lévő nyilásra, melly papiros a' szent lángnál gyujtatik meg; ez olly tüzet támaszt, melly önként és minden további táplálás nélkül, 's addig tart, míg a' nyilás le nem záratik. A' setétség' eloszlatására kisded lyukat hagynak a' padláson, csöt teszsznek belé, 's felül a' gözöt meggyujtják. Illy világnál dolgoznak az ide való takácsok. Végtére e' tüzzel élnek a' mész égetésére is a' vermekben.

Atrax, fó és hely. Pelasgiotisban.

Atrebates p., híres nemzetség Galliában, a' Rómaiak ellen köz háborúban, 15,000 vitézeket állítottak, fő vsok volt Nemetacum, Atrebates, mai Arras. Idővel Nagy Brittánniában is ált terjedtek: fő vsok volt itt Caleva, Wallingfort.

Atrecht, l. Arras.

Atri, (42° 35′ É. Sz. 31° 38′ K. H.) vs, tulsó Abruzzonak Her.ben Nápoly Országban 5,460 lak. egy meredek hegyen. 1 mfdre vagyon a' tengertől. Egy Püspök Residentziája.

Atripalda, vs tulsó Herczegségben Nápoly Országban Sabbata fó vizénél 4,200 lak. Vagynak Posztófabrikáji vas és rézhámori és szeg mühellyei.

Atsabah, kis vs Afrikában Algiertől egy napi járás; régi időkben egy Püspök' Residentziája volt, ez Stilpejának neveztetett.

Atschara, tartomány az Orosz kormányszék alatt. Caspium tengernél.

Atschin v. *Axim*, tart.ka Felső Guinea' arany partján, ezen partnak 4 □ mfdnyi térségét foglalja el, Apollonia hegységek táján az úgy nevezett kigyófolyó és Manfra hegy köztt termékeny, szabad polgári kormány alkotással bír. Nagy arany kereskedést üz. Fő helye Axim.

Atschin, Aschem, Achem, belső tartomány Sumatra sziget' Ész. felén, 4,000 □ mfd a' nagysága, egy hason nevü erdöben fekvő Residentziái vssal, ennek kerülete majd 2 mfdre megyen, 8000 rendetlen karókból épült és kókuszlevelekkel fedezett házakat foglal magában, jó kikötöhelye van, csak ehez vagyon a' külső kereskedö hajóknak szabad járások, a' többiektől el vagynak rekesztve. Az Országlás módja szoros határok közé szoríttatik az Islam' törvényei által, a' régi szokások által, 's a' nemzet' 28 képviselöji által, a' kik különös Státustanácsot formálnak.

Atschinsk, (56° 20′ É. Sz.) kisded vs a' Tobolszki Orosz Helyt. Tschulymnál.

Atschu, Atschujew, Atschuk, Orosz sziget Asowi tenge-

Digitized by Google

ren Tauriai Helyt. tele mocsárokkal. Főhelye.

Atschu, kicsiny de erős város Kumli Kubán fővizének az Asowi tengerbe folytánál fekszik.

Atsicolos, hajdan Erymanthus fóviz Moreában Pholoe hegyéből veszi eredetét Terczena helységnél, és Dimizana völgyen keresztül folyván Sz. Dimizanatól nem messze Carbon folyóba folyik. Ezen fóban temérdek pisztrangok találtatnak.

Atskvezeire, l. Algier.

Attalagos, régi vigyázó tornyok illyeket láthatni Portugalliában főkép a' Spanyol határokon többeket, úgy szintén a' tenger partokon is. A' vigyázók, meglátván az ellenséget, a' szomszéd őrző seregnek, jelt szoknak adni.

Attalia, l. Satalia.

Attaque, az ellenséges megtámadás, ha pedig betegségekről vagyon a' szó, annak megtámadása értetődik.

Attar, l. Attok.

Attawawas, Souties, Indiai nép Canadában Ész. Amerikában a' felső tengerbe eső vizek' torkolatjánál, Schipiwaerek' egy ága 12,000 hadakozó férfiakat állithat. A' föld mivelésben szorgalmatos és nagy kereskedést üz az Europaiakkal.

Atteln, helység és főhelye egy hasonló nevű kantonnak Paderborn ker.ben Fulda oszt. Wesztfália volt Kir. 191 ház. és 1,060 lak.

Attelnburg, helység Wesztfália' alsó Albis osztályában, Albis fó vize mellett, Lüneburgtól 2 mfd., a' hol egy hidas vagyon.

Attembu, l. Tembu.

Attencourt, falú Fr. Ország' felső Marne osztályában, savanyú vizekkel és vasbányákkal.

Attendorn, kis vs Hessiai Herczegségben Jenne és Bigge fóvizek öszvefolytánál. Régenten a' Hanseai szövetséghez tartozott. 210 ház. és 1.200 lak.

Attenhofen, falú Wittenbergi Ellwangen' ker.ben 126 lak.kal és vasbányákkal.

Attergau, Bajor Salczach kerületének egy darab tart. nya, ebbe van az

Attér tava, 4 mértföldnyi hosszuságú, meredek hegyektől körülvéve, igen jó izü halakkal bővelkedik, a' Hold tengerrel (Mondsee) Ache fóviz által vagyon egybe kapcsolva.

Atti, igen termékeny tartomány a' Felső Guinea' Aranypartján.

Attigny, Antiniacum, város Francz. Orsz. Aisne osztály. Aisne fő mellett. Itt volt Nagy Károly Császárnak Palotája.

Attika, görög tart. Ész.ra Boeotia, kel.re részint Megavis, többnyire az Aegeumi tenger, és Saroni tenger öböl között. Nevét Cecrops vejétől, Akteustól, ki első Királya volt, vagy Krunaos leányától Atystól, Amphiktion jegyesétől vette. Mopsopia és Jonia nevet is viselt. Első lakosi Pelaszgusok voltak és azok is maradtak, a' kemény éghajlat miatt. Első Urok Király volt Codrus haláláig, azután Archontesek, végre Democratica köztársaság alatt éltenek. Fővsok volt Athene. Minden szerencsétlenségök ellenére a' görög nemzetségek közt legtovább maradtanak szabadságok és földök birtokában. A' Macedoniaiak és Rómaiak is

Digitized by Google

ak is becsben tartották az Athenébelieket. Földjök igen hegyes völgyes volt. Erczbányáik, olajok, és mézök híres volt. Mostani neve Livadia.

Attinghusen, mvs Uri Canton. Helvecziában.

Attok, Attar, (33° 6′ É. Sz. 71° 15′ K. H.) régi vs és erőség Keleti Indiának Seiken Status, Panschah Tart. nyában, a' hol Tschenau fóviz Sindbe béfoly, külső városival 3 órányi hosszú.

Attorney, (mond Ettorni), Angliában annyit tesz mind nálunk Prókátor.

Attowai, Attuai, a' Sandwichi szigetek' közül eggyik.

Attowons, v. Cs. titkos tanács a' Birman, or. ban az az 4 titkos ministerek ezeknek nagy befolyások vagyon a' Status dolgaiba. Ők a' Császárnak valóságos titkos tanácsosi, és ezért mindég vagyon szabad bemenetelek a' Cs. hoz, holott ez az első Wuhngienek sincs. Ezeket a' Császár, erdemiket nézvén tulajdon akaratja szerint választja.

Attu, l. Attak.

Attunchocucos, Conhucos, vs Lima Törvényszékb. Spanyol Vice-Kir. ban Peruban a' déli Amerikáb. Truxillo Tart. kénesőbányával.

Attundra, egyike vala azon három részeknek, mellyekre Upland Tartománya Svecziában hajdan felvala osztva.

Atuntuca, Tungri, l. Tongern.

Atur, l. Adour.

Au, falú Bajor orsz. Iller ker. ben Bregenz és Lech fó vizek eredetinél 900 lak.

Au, mvs Bajor orsz. Isar kerül. Abens folyó mellett. 500 lak.

Au, falú Felső Stiriában a' Judenburgi kerületben a' Só-út mellett, 2 vashámorral.

Au, mvs Austriában Ens alatt lévő résznek Bécsi erdő alatt fekvő negy. Lajta mellett 166 ház. és egy plébániával.

Aub, Auw, kis vs Vürzburgi Nagy Her. ben Gollach vize mellett 152 ház. és 1,120 lak. ezek közül sokan czukorsütők. Jó serfözökkel.

Aubaigne, Albinia, (43° 17′ É. Sz. 23° 22′ K. H.) vs 5,611 lak. Fr. ország' Rhone-torkolatjai oszt.

Aubance, fó viz Francz. Orsz. Sarthe oszt.

Aube, Atax, folyó Fr. Orsz. ban Bourgognében veszi eredetét Chatillon sur Seinenél Col d'or' osztályában 2 patakok állatják, mellyek Auberive mellett egybe kapcsoltatnak. — Ezen folyó' kezdetén csak talpak v. szálhajók, Arcis mellett már kis hajók is járhatnak. Ebbe folynak Aujon, Landion, Bierne, Voire, Ravet, Dampierre, Huistre, Erbisse Auge, 's más folyó vizek; és 16 mfdnyi kerülése után Seinébe foly bé. Keresztül mégyen a' tőle nevezett

Aube, oszt. ebben vagyon az úgy nevezett Champagne pouilleuse, 109 □ mértföldeken 240,000 lak. A' földje derék borokkal kedveskedik. Az egész oszt. 5 község kerületekre osztatik fel, u. m. Troyes, Arcis-sur-Aube, Nogent-sur-Seine. Bar-sur-Aube és Bar-sur Seinére. Ezek 26 Cantonokban foglalnak 453 Községeket. Fővsa Troyes.

Aubel, vs Francz. Orsz. Ourthe oszt. 3,070 lak.

Digitized by Google

Aubenas, Alba Helviorum. Albonacum, (44° 37′ 21″ É. Sz. 22° 3′ 10″ K. H.) vs Francz. orsz. Ardeche oszt. 360 ház. és 3,300 lak. a' kik sok gabonát bort és selymet termesztenek, selyem és pamut munkákat készítenek.

Aubenton, vs Aube fóviznél Francz. Ország Aisne oszt. 290 ház. és 1,100 lak.

Aubeterre, vs és erőség Fr. Orsz. Charente oszt. 154 ház. 770 lak. kereskedést üz vászonnal, papirossal és gabonával.

Aubies, vsFrancz. Orsz. mind a' két Sevres oszt. 2,200 lak.

Aubigny, Albiniacum, nagy helység Scarpe mellett Fr. Orsz. Calais tengerzúg oszt.

Aubigny, kis vs Francz. Orsz. Verre mellett Cher oszt. egy rendes várral 280 ház. és 1,600 lak. nagy posztómanufacturákkal és szölö miveléssel.

Aubigny, vs Francz. Orsz. Ardenne osztály. Mezierestöl nem messze, jó bora vagyon.

Aubin, vska Francz. Orsz. Aveiron oszt.

Aubonne, Aula bona, szép vska Waad oszt. Helveziában, gyönyörü tájékon egy dombon Genfi tótól 1 óra. 400 ház. 1,600 lak. és egy várral Ez a' vs a' hires Taverniernek volt vallaha tulajdona szölömüvelést üz.

Auburn, helység Angol Wilt Grófságban, Kennet fónál kenderbársony fabr.

Aubusson, Albucum, (45° 58-19° 45′) vs Fr. Orsz. Creuse oszt. Creuse mellett 595 ház. 5000 lak. szönyeg 's tobák fabr.

Auca, l. Auxa.

Aucaek, vad nép Brasiliában Déli Amerikában, úgy látszik hogy ezen népnek vagy nak némelly zavart ideáji az Istenröl, holott egy illy vad ember megölése után, ennek vérivel a' többiek hálaadatosság gyanánt, a' nap ellen fecskendeznek.

Auch, Fövs Francz. orsz. Gers osztály. régi, nagy, és jeles vs, 8,600 lak. Amphiteátrom forma fekvése vagyon, Gers mellett egy dombon, azelött egy Érsek' lakhelye. Felsö és alsó vsra osztatik fel. Az uczák többnyire keskenyek és görbék mindazonáltal tisztákés kivagynak rakva. — A' legnevezetesebb épületek, a' Fö Templom, és az elött az Érseki Residenczia. A' mesterségek itt nincsenek virágzásban nem is találni itt manufacturákat, kivévén 3 timár és 1 kalapos müheleyeit. A' kereskedés sem igen szembetünö; az osztálybéli Tanácson kivül van mégitten kereskedö tanács is.

Auche, hajdan egy Tartományka Felsö Normandiáb. Francz. Orsz. most az alsó Seine oszt.hoz tartozik.

Aud, Auhd, Audeh, Ajud, Avad, Oude, tartomány az elsöbb Indiáb. Ganges' mind a' két részén (25°—30°) Innen egy része egyenesen más része közvetve az Angoloknak Bengali Praesidenségekhez tartozik. Az egyenesen Angolokhoz tartozó rész foglal magában némelly részeket a' régi Allahabad Tart.ból, nagyobb részit pedig Rohilkundból vagy Rohillasból, Agra és Dehli Tartományok részeiböl. Egy Nabob-Vessir titulust viselö Herczeg alatt vagyon a' ki ezt a' tartományt Brittusoktól mind örökséget kapta 's birja. Fizabad

Digitized by Google

fövsban vagyon ennek lakó-helye. A' környéke ezen tart.nak nagyobb részint termékeny, Tibet, Bengale, Agra, és Bundelgund hegyektől vagyon körülvéve; Gagra és Gumati fó vizek keresztül folják. Duabbal együtt 980□mf.a'kerülete 's 8 milliom ember lakja, kik leginkább indigo termesztésből élnek.

Aude, Audax, kis fóviz Fr. Országban ered a' Pirenaeusi hegyeken Angles falú mellett kel. Pyrenaeuszok oszt. innen hasonló nevű osztályon keresztül foly, Quillant, Allet Limoux't's Carcassonnet nedvesíti, ezek után a' nagy D. Canális mellett foly le Narbonneig, ezen vsnál két részre osztatván egy része meg tartja Aude nevét és Vendre tóban folyik, a' másik része Robine név alatt Narbonnén keresztül folyván a' városon alól Sigean tóba szakad. — Narbonneig nagy hajókat is vihet. Több apró folyócskák folynak bele t. i. Auson, Cesse, Orbien 's t. m. Ezen fó futása 15 mfdre terjed ki. Ezen fó viztől nevezett

Aude, oszt. a' Languedoc' egy részét foglalja magában, s' közép tengernél fekszik 117 □ mfdre terjed ki, 226.000 lak. kal. Hegyes, izacsa, marványköve, 's érczes kutjai vagynak, 4 község ker u. m. Carcassonne, Castelnaudary, Limoux, és Narbonnére vagyon fel osztva, ezek alatt 436 községeket, és 31 kantonokat formálnak. Fövsa Carcassonne.

Audeh, l. Aud.

Audenarde, l. Oudenarde.

Audiencia, Udienza, l. Udienza.

Aue, régi német szó, egy nem messze folyó vizet jelent. A' Dánusok maig is Auenek-nek nevezik a' kis fó vizeket. Ez a' szó még 1). viz mellett lévő termékeny tájékot; 2). mezőséget a' hol jó legelők vagynak; 3). akármino füvel béno t helyet is tészen.

Aue, kis Bánya vs, Saxonia Érczes hegyek' ker. a' fekete viz' Muldeba való befolytánál, 120 h. 1000 lak. 1 vasbányával, gálicz - választó viz és szegfabrikákkal. Nem messze vagyon egy ezüst 's egy czin olvasztó helye, 1 vas és 1 pléh hámora, és fehér agyag gödre, a' mellyből porczellán forma edényeket készitenek.

Aue, fóviz Ranzau Grófság-banHollstein Dánus Herczgs. ered, Elmshornnál hajókázható, Albisba folyik.

Aue, falú és főhelye egy hasonló nevü Cantonnak Eschwege ker. Werra oszt. Wesztfáliában.

Aue, kis fóviz Vesztfáliai alsó Albis oszt. Blumenautól nem messze Leinébe folyik.

Aue, l. Elmenau és Lühe.

Auer, régi német Ur szótól ered melly annyit tesz mind vad, innen jön Auerhahn; Vad kakas; Auerochs; Vad ökör, innen hihetőképen némelly helyek neve is.

Auerbach, kis vs Bajor Orsz. Main ker. ben Vils eredeténél 132 ház. és 1,330 lak. egy számtartósággal A' tájék kövévált dolgokkal gazdag. Itt számos barlangokat is találni, ezek között legnevezetesebb Ruech és Windloch

Auerbach, kis vs Saxonia'Vogtlandi Ker. ben 286 ház. és 2000 lak. a' kik posztókkal és vas portékákkal keres-

Digitized by Google

kednek, ezek a' vashámorokban készülnek el, pamutot és muselint szönnek, és sok hamuzsírt föznek. 1757 Jul. 16-n egészen elégett. Ezen helytől két órányira ásnak Topáznak egy német 's király koronának (königskrone) nevezik, sokkal feljül-haladja keménységében a' Spanyol vagy Cseh köveket, színére nézve pedig a' keletiekhez hasonlít.

Auerbach, falú Silesiában Hirschbergi ker.ben a' kopasz hegy alatt, kobáltgödörrel.

Auersberg, mvs és majorát Grófság Karnioliában, Auersberg Herczeg' várával.

Auersberg, hegy, melly Wittenbergánál 2.953 láb. magosabban fekszik, Saxoniában Eubenstoch mellett.

Auerstädt, falú és nemes jószág Ekartsbergi Uradalomban Saxonia' Thuringia' ker.ben, itt nyerték meg a' Francziák 1806 Oct. 14-én a' Burkusok ellen egy nagy csatát. Ezen falutól vagyon Davoustnak Fran. Marchalnak Eckmühli Her.nek Auerstädti Herczeg' titulusa.

Auerschitz, mvs Morva Orsz. Bruni ker.ben Swarza mellett, Nicolsburg Uradalomhoz tartozik 157 h. és 710 l.

Aufidena, Afidena, vs Sagrus vizénél, Aufinatesek földén.

Aufidus, fó Apuliában, most Ofanto vize.

Aufnow, l. Ufnau.

Aufona, Amvona fó ezen viz választá el a' Római Britanniát a' nemzetitől.

Auge, Algia, kis tartomány Francz. Orsz. Normandiában Seine mellett, most ugyan ezen osztályhoz tartozik.

Augerose, nemes vár és vitézi jószág, a' Pruss. Pomeraniában Anclamtól nem messze, Schwerin Urakhoz tartozik.

Augila, határok közzé szorított szabad vs Barka Tart. észa. Afrikában, Aegyiptus és Fessan között, melly Pascha és Tripoli közt fekszik, Bingazi bey által kormányoztatik. A' lakosok itt csupa Muhamedánok, a' kik az Arabs nyelven kivül Siwacher nyelven is beszéllenek. A' Földeket és kerteket mivelik, marhákat legelnek, karavánokkal nagy kereskedést üznek. A' gabonának itt nincs nagy termése, de annál nagyobb a' Egyip. szilváknak. Az Aszonyok sok gyapju munkákat készitenek. A' Fövs

Augila, igen alacsony házakból áll, ezek is rosszúl vagynak épitve. A' vs tisztátalan.

Augsburg, most Her.ség Bajor Orsz. Felsö Dunai ker. ben. Duna, Iller, és Lech fóvizek közt fekszik, ama régi Augsbur. Püs. bölSz. Cs. Augsburg vsnak vidékéből áll. 45 mfd a' térsége; 118000 emberek lakják. Bajor orsz. Nyug. részében fekszik. Az Eszaki részei síkok és igen termékenyek, a' déliek pedig hegyesek. Abban sok gabona és gyümölcs terem, ebben pedig nagy a' marha nevelés. Az erdöségek, vas és kőbányak itt igen jók. A' legfőbb kézi manufacturák vászonból és gyapjúból állanak. Lech vizen nagy fa kereskedés üzetik. A' Fövsa ezen Herczegségnek

Augsburg, Augusta Vindelicorum, (48° 23′ 35′ É. Sz. 28° 36′ 15″ K. H) Lech és Vertach fóviz mellett. Csak 1806-ban szünt meg szabad vs lenni, midön t. i. a' Rhe-

Digitized by Google

nusi Szövetség fundálása által a' Burkus Király hatalma alá esett, 3670 h. vagynak, mellyek többnyire jól vannak épitve, a' nép száma 28.900ra megy. Vagyon egy Püspöksége egy GeneralComissariussága, főpostája és egy számtartósága. Látásra méltó itt az úgy nevezett Pfalz a' vagy a' régi Püspökök Residenciája, a' kápt. Temploma szép rajzolatokkal, Sz. Ulrich régi apártursága, némelly régi házak mellyek kívülről Fresco festéseivel vagynak kiékesítve, az igen szépen 's rendesen épült városháza régi német rajzolatokkal. A' fegyverház a' Békeségnek colossusi Geniusával; egy igen felséges Kastély, Hercules' Mercurius és Augustus ugrókutjai külömbkülömb helyeken. A' Cath. vagyon Gymnasiumok, Lycaeumok, és Anglicanus Apácza Leánynevelőházok. A' Luth. pedig egy Gymnasiumok és egy Collegiumok. A' lakosok manufacturákkal foglalatoskodnak főkép a' kartonokkal, nem külömben szövésekkel, festésekkel, tükör, arany 's ezüst fabrikákkal. Ezen vsnak sok tudomány és mesterség gyüjteményi vagynak, ezek között sok Római régiségek is találtatnak. Park de Ressource szigetébe Károly Austriai fő Herczegnek egy emlékeztető oszlop tétetett. Gögging kapu előttlévő sétáló hely itt a' legnevezetesebb.

Augskogeo, egy igen magos határhegy Stiriában, Iudenburgi kerület és Astria között, ennél ered egy hasonló nevü patak.

Augst, Kaisersaugst, Augusta Rauracorum, falu Helvecziá Basel ker. és ugyan Basel városától nem messze, igen szép régiségekkel mellyek még a' Rómaiaktól maradtak, Augustus Császár idejében itt a' Rómaiak (Augusta Raurarorum) vst épitettek, ugyan azon a' helyen a' hol most Heidenloch vagyon épitvé. Ez a' vs. 5 Században Atilla hadi serege által feldúlatott.

Augst, Falu Helveczia' Zürichi kantonban, egy igen nevezetes ferdővel.

Augusta (33° 12' É. Sz. 295° 45' K. H.) Fő vs Georgiában Ész. Amerikának egyik szabad Státusában, Amelia szigetén 236 míd Savannah torkolatjától Saltzburgi körny. 100 h. és 600 l. Az Indianusokkal nagy kereskedést üznek. Az ide való kastély mind magát Augustát mind Carolinát védelmezi külső ellenségeskedések ellen.

Augusta, Emerita, vs. Hispániában, Octaviánus C. tól szolgált vitézek által gyarapitatott, most Merida.

Augusta Praetoria, lásd Aosta.

Augusta Jaurinorum l. Turin.

Augusta Vindelicorum város Rhetiában v. Vendeliciában, a' Római vitézek által gyarapíttatott, 's olly ékes vs, hogy Capitoliumi dicsőséget is nyert magának; 's a' tartomány elöljáróinak lakhelye volt. l. Augsburg.

Augusta, volt még Moesiában Svessionok', Tricahinusok, Vagicunok, Veromanduok földén is.

August d' or, Saxoniai aranypénz mi pénzünkben az ujabb, az az 1772-iki 7 f. 30 x. Vál. Czed. a' törvényes 7 f. 30

Digitized by Google

xr 1 1/2 fontot tészen.

Augustenburg, Hercz. Resid. vár Schleszwigi Alsen szigeten. A' vár előtt egy kis Helység fekszik, mellyet a' Herczegi cselédek lakják. Egy Holstein-Sonderburgi Linea veszi ettől az vártól nevét, ebből a' lineából származott az előbbenni Schwéd Korona Herczeg is, a'ki 1810 szörnyü halált halt.

Augustenburg, Mulató vár Schwarczburg Sondershauseni Her.ben Arnstadt mellet Käfernburg pusztavár alatt, mellyet Swarczburg Arnstadt Herczegné a' Braunsweigi házból, épitette; az idevaló Dorothe völgyben szép porczellán készitetik.

Augusti, Tropaea, l. Torbia.

Augusti lucus, 1 Hispania Tarra.ben, l. Lugo. 2) Galliában Vocontiusok földén, l. Luc.

Augustin, fó Georgia tart. Orosz bir.ban azon nevü erösitett vssal.

Augustobona, Augustomana, Tricasses Troecae hol Troyes.

Augustodunum, Bibracte, hol most Autun,

Augustoricum, Lemovices, hol most Limoges,

Augostow, Augustopolis, újonnan épült város Orosz birodalomhoz tartozik 1807 Jul. 9ki békeség szerint, Oroszoknak áltengedtetett a' mostani Bialystok Helyt. ban fekszik, Brebecz fovize mellet, Grodnótól 10 mfdre.

Augustowa, vs Varsói Lomza oszt. hasonló nevezetü tó mellett mellyből Netta ered, 472 h. 1990 l. és egy só házzal.

August-völgye, Völgy Simplon osz. Francz. Orsz. melly egész Montblanc oszt.ig kiterjed, á' hol Aosta vsa benne fekszik. A'lakosi többnyire golyvásak.

Augustusburg, gyönyörü kir. vár, és Hivatal Érczes hegyi kerületben, Meisen tart. Schellenberg, és Tschopa mellet Chemnitz és Oederan közt. Több látni méltó ritkaságokkal gyönyörködtet, a' többi között egy nagy állatkerttel. Schellenberg 200 h. álló vska mindjárt alatta fekszik, és közönségesen Augusturburgnak neveztetik. A' körüllévő falukban minden féle fa szerszámak készitetnek.

Augutine, Angvitiae lucus, berek Italia reliquában, Marsesek földén. Itt tiszteltetett Medea, mivel a' kigyók kivesztésére tanitotta a' lakosokat.

Augwina, l. Agonna.

Auhausen, Falu Bajor orsz. Rezat ker. Wernitz mellett, 186 h. és 400. l. itt hajtatott végbe az Evangelicusok egyessége.

Auhd l. Aud

Aukborough Falu Linkolni Angol Grófságban, egy Római kastély maradékival.

Auklandi szigetek, (50° 40' D. Sz. 166° 25' K. H.) ujonnan u. m. 1809 Esz. talált sziget csoport melly 7. szigetekből áll's a' déli tengeren fekszik, ennek legnagyobbikán igen derék kikötőhely vagyon.

Auleben, mvs az úgy nevezett arany Auében Thuringiában Nordhausen ker.ben Harz oszt. Vesztfláiában.

Aulen, l. Alen.

Aulendorf, vár és mezőváros Königseeg-Aulendorf Grófságban, Vittenbergi Altdorf ker.ben, egy hegyen, melly alatt Schussen vize folyik 850 lak.

Aulet, vs Spanyol orsz. Ga-

Digitized by Google

taloniában Viguerie déli határin Fluvia fóviz mellet.

Aulette, Olette vs Francz. orsz. kel. Pyrenaeus kerül. 1000l. és meleg ferdőkkel.

Aulnay, vs Fran. orsz alsó Charente oszt. 1000 lak.

Aulps Aups Alpium Urbs. vs Francz. orsz. Var oszt. 2950 l.

Auma, vska Saxonia királyságban Neustadti ker. hason nevű fóviz mellett, melly Aumától nem messze ered, Weide mellett Weidával egygyesül, és innen Elsterbe foly 250 h. vagynak, pamut és gyapju fabrikái.

Aumate Albamala, kis vs alsó Seine oszt. Francz. orsz. Bresle fóvize mellett 1710 l. és jó manufacturákkal.

Aumeen, v. Ameen kel. Indiában egy fő visgálónak neve, a' kinek kötelessége külömb dolgokat általvisgálni és rendbe szedni.

Aumignon, Dalmanion, fóviz Fran. orsz. Somme oszt. ez Peronne fölött Sommével eggyesül.

Aumond, Falu volt Francz orsz. Weser torkolatja' ker. czukor 's porcellán fabrikával Wesertől nem messze.

Aunah, jeles fővs Aunahok tart. Sklavok' parján felső Guineában. Volta fóvíz torkolatjánál, az Aunahok főkép halászásból élnek.

Auneau, Aunus, kis vs egy régi várral Francz. orsz. Eure és Loire oszt.

Aunis, Pagus Alarensis, tart. Francz. orsz. ez azelőtt különös General Gub. tett, Atlanti tenger mellet fekszik Poitou és Saintogne közt, 40 mfd a' kerülete, itt a' revolutió' ideiében 151000 nél többen laktak. Klimája mértékletes. Legnevezetesbb folyói Charente és Sevremortaise. — A' földe nagyobb részint lapos de belől száraz, gabona, bor, 's gyümölcs itt igen jól terem. Fa nélkül sem szükölködik. A' marha nevelést is jól üzik. A' Tengerből sok sót nyernek. Ez a' tart. Saintognéhoz tartozott, és ugyan ezzel egy sorsra jutott. Aunishoz tartoznak Rhe, Oleron és Aix szigetek. Most az alsó Charente oszt.nak egy része.

Aupa, fóviz Szileziában, hótetőn ered, Aupengrundon Albis vize keresztül fut, és Jaromierznél Cseh orsz. egybe kapcsoltatik.

Aupa (nagy 's kis) 2 faluk amaz 334 h. emez 147 h. eggyütt 2330l. Königgraczi ker. Cseh orsz. Aupa fóviz mellet.

Aups, l. Aulps.

Aurach, Nagy a' Bajor Rezati ker ben, közel Claus Aurachhoz eredt, és Erlangennél Regnitzbe fó viz.

Aurach, (kis) fó Bajor orsz. Rezat ker. melly Weinsbachnál ered 's Roth-Aurach mellett Regniczbe szakad.

Aurajoki, fóviz-Finlandiában Aho mellett Bothni tengerőbölbe omlik.

Aurana, Urana nagy falu hasonló nevü tó mellet, mellynek nagysága 12 □ mfd. Dalmátiában. A' régi Ura. nától 1 Olasz mtfd. Melly a' Templáriusoknál egy nagy Priorság vala, ezeknek omladéki maig is látszanak. Még az Ali Bég kertjéből is látni némelly maradékokat.

Auras, vs alsó Sileziában Breslaui Herez. ben Oder mellett 86 h. és 690 l. Dohányt termeszt; és hamuzsirt föz.

Auras, v. Auress, Hegységek Algier Statusában, nagy kerületet foglalnak-el, többnyire igen termékeny, és igen sok Breberok, avagy Kabylok lakják, mellyek

Digitized by Google

egy részt függetlenek.

Auray, (47° 40′ É. Sz. 14° 40′ k. H.) vs és kikötőhely Fran. ország' Morbihan oszt. Morbihani tengeröböl mellett, nevezetes tengeri kereskedése vagyon, és az előtt híres bucsú járások tétettek az ide való Sz. Annához.

Aurburg, igen erős és magos Hegykastély, Inn fóvize mellet Bajor orsz. Inn ker. 1. 1/2 mfd Kuffsteintól.

Aure, kis fó, Normandia határán, Eure vizébe szakad. Más Aurette fó Normándiában, Bayeux alatt Drome vizébe szakad.

Aure l. Eure.

Aurec vs Fran. ország' felső Loire oszt. 282 h. és 2100 l.

Aureng Abad, tart. v. orsz. kel. Indiában. Az itt kormányozó Nabob Nagy Mogul fejedelem véréből való szokott lenni.

Aureus mons, Duna jobb partjához közel, azon nevü hegygyel, mellyet Probus Cs. szőlővel béültetett. 2) Bérczek Corsikában Porto öböltől, Solinzara toronyig terjednek.

Auribat, v. máskép Aure völgye kis tart. Gascognében Fr. orsz. és a' puszták' (les Landes) vidéknek egy része.

Aurich, Auriacum, (53° 28′ 17″ É. Sz. 25° 7′ 14″ K. H.) vs Egy. Belgiom országban 2 Templomokkal, az első kel. Friesland Superintendens alatt vagyon. 334 nagy és 183 kis h. 1 malommal, 216 kutakkal. 2128 l. a' kik kereskedésből és mesterségekből élnek. Itt csak egy pálinka főzőhely vagyon, tobákfabrika, és egy szegénynek háza; a' körül lévő kerület Aurich tart. nevezetik.

Aurige Laurige Alburacis, Aurigera, fóviz Fran. orsz. Arriege felett Garonnal eggyesül. Azt tartják, hogy homoka aranyt foglal magában.

Aurigni l. Aldernay.

Aurillac (44° 55′ É. Sz. 20′ 7′ K. H.) fövs Cantal tart. jól vagyon felépítve 10,360 l. eggy szép völgyben fekszik Jourdanénél, 9 században épült, vagyon régi omlott vára, 2 Plébániáji, 3 külsővárosi, és egy szép sétáló helye Gravier szigetén. Több timárok lakják ezen várost, több szőnyeg harisnya, csipke fabrikái vagynak, és 1 papiros manufcturája. A' Fabrikáji portékájival valamint szintén marhákkal és sajttal nagy kereskedést üznek. Az osztálybelin kivül egy kereskedő törvény szék is vagyon itt.

Auriol, vs Francz. orsz. Rhone torkolatja' oszt. 3670 l.

Auroltsmünster, mvs Bajor orsz. Salzach kerül.ben 1 várral 133 h. egy Plebániával 300-nál több takácsok lakják.

Auron, kis fóviz Francz. orsz. Cher oszt. melly Bourges alatt Eure vizébe foly.

Ausberg, l. Ursperg.

Auruncі p. Nemzetség Latiumban Mare inferumnál Ausonesek rokoni, fövsok Ovieta

Aurungabad, Aurengabad Aorangabad (19° 45′ É. Sz. 93° 43′ K. H.) nagy népes és jeles vs és vár India Golkonda tart. Aureng-Seb Cs. által építtetett, több ritkaságí vagynak, mellyek közt a' királyi kastély, és az pompás épület, mellyben márvány köből eggy gyönyörü sír találtatik, ezt Aureng-Seb tulajdon leánya emlékezetéért építette, első helyet foglalnak.

Digitized by Google

Aurzinowez, Lichtenstein Herczeg faluja vára és urodalma Cheh orsz. Kaurzimi ker.

Ausa, kis fóviz Olasz orsz. Metauro oszt. ered Riminitől Rubicone oszt. Velenczei tengerőbőlbe folyik.

Ausa, vs Hispaniában, Ausetanusok földén, Indigetesek földén alól, közép tengernél, mai Girona körül.

Ausana, Curo tóból eredő víz Hiberniában.

Auscii p. nemzet Galliában, Aturus és Garumna között, hol most Aux fekszik, legnevezetesebb volt az Aquitánusok között.

Auscer, régi Galliai, Aquitaniában lakott nemzetség.

Auscha, Municip. vs Cseh orsz. Leutmericzi ker. 257. h. és 1080 l. nagy komló termesztése vagyon, mellyel jeles kereskedést üznek.

Auschowitz, 30 házakból álló falú Cseh orsz. Pilseni ker. 3 só-forrásokkal.

Auschwitz. l. Oswieczyn.

Ause, fóviz Francz. orsz Puj-de-Dome oszt. Allierrel egyesül.

Ausena, Nagy hegységek Asturiában Spanyol orsz. ban.

Ausones, régi Italiában, Beneventum körül lakott Nemzetség, Auson, Ulysses és Calipsótiának maradéki.

Ausones pop. Italiában lakott legrégiebb Nemzetségeknek egyike, elöször Luca körül laktanak. A' Venetziusoktól kinyomattatván, Vulturnus és Liris vizeknél telepedtenek meg, utóbb Campaniának urai voltanak, míg vsiknak elárúlása által Róma hatalmába nem estenek.

Auspitz, Hustopetsch vs Lichtenstein Herczeg urodalmában Morva ország' Brunai kerül. igen híres a' barom vásárokról és jó bor termésről 312 h. vagyon, egy régi Temploma és 2330 l.

Aussa, Aussagurel l. Auxa

Aussee, nevezetes Hercz. mva Stiriában Judenburgi ker. kis Traun vize mellett az Austriai határoktól nem messze, 172 h. és egy sófözőházzal, mellyet Sadling só-hegyből veszik, (1 mfd az Austria határoktól) Esztendönkint 150000 mázsáknál több fözetik-ki, ez egész Stiriának és Carinthiának szükségére elegendő, nem messze torfabánya is vagyon. Itt vagyon eggy sóstisztnek lakóhelye, nem külömben a' fökasárnya. Az erdő tiszteken kivül 3 kamarai uraságok is t. i. Pflindsberg, Hinterberg és Grubeck itten laknak. Itt kezdödneka' Stiria sós-utak, és innen visz egy út Gräczből Salczburgba Austria egy részin által.

Aussee, Tó Stiriában, Judenburgi kerületben, Észak felé hasonló nevü mvs Nyugot felé pedig Sänding hegye fekszik, sok 's külömbféle halai vagynak.

Aussee, régi falu Stiriában Judenburgi ker. hasonló nevü tó mellett fekszik.

Aussee, v. Ause, Ausow, Lichtenstein Hercz. mvárosa Morva orsz. Olomuczi ker. March mellet, egy szép várral melly újvárnak neveztetik többfábrikáji vagynak, 174 h. és 1280 l. ezek közt 100 Zsidó familiák vagynak, egy Kath. Plébániája is vagyon.

Aussereedens, 7199. láb magosságu hegy Bajor orsz. Inn ker. Zillerthal tart. mányi törvény székben.

Ausserthiersee falu Bajor ország Inn ker. ebben a' környékben a' telek igen hideges.

Digitized by Google

Aussig, Usta; Austa Cseh nyelven Austi nad Laben, királyi vsCseh orsz.banLeutmericzi ker. hegyes környéken Bila vizének Albisba való befolytánál 302 ház. 1370 l. és egy kath. Plébániával. Itt termesztik a' lakosok az úgy nevezett veres, és édes Podskalsky és Salesi borokat ezek a' Champani borokhoz igen hasonlók de 1. esztendőnél tovább tartani nem lehet. Nagy kereskedést üznek Albis vizén gabonával gyümölccsel, és fával. Drága kövek is találtatnak. Ez a' város születés helye a'ma híres Meng Raphael Antal festőnek a' ki 1779-kén Jun. 29 megholt.

Ausonne l. Auxonne.

Aust, kis alsóBajor orsz.ban Au mellett, Dunába folyó víz.

Austerlitz, Slawkow, kis 247 h. álló vs Kaunitz-Rittberg hasonló nevű Uradalmában Morva orsz. Brunai ker. Littava fóvíz mellett. Igen felséges vára és mulató kertje van 1456 kereszt. és 295 Zsid. lakják. Vagyon egy plébániája és ország' Decansága, egy uraság' majorja, malma, több juh' csordáji, és deszka fürészei. Az Ispitály külső vsában 59 h. és 310 lak. vagynak. Itt nyertek meg a' Francziák 1805-ben Dec. 2 Az Austria ésOrosz eggyesült hadi-serege ellen egy jeles csatát, ebben 3 Császárok állottak a' mezőn.

Austi nad Laben l. Aussig.

Austi, Austi Seserin, vs Bechini ker. Cseh orsz.ban Lusinitz vize mellett, erdőben.

Australia, v. Déli India, v. Polynesia, v. Szigetek' világa, némellyektől Forsteri-Cookának is neveztetik a' találó dicsőségére, — ez a' világ' ötödik része, ebben foglaltatnak mind azok a' szigetek, mellyek keleti Indiától Amerika nyugoti partjáig terjednek, földünk alsó szélében a' csendes tenger' nagy és kis szigeti, mellyek az egyenlítő kör 25°—50° D. Sz. és 90°—234° Ny.H. fekszenek, (kivivén a' 130° 54' — 220° 15' E. Sz. fekvő Sandwichi szigeteket) E' föld térsége 180000—200000 □ mtfdre mégyen, a' lakosok száma pedig 1 1/2—2 millióra. A' klimája többnyire gyenge, a' levegője egésséges, ehez sokat segítenek az örökké tartó szelek. Ezen résznek földjei többnyire, némelly szigeteket kivévén termékenyek. A' termések nem sokfélék, a' plánták orsz.ból: kenyérgyümölcs, platana, betel és pisángfák, kokosdiók, areka, és más pálmák, Yamsgyökerek, csokoladé bab, sok virágok és füvek, több Amerikai plántákkal. Az állatok' országából: halak, madarak, tyukok, kutyák, disznók, patkányok, vámpérok. Európabéli állatok, u. m. szarvas marhák, bárányok, kecskék, lovak. Ásvány országából noha eddig semmi sem találtatott, méltán gyaníthatni még is vasnak, réznek, ólomnak, 's t. efélének ottlétét. A' lakosok nyelvekre, arczvonásikra, és szokásikra nézve 2 részre osztatnak, az elsőben világos színűek, erősek, gyenge characterűek, barátságosak, 's társaságban élők, a' másodikban pedig feketék, kondor és erős hajúak, kissebbek és elevenebbek mind azelőbbeniek, de gyanakodók 's bizodalmatlanok Az elsők Marquesas szigeteket és Neu-

Digitized by Google

see tartományokat, ezek pedig Uj Guineát, új Hollandiát, új Hebridákat, új-Caledóniát 's a' t. lakják. Több nyelveken beszéllenek, külömb-külömbféle módon járnak, némellyek mesztelenen, mások kevesebbet, vagy többet ruházva. Mesterségek csak ruha csinálásra, hajókázásra, halászásra terjed ki; a' fegyverkezésben némellyek különös eszességet mutatnak. Némellyek csak csupán természetes élelemből élnek, u. m. gyökérből, vad plántákból, vad fák gyümölcsiből, vagy abból a' mit vadásznak v. halásznak. Némellyek rendes plántákat mívelnek, nagy épületekben laknak, és királyok vagy öregek alatt élnek. Religiójok Pogány, némelly szigeteken a' Religiónak semmi jeleit sem találták. Majd mindnyájan embereket áldoznak, 's ellenségek' husát eszik. Australia közönségesen nyugoti, az az felső és keleti, vagy alsó Australiára osztatik. Az elsőhez tartozik: új Hollandia, új Guinea, új Britannia, új Georgia a' másikhoz pedig a' Charlotte szigetek, új Hebridák, új Caledonia, új Seelandia, a' Barátság' szigeti, a' Hajósok' Harvey' Társaság' Alacsony, Marquesas, 's Sandvich szigetei.

Austrasia, azelőtt királyság volt, melly II Sigebert és II Chlodoveus, II Clotarius unokai alatt 633 eszt. Francz. ország osztásából származott, ide tartozott Schelde, Maas és Rajna között fekvő tart. t. i. Brabanczíát, Lüttichot, Luxemburgot, Lotharingiát, Eifelt, Triert, 's a' t. magában foglalta.

Austria l. Ostria, Oesterreich.

Auteri p. nemzetség Hiberniában, Roscomon és Gallway Grófs.ban, hol most Athenria van.

Authie, Altilia, Picardiában, Francz. orsz.ban Calaisi tengerzug osztályban, le Pas d' Authienál tengerbe folyó víz.

Authieux, falu Francz. ország Calvados oszt.ban egy olly patak mellett, melly valami csak bele vettetik, úgy megkeményíti, hogy a' legjobb aczélnál is keményebb lesz.

Autniquas, v. Hutniquastart. egy keveset hegyes és erdős tenger part' darabja szép mezőkkel Caplandia' Schwellendam ker.ben.

Autochtonek, földiek, az az olly emberek, a' kik tartományokban mások keverések nélkül születtek és neveltettek.

Autogra, Togra, Rihan, parancsolatok', Pátensek' és a' Török Császár levelinek leírása, ez bizonyos jelekben v. huzott betükben áll.

Autoles, nemzetség szélső Afrikában, Getulesokon alól. Igen hatalmas volt hajdan.

Autrigones p. nemzetség Hispaniában, Idubeda hegy és a' Cantabri tenger mellett, hol most Porto Gallete, és Benneo van.

Autrium, vs hol most Chartres.

Autun, Augustodunum, Civitas Aednorum, (46° 56′ 58″ É. Sz. 21° 57′ 44″ K. H.) igen régi vs Francz. ország' Saone és Loire oszt. 7800 lak. Arroux mellett a' 7 magas hegyek végin. A' vs mesterségeket úz, sok külömbféle régiségekkel díszes, mellyek még Rómaiak' idejéből maradtak, Sz. Lázár Temploma felséges tornya miatt látni méltó.

Digitized by Google

Autunais, ker. Francz. ország' Bourgogne tart., a' földje nem igen termékeny, kevés gabónát és bort termeszt, de sok fával bővelkedik, nem külömben vassal, 's köszennel, nagy marha nevelése vagyon, főkép sok disznókat hizlal, egy magas hegyén ezen tart.nak 3 nagy álló tavak találtatnak, ezekben két holnapi szárazság után is, midőn már a' kutak mind kiszáradtak, annyi víz találtatik mint téli időkben. Most ez a' tart. Saone és Loire'osztály' része.

Auvergne, Alvernia, jeles és igen híres tartom. Franczia orsz.ban, ez az előtt egy Generál Gub. tett, Bourbonnais, Forez, Velay, Gevaudan, Rouergue, Quercy, Limosin és Marche tart. köztt fekszik. Térsége 393 □ mfdre, népsége (revolutio előtt) 882000 ment. Ennek a' tart. nak nagyobb része hegyes, klimája némelly helyeken mértékletes és kellemetes, másokon hidegebb. Sok folyóvizei vagynak, mellyek között ezek a' legnevezetesebbek: Allier, Dordogne, Alagnon, Scioule, Morges, Bedat, Cere, Jordanne, Rue, Truepre és Dore. Rue által 2 részre u. m. felső és alsó Auvergnére osztatik, az alsó ismét Limagne Brivadois, és Langadois hegyes részekre osztatik fel. Mind a' két rész bővelkedik ugyan hegyekkel, de felső Auvergne egészen hegyes. Az alsó Auvergne főkép Alliernél kezdő Limagne völgye földünkön a' legtermékenyebb tájékok közzé tartozik, klimája kellemes, földje külömbkülömbféle terméseket hoz, vagynak hüvelyes és kerti veteményi, kendere, jó marha nevelése, a' rétjei többnyire háromszor kaszáltatnak, mindenféle jeles gyümölcsi, főkép tengeri baraczka, jeles alma nemei, gesztenyéje, és diója nagy bőségben vagyon. Marha nevelése igen jeles. Nevezetesebb hegyei ezek: Puj de Dome, Mont d'or, Vassiviere, és Godivelle. Felső Auvergne magas hegyekkel tele vagyon, mellyek esztendőnként 7—8 holnapokig hóval vagynak béfedve, innen a' levegő is itt hideg és durva földje pedig terméketlen. Vagynak mindazonáltal nagy pusztaságai és innen nagya' marhák'nevelése ez teszi ezen tart. részének legnagyobb gazdagságát. Ezen a' környéken főkép téli időkben nagy fergetegek támadnak, mellyek Echirnek neveztetnek, ezek az utazóknak sokszor halált is okoznak. Nyáron itt iszonyú meleg napok vagynak. A' hizott marhák Párisba, Lyonba, és ezekhez határos részekbe hajtatnak, az öszvérek pedig Spanyol orsz.ba. A' sajt csinálás itt igen jó, és messze híres. Felső Auvergnének jelesebb hegyei ezek: Cantal, Lioran, Lugnet, Lemon, Puj-de-Grion, és Solers hegyei. Ezekköztt némelyek már kiégett hegyek. Találtatnak többféle Vulcán termesztései, de gazdag ásványok is találtatnak, főkép ezüst, vas, ólom, antimonium, ametist, és más drága kövek, katrán, kőszén, 's a' t. sőt sok ásványforrások is. A' lakosok itt igen serények a' mesterségekben, külömbféle gyajú portékákat készittenek-el, csipkéket, gombostüket, késeket

Digitized by Google

és más vas edényeket, játszó kártyákat pántlikákat, koczkákat és t. ef. de főkép papirost; ezekkel jeles kereskedést üznek. Most ez a' tart. következendő osztályokra vagyon eldarabolva: Puj-de Dome, és des Cantals ez a' két oszt. egészen ezen tart. vagyon; felső Loire, Crese és Allier osztályok' némelly részei vagynak Auvergnében.

Auvillors, Hauvillars, kis vs Francz. orsz. Lot és Garonne oszt. 2220 l. és gyapjú fabrikával.

Auxa, Aussa, Aussagurel, fő vs és Adeli királynak residenciája Africában az ország' közepén.

Auxerre, Antissiodorum. (47° 47′ 57″ É. Sz. 21° 14′ 6″ K. H.) fő vs Francz. ország' Yonne oszt. régi és nem igen jeles vs 12000 l. A' kereskedésre nézve igen jó helyen fekszik, egy dombnak Yonneba való lapulásán. A' vs gömbölü, külső látása szebb mind belsője, csak 2 piacza vagyon t. i. az úgy nevezett kutpiacz és a' főpiacz melly a' fő Templom előtt vagyon helyheztettve, az uczák jók, de a' házak többnyire régiek és ízetlenül vagynak építve. A' vs legszebb épületje a' Püspök Palotája. Sok posztó gyapjú, harisnya, bőr's t. ef. készítődik itten. A' nagy Ispitályban egy angol pamut és fonó fabrika vagyon. A' kereskedés itt nem nagy többnyire borral és fával kereskednek. Fő tisztségeken kivül vagyon itt egy kereskedő törvényszék.

Auxerrois, dombos száraz kevesé termékeny tartomány' darabja melly az előtt Bourgogne Herczegs.től Francia orsz.ban függő Grófság volt. Igen kevés gabonát termeszt, legelői is kevesek, több bora, és még több fája vagyon. Itt igen derék Oker ásatik. Most Yonne oszt. egy része.

Auxile Chateau Alciacum. kis vs Artesiában Calaisi tengerszorulat oszt. Francz. orsz.ban, Authie vize áltfolja.

Auximum, vs hol most Osmo.

Auxois, Alesiensis tractus. Francz. ország' Bourgogne Hercz. egy ker. igen nevezetes a' marha nevelésről. Páris vsnak szükségire itt sok ökrök neveltettnek az idevaló juhok igen gyenge és jó gyapjuak fával bővelkedik, gabonája és bora is elég vagyon, most Col d' or osztálynak egy része.

Auxon, vs Francz. ország' Aube oszt. Allier mellett 2340 l.

Auxonne, Aussonne (47° 11′ 24″ É. Sz. 29° 3′ 35″ K. H.) Erős vs Francz. ország' Col d' or osztályában 5000 l. Saone mellett síkon fekszik, vagyon egy régi vára és pattantyús oskolája borral kereskedést üz.

Auxy la Réunion, az előtt Le Chateau-nak hivták, kis vs Francz. ország' Calais tengerzug osztályában Authie fóviz mellett 2470 l.

Auzanze, kis vs Francz. ország' Creuse oszt. Cher fóvize mellet 1500 l.

Auzon vs Francz. ország' felső Loire oszt. 1600 l.

Ava, v. Iravaddi, Lukián. fóviz tulsó Indiában az Ész. hegyeknél veszi eredetét és Bengali tengeröbölbe befolytától nem messze Bagukián vagy Pegu fóvizzel többször egyesül.

Digitized by Google

Ava, ez előtt szabad tart. tulsó Indiában most Birman orsz.gal egybe vagyon kapcsolva. A' Birmánok eredeti tartományok, Arraken, Kassay, China, és Siam közt fekszik, Siam fóvize keresztül folja, a' régi fővsa.

Ava, (21° 50, É. Sz.) most már igen elhagyott és romlott vs még 2 köházak maradtak hátra ezeket idegenek lakják, vagyon ezen kivül egy Temploma mellyben minden Polgári és hadi Tiszteknek hívséget kell esküdnie.

Ava, l. Anadoli.

Avache, kis laktalan sziget nem messze Sz. Domingotól Nyug. Indiában.

Avad, l. Aud.

Avalon, Aballonia vs Francz. orsz. Yonne oszt. igen gyönyörü környéken 3000 l. Sópiaczczal, és borterméssel.

Avanier, Szabad Indiai nép Guineában Déli Amerikában.

Avar, l. Awar.

Avaricum, Avara vizénél Prima Aquitaniában, erős vs, most Bourges.

Avas, Aias, Epirosban, Ambrakia öbölbe folyó viz.

Avaton, (47° 28 É. Sz. 21° 14' K. H.) vs Francz. ország' Yonne oszt. 5000 l.

Avaux, mvs Campaniában, Marne fó oszt. Rheimstől nem meszsze Francz. orsz. ban.

Aveiro, Averium Talabrica, l. Nova Braganza.

Aveiron, Aiario, fóviz Francz. orsz.ban melly Veyron forrásából Severae mellet Aveiron oszt. ered, Rhodez Villefranche, és Negrepelisse felé folyva' hol már hajókázható, és 30 mfd után Montaubantól 3 órányi távolságra Tarnba foly. Ezen fótól nevezett oszt.

Aveiron, többnyire hegyes a' régi Rouergue tart.ból képzeltetett, 171 mfdet foglal és 328000 lakosok vagynak, keresztül folják: Aveiron, Lot, és Tarn fóvizek, vagyon vasa, reze, timsója, kénköve gálicza, köszene, ásvány forrásai és sok marhája. Ez az oszt. most 5 közkerületekre vagyon felosztva u. m. Rhodez, Villefranche, Espalion, Milhau és Saint Afriquéra, mellyek 589 kis községekre és 43 Kantonokra osztattnak, fő vsa Rodez.

Avelghem, vs Francz. ország' Lys oszt. 3350 l. most E. Belg.

Avella, kis vs Nápoly hasonló nevü, tart.ban 5000 l.

Avellane, Nagy mvs Piemontban, egykor nagy kereskedéssel, két erősséggel; a' Francz. háborúban sokat szenvedett.

Avelline, fő vs a' tulsó Herczségben Nápoly orsz. ban 4200 l. Monte Vergine hegy alat Nápolytól 6 mfdre esik. Egy Püspök Residenciája három Plébániai vagynak és egy kölcsönözőháza s a. t. Nevezetesek itt a' vásárpiaczán az obeliscusok, a' városháza, és annak tornya egy órával, a' vámhoz, a' kalmár uczában a' sok ugrókutak. A' városbéliek igen nagy kereskedést úznek, főkép gabonával; vagynak szintén több papiros malmai, és posztófabrikáji. Több széket s. t. efféliek készitetnek. A' vs kapuji előtt szilfa sétálók vagynak, a' város' erdei mogyoróval bővelkednek úgy annyira hogy esztendőnként 60000 nap. aranyokat hoznak-bé. Geszte-

Digitized by Google

nyével is bövelkedik, vagynak sóforrási is.

Aven, fóviz déli Skoczia' Stirling Grófságban melly Elydesdale határin veszi eredetit, és Forth tengerzugba omol.

Avenay, kis vs Francz. orsz. ban, nem messze Marne fóvizétöl a' melly oszt.ban tartozik 1500 l.

Avenche, Aventium, l. Willisburg.

Avene, Avesne, vs Francz. ország' Finisterre oszt. egy kikötöhelyel.

Avenieres, vs Francz. ország' Isere oszt. 2030 l.

Avennes, l. Avesnes.

Avenoc, királyi Istálónak szolgája Angol orsz.ban, ennek zabra való vigyázása és szerzése a' kötelessége.

Aventicum, fő vs Galliában a' Helvetiusok földén, minekutána a' Rómaiaktól gyarapíttatott, hol Flavia, hol Julia nevet viselt mostani Avenahes.

Aventinus, nagy és az előtt igen nevezetes hegy Rómában, és egy azon 7 hegyek közül mellyekenRóma épült melly mainapig Monte di S. Sabinának neveztetik.

Averno, Avernus tó Nápoly orsz.ban Monte nuovotól nem messze 500 ölnyi általmérőiben és némelly helyeken 180 láb a' mélysége, dombokkal vagyon körülvéve. Ennél kezdődik az úgy nevezett Cumanai Sybilla barlangja (Grotta di Sybilla Cumana) melly a' régi Bajä és Cumä vsok egybekapcsolásokra szolgált, még több tavak és a' feljebb nevezett városok omladéki most is láttatnak főkép az elsőnek, mellyben még több régi ritkaságok találtattnak. Az úgy nevezett holt tóban (Lago di morte) igen böven vagynak a' halak. Fusaro tava, a' régieknél Acheron, 's nem messze az Eliseumi mezők fekszenek, ez egy igen gyönyörü tájék.

Avers, Rézpénz' képpel bélyegezett fele, ennek másik fele reversnek hívattatik.

Aversa, csekély de eleven vs Nápoly orsz Terra di Lavoro tart. 13000 lak. Capua és Nápoly között, sok bort 's gyümölcsöt termesztő tájkében. Egy Püspök residenciája, 9 Plebániáji vagynak és egy királyi nevelőháza a' leányok számára, Az egész környék paraszt házakkal tele vagyon.

Aves, fóviz Portugalliának Entre Douro e Minho tart. Atlanti tengerbe folyik.

Avesne, l. Avene.

Avesnes, Avennes (50° 10′ É. Sz. 21° 33′ K. H.) erős vs északi oszt. Francz. orsz. 397 h. és 3000 l. Hevres fóvizénél. Az Erőség' mivei a'ma hires Vaubau Marschaltól építettek. Ezen tájékon több olvasztó kemenczék vashámorok, és kőbányák vagynak.

Aveurdre, vs Francz. ország' Allier oszt. Allier vize mellett 1000 l.

Avezia, Marmora tenger (mare di marmora) szigetei közül eggyik, Asiában.

Avigliano, vs Nápoly ország' Terra di Otranto tart. 3400 l.

Avignon, és Venaissin, két, valaha némely környülállások miatt elosztatott, noha egymás mellett fekvő Grófságok Francz. orsz.ban, Comitat név alatt esmerősek az előbbeni Dauphiné és Provence tartományokban Rhone mellett, nagyságok

Digitized by Google

30 mfdre, népességek 150000 re ment. — Az földje hegyes és egésséges. Ez a' szép részerint sikos, részerint dombos tart. Durance ésRhone vizén kivül több kissebb fó vizektöl nedvesíttetik. A' földje igen termékeny, de rosszúl miveltetik. Gabonát, bort, sáfrányt, fát, olajt, és szeder fákat termeszt. A' marha nevelés itt igen csekély. Találni köszeneket, és némelly egyébb ásványokat. A' mesterségek, és a' kalmárság nincsenek nagy virágzásban Ez a' tart.ka 14 században a' Római Pápa tart.nyi közé jött, de 1791-ben ismét elragadtatott a' Római Pápától a' Francziák által, és igy most az előtt Dauphiné Herczegséghez tartozó, Orange v. Orania, és Provence' egy részével Vaucluse osztályt formál. Fő vsa

Avignon, Avenio Cavarum, (43° 56′ 58″ É.Sz. 22° 28′ 10″ K. H.) nagy méltóságot mutató vs 21400 lak.kal Rhone fóviz mellett. Tojás formát mutat a' város' fekvése, az úczái keskenyek, görbék, a' házak rosszak. A' sok templomok és monostorok a' kertekkel a' vsnak majd harmad részit foglalják el. Emlékezetre méltók itt a' régi vár, ez kősziklán vagyon épitve, a' nagy templom, a' városháza, a' néhai Érseki residenczia 's a' t. Rhóne folyóviz mentében szép sétáló helyek vagynak. Egy nagy betegek' háza is vagyon, szinte egy szegények' árvák', és egy bolondok'háza. A' tudománybéli intézetekből egy Lyceum, Atheneum, Földmivelés'társasága, egy nyilván való könyvtár, (Bibliotheca) és egy Museum egy Theatrommal. Az idevaló selyemfabrikák nevezetesek 1500 szövőszékekkel, és 70 selyem malmokkal díszeskednek, vagynak szinte festések, kartonfabrikák, pálinka égető helyek, Chemiai műhelyek, réz - fabrikák 's a' t. Borral, szarvas gombával, sáfránnyal, faolajjal és gyapjuval nagy kereskedést üznek. Az osztály' tisztjeinek lakhelye, nem külömben egy Püspöknek is, és egy kereskedésbéli törvényszéknek. Ezeken kívül még emlékezetre méltó hogy ezen városban 1305. től egész 1377 esztendeig 7 Római Pápák laktanak. Ezen idő alatt tudni illik a' Római Szék' ellenkezőj Romában laktak. Az idevaló Barátok templomában fekszik Petrarcha szeretője Laura.

Avila, tart. Spanyol ors. régi Castiliában Valladolid Segovia Toledo és Salamanca között 115170 lak. vagynak. A' földje hegyes, 's jó borokat termeszt. Fővsa

Avila, Albucella, Arbacula, Adaja fóvize mellett, szép síkságon fekszik, kőfallal és tornyokkal vagyon körülvéve 1000 h. és 5000 l. vagynak; egy Püspök residenciája, Sz. Teresia szül. helye; vagyon egy katona oskolája. Itten posztók készítetnek, és vetélkednek jóságokra nézve a' Segoviabéliekkel. Az idevaló Universitásnak nincs nagy híre. A' vs Sierra d' Avila hegység között fekszik, ezen hegység Leontől egész új Castilliáig terjed ki.

Avila, déli Scotiában Cluis des dale tart.ban Hamilton mellett Cluydbe fóviz.

Avilles,

Digitized by Google

Aviles, (43° 36′ É. Sz. 11° 48′ K. H.) szép kereskedő vs egy kikötőhellyel Asturiában Spanyol orsz. Oviedo vidékében Biscáyi Baynál 2300 lak vagynak.

Avin, Avintes, szép falu Grófság név alatt Tajó fóvíz mellett Portugalliában, melly igen alkalmatos a' fel 's kirakódásra.

Avio, szép mvs Olasz felső Etsch oszt. Etsch fóvize mellett, innen sok bársony hordatik ki.

Aviquirina, sziget déli Amerikában, Mar del Zurnál, de la Conception vs mellett, Chili orsz. tenger' partján.

Avis, Aviz, kis de erős vs Portugallia' Alemtejo tart. Estremos hegyek köztt 1600 lak. Avizi Vitézi-Rend' főhelye.

Aulerci p. Nemzet Galliában, Sequanától kezdve Amonica félszigetig laktanak Carroutesek mellett 's Eburovices, Cenomanusok, és Diablentes nemzetségekből állottak. Fő vsok volt Mediolanum Aulerc. most Evreux.

Aulis, vs Boeotiában, Cunipus tenger szorulaton, két, nagy's kis révparttal. Itt tartóztatá Agamennon Trójába költöző seregét, szele nem lévén.

Avola, vs Siciliában, Val di Notoban, nádmézplántákról és czúkorfőzésről híres.

Avon, kis fóvíz Warwik Angol Grófságban, Savern fóba foly. Ezen nevü fó van még Monmouth Grófs. Angliában, és az Argyle Gróf. Scotiában.

Avranches (48° 41′ 21″ É. Sz. 16° 18′ 9″ K. H.) kereskedő vs Franczia ország' Canál oszt. Seez fóvize mellett 1/2 órányira a' tengertől 5,500 lak. és egy fellegvárral.

Avranchin, kis tart. a' régi alsó Normandiában Franczia orsz.ban.

Avret Bazar, fehér személyek vására, az az egy bézárt udvar Konstantinápolyban, falakkal és más épületekkel vagyon körülvéve, ide hozattatnak sklávnék Ægyptusból, Habeschból, Georgiából és Tscherkassiából, és minden pénteken kitétetnek nézőre.

Avugena, éggyik a' Bidschugai szigetek közül Senegambiában.

Avula, kis vs Siciliában Balto tart.ban Syracusa és Capo Passora között, Mireanda vizének közép tengerbe folytánál.

Aw, tó déli Scotiában.

Awa, tartomány Nipon szigetén Japanban.

Awar, Avar, Oar, Lesghistán tart. Kaukasiában Koisu és Axu folyóvizek közt. Ezen tartomány' lakosi még a' régibb historiában is nevezetesek voltak, két u.m Ebeli és Erguni részekre voltak felosztva. Ezen tart.ban láthatni némelly jeleket régi magos határos falakról. A' lak. részszerént marha nevelésből, részszerént rablásból egy Herczeg alatt élnek, kit Awar-Chánnak neveznek, ezt a' Herczeget a' Lesghierek Muzalinak hívják, és ez a' leghatalmasabb Herczeg Lesghistánban, hol ő 15000 embert akár mikor is hádba állíthat. Fővsok Kabuda. Ehez a' Herczegséghoz tartoznak mégtöbb osztályok: Idaktle, Mukratle, Ansekul és Karachle, nem külömben némelly helységek is a' közel lévő tart.nyokból. Ezeknek függések külömbféle.

Awar v. Haibul vs a' felül le-

Digitized by Google

írtt tart.ban 600 ház. itt szép gyapju materiák 's t. ef. készítetnek.

Awatscha, fóvizKamcsatkában, ez 22 1/2 mfdnyi folyása után Avatschinski öbölbe ömlik hol a' Petropavlovszky rév vagyon, Petropavlovszky v. Petersund helységgel egygyütt, nem külömben itt vagyon a' Awatscha kikötőhely is 40 h. és 100 l. ez a' kikötőhely igen bátorságos. Ezen öbölnek északi részén fekszik az Avatschinski tüzokádó hegy, melly sok eszt.döktől fogva füstölög, de tüzet ritkán okád.

Awchaseti, Awchasi, l. Abchasia.

Awe-Loch, tó Argyle Skocziai Grófságban, 30 mfd. a' hossza, 1 mfd a' szélessége, 108 lábnyival magosabban fekszik a' tengernél.

Awen More, kis fó Wiklo Gróf. ban, Hiberniában.

Awerri, Warich, Owhere, orsz. Afrikai sklávok partja' környékin a' part kezdetétől 35 mtfdre terjed egész Cap Formosáig, a' tart. lapos, alacsony, erdős, egésségtelen, nem is igen termékeny. A' lak. szerecsenek; jó dolgos nép. A' Forcado fóvize, mellynél az egész tart. fekszik, magában foglalja nemet egy kék könek, (Aigris Akoris) ezek az arany partokon nagy becsben tartatnak. Az Europabéliek innen sok sklávokat visznek el. A' Francziák itten 1786-dikban Borodo szigetén megtelepedtek, de ezt az Angolok 1792-ben elrontották.

Awenderzyl, sánczok a'volt Fr. ország' nyug. Ems oszt.ban.

Awestadt, Afwestadt, kellemetes fabrikás hely Swecziá' Dalarne tart.ban, Dalelbe mellett 700 lak. a' kik az idevaló nagy réz mívekből élnek.

Awlon Valona, erős vs Albaniában Europai Török orsz. ban Adriai tenger mellett kikötőhellyel, egy Basának, és egy Görög Metropolitának residentziája; kereskedik viasszal, pamuttal, falszőnyegekkel, vászonnal, és bésózott halakkal. Ebben a' környékben jó borok és sókövek vagynak.

Awsaena, fóvíz Orenburg Orosz Helyt. mellyen híres vashámorok vagynak, ezek esztként 40000 font vasat készítnek.

Ax, Acqs, Dacqs, vs Francz. ország' Arriege oszt. Pyrenaeus hegyek alatt Arriege fónál, 1500 lak. és meleg ferdőkkel.

Axai l. Aksai.

Axams, helység Inspruchhoz közel, Inn ker. Itt vagyon a' legjobb kendervetés egész Tyrolisban.

Axarafe, kis tart. Sevilla vs vidéke mellett Andalusiáb.

Axberg, Dylta, helység Nerike Svecziai tart.ban közel Oerebohoz, egy heggyel, mellyből kénkö, veres kréta, és gálicz ásatik.

Axbridge, Axa, mvs Somerset Angol Grófságban Mendip-Hills hegy alatt, Axe mellett, 1000 lak. ezek szomjúszárt vetnek, és harisnya fabrikákkal foglalatoskodnak.

Axel, vs egy kis erőséggel Francz. orsz. Schelde oszt. Schelde fóviznek egy ágánál Hulsttól nem messze 170 h. és 1840 lak.

Axholm, helység Lincoln Angol Grófs.ban. Ez Trente és Idle vizek által sziget gyanánt vagyon körülvéve, és innen igen mocsáros. Itt ta-

Digitized by Google

láltatik a' legszebb alabastrom.

Axim l. Akim.

Axiopolis, Török vs Duna mellett Bulgariában.

Axius fl. Legnagyobb viz Macedoniában, északról délre majd az egész országot áltfolja, és mintegy ketté hasítja, elágozik kétfelé tavakká, 's sok vizek folynak belé, u. m. Erigon, Echedoros 's a' t.

Axminster, mvs Devon Angol Grófs.ban 2000 lak. igen híres falszönyegek, posztó, pamut, és bör fabrikákkal.

Axo, Asso, v. Rasso, erőség Cephalonia szigetén, egy csak 20 lábnyi tengerbe nyúlóföldön egy tenger öbölnél, magossága mindenütt igen nagy, Görög főtemplommal és egy csekély kikötőhellyel.

Axu, középszerű vs nagy Tartaria' Kaschgar orsz. hasonló nevű folyónál, itt sok pamut portékák készíttetnek. A' lak. többnyire pogányok.

Axum, nagy de nagyobbrészént omlott az előtt fő vsa, most koronázás helye Habessinia' Tigre tart.nak, egy domb alatt fekszik, vagyon 300 h. A' lak. vastag pamut portékákat és a' legjobb pargamenát készítik kecske bőrből. Itt közel azon felséges maradékok közzül, mellyek ezen tart.nak néhai virágzó állapotját elárulják, találni még egy Obeliscust, mellynek hossza 64, vastagsága 6, szélessége 3 lábnyi, ez belül egészen üres mintha egymás fölött boltos ablakok volnának; több kissebb illyen Obeliscusok találtatnak, valamint szinte 16-17 pyramisok, és több felülírások.

Ay, Ageium, kis vs Marne fövize mellett Francz. orsz. felső Marne oszt. 678 h. és 2510 lak. Itt terem a' legjobb Campaniai bor.

Ay, egy a' keleti Indiának Banda szigete közzül, édes vize nincsen, de legjobb szerecsen dió fáji vagnak. E. felé vagyona' Revange nevü erőség.

Ayade, kis mvs Rum-Iliban Török tart. fekete tenger' nyug. részén, egy jó kikötőhellyel Konstantinápolytól 11 mtfd.

Ayamonte, Aymontium, kis erős vs Sevillában Spanyol országban, Gvadiana' Cadix tengeröbölbe szakadásánál, 5500 lak. vagynak, és egy jó kikötőhelye. Igen jó ízü 's jó szagu bora terem.

Ayas, l. Aias.

Ayay, Saint Croix szigetének, déli Amerikában neve, Caraib lakosinak nyelvén.

Aybika, tengeri vs Indiában Malabar nevü tenger'parton. Itt sok hajókat építenek, és meszet égetnek ostrea és csiga héjakból.

Ayen, vs Francz. ország' Correze oszt. 930 lak.

Ayer Raja, 1377 lábnyi magosságú tüzet okádó hegy Sumatra szigetén.

Aylesburg, vs Bukingham Angol Grófs.ban, egy termékeny völgyben fekszik 3200 lak. ezek földek' mívelésből és marha nevelésből táplálják magokat; főképen tudósak a' kácsa tömésben, ezekből sokakat Londonba küldenek. Itt tartatnak eszt. ként az orsz. törv. tanátsi.

Aylsham, néptelen mvs Norfelk Angol Grófs.ban, harisnya kötésből táplálják magokat lakosai.

Ayme, Aime, Amata, kis vs Isere mellett Franczia orsz. Montblanc oszt.

Aymeries, Ameria, kis vs

Digitized by Google

Francz. orsz. Északi oszt. egy erős várral Sambre mellett.

Aynsa (42° 16′ É. Sz. 16° 53′ K. H.) vs Aragoniában Spanyol orsz. 2000 lak.

Ayos l. Ajoiak.

Ayova (39° 13′ É. Sz. 15° 42′ K. H.) vs egy várral Xucar fóvize mellett Valenciában Spanyol orsz. 5850 lak.

Ayr, Arola, Bar Her.ben Lotharingiában Aisnebe fóvíz.

Ayr, Air, Aëreus, Kyle Gróf. Scotiában Cluidi tenger öbölbe folyó víz, azon nevű Ayr vssal, melly Kylei Grófs. nak fő vsa, jó várral, őriztetett révparttal, és híres kereskedéssel.

Ayron, kis vs Görög orsz. Livadia Török tart. egy Püspökséggel, melly a' Lepantoi Érsekhez tartozik.

Ayvaria, vs Modenai Her.ben, Olasz orsz.ban.

Azambuja, vs Portugalliában, Estremadura tart. Tejo mellett 700 h. és 2900 lak.

Azamor, Azamur, Azimor, (33° É. Sz.) nagy vs Marokkoi, Dukalla tart. Morbeja fóvize mellett, a' tengertől nem mesze.

Azan, Cybelének szenteltetett hegy Arkádiában.

Azay, Assai le Rideau, vs egy várral 1700 lak. Indre fóviznél Francz. ország' Indre és Loire oszt.

Azeitao, vs Estremadura tart. Portugalliában 552 h. 2340 lak. és egy karton fabrik.

Azem, orsz. kel. Indiában Gangesen túl, egy a' legjobbak közzül Asiában, Nagy Mogol birtoka; bányákkal bővelkedik. Drága gumi, kivált veres, hozattatik ki belőle.

Azerbaidschan, Azerbidia, l. Aderbidschan

Azila, l. Arzilla.

Azille, Azillon, vs 257 h. Fr. ország' Aude oszt.

Azincourt, Agincourt, helység Bethunétől nem messze Franczia ország' Calais tengerzug oszt. 500 lak.

Azio, mvs Albania Török tartom.ban hasonló nevű tengeröbölnél.

Aziruth, vska a' veres tengernél, hol Izrael fiai áltkeltek.

Azla, nevezetes só fóviz Marokkoi bir. itt a' száraz föld mellett jó száraz sót találhatni, a' közepén pedig tiszta olvadt-só folyik.

Azmer l. Aschmir.

Az-Oda, a' nagy Szultán' thrónus szobája, a' hol a' Status első szolgáji jelentik magokat.

Azoriai szigetek, Terceiras, Insulae Accipitrum (36°—39° É. Sz.) Afrika' Nyugot-északi felén, Lissabonától 300 Angol mfdre, a' számok 9-re megy, ihető, hogy tűzokádó eredetüek. Ezeket a' Portugallusok találták fel a' 15 Században, és a' sok keselyük után mellyek itt találtattak, Ölyv szigeteknek nevezték. Néha néha Flamiai v. Flandriai szigeteknek neveztettnek, mivel már előbb akarták felfedezni a' Flandriaiak. Az klimájok igen egésséges, mivel a' levegő mindég tiszta, de a' tenger néha nagy pusztítást tészen, nagy szeleknek is, és rettenetes földindulásoknak vagynak ezen szigetek kitéve. Ezen szigetek közzül legnevezetesebb a' S. Miguel szigete, ezután pedig Terceira, Pico, Santa Maria, S. Georg, Graziosa, Fayal, Flores és Corvo. Ezen 9 szigetek egy Spanyol Helytartó alatt vagynak. A' Papi rend feje pedig egy Püs-

Digitized by Google

pök' a' ki a' Lissabonai Érsek alátt vagyon, sok templomai és monostorai vagynak, de kevés kézmívei és fabrikáji. Portugallia sok sót, olajt, Maderai 's másféle borokat és a' többi népek' portékájit küldi ezen szigetekre, 's ezekért izacsot, és cedrusfát kap. Majd minden hajói Spanyol és Portugallia országoknak itt kötnek ki, és itt vesznek frissítő élelmeket. Sok Hollandus hajók is itt kötnek ki, és Narancsot, 's czitront vesznek. De a' fökereskedők itt az Angolok. Ezek gyapjúból való portékákat, vasat, heringet, sardellet, turót, vajat és bésózott halakat hoznak ide, ezekért a' szigetek és Brasilia' terméseit becserélik. A' Kanári madarakkal is nagy kereskedés üzetik. Ezek a' szigetek 1808 eszt. Januariusban megeggyezés által az Angolok kezébe jutottak.

Azochis, helység volt Jordánon innen Palaestinában.

Azor, n. helység volt Azotus és Ascalon köztt Judaeában. Más Azor esett a' Samochinitesi tón túl.

Azotus, Asdod, Jos. 15, 47. Ascalonon alól, Jamniától 200 stad. feküdt Judaeában, Jud. 2, 28. 's nagy helység volt.

Azow l. Asow.

Azua, vs jó kikötőhellyel az Antillai Domingo szigetén Americában.

Azuaga, kis vs egy őrző erősséggel, és a' Santiagói vitéz rendnek uradalmával Spanyol Estremadurában.

Azuagues, Fez, Tunis és Tremesen országban elszélledt nemzetség, kik keresztényeknek tartják magokat, azért tüzes vassal kereszt jelet sütnek testekre.

Azuri, Suri, Golfo di Venetiában lévő kis sziget, Sebenico vsának ellenében. Velencze tart.hoz tartozik.

B.

Baagri, megerősített, majd hozzámehetetlen hegy Mahierek tart.ban, a' Sklávok tenger partján.

Baalbek, Balbek, Medinach, Semsa, a' régi Heliopolis, az az: Napváros (33° 42′ 30″ É. Sz. 54° 31′ K. H.) mesterségtelen, 's kellemetlen vs Syriában 5000 lak. és a' régiségek felséges maradványival, mellyek között leginkább csudálkozásra méltó a' Nap' temploma. A' lak. többnyire Muhamedánok a' többiek Görög és Moronita Keresztények vagy Zsidók. A' Görögöknek itt egy Püspökjök vagyon, a' Zsidóknak pedig egy Sinagógájok.

Bâar, szép, nagy, népes mvs Helveczia' Zug osztályában, Lorez mellett igen szép termékeny tájékon.

Bar l. Bar.

Baar, hohen Bar, erős vár egy magos hegyen Elszasz-Zabern mellett Francz. orsz. alsó Rajnai oszt.ban.

Baaras, völgy Jordanon túl északra Macharus vsától.

Baasi, népség Habessinia' Ras el-Fihl tart. eredetekre nézve a' Schangallaerektől származnak, ezek a' Muhamed hitét vették fel.

Baatsch, l. Bács.

Baatsiong, kis vs déli Asia' Cambodscha orsz.ban, va-

Digitized by Google

laha a' Királyok' residentziás helye.

Baba, nagy és szép mvs Romániában, a' fekete tenger nyug. partja mellett, egy elég nagy tónál, mellyet a' Törökök Babasonnak hívnak, Bazargi és Buleia közt fekszik.

Babba, Aug. Cs. szállítmánya Mauretániában, Lixum vstól 40 mfd. befelé.

Bab-Baha, egy csoport népes helység Habessinia' Dembea tart. nem messze Dembea tavától, igen szép tájékon, több mezei házakkal és jószágokkal, mellyek mind vagy a' Királynéhoz, vagy annak atyafiaihoz tartoznak

Babachaka, egy a' Bidschugai szigetek közzül.

Babadag, Babaduck, Babadaghi, vs Silistriai Bassaságban Rum-Iliben, Bassának lakó vsa. Ezen vs szomszédságában sok sasok tartózkodnak.

Babafalva, Babje, falu Sáros várm. Tapli járásb. Eperjestől 3 1/4 óra, egy hegyen. F. U. több uraság. Lak. Tótok, Evang, és kath. Jó mészköbányával.

Bábaszék, Babina, priv. mvs Zolyom mvs. alsó járásban. Korponától 1 1/2 Schemnitztől 2 1/2 mfd Bozok Lehotta és Száz között Dobronai urod. hoz tartozik, lak. tótok, kath. erőség, formára épített templommal, és termékeny földdel.

Babber, Moluchi szigeteknek egyike kel. Indiában, lakosi pogányok. Hollandusoké.

Bab-el-Mendab, az az Halálkönyhullatások vagy szomorúkapu, Fretum Babelm, (12° 32° É. S. 61° K. H.) tengerzug Asiában a' melly az Indiai tengert a' veres tengerrel a' vagy az Arabiai tengeröböllel egybeköti.

Babenberg, l. Altenberg.

Babenhausen, grófi uradalom Bajor orsz. Iller ker. Günz és Kamlach fóvizek közt. Fő helye

Babenhausen, (48° 8′ 30″ É. Sz. 27° 55′ 30″ K. H.) mvs Günz fóvize mellet, 1600 l. és 2 várral.

Babenhausen, vagy Bobenhausen vs a' Hanaui Grófságban, Gernsprintz fóvize mellett, 1300 l. és egy erős várral.

Babenthal, egy az előtt a' Kronveissenburgi prépostsághoz tartozó helység. Vagyon egy Ezüstbányája.

Baberow'tava, Boizenburg, mellett, Ukermarkban.

Babiji zob, az az: vény Aszszonyfoga, Jelozva hegynek kampos bércze. Karnioliában Igy neveztetik az más hol is a' Tótoktól.

Babil, helység, Irak Arabiai Bagdad Bassaságban, Sz. Hilától 2 órányira vagyon, itt látni még ama régi Babilonnak némelly omladékit.

Babin, falu Árva varm. Lokczai ker. ben Magura hegy alatt, Árvához 1 1/2 Rosenbergához 6 1/2 mfd. F. U. a' kr. Kam. vagynak jó legelőji, marhája is. a. t. lak. 886 kath. és 5 Zsidó.

Babinagreda, falú, 's régi vár Slavonia Brodi ker. ben, Brodi határ őrző regement' 7dik Cantonjában Szávához 1. új Mikanoczehoz 4 óra, Berava és Koniska posvány ság közt. lak. kat. tulajdon pléb. és 185. h. kal.

Babinowszky, vs Mohilewi Helyt-ban Európai orsz. bir. ban.

Babitz, kis fóviz Orosz. Grodnói Helyt., ez Ordwane fóvizbe szakad.

Babolcsa, mvs Somogy Várm.

Digitized by Google

azon nevü járásban Dráva vizénél, Bolho és Új nép között. F. U. Végh família. Lak. Magyarok, Horvátok és Németek, kath. van tulajdon templ. és postája. Nevezetes erösége leomlott.

Báholna, k. Puszta Komárom Várm. Gesztesi járásban, Györről Budára vivő orsz. úton, Banához közel, Ácshoz 1 1/2 óra. Mezőhegyesi Katona ménes hivatalhoz tartozó intézettel, tulajdon szép pléb. temp.mal, és Vendégfogadóval.

Baboord, l. Backboord.

Babot, falú, Trencsin Várm. hegyek köztt fekszik, Ugrócztól 1 mfd. F. U. Gróf Illésházy, lak. tótok katolikusok vagyon egy papirosmalma.

Babot, falú, Sopron Várm. Kapúvárhoz nem meszsze. F. U. Herczeg Eszterházy, lak. magyarok kat. Dohány ültetessél és termékeny határral.

Babszka, Helys. Slavoniában, Szeremi ker.ben és Várm. Illoki járásban, Illoki Uradalomhoz és Lovászi Pléb.hoz tartozik, Novákhoz közel, Illokhoz 1 1/2 mfd. lak. elegyesek. Vásárja vagyon.

Babul, Pateola, nagy vs Nagy Mogul bir.ban, Indus vize szigetében.

Babyani Szigetek, ezek a' Philippi Szigetekkel és Gagayan Tart. eggyesülve vagynak. Az ide való járás a' sok fergetegek miatt veszedelmes fában és eleségben szükséget szenvednek. Az Elöljárójok egy Spanyol Sergeantból áll, némelly Szerzetesek tanitják a' népet olvasót imádkozni.

Babylon, hajdan legnagyobb 's legnevezetesebb vs Asiában, azon nevü birodalomban. Négy szegletre épitetett, Euphrates vize partjain. Nabuchodonozor Kirtől ékesittetett fel 87 lábnyi vastag, és 350 magas; 60. anglus mfdnyi nagy kőfalakkal, négyszegletü volt 100 kapukkal, 's 250 tornyokkal ékeskedett. Euphrates vizén volt hidon túl keletre állott Belus' arany bálványú temploma, innen nyugotra a' Királyi 4 mfd. kerületü palota, melly más házokkal együtt égett-kövekből épült. Az Euphrates vizén függő 400 lábnyi kert oszlopokon fekvő bolthajtásokon feküdt. Hires volt itt még Semiramis ásatott tava is, a' viz partokkal és csatornával együtt ma alig láttatik helye. Cyrus és N. Sándor által megvétetett 's elpusztíttatott; leginkább vesztett azáltal, hogy Seleucus Nic. Tigris vize mellett Seleucia vsát épitette, és Syria fő vsává tette. Omladéki között régi pénzek, eszközök, edények, 's t. ef. találtatnak; mellyek század olta köveket adnak építésre.

Babylon, más vs Aegyptusban, természettől erősíttetett Nilus keleti partján, Delta déli csuccsán, Arabiai Bérczeknél, alsó és közép Aegyptus határán. Kambyses alatt Babyloniaktól építtetett, régi neve Letus vagy Latopolis volt. Innét látni a' Pyramisokat; innét indultak ki Izrael fiai Aegyptusból. Kepus (maiom nem) imádtatott benne, Makhinák által tartatott vizzel. Római szállás volt; düledéki Altkairónál láttatnak; mostani neve Buboul.

Babylonia, orsz. keletre Ti-

Digitized by Google

gris vize, nyugotra puszta Arabia, délre Persiai öböl és bodog Arabia, éjszakra Mesopotamia között feküdt. Auranitis, Chaldaea és Amordacia tartományokból állott, 's igen termékeny vala. Mostani neve Irak Arabe.

Baca, Baxa, Baza, vs Gvadalentia fóviz mellett Spanyol Granadában 4000 ház. vagynak. Hoya de Baza termékeny völgyben fekszik, főkép sok bora, buzája, és kendere terem.

Baca, kis fóviz Portugalliai Estremadura Tart. ez Atlanti tengerbe folyik.

Bacaim, Bazaim, megerősített kereskedő vs Hindostani Guzurate Orsz. egy viz folyamatnál, melly a' legnagyobb hajókat is a' töle nem messze lévő Golfo di Cambayába viszi, vagyon egy kikötőhelye, tartozik a' Morattákhoz.

Bacala, vs Gangesen innen első Indiai félszigetben, Golfo di Bengalánál, Arucan Orsz.ban.

Bacanor, hely egy tónál Canara orsz.ban kel. Indiában, Portugallusoké, nagy riskása és bors kereskedéssel.

Bacatha, hely, Arabia Peraeában Philadelphiától nem messze.

Bacay, kis orsz. és vs Gangesen innensö félszigetben, Asiában, Pegu vizénél, az Avui Király alatt.

Beccano, Cremera, kis fóviz Fr. Ország' volt Tiber osztályában, ez Roma alatt Tiberisba foly, és itt fekszik egy hasonló nevű tó és mvs, mellyben kénköfabr. vagynak. Most a'Pápáé.

Baccarat, kis vs Meurthe fó viz mellett. Franczia Orsz. Meurthe oszt.ban, 1,310 lak.

Bacenis Silva, erdö, melly természti fal gyanánt a' Cheruskusokat a' Svevusoktól, vagy Cattusoktól külön választá, a' Herczinumi, utóbb Buchonisi erdönek része, vagy is Thuringia, Hassia, és Wetterau közti elterjedt erdö volt.

Bacharach, Bachi Ara, város Franczia Ország' Rajna és Mosel osztály. Rajna fóviz Nyugoti partján, igen termékeny tájékon, itt terem a' szép bachariai muskatálybor. 266 ház. és 1.360 lak.kal, hajpor és keményitö fabrikáji vagynak. — Mind a' három hitüeknek vagynak itt templomaik. Ezen vsnak által ellenébe egy völgybe savanyú viz vagyon. E' vsnál Rajna közepében olajszerű forrás van, melly e' folyót kellemetes szaggal, és különös szinnel külömbözteti.

Bachdalan, mvs Iglaui ker. ben Morva Orsz.ban 46 ház.

Bacher, magos hegyek Steyer Orsz.ban, Marburgi és Cillei ker.tek között. Kezdödnek Karinthiában Dráva déli partján és innen 6 mfdre terjednek ki, de itt már Dráva vizétől egy keveset eltávoznak. Egész kerülete 15 mfdet tészen. Ebben a' hegyben találkozik Smaragd kö, mellyel legnagyobb kereskedést üznek.

Bachern, vár és jószág felsö Stayer Orsz.ban Judenburgi ker.ben Völser fóviznél, Oberwöls és Unzmarkt között lévő úton, nem messze egy vashámorral.

Baches l. Beches.

Bachian, Batschian, (1° D. S. 145° K. H.) egy a' Molukai szigetek közzül, Ternate Francz. helytartóságban, vagyon egy tulajdon

Digitized by Google

Herczege (ki a' Francziáktól függ) Sultan titulussal ennek residencziás helye Franczia Barneveld kis várban vagyon, több szigetek is vagynak ennek hatalma alatt. — Hossza 9 mfd. Fökép sok kokusfák, ságo és fenyöpálmák teremnek itten.

Bachiglione, Bachilis, Medoncus minor, fóviz Olasz Orsz. ez több kissebb fóvizek öszvefolyásából ered Vicenza mellett, és Este alatt a' Velenczei tenger öbölbe foly. Ezen fóviztől nevezett osztály

Bachiglione, Olasz Orsz. foglalja magában az elöbbeni Vicentino Tart.mányt a' Vicenzai Hercz.get, és Veronesenak avagy Veronának azt a' részét, melly több más Velenczei Státusokkal 1797-ben Austriához kapcsoltatott, minekutána ennek elsöbb részei már ez elött Olasz Országgal egygyesíttettek; 74 □ mfdre terjed ki, és 527,800 lak. vagynak. Fövsa Vicenza.

Bachindel, falú és Urodalom Slavonia' Posega Vármegye alsó járásban, Posegától 3 1/4 óra szölöhegyek között. Csernek Urasághoz és Plébániához tartozik, sok dohánya vagyon.

Bachis, vs közép Aegyptusban, Moeris tavánál, másképp Dionysius.

Bachmut, (48° 32′ 45″ É. Sz. 55° 30′ K. H.) Fövs Bachmuti ker.ben az Europai Orosz Birod. Jekaterinoslaw Helytartóságban 400 ház. és 2,800 lak. Sóaknáji és posztó fabrikáji vagynak. Magos helyen fekszik egy külsö vsval, és bépalánkolt sánczczal, Bachmut fóvize mellett, melly nyáron kiszárad.

Bachus Szigete, kis sziget, nem messze Pentagonet torkától Akadia tart.ban, északi Amerikában, népes, és jól míveltetett.

Bachzisarai, Batschi-Sarai, (az az kerti kastély) Bacasara, nagy vs Tschurnksu mellett az Europ. Orosz Birod. Tauriai Helytartóságban, 2 hegyek köztt, mellyek kőfal gyanánt vannak. A' Félsziget nyugoti részén fekszik; vagynak 1,411 ház. és 7,000 lakosok kik Örmények, Tatárok, Görögök és Zsidók. A' Chán' Kastélya nagy és rendetlen, de még is alkalmatos épület. Vagynak 33 szép Mecsetei, több ferdöji, vendégfogadóji; 1737 és 1771-ben az Oroszoktól kiraboltatott, és meghódíttatott. Több fabrikáji is vagynak.

Backawa, fóviz Slavoniában.

Backbordsburg, l. Bug.

Backeven, fóviz Fr. Ország' volt Frieslandiai oszt. Gröninga' határi mellett.

Backnang, vs Murg folyóvize mellett Würtenbergi Kir. ság' Heilbronni oszt. 3,896 lak.kal kik között sokan pamutszövök és timárok.

Backofen, mvs Cseh Ország' Bunzlauí kerületben Iser mellett. A' lak. sok hajómunkákat készítenek el.

Baco, főhelye Mindaro Philippi szigetnek.

Bacotes, Déli Asiának Tunkin Országában egy neme a' Csalóknak ezek boszorkányságaikat csak a' népnek mutatják, a' nép pedig olly nagy bizodalommal vagyon hozzájok, hogy a' legtitkosabb gondolatit is reájok bizza.

Bactra, fó és fő vs Bactriana

Digitized by Google

tart.ban Asiában, a' Caspiumi kapuktól 3700 stadium. Paropamisus hegy alatt; régibb neve Zariaspe, most Balck azaz nagy vs.

Bactriana, tart. nyugotra Margiana, ész. és keletre Sogdiana tart.ok, és délre Paropamisus hegy között Asiában.

Bacqueville, vs Fr. Ország' alsó Seine oszt. 300 ház. és 2370 lak.

Bács Várm. (Comitatus Bacsiensis, Batscher Gespanschaft), Várm. Magyar Orsz. nevezetét vette e' Vármegyének hajdani híres Bács vsától. Régenten az egész Megye Bács és Baja között vala határozva, azután Tételig terjedett, vége szakadván 1721-dik esztendőben a' hoszszas perlekedéseknek Bács és Bodrogh Várm. egygyesíttettek, de 1747-ben egymástól elválasztattak, 1802-dik esztendőbéli Orsz. Gyülésnek 8-dik artikulusa szerént ujjonnan öszvekapcsoltattak. Bács Várm. éjszaki szélességnek 45° 13'tól fogva 46° 24'ig terjed. Keletre Torontál Várm. Délről Szerem Várm. Nyugotra Verőcze és Baranya, éjszakra Pest, Kis-Kunság, és Csongrád Vármegyétől környékeztetik. Legnagyobb, hoszsza éjszaktól délnek 14 1/2 magyar mtföld leg nagyobb szélessége pedig nyugotról keletnek 11 magyar mfd. az egész nagysága pedig 170 759/1000 □ mfdeket tészen, mellyeken kerek számban 342,450 lelkek találtatnak, igy tehát 1 □ mfdre mintegy 2014 lélek jön Az egész Várm. 4 Járásokra vagyon felosztva, t. i. a' felső, alsó, közép, és Tisza járásokra. Számlál 3 királyi, 15 mező, és 1 Érseki Városokat, 92 helységeket, számos pusztákkal. E' Várm. kivévén éjszaki részeit köröskörül vizekkel vétetik. Fekvése róna, mellyet némely dombok hasogatnak, Termőföldje többnyire gazdag, és trágyázás nélkül is terem, kivévén északi homokos vidékeit; mindenféle gabonája bőségben vagyon, elég gyümölcse is és bora. Marhái szépek, és munkára kiváltképen alkalmatosak. Rétjei, és mezői jó legelőt nyujtanak. Napnyugoti széleit gyönyörű erdők foglalják a' Duna szomszédságában, mellyek a' mezőknek kiességére, és az élő fáknak kellemetességére nézve méltán kedvelhetők. A' messze kinyúló egyenes térség a' magasan felemelkedett cserfákkal ékesíttetett, mellyek nem olly régiek ugyan nagy részint, de a' föld termékeny voltától tápláltatván, kitetsző nagyságra nevelkedtek, jelesebb erdők közül valók az Uj-vidéki és Futaki, Palánkai és Bácsi, Bajai 's a' t. Dombjai közül (mert hegyeket itt hijában keresel,) magosabbak a' Kúla mellett kinyúló Telecskai dombok, a' Bajsai dombok 's. a' t. Fóvizek közül a' Duna napnyugoti, a' Tisza pedig Keleti széleit nedvesíti, amaz Bajápál érkezik bé a' Vármegyébe, 's ezt Péterváradnál elhagyja, emez pedig Martonyoson felül bészakadván Földvár vidékéig szélesen terjedve, csendesen folyik. 3-dik vize az a' tó, mellyet fekete mocsárnak neveznek, már most az egész Várm.nek

Digitized by Google

használa a' Tisza és Duna vizével folyóvá tétetvén Ferencz csatornyájának hivattatik, 's az egész Vármegyén keresztül folyik. Nevezetesebb Tavai a' Szabadkai Pality, Ludas és Jezer Tava; Mocsárjai számosak, ezek közül az Alymaskai Csiki, Ostrovai mocsárok jegyzésre méltók. A' Bácsi Mosztonga vagy is hidat viselhető Mocsár a' Duna áradásainak alkalmatosságával lassú fóvá változik. Halászatjai böven fizetnek. Lakosai: Magyarok, Németek, Sokaczok, Tótok, Ráczok, Örmények és Zsidók, kik földmivelésből, kézimivekből, kereskedésből 's a' t. élnek. Bács Várm. a' Kalocsai Érsekségnek megyéje, számlál 218,316 kath. 79.440 nem egygyesült Ráczokat, 4880 eggyesült Görögöket, 18,600 Evangelik. 18,200 Reform. 3200 Zsid. 80 Örményekkel. Régiségei közül a' nagy és Kis Római Sánczok említést kivánnak. Ebben vagyon

Bács, (deákúl Bachia 45° 24' 13'' É. Sz.) Érseki mvs Bács Várm. Magyar Orsz. Földes Ura a' Kalocsai Érsekség, egy omladozott várral, mellyett S: István Király épitett 's Bácsi Püspöknek ajándekozott, messze terjedő, 's magos körakásain belöl két Templomai voltak, eggyike köz Népnek Isteni tiszteletére, másika Püspöknek tulajdon imádságaira rendeltetett, de már mind a'kettőnek csak omladozásait is alig láthatni. Többi épületjei Rákóczinak pártütése alkalmával elrontatván porrá lettek. Dunától egy, Zombortól pedig 5 mfdnyire Mosztonga mocsár mellett térségen fekszik. Levegője ezen mocsár miatt egésségtelen. Vagyon itt egy Plébánia Templom egy Barátok Klastroma ezeknek Templomával. Lakosi magyarok, de jobbára Sokaczok, katolik. száma 2140, nem egyesült Görögöknek 20, Zsidóknak pedig 40 felül. Hajdan sokkal nagyobb és pompásbb Püspöknek lakóhelye vala, melly Püspökséget S. István Király állított fel, 12-dik században a' Kalocsai Érsekséggel öszvekapcsoltatott. Nagy hirt tulajdonit e' vsnak második Lajosnak idejében 1518 eszt. tartatott Országgyülése, és 1519 esztendőbéli is. Siralmas Mohátsi veszedelem után hanyatlani kezde, törökök rabságába esett, azoknak igája alatt elég sokáig sinlődöt. A' kőfalak leromolva valának, az épületek leroskadoztak, a' Templomok elbontatva, a' szőllő hegyek és gyümölcsös kertek vad berekké változának. Vidékje szép és termő, 's külömbféle gyümölcsel 's veres borral kedveskedik lakosinak; mindazáltal negyed része szántóföldjeinek középszerü termékenységgel bir, mezője marhájinak nevelésére elég. Fája mind épületre, mind tüzre nádja is elég vagyon, az Uraságnak engedelmével makkaltatással is bir.

Bacskó, falú, Zemplén Várm. Újhelyi járásban, Gálszécshez közel, Vécséhez 1 1/2 óra az orsz. úton. F. U. volt hajdan Rákóczy, most B. Fischer és több familia. Lakosi Tótok, ó hit. és kath. Sok makja és fenyö erdeji vannak.

Digitized by Google

Bacza, vs, Jaenbe Spanyol Orsz. 2400 lak. Vagyon egy Püspökje és Fő Oskolája.

Badachschan, vs, nagy Buckaray Ész. részén. Innen nem messze sok arany, ezüst, és Rubinkő bányák találtatnak.

Badagry, nagy Sklávok vására, legfőkép járják a' Franciák, és a' Portugallusok, ez Dahometi Fidah tart. tartatik a' Sklávok partján, Felső Guineában, Benin Tenger öbölnél.

Badai, Pogány népek a' Tatári pusztákon, ezek a' Napon kivül egy darab vörös posztót, mellyet a' levegöben felakasztanak imádnak.

Badajoz, Pax Augusta, nagy és népes vs Spanyol Estremadurában Gvadiana fóviz mellett, egy Püspökséggel, melly a' Compostelli Ersek alá vagyon vetve. Igen erős határi erőség a' Portugallusok ellen, két vár által erősittetik. Ez a' vs egész Estremadurának fővárosa, 10,000 lak.; vagynak czitron, narancs füge és olaj fáji.

Badalona, Badelona, Bactulo, kis vs Spanyol Orsz. Cataloniában egy erőséggel (Fortresse), közép tenger mellett fekszik 1 1/2 mfd. Barcellonától.

Badara, kis orsz. és vs Gangesen innen lévő Indiában Calicuti bir.ban.

Baddas, nép Sumatra keleti Indiai szigeten, ez magát tulajdon pamutból szövött ruhakból ruházza, készit szép arany és ezüst munkákat is.

Baden, falú Helvecziában, Simplon Hegye körül, hol az úgy nevezett Leuk ferdő vagyon. l. Leuk.

Baden, ezelőtt Grófság volt Helvecziában, ezt Északra Würtenberg Orsz., Keletre Zürich Kant. Délre a' Szabad Tart. Nyugotra pedig Bern Kant. határozták. — Most része Aargau kant. nak, fövsa hasonló nevü.

Baden, más hasonló nevek külömböztetésére pedig hozzá adatott Ergaui, v. Aargaui Baden. Vicus Thermarum, Aquae Helveticae, Thermopolis, ez egy kis vska Zurichtől 2 mfdre esik Limmat fóvizénél 353 ház. és 1650 lak. régi és új várral, ez az utolsó a' fejedelem lakhelye volt, némelly portékákkal kereskedést üz. A' vstól 1/4 arányira igen nevezetes meleg ferdők vagynak (Zum Bädern), ezek sokaktól láttogattatnak meg. Rétjein különös koczka forma kövek találtatnak.

Baden, a' Rhenusi Szövetség felállításától egy új Status Német Orsz.ban Nagy Herczegségnek titulusával; fekszik É. Sz. 47° 45′ és 49° 30′ K. H. 25° 20′ és 27° 30′ közt. Ezen Nagy Herczegséget határozzák D.röl Helveczia N. rólRhenus fóvize Kehlnél kivévén. Északról Main, Hassia, Achaffenburg és Würzburg; Keletről Würtenberg és egy részről Északi és Nyugoti Boden tava. Nagysága 275 1/2 mfdre, népsége 923, 000-re mégyen, a' kik többnyire kath. igen kevés Ev. és Ref. a' többiek Mennoniták és Zsidók. Földje déli részén hegyes, nagy részét tévén a' Fekete erdő, és Oden erdő; Északon sik, 's termékeny a' klimája az erdős tajékát kivévén igen kegyes. Fő fóvizei ezek: Rhenus, Neckar, Enz, Murg, Elz, Treisam, Alb es Du-

Digitized by Google

na. Termései ezek: gabona, konyhához tartozó zöldségek, gyümölcs- (gesztenyéje és mandulája is vagyon) bor, len, kender (Német Orsz.ban legjobb) dohány, buzér, komló, répavetései, erdei, igen számos földolaj égetésekkel, és hamuzsir főzőkkel, Bikáji, Juhai, (selyem juhai is vagynak), vadai, selyem bogarai, méhei, halai, gyöngyei, (egy gyöngy patakja is vagyon Oden erdőbe), vasa, ólomja, ezüstje, reze, (de ez nem tartós), czinkje, egy kevés aranya (Rhenus vizében is), mesze, gypsza, Alabastroma, porcellán földje, marvány köve, sója turfája, erczes vizei. Több fabrikáji, gyapjú 's pamut szővése, Fayence, asványok, üveg, fa órak, ezek mind a' 4 részre a' földnek hordatnak, kristály, és granatköszörülöji, hajóépítése. Allató részek: 1) A' Badeni Markgrófság ezelőtt közép Rhenus, Kenzingentől Rhenus mellett le felé egész Pfinz és Gundelsheimig terjedt. Ehez tartozik nagy része a' régiebb Markgrófságnak nem külömben Eberstein Grófság és Mahlberg Uradalom. 1803 Esztendőtől fogva, az Ettenheim és Bruchsal Herczegségek, Hanau Lichtenberg Grófság, Lahr Uradalom, Geugenbach Grófság, 1806 Eszt. fogva pedig az előbbeni Ostriai Ortenau és még néhány Vitézi jószágokkal együtt ehez tartoznak. 2). A' Badeni Pfalz Grófság, vagy Alsó Rhenus Pfinztól Mainig terjed ki 1803 eszt. fogva az Odenheimi Grófság is ide tartozik. 3). A' Badeni Landgrófság vagy felső Rhenus Helvecziától le Rhenus felé a' Duna eredetinél fekszik, egy része pedig (Boden tónál) némelly régi Badeni Tart. foglal magában, 1803 Eszt. fogva pedig azelőtt Hercz. Püsp. Constancziai és Reichenaui uradalom, és az előtt Birod. vsok Ueberlingen és Pfullendorf, 1806 tól fogva pedig az előtt Ostriai Breisgau, a' régi Maltai Vitéz Rendnek Herczegsége Heitersheim, és Bondorf Grófság. Ebben a' 3 nagy részekben több kissebb tartományok foglaltatnak, ezeken most uralkodik Károly Friderik Nagy Herczeg; ezek pedig 1). Herczeg Fürstenberg tartományi u. m. Baar és Stühlingen Landgrófságok, Heiligenberg Grófs. Möskirch Urod. 2). Az Aversbergi Grófság Thengen. 3). A' Schwarczenbergi Landgrófs. Klettgau. 4). Némelly Hercz. és Grófi Leiningiai jószágok. 5). Egy része a' Herczegi és Grófi Lövenstein-Werthheimi jószágoknak. 6). A' mostanáig Nassau-Orániai Urod. Hagenau. 7). A' Grófi Hochbergi Urod. Zwingenberg. 8). Salm Krautheim Herczeg' jószágai 's a' többi. Az egész Nagy Herczegség 1810 Eszt. fogva a' következendő 9 ker.re vagyon fel osztva, úgymint: See, Duna, Wiesen, Treisam, Kinzig, Murg, Pfinz, és Enz, Neckar, Main és Tauber ker.re. Ezen Nagy Herczegség jövedelme 3.000 000 arany. A' tart. egy allatomos Tanács Collegiumtól igazgattatik, ez Status tanácsra, Regiment ta-

Digitized by Google

nácsra és Financzialis tanácsra osztatik. Ez a' felsőség Carlsruheba vagyon. A' Bruchsali felső Tanács az igazság környülállásait vezérli, ezek alatt vagynak a' Rastadti, Mannheimi és Constancziai Tanács. Ugyan ezen a' 3 helyeken az Ország Rendtartása 3 Udvari Tanács Collegiumra vagyon bizva. A' Religió dolgai 2 Templom Tanács és 1 Templom Comissio által mennek végbe, ez az utolsó a' kath. az első 2 az Ev. és Ref. dolgaiba végeznek. — Csak 1810 Eszt. végen jött az egész tart. egyféle mértékbe, ennek fundamentoma az előbbeni között a' középsöt tartani, és a' Cs. Franczia mértékhez alkalmaztatni. A' Bécsi Gyülés által néhány birtokokkal Rajna bal partján kiljebb terjesztetett. — Fő városa Carlsruhe.

Baden, (Markgrófság) Badensis Marchionatus, 1803-tól 1806-ig Választófejedelemség volt, ez egy része a' feljebb említett Nagy Herczegségnek, Rhenus vize mellett fekszik az előbbeni Sváb ker.ben határos Északról alsó Pfalczal és az előbbeni Speyer Püspökséggel. Kel.ről Würtemberg ország és Eberstein Grófság. DélrőlOrtenauval,ésNyugotról az előbbeni Elsassal, mellytől Rhenus vize választja el. A' Földje sík és homokos, Dél felé igen hegyes de közönségesen termékeny főkép pedig buzával, kenderrel, lennel, gyümölccsel, és igen jó borral, a' melly Markgrófi bor név alatt esméretes bővelkedik. Ásványi ezek: vas, kobald, márványkő, 's a' többi. Fája igen sok vagyon fabrikáji sem hibáznak. Kihordó jószági közt ezek vagynak legfőképen: gabona, bor, gyümölcs, fa, vas, vasdrót, vászon, bör, drágakövek portékák, fayence, karton, selyem portékák. A' munkás lak. száma igen nagy.

Baden, egy igen régi vs a' Nagy Herczegs. melly ettől veszi nevét, Pfinz és Enz ker.ben vagyon, Oehl vizénél, és bort termő hegyeknél, 286 ház. és 2400 lak. meleg ferdőkkel, ezek 12 forró kutakból erednek, egy régi residenciás várral, melly magos helyen fekszik, föld alatt való járásokkal és kamarákkal, szép kertekkel, és egy paleotechnicum Musaeummal mellyben minden itt talált régiségekre nagy szorgalommal vigyáztatik, egy szappan és gyertya fabr. és hamuzsir főzésekkel.

Baden, Thehermae Austriacae, v. Pannoniae, (48° 48′ 27″ É. Sz. és 33° 53′ 17″ K. H.) vs Austriában Bécstől Dél felé 4 mfdre esik Calvaria hegy végén Schwechat fóvizénél, 270 ház. és 3200 lak. nevezetes és igen járatos a' jó hasznos meleg ferdői miatt, erednek t. i. itten több kénköves források, de ezek közül csak 16-on használtatnak; 8 Baden Várossáé, 8 pedig más körül belől lévő uraságoké. Mind a' 16 forrásoknak egyforma szagok, és ízek vagyon, különbféle melegségek, úgymint 28 1/2 és 22° Reaum. A' fő forrás fekszik a' mész forma Calvaria hegynek végén egy mély gödörben, a' hova a' kénköves víz gyüjtödik egy ölnyi kerületü természetes köszikla

Digitized by Google

katlanban 2 ölnyi mélységre, ebből 4 cséven a' föld alatt foly a' viz 4 ferdőkbe. A' Vendégek mulatságára a' kik néha ezerenként is idegyülnek jól vagyon alkalmaztatva. Vagyon itt egy Theátrom, egy Redout Szála, egy Casino, három Kávéház, egy szép állatos kert, egy török formára csinált kioskkal, 1/4 órányira vagyon a' Báró Gutenbruni Vezlar szép kertje, e' mellett Báró Veikersdorfi Dobbelhof kertje, e' mind a' kettő a' Vendégeknek nyitva vagyon, itt a' szép mulatságok is készen állnak. Igen járatos hely szintén a' gyönyörü Helena völgye is a' régi Rauchenstein, Scharfenek, és Rauchenek Várak' omladékival. A' vsnak vagyon Póstája és Plébániája, és Augustinusok' Monostora. 1812 Eszt. egy része elégett.

Badenhausen, mvs Vestfáliában, Osterodetől 1 órányira fekszik, egy Posta-Statióval.

Badenoch, kis Tartomány Északi Skocziában, Invernesben ezt Spey fóvize 2 részre osztja.

Badenstyn, Franczia falú nagy arany kereskedéssel Bountry fóviz mellett Aximban felső Guineának arany partján.

Badenweiler, Badenvilla, Uraság, vár és mvs Badeni Nagy Her.ségben Wiesen ker. ben egy meleg ferdővel. — Még most is vagynak némelly maradványi régi Római ferdőháznak.

Badenweiler, Badonvillers, kis vs Franczia Ország' Meurthe oszt. Blette fóviz mellett egy Fayence fabrikával.

Badensleben, falú és kath. Augustinus Apáczak Klastroma Vestfália' Dardesheim kant. Halberstadt ker.ben Saale oszt. 151 ház. és 926 lak.kal.

Badenne, vs Franczia Ország' Morbihán kerületben 2060 lak.kal.

Badeo, fő vs volt a' Cassanitak' földén az Arabiai tenger öbölnél.

Badia, Abbatia, kis vs Adigetto fóviz mellett Olasz ország alsó Pó oszt. 4000 lak.

Badibu, Badelu, v. Badessa, 12 mfd. hosszú Mandigoerektól elfoglaltatott Tart. Senegambia közepén, Gambiánál Bar és Salum Orsz. mellett A' Királynak lakhelye hasonló nevü faluban vagyon.

Badill, szabad birtok Kaukasiában Ossete Tart. Salikardon, Barigsau és Schira fóvizek mellett. Ezen tart. csendes, jámbor lakosi több hel. ségekben laknak, egész Kaukasiában legjobb dohányt termesztenek, és késeket, kardokat, puskákot 's t. ef. készítenek, 's ezekkel nagy kereskedést üznek.

Badin, 2 tót falúk Magyar ország Hont Várm. alsó és felső Badin, jó szántóföldjei, szép bikfa erdei vagynak, a' Bozóki Urod. tartoznak.

Badin, kis vs a' Szerencsés Arabiában, Asiában 9 mfd. Meccától.

Badoga, , mvs Orosz Novogrod Helytartós. Kowscha fóviz eredetinél egy Gabona tárházzal.

Badonvillers, l. Badenweiler.

Badoula, kis vs Candy Orsz. Ceylon Szigetén.

Badschus, Biadjos, Biajos, Oran-Badschu, vándorló halászok, ezek Borneon,

Digitized by Google

Macassaron, Magindanaon a' Philippi 's más szigeteken találtatnak, külömbféle népekből állanak, igen vadak.

Baduhenna, hely. Frisiusok földén Germániában, melly Rajnán túl esett, és nagynak mondatott. Itt veretettek meg a' Rómaik Tacit. Ann. I. IV. C. 73.

Badulato, vs Nápolyban innenső Calabriában, emlékezetre méltó jó bora olaja, méze, terpentine és faolaja, és selyme miatt.

Bady, nevezetlen hely a' kősziklás Arabiának egy részén, egy ütközetről híres, mellyet Aegyra 2 Eszt. Muhamed követői nyertek a' Koraziták ellen.

Baea, m. hegynek régi neve Cephalonia Szigetben.

Baea, Baeza, Biatia, nagy 12000 lak. álló vs magos helyen Spanyol Andalusia' Jaen tart. egy kis Universitással és egy Püspökséggel, melly a' Jaenival eggyesítve vagyon, és Toledo alá tartozik.

Baedu, Szerecsen Tart. Szerecsen orsz.ban. Ez a' Bambarrai Királynak adót fizet.

Baek, l. Bake.

Baena, (37° 34′ É. Sz. 12° 15′ K. H.) vs Spanyol Tart. Cordovában 10000 lak. és Sóaknákkal.

Baene, vs, és erőség Pedemontiumban, erős várral.

Baerode, város Franczia Ország' Schelde osztály. 2150 lak.kal.

Baetica, Baetis vizétől áztatott tart. Hispániában, másképp Turdetania, vagy Tartesszi partok, nyugotra és éjszakra Lusitania, keletre Taraconia tart. délre Fretum Guaditanum között; a' mostani Andalusia és Granada. Termékeny és kereskedő tartomány.

Baetis, régi neve Guadalquivir fónak, más nevei voltak Baetes, Bele, Cirtius és Tartessus.

Baetius, most Arabiai Tenger öblébe fó Abassi viz.

Baeturia, Baetikának balról Anas vizére, délre Oretanosra dülő része volt.

Baffinsbay, (65° 78′ É. Sz.) 21000 □ mfd. nagyságú tengeröböl az Éjszaki Tengerben Amerikában, a' melly 1609 Eszt. ama híres Daniai Admirál Münch v. Munck János által találtatott fel, és IV Kristián Királynak tiszteletére Mare Christianumnak neveztetett. Midőn pedig 1623 Eszt. Baffin Wilhelm Angol ide érkezett, ez a' tengeröböl Baffinsbaynak neveztetett. Terjedése egész Ész. ismeretlen Tart.ig mégyen. Noha ezt a' Dánusok találták fel, ritkán léptek mégis reája, és (Utrecht) az Ultrajectomi békeség által, egészen az Angoloknak hagyták. Ezen a' tengeröblön túl vagyon a' Smith Tamás tengerszorúlása; itt fogattatnak a' legnagyobb czethalak. A' közepén James szigete fekszik, mellyből Keletre (70°—74° É. Sz.) a' Dávid útja, Nyugotra pedig a' Baffin útja formáltatik.

Baffo, l. Paphos nova.

Baffo, Cap de Baffo, Paphos Caput, Drepanum Promontorium. Fok Cziprus Szigetében, másképp Capo Bianco, vagy Blanc nevet is visel.

Baga, kis vs Spanyol Cataloniában Lobregat fóviznél 13 mfd. Barcellonától Urgel

Digitized by Google

gel, és Vye között.

Bagacum, Nervisok földén Galliában, mai Bavay.

Bagamedri, l. Bagemder.

Bagatelle, Arlesiai H.nek mulató Kastélya Isle de France tart.ban. Itt neve van az Eszterházy pompás kastély részének is.

Bagdad, Bassaság Ásiai Török orsz. Irák Arabiában, ez a' legnevezetesebb és legszebb tart. az egész Otmáni bir.ban, mivel a' mult században Basra, 's Scherasub Helytartóságokkal és Merdin Vajdasággal egyesittetett, és igy 170 geog. mfre terjed hosszában, szélességében pedig 135-re, és 40—50000 embert állíthat, ezek a' Bassaság jövedelméből melly eszt.ként 1 millió for. mégyen, élnek. Fő vsa

Bagdad, (33° 24′ É. Sz. 62° 4′ 30″ K. H.) régi, nagy, hires, és szép vs Tigris fővizének kel. részén, az igen népes külső vsain kivül is 2000 geom. lépés a' hossza és 1000 a' szélessége. Egy mély és nagy ároktól vagyon körülvéve; tornyos kőfalai sem hibáznak, ezekben ágyúk vagynak elkészítve. A' vs felső az az nyug. részén vagyon a' Bassának nagy Seraila; a' fóviznek tulsó részén vagyon egy kastély, ebben a' fegyverek és a' puska por tartatnak. A' vsnak csak 3 kapuji vagynak, ezek közül az eggyik Tigris folyó mellett fekszik, a' hol is egy hajókon álló hid vagyon a' fóvizen. Az külső vs sánczok és kőfal által védelmeztetik az Arabsok ellen. Sok szép és jól épült Bazarjai vagynak, ezek csupán csak a' kereskedők számára tartatnak. Ezek teszik a' vs fő uczáját. A' vs többi része többnyire tisztátalan, téli időben sáros, nyárban pedig poros. Az uczái is igen keskenyek, és a' vs sokkal néptelenebb Bazarjainál. Bagdadban sok selyem, pamut és gyapjú fabr. vagynak. Bagdad valaha az Abbassi Királyok, és egyszersmind a' gazdag kel. tart. luxusának fő helye volt. Még több Moscheáji ferdőji, szép mulató helyei, több kézimévei, nevezetes kereskedése és 95—100000 l. vagynak, a' kik többnyire Arabsok Törökök, és sok Persák is, és ezek' kezibe vagyon többnyire a' kereskedés. A' kereszt. mind kath. mind Görögök száma 1500. A' Zsidóké pedig 2500 mégyen, ezek a' vs szegletén laknak és a' többiektől megvettetnek. Az Indiai kereskedés nagy, Persiába és Indiába a' kéz pénzen kívül, réz, gummi-dragant, riskása, búza gubacs, buzér, Egyiptomi szilva, árpa, nád, ezzel tollak gyanánt élnek, 's több Arabs lovak kivitetnek; béhozatnak pedig czukor, kávé, Persiai dohány, indigo több más portékákkal, ambra, pézma, selyem, selyemmateria karton, muselin, gyöngyök, 's t. ef.

Bage le Chatel, vs Francz. ország' Ain oszt. 800 l.

Bagemder, szép és nagy tart. Habessiniában, Tigre, Dembea, és Amhara tart. között, 45 mfd hoszú és 15 mfd széles, igen termékeny, nagy ló nevelése vagyon, vasbányáji 's t.ef. A' lak. bátor szívüek. Az egész tart. 13 kerület. és még kissebb 4 tart. áll; úgymint Lasta, Fog-

Digitized by Google

gora, Drida és Karuta.

Bages, tó Francz. országb. az előtt úgy nevezett Languedocban a' közép tenger partján, mellyel egybe vagyon kapcsolva.

Baghtschi-Sarai, l. Bachtschisarai.

Bagjura, l. Bohgiura.

Baglas, szőlőhegy Magyar orsz. Fehérvár Várm.

Bagnacavallo, vs 10670 l. Olasz orsz. Rubicone oszt. Seno fóviznél, Ravenna, és Bologna között.

Bagnagar, l. Hyderabad.

Bagnara, Bagarota, kis vs 5000 l. Nápolyi tulsó Calabriában, a' Toscánai tengernél, Herczegség titulussal. A' Ruffo házhoz tartozik; kereskedik muskatály borral, fával és szurokkal. Az 1783 esz. földindulás által majd egészen öszve omlott. Ezen a' tájékon sok koszperd orrú halak (Xiphias Gladius) fogattatnak.

Bagnarea, Balneum Regium vs Francz. orsz. volt Tiberi oszt. egy Püspökséggel, ez egyenesen a' Pápa alatt vagyon.

Bagnasco, Baniascum, kis vs Franczia orsz. Stura oszt. Tanaro fóvizénél.

Bagneau, eggyik a' Hyeriai szigetek közzűl.

Bagneres de Bigorre, v. de Campan Vicus Aquensis, Bigorrorum Aquae, (43° 3′ É. S. 17° 45′ K. H.) diszes, ékes vska, és ker. főhelye Francz. ország' felső Pyreneusok' oszt. 1220 l. Adour fóvizénél a' nevezetes Campan völgyében, a' gyakran látogatott meleg ferdőjiről hires.

Bagneres de Luchon, Aquae Convenarum, vska Francz. ország' felső Garonne oszt. 1200 l. Luchon völgyben, Pyreneus hegyek tövében meleg feredőkkel.

Bagni, della Porreta, kis hely, meleg ferdőkkel Bononiai tart.ban.

Bagno, helység és főhelye egy ker. Francz. ország Arno oszt. ennek lak. sok konyhabéli fa eszközöket és fa olvasókat készítenek.

Bagno di Aqua, helység Fran. orsz. középtenger ker. meleg feredőkkel.

Bagno di Bagnio, a' Londoni, ferdő házak neve, de ezek inkább parázna házak.

Bagnolas, l. Bannolas.

Bagnolet, kies hely. Orleani Her. jószága, Páristól 1 fran. mfd.

Bagnoli, vs Nápoly tulsó Herczegségében. 4500 l.

Bagnolo, Balneolum vs Mediolanumi tart.ban Po oszt 4260 l.

Bagnols, Balnensis, (44° 10′ É. S. 22° 13′ K. H.) kis vs Francz. orsz. Gard osz. 757 h. és 4800 l. selyem készítéssel és jó kereskedéssel. Ettől a' vstól megy egy hegyen 4 mfdnyire való hosszú út Pont du Gard, és Nimes felé.

Bagnone, helység és főhelye egy. ker. Francz. ország' volt Arno oszt. 600 l.

Bagnoniak, kis főbb részint még független, munkás, és bátor szerecsen nép, alsó Senegambia' Bagnon tart. melly 8 mfdre fekszik a' tengertől, Rachao fóvize mellett, ez a' tartomány termékeny jól mívelt's minden szükségessel bővelkedő A' lakos. feleségei jó anyák és jó gazdasszonyok. Bálványimádók a'rablásra igen hajlandóknak mondatnak, tulajdon Herc.gek alatt élnek.

Bagnos, Grófság és Gran-

Digitized by Google

dat nevü tart. a' Moscoso Ossorio familiához tartozik Spanyol Leon tart.

Bagoerek, felső Guinea' Sierra Leona partján Nunez fóviz mellett lakó erős jól formált népség.

Bagolino, vs Olasz ország' Mella oszt. 3600 l.

Bagolis, Capo Bagolis fokok Minorca szigeten nyugot felé.

Bagonya, falú Honth Várm. Báthi jár.ban közel Bakabányához, Báthoz 1/2 óra a' posta uton. F. U. Jánoky fam. lak. Tótok, Evang. Szép erdőkkel és szőlő hegyekkel. Más Bagonya van Szala várm. a' Lendvától 2 1/2 mfd.

Bagukian, l. Ava.

Bagradas, Manepsarus hegyből Utikához közel eredett és Carthagó mellett tengerbe fó viz, most Megjerda. Más illy nevü viz van belső Afrikában is.

Bagyan, Bogyon, falu Hont várm. Báthi járásban, Pocsuvadló és Almás mellett Báthoz 1 1/2 óra hegyek között. F. U. több nemes familia, lak. Tótok, kat. és evang. Valaszky Pál, ki a' hazánk literatturájáról irása által hirt és érdemet szerzett magának, honnja. Földje vagyon silány, de nyirfa és fenyőfa erdeji szépek.

Bagyon, Bagyonka, falú Nógrád várm. Szécséni járásban. Buják és Palotás szomszédságában, Hatvanhoz 2 1/2 mfd. F. U. több nemes fam. lak. Tótok kat. és evang. Szöleje nevezetes.

Bahama, v. Lukai szigetek. Az Angolokhoz tartoznak (21° és 27° É.S. 53° és 82° K. H.) a' kel. Floridának partjától Americánál kel. felé terjednek innen veszi nevét ezek közt és a' nevezett révpart közt lévő tengerzúg. Ezen a' tengerzugon veszik visza útjokat a' Spanyol Galliónok noha nagy mélségei 's sebes forrásai miatt sokszor veszedelmes. A' nagyobb szigetek' száma 14-re mégyen, a' kissebbeknek pedig 700-ra, de ezek csak többnyire homokból 's zátonyókból állanak. Ezen szigeteken kivül nevezetesek még 2 nagy zátonyok t. i. a' nagy és kis Bahama porond. Itt a' bokrok és homokos völgyek közt lappanganak a' tengeri rablók. Bahama szigetek fő termései ezek: pamut, festékfák, kávé, czukor, indigo, ananás, Indiai függe, dinnye, pizáng, banana és tamarindafa, narancs czitron, czedrusfák, szénpálmák s. a. t. szarvas marha, kecskék, juhok, vad és szelid disznók, teng. nyúlak gyíkok, teken. békák, csigák, vizimadarak mész, és só. Ezen termések esztendőnként 60000 tallér jövedelmet hoznak bé az Angoloknak. A' lak. sóért más hibázó terméseket kapnak. Ezen szigetek között a' jelesebbek ezek: 1) a' Török szigetek 2-or) Caicos 3-or) Heneagas 4) Hoghsties 5) Crokedisland 6) Aklin szigete 7) Sz: Salvador 8) Új Providenze 9) Bimini szig. 10) Eleuthera, és Harbour szig. Ezen szigetek közül csak 7 népes, a' lak. száma 6000-re mehet a' kik többnyire föld mívelésből, halászatból és a' romlott hajók gazdagságának kifogásából élnek, v. szolgálnak a' hajókban, vagy pedig jó hajókat készitenek czedrus fából.

Bahama, (26 1/2° É. S.) leg-

Digitized by Google

nagyobbik a' Bahama' szigetei közül, de ezt emberek nem lakják.

Bahar, Angol tart. kel. India' Bengali Praesidenségben, Ganges mint a'két részin. Vagyon sok álomhozó mákja, olvasztó-sója, és igen sok salétroma. A' déli része a' Marattáké a' nyug. pedig a' Brittusoké. A' mostani fő vsa Patna; ezelőtt pedig

Bahar, egy most igen alávaló vs, csupán sok Mahomedáni koporsó következtől ékes.

Baharein, l. Bahrein.

Bahi, Bay, tart. a' Philippi Luzon v. Manila szig.ben. Ez a' tart. gazdag temérdek sok hajó fával, Arekadióval, és jeles Betellel Indiában.

Bahia, legkissebb de legnépesebb, 's leggazdagabb tart. és Helyt.ság dél. Amer.ban Brasiliában. A' kel. parton fekszik és pedig Pernambuc és Rio Janeiro Helytartőságok között. Termései ezek: czúkor, pamut, dohány, czethal; lak. száma 40000 fehérekre, 60000 Szerécsenekre, és 50000 Indiaikra mégyen fővsa

Bahia, masként Sz. Salvador igen ékes, és rangra nézve második vsa Braziliának. Jobb része egy köszíklán fekszik hasonló nevü tengeröbölnél, A' vs csak egy úczája mégyen egész a' partig a' többi része egy magos dombon fekszik. Mind a' föld' egyenetlensége, mint több plánták tremesztése miatt a' vs messze terjed ki. Az épületi mind régi izlés szerént vagynak építve, és az omláshoz közel vagynak. Legjelesebb épülete a' néhai Jesuiták' Temploma, a' régi Jesuiták Collegiuma, Betegek'házára változtatott. Nevezetes még az újabb izlés szerint épült Carmeliták Temploma és Klastroma. Az uczái keskenyek, rosszúl vagynak ki rakva: és igen tisztátalanok. Az első Gubernator, és az uraság háza, a' pénzverő udvar és a' vs háza nem igen jeles épületek. Mivel a' vs tisztátalan nem csuda ha az idevaló Beteg házokban 100-nál is többen elvesznek. Ha két ucza kivétetik a' többiek fából készült h.ból állanak. A'vs több Batteriák által oltalmaztatik. Az úgy nevezett do Mar tengeri erőség, legnagyobb védelmére vagyon a' vsnak. A' lak. száma 20000 mégyen, ezek fehérek, Szerecsenek és emberkorcsok. (Mulattok). A' kikötő helye a' kereskedést alkalmassá teszi. A' Szerecsen rabok, többnyire gyémánt bányákra adattnak; a' viasz és aranypor béhozása nevezetes. Ez a' vs a' pamutnak és czukor pálinkának vásáros helye. A' mesteremberek tudósak. Hús nélkül szükölködnek mivel az idevaló marha nevelés igen csekély. Ez a' vs a' Helytartó' Érsek' és egy fő Tanácsos' lakhelye.

Bahia de todos los Santos, l. Allerheiligen Bay.

Bahire, v. Baheire, Alsó Egyiptus' nyug. tart. fekvése a' tengernél vagyon, Nilus nyug. részén, főhelye Alexandria.

Bahlingen, vs, és urod. Würtemberg. orsz-ban. Hohenczollern Her.ség mellett, Tubingától 4 mfd.

Bahn, vs Pomerania Greifenhagi ker. Thun fóviz és a' hosszú tó mellett, 194 h, és 1470 l. Vagyon Szalma kalap fabr. és gabonával

Digitized by Google

kereskedik.

Bahnese, v. Beneseh közép Egyiptus vsa, Benisuef oszt. Jósef meterséges fóvizénél a' régi Oxyrinchus helyén fekszik.

Bohol, egy a' Philippi szigetek közzül (10° és 11° É. S.) 8 mértföld hosszú és széles. Vagynak pálmafáji, aranybányáji és sok halai. Föhelye Lobog v. Loboe.

Bahony, Magyar falu Magyar orsz. Poson Várm. egy kastéllyal. Vagynak szőlőhegyei, és nyulai. A' lak. kath. és egy pléb. Temp. vagyon.

Bahr-bela-Ma, alsó Egyiptus Bahire Kaschefságb. egy völgy, itt sok kövé vált fák találtatnak, de nem a' mint némelly utazók irják kövé vált arboczfák vagy hajó darabok omladéki, mert ezekből csak legkissebb jeleket sem találtak az oda utazó Francziák.

Bahr el Abiad) l. Nilus
Bahr-el-Azrak)

Bahrein, (27° É. S. 68° K. H.) a' Persiai tengeröböl' nyug. partjain levő szigetek, itt sok gyöngyök találtatnak és a' Persáknak itt nagy Oskolájok vagyon. Ezek között Awal a' legnagyobbik most a' Vahabiták kezeiben vagynak.

Bahri, alsó Egyiptusban a' tartnak' szokásban lévő neve.

Bahringen, Behrungen, mvs Sax-Hildburghausi Herczeg' Hennebergiai részében, Würzburgi határokon, 1 mfd Römhildtől.

Bahrn, Beraun, Városka Morva ország' Olomuczi ker. 3 mfd egy katholika Plebániával, 2 kath. Templommal 208 h. és 1428 l. 1779-ben az egész vs 9 h. égett.

Bahrum, Pléb. falu Westfália' Okeri oszt. Braunschweig ker. Soldern kant. 47 h. és 320 l. Ama híres Sterne' és Fieldling' fordítójának Bode János Joachímnak szül. helye.

Bohus-lehn, Praefectura Bahusiae, tart. Norvegiában, egy felől nyug. tengerre, más Westgothi Thallandra dűl Schwinesundtól Gothaelbeig terjed 21 hoszszú, és 6-7 Svéd mtfd. széles Schvecciában.

Baiae, vs Italia Campaniában, Misenum és Puteoli között, híres ferdökkel, jó rév parttal, és azon nevű öböllel.

Baikal, a' vagy a' Sz. Tenger, (121° 30′—127° 30′ K. H. zé 52°—55° É. S.) Siberia Irkuskoi tart. lévő tó N. ról keletig 550 Werste hosszu ész. ról pedig délfelé 30 80 Werste széles, és 20—200 öl (egy 7 lábból áll) mély, hegyekkel vagyon körülvéve, mellyektől nevét veszi, ebben a' tóban nagy halászat indittatik, a' melly egész nyáron eltart. Tavasszal az angolnák és lenkik (lazatz egy neme) Nyáron pedig és összel az omulék szinte (lazatz' neme) fogattatnak. A' fonóhal tulajdon lakosa ezen tónak ez igen zsiros, elevenen nem kaphatni meg. Az Oroszok ezen halak zsirját kiolvasztják és nagy hasznokkal a' Chinaiakhoz küldik. Noha Baikalnak édes légyen a' vize, vagynak mindazonáltal tenger borjai, ezeknek szőrök ezüst szinü, esztendönkint 2000-re megölettetnek, egyetlen egy kifolyása vagyon, t. i. az alsó Angara ez által Jeniseyvel e-

Digitized by Google

gyesül.

Bailar, kikötőhely Babelmandab tengerzugnál Hebessiniában, ezt minden eszt, Arabs hajók meg látogatják, és juhokért, vajért 's t. effélékért pamut materiákat adnak.

Bailleul, Belle, Balliorum, vs E. Belgyiom ország' Norden oszt. Lys fóviznél 555 h. és 8940 l. gyapjú és czérnafabr.

Baillonville, egy 1801 Francz. orsz.hoz esendő urod.Hohenczollern Hechingen Hercz. a' mostaniOurthe oszt. fekszik.

Bailly, sziget Asiában, Java mellett, sok riskását, pamutot, és szegfüt termeszt.

Bain, vs Francz. ország' Ille és Vilaine oszt. 221 h. és 3120 l.

Bainboeuf, kis vska Francz. ország' alsó Loire oszt.

Baindt, Poundum, Bintersis Abbatia, Vürtenberg orsz. Gróf Aspremont-Lindiai-örökös országbirósági Altdorfi ker. hasonló nevű faluval Schuss fóviznél 340 l.

Bains, falu Francz. orsz' Wasgaui ker. 1790 l. meleg ferdőkkel, és fehér vaspléh fabr.

Bainsiza, (S. Spirito, S. Stephano) Friaulban hegyes tájék, széljel fekvő h. Görcztől 5 1/2 orányira fekszik Canale uradalom alatt.

Bairuth, Berytus l. Baruth.

Baise, v. Baize, fóviz Francz. orsz.ban Nebonzan tart. Lannemezanál ered, Neste völgy határin. felső Pyreneusok' oszt. Mirande, Coudom, és Nerac felé foly, zsilipek által hajokázhatólészen, és omfdnyi folyása után Damazan mellett Garonnéba foly.

Baja, Nápoly orsz, Terra di Lavoroban egy a' V. Károly Császár által épitet Kastély, itt az előtt Baja vsa állott, melly meleg feredőji, és sok régiségei végett nevezetes.

Baja, ész. Africáb. Tunisban az Algieri határokon lévő vs egy domb lapulásán, igen szép tájékon, nagy gabona kereskedést üz. Találni még itt több maradékit a' régiségnek.

Baja, (46° 11′ ész. szél. 35° 56′ napk. hosz.) privilegyiált mvs Bács Várm. Magyar orsz. Fekvése miatt, melly Duna mellett vagyon, kereskedésre igen alkalmatos, 's azért nem csak számos lakosi kereskednek, hanem ennek elömozdításáért más vidéki kereskedők is lakják, ezen kereskedés külömbféle okokból régi virágzatjából sokat elvesztett. Levegője egéséges, földje homokkal kevert ugyan de termékeny. Lakosi Magyarok, Németek-Ráczok, nem egyesült Görögök, és Zsidók. Kat. száma 7490, nem egyesült görög. 1070, 12 Evang. 35 Reform. 200 Zsidó. Külömbféle kézi mivekből, de leginkább búzával, és egyéb hazánkbéli termésekkel való kereskedésből élnek, több mint 700 ház. találtatnak benne. 1815-ik esztendőben itt kir. Gymnasium állíttatot fel, épületje igen alkalmatos és szép, Barátok' gondviselése alatt áll. Vagyon itt egy Plébánia és Barátok' Templ. 4 Kápolnával, a' Plébánia Templom belül márványkövét akózza, szépen pingált, nagy orgonával bir. Vagynak itt még 2 nem egyesült görög Templ. 1 Réfor. Ekklésia: 1 Sinagógával. Kir. só és pósta hivatala, sós, és

Digitized by Google

életes tárháza, kaszárnyája, Ispitálya, és más köz intézete jegyzésre méltók. Mulató helyeihez tartoznak a' lövöldöző hely, 's a' vson kivül fekvő erdöcske. az urodalmi Kastély, számos kertek, és más köz épületek, úgy mint az urodalmi és vsi vendég fogadóház, a' vsháza 's a't. jegyzést érdemlenek. Grassalkovits Hercz. Uraságon kivül más Uraságok is lakják; ennek elötte Vármegye gyülései itt tartattak, de egynehány esztendő előtt Zomborba vitettek által. Itt 4 vásárok tartatnak, Miklós vásárja leg nevezetesbb szokott lenni. Ezen vs nem csak viz, hanem tüz által is sokat szenvedett, ezen utolsó, 1807-dik eszt. rettenetes károkat okozott, melyek vs.nak nagyobb ékesítésével, és rendbe szedésével, melly mostanában is erösen folytatik, helyreállíttatnak. Minthogy szölöhegyei nincsenek, bora nem igen híres.

Bajamo, Fanum S. Salvatoris, kis vs Antilli Cuba szig.ben Amerikában.

Bajan-Ula, az az: gazdag hegy Orosz Orenburg Helyt. a' legmagosabb hegy, sok vas és réz bányákkal, arany es ezüst érczekel.

Bajazet, jeles, népes, és jól megerösített kereskedő vs Török Romániában Arzerum Basaságban Persia határi mellett, bort és gabonát termő helyen, nagy kereskedést üz Persiával, és Georgiával.

Bajka, falu Bars Várm. Lévai járásban, Verebélhez 3 óra, Garan vize mellett, közel nagy Endrödhez. F. U. Péli nagy familia. Lak. magyarok, kath. és ref. Termékeny földei, szép rétjei és erdeji vannak.

Bajmocska, falu Nyitra Várm. és járásban, közel Udvarnokhoz. Galgóczhoz délre 1 óra Vág vize mellett. F. U. Erdödi G. Lakosi Tótok, kath. malmairól, mellyeknek vize soha bé nem fagy, és szölöiről esméretes.

Bajmócz, Bojnicz, népes mvs Nyitra Várm. azonnevü járásban Turócz Várm. határán Nyitra vizénél. F. U. Pálfi G. Lakosi elegyesek, kath. gazdálkodással élnek inkább mint mesterség üzéssel. A' vs fallal kerített, 's várral is birt. Van tulajdon plébániája, Apátursága, postája; legeltetője elég, rétjei jók. A' jeles Uraság kastélyának annyi az ablakja, mint mondják, hány az esztendö' napja. Ferdöje is híres és hasznos, kövé válttakkal.

Bajna, falu Esztergom Várm. és járásban, Sáphoz közel, Nyerges Ujfalutól 1 óra F. U. G. Sándor. Lakosi Magyarok, többnyire kath. Az Uraságnak szép Kablászi kastélyával, 's jeles vadas kertyeivel ékesíttetik, plébánia temploma is szép. Határja hegyes.

Bajna, mvs Nyitra Várm. Bodochi járásban, Nagy Tapolcsántól 1 1/2 óra, egy hegy alatt délre, azonnevü pataknál. F. U. Erdödi G. Lakosi Tótok kath. tulajdon pléb.val. Fája elég, szölö hegyei nagyok, gyümölcsös kertei szépek, rétjei jók. Lakosi azért inkább gazdálkodással, mint mesterség üzéssel foglalatoskodnak.

Bajocasses, Nemzetség Galliában a' Biducassesek és Unellek között.

Digitized by Google

Bajokko, kis Pápai rézpénz, egy krajczár becscsel.

Bajom, (felső) Ó Brassen, Barne, falu Erdélyben, Medgyesi székben, Medgyestől 1 1/2 mtfd. hegyek köztt. Lak. Szászok és Oláhok, évang. és óhit. Sókutakkal és hasznos kénköves meggyújtatható ferdőkkel.

Bajon, kis vs Moselnél Francz. ország' Meurthe oszt.

Baitza, Paitzen, falu Erdély Zaránd Várm. Brudi járásban, Kalomanyesdhez közel, Dévától 5 óra F. U. Bornemisza fam. Lak. Oláhok, kat. és óhit. Több arany bányákkal, és bányász hivatallal, 's pléb. kal.

Bajor ország, l. Bayern.

Baka, (felső) Tót, v. Ober-Brandorf, falu Honth Várm. Báthtól 1/2 óra. F. U. Her. Eszterházy. Lak. Tótok, evang. egy bányával, szép evang. templommal, jó juhnyájokkal és sok rákokkal.

Baka, kis vs Mytilene szigeten, melly a' tengeren fekszik egy kikötőhellyel, igen hires kardjai és kései végett.

Baka-ánya l. Pukanecz.

Bakar, Bakarum regnum, orsz. Nagy Mogol bir. ban Indiában, Ganges vizénél 60 mfd nagyságú. Ész. ra Jamba, délre Samball, kel. re Ganges vize, és nyug. ra Deli tart. a' határa.

Bake-Bake, v. Matinbaerek, népség belső déli Africában ezek csupa görcstermetüek nem nagyobbak 12 v. 13 esztendős gyermekeknél, többnyire vadászatból élnek.

Bakewell, mvs Derby Angol Grófs. Wye fóviznél, Peak hegy'ész. nyug. szélen fekszik, pamut szövő fabr. vagynak.

Bakian, l. Batshian.

Bakohza, l. Baboliza.

Bakony Erdő, Bakony, nagy erdő Wesprém Várm. 12 mértfd. hosszu, 2—5 mfd széles, szép bük, tölgy, és hársfáji sertés hizlaltatási, 's vadai vagynak, maknak nagy sokaságával, a' bükkből olajt is ütnek ki, ezzel a' szegényebbek ételeikben élnek. Azelőtt vala hamuzsir égetése, ez nagy kárt okozott ezen erdőnek, mig 1770 Ő Felsége által a' fák rendetlen kivágása meg nem tiltatott. Sz. István fundálta 1030 a' S. Móricz apáturságot Bakony közepében, melly azért Bakonybélnek neveztetik.

Bakta, mvs Szabolcs Várm. Báthori járásb. Bessenyő és Ibrány köztt, Nagy Kallóhoz 2 1/2 mfd. F. U. G. Haller. lak. Magyarok kath. és ref. uraság' szép kastélyával, jó szántó földdel és réttel

Bakta, fóvíz Heves és külső Szolnok Várm.

Baku, Chánság egykor ny. Persia' Schirvan tart. most az Orosz felsőség alatt vagyon, Kubántól dél felé a' Caspium tenger mellett, itt a' fő vs

Baku, (40° 15' É. Sz. 73° 24' K. H.) A' Caspium tengernél fekszik, ennek egy része, sok virágí miatt Rósa Paradicsomnak neveztetik. A' vsnak uczái keskenyek, és nincsenek kirakva; házai is nyomorultak, de a' Török Moscheak és Serailok nagy épületek. A' kikötő helye igen jó, nagy kereskedést üznek sáfránnyal, pamuttal, selyemmel földbalzsammal 's a' t.

Bala, vska ész. Wales Merionet Grófs. Pemple tava alatt, flanér fabr. és a' szorgalmatos lakosnék karisnya kötésekkel, kik ezekből hetenként 2—300 font ster-

Digitized by Google

linget nyernek.

Balabak, kis sziget Borneo név alatt (7° 50′ É. Sz.) a' Sulni Szultanhoz tartozik, hosszú de keskeny, sok ebenfája, pizángja, méze, viasza, halai, és csigáji vagynak. A' 300 l. a' pizángos fonalakból szép portékákot készitenek, 's majd csupán halászatból élnek.

Balacastel, Balacastrum, kis város Déli Skoczia Murray Grófságban' Spey fóvize mellet.

Balachna, (56° 15′ É. S.) régi csekély kerül. vs Nishnyi Nowogorod Orosz Helyt. Volga partján Usola pataknál, 767 fa-h.kal 5 Templ. 1. monostorral, és 1500 l. kik külömbféle városi mesterségeket hajóépítéseket, és kereskedést, főkép Petersburg vssal üznek, vagynak só fórrási, 50 kútakkal.

Balacuri, vs Man szig. Angol ors. mellett vagyon 1 Püspökje.

Balaganskoi, vs Siberiában Irkuczky tart. Angara fóviznél.

Balagnia, l. Algagliola.

Balagnota, orsz. az Indiai félszigetben, Gangesen innen, Decan orsz. része; drága gyémántok, és más nemes kövek találtatnak benne.

Balaguer, Balaquier, Bellegarium, Valagnaria, (40° 59′ 30″ É. Sz. 18° 39′ K. H.) kis vs egy hegy tövénél fekszik, Spanyol Catalonia Segre fóviznél 6900 l.

Balaklawa, Baluklawa, (40° 57′ É. Sz.) vs Tauria Orosz Helyt. a' fekete tengernek öblénél, egy heggyel békerített de 1796-ik esztendőbéli lopva való kereskedés végett bézárt kikötőhellyel, és 200 h.

Balambangan, egy az ész. szigetek közzül melly Borneo szigetebeli Suluh Szultán birodalma alatt vagyon (7° —8° É. Sz.) Ez a' többinél hiresebb külömbféle fáji miatt.

Balambuan, Java szig. lévő ors. 220 □ mtfd nagyságú, 100 000 l. Ennek birtokosai a' Hollandusok (most Francziák). Főhelye

Balambuan, vs Java sziget k. végén hasonló nevü tengerzúgnál, melly Bali szigetet kerit, 20000 l. kókusdióval, olajjal kenderrel, gyékénnyel, kötéllel 's t. effélékkel kereskedik.

Balander, l. Belandre.

Balangior, fő vs Caspiumi tenger északi részen fekvő Tatárságban.

Balante, Alsó Senegambia' szabad Státusa Kaho v. Zebe fóviz' ész. torkolatjánál. Itt arany találtatik, A' l. Balanteknek nyakas gonosz 's rabló embereknek mondatnak, kik szomszédjokkal nem élhetnek barátságban, nem is engednek idegennek ors. okba helyt. A' földjök termékeny's jól míveltetik. Kormánymódja szabad, minden ker. vagyon egy fejedelem, és a' vénebbek tanácsa. Még is adót fizetnek aranyban a' Kasamansai Királynak.

Balaquer, l. Balaguer.

Balarue, kis vska Thau tava mellett Francz. ország' Herault oszt. 98 h. Hires meleg ferdőji és egésséges kutjai miatt.

Balasalle, vs Westmoreland Angol Grófs. lakosnéji pamutott fonnak.

Balaschew, ker. vs Saratow Orosz Helyt. Choper fóviznél, melly a' Donbafoly.

Balásfalva, villa S. Blasii,

Digitized by Google

Blasendorf, Blassu, oláh mvs és Püspöki urod. Erdélyben Fejérvárm. azon nevű járásban, Küküllő vizénél, nyug. Enyedtől 4 óra Az oláh Püspöknek lakhelyével, Basiliták' Klastromával, több óhitű templomokkal 's 1. ref. Eklesiával.

Balassa Gyarmat, vár és népes mvs Nógrád Várm. Kékkői járásban Ipoly vizénél. F. U. G. Balassa és Zichy. Lak. magyarok, németek, tótok, kath. evang. óhit. és zsidók. Vára a' bánya vsok őrizetére szolgált; az Osmanoktól és Betlen Gábor alatt sokat szenvedett, az Ország' Rendeitől kétszeres megerősíttetése rendeltetett. 1640-dikben a' lakosoktól és asszonyoktól is vitézül védelmeztetett a' dühösködő Törökök ellen. A' vár erősége hanyatlott ugyan, de a' vs szépen gyarapodik; a' mesterség üzéssel, és szőlő 's földmiveléssel. Itt a' Vármegye háza, postahivatal, és sómagazin.

Balassor, (21° 30′ 20″ É. Sz.) jókora tó és kereskedő vs innenső India Orissa tart. Burry-Bellar fónál, Bengali tengeröbölnél, egy kikötőhellyel; lak. igen szép erős kartont készítenek, főkép fejéreket, 's más materiákot, vad selyemből is készitenek sok materiákat. Az Idevaló Portugallusoknak egy kath. Templomok vagyon.

Balásvágás, Blazsow helység Sáros Várm. F. Tarczai járásban, Lőcsétől 4 óra Tarcza vizénél. F. U. Berzewiczy Fam. Lak. oroszok, kat. Szepesség' határában nagy erdős vidékkel, fa kereskedéssel, jó réttel 's legeltetővel, tulajdon pléb.val.

Balatimore l. Baltimore.

Balaton tava, Platten-See, Weszprém, Szala és Somogy Várm. között, hossza 8—12, szélessége 3—4 mfd., legnagyobb Magyar orsz.ban, Hidvégnél Szala vize szakad belé, más patakok által is nevekedik; az egy Sió patak foly ki belőle. A' közép tengerrel egyesültnek mondatik, mellyhez hasonló hullámokat is hány; zajja az időváltozást jövendöli; ritkán fagy be egészen, 's a' lágy melegre azontúl fölrepedez; azért sok ember és állat temetője. Vize jó italú, hala is jó ízű, kivált az ország szerte híres Fogas; bő halászatot szolgáltat, kivált ha befagy. Kisz nevű halát kezdék hering gyanánt bésózni. Gödényi és vidráji nevezetesek; farkasok is tartózkodnak néha nádasaiban. Két fő áltjárás esik rajta Tihanynál, és Keszthelynél. Ha F.M.G. Festetics György feltétele szerént Fenéknél álthidaltatnék és töltetnék, a' Szala és Somogy Vármegyék' közösítésével nagy hasznot hajtana. Vannak benne sziget és félszigetecskék is, hol Fonyód, Bogjúr, és Fenék fekszenek.

Balbanera, Sierra de Balbanera, régi Castiliában, Spanyol orsz. hegységek.

Balbastro, Barbastro, (41° 57′ É. Sz. 16° 53′ K. H.) vs Spanyol orsz. Aragoniában Vero fóvíznél 6000 lak. egy Püspökséggel és bőrfabrikával.

Balbeck l. Baalbeck.

Balch l. Balk.

Balchan, Nagy Tatár orsz. hegységek.

Balchasch, nagy tó Nagy Mogol bir.ban ebbe foly Ili vize.

Balckausen, vs Jülichi H.ben.

Digitized by Google

Balk fóvíznél, melly innen 3 mtfd. után Rajnába foly, 590 lak.

Bal-Curi, Falu Nyug. Moreland Angol Grófs. egy Püspök' residentziájával.

Balda, kis vs Kodymánál Europai Török orsz. Moldva' Herczegségében.

Balda, hajókázható fóviz Orosz bir.ban melly Astrachan felett Volgától elvál, és Caspium tengerbe omol, innen mennek a' hajók Astrachanból Uralba.

Baldeck, Falu egy még 1415-ben elrontatott várral Swaiczi' Luczern ker. egy hasonló nevű tó mellett.

Baldenau, kis vska Franc. orsz. felső Rajna' oszt. Moselnél.

Baldenburg, Ball, Ball de Olde, Lengyelűl Bialenbunskie (53° 53′ 25″ É. Sz. 34° 30′ 30″ K. H.) vs nyug. Prussia' Konitz ker. 139 h. 820 lak. és posztófabr.

Baldenheim, vska Francz. orsz. alsó Rajna' oszt.

Baldern, Hohenbaldern, mvs és vár Sváb orsz.ban Oettingai körny. Elvangenhez közel, mellytől veszi nevét egy Oettingi linea, nagysága 3 mfdre terjed, 6000 l. 30000 for. jövedelemmel, 4 tisztviselőkel, a' Bajor Király hatalma alatt.

Baldivia l. Valdivia.

Baldo, Baldus m. hegység Olasz orsz. Bachiglione oszt. melly Gardai tó és Etsch között egész Tyrolisig terjed. ritka plántájiról, sárgás 's ibolyás márvány kövéről, és zöld festék földéről hires.

Baldok, mvs Hertfold Angol Grófs. egy templ. és több ispitályokkal, a' Londoniakkal kereskedik darával.

Baldócz, Baldovecz, helys, Szepes Várm. Hegyi járásban, Szepes Váraljától 1/2, Lőcsétől 1 1/2 mtfd. F. U. Cáki G. Lak. tótok, kath. ferdőházzal, jó kedves ízű, csípős és tagokat erősítő savanyú vízzel, 's bő legeltetővel. Itt daráskő (tophus) is találtatik.

Baldonen, Falu Kurland Orosz Helyt. egésséges forrásokkal.

Baldrin l. Baltrum.

Baleari, p. Sardinia hajdani lakosi, Spanyol eredetűek, Corsus nyelven szökött nevet viselnek, mivel az itt letelepedett Poenusok elől a' hegyek közzé illantottak. Régen már rablók és ragadozók, dologtalanok voltak Strabó szerént.

Baleari szigetek, Balearides ins. a' közép tengeren Spanyol Valenczia partján, görög eredetű a' nevek és parittyás szigeteket jelent. Ezen szigetek alatt Majorca, Minorca (lásd mind a' kettőt) és más kissebbek foglaltatnak. Termékenyek, és több ásványokkal gazdagok, partjai hallal bővelkedők.

Balechaolisch, kis helys. közép Skoczia' Argyle Grófs.ban Loch-Lewenhez közel, itt találtatik a' drága palakő, ezek Amerikában is elküldetnek.

Balerna, szép mvs Swaiczi Tessin kant. egy gyönyörű Colleg. templommal.

Balf, v. S. Wolfs, Sopron városának faluja, Magyar országban Sopron Vármegy. Fertő tónál egy meleg ferdővel. Itt teremnek a' híres Sopronyi borok. Lak. kath. vagyon egy templ.

Balfron, vs Stirling Angol Grófs. pamut fabr. Karton nyomtatással és kékítéssel.

Balfrusch, faluhoz hasonló vs Masanderan nyug. Persiai tart. selyemmel és pamuttal kereskedik. 8 Karavan sere-

Digitized by Google

gei vagynak.

Balga, (54° 32′ 50″ É. Sz. 37° 38′ 42″ K. H.) mvs kel. Burkus Kammer oszt. Brandenburgi ker. egy magas helyen fekszik 60 ház. Innen nem messze feküdt a' régi hires Honeda vára, mellyben még most is régi urnák és más pogány régiségek találtatnak.

Bali, kis Java, (9° D. S.) egyik Asia' kis Sund szigeti közzül 40 mfd. a' kerülete 16 □ mfd. földinek terjedése, kellemetessége miatt gyakran meglátogatják az Europabéliek. Az 150000 lak. Hindusok után jöttek, és részszerént házi gazdaságból, részszerént fonásból, szövésből és kereskedésből élnek. Ezen lak. leginkább dícsérik hűségeket. Királyok igen szeliden uralkodik, és a' legnagyobb gonoszságokat is csak számkivetéssel bünteti. Még itt fenn vagyon az a' szokás, hogy az özvegyek hitves társokkal magokat megégetik. A' hasonló nevű főhelye igen ismeretes, és népes.

Bali, Balium regnum, egy tart. Habessiniában. Davarotól délnyug. felé, délre pedig Ambarától, innen rohantak 1559-be a' Gallaerek először Habessiniába.

Ballipatan, Angol tengeri vs nagy borskereskedéssel, kel. India Kalikut partjain.

Balimbuam l. Balambuam.

Balinctur, Bárósáq Wiklow Irlandiai Grófs.

Balingen, (48° 16′ É. Sz. 26° 31′ 42″ K. H.) vs Eyach fővíznél Würtenberg Rothenburgi ker. 2640 lak. és egy kénköves forrással. 1809-ben Jun. 30 tűz által 320 h. elégtek.

Bálint, (Török) Grosz Turbaly, Helys. Pest Várm. Pilisi járásban, Tétény és Buda között, Tétényhez 2 óra, F. U. Majláth G. Lak. Németek, Ráczok, Magyarok, kath. tulajdon pléb. és szőlő míveltetéssel.

Balintree, vska Stinzár fó torkolatjánál Air Grófs.ban, déli Scotiában.

Balis, Balium, kis vs Syriáb. Asiában, Aleppótól 10 mfd. Euphrates nyug. partján, a' Syriai pusztában.

Balk, Balch, kel. Persia tart. ez azelőtt Buchariához tartozott, és régi időkben nevezetes 's különös Tatár ország volt. Igen termékeny tart. Lak. Tatár ágból való Buchárok. Fő vsa

Balk, Dehasch fóvíz' Bamiamba való befolytánál, nagy, népes, és erős vs, nevezetes selyem kézmívei vagynak, és jeles kereskedést üz.

Balkan, tengeröből nagy Tatár ors. Truchmenen tart. melly mélyen a' tart. bémegy, nagysága jókora, többnyire vad állatoktól lakott Naphtenoj és Ogurtschenkoy szig. vagynak.

Balkan, Emineh-Tagh, másként Hämus, nagy, magos, és borzas hegységek Europ. Török ors. Emineh-Burum fokától a' fekete tengernél (43° É. Sz.) egész S. Stephanóig az Adriai tengernél terjednek, Rumiliát, Bulgáriától elválasztják, és több ágakra mégyen, ezeknek eggyike ész.ról dél felé fut, és Áthos hegyinél végződik, a' másik Görög országon megynek keresztül és innen formáltatnak Olympus, Pindus, Oeta, Parnassus és Helikon hegyek.

Ball, l. Baldenburg.

Ballantrae, mvs déli Skóczia Air Grófs. 800 lak. kikötőhellyel Simsar fóvíz torkolatjánál, és sikeres lazaczi

Digitized by Google

halászattal.

Ball de Olde, l. Baldenburg.

Balleness, Irlandiában 4 szigetek Ulster tart. Donegal Grófs.

Ballenstädt, néhai Grófs. most tiszttartóság a'Quedlinburgi hat. Anhalt-Bernburgi Hercz. tartozik. Ide tartozik Ballenstädt vára is, melly egy magos köszikláni fekszik, és Anhalt-Bernburgi Herezegnek közönséges lakóhelye, innen nem messze esik

Ballenstädt, vska Harznál mellyen Getel vize keresztül foly 460 h. és 2500 l.

Balletjeshoek, l. Grosz-Sestro.

Balley, bizonyos kerület vagy tart. a' néhai vitéz Rendeknél. Illyenek voltak 11-en Német országban u.m. az Alsátiai Burgundi, Ostriai, Coblenczi, Etschi a' hegyeknél, Franconiai, az Altenbieseni, Westfáliai Lotharingiai, Hassiai, Thuringiai Saxoniai, de ezek már mind eltörültettek.

Balliboy, Ballibrit, Ballicown három Báróságok és helységek Irlandíai Kings-Caunty v. kir. Grófs. Leinster tart.

Ballicanuan, ország' széke Waterford Grófs. Irland' Munster tart. Waterforttól nem messze, Faithlag dombnál, gyönyörü tájékon.

Ballicora, kis vs Mounster tart. Hibernia Cork Grófságban.

Ballimoe, és Ballinachineh 2 Baróságok Gallway Irlandiai Grófs. Connaught tart.

Ballina, v. Belleek mvs Irlandiai Mayo Grófs. May fónál, ez nem messze innen szép vizzuhanást formál, lazaczokkal bővelkedik. Vászonvásári vagynak.

Ballona, kis vska Quenscounty tart. Hiberniában, két követet küldhet a' Parlamentomba.

Bullinasloe, Mvs Connaught Irlandiai tart. Roscommon Grófs. nagy barom és gyapjú vásárokkal.

Ballinrobe, v. Ballinraal mvs Mayo Irland. Grófs. Connaught tart. vásárokkal.

Ballinvill, hely. Quenscountiban, Queenstowne és Kilkenni között, széke és szava van a' Hiberniai Parlamentomban.

Ballipatan, nevezetes vs Cananor orsz.ban, Malabari partokon, Gangesen innensö félszig.ben, Indiában. A' tengertől 1. mfdnyire esik, Királyfi lakhelye. Mahumedanus gazdad kereskedők lakják többnyire, de Anglusoknak van benne ügyelőjök. Nagy bor kereskedéssel.

Ballog, folyóviz Magyar orsz. Gömör Várm. ez Klonowzko hegyeken ered, ész. kel.ről délfelé majd egész Vármegyét általfolja, és Sokától nem messze Sajóba szakad.

Ballon, (48° 10′ É. Sz. 17° 58′ K. H.) vs Francz. orsz. Sarthe oszt. 409 h. 3570 l.

Ballstall, főhelye hasonló nevü ker. Helveczia Solothurn kant. nagy, szép, és jó keresetü mvs egy felséges völgyben Beselből Solothurnba való úton, vagynak 3 Templomi, kápolnája, és jó vasbányáji.

Ballutschek, vad, fekete nép Persia délkel. szélin, Indusig, az Afghanok ágoknak mondatnak, de ez nem bizonyos. Ők vad vándorlók, Muhamedánok, részerént függetlenek részerint pedig a'Marattáknak alávetettek, többnyire marha nevelésből élnek. Indiában az országok kis Balludschestának és Sindnek nevez-

Digitized by Google

tettik.

Ballycastle, tengerikikötő Irlandia' Ulster tart. Antrim Grófságban, szomszédságában ásványos vizek vagynak.

Ballymhon, mvs és Postastátió Longfort Irlandiai Grofs. Leinster tart.

Ballychinch, egy részről romlott mvs Irlandiai Ulster tart. Down Grófs. fónállal űz kereskedést.

Ballyshannon, vs Irlandiai Ulster tart. Donegal Grófs. Erne fónál egy kikötővel, délről a' Donegali öbölnél fekszik, egy 14 bolt hajtású hid vagyon a' fóvizen, nem messze vagyon egy 15 láb magosságú vízzuhanás, a' lazaczok itt bőségesen találtatnak.

Balme, kis vs Francz. ország' Leman oszt, Annecytól nem messze.

Balna, kis vs ész. Skocziának Strathnavern tart.

Balnahuaigh, kis sziget a' Hebridai szig. közzül, hajósok lakják, ezeknek száma 140-re mégyen, kik a' földet mivelik.

Balrampur, kereskedő vs Auhd Bengali tart. kellemetes síkságon, többnyire szalma fedelü házakkal. Az északi lak. ide hozzák terméseiket vásárra, főkép tehénfarkokat, mellyeknek puha szőreiből a' legjobb Schawlok készítettnek.

Balsa, vs Hispániában, mai Tavira.

Balsam, Spanyol királyi mulató kastély uj Castiliában. Mardríttól nem meszsze.

Balsam, fóviz, a' volt Vesztfáliai Albis' oszt. ez az Arneburgi réteken ered Kosittenél egy mocsáron által megy, és innétt Kosittének is neveztetik Dobbrunenél Birsébe foly. A' fóvíz vidéke Balsam tart. nevezetik.

Balstal, Balzstal, Balistella, nagy hely. Soloturni Kanton. Helveciában jó vasbányával.

Balta, Balto, vs Tauriai Orosz Helyt. Kodyma folyónál melly Boggal egyesül.

Balta-Sound, kikötő Schetlandi Unst szigetnek ész. részén.

Baltavár, nagy hely, és urod. Vas Várm. Keménycsali járásban, Szala Várm. szélénél. Szalabértől 3/4 óra. F.U. Festetics G. lak. Magyarok, kath. Az uraság szép Kastélyával, és hel. pléb. val.

Baltea, Pádus mellék fója. Aosta Her.ben.

Balthazar, Vámház és kis kikötő Francz. orsz.ban Rhone fóvizénél Rhone torkolatjai' oszt.ban.

Baltimore (51° 20′ É. Sz.) mvs hasonló nevü szigeten Irlandia Leinster tart. Cork Grófs. ez valaha hires mvs vala de most csak halászok lakják, a' mellette lévő Baltimore öbölben több mint 20 kis szig. fekszenek.

Baltimore, ész. Amerikai Maryland szabad Statusban 44 □ mtfd nagyságú Grófság 40000 l. Sok vasa vagyon fő vsa

Baltimore, 39° 18′ É. Sz. 27° K. H.) nagy vs Patapsko fónál melly itten már tenger öbölle és hajókázható fóvá változik 3000 h. és 26500 l. ez egy a' Reszpublika legvirágzóbb vsi közzül jő kikötőhelye, egy Püspöksége, egy alku palotája 2 kölcsönözőháza 3 Játékosháza, 14 Templ. 1796-tól fogva tulajdon Akademiája, egy közönséges könyvtára. Több hasz-

Digitized by Google

nos társaságai u. m. az orvosság dolgában, a' Rabok kereskedése kiirtásában, a' Német orsz. szegény jövevények hasznára, a' szerencsétlenek kiszabadítására. Vannak hajó kötélfabrik. Czukorfözőházai, szivótobákfakr. 's nagy kereskedést üz. A' k.ről nyug. felé menő fő ucza 80 a' többiek 40—60 láb. szélesek, de még nincsenek kövekkel kirakva 's azért sárga sárja miatt nedves időkben járatlanok. A' kikötőhelye a' vsnak déli részén fekszik és közönségesen medenczének nevezetik. Általjában 9 láb mély és 2000 kereskedő hajókat bévészen, de mivel kijövetelekre bizonyos szél szükséges, azért inkább kötnek ki Fells Point öblében, melly közel esik a' kikötőhelyhez. Ennek partjai kőfallal erősítetnek, melyeknek oldalain hat száz tonnás hajók is bátorságot találnak. Kivisznek Marylandi termésekkel együtt pamutot, dohányt lisztet; Virginiából sózott hust 's t. efféléket. A' Skocziaiaknak vannak legjobb kereskedő házaik.

Baltinglas, mvs Irland Leinster tart. Wiklow Grófs, Slaney fóviznél, vászon materia szövésekkel.

Bálthi tenger, v. Napkeleti tenger, Balticum mare, ez tulajdonképen egy nagy tengeröböl Dánia, Német orsz. Prusszia. Curlandia, Orosz birodl. és Sweczia' partjai közt. Az Atlanti Oceánnak egy része, és Napkeleti tengernek neveztetik azért, mivel Hollandiának kelet felé fekszik. Nagy terjedésű bémenetele vagyon, melly Cattegatnak v. Skake.aknak hívattatik, 3 útjai is vagynak, u. m. a' kis és nagy Belt, 's az úgy nevezett Sund útja. Három öblei vagynak t. i. a' Bothniai, Finniai, Lieflandi a'vagy a' Rigai; Daniai 's több más kissebb szigeteket u. m. Gottland, Rügen 's a' t. foglal magában. Ezen tengernek nincs apadása és áradása, hanem vagyon lefolyása a' Belti és Sund útak által, nem is olly sós ezen tengernek vize, mivel 40 fóvizek jönnek belé. p. o. Odera, Weikszel, Niemen, Neva 's a' t. A' habok sem olly nagyok, mint az Éjszaki tengeren, de rövidségek miatt még is veszedelmes. A' halászás nagy. Ha a' tenger nyughatatlan, Kurland és Prusszia partjaira az úgy nevezett borostyán követ, (succinum electricum) veti ki. A' hering fogása is nevezetes.

Baltisch Port, régen Roggervick (59° 22' É. Sz.) vs Reval Orosz Helytartóságban Paddis fócskának Roggervik nevü tengeröblbe való befolytánál 36000' lak. vagynak, és kikötőhelye; halászatot üz. A' kikötő hely előtt fekszenek nagy és kis Ragy Svéd szigetek.

Balto, l Balta.

Boltonöböl, A' Hudson öbölnek északi része.

Baltrum, (53° 43' 54'' É. Sz. 24° 59' 6'' K. H.)k. sziget Fr. orsz. Ems kel. oszt. 1 1/2 mfd hosszú 1/4 mértföldnyi széles csak 30 házakat számlál. Plébánusok és mesterek vagyon.

Baluklava, kis vs Tauria Orosz. Helyt. a' fekete tengernél fekszik, egy kikötőhellyel. Lak. Görögök, Zsidók és Törökök.

Digitized by Google

Balve, vska Hassiai Herczegs. Vestfáliában Hohn fővizénél 88 h. és 710 l. Hajdan egyik volt a' Hanse vsok közzűl.

Balvierzinzky, vs a' volt Lomza Varsói oszt. Memennél 107 h. és 920 l.

Balyra, Messene vstól 30 stad. Oechalia mellett, Messeniai öbölbe folyó víz.

Balz, 80 lak. álló letelepedés BrandenburgiLandberg'ker. vagyon egy vasolvasztó műhelye.

Balzac, kis darab tart. Franczia ország Charente oszt. Charente folyónál.

Balzin, kir. Span. mulató kastély Madridból Escurialba vivő úton, ezt a' királyné t. i. V. Fülöp Király' felesége építette.

Bamba, *Pampa*, alsó Guineában Kongó országnak legnagyobb tart. Sogno és Ngola közt a' tengernél, igen termékeny, és arannyal, ezüsttel, rézzel, vassal, ónnal, kénesövel, sóval, építésre való fával, élefántokkal's t.ef.bővelkedik. A'sóban és a' sklávokban áll a' fő kereskedése. A' partnál Zimbis csigák találtatnak, ezek Afrikában pénz gyanánt szolgálnak. Lakosai erősek, és hadra termett emberek. A' nagy Herczeg, a' ki a' kir. familiához tartozik, egyszersmind Fővezére a'Kongoi katonaságnak, ő csak tetszetőleg függ a' Kongoi Királytól, vagyon tulajdon cselédje, melly Sovasnak neveztetik. Fő vsa és a' Nagy Herczegnek lakhelye

Bamba, a' parttól 40 mfdnyire fekszik, Lose és Ambrise folyók közt, nagy 's népes vs, vagyon egy Capucin. Klastroma egy templ.mal.

Bamban, nagy fok, melly mélyen a' tengerben terjed, kel. Indiai Magindanao szigetében.

Bambarra, Afrikában Nigritiai tart. Niger folyó mind a' két partján (12°—15° 30' É. Sz. és 12° — 16° K. H.) mellyben sok arany és ezüst találtatik, úgy annyira, hogy egy útazónak lovával együtt naponként 4 garas elég légyen. Ezenkivül vagyon itt riskása, pamut, köles 's t. ef. szelíd állatok, baromfi, vad, és nagy számu halak. Lak. nagyobb részént Szerecsenek, a' többiek pedig Maurok, részszerént Muhamedánok, részszerént Pogányok, jó szívűek, és vendégszeretők, de a' Király' 's a' Nagyok rabjai. A' fehérnép főkép jótéteményeiről híres. Sok rabok hordatnak ki innét. Nyelvek hasonló sokban a' Mandingoerek nyelvekhez.

Bamberg, Papebergen v. Bambergensis Éppatus, azelőtt Püspökség a' Frankoniai ker. Culmbach, Ansbach, Würzburg és Coburg közt feküdt, most Herczegs. Bajor országnak egy része, és pedig a'Main ker.68 □ mfdre terjed, és 199000 lak. számlál. Sok gabonát, dohányt, lent, kendert, 's t. ef. terem, gyümölcse, fája és marha nevelése is jó. Ezen tart. hajdan a' hatalmas Babenberg Grófok' birtoka volt, de halálával 908. eszt. a' birodalomhoz jött, ebből 1006. II. Henrik Császár Püspökséget fundált. Mind maga a' Császár mind a' Császárné Kunegunda sok jószágokkal gazdagították ezt a' Püspökséget. II. Henrik némelly különös rendeléseket is tett ezen Püspökség felől t. i. hogy a' Cseh király Fő-

Pohár-

Digitized by Google

Pohárnokja, a' Szász Választó Fejedl. Fő-Marsalja, a' Brandenburgi Vál. Fejedelem pedig Fő-Kamarása légyen e' Püspökségnek. Most a' Würczburgi Püspökséggel a' Bajor Királyé lett, a' Bécsi Gyülés végzése szerént.

Bamberg (49° 57′ É. Sz.) Regnicz fónál melly által hasítatik, és innen nem messze Mainnal eggyesül. Egy Püspök lakja, nem külömben az udvar és felső appellatió Tanácsnak, egy Lyceumnak és egy Gymnasiumnak is, 1800 h. és 20000 l. vagynak. Legnevezetesebb épületek közt tartozik 1110 esztendőben építtetett Gothicusz forma temploma, és abban II. Henrik és Kunegunda sírjok, a' nagy fényes de elnem végezett Residentzia, több más jeles épületekkel, mellyek az előtt a' Papok számára voltak építve, de most már közönségesebb hasznokra fordíttattak. Vagyon egy Semináriuma és Elementaris oskolája, férfiak és fejérszemélyek ünnepi oskolájok, egy jól elrendelt ispitály, orvos oskola, melly mind a' három ész. kerületeknek szolgál, közönséges könyvtár 's t ef. Több serházi is vagynak; a' kert mivelés itt jó lábon áll. A' körüllévő környék igen kellemetes, és termékeny. A' hajókázás, nagy virágzásban vagyon; esztendőnként itt 2 ország-vásárok tartatnak.

Bamberough, kösziklán lévő vár Northumberland Angol Grófs. az ész. tengernél, vagyon fundatziója melly a' szerencsétlen hajósok' szabadításokra, táplálásokra és hamarébb való elömozditásokra ügyel.

Bambuk, Afrikai közép Senegambiában lévő tart. Falemenél, egy része igen hegyes de Senegal, Faleme, Colez 's más folyóktól elegendő képen nedvesítetik, többnyire igen termékeny, szép füve, pálmafáji, hüvelyes veteményi, marhája 's t. ef. de kevés ragadozó állati vagynak. A' tart. legterméketlenebb részei azok a' hol gazdag, de elhagyott arany, ezüst, réz, czin és vas bányák találtatnak. Az klimája igen meleg. A' 60000 l. Muhamedán Mandingoerek, és igen tunyák, tudatlanok, és tehetetlenek, de jószívüek, társaságosok, a' táncz' kedvelőji, a' gyülekezeteken, mellyek Bentabbnak neveztetnek a' történeteket örömest halgatják, és dohányozással mulatják magokat. Az országlás módja monarchico-aristocr. több főfejek alatt élnek; 3 kis országokra, u. m. Niakatel, Samarina-Makan, és Nambia-Mussára osztatik, főhelye Farbana.

Bamff, közép Skocziában Grófság Dről, délkeletről, és kel.ről Aberdonnal, Nyug.ról Murrayval ész.ról a' Német teng.rel határos. 750 mfd ken 3580 l. számlál. A' déli részén magos mindég hóval borított hegyei vagynak, mellyek közt Cairngorm 4050 láb magosságú. A' síkságok termékenyek és szorgalmatosan míveltetnek. Gordon Castletől nem messze a' legjobb fák' teremnek. Spey és Deveron legnagyobb fóji. Fővsa

Bamff, 6000 lak. Deveron Muraynak Fritbe való befolyásánál fekszik, 2 kis romlott

Digitized by Google

kikötökkel, lázaczokkal bővelkedik.

Bamiam, vs kel. Persia Balk tart. hasonló nevü fónál.

Bampton, mvs Oxford Angol Grófs. Isisnél, szücsmunka' vásárral.

Bamuak, Birman orsz.ban China határinál a' laggazdagabb arany és ezüstbányák, Bamutól 6 napi járás távolságban.

Bán, Banovetz, mvs és urod. Trencsén Várm. Hegyentúlsó járásban, az orsz. uton, Nytra Zsámbokrettől 1 ½ óra, Bán vizénél. F. U. G. Illésházy. Lakosi számosak, Tótok, katolikusok. Épületi jók; 2 Templomi, tul. pléb. Falakkal, sánczokkal, kastéllyal és vigyázótoronnyal. Földe termékeny. Bán van Baranya Vár.ben is, Baranya vártól 1 óra, hol Quadripurgum omladéki láttatnak.

Banagher, vs Kingis-Counthyban Irlandiai Leinster tart. Schannon fónál mellyen 2 hidak vagynak, kaszárnyával. Itt végződik ama mesterséges fó melly Dublintól, Schannonig megyen, és egész Irlandiát átt hasítja.

Banale, vagy is a' Bánsági Horváth orsz. 3 Várm-ket foglal magában, tudniillik Zágráb, Varasd, és Körös Várm-ket; nagyságok 172 mfdnyi, mellyben 5 kir. vsok, és 2068 helységek számláltatnak; ide ragasztják némellyek a' tengeri Magyar kereskedő vidéket is vagy is Littoralét. l. ezt.

Banalbufar, vs Mallorca Spanyol tart. 3340 l.

Banalgränze, Bánsági katona vidék Horváth orsz.ban Unna és Száva közt 49 mfdeken 5 mvst, 260 falukat 19 pusztákat 's 95200 l. számlál. Eddig 2 Regem. kerből. állot, t. i. az 1-sö és 2-dik Bánsági Regementből.

Bananok, 3 szig. egy rakáson felsö Guineának Sierra-Leona partjain. (8° 8′ É. Sz. alatt).

Banara, vs nagy Mogol birtokában, Bengala orsz.ban Ganges vizétől nem messze.

Banasa, vs Mauretániában, Lixumtól 40 mfd. Subur fónál.

Banát, Temesvári Banát, déli Magyar orsz.nak keletfelé terjedö része Maros Tisza, Duna fóvizek és Erdélyi Fejedelemség között. Nagysága 537 □ mtfd, ezen 1 kir vs és vár 26 mvsok, 671 faluk, 81 puszták és 798000 lelkek találtatnak. A' feljebb emlitett fókon kivül, a' Béga, Körös, 's Temes fóvizek említésre méltók, az utolsótól egyszersmind vette e' tartomány nevezetét. Földét napkeletnek hegyek hasítják, mellyeknek bányáji nagy hasznot nyujtanak. Középsö vidékeit a' természet minden féle javakkal meggazdagította, napnyugoti része is bö termésü, de sok mocsárjai miatt levegöje egészségtelen; általjában tekintve mindazáltal boldog tart.nak, 's ugy szolván Magyar ország gabona csürjének lehet nevezni; ezen kivül arannyal, ezüsttel, rézzel vassal, fával, borral, dohánnyal riskásával, juhokkal, méhekkel, selyembogarakkal, hallal 's külömbféle vadakkal gazdag. Ezen Temesi Bánságnak, melly 1779-ben egyesítetett Magyar orsz.gal, napkeleti részét teszi Krasso Várm, közepét Temes, napnyugoti részeit pedig

Digitized by Google

Torontal Várm. foglalja; Török orsz.nak terjedő vidéke pedig két katona Regementre vagyon felrészelve. Lakosi között számos német és franczia gyarmatok találtattnak, régi lakosi pedig nagyobb részint Oláhok, Ráczok 's kevés Magyarok. A' Temesi Bánságnak e' régi nevezete lassan lassan megszünik szokásban lenni.

Banbridge, vska Irlandia Ulster tart. Down-Grófs.ban, vászon szövéssel és nagy vásárokkal.

Banbury, vs Oxford Angol Grófs, 2750 lak. fekvése termékeny vagyon, Charwel fónál nyereg fabr. A' marhanevelése jeles sok túrót készit. A' Banbury ser, és a'Banbury Cackes az az: szegfüborsos sütemény igen híres.

Banca, (1° 48'—2° 55' É. Sz.) kel. Indiában egy 30 mfdnyi hosszú és 5—10 mfdnyi széles sziget. Sumatrától Banka utja által melly veszedelmes úton szokszor járnak az Europaiak, választatik el. A' Palenbengi Herczeget isméri Urának Sumatrán, ki a' Francziák' főhatalma alatt vagyon, máskép Hollundusoké. Ez 25000 Chinaiak által 7 kimeríthetetlen czinbányákat ásat, és 45000 Picolet (mindegyik 120 fontból áll, ezek közül egy általjában vévén 16 Spanyol tallér) fizetnek a' Fr.aknak, kik ezt Chinába és Europába küldik.

Banca, kis Moluki Sziget Celebes ész. szegletén, gazdag Lemonival, kokuszdióval, Spanyol náddal, és tekenyős békával. Ezen sziget népes és a' Francziákhoz tartozik.

Bance, v. Beuse, felső Guinea Sierra Leona partjain egy egésségtelen sziget, a' Britanniai rab kereskedés' helye.

Bancock, (Siamúl Foe) Asiában Siam orsz. vár Gangesentúl lévő fél szigeten, a' hol Menang Gangesba foly, nagy kereskedést üz.

Band, l. Banne.

Banda Szigetek, Ezek' száma 10-re megyen, 6-ot lakják az emberek, 4 pedig kietlen, mivel csupa homok és köszikla. A' kel. India, Molukki szigeteihez tartoznak. Az 1-sö 6 közé számláltatnak. Banda v. Lantore, Neira, Poolo Ay, v. Pulovey Pulorohun, Goenong Apy, Rosingein, a' többi 4, pedig ezek: Pisang, Koppel, Aszszonyokszigete, Pulo Seetang, v. Ördögszigete. Ezen szig. 4°—5° D. Sz. és 147° és 149° K. H. alatt fekszenek. A' Francz.hoz tartoznak, és különös Helytartóságot tesznek. Több kel. Indiai átlatok közt juhai is vagynak. 1796 eszt. 44029 lakosai voltak, 1708 rabok, a' 57 szerecsen dió és más plánták körül dolgoznak és 163. 263 dió, és 46770 font más plántákból való virágot termesztenek. A' szerecsen dió plántálók mint Francz. Polgárok úgy nézettetnek, de a' dolgozó raboknak élelmekre és ruházatjokra ezeknek vagyon gondjok. A' Helytartó Neira szigetén Fort Nassauba lakik.

Banda, v. Lantore az az magas tart. Banda szigeteiközül legnagyobb, 4 orányi hosszu és általjában 1 óra szélességü, kerületében 6 német mfd. A' déli részén igen hegyes. Itt 25 szerecsen dió Plántálások vagy-

Digitized by Google

nak, ezek ha mind miveltetnek 2162 rabok kívántatnak, 's igy 142000 font virágot és 568000 font diót termesztenek. Ezen a' szigeten 3 Francz. Comtoirok vagynak.

Bandellek, szerecsen szigetek Aracan orsz. Indiában.

Bander, Manora, vár Nagy Mogol bir.ban. Asiában Cambaye orsz.ban a' tengerparton, Portugallusoké.

Bander-Abassi, Abassium, Gambrona, l. Bender-Abassi.

Bander Congo, Bandera Congi, vs és hires révpart Persia Farsistan tart.ban Golfo di Balioránál; jó levegővel és vizzel, 's nagy gyöngy kereskedéssel.

Bando, orsz. és vs Nagy Mogol bir.ban.

Bandolieri, l. Miquelets.

Bandoly, Weiden, Horvát falú Veresvári urodalomban alsó Magyar orsz. Vas Várm. Köszegi ker. Gróf Erdödyhez tartozik, Szölöhegyeket mível és marhával kereskedik.

Bandon, mvs Irlandiai Mounster tart. Cork. Grófs. vászon fabr.

Bandonbridge, ékes vs Mounster tart. Cork. Grófs.ban, fallal kerittetett, Bandon vizénél, serény Anglus lakosokkal, széke és szavavan a' parlamentomban.

Bandu, elsöbb Indiának Máldivi szigetei közül egyik.

Banera, v. Bannara, nagy helység kel. Indiában Ganges fó bal partján. Ez egyszersmind a' Pogányok Akademiája a' kik itt a' Braminok által tanítatnak.

Bánfalva, Apetlan, helys. Moson Várm. és járásban, Sz. Andráshoz közel, Pahrend, és Mosony közt 5 1/2 óra. F. U. Eszterházy H. lak. Németek elegyesen, kat. Az itteni mocsárokban széksó böven találtatik. Van tulajdon pléb. földe termékeny, szénája bö.

Bánfy-Hunyad, Hogyen, mvs és urod. Erdélyben Kolos Várm. azon járásban, Kis Petritöl 2 1/2 óra. F. U. Bánfy G. lak. Magyarok ref.

Bangalore, (12° 56′ É. Sz. 94° 31′ K. H.) erös vs kel. India Koimbettur tart. Angol Helytartóságban, sok szép épületi vagynak tökép gyönyörü a' királyi kastély.

Bangla, l. Feisabad.

Bangor, mvs ész. Wales Caernarvon Grófs. a' Manai utnál és Suowdon hegy tövénél. Egy Püspöknek lakhelye.

Bangor, mvs és kis kikötö Hiberniai Leinster tart. Wiklow Grófs. Pelagius' honnja.

Bangve, l. Bunch fóvize.

Baniai szigetek, l. Banscha szigetek.

Banjaluka, egy megerösitett vs Bosniában Verbasnál 4200 h.

Banjermassing, fóviz Borneo szig. majd közepén sok források vagynak, mellyek folyásokat dél felé veszik, hol hasonló nevü vsnál a' tergerbe folynak.

Banjer-Massing, Borneo szigetben lévö tart. ugyan ennek déli részén fekszik, és hasonló nevü fónak torkolatjától jobbra az az keletre a' végsö partjáig terjed. Ha terméseit nézzük, valóban leggazdagabb az itt levö öt tart. közt. A' l. Javanok és Malayok, ezek még maig is megtartották a' régi nyelveket 's szokásikat. Az idegen népségek, t. i. a' Chinaiak, Hollandusok

Digitized by Google

Siamiták, Malayok, ezek gyémánttal, arannyal borssal (ez itt igen böven terem), kámforral, 's t. eff. itten kereskednek, 's ezekért Akhátkövek, rézedények, gyöngyök tükrök, briliantok, vászon, karton, riskása 's t. efféliek hordattatnak-bé. Másként ez az orsz. a' Francziáktól függ, kik a' fövsban

Banjer Massing, melly hasonló nevü folyó torkolatjánál fekszik, örző sereget kereskedő házokat's íróházakat tartanak. A' vs középszerü, a' házai karókon állanak, részerént fából, részerént pedig Bambus nádból vagynak épitve, és olly nagyok, hogy egy egész familia-is ellakhat bennek. A' vs aranyporral, borssal, spanyol, náddal 's t. ef. kereskedik, de majd az egész kereskedés a' Chinaiknál van.

Baniseril, közép Senegambiai Dentila orsz. fövsa.

Bank, helys. Nógrád Várm. Kékkői járásban, Rohány és Rétságh között, ettől 1/2 mfd. F. U. Gyurcsányi fam. lak. Tótok, kat. és evang. mély, kerek 100 ölnyi kerületü tóval, melly tenger szemnek neveztetik, minden áradás és apadás nélkül; a' halat nem szenvedi.

Banka, hely Nyitra Várm. Vágujhelyi járásb. Galgóczától 3 óra. Vág vize mellett, Pöstenyi ferdönek ellenében. F. U. Erdödi G. lak. Tótok, kat. köbányával, mészszel, és kréta érrel.

Bankasoy, tulsó India Siam orsz. a' leg jelesebb, kereskedőhely Menan folyónál. A' Királynak lakhelye mellynek jövedelmi halcsontból, santal és sasfából állanak.

Bankstrase, (40° 30'—45° D. Sz.) a' 3 mfdnyire széles tengerzúg Preservátio szigete, és az Australiai Portland' fokai közt.

Bann, fóviz Irlandiában Newritöl Downba felső Bann név alatt, ész.ról a' Lough Neágh felé folyván a'tón keresztül veri magát, és innen már alsó Bann név alatt a' tengérbe mégyen. Ez választja el Down és Antrim Grófs. Irlandiától, és egy közösitő kanális által Carlingfort öbölleł eggyesül.

Bannalec, vs Francz. orsz. Finisterre oszt. 4750 l.

Banneres, vs Spanyol Valencia tart. 2280 lak.

Bannesdowne, Bannesdonia m. Sommerset Angol Grófs. hegy, melly alatt Bath városa áll.

Bannok, kis fó déli Skoczia' Stirling Grófs. ez igen magos partok közt Forth öbölbe omol.

Bannokburn, falu déli Skocziának Stirling Grófs.ban; több fabrik, pamutos materiákkal és bőrökkel.

Bannolas, kis vs Spanyol Cataloniában Gironától 1 1/4 mfd. 3200 lak.

Bannow, kis kikötőhely Hibernia' Leinster tart. Wexford Grófs. (52° 12' É. Sz.)

Banny l. Boni.

Banockbourn, Bannock, kis fó Stirling tart. déli Skotiában, mély partok közt a' Forthi tengeröbölbe siet. Itt szenvedtek az Anglusok 1314. eszt.ben Robert Királytól szörnyü veszedelmet.

Banócz, Banowcze, helys. Zemplin Várm. Nagy Mihályi járásb. Vécsétől 1 óra. F. U. több uraság. Lak. Sokecsek, az-az: Tótokkal vegyült Magyarok, kath. reform. óhit. hüvelyes veteményekkel.

Banow, mvs Morva orsz. Hra-

Digitized by Google

dischi ker. Magy. Brodi Ur. tartozik 138 h. 950 lak. nem messze vagyon savanyú víz kutja.

Banowcze, (Ó)StáriBanowcze, n. falu Petervári ker. és azon nevü 9. Regiment Cantonjában, Duna mellett, új Banowczétől 1/4 óra. 225 h. és két ó hit. templommal. Van Banowcze Szerem Várm. és Vukowári járásban, 's a' Bródi 7. Reg. Cant.jában is.

Banschas, v. Banja szigetek, (1°—2° É. Sz.) 16 kis szig. Sumatra szigetének nyug. részén, sok ambrájok, madaraik, és kokoszdiójik vagynak. Ezek közzül csak Niako van a' Francziák alatt, a' többiek Atschim, és Sumatra alatt vagynak.

Banstead Downs, térség Surry Angol Grófs. a' hol Pünkösd ünnepén Prédikátzió tartatik. Neve Banstead Falútól vagyon.

Banszka-Bystricza l. Besztercze.

Bantam, Java szig. nyug. részén Sunda út mellett lévő orsz. mellyhez tartoznak Sunda útnak szigetei, Sumatra szigetén lévő Lampong tart. 90000 l. számlál, sok riskásája és borsa vagyon, és egy kevés czinje is. A' Király a'Francziák alatt vagyon, 's ünnepnapokon Europai ruhákban jár, más napokon pedig Malaji ruhákban. A' Király igen gazdag. Fő vsa.

Bantam, Java szig. Ész. részén szép térségen, a' kerülete 1 mtfd. Az utszái görbék, 's nincsenek kirakva, házaik bambusnádból vagynak; ezek karókon állanak, 3 nagy piacza, 1 Muhamed' temploma, szép kastélya, mellyhez az úgy nevezett Francz. Fort-Demant fekszik, kő kereszk. házai, egy nagy és bátorságos kikötőhelye, mellybe főkép a' Chinaiak bélépni szoktak, a' folyó torkolatjánál vagyon a' Franczia Speelvik nevü erősség, melly a' vson és a' kikötőhelyen uralkodik.

Banth, Banz, volt Benedictinusok' apátsága Bavariában, Main ker. Maynál fekvő hegyen, mellytől az egész környék Banzgaunak neveztetik. Most egy országgyülés és Számtartóság helye.

Bantia, vs Peucetiai Italiában erdőséggel. 2) vs Maced. Illyriumban a' Kalikvenek' földén.

Banton, kis Philippi sziget, Spanyoloké.

Bantry, mvs Irlandia Munster tart. Cork Grófs. hasonló nevü tengeröbölnél.

Bantschilák, Magindanao szigetnek lakosi Asia' délnyugoti részén, nem számosak, de vadak, majd egészen mesztelenül járnak, semmi más lakások nincsen, a' mezitelen földön és az üres fákon kívül.

Banwut, Angol de laktalan sziget Magindanaotól nyug. felé fekszik, Asiában, egéséges és termékeny, főkép a' szőlő-tőkéhez hasonló plántával, mellynek leve szappan gyanánt szolgál.

Bánya-Baka, l. Baka-Bánya.

Bánya-Besztercze; l. Besztercze-Bánya.

Bánya, felső, Vissi Bánya, k. prív. m. bánya vs Szathmár Várm. F. Újfalutól nem messze, nagy Bányától 1 1/2 óra. 3000 lakosi, kath. óhit. és ref., elegyesek, külömbféle mesterségek, de kivált a' bányászság körül foglalatoskodnak. I Leopoldtól nyerték szabadságokat.

Bánya, Kapnik, Capnicum,

Digitized by Google

Kővári kerületben, Erdélyben Vaadi járásban, sz. m. és b. vs azon nevü pataknál, Nagy Bányától 3 mfd. Bécstől 47 posta. Lak. Németek, Oláhok, Magyarok, kath. és óhit. Leginkább bányászságból élnek. Van itt posta hivatal is.

Bánya, Király, Unter Hammer, Baje lui Kray Hunyad Várm. és járásban. Cserna vizénél Dévától 4 óra, jeles vas hámorral. Lak. Magyarok, Oláhok, kath. és óhit.

Bánya, Körös, Crisio Bánya, Altenburg, Baja Krisuluj. Zarand Várm. azon járásban, Körös vizénél, Dévától 7 óra. Lak. Magyarok és Oláhok, kath. ref. és óhit. jó arany bányával.

Bánya, Lapos, helys. Szathmár Várm. Nagy Bányai járásb. Misztbányához közel, N. Bányától 2 óra. F. U. Károly G. Lak. Magyarok, kat. Jó bányával 's ércz olvasztó kemenczével, szénégetéssel.

Bánya, Lapos, Steinbruch, Bojutzu, Erdély. Belső Szolnok Várm. azonnevü járásban, bányás falu, Décstől 15 óra, F. U. a' kir. Kamara, lak. Magy. és Oláhok, kath. és óhit. Vas és aranybányákkal, aranymosással.

Bánya, Libeth, Lubjetova, Zolyom Várm. f. járásban, völgyben Garan vizénél, Besztercze Bányától 3 óra. Sz. k. b. vs, 1343 Lakosi Tótok, Németek, kat. és evang. Bányáji ez előtt gazdagabbak valának, arannyal is jutalmazták az ásók' munkáját; most leginkább rézzel és vassal fizetnek, épületei régiek, nem dísztelenek, temploma erős. Portája 2.

Bánya, Nagy, Újváros, Neustadt, Sz. k. b. vs Szathmár Várm. ben, azon nevü járásban, Illoba és Bájfalu között. 3912 Lakosi Magy. Ném. és Tótok, kat. és egy. hit. ref. és evang. Híres bányászsággal, és bányás hivatallal; Gymnasiummal, Minoriták' klastromával, só, harminczad, és postahivatallal. Port. 4 2/8.

Bánya, Uj, Königsberg, Regiomontum, Sz. k. b. vs Bars Várm. Lévától 2 1/2, Selmeczbányától 3 1/2 mértföld. 3372 Lakosi Tótok, Németek kath. Itt egykor gazdag arány, ezüst bánya volt; Vármegye gyülése is tartatott. Most földmivelés, serfőzés, és üvegöntés van keletben. A' Kamara, Tanács, és Plébániaház, jeles épületek benne; három hegyek közzé szorult e' vs, 's azért nehezen járúlható. Mindenik házhoz kert vagyon. Portája 2 2/8.

Bányácska, Ruda, helys. Zemplin Várm. Varannótól nem messze, Abaúj Várm. határán, Dávid vágási völgyben, hegyektől békeríttetve. F. U. H. Freczenheim, Pataki Urodalomhoz tartozik. Lakosi Oroszok, Magyarok, kat. óhit. Nagy erdőséggel és vas bányával. Nemes ércz bányának nyoma sincsen.

Banz, l. Banth.

Baol, kis tart. felső Guinea' közép Senegambiában 20 mtfdnyi a' hossza 's 5 mfd a' szélessége. Kajor országgal eggyesülve vagyon.

Bapaume, Bapalma, (50° 6' 12'' É. Sz. 20° 30' 52'' K. H.) kis megerősített, jól épült vs Franczia orsz. Calais tengerzug oszt. 3500 lak. száraz, vizetlen tájékon.

Baphiros, fő Macedoniában

Digitized by Google

Baquian l. Bachian.

Bar, v. Baar, Főhelye hasonló nevű ker. Helvetzia Zug oszt. nagy, szép, népes mvs Loreznél.

Bar, Baar, Landgrófs. a' Fürstenbergi vidékben a' fekete erdő és Vürtenbergi tartomány között, hasonló nevü folyónál. A' benne lévő hegyek, a' mellyekből Duna veszi eredetét, Baarnak neveztetnek. Most a' Fürstenbergi Herczegséggel a' Badeni fő hatalom alatt vagyon. Fő vsa Donaueschingen.

Bar, vska 406 h. és 2430 lak. Orosz birod. Podolia Helytartóságban Kow folyónál, az 1768 esztendőbéli szövetségről nevezetes, mellynek következései voltak: Stanislaus Augustus Király' halála, a' Török háború Orosz bir. ellen, és Lengyel orsz. elpusztulása.

Bar, ezelőtt Herczegs. melly Ész.ról Luxemburggal, nyug. ról Champagnéval, Lotharingiával és délről Franche Comtéval határos. Lotharingiával egyforma sorsok volt. l. Lotharingia.

Bar, v. Baar, mvs 3400 lak. Franczia orsz. alsó Rajna' oszt. posztó és bőr fabr. borral, pálinkával és gabonával kereskedik.

Bar, v. Barrah, Szerecsen orsz. közép Senegambiában Gambia torkolatjánál, nagyobb részről Mandigoerek lakják, itt több keresztény Szerecsenek is vagynak. Az orsz. kicsiny, de termékeny; sóval kereskedik. Fő helye Barrinding.

Bar-le-Duc l. Bar-sur Ornain.

Bar-sur-Aube, (48° 13′ 10″ É. Sz. 22° 29′ 30″ K. H.) kis régi vs és főhelye Francz. orsz. Aube oszt. fekszik gabonával és borral bővelkedő tájékon, völgyben, egy hegy tövénél, 670 h. és 4030 lak. vasbányákkal, vászon és selyem fabr.

Bar-sur-Ornain, azelőtt Bar le Duc, (48° 46′ 5″ É. Sz. 22° 50′ K. H.) Fő vs Franc. orsz. Maas oszt. szép fekvésű, 's jól épült vs 1100 h. és 8960 lak. Ornain fóvizénél 53 Fr. mfd. Páristól. Fekvésétől felső és alsó vsra osztatik, egy vára is vagyon. Több pamut, harisnya, sapka, gyapju, kalap, és fonálfabr. vagynak. A' külső vsnak egyikében jó becsinált-készítők vagynak. Borral nagy kereskedést űz, az oszt. felső hatalom' lakóhelye, nem külömben a' kereskedésre ügyelő tanácsnak is.

Bar-sur-Seine, valaha a' Burgundia Herczegs.től függő Grófság volt Francz. orsz.; sok bora, kevés gabonája és egy vas bányája is vagyon.

Bar-sur-Seine, (48° 5′ É. Sz. 22° K. H.) kis vs és kerületbéli főhely Francz. orsz Aube oszt. rosszúl vagyon építve; kés, sipka, és bőrfabr. vagynak.

Bár, felső Bár, helys. Poson Várm. Szigeti járásban, Csalóközben, Nádasd mellett Somorjától 2 óra. F. U. több fam. Lak. elegyes Magyar. kath. Istvánfi Miklós Történet Irónknak szülőföldje. Ez elég nevezetére.

Baraba, v. Kainski kerület Kolywan Orosz Helyt.ban, ez Barabinzi pusztának is neveztetik, Irtisch és Ob között fekszik, sok tavai, kevés fája, sok jó szántóföldjei vagynak. A' lakosai

Barabinzoknak neveztetnek; ez egy Tatár népség, télen fa gunyhókban laknak, nyáron

Digitized by Google

pedig a' hová csordájokkal elérkeznek. 1767-től fogva Orosz Koloniák is vagynak közöttök 1748-ig pogányok voltak, ettől az Eszt. pedig Muhamed hitit vették fel. Igen tudatlanok, tunyák, gondatlanok, és olly oktalanok, hogy nagy munkába kerül nékik a' legkönnyebb dolgot is foghatóvá tenni.

Barabras, l. Barberinák.

Baracan, l. Párkány.

Baracoa, legrégiebb még Diego Velasqueztől 1512. építtetett vs Cuba szig. 2600 lak. és ëbenfa erdőkkel.

Baradna, tót falú, Magyar Orsz. Gömör Várm. kis Hont' határinál F. U. Gróf Kohári, jó répás földjei vannak, répáji néha 7 fontnyi nehézségüek. L. Evan. kiknek itt Templ. vagyon.

Barahun, l. Nisabat.

Baramulah, vs Kaschmir kel. Persiai Tart, Behárnál.

Baranca de Malamba, helység Amerikai Uj Granada Spanyol Tart. ide rakódnak a' Spanyolok Europ. portékáikkal, és innen Magdalena fón tovább viszik.

Baranow, mvs Galliczia' Tarnowi ker.ben Visztulánál.

Baranow, falú, Warsói vólt Kalisch' oszt. Jaslanka pataknál, egy vas fabr.

Barantola, l. Lahossa.

Baranya Várm. Cottus Baranyensis, Baranyer Gesp. Magyar orsz. Dunán túl lévő ker.ben. Nevét Baranya várától kölcsönözi, bátor némellyek a'jó bornak sokaságától származtatják, minthogy e' Várm.nek vidékje sok és híres borokat terem, és innen bor anyjának nevezik. Hajdan Baranyaságnak hivatott, valamint Somogy, Somogyságnak, Liptó, Liptóságnak, melly név régi volt méltóságát emlékeztetí, midőn tudniillik Her.ség lévén, Árpádi Királyaink fiaitól kormányoztatott. Külső formáját tekintvén rendetlen három szeget képzel, és az Északi szélességnek 45° 33'tól egész 46° 22'ig terjed. Keletről Bács Várm.vel, mellytől a' Duna választja, határos; északnak Tolna Várm.től; nyugotnak Somogy Várm. környékeztetik; délről pedig a' czimeres Dráva vize szabja határait 's egyszersmind Tóth Országi Veröcze Várm.től választja. Nyugotról keletnek vett szélesége 7 1/2, legnagyobb hosszasága, melly északtól délnek nyúlik, 11 jó magyar mtfdeket felül halad; az egész nagysága pedig 91 79/1000 □ mtfdeket tészen, vagy is akkora mint a' Parma, Piacenza 's Gvastalla egygyes. Hercz.ség; és azért erre nézve második oszt.bélinek lehet mondani Magyar orsz.nak Vármegyei között. Ezen Várm.gyét kerék számban 193.000 lakos népesíti; mellyből egy □ mfdre általjában véve 4123 lélek jut; és így tehát Baranya Várm. Magyar orsz. 's hozzá tartozó tart.mányok legnépesebb Vármegyéi közül való, mert 52 Vármegyék között népeséggel csak e' következők: Trencsén, Poson, Győr, Sopron, Pest, Esztergom, Abaújvár, Sáros, Vass, 's Szala Vármegyék halladják meg. Az egész Várm. 6 járásokra részeltetik, tudniillik: a' Pécsi, Sz. Lörinczi, Siklósi, Baranyavári, Mohácsi, és Mecsekhati járásokra; számlál 1 királyi várost, 1

Digitized by Google

nemes mvst, 8 közönséges mvskat, 332 helységeket, 's 71 majorságokat. Baranyának fekvése olly gyönyörű a' hegyeknek és térségeknek egymással való nagy megegyezése által, hogy Magyar orsz.nak legszebb Vármegyéivel méltán vetekedik az elsőségért, és azt nehezen engedi másnak; mert sem a' hegyeknek kietlensége nem darabosítja 's csekélyíti vidékjét, sem igen tágas térsége unalmassa nem válik, és ha egy darab egyenes tért mutat, azonnal hegyekkel változtatja az egyenlőséget, hegyeit 's halmait pedig gyönyörködtetőleg elegyítette a' természet szép és gazdagon termő rónaságokkal. Nevezetesebb hegyei: a' Mecsek, a' 65 ölnyi magos Harsány, Siklos, Merset, Baranya hegyei 's. a'.t., mellyek részint kies szőllőkkel, részint pedig szép erdőséggel boríttatnak, 's külömbféle vadakat foglalnak. Folyói közül: a' Duna, Dráva, Karassó vagy Karasicza, a' szomor emlékezetű Csellye Mohács tájékiban, és más több nagyobb 's kissebb patakok. Levegője egésséges 's feletébb kellemetes; földe a' jó kezű természettől sok szép javakkal vagyon megáldva, gabonája, gyümölcse 's borra böségben; berai közül kiváltképen híresek a' Villányi borok, mellyek a' Franczia Burgundiaiaknak semmit sem engednek; vannak szép erdőji 's mind tüzelésre mind pedig építésre való fája elegendő, erdőji közül némellyek gesztenye fákból állanak; vannak gazdag kőszén, mész-malom-kő 's építésre szolgáló-kő bányáji 's a' t. Lakosai Magyarok, Németek, Bosnyákok, Ráczok 's Zsidók, föld 's szőlőmivelésből, mesterségüzésből, kereskedésből 's a' t. élnek. Baranya Vármegye a' hires Pécsi Püspökségnek (melly Sz. István Kir. felállíttatván, Fels. M. Terezia Cász. 's Kir. országlása alatt állandóúl az Érseki palástal ékesíttetett) közép pontja, mert ezen Várm.gyén kivül az említett Püsp. Megyéhez még Tolna Várm. Somogy és Veröcze Várm.nek pedig részeik tartozván, ezektől csak nem mint egy körül vétetik; magában Baranya Vármegyében, mellyben a' katholikusok száma 142.800 mégyen, 86 plébániák találtatnak; a' 13000 nem egyesült Görögök 25 plébániákban; az 1350 Evangelikusok 6; a' 34000 Reformatusok pedig 60—66 Ekklésiákban foglaltatnak; a' tenyésző Zsidóság száma 1150 tétetik. Tellyes régi jeles váraknak, kastélyoknak, 's klastromoknak mohos omladékival. Portája 148. Fő városa Pécs.

Baranyavár, helység Baranya Várm.ben hasonló nevű Járásban, az Eszéki pósta útban, nem messze a' Karasicza fótól és ezen túl a' Bodolai szőllő hegyektől. Lakosai, kiknek számok 1000 nevekedik, legnagyobb részint katholikusok, mint egy 16 pár ó-hitű Ráczok, 's egynehány Reform.sok. Nevét régi várának köszöni, mellynek düledékei még nem rég szemleltettek. Hajdan lakosi csupa Magyarok vóltak, most már nagy

Digitized by Google

részint Bosnyákok 's Németek lakják; vannak szép téres majorságai, és barom tartáshoz alkalmas földe, jó rétje, 's minden nemü gabonát böven megtermő szántóföldje. Siklóstól keletnek jó két mértfdre távozik.

Baranya hegye, fekszik Siklósi hegyektől N. K. jó mértföldnyire, Dárdánál kezdődik Damb felöl; két mtfdnyire tartja bérczességét míg Duros 's Bán faluknál le nem allyasodik. Erdeji sürük 's vadakat tartók.

Báránykut, Brekot, Borkut Erdély N. Schenki székben Harbach vize eredetinél, egy völgyben, erdős hegyek között. Fogaras ól 4 órára. Szabad falu, lakosi Szászok 's Oláhok, evang. és ó-hitüek.

Barát, két falú, kis és nagy Baráth, Győr Várm. Győr pusztai járásban Hedervártól nem messze. F. U. G. Viczay. Lak. Magyarok kat. Itt híres öszi baraczkok és meggyek teremnek.

Barau, Bawarow, Schwarczenberg Herczeg' vsa 142 h. Cseh országban Blanicznél, Práchi ker.ben.

Barbacs, magyar falú, alsó Magyar Ország Soprony Várm. hasonló nevü halakkal bövelkedő tónál, melly 1 mfdre terjed, innen nem messze vagyon a' Konyi tó is.

Barbada, Angol Sziget nyugoti Indiában, egy a' lak. közzül választott Vice helytartó alatt, ez az Antigua' Helytartójától függ.

Barbados, (17° 40′ É. Sz. 40° 30′ N. H.) egy a' kis Antillek közzül. Nyugoti Indiában, ez a' Brittusok birtoka, 102 □ mfd a' nagysága, 80.000 ember a' népessége, egésséges de nem igen termékeny, kereskedése elég nagy, kel. részén sok hegyei vagynak, és általjában vévén viz nélkül szükölködik. A' Sziget gyömbért pamutot, czukrot szyrupot 's t. ef. terem. Nagy hajókra való kikötőhelye nincsen. Az Angolok Brigedown, Charlestown, Jamestown, és kis Bristol vsokat épitettek rajtok. A' többi barlangjai közzt a' Coles barlangja leghíresebb.

Barbaira, Barbaricini, nagy darab tart. Sardinia szig. ez 3 részre osztatik fel u. m. Barbaira Bolay, Barbaira Sovolo, és Barbaira Bertire.

Barbalissus, vs Syriában, Fragizához 16 mfd. Belesis Fejed. lakhelye.

Barbana, folyó Maced. Illyriumban.

Barbancon, vár és falú Fran. Orsz. Jemappe oszt. Innen vették titulusokat az 1693-ik Eszt. kihalt Herczegek, a' kik Aremberg Herczeg házból származtak.

Barbantane, vs Francz. Orsz. Rhone torkolatjai' osztályában 2.300 lak.

Barbara, falú, Kurland Orosz Helyt. savanyú vizforrásokkal.

Barbara, kis termékeny sziget Ceylon partjain (11° É. Sz. 65° K. H.)

Barbarano, vs Lombardi Velenczei Kir. a' volt Bachiglione oszt.

Barbareen, kis falú, Ceylon partjain a' tengernél hol legtöbb kötelek készítetnek, és eladatnak.

Barbareskek, a' Barbariai v. Afrikabéli Respublikának lakosi.

Bärbärey, l. Barbarey.

Digitized by Google

Barbaria, Afrikának egy része (29° – 36° É. Sz. és 6° — 45° K. H.), a' közép tenger' partján Atlanti Óceantól egész Aegyptusi Acabat-assolon határ hegyekig terjed, hátul Sahara fekszik, Nyug.ról Keletfelé 420 német mértföld a' hossza, és Délről Ész. 10—150 mfd. a' széles., a' földjének nagysága 16 448, mások szerént 34. 1925 □ mfdre mégyen, általjában véve ez a' Tart. meleg, de a' hegyeken és a' partoknál középszerű és egésséges klimája vagyon. A' földje ugyan termékeny, de még is sok helyeken most is homokos. Itt vagyon ama Atlas nevű nagy hegy, mellynek teteje mindég hóval fedve vagyon. Csak Barka nagyobb részént terméketlen, és ezért csak a' partoknál lakják. Termései ezek: gabona, kender, len, bor, dinnye, füge, mandola, Egyiptomi szilva, só, sok réz és vas, de kevés arany és ezüst, mivel nem is kerestetik, ónn, czin, hegyikristály, kénkő, gipsz, márványkő, ásványok, jeles lovak és juhok, tevék, oroszlányok, szarvasmarha, süldisznók, medvék, nyúlak, tengeri borjuk kutyák, farkasok, tekenyősbékák, több kigyók nemei a' sáskák valamint többi Afrik. Tart.nyokat úgy Barbariát is ellepték. Vizei ezek: az Atlanti Ocean, Ny.ról, Ész. ról a' közép tenger a' Syrt. öböllel (Golfo de Cabes és Sidra). Atlas hegynek északi részén közönséges, déli részén pedig puszta-tavak. Atlastól északra a' következő parti folyók Omenn-rabih, Wad-al-Kibir, Mesherda 's. t. m. Délre pedig Sis, Wad Schiddi, 's a' t. A' lak. száma nagy. A' régi lak. Kabylék vagy Breberek és Barbarok, mellyektől vagyon neve ezen orsz.nak. Idegenek itten, Arabsok, Maurusok, Osmanni Törökök, Zsidók, Szerecsen rabok, Europ. rabok és Kereskedők. A' Fővallás a' Muhamed vallása, de a' Kereszténységnek és a' Zsidóknak szabad vallás-gyakorlások vagyon. Ezen álnok lak. mint magok között mint az Europaiakkal is kereskedést üznek, főkép az Angolokkal. A' főbb kereskedő helyek Algier, Sale, Fez, Tunis, Tripoli 's a' t. Az egész Barbaria 6 fő részekből áll, úgymint: Barka Orsz. Korzar Tunis, és Tripoli Helytart., az Egyiptomi Szilva v. Biledulgerid orsz. A' Korzár Algier Helytart. Fez és Marokko Helytart.

Barbariai Tenger, Africum m. ez alatt értetődik a' közép tengernek ez a' része, melly Algier, Tunis és Fez orsz. partjait mossa és Sicilia és Sardinia határáig mégyen, néha csak az a' rész értetődik, melly Algier, és Fez határit mossa.

Barbaricus campus, Euphrates déli partyán fekvő róna föld Syriában, Nicephoriumtól délre. Itt volt Zenobia és Sergiopolis.

Barbarin, Nubia' Népe, ezek főhelye Bar v. Berabra Tart. Alhara és Nilus egybe folytoknál. Senes leveleket szednek, és Kahirával kereskednek.

Barbarod, mvs Fr. orsz. Alsó Rhenus oszt.

Barbastre, vs Fr. orsz. Vendée oszt. 400 ház. és 2400

Digitized by Google

lak. kal.

Barbastro, l. Balbastro.

Barbato, Belo, kis hely és kikötő Spanyol Andalusiában Barbato fó vize mellett, ez Cadix és Tariffa között a' Atlanti tengerbe foly.

Barbazen, kis vs Portugalliában.

Barbentone, kis vs Fr. Orsz. Rhone torkolatjai' oszt. Durance és Rhone egybefolytánál.

Barberano, kis vs Pápa Birt. Bieda fóvize mellett Eracciano és Bolsena Tavak köztt.

Barberino, mvs Toscánai Nagy Her. ben Florentia és Siena vsok között, kimúlt Barberino Nemzetség jószága és czimje.

Barberino di Valdelsa, kis vs szinte ott, az elöbbenitöl 10 Florentiától 5 mfd. Sieva fónál.

Barbesula, vs Hispániában, Tenger szélén; düledékiből épült Gibraltár vára, Római hídal.

Barbezieux, Barbezillum, kis vs Francz. Orsz. Charente oszt. egy hegyen 271 ház. 2800 lak. egy vászon manuf. és ásvány forrásokkal. Ebben a' környékben született Elias Venetus ama' nevezetes Critikus.

Barbonnel, vs Fr. Orsz. Marne oszt. 252 ház.

Barbora, kereskedő vs Adel orsz. Afrikának Abex partjain, egy jó kikötöhellyel Babelmandeb szoros tengernél.

Barbuda v. *Berbuda*, (17° 47′ É. Sz. 61° 45′ N. H.) kis Caraibi sziget az Angolokhoz tartozik 13—14000 lak. 20 mfd. a' hossza és 12 a' szélessége. A' lak. többnyire marha nevelésből élnek. A' sziget magában is igen termékeny, czitronja, fahéja, narancsa, borsa 's t. ef. vagynak.

Barburg, nagy és kies mvs egy várral Angliában Chanvel vizénél, jó kereskedést üz, kivált jó sajttal, egy küldötje van a' Parlamentomban.

Barby, azelött Saxoniai választó Her. séghez tartozó Grófs. régi Dynastia, Magdeburg és Anhalt között; négy uradalmokkal, most Prussziai Saxoniába esett.

Barby, vs és hasonló nevű Kánton főhelye, Prussziai Saxoniában, Magdeburgi ker. ben Albis fóvizénél, kastély várral és kerttel, kir. majorral, 2 templ. 2 Ref. Ekklesiákkal és 1 Herrnhuterek' Ekklesiával, egy 5 Tanitókból álló vs' oskolájával 404 ház. és 2355 lak. A' kastélyban vagyon Herrnhuterek 7—8 Tanitókból álló nevelő Intézete. Könyvárossal és Könyvnyomtasással, csillagvizsgáló toronnyal természeti gyüjtemények' Cabinetjével, mind ezek a' száz főből álló Herrnhutteri Társasághoz tartoznak. Mesteremberi között sokan esztergályosok, szappanyosok, nyeregjártók 's t ef. A' többiek földmivelésből, juhtartásból, ser és pálinka főzésből élnek, 80—90 Posztószövők is vagynak.

Barcan, l. Barka.

Barcanii p. Sogdiána Asiában, Hircariusok mellett lakott nemzetség.

Barcarota, (Villa nuova de), kis vs erös palota várral Marquisság' neve alatt Spanyol Estremadurában Portugallia határainál.

Barcelona, Barcino, (41° 23′ 8″ É. Sz. 19° 52′ 45″ K. H.) régi nagy fövs Spanyol Ca-

Digitized by Google

talonia Tart.ban 10,183 ház. 360 utszákkai, 110.000 lak. a' tenger mellett fekszik hegyeken, gyönyörü tájékon. A' házok nagyobb részint jól vagynak építve, erősségei sem hibáznak, egy kastély várral melly Montjuinak (ez hasonló nevü hegyen van építve) nevezetik, egy külső vssal, és egy jó kikötő hellyel. Itt vagyon a' katonaság fő Generálisa, 1 Püspök, (azelőtt egy Inquisitziós tanáccsal Tribunal Inquisitionis) egy kir. audiencziával. Vagyon ezeken kivül egy Akademiája, egy Museumja, Theátromja, sok Könyvtárokkal, Tengerhajókázás', Hadi, és 506 tanulók' számára rendelt rajzoló oskolája, 36 Templ. 6 Ispitálya, 6 Colleg. Az Audienz-Palota belölről márvány oszlopokkal tündöklik. A' Vámház (Tersana) az egy a' legnagyobb épületek közzül. Vagynak itt 12 gyapju 150 Karton fabr. A' csipke, pántlika, és czérna fabrikákban 12.000-en foglalatoskodnak, a' selyemmatéria fabrikákban pedig szint annyian. A' kereskedés itt jó lábon áll.

Barcelonetta, azaz: kis Barcellona, ez egy a' Barcellona erősségei közzül a' kikötőhelyet formáló 's tengerbe nyúló földön, 643 ház. 10. 000 lak 20 egyenes, széles és szép útszai vagynak. Több fabrikáji és Theátromi is vagynak.

Barcelonetta, Barcinonensis Vicariatus, az előtt Tart. a'vagy Herczegs. Felső Provencében Franczia orsz.ban, Piemont, Dauphine, és Nizza Grófs. közt. Ehez a' termékeny Alpesek völgyei tartoztak, most alsó Alpesek oszt.hoz tartozik. Fővsa

Barcellonette, Barcinona, (44° 26′ É. Sz. 24° 23′ K. H.) fő vsa ezen nevü oszt. 100 ház. és 2.100 lak. Alpesek völgyében Ubaya fóviznél fekszik. Gabonával és marhával kereskedik.

Barcellone, vs Fr Orsz. Gers oszt. Adour fónál.

Barcellore, vs kel. Indiában, a' Malabari partokon Canara orsz.ban, Hollandusoké.

Barcelos, megerősített vs Portugallia' Entre-Douro-e-Minho Tart. Cavado fóviznél Herczegs. titulusával, 1.500 lak. Narancscsal kereskedik.

Barchettes, l. Lago di Bagni.

Barchfeld, mvs Westfália Herrnbreitungen kant. Eschwege ker.ben Werra oszt. 305 ház. 1.700 lak. Werra fóviznél.

Barchinona, középszerü vs Ubaya fónál, az Alpeseknél, Franczia ország' alsó Alpesek' oszt. nagy kereskedést üz.

Barchon, kis vs Uj Castiliában Spanyol Orsz. Cuenzától 7 mfd.

Barckshire, Barcheria, Tart. Angliában, keletre Surrey, délre Santshire, nyugotra Wiltshire között, északra Tamesis fótól Oxfordtól, és Buckinghámtól elválasztatik. E' vizen nagy kereskedése van Londonnál.

Barcyn, Barczin, Grófi vs, 622 lak. Warsói Bromberg oszt.

Barczánfalva, Berszanna, nagy oláh falú Magyar orsz. Marmaros Várm. Iza fónál. A' lak. sóhordásból élnek.

Barde, kis fó Lipsia külső vsán mégyen keresztül, 's Pleissébe foly.

Digitized by Google

Bardebnrg, Apátság és Apáczák monostora Luxenburg ellenében, gyönyörü hely. Belgyiom kir. Luxenburg Herczs.

Bardelles, néhai apátság Fr. ország Berry Tart. Naon kis folyóviznél, a' mostani Cher oszt.

Bardes, sziget a' Malabári partokon, melly Goa vstól csatorna által választatik el. Magasan fekszik, azért a' Portugallus hajók' fedezésére szolgál.

Bardevik, mvs a' vólt Westfália alsó Albis oszt. Elmenaw fónál. Ezelőtt nagy kereskedő vs vala, de az úgy nevezett Oroszlány Henrik (Henricus Leo) által meglepetett és elrontatott, csupán csak a' Fő Temp. és a' kis Katonák Intézetje (Stift) maradtak fenn mai napig. A' mostani lak. kertészségből élnek, ezeknek szabadságok vagyon zöldségeket, mindennap Hamburgba vinni, a' hol is különös házaik vagynak.

Bardi, kis vs Parma és Piacenza Herczegs. egy várral.

Bardinetto, kis vs Lombardi és Vel. Kir. Marengo oszt. ban Bardinezzo viznél, melly Pavia vidékében eredvén, 4 mfdre Pó fóba szakad.

Bardiow, l. Bartfeld.

Bardis, vs felső Egyiptusban Nilus fónál, egy kikötőhellyel, egy Arabs Fő Úr' Széke.

Bardo, kis vs egy erős várral Doria Baltea fóvizétől nem messze, Piemontban, a' volt Doria oszt.ban.

Bardorf, Westfáliában egy hasonló nevü kant. főhelye Oker oszt. Helmstedt ker. ben Lapan fónál, egy várral 164 ház. 498 lak.

Bardótz, népes mvs Erdélyben, itt sok só ásatik.

Bardótzi Szék, Erdélyben, Északról Udvarhely és Csik Széke, keletről Mitis és Piliske hegyekkel, délről Miklósi Székkel, nyugotról Fehér Vármegyével határos, hossza 2 mfdre, szélessége 1/2 mfdre mégyen. Az Udvarhelyi székhez tartozik.

Bareges v. *Barrege*, mvs Fr. Ország Felső Pyrenaeusok oszt. 700 lak. egy igen szük völgyben (Baredgina Vallis) vagyon fekvése, híres meleg ferdőjiről.

Bar-el-Abiad, l. fehér fóviz.

Baren, kis fó Márki Grófs.ban Westfáliában Roër vizébe szakad.

Büren v. *Keresztszigetek*, ött laktalan szigetek a' jégtenger Északi részén, Keletre a' Kolyma kifolytánál (73° É. Sz.), az Orosz Helyt. Irkuczkhoz tartozik, fák nélkül vagyon, csak mohhal és füvel vagyon befedve, sok medvéji és kevés jéghalai vagynak.

Büreneck Múrnál, plébániás falú és vár felső Steyer országban Brucki kerületben, egy Muron való híddal, és egy savanyó víz forrással innen nem messze, mellyben jeles ásvány só találtatik; látni még némelly maradékokat az idevaló köszikián épült várból, mellytől veszi vala ama régi Pernegg familia nevét, ez csak a' 16 században holt ki. Nem messze vagyon ugyan ezen Plébániának fil. helysége Alsó Várhegy a' Bold. Szűz csudálatos képivel, erről több csudák mondatnak.

Büreneck Elsenauban, Palota Vár és Urod. alsó Steyer Orsz. Gräczi ker.ben közel Austria 's Magyar Ország-

Digitized by Google

gok hutárjainál. Innen nem mezssze találtatik Serpentin kő.

Bärenfels, kir. Sax. Erdei és Vadászház Dippoldiswalda, és Altenburg köztt, Veiseritznél fekszik, a' hol egy fő erdőmesternek vagyon lakása.

Bärengrund, falú, Sileziában Schweidniczi ker.ben kőszén bánnyával.

Barenow, Svéczia Tart. kelet Gottlandba olly hely a' hol azok a' hajók, a' mellyek Norköping és Söderköpingbe mennek megvisgáltatnak, és vámot fizetnek.

Bärenstadt, vs Cseh Orsz. Kir. Königgraczi ker.ben 135 h. egy Hegykastellyal és egy Dechan templ.

Bärenstein, kis vska egy Palota várral, Saxonia' Meisi ker.ben Müglicz fóviznél 51 ház., mellette mindjárt egy czin ásvány és egy hasonló nevű falú fekszik.

Bärenthal, völgy felső Stayer ország' Judenburgi ker.ben Obdachtól Dél Nyug. felé fekszik, mellyen keresztül Lavant fóvize folyik, minek előtte Steyer Országot elhaggya.

Barenton, vs Fr. orsz. Canal oszt. 369 ház. és 3.100 lak.

Baresund, helys. Ostgotlandban, Svecziában, hol a' hajók vámot fizetnek.

Barfleur, Barofluctum, mvs Fr. Orsz. Canal oszt. egy kis kikötőhellyel.

Barga, ker. főhelye Fr. Orsz. Ombrone oszt kis, régi, 's rosszúl épült vs, vagynak mindazonáltal szép épületei, és nagy kastélyai. Serchio fóviz mellett fekszik 2.000 lak. A' Fő Temploma igen híres.

Barga-Burat, l. Brazki.

Barge, vs Piemontban, a' volt Pó Oszt. Alpes hegyek' tövénél, 6,900 lak.

Bargeac, Barjac, vs Fr. orsz. Gard oszt. 1.380 lak.

Bargedorf, Bergedorf, kis vs 2.000 lak. az úgy nevezett Négy Tart. melly eddig Hamburg és Lübek vsok alatt vólt, Hamburgtól 2 mfdre esik.

Bargemon, Barjamon, kis vs egy dombon, a' mellyen sok szőlőtökék és gyümölcsfák vagynak, Francz. orsz. Vár oszt.

Bargeny, Beriganium, Déli Skoczia' Air Grófs. Carrik ker.ben kis vs és vár, Girvan fónál.

Barges, Thraciában, Hebrosba fóviz.

Bargu, Koki nevű homokos pusztának egy része, kis Buchariában.

Barguzinsk, vs Irkuczk Orosz Helyt. Barguzin pataknál, a' melly Baikál tóba foly.

Bari, Barum, hajdan Peucetiusok' fő vsa, (41° 17′ 30″ É. Sz. 34° 20′ K. H.), megerősített vs Terra-di-Bari Nápoly Tart. egy félszigeten a' tengernél, 16. 000 lak. egy Érsek Palotája, erős kastélya, és jó kikötőhelye vagyon, de a' vs magában nem szép. A' lak. terméseikkel kereskednek, a' hajókázást elhagyják. Esztendőnként 12.000 Salmmal olaj vitetik ki, itt sok matéria is készül.

Barilles, Varilles, vs és kastély Francz. ország' Arriege oszt. 350 ház, és 1.400 lak. kal.

Barillovitz, erős hely Szluini Kantonban. 316 lak. Horvát Orsz., itt közönségesen egy hadi Tiszt erős vigyázattal tartózkoddik.

Barjac, l. Bargeac.

Barjamon, l. Bagremon.

Barjols,

Digitized by Google

Barjols, Barjoux, (43° 35′ É. Sz. 23° 45′ K. H.) jókora és népes vs Fr. ország' Argens fó' eredetinél, Var oszt.

Barisch, kis vs Halitschi ker. ben Galiczia orsz.ban.

Barka, egy igen keveset esméretes Tart. Barbariában a' közép tengeren Aegyptus, Tripolisi helytartóság, és a' Lybiai pusztáktól köztt. Keletről Nyugotra 90 geog. mfd a' hossza, 60 a' szélessége, egész kerülete 4.150 □ mfdre mégyen. Földje Délfelé többnyire homokos és terméketlen, de a' partoknál mégis termékeny. Délfelé vagyon a' Meies hegyek' láncza, mellynek része a' Derniai hegy. Fő termése az Egyiptomi szilva. Szelid marhája is vagynak. A' lak. részszerént Szerecsenek, Törökök és Zsidók, részszerént pedig rabló Beduinok. Az országlás módja is részszerént magánosan uralkodó (monarchicum regimen), részszerént több Urak alatt van. A' partokat az úgy nevezett Beyek v. Helytartók birják, kik a' Tripolisi Bassától függnek. Parti Tart. és belső Tart. osztatik.

Barkhausen, luth. falú Westfália' volt Essen kant. Weser oszt. Osnabrük ker.ben 176 ház.

Barking, mvs Essex Angol Grófs. Roding folyóviznél, többnyire halászok lakják.

Barko, Berkow, tót falú Magyar orsz. Zemplin Várm. Udva fónál egy kastély omladékival, melly Druget Familiához tartozott. Az ide való mésszel és kővel él az egész környék.

Barko, kis szép vs Habessinia' Dembea Tart. egy síkság közepén.

Barku, fővsa Agonna országnak, melly a' Felső Guinea arany partjain fekszik. Lakosi igen szorgalmatosok. Van egy Fr. kastélya.

Barkway, mvs Herford Angol Grófs. a' Cambridgei úton.

Barlad, vs hasonló nevü fóviznél Felső Moldvában.

Bar-le-Duc, l. Bar sur Ornain.

Barlengas, Barlinguas, Londobris v. Aerythia, l. Berlenga.

Barletta, Barubum, (41° 30′ É. Sz. 34° 2′ K. H.) vs Terra-di-Bari Nápoly Tart. 18. 000 lak. a' tenger mellett fekszik, ez a' kerület' főhelye, jól van építve, vagyon egy Érseksége, kikötőhelye, és erős kastélya. A' piaczon áll egy kolossusi oszlop. A' kereskedése is jó lábon áll.

Barlovento, insulae ad Ventum, l. Caraibi Szigetek.

Barmach, magas hegy Persia, Schirvan tart.ban, a' Caspiumi tengernél.

Barmasser, nagy vs Kirmán tart. Persiában.

Barmen, 2 órányi hosszú völgy Wippernél, Rajna oszt. mellynek négy Helységeiben, Wipperfeld, Rittershausen, Gemarke, és Redlingshausenban, 9.000 lak. vagynak, kik czérnát, csipkéket, pántlikákat, selyem posztókat, 's t. ef. készítenek, és nagy kereskedést üznek.

Barmola, vs Malta szig. 700 ház. 2.000 lak.

Barmouth, mvs és kikötőhely, Ész. Wales Merinet Grófs. Flanérral kereskedik.

Barmstädt v. *Rauzau*, Grófs. Ranzaui udvarból és Darmstadt mvsból áll, ez a' mvs Aue fóviznél fekszik, 120 ház. és 1.600 lak. Holstein Herczegségnek néhány fa-

Digitized by Google

lúji is ide tartoznak, 4 □ mtfdön 13.000 lak. számlál.

Barnabas Archipelagusz, l. Carolinek.

Barnagas, Barnagasso, tart. Abyssinia' Tigro orsz. Afrikában a' vörös tenger és Nil vize között, az Abyssiniak a' Törökökkel szüntelen verekednek érte.

Barnaul, (55° 20′ É. Sz.) Bánya vs Tomsk Orosz Helyt. hasonló nevü fóviz torkolatjánál 1.000 ház. és 6 000 lak. ezek között sok Németek vagynak, kik egy luth. községet formálnak. A' Bernauli bányák sok aranyról és ezüstről igen híresek. A' Felső Bányászi Cantellaria közvetetlenül a' Csász. Cabinetje alatt van, mellynek felsösége nem csak az idevaló bányákra, hanem Tomski és Kusnetzki ker. teknek lakosira is, mellyekből 40.000-en dolgoznak a'bánya körül terjed.Vagyon itt egy harang öntömühely, és egy üveg fabr.

Barndorf, Barntrupp, kastély Urod. és mvs Lippe-Detmoldi Grófs.ban, Hom vizénél, Hameln és Lemgow között. Árvák házával, iskolával, és reform. ekkl. val. 175 ház.

Barnet, (East), mvs Hertfort Angol Grófs. Middlesex határinál. Itt nagy általvitelek, 's disznóvásárok, az Angoloknak pedig nagy falusi házaik vagynak.

Barnet, (High), mvs ugyan ott. Itt nyert győzedelmet a' Yorki Familia a' Lancasteri ellen 1471 eszt.

Barneveld, l. Bachian.

Barneveld, mvs Belgiom orsz. Yssel Tart. 4.770 lak.

Barnimi ker. (felső és alsó), középBrandeburgban, mintegyik 28 □ mfd. 206.000 lak. Itt fekszik' Berlin nagyobb része.

Barnsley, mvs York Angol Grófs. West-Ridingben 3.600 lak. kik az idevaló vas és szén bányákból élnek.

Barnstable, Észak-Amerikai Grófs. Massachusetts szabad Státusban 16□ mfd. a' nagysága és 17.350 ember honnja. Hasonló nevü főhelye, mvs 2.610 lak. és egy csekély kikötőhellyel.

Barnstaple, mvs Devon Angol Grófs. 3.700 lak. Tano fóviznél, egy iszappal bébortított kikötőhellyel. Nevezetes még itten a' kereskedés.

Bärnstein v. *Barnstein*, vár Bajor orsz. alsó Duna ker. ben Ilz fóviznél ország-tanács' lakhelye, azt tartják, hogy a' sok medvéktől, mellyek itt tartózkodtak vette légyen nevezetét.

Barnstorf, mvs Hunter vizénél, Dipholt Grófságban Braunschweig Vál. Her.ben.

Bärnvaldischländchen, kis ker. közép Markban, közel a' Szász Vál. Fejedelmi ker.hez. Saxoniai Jüterbok, Dahme, Schlieben és Schveinicz. Urodalmok között. — Nevét Bärnwald Vitézi jószágtól veszi, magában foglalja Hermsdorf, Cossin, Veinsdorf, Vippersdorf, Falukat, ezek némelly a' Brandeburgi felsöség alatt lévő familiáknak tulajdonik. Közönségesen ez a' ker. tartománykának neveztetik. Fővsa Bärnwalde, népes, posztószövéssel és földmiveléssel gazdagszik.Ebben kötött Gus.Adolf Svéd Kir. Francz. orsz.gal frigyet 1631.

Baroche, l. Broach.

Baroon-Tala, l. Tibet.

Baros, kis vs Sumatra Szigetben Asiában Nyugot fe-

Digitized by Google

lé, hol legtöbb kámforfák nőnek.

Barquisimento, jól épült vs Venezuela tart. déli America terra ferma tart.ban 11300 l. és marhaneveléssel, vagyon czukora, gabonája, és kávéültetése.

Barr, l. Bar.

Barra, Scotiánál fekvő Westernes' szigetek' egyike, 7 mfd. hosszú, gabona termő, két vssal, kath. lakosokkal, és tőkehal halászattal. A' másikban merő Protestánsok laknak.

Barra, kis orsz. Guinéáb. Afrikában tulajdon Királlyal.

Barra, Barah, l. Bar.

Barramahal, az Angol kel. Indiai társaság'tartománya, elsőbb Indiában, ez Mysso-rének egy része, 12 erőséggel Ponarru fővizénél, Kistnagheri főhellyel.

Barraux, Fort Barraux, természettől, és mesterség által megerősített hely, Isere fővíznél, Francz. orsz. Isere oszt. Graisivaudan völgyének kezdeténél, Spanyol orsz. határinál.

Barray, egy az úgy nevezett Long-Island szigetek közzül, és a' Skocziai Hebridákhoz tartozik, 12 mfd hosszú és 3—4 mfd széles, hegyes sziget, zabot, árpát, és földialmát termeszt. Halászatja igen nagy, főkép tőkehalra, (esztend.ként 30000) és csigákra nézve. A' marha nevelés, és a' vadászat nem rosz lábon állanak. A' közel levő szig. Watersay, Dabay, Sanderay, és Barnera azon egy Ecclesiához tartoznak, mindöszve 1600 l. számlálnak.

Barre, l. Mauding.

Barre, vs Francz. orsz' Lozere oszt. Tarn forrásától nem messze, 112 h. és 490 l.

Bärringer, Perninger, Pernink, Wistritz fónál bányás falu Cseh orsz. Ellbogeni ker. 150 h. igen terméketeln földdel, bányákkal, egy jól épült olvaztó házzal, és egy Cath. Pléb. A' l. bányáskodásból, marha nevelésből, csipkék' szövéséből, és muzsikából élnek. Némellyek a' Pirókokot (Gimpel) tanitják énekelni, és a' kitanultakot aranyonként adják el Saxoniában, Bajor orsz. és Ostriában.

Barriano, kis vs Velenczei-tart.ban Bergamosi ker.ben Lombardiai tart. határánál.

Barrois, l. Bar-sur-Ornain.

Barrow, Barrojus, fóviz Irlandiai Leinster tart. ered a' Kildarei Tinehinch Báróságban Norével és Suirrel egyesül, és innen olly nagyon tágúl hogy hajókat is vihet és Waterfordnál Cork felé a' legjobb kikötőhelyet formálja.

Barruloher, l. Muruhlong.

Barry, kis szig. Bristol mesterséges fóvizben, Glamorgan Angol G.ófs.hoz tartozik. Deli Walesben.

Bars Vármegye, igy neveztetett Bars Vártól, Magyar orsz.nak Dunán innenső kerületében, nyug.ra Nyitra, ész.ra Turócz és Zolyom, k.re Hont d.re Esztergom és Komárom Vármegyék köztt. Nagysága 49 □, hossza 9—10, szélessége 3—5 mfd, tájéka hegyes völgyes, földje termékeny, 's érczekkel bővelkedő. Nevezetesebb hegyei: Klyag, 's a' Körmöczi, és Ujbányai, Hrusovi, Gimesi hegyek 's a' t. Folyóji: Garam és Zsitva; a' Körmöczbányai, Sz. Kereszti, Sz. Benedeki, Szkleneni, Vineni, 's t. pata-

Digitized by Google

kok. Ferdőji: Szklenyei: (Glas hütter), Vichnyei (Eisenbach), Nyitraszegi és Pösténvi. Jelesék Garam melléki Berkei is. Levegője kivált a' felső részén igen egészséges. Termései: búza Zsitva mellyéken, gabona, árpa, zab, Oszlán körül kivált. Mézet is sokat szerez. Borai középszerüek. Arany, ezüst, réz és vas bányákkal gazdag. Marhatartása is bő. 2. Sz.K. vst, 11 mvst, 206. fal. 24 pusztákat számlál. 49 □ mértfd. nagyságán 101379. l. találtatnak. Portáji 108. Lakosi leginkább Tótok, és Magyarok, kevés Németek. Csak nem mind kat. kevés évan. és ref. Esztergomi Érseki, és Beszterczebányai Püspöki megyékhez tartozik.

Bars Ó és Uj, Alt, und Neu Bersenburg, Stari, Novi Tyekov, mvs Bars Várm. Garam vize és Berecz pataka mellettLévától ész.ra, 1 mfd. F. U. H. Eszterházy, lakosi elegyesek, kat. Az ó hajdan Sz. K. és gazdag vs volt, egy várral, mellytől a' Vármegye vette nevét, az új egy hiddal válaszsatik el az ótól. Tulajdon pléb. val, és termékeny földdel.

Barsac, vs Francz. orsz. Gironde oszt. 477 h. és 2580 l.

Barschdorf, falú Liegnitzi Herczegs. 1/2 mfd Liegnitz vstól.

Bärschling, fóviz Austriában nyug. d.ről ész. felé a' Dunába folyik.

Bärschling, Perschling, Falu AustriábanEns alatt lévő rézének a'Bécsi erdő felett fekvő négy.ben azon nevü fó.nál 33 h.'s egy a'Sighartskirchen felé vivő Pósta statióval.

Barsohlit, kerül. Kaukazusi Chaidak tart. 1200 familiákkal és szép rendes falukkal, de vsok nélkül szükölködik, főhelye a' hasonló nevü Falu.

Barselor, tengeri és az előtt nevezetes kereskedő vs Angol Hindostani Bombay Helytartóságban egy régi nagy Pagodéval, melly ez előtt híres volt.

Barsinghausen, Luth. nemes kisasszonyok' Klastroma és urod. Calenbergi Her.ben. Hannoverától 3. mfd. három falukkal.

Bartau, kis fóviz Kurland Orosz Helyt.

Barten, (54° 12′ 53″ É. Sz. 39° 0′ 36″ K. H.) vs kel. Prussziáb. Rastenburgi ker. Liebe fóviznél 138 h. 1330 l. és nagy lenvetéssel.

Bartenland, kis tart. keleti Prusszia Rastenburgi ker. Natangen tart. határos Alle, Praegel, és Angerap fóvizekkel.

Bartenstein, (54° 14′ 43″ É. Sz. 33° 28′ 36″ K. H.) vs kel. PrusziaRastenburg ker. Allenél mellynél sok pogány régiségek találtatnak. Egész Prussziának fövsa 312 h. és 3450 l. vagynak, ezek jó cserépedényeket készítenek.

Bartenstein, vs Vürtenbergi Oehringen ker. Hohenlohe-Bartenstein Herczegé, 190 l.

Bartfa, Bartfeld, Bardiow, (40° 16′ 16″ É. Sz. 38° 51′ 36″ K. H.) Sz. K. vs Sáros Várm. Székcsői jár. ban Eperjestől 4 mfd. Tapoly vize mellett. Polgári tanácscsal, kat. Pléb. Sz. Ferencz szerzetnek Klastromával Evan. Orat. mal, kir. só és posta hivatallal, hires jó savanyú vizzel, meleg ferdőkkel. 4018 Tót és Német lak. 4 4/8 portákkal. Három kőfalakkal és tornyocskákkal körülvétetett, kereskedik vászonnal, borral, 's cserép

Digitized by Google

edénnyel.

Barth, Herczegs. az előtt Svecziai, most már Pruszsziai, Pomerániában 10 mfd hosszú 8 mfd széles, Meklenburggal Gutzkow Grófs. Rügen szig. és a' kel. tengerrel határos. Főhelye

Barth, jól épült vs 520 h. 3200 l. 3. Ispitályokkal, nemes kis asszonyok, nevelő-Intézettel, és egy kikötő-hellyel.

Bartke, kis fóviz Pomerániában, melly Stralsundnál ered, és Barth vstól nem messze, a' kel. tengernek egy kis tengeröblébe ömöl.

Barton, mvs Linkoln Angol Grófs. Humber fóviz' a' tengerbe való béfolytától nem messze.

Bartsch, Bartha, Barussus, fóviz Siléziában, ez a' volt Varsói Herczeg.ben ered, Militsch vsát keresztül folja és Glogaui Herczegs. Oderába foly, sok halakkal főkép kecsegékkel bővelkedik.

Barucco, vs Nápoly orsz. Abruzzo oszt.

Borut, vs Syriában, 1/2 mfdnyire esik a' partoktól; jó vendég, és lakóházai vagynak, de csunya setét utszáji a' vizben is fogyatkozást szenved, 6000 l. vagynak, ezek résszerént kereskedésből, részerént kézmivekből élnek.

Baruth, Grófi Uradalom Saxonia' Vittenbergi ker. a' Brandenburgi határoknál. 2 mfdre terjed hosszában és 1 3/4 mfdre szélességében. Fával és fa edényekkel, nagy kereskedést üz. Vagynak 2 hamuzsír és 4 szurok főzései, 1 üveg hutája, 1 vas hámorja. Eggyetlen vsa

Baruth, Poila fónál fekszik, 107 h. 1. várral, és 1400 l. 1 Drótmalommal és 1 borjú börök fabr.

Baruth, mvs egy várral, templ. és Oskolával felső Luzatiában, Queis ker. a' Lobaui viznél Gersdorf Grófhoz tartozik. Innen közel fekvő Creba falúban jó vashámorok vagynak.

Baruth, l. Baroche.

Barwick, l. Berwick.

Bärwalde, Beerwalde (53° 44′ É. Sz. 34° 13′ K. H.) Uj Stettini ker. egy mocsáros völgyben fekszik, 116 h. 670. l. bőr és posztó fabr, és jó földmiveléssel.

Bärwalde, vs Neumark'Königsbergi ker. 240 h. 1830 l. és posztó fabr.

Barygaza, vs révparttal India nyugoti partján jó kereskedéssel, most Barokia, Berugh.

Bas, mvs Spanyol Cataloniáh. a' Pyrenaeus hegyeken.

Bas, kis sziget a' Brittus tengeren Roscofnak általellenében, Finisterrei Francz. oszt. partjain. (48° 45′ 49″ É. Sz. 13° 38′ 30″ K. H.) 900 l. kik halászatból élnek.

Bas en Basset, vs Francz orsz. felső Loire oszt. Loire fóviznél 5330 l.

Basalia, v. Bazalia, vs Sluoz fóviznél Volynsk Orosz Helyt.

Basaluzzo, kis vs Lombard. tar.ban, Alexandriai ker. hen Genuai határokon. Lemo fónál, Visconti Grófé,

Basar, l. Bazar.

Basarschick, hires vs a' Törököknél Rum-Illiban Marizza fónál. Jól van épitve, nagy kereskedést üz, sok ferdőji vagynak és 6000 l.

Bascara, kis vs Spanyol Catoloniában, Fluviánál.

Bascatis, Jaxartes (Gihon) vizébe folyóv. Sogdiana Asiában, most Wasch.

Digitized by Google

Barchkirok, nép Asiai Orosz Orenburg Helyt. melly az éjszaki környék' hegységeit lakja ugy, hogy egy része e' népnek több környékekkel bír mint sajátjával, nyárban azokon vándorol, télben pedig faluba vonúl, melly 30—40 kalyibából áll. Minden résznek különös elöjárója van, ki a' legvénebb szokott lenni, ki mellé osztán az OroszKormányszék egy iródeákot rendel, hogy a' Kormányszék' parancsolatjait a' népnek értésére adja, 's azt fenyítékben tartsa. E' népség 1770-ben 27000 nemzetségből állott, melly 24 részre vala osztva. Formájok Tatár, természeti értelmek jó, de akaratosok 's gyanakodók; ha fenyítékben nem tartatnának merő zsiványok volnának. Adó helyett katonai szolgálatot tesznek, 's lóról ruháról, fegyverről önmagoknak kell gondoskodniok. Olly zsoldon vannak, mint a' Kozákok. Minden csoport, melly 10. 30. 100. áll, önnön maga választhatja Elöjáróját, de az Attamanokat, vagy is ezredek' vezéreit az Orosz Kormányszék határozza meg, 's tagjai közzül szokja választani. Minden szolgálatban lévő tetszése szerint ruházkodik, hanem hosszú köntösben még is mindenkor, 's kezénél van egy ló, melly az ő számára lótejet 's élelmet visz. E' lovasságnak nagyobb része nyillal, kissebb része puskával pisztollyal, mind ketteje pedig karddal van felfegyverkezve. Némellyek pánczélt, mások aczéldrótból készült háló forma köntöst viselnek. Mentekben rendetlenül lovagolnak, 's csak vezéreik' szavára állanak rendbe. Minthogy pedig mind serény lovaglók mind derék fegyverforgatók; az Orosz szélek' Elöjárói a' rabló Kirgizek ellen szokták öket használni. Fő foglalatosságok a' barom, 's különösen a' lótartás, mivel minden szükségeiket ez elégíti ki. Kevesen üzik a' földmivelést, de minnyájan kedvelik a' vadászatot. Ritka férjnek van több két feleségénél; a' gyermekek' nevelésére keveset hajtanak. Mahomed' vallásának követöji, 's ezzel több pogány szokásokat 's véleményeket kapcsolnak öszve.

Baschy-Szigetek, a' Philippi szigetekhez tartoznak, Luzon, és Formosa köztt fekszenek, csak 1783-ban népesitettek meg a' Spanyoloktól. Ezek közül a' legnagyobbik Graftonnak neveztetik.

Basel, Tractus Basileensis, Helvetziában egy a' kissebb és régiebb kantonok közzül Helveczia' ész. nyug. részén fekszik, Rajna folyónál Sváb orsz. felső Rajnai Franc. oszt. Solothurn és Aargau Helvetzia Kant. között. Egész földje 9 3/5 □ mfdre. a' népsége pedig 42000 mégyen; földje nagyobb részént sik, de nyug. és déli részén a' Jura hegyei keritik-bé. Egész Helvetziának ez a' legtermékenyebb része, Rajna fóviztől csak egy része, más részei Birs, Wirse, Ergolz, Birsig folyóktól nedvesítetnek. Tavai nincsenek. Több termései: gabona, zöldségek, földi almák, kender, len, dohány, és széna. Bora is vagyon, de ez nem igen jó. Erdei sem hibáznak;

Digitized by Google

A' marha nevelés, vadászat és a' halászat jó lábon állanak. Ásványjai, kevesek, de jó földje és kövei nem hibáznak. Több savanyú forrásai vagynak. A' lak. minnyájan Ev. és igen munkások, hollott fabr. selyem materiákat, gyapjút, pamutot, bört papirost és vasat készítenek. A' kereskedés itt jeles. Ez a' kant. 3 ker. osztatik. t. i. Baseli, Valdenburgi, és Liechstallire, minden ker. pedig 15 társaságra. Az orsz. kasszájába ez az oszt 20450 Helvetziai Frankokat ád, a' sereghez pedig 409. embert állit, fő vsa ennek az oszt.

Basel, Basilea, Basle, Augusta Rauracorum, (47° 33' 34'' É.Sz. 25° 15' 12'' K.H.) régi és egész Helvetziának legnagyobb vsa. Rajna vizén lévő hid kis Baselt egybeköti Basellal, melly ezen folyónak bal partján fekszik. A' vs megvagyon erősitve, 7 kapuja, 5 külső vsa, 6 nagy piacza 220 utszáji de csak 15000 l. vagynak. Ezeken kivül 4 fő és 8 más templomai több monostorai, szép házai és jeles épületi vagynak. Főképpen nevezetes a' Münster temploma; melly az előtt Dominicanusok' templomának neveztetett, a' vsháza, a' vámház az árvákháza az Universitás, annak bibliothecájával a' Botanicus kert 's a' t. Sok selyem és más fabr. is vagynak, u. m. pamut gyapju, bör, festék 's a' t. Papiros malmai betüöntő mühelye, 's t. effélék. A' kereskedése igen jeles. Esztendőnként 2 országos vásár tartatik. Ebben a' környékben sok természet ritkaságai is találtatnak. Ebben a' vsban tartatott 1431-től 1449-ig Papifőzsinat.

Basel, ez előtt Püspökség a' felső Rajnai ker. melly ész. Sundgaual, kel. Basel kant. délről Soluthurn kant. és nyug. a' régi Franche Comtével volt határos. A' mi Rhenustól innen fekűdt ebben a' Püspökségben 1802-ben Badenhez jött, a' Rhenuson túl lévő rész pedig Francz. orsz. hoz kapcsoltatott, most a' Berni Kántonnal egyesült.

Basiana, egy a' kaukazusi tart. közzül közép Asiában nyug. felé fekszik; a' tart, hegyes, vizzel és fával bövelkedő hideg és egy részről mocsáros, sok kénkő forrási és salétroma vagyon, A' hegyei közzül Elborus a' legmagosabb, ez Kaukazusnak egy, mindég hóval befedett hegye. A' többi népeken kivül itt még a'ma hires és rettentő Alanusok' egy ága fenn vagyon, kik 4 században a' nagy Római bir. lom nyug. részét meglepték. Ezek Elborus' tetején laknak és még most is meg vagyon bennek a' rablásra és lopásra való kivánság. A' mesterségekhez természeti hajlandóságok vagyon, és igen tisztátalanok.

Basiege, 300 h. álló vs, Lers fóviznél Francz. orsz. felső Garonne o. t.

Basiento, fóviz Nápoly orsz Basilicata tart. ered, és Tarenti öbölbe foly.

Basignana, vs Piemontban a' volt Francz. orsz. Marengo oszt. 3110 l.

Basilicata, v. Matera (régi időkben Lukania) tart. Nápoly orsz. Tarenti nagy tengeröböl' nyug. részén. Ot-

Digitized by Google

ranto, Bari, Capitanata, Principato ulteriore, citeriore, és ész. Calabria közt. Ez a' tart. egy részről körül vagyon véve az Appeninus hegyekkel, mellyek itt 2 ágakra oszlanak. A' tart. elég vize vagyon, és termékeny. Térsége 214 1/5 □ mfdre, népessége pedig az 1810 esz. béli számlálás szerint 378161 mégyen. Most ezen tart. Potenza, Matera és Lagonegro ker.re vagyon felosztva. Fő vsa Matera.

Basilio, vs, Ferrarai H.ben, a' Pápai birtokban.

Basilipotamos, Vasilipotamo, nagy fóviz Moreában, melly Misitrán keresztül foly, és magát Golfo di Colochinába dönti. Régi időkben Eurotasnak neveztetett.

Basiluzzo, Herculis in. egy a' Lipari szig. közzül a' Tyrrheni tengeren, ezt emberek nem lakják.

Basingstoke, mvs Southampton Angol Grófs. egy mesterséges fóv.nél, melly Chertesey mellett lévő Weybe viszen, és a' buzával való kereskedést könnyebíti.

Basiri, fóviz Persiai Kirman tart. melly Ormus tengerübölbe ömöl.

Basken l. Basques.

Baskirok l. Baschkirok.

Baski nyelv, egy a' Franczia orsz. lévő nyelvek közzül, melly Pyrenaeus tart. és Pyrenaeus völgyiben uralkodik, főkép a' délnyug. részeken, ez igen külömbözik a' francz. nyelvtől, az Iberiai nyelvnek leánya.

Basmöe, hegyi vár déli Norvégiában, hol a' Dánusok 1716. megverettek.

Basques, les Basques, a' Gascogniaknak mostani nevek, ez pedig népség, melly Spanyol orsz.ban a' Pyrenaeus hegyek közzt lakott, és 6. Századnak végén magát a' hegyek közzül lefelé mozdította. Ők védelmezték magokat itt a' Francusok ellen, de végtére alá kelletett magokat vetni a' Francusok Királyának. A' Carolingi Királyok közül egy Herczeget választottak magoknak, és minekutána ez a' familia 11 Században kihalt, magokat az Aquitanniai Herczeg alá vetették. Tulajdon nyelvek vagyon, de a' melly semmi Europai nyelvvel nem eggyez. l. Baski nyelv.

Basqueville, nagy mvs Normandiáb Caux tart.ban Seinebe folyó Vienne vizénél.

Basra, v. Bassora, v. roszszúl Balsora (30° 30′ 2″ É. Sz.) vs a' Bagdádi Basaságban, Schat-ül-Arab fóviz' jobb partján. Környéke 1/2 német mfdet foglal el. Lak. pedig 40—70000-re menneki Házai többnyire aprók és sárból vagynak építve, rendetlen és tisztátalan útszáji vagynak, egy száraz gödörrel és rosz erőségekkel vagyon körülvéve. Bombay és Bengalával nagy kereskedést űz, sok Persiai, Arabs, és Indiai materiás boltjai vagynak. Minden 2-dik eszt. megy innen egy Karavanne Halebfelé a' pusztákon. Ezen a' vson megynek által a' kel. Indiai társaság' levelei (t. i. az Angoloké) London felé, és innen vagyon itt egy Angol Követ is.

Bas (The) Bassa, magas sziklás sziget a' Haddingtoni Grófs.ban déli Skocziában, ez közönséges fogság' helyéül szolgál. A' partra-szállás itt veszedelmes. A' számos madár fészkeken kivül ne-

Digitized by Google

vézetés a' tengeri lúdak' serége, mellyek tavasszal ide vándorolnák. A' lakosok nagy hasznot hajtanak e' madárnak húsából, tollából, tojásából, 's fészkeiből, ezekkel télnek idején fütenek.

Bassa, vs Persiában a' tengernél Dara tart. ban.

Bassan kis vs Francz. ország Herault oszt.

Bassan, kis vs Charkow Orosz Helyt. A' Kozákok birják. Bialogrodtól Nyug. felé 46 mfdnyire fekszik.

Bassania, vs Maced. Illyriumban. Lyssostól 40 stad.

Bassano, (45° 45′ 34″ É. Sz 29° 24′ 35″ K. H.) nagy kereskedő vs Lomb. Vel. Kir. Tagliamento oszt. Brenta fóvizénél mellyen keresztül egy igen szép kőhid vagyon, ez előtt a' Velenczei Marca Trevigianai Bassanese tart. fő vsa volt. 10000 lak. vagynak, az idevaló borok, selyem materiák, Typographiák, mellyekben 50 prések vagynak, és 500-an dolgoznak igen híresek. Szép szalmakalapok is készülnek itten. Itt 1796 eszt. 9 Sept. nagy csata volt. Ettől a' vstól vette Herczeg Bassano nevét ama' híres Franczia Minister Maret.

Bassano v. Bassanello, kis vs Pápa birtokában Colonnai familiához tartozik, hasonló nevü tónál fekszik, mellyből Barca fóvize másként Cremera ered.

Bassano, falu Pápa bir. a' volt Tiber oszt. jó kénköbányákkal.

Bassau, folyó Vesztfáliában Lübbeka' környékén ered, és Mindennél Veserbe foly.

Bassée (50° 53′ É. Sz. 20° 30′ K. H.) vs Francz. orsz. Ész. oszt. Deule fóviznél 365 ház. és 2100 lak.

Basseelan, Bassihlan, egy a' Suluhi szigetek közzül (6° É Sz.) dél. ny.ra Magindanaotól, igen kicsiny, de termékeny, főkép nádmézzel, nagy gesztenyékkel, balanoval (birsalma neme) vad disznókkal, nagy tekenős békákkal 's t. ef. bővelkedik.

Bassen l. Bassum.

Bassenheim l. Passenheim.

Bassenpoy, vs Francz. ország' Puszták' oszt. 212 h.

Bassento, Casuentum, fóvíz Nápoly orsz. innenső Calabriában Crate fóvízzel egygyesül.

Basse-út, nagy 1°-nál szélesebb tengerzug, uj Süd wales déli része, és van Dimens tart között.

Basseterre, fővs Francz. Americai Guadeloupe szigetén, egy jó kikötőhellyel. Ez a' Generalis' lakhelye.

Basseterre, l. S. Kitts, és Dominika.

Bassevelde, vs Francz. orsz. a' volt Schelde oszt. 2810 l.

Bassigny, ezelőtt tart. Champagnében Lotharingia felé, ennek eggyik része Bar Herczegsben fekszik, a' többi pedig Champagnében, most Maas oszt. része.

Bassihlan, l. Basseelan.

Bassin, (19° 9′ É. Sz.) tengeri vs és nagy vár elsőbb India Maratták' Státusában, egy jó kikötőhellyel, most a' Brittusok' hatalma alatt vagyon.

Bassina, törvényszék; melly a' Tripolitánusoknál nagy becsben vagyon.

Bassiri, nagy vs Asiában Kirvan Persiai tart.

Bassora l. Basra.

Bassuagan, legnagyobb 's legészakibb a' Calamianes szig. közzül, nagy gyöngy halászattal (19° É. Sz.)

Digitized by Google

Bassuh l. Bissago.

Bassum, Bássen, nagy mvs, és Vestfáliai Veser oszt. Rinteln ker.ben lévő Freudenbergi Kant. főhelye. 3 részekből áll: 1) Freudenberg, itt vagyon lakhelye a'békességbírónak. 2) Bassum, nevelő Intézettel és annak templomával, és 3) Loge, ezen 3 részekben 188 ház, és 977 lak. vagynak.

Basta, vs nem messze Albistől Cseh orsz. Kaurzimi ker.

Bastarnae, régi Scythiai nemzet, Vistula vizén alól, kel. Pontus Euxinus és Ister' torkolatjáig, délre Karpati bérczekig, ny.ra Asciburgi hegyekig terjedtek, a' mostani Podoliában; Carpusok, Boranusok, és Burgiónak, Galatákkal eggyütt, az ő ágaik voltak, vitéz, Czimbrusok előtt már Rómaiakkal birkozott nemzetség. Végre Probus Cs. által meghódíttattak, és Thraciába szállíttatván, elenyésztek.

Bastenac, l. Bastogne.

Bastia, (42° 41′ 36″ É. Sz. 27° 6′ 30″ K. H.). fövs Franczia orsz. Corsica oszt. Corsica szigetének ész. részén megerősített, alkalmas tengeri vs 12000 lak. Paristól 300 fr. mtfdre esik, a' tengerről igen szép tekintete vagyon, mivel egy hegy lapulásán fekszik, de a' belseje nem igen jeles, mivel az utszáji keskenyek, görbék, és setétesek, de a' házai még is jelesek többnyire. 2 részből áll t. i. a' Terra vechia, v. is az alsó vsból, melly nincs békerítve, és Terra nuova, vagy is a' felső vsból, melly kőfallal vagyon körülvéve, és egy fellegvár által oltalmáztatik, melly a' hegyen fekszik, és ebben vagyon a' kikötőhely is, de ez csak kis hajókra alkalmatos. Lak. igen szorgalmatosak, kardokat, bört, 's t. effélíket készítenek. Kereskedést is üznek, de ez nem igen jeles. Ezen vs az osztálybéli Felső hatalomnak lakóhelye 's a' t.

Bastia, kis vs Modenai Herczb. ben Panaro vizétől kerített szigetben.

Bastia, vs Görög Epiros tart. ban egy tengeröbölben, Butanto és Berga között Corfu szig.nek általellenében.

Bastianberg, szabad bánya vs Cseh orsz.ban Saatzi ker. kath. templ. A' lak. külömbféle füvekből, mellyeket Saxoniába visznek, élelmet keresnek. Az asszonyok fekete es fehér csipkéket készítenek. Az itt lévő czin és ezüst bányák nem igen jelesek.

Bastide de Seron, vs Franczia orsz. Arriege oszt. 364 h. és 2130 l.

Bastide de la Clarence, vs Fr. orsz. alsó Pyrenaeusok oszt. 2070 l.

Bastiglia, vs Panaro fóvizénél a' Modenai Herczegs.ben.

Bastilica, mvs Corsica szigetében Ajaccio vstól ész.nyugotra esik.

Bastimentos, 4 kis szig. Mardel Nortnal ész. Amerikában, ezek Portobello nevű kikötőhely előtt vagynak.

Bastion de France, erőség Afrika szélén, Algiertől 50 mf. dekre 1561-től fogva a' Francziáké, jó gyöngy halászattal. Érte adóznak a' köztársaságnak; la Calle révpartot is ők birják.

Bastion di S. Michaele, vár Mantuai Herczs.ben Lombardiában.

Bastitani, Tarraconensis Hispania lakosi Bastulokon aló1 délre; fő vsok volt Basti (Baza) és Guadi Acci (Cadix).

Digitized by Google

Bastogne, Bastognac, Bestenec, (50° 10′ É. Sz. 23° 30′ K. H.) a' Francziáktól Paris en Ardennének neveztetik, vs Franczia orsz. Erdők' oszt. közel az Ardennei erdőkhez 2350 l. Marhával és gabonával kereskedik

Bastuli Poeni, Hispania tenger melléki lakosi, Munda és Urci vsok környékében, Turdetánusok' jobbjára. Fő vsok volt Munda, Malaga, 's a' t.

Bas-Ville, vs nagy kikötőhellyel, ezt a' Francziák építették Martinique szig.

Bát, Frauenmarkt, Batowcze, (48° 15′ 48″ É. Sz.) mvs Honth Várm. azon nevű járásban, Apathi-Maróttól nem messze, F. U. Eszterházy H. Lévai Urod. hoz tartozik, lak. Tótok és néhány Magyarok kat. és évang. Nemes curiákkal és postával, jó bor és dohány termesztéssel, 's termékeny földdel, réttel. Egykor bányász német hely volt.

Bata, mvs Tolna Várm földvári járásban, Dunának Sárvizzel való egyesülténél Bátaszéktől 1. óra. F. U. a' K. Kamara. Lak. Magyarok, kath. és ref. Sz. Mihály Apátsággal, Benedictinusok egykori Klast. val, rétje, 's legelője elég.

Bata, falu Győr Várm. Győrtől nem messze, Duna alacsonyabb partjánál, F. U. a' Győri Kápt. Lakosi nemes Praedialisták, kiknek részek van Vice Ispányjok' választásában, mint Vajkaiaknak Poson V. és Verebélyieknek Bars V.ben. földe és pusztáji termékenyek.

Batalha, Bathala, kis vs Portugalliai Estremadura tart. Laiciatól nem messze, arról nevezetes, hogy némelly régi Királyok itten eltemettettek.

Batanaea, Jos. 22. 7. Idumeából Palaestinában, Trachonitis tart. határán, evvel és Auranitissal Herodesé lett.

Batânia, Judaea, Palaestinában, Caesareától 15. mfd. jó ferdővel.

Bátaszék, mvs Tolna V.ben, Földvári jár.ban, Duna mellett, Szekszárd és Szekcső között. F. U. a' Bécsi Theresianum, lak. Magy. és Ném. kat. és ó hit. Apátsággal, és posta hivatallal, bővelkedő, és jó élő föld, kies mezővel.

Batava Castra, l. Passau.

Batavi a Germanus (Cattus) eredetű nemzet Gallia Belgicában, Rajna torkolatja és Mosella víz között az Oceanig. Földjöknek neve volt Ager v. Insula Batavorum. Harczban és hajózásban tehetősek, és a' Rómaiaknak kedvesi voltanak. Fő vsok volt Batavorum oppid. (Batenburg) Batavodurum, (Durstede).

Batavia, (6° 10′ 33″ D. Sz. 124° 33′ 46″ K. H.) vs Java szigetében Jakhatara tart. Fejében fóviznél, síkságon ez egyik a' legnagyobb vsi közzül az egész Ásiának, a' Hollandiai kel. Indiának fő vsa, és az országlásnak Resid. helye, 3 külső vsival egygyütt 2 német mfd a' kerülete, kőfallal vagyon körülvéve, 22 kis vivóbástyáji, 4 kapuji, 20 széles egyenes, de ki nem rakott, és fákkal beültetett, a' közepén hajókázható kanálisokkal felékesített utszáji, árnyékos sétálóhelyei, és a' külső vsokkal együtt 5000 h. mellyek többnyire Hollandiai formára vagynak épitve, jó udvarai és kertjei sem

Digitized by Google

hibáznak, de az épületek nem igen jelesek; még a' legnevezetesebbek is u. m. a' vsháza, a' 300 beteg' számára rendelt ispitály, az árvákháza, 's a' fenyiték' háza sem nagyon derék. A' nagy nyolczszegletü templomot, remek munkának tartják a' Batavusok, ez belülről is igen fényes, mellynek ékesitései 30000 font sterlingre tétetnek. Igen díszes a' Chinaiak színje, mellyben készített ruhák árultatnak. A' mészárszékekben ugyan csak 2-er kapni húst egy hétben, de rákva állanak a' hal piaczok szép és sok halakkal. A' riskása, és gyümölcspiacz mindég tömve vagyon emberekkel. A' Jövevények részére vagynak ugyan drágás vendégfogadók és játékházak, de korcsmák és kávéházak hibáznak. Találni Bataviában sok kötél, 's hajó magazinumokat, több csüröket, 1 kereskedő házat nagy materiák sokaságával és egy mesteremberek kvártélját. Vagynak itt 4 közönséges, és 12 magános oskolák, mesterségek' és tudományok' társasága. A' fóviz torkolatjánál fekszik a' vár, eztet egy 120 láb hosszú 14 hajlatu hid kapcsolja össze, a' vssal, ebben vagynak az Archivum, a' Helytartó' palotája, a' ref. templom, a' puskapor magazinuma, 's több jeles épületek. Az egész környék igen gyönyörü. Termései: czukor, indigo, riskása, kávé, és más plánták, ságo, papiros, 's a' t. A' közel léyő hegyek közt vagynak a' gazdag Batavusok' kastélyai. Legszebb mulatságot szerez a' kikötő toroknak hajójival, és mellette lévő szigetekkel megtekintése. Batavia sok mocsárjai, és a' kanálisokban lévő rothadó vize miatt egy a' legegésségtelenebb helyek közzül az egész földön. Ujabb időkben kezdett az uralkodás a' levegő ég' javitása eránt gondoskodni. 160000 lak. között 23000 Chinaiak, 11000 Hollandusok vagynak, a' többiek' nagyobb részént rabszolgák. A' kereskedés itt igen jó lábon áll. A' gazdag lak. között a' viganélés és a' puhaság uralkodik. Az uralkodás a' Fő Helytartó mellett vagyon. Ő az Indiai Tanács' elölülője. Ettől a' Fő Helytartótól függenek az Al-helytartók, és ennek a' parancsolati szerént vezéreltetnek a' többi Coloniák. Az üres tisztségeket a' Főhelytartó tölti bé. Idegen Követekkel ő végez, és a' végzéseket Amsterdámba küldi. Ezen Tanácstól független a' Justitz-Collegium, itt végeztetnek a' nagy Polgári és Criminalis pörök. Tulajdon tanácsa Bataviának 9 személyből áll, más tanácsai is és Collegiumjai vagynak. A' Papi pöröket pedig az Egyházitanács végzi. A' kikötőhely előtt több szigetek vagynak, p. o. Onrust (Unruh), Kuiper, rakodó házakkal 's t. ef. A' vs 1812-től fogva az Angolok kezek alatt volt. Már vissza adatott az E. Belgyiomnak.

Batavia, fóviz Asiában Carpentaria tart. Uj Guineánál; először a' Hollandusoktól találtatott fel.

Bataviai Reszpublica, l. Hollandia.

Batecalo, vs és erősét Ceylon szig. kel. partján hasonló

Digitized by Google

nevü folyónál, melly a' tengerbe szakad. A' vs 2 ném. mfdre az öbölben fekszik, magas kőfalakkal, 's 3 kastéllyal. Hollandusoké.

Batelau, Batelow, mvs Morva orsz. Iglaui ker. Iglawánál 186 h. 1371 l. egy Pléb. 2 templ. egy várral és egy majorsággal. Ehez tartoznak Schwabau és Spielau faluk.

Batenburg, Arx Batavorum, mvs E. Belgyiom orsz. felső Yssel oszt. Maasnál 1 várral, és 472 lak. az Urod.mal egygyütt Gróf Bentheim-Steinfurté.

Batgao, l. Knipo.

Bath, Aquae Calidae Solis, vs, és hires ferdőhely Somerset Angol Grófs. (15° 18′ 30″ K. H. és 51° 22′ 30″ É. Sz. alatt), völgyben vagyon fekvése Avonnál melly körülötte folyik. 25 000 l. vagynak, ezek a' vendégek körül keresik élelmeket, kik ide számosan gyülnek, annyira, hogy 5000re is mennek néha, és így 50 orvosokra 29 Apatikákra vagyon szükségek. Itt pompaportékák készítetnek, a' többi mind Bristolból hozatik. Négy ferdőji vagynak Theatromja Redoutszálája, sétálóhelyei, 's t. eff. A' betegek' Ispitálya 150 személyeket vesz-be.

Bathgate, mvs déli Skoczia Lingithgow Grófs. 1400 l. igen termékeny és gazdag ásványokkal.

Bathnae Bathne, vs Masopotam. Euphratestől nem messze sok kereskedőkkel, most Sarugi bir.töl egynapi járás.

Bathurin, (51° 45′ É. Sz.) vs Pultava Orosz Helyt. 5000 l.

Bathynies, Thraciában Propontisba fóviz.

Bathyra, mvs Idumaea Palaestinában, Herodestől épittetett.

Bathys, Siciliában Tyrrheni ten.be fóviz.

Batinda, Batnair, Batnir, vs elsőbb India Multan tart. egy igen termékeny tájékon nagy lóneveléssel.

Batnae, helyes, czippresusokkal béültetett mvs Syriában Hierapolistól 18 mfd. Beroeai uton.

Bátor, Nyir, mvs Szabolcs V.ben, ennek határán, N. Kálló és Wallaj között. F.U. Károli G. lak. Magy. kat, és ref. Minoriták Klastrom. és Postával, jó földdel, réttel, sok erdővel. Halhatatlan vitézségű Bátor familiáé volt; más Bátor (Gagy) is van Abauj V.ben, most Jakabfalvyé, mély halastóval.

Bátorkeszy, mvs Esztergom V.ben. Komáromtól 2 Újfalútól délre 1/2 óra, Kürth, Perbete, és Madár között. Pálfi G. lak. Magy. Tótok, Ném. kat. az Uraság' szép kastélyával, és tágos jó határral.

Bátos, Batesch, Sz. K. mvs Erdélyben Kolos V.ben. Tekei jár.ban. Tekendorftól 1. óra Lucz pataknál, lakosi többnyire Szászok, Evan. pléb.val és puszta tó pusztával.

Batscha, fóviz az egykori Tulmein Kapitányságban ez az ész. hegyekben ered, és Tributschénél Idriával egyesül.

Batschacz, Tör. vár Bosniában.

Batta, tart. Herczegs. Alsó Guinea Congo orsz. Pango, Sundi, és Pembea között igen termékeny, és népes. A' lak. kik Makomboiták, igen jó természetű emberek, ezek a' keresztény hitet igen szivesen vették fel, de ezen kívül jó hadakozók-is, és Schaggai szom-

Digitized by Google

szédjokkal mindég ellenkezésben élnek. Fővsa

Batta, csekély falu kath. Temp. de a' melly még is gyakran látogattatik meg a' Portugallusoktól nagy kereskedése végett.

Battainicza, Slav. ban. Szerem Vár. ben. Szarcsini jár. ban, nagy Pétervárad határ őrző reg. 9. Kantonhoz tartozó falú 148 h. 2 ó hitű pléb. val, k. re Dunához és a' Banáti Reg. hez új Banowczétől 3/4 óra.

Battas, szabad nép Sumatrának nyug. partján, ez a' tengertől bizonyos messzeségre termékeny tájékon fekszik. Ezek kissebbek mind a' Muhamedán Malayok. Riskásából, és kukoriczából élnek, innepnapokon pedig sós halakból. A' lóhús nálok legjobb izünek tartatik, 's éppen azért a' lónevelés igen jeles. A' vsaík Campongnak neveztetnek, és ritkán több házakból állanak 20 nál. Több feleségeket tartanak, de a' paráznaság még is nagyon meg büntetődik. A' játékot igen kedvelik. A' tolvajság nálok majd egészlen ismeretlen, de az idegeneket kirabolni nem tartják véteknek. A' vétkesek és foglyok egymást megölik és megeszik. A' Religiójokban még sok homályosságok vagynak. Ők egy nálok fellebb való valóságot, és egy rosz lelket, mellyet Murgizónak hívnak hisznek, a' holtakat a' Papok temetik-el.

Battel, Mvs Sussex Angol Grófs. Hastingstól nem messze. Igen jó puska por fabrik.

Battenberg, vs Eder fóvizinél felső Hassiai Herczegs. 129. h. 800 l.

Battersea, falu Surry Angol Grófs. Themsenél egy hiddal, a' fóvizen a' közellévő falukkal együtt, sok főzelékeket hord a' Londoni piaczra, mesterséges dara' malma vagyon, és azért nagy a' darával való kereskedése.

Battoo-Bara, legnagyobb Hajóházható fóviz, Sumatra szig. Battas tart. ez Malakkai tengeröbölbe folyik.

Batuecas, 2 igen keskeny alig 1 orányi hosszaságú völgyek, régi Castilia és Estremadura között Spanyol orsz. Ezekben a' völgyekben rejtették el magokat az előtt a' Gothusok elől a' Spanyolok. A' kik még maig is igen durvák, az illyeneket a' Batuecas völgyekből származottaknak lenni mondják a' Spanyolok.

Batumi, (41° 39′ É. Sz.) vs Török Georgiában a' fekete tengernél, vagyon kikötőhelye, és nagy kereskedést üz. Lakóhelye egy Bassának.

Baturin, (51° 45′ É. Sz.) vs Nowgorod-Siverskoi Orosz Helyt. Sem fóviz' partján. Az idevaló várban a' Kozákok' Kapitánya lakik, 1708-ban midőn Mazeppa Kapitány 12-ik Károly Svéd Királyhoz általment, ez a' vs az Oroszoktól nagy viadallal megvétetett elrontatott, és benne minden élő állat megöletett. De ezen időtől fogva már nagyobb részént felépült a' vs.

Batygory, vs Kiew Orosz Helyt.

Batzdorf, nagy falu Austriai Sileziában Neise Herczegs. Troppaui ker. kath. oskolája és Pléb. Cs. Kir. vámhája urod. majorja, 213. h.

Digitized by Google

1351 l. vagynak, kik Németek. A' földjei leginkább árpát és zabot termesztenek.

Batz-n, Helvetziában és Würtenberg orsz.ban kelendő réz pénz, 3 kr. 1. d. értékű.

Bauan, Bowang, (5° 58′ É. Sz) Fővsa Suluh szig. a' Király' lakhelye sok Mecsetekkel 6000 l. vagynak, nagy kereskedést üz.

Baubula, mvs Aragonia Spanyol orsz.ban Xalon fónál, Catalajudhoz 1/2 mfd.

Bauco, kis vs Pápa Birt. a' volt Tiberis oszt.

Baud, vs Franczia orsz. Morbihan oszt. 4610 l.

Bauen, v. Imbauen, ez előtt Ritly, v. Grittly Helvetziai Uri kant. Ez az a' hely a' hol Sveczia szabadítóji először 13 Nov. 1307-en egymással egyesültek.

Bauervitz, vs Prussziai Sileziában Leobschützi ker. 256. h. és 1600 l. kik közt sokan czipővarrók, és torfaásók.

Baugé, vs, és ker. főhelye Francz. orsz. Mayenne és Loire oszt. 256 h. és 3000 l.

Baugé, v. Bagé, vs Francz. orsz. Ain oszt. 245. l.

Baugency, Beaugency, Balgentiacum, kis vs Francz. orsz Loiret oszt. Loire fóviznél, mellyen keresztül egy köhíd vagyon, 4840 l. borral és pálinkával, itt nagy kereskedés üzetik. Itt 1104 és 1157 eszt. Anya-Szentegyház gyülekezetek tartattak.

Baulme, Baume, Beaume les Moines, v. Nonnes, Balma, vs Doubs fóviznél Fran. orsz. Doubs oszt. 277 h. 2450 l. és egy nevezetes Barlanggal mellyből nyáron jeget hordanak.

Baumannshöhle, nevezetes barlang Stiege Hivatalban Rübelandnál Vestfáliai Saale oszt. 6—7 boltokból áll görbe menésekkel, melly a' természettől készítetett. Itt csepköből mindenféle figúrák találtattnak. u. m. emberek állatok, orgonák és t. ef. Ezek a' lefolyó viz által formáltatnak de e' mellett a' képzelődésnek is kell dolgozni. A' barlang végire még senki sem jött, mert a' fáklyák eloltatnak, ha egy pistoly elsütetik benne, legnagyobb ágyú gyanánt durrog.

Baumburg, Pamburg, régi Augustinusok' monostora Bajor orsz. Isar ker. a' hol 2 fóvizek. u. m. Salza és Traun öszvefolynak.

Baume, l. Baulme.

Baumgarten, mvs Austriában Morva orsz. határin, Lichtenstein Herczeghez tartozik,

Baumgarten, Falu Austria' Ens alat fekvő részében, Pléb. val, a' Pósta úton Burkersdorf felé.

Baumgarten, Pamgart németh. falu Magyar orsz. Soprony Várm. Eszterházy Herczhez tartozik, szép Palotával, e' mellett szép kert is vagyon.

Baumgarten, Dembrovitz, falu Austriai Sileziában Teschen Herczegségnek Teschen i ker. egy várral, egy kath. pléb, és oskolával, 104 h. és 691 l.

Baumgarten, Steyer orsz.ban Judenburgi ker. szép tájék Weiszkirchen mellett kaszakovácsoló mühellyel.

Baumgartenberg, Cisterciták monostora Ostria' Ens alatt lévő részében. Az Apátur orsz. Statusai közzé tartozott. Most ez a' Monostor fenyíték házra fordíttatott.

Baunach, fócska Bajor orsz. Main ker. mellyen hason-

Digitized by Google

ló nevü mvs fekszik.

Bauschendorf, Bussócz, Német falu felső Magyar orsz. Szepes Várm Tiszán innen Heg vizének Popradba való bétolytánál, papiros malommal, 341 kath. és 272 ev. l.

Bauske, 150 h. álló vs Kurland Orosz Helyt. Musse és Memel fóvizek köztt, egy erős várral, melly egy kösziklán fekszik, és Bauskenburgnak hivattatik, hol 2 fóvizek öszvejönnek, és innen egyesülve Aa név alatt folynak.

Bauczen, v. Budissin, Budissa, Fövsa felső Lusatziának (54° 10′ 34″ É.Sz. és 32° 5′ 7″ K. H. alatt), Spree fóvizénél, egy hegyes tájékon, 700 h. és 8500 l. az külső vsokon kívül vagyon egy kir. Ortenburg nevü vára, Gymnasiuma, vshibliothecája, egy árvák, fonó, és fenyiték háza, hasonlóképen pamutja, vászna, gyapja bőre, 's a't. Spree fóvize sok malmokat hajt ennél a' vsnál. Számos kéziművekkel, és jó kereskedéssel. Lak. 1/10 része kat. többi Evang.

Baux, Baltium, mvs egy hegyen régi várral, melly néha igen erős volt, most Francz. orsz. alsó Alpesek oszt. tartozik.

Bavay, Bagacum, ezelőtt igen jeles vs, de most csak kis vska Osneau folyótskánál Francz. orsz. Norden oszt. 1500 l.

Bavenstedt, Pléb. falú Vestfália' volt, Hildesheimi kant. Hildesheimi ker. Oker oszt. 1 majorsággal 30 h. 173 l.

Bavli, Boum stabula, major Baiae és Lacus Lucr. között. Ide hozta Herkules Geryon ökreit.

Bawarow, l. Barau.

Bawborug-Castle, vs Northumberland Angol Grófs. egy régi várral melly most szerencsétlen tengeri utazók' számára intéztetett.

Bay, kis tengeröböl.

Bay, tó, Luzon Philippi szig. Lagune tart.ban, kerülete 45 Francz. mfd. ez 50—60 fóvizektől, mellyek belé folynak formáltatik. A' vize édes, Passig fóvize által, melly a' Manillai öbölbe foly a' tengerrel kapcsoltatik öszve, és egész esztendő által hajókázható. A' tó közepén Talin szig. fekszik, úgy tetszik hogy ez a' tó, a' körül belől lévő tüzetokádó hegyekkel öszve kapcsoltatásban áll.

Baya, Bajae, l. Baja. Neró pompás palotájából még fenn vannak a' kösziklába ásatott meleg ferdők; Tritoli ferdöknek neveztetnek.

Bayamo, vs Cuba Antillai szig. 12000 l.

Bayerbach, mvs Bajor orsz. alsó Duna ker. egy Pléb, és egy Postával.

Bayern, (Bajor orsz.) A' német Bir.nak elosztása előtt, ez választó fejedelemség vala a' Bajor ker.ben, attól az időtől fogva pedig (1806. Aug. 1.jén) Királysággá lett, és a' Rhénusi most pedig az úgy nevezett német szövetséghez tartozik. Fekvése 27° 15″—31° 39′ K. H., és 46° 50′—53° É. Sz. alatt vagyon. Határos Ész. Saxoniával Ész.kel. Cseh orsz. Kel. Austriával Délkel. Karinthiával. DélrőlOlasz orsz. Nyugotról pedig Helvétziával. Würtenberg Kir. a' vólt Würczburgi nagy Herczegséggel. Nagysága 1770 □ mfdre, népessége pedig 3,565,000 mégyen. Részei ezen országnak ezek: a' régi Bajor ker. ben Bajor, Salczburg, Berchtolsga-

Digitized by Google

tolsgaden, Freysingen, Passau Her.ségek, Felső Pfalz Leuchtenberg, Salczburg Pyrbaum, és Breiteneck Herczs.ségekkel, Neuburg, Ehrenfels, Sulzbach és Regensburg Herczegségek. — A' néhai Sváb ker.ben Augsburg, Kempten, Mindelheim Her.gek, Schvabeck, Vertingen és Illertissen Urod. A' régi birodalmi vsok Kaufbeuern, Memmingen, Nördlingen, Bopfingen, Buchhorn, Wangen, Leutkirch, és Ravensburg' vidékei; Sz. Ulrich, Irsee, Söflingen, Echlingen, Ursberg, Roggenburg. Wettenhausen, Ottobeuern és Kaisershaim Apátságok. — Königseck 's Rothenfels Grófs., a' Lindaui Urod.; a' Német Rendnek Commentursági Rohr és Valdstetten. — A' régi Frankusi ker. ben Bambergi Herczegség, Rothenburg Urod. Gochsheim, és Sennfeld, néhai Bir. Hivatal Insingen, Ansbach és BayreuthHerczs.gek Nürnberg vsa környékivel, és az ide tartozó Burkus ker. és Eichstadti Hercz. A' néhai Austriai ker., Burgau Markgrófs., Tyrolis Grófs., Tetnang, és Argen Urod. az egész Inn'fertály, és Hausruckifertálynak egy része. Ezeken kivül a' Bajor hatalom alatt vagynak: Schwarczenberg Herczegs. Kastell Grófs., Sperfeld és Wiesentheid Urod. Hohenlohe' Kirchberg, és Schillingsfürst Hivatalok, a' Herczegitett Grófság Sternstein; Oettingen, és Oettingen-Vallerstein Herczegs., Thurn és Taxis Urod. Észak felé Neuberg Hercz.től. Az Eszterházy Grófhoz tartozó Edelstetteni Grófs., Fugger Hercz. és Grófi Urod. Winterrieden Burggrófs., Buxheim és Tannhausen, 's több más Urod. A' Bécsi Gyülés szerént a' Tyrolis Her.ség, Würczburg és Bamberg Her.ségek által vissza cseréltetett. Hozzá járult Aschaffenburgi jószág is. Az 1808 Eszt. Máyus 1-jén megállapított Constitutio szerint, a' Thrónus, csupán csak a' férfiu ágon mégyen, az örökségi rend pedig az asszonyi ágra is szálhat, és itt is az első szülöttség nézetik. A' fő Igazgatást a' titkos tanács vezérli, melly Királyból, Koronaherczegből, Ministerekből és 12—16 titkos Tanácsnokokból áll. Az oszt. béli financz hadi's törvényes dolgait ahoz rendelt ministerek végbe viszik. Az orsz. 9. ker. osztatik, mellyeknek mindeggyike egy General-Commissáriustól igazgattatik, ezekhez 3—5 ker.béli tanácsosok adatnak. A' 9. említett ker.tek ezek: Isar, Salzach, Alsó Duna, Regen, Main, Rezat, Felső Duna, Iller és Inn ker.tek. A' Rel. Cath. egy része pedig Luth. A' közönséges jót védelmező katonaság 30—40,000 mégyen, de az orsz. nagyobbításától fogva, ez a' szám bizonyosan felemeltetett. Fővsa (München).

Bayern Herczegs., és a' hasonló nevű orsz. része, kel. Austriával és Salczburggal, délre Tyrolissal, nyugotra Vürtenberg orsz., és északra Neuberg, és felső Pfaltztzal, határos. Eszakfelé hegyes, a' közepén egy része mocsáros, a' másik termékeny. Itt igen sok posványságok vagynak, mellyeket a'

Digitized by Google

lak. Filzeknek v. Mösereknek neveznek. Vagynak nagy erdeji, jó marhanevelése, gabonája, sok sója, vasa, reze, ezüstje, márványköve, sok savanyúvize, temérdek sok vadai és halai. A' földmivelés Alsó Bajor orsz. nagy tökélletességre vitetett. 1779 Eszt. fogva az uralkodók elhagyott földek' mivelését is sürgetik. Sok gabonáján kivül elég kendere és lenje is vagyen, de bora és dohánya éppen nincs, gyümölcse is igen kevés vagyon. A' sok makkerdők miatt a' disznóknak itt nagy sokasága vagyon. A' méhek csak némelly részein alsó Bajor orsz. tartatnak, de a' halászat mindenütt jó lábon áll. Ellenben a' bányászat csak némelly helyeken üzetik. A' kereskedést igen elömozdítja Duna fóvize. A' nyeresség melly búzán, disznókon, gyümölcsön, vason, szarvasmarhákon, juhokon, gyapjún, fán, vásznon és són bevétetik 2 millióra megyen, ezen kihordandó portékákért, czukrot, kávét, bort, dohány 's t. ef. nyer.

Bayern ker. a' Római Birod. v. Német orsz. Tart. vala, mellyhez 1806. Eszt. félső és alsó Bajor orsz. Salczburgi Választó Fejedelemség, Felsöpfalcz máskor, Passau, Freysingen, és Regensburg Püspökségek, és Berchtesgaden Prépostság is számláltattak; ide tartoznak még Kaisersheim, S. Emmeran, felső és alsó Münster, melly 3 utolsók Regensburgban vagynak. Neuberg vagy ifju Pfalcz, Sulczbach Herczegs., Leuchtenberg Landgrófs., Herczegi, Grófi, és Báró Lobkoviczi Urod., Ehrenfels, Volfstein, Maxelrein Hohenvaldeck, Haag, 's t. m. Urodalmak, úgymint Regensburg Birod. vs is. Ezen ker.ben voltak ker.béli Directorok, a' Bajor és Salczburgi Vál. Fejedelmek.

Bayern Tava, jókora tó, alsó Bajor orsz. és Práchaï Cseh kerület' határin fekszik, a' Passaui erdők felé.

Bayern erdö, l Cham.

Bayersbronn, falú, Calw Vürtenbergi ker. 2.450 lak. üveghutával és vashámorral.

Bayersdorf, kis jólépült vs Bajor orsz. Rezat ker. Rednicznél 1 200 lak. kik többnyire Zsidók, ezek kissebb kereskedésekből élnek. A' dohány és retek ültetés itt igen jeles. A' legelöji és gyümölcstermesztési is derekasak. Nem messze innen vagyon egy rézhámor, és Scharfeneck várának omladéki.

Bayeux, Bajeux, Bajocum, Juliobona, Biducassium, (49° 16′ 34″ É. Sz. 16° 57′ 49″ K. H.) jókora kereskedö vs Franczia orsz. Calvados oszt. Aurenél 1.640 ház. és 10.000 lak. és több fabr. marhával, vajjal, gabonával, 's t. effélivel kereskedik.

Bayjah, l. Begia.

Baylour, l. Beiloul.

Baymócz, l. Bajmócz.

Bayon, kis vs Moselnél Fr. orsz. Meurthe oszt.

Bayona, (42° 7′ 30″ É. Sz 8° 51′ 32″ K H) középszerü vs egy kikötöhellyel, Atlanti tengernek egy kis öblénél Gallicziában, a' hol Minho fóvize belé foly.

Bayonne, Lapurdum, (43° 29′ 15″ É. Sz. 16° 11′ 19″ K. H.) vs és ker.béli föhely Fr. orsz. alsó Pyrenaeusok oszt.

Digitized by Google

ez szép és erős kereskedő vs 1.520 ház. és 13.000 lak. 1 mfdnyire fekszik a' tengertől, Adour, és Nive fővizeknél, mellyek a' vs alatt eggyesülnek. A' kinézése igen gyönyörű, és szép épületekkel rakott kellemetes piaczi vagynak. A' fellebb említett fővizek 3 részre hasítják, de ezek hídak által egybe vagynak kapcsolva, szép sétáló helye is van. A' fő templom egyszersmind pléb. Temploma is a' vsnak, az erősség mívei is jelesek 2 várakból és 1 fellegvárból állanak. A' kikötőhelye igen jó és bátorságos, csak a' bémenetele veszedelmes. A' vs egy Püspöknek lakóhelye, hasonlóképen az Al-Praefectusnak, a' Polgári és kereskedésre ügyelő Tanácsnak, a' Tengeri Commissáriusságnak, 's t. ef. Ebben a' vsban találtattak fel az úgy nevezett Bajonettek, (fegyver neme).

Bayonni Szigetek, az Atlanti tengeren több kis szigetek Bayonnától nem messze, Spanyol orsz. Galliczia' partjai felé.

Bayonni tengeröböl, a' Gascognei Tengernek egy része Fr. orsz. az előbbeni Labourd tart. felé, melly máskép mer de Basquesnek neveztetik.

Bayreuth, Herczegség Barytinus Princ. előbbeni Frankoniai ker. másképp a' Burkus Király birtoka volt; Bajor Kir.nak jutott pótoltatásúl; részszerént hegyes, részszerént lapos. Main, Saale, Eger, Naab, Rösla, Regnitz, 's más fővizek nedvesítik. A' marha nevelés, és a' földmivelés itt jó lábon állanak. A' bányászat 350 embert foglalatoskodtat, ezek csak vas és réz körül dolgoznak. A' fabr. nagy számuak mellyekben posztó, matéria, bör, 's t. ef. készítetnek. Nagysága 57 1/2 □ mfd népessége 235.000 mégyen. Az egész tart. felső és alsóra osztatik. Lak. Evang. Ref. és Kath. A' tart. főhelye

Bayreuth, Barythum, (49° 56′ 50″ É. Sz. 29° 15′ K. H.), szépen épült vs vörös Mainnál 10.000 lak. 2 várral, egy felséges Theátrommal, derék Gymnasiummal, Evang. és Ref. Ekl. Kat. Orat. Seminariummal, dohánytermesztéssel Porczellánnal, Pénzváltóházzal, 's t. ef. A' vstól 1/2 órányira fekszik egy jeles Eremitage (Remeteség), mellyet Fridrik Markgróf tökélletességre hozott.

Baza, Bacca, (37° 28′ É. Sz. 15° 42′ K. H.), vs egy völgyben, melly Hoya de Bazának neveztetik; Guadalentin folyóviztől nem messze Spanyol Granadában. 400 ház. 6900 l. Van 1 kastélya, 3 pléb. templ., mellyek közzül eggyik Collegiát-templ., 1 Ispitálya; Kenderrel nagy kereskedést üz. Innen megyen egy igen keskeny út Guadix' bérczei felé.

Bazacata, sziget tulsó Indiában, Ganges Temalafokba tartó partjainak ellenében, hajdan és most vad nemzet lakhelye, most Chedube.

Bazadois, tart. Vasatensis Ager. Franczia Guiennében. Bazas fővárosától veszi nevét, Bourdelaistól Délkeletre Dordogne és Garonnénél fekszik. Az utolsóbb fó eszakira és délire osztja. A' földje nagyobb részént sík;

Digitized by Google

gabonára, kenderre és borra nézve igen termékeny. Most ez a' Tart. Gironde oszt. része.

Bazaim, l. Baçaim.

Bazas, Gassio, Vasatica Civ. (44° 25′ 55″ É. Sz. 17° 27′ 13″ K. H.) kis régi vs Fr. orsz. Gironde oszt. egy kősziklán Beuve fóviznél fekszik, 500 ház. és 2.500 lak. vagynak, 1 börfabr., és 1 üveghutával.

Bazieges, kis vs Francz. orsz. Felső Garonne oszt. Toulouse, és Carcassonne között.

Bazin, Pösing, Sz. Kir. vs Poson. Várm.ben és jár.ban, Posontól 3 Modorhoz 1 1/4 óra északra, lakosi elegyesek, kat. [illegible] evang. 3763 számmal. E' vsnak van p o gári tanácsa, híres vas ferdője; kőfallal és bástyával kerittetett, két kapúval ékes. Nevezetes épületi a' vsháza a' régi vs templom, és az új, melly most pléb. Szentegyház, a' Capucinusoknak van itt klastromok, az Evangelikusoknak templomok, némelly uraságoknak házok. Határja jó temö, bora nevezetes, portája 8 1/4. Egy dűledékeny vártöle nem messze.

Bazonges, vs Franczia orsz. Ille és Vilaine oszt. 2.260 lak.kal.

Bazos, mvs Temes Várm. Tiszán túl Rékastól 3/4 óra. Az Oláh lak. marhával és marhabőrökkel kereskednek, méheket tartanak, az épületre való fákat malmokra kerekekre, és kocsikra fordítják. Itt egy nem eggyesült Görög Templ. és Pléb. vagyon.

Beacon-Hill, mvs Nottingham, Angol Grófs. Gypszbányákkal, melly Londonba és más helyekre vitetik.

Bealth, l. Built.

Bearn, azelőtt Herczegs. Fr. orsz., a' Pyrenaeus hegyeknél fekszik, Chalosse Tursan, Armagnac, és Bigorre Tart. között. A' klimája elég egészséges, több kis erdei patakoktól nedvesíttetik, t. i. Gaves, Aspe, Ossan, Oleron, Pau, Ourson, Gabas, Arsieu, 's t. m. Ezen Tart. hegyes úgyan, de a' lapos és völgyes hegyei még is igen termékenyek, főképp kölessel és kukoriczával bővelkednek. Tiszta búza igen ritka helyen vettetik. Az alacsonyabb hegyek szőlőtőkékkel vagynak elültetve. A' kendervetés is, és a' marhanevelés jó lábon állanak. A' hegyeket legszebb fák fedik, némelly ásványok is u. m. vas, ón 's réz találtatnak bennek. A' aliezi híres savanyú forráson kivül több savanyú források is találtattnak. Nyelvek Gascogniai, az az atois nyelv, mellyben sok Spanyol szavak keverve vannak. A' lak. ravasz hitetlen, maga hasznát szerető, de munkás alkalmatos és szabadság szerető embereknek mondatnak. Bearn, most az alsó Pyrenaeusok' oszt.nak egy részét teszi.

Beaten szig., ezek az Antilliai Sz. Domingo szig. számláltattnak. —

Beaucaire, Belliquadrum, (43° 48′ É. Sz. 22° 18′ K. H.), szépen épült vs Gard. Fr. oszt. 8.500 lak. Rhone jobb partján Tarasconak általellenében, melly vele egy híd által egybe köttetik. Ez a' vs a' nagy vásáráról igen híres, melly

Digitized by Google

Jul. 22-én kezdődik és 10 napig tart, mellyen 1744 Eszt.ben 14 Millió Livrék vétettek be, most alig vesznek be 8 milliómot, borral, olajjal, mandolával, selyem és pamut materiákkal kereskedik.

Beaufort en Vallée, Bellefordia, (47° 16′ É. Sz. 17° 26′ K. H.), kis vs 800 ház. és 7.990 lak. Fr. orsz. Mayenne és Loire oszt. Gabonával kereskedik.

Beaufort, vs Francz. ország Montblanc oszt. 2.090 lak.

Beaufort, vs Északi Amerikában Déli Karolina Szabad Státusában Portroyal Szig.ben 60 ház. 200 lak. és egy Collegiummal. A' kikötője olly mély, hogy a' legnagyobb hajókat is bé veheti.

Beauge, l. Baugé.

Beaugency, l. Baugency.

Beaujeu, Bellojovium, kicsiny, de munkás vska Fr. orsz. Rhone oszt. 1 700 lak. Papiros malmokkal, régi időkben hasonló nevü tart. főhelye volt.

Beaujolais, Lyonnais, Bellojoviensis Ager, tart. Saone, Loire, Lyonnais és Bourgogne között fekszik, csak 18 □mfdre mégyen a' nagysága, de igen termékeny, főképp gabonával, borral, gyümölcscsel, és fával bövelkedik, a' marhanevelése is jeles. A' revolutziós idők alatt Orleani Herczeghez tartozott, most Rhone oszt. része.

Beaulie, vska Északi Skoczia' Ross Grófs., a' hol Ferray fóvize Murray tengeröbölbe foly.

Beaulieu, vs Fr. orsz. Loiret oszt. 2.080 lak.

Beaulieu, vs Fr. orsz. Correze oszt. Dordogne fóviznél 140 ház. és 3.000 lak.

Beaulieu, vs Indre fóviznél Francz. orsz. Indre és Loire oszt. 380 ház. 2 030 lak. posztó és papiros fabr.

Beaumarches, vs Francz. orsz. Gers oszt.

Beaumaris, Bellomariscus, fő vs Északi Walesben lévő Anglesey Szig. 1.500 lak. jó öböllel és gazdag rézhámorokkal. Itt a' földmivelés igen üzetik, de a' kereskedés elhagyatik.

Beaumoir, vs és kikötő Fr. orsz. Vendée oszt.

Beaumont, Bellomontium, (49° 8′ É. Sz. 19° 56′ K. H.) vs Oisenél Fr. orsz. Seine és Oise oszt. 378 ház. és 2.400 lak.

Beaumont, vs Fr. orsz. Puy de Dome oszt. 218 ház.

Beaumont de Loumagne, vs Fr. orsz. felső Garonne oszt. Gimone fóviznél 3.050 lak. és gyapju fabr.

Beaumont, kis vs egy dombon Fr. orsz. Jemmappes oszt. 1.400 lak., csipkékfabr. és vashámorokkal.

Beaumont, falú, Helvetziai Vaad kant., ezelőtt Bern kant. főhelye vala.

Beaumont le Vicomte, vs Sarte fónál Fr. orsz. Sarthe oszt. 375 ház. és 2 400 lak.

Beaune, Belna, (47° 0′ 15″ É. Sz. 22° 26′ 30″ K. H.), erős vs Dijon és Chalon között Bourgeoise fóviznél, szép és termékeny tájékon Fr. orsz. Col d' or oszt. 869 ház., és 10.000 lak. sok gyapjú fabr. borral kereskedik. Itt vagyon egy szép ispitály, mellyet Rollin Cancellarius fundált. A' borráról igen híres.

Beaune, vs Fr. orsz. Loiret oszt. 480 ház. és 2.020 lak.

Beauport, Porto Formoso, vár jó kikötővel, Nyugoti

Digitized by Google

Indiai Sz. Domingo Szigetén.

Beaupreau, Bellum Pratum, vska Fr. orsz. Mayenne és Loire oszt. Eure fóviznél, 385 ház. és 1.700 lak.

Beauquene, vs Francz. orsz. Somme oszt. 500 ház. és 2.040 lak.

Beauregard, kis hely Dombes tart. Francz. orsz.ban Saone vizénél, azon nevü ker.nek főhelye, 's parlamentom széke, egy várral, melly 1377ben a' Sabaudusoktól elpusztíttatott.

Beaurepaire, vs Fr. orsz. Isere oszt. 2.160 lak.

Beaurevoir, mvs, mellynél Schelde fóvize eredetét veszi, Franczia orsz. Aisne oszt.

Beausset, vs Franc. orsz. Var oszt. 2.980 lak.

Beauvais, Bellovacum, Caesaromagus, (49° 26′ É. Sz. 19° 44′ 41″ K. H.), fővs Oise oszt. Fr. orsz.ban 2.900 ház. és 101.000 lak. Therain fónál 13 Templ. vagynak. Fő Temploma az idevaló Püspöknek, egy jeles épület, ezen kivül sok más Templ. és Monostorai, sok Ispitályai is vagynak, mellyek közzül a' legnagyobbik igen derék. A' vsháza a' főpiaczon áll, és rendessége által külömbözteti magát a' többi épületektől. Számos fabr. is vagynak, mellyekben posztó, fátyol, harisnya, szappan, szönyeg vászon, flanér, vitriol, és más effélék készítetnek.

Beauvaisis, ezelőtt kis tart. Fr. orsz. Ile de France tart. Compiegne, Vexin, Normandia és Picardia között.

Beauville, vs Franczia orsz. Lot és Garonne oszt. 2.500 lak.kal.

Beauvoir sur mer, vs Francz. orsz. Vendée oszt. Noirmoutier szig. általellenében 388 ház. és 1.890 lak. gyapjúval, sóval, levágó marhákkal és vajjal kereskedik.

Beaux, vs Fr. orsz. Rhone torkolatjai oszt.ban 3.530 lak.

Beauzac, vs Fr. orsz. Loire oszt. 2.460 lak.

Beauzonum, l. Botzen.

Beawdley, Bewdley, mvs Anglia Worcester tart.ban, Saverne vizétől nem messze, egy Küldöttje ül a' Parl.ban.

Bebber, l. Bedbur.

Bebenhausen, régi Cisterciták Monostora, ennek fekvése csupa hegyek köztt vagyon, egy nagy völgyben Vürtenberg orsz. Tübingentől 1 mfdnyire esik 190 lak.

Beberke, fóvizecske, felső magyar orsz. Marmaros Várm. ez Szalanknál Borskába foly.

Bebeten, hely Judaeában Ptolemaistól 8 mfd. kel.re.

Bebiim, Istria és Pannonia köztt fekvő hegyek innenső félről.

Bebinda, nagy terméketlen Puszta Rubiában, rettenetes szálóhomokkal, itt ritkán találni élő állatott.

Beblingen, kis vs Vürtenberg Királys. Stuttgardi Ker.ben 1.830 lak. és szép várral, fekszik hegyen igen termékeny tájékon.

Bebra, pléb. falú és oszt. főhelye a' vólt Vestfáliában Verra oszt. Hersfeld ker.ben 150 ház. és 840 lak.

Bebre, Besbria Bourbonnais tart.ban, Francz. orsz.ban, Bourbonlancynál Loirebe fóviz.

Bebricia, régi neve Bithyniának Asiában.

Becles, mvs Suffolk Angol

Digitized by Google

Grófs. Woveneynél, szépen vagyon építve 1 szép Temp. 2 Oskol és vásárokkal.

Becherel, vs 490 lak. Francz. orsz. Ille és Vilaine oszt. nagy len vetésekkel.

Bechhofen, mvs Bavaria' Rezat ker.ben Wieset fóviznél, most itten sok Zsidók laknak.

Bechin, Bechynie, (49° 18′ 9″ É. Sz. 32° 8′ K. H.), falakkal körülvett vs Cseh orsz. Tábori ker.benLuschnitz fóviznél és Smutna patáknál, külső vsaival 208 ház. vagynak, gyönyörű várral, főtemplommal, felséges országházzal, nagy vadak kertjével, mellynek kerülete 34.680 lépésekre mégyen itt 6—700 vadak tartatnak.

Beck, nemes jószág, előbbeni lakóvár, egy Holsteini lineának Minden Herczegs. ben., Hervordentől 1 mfdnyire esik Vestfáliában.

Beckem, l. Beckum.

Beckery, kis sziget Irlandiában, Leinster tart. Wexford vsnál.

Beckmeir, kis Polder, Hollandiában most Egyes. Belgyim orsz.ban.

Beckum, Beckem (51° 45′ 45″ É. Sz. 25° 40′ 50″ K. H.) vs Wersenél, a' volt Fr. orsz. keleti Ems oszt. 1 460 lak.

Becouja, l. Grenadilla.

Beczwa, kis folyóviz Morva orsz. Palankától nem messze ered, és Moravábá foly.

Bedahs, l. Wedahs.

Bedal, vs York Angol Grófs.

Bedarrieux, (34° 39′ É. Sz. 20° 54′ K. H.), vs Francz. orsz Herault oszt. Orbénél. 471 ház. és 3.340 lak. 1 Droguet fabr. vagyon.

Bedavi, l. Beduinok.

Bedbur, Bebber, vs Fr. orsz. volt Ruhr oszt. Erft fóviznél 1.400 lak most Burkus Kir. birt.

Bedese, Ronco, Bedesis, Toscanában eredő, 's Ravennánál Golfo di Venetiába fóviz.

Bedford, Grófs. Északi Angliában, Északról Hutingdon és Nordhamptonnal. Nyugotról Bukinghámmal, Délről ismét ezzel, és Hereforddal, Kel.ről Hereforddal és Cambridgével határos. Kerülete 15 1/2 □ mfd, 11 vsban, 12.190 ház. és 63.400 lak. Az egész tart. ban sikság, a' hegységgel felváltják egymást. Délről jókora mész hegyek vagynak, és itt a' földje termékétlen. Déli csucscsától be felé sok termékeny darabok vagynak. A' Bedfordi völgy tiszta búzát és árpát terem. Fő termései vaj és széna. A' fabr. csipkék készítetnek, valamint szép szalmamunkák is. Ouse fóvja, melly 50 mfdnyire keresztül folja, Bedfordnál hajókázhatóvá leszen; Ivel fóvize pedig Biggleswodenál, és Tempsfordnál Ouséval eggyesül. Fő vsa

Bedford, Lectodurum, 4000 l. Ouse fóvize által kétfelé hasíttatik, de híd által ezek eggyesülnek. A' fekvése gyönyörű, tájéka termékeny, melly búzával vajjal's más ef. kereskedésre kedveskedik. A' szegényebb lak. főkép az asszonyok csipkecsinálásból élnek.

Bedford, Grófság ész. Amerikai PennsilvaniaSzabad Státusban, nagysága 85 □ mfdre, népessége pedig 15000 mégyen, kik többnyire Németek, és Irlandusok, és ezek részszerént gazdaságból, részszerént vadászatból

Digitized by Google

élnek. Fővsa

Bedford, Juniátánál, 50 h. és fabrikákkal.

Bedford, l. Béford.

Bedis, Velia, vs Barbaria Afrikában, közép tengernél egy várral, és jó révparttal.

Bedizzole, vs Mella oszt. Lom. Vel. Kir. 3000 l.

Bedka, kis vs Serviában Duna mellett fekszik.

Bedkow, nemes vs Varsói oszt. 90 h.

Bedlam, esméretes bolondokháza Londonban, régenten ez a' Bethlehemi Máriának szenteltetett, 1736-ban építetett, és 200 szerencsétlenek' számára szolgál. Itt az illyenek igen tisztán tartatnak, a' szegények ingyen vétetnek be. Londonban közmondássá vált, ez v. amaz megérdemli, hogy a' Bedlamba küldetessék.

Bednur, l. Hydernagor.

Bedő, Bedjóv, nagy, népes Orosz falu felső Magyar orsz. Marmaros Várm. Tarasznak Tiszába való béfolytánál, nem egyesült görög l. Itt sok nemesek laknak, Basilita Szerzeteseknek a' közel lévő hegyen vagyon Monostorok.

Bedriacum, vs Verona és Cremona között. Itt vereked-tek Otto és Vitellius a' Róm. birodalomért. most Caneto.

Bedru, v. Budron, régi erős kastély kis Asiában Anadoli Basaságban a' tengernél egy köszíklán, a' hol most Bedru fekszik, itt építetett Artemisia Királyné Mausolus Király' hitves társának egy Mausoleumot mint emlékeztető jelt. Ez a' hely volt szül. helye a' nagy Historicusoknak, Halicarnassi, Herodot, és Dionysiusnak.

Beduinok, Bedavinok, azok az Arabsok neveztetnek így, kik mindég erdei kunyhókban laknak. Ezt a' nevet az Europabéliektől kapták. A' Görögök ezeket Nomadeseknek hívták, a' Syrusok Baroknak; mind ezek a' nevek Puszta'gyermekeit jelentik. Ezek csupán vadászatból, marhanevelésből, és ellenségeiknek pusztításából élnek, ellenségeik alatt pedig mind ezek értetődnek, a' kik az ő társaságokban nem élnek, és innen a' Karavannákat is megtámadják. Ők az útazókat megtámadják, őket kirabolják, de a' kik nékiek nyakasan ellent nem állanak, azokat meg nem ölik. Ezek magokat legnemesebbeknek tartják az Arabsok között. Fegyvereik nyil, kard és lándzsa. A' nyillal csak vadászatban élnek, karddal pedig és lándzsával ellenségeik megtámadására. Az Európai lövő eszközöktől igen félnek, ők másokat jobbára lovon támadnak meg, csak szegények hadakoznak mint gyalogok karddal, a' legalábbvalóbbak pedig parittyával. Ők több ágakra osztódnak fel, mellyek' mindeggyikében több Familiák vagynak, ezeknek tagjaik Scheikeknek neveztetnek. Az illyen Scheikek közzül az eggyik Emir v. Herczeg tit. visel. Eledelek sajtból, tejből, mézből, juhból, kecskékből, szarvas marhából, tyúkokból, riskásából és gyümölcsökből áll; italok pedig víz és kávé. A' hol gabona terem, ott az asszonyoknak igen nehéz módon kenyeret kell készíteniek. A' Törökök őket mind rebelliseket nézik. A' Beduinok pedig úgy nézik a' Törököket mind el-

Digitized by Google

nyomójókat.

Bedzycza, vs Europ. Vitebsk Orosz Helyt.

Beelike, kis vs Hassiai Hercz. hegyen vagyon fekvése 87 h. és 540 l.

Beelmaus, Baal Meon, IV Mos. 32, 38. Ezech. 2, 9 Hesbontól 9 mfd. Barutól nem messze esett.

Beemster, szél-malmok által kiszárított és szép száraz földé változtatott tenger déli Hollandiában, kerülete 5—6 mfd.

Beerta, falu Francz. orsz. volt Nyug. Ems oszt. 1170 lak. a' földje búzára nézve igen termékeny.

Beer-Island, egy szig. Bantri öbölben (51° 35′ É. Sz.) egy derék kikötőhellyel.

Beeroth, helys. Judaeában Gabaon domb alatt Jerusalemtől 7 mfd. Jerusalemből Neapolisba vivő úton.

Beerwalde, l. Bärvalde.

Beeskow, kis vs Spree fónál Brandenburg Bees- és Storkowi ker. 398 h. 2220 l. kik földmívelésből, halászatból, és posztó-szövésből élnek.

Bees és *Sorkowi* kerület, Brandenburgi tart. nagysága 24 3/4 □ mfdre, népsége 26070 re megyen.

Béfort, Belfort, Bedfort, (47° 38′ 18″ É. Sz. 24° 32′ 31′ K. H.) erös vs Francz. orsz. felső Rhenus oszt. 370 ház. és 4500 l. Savoureusenél, a' hol 6 ország útak egybejönnek. A' vs környékében gazdag vas bányák találtatnak, és innen sok vashámori is vagynak. A' vs borral, és vassal kereskedik.

Beg, folyó Magyar orsz.ban Erdély orsz. határin Koszlin és Kosoriricza között Belennél Temessel egyesül és Teriasvsnál Tiszába foly.

Begard, vs Francz. orsz. észt partjain 2400 lak.

Begenna, hegyes tájék Malta szig.ben sok barlangokkal.

Beg-Éri, kis szig. Hiberniában Vexford vsnál, egy kis tengeröbölben, mellyet Slanay fóvize'torkolatja formál.

Beggia, l. Beja.

Begharmi, tart. Afrikában Nigritiában Habesch felé a' lakosai feketék, de nem Szerecsenek, ezek a' szomszéd népekkel mindég hadakoznak, és a' rabokat Burnuba adják el. Fövsa Mesra.

Begle, vs Franczia orsz. Gironde oszt. 416 h. és 2110 l.

Begonconok, egy igen vendégeskedő népség, a' melly Madagaskar szig. közepén szép és termékeny tájékon lakik, melly Betanimenek tar.tól magos hegyek' láncza által elválasztatik, a' többi részein pedig az Anbizei erdő által körülvétetik és 14 falukat számlál.

Behar, l. Bahar.

Beharfalva, Beharowce, tót falu Magyar orsz. Liptó Várm. nagyobb részént Nemesek lakják. A' földje terméketlen és a' lak. mindenféle muzsika szerszám, u. m. hegedű 's t. ef. készítéséből élnek, ezek a' vásárokon adatnak el. Itt egy serház, és 1 pálinka-égető vagyon. 177 kath. és 78 evan. lak. vagynak.

Beher, vs Kurland Orosz Helyt.

Behndorf, Pléb. falu Helmsted Kant. Helmstedti ker. Oker oszt. a' volt Vesztfáliában 36 h. 238 l. Innen nem messze fekszik a' Helmstedti savanyú viz ferdöházzal, és köszén bánya.

Behr Dehibe, l. Tzana.

Behrend, Bern, lengyelül Koszierz (54° 7′ 12″ É. Sz. 35°

Digitized by Google

38′ 40″ K. H.) vs Ferse fóvizénél Nyug. Prussziában Stargardi ker. 133 h. 840 lak. 4 serfőzőházakkal.

Behut, nagy hajókázható fó Kaschemir kel. Persiai tart. ez 10 mfdre Siringartól ered, Pampour vsnál több folyó vizeket felvészen, és egy Kanális által Dall tóval, és azután kis Sinddel eggyesül, az északi Kaschemirt nedvesíti, 's minekutána 8 német mfdnyi kerületü Ouller taván áltment, és Chuab folyót Lahor tart. felvette volna, végtére Indusba szakad.

Beja, Beggia, vs Tunis orsz. ban Afrikában 7 óra járás Tabarca szigetétől, Guadilbarbar fóvíz mellett; vagyon egy különös ménese, szembetünő gabona kereskedést üz.

Beja, Bexa, Pax Julia, Augusta, régi, fallal körülvétetett vs Portugalliában Alemtejo tart.ban, foglal magában 1651 h. 6200 l. egy régi, dombon fekvő várral. Püspöknek Corregidornak, és Igazgatónak lakhelye, találtatnak itt sok régiségek.

Bejar, vs Spanyolországi Estremadurában, a' szüntelen hóval tetézett Bejar hegy mellett, Herczegi czímmel. Ezen vs föképpen ferdőjire nézve hires, a' hol meleg, és hideg kút találtatik. Vagyon néki jó posztófabr. is.

Bejar de Melena, kis vs Andalusiában, a' Spanyolországi tenger parton.

Beichlingen, Grófság Thuringiában, fekszik Lossa mellett, melly Leubingen megett Unstrutba foly. Azelőtt tulajdon Grófja volt. A' régi egészen omladékba feküdt kastélyt, és Beichlingi Grófoknak familiaházát 1579. újra Gróf Volfgang Werthern felépítette, nem messze fekszik Heldrungentől, és mellette Schloss-Beichlingen nevü falu vagyon.

Beierland, két nagy kerület Hollandiában, régi és új, azon nevü helységekkel.

Beila, vs Pedemontiumban, Szardinia bir. Vercellois tart.ban egy dombon.

Beilkenland, v. Boldeckerland, tart. nem messze Gifhorntől Vesztfália' volt Aller oszt. vagyon hét faluja.

Beilngries, kis vs Bajor orsz. felső Duna ker.ben, Sulcz vizének Altmühlben való béfolyásánál 150 h. egy tartományi ítélőszéknek, és tiszttartónak helye, sokféle mester és kézmíves emberekkel, és jó marhatenyésztéssel

Beilour, Baylour, Bilur, (13° 3′ É. Sz.) révpart Habessiniában, az Arabiai tengeröböl mellett, az Arabsoktól meglátogattatik, kik esztendőnként az ő hajójikon (Selvä) pamut matériát hoznák, és e' helyet juhokat, vajat, 's t. ef. cserélnek. Ezen tájék föképen gazdag tömjénre, myrhára és gumira nézve.

Beilstein, vs a' Vürtenbergi Heilbron ker. Bottvar mellett 1220 l. és egy híres egésséges ferdővel.

Beilstein, vs a' Bergi Sieg nevü oszt. egy várral és 1500 lak.kal.

Beilstein, Bilestinum, kis vs és vár Mosel mellett, a' Franczia Rajna, és Mosel' oszt. most Prusszus orsz.hoz tartozik.

Beinheim, kis vs 1535 l. nem messze Vauban vártól, Sur fó mellett, Francz. alsó Rhe-

Digitized by Google

nus' oszt.

Beira, legnagyobb tart. Portugalliában, mellyet Ész.ról Tra los Montes és Entre Douro e Minho tart.nyok, Dél felé a' Portugalliai Estremadura, kelet felé a' Spanyol országi Estremadura, és nyugot felé az Atlanti tenger határoz. Ezen tart. mintegy 26 mtfd hosszú és 24 mfd. széles, foglal magában 461 1/2 □ mfdeket és 1123240 l. Alsó és felső Beirára osztatik fel, és 6 Törvényszékekből áll. Az egész tartomány tele vagyon fóvizekkel, hegyekkel és völgyekkel, ezek között főképen Alcoba hegy híres, melly Coimbrától egészen Portoig kiterjed, és Estrella hegy, mellyen egy híres tó vagyon. Gabonára nézve nem felette gazdag, hanem bővelkedik jó szőlőkkel, és gesztenyefákkal. Fő vsa Coimbra.

Beiram, l. Bairam.

Beischari, Beischer sós tó kis Asiának Karamania tart. ban. Kerülete teszen 200 Olasz mfdet, ez minden belévetett testeket só héjjal körülvesz, 's ugyan ezen tó az egész messze kiterjedett környéket, ezen szükséges fűszerszámmal tartja. Találtatnak benne felette nagy halak is.

Beit-el-Fakih, Betalfagui, vs boldog Arabiának Tehama tart.ban 6 mfd az Arabiai tengeröböltől. Oltalmaztatik egy középszerű vár által, melly egyszersmind a' Kormányozónak széke, főképen virágzó a' kávé kereskedése.

Bejuial, vs 2000 l. Cuba Spanyolországi szigetben.

Bekecs, falu Zemplin Vár.ben, felső Magyar orsz.ban, Tallyától 1/2 óra, termékeny szántóföldekkel, jó szőlőkkel, kénkő kútakkal, és részént kath. részént refor. Magyarokkal. F. U. G. Andrássi.

Bekenried, vs Untervaldi Kantonb.Helvetziában. 1798-ban Francziáktól elégettetett, és elpusztíttatott, hanem újra megint felépíttetett.

Békes, Békes egy Magyarországi jeles mvs, Békes Várm. felső Magyar orsz.ban 1800 h. 11000 l. egy kath. ref. és nem eggyesült Görög templommal, sok búza, köles és len terem benne, szőlők dolgoztatnak, marhatenyésztés üzettetik, és szembetünő marha vásárok tartatnak. Fája hibázik, mellynek némelly része Körös vizén hozott fa által pótoltatik ki, egyébaránt pedig szalma, és ganéj téglák égettetnek. F. U. G. Wenkheim. Csabától 2 óra.

Békes Vármegye, Magyar orsz. Tiszán túl, keletre Bihar és Arad, délre Csanád és Csongrád, nyugotra Heves és Bihar, éjszakra ismét Bihar Várm. között fekszik, csupa lapályból áll, csak némelly dombokkal ékesítetik. Nagysága 65 □ mfd. hossza és széle 9—10 mtfd. Folyóji a' három Körös, a' fejér, fekete és sebes, több mocsárokkal. Vidékje gazdag, kivált buza, marha, téj, vaj, széna dolgában: fája nem sok van, melly náddal, szalmával, és száraztott ganéjjal pótoltatik ki. Makkos erdei is vannak; Gyulai bora jó. Szántó földei kövérek és nyirkosok. Görög dinnyéji igen nagyok és jó izüek. Vada és fáczán 's egyéb madara is van; hallal, rákkal, tekenős békával bővelkedik. Négy

Digitized by Google

mvsokat, 16 falukat és 71 pusztákat számlál. Portája 56. a' Nagy-Váradi Püspökséghez tartozik.

Bekia, a' Barlovento szigeteknek eggyike, a' Mar del Nord tengeren északi Amerikában, lakosi Karaibi Indusok; 12 mfd nagyságú, jó vízzel és kikötővel.

Bél, falu Poson Vármegyéb. Magyar orsz.ban. 1) Magyar Bél, derék falu, F. U. az Esztergomi Primás egy szép kastéllyal, méllynek szegletein 4 torony vagyon, egy mesterségesen és pompásan épült kath. templommal, mellyben egy Porphyr oltár találtatik, és diszes kerttel, vagynak szőlői is. 2) Német Bél, azelőtt Németek lakták, Kamarához tartozandó, és szőlői vagynak. Mind eggyik, mint másik Cseklészhez 1/2 óra.

Béla, (49° 11′ 18″ É. Sz.) egy a' tizenhat Szepes Vármegyei városok közül felső Magyar orsz.ban; Poprád mellett Késmárktól 1 óra 400 h. és 2700 részént kath. részént evang. l. főképen kendervetést, gyolcsszövést, és borkereskedést üz. A' vs határa termékeny, bővelkedik erdőkkel a' hegyeken, és azokban sok vadakkal, 's főkép köszáli zergékkel. A' szarvas marha, és lótenyésztés is nagyon gyakoroltatik. Jegyzésre méltó, hogy itt gyakran közép nyáron olly hideg fergeteg támad, hogy sok marha megfagy. A' Kárpáti úgy nevezett fejér tó, a' Belai határon Durlsberg, és Schatner-Grad alatt fekszik. Ezen vsnak van jól épült Tanácsháza, Archivummal, kath. és evang. temploma, és 3 malma. Itt főzettetik jó fenyőfa pálinka, és borral, dohánnyal, és vassal kereskedés üzettetik.

Béla-bánya, Dillen, Hont Várm. Schelmeczi járásban, Sz. Kir. bányavs, hajdan kivált III. Béla Király alatt, míg bányája haszonvehető volt, mint most nevezetesebb. Vannak törő és aranymosó malmai, és olvasztó kemenczéi, a' Selmeczi hivatallal egyesült, mellyvstól 1/2 órányira esik a' Besztercze-bányai uton. Lakosi többnyire kath. Tótok, kiknek plébániájok vagyon, vannak evang. is; többnyire földmivelésből élnek.

Belac, l. Bellac.

Belal-al Dsherid, l. Biledulgerid.

Belogorod, l. Bialogrod.

Bel-Air, Starfort Grófságnak fövsa, Maryland északi Amerikai Szabad Státusnak tartom.ban.

Belalcazar, (38° 30′ É. Sz. 11° 32′ K. H.) vs Cordova Spanyol orsz. tart.ban 3840 l.

Belbais, Pelusium, helység Ægyptusban Afrikáb. Nilus torkolatjánál, Damiette ellenében. l. Pelusium.

Belbek, vs Orosz bir.ban Tauria Helyt. azon nevű fóviz mellett.

Belbo, fóviz Francz. Tanaro oszt. melly magát nem messze Alessandriától Po vizébe önti.

Belbuch, Urodalom Cassuben Hercz.ben, Pomeraniában, Treptoro vsnál, Rega vizénél, egykor híres klastrom.

Belcastro, Bellicastrum, kis vs innenső Calabriában, Nápoly orsz.ban, nem messze Squillace öböltől.

Belcele, vs Schelde Franc. oszt. most. E. Belgiom orsz.

Belchen, 4357 lábnyi ma-

Digitized by Google

gosságú hegy Badeni Nagy Herczegségben.

Belchite, Belia, (42° 15′ É. Sz. 16° 5′ K. H.) kis vs Almonacid fóviz mellett Arragóniában Saragossa ker.ben 2000 lak.kal.

Belcz, jó keresetű vs Gallicziában, Zolkiewi ker.ben, jó hamuzsír főzővel, és várral.

Belefibiblada, vs és sziget Euphrates vizénél Mesopotamiában, Giddán vsától nem messze. E' szigetben feküdt *Phraatis Gaza*.

Beleguance, ország Afrikában, Abanbus vize, és Bagamedri 's Amara orsz.gok között.

Beleke, l. Beelike.

Belem, az az: Bethlehem Brasilia, Para tartomány oszt. nak fővárosa Maranonnak egy karjánál 9000 lak.kal jó kikötőhellyel és virágzó kereskedéssel.

Belem, l. Lissabon.

Belén vize, Trencsén Várm. magas árkában lefolyó tiszta viz, Árva Várm. határában ered. Vári helységnél Vág vizével öszve elegyedik, sokféle hala böven van.

Belényes, derék mvs Bihar Vármegyében Magyar orsz. ban, Erdély orsz. határin. Lak. kath. ref. és nem egyesült Görögök. Nagy-Váradi egyesült Görögök Püspökének birtokában; szép kastéllyal és sóházzal. N.Váradtól 8 óra.

Beleran, egy a' Pityusi közép tengeren fekvő szigetek közzül nem messze Yvicától.

Beles, Belez, kis fóviz Cataloniában, Spanyol orsz.ban, melly Barcellona, és Tarragona közt, közép tengerbe ömlik.

Belesme, (48° 22′ É. Sz. 18° 13′ K. H.) kis vs Orne Franczia oszt. egy várral 483 ház. és 2700 l.

Belestat, kis helys. felső Garonne Franczia oszt. Nem messze tőle fekszik a' híres Fontest orbe, az az félben szakadt kút, eredetét a' kösziklás hegyből veszi, és nagy meleg idején kiszárad. Ezen megállás közönségesen nyáron szokott történni, elkerültetik még is nedves nyár által.

Belew, v. Bjelew, (54° É. Sz.) vs Orosz bir. Tula Helyt. Oka vizének bal partján, 1054 ház. vagynak, mellyek közt 46 köház, 153 kunyhó, 15 templom, 1 Barát klastrom Seminárriummal, 1 Apácza klastrom, 4800 lakos. kik igen szorgalmatosok, 51 vas és 2 rézműhelyek, 16 timár műhely, 3 faggyú és 2 viaszolvasztók, 3 szappany, és 3 serfőzőház, 8 szalad pergelő és 1 fazékas műhely van. Az idevaló késcsinálók' munkájok nagyon becsültetik, a'kereskedés benne virágzó, 1801-ben majd fele elégett.

Belfast, vs Antrim Grófs.ban Ulster Irlandiai tart.ban, egy kikötőhellyel Lagau vizénél, a' hol ez Bay de Carrigfergusba folyy (54° 31′ 45″ É. Sz.) 25000 lak. Ezen kikötőhelyet egybefoglalja egy hajókázható mesterséges folyó Lough-Neagddal. Belfast legszembetünőbb kereskedő vs Irlandiában, mellyet legfőképen Glasgowval folytat. Dicsekszik széles útszákkal, szépen épült templomokkal, gyolcsmívházakkal, fonófabrikákkal, és fejértőkkel. Ezeken kívül még üveg, fazekas szerek és czúkor készíttetik. Kihordása főképen gyolcsban, melly eszt.ként 16 millio Yardsra (réfre) felmegy,

Digitized by Google

gabonában, lisztben, disznó, és marha húsban, és vajban áll.

Belfort, falu 700 l. Northumberland Angol Grófságban gyapjuművekkel.

Belfort, vs Lot Francz. oszt. 2280 l.

Belfort, l. Béfort.

Belforte, falu Calabria' tulsó részén Nápoly orsz.ban, nem messze Metramno vizétől.

Belgae p.Britanniai nemzetség tenger mellett Sabrin (The Severn) torkolatjáig elterjedtek; 's Gallia Belgicából származtanak Julius Caesár szerént.

Belgard, erős hely tulsó Pomerániában, Persante, és Leiznitz mellett, Belgard-Polzini kerül.ben 364 ház. 1850 l. posztó, rázsa és kalap csinálmányokkal, földmíveléssel, barom és ló vásárokkal.

Belgeit, Belgique, Belgica, Hollandiai sáncz, Bandai Neira szigetben Asiában, melly a' Nassau erősséget fedezi. Találtatnak itt 100 h. protest. templommal.

Belgern, kis vs Elbe vize mellett Saxoniának Meiseni ker.ben, egy királyi várral 288 h. és 1150 l. Ezen régi vs szőlőmívelést és serfőzést főképen üz.

Belgern, vs Wurzi Megyében Saxoniának Lipsia kerületében.

Belgica, l. Belgeit.

Belgica Gallia, Belgium V. éjszakra az Oceán tenger, nyugotra Sequana és Masrona vizek, keletre Rajna vize között feküdt Caesar idejében a' Batavusoknak földe.

Belgium, Ezen régi Név alatt mindazon Francz. orsz., és Hollandiai tart.nyok közt fekvő részek értetnek, mellyek a' hajdani Burgundiai Német országi kerületből, vagy is az öszveséges Austriai Belgiomból, előbbeni Lüttichi Püspökségből, és Hollandiától elszakasztatott kerületből állottak öszve. Nagysága 676 □ mértföldet tesz, a' lakosoknak száma 3 mill.ra megy, és több jó tulajdonságokkal bir. Folyóvizei számosan vannak, mellyek közt következendők a' nevezetesebbek. Schelde, Maas, Sambre, Lis v. Leie, Dyle, Ourthe, nagy és kis Nethe 's a' t. több mesterségesen készült öszvefoglalt, és hajókázható folyókkal A'klimája mérsékelt, hidegebb még is mint melegebb, és imitt amott nedves, ugy hogy egészen egésségesnek nem lehet mondani. A' tart. lapos, és majdnem egészen egyenes déli, és keleti határain némelly hegyek találtatnak. A' föld szine többnyire agyagos, és kövér, némely helyeken homokos, másutt mocsáros, és némellyeütt kövecses; találtatnak benne némelly puszták-is. Egészen felvévén termékeny tartomány; bővelkedik gabonával, hüveyles vetemények kel, lennel, kenderrel, buzérral, korcsos rezedával, répával, dohánnyal, gyümölccsel, 's a' t. Bora csak egy kis kerületben terem, fa nélkül nem szükölködik, jó rétjei vannak, és jeles marha tenyésztést üz. Vadban, szárnyas állatokban, és halakban fogyatkozást nem szenvednek. Ásvány orsz.ból e' következők: vas, ólom, réz, galmey, büdöskő, kőszén, turfa, só, márvány, jó terméskövek, agyagföld 's a' t. Szorgalmatos, többnyire Fla-

Digitized by Google

mand lakosai, kik különös flamini beszéddel élnek, a' természet' adományait legjobban használják, és minden mesterségeket buzgón, és szórgalommal üznek, 's ugyan ezért az agész tart. jó hasznos, és nevezetes mívházakkal bővelkedik. Az Austriai Belgiom annak előtte Burgundiai országnak egy részét tette, és örökség által utolsó Burgundiai Hercz.röl merész Károlyról 1477 Austriára szállott; ezen kivül Belgiomhoz tartoztak Lüttichi Püspökség, Stablo, és Malmedy Papi tart.nyok is mellyek a' Vestfáliai kerületben voltak, és némelly Hollandiai birtokok. Ezen előszámlált tart. nyok 1795 mind Francz. orsz. hoz kapcsolva következendő osztályokra részeltettek fel: Dyle, Schelde, Lys v. Leie, Jemappes Erdők, Sambre és Maas Ourthe, alsó Maas és mindakét Nethek. Most Hollandiával és Luxemburgi Her.gel az egyesült Belgiomi vagy Niederlandi orsz. teszi. Lásd Niederlandi Königreich.

Belgioposo, jeles, régi, és népes falu mulató kastéllyal, Olonna oszt. Pavia kerületben, Lomb. Velen Kir. Páviától 2 mfdnyire, kelemetes tájékon Pó vize mellett.

Belgique, l. Belgeit.

Belgorod, Bielgorod, az az Fejérváros (50° 55″ É. Sz. 53° 41 K. H.) egy közel fekvő kréta hegytől igy nevezetett. Régi Orosz bir. Kursk oszt. Donez mellett fekvő vs, 1615 többnyire fa házakból 80 kunyhokból 13 templomból, és mintegy 6000 lak.ból áll. Itt találtatnak még 6 viasz fabrikák, és egy kerületben 4 salétromfőző kunyhók.

Belgrád, Nándorfejérvár (44° 50′ 15° É. Sz. 33° 0′, 30″ K. H.) Serviának fővsa Belgrádi Basaságban, Száva vizének Dunába való béfolyásánál 30000 lak.kal. Ez egy vs őrző erőségből, tulajdon, vizi, és rácz vsokból áll. Ezen nagy kereskedést üző vs teszi a' határpontot Ausztria felé.

Belgrád, kis falu Konstantinápoly mellett, hol az előtt a' Követek nyári időt szoktak tölteni, de a' mellyet levegőnek egésségtelensége miatt melly az ott fekvő tónak elmulasztott tisztitásától származott, elhagyni kéntelenítettek. Ezen tájék főképpen kedves a' vadászatra.

Belgrád, falu Illyrikumban, tó kerületben v. Magyar Litorálban, Vinodol kamarai bir. ban 110 h. és 677 l.

Belgrado, kis vs Tagliamento mellett, Passeriano oszt. Lomb. Vel. Kir. egy várral.

Belgrado, kis fóviz Rum-Ili Török tart.ban, melly magát Chartericon fóba önti.

Belhaven, l. Alexandria.

Belice, Bolici, Hypsa nagy fóviz Siciliában val dí Mazarában, melly eredetét Coniglionában veszi, és Selinus omladékinál tengerbe foly.

Belicy, vs Orosz birod. Mohilew Helyt.

Belike, kis vs egy hegyen Vestfaliai Hercz.ben.

Belinquer, kis sziget, az előbbeni Bretagne partjainál Francz. orsz.ban, Ouessant sziget, és száraz föld közt.

Belinsone, Belenzone, l. Bellenz.

Beljoco, mvs Aragoniában,

Digitized by Google

Spanyol orsz. Borja vstól nem meszsze.

Belira, kis fóviz Cataloniában, eredetét veszi Pirenaeus hegyekben, és nem messze Urgeltól Segrebe foly.

Belitz, vs Brandenburgi közép markban, Zauchscheri kerül.ben Niepelitz vize mellett, 274 h. 4760 l. Posztó, és vászon szövésekkel, legtöbb lakosi mindazonáltal földmiveléssel és serfőzéssel táplálják magokat, tüztől gyakran szenvedett.

Bella, alsó Béla, virágzó Magyar Német falu Esztergom Vármegyében, Magyar orsz.ban, Duna mellett, egy szép kastéllyal kertekkel kath. Udvari kápolnával, majorral, egy száraz két kerekre járó malommal, melly 80000 for. került jó juhtenyésztéssel, és szőlőmiveléssel. F. U. G. Szerdahelyi. Kéméndhez 3/4 óra.

Bella, népes, tót falu Túrocz Várm.ben Magyar országban, melynek lakossi többnyire juhtenyészésből táplálják magokat. Hegyeiben medvék, vad disznok, rókák, nyulak, hiúzok, és szarvasok találtatnak.

Bella, nevezetes fóviz Liptó Várm Vág után második, nála sokkal sebesebb, és veszedelmesebb. Az éjszaki völgyekben ered, délre foly, és Liptó Ujvár alatt tiszta vizével a' Vág fóba szakad.

Bellac, (46° 4′ É. Sz. 18° 44′ K.H.) vs Francz. felső Vienne oszt. főhelye, 532 h. 4000 l. borral bövelkedő tájékon, Vincon vizének Gardempébe való befolyásánál.

Bellaguer, vs Catalóniában Spanyolorsz.ban, Segre mellett egy erős várral.

Bell'alliance, (de la) ez az egyesült Belgiomi major, Mont sz. Jeánhoz közel örökké nevezetes lett azon diadalomról, mellyet az egygyesült Britanniai, Prussziai, és Belgyiomi seregek a' Francz. hadon és Napoleonon 1815 eszt. Jun. 18 vettek.

Bella More, l. Fejér tenger.

Bellamoreskoy-Leporie, Leporia Granduicensis, tart. Orosz Lapplandiában fejér tenger mellett.

Bellano, kis vs v. falu Comi tó mellett, Lario oszt. Lomb. Vel. Kir.

Bella Pola, sziget Neapoli tenger öbölben Moreában.

Bellas, falu Estremadura Portugalliai tartományban 100 h. vízcsatornával, és ásvány kúttal.

Bellatincz, népes mvs Szalai Várm. határja sok természet javaival bövelkedik. Lak. kath. többnyire Tótok; a' Stájer orsz. szélén. F. U. Rósa, szép kastéllyal.

Belley, l. Belley.

Belle, l. Bailleul.

Belleben, falu Anhalt-Bernburgi Hercz.ben 100 h. vagynak, és Zeiz várral, Fideicommissiót tesz.

Bellegarde, megerősített hegyen fekvő helys. 600 l. Fr. kel. Pirenaeus oszt. Ezen helyből van szoros általjárás Cataloniába a' hegyek között, melly Col de Pertuisnek neveztetik.

Bellegarde, vs 1000 l. Creuse Francz. oszt.

Bellein, kis nyilt vs Fran. orsz. éjszaki oszt. készitetik itt sok posztó, és esztendőnként őszkor hires vásár tartatik.

Belle-Isle, Calonesus, 47° 17′ 17″ É. Sz. 14° 35′ K. H.) kis, és termékeny Francz. szigetet, kerülete 10 Francz. mfd. fekszik. Gasconiai tengeren

Digitized by Google

geren 4 mfdre Morbihan oszt. partjaitól; lakosainak száma 6000-re megy. Hossza 6, szélessége pedig 2 mfdet tesz, és majd egészen úgy körül vagyon véve meredek köszikláktól, hogy csak 3 helyről hozzá lehet járulni. Egyike ezen 3 helyeknek S. Palaisnak neveztetik, melly egy megerősitetett városka 2500 lak. Kikötő torka jó, kereskedése egyedül szardellében áll.

Belle-Isle, kis szigét északi Amerikában Labrador, és Terreneuve sziget közt, az on tengeröbölnél melly de Belle Islenek hivattatik.

Belle-Isle, lásd Formosa.

Bellelay, az előtt gazdag Praemonstratensis Apátúrság Basel Püspökségben csináltatik itt főképpen jó izü sajt.

Bellenz, Belinzona, (46° 6′ É. Sz. 26° 21 K. H.) az előtt főhelye egy azon nevezetü ország-bíróságnak, melly Uri, Schviz és Untervaldi Kantonokhoz tartozott. Most Tessin Kantonnak Helvetziában egy kis régi módra erősitetett, fallal és tornyokkal körülvétetett fövsa, Tessin és jó szoros általmenetel mellett, vagyon 3 kapuja, és ugyan annyi vára, hol azelőtt a' fennt nevezett 3 Kantonnak kastély mesterei laktak; vagynak mintegy 1200 l. szépen épült, vagyon 1 Káptalan temploma 1 Püspöki temploma S. Péter és Sz. Istvánhoz, külsövsban 2 Barát, és 1 Apácza klastroma egy Gymnasiummal. Itt áltküldö kereskedés föképen üzettetik. 1514. ezen vs sok kárt szenvedett a' kiáradástól.

Belle Peiche, mvs Francz. orsz. ban, Allier vizénél.

Belle Rive, Sabaudiai vár Sardinia orsz.ban, a' Genevai tó partján, e' vstól 1 1/2 mfd.

Belleville, nagy falu Francz. Rhone oszt 390 h. és 2040 l. Saone vizénél, Lyontól nem meszsze.

Belleville les Bains, vs Saone, és Loire Francz. oszt. (46° 37′ É. Sz. 21° 26 K. H.) 2620 l.

Bellevue, mulató kastély Seine vizének partjánál, hol ezen fóba Seve vize ömlik. Seine Francz. osztályb. mellyet Pompadour Grófnénak 15 Lajos épitetett, nevét szép kinézésétől vette.

Bellevue les Bains, (az előtt Bourbon Lancy) kis vs Saone, és Loire Francz. oszt. 130 h. és 2700 l. egy lejtő mellett, nem messze Loiretől, híres föképen meleg ferdőjire nézve.

Belley, Bellay, (45° 45′ 29″ É. Sz. 23° 21′ 4″ K. H.) Ain Francz. oszt. kis fövsa, 380 h. és 4000 l. 2 hegy között gyönyörü tájékon marhatenyésztést üz.

Belley, Bellay, szép vár, Istria, Illyricum tartományában.

Bellich, l. Bellick.

Belligrad, l. Biograd.

Bellingwolde, falu, Francz. volt nyugoti Ems oszt. 145 l.

Bellingwoldi sánczok, sánczépen a' Nyugoti Wolderaue mellett, melly 1593ban ásatott és a' körül fekvő tájékot zsilipjei által vizel boríthatja bé.

Bellovaci, p. hires és igen vitéz Galliai nemzetség, fövsok volt Caesaromagus, Bellovacum máskép, most Beauvais.

Bellovar, (45° 54′ 4″ É. Sz.) szépen épült, és megerősitett vs Horváth orsz.ban Zágráb Várm.ben, Varasdi

Digitized by Google

tezérség alatt, szép nagy Piarista Collegiummal, 1 Postaházzal és 2 Plébaniás templommal. Ezen vs.ban vagyon Kreutzi és Szent GyörgyiGyalogregementnek stábquártélyja.

Bellunese, Ager Bellunensis, ezelőtt különös Treviso megyéhez tartozandó, hegyes, és jó vasbányakkal bövelkedő birtok. 1801-ben Austriához jutott, de 1805 Olaszorsz.hoz kapcsoltatott, és Piavè oszt. adatott.

Belluno, hajdani Bellumum, a' Venetusok'földén. (46° 7′ 46″ É. Sz. 29° 53′ K. H.) Piave osz. fővárosa, Ardo, és Piave vizek közt, Püspöknek széke, és 7400 l. számlál, közelfekvő hegyes tájékokon rézbányák találtatnak: fával, borral, gabonával, és gyümölccsel kereskedik; nevezetes lett 13 Márcziusban 1797. itt történt csatáról: Ezen várostól Victor Ferencz BellunoiMarschal nyerte a'Herczegi nevét.

Bellus, mvs Trencsén Várm. Pukóvtól nem messze, F. U, Königszeg Gróf, lak. kath., mind a' szántás vetésben, mind a' fazekasságban szorgalmatosak. Az Adámi Iróinknak hazája.

Bellwerder, Hamburg városának birtokához tartozandó Elbe vizében fekvő sziget

Bellye, Urodalom és falu Baranya Várm. Moravitza vizénél. Eszékhez egy óra F. U. Ő Királyi Her.sége Albert. Az urodalom hat kerületekre oszlik, 36. helységeket számlál. Az elegyes nagy falu EugeniusHer. várforma kastélyával diszes, jeles épület a' tiszti házis. Lak. kath. és ref. önnön fárájokkal. Földmivelésből, és mesterség üzésből élnek.

Bellye, Jeles uradalom Baranya Várm.ben Magyarorsz.ban Duna, és Dráva mellett 30 és nehány faluból, és mindöszve mintegy 2320 Jobbágyokból áll. Ezen Urodalom könnyebség okáért következendő 6 kerületekre osztatik fel. 1)a'Bellyei kerületre mellyben következendő helyek fekszenek: Bellye Kopács Darócz, Laszkó, Eugeniusdorf, Mitvár és Koha vendég fogadókkal. 2.)Veresmárti kerületre melyben találtatnak: Szöllős, Kő, Sepse, Csusza Veresmárt és Battina. 3)Darási kerületre melyben fekszenek: Darás Marok, Isép, Dallyok, Csidogad vámszedő és vendég fogadó házokkal. 4.) Nyáradi kerületre, mellyben vannak: Nyárad, Mais Szabar, Udvar. 5. Villáni kerületre, Villán, Lippova, Sarok, és Sz. Mártony helyekkel. 6.) Baranyavári ker.tre, mellyben találtatnak: Baranyavár, Monostor, Lucs, Sz. István, Bán, Kisfalu: Busiklicza és Kis Lipovicza vendégfogadókkal, Henye, Haranya, Lipovitza, Latika, és Gösa Jószágokkal. Bellye falu Drávának Dunába való befolyásánál fekszik. Több féle mesterségek, virágzanak ezen helyen és hasznos vidra fogással bír. Itt vagyon a' Praefektusság is hol az uraság Tisztjei laknak. Találtatik itt még kath. ref. templom és Plébánia: Eugenius Sabaudiai Herczeg erőséget épitetett itt: innét csinált ut Eszékre vezet. Végén Eugeniusdorf fekszik nem messze Drávától.

Belm, katolikus Eklésia Schle-

Digitized by Google

dehauseni kant. Osnabrük ker.ben Weser oszt. Vestfáliában 169 h. Azt tartják, hogy Vittekind itten megkereszteltetett.

Belmer, kis tenger Éjszaki Hollandiában az úgy nevezett viz tart.ban, nem messze Mamickedam városkától a' volt Zuyder tó oszt. Egy. Belg. orsz.

Belmonte, kis vs és hegyen épült vár innensö Calabriában, Nápoly orsz.ban, nem messze a' Toscánai tengertöl: innen nem messze jó márvány törettetik.

Belmonte, (37° 58′ É. Sz. 12° 13′ K. H.) Cordova Spanyol tart.ban fekvö vs, 3280 l.

Belo; Timor szigetnek Délirésze, mellyben több kis Királyok uralkodnak, ez vásárhelyét teszi a' rabokkal való kereskedésnek. Lak. pogányok, és vadaknak mondatnak.

Belof-Osero, (fejértó) 6 mfdet hosszán, 4 1/2 szélességén és 106 mfdet kerületében foglaló tó; Nowgorod Orosz Helyt.

Beloi, Mohilew Orosz Helyt. fekvö vs, 2270 l.

Beloleil, Her. Ligne kellemetes kastélya nem meszsze Brüsseltöl.

Belopolje, (51° 5′ É. Sz.) Charkow Orosz Helyt. régi, sánczokkal, és árkokkal körül vétetett vs, Wira, és Kriga mellett, 775 lakóházakkal, 46 portékás boltal, 8 templommal, és több mint 9000 lak. kik többnyire mezei gazdaságból, és serfözésböl élnek.

Belorcq, kis vs Francz. orsz. ban, alsó Pirenaeusok' oszt.

Belorczkoe, Vasmühely Orenburg Orosz Helyt. Belaja mellett, 312 h. és 1640 l.

Belosersk, (60° 1′ 30″ É. Sz. 54° 20′ 25″ K. H.) vs Nowgorod Orosz Helyt. Scheksna mellett 434 többyire fa ház. és 2780 lak. kik halászatot, és kulímázfözést üznek; gabonával és hagymával kereskednek.

Belowodsk, vs Woronesch Orosz Helyt.

Belpech, vs, Aude Francz. oszt. 2070 l.

Belskie, l. Belcz.

Belt, nagy Belt, Balticum Fretum maius, tengerzug, Seeland, és Fünen Daniai szigetek között; a' kis Belt tengerzug, Fünen sziget és Jütlandi partok közt: mind a' kettö által, Német tengerböl Balticumba lehet menni. Hajók mellyek nagy Belten keresztül eveznek, a' vámot Nyborgban Fünen szigetben fizetik, mellyet egy örálló vagy hadi hajó (melly ott vigyázatra tartatik,) szedi, mellyek pedig kis Belten keresztül mennek azok a' vámot Fridericiában Jütlandban leteszik.

Béltek, privilégiált mvs Szathmár Várm. Sándorfa és kis Szokond között, Bagostól 4 óra. F. U. Gróf Károlyi 1131 lak. kath. és Németek többnyire. Földmivelésböl élnek többnyire, és hamuzsir készitésböl.

Beltew, fóviz, Gallicziában, nyugotról éjszak felé foly, Kamionkán felyül Solowinát veszi megában, és evvel Herodwire mellett Bugba ömlik.

Beltiren, kis tatár csorda, Abakan vize mellett, Tomsk Orosz Helyt. kik többnyire marhatenyésztésböl élnek.

Beltrum, falu, felsö Yssel volt Francz. oszt. 1320 l.

Belturbet, falu Cavan, Irlan-

Digitized by Google

diai Grófságban, Ulster tartban, Erne mellett, egy kis kikötőhellyel.

Beludsche, nagy Arabiai nemzetség, Kerman nyugoti Persia tart.ban, nem messze Jask fokától, melly szembetünő hajókázást, és kereskedést üz.

Beluez, vs Dordogne Francz. oszt, 415 h. és 3000 l.

Belum, mvs és kikötő Bremai H.ben, Ose vizének Elbe vizébe folyásánál.

Belum, Behlum; falu Vestfáliában, a' volt alsó Elbe oszt. Oste vizének Albisbe való befolyásánál. Hajók szoknak itten vasmacskákat vetni, hogy ha Albison szélvész támad.

Belurdag, v. Ködbérczek, elsőbb Indiában Bucharia' határa mellett, mellytől nyugotra Handukesch, dél-kelet felé pedig Kantel megy.

Belus, Belussa. mvs Trencsin Várm.ben Magyarorsz.ban, Vág mellett: sok Nemesek lakják: Königszeg Grófnak birtokához tartozik, kinek itt kastélya, majorja, és jó készítetett vendég fogadója vagyon. Lakosi azelőtt virágzó állapotban voltak, most pedig mesterségekből, főképpen pedig fazékcsinálásból élnek, vagyon téglaégető kemenczéje, és szabadsága sert főzni: A' házak kicsinyek, fából, agyaggal bémeszeltetve, és szalmával takarva; esztendőnként, 5 vásárok tartatnak, mellyeken marha is adattatik el. Plébániás temploma Sz. Ersébetnek szenteltetett: vagyon itt egy ferdő: lak. kath.

Belus, 1) folyó Palaestinában, Ptolomaistól 2 stad. középtengerbe szakad 2) hegy Syriában Plinius szerént.

Belutheh, ragadozó, sátorozó nemzetség Persia határán, Candar tart.ban nagy Mogul orsz.ban lakozó.

Belutek, rabló népnek neme, kik sátorokban Asiában Indusvéznek nyugoti részén laknak.

Belvedere, Olasz szó melly oly helyet, vagy épületet tesz, melly szép tekéntettel bír, közönséges beszédben körüllátásnak, tökélletesebb Irásban pedig szép kilátásnak nevezhetjük.

Belvedere, kerület Moreában, melly Elis, és Messenia országokat foglal magában. Itt vagyon

Belvedere, Alea, Elis, vska kelemetes tekéntettel, Peneus, most Pennea vize mellett.

Belvedere, Császári pompás Palota, Rennwege Bécsi külső vsban, melly azelőtt hires Eugen Savoji Herczhez tartozott, most találtatik itt egy jeles Császári képgyüjtemény.

Belvedere, kis mulató kastély selyem fábrikával, Caserta mellett, Terra di Lavoroban, Nápoly orsz.

Belvedere, Herczegi mulató kastély kerttel, és vadászházzal, fél óranyira Weimartól Thuringiában.

Belver, mvs Tejó vizénél, Estremedurában, Spanyol orsz.ban.

Belvoir-Castle, mulató kastély, Lincoln Angol tart.ban, Rutland Herczeg' birt.ban, egy meredek hegyen, mellyet több mfdről láthatni, fekszik.

Belz, l. Belcz.

Belzelingen, kis vs, Helvetziában, Uri Kantonban 1/2 mfdnyire Altorftól.

Belzice, kis vs. Varsói volt

Digitized by Google

Lublin oszt. 4 mfdnyire Lublintól, 1 Ref. templommal.

Belzig, vs Saxoniában, Vittembergi kerületben 248 h. 1800 l. és egy Superintendenséggel; serfőzést, és komlótermesztést üz.

Bembe, nevezetes tart., Benguela országban, alsó Guineában, Matamba, Oako, alsó Benguela, és belső Schaggai tart.nyok közt: nagysága 1000 négyszegü mfdet tesz: vagyon marhatenyésztése, és számos vada. Lak. többnyire durvák, vadak, felette babonások, és jó katonák. Fegyvereik állanak, buzogányból, rövid, és hajító dárdából. Az egész tart. felső, és alsó Bembere osztatik, főhelye Kuengo.

Bembina, Bembinos, görög vs Argolisban, Nemeához nem mezzsze.

Bemnasir, Kermasin, vs Kerman tart.ban Persiában. Porczellánforma edényivel nagy kereskedést üz.

Bemster, vagy Beemster, kelemetes tájék Zuydertó tart.ban Egy. Belgyiomban 7794. holdföldből egyenes csatornákból Ypern alleekből, 1 templomból, és 2300 l. áll.

Bena, Beccabena orsz. Nigritiában, tulajdon Királya vagyon. Sausos nevü lakosi még pogányok.

Bena, Bene, vs, és vár Szardinia orsz.ban Montferrati oszt. 5000 l.

Benadky, Benatek, mvs 111 h. 800 l. és várral, Bunzlaui kerületben Cseh orsz. ban, Iser vagy Gizera mellett, hol Ticho de Brache tartózkodott, midön irigység által Daniából kiüzettetett volna.

Benaguazil, (30° 39′ É. Sz. 16° 14′ K. H.) vs. Valencia Spanyol tart.ban 3150 l.

Benar, Capodi Benar, Provence Francz. tart.ban fekvő fok, melly 3 fertály mfdnyire középtengerbe ereszkedik.

Benaral, (40° 16′ É. Sz. 16° 32′ K. H.) vs Valencia Spanyol tart.ban 2250 l.

Benares, Venares, Bhanares, nagy tart. innensö Indiában éjszaki, és keleti része az elöbbeni Allahabad tart.nak 2 millió l. Az előtt független Herczege vagy Rajája volt, de 1781-ben Angol keleti Indiai kereskedő társaságnak birtoka alá jutott, és Bengali elölülés alá tartozik. Ez szép, egészen nyugotról keletre folyó vizekkel tele, termékeny, és sok tekéntetekre nézve gazdag és igen becses tart. Bahar, és Aud tart.nyok közt fekszik. Nyilt fövsa

Benares, (25° 14′ É. Sz. 105° 47′ K. H.) egy a' legnagyobb, és legrégiebb Indiai vsok közül, Ganges vizének nyugoti partján. Szoros utszáji, nagy köházai, mellyek többnyire függőfolyosók által egyesitetnek, sok ispitályai és egynehány mecsetjei vagynak. Pagodáji közt az, melly Visz-Vischarnak hivattatik, Hinduiak előtt legszentebb, ez a' vándorlóktól gyakran meg látogattatik. Az itt lévő Akademia, mellynek régi csillagvisgáló tornya is vagyon, valódi széke a' Bramini tudománynak. Találtatnak itt számos kézimívek esméretes Schawl, arany, ezüst, és más matériákból, 8 indigofabrika, jeles kereskedés gyémántokkal, és más drágakövekkel, mellyek Bundelkundból ide

Digitized by Google

hozatnak.

Benatek, l. Benadky.

Benauges, Benagues, Benalgiae, bizonyos birlom az elöbbeni Gujenne tart.ban, Garonne vize mellettFrancz. orsz.ban, mellynek Cadillac falu a' főhelye, most Gironde oszt tartozik.

Benavarre, völgy és kis vs, egy váracskával, Catalonia határai mellett, Aragoniában. Ez Ribagorsa Grófságnak fővárosa. 2000 l.

Benavente, kis vs egy váracskával, Esla vize mellett, Valladolid Spanyol tart.ban 2230 l.

Benavente, vs, Alemtejo Portugalliai tart.ban, Tejo mellett, 631 h. és 2100 l.

Benbecula, (56° 20′ 45″ É. Sz.) egy a' Hebridi szigetek közül, melly South Uist szigetnekEklesiájához taztozik több tavakkal, és ékes zöld rétekkel bír.

Bencola, l. Benkulen.

Bencsek, falu Temes vármegyében, Magyarorsz.ban, erdőség közt egy völgyben. Lak. Németek, és Oláhok, kik marha, és fakereskedésből, és több fából való, házhoz, és gazdasághoz szükséges eszközöknek készítéséből élnek. Oláhoknak vagyon itt Görög nem egyesült templomjok, és Plébániájok.

Benczien, Bentschen, Zbonszyn, vs Posen Varsói oszt. Obra mellett, 1060 l. és posztófabrikával.

Benda, Török vs Macedoniában, egy Püspökkel melly Durazzo alá tartozik.

Bender, Moldvai nyelven Tigino (46° 50′ 32″ É. Sz. 47° 16′ K. H.) erős török vs Moldva orsz.ban. Dniester mellett, 20000 l. kik Örmény yekből, Moldvaiakból, Zsidókból 's a' t. állanak, széke egy Basának, kereskedést űz.

Bender-Abbassi, Gomron (27° É. Sz. 75° K. H.) nagy vs Laristan nyugoti Persiának tart.ban, melly legjobb kikötő hellyel bír egész Persiában, ésaz indiai portékáknak rakodó helyét teszi.

Bender-Abusch, l. Abuschär.

Bendermassing, l. Banjermassing.

Bender-Rick, kereskedő vs, Persiai tengeröbölnek éjszakkeleti partján, egy Arabiai Schech' birt.ban.

Bendesdorf, Sz. Benedek, falu Erdély országban Fejér Várm.ben, Magyarok tart. nyában, Maros vize mellett, táplál 136 Magyar, és Oláh familiákat; vagyon ref. és görög temploma, és jó szőlőhegye.

Bendimir, Bend-Emir, fóviz Persiának Fars nevű tart. nyában, melly Schiras előtt folyik, és Bengali tengeröbölbe ömlik.

Bendscher, l. Banjermassing.

Bendschin, l. Benisih.

Bene, l. Bena.

Benediktbaiern, az előtt nagyon gazdag Benediktinus Apátúrság Bajor orsz.ban, mesterséges üveg fabrikával, melly szép üveg pillangókat készit, és más üvegeket is olly tisztán élesiti, hogy ennél jobbat Angol országból sem kapunk.

Benehassein, Benihassan, falú közép Aegyiptomban Nilus mellett, mellytől nem messze találtatik 80 barlang, 1 hegyen, 2 emelettel, álatformákkal, és más hieroglyficus felülirásokkal. —

Beneschau, jobbágy vs, 225 ház. Cseh orsz.ban Berauni ker.ben szép térséges

Digitized by Google

kath. templommal. Lakosi közönséges vsi mesterségeket, és középszerü földmivelést üznek.

Beneschau, szabad mvs, Cseh orsz.ban Budweiszi kerületben, 150 ház. és pompás kath. templommal. Eleteket közönséges vsi mesterségekkel, fonással, jól rendelt földmiveléssel és serfőzéssel táplálják.

Beneschau, Beneschow, nyílt vska egy várral, Oppa mellett, Troppaui Her.ségben, felső Sileziában, Burkus orsz. részében; vidékében régi ezüstbánya találtatik.

Benesech, l. Bahnese.

Benesuef, Benisuaif, Hermopolis, Kaschefság, közép Egyiptomban, Nilus nyugoti részén, hasonló nevü főhellyel, melly egy kis, és kellemetesen fekvő város, Nilus bal partján, termékeny tájékon: készítetnek itt durva szönyegek.

Benet, vs, Vendée oszt. Fr. orsz.ban 2000 lak.

Benevento, Her.ség, Principato Oltra környékében, Nápoly orsz.ban, 1053 eszt.től fogva Pápa birtokaiban volt. De Napoleon Császár azt mint Fr. orsz. koronájától kölcsönözött jószágot Károly Móritz Talleyrandnak, mint Vice Nagy Választó Úrnak ajándékozta, most ismét a' Bécsi Congressus által vissza adatott régi Urának a' P. Pápának. Ez kicsiny, de felette termékeny tartomány, melly 20.000 nagyon szorgalmatos lak. számlál. Fővsán kivül 2 mvst és 5 falút foglal magában.

Benevento, (40° 6′ É. Sz. 32° 27′ K. H.), fellebb említett Her.ségnek régi Beneventum Fővsa, Nápolytól 6 1/2 mfdnyire északkeletfelé fekszik, egy lejtőnél, Calore és Sabato vizeknek öszvefolyásánál, 14.000 lak.kal. Érseknek lakhelye, ennek egy izetlen módon épített káptolom templomán kivül még 2 collegiát, 7 plébániás templomi, és Conservatoriuma itten vagyon. Útszáji keskenyek, házai rosszak és kicsinyek, de annál szebbek a' hídjai. Nevezetes itt főképen a' márvány kapu, melly Porta aurea nevezet alatt esméretes, szembetünő kereskedése vegyon, ez kiváltképpen 3 héti és 3 országos vásárok idején, különösen pedig gabonával üzettetik. Vám-jövedelme eddig esztendönként 16.000 Nápolyi aranyokra ment.

Benevis, legnagyobb hegy Skocziában, és az egész Nagy Britanniában 4370 lábnyi magasságu, mellynek teteje örökös hóval fedeztetik.

Benfeld, Benevelden, vs Fr. orsz.ban alsó Rhenus oszt. 1.220 lak. Ill mellett.

Bengália v. ***Kalkutta***, egy a' 4 Angol Keleti Indiai kereskedő társaságnak Praesidenségei közzül, Tibettől Garrau hegyek által választatik el, Ganges, és Burremputer vizek által hasíttatik. Nagysága 9.439 □ mfdre megy, és több mint 21 milliom lak. táplál. Tartományai részént közvetetlenül, részént közvetve az Angolokhoz tartoznak. Közvetetlenül e' következendők: Bengala, és Behar tart., egy része Orissa tart.nak, Benares tart., Auhd tart.nak része, Agra birtok, és Tipra tart. Közbenvetve pedig Auhd

Digitized by Google

tart.nak a' többi része, a' Rohillás Her.ségek: Furruchabad, és Brampor, Dehli vs az ő birtokával. Ezen Praesidenséghez 1784-től tartoznak még Wales Herczeg', és Andaman' szigetei is. Ezen Praesidenségnek Generál Helytartója, kinek hatalma alatt az egész polgári és hadi állapot vagyon, majd mint egy Király uralkodik, és egyszersmind a' többi Britanniai Helytartókra az egész Indiában, kik máskép az ő Praesidenségéhez nem tartoznak, fővigyázása vagyon.

Bengália, nagy hasonló nevű Britanniai Praesidenséghez tartozó tartomány innensö Indiában, melly Indiai tenger, Assam, Butani hegyek, és Bahar, és Orissa tart.nyok által határoztatik. Nyugotról keletre 70 geogr. mfd. a' hossza, és délről északra 80 mfd a' széle. Az egész térsége több mint 4,062 német □ mfdet foglal. Lakosinak száma 11 millióra megy. Északon, és Keleten hegyes, Déli részén lapos, 's Ganges ágai köztt, mellytől hasíttatik mocsáros, hajózható vizekkel és csatornákkal gazdag, felette termékeny, és általjában leggazdagabb, legvirágzóbb, és legnépesebb része az egész keleti Indiának, mellyet hegyek, kietlen puszták és vizek az ellenséges döhösségtől oltalmaznak. Fő termései ezen tartománynak e' következendők: riskása, selyem, viasz, mézga, indigo, bors, pamut, czukornád, szantalfa, és gummi. Barom föképpen pedig szarvasmarha és juhtenyésztés nagyon üzettetik. Lovaknak csekély a' száma, de a' szárnyas állatoknak, vadaknak, elefántoknak és halaknak nagy bősége vagyon. Ásványokból föképpen: olvasztósó, só, salétrom, vas, és drága kövek, kiváltképen gyémántok találtatnak; kézimivekben különösen selyem és pamut materiák készítetnek: csináltatik itt még fakérgekből csinos és tartós, külömbféle színü matéria, melly a' mi gazeinkhez hasonlít, és föképen ágykárpitokra használtatik. Ritkább a' muselin neme, melly Jamdaninak neveztetik, és arany, ezüst és selyem virágokkal varattatik ki. Vízeinek partjain nagy és gazdag helységek találtatnak. Ezen tart.nak, és az egész Britanniai keleti Indiának fővsa Kalkuta, l. Kalkuta és Keleti v. Ost-India.

Bengali tengeröböl, Sinus Gangeticus, nagy tengeröböl, Asiában, Indiai tengeren, melly Bengala ország.tól nevezetét vette, és mind a' két félsziget köztt Gangesen innen és túl terjed; igen gyakor az itt való hajókázás.

Bengayi Szigetek, így neveztetnek 11 kis szigetek, Celebes' keleti partjánál, mellytől keskeny tengerzug által választatnak el. Urok ezen szigeteknek a'Betoni Sultán, a' Franczióknak (ezelött Hollandusoknak) fát és rabszolgákat adnak.

Bengazi, vs, Tripolisban Északi Afrikában halakkal bövelkedő kikötöhellyel, mellyből gyapjú, de csak

Digitized by Google

kis hajókon, mivel csekély a' bémenetele hordatik ki.

Bengebres, vándorló, és Karavánokat fosztogató nemzetség Arabiában.

Bengo, Benga, és Sinso, termékeny tart. Angola orsz.ban alsó Guineában tenger mellett, 8 keresztény templomokat számlál. Fővsa a' hason nevű viznek torkolatjánál fekszik.

Benguela, Bankella, ország alsó Guineában tenger mellett. Keletről belső Schaggaerek tart.nnyal, Délről pedig majd nem egészen esméretlen nyugoti Kafreriának tart.nyaival határos. Hossza Északról, Délre 100, széle mint egy 80 geogr. mfdre megy, és mindöszve közel 5000 négyszegű mfdet tesz. Föld szine partok mellett lapos, egyenes, alacsony, belől pedig emelkedik mindég, egészen 2 magos, hóval fedezett bérczekig, mellyeket hó, és hideg hegyeknek neveznek. Folyóvizei: Longo, Nika, Guboroo, Kunem, 's t. m. Termései: ezüst, réz, sas, kősó, alsó Guineának tulajdon növevényei, és álatjai, föképpen elefántok, szép agyarokkal, szarvorúk, zebrák, oroszlányok, parduczok, majmok, vad ökrök, és vad juhok, szárnyas állatok, halak, és partoknál Zimbis csigahéjak. Lakosi eredetiképen fekete szerecsenyek, Kongoi törzsökből, felette durvák, ostobák, henyék, és babonás bálványimádók, és pogányok, kik magokat környülmetszik, egy része még is keresztény hitre tért. Az egész tart. felső vagy északi, és alsó vagy déli Benguelara, mellyek között Gubororo víz határt csinál, osztatik. Amahoz 9 következendő tart.tartoznak: Benguela szorosabb értelemben, Lubolo, Sumbi, Scella, Oako, Kabezzo, mellyek Portugalliai Fővigyázás alatt vannak; Rimba, Tamba, és Bembe, mellyek egészen függetlenek. Az alsó Benguela még nagyon kevesé esméretes.

Benguela, (szorosabb értelemben) part mellett fekszik, felső Benguelának déli részén, termékeny, de rosszúl mívelt. Fővsa San Felipe de Benguela.

Ben-Hinnon, (keserv völgy), Jerusalemtől dél - keletre esett a' falakon kivül Jos. 15,8.18,16. Itt áldoztattak Molochnak a' gyermekek.

Beniakoni, vs Litvániában Orosz Lengyel orsz.ban.

Benjamin Trib., ezen Izrael nemzetség Juda és Jósef között feküdt, északra Jerikó északi részével, délre Bethellel, nyugotra Kirjath Jeazimmal, keletre a' sós tengerrel határoztatott. Ebben esett Jerusalem, Jerico, Bethel, 's a' t.

Beniarox, Algier orsz.hoz tartozó ker. Afrikában, azon nevű várossal Telensin tart.ban.

Benibacul, vs Fez orsz.ban, az Afrikai Barbariában, Chaus tart.ban.

Benibassara, nagy tart. Bilédulgerid orsz.ban Afrikában, Atlas hegyén északra.

Benicarlo, (40° 21′ É. Sz. 16° 59′ K. H.), vs Spanyol országban, Valenczia' tart. közép tengernél, 5.860 lak. borral úz kereskedést.

Benicuazeval, hegy Fez orsz. ban Afrikában, Errif tart.

Digitized by Google

ban, mellyen Guazeval vsa fekszik, teteje szint olly tüz okádó, mint Aethnáé.

Benidorm, (38° 45′ É. Sz. 16° 44′ K. H.), vs Spanyol orsz. Valenczia' tart. 2.400 lak.

Beniganim, (39° 2′ E. Sz. 16° 19′ K. H.), vs Spanyol orsz. Valenczia' tart. 3.600 lak.

Benigebara, l. Beni Guarid.

Benigheim, Benningen, város Würtemberg orsz.ban, Neckár vizétől nem messze, Zabergaui ker.ben.

Beni-Guarid, része az Atlas hegynek Barka tartom.ban Barbariában, mellyet egy szabadságszerető és vitéz nép lakja.

Benigumi, tart. Biledulgerid orsz.ban Afrikában, melly déli része a' Segelmessei oszt.nak.

Benihasan, nagy tart. Fez orsz.ban, Északi Afrikában, Atlanti tenger mellett gyapjura nézve gazdag, kereskedést üz. Főhelye Sala.

Benihassan, l. Benehassein.

Benimager, hegyek Marakko orsz.ban Afrikában, Ducala tart.ban.

Benimaraz, hegyek Fez orsz. ban, az Afrikai Barbariában, Habata tart.ban.

Benin, orsz. felső Guineában, mellytől az egész tájék Fidachtól Loangoig neveztetik. Lakosi jó, vídám, nyájas és becsületes, de kevesé pallérozott Szerecsenek, kik földmivelést, marhatenyésztést, külömbféle kézimesterségeket, és kereskedést üznek, de a' mellett nem nagyon szorgalmatosak. Ők balványozók országok hasonló nevü folyóviz mellett fekszik, mellynek torkolatja 2 mfdnyi szélességü. Ez egy szép, termékeny, és jó népes tart., belsejében több mocsárok találhatnak; terem benne, indigo, pamut, riskása, ananász, elefántok, majmok, 's a' t. Egy hatalmas Király uralkodik benne, 's ez egyszersmind több szomszéd tartományoknak fő Ura, a' Királyi lakását

Beninben, az egész tart. fővsában tartja, ez nagy, jeles és ékes vs, mellynek kerülete 3 mfdet foglal, hosszú és széles útszákkal, és tágas házakkal, mellyek agyagból épitve, és kákával, szalmával, és pléhel fedve vannak, a' Király' palotája felette bő. Lakosi kereskedést üznek pamuttal, elefántcsontokkal, 's több ef.

Benisch, Bendschin, (49° 58′ É. Sz.), nyílt municipális és bányavs Austriai Sileziában, Jaegerndorfi Her. ségben, Troppaui ker.ben Czizinie víz mellett, rendbe szedett Tanácscsal, kath. Plébániával, Troppauhoz tartozandóVámszedővel. 362 ház. 2.121 lak. 3 vízmalommal, és 1 téglaégetővel. Lakosi mérsékelt földmivelésből, fonál, és vászonkereskedésből élnek.

Benismaf, l. Benesuef.

Benith, falú, Gusurati félszigeten, keleti Indiában híres, Braminiszentséggel, nagy templommal, melly esztendőnként számos vándorlóktól láttagattatik.

Benkendorf, klastrom Würtenberg orsz. Stuttgardtól 3 óra, egy mvssal, és alsóbb klastrom-oskolával.

Benkulen, Angliához tartozó birtok, Redschang és Battas tart.nyokban, Sumatra szigetén, melly 350 □ mfdnyi nagy, egy különös Praesidenséget tész, és Malborough erösségi helytartóság-

Digitized by Google

ra, Natal és Tappanuli Kormányszékekre osztatik. A' vár, melly a' Helytartó, és Britanniai Kereskedés széke nem messze Benkulen Malayi vstól fekszik, rendetlenül vagyon épitve, és mintegy 1.500 lak. számlál.

Benlarens, 3.554 lábnyi magasságú hegy Angliában.

Benlomond, 3.262 lábnyi magasságú hegy Angliában.

Benndorf, falú, a' volt Vestfália Kir. Hallei ker.ben, Saale oszt.

Bennekenstein, nyílt vs, és Kanton főhelye Nordhausen ker.ben, Harz oszt. Vestfália Kir., 1 templommal, 356 ház. és 2.197 lak. kik földmivelésből, marhatenyésztésből, serfözésből, és szekerezésből élnek, és többféle faportékákot készítenek. Környékén vaserczkő agyag, melly olvasztó tégelyre használtatik, a' vs mellett pedig egy vasbánya találtatik.

Benningen, kis vs Thuringiában, Helm vizénél, Mansfeldi határon.

Bennington, Grófs. Északi Amerikában, Vermont Szabad Státusban, 30 négyszegü mfd a' nagysága, 15.000 lak. Fövsa

Bennington, Vallonscok mellett 4.000 lak. gyolcs fabrikával, és vashámorral.

Bennisch, l. Bersche.

Bennstedt, Plébániás falú, és főhely hasonló nevezetü kantonban, Saale vizénél, Hallei ker.ben, Burkus országban, 1 tisztséggel, 59 házzal, és 366 emberrel. Ásattatik itt fejér agyag, mellyet formákra Porczellán fabrikákban használják, még egy Préssajtó is találtatik itten.

Benrath, mulatókastély, Bergi nagy Her.ségben Düsseldorftól 2 óra járás.

Bensberg, Bensburg helység Bergi nagy Her.ségben egy vadászvárral, melly valaha ékes festésekkel diszeskedett.

Bensche, Benschin vs Austriai Sileziában Jägerndorfi Her.ben.

Bense v. ***Bance***, sziget, Sierra-Leona partoknál, felső Guineában, St. Georgenbayon felül, helye a' Britanniai rabszolga kereskedésnek; levegője egésségtelen.

Bensen, l. Beneschau.

Bensheim, vs, Starkenburg Her.ségben, Hassiában a' hegyi úton, 450 ház. és 3.090 lak.

Bentheim, Grófs., Vechte fónál, Bergi nagy Herczeg fő birodalma alatt, 20 □ mfd. nagyságú, 24.000 lak. Főhelye

Bentheim, (52° 18′ 32″ É. Sz. 24° 47′ 45″ K. H.), mvs, 298 ház. 1.370 lak. Grófi Residentziával, és egésséges kúttal.

Bentivoglio, erős vár, Reno oszt. Pápa bir.ban.

Bentot, falú, Ceilan sziget partjainál, Déli Asiában, hol legjobb osztreacsigák fogattatnak.

Bentow, vs, a' volt Varsói, Her.ségnek Varsói osztályb. 310 lak.

Benvorleih, 3.300 lábnyi magasságú hegy Angliában.

enye, (Erdő), mvs Zemplin Várm.ben, felső Magyarorsz.ban, Abauj Várm. határán kath. és ref. Magyar lakosokkal, kik szőlőmivelést üznek, Szirmai Ádám Úr majórságával. Vagyon itt egy kath. és ref. templom, topászkő, kár-

Digitized by Google

niol; kövéválttakkal, Liszkához 3/4 óra.

Benzhausen, nagy folyóviz és birtok, 5 órányi járásra Schleusingentől, Hennebergi Grófs.ban 234 ház. Saxoniai fő hatalom alatt van.

Benzin, vs, a' volt Varsói Nagy Herczegségben.

Beodra, mvs, Torontál Várm. Nagy Becskereki járásban, Basahid és Kazlova között. F. Ú. Karácsonyi és más nemes fam. Postahely. Lakosi többnyire Ráczok, kat. és óhitűek, jó termékeny földdel.

Bequiere, l. Abukir.

Bera, vs Palaestinában, Geduztól 8 mfd. északra.

Berar, tart. Moratták országában, innenső Indiában délnyngot felé Bengaliától, és északnyugot felé Dekantól, Baingoga, és Mabanada vizek mellett, klimája keveset nedves, és gyakran felhös; részént hegyes, részént pedig völgyes, általjában középszerűen termékeny; vagynak mindazonáltal sovány vidékjei is, főképpen a' tartomány belsejében. Termései: czukor, riskása, mák, 's a' t. A' Rajáhnak (Herczeg) Peschvah alatt lévőnek 35. millió Rupiákra felmegyen a' jövedelme, és 60 oooből álló lovas, és gyalog serege vagyon. Fővsa Nagpur.

Beraun, Bern, Slawoszow, hasonló nevű ker. Cseh orsz. ban fővsa, Litawkának, Beraunba való béfolyásánál, helyesen épitetett, vagyon mintegy 250 többnyire köházá. Lakosi többféle szép cserép edényt készítenek, egy szép Dékán templommal és póstaházzal.

Beraun, halakkal bővelkedő fóviz, Cseh orsz.ban, Berauni ker.ben; eredetét veszi Pilseni ker. erdejiben, Litawke vízzel eggyesül, és elhagyván eddigvaló Miesz nevét, Königsáálnál Moldvába folyik.

Berauni ker. (Beraunsko), Cseh országban, Moldva vizének mind a' két partjain, Rakoniczi, Kaurzimmeri, Tábori, Prachini, és Pilseni ker.tek között, temékeny földszínnel, és nagyon erdős hegységgel, (Brdy), mellyben főképen magát Trzemoschna hegy különbözteti. Terméseiːvas, márvány, fa, gabona, és hal. Lakosi bányászságot, és juh tenyésztést üznek. Találtatik itt több vashámor, posztó, és más matériák'mive, és festése. Az egész ker. 10 várost, 23 mvst, 80 uraságjószágokat, 1 227 falut, 784 magános lakóhelyeket, és 109.400 lakosokat, kik, mind Cseh nyelven beszélnek, foglal magában.

Berber, l. Bilber.

Berber v. *Breber*, ezen név alatt értik a' Maurusok, a' Kabyleneket Barbáriának lakosit, kik igazi maradéki, a' régi eszaki Afrikánusoknak, ezek midön, Rómaiak, Vandalusok, Arabsok, és Törökök, ezen tartományt meghódították, hegyek között oltalom helyeket találtak, tőlök Barbária vagy Baerbaeria nevét vette.

Berbice, Berbiche, fóviz, Déli Amerikában, Fr. Guineában, melly Atlanti tengerbe folyik. Ezen víz' hosszában vagynak a' Hollandusok' újüléseik, mellyek

Digitized by Google

kis erőségek, főképen pedig Nassau erőség által oltalmaztatnak. A' kereskedése csokoladéban, kávéban, czukorban, dohányban, pamutban, és Orleanban áll. Főhelye Új Amsterdám. Ezen Újüléseknek birtokába 1804-ben jöttek a' Hollandusok.

Berbir v. *Török Gradiska*, erőség és vs 150 ház. Török Horvát orsz.ban, Verbasnak, Szávába való befolyásánál.

Berbuda, l. Barbuda.

Berchheim, Berchem, kis vs Erft vize mellett Ruhr Fr. oszt.

Berching, Barching, kis vs, Sultz vize mellett Bajor országban, felső Duna kerületben szép völgyben, több mesteremberek lakják, az előtt virágzó borkereskedést üzött.

Berchtesgaden, Berchtolsgaden, Her.ség Bajor orsz.ban 12 □ mfd. és 9.000 lak. egészen hegyes. Lakosi sok fa és csont szerszámokat csinálnak, és egy részről a' tart. fő terméséből, sóból, melly főzettetik, és az orsz. ban szét hordatik, élnek. Berchtesgaden most része a' Salczachi ker.nek hol vagyon

Berchtesgaden, (47° 39′ 29″ É. Sz. 28° 53′ 45″ K. H.), mvs, Achen mellett, 3.000 lak. Fürstenstein várral, és szép templommal, tartományi törvényszékkel és egy számtartóval.

Bercy, vs, Fr. orsz.ban, Seine oszt. czicz, gálicz, czukor, és bör fabrikával.

Berczel, nagy, magyar falú, Magyar orsz. Nógrád Várm. Szanda várának omladéki mellett, nagy várral, mellynek négy bástyája vagyon, és jeles szőlőmiveléssel. Rétsághoz 3 óra.

Berdarka, tót falú, Magyar ország Gömör Várm.ben, Dobschau és Csetnek mellett. Nagyobb része lakosinak, szükölködő környülállásokban él, úgy hogy már példa beszédben jött, azt kinek csekély élelmet kivánunk, Berdarkai tanitómesternek lenni kivánjuk. Találtatnak itt még is jó gazdák, kik búza kereskedés által pénzt szereznek. Rosnyótól 6 óra.

Berdechir, Kietachir, fövs, Kerman tartom.ban Persiában.

Berdiczow, vs, Orosz bir., Kiew Helyt. 447 h. 2 680 lak. és egy Karmelíta klastrommal, hol egy csudálatos Mária képe találtatik, mellyet XIV. Benedek Pápa nemes arany koronával tisztelt meg.

Berdis, l. Bardis.

Berdoa, nagy, puszta tart. Afrikában, Saharai pusztában, keletre Fessantól, nagyon száraz, Fessanusok útjokat Burnuba ezen pusztán által veszik. Jobb részében 3 vár, és mintegy 6 falú találtatik, de mellyek ritkán látogattatnak meg, mivel az úttól távol fekszenek.

Berdó, nehány házokkal rakott meredek hegy Horváth orsz. Száván innen Zágráb Várm. a' Károlyvári Úton Fuccinehez 1 óra. F. U. a' Kir. Kamara. 2.) Hegy ott Varasd Várm. Zaurichhoz 1/4 óra.

Berdschin, l. Berschc.

Berdskoi-Ostrog, l. Kolywan.

Bereczyntus, hegy Phrygiában Sangarus vizénél, melly Cybelének volt szentelve.

Bereg Várm., fekszik Tiszán

Digitized by Google

innen keletre Marmaros és Ugocsa, délre Szathmár, nyugotra Zemplén és Ungvár Vármegyék között, éjszakra kiterjed egész a' Kárpát hegyekig, mellyek által Gallicziától elválasztatik. Nagysága 67 □ mfd.; hossza mintegy 10, szélessége 5—6 mfd. Felsőbb része hegyes völgyes, alsó egyenes; földe termékeny és gazdag. Hegyei számosak, bányákkal, erdőkkel, szőlőkkel szolgálnak; köztök legnevezetesebb Berzava. Fóji közt első Latorcza. Találtatnak benne minden épületre, és tüzre való fák, gyémantok; erdei vadak, halak, rákok, és tekenős békák böven. Marha és ló tenyésztetése jeles, gabona, bor, len, gyümölcse, kukoricza termesztése bő, 7 mvsokat, 267 falúkat, 7 pusztákat számlál. Portája 35. A' Szathmári és Munkácsi Püspöki megyékhez tartozik. Népessége 82.447.

Bereg, privilegiált, Munkácsi Uradalomhoz tartozó mvs Bereg Várm. Felvidéki járásban, régi, dült várral, mellytől a' Várm. nevét vette, Borsow vizénél, Beregszáztól 2 óra. Remetéhez közel. Magyar lakosi csak nem mind reform. F. U. G. Schönborn.

Beregszász, priv. Munkácsi Uradalomhoz tartozó mvs Bereg Várm. Tiszaháti járásban, Vérke vizénél, Munkácstól 12 óra. Várm. Gyülésével, jó bor termesztéssel, és malomkő készítéssel híres. Aranybányája félbe hagyatott. Elegyes lakosi Katholikusok, Oroszok és ref. tulajdon templomokkal. F. U. külömbféle familiák.

Berekutsza, falú, Temes Várm. ben Magyar orsz.ban, Oláh lakosokkal, kik marha és méhtenyésztést üznek, és jó rétekkel bírnak. Dentához 1 óra F. U. a' Kir. Kamara.

Bere-Rezis, kis vs Dorset, Angliai Grófs.ban.

Berend, kis vs, innen nevezett ker.ben nyugoti Porosz orsz.ban.

Berenes, Podbranczi, jó tót falú Nyitra Várm. Szobotist mellett, Nyitra vizénél, és vsához 2 óra. Hajdan nagy és népes helység volt, és hogy erősége is volt a' Nyitra vize mellett lévő omladékok bizonyítják. F. U. a' Nyitrai Káptalan. Lakosi kat. Földmivelésből élnek.

Berenice, 1). Ptolomaeus Phil. által Arabiai öbölnél Keleti Indiával való kereskedés végett építetett, 's Anyjanevéről elnevezett vs Aegyptusban. 2). Berenice Panchrysos, Nilus partján vs Aethiopiában, mostani neve Salaka. 3). Berenice Epidires, vs Sabacusok' földén Aethiopiában, a' foknak partján. 4). Berenice Hesperides, Pseudopenias nevű foknál, Triton tó mellett, Lybia Cyrenaicában Arsinoetől 43 mfd.

Beronikae, görög város Epirusban.

Berenikidae, görög vs Attikában.

Berénke, Mező Berény, derék népes Helység Békes Várm. Csabai járásban, Gyulától 3 óra. F. U. B. Wenkheim. Lak. Németek és Tótok, reform. és evang. egy Gymnasiummal.

Berenthe, Brenthe, görög vs Arkádiában.

Digitized by Google

Beresin, ker. Czernigow Helyt. Orosz birod., Beresine vize mellett. A'Beresini csatorna Dünát, és Dnepert vagy a' kel. tengert, és fekete tengert öszve foglalja.

Beresina, Berezina, fóviz, melly Orosz Bir. Polozk mellett ered, és Dobrogiskánál magát Dnieperrel eggyesíti.

Beresow, ker. Orosz Tobolski Helyt., Asiában 61-ó—77°-csig É. Sz. Ob. és Jég tenger mellett. Itt eltün minden földmivelés, és 67°diktól, többé semmi se nö. Nagyobb része lakójinak, Ostiákok, és Samojedek, kik nyargalóczokkal ide 's tová járnak, vagy vadászatból, és halászatból élnek, és kutyákat tartanak. Föhely.

Beresow, (63° 59′ 14″ É. Sz.), kis vs Sosva vizének kis Obba való befolyásán alól, 150 ház. és 2000 lak.kal, kik között több számkivetett gonosztévök, és közép számú kereskedök találtatnak. Télben az egész tájék pusztának látszik, de első fagy idönek alkalmával vad Iudaknak, kácsáknak, és más bujdosó madaraknak irtóztató sokasága jön egy mtfdnyire hallatszó kiáltással, Asiának meleg tájékiról, és szét oszolva nádas partokon, Ob vizén fekvő szigeteken, és északi vadságokban fijájikat kiköltik. Nagy része ezen madaraknak oda vagy vissza jövetelkor elfogattatik, megölettetik és télre bészázattatik. Gazdagabb lakosi nyargalóczokon kivül, még sok kutyákat is tartanak, azokat télen szánkába fogják, és fahordásra és más illy dolgokra használják. Nyáron ezen kutyák magok keresnek magoknak élelmet, mellyek is a' halakat jól tudják fogni, télen pedig hús és hal maradékokat kapnak. Januáriusban országos vásár tartatik, mellyre Sziberiai kereskedökön kivül, Ostiákok, Samojedek, Vogulok, és Sirjenek is megjelennek, melly alkalmatossággal gyapju, liszt, dohány, pálinka, és vas szerszámok, kikészített bunda-bőrökért felcseréltetnek.

Beresowka, patak, Orosz birod. Jekaterinenburg Helyt. nem messze a' hasonló nevü várostól, aranybányával, melly 1754-tól 1 millió rubelnél több nyerességet hozott.

Beress, 290 ház. álló vs Volhyni Helyt.

Berethalom, l. Birthelm.

Beretö, Breczejow, tót falú Magy. orsz. Zemplén Várm. ben, Ondava mellett., egyesült görög lak.kal, kik Szolakoknak neveztetnek, az az: kik magyarból és tótból öszvekevert beszéddel élnek. F. U. Kazinczy Familia. Nagy Mihálytól 1 1/2 óra. Lak. kat. és ref.

Berettyo, fóviz, melly a' Bihar Vármegyét, és közép Szolnokot Magyar orsz.ban, és Erdély országot áltfolyja magát Beszterczével és Ér vizzel egyesíti, és Túr és Szarvas között Körösbe folyik. Hallal, rákkal, teknébékákkal, vadkácsákkal, sárcsákkal, és tengeri gyöngyökkel bövelkedik.

Beretzhausen, vska, Bajor országban, Regeni ker. Laber mellett.

Beretzk, Beretz, Beretzku, privilegiált, határbéli katona mvs Erdélyben, Kezdi

Digitized by Google

Székely Székben, Moldva orsz.ba vezető Ojtoszi szoros útnál, Brassótól 18 óra. Harmiczaddal, kat. és egygyesült görög Plébániával. Lakosi Magyarok és Oláhok.

Berezdow, vs, Orosz birod., Volynszki Helyt.

Berezna, vs, Orosz birod., Volynszki Helyt. Slucz vize mellett.

Bereznika, vs, Volynszk Orosz Helyt. 260 ház.

Berezyna, vs, Orosz birod., Minsk Helyt. hasonló nevezetű víz mellett, melly Dolrogiska mellett, Dnieperbe folyik.

Berkenyes, Berkan, mvs Erdélyben, Kolos Várm. Mocsisz. járásban, a' pósta úton. Kolosvártól 7 óra. Bányász helys. F. U. G. Bethlen. Lak. Oláhok, óhit.

Berkesz, magyar falú, Szabolcs Várm. Tasshoz nem messze, Kisvárdától két mfd. Debreczentől 8 óra. F. U. Vay és Lónyai Uraság. Lakosi ref. és kat. Jó szántófölddel, rétekkel, nádozással, káposztással, 's hagymával.

Berkesz Patáka, Waldbach, Berkyisch, mvs Erdélyben, magyar kövári ker.ben. F. U. G. Teleki és más nemes fam. Lakosi Oláhok, egyesült hit.

Berg, nagy mvs, Austriában, Ens felett, Mühli negyedben, hol jó malom kövek, és sok fazék portékák készítetnek.

Berg, N. Her.ség, a'vóltRhénusi Szövetségben, az előbbeni Hollandiai Király Koronа Herczeghez tartozandó. Térsége 270 □ mfdre, lakosi' száma pedig 776.000-re megy; határoztatik Fran. orsz., Vestfália, Hassiai nagy Her.ség, és Nassau Her.ség által. Minden tartományai ezen Her.ségnek nem igen termékenyek, de jeles a' marhatenyésztése, és még fontosabb az ásvány gazdagsága, ezüstben, rézben, olomban, porczellánban, pipa agyagban, márványban, kőszénben 's t. ef. Az előszámlált természet ajándékin kivül, gyolcs, kötelek, gyapjúmatéria, vas, és aczél teszik a' legszembetünőbb kihordandó portékájit. Mostanában ezen nagy Herczegséghez tartoznak: a' Bergi Herczegség', Cleve, Rhénus innenső részén; (Wesel nélkül) Mark, Reklingshausen, és Limburg Grófságok, Sieg, Dillenburg és Hadamar Herczegségek, Beilstein Urod. Dortmund előbbeni Királyi vs, Lippenstadt vsa, és némelly Nassau-Weilburgi részek. Bergi fő hatalom alatt vannak: Rheda, Vestenburg és Schadek Urodalmak, része a' Herczégi Wied-Runkeli birtokoknak Landskron, Gimborn, és Neustadt urod., 's t. m. Törvényes katon.sága ezen nagy Her.nek a'közönséges védelmezésre 5000 emberből állott, 3 úgymint Rhenus, Sieg, és Ruhr oszt. részeltetik, míglen a' Herczeg korosabb esztendőkbe jött Franczia Császár által igazgattatott. Fővsa Düsseldorf.

Berg, Herczegség és része a' Bergi nagy Herczs.nek, Éjszakra Cleve Hercz.gel, kelre Mark Grófs.gal és Vesztfália Herczs.gel, délre Rajnával határos; térsége 54 □ mfd. Lakosinak pedig, kik részént kath. részént protes. száma 265000-re megy. Nagyobb

Digitized by Google

gyobb részént hegyes de erdőkkel és ásványokkal bővelkedik.

Berg, Heerenberg, l. Heerenberg.

Berga, nyilt vska Saxonia' Neustadti ker. 80 h. és 270 l. palakő hegyektől körülvétetik.

Berga, kis vs Lobregat vize mellett, Cataloniában Spanyol orsz.ban, Viguerie de Manresában.

Bergamasko, tartom. előbbeni Velenczei birtokban, mellynek határai keletre Bresciánál, éjszakra Veltlinnél, nyug.ra és délre Majlandnál voltak. 1801-ben Olasz köztársasághoz adatott, azután Olasz országnak része lett, most pedig Lomb. Vel. Kir.sághoz tartozik, találtatik benne vas bánya, es jó márványkő.

Bergamo, Bergomum, (45° 41′ 51″ É. Sz. 27° 20′ 11″ K. H.) Lomb. Vel. Kir. Serio oszt. nak fövsa, megerősítetett, és amphitheatrális módon egy dombon Serio, és Brembo vizek között fekszik. Ez régi és híres vs, mellynek hossza 1/2 mfdet tesz, 6 külső vsa, 4 kapuji, és mintegy 25000 l. vagynak. Vigilio hegyen épített vár által, mellyen még két más kis erősség Fortino, és della Rocca fekszik, oltalmaztatik, ezen utolsóban pattántyús iskola vagyon. — Püspöknek széke, Káptalan templomában sok Sz. testek, a' Thebániai Legióból tartatnak, mellyek között Sz. Sándor a' vs patronusa. 7 ispitálya betegekre, szegényekre, árvákra és bolondokra nézve, és más jótévő intézeteken kívül egy kölcsönöző háza is vagyon. Legnevezetesebb épület a' vásárháza, (Feria) egy domb tövénél a' külső városban, tágas helyen, négyszegü köből épitve, foglal magában több mint 500 boltot, ezen híres vásárért, melly eszt.ként 26. August. úgymint Sz. Sándor emlék-napján tartatik, és sokaktól meglátogattatik. Ugyan ebben még egy Theátrom is találtatik, mellyben mint az előbbeni Podesta (Kórmányozó) házában is vásárkor nézőjátékok tartatnak. Palazzo Vechio, helye a' törvényszéknek, Palazzo Nuovo pedig a' vs tanácsának. Legékesebb magános házak e' következendők: Tersi, Sanchi, Betammi, Sezzi és Macassoli paloták. Vagynak itt selyem, pamut, és gyapju fabrikák, és e' mellett szép szönyegek is csináltatnak: a' kereskedése virágzó, főképen selyemmel és vassal. Bergamo ama' híres Calepin szó-könyv szerzőnek szülő földje: nem messze a' vstól találtatik egy régi templom, és ugyan ezen tájékon vas és aczélfabrikák, és valamivel tovább Trescorio és San Pellegrino ásványos kútak.

Bergara, Vergara, mvs Guipuzcoában, Spanyol orsz. ban, Deva mellett, 4000 l. bányász iskolával, vas és fegyver fabr.val.

Berg-Bietenheim, Bergbieten, nagy mvs alsó Rhénus' oszt. Francz. orsz.ban.

Borge, kath. Eklésia, és Kanton' főhelye, Vesztfáliai Weser oszt. Osnabrück ker.ben Burkus Kir. tartozik.

Bergedorf, l. Bargedorf.

Bergel, l. Markt-Bürgel.

Bergelthal, völgy Graubünden Kant. Gotteshausi szövetségben, melly egészen

Digitized by Google

Clavennáig terjed.

Bergen, fövs Rügen Svéd Pomerániai szigetben 270 h. 1430 l. várral, és nemes luth. kisasszony nevelő intézettel, egy kis tó mellett Stralsundnak áltellenében. Ez a' királyi törvényszéknek, és az országbírájának, (ez mindég egy nemes hazafi,) és az első tartomány Praepositurának széke. A' körül fekvő tájéka tőle Bergen tart.nak hivattatik.

Bergen, l. Mons.

Bergen (59° 50′—62° 30′ É. Sz. és 23° — 27° K. H.) Megye Norvegia' nyugoti partján, Christiania Christiansand, és Drontheim közt északi tenger mellett, melly itt több szigeteket és öblöket formál. Nagysága 730 □mfd. Lakosinak száma pedig 131-000-re megy. Vagyon benne márvány, vas, réz, fa, gabona, marha, vadak és halak. Az egész Megyében csak egy vs találtatik.

Bergen, Berga, (60° 23′ 40″ É. Sz. 27° 7′ 23″ K. H.) Ezen nevezetü Megyének fő vsa a' Megyebéli fő tisztnek, és Püspöknek lakhelye, egyszersmind legnagyobb, legjelesebb és legnépesebb Norvegiában, mintegy 100 mfdnyire Koppenhágától. Szép, nagy és mély északi tengeren lévő tengeröböl mellett fekszik, melly kicsiny, de jó erősség által védelmeztetett kikötőhelyt formál; a' mint a' tenger részről batteriák és sánczok által, úgy a' szárazról, kopasz, meredek és nagy kősziklák által oltalmaztatik: kerülete szembetünő, vagynak mintegy 18000 lakosi 4 temploma, jól elrendelt városiskolája, Gymnasiuma, Seminariuma, ispitálya, fenyítékháza, czukor, és fayence fabrikája. Lakosi főképen tengeri kereskedésből élnek, ez különösen halakban, mellyek itt fogattatnak, száríttatnak, bésózattatnak, és úgy Európának minden részeibe hordatnak, deszkákban, arbocz-fákban, léczekben, tüzelőfában, kulimázban, halzsírban és bőrökben áll. Találtatik itt még nagyon hasznos hazafiui társaság, rajzoló-iskola, és szerelmes-concert.

Bergen, luth. klastrom Magdeburg mellett egy dombon, Apátura vagyon, ki a' Magdeburgi Hercz.ségnek ország rendjei közzé tartozott, 6 conventualisok élnek benne, kiknek szabadságok van magoknak Apáturt választani. Vagyon néki jól elintézett és híres Paedagogiuma, jeles könyvháza, természeti kincsek' gyüjteménye, machinák' kamarája 's t. ef. Jövedelme 20—22000 tallér, mellyekből a' tartomány ura mindenestül 2000 tallért nyer. Itt 1577-ben Formula Concordiae, a' luth. Theologusoktól egészen elkészíttetett.

Bergen, falu Hanau Grófs.ban, egy dombon, szőlő míveléséről híres.

Bergen, falu Bajor orsz. Salzach ker. vasbányákkal, és nagy kemenczékkel, mellyekben eszten.ként 11000 mázsa nyers vas olvasztatik, és többnyire Hohen-Aschauban elfogyasztatik.

Bergen, falu, Egyes. Belgiom orsz. Utrecht' tart. hol 19. Sept.ben 1799. csata történt.

Bergen, Grófság északi Amerikában, New-Jersey Szabad Státus tart.ban, Hudson ki-

Digitized by Google

folyásánál. Nagysága 16 □ mtfd. Lakosinak pedig, kik többnyire eredeti Hollandusok, és mostanáig anyanyelveket beszéllik, száma 12600 tesz. A' tart. hegyes, de vassal, rézzel, és fával bővelkedik. Főhelye Hackinsack.

Bergenhuus, tisztség Bergeni Megyében, Norvegiában, mellyhez 7 prépostságok, 24 eklézsiák 164 templomok, és 13 kápolnák tartoznak.

Bergen op Zoom, Bergae ad Zomam, azelőtt Markgrófság Hollandiában, melly hasonló nevű vsból, és 4 szállásból állott, régi időkben tulajdon Markgrófja volt, és csak 1722. Pfalczbajor ház alá került, és birtoka alatt 1801-ig volt, melly azután birtokosi jussát Bataviai Reszpublikának áltengedte. Jövedelme közel 90000 for. megy. Fövsa volt

Bergen op Zoom, (51° 29′ 46″ É. Sz. és 21° 56′ 57″ K. H.) vs és erősség Rajna torkolatjai' oszt. Egy. Belgiom orsz. északi Brabantiában. Zoom' vize által, melly keresztül foly, keleti Scheldehez kapcsoltatik. Erőssége azon híres Cöhern által épitetett: vagyon néki egy régi vára, 3 temploma, 1100 h. és 4742 l. 1287-ben nyerte meg a' városi just, és 1588, 1622, és 1747-ben híres megszállásokat állott ki. Találtatik még itt egy rajzoló és épitő intézet is.

Bergerac, Brainrac, (45° É. Sz. 18° 17′ K. H.) vs, Dordogne Franczia oszt. Dordogne mellett, 1606 h. 8500 lak. ágyúöntő mühellyel, vas portéka és fayence fabr. borral, pálinkával és gyapjumatériákkal kereskedik.

Berggiesshübel, Giesshübel, vs Meisseni ker. Saxoniában, Gottleube víz mellett 1000 lakos. savanyú kúttal, és meleg ferdővel, bányászatot czínnel, rézzel, és vassal üz.

Bergheim, vs felső Rajna oszt. Vasgau bérczei mellett 2500 lak. kik közt sok Zsidók is találtatnak.

Bergheim, vs 470 l. Ruhr oszt. Erft mellett. Most a' Burkus Királyhoz tartozik.

Bergland (le Pays de Montagne) hegyes de nem egészen terméketlen tartom., az egykori Burgundi Hercz.ségnek északi részében, Franczia orsz.ban, mellyben sok gabona, gyümölcs, bor, fa, és vas terem.

Bergreichenstein, Oberreichenstein, Kasspersky Hory, kis bányavs, Prachini ker. Cseh orsz.ban, 184 h. 4000 lak. és kath. plébán. templommal, az itt lévő valaha gazdag aranybánya, most majd nem egészen elhagyattatott. Lakosi Német-Csehek, és nagyobb részént földmívelésből élnek; vagyon itt papirosmalom is. Város' közbirt.hoz tartozik, a' Carlsbergi Urod.

Bergstadt, Horny miesto, vska Morva ország' Olomuczi ker. kath. Plébániával 151 h. és 943 l. régenten voltak itt gazdag bányák.

Bergstädtl unser lieben Frauen, királyi bányavs 59 h. Cseh orsz.ban, Prachini ker.ben kath. templommal, a' bányászság itt ennekelőtte virágzóbb és jövedelmesebb volt.

Bergstrasse, Strada montana, keskeny darab föld, dió, gesztenyefákkal és szőlővesszőkkel béültetett szép út Rhenus' innenső részén, melly Darmstadtól egész Heidelbergáig kiterjed,

Digitized by Google

most Hassiai és Badeni nagy Herczegek' tart.mányai közt fel vagyon osztva.

Bergu, középszerű ország keleti közép Afrikában északra Darfurtól, pogány lakosokkal.

Bergues, Vinoxbergen, (50° 57′ É. Sz. 20° 6′ K. H.) erős vs Franczia orsz.ban, északi oszt. 5000 l. Colme mellett.

Bergule, vs Traciában a' közép tengernél.

Bergum, falu Friesland Egy. Belgiom tart.ban, me'lytől egy tó, és egy puszta nevezetét vette.

Bergusia, vs Hispaniában Ilergetesek földén.

Bergwerk, kis falu Magyar orsz. Vas Várm.ben, többnyire bányászok a' lakosi, ezek mivel most a' bányák nagyobb részént béomlottak, választó vizet égetnek, mellyet Magyar és Stajer országokban a' hátokon is hordják, és azért közönségesen puttony-hordóknak neveztetnek.

Berg-Zabern, v. Neu-Castel, Tabernae Montanae, vs és vár Erlbach vize mellett, alsó Rhenusi oszt. Francz. orsz.ban, 266 h. és 1950 l.

Berhamporer, l. Burrenputer.

Bering'szigete, oroszúl Kommodorskoe Ostrow, Aleuti szíget (55—56° É. Sz. 185—186° K. H.) Bering Kapitánytól, ki 1741. itt holt meg, így neveztetett. 15 mfd. hosszú, 7 széles, bővelkedik sok kővi vagy jég rókákkal, és tengeri borjúkkal; de puszta, köszíklás, fa nélkül szűkölködik; nagy örökös hóval fedezett hegyei vannak.

Bering-útja, l. Anian.

Beris f. fó Pontus tart.ban kis Asiában.

Berisa, Verisa, vs Pontus tart. kis Asiában, Lycus vizénél Sebastopolishoz 24 mfd.

Berislawl, (máskép Kisekermen) kis kereskedő vs Dnepr mellett, Nikolajew Orosz Helyt.

Beritze, szoros általjárás Moldva orsz.ban, Erdély országi katona határokon.

Berk, eggyik a' déli Grófságoknak Angol orsz.ban, éjszakra Oxford, és Buckinghamshirral, keletre Surryval, délre Hamshirral, és nyugotra Viltshirral határos; foglal magában 31 □ mföldeket, 12 vst és várt, 140 Eklésiát, 20573 ház. és 109210 l. A' földszínnek közép és nyugoti része termékeny, keleti részét teszi jobbára a' Windsori erdő, ebben több míveletlen darabok vannak. Oxfordshírtól nyugotra mennek mész hegyek, egész az of Withe-Horse szép és termékeny völgyig, melly más mívelt tájékokkal együtt, bő aratással, főképpen árpával, szolgál; ennek nagy része szaladnak pergeltetik, és Londonba vitetik. A' disznó hizlalás hasznos: legjelesebb folyóvizei: Themse, pisztrángokkal bővelkedő Kennet, és Lambourn. Fő vsa Reading.

Berka, vska Werra mellett, Eisenach Sax-Weimári Herczs.ben 150 h. 450 l. fabrikákkal és festőkkel.

Berka, vska Ilm mellett, Weimár és Kranichfeld közt, Sax-Weimárhoz tartozandó, 144 h. és 750 l. Közel hozzá fekszik egy vár.

Berkel, v. Borkel, fóviz, melly felső Yssel Egy. Belgiomi tart.ban eredetét veszi, és Zuitphennél Yssellel eggyesül.

Berkesz, mvs, Kővári ker.ben, Erdély orsz.ban, mellynek

Digitized by Google

lakosi sok pipákot, és fazék portékákat készítenek, e' mellett, bort, gyümölcsöt és gesztenyét termesztenek. Lakosi Magyarok, ezek közt sok nemes Familiák is találtatnak: vagyon itt eggyesült görög templom is.

Berghamsted, falu Angliában, Hertford Grófságban Buckinghám határa mellett, régi, de már nagyon megcsökkent: vagyon szabad oskolája.

Berkley, falu, régi várral, Gloucester Angliai Grófságban Severn mellett, melly által a' szén, és sajt kereskedése könnyebbíttetik. Itt találta fel Jenner híres Doktor 14 Maj. 1796. a' himlő béoltást.

Berkod, Berrod, kis vs Bratzlawi Vajdaságban Orosz Lengyel orsz.ban.

Berkovetz, Orosz mérték, melly 400 Orosz, v. 328 Párizsi, v. 292 Bécsi fontot tészen.

Berks, Grófság, északi Amerikában, Pensilvania Szabad Státusbán, 75 □ mfd. (most 2 Grófságra osztatott): többnyire hegyes, és dombos, de gazdag, vasra, köszénre, tölgy és fenyő erdőkre nézve. 30180 lak.; vagynak vas műhelyei, puskapor malmai kalap és gyapju fabrikáji. Fő helye Reading.

Berkshire, Grófság éjszaki Amerikában, Massachusetts szabad státusban; 41 □ mfd és 36000 lak. ezek közt még Indiaiak is vannak. Főhelye Lenox.

Berlaire, vs, Schelde oszt. Egy. Belgyiom orsz. Flandria tart. 2380 l.

Berlaireo, vs, mind a' két Nethek oszt. egy. Belg. déli Brabant tart. 3230 l.

Berlanga, Verlanga, k. vs, és birtokos Grófs. Duero vize mellett, Soria tart.ban, régi Castiliában, egy várral.

Berleburg, Witgensteini Herczegnek lakóhelye, Westervald ban Berlenhach mellett, melly onnét nem messze Ederbe folyik, 1400 l.

Berlenga, Barlengas, (39° 26′ 30″ É. Sz. 8° 14″ 15″ K. H.) sziget Estremadura Portugalliai tart. partjainál, nagy köszikláktól körülvétetve, státus fogságnak szolgál.

Berlin, *Berolinum*, (észak szél. 52° 31′ 30″ kel. Hossz. 31° 2′ 10″ alatt), fő vsa közép-Marknak, Brandenburg tart.nak, és a' Burkus Király minden birtokainak, fekszik a' Spree vize partján; rezidentziája a' Királynak, és a' legfőbb törvényszékeknek; Europának legnagyobb, legszebb, és legnépesebb városi közül való, az útszáinak pedig széles egyenes és hosszú voltokra nézve nincsen párja. Kerülete harmadfél mfdeket meghallad; vagyon 15 kapuja, 270 diszes útszája, 18 köz piacza, 30 temploma 32 hidja, 7300 h. és 152200 l. A' vs tulajdonképen ött részből vagy is vs.ból áll öszve, mellyeknek neveik ezek: a' tulajdon Berlin, a' Spree mellett fekvő Köln, Fridrikswerder, az Új vagy is Dorottya vsa, és a' Fridrik' vsa. Jeleségei közül való: a' roppant Királyi Vár Köln vsában, ez a' nagy és nevezetes épület föld szinétől fogva négy szegésü, és külseje külömbféle fenirásokkal, belseje pedig válogatott régi pénzek, természeti, 's Remek munkák kamarájokkal tündöklik; a' Protestansok fő temploma; a' kath. Sz. Hedvig

Digitized by Google

Szentegyháza, melly Római izben a' Rotunda formára vagyon épitve és Berlinnek legnevezetesebb épületei közül való; az itt lakó kath. száma tiz ezerre nevekedik. Jegyzésre méltó továbbá: a' Vilhelm piacza, melly négy szegletes és hársfákkal vagyon megültetve, itt áll egy pár márvány szobor, mellynek egyike Feldmarsal Gróf Sverint, a' másika pedig Winterfeld Ezredest, a' Burkusok halhatatlan Bajnokit ábrázolja, a' nagy Ispitály, melly dicső épitőjétől Fridrik ispitáljának neveztetik, és 600 vén és serült katonákat foglal; az énekes játékszin; a' királyi istállók roppant épülete; ama hosszú hid, melly a' tulajdon Berlin vsát Köln vsával kapcsolja, ennek hossza 160 lábnyi, 5 bolthajtást és 1 veres rézből öntött szobrot visel, és külsőképen a' legszebb metszett kövekkel fedeztetik; 's a' t. közhasznú intézetei sem csekélyek: találni itt egy tudományok Akademiáját, egy képiró, képfaragó, 's épitőmesterségi Akedemiát, 4 Gymnasiumot, egy természet visgálásában foglalasoskodó társaságot, egy katona Akadémiát, Orvosi és seborvosi Collegimokat, egynehány nyilván való könyvtárokat, külömbféle szép Régiségeket, Medailokat és Remek munkákat foglaló középületeket, és több efféléket. Számos kézmivei 's fabrikáji jó selyem, gyapjú, pamut', arany, ezüst, teveszőr porczellán, Berlini kék és szép aczél portékákat nyujtanak. A' környéke ámbár nagyon homokos, mind az által kies kertekkel, mezőkkel 's erdőkkel gyönyörüségessé változtatott: Sétáló helyei között jelesebbek: a' Hársfák alatt lévő sétáló hely, (unter den Linden) igy neveztetik egy hat sorú szép és hosszú Allee, melly egész a' Brandenburgi kapuig tart; ezen a' kapun kivül találni a' vadaskertet, melly Berlinnek szinte olly mulatságos helye, mint Prater Bécsnek, a' vs kis erdeje Pestnek, csak ennél valamivel gyönyörüségesebb. Diszes a' Monbijoni kert is. A' vs az ő kenyerét 's legtöbb eledelét Ukermarkból a' Burkus tart.nak egy legtermékenyebb részéből veszi. Berlint 1757-ben Hadik András az ő Magyar és Horvát vitézivei véletlen meglátogatta, és két száz ezer tallért adatott magának a' vstól. 1760-ban az Austriaiak és Oroszok a' vst újra megvették, a' mellynek is az Orosz Császárné számára másfél millió tallért kelletett adóúl igérni, és a' katonaság részére két száz ezer tallért azonnal letenni. 1806-ban Octobernek 24-kén a' Francziák, 4-dik Májusban pedig 1813-ban az Oroszok szálották vala meg.

Berlin, (39° 56′ É. Sz.) fövs, Sommerset Grófs. ész. Amerikában, Pensilvania szabadstátusban, nem messze Stony Creektől, 400 l.

Berlinchen, l. Neu v. új Berlin.

Berlingas, l. Berlenga.

Bermios, m. hegy Macedoniában Berocán által.

Bermudi, *v- Sommer*, *v. Ördögszigetek*, Insulae Summeriae, mellyek ész. Amerikában, Karolinától keletre (32° 20′ É. Sz. 45° N. H.)

Digitized by Google

fekszenek, számok 400-ra megy, de mellyek nagyobb részént kicsinyek terméketlenek, és puszták. Első neveket Juan Bermudez Spanyoltól vették, ki őket 1503-ban lelte meg, másodikát pedig George Sommer Angol Nemestől ki 1609 itt hajó törést szenvedett. Három esztendővel később az Angoloktól elfogaltattak, és igy kezdettek népesíteni. A' lakott szigeteknek tiszta, és egésséges levegőjek, és olly termékeny földek vagyon, hogy eszt. ként, két aratás tudniilik Juniusban és Decemberben tartatik. Legfőbb terméseik kukoricza, borsó, pamut, kender, len, dohány, narancs, jó gyümölcs, czedrusok, és legjobb nemei a' madaraknak, és halaknak. Lak. száma 5462 fejérekből, és 4920 Szerecsenekből áll. Főfoglalatosságok hajócsinálásban, len és kender termesztésben, halászatban főképen czethalhalászatban és vászonszövésben áll: sok vitorla vászon is készítetik itten. Minden hajók mellyek ész. Amerikából, nyugoti Indiába, vagy innét oda hajókáznak itt kikötni megfrissités okáért szoktak: Angoloknak itt egy Helytartójok vagyon. Legnevezetesebb ezen szigetek közt a' S. George szigete.

Bern, Bernensis Pagus, egy a' régi Helvetziai Kantonok közül, ennek előtte ez volt a' legnagyobb, de 1803-ban új Constitutio által majd felivel kissebedett, midőn ész. része mai Aargau, délnyugoti része pedig Waad Kantonhoz ragasztatott. Mostani Bern Kanton, Solothurn Aargau, Luzern, Unterwald és Uri Kantonok Simplon volt Francz. oszt. Waad és Freyburg Kantonok Neuvchatel Hercz. ség és felső Rajnai Francz. oszt. között fekszik, ezen részről a' Bieli tó által határoztatik. Nagys. 160 □ mfd, lakosinak száma pedig 232500 megy, Ezen tart. ész. felé alacsonyabb, és dombos de azonban jól mívelt és szép síksággal, és völgyekkel bővelkedő, délre lassan lassan hegyek emelkednek, mellyek közt szép legelló helyek találtatnak; déli része, Thun tavától Vallis határáig durva, és hegyes tart. mellynek déli határán Helvetziának legnagyobb hegyei vannak u.m. Finsteraahorn, Schrek és Wetterhörner, Eiger, Jungfrau, Grosbreit, Tschingelhörner, Blümlis-Alp, Deldenhorn 's a' t. találtatnak itt messze kiterjedő jegeshegyek is. Az egyenesebb északi része lágy és mérsékelt; déli részének pedig hideg, és durva klimája vagyon. Jegyzésre méltó fóvizei e' következendők: Aar, és Sanen. Tavai Brienzi, Thuni, Neuvchateli, és Bieli. Északi része sokkal termékenyebb délinél, amabban gabonának minden neme, de még sem olly bővségben, hogy ennek szükségét kipótolhassa, terem, ennek, ellenben jó rétjei vannak. Hüvelyes vetemények, kertínövevények, és főzelékek, sok kenderrel és lennel külömbféle helyeken, és több tájékokon teremnek; gyümölcsök minden nemeivel, és középszerű borral is bővelkedik; fa nélkül nem szükölködik, barom főképpen pedig marha, juh kecske és ló te-

Digitized by Google

nyésztés nagyon üzettetik nem úgy a' disznó és méhtenyésztés. Vadaiból ezek a' nevezetesebbek : zergék, nyulak, közönséges vidrák szárnyas állatok, jó izü halak és rókák. Ásványokból, ón, vas, palakő, mész homok kő, mindenféle kövéváltt, márvány, gipsz, márga, agyag, többféle föld neme, kénkő, kristály, köszén, katrány 's a' t. A' bányászat még is nagyon elhagyatik. Lak. Protest. ref. és mezei gazdaság mellett, mindenféle mesterségekkel, fabrikákkal és kereskedéssel foglalatoskodnak. Az egész kanton 5 kerületre ugymint; Berni, Oberlandi, Landgerichti, Emmenthali, és Seelandira; és mindegyik ezek közül 13 társaságokra osztatik. A' Status kasszájába fizetendő summája 91695 Helvetz. Frankra megy. A' katonáji' száma 2292 személy. Fővsa

Bern, Berna Arctopolis, (25° 7' 6'' K. H. és 46° 57' 24'' É. Sz.) kellemetes és jól épült vs Aar félszigeten mintegy 12000 l. széles útszákkal, és csornokokkal a' házoknál. Tekéntetre mélto itt föképpen a' gothus formára épült klastrom, Zaehringen nagyHerczeg sírjával, és magos toronnyal, mellyen 240 mázsa nehézségü harang találtatik; ezen kívül a' Sz. Lélek temploma, Akademiai épületje, vs bibliotékája, szép természeti kincsek' gyüjteményivel, régiségek, és pénz gyüjteményével, a' régi tanácsház, status Kanczellária, pénz, és fenyeték háza, társaság házak, külső Statusnak összevegyülés' háza, árulóház, Conrcertszála (Hotel de Musique) sziget v. a' pompás betegek' háza Ispitály, jóltévő intézet a'szegény Deákokért, 2 Árvaházak, gabona tárház; 's a' t; találtatik itt még gazdaság physika és egy medika társaság, több oktató intézetekkel, fabrikákkal, gyapju, pamut, és selyem portékákkal, timárokkal, 's a' t. Itt készítetett különös erejü puskapor. A' kereskedése virágzó és a' sétáló helyei gyönyörüek.

Bern, l. Behrendt.

Bernalda, , vs Basilicata Nápoly tartományban.

Bernang, nagy fóviz Rajna' völgyében, Helvétziában, hol jó bor terem.

Bernardstown, vs 2000 l. Somerset Grófságban északi-Amerikában New Jersey szabad státusban.

Bernau, vs, Bajor orsz. Main ker.ben Nab eredete mellett, 189 h. és 1040 l. posztó és matéria mivekkel, környékén a' fekete kristályosodott ércz' neme közönséges úgy, hogy mázsánként is találtatik.

Bernau, vska, Brandenburgi középMarkban, Pankow vize mellett egy kis Francz. ref. Újüléssel, 314 h. és 1820 l. jó sert főz, és bársony selyem, karton, gyolcs, és félselyem materiákat készit.

Bernay, Bernayum, (49° 6' É. Sz.) kereskedő, és mesterségeket üző vs, Eure oszt. Francz.orsz.ban, Charentome mellett. l. 271 h. 6270 l. gyolcs és gyapju fabrik. gabona és marha kereskedéssel.

Bernburg, Ursopolis, (51° 47'

Digitized by Google

É. Sz. 29° 25′ 13″ K. H.) fővs, Saale mellett Anhalt-Bernburgi Hercz.ben 600 h. és 4000 l. Három részből áll ugymint, O vsbol, mellyben vagyon az újonnan épitetett Cantz elaria, Újvsból, és hegy előttlévő vsból, melly a' Saalen túl fekszik. A'Herczegi residentzia egy köszíklán fekszik, és mély kőfalas árkai vagynak, alatta folyik a' Saale, mellynek egy kö zsilipje vagyon. A' vár széke a' kórmányozó, és kamarai, Collegiumnak, a' Herczeg pedig Ballenstadban tartja lakását. Találtatnak itt vas hámorok fayence, fejéragyag, amidon, puder, és bör fabrikák, szölömivelés is üzettetik.

Berncastel, Castellum Tabernarum, vs és erös vár, Mosel mellett, mellyen felül egy hid van, Saar oszt. most Burkus Kir. tartozik, réz bányával, és szölömiveléssel.

Berneck, vs Bajor orsz.ban, Main ker. azon hegyek köztt fekvő völgyben, hol a'fehér Main Fichtel hegyéből ered. A'lak. külömbféle mesterségeken kivül föld miveléssel gyümölcs termesztéssel, és pisztráng halászattal táplálják életeket. Találtatik itt, vasdrótmühely, gálicz, és timsófözés és kigyó kövágás. Mellette folyó patakban gyöngytermő csigák találtatnak, mellyek drága, és szép gyöngyöket foglalnak magokban.

Berneck, nemes vs, és vár, Schwarczwaldban, Calv Vürtembergi ker. 380 l.

Berneck, l. Bärneck.

Bernezzo, Bernesso, kis vs, Piemontban, Szárdin. Kir. birt. 2600 l.

Beragau, l. Bernau.

Bernhardsberg, (nagy) (45° 41′ É. Sz. 24° 51′ K. H.) 1255 ölnyi magasságú hegy, Helvetziáb. Fr. orsz. határán, melly által most egy fő út Genevai tótól, Olasz orsz.ba viszen. Ezen hegyen egy Klastrom 600 utazót fogható ispitállyal vagyon, legmagosabb emberektől lakott tájék a' régi világban.

Bernhardsberg, (kis) (45° 58′ É. Sz. 24° 30′ K. H.) az elébbenitől nyugotra fekszik.

Bernhards-Castle; jól épült vs Tees vize mellett, Durhami Püspökségben Angol orsz. ban.

Bernina, magas hegy Graubündten Helvétziai Kanton, és Lomb. Vel. kir. Adda osztálya közt, fő uttal.

Berni tallér, tallér neme, melly Helvetziában, Bern Kantonban verettetik 1 for. és 17 1/2 Bécsi garast ér.

Bernstadt, lengy. Bierntowa, kis vs Sileziában, Oelsi Herczs.ben, Veida viz mellett, 337 ház. 2550 l. posztó és vászon szövésekkel.

Bernstadt, kis vs felső Lusacziában, Mariensterni Megyéhez tartozandó 300 h. 1600 l. posztószövésekkel, és gyolcs kereskedéssel.

Bernstein, Bärenstein, vska, egy várral, Müglicz mellett, Meisseni ker: Saxoniában, Altenberg, és Glashütte közt, Holzendorf Grófokhoz taztozandó, czinbányával.

Bernstein, vska, és vár, Arenswaldi ker. Brandenburgi újmarkban, egy tó mellett, 116 h. 880 l. posztó szövéssel és menyhal fogással.

Bernstein, vár felső Austriában, melly Kremsmünsteri Klastromhoz ragasztatott.

Bernstein, Borostyánkő (47° 24 É. Sz.) német mvs Vas Várm. ben, Magyar országban

Digitized by Google

Rába mellett, egy hegy alatt, Kőszeghez 3 1/2 óra. Battyányi familiához tartozandó, régi várnek maradványival. Az egész tájéka tele vagyon büdösköbányákkal, sok és jó választó viz készittetik benne, és részént a' tartományban, részént ezen kivül eladatik: Büdöskövön kivül, réz is ásattatik, es sok czinóbriom készitetik. Ezen tájékon sok húros madár lövettetik, fenyőpálinka égettetik, bükmak olaj préseltetik, jó kender és len termesztetik, egynehány esztendők előtt, Bernsteintől nem messze nagy kígyó köszikla találtatott, melly mostanig is használtatik: Lak. kath. és evang. Gróf Battyányi Theodórtól itt szerzett posztó, és kötély fabrika majd nem egészen eltünt.

Bernstein, vs, tulsó Pomerániában, Pyriczi ker, Jungern tava mellett, 120 h. és 880 l.

Bernstorf, mulató kastély, Seeland Dániai szigeten, hol G. Bennstorfnak Obeliskust emeltek a' Parasztok, mivel nékik a' szabadságot megszerzette.

Bernstorf, ez előtt nemes jószág Lauenburgi Her.ben melly a' Bernstorfi Grófoknak familiaháza.

Bernze, (felső) szép és jólépült falu, Karnioliában kellemetes tájékon, sok gyümölcsöt termeszt.

Beroca, vs Syriában, most Haleb, Aleppo l. 2) nevezetes vs Macedoniában, Axios vizén innen, Bermios hegy alatt.

Berolzheim, mvs, és Urodalom Altmühlnél Bajor Frankoniában, Anspachi Her. ben, két plébániás templommal.

Beronsmünster, Helvétziában l. Münster.

Berre, kis fóviz az előbbeni Dauphiné tart.ban Francz. orsz.ban melly Rhonébe folyik.

Berre, vs, 1800 l. Rhone torkolatjai' oszt. Francz. orsz. ban, egy tengerrel öszvekötött 4 Francz. mfd hosszú és 3 mfd széles, hajókázható sós tó mellett, melly Martiguesi, v. Berrei tónak hivattatik, jó só csinálatik itt, de a' levegője egészségtelen.

Berry, Regio Biturícensis, hajdani tart. Francz. orsz. ban, Herczegség czimmel, fekszik Orleans Nivernais, Burbonnais, Auvergne, Marche, Poitou, és Touraine, közt; nagysága 204 □ mfd és (revolúczió idején) lakossinak száma 475000-re ment. Ez szép és áldott, kelemetes, és egésséges klimával bíró, majdnem egészen lapos, és több természet' javaival bővelkedő tartom. Fóvizekben fogyatkozást nem szenved, jelesebbek közzülök a' Loire, Eure, Cher, Arnon, Indre, Creuse, 's a' t. Lignieres város mellett fekszik a' derék Villier nevezetű tó. Többnyire egyenes a' föld színe mellynek Loire felé némelly dombja vannak, nagyobb része agyagos, és termékeny búzára, kerti és hüvelyes veteményekre, kenderre, lenre, rétek, re, 's a' t. re nézve. Fa nélkül nem szükölködik, marha tenyésztése, főképpen pedig jóféle gyapjus juhok tartása nagyon jeles. Vadak, szárnyas állatok, és halak közép böségben

Digitized by Google

vannak. Ásványok közül találtatik főképpen sok vas, kevés ezüst, jó festő föld, szép épületkövek 's a' t. De mind ezen gazdag természet adományi egy kevéssé rest lakositól nem legjobb módon használtatnak, de a' vs lak.i szorgalmatosak, és dolgosak. Revoluczio idejében ezen tart. katona General-Gouvern. tett: most 2 ugy mint Indre, és Cher oszt. részeltetik.

Bersabe, vs Palaestinában, Zsidó orsz.nak déli határán, Hebrontól 20 mfd. délre. II. Kir. 7, 11.

Bersamma, vs Arabiában Petraea tart. más neve Birosammon.

Bersch, Berse, kis vs, alsó Rhenus oszt. Francz. orsz. ban, Ergers vize mellett 1400 l.

Berschc, Berdschin, Bennisch, vs Austriai Sileziában, Jaegerndorfi Hercz.ben.

Berschecz, vs Istria Illyrikumi tart.ban, nagy kösziklán, szép kinézéssel a' tengerre. Lakosi halászatból gyümölcs termesztésből 's a' t. élnek.

Berse, l. Bersch.

Bersello, Bresello, Bruxellum, kis vs, Enza, és Parrának Padusba való befolyásoknál, Olasz orsz.ban, Crostollo oszt. Modenai Her.ben 2900 l.

Bersenburg, l. Bars Vár m.

Bersima, vs Mesopotámiában Euphrates vizénél.

Bersuires, Bressuires, kis vs, mind a' két Sevres Francz. oszt. 650 l.

Berta, vs Macedoniában, Bisaltia tart.ban.

Bertenstein, l. Bernstein.

Bertholsdosf, falu felső Lusacziában Görlicz ker. Herrnhuti. legrégiebb Conferentziának helye, melly minden e' földön lévő községekre fennvigyáz.

Bertholsdorf, közönséges beszédben, Petersdorf, Herczegi mvs Austriában Ens alatt, a' Bécsi erdő alatt lévő negyedben, hegy mellett, tulajdon tart.béli törvényszéke, 290 h. és egy kath. plébániája vagyon. Az itt fekvő S. Leonardhegyről kelemetes kinézés van.

Bertinoro, kis vs egy hegyen, nem messze Ronco fótól, Pápa birtokaiban Romagnai tart. Püspöke van, és szőlőmivelést üz.

Berun, l. Biron.

Berwick, Barwick, (upon Tweed) vs Angol orsz.nak legkülsőbb határán Northumberland Grófságban, Tweed északi partjánál, tenger mellett (55° 48′ É. Sz. és 15° 44′ 45″ K. H.) 8000 l. a' kikötő részéről meg vagyon erősítve. Útszáji keskenyek, épületjei között nevezetesebbek a' tanácsház, az alkupalota, a' templomok, és 15 hajlatú híd, kikötőhelye csekély, keskeny, és csak áradáskor kis hajók járhatnak be. Kereskedése főképpen tojásokkal, és lazaczokkal, Londonban üzettetik. Lazaczfogással a' lak. nagy része foglalatoskodik, és ezekből jó zsákmányt kapnak.

Berwick, Grófs. déli Skóczia-ban; ész. Frith of Forth és Haddingtonshire, kel. a' német tenger, d.ről Noxburgshire és Northumberland nyug. Perbles, és Edinburg Grófságok a' határjai; nagysága 480 Angliai négyszegü mfd lakosinak száma pedig 30621-re megy. Osztatik északi Lammermoor ker.re melly durva, és puszta he-

Digitized by Google

gyes tájék. Közép vagy Lauderdalei völgyre, és déli tengeri kerre. Ezen utolsó legnagyobb legjobb, szorgalmatosan mivelt, gazdag zab aratásokkal és ki terjedt marhatenyésztéssel bővelkedő része a' Grófs.nak. Lakosi gabona és marha kereskedést és halászatot üznek. Legnagyobb fóvize a' Tweed.

Berwick, (55° 44' 35'' É. Sz. 15° 44' 45'' K. H.) hasonló nevezetű Grófságnak fővsa, déli Skocziában Tweed mellett, kikötő hellyel és 8000 lak. kik sok gyolcsot, damaszt, vitorla, és zsákvásznot, muselint földszönyegeket, daróczot, és felsöbörrel felkészített faczipőket v. Cumberlandslogsot készitenek.

Berwick, (North) (56° 0' 5'' É. Sz.) Falu és kis kikötőhely Skocziáb. Haddington Grófs.ban, termékeny tájékon melly egykevessé a' kereskedését előmozditja.

Berwick, vs északi Amerikában, Massachusetts szabadstátusban, Maine tart.ban, York Grófs.ban: fával kereskedik.

Bery-Point, Fok, Devon Angol Grófs.ban, kelet felé.

Beryth, l. Baruth.

Berytus, régi vs Phoeniciában Biblustól 24 mfd. A' Rómaiaktól gyarapíttatott, és Felix Julia nevet nyert.

Berzencze, Breznicz Breznyicza, mvs Somogy Várm. Dráva vizétől nem meszsze, Ihános Berény és Babocsa között Horvát orsz. határán F. U. hajdan Bornemissza, most G. Niczky familia. Lakosi Horvátok és Magyarok leginkább kath. Egy dombon fekszik, sok patakoktól árkoltatott; főképpen szépiti a' G. Niczky Györgytől épittetett és az előtte épült kastély a' vendég fogadóval. Halastója is van, melly malmára elég vizet szolgáltat. Régen vára is volt, mellyet Zrinyi Miklós vett még a' Törököktől. Határbeli földjei jelesek,

Berzethe, Berzetin, helység Gömör Várm. Rosnyóhoz 1/2 óra északra, Sajó folyása mellett. F. U. Máriási Uraság. Lakosi Magyarok, ref. evang, és kat. kiknek egy része szekerességgel keresi kenyerét, a' Rosnyaiaknak portékáit elhordván. Meszszeterjedt szántóföldei, rétjei, erdei; két legjobb vasatverő Faisz és Kalmár nevü hámori vannak.

Berzewicze, népes tót mvs Sáros Várm. Torisza vizénél, Szepes Várm. határánál Eperjestől 7 óra, F. U. Berzeviczi Uraság, lak. kath. jelesitik e' vst a' birtokosoknak diszes lakházai és vásárjai. Földmivelése és legelője a' mellette lévő nagy hegyen; a' szomszédságában eső azon nevü várral egygyütt.

Berzowa, fóviz Torontál Várm. ered Temes vizéből, 's némelly malmok forgatásával, 's apróbb halaival nevezetes

Berzowa, falu, Torna Várm. ben, felső magyar orsz.ban, Gömör Várm. határinál Jolsva fótól 1 mfd. hol egy hires vas barlang találtatik.

Besagno, Bisagno, Bisamnis, fóviz Genuai Hercz. Szardinia Kir. melly az Appenninus hegyekben ered, és Genuának falainál közép tengerbe folyik.

Besalu, Bisuldunum, vska

Digitized by Google

Fluvia víz mellett, Cataloniában, Spanyol orsz.ban, l' Ampourdan tart.hoz tartozandó.

Besançon, Besontium, (47° 14′ 12″ É. Sz. 23° 42′ 46″ K. H.) Doubs oszt nak Francz. orsz. fővsa, igen régi, erős és jeles vs, 3295 h. és mintegy 30000 l. Doubs mellett, melly ezt felső, és alsó vsra osztja; jól vagyon építve, erős, kősziklán fekvő felleg várral, és más erőségekkel, a' Káptalan templomán kívül, több más templomai és klastromai is vagynak. Legszebb épületjei, a' kormányháza, tanátsháza és Hotel Granivelle: találtatnak itt ékes ugrókutak, szép sétáló helyek, és különös régiségek. Vagyon pattantyus iskolája, és órásiskolája is 200 tanítványokra. 3 selyem és fegyverfabrikán kívül, vagynak ezen városnak timár műhelyei, tobák és mustár-malma: készíttetnek itt gyapju-matériák, gyolcs és apróbb portékák. Legfontosabb kereskedése borral, gabonával, vassal, marha hússal, és sajttal üzettetik. Itt van még egy Érseknek lakhelye is.

Besbicos, sziget kis Asiában, Rhyndacus vize torkolatjának ellenében, kerülete 18 mtfd.

Beschezk, vs Twer Helyt. Európai Orosz bir.ban Volga mellett, 459 h. 13 templ.mal, 2 klastr.mal, 152 deszkaboltal, 70 házból álló Invalid-Slobodéval, és egészen mintegy 5000 l. kik vas portékákat készítenek, ezekkel, és terméseikkel kereskednek. Az egész ker.ben 1 gyolcsfabr. 1 üveghuta, 1 gáliczfőző, és 2 kis ménes vagyon.

Beschik-Tasch, vs nem messze Konstantinápolytól, Török Rum-Ili Basaságban, Hadschi-Bektaschnak, Janitsárok felállítójának szülő földe.

Beschtan, Beschtyn (5 hegy) egy része az északi Kaukakusi foknak, 5 hegy tetővel, mellyeknek közönséges tövek vagyon, ezek közzül Beschtan Ischgwa a' legnagyobbik. Találtatnak itt meleg, de sok mészföldet magában foglaló kénkövíz kutak.

Besenova, régi Bessenyő, Bulgaricum Besenyő, Torontál Várm. Nagy Sz. Miklósi járásb. Bolgár mvs Haranga vize mellett, Mokrintól 1 1/2 mtfd. F. U. a' K. Kamara. Tulajdon Plébániája, jeles vására, jó termése vagyon.

Besenova, új Besenyő, helys. Temes Várm. Sz. Andrási járásban, kis Becskerekhez 1/2 óra. F. U. a' kir. Kamara. Mezei gazdálkodása jó. Lakosi Németek és Ráczok, kath. és óhit.

Besenyefalva, Besenowa, tót falu Liptó Várm. Rosenberghez 1 1/2 mtfd. Vág vizénél. F. U. Dwornikovica Uraság, lakosi kath. hutája is van, savanyú vizéről nevezetes; legelője és fajzása elegendő.

Besenyei forrás, savanyú víz Liptó Várm. egy halmon lévő kősziklából fakad, és vörös iszapja van; hasznos mind az ivásra és véle élésre, mind orvosságúl a' tagok' erősítésére.

Besenyő, v. Besnyő, szabad puszta Pest Várm. F. U. H. Grasalkovits. Nevezesíti e' helyet a' márványból épült Herczegek' temetőhelye, és méltóságos mesteri kezet mutató kriptája, mellybe

Digitized by Google

temetteték Eszterházi Gábor is 1781 eszt.; a' szép templom az alatta lévő kápolnával, és a' népes búcsú-járással, szép fekvésével egygyütt. Innen Gödöllőig élő fákkal bészegett út viszen.

Beses, Besos, Besas, Betulo, fóvíz Cataloniában, Spanyol orsz.ban, melly nem messze Barcellonától közép tengerbe folyik.

Besiers, l. Beziers.

Besighaim, Bessighemium, kis vs Würtembergi Ludvigsburg ker. Enznek Nekkarba való befolyásánál, 2000 l. és 2 régi várral; szőlőmíveléssel.

Beshezh, Bezesch, vs Twer Orosz Helyt. Molago víz mellett, 529 h. és 4000 lak. gabonával és vassal keresskedik.

Beskadores, v. a' széles fó, szembetünő fóvíz, Hottentották tart.ban, ez Ohnende víznek, melly Sárkány-kő hegyben ered, Bivalvadászat, és kigyóviznek egyesítéséből támad, és Sebastián öblébe folyik.

Beskarch, ónból való kis pénz, melly Ormusban, Persiában használtatik.

Besor, fó Syriában Palestina Gazától 1 mfd. középtengerbe szakad.

Besos, l. Beses.

Bessa, görög vs az Epiknemidi Lokrusok földén.

Bessau, vs, Herault Francz. oszt. Herault vize mellett, 264 h.

Bessarabia, v. Budschak, sik tart., Europai török bir. ban, Duna, és Dniester torkolatjai közt; fa nélkül szükölködik, Nogai tatárok lakják: Nagysága 480 négyszegü mfd; lakosainak száma pedig 400.000-re megy: 5 tudniillik Bender, Ismaíl, Kilianova, Akierman, és Budschak, ker. osztatik. Az egész tart. lapályos, és termékeny, lakositól még is jobban marha tartásra, mint földmivelésre használtatik. Fővsa Bender. 1812-diki Martiusban Oroszok, és Törökök közt kötött békességről nevezetes: vagyon itt azon időtől olta Orosz Heltytartóság is.

Bessarabia, ez azon része Bessarabiának melly Duna északi ága felé Kilia novánál kitérjed, Moldvának Pruth bal partján fekvő darabját, és elöbbeni Chotyini Rajját foglal magában.

Bessartader, Bessested, vár, Island Daniai szigetnek déli negyedében. Lakhelye a' királyi Tisztartónak, és királyi sólyom háznak, hova az elfogott solymok küldetnek, matéria fabrikával, kallóval, deák Oskolával, és 300 lak.

Besse, vs Puy de Dome Fran. oszt.ban tüz okádó tájékon, 245 bazaltköből épült h. és 1220 l. sajttal keresskedik.

Bessi, p. nemzetség Thráciában.

Bessin, tart.ka, az elöbbeni alsó Normandiában Francz. orsz.ban.

Bessines, vs, felső Vienne oszt. Francz. orsz.ban 320 h. és 2500 l.

Besskau, szép város, vár, és urodalom Spree mellett, alsó Luzacziában közép Mark határjánál, Lübben, és Frankfurt közt 2000 lak. és Szász királyi vámmal.

Besson, vs Allier Francz. oszt. 2900 l.

Bestimessaraek, (az az jó v.

Digitized by Google

hagy emberek) népség Madagaskar kel. partján. A' férjfiak legszebbek az egész szigeten, a' fejérszemélyek is középszerű ékességüek. Szembetünő kereskedést riskásával, marhával, és rab szolgákkal üznek, az utolsóval föképpen Schelinghenek, Arabiai fajtából valók foglalatoskodnak.

Besynga, fó tulsó Indiában mostani Pegu orsz. Chinai bir. ban.

Beszkéd hegye, a' Kárpát, v. Tátra hegyeinek egyik része Trencsén Várm. melly Morva orsz. nyugotra Sziléziát 's Gallicziát éjszakra Magyar orsz. tól elválasztja, sokfelé terjed, bérczesebb részeivel észak felé. E' név alatt esméretes Zemplén Várm. ben is, Nasztász hegyétől 1 mfd. Sáros Várm. től Ungvárig mintegy 6 mfd. Teteje hol magos, néhol olly meredek, hogy reámehetetlen; hol alacsony; Itt fenyvesekkel zöldellik, félelmes sok helyeken a' benne lappangó vadak miatt.

Besztercze, Bistricium, Bisztricz v. Nösen Bysztricza, Sz. k. vs Erdélyben, azon kerületben, ugyan azon nevü fónál Bekendorf, és Borgobrund között Szebenbe vezető uton Bécstől 138 mfd Piaristák Collegiumával, és Minoriták' klastomával, két templommal, egy Gymnasiummal, és postával. Lak. többnyire Szászok, kath. és évang.

Besztercze, (Vág), Waag Besztercz Povaska Bysztricza, mvs Trenchén Várm. azon nevü járásban, Vág vizénél. Zolnától 5 óra F. U. G. Balassa és G. Szapáry familiák. Lakosi elegyesek és kath. tulajdon plébániával. Mesterségeket, kivált a' fazékasságot, és a' mezei gazdaságot üzik. A' Vág Beszterczi Uradal. ref. 27. helységeket foglal magában. Régi, magos és meredek kősziklára épült vára is nevezetes, jeles szolgálatot tett a' hazai külömbféle zenebonákban, G. Szapári Uraságtól megujjíttatott. Kivül a' vson nem messze egy dombon van egy remete ház is, hozzátartozó kápolnácskával, és vámházzal.

Besztercze Bánya, Neosolium, Neusohl, Banszka Bysztricza, Szabad k. Bánya vs Zólyom Várm. Körmöczbányához 3 Selmeczhez 4 mfd Garam hegye alatt egy kies völgységben Garam és Besztercze vizek által nedvesíttetik. II. András alatt kezdődött, ki az idevaló bányákhoz nehány Szász gyarmatokat küldött. Több Királyaink által népesítetett, 's szabadságokkal megajándékoztatott. Itt gyülés tartatott 1542-ben I. Ferdinánd és 1620-ban Bethlen Gábor itten kiáltatott ki Királynak az öszvegyült pártos orsz. Nagyjai által. 1776 tól fogva Püspökségnek, 's tulajdon Káptalannak széke, mellyhez csatoltatott a' Thuróczi B. Sz. M. Conventje; a' kir. kam. Bányász hivatalnak, só és puskapor dolga Igazgatójának lakhelye, van Seminariuma, polgári tanácsa, Gymnasiuma, kat. Pléb. Evan. oratoriuma. Itt tartatik a' Várm. gyülése is. A' vs jelesen épült, 's fallal körülvétetett, közép piaczán, és üres helyén elférne fél Körmöczbánya; 4

Digitized by Google

kapuji, többnyire két emeletre épült, szépen elintéztetett házai vannak. Külső vsiban vagynak a' bányászsághoz szükséges művek, és fő huták, mellyek Garam vizénél, Harmaniczka fónál szinte Turócz Várm. ig terjednek. 5000 lakosi elegyesek; a' Totok és Magyarok is polgári és Tanácsi jussal birnak, leginkább kath. és evang. Portája 11. Püspökségéhez tartotoznak Zolyom, és Turócz Várm. A' Sz. Kereszti kerület Bars Várm. 's a' Bajmóczi Nyitra Varm. A' Püspöknek jövedelmit teszi a' Sz. Kereszti Urodalom, és a' dézsma.

Betalfagui, l. Beit el Fakih.

Betanimenek, (az az veres tart. lakosi) legegésségesebb, és legvígabb nép, az egész Madagaskar szigetén, kik keleti környékén nagyon szép, felette termékeny, és főképpen riskásával bővelkedő tartományban laknak. Főhelye Andevurante.

Betanzos, Flavium Brigantium, (43° 19′ 30″ É. Sz. 9° 32′ K. H.) vs Gallicia Spanyol tart.ban. 3000 l.

Betanzos, kis vs és kikötőhely Gallicia Spanyol tart.ban, Manden vize mellett, Corunnának által ellanében.

Betaw, l. Betuwe.

Betbara, Bethabara, vs Palaestinában Jordánon túl, Ján. 1, 28. Bir. 7, 24.

Beterrae, Betira Septimanorum, vs Galliában Volcae Techtosagesek földén, most Beziers.

Bethagabris, Helység Ascalon és Jerusalem közt Palaestinában.

Bethagla, vs Palaest. Jerichótól 3, Jordantól 2 mfd 2) vs ugyan ott a' tengernél Gazától 8 mfd.

Bethamaris, vs Syriában Euphrat vizénél.

Bethania, vs Palest. Jerusalemtől 2 mfd. Ján. 11, 18. az Olajfák hegyén Márk. 11, 1.

Bethania, egyesült Atyafiközségtől lakott hely, észak Amerikában, északi Karolina szabadstátusban.

Bethár, vs Palaest. Caesareatól 18 mfd. Lyddától 22.

Bethaven, helys. Palaest. keletre Betheltől.

Bethcherem, Bethhakkerem, Jer. 6. 1. Hely. Palaest. Jerusalem és Theara között.

Bethel, vs Palestinában 1. Moy. 12, 5. Neapolistól balra 28 mfd. Jerusalemtől 12 mfd. az ide vezető uton.

Bethenia, az előtt falu Palaestinában, olajhegynek keleti oldalán 3 óra Jerusalemtől, most egy csekély hely, egynehány házzal, és Arabs lak.kal.

Bethlehem, vs Palaest. hol Jezus született, Mich. 5, 1. Mat. 2, 1. Luk. 2, 4—6. 6 mfd Jerusalemtől délre.

Bethlehem, középszerű, és népes falu Syriában, Damaski Basaságban, 300 h. és 2400 lak. kik rósa koszorúkat, és kereszteket készítenek, és jó fejér bort termesztenek. Jerusalemtől 2 órányi járásra egy kösziklás hegyen fekszik, melly völgyekkel, és dombokkal körülvétetik, mellyek részént gabonát, bort, olajt, fügét és más különös fákat teremnek, részént pedig pusztáktól, ezek egyben vévén mégis gyönyörű kinézést szereznek. Lakosi vándorlóknak sokasága, és kis képekkel való kereskedés által tápláltatnak. Találtatik itt nagy a' Francziák, Görögök, és Arménusok számára ren-

Digitized by Google

ra rendelt klastrom; falunkivül vagyon a' templom egy barlang felett, ugy mint megváltónk születése helyén, ennek sok kincse vagyon, és belől igen szép.

Bethlehem, 40° 37′ É. Sz.) mvs Manakissi-Creeknek Leheighbe való befolyásánál, Nordhampton Grófságban északi Amerikában, Pensylvania' szabadstátusában, 72 h. és 600 l. egyesült Atyafiközségnek főhelye, vagyon serfőzése, és jó fazékas edényt készit.

Bethlehem, l. Belem.

Bethlen Sz. Miklós, Betelsdorf, Kükölö (Kokelburg) Várm. Erdélyben Tatárlaki járásban, Nagy Enyedtől négy óra; kis Kükölö vizénél, rónaföldön. Szölö hegyekkel. F. U. több Uraság. Lakosi Magyarok és Oláhok egyesült és ó hitüek.

Bethlen, vár, belső Szolnok Várm.ben, Erdély orsz.ban, Szamos vize mellett Árpás tótól 2 óra, hasonló nevü Grófoknak familia háza, kik közzül egynehányan egész Erdélynek Herczegei voltak, savanyú vízzel. Lak. Magyarok és Oláhok. ref. és ó hit.

Bethlenfalva, Betlemsdorf, falu, Szepes Várm.ben Káposztafalvához közel, Lőcséhez 3 1/2 mfd. Vagyon itt az úgy nevezett lándzsahordók Várm. háza, mellyben ezek egész 1802-ik gyülésöket és törvényszéköket tartották, de, ezen esztendei országgyülésben, hatalmok elvétetett, és most Szepes Várm. alatt vannak. A' Lándzsahordók fő szabadságai voltak, hogy ők semmi békvártélyozást nem tarthattak, forsponttal nem jártak, és királyi kasszába semmit sem fizettek: 418 l. vannak. F. U. Faigel, és G. Csáki fám. Lak. kath. kik opál és gránát szerzéssel is nevezetesek.

Bethmaela, helys. Palaest. Ceraeától délre Scythopolistól 18 mfd.

Bethmaus, Helys. Palaest. Tiberiástól 4 stad.

Bethnabaris, Bethamnaram, helys. Palaest. Liviástól 5 mfd. éjszakra.

Bethoron, Betchoron, (felső és alsó) Jos. 16, 15. Jerusalemtől Nicopolis felé 12 mfd. 1 Mach. 3, 16.

Bethsaida, (Márk. 6, 45. Ján. 12, 21.) vs Pelestinában, Capernaumtól nem messze a' Gennesareth tónál, Philipp Her.től felépitetett, és Juliasnak neveztetett.

Bethsean, (Bir. 1, 27.) görögül Scythopolis, mostBajsan, határ vs Gallilaeában délre.

Bethsemes, Jos. 21, 16. Jerusalemtől 10 mfd. délre a' Nicopolisba vezető uton.

Bethsimuth, Beth Jeschimoth, Jos. 12, 3. Jerichótól ellenben 10 mfd a' holt tengertől nem messze.

Bethtapphu, Jerusalemtől Raphián által 14 mfd. az Aegyiptusba vezető utban.

Bethulia, vs Palaest. Esdradon és Dothaimtól nem messze Jud. 4, 6. 7, 3.

Bethzacharia, Bethzurhoz közel a' Jerusalembe vivő uton. 1 Mach. 6, 32—33.

Bethzur, Jos. 15, 58. Jerusalemtől 20 mfd. Hebron felé. E' hely mellett van ama kút, mellyben Philipp a' Kandacei Királyné tisztjét meg keresztelé, Eusebius tanusága szerént.

Digitized by Google

Bethune, erős vs, Calaisi tenger zug oszt. Francz. orsz. ban, 1042 h. és 7000 l. Brette vize mellett, vagyon gyolcs fabrikája, gabonával, és kenderrel kereskedik.

Bethune, Bethunia, kis vs, Indre oszt. Francz. orsz. ban, Arnon vize mellett, 90 h. Collegiát templommal, két Plébániával, 1 Ispitállyal.

Betler, Betlar, tót helys. Gömör Várm. Sajó vizének jobb partján, Rosnyóhoz 1/2 óra. Andrási familiához tartozandó, egy szép kastéllyal és vas hámorral. Az előtt bányáji voltak, most pedig marha, és júh tenyésztésből élnek a' lakosi.

Betlerschancz, l. Michaelsáncz.

Betlis, (38° 9' 30'' É. Sz.) erős vs, egy kastéllyal, Kurdistán Asiai tart egy független Kurdi Begknek széke, ki 25000 lovassággal bir.

Betmar, pléb. falu és főhelye hasonló nevü Kantonnak, Braunschweigi ker. Oker oszt. Vestfáliában, Aue mellett, Hildesheimi tábori útnál, 92 házokkal, és 602 l.

Béts, Wien, Vienna, Vindobona, az északi szélesség' 48° 12' 36'' a' napkeleti hosszuságnak pedig 38° 2' 30'' alatt fekvő fővsa az egész Austriai Monarchiának alsó Austriában, Dunának egyik ága mellett, melly Leopold külső vsát a' belső vstól elválasztja, és a' Wien nevü kis folyót, melly a' vs és külső vsok között folydogál, felveszi. Igen szép a' fekvése és tájéka. Részszerént hegyes, rész szerént róna. A' nagy Duna a' vs vidékén külömbféle ágokra osztja magát, mellyek fákkal bővelkedő szigeteket formálnak. A' külső vsok a' belső vst körös-körül veszik, és kivévén Leopoldstadtot, és Jägerczeilt, minnyájan 5—600 lépésnyire esnek a' bástyáktól. A' liniai árkok, mellyek azokat kerittik, és a' Marxi liniától kezdve, a' Duna mellett lévő Nuszdorfi liniáig terjednek, 1704-ben a' Magyar Kuruczok ellen ásattak, és idővel téglákkal kirakattak. Az egész vsnak kerülete 4 mtfd. A' belső vsnak 8 katonáktól őriztetett kapuji, 118 nagyobb és kissebb utszáji, 20 piaczi, 9 Plébániás templomi, 15 más Szentegyházi, 2 protestáns új Oratoriumi, 1 görög temploma, 9 klastromi (egyik az Apáczáké) 's 1 Synagog. vannak. Négy Stuben, Kärnthner, Wiedner, Schotten fertályokra osztatik. A' külső vsoknak száma 36, mellyekben 19 plébániák, 's 26 templomok vannak. Azok között legjelesebbek a' Leopoldstadt, Landstrasse, Wieden, Maria-Hülf, és Jósefstadt mind nagyságokra, mind gazdagságokra nézve. A' külső vások öszveséggel nagyobbak a' belső vsnál; maga a' Leopoldstad nagyobb helyen fekszik mintsem a' belső vs. A' belső vsban 1316 a' külső vsokban 5601 házok, 's mind ezekben közel 300000 Német, Magyar, Olasz, Franczia, Austriai birodalombéli, és külső lakosok számláltatnak. A' belső vs megerősíttetett, 's rész szerént fákkal béültetett Glacis, rész szerént a' Dunának egyik ága által környülvétetett. Lakhelye az Austriai Császár és Magyar Királynak, 's az ő familiá-

Digitized by Google

jának, széke a' fő kormányoknak, egy Érseknek, 1. Universitásnak, mellyhez igen szép botanikus kert tartozik. Régiségét sok útszájinak rendetlensége, és szükléte által is bizonyítja; de azonban szép egyenes és tágos útszáji is vannak, mint az úgy nevezett Kohlmarkt, Hochmarkt, 's a' t. A piaczi közül legnépesebb az Am Graben nevű, szép 2 ugró kútakkal, és 66 lábnyi Sz. Háromság képével; legtágosabb az Am Hof nevű a' B. Asszony fogantatásának 2 kő kutak közt álló, I. Leopoldtól építtetett képével; legpompásabb pedig a' Jósef piacza, itt áll a' II. Jósef Cs. emlékjele, melly rézből öntetett, 's 4000 mázsát nyom. Ezen halhatatlan munka, a' Császári képfaragó, és öntő mesterség' Professorától Zauner Ferencztől készíttetett. 1800-ban öntetett Jósef maga, 1803-ban a' lova, 1806-ban mind a' kettő felállíttatott, 1807-ben az egész mester darab végre hajtatott. Ezelőtt a' XIV. Lajos Francz. orsz. Királyának emlékjele Párisban volt az érczbéli legnagyobb munka, mellyet hasonlókép, eredete szerént, német mesterKeller, két öntésre készített, mert a' régiektől készíttetett statuák egyenként véve is külömb matériálékból voltak. De az említett Jósef emlékjele a' XIV. Lajosét mind nagyságára, mind nehézségére nézve megelőzi; 's mivel a' mesterségnek minden tökélletességivel bír, az ő nemében méltán az egész világban legjelesebb munkának tartatik. Templomi között jelesebbek: 1) A' Sz. István Martyr temploma; ez legnagyobb egész Bécsben, 38 Oltár van benne, az öreg oltár 25487 for.kba került, Gothicus igen mesterséges munka, allapkövét Jasimirgott Henrik I. Austriai Bécsben lakott Herczeg tette le 1144-ben, és már 1147-ben elkeszült, honnét kitetszik, hogy nem volt igen nagy. Ezt az akkori Passzaui Püspök Reimbert szentelte fel, és fő plébánia templommá tette. Még akkor e' templom nem volt a' vs.ban, mellyel utóbb 1200-ban kapcsoltatott öszve. 1258-ban elégett, 's ismét felépíttetett, 1265-ben azon csapás érte; a' második elégés után Ottokarus Királytól nagyobbra építtetett; 's idővel mindég nagyobbodott, 's külömbféle részekkel megtoldatott, 1326-ban híres Tyrna familia, 1340-ben II. Albert Austriai H. utóbb pedig IV. Rudolf Austriai H. Corvinus Mátyás M. Király, III. Fridrik Csász. és következő Austriai Uralkodók által. Igy emelkedett mostani méltóságára. 1356-ban préposti és collegiata templommá, 1468-ban Püspöki catedralis, 1723-ban VI. Károly Cs. által érseki templommá lett. Az egyik nagy, 72 öl magasságú tornyát is IV. Rudolf kezdette talpkövét letévén maga 1359-ben. Építő mestere volt Klosterneuburgi Hauszer György, a' folytatója 1407-ben Pilgraben Antal, 1433-ban elvégződött. 1517-ben teteje a' leomlás veszedelmében forgott, Hauser Leránt és Gergely válalták magára annak vastag vas rudjai megerősíttését. E' végre annak tetején szén-tüzzel éltek,

Digitized by Google

több esztendőkig tartott a' munka, 1590-ben annak teteje föld indulás által meggörbült, megegyenesíttetése hosszas munkába tellett. Gyakran szenvedett a'menyköütés által is. 1683-ban a' Bécsi török ostrom alatt több mint 1000 lövésekkel rongáltatott; jobbítgatásán tovább dolgoztak négy esztendőnél. 1809-ben a' Francz. ostrom által is szenvedett, de ismét helyrehozattatott. E' torony' tetején előbb csillag volt egy fél holddal, melly 1591-ben levétetett; 's a' második Török ostromlás után I. Leopold Cs. által a' mostani kereszt tétetett helyébe 1686-banRessytko Troppaui cserepes által. Ezen toronyban van egy igen nagy harang, melly maga 354, szíve pedig 13 mázsa és 28 font. Ez 1710-ben I. Jósef Cs. által öntetetett a' Törököktől elfoglalt ágyúkból. A' másik torony III. Fridrik Császár alatt 1450-ben elkezdetett, külömbféle időkben lassanként folytattatott, végre egészen félbeszakasztatott. 2) A' Sz. Péter' temploma, mellynek allap követ I. Leopold Cs. 1702-ben tette le. A' Római Sz. Péter' templomának formájára építtetett. 3) Az Augustinianusok'temploma, melly a' benne lévő Christina Fő H.né monumentomától nevezetes leginkább. Ezt Albert K. Fő H. készíttette illy felírással: Uxori Optimae Albertus. E' munka 20000 aranyba került, méltó Alberthez, és készítőjéhez, a' most élők közt leghíresebb képfaragóhoz, Cannovához: minden Europai mester darabok közt legnagyobb. 4) Az Angyalok' Királynéjának, Máriának temploma. Itt épült 1748-ban Austriai Fő Herczegi kripta; itt pompáskodik I. Ferencz Cs. és M. Theresia Kir.né sírja egy szép emeleten, sok egyebekével eggyütt. Nevezetesek még az Udvar, Universitás, Hadi Kanczellaria, Scotusok templomok; a' B. Szűznek (am Gestade), Sz. Mihálynak, Sz. Annának 's a' t. Szentegyházi jeles formájokra, 's szépen festett képeikre, a' Sz. Ruprechté pedi 784-tól való régiségére nézve. A' mi a' világi épületeket illeti: a' pompás paloták, és 3. 4. 5. emeletű házok igen számosok, vannak 6. 7. emeletűek is. Ezek között mindenek előtt nevezetes az úgy nevezett Burg, a' Császári királyi lakás; 3 fő osztályokból áll; a' legrégiebb része II. Ottokár Cseh Király, akkoron Austria' Urától kezdetett, I. Albert Cs.tól elvégeztetett, I. Ferdinánd Cs.tól megnagyobbíttatott, 's szebbíttetett. Ebből csak a' Svájczerhof van fenn; az e' mellett lévő hosszú közép épületet I. Leopold kezdette építtetni; az evvel öszvekapcsoltatott Amalienhof 17-dik század végén építtetett. E' három épület a' pompás birodalmi Cancellariával egy hosszú négyszeget formál. Többnyire a' Burg külső tekintetére nézve nem olly pompás, mint némelly Európai Fejedelmek' lakhelye. Igen emlékezetre méltó a' Burghoz épített Császári Könyvtár is Ez több könyvtároknak külömbféle Császárok alatt eggyesültökből állott öszve. A' többi között ide jött a' híres Eugenius

Digitized by Google

H. és Fő Vezér válogatott drága könyvtára is, melly 15000 darabokból állott. Találtatnak itt némellyek a' Mátyás Corvinus M. K. Budai könyvtárából is. Senki e' könyvtárra nézve többet nem tett, mint VI. Károly Cs.; ez leginkább gyarapította azt, 's a' mostani épületet is, hol az tartatik, ő tétette, 's reá többet költött 2 milliomnál. Ezen könyvtárban 300000 nyomtatott, 12000 irott könyveknél többek vannak. A' Vatikánumi könyvtár az írott könyvekre nézve bővebb, de a' nyomtattakra sokkal kevesebb. A' Párisi a' Bécsivel szám szerént megegyez; de az épület deliségére nézve ezen Musák' temploma valamennyit e' világon fölülhaladja. A' Burgban nevezetes még a' Cs.ri kincstár, a' mechanika, 's physikai mesterség' cabinetje; a' természetieknek, pénzeknek, ritkaságoknak gyüjteménye; a' kép galleria: gazdagságokra, és válogattatásokra nézve. Szép a' fődött császári ló iskola is az Udvari komediaházzal egygyütt Sz. Mihály piaczán. Nevezetes tovább a' H. Albert' palotája is, melly mind helyheztetésére, mind ujjabb építői mesterséghez alkalmaztatására nézve igen jeles. A' polgári ispitály a' belső vsban legnagyobb épület; II. Jósef Császár alatt készült egészen fel mostani állapatja szerént. Az ettől járandó házbér 9000 szegény polgárok tartatására szolgál Az emlékezetre méltó belső vsi épületekhez tartozik az Universitás' épülete is, melly 1756-ban iktattatott belé, négy szegletü, szabadon álló, három emeletü, elől két ugró kútakkal, 3 kapukkal, és 3 fő grádicsokkal ékes. Belől folyósóji tágosok, 20 oszlopokon nyugszik boltozatja, pompás szálákkal, 's gazdag tudományi készületekkel. 1365-ben szereztetett, 1384-ben megerősíttetett. Rectora különös tekintettel bír; az ünnepi megjelenetekben mindjárt a' Császár előtt van. Jeles épületek itt tovább a' Lichtenstein H. majorátháza, a' H. Eugenius palotája, a' mostani pénzverő tár. A' Cs. királyi fegyverház; a' H. Lichtenstein háza, a' G. Schönborné, G. Harraché, a' titkos tanácsé, G. Frieszé, Koller Consiliariusé, és a' Trattner szabad udvara, 's a' t. A' külső vsokban pedig a' Boromaeus Sz. Károly temploma Wiedenben, legpompásabb, legszebb, legregulárisabb. Az 1713-ki mirigy halál alkalmatosságával ennek építtésére fogadást tett VI. Károly Cs. 1716. elkezdette, 1737-ben elkészíttette ezen felírással: „Vota mea reddam Domino in conspectu timentium eum“ Nevezetes a' Sz. Sebestyén és Rochus temploma is Landstrassen két rézzel fedett tornyokkal, tekéntetre méltó homlokozattal; a' Paulai Sz. Ferencz temploma a' Wiedenben 's a' t. A' különös épületek közt nevezetesebbek: Leopoldstadtban: a' lovas kaszárnya, a' Cs.ri Magazinum; hajós, bankó, vizen építtő, mosó ház; a' 282 szám alatt lévő fabrikái épület, Csernini palota, Marinellini theátrom, sok ferdőkkel egygyütt. Itt vannak a' jelesebb közönséges mulató és sétáló

Digitized by Google

helyek is: az Aukert (Augarten, melly III. Ferd. alatt formáltatott először, I. Leop. alatt nagyobbíttatott, és I. József alatt szebbítetett; a' mostani teknétetét pedig II. Jóseftől vette, ki azt 1775-ben a' publikumnak közönséges mulató helyül rendelte. A' Prater, ez egy nagy és igen kellemetes mulató erdő; II. Jóseftől nyittatott ki az egész Publikumnak 1786-ban, a' nagy Allék mellett, hol leginkább járnak a' kocsik azon Fejedelem kutakatásatott, mellyekből a' poros nyári napokban az út megöntöztetik. Sok nyári vasár és ünnep napokon a' Praterben 1000's több kocsik, és 15000 emberek is megjelennek. A' Weiszgärber kül. vsb. a'Hecz amphitheatrom. A' Landstrasszen: az Invalidusház, a' H. Razumovszky, B. Harrucker, H. Lobkowicz és Paar palotájik, némelly privatusok házaival eggyütt. Itt van az Elisabethinak, és Misericordinusok lakhelye is. A' Rennwegen szembetünő mindenek előtt a' Bellveder: ezen palota híres Eugenius H. és fő Vezertől építtetett; két, fő és al épületekből áll: a' felsőben pompás palota van délre, mellyben az Eugenius H.től szerzett, válogatott, és egykor az udvari burgban tartatott képek közlathatásra kitétettek. Innét a' kinézés is igen kellemetes. Alsó épülete kies kerti ház, mesterséges ugrókútakkal, megujító allékkal kedveskedik; nyári hives napokban gyakran látogattatik is. Jobb szárnyában a' német testörzök laknak; bal felől a' Sz. Szaleziustól elneveztetett Apáczák klastroma, és diszestemploma áll. A' T. Parhammertől építtetett árvák házában, a' katonai gazdálkodó fő Commissio lakik. A' Wieden kül. vsban nevezetes az új theátrom Wien vizénél, mind nagyságára, mind ékességére nézve, az inzsenier, és Theresiai Akademia, H. Stahrenbergi szabad, ház, 's a' t. Nicolsdorfban H. Eszterházynak roppant háza. Gumpendorfban az artilleria épülete; Leimgrube kül. vsban a' Szabaudiai vitézek Academiája, és a' Granatéros kaszárnya. M. Hülfben a' H. Kaunicz Rittberg palotája, szép kertjével, 's gazdag képes és rajzolatos gyüjteményével, és a' közkutak, Oberneustiftben a' selyem fabrikánsok házaik. Neubauban Zollertől nevezetett szegények iskolája, Spitalbergben, a' VI. Károlytól 1725-ben építtetett, 600 lábnyi hosszú Cs. istálló, melly 400 lovaknak ád helyet; Lerchenfelden a' Trattner háza; a' Straczischegrundon a' G. Chotek épülete; a' Józefstadban H. Ausperg palotája a' Glacison, a'nagy Lovagkaszárnya, Piaristák, collegyiuma, Löwenburgi Convictussal eggyütt. Alstergasseban a' közönséges ispitály, bolondok tornya, és a' kaszárnya. Wäringgasseban a' II-dik Jóseftől építtetett négy szegletü nagy emeletü seb és nyavala orvosi intézet, pompás szálával, és gazdag viaszkészületekkel, a' Cs. fegyverház, katonai ispitály, 's árvák háza. Altanische Grundon G. Althán, és Pothon Bankiernak háza és kertje, Rosszauban

Digitized by Google

a' Cs. porcellán fabrika, 's H. Lichtenstein pompás kastélya, szép kertjével együtt. Az Universitáson kivül több tudomány és szép mesterségi szerzemények is vannak Bécsben: u. m. a' Piaristák, 's Benedictinusok, Lyceumi, a' képfestő, faragó 's épitő akademia; a' Muzsika és gazdaság tökélletesitő társaság. Az említett theatromokon kivül, nevezetes a' Kaerntner kapunál, Leopoldstadban, és Josefstadban lévő is. A' Bécsi lakosoknak száma öszveségesen 300000. Mult eszt.ben születtek Bécsben 6415 férfi és 5911 leány gyermekek 489 holtan születteken kivül. 's 2920 férfiak, és 2582 asszonyok, 3488 férfi, 2530 leány gyermekek haltak meg. Kellett élelmekre 84288 marha, 92857 borju, 198599 juh, 113993 sertés, azonfelül 5893 mázsa irósvaj, 987 mázsa sajt, 7370 mázsa hal, 20 milliom, 453987 tojás, 356105 akó Austriai, 's 40354 magyar országi, 605 külföldi bor, 571748 akó ser. Gabonából 578196 árpából 132623 zabból, 1338297 a' hüvelyes főzelékekből 86399 mérő. Mind ezeken kivül: kölömbféle liszt 759267, darált 8112, sült kenyér 27945, mázsa, 's 25451 kocsi széna, 2173011 súp szalma, 346332 ölfa, 46070 mázsa köszén: a' vámbeli béadások szerént. Mindaz által az étel ital Bécsben olcsóbb mint más fővsokban: a' szállások drágák helyhesztetésekhez képest. A' nyiván való bátorságra nappal szemesen ügyel a' Policzia; éjjel pedig az északai, és lovag őrállók által tenni reá szert. A' vs 1704 olta éjjel megvilágositttatik, a' Burgban 28. lámpás ég. Esméretes és Bécsi süket-némák, és vakok eránt való szerzemény is. Vannak jótévő, és Asszonyi egyesületek is a' szükölködőknek gyámolitására; a' henyék számos házokban foglalatoskodnak. Az itt lévő számos fabrikák 60000 embereknek dolgot adnak; csupán a' porczellán Cs. fabrikában 300-an munkálkodnak. Kivált a' selyem fabrikák nagy keletben vannak. A' külömbféle selyem és bársony portékákon kivül itt selyemfátyol, patyolat, lioni drót török czérna, arany 's ezüst munka és paszománt, szőnyeg, tükör, igaz porczellán, külömbféle pántlika, mesterséges virág, finom selyem harisnya, fájn aczél munka, minden muzsikai eszköz, czinobriom, bécsi lak, 's más festék, asszonyi és egyéb ékesség, bör mű, és más egyéb portéka bőven készittetik. Bécsnek kereskedése kiterjed Magyar Orlasz Török orsz.ra, és külömbféle német tartományokra. Az itt lévő kormányszékek, és a' kényes élet is sok idegen pénzt vonz ide. Maga Bécs annyi adót fizet mint alsó Austriának 21 vsai, és helységei öszveségesen. A' belső vst, mellynek legrégibb része a' hegyi udvar Hohenmarkt mellett, I. Henrik Austriai H. itt vévén lakását 1142-ben, intézte el; 1158-ban fallal bekerittetett; 1198-ban VIII. Leopold H. alatt polgári jusokat nyert, és jobban megerősittetett, 1137-ben II. Fridrik Cs.tól szabad birodalmi vssá nevezteteti 1477

Digitized by Google

ben a' Magyaroktól, 1529. és 1683-ban a' Törököktől ostromoltatott, de meg nem vétethetett; 1241-ben II. Fridrik Austriai H. által, 1277. ben I. Rudolf Cs. által, 1485-ben Korvinus Mátyás által, 1805, és 1809-ben a' Francziáktól elfoglaltatott.

Betsche, Pszezevo, vs, 600 lak. Varsói, nagy Hercz. nek, Varsói oszt.

Betschkom, l. Odischi.

Betschna, Bezva, folyó Morva ors. Morva vizébe foly.

Betse, ó, mvs Bács Várm. Tisza járásb., Tisza vizénél, Torontál Várm. szélénél. Földvár és Petrovoszello között. F. U. a' Kir. Kamara. Lakosi Magyarok, Ráczok, Oláhok, kik közül 3935 kat. 2011 óhit. Pósta hivatallal, és jó földmiveléssel.

Betse, Uj, Török Betse, mvs Torontál Várm. Beodrához 1 óra. Melenczétől nem messze. F. U. G. Haller. Lakosi Magyarok és Ráczok, kat. és óhitüek. Tisza vizén híres gabona kereskedést üznek.

Betsherek, nagy, mvs Torontál Várm., azon nevü járásban. F. U. a' Kir. Kamara. Lakosi elegyesek, kath. és egyesült hitüek. Póstahivatallal, uri lakásokkal, mezei gazdasággal, és kereskedéssel Melenczéhez 1, Temesvárhoz 4 óra.

Betsherek, kis, helység Temes Várm. Sz. Andrási járás. Temesvártól 1 mfd. F. U. a' Kir. Kamara, Lakosi Németek, Ráczok, Oláhok, kat. és óhitüek, Kereskedéssel, gyapjúval, földmiveléssel, és méhészséggel keresik kenyeröket; határjok termékeny, és jó.

Bettlern, Csehül Zsebrak, szabad kamarai vs, 120 ház. Cseh ors.ban, Berauni ker. középszerü szántóförddel, kőszénbányával, egy kath. plébániás templommal, szép völgyben fekszik.

Betulo, Badalona, vs Hispániában a' tenger partyán, Laletanusok' földén.

Betur-Tegla, l. Amu-Darja.

Betusa, vs, Macedonia Tygris vizénél.

Betuwe, Betan, legtermékenyebb ker. Fr. ors.ban, felső Yssel oszt. Rhenus és Waal között.

Betzendorf, mvs, és kanton főhelye, Saltzvedel ker. Elbe oszt. a' volt Vestfália' Kir.ban, Jeetze mellett, 3, Schulenburg Grófhoz tartozandó nemes birtokokkal, 2 templommal, 119 ház., és 571 lak. kik földmivelést, marha tenyésztést, és pálinka főzést üznek, 3 országos és marha vásárokat tartanak.

Betzenstein, vs, Bajor ors.ban, Main ker. Pegnitz mellett, 75 ház. hegyen épült várral, és vasbányával.

Betzkó, mvs, Trencsén Várm. Vág vize mellett, Vág Újhelynek áltellenében. F. U. B. Révay és más fam. Hajdan várral, kőfallal, 's három sánczokkal erősíttetett. XVI. Század végével 13. ooo embereknél többeket felfüze a' Török e' környékben rabságára. Sz. Fer. Szerzetesinek klastromával, tágos 's termékeny szántóföldekkel, szőlőhegyekkel, Cservena Hora nevü erdős hegyekkel nevezetes. A' pósta úton Trencsénhez 3 óra. Lakosi tótok, kath.

Beuern v. **Beuren**, mvs, és hasonló nevü kántonnak főhelye, Duderstadt ker.ben Harz oszt., a' volt Vestfália

Digitized by Google

országában, Leine mellett templ. és klastromi jószággal. 143 ház. és 790 lak. kik gyapjú szövésből, és fonásból élnek.

Beuchlitz, falú, Saale mellett, Meerseburg vidékében, a' volt Szász orsz.ban, hol jó köszén ásattatik.

Beudos vetus, vs Phrygiában, kis Asiában Synnada mellett, Alander vize eredetinél.

Beuggen v. **Bükken**, Breisgauban, ezelőtt német lovag rendhez, most pedig Badeni Nagy Herczegséghez tartozandó.

Beuren, Buren, Buna, kis vs, és ker. Berni kantonban, hiddal az Aar vizén.

Beuthen, alsó Beuthen, Bythonia, kis vs, Odera mellett, alsó Saxoniában, egy kellemetes tájékon, Carolath Her.ségben, melly egészen a'GlogauiHer.ségtől körülvétetik, 366 ház. és 2600 lak. posztó és szalmakalap fabr., fazékasokkal, gyümölcs, és bor terméssel, hajócsinálással és hajókázással. Lutheránusoknak itt egy imádságos házok, kat. pedig plébániás templomok van.

Beuthen, Birtok, felső Sileziában, mellyet 1697-ben Leopold Császár Szabad Státusbirtokra felemelt. Délről Plesse, Nyug.ról és Ész.ról Oppeln, Kel. pedig a' Varsói birtokokkal határos. A' Donnersmarki Gróf Henkelhez tartozik, és 11 □ mfdön 19.840 lak. számlál. Vagyon egy domb láncza, és vassal, ólommal, galmeyal köszenekkel, agyaggal, márvánnyal, gabonával, szénával, fával, 's t. ef. bővelkedik. Fővsa

Beuthen, felső Beuthen, lengyelül Byton, Hyacinth víz mellett fekszik, 302 ház., 2.600 Keresztény, és 132 Zsidó lak.; vagyon posztó és galmey fabr., és cserép edénye.

Beuthnitz, falú, Crossen Her.ségben, alsó Sileziában, egy tó mellett, Nothenburg Grófhoz tartozandó.

Beutingen, Langen Beutingen, nagy hely és Urodalom Oderwaldi kantonban, Franconiában Bajor orsz.

Beuzeville, vs, Eure Franczia oszt. 674 ház. és 2.260 lak.

Bevagna, Mevania, hely Umbriában, Pápa birtokában, Propertius Poëta honnja.

Beveland, l. Süd és Nord Beveland.

Bever, kis fóviz, a' volt Vestfália Kir. Höxter ker. Fulda oszt., melly Beverungen mellett Weserbe folyik.

Bever, kis fóviz, melly Westfáliában, a' volt Glandorf kantonban, Osnabrück ker. Weser oszt. ered, és Emsbe folyik.

Beveren, város, Schelde oszt. Egyes. Belgiom orsz. 4.920 l.

Bevergern, Bewergen, (52° 16′ 43″ É. Sz, 25° 13′ 9″ K. H.), vs, kel. Ems volt Fran. oszt. Ems mellett, egészen mocsárokban, 760 lak. most Egyes. Belgyiom orsz.

Beverley, vs, Angliában York Grófs.nak, azon részében, melly East-Ridingnek neveztetik, 6000 lak. csatornával, és klastrommal. A' vs tájékával együtt, főképpen szalad készitésből, csipke kötésből, és gabona, liszt, és bőr kereskedésből él.

Bevern, mvs, Vestfáliában, a' volt Leine oszt. Embeck ker. Holtzmindeni kant. Bever mellett, Sollingeni erdő alatt, várral, templ., sza-

Digitized by Google

bad jósággal, gyámoly intézettel, 140 házokkal, 1.040 lak., gyolcsszövésel, nagy fehérítővel, és 2 országos vásárral. Ezen helytől vette nevét Braunschweig-Bevern Her.sége.

Beverungen, (51° 40′ 5″ É. Sz. és 27° 0′ 45″ K. H.), vs, és hasonló nevü kantonnak főhelye, Westfáliában, a' volt Fulda oszt., Höxter ker. Bevernek, Weserbe való befolyásánál, vagyon 1 templ., 232 háza, és 2.470 lakosai, kik földmivelésből, gabona kereskedésből, pálinka főzésből, és hajókázásból élnek. Weser vizén vám vétetik. Az itt lévő sós kutak nem gazdagok, és most haszonvétetlenek.

Beverwyk, Wyk, (52° 29′ 14″ É. Sz. 22° 19′ 20″ K. H.), mvs, eggyes. Belgiom orsz. déli Hollandiában, Wykeri tenger mellett, melly Y-val egyben függ, 1630 lak. kik többnyire kertmivelésből élnek, és terméseikkel Amsterdamba kereskednek.

Beviero di Terra Nova, keskeny, de hosszú sós tó Szárdiniában.

Bevil, l. Boglio.

Bevilagua, vs, Lomb. Vel. Kir., alsó Etsch oszt.

Bewdley, vska, Worcester Angol Grófs.ban, Severn mellett gyapjús süvegek fabr. tengeri hajóslegényekért, és szerecsenekért, igen szép szarvból való portékákkal.

Bewergen, l. Bevergern.

Bex, mvs, Helvetziában, Vaadt kantonban nem messze Rhodanustól, sófőzéssel. Itt vagyon áltjárás, Olasz országba.

Bex, nagy, derék, és tápláló, pléb falú, Vaadt kant. Helvétziában, Rhodanustól 1/4 óra, sófőzéssel. Nem messze tőle vagyon a' Rhone fón, Vallisba való szoros általjárás.

Beya, kis vs, Andalusiában, Spanyol orsz.ban, egy hegyen a' tengernél.

Beyerberg, annakelőtte klastrom Bajor orsz.ban, Isar ker. ettől nem messze vagyon Eyrasburg vára, hol köszén találtatik.

Beyerfeld, vs, Szász Érczhegységben, vas, gálicz, és büdöskő fabr.

Beyerland v. *Stryen*, sziget, Maas torkolat oszt. Egyes. Belgiom orsz.ban, Goeree sziget mellett. Főhelye Oudbeyerland falú.

Beyersdorf, mvs, és régi vár, Regnicz mellett, Bajor országban, Main ker. Zsidó-synagogával.

Beysagola, vs, Smuid Her: ben, Lithvániában Orosz orsz.ban.

Bezabda, 1) vs Armeniában, Amidához közel. 2). Vár egy dombon Tygris vizénél Amidántól délre, más neve Phoenica.

Bezan, mvs, Bajor orsz.ban, Iller ker. Bregenzi erdőb. 970 lak. középszerű karton, patyolat, és batizt szövéssel. Helye egy tartományi törvényszéknek.

Bezaney, vs, Gard oszt. Fr. orsz.ban.

Bezara, vs Phoeniciában, Ptolomaistól nem messze.

Bezek Bir. 1, 4. Neapolistól 17 mfd. Scythopolis felé Palaestinában.

Bezesch, l. Beshezh,

Bezestan, igy nevezik a' Törökök azon piaczokat a' városokban, mellyek különösen béboltozott piaczok, és árulóházak, hol nem csak a' Törökök, hanem a' Zsidók, Örmények, és Görö-

Digitized by Google

gök is kereskedést üzhetnek.

Bezdány, mvs és uradalom Bács Várm. közép járásban. F. U. a' Kir. Kamara, lakosi 4498 csak nem minnyájan kath. Magyarok és Németek, egy plébániával, póstával, és vámházzal, bőven, termőfölddel.

Bezdin, Temes Várm. Sz. Andrási járás. Maros vizénél, Ó Aradhoz 5 óra. óhitű szerzeteseknek klastroma, egy Archimandsitával, és több szerzetesekkel.

Beziers, Bliterrae, Biterrae, tart. alsó Languedóciában, Fr. orsz.ban, melly az előbbeni Beziers, Agde, és Lodeve megyéket foglalja magában, részént hegyes, részént pedig lapos; hegyes tájékin több kiégetett tüzokádók találtatnak, általjában nézvén a' földje, még is termékeny. Lapos tájéki gabonával, faolajjal, és borral bővelkednek; selyem és gyapjú is találtatik benne, és a' marhatenyésztés nagyon üzettetik. Ezen tartomány most Herault oszt. tartozik.

Beziers, (43° 20′ 23″ É. Sz. 20° 52′ 24″ K. H.) kerület' főhelye Herault oszt. Franczia orsz.ban, szép, régi, és elég nagy vs, 2.406 ház. és 13.000 lak. egy dombon, Orbe vize mellett, nem messze a' déli csatoronától. Vagynak itt több posztó, gyapjú matéria, czicz és harisnya fábrikák, timármühelyek, és papirosmalmok, gabonával, olajjal, és borral szembetűnő kereskedés üzettetik: találtatnak itt még Római Régiségek is.

Bezig, kis hely, Altenburg Herczegségnek Saxen-Gothai Herczeghez tartozandó részében, 3 mértföld Altenburgtól.

Bhagpor, Hordwer, vs, Keleti Indiában, Seik tart.ban, Ganges mellett, szép templomokkal, és épületekkel, hová gyakran a' Hindusok egész Indiából öszve gyülnek, Ganges vizével az ő vétkeiket lemosni.

Bhanares, l. Benares.

Bhertechund, azaz: Bherat tartománya, keleti Indiai neve.

Bi, l. Bija.

Bia, népes helység, Pilis Várm. Budától és Bicskétől 2 1/2 mfd., az orsz. úton, F. U. G. Sándor, és Szili Uraság, lakosi Magyarok és Németek, kat. és ref. Határja termékeny bora, kivált a' Szarvas hegyi nevezetes; kőbányája jó; tava is vagyon, melly két malmot hajt, náddal és hallal szolgál; most lecsapoltatik.

Biafara, orsz., felső Guineában, hasonló nevű folyóvíz partjánál, Del Rey és Camerones vagy James vizek között, kék klárissal (Akkorí) bővelkedik, és Hollandusoktól szorgalmatosan meglátogattatik.

Biafarek, vad és rabló nép, alsó Senegambiában, Ghinala orsz.ban.

Biojos, l. Badschus.

Biala, határ fóvíz, Austria, Silézia, és Galliczia között, Visztulába folyik.

Biala, (52° 1′ É. Sz. 40° 47′ 34″ K. H.), szép és élelmények város, Mysleniczi ker. Gallicziában, Silézia határinál, hasonló nevű víznél, és csak egy híd által Bielitztől választatik el. Lakosinak kik kath. és evang. száma 3.600 megyen, kat. lath. templ., és Normáliskolával. Lakosi sok posz-

Digitized by Google

tót és gyolcsot készítenek. Az Olkussi bányákból itten esztendönként 2000 mázsa vas feldolgoztatik.

Biala, vs a' volt Varsói Hersségben, Krzna vize mellett.

Biala, vs, Slonin Orosz Helyt. Zna vize mellett, melly Bugba folyik, 100 lak.

Bialenbunskie, l. Baldenburg.

Bialigrod, vs, Sambori ker., Gallicziában. 1.700 lak.

Bialikamien, nyílt város, Bug mellett, Lembergi ker. Gallicziában.

Bialistock, Orosz Helyt. melly a' Tilsiti 1807-ben Julius 8-kán kötött békeség által, új keleti Prusszia azon részéből, melly a' Bialistocki Kamara oszt. felét állotta, eredett. Ezen déli, Grodno Helytartóság alá tartozandó birtok, Bugtól egész Lassossna torkolatjáig egy lineában terjed, melly ezen víznek és Narewnek Suradznál lévő völgy útjától, azután Lisától, egész a' Mien falúnál lévő forrásához, és innét ismét ugyan ott eredő Nurzek' ágáig, továbbá ezen víz mellett egészen a' torkolatjáig Nuren felül, utóljára Bug vizének folyása szerént felfelé ki terjed, és Orosz Helyt. rakaszkodik. Foglal magában Bialistoi, Dombrovi, Bielskeri, Drohiczyni, és Goniondzeri kerületeket, mindöszve 206—210 □ mfd. és 183.000 lak. Fövsa

Bialistock, (53° 7′ 35″ É. Sz. és 41° 59′ 7″ K. H.), szép rendben épült vs, Biala vize mellett, 459 ház, és 4.950 lak. egy várral és kerttel. Ezen vs föképen kereskedéssel foglalatoskodik.

Bialla, vs, egy tónal, keleti Prusszíában, 116 ház, és 860 lak.

Bialobrzegi, vs, a' volt Varsói, Radom oszt., Pilicza mellett. 38 ház.

Bialocerkiew, Bialo querca, azaz, Fejér templom, középszerű, és erös vs, Wolhynia Orosz Helyt. Ross vize mellett. 613 ház. és 3680 lak.

Bialogrod, l. Akierman.

Bialogrod, kis vs, Vilna Orosz Helyt. 1.500 lak.

Bialogrod, l. Belgrad.

Bialopole, vs, Volhynia, Orosz Helyt.

Bianco, Capo Bianco, l. Basso.

Biar, (38° 48′ É. Sz. 16° 4′ K. H.), mvs Valenciában, Spanyol orsz.ban, egy várral, és 2.800 lak. mézzel bövelkedik.

Bias, folyó Messeniában, Korone mellett tengerbe foly.

Biben, (Pedena), vs Austriai, Istria tart.ban, termékeny tájékon, az előtt Püspöknek széke, magos hegyen fekszik, melly bort, olajt, és mogyorót terem.

Biber, fóviz, Bajor orsz.ban, Iller ker., melly 2 agból, külső és belső Biberből áll; mellyekből amaz Roggenburg, ez Bibrach mellett folyik, és Leipheimnál Dunába ömlik.

Biber, mvs, Hanau Grófságban, Biberbach mellett, egy ezüsttel vegyített rézbányával.

Biber, vár, és Státus birod., Stájer orsz.ban, Graetzi ker. egy dékánsággal. Biber falúban vásárok tartattatnak. Tájékán szép búza terem.

Biberach, az előtt birodalmi vs, Riss mellett, most Würtemberg orsz.hoz tartozik, Ehinger ker. Ez egy szembetünö vs, 800 ház, és 4.300 lak.; vagynak timármühelyei, posztó, karton, gyolcs

Digitized by Google

és parketmívei; 1/2 órányi járásra vagyon tőle a' Jordans ferdő, melly egésségre és gyönyörüségre szolgál.

Biberbach, Markbiberbach, birodalmi, vár, és mvs Bajor országban, Duna felső ker. 1.180 lak.kal és pósta úttal. Gróf Fugger birtokához tartozandó.

Biberich, falú, és ékes mulatókastély, Nassau-Ussingeni Herczegségben, 1/2 órára Maincztól. Szőlőmivelést üz.

Biberich, kis fóviz Meissen tart., melly Nossen mellett, Muldébe folyik.

Biberich, l. Bidburg.

Biberist, nagy pléb. falú, hasonló nevű ker.nek főhelye, Solothurn kant. Helvétziában.

Biberi tenger, l. Kamtsatka.

Bibersburg, Pálfi Urodalma Magyar orsz.ban, Poson Várm.ben, mellynek tájékán nagyon jó bor terem.

Biberschlag, falú, Saxoniai Hildburghausen Herczegségben, pléb. és vashámorral.

Biberstein, birtok Austriában Ens felett lévő, Mühli négyedben.

Bibiana, vs, Padus vizénél, Majlandi tart.ban. 2.500 lak.

Bibiena, vs, Toskánai nagy Her.ségben, Archiano patak mellett, Plébániás templommal. Itt vagyon az eltörlött esméretes Camaldulenzesek remetesége.

Bibra, Bebra, vska, Saxoniában, Thüringi ker. 156 ház. és 700 lak. Lakosi többnyire földmivelésből élnek, de kézímesterségek még is jól üzettetnek. Az itt lévő egésséges ferdők jól el vagynak készítve, és gyakran meglátogattatnak.

Bibra, kastély a' volt Würzburgi Her., azon nevű Familiának eredeti helye.

Bibrachte, Augustodunum, l. Autun.

Biburg, vs, Bajor országban, Regeni ker. nagy serfőzéssel, Abens mellett.

Bicaner, vs, Bácar tart.ban, Asiában Nagy Mogul. birod.ban, Ganges vizénél.

Biccari, kis vs, Val di Mazzarában, Siciliában.

Bicester, mvs, Oxford Angol Grófs.ban, híres serfőzéssel.

Bicetre, fenyiték és bolondok háza Párisban, Építőjétől Johan de Vinchester Püspöktől így neveztett, jó rendelt, és tágos épület, melly 10.000 embert foghat.

Biche, l. Bitsch.

Bichieri, El-Bekir helys. Aegyptusban, régi Canopus, Alexandriától keletre 2 mfd. Itt állott régenten híres Serapis temploma.

Bickenbach, falú, az előtt vár, 10 falúból álló urod. Odenwaldéban, Hessen-Darmstadti Her.ségben.

Bicora, Bicoqua Helyt. Majlandi tart.ban, hol 1522-ben a' Francziák a' Császár népétől megveretettek.

Bicure, kis fóviz, Seine oszt. Fr. orsz.ban, mellynek vize szárlát posztó festésre nagyon alkalmatos.

Bicsa, mvs Trencsén Várm. Zolnától 2 Trencséntől 5 mfd. Vág vizénél, Bicsa várának szomszédságában. F. U. H. Eszterházy. Tót lakosi kath. kastélya, só hivatala, plébánia templomi, malma, serfőző háza, vendégfogadóji, földje, réte jeles. Híres Thurzó nemzetségétől.

Bicske, mvs, uradalom, járás Sz. Fejér Várm. Zsámbékhoz 1, Martontól 5 órára

Digitized by Google

a' Pécsi orsz. úton. F. U. G. Battyányi, lakosi Magyarok, kat. és reform. Kastélya, plébániás temploma, határja, és vadászati intézete, a' vértesi erdőhez közel jeles.

Bidache, kis vs, alsó Pyrenaeusok oszt. Fr. orsz.ban, Bidassoa vize mellet erős várral. 160 ház. és 2.240 lak.

Bidassoa, Vidassus határ fóviz, Franczia, és Spanyol országok köztt, melly a' Pyrenaeus hegyeken ered, és Fuenterabia mellett a' tengerbe folyik. Ennek torkolatjában fekszik a' Fasanen v. Conferencz szigete, mellyben a' Pyrenaeusi békeség köttetett.

Bidburg, Bittburg, Bibrich, vs. Fr. Erdők oszt. 1.640 lak.

Biddeford, helys. Északi Amerikában, Massachusetts Szabad Státusban York Grófs.ban, deszkákkal kereskedik, jó tok, és lazacz fogása vagyon.

Bidden-Mor, 4000 lábnyi magasságú hegy Angol országban.

Bidefort, város, Devon Angol Grófs.ban, Tovridge vize mellett, ezen egy kő híd vagyon, 3000 lak. és egy kikötőhellyel, mellyben nagy kereskedés üzettetik.

Bidenkapp, Bidenkopf, kis vs, Hassiai Ober-Hessen Herczegségben, egy hegyen, melly a' jó vas hutájiról, olvasztó kemenczéiről, és posztó csinálásáról esmeretes. Marburgtól 3 mfdnyire Lahne mellett fekszik, 442 ház. és 2.480 lak.

Bidlis, l. Betlis.

Bidourle, kis fóviz Herault Fr. oszt., melly Montpellier mellett közép tengerbe folyik.

Bidouse, fóviz, alsó Pyrenaeusok oszt. Lame mvsnál hajókázható, nem messze Bayonnétól, Adour vízbe folyik.

Bidschowi ker., Cseh orsz.ban, Kel. Königingraeczi Dél. Chrudimi és Kaurzimi Nyug. Bunzlaui ker. Esz.ról Sileziával határos; vagyon jeles gyolcs, posztó, pamut, üveg, és vas fabr. Termései, gabona déli részében, fa, pedig és szarvas marha éjszaki részében. Észak-keleten az óriás hegy emelkedik, mellynek tövénél ered az Elbe, és ebbe itten Czidlina folyik. Cseh lak. száma 154.000, kik nagyon szorgalmatosok. 1 vsa, 44 mvsa, 45 urodalma, és 557 falúja vagyon.

Bidschuga, l. Bissago.

Biducasses, Viducasses, Galliai nemzetség, az Abrincatuerek jobbjokról, fővárosa volt Víducasses, Vieux.

Biebert, Marktbiebert, vs, Bajor orsz.ban, Main ker. 870 lak.

Biecz, Bietsch, vs, Roppa víz mellett Gallicziában, büdös kő, és gálicz bányákkal.

Biedoblo, mvs, Tripolis orsz. ban Afrikában, ott feküdt, hol most Rassem. Itt sok kövé változtak találtatnak.

Biegle, az előtt egy Commenthurey Breisgauban, most Badeni Nagy Herczegséghez tartozik.

Biel, Fran. Bienne, Bipennis, (47° 8′ 46″ É. Sz. 24° 54′ K. H.), vs Helvetziában, Solothurn és Neufchatel között Süss vize mellett, és a' Bieli tónak északi partján Indiai-fabr., hámorokkal, timármühelyekkel, és kereskedéssel.

Digitized by Google

Biela, 90. házból álló mvs., egy várral, Cseh orsz.ban Czaslavi ker. kath. pléb. templommal.

Biela, Bila, Bilina, folyóviz Cseh orsz.ban, Saatzi ker., nem messze Platten vártól ered, és Aussignál Albisba folyik.

Biela, kis fóviz, felső Siléziában, melly a' Plesz Szabad Státus birtokon keresztül folyik, és Osvieczim Her. czegségben, Visztulával egyesül.

Bielach, fóviz Austriában Ens alatt, Annaberg mellett ered, délről északra folyik, és Melk és Schönbühel között Dunába ömlik.

Bielaja, Bjeloi, Belaja, (55° 34' É. Sz.) ker.béli vs, Smolensk Orosz Helyt. Obscha mellett, 2.300 lak. kereskedést üz.

Bielan, Biela, fóviz Austriai Siléziában, Thomasdorfon felül ered, és Neisse vson alól, Neisse vizével egyesül.

Bjelow, l. Beleew.

Bjeloi, l. Bjelaja.

Bielefeld, ker. Weser oszt., a' volt Westfália Kir., Ravensberg Grófs.nak legnagyobb részéből áll, némelly Mindeni és Osnabrücki helys. kel. Ész.ról Minden ker. Ny. és DélrőlOsnabrück ker. Bergi nagy Her.séggel, és Paderborni ker. Kel.ről pedig Lippe-Detmold Her.séggel határos. Nagysága 186/100 négyszegű mfdre, lakosinak száma pedig kik némelly kath., ref., és zsidókat kivévén, mind Lutheranusok, 91.800-ra felmegy, 9 vsa, 1 mvsa, es 202 falúja vagyon, mellyek 11 kantonokra, és 121 községekre osztatnak.

Bielefeld, (52° 1' 9'' É. Sz. és 26° 9' 42'' K. H.), hasonló nevű ker. és kant. fővsa. Sparen hegy tövénél Lutter mellett, egésséges helyen, és kellemetes tájékon fekszik; fallal, és árokkal körül vagyon véve, 5 kapukkal, 3 részre, úgymint ó vsra, új vsra, és Gadderbum külső vsrá osztatik. Ezen 3 részben 5 templom, 1.059 ház. és 5.500 lak. vagynak. Találtatnak itt flanér fabr., 46 timár és varga műhelyek, 7 kalapos, 59 gyolcs szövő, és 26 lendamaszk' szövőszékek, czérna és kötél fabr., fekete szappany' műhelye, 2 dohány, 1 aczél és vas fabr. és 4 tajték pipacsináló műhelyek. Ezen tájékon fekszenek azon híres fejérítők, mellyek ezen vst illy nagyon felemeltek. Nem messze a' várostól Dören hegyen vagyon köszénbánya. Gyolcskereskedése 4 millió Frankra becsültetik, nevezetes a' más portékákkal való kereskedése is. 3 orsz., 2 disznó, és 3 közönséges vásárja vagyon. Vagyon néki még kölcsönöző háza, Mária templomához tartozó intézete 12 részént kath., részént luth. Káptalanbéliekkel és 14 Vicáriusokkal, Zsidó Synagogája luth. Gymnásiuma. 4 luth. 1 ref. és 1 kath. Trivial-Iskolaja Árvák és fenyéték háza.

Biel-Tava, Tó, Helvetziában, Fr. orsz. határánál, mellynek nagyobb része még Bern kant. tartozik, 3 óra a' hossza, 1 a' szélessége, 217 láb a' mélysége, halakkal bővelkedik, találtatnak benne 20 fontnyi pisztrángok is. Mind a' két partja szőlővesszőkkel bé vagyon ültet-

Digitized by Google

ve. Ebben vagyon azon kellemetes Péter szigete, mellyben J. J. Rousseau egy darab ideig magánosságban élt.

Bielgorod, l. Belgorod.

Bielitz, Herczegség, Austriai Sileziában, Tescheni ker. Biala mellett, 4.732 kath., és 4.669 evang. lak. és 2.561 ház. Lak. Lengyelül és Németül beszélnek. Főhelye

Bielitz, Bilsko, Biala mellett, jól vagyon építve, 1 várral, 4.200 lak., kik közül 3.300 kézmivesek, és ezek esztendönként 24.000 darab posztót készítenek, 2 kath. és 1 evang. templ. és Iskolája, 1 Póstaházzal, Ispitállyal, gyámol intézettel, és egy kis Státus Könyvtárral; gyapjú, posztó, és bor kereskedés nagyon üzettetik. 1808-ban tüz által egészen hamuvá lett.

Bielitz (ó), nagy falú, Bielitzi Herczegségben, Austriai Sileziában, Tescheni ker. 241 ház., egy kath. filial templ., és evang. Iskolával, 1.337 lak., kik német nyelven beszélnek.

Biella, Bugella, (45° 22′ É. Sz. 25° 33′ K. H.), jó keresetü vs és ker. főhelye, Sesia osztályb. Piemontban, 7.800 lak. egy dombon, Cerino vize mellett.

Bielo Ozero, Bilocerto Ducatus, tart. Orosz bir. Nowgorodi Helyt. a' Novogrodweliki, és Wologda tart. között. Fvsa Bielo Osero, melly mocsárral és földsánczokkal vétetett közül.

Bielopole, vs, Servia', török tart.ban.

Bielopolje, vs, Czarkow Orosz Helyt. 755 ház. 9.050 lak. és pálinkafözéssel.

Bielorutz, vs, Minsk Orosz Helyt.

Bielosero, azaz fejér tó, halakkal bövelkedő, és mintegy 50 Orosz mfdnyi hosszú tó, Nowgorod Orosz Helyt.

Bielosersk, ker.béli vs, Nowgorod Orosz Helyt. Schelsna, Bielosero tóbúl való kifolyásánál, 16 templ., 430 faházzal és 2.800 lak.kal, kik földmivelést, kereskedést, és halászatot üznek, kulimázt égetnek, és sok hagymát termesztenek, találtatnak közöttök kép pingálok, és aranymivesek is.

Bielovitre, vs, Vilna Orosz Helyt.

Bielshöhle v. **Bielsteins-Höhle**, barlang Harz mellett, nem messze Baumann barlangjától, Bielstein hegyben, Rübeland falúnál, Saale oszt., a' volt Westfália Kir., már 1672 egy erdögyulladás után találtatott meg, de csak 1788-ban Becker visgálása után márványtöréskor járatos lett. Épen olly nevezetes mint a' Baumann' barlangja, és tele vagyon csudálatos csepkö figurákkal. Eddig 12 barlangja járatos, mellyek nem olly keskenyek és veszedelmesek mint a' Baumann' barlangjában.

Bielsk, vs, Plock a'volt Varsói oszt. 366 lak.

Bielsk, vs, Bialistock Orosz Helyt. Bialának Narewbe való befolyásánál, 4.940 lak. kik közt sok Zsidók is találtatnak.

Bienne, l. Biel.

Bierbeck, vár és falú, Dyle oszt. Fr. orsz.ban, az előtt Arembergi Herczeghez tartozott.

Bierntowa, l. Bernstadt.

Biervliet, Birflitum, vska, hasonló nevezetü szigeten Sluys és Arel közt nyugoti Schel-

Digitized by Google

Scheldében, Scheldeoszt. Egy. Belgiom orsz. Annak előtte erőség volt, de 1688-ban földig lerontattatott. Beukelszoon Wilhelm halász 14 században itt találta fel a' héring bésózást, és ugyan itt 1397 meg is halt. Ezért tehát V. Károly 1536-ban néki egy koporsókövet emelt.

Biesbosch, Bienboschum, nagy mocsár v. tengeröböl, Dordrecht és Getruydenberg közt, déli Hollandiában Ez rettenetes kiáradás által eredett, melly Nov. 19-kén 1421 történt. Ennek előtte ezen helyen 72 falú feküdt, mellyek mint egy 100.000 lak.kal semmivé tétettek.

Biese, l. Aland.

Biesen, l. Altenbiesen.

Biesenthal, vs, Brandenburgi közép Markban Finow mellett, melly itt mocsárokból és tavakból áll, 123 ház. és 989 lak., az itt lévő ligét Biesenthali pusztának hivattatik.

Biesterfeld, l. Bisterfeld.

Bietalu, vár egy hegytetőn nagy Tatárságban, Barantola orsz. felső határán, hol az egyik Királynak, ki nagy Láma, vagy nemzetének fő Papja, lakni szokott.

Bietigheim, kis vs, Ens mellett, Würtemberg orsz.ban, Ludvigsburgi ker. 2.360 lak.

Bietina, egy mocsáros völgynek főhelye, Arno oszt. Toscánai nagy Her.ségben.

Bietsch, l. Biecz.

Bievre, Gobelins, kis fóvíz, Seine oszt. Fr. országban, melly Páris mellett Seinébe folyik.

Biezum, vs, Plock, volt Varsói oszt. 1.410 lak.

Biferno, Bifernus, Phiternus, fóvíz, Nápoly örsz.ban, Molise Grófs.ban, melly Venüb. lex. I. dar.

lenczei tengeröbölbe folyik.

Bigen, orsz. és vs Japoniában, Niphon szigetében.

Bigenagur, l. Bisnagur.

Bigenis, vs Siciliában, Val di Demonában, il Castro reale fóviz mellett.

Bigerrones, Begerri, nemzetség Galliában, Garumna vizénél Aquitaniában, fővsok Tarba (Tarbe).

Bigleswade, polgár falú 2.500 lak., Bedford Angliai Grófságban, legnagyobb árpa vásárokkal.

Bigorre, azelőtt Grófság, Fr. országban Pirenaeusokban, Spanyol ország határánál, Bearn, Avarac, Nebuzan, és Aragonia közt. Nagysága 25 □ mfdre megy, a' revolútzió előtt 65.000 lak. A' klimája mérsékelt, hidegebb még is mint melegebb. A'föld színe hegyes. Jelesebb fóvizei e'következendők: Gave de Pau, Adours, és Arraz; különösen jegyzésre méltó, a' Lascougouz tó, melly egy hegyen fekszik, és a' szép Ouçet tava, melly 1506 öln. magasságú hegyen vagyon; ezen hegyet, déli kürtnek hijják. Ezen hegyes tájékban még ma is észre vétetik a' vízrohanás, és hóhid de Gavarnie, Roland' üregе és más jeles természeti ritkaságok. Hegyeiben többféle ásványok, főképen vas, márvány, asbest, és ásvány kuták találtatnak. Lapos tájéki kölessel, rozzsal, és árpával, de nem nagy bőségben szolgálnak, melegebb hegyein jó bora vagyon, völgyei jó réteket foglalnak magokban, és hegyei szép fával bővelkednek. Legfőbb munkájok a' lakosinak a' marha tenyésztés. Vadak nélkül nem szükölködik,

Digitized by Google

mellyek közt Izarek (egy neme a' köszáli zergéknek) és nagyobb hegyekben farkasok is, és medvék találtatnak. Lakosi rosszúl beszélnek Franciául. Hegyein Cagots is találtatik. l. Cagots. Ezen tartomány teszi most a' fölső Pirenaeusok oszt.

Biguba, orsz. Nigritiában, Niger vizénél Afrikában.

Bigue sziget, l. Krabbensziget.

Bihar, mvs azon nevü Várm. Nagy Váradtól 1 mfd. egy régi várral, mellytől elneveztetett a' Várm. F. U. a' Nagyváradi Káptalan, lakosi Magyarok reform. és kat. Határja termékeny gabonában és borban. A' hazai hadban sok Magyarok és Németek haltak meg e' helyen.

Bihar Várm. Tiszántúl való ker.ben fekszik keletre Erdély orsz., délre Arad, nyugotra Békes és Szabolcs, északra Szathmár Vármegyék között; az Ész. Szél. 46° 28'tól egész 47° 34' terjed. E' jeles és népes Vármegyének nagysága 200 □ mfd., hossza 16, szélessége 14 mfd. Vidékje hegyes és lapos térségekből áll, néhol pedig erdőkkel és tavakkal külömböztetik. Erdély felől Kárpát hegyeivel kerittetik. Legmagasabb hegye a' Bihari hegy, mellynek tetője többnyire ködel, vagy felhővel boríttatik, oldalai havakkal fénylenek. Ezeken akna lyukak látszatnak által, mellyek rézbányák voltak. Közelít ehez Csáf hegye, annál alacsonabb, de hegyesebb és darabosabb; amaz kopasz, ez fákkal rakodott. Ezek után következnek a' Marga, Belényes, Papmező, Kalota szög, fekete és veres réz hegyek. Fóvizei között nevezetesebb a' sebes és fekete Körös, melly Belényesi járásban, közel Bihar hegyéhez fakadván, magával arany fövenyet viszen, és minél tovább foly, annál gazdagabb; utána Berettyó vize, melly a' veres réz hegyéből szakadván, a' lapályokon elszélesedvén, nádos és sáros tavakat formál. Bakonyszögnél tengeri gyöngyökhöz hasonlító gyöngyöket terem. Harmadszor az Ér vize, melly Berettyóhoz mindenekben hasonlít, és Bocsajnál vele egyesül. Gyepes és Kölcsér vizek a' Körösnek termési, és bele vissza is folynak. E' Vármegyének földe felette gazdagon termő, kiváltképen Sárrétje, Berettyó, Ér, és Ér melléke körül. Híres dohányt termesztenek a' Diószegi, Székelyhídi, Félegyházi határokon; legjobb dinnyéket a' Sárreteki részeken, és az Ér melléki határokon; Inánd, Szalonta, és Gyepes vize körül. Almák kiváltképen teremnek a' Belényesi szőlős kertekben, mellyek közt legnevezetesebbek a' buzás, és kormos almák. Szőlő hegyein, mellyek a' veres rézi szélektől, a' Szathmári hegyekig tartanak, leghíresebb borok a' Telegdi, Vásárhelyi, Diószegi, Székelyhídi, Kiskereki, Aszszonyvásári, Otoványi, 's a' t. Gulyáji és ménesi legnagyobb számmal legelnek a' Debreczeni térségen, Sertvés csordáji Szalontánál. Vadászatja, kivált a' fáczán madarakból jeles a' Félegyházi, és Székelyhídi mező-

Digitized by Google

ségen, halászatja gazdag kivált a' Körös és Berettyó vizekben. Rákja, tekenyős békája, vad kácsája, 's t. ef. elég Berettyó tóban. Setét barlangjai: az Erdély ország szélein az Eskelő Sebesköröstől mintegy 3 mfd. Váradfelé, szép tiszta patak csergedez ki belőle; és a' Tonátzi, Belényesi járásban, melly 186. ölet tévén, akna forma, fenekén temérdek állati és emberi csontokat, öblében mindennémű lecsepegett formákat mutogat. Aknáji köztt jeles a' rézbánya, régi bánya helyével és omladékival. 1 Sz. Kir. vst, 20 mvst, 464 falúkat, és 169 pusztákat számlál. Lakosi 396.037 Portáji 214. Eloszlik 5 Járásra, tudniillik: a' Váradi, Érmelléki, Sárréti, Szalontai és Belényesi Járásokra. Czimere kerek paizs két mezőre részelve, a' felső kék mezőben kéve kalászt, két fürt szőllőt, és ez alatt Havasokat; az alsó ezüst mezőben pedig három halat ugyan annyi hármas nádszállal szemlélni. A' kath. és egyesült Váradi, és nem egyesült Aradi Püspökséghez tartozik.

Bihatsch, Wihatsch, vs és erősség török Bosniában, Dalmátzia határán, egy szigeten Unna fónál, melly itt egy tót formál, 5000 lak. kal.

Bija, Bi, (az az Úr) fóviz, melly Telezkó (Altin-Nor az az arany Tó), tavából Kolywan Orosz Helyt. ered, és 30 mfdnyi futása után Katunával (Asszony) egyesül, és ezen túl Obnak neveztetik.

Birjulsch, ker. béli vs, Woronesch, Orosz Helyt.

Bisk, Büsk, Biskaja-Krepost, (52° 30′ É. Sz.) ker. béli vs, Tomsk Orosz Helyt. Bijának Katunába való befolyásánál, 316 ház. és 2.080 lak. Kolywani megerősített lineának fő erősége.

Bijurt, szerecsen vs v. falú, Kajor orsz. ban, közép Senegambiában, Senegal torkolatjánál, vámmal.

Bik falva, vs, Erdély orsz. ban, melly Buza nevű Moldvába való szoros általmenetelről esméres.

Bikir, l Abunkir.

Bilak, Bilke, mvs, Bereg Várm. Felvidéki járásban Borsow vizének jobb partján Iloncsához közel, Nyíres falvától 4 óra. F. U. több Uraság, lakosi Oroszok, többnyire óhitűek. Nagy és termékeny földdel és szekerezéssel.

Bilbaiak, hadakozó és meghódíthatatlan nép, meredek és durva határ hegyeken Kurdistán és Persia közt. Télen elhagyván hegyes lakásokat, Erbil mellett lévő térségen telepednek, de tavasznak első bejövetelekor köszikláljokba vissza sietnek; gyakran szomszédjaikra rohannak, és azokat kipusztítják.

Bilbao, Vilbao, Bellum Vadum, (43° 14′ 15″ É. Sz. 14° 57′ 45″ K. H.), nagy és jó épült Biscája Spanyol tart. nak fővsa, Ybaychalval (az az keskeny folyó) mellett, 13.000 lak. és egy közel lévő kikötőhellyel, melly nem olly mély hogy nagy hajók belejárhatnának, mivel pedig a' bémenés nehéz, a' portékák tehát St. Toyanal v. St. Antonionál tétetnek le, és így csonakokon tovább vitetnek. Itt szembetűnő keres-

Digitized by Google

kedést Francziák, Angolok, és Hollandusok, úznek, kik ide olajt, bort, vasat, főképen pedig gyapjut hordanak. Tartózkodnak itt sok külső országi kereskedők is, mivel ennek nagyon egésséges a' levegője, és olcsóbban egész Spanyol országban élni nem lehet.

Bilbas, Senegal fó által formált sziget Senegambiában, Fuhl orsz ban. Murfi szigettől egy fó által választatik el, 22 mfd. hosszú, és 3—4 1/2 széles. Lakosi arany port, elefántcsontot, és ki nem készített bőröket árulnak.

Bilber, Berber, vs Persiában, Segistan ker.ben, Ilmentel vize eredeténél.

Bilbilis, vs Hispániában délre egy hegyen, Salo vize mellett. Martialis hazája.

Bilbourg, kis vs, Erdők oszt. Fr. orsz.

Bilderlah, hivatal, Seesen kant. Leine oszt., a' volt Vestfália Kir. Nette mellett, papiros, olaj, és örlő malommal 13 ház. és 228 lak. E' felett annak előtte Hever hegyen ált a' Woldensteini vár, melly 1522-ben Braunschweigi Her.gek által felforgattatott, most omladékban fekszik.

Bildeston, Bilston, mvs Suffolck tart.ban Angliában, posztó müvekkel.

Biledulgerid, közönséges, de helytelen neve Barbária egy déli részének Északi Afrikában, melly tulajdonképen Belad-al-Dscheridnak, Egyiptomi szilva tart.nak neveztetik száraz, terméketlen, nagyon kevés fóktól és tavaktól vizeztetett, felette meleg tartomány, melly a' lakosinak a' legjobb egyiptomi szilván kivül majd semmit nem terem. Barbarus, Arabs, Szerecsen lakos.kal kik ezeket gabonáért és más szükségekért felcserélik.

Biliberto, rév a' Dunán, Slavóniában, nem messze Eszéktől, hol a' Császári hadi, és transport hajók telelni szoktak.

Bilidong, fóviz, Borneo szigetén, keleti Indiában, mellybe a' legnagyobb hajók is bemehetnek.

Bilin, Bylina, Belina, Lobkovitz Herczeghez tartozandó vs falakkal körülvéve, Cseh orsz.ban, Leutmeritzi ker. 294 ház, mellyek közül 80 serfőzés szabadsággal birnak, uj és régi várral, plébániás, és több kath. templ. savanyú vízkuttal, melly a' Ganghof hegynek tövénél ered, Seidschützeri keserü vízhez hasonlít, és messze elküldetik. Vagyon egy Laboratóriuma keserü só, magnézia, és polychreszt só elkésétésére, találtatnak itten gránátok és köszén is.

Bilina, tó és fóviz, Helsingland Svéd tart.ban.

Bilitio, vs Rhaetiában Ticinus vizénél, most Belizona.

Bilitz, l. Bielitz.

Bilitzi ferdő, Nyitra Várm. azon nevü falú mellett. Hasznos voltára nézve savanyú vize a Spáhi és Füredinek foganatosságával vetekedik. F. U. Mednyánszki familia.

Billaeus, folyó Bithiniában Tiumtól 20 stad.

Billicha, folyó Macedoniában, Davanánál eredvén Euphratesbe foly keletre.

Bille, Billena, kis folyóviz, melly Hollstein és Lauenburg közt, Steinhorst hiva-

Digitized by Google

talban ered, Elbével Billwerder szigetet kerít, és 7 mfdnyi folyása után, Hamburg mellett, Elbe vizébe szakad.

Billerbeck, kis vs, felső Yssel oszt. egyes. Belgiom orsz.

Billerbeck, nemes falú, 30 ház. Pomerániában, Rummelsburgi ker. Friedrichshuld Királyi fabr.val, mellyben parket, fél selyem, és selyem matériák készítetnek.

Billesdon, mvs Leicestershire ker.ben Angliában.

Billichgraetz, falú, Karniolia Illyricum tart.ban, Bushna patak mellett, egy szép várral és birtokkal.

Billickheim, Billigheim, Billickum, vs Rajna mellett lévő Donnersbergi ker.ben Whirbach vize mellett, 200 h, és 960 lak.

Billam, régi vs Puy-de-Dome Francz. oszt. 786 h. 4800 l. Richer folyó mellett, vannak fabr. A' vson felül Turluron régi vár fekszik.

Billwerder, l. Bille.

Billy, kis vs Allier Franczia oszt.ban.

Bilowitz, falu Morva orsz.ban Brüni ker. nagyon jó vidékben, helybéli káplánysággal 221 h. és 1290 l.

Bilsen, kis vs alsó Maas Fran. oszt. Maestricht, és Hassel közt, Demer vize mellett. Közel ide annakelőtte volt egy Szerzet és Apátság Herczegi és Grófi kisasszonyok számára, Minster-Bilsen név alatt.

Bilston, vs, Stafford Angol Grófságban, 5000 l.

Bilur, l. Beiloul.

Bimilipatnam, v. Bhiempatnam (18° É. Sz.) Angol vs, Orissa tart.ban, keleti Indiában, tenger mellett, és egy közép magasságú hegynek tövénél fekszik, mellynek tetején egy pagóda áll, ennek piramisében minden éjszaka tűz az Istenség' tiszteletére tartatik, úgy hogy ezen templom az általmenő hajóknak világosító torony gyanánt szolgál. Közel hozzá vagyon a' Sz. Schiemanchelom hegye, mellyhez számos búcsújárások történnek.

Bimini szigetek, több szig. Ny. Indiában, Lukayi szigetekhez tartoznak, Floridai tenger folyástól keletre, ifjusító erővel bíró kutról hiresek. A' Spanyolok, kik ezen semmit nem kételkedtek, ezen kutat nagy szorgalommal felkeresték.

Bina, vs Oglio mellett, Lomb. Vel. Kir. felső Pó oszt.

Binaros, l. Vinnaroz.

Binasco, Binacum, Bina ad Bacenas, vska, egy várral, Olonna osz. Lomb. Vel. kir. 1796-ban Francziáktól, támadás miatt elégettetett.

Binche, Bink, Bins (50° 25′ É. Sz. 21° 50′ K. H.) vska, Haye vize mellett, Jemappes oszt Francz. orsz.ban, egykevessé megvagyon erősítve 3800 l. kés, és olló fabr.

Binder, pléb. falu Vestfáliai Halle Kant, Goslar ker. Ocker oszt. Nemes telekkel, 88 ház. és 287 l.

Bindrohan, vs, nyugoti Maratták' státusában, keleti Indiában, Dschumna mellett, híres Bramini hely, és Indiai remetéknek lakhelye.

Bingen, Bingium, vs, Rheingauban, Nahe fónak Rhenusba való befolyásánál, Donnersbergi ker. 470 h. és 3300 l. hajókázással, és Timár mivekkel. Nem messze innen vagyon a'Bingerlyuk,

Digitized by Google

kösziklái miatt hajóknak veszedelmes hely Rhénusban. Egy kis szigeten innét nem messze vagyon a' Mäuse torony, l. Mäuse thurm.

Bingenheim, mvs, Uradalom, kastély HessenDarmstadt H. birtokában, Wetterau, máskép Fuldai ker.ben; egykor Hessen-Homburg Landgrófé volt.

Bingham, mvs Nottinghamshireban Angliában.

Binie, l. Etaples.

Binnengepoort, kis vs, és szép kikötőhely, IIa Hebridi szigeten.

Binnove, falu 10 házzal, Cseh orsz.ban, Leutmericzi ker: hol szép szurkos köszén ásatik.

Binsdorf, vs, Würtemberg orsz.ban, Rothenburg ker. 630 l.

Biobio, hajókázható folyó, Chili orsz.ban, déli Amerikában, melly la Conception mellett tengerbe szakad és a' Spanyol uj ülések, és szabad Indiaiak közt határt vet.

Biocovo, Hegy, Dalmátziában, Narenta mellett mellye minden levegő változást észre lehet venni.

Bioglio, vs Sesia oszt. Piemontban, 10000 l.

Biograd, régi-Zara, néptelen falu Dalmátziában, egy nagy, és bátorságos kikötő hellyel.

Biograd, Belligrad, vs, Török Horváth orsz.ban Bliva viznek, Verbasban való befolyásánál.

Biörkholm, szigetek Nordlandban, Svéd orsz.ban mellyben Carlskrona vs részent építve vagyon.

Biörkö, Birca sziget, Maelaen tóban 3 mfdnire Stokholmtól, itt volt ennek elötte a' királyi szék.

Biörneburg, Bernsburg Arctopolis, vs orosz Finnlandiában, Kumo vizének Bothni tengeröbölbe való befolyásánál. 330 h. és 2300 l. kik faeladásból's lazaczfogásból élnek, mellyeket számosan száritanak, és egész Svéziában széthardanak, találtatnak itt dohányfonók, és posztócsinálók is.

Biörnö, kis vs déli Finnlandiában Orosz bir. kikötővel, a' Finnlandi öböl kezdetén. Abitól 5 mfd.

Biota, Biora, vs délí Sardiniában a' tengernél, kikötő helyel, most Porto Bota.

Bipp, Pipp, erős hegyen épült vár, Bern Kantonban, Helvétziában, Solothurntól 1 mfdnyire, havasokkal, és jó sajttal.

Biqueurs, (les) l. Abukir.

Bir, Bir-Adschik, vs 500 h. Török, Orfa Basaságban, Asiában, Eufrat mellett, itt vagyon Halepből, Diarbékirba közönséges áltmenetel, gabonával, és gyümölccsel kereskedik.

Bir, tatárul Biur-Su az az: farkas viz, nagyon mély fóviz, melly soha meg nem fagy, Ufa Orosz Helyt.

Birgi, Acilino Kis fóviz, Val di Mazarában Siciliában, melly Trapani, és Capo Coco közt tengerbe folyik.

Birglicz, l. Bürglicz.

Birgstein, Birkstein, Bürgstein, Kinsky Gróf urodalma, és mvs, 142 h. Cseh orszban, Leutmericzi ker. vagyon karton, pamut, és tükör fabr., fejéritőkkel 's a' t. Találtatnak itt több üveg pallérozók aranyval befuttatók, üveg készítők, és üveg kereskedők. Nem messze tőle vagyon egy szép

Digitized by Google

kösziklába vágott remetehász.

Birgus, fó déli Hiberniában, mostani neve Borrow.

Biri, orsz., Sena partján, déli Afrikában, Lago öböl mellett, mellynek partjai is ezen Király' hatalma alatt vannak, Szent Lélek fóvize mellett, riskásával, és déli gyümölcsökkel bövelkedik.

Biri, üvegfabr. Norvégiában Christiánia Megyében hol esztendönként 90000 butella, és 900 láda ablak üveg készítetik.

Birjussa, fóviz, Irkuczk orosz Helyt. ettöl egykor egy vándorló Nép, Birjussoknak neveztetett, melly kevés föld mivelést és marha tenyésztést, de nagy vadászatot üzött.

Birkenberg, bányászfalu, Cseh orsz.ban, Berauni ker. ezüst bányával.

Birkenfeld, vska, és kerület' föhelye Saar oszt. a' volt Francz. orsz.ban 2000 l. szarvasmarhával, disznókkal, és lovakkal kereskedik.

Birket-el-Hadsch, Búcsúsok'tava Ægyiptusban Kahirától 4 óra kelet felé, vizét Nilusból, egy Kahirán keresztül folyó Nil' ága által kapja. A' mellette fekvő laposságon esztendönként gyülekeznek a' búcsúsok, kik Mekkába vándorlani akarnak. Barátjaiktól és Atyafijaiktól egész eddig késértetnek, és itt vig vendégségek közt egymástól búcsútvesznek.

Birket Karun, az az Charon tava hajdan Märis' tava, közép Ægyiptusban, 30 mfd a' kerülete, sok sót foglal magában, melly viz' apadásakor kristályosodik, és egy só héjat a' száron hágy, vagynak halai is.

Birket Marint, hajdan Mareotis, tó alsó Ægyiptusban Alexandria mellett 7 órányi a' hossza és valamivel több mint 3 a' szélessége, majd nem egészen száraz, és csak Nilus nagyobb kiáradása v. nagy esö alkalmával vizet kap.

Birkfeld, mvs Stájer orsz.ban, Gräczi ker. Feistricz mellett, 100 h. több szövöszékkel, és Dekánsággal.

Birkstein, l. Birgstein.

Birma, Birmani orsz., nagy orsz., tulsó Indiában, melly Arrakan, Cassay, Ava, Pegu Siam egy részéből, azelőtt külön királyságokból ujabb idökben eredett. 9°—26° É. Sz, és 109°—117° ig Ferrótól ki terjed, Bengala, Siam, és China közt fekszik 1050 Angliai mfd hosszú, legfeljebb 600 mfd széles, mint egy 17000 □ mfdeket és 17 mill lakosokat számlál. Az egész tart. 3 nagy hegységektől vágattatik keresztül, az első nyugot felé Anupetumin, v. a' nagy nyugoti hegység, melly az Arrakánt Avától el választja; második majd nem közepén a' tart.nak megy, és Chinai hegységekkel egybe vagyon kapcsolva, a' harmadik Birma, és Siam közt teszi a' határt. Fóvizei: Arrakan, Ava, Thaluayn, Pegu, Sitang, Annan 's a' t. Földje nagyon termékeny, és a' klimája többnyire kelemetes. Termékei: arany ezüst, vas, czin, ólom, piskolcz, egérkö, büdöskö, timsó, salétrom, borostyánykö rubin, záfir, ametkö, gránát, krizolin, márvány, mágnes, riskása, pamut, selyembogarak, elefántok, tigrisek,

Digitized by Google

vadak, lovak, szárnyas-állatok 's t. ef. Lakosi többnyire Birmanekből, és Peguanerekből állanak. Az elsők barna ábrázatuak, a' fejérszemélyek még is majd nem egészen fejérek, férfiak erősek nagyok, és mellyeket nyakokat, karjokat és lábszárokat tatovérozzák, az az: metszés és szúrások által kiczifrázzák, nagyon elevenek, vigak, emberségesek, és vendégszeretők. Az Aszonyok jó tömött testüek, és hamar megkövérednek, fekete, hosszú, és sürü hajaik vannak. Földmivelést, szarvasmarha, és kecsketenyésztést üznek. A' munkálkodás nem nagy virágzatban vagyon, ámbár hasznos mesterségekre hajlandóságok nem hibázik. A' kereskedés jó állapotban vagyon. A' státus egy határnélkül való magán uralkodó alatt vagyon, örökös a' férjfi lineán; az uralkodójának hosszu és pompás titulussa vagyon; a' többi közt: föld, és levegő urának nagy érdemü és hatalmu egyedül uralkodónak, fejér Elefánt urának, ki mind a' 10 királyi kötelességekre figyelmez neveztetik, t. i. a' közönséges szelídségre, minden napi imádságra, könyörületetességre, csupa tizedeknek beszedésre, igazságra, büntetésre haragnélkül, földhözhasonló türésre, melly minden teremtményeket hordoz, okos parancsolók rendelésére, jó tanácsok meghalgatására, minden kényességnek elkerülésére, 's a' t. A' királyi Herczegek azon tartományokról neveztetnek, mellyeknek helytartóji. Fő vsa Ammarapuram.

Birmingham, vs Angol Warwik Grófs.ban 16403 többnyire új h. és 73670 l. rendetlenül hegyeken vagyon épitve, egy a' legnagyobb fabrikáshelyek közül Angliában, előbbeni századnak első felében nem nagy tekéntetben volt, és csak a' közellévő vas, réz, és köszén bányák által emelkedett fel. Főbb fabrikakészítményei közzé tartoznak az ércz gombok mellyek körül néha 20000 emberek foglalatoskodnak: csatjai meglakírozott, és pallérozott sárgarézből való portékáji, pallérozott munkáji; papiros többféle drága kövek, fegyver, reszelő, üveg, és egyébb luxus nemei, szalamia, gálicz. Mindezek nagy tökéllétességben, készítetnek, és machinák által nagyon előmozdittatnak. 1792-től mind ezen portékáknak kelése megcsökkent hazájokban még is, és Amerikában ezek legjobb vásárt tesznek. 1805 Birminghámban 175 kereskedő ház volt. A' fabrikák és a' kereskedés hasznos csatornák által, mellyek a' be és kivitelt könnyebbitik, nagyon elősegítetnek. 2 nagy temploma, több kápolnája, 1 szabad iskolája, 2 szegények iskoláji, Ispitályja, szép theátroma, több könyvtárja, és 7 ferdője vagyon. A' vs piaczán vagyon a' Nelson oszlopa.

Birnbaum, lengyelül Miedzychod, nemes vs Warthe mellett, Posen, Varsói oszt. 250 h. és 2000 l. kik között 482 zsidó is találtatik vagyon posztófabr.

Birnbaumi erdő, v. körtvélyes Juli havasoknak része, magos

Digitized by Google

erdős bérczek Karniol. Illyrikum tart.b., mellyek több lombos mint sem tő levelü fáktól fedeztetnek.

Birno, kis vs, tulsó Herczs. ben, Nápoly orsz.ban, egy Püspöknek széke.

Biron, hajdan Bárőság, utoljára Herczegség, Perigord tart.ban, Francz. orsz.ban.

Biron, vs, 109 h. Dordogne Francz. oszt.

Birr, l. Kings-County.

Birs, Birsig, fóviz Helvétziában, melly, 6 mfd.re Basel felett Jura hegyben ered, és Basel vsánál Rajnába folyik.

Birse, Birze, Radzivil Herczeg' vsa, Vilna orosz Helyt.

Birsk, (55° 17′ É. Sz.) ker. vs Orenburg orosz Helyt. Bejala mellett, 400 fa h. és 1400 l. közel hozzá 2 sós tó találtatik.

Birstein, vár, Isenburg-Birstein Herczs.ben, egy dombon, alatta fekvő hasonló nevü faluval. Ezen tájékon jó vasérczkő is találtatik.

Birtha, Bira. 1) vs és vár Mesopotamia szélén Euphrates vizénél. 2) vs ott Tygris vizénél, most Tekrit.

Birthelm, Berethalom, 46° 6′ 31 É. Sz.) k. Sz. mező vs, Medgyesi székben, Erdély orsz.ban, egy hegyvárral, evang. superintendenssel, evang. iskolával, és nem eggyes. gör. templ.mal, lakosi Szászok, Oláhok és Czigányok.

Birtnicz, l. Pirnicz.

Birtultan, vs, Plock Varsói volt oszt.

Biruch, kis hajdan esméretlen ország, Nigricziában, északnyugotra Tombuktutól, Valet fővsal.

Birun, derék kikötő hely Jatta orsz. Ostindiában Industól formáltt kis szigeten, Simpí, vagy Ximpim erőségtől, melly mellette lévő szigeten fekszik, védelmeztetik.

Birviesca, kis vs, régi Castiliában Spanyol orsz.ban, Bureva környékinek főhelye.

Birze, l. Birse.

Bis, vs Aria tart.ban. Africáb.

Bisaccia, Bisazza, kis vs, és Herczs. tulsó Herczs.ben, Nápoly orsz.ban, egy Püspökséggel, és 4900 l.

Bisagno, l, Besagno.

Bisaltia, tart. közép Macedoniában.

Bisamberg, vár, és pléb. falu Austriában, Ens alatt Manhardsberg alatt lévő negyedben, hasonló nevezetü pataknál, és hegynél tartományi törvényszékkel, és 80 h. itt terem Austriának legjobb bora.

Bisantagam, helys. Guzurate orsz.ban Ostindiában, jeles kézi művekkel.

Bisanthe, v. Rhaedeston vs Tracia szélén Propontisnál.

Bisanz, l. Besançon.

Bisayas, számos, Malayi Népség Philippi szigeteken.

Bisazza, l. Bisaccia.

Bisborough, falu, York 'Angol Grófs.ban, északi Ridingban, timsómívvel, és vitorla vászon fabr.

Biscaya, Viscaya, Cantabria, tart 64 4/5 □ mfdön 112 370 l. számlál. Spanyol orsz. ban, melly ész.ről Biscayi tengerrel, nyug.ról Asturia de Santillánával, d.ről ó Castiliával kel. Fr. orsz.gal, és Navarrával határos, 3 tartományra ugymint Biscayi urodalomra, Guipozcoa, és Alava tart.nyokra részeltetik, fával, ólommal, és vassal bővelkedik, bora nagyon kevés van,

Digitized by Google

a' partjain ellenben czitromok, narancsok, gyümölcsök, gesztenyék, diók, szarvasmarha, hal, osztreacsiga, 's a' t. találtatnak, hajós legényei legjobbak. Lakosi vígak, és munkások, tulajdon nyelveket, beszéllik, melly Spanyoloktól Vascuence v. lengua Basconcada (Franczíául le Basque) hivattatik, gazdálkodásokat nagy szorgalommal folytatják, és sok gyapjú, és vasportékákat készítenek.

Biscaya, l. Neubiscaya.

Biscayi tenger, Atlanti tengernek része, melly Spanyol országnak partjait mossa.

Bisceglia, vs, Bari, Nápoly tart.ban 10600 l.

Bischarin, Arabs, áruló, hitetlen, és zsivány horda, Nubiában, Ababd szomszédjoknak örökös ellenségei.

Bischburg, l. Bischofsburg.

Bischdorf, l. Püspöki.

Bischdorf, Halle Kant.nak főhelye, Halle ker. Saale oszt. a' volt Vestfáliai kir. 29 h. és 229 l. kik fözelék, és kömény termést üznek.

Bischhausen, pléb. falu, és hasonló nevű Kant.nak főhelye, Eschwege ker. Werra oszt. a' volt Vestfáliai kir. ságban, Wohra mellett, 96 h. és 570 l.

Bischheim, fóviz, Hanauban, e' mellett nagyon jó bor terem.

Bischmark, vska, Pomerellen tart. Stargadtól nem messze.

Bischofsberg, l. Johanisberg és Bischofsburg.

Bischofsburg, Bischofsberg, lengy. Biskupiec, (53° 51′ É. Sz. 38° 37′ K. H.) vs, keleti Prussziában, Heilsbergi ker. Dimmer mellett, 265 h. 1600 l. gyolcs, és fonálkereskedéssel.

Bischofsgrün, falu, Bajor osz. ban, Main ker. fejér Main mellett, híres üveg hutával, melly üveg gombokat, és gyöngyöket, egész Nyugoti Indiába, és Afrikába küld, és Fröbeshammer nevű hámorral.

Bischofsheim, vs Würczburgi nagy Herczs.ben Röhn bérczei mellett, 260 l. és posztó fabr.

Bichofsheim, vska, Leiningeni Herczs.ben, Tauber mellett, Badeni Main és Tauber ker. 1700 l. és egy Gymnasiummal.

Bischofsheim zum Steg, vs, Badeni nagy Herczs.ben 860 l.

Bischofslak, Laak, Locopolis, Karnioloknál Skofialaka, vs Karniolia Illyrikum tart. ban, Laibachtól 3 mfd. Bola és Zeier vizeknek egyesülésénél, egy nem messze omladékban fekvő hegy várral. Ide tartozott a' hasonló nevű 10 mfdnyi kerületű, és 200 falukat magában foglaló Urodalom. Gyolccsal, czérnával, és lovakkal jó kereskedés üzettetik.

Bischofsstein, Bischstein, vs keleti Prussziában, Heilsbergi ker. 371 h. 2230 l. és Gymnasiummal; gyolccsal, és fonállal kereskedik.

Bischofswerda, Episcopi insula, vs Saxoniában, Meisseni ker. Stolpen birtokban, Weiseritz mellett, több tavak közt fekszik, 350 h. 1800 l. posztó és gyolcs fabr.

Bischofswerder, lengy. Biskupiec, szép vska, keleti Porosz országban, Osse vize mellett, melly Visztulába folyik, 120 h. 1130 l. posztó és kalap-csináló mühe-

Digitized by Google

lyekkel.

Bischofswiese, bizonyos környéke a'Berchtesgadeni Herczegségnek; mezők és berkek Unterberg hosszán egész Haltthurmig terjednek, Közepén megyen a' Hall-út, mellyen Berchtolsgadenből Reichenhallba sókövek vitetnek.

Bischofszell, (47° 30′ 28″ É. Sz. 26° 53′ 20″ K. H.) vs, Thurgaui Kant. Helvetziában, Sitter vize mellett, hol ez Thurba folyik, egy várral. Lak. kath. és ref. A' Collegium' temploma mind a' két hitü községeknek közönséges.

Bischof-Teinitz, (49° 31′ 57″ É. Sz. 30° 39′ 45″ K. H.) vs, 270 h. Cseh orsz.ban, Klattaui ker. Radbutza mellett, várral, gyolcs és kötélfabr. csipkekötéssel. Födekán, és több kath.templomokkal, és postaházzal.

Bischstein, l. Bischofsstein.

Bischweiler, Episcopi villa, fabrikás, és kereskedő vs, alsó Rajna oszt. Franczia orsz.ban, Motter mellett, várral, 576 h. 3320 l. posztó, buzér, tobák, és bőrfabrik.

Biseglio, Viglia, vs Bari tart. ban, Nápoly orsz.ban, tenger mellett, Püspökséggel.

Bisein, Peseno, Pisein, hegyvár Etsch vize mellett, Lomb. Vel. Kir. felső Etsch oszt. alatta fekvő Calian nevű helységgel eggyütt, mint tulajdon birtok Trapp Grófhoz tartozik.

Bisentina, sziget, Bolsena tóban, a' volt Fr. Tiber oszt. Pápa birt.

Bisenz, Bzenec, Bzanze, vska Morva orsz.ban, Hradischi ker. 394 h. 2514 l. Plébániával, tartományi Dekánsággal, és szép várral. Ide való bor legerősebnek tartatik az egész tartomban, és sok ideig lehet tartani. Ezen tájékon sok kukoricza terem.

Biser, kis fóviz Perm Oross Helyt. e' mellett rézbánya találtatik, mellyhez 580 mesteremberek, és 1600 parasztok tartoznak.

Biserno, csatorna Nápoly országban, melly Adriai tengerbe kifoly.

Biserta (37° 17′ 10″ É. Sz. 27° 48′ 40″ K. H.) vs Tunis birod. északi részében, 8 mfd. nyire Tunis fővstól, nem messze Cap Serratól, jó helyen a' kereskedésért, egy csatorna mellett, halastó közepén olajfákkal és malozsákkal bővelkedő, kelemetes tájékon fekszik. Vagyon szép kikötőhelye, melly a' lakosoknak restsége miatt, mindég jobban boríttatik be az iszaptól. A' fó felé lévő részét egy vár több más erőségekkel oltalmazza. Itt látszatnak még Utica vsnak omladéki.

Bishops, Ankland, kellemetes vska, Durham Angol Grófságban, Were mellett, Twist fonással.

Bishops-Castle, kis mvs, urodalom és vár Schropchireben, két Küldetjei ülnek a' Parlamentomban.

Bishop-Stortford, nagy kereszthe és jól épült mvs Hertfordshireben Angliában, jelesiskolával és könyvtárral.

Bisignano, Besidiae, vs innensö Calabriában, Nápoly orsz.ban, egy dombon Casenzától észak-kelet felé 6 mfd. Püspöknek széke, ennek káptalan templomán kivül, más 14 Plébánia templomokat számlál. Tájékán sok Albanesek laknak.

Biskaja-Krepost, l. Biisk.

Digitized by Google

Biskaris, Nemzet Algierben, szegény emberek, kik a' Saharához tartozandó majd nem egészen terméketlen Zab nevü vidéket, Constantine tartományában lakják. Éhségtől kénszerítetvén, Algier fő vsba hordozkodnak, hol egy közönséges Fejedelem alatt, és közönséges kassza mellett, minden legalacsonyabb munkákat, és szolgálatokat végzhez visznek, magokat jámborság és hűség által megkülömböztetik, és éjtszaka mint a' Nápolyi Lazzaroni, rongyokban takarva, egy lóczán ház előtt nyugszanak. Algierben egyedül ezek a' szabad szolgák, kik, hogy ha egynehány esztendők elfolyta alatt, véres verejtékekkel kis 6. v. 10 Velenczei aranyt érő vagyont szereznek, haza térnek, és magokétól már gazdagoknak tartatnak.

Biskupiec, l. Bischofsburg, Bischofswerder.

Bismar font, Dániai mérték, melly 12 közönséges fontot tészen. Három Bismarfont egy bizonyos mázsát tészen.

Bismark, vs, és hasonló nevezetü Kant.nak fövsa Stendal ker. Elbe oszt. a' volt Vestfáliai Kir. kicsiny, és szorosan épült 3 kap. 2 fő útszával, templ. iskol. 100 h. és 842 lak.; 5 országos vásárjai vagynak.

Bisnagor, Bigenagur, vs, nyugoti Maratták tart.ban, keleti Indiában, egy hegyen, hajdan hasonló nevezetü ors.nak fövsa; virágzó kereskedést üz.

Bisperode, pléb. falu Halle Kant. Eimbeck ker. Leine oszt. nemes telekkel, 125 h. és 1017 l. kik gyolcsot szőnnek, és 4 országos vásárt tartanak. Találtatik itten büdöskő kut, egy köszénterületen.

Bissagoti, helyesebben, Bidschuga szigetek, közép számu szigetek, alsó Senegambia, déli partjainál Afrikában, termékenyek, de némellyek pusztak. Lakosi Bissagotok jobban Bidschugatok, nagyon durva, vad, hadakozó, és rabló szerecsenek, kik szomszédjaikat mindég nyughatatlanítják, és gyakran szabad prédára kimennek. Ezen szigetek e' következendők: Bulam, Kasnabak, Hühner sziget, Babachaka, Avugena, Basagu, Ders, Papageyi sziget, Kazegut, Karasch, Varangh, Mayo, Jamber, Méztetejü sziget, és Suoga. Ezen 12 szigetek' mindeggyikének tulajdon Fejedelme vagyon.

Bissao, Bisseau, Bissago, Bassuch, (11° 35′ É. Sz.) sziget Balante partjain, alsó Senegambiában, 25 mtfdnyi kerülete vagyon, hosszasgömbölyü, nagyon szép, alacsony, erdőkkel benőtt hegységekkel, mellyek közt nedves, és termékeny rétek találtatnak. Bővelkedik mindenféle eleséggel, kiváltképen pedig gyümölcs' minden nemeivel, és nemes téli gyümölcsökkel, árpa, és riskása különösen termesztetik: marha tenyésztése szembetünő, szarvas marhája nagy és kövér, juhai, disznói és lovai hibáznak, de vannak jó kövér, és rövid lábú kecskéji. Lakosi pogányok, merészek, és hadakozók, többnyire szétszórt kunyhókban laknak, mivel az egész szigeten, melly máskép elég népes, csak egy falu találtatik. Despota Ki-

Digitized by Google

rályjok mindég, Schagresek közül, az az: fő nemesek közül valasztatik. 9 tartományra osztatik, mellyek közül mindeggyiknek egy helytartója vagyon. Kikötő torka jó. Portugallusoknak, kik itt kereskedést űznek, vagyon egy kis, és gyengén őrzött várok.

Bissayi szigetek, Asiában Luzontól délre, Borneo, és Mindanao közt, több mint 10000 szigetek, mind ezek között nehezen találtatik 1/4 órányi kerületű. Lakosi többnyire Malayi ágokból származnak, kik közül némellyek Spanyolok alá vetették magokat, némellyek függetlenek maradtak, 's ezek az Europai jobbágyok kárára zsiványságot űznek, némellyek pedig Mindanaoi Sultán alatt vannak. Egynehány szigeteken, különösen pedig de los Negros szigeten Szerecsenek gyapju hajjal laknak, kik Átasoknak neveztetnek. Ezen szigetek nagyobb részént igen termékenyek mindennémű növevényekkel, lovakkal, és vadakkal bővelkednek. Nagyobbak e' következendők: Samar, Leyte, Zebu, de los Negros, Banay, Paragua, Mindoro, 's a' t.

Bissendorf, kath. Eklézsia, és Kanton' főhelye, Osnabrück ker. Weser oszt. a' volt Westfália Kir.ban, 242 h. Lakosi lovakkal kereskednek.

Bissenz, k. vs Hradischi ker. Morva orsz. 150 h. Határán legjobb bor terem.

Bisterfeld, Biesterfeld, hajdan vadász-vár, és Lippe-Detmold Grófok, mellék lineájának közönséges residentziája, Paderborn, és Corvey közt Vesztfáliában.

Bistones, p. nemzetség Thracia lakosi közül.

Bistonis, tó Thraciában, mellybe folyt Kompsátos vize.

Bisszingen, Oberbissingen, mezővs, és urodalom Bajor orsz.ban, felső Duna ker. Oettingen-Vallerstein Herczegségben.

Bisztra, mvs, Cseh orsz.ban, Chrudimi ker. 219 ház. egy várral, és kath. pléb. templ. Lakosi Cseh és Német nyelvet beszélnek, gabona, kender és len termesztésből, fonal, és gyolcs kereskedésből élnek.

Bisztra, tót falu Gömör Várm. ben, Magyar orsz.ban Tiszán innen. Ref. lak. földmivelésből és vashámoroknál tett munkákból élnek. Találtatnak itt posztócsinálók is, kik parasztoknak szür posztót készítenek.

Bisztricz, Besztertze, kir. Sz. vs, hasonló nevű ker. Erdély orsz.ban, Szászok' tart. ban (47° 5' 46'' É Sz.) Besztercze mellett, Piarista Colleg. evang. Gymnas. Minoriták klastr. postaházzal és 4728 lak. kik jó szőlő mivelést űznek, sok tarisznyát készítenek, és Bukovinával kereskednek. Vagyon kath. és evang. templ. egy polgár ispitályja és könyvnyomtatója.

Bisztricz, v. Beszterczei ker. v. Nösni tartom. Erdély országban, Szászok tart.ban Ész. Marmaros Várm.vel, Kel.ről Moldvával, Délről Kolos Várm.vel, és Ny.ról belső Szolnok Várm.vel határos. Szász, és Oláh részre osztatik, az elsőben Besztercze, sz. kir. vs fekszik. Nagysága 33 1/4 mfdet tesz, 51 helys.kel. Vizei a' nagy Szamos, Spalva, nagy, és

Digitized by Google

kis Besztercze. Élelmét marhatenyésztésből, bányászatból, szántóföld, és szőlő mívelésből veszi. Erdejiben sok vadak találtatnak.

Bisztricza, Zágráb Várm. Horváth orsz.ban Sz. Ivánhoz 2 óra Száván innen, hegyen fekvő falu, kath. pléb.val, és csudás B. Asszony képével, melly számos búcsúsoktól látogattatik.

Bisztricza, arany Bisztricza, fóviz, melly Erdély orsz. ban ered, Bukovinát keresztül folyja, és Moldva orsz.ban Szerébe folyik; vagyon arany homokja.

Bisztritz-Unterm-Hostein, mvs. Morva orsz.ban, Preraui ker: ékes várral, és szép kerttel, 196 h. 1300 l. és pléb. Hostein dombnak tetején találtatik szép bucsús templom.

Bisztrzitz, vska, Morva orsz. ban, Iglaui ker. Plébániával, 2 templ. ispitállyal, régi várral, 286 h. és 1849 lak.kal.

Bisztrzitz, falu Austriai Siléziá ban, Tescheni ker. Oelsa mellett, Tescheni Kamarai jószághoz tartozandó, kath. filiál templ. evang. orat. és oskolával, 116 h. és 1063 lak.kal.

Bitaxa, vs Axia tart.ban Afrikáb. most Badkis.

Bitchu, vs Nipon szigetén, Japanban, és hasonló nevezetű orsz.nak fővsa; Miaco tengeröbölnél.

Bitesch, nagy vs Morva orsz. ban, Znaimi ker. Namiescht Urodalomhoz tartozandó, falakkal körülvett, külső vsaival együtt 243 h. és 1180 l. számlál. Három országos vásárja vagyon.

Bitetto, csekély vs Bari tart. ban, Nápoly orsz.ban.

Bithynia, régi Bebrycia, hajdan ország a' fekete tengernél, keletre Paphlagonia, délre Mysia és Phrygia, nyug.ra Propontis határozta. Fő vsa volt Nicomedia, most török Anadoli Beglerbégséghez tartozó tartomány.

Bithynium, vs Bithyniában, más neve Claudiopolis, Tuis vizén által, Antimonsnak, Traján Cs. kedvesének honnja.

Bitischka-Ossova, mvs Morva orsz.ban, Iglaui, (annakelőtte Brüni ker. plébániáv. 70 h. és 436 l. Ossova' vára egy dombon fekszik. Országos vásárja jeles és 24 Juliusra esik.

Bitiszka, Bitischka, Wewerska, németül Eichhorn-Bitesch, Klein-Bitischka, mvs, Morva orsz.ban, Brüni ker. Schvarza mellett, Eichhorn Urod.hoz tartozandó, pléb.val, 147 h. és 1865 lak.

Bito, orsz. és vs Negerek' földén Africában, Niger vizénél.

Bitonto, Bidruntum, vs Nápoly orsz.ban, Bari tartományban, 2300 l.

Bitsch, Biche, (49° 3′ É. Sz. 25° 14′ K.H.) vs, és hegyvár, Horn vize mellett, Franczia orsz.ban, Mosel oszt. 225 h. és 2480 l.

Bitterfeld, kis vs Mulda mellett, Szász orsz.ban, Vittenbergi ker. egy Superintendenssel, 225 h. 1220 l. posztó és harisnya szövéssel, és fazékasokkal.

Bituriges p. 1) Vibisci Galliai nemzetség, kiknek fővsok Burdigala, Bourdeaux. 2) Cubi, Galliai nemzetség, kiknek fő vsok Avaricum, Bourges.

Biur-Su, l. Bir.

Biuthere, Bathycolpus, Bathynius, kis fóvíz Rum-Ili Török tart.ban, melly Mar-

Digitized by Google

mora tengerbe folyik, és Biuther kis tengeröbölt formál.

Bivona, vs tulsó Calábriában, Nápoly ors.ban, hasonló nevezetü tengeröböl mellett, melly Golfo Cameliconak és Terinconak is neveztetik.

Bizone, Bizum, vs alsó Moesiában, földindulással leomlott.

Bizya, régi várok az Odrysiai Királyoknak Thraciában.

Blaagurd, (Blauhof) Koppenhágánál, iskola mesterek' nevelő 's tanító intézetje.

Blacandros, vs nagy Phrygiában Maeander vizétől nem messze.

Blackheat, nagy laposság Angol ors.ban, Kent Herczs. ben. Az ő szép fekvése, és egésséges levegője miatt nagyon kellemetes, és sok szép mezei házakkal körül vagyon véve. Ugyan itten találtatik egy ispitály, melly Törökökkel kereskedést üző Morden Jánostól épitetett, és megszegényedett jámbor kereskedők' gyámolának szenteltetett. Tulajdon kápolnája, és tulajdon káplánja vagyon. Fő gondviselése két kereskedőkre, kik Törökökkel kereskednek, bizatott.

Blacknes Castle, vár, nyugoti Lothián tart.ban, déli Skóczíában, egy fokon, Státus-tömlöcznek rendeltetett.

Blackwater, fóviz Ulsterben, Irlandiában, melly Neang tóban foly.

Blackwater, fóviz Munster tartományban, Irlandiában, melly Yonghali öblöt formáló széles befolyása által tengerbe szakad.

Blackwater, fóviz Angol ors. ban, melly északi tengerbe folyik.

Bladensburg, vs északi Amerikában, Maryland Szabad Státusban, Prince Georg Grófságában, 160 h. és Akademiával.

Bladnok, fóviz Essex tart.ban, Angol ors.ban, melly Német tengerbe folyik.

Bladnok, fóviz Galloway Grófságban, déli Skótziában, melly Withern vs, és Ferritown kis tengeröböl közt Irlandiai tengerben folyik.

Blaena, termékeny tart. Synope és Halys vize között Paphlagoniában.

Blaesibad, egésséges ferdő Würtemberg ors.ban Tübingentől 1 órányira.

Blaffert, Plappert, apró pénz alsó és felső Rajnánál kevés becsü, de ez is külömbféle tájékokon változik. Cöllnben egy Blaffert 3 Clevi-Stübert, v. 4 Albust, az az 48 félpénzt tészen. Baselben egy Plappert annyira becsültetik, mint egy silling, v. 12 fillér, és 45 Plappert, egy tallért tészen.

Blagodat, vasérczel bővelkedő hegy, Perm Orosz Helyt. melly 1735-től olta eszt.ként legalább 120000 mázsa érczczel szolgál.

Blain, vs alsó Loire Franczia oszt. 4080 l.

Blainville, kis vs Meurthe vize mellett Francz. ors.ban ezen víztől neveztetett oszt. ban 450 l.

Blair-Athol, Eklézsia Perth Grófságban, közép Skótziában, 3000 l. Athol Herczegnek mezei lakja. Garie mellett.

Blamont, Blankenberg, kis vs, és vár, Vezouse vize mellett, Meurthe Francz. oszt.ban.

Blamont, kis vs, erős vár, és trod. mind a' kettő egy he-

Digitized by Google

gyen fekszik Doubs Francz. oszt. 4000 lak.

Blanc, (le) 46° 38′ É. Sz. 18° 43′ K. H.) kis vs Indre oszt. Francz. orsz.ban 3400 lak. Creuse mellett, vagyon vas bányája; bor kereskedést üz.

Blanc, (le) vs Meurthe Franc. oszt.

Blanche Baye, tengeröböl, Terreneuve szigeten, északi Amerikában, kelet felé terjed.

Blanda, Blandae, vs Laletanusok földén Hispaniában, Római Polgárok' lakhelye, most Blandes.

Blandford, falu Dorset, Angol Grófságban 2200 l. Stoure mellett; nagyon híres inggomb fabr. vagyon.

Blandusiae f. forrás Sabinusok földén, Anio vizénél, mellynél volt Horatiusznak kedves majorja.

Blanes, kikötőhely Cataloniában, Girona birtokban, Spanyol orsz.ban

Blanka, kis sziget Mexicoi öbölben déli Amerikában, Tlascala tart. partján, Vera Cruxtól nem messze. Igy neveztetett fehér homokjáról, igen kőszálos.

Blankenau, Prépostság Fuldai Püspökségben, Lutter vizénél.

Blankenberg, l. Blamont.

Blankenberg, kis vs Bergi nagy Herczegs.ben, Sieg vize mellett Rajna oszt.

Blankenberg, kis vs jó kikötőhellyel, és erős várral tenger mellett, Lys oszt. Franc. orsz.ban, Ostende és Sluys közt, Brüggétől 2 mfdnyire.

Blankenberg, v. Blankenburg, vs Rinne mellett, melly a' vs alatt Swartzában folyik, Swartzburg-Rudolphstadt Herczs.ben, 186 h. és 880 l.

Blankenburg, egykor Grófság, melly Blankenburg, Heimburg, és Regensteini Grófok' kimulások után, 1599-től Braunschweig-Wolfenbütteli Herczegek' birtokába mint kölcsönözött jószág visszajött, és 1707-től mint Birodalmi Herczegség bírattatik. 1807-től Vesztfáliai Kir.sághoz kapcsoltatott. 1803-ban 6 7/8 □ mfdön 2 vst, 3 mvst, 15 falut, és helységet, 1 klastromot, 4 urodalmi birtokot, 3 Herczegi jószágot, 5 nemes teleket, 18012 ház. és 12094 l. számlált. Szántóföldjei rosszak, de annál szebb erdei, külömbféle vadai, drágább reze, márványa és külön földnemei vannak.

Blankenburg, ker. Saale oszt. a' volt Vestfáliai Kir. többnyire a' fent leírt Herczegs. ből, Halberstadti Herczegség' részéből, Wernigerode, Hassenrode, és Behrenburg Grófságokból, Quedlinburgi környéknek részéből, és Elbingerode hivatalból áll. Északról Halberstadti ker. Nyug. Osterode ker. délről Nordhausen ker. és Stolberg Grófsággal, kel. pedig Anhalt-Bernburggal határos. 17 64/100 □ mfdön 53294 l. vagynak, ezek egynehányot kivévén, mind luth. hitűek, 7 vsa, 4 mvsa, és bányavsa, és 64 falujá vagyon, mellyek 11 Kant. és 52 községekre fel vannak osztva. Fővsa

Blankenburg, (51° 47′ 55″ É. Sz. 28° 37′ K. H.) Alpraefectusnak, polgári törvényszéknek, több ker.béli Felsőségeknek, bányatisztségnek és Consistoriumnak széke. Blankenberg hegye, mellyen a' királyi kastély, vadas kerttel, és Louisenburggal fekszik, a' legszebb kinézést nyujt. Tulajdon vsból, melly fallal körülvétetett,

Digitized by Google

tetett, kövekkel kirakatott és 3 kapuval díszes. Várból és vs előtt lévő kertekből áll. Vagyon 2 templ. Gymnasiuma 4 Classissal, leányok iskolája, mellyel az újjabb időkben a' szorgalom iskola is öszvekapcsoltatott. 30 szegényeknek való ispitályja, 395 ház. és 2635 lak. kik marhatenyésztésből, fahordásból, földmívelésből, mesterségekből és kereskedésből élnek. 2 országos vásárja vagyon. A' vár valaha Blankenburgi Grófoknak lakhelye volt, melly alatt mindjárt ördögfalai, (Teufelsmauer) emelkednek, ez a' Heidelbergen fekvő természet külömbféle állásiban öszvefüggő köszikla-láncz, melly északnyugotról délkeletre terjed, és csak az Anhalti vidékben elvész. A' vs előtt Thier nevű kellemetes sétáló hely vagyon.

Blankenburg, l. Blankenberg.

Blankenese, falu Pinnebergi Urodalomban, Holsátziában, hol Albison keresztül járnak, a' kik Hamburgból Bremába utaznak. 170 h. és 2000 l. kik között sok hajósok és halászok vannak.

Blankenhayn, v. Blankenhein, vska, és vár, Unter-Gleicheni Grófságban, Thuringiában, 4 mfdnyire Erfurttól; Hatzfeld Herczeghez tartozik.

Blankensee, falu, és nemes jószág, hasonló nevű tó mellett Saxoniában, Vittenbergi ker. Brandenburgi közép Marktól egészen körülvéve.

Blankenstein, vs és urod. alsó Austriában, Mölktől nem messze.

Blankenstein, vs Ruhrtól nem messze, Ruhr Bergi oszt. kath. templ. és luth. kápolnával, 83 h. és 290 l. vagyon vasbányája.

Blankil, kis ezüst pénz Fez és Marokko országokban, Császár képével, a' becse egy garast ér, és 3 Barbariai onszot (uncia) nyom. Számláló pénzt tészen.

Blankitz, Flanitz, fóvíz Cseh orsz.ban, melly Bechini ker. Lyszi nagy erdőben ered, Gans nevű omladékban fekvő várnál Prachini ker.be által jön, észak felé folyik, Wodniánnál nagy szigetet kerít, tovább Protiwinu, és Klokotschin felé megy, és majd nem ottan Buttin falu alatt Watawában szakad.

Blansac, kis de népes helység, Nay vize mellett, Charente oszt. Franczia orsz.ban 550 lak.kal.

Blansko, mvs Morva orsz.ban, Brüni ker. Zvittawa mellett, 132 h. és 980 l. plébániával, várral, több puskapor, és egy különös papiros malommal.

Blariacum, vs Menapiusok' földén Galliában, hol most Blerick fekszik.

Blarney, falu, Cork Irlandiai Grófságban, Corktól 4 mfdnyire, Twistszövéssel.

Blasendorf, Balásfalva, (46° 9′ 29″ É. Sz.) Oláh mvs Erdély orsz.ban, Fejér Várm. ben, eggyesült Görög Püspöknek és Káptalannak széke, kath. és görög Gymn. Normális iskolával, kath. ref. és görög templ. és 1 görög klastr.

Blasienzella, Zella, vs Gothai Herczegs.ben 241 h. 1130 l. fegyver és aczél fabr.

Blassowa, Blaszesowa, falu Temes Várm.ben, Magyar orsz.ban, dohány termesztéssel. Az Oláhok erdőkben sertés hizlalással foglalatoskodnak, melly nékik e-

Digitized by Google

légséges élelmet szerez.

Blaszky, falu Kalisch oszt. Varsói volt Hercz. 58 h. és 640 l. marhatenyésztést, és gabona kereskedést üz.

Blatna, vs és vár 190 h. Cseh orsz.ban, Prachini ker. sok tavak, sürü erdők és hegyek köztt, nagy halkéreskedéssel és jó földmivelésel. Dékántemploma, és a' várnál gyümölcs és vadas kertje vagyon.

Blatnitza, jeles falu, Magyar orsz.banThurócz Várm. ben, Plessowitza hegyénél, Zsámbokréthoz 3 óra. F. U. G. Révay és B. Prónay Familia. Az első töle is nevezetik; dült várral, posztó és örlő malommal 120 kat. és 1000 luth. lak.

Blattenbergi öböl, l. Lagoa Bay.

Blattendorf, falu 114 h. Cseh orsz.ban, Leutmeritzi ker. Kinsky Grófhoz tartozandó. Lakosi üvegmetszésből, köszörülésből és megaranyozásból élnek. Hollandiával, Spanyol országgal, Portugalliával, Orosz bir.mal, Lübekkel, Stralsunddal, 's a' t. üveggel való kereskedést üz, többnyire jól épült házai, és egy kath. plébániás templ. vagyon.

Blattensee, l. Balaton.

Blau, fóviz Würtembergi orsz. Blaubeuern klastromon túl Alpesek' tövénél, egy 64 láb mély és 40 láb széles tóból ered, melly Blautopfnak neveztetik, mivel egészen kék. Aach, és Lauter vizeket magában veszi, és 4 órányi hosszú Blauthálnak (kék völgynek) keresztül folyása után, Ulm mellett Dunába szakad. Eredetétől néhány lépésnyire már egynehány malom vagyon rajta.

Blaubeuern, Burhonium, Blauburium, Arae Flaviae (48° 24′ 24″ É. Sz. 27° 25′ 27″ K. H.) vs Echingen Würtembergi ker. Alb tövénél, magos hegyektől körülvétetett völgyben, Aach vizének, Blauba való befolyásánál, 266 h. 3760 l. gyolcs, gyapju és börfabr. A' városon kívül egy dombon fekvő vára Rucknak neveztetik.

Blaue Berge, l. Apalachi-bérczek.

Blauen, 3597 láb magasságú hegy Badeni nagy Herczegségben.

Blauenstein, l. Kékkő.

Blauer-Fluss, l. Jantsekian.

Blauer tó, l. Aral tó.

Blaumüser, v. Blamüser, pénz alsó Rhénusnál, főképpen pedig Münsteri tart. melly 11 kr. és 1 fillért ér. 8 Blaumüser 1. tallért, az az: 1 for. és 30 kr. tesz.

Blavet, l. Port-Louis.

Blawa, fóviz Poson Várm.ben, Magyar orsz.ban, melly Leopoldstadt alatt Dudvággal eggyesül.

Blaye, Blaventum, (45° 6′ É. Sz. 16° 53′ K. H.) régi, és erős kereskedő vs, Gironde oszt. Franczia orsz.ban 4800 l. Gironde mellett, kikötő hellyel.

Bleckede, v. Blekede, Urodalmi vs Elbe vizénél Lüneburgi Her.ben, régi várral, jutalmas vámmal, és több nemes kastélyokkal.

Bleda, vs Titeri tart.ban, Algier orsz.ban, Algiertól 5 óra, hegy láncznak tövinél, szép termékeny laposságon, jó vízzel, szép kertekkel, mezei házakkal, és narancscsal tele völgyekkel. Középszerű nagyságú, és népes, hanem csekély a' kereske-

Digitized by Google

dése, egynehány mecsettel, kis házakkal, egy útszája szölö vesszökkel bé vagyon ültetve. Zsidók az oda jövö Keresztényeknek kötelesek régi szokás szerént ételt készíteni.

Bledziew, l. Blesen.

Bleicherode, vs, és Kanton' föhelye, Nordhausen ker. Harze oszt. a' volt Westfalia kir.

Blekede l. Bleckede.

Blekingen, tart. Svéd orsz. ban, Bálthi tenger mellett, Schonen, és Smáland közt, 25 □ mfd a' nagysága. Ez hegyes, elegendö vizzel megáldott tart., sok apró tavai vannak. Termékeny földje gabonát, és krumplit terem; szép erdösségei is sok embert táplálnak, halászatja, és marha tenyésztése szembetünö. Lakosi, kiknek száma 62000-re megy nyelvekben, és ruházatjokban külömböznek a' többi Svédektöl. 4 törvény-ker. osztatik, és a' Carlskronai v. Blekingens Läni Helytartósságot teszi. Fövsa: Carlskrona.

Blemmyes, p. Æthiopiában, Ægyptus határán, Bebuishóz közel lakott nemzetség.

Blenau, Blesneau, vska, Loing vize mellett, Loiret Francz. oszt. 250 h.

Blenda, kis sziget Archipelagusban az Engiai tengeröbölben.

Blenina, vs Arcádiában.

Blera, vs Italiában, és Hetruriában.

Blere, vs Cher vize mellett, Indre oszt. Francz. orsz.ban, 2100 l.

Blesen, lengy. Bledzew, vs, Obra mellett, Kalisch oszt. a' volt, Varsói Hercz. 96 h. és 630 l.

Blesle, vs, felsö Loire Francz. oszt. 1330 l.

Blesneau, l. Blenau.

Blesois, kis tart., Francz. orsz.ban, elöbbeni Orleana tart.ban, Blois fövárosától vette nevezetét, és Sologne' részét is magában foglalta. Orleantól szorosabb értelemben délnyugotra fekszik, és legáldottabb része Francz. orsz.nak, melly gabonával, borral, gyümölcsel, rétekkel, és marhával bövelkedik. Most Loir, és Cher oszt.ra részeltetett.

Blesse, l. Bliesz.

Blesse, magos hegy Wesztfáliában, Werra oszt. melly mellett Wanfried vs fekszik.

Blexum, vadászház, az Oldenburgi Herczs.ben, Apen, és Oldenburg közt.

Bleyberg, 2 órányi hosszuságu falu, 600 h. Karinthia Illyrikum tart.ban, 5 részre ugymint Bleyburg, Hüttenburg, Kadutschen, Gereut, és Nötschra osztatik, kath. pléb., és eveng. temp. Bleyberg (ólomhegy) tövénél, hol azon híres Bleybergi ólom, még 550 mostanigtartó ólombányákból (esztendönként 12—20000 mázsáig) ásattatik, találtanak itt szembetünö galmey, és márvány bányák is.

Bleyburg, Herczegi vs, Karinthiában, Klagenfurti ker. egy várral, és jó rétekkel.

Bleyburg, Pleiburg, szép vár és vs Feistriz vizénél alsó Karinthiában.

Bleycheroda, kis királyi burkus vs Hohenstein Grof.ban Thuringiában, Bode és Wipper vize között, Halberstadti Her.ben, Nordhausentól 2 óra, népes, nehány kézimüvekkel, kereskedéssel, 's nemes kastélyokkal ne-

Digitized by Google

vezetes.

Bleydenstadt, mvs Aar vizénél, Maincz vsától két mfd. Rajnán túl.

Bleystadt, szabad kir. bányavs, Cseh orsz.ban, Ellbogeni ker. ásattatik itt ólomfény, melly egykevés ezüstöt is foglal magában, fejér ólom ércz, barna, és kékes ólomföld; vannak itt ezen kívül veres gránátok is.

Bleystein, kis vs, Bajor orsz. ban, Regeni ker. 920 l.

Blickling, Buckingham Grófnak mezei lakja, Norfolk, Grófs.ban, Angol orsz.ban, Aylsham tájékon, szép kertekkel.

Bliesz, Blesse, fóviz, a' volt Saar oszt. Francz. orsz. ban, melly Sarreguemines mellett, Saarba folyik.

Bliesz-Castell, hajdan szembetünő Urodalom Zweybrükken, és Saarwerden közt, Leyen Grófhoz tartozandó, azelőtt Saar Francz. oszt. volt.

Blindheim, helys. Vürtemberg orsz.ban Hochstädtől nem messze, hol H. Marlborough Eugenius H. gel, 1704 eszt. 13 Aug. az egyesült Francz. és Bajor ármádát telyesen megverte. l. Wodstoke.

Blitren sziget, *Ilhas de Gorisko*, Portúgalliai sziget a' Guinéai tengeren Africában, Sz. Tamás szigetétől nem messze. Népetlen, többnyire homokos, veres fákkal, és jó ivó vizzel a' hajósok' hasznára.

Block-Eiland, l. Manisses.

Blocksberg, Bloxberg, Brocksberg, Brocken (51° 48′ 11″ É. Sz. 28° 17′ 1″ K. H.) innensö Harznak legnagyobb hegye, melynek tetejéről tiszta időben, 16 német mfdnyire körül lévő tájékot láthatni. Wernigerode vs mellett a' volt Westfáliai kir. Saale oszt. fekszik. Tetején melly 3950 láb magosságú középtenger felett, és 2489 láb a' Bálti tenger felett, semmi fája nincsen, és gyakran hóval egész Sz. János napig bé vagyon fedve. Ezen hegy tulajdon képen, Blocksbergből, és altal ellenében fekvő hegyből, melly kis Brocksnak neveztetik áll. 1746-tól fogva egy kis házacska épitetett a' tetején az utazók számára, hogy ott északi szállást találhassanak. Szörnyü magossága miatt, a' levegője hideg, és ködös, ámbár az alsó része szép és meleg levegővel bir. Tövéből, Bode, Ocker Holzemme 's más kisebb folyók erednek.

Blockzyl, sáncz, és falu, egyes. Belgiom orsz. 1325 l. Steenwykeraanak két zsilip által Zuyd tengerbe való bé folyásánál, vagyon kikötő helye, kereskedést üz.

Blois, Blesae, (47° 35′ 20″ É. Sz. 19° 0′ 1″ K. H.) Loir, és Cher oszt. fövsa Francz. orsz. régi, és tekéntetre méltó vs, 1859 h. 14000 l. egy dombon, Loire jobb partján szép, és kellemetes tájékon, 40 francz. mfdnire Páristól, vagyon régi vára, és Loirén 11 hajlatú nevezetes hidja. Ezen vs nagyon régi; a' legszebb régiségei közzé tartozik, a' vizelárkolása. Vannak itt szép ugrókutak is. A' tanácsház, és a' hajdani Püspökiresidenczia felséges épületek, találtatik itt több templom, és 2 ispitály. Készítetnek mindenféle gyapjú matériák, bör, kés 's más kissebb portékák, kesztyük 's a' t. mellyekkel, mint

Digitized by Google

hasonlóképen gabonával, gyapjúval, marhával 's a' t. szembetünő kereskedés üzettetik.

Blomberg, Blumberg, vs, vár, és urod. Lippe-Schaumburg Herczs.ben, 690 l. gyapjúfabr. sok asztalosokkal és vargákkal.

Blömendaal, falu Zuyd tenger tart. Egy. Belgiom orsz.ban, 1050 l. jegyzést érdemlenek a' nagy fonál, és vászony fejéritése, mellyek mind azáltal Harlemieknek neveztetnek.

Blonye, Blonsk, vs, a' volt Varsói Hercz. faházakkal, és 760 l.

Bloreheath, helys. Staffordshire tart.ban, Angliában, a' Yorki és Lancaster házak köztt itt esett csatáról esmérete s.

Blottno, vs Litvani N. Her.ben orosz. Lengyel orsz.ban.

Bludenz, l. Pludenz.

Bludowicz, (alsó) Urod. és falu, Austriai Siléziában, Tescheni ker. Luczina mellett, várral, postaházzal, kath, pléb. templ. 208 h. és 990 l. A' felsőBludowicz urodalom és falu, Austriai Siléziában, Tescheni ker. Luczina mellett, várral majorral, malommal, 80 h. és 470 l. mind a' kettőben Sléz-lengyelül beszélnek.

Blumberg, Florimont. kis vs, és Urod. 5 faluval, felső Rajna Francz. oszt. 1 mfdnire Baseltől.

Blumberg, l. Blomberg.

Blume, mvs és Kanton' főhelye Göttingeni ker. Leine oszt a' volt Vestfáliai kir. Weser mellett, hol ez Werra, és Fulda vizeknek öszve folyásából ered; 41 h. és 300 l. vagynak.

Blumenau, Lichtenstein Herczeg Urod. és városa, Olomuczi ker. Morva orsz. ban.

Blumenau, falu, keleti Prussziában irgalmas társasággal, a' vizbenfulladt, megfagyott, és megfojtatott emberek segitésére.

Blumendorf, szép jószág, Itzehoi kerület. Holsatiában, Travendahltól nem messze.

Blumenfeld, vs, Oehringen Würtembergi ker. 290 l.

Blumenthal, vár Graubündten kant. Ilanztól nem messze. Blumenthál Grófoknak familiaháza.

Blumenthal, helység, Solothurn Kant. Helvéziában, vagyon meleg ferdője.

Blumenthal, vár, Bajor orsz. ban, Isar ker. 1 órányira Aichachtól, hajdan a' német vitézrend' Commenthurnak széke.

Blyth, falu, Northumberland Angliai Grófs.ban, 1200 l. és szén álthordással.

Bo, 8 kicsiny de népes Molukki szigetek, Popo Raja hatalmába tartoznak, kokosz diókkal, és sagóval bővelkednek.

Boa, sziget Liburniában Tragurium ellenében; az ország' foglyainak számkivető helye; mostani neve Bua.

Boadscha, l. Boujejah.

Boagrios, folyó Lokris tart. Epiknemidek földén Görög orsz.

Boavista, Bonavista (az az: jóteketet szigete) első a' Portugallusoktól feltalált zöld foknak szigetei közül, (16° 6' É. Sz.) 4 geogr. mfd hosszú és 2 1/2 széles, alacsony tart. egynehány kősziklákkal, és homok hegyekkel, 2 kikötőhely' torokkal, a' jobbik Angliainak a' másik pedig Portugalliainak neveztetik, és ez

Digitized by Google

a' vshoz közelebb esik. Vagyon kukoriczája, tökje, dinnyéje, indigója pamutja 's a' t. szarvasmarhája, lovai, szamarai, kecskéji, és disznóji, tekenyös békáji, és halai. Legfőbb gazdagságok a' só, mellyet az Auglusok régi ruháért bécserélnek. Lakosi tunyák, rongyosok, és mocskosok, és csak vasárnapokon, és ünnepnapokon egész nevetségig piperéskednek. Fővsa

Boavista, kis vs, tenger mellett, nem messze a' Portugalliai kikötő toroktól.

Bobaz, kis vs, és erős hegyvár Saray Sandschakságb., Bosniában.

Bobbio, Bobium, vs, Genuai Herczs.ben Trebbia mellett, 3560 l. Püspöknek lakhelye.

Bobenhausen, l. Babenhausen.

Bober, folyóviz, Sileziában, melly Schweidniczi Herczs. ben, Schaczlarnál az óriás hegyekben ered, Sagau mellett folyván Zackent és Queist felvészen és 27 német mfdnyi folyása után Crossen mellettOderaba ömlik.

Boberau, kis hely, Sileziában Jaegerndorfi Herczs.ben.

Boberg, Fok Jütlandban, az északi tengernél, hajósoknak veszedelmes tájékáról esméretes. Partjainál, sok borostyánykő találtatik.

Boberka, Bobrka, vska, Galliciában, Brzezanei ker.kat. plébániával, és póstaházzal.

Bobersberg, kis vs 174 h. 980 l. Brandenburgi uj Markban, Crosseni ker. Lusatziai határoknál, egy hegyen fel felé melly alatt a' Bober ált foly. Lakosi, földmivelésből, gyolcs szövésből, czipő, és csisma készítésből élnek. Körülötte fekvő tájék, melly számos falukat foglal magában, Bobersbergi tárt.nak v. Weichbildnek neveztetik.

Boberstein, vár, és jövedelmes klastrom jószág, Jauer Herczegs.ben, Sileziában, Schmiedebergtől nem messze.

Böblingen, l. Beblingen.

Bobrka, l. Boberka.

Bobró, tót falu, Árva Várm. és Uradalomban, Namesztóhoz közel, Kubinhoz 8 óra 1250 kath. és 22 zsidó l. kik gyolcskereskedésből élnek.

Bobrowa, v. Obrowa (felső, és alsó) két, Bobruwka tó által elválasztott falu, Morva orsz.ban, Iglaui ker. amannak 586, ennek pedig 690 l. és 86 h. vagyon.

Bobrowecz, n. mvs Liptó, Várm Nádasfalva és Pálfalva között, Okolicsnához 2 1/4 óra, F. U. G. Illésházy. Lak. kat. tulajdon plébán. és iskolával. Más neve NagyBobrócz. Itt különös kiejtéssel szólnak tótúl. Van kis Bobrócz is Liptó Várm. K. Kamaráé, 's Likavai Urodalomhoz tartozik, közel nagyBobróczhoz.

Bobrownik, vs, Plock oszt. a', volt Varsói Helyt. 343 l.

Bobrysk, kis ker. beli vs, Minsk orosz Helyt. Berezina vize mellett.

Bobynicze, Bobinitsche, k. vs Polocki Vajdaságban, fejér Russiában, egy tónál.

Bocage, kis tart. hajdani alsó Normandiában, Francz. orsz.ban.

Bocairent, (38° 54′ É. Sz. 16° 2′ K. H.) vs, Valenczia Spanyol tart.ban. 5850 l.

Baccatoggio, falu, Besignano Genua Herczs.ben melly jó izü rákjairól híres.

Bochagliero, vs, innenső Calabriában, Nápoly orsz.ban

Bochara, Bokhara, Buchara, tart. melly az Asiai Buchariának nyugoti részét teszi,

Digitized by Google

Sogd vizétől hasíttatik. A' völgyei nagyok termékenyek, és drága gyümölcsökkel bővelkedők, főképen pedig, jó szőlőfürtökkel, dinnyékkel, körtvékkel, almákkal, 's a't. mellyek külső tartományokba is vitetnek. Fvsa

Bochara, (39° 10′ É. Sz. 84° 40′ K. H.) nagy, jeles, és jól épült vs, agyag fallal körülvéve, egy hegy lejtőnél, Sogd fónál, agyagból való házai, számos mecsetei, sok jeles épületei, közönséges fördői és egy hosszú vára vagyon, melly a' Chánnak lakja. Találtatnak itt több karton, pamut, és selyem matéria fabr.; nagyon kiterjedt kereskedése, főképen pedig Orenburggal.

Bochetta, hegyek láncza, mellyeken keresztül Olasz orszból Genuába egy hadi út viszen. A' legnagyob hegy tetején vagyon egy keskeny, kővel kirakott mély út, melly csak a' megterhelt öszvéreknek járható. Ez Genuának kulcsa, és 3 erős sánctól védelmeztetik.

Bochnia, (49° 57′ 15″ É. Sz. 38° 5′ K. H.) ker. béli vs, a' Bochni ker. Gallicziában, 2500 l. sóbányáról híres, nem messze Raab folyótól, melly Visztulába omlik. Az egész vs, hegyektől, és domboktól körül vagyon véve. A' só bányák szüntelen mint egy 300 embert foglalatoskodtatnak. Találtatik itt alabastrom is, és kath. Gymnasium.

Bocholt, Hivatal Salm Herczs. ben, mellynek harmadrésze Salm-Kirburg Lineához tartozik. Itt vagyon.

Bocholt, (51° 50′ 45″ É. Sz. 24° 15′ 16″ K. H.) vs, Aa mellett 530 h. 3070 l. vasbányával, és kék festőmivvel.

Bochum, Bockum (51° 29′ 30″ É. Sz. 24° 51′ 44″ K. H) vs, Ruhr Bergi oszt. 410 h. 1480 l. vasportékával, és főképpen kávémalom fabr.

Bocino, Bucino, kis vs, innenső Herczs.ben, Nápoly orsz. ban, Herczegség' czimjével, Negro, és Selo vizeknek egyesülésénél.

Bockau, Buckau, hegyen épült falu, Érczes hegyek' ker. 1 mfdnyire Schneebergtől, 160 h. Lakosi mindenféle növevényekkel, 's ezekből készült szerekkel, többi közt a' Schneebergi dohánnyal, tökkel, és más apróságokkal nevezetes kereskedést üznek.

Böcke, vs innenső Pomerániáb. Stettini ker. Clempenow, és Demmin közt.

Bücke, Bocca ad Lupiam, régi vár, és helység, Lippe mellet, hol a' Nagy Károly Császár gyakran mulatott, és melly 1646-ban minekutána Svédektől elrontattatott vala, ujra felépítettetett, és megerősitetett. Tájéka Buckgi, v. Böckgawnak neveztetik.

Bockelen, Bockenem, vs és vár Nette vize mellett, luth. és kath. templ. a' volt Westfália kir. Ocker oszt.

Bockeloh, vs, a' volt Westfália kir. Aller oszt. Weser mellett fonállal, és vászonnal kereskedik.

Bockenheim, l. Bouquenom.

Bockfeld, (alsó) bérczeknek lapos teteje, Drackensteini ker. jó reménység fokán, hol az egész Capban legjobb lovak, és sok Antilopék találtatnak.

Bockflüss, vár, és mvs, Austriában, Ens alatt, Mannhart' hegyének alsó negye-

Digitized by Google

dében, 222 h. Plébániaval.

Bockhorst, falu, Holsteinban, Haurowi hivatalban 3 mfdnyire Itzehoétól, az ott lévő nemesKisasszonyok klastromához tartozik.

Bockholt, Bocholt. n. ker. Urodalom, és vs a' Monasteriumi jószágban Aa vizénél, Cleve Her.nek határán vasbányával.

Bocklet, falu 60 h. Würzburgi volt nagy Herczs.ben, Saale mellett, kénkökuttal és ferdökkel.

Bockum, l. Bochum.

Bocoli, falu, Zante szigeten, a' középtengerben.

Bocsko, nagy Német falu, Marmaros Várm. Tisza hal partján mellynek lakosi kézi munkások, úgy mint kádár, hajós, és ácsmester emberek. Ezek készitenek nagyobb, és kissebb hajók' nemeit. Az itt lévőhajós legények legjobbaknak, és legbizonyosabbaknak tartatnak. Több lak. marhájikkal szárazon tett só és más egyebek hordása által jó nyereséget kapnak. Vagyon itt kath. és egyesült hitü templ. és nagy sóletétel, és hivatal; a' K. Kamaráé. Szigettől 1 1/4 óra.

Bocza, Botza, (48° 51' 30'' É. Sz.) Bányásfalu, Liptó Várm. egy mély völgyben, 40 kath. és 1160 evang. l. Vagyon itt aranyttartó ezüst bánya, melly ugyan jó arannyal szolgál, de nem legjobb állapotban vagyon. Környékin szép erdöségek vannak, és tót lakosi sok szövőszékekkel foglalatoskodnak, vagyon kath. és evang templ. és üveg hutája, kir. vashámora, mellynek neve Molusina, bányás hivatallal, Okolicsnától 5 óra.

Boczki, nemes vs, Bialistok oroaz Helyt. 223 h. 1460 l.

Bod, tart., Tibetben, Lassa fövssal.

Bodaik, Budek, Magyar falu, Fejér Várm. Fejérvárhoz 3 óra, Gaja mellett, 100 h. kath. és refor. templ. Volt itt egy Capuczinus klastrom. Van egésséges ferdője melly melegittetik, és csudás B. Asszonyképe, melly a' Búcsú járással tiszteltetik. F. U. G. Betlehem. Nevezetesek a' sok malmai is.

Boda, Buda Herrynidum, folyó, a' volt Westfáliai kir. melly Braunlagi erdöben, Rothenbruche, és Düstertonnen közt, meleg Bode nevezet alatt ered, Königshof mellett hideg Bodéval, Wendefurtnál Ratbodéval, és Treseburg mellett, Lupbodéval egyesül, azután Blankenburgi ker. keresztül folyván, hol Blankenburgi, és Michaelsteini vizekáltal, nagyobbittatik, onnét Halberstadt, és Magdeburg ker. áltálmenvén Selke, Holzemme, és Silze vizeket felvészen, és végtére Niemburg mellett Saalébe ömlik.

Bodegraven, hires falu Rajna mellett, Leiden, és Wörden közt, Maas torkolatjának osz. Egyes. Belg. orsz.

Bodenburg, mvs., és Kanton' föhelye, Hildesheimi ker. Ocker oszt. a' volt Westfália kir: Lamme mellett, egy Steinbergi familiához tartozó nemes jószággal, 2 temp. 120 ház. és 660 lak. kik földmivelésből, marhatenyésztésből fonásból, és csekély kereskedésből élnek, föképen jó itt a' marhatenyésztés.

Bodenfelde, mvs és kanton' föhelye Göttingeni ker. Lei-

Digitized by Google

ne oszt., a' volt Westfália Kir. Weser mellett, 1 templ. 128 ház. és 719 lak., találtatnak itt sós kutak, de ezek nem használtatnak, és papirosmalom.

Bodenmais, mvs Pebrach mellett, Bajor orsz.ban, alsó Duna ker. jeles bányával.

Bodenstadt, Podstata, kis vs Morva orsz.ban, Preraui ker. nem messze az Austriai Silézia hetárától, 160 ház., várral, plébániával, szembetünő posztó és gyolcs szövéssel, 1.020 lak. só, és határ vámszedő tiszttel.

Bodenstein, Pottenstein, vs és vár, sok hegyek közt, Putlach víz mellett, Bajor országban, Main kerületb. 137 ház.

Bodenteich, nagy Braunschweigi Uradalom Lüneburgi Her.ben, nagysága 18—20 mfd., 1 mvst, 's 150 falúkat számlál. Főhelye

Bodenteich, egy tó mellett Uraságí hivatallal.

Boden Tó, (tulajdonképen Bodman tó, régi Bodman vártól) v. Costintzi, Constantziai tó, Lacus Bodamicus, Helvécziának északkeleti határán, mellyen a' Rajna keresztül folyik; görbén dél-kelettől, észak-nyugotra terjed Helvétzia és Sváb orsz. közt, 1089 lábnyira fekszik a' tenger színe felett, mintegy 12 mfd. hosszú, legfellebb 2 1/2 mfd. széles, és 368 öl a' legnagyobb mélysége. Halakra nézve nem olly gazdag, mind Helvétziának egyébb tavai, vagyon mindazonáltal sok pisztrángja, angolnája, 's a' t. A' partjai nagyon kellemetesek. Több vizeket vész magába p. o. Rajnát, melly Rheinecknél bé, és Steinnál, ismét kifolyik Bregenzet, Argent, Schussent, és 4 Aach nevezet alatt jövő folyókat. A' Hajókázás rajta virágzó de a' szélvész miatt néha veszedelmes, legnagyobb hajók mellyek rajta járnak 3.000 mázsát vihetnek. Vagynak szigetei is mint p. o. Lindau, Reichenau, és Meinau, a' partjai népesek. Ezen tó (Sváb tengernek is neveztetett), tulajdonképen 4 tavakból áll, nevezetesen: 1.): tulajdon Boden tóból, mellynek dél-keleti része Bregenzi tónak is hívattatik. 2). Bodmeer v. Ueberlinger tóból észak keleten. 3). Zeller tóból észak nyugoton, és 4) alsó tóból, mellyet Rajnának kifolyása tesz. Rajta való kereskedés búzában, sóban, és borban áll. 1695-től egészen bé nem fagyott. Helvétziához csak déli, és dél-nyugoti része ezen tó' partjainak tartozandó.

Bodenwerder, vs és kanton' főhelye, Höxter ker. Fulda oszt., a' volt Westfália' Kir. egy Weserben fekvő szigeten, 1 templ., 3 nemes udv, 248 ház., és 1.300 lak., kik hajókázást, jó pamut fonást, vászonnal, és fonállal való kereskedést üznek.

Bodkurzu, vs egy várral, Gallicziában, Lembergi ker. egy puskapormalommal; tájékán kréta, és jó tüzkő találtatik.

Bodmeer, mvs és régi vár, Stokach vizének Boden tóba való befolyásától nem messze, melly itt Lacus Bodamicusnak neveztetik.

Bodman tó, l. Boden tó.

Bodmin, helys. 300 ház., Cornwall Angol Grófs.ban nagy templ. és csekély czérna fo-

Digitized by Google

nással.

Bodok, nagy tót falú Nyitra Várm. Nagy Tapolcsánhoz 1 mfd. Csermendtöl 1/2 óra. F. U. G. Berényi, lakosi kath. Hajdani erősségéről nevezetes, melly sánczokkal és kőfallal vétetett körül, négy szegletre épült, és szép fekvéssel bírt. Szép Urasági kastéllyal, és két templommal,

Bodoló, nagy magyar falú Abauj Várm. Kassától 5, a' Meczenzöftöl 2 óra. F. U. Sz. Imrei Uraság, lak. kat. Hiresítetett a' Török ellen készült erősége által. Az alatta fó Bodva vize miatt rétjei igen jók.

Bodrogh, nevezetes fó, Zemplén Várm., melly Tokajnál Tiszába foly. Latorcza, Laboroz, Ondava, és Töpl vizekből ered; vagyon rajta egy nagy híd vámszedővel Szölöske helységnél. Épen mellette vagyon egy nagy töltés 1/2 óranyira, egész Rakomozig tart, 7 híddal, és itt mind gyalog, mind kocsin útazóktól vám szedetik.

Bodrog Várm., hajdan Bács Vármegyével, 's most újonnan vele eggyesült, l. Bács Várm.

Bodrog, vs Bács Várm. hajdan; melly becses volt légyen egykor, kitetszik onnét, hogy töle a' Várm. vette nevezetét, és Sz. László K. itt ünnepelvén Husvétkor benne fogadta el a' külsö Követeket, mint Turóczy és Bonfin bizonyítják; most csekély helység.

Bodva, Boldva, fó, Jászói hegyekben ered, Abauj Vármegyében 2 mfdnyire futván Torna Várm., Jossa, és Potrajnek vizekkel egyesül, és Borsod Várm.ben Miskolcztól nem messze Sajóba foly.

Bodzecin, vs, Orosz Lengyel orsz. Radom oszt. 135 ház.

Boeae, Boea, vs Laconiában, Malea és Onugnathos fokok között, azon nevü öbölnél.

Boeake, vs Epirusban, Macedonia határán.

Boebe, helys. közép Pelasgiotisban, Magnesiusok földén.

Boebis, fó Pelasgiotisban görög orsz. 2) vs ugyan ottan.

Boei, vs Macedoniai Illyricumban a' határán.

Boeotia, tart. görög orsz., határos volt keletre az Euboeai csatornával, délre Attikával és Megarissal, nyugotra az Alkyoni tengerrel és Phokissal, északra Phokissal és az Opunti Lokris földével. Eredeti lakosi voltak az Aonok, Lelegek, Temnikek, és Hyantok Aeolosi nemzetségek. Kadmus a' Phoenicziakkal szerzette benne a' Thebai országot. A' Trojai hadakozás után a' Boeotiaiak, a' Tracesek és Pelasgusok által honnjokból kinyomattak, és Thessaliában telepedtek meg; nem sokára ismét vissza szerzették hazájokat; ama nemzeteket ki üzvén, Orchomenos tartományát is meghódították. Idövel Theba vsa feje lön egész Boeotiának mint Athené, Attikának, és Spárta Lacedemonnak, ámbár Thespiae, Orchomenos, Plataea, 's a' t. is szabad vsok voltanak, mint az Arcadiai vsok. A' köz igazgatásnak széke volt Thebé, mellynek minden Boeotarkák tartoztak engedelmeskedni. A' Leuktrai háború után görög orsz. hadi ve-

Digitized by Google

zért ada Thebé; melly dicsőségek azonban nem soká tartott; Macedonia elnyelé Boeotiát és Thebét elpusztítá.

Boero, l. Buro.

Bofzen, pléb. falú, Fürstenbergi kant. Einbeck ker. Leine oszt., a' volt Westfália Királys. Weser mellett 97 ház. és 782 lak., kik közt sok hamuzsír főzők is vannak.

Bog, Bug, Bokus, Hyparis, derék fó, Podoliáb. Orosz Helyt. ered, és Oczakowon felül Dnieperbe folyik, sok kő darabok és homok miatt nem hajókázható.

Boganer, mvs Crudimi ker. Cseh orsz. H. Auspergé.

Bogatoy, ker. vs, Kursk Orosz Helyt. 98 ház. és 500 lak.kal.

Bogáts, falú Erdély orsz.ban, Küköllő Várm. szőlőmiveléssel.

Bogda, Bogdo Oola, 450 láb magosságú hegy, egy nagy síkságon Saratow Orosz Helyt., melly 30 mföldnyire látható, alabastrom bányákkal, Kalmukoktól tiszteletben tartatik, tövénél vagyon egy sós tó.

Bogdan, l. Moldau.

Bogdanháza, Oláh falú, Erdély orsz.ban, közép Szolnok Várm.ben, arany és ezüst bányákkal.

Bogdanowo, kis vs, Lithvánia Her. Orosz Lengyel országban.

Bogdány, mvs Pest Várm. Pilisi járásban, Duna mellett, Visegrádtól 1/2 Vácztól 2 óra. F. U. a' Kir. Kamara, és az Ó Budai Uradalomhoz tartozik. Lakosi Németek, Magyarok és Tótok, kat. és ref. tulajdon plébániával, jó bort termő heggyel és földdel. Sós nevű hegye, só akna volt régenten hirlelés szerént.

Bogdoi, kis tart. China birodalomban, lakosi a' legdrágább bőrökkel nagy keresetet szereznek.

Bogdinskoe Osero, tó, nagyon tiszta sóval, Saratow Orosz Helyt.

Bogdo-Oola, minden Asiai hegységeknek fő törzsöke, mellynek Altai és Mussart az ágai.

Bogenberg, magos hegy Bajor orsz.ban, alsó Duna ker. mvssal, és híres búcsújárással.

Bögendorf, falú, Sileziában, Schweidniczi ker. ezüst, réz, és ólom bányákkal.

Bogenhausen, szép pléb. falú Bajor orsz.ban, Isar ker., Isar felett lévő híddal, az hídlábbal, mellyeknek mind eggyike 50 lábnyi.

Bogensee, kis vs, Fünen Dániai szigeten kömény termesztéssel, ágyiruha fabr., Norvégiában gabonával való kereskedést űz.

Bogesund, most Ulricaeham, kis vs nyugoti Gottland Svéd tart.ban, Alsundai tó mellett, jó kereskedést marhával, élelmekkel és dohánnyal űz, mostani nevét Ulrica Eleonora Királyné emlékezetére 1741-ki ország gyülésben kapta.

Boghasz, Zátony Nilus torkolatja előtt.

Boghtscha-Adassi, eggyetlen egy helys. Tenedos szigeten Asiában, várral, melly a' kikötőhelyben való bémenetelt tíltja.

Boglio, Beuil, vs tengeri alpesek oszt. Fran. orsz.ban, Varo fónál.

Boglion, Bullion, Bollion, mvs Istriában magos he-

Digitized by Google

gyen, mellynek a' tövénél, Boglionziga nevü kis viz foly. Tájéka gabonával, borral, és olajfákkal bövelkedik.

Bogna, Bunia, kis fó Lomb. Vel. Kir., melly a' Penninni alpesekben, Agogna oszt. ered, és mint egy 4 német mfdnyi folyása után Domo d' Ossola mellett Tosa vízbe folyik. Körül fekvő tájék innét Val Bognascának neveztetik.

Bogne, kis Dániai Sziget, Falster és Seeland közt.

Bogodochow, (50° 10′ É. Sz.) ker.béli vs Charkow Orosz Helyt. Merla mellett, 1.048 ház. 4 templ. és 6.800 lak. kik egyebeken kivül különösen a' kertészséget, timár, varga, szütsmesterségeket, és marha tenyésztést üzik.

Bogodorsk, l. Bogorodsk.

Bogopol, Bohopol, vs Bog vizénél, Podolia Orosz Helyt.

Bogorodez, Bogorodizk, (53° 45′ É. Sz.) ker.béli vs, Tula Orosz Helyt. Lesnaja Upertánál, 353 ház. 1,900 lak. Császári kastéllyal, kerttel, 4 templ. és áruló udvarral.

Bogorodsk, Bogodorsk, (55° 45′ É. Sz.) ker.béli város, Moskwai Orosz Helyt. 56 ház. és 560 lak, komló és hagyma termesztéssel.

Bogorya, nemes vs, 81 ház. Radomi oszt., a' volt Varsói N. Herczegs.

Bogoslowsk, nagy réz bánya, sárga réz fabr. és vasmacska mühely, Ekaterinburg Orosz Helyt. hasonló nevezetü vsnál.

Bogowitschi, vs Novogorodi tart. Orosz bir. híres víz, zuhanókkal Msta fóban.

Boguslaw, nemes város Posen oszt., a' volt Varsói Nagy Hercz. 115 ház.

Boguslawl, ker. vs, Kiew Orosz. Helyt. Ross fónál.

Bogutschaw, ker. vs, Woronesch Orosz Helyt.

Bohain, vs Aisne Fran. oszt. 200 h. és 2.150 lak.

Bohdanecz, helys. Cseh orsz. ban, Chrudimi ker. azelőtt vs; vagynak 150 ház. és egy kath. pléb. templ. Lakosi gabonából, kendervetésből, lenfonásbúl, és fonál kereskedésből élnek.

Böhlhorst, bánya, Haddenhausen kant. Minden ker. Weser oszt., a' volt Westfália Kir., hol a' legjelesebb 210 kádni köszén hegy vagyon, mellyben közel 100 ember dolgozik, és mint egy 90.000 Berlini mérték naponként kiásattatik.

Böhmen, Böheim, l. Cseh ország.

Bohnya, Bachnen, Bockheim, Brákna, helység Küköllő Várm. azon nevü jár. Erdélyben, Küköllő vizénél, Elisabethstadhoz 5 óra. F. U. több nemes Uraság, lakosi Magyarok és Oláhok; reform. és óhit. tulajdon plébán.

Bohola, a' Philippi szigeteknek eggyike, a' nyugoti Oceánon Asiában, Mindanao és Abuyo szigetek közt. Arany erekkel, számos pálmafákkal, és jó tüszerszámokkal bövelkedik. Fövsa Lobon.

Bohopol, l. Bogopol.

Bohoroczan, vska, Gallicziában, Stanislawowi ker., hol gyolccsal és paraszt saruval kereskédés üzettetik.

Bohrau, Sandratzki Gróf mvsa, Siléziában, Breslavi ker. Lohe mellett, 56 ház., és 340 lak.

Bohus, Svéd tart., nyugoti Gottlandiáb., azelőtt Wick-

Digitized by Google

nek is neveztetett, északi tenger, délí Norvegia, mellytől Swinesund által választatik el, és Dalsland közt fekszik, 38 □ mfdeket és 92.000 lak. számlál. Ezen tart. részént hegyes, és erdős részént pedig lapos és jó megvizezett. A' föld középszerűen termékeny, és búzával, rétekkel és fával bövelkedik. Lakosinak legfontosabb munkájok a' hering halászat. Nordlandi szigeten a' tenger vizéből só főzetik.

Bohuslaw, vs, Kiew Orosz Helyt. Ross fónál.

Bohussowa hegye, Túrócz Vármegy. mint fekvésére, mint legelőjére nézve jeles hegy. Tót Próna fölött áll, 's az egész Vármegyét ellátni róla; tövében egy forrás fákkad, melly se télben be nem fagy, se nyárban ki nem szárad.

Bojano, (41° 30′ É. Sz.) vs Molise Grófs.ban. Nápoly orsz.ban, Caraffa háznak Her.sége, magos hegyek közt fekszik, mellyek oka, hogy esztendőnként 4 holnapig napfény nélkül szükölködik, 2 570 lak. Püspöksége vagyon.

Bojanow, vs Posení oszt. Burkus Királyé, 400 ház. és 2.610 lak., kik közt 165 Zsidó, vagyon posztó manufacturája, melly 250 mesterembert foglalatoskodtat, ezek 1800-ban 7.695 darab posztót készítettek.

Boidouw, magosan fekvő, hideg tart. darab Drakenstein ker. jó reménység fokán, középszerű marha, és juhtenyésztéssel.

Boii p., eredetikép Galliai nemzetség délre Ligeris vizénél laktanak, a' mai Bourbonnais tart. Szük lévén lakhelyek az Alpeseken túl nyomult egy részek, és az Umbriakat és Etruriaiakat kitolván Padus és Apenninus hegyek közt telepedtek meg. Hannibállal egyesülvén sok bajt szereztek a' Rómaiaknak, míg ezektől ki nem üzettettek Boiohoemumba, de innét is ki szoríttattak Pannoniába a' Marcomannoktól lakhelyek elpusztíttatván. Galliában fővsok volt Gergovia v. Gergobia; Italiában Forum novum, Parma, 's a' t. Bohemiában Maroboduum, mellyet sokan Pragára vonnak. Pannoniában fővsok volt Pons Oeni. Alt Oettingen, Batava Castra (Passau).

Boi-Kem, fó, Buchariában, melly 37° 30′ É. Sz. 41° K. H. alatt ered, ennek Ulnkemmel való egyesüléséből támad a' Jenisey fója.

Boin, Bovin, kis sziget, Vendée Franczia oszt. partjainál, melly egy keskeny tengerzúg által, a' száraz földtől elválasztatik, hasonló nevezetű fója vagyon, és tenger sót készít.

Bojnak, falu 200 ház. Tarku Herczegs.ben, Daghestanban, közép Asiában, hasonló nevezetű tónál, a' Herczeg örökösének közönséges lakhelye.

Boineburg, l. Boyneburg.

Boinitz, l. Bajmócz.

Boion, egy a' Dorosi négy fővsok közül.

Boiorum deserta, a' Cetius hegyénél jobbra Fel és Al Pannonia között fekvő föld, mellyet az Italiából kiüzettetett Boiok foglaltanak el, és szinte Cseh országig kiterjedtenek.

Boi pataka, Bihar Vármegye Desznai ker. azon nevü hegy

Digitized by Google

gyökerénél bugyan ki; mélysége nem olly nagy mint szélessége, alig foly 30. lépésnyire már sokat lejáró malmot hajt; több forrásokkal egyesülvén Körös vizébe elegyedik. Nem egy könnyen fagy bé.

Boisbelle sur le petit Sandre, kis tartom., egykori Berry tart.ban mintegy 12 fr. mfd a' kerülete. Fővsa volt Henrichemont.

Bois commun, vs Loire Franc. oszt. 374 h.

Bois le Duc, l. Herczogenbusch.

Boissezon d' Aumont, vs Tarn Francz. oszt. 294 h. és 3000 l.

Boisy, hajdani Chablais Sabaudiai tart.ban.

Boitzenburg, kis vs Mecklenburg-Schwerini Herczs.ben, Boitzenek Elbébe való befolyásánál, 274 h. és 1970 l. Albison hajókázókért való vámmal, lazaczfogással, hajókázással és gabona kereskedéssel.

Boitzenburg, Arnimi vs Brandenburg Ukermarkban Quillow mellett 77 h. 660 l. selyem készítéssel, hajókázással, és kereskedéssel. Tájékán 22 tó vagyon, mellyekben a' többi közt tekenyősbékák, és tó pisztrángok is találtatnak.

Bokenem, vs és Kanton'főhelye, Goslar ker. Ocker oszt. a' volt Westfáliai Kir. Rette mellett, kőfallal vagyon körülvéve, de tisztátalan és kicsiny; vagyon 2 luth. és 1 kath. templ. 298 h. és 1730 l. kik földmívelésből, marhatenyésztésből, fonásból, és csekély kereskedésből élnek.

Bokenheim, Francz. Pouguenon vs Saar mellett, Mosel Francz. oszt. 2000 l.

Bokhara, l. Bochara.

Bokhoven, helys. és Urodal. Egy. Belgiom orsz. Hollandia tart.ban a' Leodiumi Püspökséghez tartozó, mérő kath. lakosokkal és jeles kastéllyal.

Bokhtscha-Adassi, l. Tenedos.

Bokki, nemes vs Bialistok Orosz Helyt. 224 h.

Boko, mintegy 40 familiákat számláló falu, Schemilgor kis fónál Karabulaki birtokokban Cserkásziában.

Bokos, sziget Senegálnak torkolatjánál Afrikában.

Bokuto, arany piacz, egy Dominikánus klastrommal, Munbay tart.ban, Monomotapa Bir.ban.

Bola, Bolae, vs Italiában Anio vizén innen, az Aequusok' földén.

Bolabola, Borabora, Paparra, egy a' társasági szigetek közül Australiában, Olea-Vanna téres kikötőhellyel, a' Király' lakóhelye.

Bolbe, tó Macedoniában, közel a' Strymoni tenger zughoz.

Bolbec, Bollebec, mvs alsó Seine Franczia oszt. 365 h. 4920 l. kés, bőr, gyapju és csipke fabr.

Bolbitine, vs Ægyptusban Nilus torkolatjánál, a' mai Raschia, v. Rosette vsának áltellenében.

Bolcanes, Vulcani insula, a' Latrok' szigeteknek egyike Asiában, melly kicsin ugyan, de jó míveltetett, eredeti lakositól, egy tüzet hányó heggyel.

Bölch, Francz. Balon, 2 feletté nagy hegytető Vogesi hegységben, felső Rajnai oszt. Francz. orsz. mellyek közzül némellyek Giromagnynál, ezüsttel, ólommal, gránit, és porfirkővel és alabastrommal bővelkednek, mások pedig Gebweilernél 3486 lábra közép ten-

Digitized by Google

geren felül emelkednek.

Bolchow, (53° 50′ É. Sz.) régi ker. vs Orel Orosz Helyt. Nugra, és Bolchowka mellett 1776 h. 118 boltokkal, 16 korcsmával, 22 templ. 2 klastr. és mintegy 8000 lak. kik az ő készítményeikkel kereskednek. Készíttetik itt bagaria, gyapjus harisnya, és kesztyü; számos csizmadiai vannak.

Bolda, Volgának egy ága, melly Kutummal eggyesülve Kaspium tengerbe folyik.

Boldogkö Várallya, hajdani vár. Abauj várm. Regétzhez nap nyugot felé. A' tatár világban nevezetes menedék hely volt, az ellenség kegyetlenségi ellen. Nevezetesek valának a' föld alatt volt keskeny járási és kamaráji. F. U. a' religyióji kincstár; a' mvs pedig alatta. N. Péchi familiához tartozik tulajdon pléb. Urasági kastéllyal, kedves gyümölccsel és borral.

Bolechow, mvs, Gallicziában Stryi ker. Sukiel tónál, plébán. és só-tisztséggel.

Bolei, helys. Argolisban, Asinéhez közel, a' Struthunsi foknál.

Bolene, kis vs Vaucluse Franc. oszt. Letz vize mellett. Tájékán sok dohány terem.

Bolenberg, kis vs Meklenburgi Herczegségben, egy kis tengeröböl mellett a' Balti tengernél.

Bolelasgus, vs Galatiában, Trochmusok földén, Cappadocia határán.

Boleracz, tót mvs Poson Várm. ben, kath. templ. szöllömívelést üz. Mellette vagyon az ugy nevezett sárkány hegy.

Bolerium, prom. Britanniának nyugoti szegletében lévő fok, mostani neve: the Lands End.

Bolesławice, vs Kalisch, oszt. a' volt Varsói Herczegség' 149 h. és 680 l.

Boleso, tót falu Trencsén Várm. ben, Vág jobb oldalán. Ez sok Nemeseknek lakóhelye. Termékeny szántóföldekkel és jó agyag földdel, mellyből sok edény készítetik.

Bolghar, régi vs, Kasan Orosz Helyt. Kuma torkolatjánál előbbeni Bulgarusok fő kereskedő helye. Egészen omladékban fekszik. Régi épületjei közt jegyzésre méltó a' fejtett kövekből épült torony 12 ölnyi magasságú, omladékiban sok ezüst és réz pénz találtatik, az első finom ezüstből tiszta 's olvasható Arab és Kufi irással, ezenkivül mindenféle edények és mindenféle érczből készült szerszámok's t. ef.

Bolgiano, l. Botzen.

Boli, Poli, (40° 19′ É. Sz.) nagy vs Natoliában, meleg ferdőkkel, pamut, és bör fabr. Keletre Chaga Ghöl tavától fekszik, mellyben 2 kút vagyon, az eggyik kövé változtatja a' dolgokat, a' másik pedig a' követ eloszlatja.

Bolimon, vs 70 h. és 570 l. a' volt Varsói nagy Herczegségben.

Boline, kis vs Achájában, Bolineos vize mellett.

Bolineos, fő Achájában, Seleunos vize szomszédságában.

Bolkács, Bulkesch, Szebeni Székben, Erdélyben, részszerént nemes, részszerént hét birói jószágokhoz tartozó Szász helység, a' két Küküllő között, Medgyeshez 4 óra. evang. templ. mal.

Bolkenhain, kis vs Sileziában, Schweidnitz Herczegs.ben, Bolkenhain Landshuti ker.

Digitized by Google

melly 14 □ mtfdön 63670 l. számlál, és nagyon hegyes, 202 h. és 1320 lak. és hegyen épült várral, melly a' Grissaui intézethez tartozik.

Bolkowitz, Polkwitz, kis vs Glogau Herczs.ben Siléziában, a' lutheranusoknak, valamint a' katholikusoknak vagyon itt templ. és iskolájok.

Boll, falu Schorndorf Würtembergi ker. 1180 l. több kővé változásoktól nevezetes.

Boll, Bull, főhelye egy ker. Freyburg Kant. Helvetziában, gyönyörüen fekvő vska, egy várral, és plébán. templ.

Bollebec, l. Bolbec.

Bollene, vs Vaucluse Francz. oszt. 700 h. és 4060 l.

Bollenz, l. Palenzi völgy.

Bollicano, Bagni di Bollicano, híres egésséges ferdö Monte Fiascone, és Viterbo közt, Pápa' birt. Spoletoi Megyében.

Bollion, l. Boglion.

Bollweiler, vár nem messze Sultztól, felső Rajna oszt. Francz. orsz.ban Rothenburg Grófokhoz tartozandó.

Bologna, Bononia, (44° 29′ 36″ É. Sz. 29° 1′ 15″ K. H. alatt) hasonló nevezetü Pápa Legátziónak fővárosa, Reno és Savona vizek közt, Avesa víz mellett: ez egy régi, tekéntetre méltó nagy és híres vs, kerülete mintegy 3 mfdnyire terjed; hossza 1500, széle pedig 1073 ölnyi, 12 kapuja vagyon, mellyek'mindeggyike ékes's széles útszába vezet, általjában az egész vs jól, ámbár nem felette szépen vagyon épitve. Jelesebb személyeknek házain az ő czímjeik fel vannak pingálva, hogy így a' többi polgári házaktól külömböztessenek. Ez Püspöknek, régi 72 Professorból álló Universitásnak, sok mesterséges, és tudományos intézeteknek széke, és 70000 lak. honnja. Főképen jegyzésre méltó itt, azon nagy 190 lépésnyi hosszú és 150 széles piacz, mellyen a' város' fő ékességei, úgymint a' gyönyörü Neptunus nevü ugrókút, sok ércz képekkel: mind a' két függő torony, (Torre degli Asinelli) melly 1103. épitetett, 307 lábnyi magasságú és olly görbén épitve, hogy 3 1/2 lábra a' függöleges állástól eltávozik, a' mellette lévő Garisenda nevü toronynak csak 144 láb a'magossága, de 8 láb és 2 hüvelyknyi a' hajlása. A' templomoknak száma itt hajdan a' 200-at meghaladta, mellyek közül jegyzésre méltóbbak e' következendök: 1600-ban épitetett nagy és szép káptalan temploma; Sz. Petronius temploma, ez legrégiebb az egész vsban, mellyen Cassini egy Meridiánuszt húzott, ezen templom után a' piaczon áll az 213 lépésnyi hosszú Universitás épületje, egy kápolnával, és nagyon szép Anatomiai Theatrommal. A' Pallazo publico, régi és nagy, de nem a' legszebb épület, e' mellett vagyon a' szép és jól elintézett Universitás' botanikus kertje. Ez az intézet eggyetlen egy a' maga nemében Olasz országban, foglal magában egy nagyon derék és szépen ékesitetett palotát, mellyben a' gyülekezet szálán kivül, az ide tartozandó tudományok Akadémiájának, közönséges 100000 könyvből álló Bibliothekája, jól készült

Digitized by Google

szült égésztornya, nagy természeti és physikai ritkaságok' gyüjteménye, a' tengeri, hadi, chymiai, anatomiai, festés', képfaragó' és régiségek' száláji; itt válogatott Professorok tanítanak; az Intézethez tartozandó gyüjtemények igen gyönyörüek és drágák, a' régiség' gyüjteményi közt szép régi pénz' gyüjteménye is találtatik. Az oszlopképek közt sok Gypsképek, és szép régi képek találtatnak. A' Clementiai festő Akademia is ezen intézethez kapcsoltatik. A' Theátrom szép és nagy ház, a' kölcsönözés' háza tekéntetre méltó épület. Több közönséges kastélyokon külömbféle mesterség ritkaságai találtatnak. Vagynak itt jó mesteremberek, kézimívesek és fabr. jeles a' selyemfabr. és a' selyem-malom, csináltatnak itt: jó papiros, játszókártya, mesterséges virágok, viasz-gyümölcsök, theriak, égett víz (Liqueurs) 's a' t. A' város környékin vagynak, liszt, papiros, fürész, olajtörő, és egyébféle malmok és vashámorok. Az idevaló macaroni, servelat, és más kolbászok, a' jó illatú szappany golyóbisok, és más effélék híresek. Ezen készítményekkel, selyemmel, és kenderrel, valamint más idegen béhozott portékákkal is, nem csak egész Olasz orsz.ban, hanem más idegen tartományokban is szembetünő kereskedés üzettetik. A' vstól egy órányira fekvő, és hegyen lévő Madonna di S. Luca búcsús templomba egy befedett 640 boltozatokból álló út vezet. Az úgy nevezett Marius fer-

dőjin, és Isis templomán kivül, melly mostan S. Stephano templomának nevezetik, semmi jeles régiségek nem találtatnak. A' környéke különösen szép, termékeny, és sikeres minden termésekre nézve, ezen okból Bologna kövérnek is neveztetik. Találtatnak itt az úgy nevezett Bolognai kövek is, mellyek csupán Paderno hegyén szedetnek, és azon tulajdonsággal birnak, hogy világítnak, ha megmészíttetnek,(calcinantur).

Bolognese, Bolognai tartom. ész.ról Ferrarai, kel.ről Romagnai, délről Toscánai, és nyug. hajdani Modenai tart.nyok között, a Pápa birtokaihoz tartozik 1513-tól. 1798-ban az akkori Olasz köz társasághoz jött, azután Reno oszt.nak Olasz országban része lett, most a' régi Urának visszaadatott.

Bolsano, l. Botzen.

Bolschaja Reka, Kamcsatkaiknál Kikscha, nagy hajókázható folyó Kamcsatkában, melly egy tóból ered, és 28 mfdnyi futása után Penschinski tengeröbölbe folyik.

Bolscherezkoi, vs Kamcsatkában, Bolschaja Reka torkolatjánál 60 h. és 300 lak. A' Kamcsatkai igazgatásnak széke, kikötőhellyel, mellyben közönségesen Ochozkból jövő hajók tartózkodnak; kereskedést üz.

Bolsena, legnagyobb tó Pápa birt. Péter Patrimoniumában 2 1/2 mfd hosszú, és közel 2 mfd. széles. Ezen tóban 2, u. m. Bisentina, és Martana szigetek vannak.

Bolsward, Bolsward, vs Frieslandb.Egy.Belg.tart. 1 1/2ór. VliestromtólFrieslandot összekapcsoló mesterséges csa-

Digitized by Google

tornánál, 2780 l. nagy kereskedést üz vajjal, vagyon gyapju fabr. Ezen vs Schelde Ádám híres mívesnek és Bolsverdi Boetiusnak szülő földe.

Bolton-le-Moors, vs 16000 lak. manchester után, Lancaster Grófságban legnagyobb fabrikás vs, pamut portékákra nézve. Főképen a' Musselin munkáji, és fejérítőji híresek. Innét széledtek el a' Machinák megjobbításai a' fábrikáknál.

Boluros, vs Thesprotiában, Epirusban.

Bolyk, Bolkevze, nagy tót falu Ipoly mellett, Nógrád Várm. kath. templ. nagy határral, jó szántóföldekkel, és szép rétekkel. Lakosi szép búzát, sok kukoriczát, dinnyét, és kendert termesztenek. E' mellett sok juhot, szarvas marhát, és sertést tartanak. Tüzre való fájok elég vagyon.

Bolzano, l. Botzen.

Bölzig, vs Saxoniában Wittenbergi ker. selyemkészítéssel.

Bomäs, l. Bonamäs.

Bombay, kórmányszék Angol Ostindiai kereskedő társaság' birtokaiban, innenső Indiában, birtokai szét vannak szórva nyugoti partjain a' félszigetnek, Komorin fokától egészen Tapti torkolatjáig, és a' Kambaji tengeröböl partjain. A' Mysori és Maratti elfoglalások előtt esztendei jövedelmek 400000 font sterlingen felül valamivel többre mentek. Ezen Kormányszék Marattáknak, és Portugallusok birtokokat kivévén, 11024 □ mfdből, és 11,963030 lak. áll, nevezetesen a' közvetetlenül alája tartozandó tartományokban, 3924 □ mtfdön 2,805000 lak. a' többiekben pedig 7100 □ mfdön 9163030 l. vannak, ez másoktól még is másképen adatik elöl. A' közönséges Indiai terméseken kívül, gazdag riskására, borsóra, kardamónra, és szantalfára nézve. A' közvetetlenül hozzátartozandó tartományok ezek: Bombay, Surate vs az ő környékivel: Nerbuda, és Pudder folyó közt fekvő földdarab északi részén a' Ghati félszigetnek, mellyet a' Marattáknak Udscheini Herczege 1803. a' Brittusoknak áltengedett; Kanara tart. szorosabb értelemben, és Sundának egy része; több parti helyek, az ő középszerüen kiterjedt birtokaikkal, és Kananor, Kalikut, Kotschin, és Travankor, Malabar partjainál lévő tartományokkal; végre Mysorenek egy része. Közvetve pedig Angoloktól függő tartományok ezek: Mysore, és Kurga Herczegségek, Kananor tart.; Kalikut és Kotschin országok.

Bombay, Brittus sziget, Konkan partjainál, hasonló nevezetű kórmányszék alá tartozandó, kövecses, köszikláktól körülvétetett, és csupán kókosz diókkal bővelkedő; 2 ném. mfdnyi hosszú, de alig 1/2 mfd. széles.

Bombay, (18° 55′ 30″ É. Sz. 72° 54′ 24″ K. H. Greenvichtől) kórmányszékhelye, nagy és megerősítetett vs, vagyon egy fellegvára, közel 140000 lak. mindenféle Nemzetekből, Europaiak, főképen Portugallusok, Mahomedánok, Persák, v. Geberek, (ezeknek különös temetőhelyek vagyon), és Hinduszok, szembetünő kereskedést üz Ostindia'

Digitized by Google

több részivel, Persiával és Arábiával. Vannak itt kath. és prot. templ. Pagodék és mecsetek. Kikötőhelyében 300 vitorlás hajók férnek, és Goán kivül egygyetlen egy ezen partokon, melly a' linea hajókat magába befoghatja. Ezen kívül hajó csináló helyei, só főzése, és 5 kissebb erösségei is vannak.

Bombas, l. Muzufferabad.

Bombetok, Pombetuk, Fometok, Ampanpitoka, ország Madagaskar szigetnek nyugoti partjainál, S. Augustin' tengeröble mellett; Arabs gyarmat és utolsó időkben egy Királynétől kormányoztatott. Főhelye.

Bombetok, (15° 35′ É. Sz.) Managar kikötőhelynél, középszerü kereskedést üz, főképen a' Komorri szigettel.

Bomeh, l. Abomey.

Bomia, m. hegy Aetoliában, Thessalia határán.

Bommel, (51° 48′ 53″ É. Sz. 22° 34′ 50″ K. H.) vs felső Yssel tart. Egyes. Belg. orsz. Waal bal partján, Bommelervaerd Maas és Waaltól formált szigeten, 2900 lak. minden kereskedés nélkül. Nem messze töle vagyon a' S. Andreas erösége.

Bommene, kis helység Schouwen szigeten, Schelde torkolat' oszt. Egy. Belgiom orsz. épen hol azelőtt a' viz által semmivé tétetett Bommene vs állott.

Bomst, lengyelül Babimost, ker. béli vs Posen, a' volt Varsói oszt. Obra mellett, 202 h. 1370 l. kik közül 150 Zsidó; gyümölcs, és szőllőmivelést üz, és sok posztót készit.

Bona, v. Bonne, (37° 4′ 20″ É. Sz. 25° 55′ K. H.) Constantine, Algieri tart. ban hajdani Hippo regius, hol a' Sz. Agoston Püspök volt, vagyon megerősítetett kikötőhelye kis hajókra nézve, nagy, magas, és vastag kőfalakkal körül vagyon véve, egy emeletü házokkal, ki nem rakott, és szoros útszákkal, csekély hajókázással és kereskedéssel. Közönségesen látszatnak itt Marseilleben lévő Franczia-Afrikai kereskedő társaságnak némely hajói, ezen társaság itt egy Agenst tart, ki buzát, olajt, viaszkot, böröket és gyapjút bévenni szokott, és ezekért a' Beynek nagy summa pénzt fizet. Készittetnek itt sok burnussek, v. durva gyapju-köpenyegek, szőnyegek, és nyergek. Környéke szép, sok marhája, búzája és gyümölcse vagyon. Közel hozzá a' hajdani Bastion de France nevü kastélynak omladéki fekszenek.

Bonae fortunae insula, sziget, a' Ganges vize partjánál, máskép nagy Andamán, lakosi emberhúst evők voltanak.

Bonaire, egy a' Caraibi szigetek közül Amerikában 12 német mtfdnyi a' kerülete, Hollandiai Curassao szigethez tartozandó, mellytől 10 mfdnyire távol esik. Vagyon sok sója, kukoriczája, Guineai buzája, Yamsgyökere, 's a' t. Különös Indiai familiák', és Szerecsenek' lakhelye.

Bonaires, l. Buenos Ayres.

Bonamäs, Bomaes, folyó; és általjárás a' Nidda vizén Frankfurti nagy Herczs. ben.

Bonnanno, Annabon.

Bonanza, mvs, Guadalquivir torkolatjánál Spanyol orsz. ban v. Sevillai kikötő helynél, hol a' nagyobb és to-

Digitized by Google

vább utazó hajók, az ő jószágjikat kirakják, mivel tovább a' folyó nem elég mély.

Bonaparte, l. Isle de Bonaparte.

Bonaparte, tengeröböl, Napoleon földön, új Hollandiában 120 mfdni kerületű; bémenetelénél vagyon a' nagy és jó Champagny kikötőhely.

Bonati, kis vs, innenső Herczs.ben Nápoly orsz.ban 3000 l. most egy ker. főhelye, Policastroi Megyében fekszik 1 pléb. templommal.

Bonaventura, Bahia de Buenaventura, tengeröböl, Popayan Spanyol tartományban, déli Amerikában, itt egy kikötő hely vagyon mellyből a' portékák, keresztül a' hegyeken Cali-ba, lakosoktól hátokon áltvitetnek.

Bonavista, tengeröböl., Neufoundlandon, keleti részén az északi Amerikának.

Bonavista, l. Boavista.

Bonconvento, kis vs, dombon fekszik, nem messze Ombrone vizétől, Toskánai N. Herczs.ben.

Bondanello, Crostolo oszt. fekvő falu, Modenai Herczhol 1115 azon híres Mathildis nevezetű Grófné meghalt.

Bonden, köszikla a' Bothni tengeröbölben, melly messzéről egy szép és nagy hajónak látszik, közelről pedig nagy kövekből, köszikla darabokból, sok dombokból, és hegyekből valónak megesmértetik.

Bondeno, k. vs és szoros áltjárás, Panaro vizének Póba való befolyásánál, alsó Pó oszt. Pápa birt. Ferrara tart.

Bondi, (9° 2′ 30″ D. Sz. 128° 41′ 44″ K. H.) kikötőhely Vaigiou nevű Molukki szigeten.

Bondorf, vska, és Grófság, Badeni nagy Herczs.ben 4 1/2 □ mfdnyi térséggel, és 7500 l. 1803-ban Malthához, 1806-ban pedig Badenhez jött.

Bondu, orsz. közép Senegambiában közép Afrikában; Faleme, Senegal után legnagyobb folyó által nedvesitetik, termékeny, és jólmivelt. Lakosi részént Mandigoerek, részént Fulaberek, izmos, és szorgalmatos emberek, kik jó kereskedést üznek. Ezen tart. bővelkedik arannyal, riskásával, kukoriczával, kölessel, pamuttal, mézzel, viasszal, elefántokkal, szarvasmarhával, juhokkal, sertésekkel, szamarakkal, lovakkal, gyöngytyukokkal, veres sárcsákkal's t.ef. fővsa Fatteconda.

Bondur, vs Karamaniában, Natóliában, hasonló nevezetü tónál, mellynek keserü vizében semmi hal nemélhet.

Bönestadt, kis vs Svéd Nyköpingi orsz.-fő-kapitányságban, sok régiségekkel.

Boni, egy a' legnagyobb országai közül Celebes szigetnek, Asiában, lakosi Mahomedánok, kiknek kissebb barnább, és nem olly szépen formált testek vagyon mint a' Makassariaknak, csak egy darab kartont tekernek, a' testek körül és azon kívül tudatlanság, félénkség, kegyetlenség gonoszság alattomi gyilkoság, és mérges nyilak által is ezektől külömböznek, mellyeket csővel kilönek. Ezen ország birtokában vagyon a' Tempe tó, mellyből a' Tjeeran folyó ered.

Digitized by Google

Boni, Bonny, Banny, Doni, nagy vs Adonis, és Doni által kerített hasonló nevezetü szigeten (5° É. Sz. 25° K. H.) Kalabar orsz.ban Sklav partoknál, Adonis vize mellett itt tartatnak a' legnagyobb rabszolga vásárok.

Bonier, Bugiesen, Buggies, Celebes keleti Indiában fekvő szigeten a' legkülönösebb népek közül, kik Mahomedánok, és gyakorlott, arany, ezüst, és fa mivesek.

Bonifacio, megerősítetett vs, Corsica Francz. oszt. 3200 l. A' szigetnek déli részén jó kikötőhely vagyon, hol sok kereskedő hajók bé, és ki mennek, nagy kláris halászattal. Ezen vs, és Sardinia közt fekvő tengeröböl, le Bocche di Bonifacionak neveztetik.

Bonifacio, vs, egy erős várral, Candia szigeten.

Bonito, vs, innenső Herczs. ben, Nápoly orsz.ban, 3040 l.

Bonjeux, Bonjoux, vs Vaucluse Francz. oszt. 600 l.

Bonn, Bonna, Ara Ubiorum, (50° 24′ É. Sz. 27° 24′ 30″ K. H.) ékes vs, Rajna mellett, 1299 h. és 9000 lak. kik között 200 zsidó, az előtt a' Coloniai választó Fejedel. lakóhelye. Jegyzésre mélto itt a' pompás vár könyvtárral, kép gyüjteménnyel, és a' Lyceum. Találtatnak itt pamutfonó, gáliczolaj választó viz, és barna szappany fabr. Clemensruhe nevü Poppelsdorfnál fekvő mulató kastélyon túl, 1200 lépésnyi sétáló helye vagyon.

Bonn, falu, Sanen vize mellett Freyburgnál, Helvetziában, meleg ferdőkkel.

Bonnat les Eglises, vs Creuse Francz. oszt. 2090 l.

Bonne, vs Leman volt Fr. oszt. 2000 l.

Bonne, l. Bona.

Bonnefond, vs Loire Francz. oszt, 2250 l.

Bonneles, vs 126 h. Seine és Oise Francz. oszt.

Bonnes, falu, alsó Pyrenaei Francz. oszt. meleg ferdőkkel.

Bonnestable, (48° 11′ É. Sz. 18° 5′ K. H.) vs Sarthe Francz. oszt, 783 h. és 4590 l.

Bonnet le Chateau, vs Loire Francz. oszt. 2250 l.

Bonneval, 48° 18′ É. Sz. 18° 5′ K. H.) vs Loire mellett, Eure és Loire oszt. Francz. orsz. 359 h. és 2170 l. egy vásárt tart.

Bonneville, kis vs, és ker. béli főhely, a' volt Leman Fr. oszt. 1000 l. egy dombon a' havasoknál mellyekből az Arve ered.

Bonneville, l. Neustadt.

Bonnieux, vs, Vaucluse Fran. oszt. 600 h. és 2440 l.

Bönnigheim, vs, Ludvigsburg Würtembergi ker. 1800 l.

Bonny, kis vs, Loiret Francz. oszt. Chevillének Loiréba való befolyásánál, 282 h.

Bonny, l. Boni.

Bonoa, (4° D. Sz.) egy Molukki szíget, Ostindiában, Amboinai kórmányszék alá tartozandó, 1500 l. kik magokat, föld mivelésből, és halászatból táplálják. Hollandusoknak vagyon itt egy új ülések a' szegfüfának ki irtására.

Bononia, l. Bologna.

Bonthain, magos bérczek Celebes szigeten Asiában, két külömböző esztendő szakaszokat okoznak a' szigetnek keleti és nyugoti részeiben.

Bontzhida, Bruck, Doboka Várm. Erdélyben Kolosvártól 3 óra. Több Uraságokhoz tartozó Szamos vize mellett, sik földön fekvő magyar és oláh helys. ref.

Digitized by Google

és 6 hitü templommal, és G. Bánfi kastélyával.

Bon Vista, l. Callao de Lima.

Böny, Magyarfalu, Győr Várm.ben, Komárom Várm. határánál Gönyőhez 1 óra. F. U. számos nemes familia; lakosi kat. evang. és refor. Földmivelése, juh, és marhatenyésztése vagyon.

Bonyhád, elegyes mvs Tolna Várm. Szekszárdhoz 2 óra F. U. Perczel, Kligl, és másnemes fam. Szép kath. templommal, ref. és evang. oratoriummal, zsidó sinagógával; jó szőlőmiveléssel, és dohány termesztéssel.

Boom, vs mind a' két Nethek oszt. Egy. Belg. orsz. 3430 l.

Boomi sánez, sáncz keleti Friesland határánál, nyugoti Ems oszt. Egy. Belg. orsz. Dollart mellett, egy gödör által közlése vagyon az uj v. Lamgeackeri sánczokkal.

Boos, mvs, Bajor orsz.ban, Iller ker. mintegy 900 l. és egy várral.

Boo Schalu, l. Buachaille.

Booshatter, hely, Túnis északi részén 1 1/2 mfdnyire Porto Farinától, hol hajdan Utika állott, a' régiségnek szép maradványival p. o. egy nagy vizcsatornával, 's t. ef.

Boot, Spanyoloknál bor hordó, melly 6 akót foglal, ezekben hordatnak ki kiválképen a' Xeresi borok.

Bootfeld, Botfeld, nagy rét 1 1/2 mtfdnire Elbingerodétól Blankenburgi ker. Saale oszt. a' volt Vestfália kir. Ez Históriában nevezetes, mivel itt a' régi szász Császárok szarvasok vadászatjával sokszor mulattak, innét nem messze állott mostan omladékban fekvő Königsburg'vára.

Booth, Bouth. kis Skócziai sziget Cluyd tengeröbölben, Argyle és Aram sziget közt.

Bopfingen, kis hajdan birodalmi vs 1 mfdnyire Nordlingentól, Bajor orsz.ban felső Duna ker. Eger vize mellett, egy termékeny tájékon fekszik. 1750 luth. lak. kik földmivelést, és marhatenyésztést üznek.

Boppard, Bodabricum, (50° 19′ É. Sz. 25° 10′ K. H.) régi vs Rajna mellett, Rajna és Mosel Francz. oszt. 462 h. és 2220 l. hajdan birodalmi vs szőlőmiveléssel, és timársággal.

Bor, l. Heyde.

Bora, kis folyó, Misniában, melly Pirnánál, Albisba folyik.

Borabora, l. Bolabola.

Borani, Germania lakosi Ister vizénél Oárpi nemzet' szomszédi, kiktől vette nevét Kárpát hegye.

Boras, Boerosia (57° 30′ É. Sz. 29° 8′ K. H.) vs Elfsborg Svéd országi főkapitányságban nyugot Gothlandban, 2100 l. Wisza vize mellett. Lakosi kést, csatokat, sarkantyút, és ollót magokkal hordoznak. Itt egy egésséges kút is vagyon.

Borau, kis vs Sileziában, Breslaui ker. Lohr mellett.

Borba, mvs, Portugalliában Alemtejo tart.ban, 2700 l. Estremos, és Elvas közt, szép, és termékeny tájékon; 2 templ. vagyon, egy hegyen.

Borberek, mvs. Fejér Várm. Erdély orsz. hegyen épült várral, Maros mellett.

Borbon, kis folyó melly Canavez tart.ban Piemontban ered, és Astinál Tanaróba folyik.

Borbona, vs, tulsó Abruzzóban, Nápoly orsz.

Borcheim, l. Borken.

Borchloen, l. Loon.

Borchholz, vs Borgentreich

Digitized by Google

kant. Höxter ker. Fulda oszt. a' volt Vestfália kir. 1 templ. 1 szegények hazával, Beverné'l, melly onnét nem messze Weserbe folyik, 210 h. és 900 l. kik között 61 lélekből álló 13 zsidófamiliák vannak.

Borchworm, vs, Jecker folyónál, Egy. Belgiom orsz. Geldria tart.

Borch, nemes vs, Posen oszt. a' volt Varsói nagy Hercz. 183 h. és 1230 l. gyapjúval, és bőrökkel kereskedik.

Börcs, Magyar falu Rábcza mellett, Győr Várm ben Magyar orsz.ban, Győri Püspökséghez tartozandó. Lakosi marhatenyésztésből, szekerezésből, és szőlő mivelésből élnek. Vagyon 1 kath. templ.

Boreon, m. hegy Arkadiában Eurotas vize eredeténél.

Boreum, p. fök Britaniában délre, mostani St. Helens head.

Bord, kis vs, Dordogne mellett, Correze Francz. oszt.

Börde, régi németeknél annyit tészen mint egy falu, v. tartomány darab, különösen pedig ezen neven értetődött egy termékeny darab föld Elbe vize hosszán a' volt Vestféliai Elbe oszt.

Bordeaux, l. Bourdeaux.

Bordelong, orsz. és vs, Siámban Asiában, a'Siami tengerőbölnél, jó kikötőhellyel, Gangesen tul lévő félszigeten.

Bordesholm, Bordisholm, kormányszék, és csekély mvs, egy tó mellett, az úgy nevezett Holsteini Herczs.ben Kieltől 3 mfdnyire, Dániai Királyhoz tartozandó, azelőtt egy különös kl. és Gymnasiuma volt, mellynek jövedelmei most Kieli Universitáshoz tartoznak.

Bordinache, völgy, Montblano volt Fr. oszt. Sabaudiában.

Bordöe, egy a' Faröer, Dániai szigetek közül az északi tengerben, 2 mfd. hosszú, Klak nevű biztos kikötőhellyel.

Bore, folyó Wexford, Irlandiai Grófs.ban.

Bore, Bre, kicsiny de erős helys. Egy. Belg. orsz. Geldriai tart.

Borek, nemes vs 180 h. Kalisch volt Varsói oszt.

Borek, nemes vs, Posen, volt Varsói oszt. 1200 l.

Borek, l. Jörkau.

Borera, eggyike a' legtávolabb fekvő Hebrideknek, mellyen egyedül madarakat fogdosnak.

Borffelaneyland, sziget, Demerary nevű Hollandiai ujülés mellett, déli Amerikában egy erősséggel.

Borg, Burg, eggyetlen egy vs Fehern Dániai szigeten, a' tartománynak közepe felé, 1400 l., termékeny.

Borga, kikötőhely Oeland Svéd szigeten.

Borgatta, magyar falu Vas Várm. kis Somlyó hegy tövénél; mivel pedig ezen helység a' Somlyói szőlő hegyet körül veszi, azért Borgattának bor kerítésnek neveztetik, Gróf Battyányié.

Borgentreich, Borgentryk, Borrentrik, vs, és hasonló nevezetű Kant. főhelye Höxter ker. Fulda oszt. 1 templ. 283 h. és 1308 l. kik között 15, 76 lélekből álló zsidó familia vagyon. Lakosi földmivelésből, lenszövésből, és dohány termesztésből élnek.

Borgetomagus, Civitas Vangionum. l. Worms Wormatia.

Borghetto, vs Genuai Hercz.

Borghetto, vs Mincio oszt. Lom. Vel. kir. nevezetes egy 1796-ban történt csata által, innét vagyon épitve egy 3 mfdnyi hosszú's tornyokkal

Digitized by Google

felkészült kőfal.

Borghetto, vs felső Pó oszt. Lambro vizénél. Lomb. Vel. kir.

Borgholm, Borkholm, régi, egészen fel nem épült királyi vár, egy erőséggel Oeland szigetben a' Bálthi tengerben Svédekhez tartozandó, nem messze tőle fekszik a' híres Borga nevű kikötőhely. Egy országos vásár tartatik itten.

Borgholz, vs, a' volt Westfália kir. Fulda oszt. Bever mellett 200 h.

Borgholzhausen, vs, Halle Kant, Bielefeld ker. Weser oszt. Westfália Kir., egy erdős tájékon 1 templ. 163 h. és 837 l. kik földmivelésből, marhatenyésztésből, fonál, és vászon kereskedésből élnek.

Borgloch, kath. Eklésia, 119 h. Bissendorf kant. Osnabrück ker. Weser oszt. a' volt Westfália kir.

Borgo, régi tengeri, és kereskedő vs Nyland Finnlandi tart. ban, a' Finnlandi tengeröbölnél, Püspökkel, és Gymnasiummal, 2000 l. és egy kikötőhellyel.

Borgo, vs. Piemontban.

Borgó, 7 nagy oláh katonafaluk, 1900 familiákkal, Erdély orsz. Torda Várm. sós kutakkal, agyag, és fazékföldel, pipákra. Ő tőle vette nevezetét Bukovinába való főáltalmenetel Borgo. Különös nevök Borgo-Bisztricza, Brund, Mislocseny, Rusz, Szorzeny, Szuszeny, Tiha.

Borgo d' Alice, vs Piemontban Sardin. kir. 2530 l.

Borgo di S. Angelo, Citta vittoriosa, vs egy fellegvárral erőséggel, keskeny föld darabon, a' Valettai kikötőhelynél, Malta szigetén, 4000 l.

Borgo d' Osma, vs Burgos tart. Duero víznél.

Borgo di S. Domino, ékes, kis, de népes vs, Parma és Piacenza Hercz. Püspöknek lakóhelye.

Borgo di S. Sepolcro, vs és egy ker. nek fővsa, Ombrone oszt. Toskánai nagy Hercz. 800 h. és 3300 l. Püspöknek lakóhelye, ennek káptalan templomán kivül még 3 Pléb. templ. vagyon, és Seminárium. Tőle nem messze ered a' Tiber' folyója.

Borgo di Sesia, Sessites Burgus, kis vs, völgyben, Sesia viznél, Agogna oszt. Lombar. Vel. kir.

Borgo di val di Taro, nagy és szép mvs, egy domb' lapulásán Agogna oszt. Lomb. Vel. kir.

Borgo di Val Sugana, Worchen, vs felső Etsch oszt. Lomb. Vel. kir. 2200 l.

Borgoforte, Burgus fortis, kis vs Po mellett, egy kastéllyal, Mincio oszt. Lomb. Vel. kir. itt veretettek vissza a' Neapolitánusok 1815-ben az Austriaiak által.

Borgofranco, kis vs, Po vize mellett, Agogna oszt. Lomb. Vel. kir.

Borgomaneno, vs Agogna oszt. Lomb. Vel. kir. 3500 l.

Borgo S. Dalmazzo, vs, Piemontban Sardin. kir. 2750 l.

Bori, Borowicz, Borowcze népes tót falu, Nyitra Várm. Dudvág mellett, n. Kosztolán és Csejta között. F. U. több fam. lak. kat., termékeny földdel. Találtatik itt egy hársfa, melly az árnyékával 100 lovast bétakar.

Borj, tót falu Hont Várm. Nádas szomszédságában. F. U. Bori fam. Lakosi földmivelésből, marhatenyész-

Digitized by Google

tésből, élnek, mellyekre nézve alkalmatos helyei vannak.

Borja, megerősítetett vs., Aragóniába, Spanyol orsz. Ebro mellett, borra, olajra és kenderre nézve termékeny tájékon, 3200 l. tüzkövekkel kereskedik.

Borja, fővsa Maynas Spanyol kormányszéknek, déli Amerikában, 's a' kormányozónak lakhelye.

Boriquen, a' Barlelantói szigeteknek egyike, a' del Nort tengeren Amerikában kisded de termékeny czukor, és füszerszámokban. A' Spanyoloké.

Borissoglebsk, (57° 39′ É. Sz.) ker. vs Jaroslaw OroszHelyt. Wolga mellett, 421 h. 2070 l. vasfazék fabr. selyem, és búza kereskedéssel.

Borissoglebsk, ker. béli város Tambow, Orosz Hely. Choper mellett, 400 h. 1700 l. és pálinka főzéssel.

Borissow, kis ker. vs egy várral, Minsk orosz Helyt. Berezina fónal.

Boristhenes, l. Dniester.

Borkel, kis folyó, felső Yssel tart. Egy. Belg. orsz. ban, melly Zuitphennél az Ysselbe folyik.

Borkelo, vs felső Yssel tart, Borkel mellett, 916 l. Egy Urodalm' főhelye, melly utoljára Flemming házhoz tartozott.

Borken, vs, és hasonló nevezetű kant. főhelye, Hersfeld ker. Werra oszt. a' volt Westfalia kir. nem messze Schwalm jobb partjaitól, 200 h. és mintegy 1100 l,

Borken, Borchheim, vs Salm Herczs.ben Aa mellett, posztófabr.

Borkholm, l. Borgholm.

Borkowan, falu Morva orsz. Brünni ker. 155 h. 791 l. föld és szőlőmiveléssel.

Borksi ker., tulsó Pomerániában 11 1/4 □ mfd. 80 tavakkal, 11.450 lak. Fővárosa Labes.

Borkum, Borchona, sziget az Ész. tengerben, Ostems oszt. egy. Belg. orsz. Oster és Avester-Ems torkolatjai közt. 3 mfd. a' kerülete, 's közepén olly alacsony, hogy a' tenger árja által elborítatván kétfelé hasíttatik. Lak. czethalászattal 's földmiveléssel foglalatoskodnak. A' világító toronyban (53° 35′ 55″ É. Sz. 24° 18′ 49″ K. H.) évenként 730.000 font köszén elfogy.

Borkut, Kwasszú, Orosz falú Marmaros Várm.ben, Szigeti járásban, a' fekete Tisza mellett, mellynek itten irtóztató örvénye vagyon, mellyet Szurdoknak neveznek, és melly a' Körösmezői hajókázóknak igen veszedelmes. F. U. a' Kir. Kamara, lak. Rusznyákok, egyes. hitűek, savanyú vízzel 's üveghutával. N. Szigettől 10 1/2 óra.

Bormani Lucus, Locobormanum, helys. Italia' tenger szélein, az Intimeliusok földén.

Bormanum, Gormanum, vs Daciában, Metanastae Jazygesek földén.

Bormes, helys. alsó Provence tart.ban, Fran. orsz. Közel hozzá Batailler vize torkolatjánál kikötő vagyon.

Bormia, Bormida, két folyó, mellyek Piemontban, az Appennini hegyekben erednek, Sessano mellett összvefolynak, és Alessandriától Tanaróba szakadnak.

Bormio, l. Vorms.

Bormuta, La Valetta fővsnak külső vsa, Malta szigetben, Cottonera erőséggel.

Digitized by Google

Borna, kis vs, a' Tudósoknak lakóhelye, Lipsziai ker.ben, Wiehra fónak két ága közt, az így nevezett arany Aueben, 363 ház. és 2300 lak., kik közt sok matéria szövő, és fazékas találtatik. 1750 esztendőben elégett.

Börnicke, pléb. falú, Blankenburg kant. Blankenburgi ker. Saale oszt., a' volt Vestfália Kir., 1 Királyi Tiszttel, 1 nemes udv., 99 ház. és 552 lak., nagy anis és bab termesztéssel. A' helység szélén a' hét esztendei háború után elrontatott Regensteini hegyvár omladékai fekszenek, melly hajdan a' hasonló nevezetű Dynasztiának széke vala.

Borneo, sziget az Indiai nagy tengerben, Új Hollandián kivül legnagyobb földgolyóbisunkon (7° 30′ É. Sz. 4° 10′ D. Sz. 127°—136° ig K. H.) 14.250 □ mfdre terjed, és középkör alatt fekszik. Csak a' part környékeit ismérjük, mellyek afacsonyak, mocsárosok, az árdásnak kitéve, 's a' vastag és meleg levegő miatt egésségtelenek. Többek ezek közzül, kiváltképen ez északiak, vízzel bövelkednek; némelly főji nagy hajókon való hajókázásra alkalmatosok. A' szigetnek közepében egy igen magas és széles kristály hegy látszatik, mellynek tövénél nagy tó (méh-tó) vagyon, mellyből ezen sziget minden fővizei erednek; úgymint: Bendschar, Lava, Sambat, Jonken. Hévsége a' hives tengeri szelek, számos esők, és csak nem örökös napnak és éjnek egyenlősége által mérsékeltetik. Itt az esztendőnek csak két részei ismértetnek, száraz és esős; de dühös szelek, és égi háborúk gyakran tapasztaltatnak. A' tenger egynehány öblöket formál, mellyek közzt Borneo, a' legnagyobbak közzé tartozik, északra esik, 15 mföldnyi hosszaságú, és 10 mfdnyi szélességű. A' partok szerént ítélvén, Borneo csak kevés lakosokkal dicsekedhetik, és igen gyengén mívelt, ha csak az emberek belső, hegyes és egésségesebb tájékokba öszve nem húzták magokat. Ezen szigetnek vagyon arany pora, arany érczei, kiváltképen Déli és Nyugoti részeiben, gyémántjai 's más drága kövei, különösen pedig Szukkadana tart.ban. Találtatik itten továbbá vas, réz, czín, salétrom, gyöngy, kláris, czinkércz, ámbrabalzsam, nádméz, bors, gyömbér, fa héj, sárkányvérmézga, legjobb kámfor, márgamész; ságo, betel, benzoe, bambusznád, szappany, ébenfa, riskása, pamut, sokféle déli gyümölcsök, Indiai madárfészkek, viasz; külömbféle vadállat, úgymint: ökör, disznó, süldisznó, elefánt, tigris, szarvas, bezoár kecske, majom, orángoutáng; sokféle madár, hal, tekenős béka, kigyó, és krokodilus, az 5.000.000 lakosai több népségekhez tartoznak. A' hegyes környékekben bátor, sárgafeketés Ygalotok kóborlanak. Az külsőbb részekben Eidahanok és Dajakok lakoznak, sárgás barna, jó szívű, és munkás földmivelők, kik embereket áldoznak, tolvajságot, hitszegést, és házasság törést halállal büntetnek. A' sok

Digitized by Google

feleség tartás nálok nem erkölcs. A' tulajdon nyelven kivül Malayúl is beszélnek. Nyil az ő fegyverek, mellyet Ippuhfából való hamar öldöklő lévvel bémázolnak. A' fók' torkolatjaiknál Badschnerek laknak, kik mindenféle portékákkal vásárokra megjelennek. A' fővásárok napkeleti Passirban vagyon. Ezen nemzetségnek Mahomedán része a' déli, nyugoti, és északi partokat bírja, és az Európabélieknek Eidahanokkal való társalkadásokat gátolja. Azoknak egy része a' Buggiesenek, ezek igen munkások, és az ezüst, arany, és fa munkákra különösen alkalmatosak; ügyetlenebb egy kevesé a' piperességet szerető nemesség, Az északkeleti parton vad Tedangsok laknak, kik mezítelen járnak, dühösségekben emberi hússal élnek, és tengeri tolvajságot üznek. Több fejedelmek ezen szigetnek urodalmát magok között elosztották. Azok között a' Borneoi, Banjermassingi, és Sambasi Sultánok a' leghatalmasabbak. Elsőnek az ő hatalmát egy Vice Király, és 15 Helytartók közt osztania kell. Ezen szigetnek fővsa

Borneo, az északi parton, 2 mfdre egy tágas és jeles fónak torkolatjától, annak posványos partjai mellett, félórányi hosszaságú és szélességű. Egy mesterséges fő által keresztül vágatik, mellynek segítségével el lehet jutni azon házokhoz, mellyek egy emeletre karókon fel vannak épitve, igen népes vs, és Chinával jeles kereskedést üz, melly okból az ide való vásárokat számtalan hajók látogatják meg. Szomszédságában a' Chinaiak, kiknek több helyeken tárházaik vagynak, számos borscsemetét nevelnek, mellyből a' Hollandusok esztendőnként mintegy 5 millió fontot Europába hoznak.

Bornhagen, helys. Hassiai Her. ben Werra vizénél. Hanstein régi vára alatt.

Bornheim, vár, mvs, és szabad urodalom, Coloniai ker. ben, Bonn és Bree vsok között, Burkus Király birtokában.

Bornhem, vs, eggyesült Belgiom orsz.ban, 3120 lak.

Bornholm, Boringia, Dániai sziget a' Bálti tengerben, 16 mfdre napkelet felé Zelandiának délkeleti csucsától. Ezen szigetnek hoszszában 6, szélességében 3, nagyságában pedig 11 □ mfdje vagyon. Szirtekkel bé vagyon takarva, és vulkáni eredetünek látszik. A' földe még is termékeny, a' rétjei és baromtartása jók. A' nehéz hozzá járúlás miatt, ezen sziget erős helye a' Bálti tengernek, és Státus' tömlöczére szolgál. Az itt lakó 24.000 ember, mind katona; vagyon itt katonai Várkormányozó és tisztartó.

Bornhövet, Bornhövede, falú Vagriában, hol egykor a' Holsteini nemesség, a' szabad mezőkön öszvegyüléseit tartotta.

Borno, orsz. és vs Aethiopiában, Afrikában, Niger vize folyta körül.

Borno, fóviz, melly Arnébe ömlik Sabaudiában.

Bornos, vs, Spanyol ország Sevillának tartományában. 3000 lak.

Bornstedt, Urodalom, Tisztség, és falú Saxoniában,

Digitized by Google

mellynek egy ledült hegyen épült kastélya vagyon. 1807-ben a' volt Westfáliai Kir. sághoz kapcsolt Mansfeld' Grófságához tartozott.

Bornu v. *Burnu*, nagy hatalmas és szép országa Nigriciának, közép Afrikában, melly egészen Nubiának határáig terjed. A' földe termékeny, és jól kimívelt; Ércz a' fő termése. Mindenféle élelem itten bőségben találtatik. Szerecsenek a' lakosai, kik magasabb voltokra nézve megkülömbözik magokat. Muhamed' vallása az uralkodó, de mégis sok Pogányt is láthatni. Kormány módja despotica, a' Trónusa pedig örökös. Bornu országhoz e' következendő tart.nyok is tartoznak: Kanema, Beparmie, Margi, Kangu és Vangara. Ezen országnak fővsa 's Király' lakóhelye

Bornu, nagy vs, de nem igen jelesen fel-építve, 10000 házakkal és szörnyű sok lakosokkal, árkokkal, és kőfallal környyűlyéve hét kapúval ékesíttetik. Itt nevezetes Karavannával való kereskedés üzetik.

Borosdinka, erősség Terek fó mellett, Orosz Birodalom' Kaukaziai Helyt.

Boros-Jenő, (46° 25′ 30″ É. Sz.) mvs Arad Várm. Tiszán túl való járásb., Fejér Körös két partján, Aradtól 6 óra. F. U. Aczél Familia, Lakosi Oláhok és Magyarok, óhitűek és kat. régi várral, török mecsettel, jó búza és bor terméssel, erdőkkel nevezetes.

Borostyánkő, Ballenstein, magas hegyen, sürű erdők köztt fekvő vár Poson Várm. Stomphához 1 óra, azon nevű falúval (tótúl Paistun).

F. U. G. Pálfi, lakosi többnyire Csehek, kath. Itt tartja ez uri nemzetség leveleit, fegyvereit, 's a't. Nevezetes a' puskapor, papiros, és fürész malma, szép a'halas tava, mellyben pisztrángok, és más nevezetes halak tartatnak.

Borostyánkő, l. Bernstein.

Borosznak, (tót. Brusnik), tót falú Gömör Várm. mintegy 30 házakból áll; több Földes Urakat számlál. Találtatik itt vashámor. A' serény lakosai sok, és olcsó orsót készítnek.

Borotin, Cseh ország' Tábori kerületjének mvsa 100 házakkal, és 1 kath. pléb. templommal.

Boroughbridge, vs, Angol ország' York Grófságában, Ure folyó mellett, mellyen itt köhíd vagyon építve.

Borowa Hora, hegy Zólyom Várm. az ó Zólyomi határban; arról nevezetes, hogy rajta termő arany találtatik, melly majd fű szálokon, majd szőlő leveleken, majd egyebütt, de csak kis minéműségben találtatik. Kénkő is terem benne.

Boroviczy, (58° 16′ É. Sz. 50° 50′ K. H.) ker.béli vs, Oros Birod.nak Nowgorod Helyt. Msta fónál 690 h. és 2570 lak.

Borowsk, (55° 10′ 30″ É. Sz. 53° 4′ 30″ K. H.) igen munkás ker.béli vs Orosz Birodalomnak Kaluga Helyt. Protwánál, mellyben 729 ház. 123 portékás bólt, 10 templom, 5176 lakos, 5 vászon fabrika, 4 timár műhely, 5 fadgyút-olvasztó ház találtatik. Portékájival és terméseivel kereskedik, de kiváltképen veres hagymával és foghagymával.

Borrentrik, l. Borgentryk.

Borriana, vs Spanyol ors.

Digitized by Google

nak Valenczia tartományában, Mijares fónak torkolatjai mellett, 4000 lak.

Borriol, (39° 57′ É. Sz. 16° 47′ K. H.) vs Spanyol orsz.nak Valenczia tartományában 2350 lak.

Borromaei Szigetek, (45° 53′ 1″ É. Sz. 26° 11′ 42″ K. H.) 3 kis szigetek, Laggo maggiorének, Olasz országhoz tartozandó deli részén. A' neveket Gróf Borromaei' familiájától vették, mellytől kimíveltettek, és mellyhez mint bizonyos tulajdon tellyességgel tartoztak. Isolabella, Isola Madre, és Isola-del-Piscatore a' neveik. A' sok tengeri nyúlaktól, mellyek itt találtatnak, Isole de coniglinek is nevezetnek. —

Borrowdale, falú, Angol orsz. nak Cumberland Grófságában, plajbász bányákról nevezetes.

Borrowstownesz, vs, Déli Skócziának, Nyugoti Lothián Grófságában, Forth folyó partjánál, 3600 lak. és derék kikötő hellyel, a' legnevezetesebb kereskedőhely azon tájban. A' gazdag szénbányáknak közelléte adá kereskedésének az első rugót. Hajó építés, czet fogás, fazékas mesterség, só és szappanyfőzés teszik a' nyereségét.

Borsa, Bórso, Borze, nagy Oláh falú, melly szét fekszik ugyan, de igen népes is. Marmaros Várm. Pietros hegye alatt Csiszlának Vizóba befolyása mellett, 2 egyesült Görög templommal, savanyú vízzel, arany bányával és harminczaddal. Itt vagyon fő általjárás Bukovinába, de a' mellyen csak terhhordó lovakkal mehetni által. Nagyobb részént nemesek a' lakosai, kik elegyesek, és kath. baromtartásból, és talp hajó építésből élnek. Nagy Szigettől 12 óra. Itt verettettek meg a' Tatárok IV. Béla alatt.

Borsdorf, falú, Saxoniának Lipcsei kerületében, Parde fónál, mellytől Borsdorfi almák neveket vették.

Borsi, magyar falú, Zemplén Várm. Újhelyhez 1/2 óra, Bodrog partyához közel. Földes Ura volt hajdan Rákóczi, most Gróf Aspermonthoz tartozik; régi és hosszú kastéllyal diszeskedik, melly Árpád Magyar Herczeg' lakóhelyének tartatik. Abban született Rákóczi az utolsó Herczeg. Fekvése kellemetes erdeje, 's mezeje elég.

Borsinszki Sós tó, Orosz Irkuczk Helyt.ságban, Nertschinski kerületében, Borsow fónál, 1 mfd a' kerülete, igen sok Glauber és Konyha sót ád, melly az elsőnek színén kristályosodik.

Borsippa, Barsita, vs Tigris vizénél Babyl.b. gyolcs készítéssel, és enni való böregerekkel. Tőle egy Philosophiai felekezet elneveztetett.

Borsna, kerületbéli vs Orosz Czernikow Helyt.

Borsod Várm., fekszik Tiszán innen, keletre Abauj és Szabolcs, délre Heves, nyugotra Nógrád és Gömör, északra Gömör, Torna, és Abaúj Vármegyék között. Nagysága 65 □ mfd, hossza 8, szélessége 5—6 mfd. Vidéke legszebb hegyekkel, völgyekkel, és térességgel változó, 's termékeny. Nevezetesebb hegyei: a' magas és kősziklás Nyárjuk, a' nagy és külömbféle vadas Osztra;

Digitized by Google

az erdős Rakatzai, Szalontai, Martonyi, Meszesi, Szendi; a' Belkő, Eged, 's egyébb rajtok termő fáktól elneveztetett Bikkes, Tölgyes hegyek. Fó is kutvizei egésségesek, nevezetesebbek: Hernád, Hejő, Sajó, Bársonyos és Szinyva vizei. Barlangjai említésre méltók: a' fekete lyuk, mellynek mintegy 100 lépés hosszasága, szélessége pedig 16. Ez alatt valamivel lejebb a' kecske lyuk; az elöbbeninél valamivel nagyobb, bövsége mintegy 200 lépésnyi, és a' híres Diósgyöri, szája pincze forma, ürege meszsze terjedő, és végre sok ágokra oszló. Térsége gazdagon termő, hegyei, kivált a' Diósgyöri, vashámorral és hutával, mész égető kemenczékkel, sokkülömbféle vadakkal gazdagok, a' Szepességnek és más Vármegyéknek is élet tárja, a' Lengyeleknek pedig kedves bort termő helye. Jeles még Diósgyöri gyöngyházos ásványa, Visnyói, Tapolczai meleg ferdeje, és a' benne találtató nagy Metereolit, 16 mvst, 167 falúkat, és 71 pusztákat számlál. Lakosi 137340. Portáji 81. Az Egri Püspöki megyéhez tartozik.

Borsod, az elött mvs, most középszerű falú Borsod Vármegyéb. Szirák szomszédságában, Bodva vizétől nem messze, Miskolczától 4 mfd. F. U. Ragályi és más Uraságok. Lakosi Magyarok, reform. többnyire és kat. Leomlott várával, mellytől a' Várm. vette nevét, szölő és mező miveléssel.

Börsöny, németül Bilsen, német és tót mvs, nagyobb részet evang. és kat. l. Hont Várm.ben, Esztergomhoz 3 óra. Primáshoz tartozandó kath. és evang. templ. Az itt lévő bányák nem igen dolgoztatnak, és a' lakosi inkább a' földmivelést és a' fa edény csinálást üzik. Ezen hely körül szép tölgyfa erdők és jó malmak vannak.

Borsowa, Borzsova, falú Bereg Várm. Tiszaháti járásban, azon nevű fó mellett, Beregszászhoz 1 óra F.U. több nemes fam. Lakosi Magyarok és ref. közel felül Borsva vizétől ered Verka patak. Föld és szölő miveléssel, és jeges barlanggal.

Borsowa, Borsva, fó, Marmaros Várm., melly Beregh Vármegyének határán folyik, és Várinál Tiszába ömlik.

Bors part, l. Pfefferküste.

Börstel, luth. Eklesia, Bergi kant., Osnabrük ker., Weser oszt., a' volt Westfália Kir. luth. Kisasszony nevelő intézettel, a' hol még is 2 kath. Kisasszonynak is vagyon helye.

Borsum, plébániás falú, és hasonló nevü kant. főhelye, a' volt Westfália Kir. Oker oszt. Hildesheimi kerületében. 92 h. és 550 lak.

Borszéki savanyú víz, Ditrón felül 12 órányira, Belborhoz közel a' bérczben, az Erdélyi Nagy Fejedelemségben, Székely Csik Szék felső kerületében, Gyergyó Járásban forr; híres a' külföldeken is, és ezt tellyes jussal meg érdemli. Vizét Neustadter (Ujvári) Mihály Úr Erdélyi fő Orvos, és a' Szebeni Patikárius Kräutner Úr, azután a' Bécsi Orvoslás tanulmányi kar (Medica facultas) az Alsó Austriai kormányszék sürgetésére megvizsgálták. Elég légyen

Digitized by Google

ítten róla azt említeni, hogy ezen savanyú víznek igen derék erejére nézve. Günther Valentin Úr, Udvari Hadi Concipista, a' ki azután rokonát Zimmetshausen Antalt Bécsben társaságába vette, 1804 eszt. Május 29-kén privilegiumot nyert 8 esztendőkre, hogy az alatt csupán ezen savanyú vizet legyen szabad Bécsbe vinni, és ottan egy champagne palaczkot 36 kr. czáron eladni, úgy hogy ha valaki máshonnan probálna behozni 100 arany büntetése légyen. Minekutána ezen két magokra vállalók az első Székely gyalog regiment Járásában fekvő bérczi, és erdei részt a' Borszéket illendő kötelező irás mellett által vették volna, a' Felsőségtől helyben hagyatott nékik a' plán elő terjesztése után, hogy 100. 000 forint kölcsönt vegyenek fel (a' tőke pénznek vissza fizetése terhe, fennmaradván,) ezen felvállalásnak támagatására; a' savanyú víznek elküldözésén kivül ezen magokra vállalók azt is intézték, hogy savanyú víznek champagne palaczkokot, és általjában mindenféle kréta színű és asztali üveg edényeket valamint hamuzsirt is, mellyekre minden kivántató matéria bőségben, és a' legnagyobb tökélletességben a' Borszékben feltaláltatik készítsenek. A' Borszéki borvíz az Erdélyi nagy Fejedelemségben is erőssen hordatik széllyel, kivált Szebenbe a' hol egy palaczk savanyú víz 1806-ban 39 krajczár volt. Brassóban ezen ásványos vizet most sokkal ritkábban isszák, mint ezelőtt, talán az az oka mert itten mostan néha egy forintra is felmegyen egy palaczk borszéki Borviznek az ára, a' hol azonba a' Bodoki vagy Aerpataki borvíznek pintje 3—4 krajczáron jön.

Bort, Fran. orsz.nak Correze oszt., Dordogne fónál, 274 ház. 1300 lak. és kesztyü fabrikával.

Bortfeld, plébániás falú, a' volt Westfálias. Király Ocker oszt. Aue mellett, 95 ház. és 614 lak. Itt terem a' jó ízü Bortfeldi répa.

Borthwich, vs, DéliSkócziának Lothian Grófságában.

Bortolano, megerősített helys. Lomb. Vel. Királys. felső Pó oszt.

Borysthenes, Danapris, lásd Dnieper.

Borysthenidae, Borysthenes vízénél lakott nemzetség Sarmatiában, fővsok volt Olbia v, Miletopolis.

Borzás, 1). Erdélyi helység Kraszna Várm. Berettyó vizénél, Somlyótól 3 1/2 óra. más neven Hollerdorf. 2). Erdélyi helys. Doboka Várm. egy völgyben, Bisztritztől 4 óra. 3). Erdélyi helys. Küköllő Várm. Küköllő vizénél Medgyestől 4 1/2 óra. Savanyú vízzel. A' másodiknak neve másképen Hollerfeld, a' harmadiknak Hollerthal.

Bosa, vs Sardinia szigetben 5000 lak. és jó kikötőhellyel, Sassaritól 8 mfdre délfelé, Püspöknek lakóhelyével, és felleg várral, melly Saravallénak neveztetik. Ezenkívül még jó sófőzője, és kláris halászatja is vagyon.

Bosacza, igen hosszú falu Trencsén Várm., Morva országnak határán, azon he-

Digitized by Google

gyek közzt, mellyek ezen helytől a' neveket vették, Vág Újhelytől 3/4 mfd. F. Ura G. Erdödi. Lakosi Tótok és kat. A' terméketlen föld miatt, ezen falúnak lakosai többnyire pálinka főzéssel, és annak eladásával keresik élelmeket.

Boscastle, vs Angol ország' Cornwall Grófságában.

Bosch, kis sziget északi tengerben, Schiermonnikooge, és Rottum szigetek közt. Egyes. Belg. orsz., azelőtt nyugoti Ems osztályához tartozott.

Boschowicz, mvs Morva orsz. Brünni kerületben, 1 templommal, 1 majorral, 129 ház. 658 lak. és szőlőmiveléssel.

Bosco, Boschi, Bosane, kellemetes helység az erdő közepén Piemontban, nem messze Allessandriától 2660 lak.kal. Itt V. Pius Római Pápa, ki 1710-ben canonizálfatott, alacsony sorsú szüléktől született.

Bosco regale, vs Nápoly ország' Terra di Lavoro tartományában, 3470 lak.

Bosingen, vs Helvetziának, Freyburgi kant. Serra fónál.

Bosisiena, régi Római vár a' Dunánál Temes Várm.

Boskawen, erős vár, 's mintegy kúlcs az északi Amerikába való bémenetelre.

Boskowicz, vs Morva ország Brünni ker.ben, kath. plébániával, tart. Dekansággal, Uraságivárral, sóházzal, majorral, 2 timsó hutával; 3617 lakosokat számlál, kik közzt 300 zsidó familia találtatik.

Bosna, fő Bosniában, melly 3 mfdre Bosna-Saraytól, Smolin hegységben, Trania mvsnál ered, és több mellék fóknak felvevése után a' Lukacsi sánczná Szávába ömlik.

Bosna Saray, v. Sarajevo, egész Bosniának fővsa, Bosna Sándschakságban Bosna fó mellett igen kies, három oldalról Ranik és Ivan hegyeitől körül vétetett tájékban. Két részre osztja a' vst Melaska patakja, melly keletről jövén, több malmot hajt, és Bosna vizébe szakad. Széke a' Beglerbégnek, és számos haremjének. A' vs nagy, de valamint a' többi török vsok disztelen, számlál több mint 5000 ház. és 60. 000 lak. Találni itt 100 nagyobb 's kissebb mecseteket, több ferdöket, és a' mi Török orsz.ban nagy ritkaság, a' Chosrevbegi mecseten verő órát; vára napkeletnek fekszik, tökéletlen építésü. Lakják Bosna Saray vsát egy görög Püspök, és sok külföldi kereskedök; találni környékében vas bányát 's hámor, kard, kés és más fegyver készítő miveket. A' vs jövedelme az uralkodó Szultán Annyának jár.

Bosnia, hajdan magyar orsz. hoz, most az Europ. Török Birod.hoz tartozó. 's délnyugotnak fekvő tart. és Beglerbégség vagy is fő Helytartóság, nevezetét Bosna fótól, melly középben hasítja, kölcsönözi. Keletről Serbiával vagy is a' régiek szerént Serviával, mellytől Diurna vize választja, határos, délről Albániával vagy is a' hajdani Epirussal és Dalmatziával, nyugotról ezzel és Horvát országgal, északról pedig Tóth országgal, holott Száva vize állítja határit, szomszédos. Az egész tart. három fő részekből áll, tudniillik;

Digitized by Google

niillik: a' tulajdon vagy is az alsó Bosniából, Herczegovinából vagy is a' felső Bosniából, és a' Törökök birtokában maradt Horvát ország.ból; és ezen felosztás szerént szokták vala a' régiebb földleirók Bosniának ismeretét elő adni; de valóságos felosztása szerént 8 következő Sandschakságból vagy Al-Helytartóságból áll úgymint: Bosna, Hersek, Klis, Zvornik vagy Isvornik, Poschega, Rohissa, Kirka, és Rahovidscha Al-Helyt. de ezeknek ismét egyenként bizonyos határait előadni a' rendetlen országlás miatt csak nem lehetetlen. Kiterjed e' tart. az Ész. Sz. 42°-tól egész 45° 15'-ig, és a' kel. hosszús. 33° 25'tól egész 36° 24'-ig, nagysága 700 □ mfd., népessége pedig fél milliót felül halad. Földét számos hegyek, mellyek a' Horvát országi hegységnek ágai hasítják, mindazonáltal igen termékeny, gabonája, bora, lova, juhai, szarvas marhája, fája bőségben, vas és ezüst bányái is, ha szorgalmasabban miveltetnének, gazdag jutalmat adnának, egy szóval a' természetnek minden javaival bővelkedik; melly boldog honnyt nyujtana ezen tart. lakosinak, ha ajándékival való élését az erőszak és tudatlanság nem akadályoztatná. — Lakosai nagy részint Horvátok, Rácz ok vagy is az úgy nevezett Bosnyákok, Görögök, és a' tart.nak heréj a' Törökök. Uralkodó vallás a' Muhamedán; de elszenvedtetnek, bátor török türedelemmel, a' számos kath. és nem egyes. Görögök is, ezek a' Püspöknek, amazok pedig a' Sz. Ferencz Szerzetesei között lévő Apostoli Vicáriusnak és a' többi Szerzetesek gondviselések alatt vagynak, kiknek nevendékei Pécset, Posegán, Zágrábban, Varasdban Apostoli Királyunk költségén taníttatnak. Bosniát fekvése szerént könnyebb leirása végett 4 részre lehet osztani; e' között észak nyugotnak fekszik a' Török Horvát ország Bosna, Klis, és Kirka Al-Helytartóságokra részelve, északról Száva, keletről Verbász fótól, delről pedig 's nyugotról Karatag nevü hegységtől és Unna vizeitől környékeztetik, nevezetesebb helyei: Banjaluka, Jaicza, Bihacs, Kamengrad, 's a' t. Közép része Verbász és Bosna fók között fekszik, Laschva és Verbenicza fóvizektől nedvesíttetik, és Bosna, Isvornik és Poschega al-helyt. foglalja magában. Jelesebb helyei: Travnik, Kottor, 's az egész Bosniának fővsa Bosna-Saraj. Északkeleti része Bosniának Drina, Szava, és Bosna vizek között fekszik, Bosna Isvornik és Hersek nevü alhelytartóságokban, itt vagyon Vischegrad, Zvornik vagy Isvornik, Srebernik, 's a' t. Déli része vagy is az úgy nevezet Herczegovina nyugotról és északról Dalmátziával határos. Hersek, Rohissa, és Rahovidsa Sandschakságokra részelve; legnagyobb fója Narenta. Nevezetesebb helyei között Mostar, egy bolthajtású kőhídjával a' Narenta vizén, Trebin, vidékével a' Raguzai birtokkal határos. Pocstin kis erőség Narenta vize mellett 's a' t.

Bosphorus v. *Thraciai Bospho-*

Digitized by Google

rus, így neveztetik régtől fogva Konstantinápolynál a' szoros tenger. Ezen Kanális mintegy 20 mfd. hosszú, Konstantinápoly mellett lévő Serailtól a' Cyaeni szigetekig terjed. Az ő legnagyobb szélessége két mfdre nem megy, és némelly helyeken olly keskeny, hogy némelly régi Könyvszerzők szerént, ezen tengerzúgnak eggyik partjáról a' másikra a' madarak éneklése, és emberek beszélgetése könnyen hallatik, most Dardanellai útnak is neveztetik.

Bosphorus Cimmerius, Fretum, azon tenger szorúlat, mellyen Propontisból a' Maeotis tavába hajókázhatni, mostani neve Bocca di S. Giovanni, Estretto di Caffa 's a' t.

Bosseret, Bussereth, Bozra, kellemetes helys. sziklás Arabiában, Asiában, Hajdan Edomiták vagy Idumaeusok' fővsa.

Bossiney, mvs egy várral, Cornvall tart.ban Angliában, mellynek két Küldöttjei ülnek a' Parlamentomban. Itt egy régi köszálon épült várnak omladéki nevezetesek.

Bossonville, németül Busendorf, kis vs Nied fónál, Fr. orsz.nak, Mosel oszt.

Bossu, Bossy, Bossut, Buxudis, kis vs és kastély, Fr. orsz.nak Északi osztályán.

Bost, vs, Keleti Perziának, Sidschistani tart.nyában, Hindmend fónál.

Boston, vs Angol orsz. Linkoln Grófságában, 6000 lak. és 1 kis kikötővel, 3 mfdnyire Witham torkolatjától, egy pázsitos helyen fekszik; a' hajókázásra alkalmatos fó elömozdítja kereskedését a' Bálti tengeren. Ezen vs sok zabot általszállít Londonba. A' plébán. temploma nagy, mellynek tornya eggyike a' legmagasabbaknak Angliában, melly éjjel megvilágosítatik, hogy a' veszedelmes Lynn-, és Boston-Deep mellett hajókázóknak világítson.

Boston, (42° 23′ 28″ É. Sz. 71° 4′ 30″ Ny. H.) fő kereskedő vs Északi Amerikának Massachuszetts szabad Státusában egy gyönyörű öbölnek végén fekszik, kies fél szigetben, melly mintegy 4 mfdet foglal magában, és Bostoni földnyak által a' száraz földhez kapcsoltatik, kikötővel, mellynek a' torka igen szoros, mindazonáltal még is 500 hajó kész helyt találhat benne. A' torkolatját William' erőssége védelmezi, ezen világ' részében, eggyik a' legszebb megerősítés' tudományának munkáji közzül. Előtte vagyon egy 20 ágyúktól fedett róna hely, melly minden hajónak a' mellette való menést tilthat. Azonkívül a' vsnak minden végén ágyúsáncz is vagyon, melly a' kastélynak elfoglalása után, minden további kikötőbe béhatásnak gátot vethet. Az öböl közepe felé lévő mintegy 2000 láb hosszú gáton, melly Boston Piernek neveztetik, a' kereskedő hajók lerakhatják portékájikat, mellyek mindjárt tárházakba vitetnek által. Ezen vs 3 részből áll, úgymint: északi, és déli részből, melly 1503 lábnyi hosszú, és 42 láb széles fahíd által, melly Charles folyó felett vagyon építve, köttetik öszve, és nyugoti, vagy is új Bostonból; 3000 ház. számlál, mellyek közzt

Digitized by Google

még sok faházok is vannak; a' köházak többnyire magnes rudak által védelmeztetnek. A' tanácsház több közönséges épületekkel egygyütt különös módra vannak építve. Találni itt 17 templomot, 1 mesterség, és tudomány Akademiát, orvos, historiai, és jótévő társaságot, melly a' vízbe fuladóknak veszedelmekre ügyel, és e' végre mintegy 10 házakat ollyan helyeken épitetett, hol többnyire a' hajótörések történnek; továbbá vannak itten 7 nagy szabad oskolák, 25000 lak. kik mesterségeikben szorgalmatosak, üveg, vitorla vászon, és hajókötél fabr. rumpálinkafőzéssel, gyapju, és vászonszövéssel, papiros, szőnyegművekkel, czethalzsír, és faggyú-gyertyaöntéssel, kalaposokkal, kötéljártókkal, 's t. ef.

Bostra, fő vs Arabiában Auranitis (Hauran) tart.ban, Damascushoz 4 mfd.

Bosut, kis fó Slavoniában, a' Száva vizébe szakad.

Bosworth, helység Angol orsz. Leicester Grófságában, a' 7. Henrik, és 3. Richart közt esett csatáról nevezetes, mellyben Richard megöletett.

Boszenin, Buzenin, vs Sieradi Vajdaságban, Orosz Lengyel orsz. ban.

Böszörmény, hajdúvs Szabolcs Várm.ben, Hatházhoz 1 1/2 óra, szinte annyi Debreczenhez, nagyon nagy és népes, egy ref. és egyesült görög templ. törvényszékkel; lak. Magyarok. Ezen helyhez közel vagyon a' Verébtár tó.

Böszörmény, Bereg, mvs Bihar Várm. Váradtól 2 mfd. a' Sebes Körös mellett. F. U. G. Csáki Uraság, lakosi Magyarok, reform. határja termékeny, erdeje nagy, rétje igen sok, legelője elég; hala bő, gyümölcse és méhe számos, sertvés hizlalása jutalmas.

Botaba, latrok szigeteknek egyike a' Sz. Lázár' Archipelaguszában.

Botan, l. Gessira.

Botany-Bay, (34° D. Sz.) tengeröböl Új-Hollandiának kel. partján Australia felé; ezen partra akart 1787-ben az Angol Kormányszék gonosztévő férjfiakból, és feslett életű asszonyokból álló Coloniát küldeni, de mivel e' táj egésségtelen, 's a' keleti szelek ellen nem igen bátorságos, és mivel a' letelepedésre alkalmatos hely itt sehol nem találtatott, Jacksonsbay azon végre választatott ki.

Botao, helység Portugalliának Beira tart. 200 lak. fél gyapju matéria fabr.

Botaschany, l. Botuschani.

Botenwald, Butowice, falu Morva ország Preraui ker. helybéli káplányággal, és gyapjufabr.

Bothnia, Botten, nagy tart. Swecziában, a' Bothniai tengeröbölnek mind a' két oldalán; keleti és nyugoti Bothniára osztatik. (l. Ost és West Bothnia). A' földje (ámbár sok folyók, tavak, és erdők ezen találtatnak) termékeny. A' lakosai föld miveléssel, baromtartással, vadászattal 's halászattal foglalatoskodnak; gerendával, deszkákkal, dohottal, vad állatokkal, halakkal, és sovány esztendőkben gabonával is kereskednek. Jó ércz- és vasbányákkal, 's külömbféle vashámorokkal.

Bothniai v. Botni tengeröböl, így

Digitized by Google

neveztetik a' kel. tengernek éjszaki része, melly Bothnia tart.tól vette nevét. 8 mfd hosszú, 30 széles, É. Sz. 60°—65°-ig terjed.

Botoczany, Moldva ország' kereskedő vsa, 1000 h. és 4000 Görög, Örmény és Zsidó lak.kal.

Botonza, Monomotapa ország' tart.nya, Zambes mellett, Garube főhellyel.

Botrus, Botrys, vs Phoeniciában, most falu, neve Patron, v. Batron.

Bottendorf, falu Saxon.nak volt Turingiai ker. 163 h. 850 l. 1 rézhutával, és 3 olvasztó kemenczékkel.

Bottenstein, l. Bodenstein.

Bottioca, v. Bottia, tart. Axios vizének tulsó partján Macedoniában.

Bottlereyberg, Bottelarys-Gebergte, hegyes vidék Capland Stellenboschi ker. jó legelővel.

Bottowa, helység a' Bors parton, hol kiváltképen sok paradicsom mag árultatik.

Bottwar, Würtenberg ország' fóvize, melly Kaiserslautern falunál Lövensteini Grófságban ered, és Steinheim helységnél Muhr folyóba szakad.

Bottwar, kis vs, Würtemberg orsz. Heilbronni ker. hasonló nevü folyónál, 2210 l. és jó borral.

Botuschany, vs Moldva orsz. ban Staroszna fónál.

Battyáni, v. Battyáni, Uradalom Baranya Várm. Harsányon felül, a' Siklósi Uradalomhoz közel, észak felé Pécs és Mohács között, termékeny, árvizes szántóföldekkel, sok erdőkkel, kies térségekkel, sík mezőségekkel; legfőbb helye Boly, hol majorságot tart az Uraság. Az egész Uradalomnak fekvésbéli helye mintegy hét mfdnyire terjed, és nevezetes termékenységü falukat foglal magában, mellyeknek eggyike Bottyán is, mellytől eredett a' virágzó Battyáni név.

Botza, l. Bocza.

Botzdorf, Botsdorf, Batisfalva, falu Szepes Várm. Tót lakosokkal és gyönyörü kastélyokkal. Vagynak jeles erdei, legelöji, és fazékas agyaga. Botzdorfi vízben, melly mellette foly, jó ízü pisztrángok találtatnak. Ezen falu Márjásy familiához tartozik, és 124 kath. 's 821 luth. lak. számlál.

Botzen, Bolzano, Bolgiano, (46° 27′ 30″ É. Sz. 28° 48′ K. H.) vs Lomb. Vel. Kir. és felső Etsch oszt.nak főhelye, hegyekkel körülvétetett, Eisak folyónál, 8000 l. jó borral, és selyemfabrikákkal. Eszt.ként négyszer tart vásárt, mellyre sok Német, Olasz, és Schwajczer öszvejön; ú. m. Oculikor, Úr nap után való hétfőn, Sept. 9-én, és Decemb. 11-én. Ezen vs 1809-ben Francziáktól elfoglaltatott, és nagyobb részént elégettetett.

Botzlingen, v. Betzlingen, mvs Altorftól 1/2 óra, Uri Cantonban, Helvetziában; Kanton' gyüléshelye.

Boucanier, így neveztetnek 1) ama Antilli szigetekben lakó vadon népek, mellyek Caraibok és Cannibaloknak is neveztetnek Amerikában. 2) E' nevet viselik azon sziget Spanyol és Franczia vadászi is. 3) A' körül belől lévő tengeri rablók is.

Bouchain, Buccinium, kis erős vs Francz. ország északi oszt. Schelde bal partján, 1130 l. nevezetes azon csatáról, melly itt Május 4-kén 1794 eszt.ben történt.

Digitized by Google

Bouchard, Isle Bouchard, vs Fr. ország Indre és Loire oszt. egy Vienne fótól kerített szigetben, várral, 330 h. és 2130 lak. Gyümölcscsel kereskedik.

Bouches-du-Rhone, l. Rhone' torkolatjai.

Boudri, vska Neufchateli Herczegségben, Reusenél. Pisztráng-fogással, szőlőmíveléssel, gypsz bányákkal és fabrikákkal.

Bouflers, kastély és hajdani Herczegség Beauvaises tart. ban, mostani Fr. orsz. Oise oszt.ban. Terain fónál. A' híres Bouflers Herez. kiholt familiája ezen Herczs.től vette nevét.

Bouglon, vs Francz. orsz. Lot és Garonne oszt. 2440 l.

Bouille-(la), helység Fr. orsz. alsó Seine oszt. posztófabr.

Bouillon, egykor egy hasonló nevű vsból, és 21 faluból álló Herczs. Ardenhei erdőkben, régi Francz. ország' határán, melly la Tour d' Auvergne familiához tartozott, és 1793. eszt. Francz. orsz.gal eggyesíttetvén, Ardenne oszt.hoz kapcsoltatott. Főhelye volt.

Bouillon, (49° 5' É. Sz. 22° 55' K. H.) 2150 lak. álló vska, egy meredek köszikláu, halakkal bővelkedő Semoynál fekszik, erős várral.

Boujejah, vagy is Budschia, 600 lak.ból álló megerősített vs, Algier' bir. Constantine tart.ban, kikötővel. Lakosi, szomszédságban ásott vasból sok portékát készítenek. Egy bércznek tövén fekszik, mellyben független Breberek (Kabyllek) lakoznak, kik gyakran nyughatatlanságot okoznak ugyan, de épületre való fákkal, házi eszközökkel, és más szükséges dolgokkal is szolgálnak.

Boulay, vs Francz. orsz. Mosel oszt. Kaltenbachnál, 260 h. és 2670 l.

Bouldry, l. Boudry.

Boulene, vs Fr. orsz. Vaucluse oszt. Letz fónál 700 h.

Boulogne sur Mer, Bolonia, Bononia, (50° 43' 33'' É. Sz. 19° 16' 33'' K. H.) megerősített tengeri vs Fran. orsz. Calaisi tengerzug oszt. 10000 lak. Tenger mellett fekszik, Liane partifolyónak torkolatjainál. Több mint 1600 házakat számlál, 's felső, és alsó vsra osztatik, az utolsóbbik újabb, népesebb, és szebb része a' városnak, mellyben kereskedők, halászok, és hajósok lakoznak. Felső vs a' Tiszteknek lakóhelye. Ebben egy dombon álló vár, és két piacznak eggyikén jó vízzel tele ugrókút találtatik. Emlékezetre méltóbb épületek-e' következendők: az egykori Püspök' és Kormányozó' palotájik, a' Grand-Hotel, most tárház, a' tanácsház tömlöczökkel, és magas toronnyal, a' hajdani Káptalan' temploma, a' régi Seminarium, 's a' t. Az annakelőtte csekély kikötőhely 1805 eszt. Angliába általmenetelnek okáért mélyebben ásatott ki, és az emberek' általvitele kedvéért szörnyű sok hajókkal rakatott tele; azután a' vs és a' kikötő megerősítettek, és védlő állapotba helyheztettek annyira, hogy az Angoloknak mind eddig tett próbatételeik, és ágyúzásaik haszontalanok valának. Az elintézett Angliába való álthajókázásnak 1805-ben Austriával és Russziával támadott háború által gát tétetett. Most itten a' Kanálisbéli

Digitized by Google

hajó-seregnek állóhelye vagyon. A' halászat, kereskedés, és heringfogás kiváltképen békeség idejében itten nevezetes; külömbféle fabrikáji vannak.

Boulogne, vs Francz. orsz. felső Garonne oszt. Cher folyónál 1470 l.

Bouloire, vs Francz. orsz. Sarthe oszt. 257 h. és 1490 l.

Boulonnais, tart. Francz. orsz. alsó Pikardiában, melly Canche fótól egészen Flandria határig terjedett, most Calaisi tengerzug osztályához tartozik.

Bouquenom, Bockenheim, vs Francz. orsz. alsó Rajna oszt. Saar fónál 2000 l.

Bourbon, Mascarena, l. Isle de Bonaparte.

Bourbon-Lancy, Burbo Ancelli, l. Bellvue les-Bains.

Bourbon-l' Archambauld, Burbo Archembaldi, l. Bourge les-Bains.

Bourbonnais, hajdan Grófság, és Herczs. Francz. orsz.ban, Nivernais, Berry, Bourgogne, Forez, és Auvegne tart. között fekszik. 145 □ mfdni térségén (Revolutzio előtt) 282000 lak. számlált. A' klimája mérsékelt, kellemetes, és egészséges; de a' szélvész gyakran dühösködik, és néha néha a' hideg is érezteti magát. A' legnevezetesebb fóvizei ezek: Loire, Allier, Cher, Oeil, Avron, Bebre, 's a' t. mellyek halakkal bővelkednek ugyan, de a' kiáradásaikkal nagy kárt is okoznak. Számos tavai is vannak. A' föld színe róna, de a' keleti, és déli részekben magas hegyek is látszatnak. A' föld általjában véve termékeny, gabonát, hüvelyes és kerti veteményt, földi almát, olaj plántákat, kendert, fejér és veres bort terem; szépek a' rétjei is, és a' baromtartása jeles. Fa bőven találtatik, úgy az ásványok is, ú. m. vas, czín, ón, piskolcz, kőszén, mész, márvány, és több érczek' neme. A' nevezetesbb készítményei ezek, gyapjúmatéria, kötött harisnya, és sipka, pántlikák, késcainálló portékáji, kikészített bőr, üveg 's t. ef. ezekkel és gabonával, kenderrel, borral, fával, barmokkal, halakkal, szárnyas állatokkal, vassal, és kőszenekkel nevezetes kereskedés üzetik. Ezen tart. most Allier oszt. nak része.

Bourbonne-les-Bains, (47° 54′ É. Sz. 23° 20′ K. H.) kis vs, Francz. orsz. felső Marne oszt. 284 h. és 3100 l. Apancenél egy hegyen fekszik, híres a' meleg érczferdőji miatt, mellyek gyakran meglátogattatnak. Ezen forró víznek kútfeje a' vsnak déli végén vagyon.

Bourbourg, vs Francz. orsz. északi oszt. Colme mesterséges fónál 260 h. és 2080 l.

Bourbriac, vs Francz. ország' éjszaki partok' oszt. 2980 l.

Bourdeaux, v. Bordeaux, Burdegala, (44° 50′ 14″ É. Sz. 17° 5′ 46″ K. H.) Fr. orsz.ban Gironde osztálynak fővsa, nagy, szép, kellemetes, és híres kereskedő vs, 7810 h. és mintegy 91000 lak. nagy róna tájékon, Garonne bal partján, melly itt 3/4 órányi széles, 16 fr. mfdre az ő torkolatjától fekszik. Páristól 160 mfdnyire. Ezen vsnak két kastélya vagyon. ú. m. Haa, és S. Croix, vagy is S. Louis kastélya, a' harmadik legnagyobb és legerősebb volt a' Chateau Trompette, melly a' vár'

Digitized by Google

közepén állott, és 1785 eszt. elrontatott, hogy helyébe a' város új kvártélya építessék, melly még mostanáig sem készült el. A' vs régi kőfallal, és sok tornyokkal vagyon környülvéve. 19 kapukat, görbe, szoros 's rosszul kirakott útszákat, sok szép 's jeles épületeket, és valóban pompás kastélyokat számlál. Az ujabb időben nagyon ékesítetett. Vagyon itten jeles módra épített theátrom, konczertszála, 's t. m. Az egykori mezt. lábBarátok templomokban vagyon a' Montaigne' sírjele. A' vson kívül fekszik az új ispitály, mellyben kézmívek is gyakoroltatnak. Hajdan volt itten Universitás, tudomány- és mesterség' Akademia; most pedig Lyceum, mesterség' muzeuma, süket-némák' intézete, orvos-oskola, és Literátor-társaság. A' közönséges Bibliothekája igen híres. Nevezetre méltó a' 24 kerekű új malom is, mellyek mind a' tenger árjai által indíttatnak. Ezen vs egy érczforrással, szép sétáló helyekkel, és fontos kézmívekkel, ugy mint: fayence, cziczkarton, harisnya, gyapju-matéria, és csipkefabrikával, 's t. ef. dicsekedhetik, hajdan czukrot tisztító hellyel is birt. Szomszédságában 7 üveghuta vagyon. Itt drága kő portékák, bőr, kötelek, 's a' t. készítetnek. De legméltóbb emlékezetre a' kereskedése, melly Garonnen lévő fekvése által leginkább előmozdíttatik, mellyet a' nagy déli csatorna közép tengerrel öszveköt. Ezen fó a' tengerbe ömlése mellett olly kikötőhelyt formál, hogy ebbe nagyobb kereskedő hajók is bemenvén, épen a' város mellett megállhatnak. Esztendőnként két vásárja vagyon, ezeknek mind eggyike 14 napig tartani szokott; az első Mart. első napjára esik, a' másik pedig Octob. 15-re Gironde torkolatjánál vagyon nevezetre méltó világító torony, melly Cordouannak neveztetik. E' vs ujolag megint Érsek', Praefectúra', főtörvény- 's ítélőszék', polgári, és kereskedésre ügyelő Törvényszék', pénzverőház', nemzeti Lottéria', Vár-Kormányozó', tengeri Commendáns', tengeri Comissarius', és tengeri Syndikus' lakóhelye.

Bourdelais, Francz. orsz. tartománya hajdani Guiennéhen, melly e' nevet Bourdeaux vstól vette; Aquitaniai tengernél fekszik, Garonnétől nedvesítetik, 11 fr. mfd. a' hossza, 4 pedig a' szélessége. Mérsékelt klimája vagyon, de gyakran tapasztalja a' fergeteges időt is. A' földje nagyobb részént róna, és termékeny; egy része mindazáltal homokos, melly Bourdeauxi pusztának neveztetik. Bor a' fő termése, 's a' között a' Medoci leghiresebb. Gabonája, kendere, gyümölcse, és fája bőven van. Jó itt a' baromtartás. Ezen tart. most a' Girondei oszt. nak része.

Bourg, így neveztetnek Franc. országnak azon helyei, mellyek se a' városokhoz, se a' falukhoz nem tartoznak. Némellyek ezek közzül kőfallal vannak körülvéve; ezekben vásár tartatik, és annyit tesznek, mint mvs.

Digitized by Google

Bourg, vs Franczia ország Gironde oszt. a' Dordognenak Garonnébe való szakadásánál 490 h. 2700 l. kikötöhellyel és kereskedéssel.

Bourg, falu Francz. orsz. Aisne oszt. kénkő, timsó, gyánta, és gálicz aknákkal.

Bourganeuf, kis vska, és Fr. orsz. Creuse oszt. főhelye, 280 h. és 2000 l. egy hegyen áll, Thaurion folyócskánál. Itt vagyon egy torony, mellyet Zizim, Bajazeth Török Csász.nak testvére építtetett, midőn e' tájban tartózkodott volna.

Bourg-Argental, vs Fr. ország Loire oszt. 1070 l.

Bourg de l' egalité, máskép Bourg la Reine, vs Francz. orsz. Seine oszt. porczellán fabrikával.

Bourg-Deols, Bourg-Dieux, Deols, vs Fr. orsz. Indre oszt. 250 h.

Bourg de Peage, vs Fr. ország Drome oszt. 2340 lak.

Bourg-Dieux, l. Bourg Deols.

Bourge d' Oisans, vs Fr. orsz. Isere oszt. 2080 l.

Bourge les Bains, hajdan Bourbon l' Archambaud, vs Fr. orsz. Allier oszt. 240 ház. 2550 l. és meleg ferdőkkel. Ezen vs a' Bourboni Familiának hazája.

Bourg en Bresse, (46° 12' 16'' É. Sz. 22° 53' 27'' K. H.) vs Francz. orsz. Ain oszt. főhelye, Ressouzénél, 6980 l. vetélkedő 's földmívelésre ügyelő társasággal, és timármühelyekkel; gabonával, barommal, és hörrel kereskedik. Itt született Lalande, ama' nevezetes csillagvisgáló.

Bourges, Bituricae, Avarium, (47° 4' 59'' É. Sz. 20° 3' 45'' K. H.) Fr. orsz. Cher oszt. fővsa, régi, nagy, és kellemetes vs, 3738 h. és 16000 l. egy víztől környül vett dombon áll, Auron és Eure öszvefolyásoknál. Ennek kőfalai, és tornyai Római munkának tartatnak. Régi, és új-vsra osztatik, 's sok szép házakkal, és nevezetes épületekkel kérkedik. Emlékezetre méltó itt a' káptalan templom, több más ékes templom.kal, a' salétrom fabr. posztó, vászon, és vitorlavászon fabr. ezekkel, és a' föld termésével kereskedik. Egy Érseknek lakóhelye. Akademiával, Lyceummal az osztálybéli felsőbb hatalommal, 's törvénynek, és kereskedésre ügyelő törvényszékkel.

Bourget, Helység, Sabaudiában, nem messze Rhonétől, egy hasonló nevü tónál, melly egynehány mfdre Seisselen alól Rhonébe kifoly. Meleg ferdőkkel.

Bourg la Reine, l. Bourg de l' egalité.

Bourg Lastic, vs, Fr. orsz. Puyde Dome oszt. 2130 l.

Bourg Maurice, vs Sabaudiában 2170 l.

Bourgneuf, vs Fr. orsz. alsó Loire oszt. 480 h. 2030 l. kikötővel, és sok sós forrásokkal bővelkedik. A' tenger mellett fekszik.

Bourgogne, vagy az egykori Burgundiai Herczegség, egyik a' legkellemetesebb, a' legszebb, és a' leggazdagabb ó Fr. orsz. tart.nyai közzül, mellynek keleti részén fekszik. Champagne, Nivernais, Beaujolais, Franche-Comte tart.nyok, és Helvetzia között, 382 □ mfdet fogal, 's Revoluczio előtt 1100000 lakosokat számlált. A' klimája általjában vizes mérsékelt, de a' hegyes

Digitized by Google

környékei egy kevéssé hidegebbek. Jelesebb fővizei ezek: Seine, Yonne, Eure, Serain, Armançon, Saone és a' t. Semmi nagyobb tavai nincsenek, de kisebbek itt amott találtatnak. A' föld színe egyenetlen, és némelly vidékiben valóban hegyes, de még is az egész tart.ra nézve termékeny. A' nevezetesebb termései, gabona, különösen pedig búza, árpa, rozs, zab, olasz búza, köles, répamag, kender, hüvelyes, és kertivetemény, bor, és mindenféle gyümölcs. Hasonlóképen fa; vad állat, szarvas marha, juh, hal, és selyem böven találtatik. Az ásványokból pedig: vas jó agyag, mészkövek, márvány, alabastrom, köszén 's t. cf. érczes forrásis vannak. Itt készítetik posztó, mindenféle gyapjú matéria, musselin, vászon, harisnya, kalap, bőr, papiros, hamis porczellán, vas porteka, drót és a' t. mellyekkel úgy mint borral, gabonával, kenderrel, fával, gyapjúval, vassal, köszenekkel, és a' t. nevezetes kereskedést üznek, 's ez az itt lévő mesterséges folyók által igen előmozdíttatik. Bourgogne tart.nya Revoluczio idejében e' következendő részekből állott: 1) Burgundi Herczs.ből, vagy is tulajdon Bourgogneból, melly Dijonnais, Chalonnais, 's Aurois tart. kerületeiket, és Berglandiát foglalta magában; 2) Charollais, Maconnais, Auxorrois, és Bar sur Seine Grófságokból; 3) 1601-ben Sabaudiától elszakasztott, és Fr. orsz.hoz kapcsoltatott, Bresse, és Bugey tart.ból. Ezen tart. most e' következendő 4 osztályra fel vogyon részelve, úgy mint: a' Col d' or, Yonne, Saone, Loire, és Ain osztályokra.

Bourg S. Andeol, vs Francz. orsz. Ardeche oszt. 625 h. és 3960 l.

Bourg sur mer, l. Bourg.

Bourgueil, vs Francz. orsz. nak Indre, és Loire oszt. 524 h. 2310 l. és egy várral.

Bourmont, Burmonis mons, kis vs, felső Marne oszt. Maas fónál 220 h. és 1070 l.

Bourn, helység, Anglia' Huntingdon Grófságában, tímármühelyekkel.

Bouron, l. Buro.

Bourrong öböl, (55° 50' É. Sz.) Amerikának északnyugoti partján, Revillagigedo szigetnek ellenében fekszik, és Orosz Amerikai tartnyoknak legdélibb és legkeletibb határát teszi.

Bourtangi sánez, Sáncz egyes. Belgiom orsz. nyúgoti Ems oszt. igen mocsáros helyen, mellyen által egy mesterséges folyó vezettetett.

Bourtry, falu, hason nevű fónál az aranypartokon, ehez közel a' Hollandusok Badenstein kastélyt építettek.

Boussac, kis vs, és Francz. orsz. Creuse oszt. főhelye, 600 l. egy meredek 's majd hozzá mehetetlen bérczen.

Boussene, vs, Francz. orsz. Arriege oszt. 2170 l.

Bouton, egyik a' Molukki szigetek közzül, kel. Indiában egy kikötővel keletre (4° 45 D. Sz.) a' Francz. Királynak hatalma alatt lévő Szultánhoz tartozik, a' ki 50 szigettel bír, és Bouton vs. ban lakik. Ezen sziget 25 mfd hosszú, és 4 mtföld széles, hegyekkel, és er-

Digitized by Google

dökkel tele, a' hollandiai loppal - kereskedöktől csoportonként, látogatatik, kik a' Mahomedán lakosoktól szegfüborsot vesznek.

Boutteville, Chatilon-Boutteville, Chatillon sur Loing (47° 49′ 13″ É. Sz. 20° 30′ 47″ K. H.) vs, Francz. orsz.nak Loiret oszt. Briare mesterséges fónak Loingtól való áltvágása mellett, 880 h. és 2000 l.

Bouvershafen, kis vs Schouven szigetben, egy. Belgiom orsz. Seelandia tart. egy kiköttvel; hajósok', és halászok' lakóhelye.

Bouvigne, Bovines, vs Francz. orsz. Sambre, és Maas oszt. Maas fónál.

Bouvines, mvs Marque vizénél, Flandriában, hol 1214-dikben nevezetes csata esett.

Bouw, Bow, kis vs Devonshire tart.ban. Angliában.

Bouzonville, Busendorf, vs Francz. orsz. Mosel oszt. Nied mellett, 1400 l.

Bova, kis vs tulsó Calabriában, Nápoly orsz. egy hegyen fekszik, 2320 l. és Püspökséggel,

Bovenden, mvs, és hason nevü Kantonnak föhelye, Göttingeni ker.ben, a' volt Westfália kir.nakLeine oszt. Leine mellett. Majorral, templommal, 162 h. és 997 l. kik résszerint földmivelésből, és baromtartásból, résszerént pedig gyolcs szövésből, és kereskedésből élnek, és esztendönként 5 vásárt tartanak.

Bovense, helység, Fünen Dániai szigetben, itt 2 mfdnyi áltmenetel vagyon, melly Jütlandi Klakeringbe vezet. Norvégiával kereskedik.

Boves, vs Piemontban, 6700 l.

Bovines, Pont a' Bovines, Hely. Ryssel, és Dornick között Francz. Flandriában, hol Philipp Aug. Francz. Király 1224-ben ellenségin győzedelmeskedett.

Bovines, l. Bouvigne.

Bovino, kis vs, Nápoly orsz. Capitanata tart. Cervaro fónál, Apenini hegység mellett, Püspökséggel ékesitetik.

Bow, falu Anglia' Midlesex Grófságában, Leánál, a' legrégiebb kőhiddal. Itten vannak skárlát és karton festő műhelyek, és 1 porczellánfabr.

Bowang, l. Bauan.

Boxberg, kis, Leiningeni Herczeghez tartozandó vs. Tauber fónak egy ága mellett, Badeni Herczs.nek, Main és Tauber kerületében. 166 h. és 930 l.

Boxmeer, vs Egy. Bel. orsz. Rajna torkolati oszt. 1 várral, és 1300 l.

Boxtehude, l. Buxtehude.

Boxtel, vs Egy. Bel. orsz. Rajna torkolati oszt. 2630 l.

Boyan, egy Mindanaoi Szultán' hatalma alá vettetett Rajának lakóhelye, ki mintegy 40000 Jobbágyokkal bir.

Boyne, Boyna, folyó Hiberniának Leinster tart. melly Drogheda mellett, Hiberniai tengerbe ömlik.

Beyneburg, hegyen épült vár a' volt Wesztfáliai kirs. nak Werrai oszt. Sontra mellett. Ezen vár azon nevü régi Grófoknak familia háza.

Bozawola, vs a' volt Varsói Hercz. Lublini oszt.

Bozegow, mvs 56 házakkal, Cseh orsz.nak Tabori ker. 1 kastély, 1 kath. templ. és 1 malom vagyon benne.

Bozentin, Bozantia, Bozagia, kis, de megerösitett vs, a' volt Varsói Hercz. Ezen

Digitized by Google

vs.nak kastélyában lakik a' Krakói Püspök. Itt jó vasbányák találtatnak.

Bozin, l. Bazin.

Bozlingen, vs Helvetziának Uri Kant. fél óra Altorftól, hol esztendönként Május' elsö vasárnapján a' Kontonnak napülése lenni szokott.

Bozok, Bzovik Posaneken, tót mvs Hont Várm.ben Zólyom Várm.nek határa mellett, 1 kastéllyal, 1 kath. templommal. Ezen helynek egyik része az oskolák' fundusához, másik a' religyióéhoz tartozik, Selmeczhez 4 óra régi várral, serfözö házzal és malommal.

Bozouls, vs Francz. orsz. Aveiron oszt. 2310 l.

Bozza, folyó Erdély orsz.ban, melly Strimbával, kissebb Bozzával, Krasznával, és Doblennel egyesülvén Bozzai határán keresztül föly Oláh orsz.ba. Aranyfövényt hoz magával.

Bozzo, Bussus, folyó Lomb. Vel. kir. felsö Pó oszt. melly Bozzolo mellett Lago maggioréból kifoly, és Lago di Gavirába ömlik.

Bozzolo, (45° 6′ 4″ É. Sz. 28° 9′ 21″ K. H.) megerösitett vs Lomb. Vel. kir. felsö Pó oszt. Oglio fónál 4500 l.

Bra, Braida. vs Piemontban Stura oszt. gabonával, borral, és selyemmel bövelkedö környékben. 10330 lakosokkal.

Brabant, egykor Herczs., és Belgiomi 17 tartom.nyainak egyike; melly észak felé Hollandiával, és Geldriával nyugot felé Seelandiával és Flandriával, dél felé a' régi Hennegau, és Namur Grófságokkal, kelet felé pedig Leodiumi Püspökséggel határos volt. Ezen Herczség részént Austriához (hajdan Spanyol ország' koronájához), résszént szövetséges Belgiomhoz tartozott; és onnét van, hogy Austriai, és Hollandiai Brabantziára osztatott. Amaz, a' déli, és nagyobb részböl állott, ez pedig az északi részt foglalta magában. Az Austriai rész Valloni Brabantziának is neveztetett. Más felosztás szerént pedig ezen tart. 4 következendö negyedekböl állott, tudniillik Löwen Brüssel, Antverpia és Herczogenbusch. Löwen és Brüssel egészen, és Antverpiának egy része Austriához tartozott, a' többi része pedig Herczogenbusschal a' General Statusok közzé számláltatott. Ezen Brabant 26 vst, és 700 falút foglalt magában. Most egészen az egyesült Belgiom koronájához kapcsoltatott.

Brabant, a' Hol. kir.ság' idejében volt Hollandiának oszt. melly 77 □ mfdön 239630 embereket táplált. A' földje, melly Scheldétöl, Maastól's t. m. nedvesitetik igen termékeny; terem benne sok jó zab, len, hüvelyes vetemények rozs, pohánka gyümölcs; szárnyas állatok is bövségben vannak. Gyapjufabrikák és pedig jelesek találtatnak. Most Egy. Belgiom orsz.nak része. Fö vsa, Herczogenbusch.

Brabeck, kastély, és helység Bergi Rajna oszt. 1 mfdre Dorstentöl. Ezen helységtöl Brabeck' Gróf' familiája vette nevét.

Braborg, korona' jószága, Svéziának keleti-Gothlandia' tart.ban.

Bracara, Augusta, mostani Braga vs Portugalliában, l. Braga.

Bracari, pop. Hispaniában la-

Digitized by Google

kött nemzetségek egyike, fő vsok azon nevű volt.

Bracciano, Arcenum, Brigianum, középszerű vs, 3500 lakosokkal, eggy tónál, Pápa birt. kis hasonló nevű Herczs.ben, mellyel mint tulajdonnal birt Levio Odescalchi Herczeg XI Innocentius' Pápának unokája, ennek halála után 1713-ban Herba-Odescalchi Házhoz jutott. Nem messze Bracciano vstól meleg ferdőházak vannak.

Braccio di Maina, vagy Zackonia, Moreának tartománya, melly régi Arkádiát, és Lakóniát foglal magában. Fővsa Misitra.

Brachme, vs Arcate és tenger közt közepen, Brachmanok földén, iskola hely, mostani neve Canje-voram Indiában.

Bracke, falu Wesernél, Oldenburgi H.ben. hol a' nehéz terhhel bérakva hajók könnyebítetnek, mellyek Elsflethhez nem jöhetnek.

Brackel, kis vs Hildesheimi jószágban Hannovera orsz. hoz tartozik.

Brackenberg, Urodalom Hannovera orsz.ban, Calenbergi Her.ben.

Brackenheim, vs, Würtenberg orsz. Heilbronni kerületben, Zaber fónál, Zabergauban, 1470 lakosokkal.

Brackley, kis vs Oesénél Angol orsz. Northampton Grófságában.

Bracuns, Arabs nemzet felső Senegambiában.

Brackwede, Ekklésia, és hasonló nevű Kantonnak főhelye, a' volt Wesztfáliai kir. Weser oszt. Bielefeldi kerületben; annak lakosai többnyire fa eladásból, és fonásból élnek. Itt vannak a' szép Bielefeldi vászonfejéritők is.

Braclaw, Sz. Péterstadt, fő vs a' Braclawi Vajdaságban, kis Lengyel orsz.ban. Az Orosz Lengyel orsz.ban sánczokkal, és árkokkal békerittetve Bog vizénél fekszik.

Brácz, (lengy. Broyce) Varsói volt Posen oszt. 160 h. 1140 l. 1 posztófabr.

Bradano, Bradanus folyó Nápoly tart.ban, melly Tarenti öbölbe ömlik.

Bradawka, folyó Cseh orsz.ban, melly Bajor orsz.ban ered, Cseh orsz.ban Klattaunál Drnowey patakot, Daudlebecz falunál pedig Radbuza folyót magába felvesz, és Bilsen mellett Mies, vagy is Beraun folyóba szakad.

Bradford, vs melly 7000 lakosokat számlál, Angol orsz. York Grófságában, West-Ridingben, nevezetesen kereskedik a' vékony gyapjú matériákkal, melly körülte való tájókokból bőven ide vásárra hozatik, vannak itten fabrikák is mellyekben bőrös tobákpikszisek készitetnek, vasöntő és kovács műhelyek, választóviz fabrikák, és serfőzőházak.

Bradford, vs Angol orsz. Wild Grófságában, Avonnál 8000 lakosokkal; régi, de kellemetesen épített vs, és középpontja a' legfinomabb Angliai posztófabrikáknak.

Bradley, falu Angol orsz. Staffort Grófs.ban; vannak vashámori is mellyek Angol orsz.nak a' legnagyobb vashámorai közzé számláltatnak, ezekben hetenként fábrikai vasnak 4000 mázsája készítetik.

Brady, vs Pruth fónál Moldva orsz.ban.

Braemstede, l. Bramstede.

Digitized by Google

Braeunersried, falu Bajor ország' Isar ker. hol köszén bövségben találtatik.

Braga, Bracara Aug. (41° 33' É. Sz.) kellemetes vs, Portugalliának Entre Douro e Minho tart. 451 h. és 13000 l. Cavado és Deste fónál Portugalliai Érseknek, és Primásnak lakóhelye, kinek esztendei 100.000 Crusadi jövedelme vagyon, Corregidornak, és 2 Juizesnek de Fora. A' gazdag káptalan temploma egy régi Római templom. Egyébb régiségek is találtatnak itten. Vannak kalap, kés, és vászon fabrikáji.

Braganza, falu, Portugalliai Estremadurában, Monte Juntónak tövénél, hoházzal, és jégveremmel, melly egyetlen egy egész Portugalliában, Lissabon' hasznára.

Braganza, régi nevezetes vs Portugalliának Traz os Montes tart.ban, nagy róna térségben, Ferfensa fónál, 1006 h. 3700 l. és erös kastéllyal, nevezetes mint az elébbeni Királyoknak familia háza. Régi de nem igen szép vs vitézi főoskolával, selyem, 's bársony fabr., és 40 czérnamalmokkal.

Braganza, (41° 47 É. Sz.) helység Lomb. Vel. kir. Bacchiglione oszt. hol jó bor terem.

Bragernis, vagy Bragnös, Strömsöe és Taugen 3 vs mellyek közönségesen Drammen név alatt értetnek, Norvégiának Christianiai megyében Aeger fónak partjain, melly itten Drammeni tengeröbölbe folyik. 6000 l. vitorla-vászon, és viaszosvászon fabr.'s hajócsinálóhelyekkel. Kereskedik deszkákkal, gerendákkal, vassal, és t. ef.

Bragun, Tatárfalu Orosz bir. Astrachan Helyt. jó ferdők miatt dicsértetik.

Brahe, folyó Varsói volt Herczs.ben.

Brahelund, l. Grenna.

Brahestadt, tengeri vs Bothniai tengeröböl mellett, Orosz Birodalomnak Finnlandi tart.ban 1200 h. számlál. Tengeri kereskedéssel foglalatoskodik.

Brahilow, vs Orosz bir.nak Podolia Helyt. egy tó mellett, mellyből Now folyó származik.

Brahilow, Braila, Ibrail, Oláh országnak megerösített vsa, Sereth folyónak Dunába való befolyásának 30000 l. Ezen vs, az ő Rajával együtt közvetetlenül a'Sultán birtokához tartozik. Gabonával kereskedik, 's viza fogással foglalatoskodik. 1 kikötője is van.

Braidalbin, hegyi' kerület Skocziának Perth Grófságában, és ezen orsz.nak a' legszebb környékei közül egyik; völgyeiben jó krumpli, kender, és len terem; a' hegyeiben pedig juhok legjobb legelöket találnak. Tyndrum a' legmagasabb hegy, mellyből Tay folyó ered.

Braila, l. Brahilow.

Braine, Brenne, Brennacum, vs Fr. orsz.nak Aisne oszt. Vesle folyónál, 354 h. és 1290 l.

Braine la lande, vs Egy. Belgiom orsz. déli Brabantiában 2500 l.

Braine l' Aleu, Brennia Alodiensis, kis vs déli Brabantziában Egy. Belg.ban, Nivelle vizénél, híres Apáturasággal.

Braine le Comte, Brennia Co-

Digitized by Google

mitis, (50° 36′ 48″ É. Sz. 21° 48′ 25″ K. H.) vs Fr. orsz. nak Jemappe oszt. 3060 l. Itt, 's a' körül fekvő helyekben legvéknyabb lenfonalat fonnak, mellyből Brüsselben csipkéket készítenek.

Braintree, helység Angol orsz. nak Essex Grófságában, hajdan nagy flanérműhely miatt dicséretes.

Brakel, vs, és hasonlónevű kantonnak főhelye, Höxteri kerületben a' volt Wesztfália Kir. nak Fulda oszt. széles, és kellemetes völgyben, Brucht fónak Net ebeval ó szakadásánál. Köfallal vagyon körül véve, 4 kapuval, 3 templommal egykori Capuczinus klastrommal, és szegények házával; 355 házakat és 1830 lakosokat számlál, kik köztt 14 zsidó familia vagyon. Vagyon üveghutája, tégla, és mészégető helye. A' vs előtt igen szép kápolna áll, és Bredében a' Sz. Agoston szerzetbéli Apáczák' klastroma. Az idevaló savanyú viznek forrása nem igen látogattatik. Brakel vsnak régenten sajátDynastáji valának.

Brakernesz, helys. Norvégiában Aggerhuusi Megyéb. Dramme fónál, üveghutával, vámmal, és jó kereskedéssel.

Bralin, középszerű vs, egy kastéllyal, alsó Siléziának Wartenbergi szabad Urodalomban, melly 136 házakat, 800 lakosokat, és néhány takács műhelyeket számlál.

Brama, tüzokádó Java szigetben melly a' lakosoktól tiszteltetik.

Bramatschion, vagy Bredschion Tibetnek orsz., melly ész. ról Tzanyval délről Moeval, Altibaryval, és Brukpával keletről Lubával és Komboval, nyúgotról pedig Morangával és Nepallal határos. Fővsa Steigaze.

Brambach, mvs alsó Westphaliáb. Simmerni Her. Birkenfeldi Uradalomban. Más mvs esik ezen név alatt Vogtlandban Aschtól nem messze.

Bramber, csekély vár és helység Sussex tart. Angliában két Küldötjei vannak a' parlamentomban.

Brampor, Rochillas-Herczs. keleti Indiának Auhd tart. ban, mellynek hasonló nevű fő, és kereskedő vsa vagyon; Ganges fónál.

Brampton, mvs Irrling vizénél Cumberland tart. Angliában.

Brampur, vagy Burrampur (21° 30′ É. Sz. 93° K. H.) hajdani fővs, és akkori Dekani Királynak lakóhelye, nyugoti Maratták tart. nyában, Tipti fónál; kereskedéséről, és kastélyáról nevezetes.

Bramsche, (52° 27′ 43″ É. Sz. és 25° 0′ 20″ K. H.) mvs, és hasonló nevű kantonnak főhelye a' volt Wesztfália kir. Weser oszt. Osnabrück ker. Luth. templommal, 200 h. és 700 l. Termékeny vidékben fekszik; vagyon vastag posztó fabrikája.

Bramstedt, Nagy Holsteini helység, melly 120 házakból áll, Stormarniában Bram víznél, Roland oszlopával, és ásványos forrással, barmokkal kereskedik.

Brana, l. Aurana.

Brancaleone, kis vs Capo di Spartiventónál. Nápoly orsz. tulsó Calabriában.

Brancion, mvs Burgundi Her. Francz. orsz. egy hegyen, Urodalomi ranggal.

Brand, bánya vs, 800 lako-

Digitized by Google

mokkal, Saxoniában érczes hegyek ker. Himmelsfürsten nevű bányával, melly egész Saxoniai ezüstbányák között, legjövedelmesebb.

Brandeis, Brandusium, királyi vs Cseh orsz. Kaurzimi ker.ben, 190 ház. 1 régi kastéllyal, postahivatallal, Dékántempl.mal, és más kath. templ.mokkal, ezen tájban találtatik a' pecsétagyag.

Brandeis am Adlerfluss, vs Cseh orsz.nak Königinngraczi ker. hegyek között fekszik 119 h. kastéllyal, uraságí serfőzőházzal, és kath. pléb. templommal.

Brandenburg, Mark Brandenburg, Prusszus orsz.nak tartománya, (a' Német Birodalomnak hajdani felső Saxoniai ker.) melly Oderának mind a' két partjain Meklenburg, Pomeránia, Prusszia, a' volt Varsói Hercz.Silezia, és Saxonia tartományok között fekszik, és 607 1/2 □ mfdnyi térségen 1029000 lak. számlál. A' földje róna, minden hegy nélkül, nagyobb folyóknál kiterjedt mocsárokkal, magasabban fekvő dombos vidékekkel és sok posványos tájékokkal, 's temérdek erdőkkel béborítva, mellyen keresztül Albis (Havellel), Spree, Odera, Warte, Netz, és Uker folynak. A' tavak között emlékezetre méltó a' Rupin, és Uker-tó, a' közép Markban lévő Fridrich-Wilhelm' mesterséges folyójával, Spree és Odera között, mellynek hossza 3 mfd; szélessége 60, mélysége pedig 6 láb; nevezetes azután a' Finow mesterséges folyó, az is közép Markban vagyon, Havel és Odera között, 5 mfdnyi hosszú és 40 lábnyi széles. Ezen tart.ban terem: fa, gabona, komló, len, kender, dohány, gyümölcs, főzelék, répa, kevés eczetnek való bor, pohánka és köles; kőszén, torfa, gáliczkő, mész, agyagföld, vas, timsó, festékföld; szárnyas állatok, ló, juh 's t. ef.; külömbféle halak, lazacz, süllő, harcsa, tok, menyhal, angolna, 's a' t. A' mesterségek még nem értek itt a' kivánt állapotra, de vannak mindazonáltal pamut, selyem, vászon, porczellán, tükör, és vasfabrikáji. A' kereskedése nevezetes. Osztatik ezen tartomány Középmarkra, Spree és felső Havel mellett, melly 10 kerületet foglal magában; Priegniczre alsó Havelnál, vagy Vormarkra, melly ismét 7 kerületre osztatik; Ukermarkra, Odera és Havel folyók között, mellynek 2 kerülete vagyon; és Neumarkra Oderának jobb partján, melly 10 kerületekre részeltetett. Ezelőtt Altmark is, melly Albis mellett fekszik, hozzá tartozott, de ez Tilsiti békeség által Wesztfáliához kapcsoltatott. Fővsa Berlin. Most egészen a' Burkusé.

Brandenburg, egykor Sz. János Vitézi Rendnek Prebendája, melly 1812. a' Prusszus Király által eltörültetett, 's annak jövedelmei az ujonnan fundált Johanniter nevű Érdem-Rendnek szenteltettek.

Brandenburg, (52° 26′ 30″ É. Sz. 30° 33′ K. H.) régi, és nagy város Középmarkban, mellytől Mark-Brandenburg vette nevét, Havel folyónál, melly által új, és óvra osztatik, ezek között

Digitized by Google

vagyon egy tájék, mellyen a' házak karókon építve vannak, 's onnét ez Venedignek (Venetiae) neveztetik. Ezen vsnak 1485 házai, és 12500 lakosai vannak a' katonasággal együtt. Nevezetes a' Brandenburg vára, káptalan templommal, Káptalannal, és vitézi oskolával. Találtatnak itt nevezetes parket, gyapjú, vászon, bör, kesztyü, kalap, harisnya, és papiros fabrikák; szöllömiveléssel és hajókázással.

Brandenburg, (54° 36′ 21″ É. Sz. 37° 55′ 21″ K. H.) nagy vs Keleti Prussziának Brandenburgi ker., Frisching fónak, Frisch kikötőbe való befolyásánál, 130 ház. és 964 lak.kal, kik nagyobb részént halászok.

Brandenburg (új), vs Mecklenburg-Strelicz Hercz. Tollen tavánál, 621 ház. 4700 lak., 1 oskolája, és Superintendentziája vagyon. Lakosai komló termesztéssel foglalatoskodnak: találtatnak itt tobák, posztó, és játszókártyák fabrikáji, üveghuta, és karton festőmühely.

Brandenstein, vár és Urodalom Hanaui Grófs.ban, azon nevü Grófok eredeti helye.

Brandis, nemes vs Saxoniának, Lipsiai kerületében, 200 lakosokkal és fonóházakkal.

Brandis, vár Tyrolisban, Botzentől nem messze, azon nevü Grófok eredeti helye.

Brandon-Head, fok Kilkeny Grófságban, Irlandiának Ulster tart. É. Sz. 52° 9′ 30″ alatt.

Brandsoe, Daniának szigete, kis Beltben, Fünen szigethez tartozandó.

Brandstein, felső Stájer orsz.nak, Judenburgi kerületb. egy nevezetre méltó jég üreggel, mellyben nyáron a' jég tartatik, holott télben elolvad.

Braneschty, város Moldva országban.

Braniszko, hegys. magyar országban, melly által Sáros Várm. Szepességtől szakasztatik el; hossza 7 mfd.

Brannenburg, hajdan Brandenburg, kastély Bajor orsz. ban, Badanger nevü savanyú vízzel.

Bransdorf, falú Austriai Sziléziában, Jägerndorf Hercz. Troppaui ker., egy kellemetes völgyben, Oppa fónál, 1 Urasági kastéllyal, 3 nagy virágos és gyümölcs kert.kel, 1 helybéli káplánysággal és oskolával, 1 nagy majorral, serfözőházzal, örlő és fürészmalommal, 168 ház. 934 német lak. és 117 méhköpüvel.

Bransk, vs, Orosz Bialistock Helyt. Murzek fónál, 180 ház. és 1010 lak.

Bransk, város Orosz Volhinja Helyt. Nur fónál.

Branthone, vs Fran. orsz.nak, Dordogne oszt. Dronne fónál, 2460 lak.

Branyicska, Breniuska, Helys. Hunyad Várm, Erdélyben Maroson túl Illyei járás. Illyétől 2 óra. F. Ura Iósika fam. lak. Oláhok, óhit. tulajdon pléb. és régi várral.

Branz, vs, a' volt Varsói Her. Poseni oszt., 326 ház. 2750 lak. és posztó fabrikával.

Branzig, erőség Maros fónál, Erdély orsz.ban.

Brara, vs Lomb. Vel. Kir., Adriai tenger oszt. 2000 lak.

Brasilia, orsz. déli Amerikában, melly Portugallia Királyához tartozik; ebben lakik 1807 esztendőtől fogva a' kiköltözött Királyi familia. Ezen orsz. a' maga feltalá-

Digitized by Google

találójától Sz. Kereszt földjének neveztetett, a' mostani nevét később nyerte Brazas (eleven szén) Portugalliai szótól, mellyel az esméretes festőfa körül szokott rakatni. Általjában a' mint gyanítják 100000 □ mfdet foglal magában, és É. Sz. 2° — D. Sz. 34° és Ny. H. 17° 25′ tól—50°-ig terjed. A' határai délfelé Punta de Castillasnál kezdődnek, Marino taván keresztül menvén, egészen Uraguayig, innét Uraguay és Plata fók között Xarayes' taváig terjednek, onnét pedig Ytenas folyónak Yalóba való szakadásáig, és Yahuaray torkolatjáig, melly S. Paolo de Omaguas mellett Amazonba szakad, Észak felé ezen fótól, Icától Yupaira folyóig mennek, 's végtére ezen hegyekig nyulnak, mellyeknek vízei a' Hollandiai Guyannába folynak. A' klimája Amazon' posvány partjainak szomszédságában, Katharina szigetben, és Brasilia' több belső környékeiben, nedves és egésségtelen; Para tartnak tenger partján pedig Olindáig, melly jobban kimíveltetett, meglehetősen egésséges, legegésségesebb pedig Maranhaoban, Minasgeraes, Villaricca, és S. Paolo mellett. Itten örökké való tavasz uralkodik, és a' fák ugyan azon időben virágzatot, zöld, és megérett gyümölcsöt teremnek. Folyó náthás betegségek, (Csusz) igen gyakran tapasztaltatnak. Csak 2 részei az esztendőnek esmértetnek, t. i. a' száraz és az esős. A' föld ugyan külömbféle, de általjában véve igen termékeny. Brasiliának északi része nagy, alacsony, sivatag erdőkkel tele, és fergeteges esők miatt, minden esztendei kiáradásnak kitétetve vagyon. Ezen orsz. déli része magasabban fekszik, mérsékelt, és egésséges levegővel bír, és Cordilleras' külömbféle ágaitól némelly tájékokon keresztül vágatik, de kiváltképen déltől észak felé; ezek választják el ezen országot Spanyol Déli Amerikától, és több fokokat formálnak, mellyek e' következendők: Cap Maguari, Cuma, Palmeras, S. Rocco, S. Augustin, S. Miguel, S. Thome, Frio, Pedro. Nevezetesebb fóji ezek: Maranhao, (Maranon, Amazon fó), Gran Para, Yupura, Negro, Parima vagy Branco északfelé, Rio Madera, Topayos, Campos Paresis, Toscantin; Xinga de la Plata, Francisco, Oyapoc. Tengerek: a' Brasiliai tenger, ez több öblöket formál, mellyek között nevezetre méltóbbak e' következendők: a' minden szentek öble, és Sz. Vincent, vagy Santos öble. Természet adományai a' növevények országából: kukoricza, európai gabona, manioc és Yams gyökér, riskása, dohány, kávé, cacao, vanília, sáfrány, görög dinnye, ananász, narancs, czitrom, pamut, indigo, szasszaparilla, czukornád, roucou, khína héj, Braziliai fa: nagy fenyő erdők, gyümölcsfák, úgymint: hiura fa, mangaba, vaticü, gabücribafa, jó szagú gyántacsipával, mint Jaciega; fák, mellyek festő nedvel szolgálnak, mint Jampha; fák, mellyekből hajók építetnek, legjobb gyümölcsöket teremnek, és fa edényekre

Digitized by Google

fordítatnak. Jeguintinguacü plánta epreket terem, mellyekből szappan készítetik; mérges fája is van, mint Auai, továbbá: kendere, karórépája, babja; azután külömbféle nádja és kákája. Az állatok országából: ezen ország belső részeiben semmi szelíd állatok nincsenek; de Europai letelepedésekben ló, szárnyasállat, juh és disznótartás igen jó. Esztendönként 400000 ökörbőr külső országba vitetik ki. Ezen ország' hazai állatihoz tartoznak a' Tapir vagy Anta, Tojasszu, Savia, hangyász, majmok, vadmacskák, armadillok és mindenféle más bunda bőrös állatok: kiskoszikla egerek, mellyek nem ártalmasok; hiúzok, jaguarok, kutyák, gyíkok, békák és kígyók, mellyek közt mérges kigyók is találtatnak; számíthatatlan madár és hal; a' leggyönyörűebb papagájok, úgymint: ava, perriche, erik, tucan-madár, Savaron, Curasso, fáczány, kolibri, gyöngytyúkok, 's t. ef. Ásványi: Goyazes, Matto Grosso, és Minasgeraes tartományokban vannak aranybányák, ezekből esztendönként 25. 312.500 Livr. nyeresség húzatik. Tovább: ezüst, vas, czín, ón, kéneső, piskolcz, kénkő, kristály, és timsó, mellyekből mind eddig kevés haszon vétetett. Gyémántbányák, mellyek esztendönként 3.432.000 Livret béhoznak; ametiszt, opál, és krizolit. A' földmivelése annyira nevekedett, hogy esztendönként 10.000 szerecsennek bévitelére legyen szüksége. A' riskása termesztése Parában igen nevezetes. A' czukor' kivitele 1.500.000 Quantalt tészen, kartonnak kivitele pedig 500.000. A' szőllőmivelés elhagyatik. A' timársag jó állapotban vagyon. A' czethalfogás, melly eddig kevésre becsültetett, ámbár számíthatatlan czetekkel szolgált volna, csak most kezdett gyakoroltatni. Fabrikák és Kéziművek most építtetnek. Számos mesteremberek és mívesek vannak Brasiliában. A' letelepedések' lakosai: Portugallusok, Zsidók, Szerecsenek, Mulattok és Indusok: számok 2,184.237-re megy, kikhez még azon 16000 embereket is hozzá kell adni, kik 1807-ben a' Királyi familiát ide kisérték. Ezen orsz.nak eredeti lakosai több szabad népségekből áltottak, mellyek közt Topinamberek, Tapuyerek, Uctacaerek, Barbadenek, Oroguatenek, Guimauszok, Chiquitaszok és Moxosz Indusok is tartoznak. Az ország' kormányozása: 1 Vicze Király és 18 Tanácsbéliek által folytattatott egykor; most pedig maga a' Fejedelem ül a' Kormányszéken. Ezen Fejedelem, és az ő tiszt társain kivül, kik őtet Portugalliából követték, még két más fő törvényszékek által szolgáltatik ki az igazság, t. i. Bahiai- és Rio-Janeiroi-Törvényszék által. Ezeknek Parai, Maranhaoi, Pernambucoi, Goyacasi, Bahiai, Minas-Geraesi, Matogrossoi, és S. Paoli fő itélő székek alá vannak vetve. Ezektől pedig 24 Ouvidoriek függnek. Állítják némellyek, hogy a' Fejedelem' jövedelmei 10 mil. némellyek hogy 16 mil. forintra mennek. A' hadi ereje mint-

Digitized by Google

egy 16—20000 emberre tétetik. Brasiliának politikai elosztása 9 Helytartóságokat foglal, azok pedig 20 Comarcasra részeltetnek. A' Helytartóságok ezek: 1). Para, 2). Marannao, 3). Fernambuco, 4). Bahia, 5). Rio Janeiro, 6). S. Paolo, 7). Minas Geraes, 8). Goyaz, 9). Matto Grosso.

Brasiliai tenger, Atlanti tengernek része Brasilia, partjainál, mellynek 800 mfdnyi hosszú partján e' következendő tengeröblök találtatnak: Minden szentek', S. Vincent', vagyis Santos és Merim öblei.

Braslaw, Bratislavia, l. Brakow.

Braslaw, nagy vs Orosz Vilnai Helyt., egy nagy tó mellett, mellyből Düna fó ered.

Braspars, vs Franc. orsz.nak Finisterre oszt. 2330 lak.

Brassa, kis sziget a' Shetlandiai szigetek között, 5 mfd hosszú, és 1 mfd széles, 600 lak. torfával, palakővel, és heringfogással bővelkedik.

Brassó, l. Kronstadt.

Bratskow, kis vs Sibiriában Irkuczki tartom., 50 ház. hozzá közel van Spaskoi klast. A' Tungusi tatárok itt telepedvén le Braski nevet viselnek.

Brattleboro, vs 1 kastéllyal, Ész. Amerikának Vermonti fő tart.nyában, Windham Grófságában.

Bratulin, vs Gallicziában Bug fónál.

Bratslow, Vajdaság kis Lengyel orsz. Ukraine és Podolia részében, 3 kerületekből áll, mellyek a' Winnica, Bradaw és Zwinogrod vsoktól neveztetnek el.

Braubach, Breubach, kis vs Rajna mellett, Nassau-Usingeni Herczs.ben, 960 lak. Ezen vs mellett vannak Marsburg és Philippsburg kastélyai. Itt savanyú vizek, ezüst, és ércz bányák is találtatnak.

Brauersdorf, falú, Bajor orsz.nak Main kerületében, jó disznótartása vagyon.

Braulio, nagy hegy Alpesek között, Bormio vsnál, Lomb. Vel. Királys. a' Rheti havasok között legnagyabb.

Braunau, Brunow, Brunodunum, kis vs Cseh orsz., Königinngräczi kerületében, 420 ház. 2900 lak., 1 Gymnasiummal, jó posztó fabrikával, és Sz. Benedek szerzetbéli Barátokn. díszes templommával ékesíttetik.

Braunau, (48° 14′ É. Sz. 30° 36′ 30″ K. H.) vs, és hajdani erősség Bajor orsz.nak, Szalzach kerületében, Inn fónál, 240 ház. 6000 lak., 1 plébániás templ.mal, posztó fabrikával és pósta hivatallal; 1779 esztendőben Teschen béke által Austriához kapcsoltatott, és Austriai Inn fertályhoz tartozott, de 1809-ben a' Bécsi béke által Bajor orsz.nak adatott vissza.

Braunau, falú Austriai Sziléziának Teschen ker., Bielicz' Herczegségében, 92 h. és 615 lak., kik Sziléziaiból és Lengyelből öszvekevert nyelvet beszélnek.

Braunfels, vs, egy hegyen épült kastéllyal, Solms' Her.ben, Nassaui fő hatalom alatt, 1200 lak.kal, és a' Herczeg' lakóhelyével.

Braunlage, helys., a' volt Westfáliai Saale' osztályában. Vannak 112 ház. 680 lak. kékfestékcsináló helye, és kovácsműhelye, mellyben sok vasportéka készíttetik.

Braunsberg, (54° 19′ 45″ É.

Digitized by Google

Sz. 37° 34′ 25″ K. H.) vs, Keleti Burkus országnak, Braunsbergi ker.téb., melly Passarge folyó által régi és új vsra osztatik, 667 ház. 5800 lak., 1 kath. Akademiai Gymnasiummal, Seminariummal, és Apácza klastrommal. Vannak pántlika, damasz, és czérna fabrikáji, gabonával, vászonnal, és lenfonállal kereskedik.

Braunsberg, nyilt vs Morva orsz.nak Preraui ker. Onarzegniza folyónál, Hochwald Urasághoz tartozik, 305 h. és 1690 lak.

Braunsdorf, Brumowicz, falú Austriai Szileziában, Jägerndorfi Hercz. Troppaui ker. Jágerndorf Herczs.nek kamarális jószága, 164 ház. és 1155 német lak.kal, kik földmiveléssel, lótartással, és lenfonással keresik élelmeket, 1 kath. plébániás templommal.

Braunschweig, Brunsvicensis Ducatus, Her.ség a' hajdani alsó Saxoniai ker., melly Északra Lüneburgi Her.séggel, Nyugotra Westfáliai kerülettel, mellytől Weser által választatik el, Délre Hassiával és Eichsfelddel, Keletre pedig Turingiával, Anhalttal, Halberstadtal és Magdeburgi Her.séggel határos volt. A' Braunschweigi és Lüneburgi Herczegek két fő liniákra osztattak; úgymint Hannoverai vagyis Választófejedelmi, és Wolfenbütteli familiára. Ez a' másik megint Wolfenbütteli-Blankenburgi- és Beveriliniákra osztatott. A' Blankenburgi linia 1735 esztendőben Lajos Rudolf Herczeggel ki holt, ki a' Bátyját, az 1731-ben meghalt Ágoston Wilhelm Herczeget, a' Wolfenbütteli Herczegség kormányozásában követte. Utána tehát következett Ferdinánd Albert Beveri familiából. (l. Bevern, Blankenburg, Wolfenbüttel). Az utolsó birtokosa ezen Herczegségnek volt Károly Wilhelm Ferdinánd, ki ezt 1806-ig bírta. Ennek kimulása után Westfáliai Kirs. hoz kapcsoltatott. Nagysága 94 □ mfdet foglal magában, 166,340 lak.kal, 1 1/2 mill. tallér jövedelemmel, 45 tiszthivatallal, 10 vssal, 8 mvssal és 386 falúkkal.

Braunschweig' kerülete, a' volt Westfáliai Kir. Ockeri osztályában, melly a' Wolfenbütteli kerületet egészen, Helmstädti kerületnek, és Hildesheimi Hers.nek némelly részeit, és Halberstädti Roklum falút foglal magában, és Dél felé Goslar és Halberstädti ker. Kelet felé Helmstädti ker. Északra Lüneburgi Herczegségig, és Nyugot felé Hildesheimi ker.ig terjed, 28 52/100 mfdnyi térségen 101. 163 embereket számlál, kik nagyobb részént lutheránusok; ezek között még is 1 kath., 1 zsidó és 2 ref. vallásbéli társaságok találtatnak. Vagyon benne 4 vs 's 215 falú, mellyek 18 kant. és 140 községekre osztatnak. Főhelye és minden felső hatalomnak széke Braunschweig.

Braunschweig, Brunsvicum, Brunopolis, (52° 15′ 53″ É. Sz. és 28° 11′ 50″ K. H.) a' volt Westfália' Kir. Ockeri osztályának fővsa, és hasonló nevü ker.nek főhelye Ocker mellett fekszik, mellynek ágaitól környül vagyon véve. Ezen rendetlenül épült vs 7 kapúval, 2845 h. és 30.640 lak. dicsekedhetik. Az ő hajdani erőségei elron-

Digitized by Google

tattak, és sétáló helyekre, útakra, és kertekre fordíttattak. Vannak némelly szép épületei, 12 templomai, mellyek köztt 9 luth., 1 ref., 1 kath., 's 1 a' zsidóké. Ezen templomok köztt megkülömbözteti magát a' Káptalan temploma, a' maga Mauzoleumi és Katakombi által, és a' Sz. András temploma 318 ablakokkal, 's magas toronnyal. Az oktató intézethez tartozik: a' Károly Collegiuma, a' Vitézi Akademia, Anatomiai és Seborvosi intézete, 2 Gymnasiuma, úgymint: Martineum 4 Classzissal, és Katharineum 6 Classzissal, 2 Gazdaságbéli-, 2 Polgár-, és 47 Triviál-Oskolák. A' közönséges és magános emberek' Könyvtárjai, Mesterség, 's természeti kincsek gyüjteményi emlékezetre legméltóbbak. A' lakosai fabrikákból, kézimesterségből, kereskedésből, serfőzésből, baromtartásból, kertmivelésből, és katangtermesztélből élnek.

Braunseifen, vska Morva orsz. nak, Olomutzi ker., 1 kat. plébániával, 204 ház. 1370 lak. 1 Ispitállyal, serfőzőházzal és malommal.

Braunswalde, falú Nyug. Prusszia', Marienburgi kerül. nagy turfahelyekkel.

Brauzon, vs Attikában, Cecropstól vette eredetét.

Brava, v. *San Juan*, (15° 25' É. Sz.), egy az Afrikai zöld fok' szigetei közzül, magas és szirtes, de sokféle gyümölccsel, számos kecskével, jó timsóval, és kiváltképen friss vízzel bővelkedik. Hajdan mintegy 5000, most pedig nehány száz lakossal bír. A' nyugoti részén vagyon egy kikötő torka, azoknak számára, kik friss víz nélkül szükölködnek, a' délkeleti részén pedig derék kikötőhelye vagyon. A' Portugallusok esztendőnként sok ezer kecskebört innét Portugalliába visznek. Itten ollyan bor terem, mint a' Canári szigetekben.

Brava, nevezetes tartomány Zanguebar partján, egy Schech hatalmában, ki a' hasonló nevű vsban lakik. Ezen tartományt köztársaságnak is neveznek.

Bravo, North, fó északi Amerikai Új Mexikóban, melly Salado és Concho fó által nagyobbodva Mexikói tengeröbölbe szakad.

Brawike, tenger öböl a' Bálti tengerben, Motala fónak torkolatjánál. Norrköping előtt Svecziai keleti Gothlandiában.

Bray, vska Dublin Grófságban, Hiberniai Leinster tart. Vagyon kis hajóknak való kikötőhelye, Wiklow' és Dublin' határinál fekszik; nevezetes vásárai vannak, gyapjú matériára, szarvas marhákra és juhokra nézve. Itt vagyon Bay-Head fok, É. Sz. 51° 47' 30'' alatt.

Bray, vs Francz. orsz., Somme oszt., Semménél 190 h. és 1060 lak.

Bray, vs Francz. orsz. Seine, és Marne oszt. Seinénél, 300 ház. és 2030 lak.

Bray, l. Brie.

Brazki, Barge-Burat, Dörbön-Oirátek vagy Kalmukok' része, Baikal tavánál Orosz Irkuczk Helyt.

Braslaw, máskép Peterstadt (49° É. Sz.) kerületbéli vs, sánczczal és árkokkal környülvéve Orosz Podoliai Helyt., Bug fónál. Lakik benne mintegy 60 familia.

Braslaw, vs Orosz Vilna Helyt. Drujánál egy tó mellett,

Digitized by Google

eggyesült Görög apátsággal.

Brazza, Bractia, Dalmatziai sziget az Adriai tengerben, 7 német mfd hosszú, és több helyeken 1 mfd széles, hegyes, durva, és csekélyen kimívelt, édes víz nélkül szükölködik; de borra nézve termékeny (melly esztendönként 180.000 hordóval terem); vannak fügéji, mandolája, sáfránya, olaja, selyme, és méhei. Ezen szigetet fája hajó építésre fordíttatik. A' kecskéji jó ízü téjjel és sajttal szolgálnak. A' juhtartás itten nevezetes. Lakosi száma 13.000-re megy. Föhelye Nerisi, a' tenger mellett.

Brdow, vs Varsói Hercz. volt Kalischi oszt. 450 lak.

Bré, l. Breno.

Bread-Albane, zordon, hegyes tartom. közép Skocziában, mellynek legmagasabb része. Az idé való juhoknak gyapjok igen fejér és puha.

Breber, l. Berber.

Brecey, vs Francz. ország', Calaisi tengerzug oszt., 444 ház. és 2100 lak.

Brechin, helység közép Skócziában, Angusa Grófság, vászonnal és kikészített bőrrel kereskedik.

Brecht, város Egyes. Belg. országb. Déli Brabantziában, 2120 lak.

Breckerfeld, város Bergi Nagy Hercz.nek Ruhr oszt., 230 ház. és 800 lak., kik vasból apró portékákat készítenek.

Brecknock, Brechinia, Grófs. Déli Wallesben, az ő határai éjszakra és keletre Radnoshire, dél és délkelet felé Mannouth- és Glamorganshire, nyugotra Kaermarthen- és Kardiganshire, 37 □ mfdön, 4 vst, 61 Ekklesiákat, 6794 ház. és 31633 lak. számlál. Ez Wallesnak leghegyesebb tartományai közzül eggyik. Itt vagyon Brecknock beacon Déli Wallesnek legmagasabb hegye, csak a' völgyei termékenyek. Gazdagságai: a' Szarvasmarha, juh, gyapjú, vastag posztó, és tövel kötött gyapjú harisnya. Usk a' legnevezetesebb fója. Fövsa

Brecknock v. **Brecon**, Hondby fónak Uskba való szakadásánál, 4000 lak. fabrikáji ból, gyapjú portékájiból, és csekély kereskedéséből veszi a' nyereségét. Gazdag familiáknak lakhelye. Nem messze innen esik egy számíthatatlan halakkal bövelkedő tó (Brecknock-Mere).

Breda, 1100 esztendötöl fogva Bárósság Hollandiai Brabantziában. Jó szántófölddel és legelövel, de ellenben sok pusztával és mocsárral is. Itt Merk a' legnevezetesebb fó, melly, minekutána több vizek folytak bele, Dintelnek neveztetik. Ezen Bárósság eggyesült Belgiom örökös Helytartójához tartozott, de még is a' Generál-Statusok fö hatalma alatt volt, azután pedig a' Fran. orsz. Schelde torkolati osztályának része lett. Most Egyes. Belgiom tartománya. E' Bárósságnak Fövsa volt

Breda, (53° 25′ 29″ É. Sz. és 22° 26′ 9″ K. H.) vs, és jeles erösség, Aanak Merkba való béfolyásánál jól felépíttetett, szép, árokkal környülvétetett kastéllyal kerkedik, 4 közönséges piaczczal, 7 templomokkal, mellyek közzül 3 ref. 3 kath. és 1 lutheránusokhoz tartozik, 1500 h. és 8250 lak. harisnya szövéssel, és posz-

Digitized by Google

tó fabr.val. Kereskedése a' Bredai csatorna által igen könnyebbíttetik, melly innen egészen Aaig terjed, 5 óra járás a' hossza, és 30 zsilippekből áll. 1/2 órányira ezen vstól vagyon ama' szép, csupa egyenes allékból álló Liesbosch, és más nem igen szembetünő berkek. Itten köttetett 1667 eszt.ben Anglia és Hollandia között a' békesség.

Bredenborn, vs a' volt Westfália kir. Fuldai oszt.

Bredevoort, vs Egy. Belgiom orsz. Ober-Yssel tart. egy mocsárban, az egykori Orániai urodalomnak főhelye 529 l.

Bredschion, l. Bramatschion.

Bree, vs Egy. Belg. orsz. alsó Maas oszt. 1180 l.

Brefar, eggyik a' Sorlingi szigetek közzül a' Cornwalli partoknál Angliában.

Bregançon, Briganconia, vár Provence tart. Francz. orsz. egy köszikláss szigetben.

Bregentred, Grófság Seelandiában Dánia orsz. G. Moltke jószága.

Bregenz, Comitatus Brigantinus, hajdani Austriai Grófs. Vorarlbergi urodal.ban, nap nyugotnak, Bodámi tónál, mellytől délkelet felé terjed; most Bajor orsz. Iller ker.hez tartozik. Ezen tér Bregenzi völgynek, és Bregenzi erdőnek is neveztetik; 5 mfd a' hossza, és 8 a' szélessége. Ezen táj fával bövelkedik, és a' Bregenziaknak alkalmatosságot nyujt mindenféle faportékáknak készitésére, mellyekkel kereskednek.

Bregenz, Bregenzer-Ach, folyó, melly a' hasonló nevü erdőben ered, déltől nyúgot felé foly, 's Weyenburg elpusztult kastély és Mererau Sz. Benedek szerzetnek klastroma között Bodámi tóba, melly itt Bregenzitónak neveztetik, szakad. Folyamatjában Rothach, Veiszach, Seubersbach fókat vészen fel.

Bregenz, Brigantium, (47° 30′ 30″ É. Sz. 27° 23′ 40″ K. H.) vs, és hasonló nevü Grófságnak főhelye, a' Bodámi tónál, Bajor orsz. nak Iller ker. délfelé fekvő Pfannenberg nevü kastéllyal. 300 h. 1970 l. pamutfabr. és szomszédságában vashámorokkal. Széke' a' tartománybéli Törvényszéknek és Számtartóságnak. Vidéke abrakkal, gabonával, jó izü gyümölccsel, és főzelékkel bövelkedik.

Bregenzerklause, szoros áltjárás Bregenz vsától délfelé, egy nagy dombon, némely erősitésekkel. Az egyetlen egy mellyen Sváb orsz.ból Helvétziába által lehet menni.

Bregenzi erdö, l. Bregenz.

Bregetio, Bregentio vs Pannoniában, mostani Esztergom.

Breglio, Brelium, vs Fr. orsz. tengerialpesek oszt. 2600 l.

Bregna, völgyes kis tart. Helvetziában négy Olasz Urodalmakkal, Rajna forrási, és Bellinzone vs között, azon nevü folyóval, melly Tesin vizébe foly; régi neve Brennus.

Bregnano, Brenianum, kis vs Sesia vizénél Majlandi tart. Visconti familiaé.

Brehna, Brena, kis vs Saxonia volt Vittenbergi ker. 213 h. 1200 l. és harisnyafabrikával.

Breidenburg, Breitenburg, Urodalom Hollsteini Itzehoe ker.

Breidenstein, vs Hassiai Ober-

Digitized by Google

Hessen Herczs.ben 134 h. és 260 l.

Breisach, Alt-Breisach Brisacum, (48° 1′ 48″ É. Sz. 25° 14′ 20″ K. H.) vs, Badeni nagy Hercz. Treisam ker. Rajna mellett, hozzátartozandó Hochstätten faluval együtt 3500 l. számlál; posztó, és vasportéka fabr. Rajnán túl fekszik.

Breisach, Neu Breisac, Erősség Fr. orsz. felső Rajna oszt. Mortié kastéllyal.

Breisgau, Brisgovia, hajdan Austriához tartozandó tart. Sváb ker. most Ortenauval Badeni nagy Herczegséghez tartozik, és evvel együtt 51 □ mfdet foglal magában, 156000 l.

Breitenau, tájék Stájer orsz. Brucki ker. vagy is szoros völgy bérczek között, 1 hasonló nevű Plébániával, szappan műhellyel, és ónbányával. Ezen tájékról a' csiga Bécsi, és Graeczi vásárokra számosan hozatik.

Breitenbach, Plébániás falu, és hasonló nevü Kantonnak főhelye, a' volt Wesztfália kir. Werra oszt. Hersfeldi ker. 125 h. 730 l.

Breitenbach, mvs, 435 h. és 2170 l. Schwarczburg Sondershauseni Gehren hivatalában, hasonló nevű kis folyónál. Készítetik itt sok deszka, kádár munka, sindely, szita, talicska, kézifecskendő es dagasztó teknő; sok muzsika szerszám, ugymint: hegedü, bögö hegedü, hárfa, czitera, klavir, és a't. A' szomszódságban lévő bánya, kénkövel, timsóval, és gáliczkövel szolgál.

Breitenbach, Saxoniai falu, Henneberg Grófs.ban 1/2 óra Schleusingentól, hasonló nevü patak mellett, 78 h. 460 l. szegmühelyekkel, és kaszahámorral.

Breitenberg, hegy, Meiningi Sonnenberg hivatalban jeles vasbányával.

Breitenbrunn, kőfallal környülvett mvs, Sopron Várm. Fertő tavánál, Posoni, és Soproni országút mellett jó szőlő mivelése vagyon; Herczeg Eszterházi familiájához tartozik.

Breitenbrunn, falu, az érczes hegyi ker.nek. Schwarczenbergi hivatalában, mellynek lakosai szomszéd környékekben lévő ezüst-ércz, ón, és vasbányákban dolkoznak. Vagyon itt gáliczkőhuta is.

Breiteneck, Uradalom, vár és mvs Neumarki oszt.ban. G. Tilly jószága volt. Badeni nagy Her.ségben tartozik.

Breitenfeld, falu Merseburgban, Lipsiától 3 óra. Itten történt a' 30 esztendös háborúkor 1631-ben az igy neveztetett első Lipsiai ütközet, és 1641-ben a' második, mellyben a' Svekusok győzedelmeskedtek.

Breitenfurt, ország fejedelmi vadász vár, Austriában, Ens alatt, a' Bécsi erdő alatt lévő negyedben, egy helybéli Káplánysággal, Kalksburgon túl. Szép ugró kútakkal és árnyékos sétáló helyekkel. Ezen hely VI Károly Császárnak, egy gazdag Bécsi Polgártól, ki azt épitette, testamentomban hagyatott.

Brelsdorf, Würzburgi tartományi Uradalom és vs Eberach mellett. Bajor orsz. tartozik.

Brema, (53° 4′ 37 É. Sz. 26° 27′ 5″ K. H.) szabad kereskedő vs Német orsz.ban, az északi tenger' partjai felé 5357 h. és 45000 l. Weser, és Wumme mellett fekszik.

Digitized by Google

és az elsőtől régi és új vsra osztatik, mellyek 175 lábnyi híd által öszvekötetnek. A' régi vsban vagyon 1 Luth. káptalan templom, mellynek régisége, Bibliotékája, és kórus alatt lévő ólompinczéji igen nevezetesek. Ezen pinczék egy magas, és fényes boltból állanak 's ebben a' holt testek, mellyek régtől fogva itten állottak, még most is rothadtatlanúl fekszenek, ámbár soha be nem balzamoztattak. Továbbá találtatik itten 1 Ref. Akademiai Gymnasium, jeles Bibliotékával, és e' mellett 1 német Társaság, és 1 deák Praedagogium, Tanács, és fegyverház, alku palota, és kereskedőház; Anatomiai teátrom az i spitályban, és 2 árvaház, fenyíték és munkaházzakkal. Mindenféle fabrikákkal diszeskedik, mellyekben vászon, posztó, tobák, bör, görög czéruza, és a' t. készitetnek; osztán nyereséges hajókázása is vagyon. Kereskedik borral, czukorral, kávéval tobákkal, és vászonnal. Kezesitő társaságai is vannak.

Brembato di Sotto, kis város Lomb. Vel. kir. Serid oszt.

Brembo, fóviz Olasz orsz.ban, melly Morbegno hegyben Valtelin határa mellett ered, és Bergamon alól Adda folyóba szakad.

Brembs, vár, mvs, és nagy jószág Carnioliáb. H. Portia birja.

Breme, vs Piemontban Sesia oszt. Sesiának Póba való befolyásánál.

Bremen, egykor Herczs. a' Hannoverai tart.nyokban, ezelőtt Wesztfáliához tartozott, de 1810 esztendőtől fogva Fr. orsz. Wesertorkolatja oszt. kapcsoltatott, északi tengernél, Albis és Weser között; a' határai Nyúgot felé Hadeln tartományig, keletre Lüneburgi Herczs.gig, és Werdeni Fejedelemségig terjedtek. A' földje Albis, és Weser mentében igen termékeny, de a' közepében homokos, 's azért terméketlen. 150□ mfdön 135000 embereket számlált; az legnagyobb hossza 12 1/2, a' legnagyobb szélessége pedig 10 1/2 mfdre ment. Egész Herczs.ben csak 2 vs, és 12 helységek valának. Az uralkodó vallás itt a' Lutheranusoké. A' Reformatusoknak csak 7 vallástársaságaik vannak. Fővsa volt Stade.

Bremenium, Bramenium vs Britanniában, Ottadinusok földén, mostani Bramton.

Bremerlehe, (53° 34′ 12″ É. Sz. 26° 1′ 1″ K. H.) helység Brema szabad kereskedő vsnak vidékében Wesernél 345 h. és 2410 l.

Bremervörde, helység, Brema szab. keres. vsnak vidékében. A' lakosai polgári jussal élnek. Ez vala hajdan Bremai Püspöknek, később pedig a' Svéd Helytartónak lakhelye. A' szomszéd sárrétben egy üveghuta vagyon.

Bremgarten, Prima Guardia, kis vs, Reusz mellett, Helvetzia' Aargaui kant. kereskedik.

Bremke, Plébániás falu, és hasonló nevű Kantonnak főhelye, a' volt Wesztfália kir. Leine oszt. Göttingeni ker. azon út mellett fekszik, melly Göttingából Duderstadtba vezet. 62 h. 384 l.

Bremme, Bremma, jeles vs Padus mellett, Sesia vize torkolatjánál, Lomellinoi

Digitized by Google

Uradalomban, Majlándi tart. Visconti di Cassiano familia' birtoka.

Brena, l. Brechna.

Brenets, falu és majorság Neufchateli Herczs.ben, hajókázható Doux fónál. Csipke, 's harisnya kötőkkel, és sok óra csinálókkal. Az ő szomszédságában vagyon egy üreg melly Toffierének neveztetik, ezt maga a' természet kőasztalokkal, és padokkal felékesitette.

Brenkenhofs-Canal, (Budengraben) mesterséges folyó tulsó Pomeraniának Pyritzi ker. melly a' Plönát Selowi tóval öszveköti.

Brenna, falu Austriai Silézia Teschen ker. mellyTeschen Herczegségnek kamarális jószágához tartozik, 1 kath. plébániával, és iskolával, Brenicza forrása mellett, 147 h. és 1450 l. kik Slézlengyelül beszélnek.

Brenne, Brionensis ager, l. Braine.

Brenner, Brennus m., 4450. lábnyi magasságú hegy Bajor orsz. Inn ker. Innsbruck, és Sterzing köztt, mellyen által egy 4376 lábnyi magas, és 4 óra hosszú országút vezet. Ez része a' Tridenti Alpeseknek, és minden télen a' lehengergető irtóztató hórögök miatt igen veszedelmes; legkellemetesebben pedig, és minden veszély nélkül Sz. Jakab, 's Kisasszony havában járnak itt a' tetejére.

Brennkogel, nagy hegy Salczburgi Herczs.ben, nyugot felé jéggel betakarva. Annak közepe kígyóköből áll. Mindenféle különös ásványokkal bövelkedik.

Brenno, helység Oglionál 9 mfdre Északkelet felé Bergamótól, a' hajdani Velenczei Bresciano tart. legnevezetesebb hely az úgy neveztetett Val di Comoban, és most Lomb. Vel. Kir.ban Serio oszt. hasonló nevü kerületének főhelye.

Breno, Bré, helység, és kerületbéli főhely Lomb. Vel. Kir. Serio oszt. Oglio folyónál, 2000 l. fellegvárral és vasfabr.

Brenschede, Breinscheid, helys. Westfáliában, klastrommal, és savanyú vízzel.

Brensk, Brjansk, vs Orosz Kursk Helyt.ban, az Abolow folyónak Desnába való szakadásánál, hol az Oroszok hajókat épitenek.

Brenta, Modoacus major, Brentfia, folyó Olasz orsz.ban, melly felső Etsch' oszt.ban a' Caldonazzoi, és Levicoi tavakból ered, Bachiglione által nagyobitatván, hajókázhatóvá lesz, és Paduán alól Velenczei tengeröbölbe szakad. Dolonál egy mellesleg való déli ágra, (melly Brentonénak neveztetik), oszlik, és mesterséges folyóktól, mellyek az országbéli kereskedést elömozditják, általvágatik. Ezen fótól neveztetett

Brentai osztály, Olasz országban, az egykori Velenczei köztársaságnak Paduani táját foglalja magában, szép, és termékeny tart. melly 37 □ mfdeken 274650 lak. számlál. Pádua a' fővsa; most Lomb. Vel. Kir. nak része.

Brentford, vs Angol orsz. Middlesex Grófságában, 8 mfdnyire Londontól, hová haszonnal téglát, és fazékokat általszállít. Nem messze ettől fekszik Sion-hause, Northumberland Herczeg' pompás lakóhelye.

Brent-Green, helys. Angol orsz.

Digitized by Google

Middlesex Grófságában, Themsénél, jó savanyúvízzel.

Brentheates, fó Arkádiában, Görög orsz.ban.

Brentola, Brontula, kis vs, Vicenza mellett Lomb. Vel. Kir. Bacchiglione oszt.

Brenz, fó Würtemberg orsz. ban, melly a' hajdani Königsbronn klastromnál, Elwangeni ker. ered, és Lauingen mellett Dunába szakad. Ettől nyerte nevezetét Brenz mvsa, melly 740 lak. számlál; és a' Brenzi völgy.

Brescia, Bresse, Brixia, (45° 32′ 30″ É. Sz. 27° 53′ 54″ K. H.) Lomb. Vel. Kir. Mella oszt.nak fő vsa, egy dombon Garza folyócskánál, melly eloszolván, annak útszájit áltfolya, nem messze Mellától. Ezen vs nagy, kellemetes, és megerősíttetett, vagyon régi, igen erős, négyszegü köből felépíttetett vára, melly Lombardiai Sólyomnak nevéztetik, Colle Cigneo, vagy is Rocca Erculea dombon fekszik, és a' vst védelmezi. Maga a' vs kőfallal, és sánczokkal környül vagyon véve, mellyek néki sétálóhelyül szolgálnak, 5 kapuval, és Püspök' lakóhelyével kérkedik. A' káptalan temploma, egy kellemetes, fejér mészkőből rakott épület. Emlékezetre méltó továbbá a' tanácsháza, melly a' szép, és nagy közönséges piaczon, a' káptalan templomnak ellenében áll, a' Püspök' palotája, Guirini Cardináltól szerzett közönséges Bibliotékája, le Grazie hajdani Jezsuiták temploma, la Pace, és de Miracoli templomok, mindenek felett pedig a' teátrom, és a' t. Vagyon itt egy Muzsikustársaság. A' lakosok száma 40000-re megy, kik igen munkások, 's kézi mesterségekből, fabr. és kereskedésből élnek. Találtatnak itt azon kivül nevezetes fegyver, aczél, és vasfabr. mellyek közzül a' Nemzeti fegyverfabr. a' legjelesebbik, 's ettől a' vs is l' Armatának neveztetik. A' vas, Camonika és Trompita, szomszéd völgyekből jön; az utólsóbbik minden esztendőben mintegy 60000. mázsával szolgál; ugyan azon völgyekben ércz, jáspiskö, alabastrom, és próbakövek is ásatnak. Látni itt még lenolajnak, és szőlő-magból való olajnak préseit is. Kereskedik kiváltképen selyemmel, lennel, vászonnal, gyapjúval, és t. ef. E' tájban terem azon aranyszínü bor, melly vino santo-nak neveztetik; a' pacsirta fogása, és a' halászatja is híres, nevezetes a' baromtartás is; az úgy nevezett Pármai sajt itten készíttetik.

Bresciano, Bressano, Ager Brixianus, hajdan Velenczei tartomány Olasz orsz.ban, mellynek határai Éjszakfelé Graubündenig, nyugot felé Bergamascoig, délre a' Cremonai, és kelet felé a' Mantuani, Veronesi, és Tridenti határig terjedtenek.

Bresoon, Brescovia, kis kősziklás sziget, 1 sánczczal, Lioni öbölben, Languedoc partjai mellett, Fr. ország Rhone oszt.

Breska, kis vs Dalmatzia' Veglia szigetében.

Breslau, Vratislaus Ducatus, Hercz.ség alsó Siléziában, Volau-Oelsi, Briegi, Schweidniczi, és Liegniczi Herczségek közzt, 41 □ mfdet, 3

ker. 9 vst, és 2 helységet 164640 jobbágyokkal számlál. Az Odera vize keresztül folyja, mellybe itten több kis folyócskák szakadnak. Az egész Herczegs. róna tájékon fekszik, jó gabona termő földdel, búja rétekkel, 's erös baromtartással; de fa nélkül szükölködik. Fövsa

Breslau, Vratislavia, (51° 6′ 30″ É. Sz. és 34° 45′ K. H.) vs Oderának bal partján, Breslaui ker. (16□mfd 112467 lak.) Volau kis fó által keresztül vágatik, melly itten Odera folyóba ömlik. A' hosszú külső vsaival egygyütt nagy kerülete vagyon, 60000 l. szép piaczokkal, széles útszákkal, és díszes épületekkel, kath. Universitással, 2 luth. Gymnasiummal, 12 kath. iskolával, ref. Fridrik' oskolájával, Seborvosok, Bábák, tartom. béli mesterség' oskolájival, és Fridrik-Wilhelm zsidó-oskolájával. Továbbá találtatik benne Siléziai Társaság, a' hazai pallérozásra nézve, 14 Bibliotéka, 5 pénz, és 5 mesterség-gyüjteményi, természet kincseiknek gyüjteményei 's a' t. 19 ispitály, árvaházak, 's t. ef. és tartom. béli Felsőségeknek lakhelye. Vannak itten ágyúöntő mühelyek is, 6 czicz- és kartonfabr. 3 bőr, 's 3 selyemfabr. 's a' t. Vagyon egy alku palotája, kereskedik kiváltképen vászonnal, börrel, buzérral, magyar borral és a' t. Esik itt eszt. ként 2 híres szabad vásár, az első Laetarekor, a' második Kis Asszony napján; azon kívül még más 4 vásárt is tart. E' város erösségeit 1806-ban a' háború után elrontották a' Francziák. 1813. eszt. Marczius-ban történt itt Sándor, Orosz Császár és a' Prusszok' Királya között fontos öszvejövetel.

Bresse, Sabaudiától elszakasztott 1601 eszt. Francz. orsz. hoz kapcsoltatott, és régi Bourgogne tart. nyal öszveköttetett tart.; felső, és alsó Bressére osztatik; amaz, melly Revermontnakis neveztetik, szőlőhegyekkel tele vagyon, de az ide való bor nem sokat ér; ez ellenben nagyobb részént róna, mocsáros, és sok gabonát terem. Egész tart. ban jeles baromtartás vagyon, és számos szárnyasállat hizlaltatik; hal és vad állat bővségben vagyon. Ezen tart. most az Ain oszt. nak része.

Brest, Brivates, (48° 23′ 14″ É. Sz. 13° 11′ K. H.) híres, derék sánczokkal és bástyákkal környülvétetett tengeri vs, és Francz. orsz. Finisterre oszt. kerületbéli főhelye, 25000 l. egy hegynek lapulásán Elhorne folyócskának torkolatjánál, Atlanti tengernek egy szép öble mellett Nem igen szépen vagyon építve, de annál szebb Recouvrance a' külső városa, ez a' várostól tengernek egy ága által elválasztatik, melly itten a' vs kikötőhelyét formálja, 's ez egész Francz. orsz. ban eggyike a' legszebbeknek, a' legbátorságosabbaknak, melly egy erős kastély, és azzal általellenben fekvő köszíklás forma sánczczal oltalmaztatik. A' kikötőnek minden oldalán szép kőszál vagyon, mellyben azon nevezetre méltó, nagy és gyönyörű tengeri élésházak, hajócsináló helyek, tengeri fegyveres ház, 's gállya rabok-

Digitized by Google

nak való ferdők, tengeri műhelyek 's a' t. ezek igen nagyok, és temérdek nagy tengeri hajóseregnek élésztárát teszik. Ezen kikötőhely előtt egy tágas, és bátorságos Bresti kikötő torok fekszik, melly az öböl által formáltatik, ennek mintegy 8 óra járásnyi a' kerülete, de szoros, és veszedelmes a' bémenetele, melly Gouletnek neveztetik, és erős batteriák által védelmeztetik. Vitorlavászon, és egyébb vastag matéria fabr. csak csekély a' kereskedése, mivel ezen vs a' hadi hajóknak kikötője, de a' lakosai még is néha néha halászattal foglalatoskodnak. Egyébaránt találtatik itten minden intézet, melly a' tengeri dologhoz kivántatik; ugymint: 1 nagy hajókázó oskola, 1 orvos intézet, mellyben hajói seborvosok tanítatnak, katonai és tengeri Ispitály, és a' t. Utoljára, ezen vs 1 tengeri Praefektusnak, 1 kereskedésre ügyelő törvény széknek és a' t. helye. 1794-ben itt egy csata történt.

Bresznitz, Brzeznicz, mvs és vár Prachini ker. Cseh orsz. vas bányával, és hires klastrommal. G. Kolowráté.

Bresznitz, Brzeznitz, Sz. k. bánya vs a' Saatzi ker. Cseh orsz. Cseh erdőnél, csipkefabr. val. kék festék, puska, vasedény, drót, és plék készítéssel. Szomszédságában fejér márvány, és puska mü találtatik.

Bretagne, Britannia minor Letavia Amorica tart. Fr. orsz. ban, melly észak felé Britaniai tengerrel a' többi részein pedig Poitouval, Anjouval, Maineval, és Normandiával határos. Ez egyik a' legnagyobb, legjelesebb, és legnépesebb Fr. ország' tartnyai közzül, mellynek sok gabonája legelője, de kevés bora terem. A' parti környék' hossza mintegy 100 mfd, a' térsége, pedig 748 □ mfdet foglal; lakosinak száma (Revoluczio előtt) 2 milliomnál többre ment. Több szép kikötő helyei vannak, de hajókázható folyóji nincsenek az egyetlen egy Loiren kivül, de ez csak csekély részén a' délkeleti partoknál áltfoly. Ezután Ardre, a' legnagyobb fóvize. Ezen tart. lakosai egész Fr. orsz. ban legjobb hajósoknak tartatnak. Crenotban vagyon egy nevezetes ónbánya: kőszén is találtatik de nem olly jó, mint Angol orsz. ban. Partjainál lakosi sok szárdellét és osztreacsigát fognak, 's lovakkal nagy kereskedést üznek. A' nevezetesebb fabrikáji ezek: vékony, és vastag vászon, czérna, harisnya, kesztyű, és papiros fabr; találtatik itt czukortisztitóhely is, vashamor, és a' t. A' kereskedése nagy, és nyerességes. Ezen tart. felső, és alsó Bretagnére osztatik fel. Amabban Francziául, ebben régi Kymri nyelven beszélnek. Az alsónak lak. Breyzardeknek is neveztetnek. Most e' következendő 5 osztra részeltetett. Ille és Vilaine, északi partok, Finiszterre, a' Morbihan, és az alsó Loire oszt.

Bretchen, vs, vár, és Urodalom lengyel orsz. Michelow tart. Ostarode és Strasburg között. Oroszé.

Bretend, vs Fr. orsz. Oise oszt. 558 h. és 2160 l.

Breuteuil, Britelium. (48° 50'

É. Sz. 18° 34′ K. H.) vs Fr. orsz. Oise oszt. Iton fónál, 555 h. és 2160 l. A' szomszéd erdőben vannak vasbányák, vashámorok, és ágyúöntőmühely.

Bretignis, Bretiniacum, helys. Isle de France tart. Chartres hez 2 mfd. a' Francz. és Anglia orsz. köztt 1360 esz. itt esett békülésről nevezetes.

Breton, le Pertuis Breton, Britannicum Fretum, kis tengerzug a' Gascognei tengerben, Re, és Poitou szigetek köztt.

Bretonek, Britones, Britanni, Bretagne tart.nak lakosi, kik azon nyelvel élnek, mellyel a' Vallisi Her.ben, Angliában.

Bretsche, Plébaniás falu, és hasonló nevű Kantonnak főhelye, a' volt Wesztfália kir. Albis oszt. Salzwedeli ker. köz nemes kúrjával, 1 szabad telekkel, téglaégetővel, 43 h. és 330 l.

Brette, vs West Gothlandban. Svéd orsz.ban Wener tónál.

Bretten, kis vs Badeni Neckar ker. 270 h. és 2330 l. Kreich fónál. Melanchton Philipnek honnja.

Brettstede, nagy 's népes helység Schleszwigi Borkum országi Biróságban. Husumtól 1 mfd. észak felé.

Breuberg, kis vs, hegyen épült vár, és urodalom Frankoniában, Mainnál, melly Erbachi, és Lövenstein-Werthheimi Grófhoz tartozott, Wertheimi Grófs.ban, 4 □ mfdön 10600 l. számlál, Mümling folyó mellett hegyen épült várral.

Breucomagum, vs Galliában, a' Triboccusok földén, Argentoratumon 7000 lépéssel alól, mostani Brumat.

Breunlingen, kis vs, Badeni Herczs.ben Treisami ker. Brege, és Röttelbach folyók köztt 115 h. 2220 l.

Breusch, Brusch; folyó Fr. orsz. alsó Rajna oszt. melly Lotharingia határán ered, és Straszburg mellett Illbe ömlik. A' Francziáktól hajókázhatóvá tétetett.

Brevine, falu Neufchateli Herczs.ben, czérna, 's csipkefabrikával, és Bonne, Fontaine nevű ásványforrással.

Brewood, kis de szép helys. Staffordshire tart.ban. Lichfieldi Püspök alatt.

Brey, hegyes, völgyes, posványos tájék felső Normandiáb. jó legelővel, és sok gyümölcsökkel.

Brey, Brea kis vs Lootz Gróf. ban, Lüttichi Her.ben, Herczogenbusch és Mästrich között.

Breyda-Fiördur, nagy tengeröböl Islandia' nyugoti részén.

Breyel, falu a' volt Fr. országi Ruhr oszt. 3520 l. Vászon fabrikával és fejéritővel.

Bréyhan, l. Broihan.

Brezenheim, hajdan közvetetlen birodalmi uredalom, és vár, alsó Pfaltzban, Nahe fónál, Hundsrückben épült, 1801 eszt. Fr. orszhoz jutott, 1 □ mfddel 3000 emberekkel, és 20000 for. jövedelemmel; nyert érte a' Brezenhaimi és Winzenheimi Herczeg Lindau vsát, és apátságot, 2 1/2 mfdel, 9000 jobbággyal, 's 46000 f. jövedelemmel.

Breznóbánya, Briesen, Breznó, Sz. k. bánya vs Zólyom Várm. Beszterczebányától 4 óra Valaszkához közel, az országuton, Garan vizénél, sík helyen 1380-dikban felszabadítatott, 1388 kőfalakkal körülvétetett, mellyeknek 5 kapuji vannak. 1655.

Digitized by Google

Sz. királyi vssá lett. Hajdan jó bányáji voltanak. Tulajdon tanácsa, plébánjája, grammatikai Iskoláji, mellyeket T. T. Piaristák tanítanak, lakosi részint mesteremberek, részint mind földmiveléssel, mind juhtartással gazdáskodók. Nevezetes sajtjok, és turójok messze földre elhordatik. Vannak 1292 kat. 2078 luth. lak.

Breznói, hegyek Zólyom Várm. észak felé, Garan vize e' hegyek között szakad Zólyom Várm.be. Sok fákkal, mellyekkel a' Zólyomi bányákban élnek.

Breznyik, fó, Sáros Várm. ered Breznyik hegyekben, hosszú rétnél elfutván Bartfán alól Topoly vizével egyesül.

Brezó, Brezow, falu Gömör Vármegyével egyesült kis-Hont Várm. melly közönségesen Rima-Brezónak neveztetik, Rima mellett, 1 Luth. templ., savanyúvizzel, Malvieux Úrhoz tartozandó olvasztó kemenczével, vashámorokkal, és 1 üveghutával. Az ide való erdőségben találtatik topázkő, és gyakran 50-60- fontnyi kristály is. Ezen hely a' sok fazék, tégla, kályha és más cserépedények miatt, mellyek itten agyagból készítetnek, esmétetes F. U. B. Luzsinszky. Lak. Tótok, evang. többnyire.

Brezó, Cseh Brezó nagy, tót falu, Nógrád Várm., kis-Hont Várm. határa mellett Losoncztól 2 mfd. Berzencze mellett. Ezen helynek nagy erdősége vagyon, 's azért sok, bodnárok, és kerékjártók lakják, kik portékájikat Pestre, és más hová általszállítják. A' csekély föld mivelésén kivül itten sok szarvas marha, disznó, és juh tartatik. Vagyon 1 luth. templ. is F. U. Szent Iványi uraság.

Brezowa, egy tót, 's népes vska, Nyitra Várm. a' fejér hegyeken alól Vágújhelytől 2 1/2 mfd. Lak. a' kicsiny határja miatt, kézimesterségekből élnek, kiváltképen sok timárok, vargák lakoznak itten. Azonkivül szarvas marhával kereskednek, sok pálinkát főznek, és eladnak. 1 kath. 's 1 luth. templ. G. Erdődihez tartozik.

Brezowicza, tót falu, Árva Vármegyéb. felső járásban, Trsztena mvshoz 1 óra F. U. a' k. kamara, Árva urodalmához tartozik, 624 kath. l. a' kik barom, és juhtartásból élnek 's sok sindelyt, és deszkát készítenek. Nagy erdősége vagyon.

Brezschan, Uradalom Cseh orsz.ban Prágai Érseké, aranyt termő hegyekkel.

Briançon, Brigantio, megerősítetett vs, 3000 l. Fr. orsz. felső Alpesek oszt. egy vad hegytájban, vannak fabrikáji, és kereskedése. Itten találtatik Briançoneri kréta. Ezen vs mellett Dure és Ance öszvejönnek, és onnét Durance név alatt folynak.

Brianconnais, tart. felső Dauphinében, melly egy részét, a' tengeri Alpeseknek foglalja magában, Piemonti, Mauriennei, és Ambruni birtokok közt fekszik, 's 7 völgyre osztatik fel. Most Fr. orsz felső Alpesek osztályának része.

Briancosnet, Brianzonia Arx, helys. magas, meghághatatlan kösziklán épült erősség Iser vizénél, Tarantaise

Digitized by Google

tart.ban, Sabaudiában Montiershez 1 mfd.

Briansk, Brjänsk (53° 20′ É. Sz.) kerületbeli vs, Orosz Orel Helyt. Desna, és Oboiowa mellett, 1 föld sánczczal körül vagyon véve, 570 h. 16 templ., 1 klastrommal, 1 Seminárriummal, és mintegy 4000 l. Vagyon ágyúöntő műhelye, vashámora; kereskedik kenderrel, lennel, mézzel, viaszszal, kerületében 4 vashámor, 2 üveghuta és hazabéli posztófabr. vagyon. Nowa Petscherskoe klastromnál hires vásar tartatik.

Brianza, hegység, Olasz orsz. ban a' Comi tó mellett.

Briare, Bribodorum, kis vs, Loire mellett Fr. orsz. Loiret oszt. 255 h. és 1650 l. Ezen vson alól, Loirenél, kezdődik a' 12 mfdre hosszú mesterséges folyó, melly Montargis mellett megyen, és többször Loing fóba, utoljára pedig Seinébe szakad. Ez Canal de Briarénak neveztetik.

Briateste, vs Fr. orsz. Tarn oszt. 138 h.

Bribir, falu magyar Littoralében, Vinodoli kamarális urodalomban, 460 h. 2720 l. Modruschi Káptalannal és szölő míveléssel; Novitól 1/2 óra.

Bricherasco, vs Piemontban Sardin. kir. bir. 2790 l.

Brickfield, falu új Hollandiában Neusüdwales szigetén, több tégla égetővel, fazékasműhelyekkel, és fayence fabr.

Bridge-End, falu, déli Skócziai Kirkendbright-Stewartryban, fapapucs fabrikával.

Bridgenorth, vs Angol orsz. Schrop Grófs.ban, Severnnél, mellytől 2 részre hasíttatik, derék épületekkel, és 1 egész. Angol orsz.ban legnagyobb útszával. Vannak itten harisnya, és fegyver fabrikák.

Bridgetown, (13° 3′ É. Sz. 62° 2′ 40″ K. H.) Nyúgoti India Barbados szigetének fővsa, annak dél-nyugoti végén így neveztetik egy hídtól, melly szomszédjában lévő öblön által vezet. Itten lakik az Angol hadiseregnek Comendánsa, és a' Helytartó. Ezen vsnak híres kikötője, és hajóépitőhelye vagyon. Nagy kereskedéssel, kiváltképen pedig itten történt a' legnagyobb nyúgoti Indiai rabszolgavásár. Most a' hajdani szépségét nagyobb részén elvesztette mert tisztátalan, és izetlen faházakból áll. Az ő északi részén levő országút, melly kokuszdiófával be vagyon ültetve, kellemetes sétáló helyekkel kedveskedik.

Bridgewater, vs Angol orsz. Sommeret Grófs.ban, 3000 l. Parret fónak torkolatjánál, kikötőhellyel; egy néhány mértföldre a' Bristoli csátornától. Nevezetes kereskedése vagyon Bristol, Wales, és Cornwall városokkal, 's cseréje Irlandiával, és Norvegiával; sajtot, 's más földterméseket hordki. Téglaégetőkkel, olvasztóhelyekkel, és sárgarézműhelyekkel.

Bridgewater, vs, északi Amerikában Massachusetts szabad státusában 5000 l. vas, vászon, és gyapjú fabr.

Bridgewater, vs, északi Amerikáb. New Yorki szabad Statush. 2700 l. gyapjú vásárokat tart.

Bridgewater, vs északi Amerikának. New Jersey szabad Status-

Digitized by Google

Státusában 2600 l. nagy bányászattal.

Bridgewateri csatorna, Angliában, melly a' Trent vizéből Merseybe vezet, 's a' Trent folyótSavernnel egyesíti. Ezen csatornát a' Parlament' engedelmével 1759-benBridgewateriFerenczHerczeg állítá fel, azon okból, mivel a' szén, 's a' négyszegü kövek' eladására, az Irvelen 's Merseyen való hajójárás alkalmatlan volt. Ezen csatorna Worsley-Milnél kezdödik, 's harmadfél órajárásnyira nagyobb részint a' föld alatt, és az Irvel felett egy hajlatt hid által terjed. Azon hegyeken keresztül, a' mellyek alatt ezen csatorna vonatik lyukak vagynak áltvágva, részint a' világosság behatása, részint a' levegöforgás elömozdíttására. A' csónakok mellyeket egy magános ember igazgat, 120—160 mászát is elbirnak.

Bridlington. l. Burlington.

Bridport, kis vs Dorset nevü Angol Grófs.ban, egy kikötöhellyel, a' Bril torkolatja mellett. (40° 45′ K. H. és 50° 40′ É. Sz.) A' kikötöhelye tele vagyon homokkal, 's majd nem haszonvehetetlen. Az említett helyet 4000 lak. lakják, kik külömbféle kézimivbéli munkákat,u.m.vitorla vásznat, kötelet 's hálókat készitenek. Itt igen szép kender terem.

Brie, tart. Fr. orsz. Champagne és Seine, 's Marne vizei közt, részint Isle de Francehoz: Brie francois, részint Champagnehoz: Brie champenoise számláltatik, amaz Marne, emez pedig Seine és Oise oszt.hoz tartozik.

Brie, máskép Braye; Comte Robert, vagy Brie sur Hieres, (48° 41′ É. Sz. 20° 16′ K. H.) vs Fran. orsz. Seine és Marne oszt.ban 385 h. és 2570. l.

Briec, vs Fr. orsz. Finisterre oszt. 4060 l.

Brieg, Herczs. alsó Szilésiában, az Odera vize keresztül foly rajta, 's az Oelsi, Breslaui,Schweidniczi,Münsterbegi, Neissi, 's Oppelni Herczegségektöl körülvan véve. 6 vsokát 2 mvsokat nagyságára nézve 42 □ mfdeket 's 5 kerületekben 119,297 l. foglal magában, bövelkedik gabonával, 's téres erdöségel, 6 vidékekre van felosztva, mellyek a' királyi fö kormányozás' és a' Breslauban lévö hadi, 's a' kamarai jövedelmekre ügyelö tanács' gondviselése alatt vagynak.

Brieg, Brega, ezen nevezetü Herczs.nek 's ker.nek fövsa, melly jól épitett, népes, az Odera vize mellett fekszik, 8500 l. és 639 h. Az Odera vizén egy hosszu erös fahid nyul el; a' vs 4 külsö vsokkal van körül véve. Vagyon Gymnasiuma könyvtárral együtt, leányoskolája és jól elrendelt fenyiték 's bolondok' háza, tovább karton,pamut, gyolcs, gomb, posztó, csipke harisnya fabr., és viasz fejéritö helye; a' vs kereskedést is üz. 1741-ben Poroszok kezе alá jutott, 's azután nagyon megerösittetett. A' felsö Szileziára ügyelö kormányszék 1756-tól fogva ide tétetett által.

Briel, (51°-54′ 15″ É. Sz. 21° 49′ 35″ K. H.) vs Fr. orsz. Maas torkolatjai oszt.ban, a' Voorne sziget' északi részén, nem távol a' Maas

Digitized by Google

torkolatjától egy alkalmatos kikötővel, 942 h. és 3170 l. kik többnyire halászok, vagy hajósok, kik is a' tengerről érkező hajókat a' Maas vizén felvezetik. Ezen vs vala az első, melly 1572 Lumay Gróf vezérlése alatt a' Meergeusokat meglepte, 's a' szabadság zászlója legelőször is az ő tornyaikról lobogott.

Briel, Bruhl, falu Mödling mellett az Ens vize alatt lévő Austriában, igen gyönyörü környéken, hol is a' Bécsieknek több házaik állanak.

Brienne le Chateau, kis vs egy kastéllyal Aube vize mellett, Fr. orsz. Aube nevü oszt. 285 h. 3190 lak. kik szölő miveléssel foglalatoskodnak.

Brienz, szép helys. Helvetziában Bern kant.ban, egy hasonló nevü tó mellett, nem távol az Aar eredetétől.

Brienz' tava, Helvetzia' Berni kantonjában 3 óra járásnyi hosszú, hallal bövelkedik, 's a' keresztül folyó Aar vize által a' Thuni tóval összeköttetik.

Brienza, vs Nápoly orsz. az innensö Herczs.ben 4350 l.

Bries, l. Breznóbánya.

Briesau, vs Morvában az Olomutzi ker., tartozik az Olomutzi Érsek Zwittaui urodalmához, 108 h. 730 lak. és postaúttal.

Briesche, falu alsó Sziléziában, Trebnitzi ker, egy vashámorral.

Briesen, Friedeck, lengy. Wambrisna, vs Varsói volt Hercz. melly ezelött a' Szász Kir. hoz tartozott, most pedig az Orosz Császár hatalma alatt van 100 h. és 800 l.

Brieskowi tó, közép Brandenburgban a' Belusi ker. az Odera vize keresztül folya, 's a' hajókázást Fridrik Wilhelm' mesterséges fójában elölmozdítja.

Briey, kis vs 1500 lak. 's egy B kastéllyal. Francz. orsz. Mosel oszt.ban.

riezen, Wriezen, vs, 420 h. és 3900 l. közép Brandenburgban az Odera, és a' pállott v. tunya tó mellett, ez Odera kifolyásiból ered, 's a' vs körül megint Oderába foly, a' csónakokon meglehet hajókázni. E' vs bir érczfabrikával, posztó, materia, rása és harisnya szövő műhelyekkel, 's hallal kereskedik.

Briezen, vs 572 h. és 3320 lak. közép Brandenburgb., Nieplitz vize mellett a' Zauchiker.ben. Ezen vs tulajdonképen Treuenbriezen, az az hív Briezennek hívatik azon hívségért, mellyel 8. Római Lajos Markgrófhoz azon csaló ellen viseltetett, ki magát Waldemar Markgrófnak adta ki. Itt sok posztófabr. vagynak.

Brig, v. Brüg, mvs Wallisi kant. Helvétziában Saltana vize mellett, esméretes ferdövel.

Briga, vs Fr. orsz. tengeri alpesek' oszt.ban 2900 lak.

Brigantes, Britannia' hajdani lakosi, eggyik tengertől a' másikig terjedtek ki, fö vsok volt Eboracum, (York) Luguvallum, (Carlile) 's a't.

Brigantii, a' Brigantinus tó, (Bodensee) melléki lakosok, a' hegyes környékekben Ravensburg, Schuszenried, és Pfullendorfig terjedtek, fö vsok volt Brigantium, Bregenz.

Brigantinus lacus, l. Boden tó.

Brigantium Flavium, vs Hispaniában a' tengernél, mai Corunna kikötö. Brigantium Vindeliciae, mai Bre-

Digitized by Google

genz. Brigantium, Brigantio, Segusianusok földén, a' Paduson túl Italiában, mai Briançon.

Brige, Brigach, kis fó, melly Sommerauban a' Würtemborgi királyságban ered, és Donaschingennél Dunába ömöl.

Brighton, Brighthelmstone, vs 8000 l. Sussex nevü Angol Grófs.ban, egy öböl mellett, szép kis környéken; ferdöjit sokan meglátogatják. Lakosi skomber 's hering halászatot üznek. Békeség idején ez és Dippe között postahajók váltják fel egymást. Ezen hely nem régen a' Walesi Herczegtől szépen felékesítetett.

Brightstow, l. Bristol.

Brignouil, vs Fr. orsz. Charente oszt. 615 h. és 2060 l.

Brignoles, v. Brigoles, (43° 24' É. Sz. 23° 50' K. H.) jókora nyilt 's kereskedő vs Fr. orsz. Var oszt. 9000 lak. kal, gyönyörü környéken, hegyek között Caranne mellett. Ezen tájékon jó szilva terem, mellyet Brignon vagy Perdrigonnak neveznek.

Brihuega, helys. Toledo tart. Spanyol orsz. Tajuna folyó mellett posztófabr.

Brihuega, kis vs egy régi kastéllyal új Castiliában Tajuna fó mellett, híres azon erős kereskedésről, mellyet posztóval 's gyapjúval üz.

Brileszos m. hegy Attikában délre.

Brilon, (51° 23' 5'' É. Sz.) kis vs Westfáliában az ugy nevezett Sauerlandban, Mönne fó mellett, 394 h. 2470 lak. egy betegek' házával. Szomszédságában ón és galmey bányák is találtatnak.

Brimstonehill, l. Kitts.

Brindisi, hajdan Brundusium, régi híres tengeri vs Nápoly orsz. Terra di Otranto nevü tart. 6000, (valaha 60000) lak. az Adriai tenger mellett, Leccétől 4 mfd északra. Régi fénnyétől nagyon megfosztatott, most rosszúl épült, de még is lakhelye egy Érseknek: a' jó megerősített 's bezárt kikötő valaha igen derék volt, de miolta a' Tarenti Herczeg 15 században ennek torkolatjában egynehány hajókat elmérittetett a' végből, hogy az ellenség' béjárását megátolja, nem csak homokkal elboríttatott, 's minden hajó elfogadására a' alkalmatlanná tétetett, hanem büdös pocsolyává is vált, mellynek pestises kigözölgése, a' levegöt egészen elmérgesíti. Ezek az okai ezen vár romlásának. A' körüllévő környék több olajfákból álló erdökkel díszeskedik.

Brinklow, helys. Warwick nevü Angol Grófs.ban, mellynél az Oxfordi csatorna egy vízárkolás felett 368 láb hosszaságra megy.

Brinnitz, fó Szileziában, melly Schürgastnál az Oderába ömöl.

Brinon, vs Fr. orsz. Yonne nevü oszt. 249 h. és 2370 l.

Brioni, Bullariae insulae, három Olasz orsz.hoz tartozó sziget, az Adriai tengeren Istria keleti partján. Ezeknek legnagyobbika különösen Brioninak hivatik, a' többi kettő pedig Cosedának, S. Girolamonak neveztetik. Ezen szigetekben szép márványbányák találtatnak.

Brioude, Brivas, (45° 14' É. Sz. 22° K. H.) meglehetös kereskedő vs, 's kerület' fő helye Fr. orsz. felső Loire oszt.ban 5400 lak. Allier vi-

Digitized by Google

ze mellett, mellyen itt egy régi római hid van.

Briquebec, vs Fr. orsz. Calaisi tengerzug oszt. 647 h. és 5000 l.

Briqueras, híres mvs Pedemontiumban, Pigneroltól 6 mtfd.

Brisach, l. Breisach.

Brisago, mvs Majlandi tart. a' Lago maggiorenél, most Austriai.

Brisau, Brüsau, kis vs Morvában Brünni ker. Zwitta mellett, pléb. val, postával, 108 h. és 729 l.

Brisgau, l. Breisgau.

Brisich, Brisacenus vicus, helys. Rajna mellett, Fr. orsz. Ruhr nevű volt oszt.

Brisighella, kis vs Lomb. Vel. kir. a' volt Rubicone oszt., a' hol is selyemmel erős kereskedés üzetik.

Brissac, kis vs Fr. orsz. Maynne és Loire oszt. Aubance fó mellett 169 ház. és kastéllyal.

Brissau, Brzesowa, mvs Ólomuczi ker. Morva orsz. ban 85 h.

Bristol, Brightstow, (51° 29′ É. Sz. 15° 5′ K. H.) vs Somerset nevű Angol Grófs. ban, Avon és Frome vizeknek öszvefolyásoknál felette gyönyörű helyen, hajdan London után első kereskedő vs, egy derék kikötővel. Eddig csak a' tenger' kiáradása alkalmával lehetett a' hajóknak partokhoz jutni, de 1804-ben kezdettek egy csatornát hasítni, melly az Avon folyását megváltoztassa. E' vs nagy, hanem nagyobb részint régi és ronda, és a' fábrikáknak nagy száma miatt egy örökös gőzbe merült. Számlál 10896 h. 82000 lak. 18 nagy templ. 5 kápolnát, 22 külömbféle felekezetek kápolnájit, egy könyvtárt 17000 kötetekkel, de csak egy oskolát két Tanítóval, több szegényekre ügyelő intézeteket, egy kis játékszínt, 's ezen kívül semmi más mulató helyet. A' Bristoliak birnak 300 kereskedő hajót, 's majd csak nem egyedül a' kereskedést is Deli-Wales minden productumaival. Ezen vs kereskedik nyug. Indiával, Amerikával, közép és éjszaki tengerek' partjaival. Vidékében sok köszén találtatik, melly a' lakosok' szorgalmát böven megjutalmazza. Szállítanak nádmézet, sárga rezet, üveget, pipákat, festékeket, gáliczkövet, választóvizet, szappanyt, bört, 's pamutot. A' bádog portékákot, külömbféle matériákot, kalapokat, hajókat, árboczfákat, sert 's t. ef.

Bristol, Grófság éjszaki Amerikában Rhode Island nevű Szabad Státusában, Narroggansetbay mellett, 3500 lak. és hasonló nevű vssal Bristoli öböl mellett, melly 1400 lak. számlál, 's keresdést üz.

Bristol, Grófság Északi Amerikai Massachusetts nevű Szabad Státusban, 27 □ mfdön, 32.000 lak. számlál. Taunton' vize keresztül folyja, nagyobb részint róna, bövelkedik fával és legelőkkel, Főhelye Taunton.

Bristol, helys. Északi Amerikai Pensilvania nevű szabad Státusban, Delavare mellett, 50 ház. 's aczélos vízzel.

Bristol, v. *Sz. György' csatornája*, a' Hiberniai tenger nek egy része az Angol partoknál, hol Saverne folyója ugyan abba szakad.

Bristolbay, l. Kamischetzkaja.

Bristolboy, l. Bristol.

Britannia, ó brit., az az, tar-

Digitized by Google

ka, festékü lakositól vette nevét, Europai szigetek közt legnagyobb; részint tenger torkolatokkal, részint a' szelés Oceánnal keríttetik bé. Délre Gallia, Keletre Germania, és Dániának fele, nyugotra a' tenger és Hibernia, északra az Ordi szigetek közt fekszik. A' Rómaiak déli részét Sabrona, és Anfona vizekig meghódoltatván, Római, és Barbarus részre (Britannia, Romana, et Barbara) oszták; az ő felöket Tina vize kezdetétől fogva, Ituna torkolatjáig erős sánccal és fő fallal kerítették bé, a' szabad lakosoknak bérohanása ellen. A' Római hatalomnak kiterjedésével, a' Római rész több tart.ra oszolt, és több erőségeket nyert. A' Római Britannia fő lakosi voltak a' Cantiusok, Regnusok, Belgák, Atrebatiak, Brigantiak, 's a' t. lásd öket külön külön. A' Barbara Brit. föképpen Scotiából állott, szabad lakosi voltak a' Caledoniusok, Pictusok, 's a' t.

Britannia, l. Nagy Britannia és Új Britannia.

Britannia, új, tart. Északi Amerikában; északról a' Hudsonbay és Tengerzúg által választatik el az észak sarki földektől, keletre északi tenger, délre Canada és Sz. Lörinczi öböl, nyugotra esméretlen tájok által kerítetik. Azon rész, melly Hudszonbayhoz keletre fekszik, Lábrador, és Esquimauxi tart.nak is nevezetik. Anglia oraz.hoz tartozik; igen hideg, de a' vadnépekkel bör keresdés miatt, jeles tartomány.

Britanniai tenger, Britanniai csatorna, (la manche) tengerág, melly az északi tengerből a' Calaisi tengerzúgon, Anglia déli részén keresztül nyomúl, Angol és Fr. orsz. közt elvonódik, és azután az Atlanti tengerbe megy.

Britioga, kis sziget Portugalliai, S. Vincent nevü Capitaniának partjain Brasiliában. Ezen szigetben van egy erőség, melly a' Szent Vincze révét védli.

Britz, nem. vs, közép Brandenburgnak Teltow nevü ker., jó mezeigazdasághoz tartozó intézetekkel és rendelésekkel.

Briula, Püspöki vs Lydiában, kis Asia Menander vizén innen.

Brivates, vs Galliában, Osismiusok földén, mai Brest.

Brives, Briv-la-Gaillarde, Brive sur la Correze, vs Fr. orsz., Corerze oszt. egy szigetben, borral 's gesztenyével bövelkedő környéken, 5.760 lak. réz-üst, viaszgyertya, selyem, és pamut portéka fabrikákkal.

Briviesca, nemes helys. Spanyol Orsz. Burgos tart. az Ocának Ebrosba szakadásánál, 2.500 l. és gyümölcsfákkal.

Brivio, vs Lomb. Vel. Kir., a' volt Olona oszt. Adda mellett.

Brix, vs Fran. orsz. Calaisi tengerzúg oszt. 390 ház. és 2.600 lak.

Brixellum, Római szállítmány Boiusok földén, Paduson innenső Galliában. Itt ölé meg magát a' Bedriacumnál megveretett Othó Cs. mai Brello.

Brixen, Brixinensis Epp. ezelőtt Püspökség, azután Her.ség Inn ker. Tyrolisban, a' tulajdonképen úgy nevezett Tyrolis Trienti Püs-

Digitized by Google

pökség, Velenczei birtok, és Szalczburgi Her.ség között, 1803 valami 17 □ mfd. 26.000 Jobbággyal, és mintegy 60.000 frank jövedelemmel Salczburghoz kapcsoltatott, 1806 pedig Bajor országhoz, most megint Austria alá került. Fővsa

Brixen, Brixinum, (46° 40′ É. Sz. 39° 17′ K. H.) vs Tyrolnak, Inn kerületében, Brenner Hegye mellett, a' hol Rienz, és Eisak öszve folynak, 4000 lak. kal. Helye egy Püspökségnek, egy Pap nevelő intézetnek, Deák oskolának, tartományi törvényszéknek, és adószedő tisztségnek. Vidékein igen jó bor terem.

Brixenstadt, Prichsenstadt, vs, Bajor orsz. Rezat ker., 970 lak. kal.

Brixentes, Vindeliciában, Atagis vizénél lakott nemzetség, fővárosok volt Sabio, Brixen.

Brixia, l. Brescia, a' Caenomanusok' földén.

Brixieck, kis falú az Inn' völgyében; Tyrol' Inn ker., hasonló nevű vs mellett az Inn vizénél. Itt egyébkor egy fő olvasztó hutai tisztség volt, mellyhez egy fő hutá' gondviselő, egy huta tisztségi Cassiér, ki egyszersmind élésre ügyelő tiszt volt, egy hutai iró, egy fő próbáló, egy ezüst égető, és egy ellen próbáló tartoztak.

Broach, Baroche, Barutsch, (21° 38′ É. Sz. 73° 43′ 24″ K. H. Greenwichtól), kereskedő vs és nevezetes erősség, keleti India' Guzurate nevü tart. Nerbudda mellett, melly egy révvel, pamut, és akhát fabrikával bir. csak 1803-ban került Angol kézbe, a' Marattákkal kötött békeség által.

Broad, tó Hibernia' Ulster tart., mellyen 4 szigetek vannak.

Brocalo, Brocalium regnum, kis orsz. Nigricziában, Afrikában, Niger vize torkolatjánál.

Brochti Craig, vs közép Scotziában, híres halászatról nevezetes.

Brock, vár, Varsói volt Hercz. Plock oszt., előbb a' Szász most pedig a' Lengyel Kir. alatt.

Brocken, l. Blocksberg.

Brockhagen, plébániás falú a' volt Westfáliai Királys. Versmold ker.

Brockhausen, l. Bruckhausen.

Brockhausen, Helys. a' Bergi Nagy Herczegs. Ruhr oszt., Unna mellett, azon bő jövedelmü Königsborni só aknával.

Broczka, Brodtzka, tót falú Nyitra Várm. Morva vize mellett, Holicstól 2 1/2 óra. F. U. a' F. Császár', Sassini Uradalomhoz tartozó, lakosai kat. Nevezetes az itt lévő harminczad a' Morvai, 's Austriai kereskedőkre nézve; tulajdon pléb. és áltjárással.

Brod, Brood, vár és mvs, (É. Sz. 45° 10′ 50″ K. H. 35° 42° 25″) Slavoniában a' katonai vidékenPodvintól 3/4 óra, mellytől neveztetik a' Brodi regement, és ker. 600 ház. 2 kat. és óhitü plébán. Contumátz-házzal és só hivatallal. Száva vize által választatik el a' török Brodtól.

Brod, (magyar országi) köfallal, és kertekkel körül vett vs Morvában, Hradischi ker., Olschava mellett, egy dombon plébániával, szép plébánia templ.mal,

Digitized by Google

zsidó községgel, Dominicanus klastrommal uraság palotával, sóházzal, 480 ház. és 2.990 lak.

Brod, l. Deutsch Brod.

Brodera, (22° 15′ 30″ É. Sz. 90° 53′ K. H.) szép, nagy, népes, és kettöztetett fallal körülvett vs, egy óra járásnyinál nagyobb kiterjedésü a' Nyugoti Moratták tart. Kel. Indiában azon országut mellett, melly Surateből Udsenbe vezet. Lakja a' Guzurati Fejedelemnek (Rajah); bir híres kartonfabr.; pamuttal és Indigóval derék kereskedést üz.

Brodersdorf, Pleb. falú, Austriában Ens alatt, a' Bécsi Erdő alatt lévő fertályban, Lajtán innen a' Sopronyi út mellett, egy malommal.

Brodich, l. Arran.

Brodnitza, fó Ny. Porosz orsz. melly Miskie-Brodno tavából ered, 's Straszburgnál két ágok által Drewenzbe szakad.

Brody, Sz. kir. kereskedő vs Gallicziában a' Zlotowikerül. Lakosinak száma 21. 000 felül megy, kik között 16.000 Zsidók. Bir egy megerősíttetett várral, 3 Görög és deák templommal, Zsidó zsinattal, Apácza klastr., mellyben Leány Oskola tartatik, 's Postával; ánissal, száraz gyümölccsel, viasszal, lovakkal, bőrökkel, 's ezekből készitett portékával derék kereskedést üz, főképpen Orosz és Török orsz.ban. Az ide való vásárokat sokan meglátogatják. Jan. 1801-ben 650 háza égett el.

Brodziek, kis vs Orosz Bir. Minsk nevü Helyt., Berezina fó mellett. Egy más hasonló nevü vska vagyon a' Varsói, volt Hercz.

Broek im Waterlande, falú Északi Hollan., a' volt Zuidtó oszt. 750 lak. Ez minden Utazóknak, mint a' Hollandiai tisztaságnak példája úgy mutattatik, de a' melly itt minden kicsinységre kiterjed úgy annyira, hogy az útazóknak, ezen szépen kirakott, 's mindég tiszta falún keresztül még a' járás sem engedtetik meg.

Broich, Broeck, Bruch, Urodalom Bergi N. Her.séghen Ruhr mellett, hol ezelött Falkenstein Grófok laktak. Ez Bergi kölcsönözött jószág. Egy hegy alatt fekszik a' falú, 's ellenbe által a' Roeren túl Mühlheim.

Brojo, l. Broye.

Broitzhia, vs Guzurate orsz. Nagy Mogul birodal.ban, nagy, hegy tetön épült erösséggel, és jó kereskedéssel.

Brok, kis vs Bug vizénél Masani vajdaságban, Orosz nagy Lengyel orsz.ban.

Bromberg, azelőtt osztály, a' volt Varsói Herczegb., a' Poseni oszt. 159 1/2 □ mfdön 214.000 lakosokkal; mellynek főhelye

Bromberg, Lengy. Bydgocz, vs Brach mellett, a' Netzicsatorna kerdetinél, 554 ház. 4.740 lak., egy Gymnasiummal, 3 Ispitállyal, meglehetös nádméz főzéssel, posztó és matéria kézimível, timár műhelyekkel, meglehetős hajókázással és kereskedéssel, mellyet gábonával, bőrrel, 's gyapjúval üz.

Brombergi csatorna, másképp Netz-csatorna mesterséges fó, a' Poseni Herczegb., melly nevét Bromberg vstól vette. Brach és Netze hajókázható fókat, 's így Wisztula,

Digitized by Google

Odera, Spree, Havel, és Elbe vizeit is öszve köti, 4 mfd hosszú, 28 lábnyi széles, 3 1/2 mély, 11 zsilippel, és 4 egész 600 mázsáig terhelt csónakokot elbír. Fenntartása esztendőnként 4000 tallérba kerül. A' Tilsiti békeség ólta minden vámfizetés nélkül szabad rajta hajókázni.

Brome, kis mvs Lüneburgi Her.ben, Ohre vizénél, Ősi várral, és Uradalommal.

Bromiskos, helys. Macedoniában, Axioson túl a' Strimoni öbölnél.

Brömsebroo, helység Svéczia Smäland tart., a' tenger mellett, hol is 1648 Dánia és Svéczia között békeség köttetett.

Bromsgrove, mvs Salwary vizénél, Worcestershire tart. Angliában, postó művel.

Bronchorst, hajdan vs és Grófság Yssel vizének jobb partján, Zütpheni ker. Geldriában, Egyes. Belgiomban, Uraságí lakhely, és Grófi kastély.

Brondru, l. Bruntrut.

Broni, vs Liguriában, a' volt Gennai oszt. 2,900 lak.

Bronnizy, (45° 20' É. Sz.) ker. vs, Orosz birodal. Moskva Helyt., a' Moskva fó mellett, 260 ház. 1.540 lak. egy ménessel, 's gyolcs festő műhelyekkel.

Brontrut, Pruntrut, Brundrusia, a' Basileai Püspök lakhelye és kastélya Hallen vizénél, Sundgau határán, Jesuiták hajdani Collegiumával.

Broomsgrowe, helys. Worcester nevű, Angol Grófságb., Salwary mellett, posztó és kötélcsinálással, vas fabr., mellyekben többnyire varró tők, és halászó horgók készülnek.

Broosz, Brostadt, Szász vs, (45° 49' 46'' É. Sz.) kis szabad mvs Erdélyben, a' Szász városi Székben Maros vize mellett, lakosi részint Magyarok, részint Szászok, részint pedig Oláhok. Bír egy reform., plébániával, és Gymnasiummal, egy kat., evang., és egyesült Görög templ., póstával, harminczaddal, 's lakosi közt sok mesterembert számlál. Itt igen jó dinnye 's dió terem.

Brooszi Szék, Szászvsi Szék Erdélyben, északról Maros, keletről a' Szász Sebesi székkel, délről a' Hatzegeri völgyel, nyugotról Hunyad Várm. határos, 1 mvst, és 14 falút foglal magában, kiterjedése 53/4 négyszegű mfd; bővelkedik gabonával, borral, és dinnyével.

Brosehan, Brosani, mvs Leutmericzi ker., Cseh orsz. H. Lotkoviczé.

Brosely, helys. Shrop Angol Grófságb, Colebrookdálban, szénégetéssel, vasművekkel, 's pipafabrikákk. gazdagodik.

Brossasco, vs Piemontban, Sardin Kir. bir. 2.350 lak.

Broszdorf, Brabantice, falú, Austriai Szileziában, a' Tropaui Herczegs., tartozik a' Männichi Larisch Grófhoz, katholikus fárával és oskolával, Uraságí palotával, 2 majorral, 2 malommal, 1 serfözőházzal, általjában 141 ház. és 900 német lak.

Brotterode, nagy falú és főhelye a' hason nevú kant. az Eschwegi ker. Westfáliai volt Kir. 1.236 lak. 5 őrlő, és 1 olajütő malommal, 1 czinhámorral, és egy tobák fabr.; kereskedik Schmalkaldi portékával.

Digitized by Google

Brötz, Lengy. Brogca, vs, Varsói volt Posen oszt. 160 ház. és 980 lak., kik között sokan posztósok.

Brou, l. S. Romain de Brou.

Brouage, Jaqueville, Broagium, kis megerősittetett vs Santongei ker.ben, tenger partján, Garon és Charente vizek torkolatjánál jó kikötőhellyel, sófőzéssel.

Brouay, vs, a' Calaisi tengerzúg oszt., Francz. orsz., a' Biele fó mellett, nem távol Bethunetól.

Broug, Brouage, (45° 52′ 3″ É. Sz. 16° 36′ K.H.) 146 házokból álló megerősített vs Fran. orsz. alsó Charente nevü oszt., egy sós ingovánnyal körül van véve, mellyből sok só főzetik.

Brouwertshaven, vs, Schouven szigetében. Egy. Belg. orsz. Schelde torkolatjainál fekvő részében, Grevelingen vize mellett, 690 lak., kik nagyobb részint halászok, és egynehány ostreás kutakkal.

Browers, tengerzug a' Magellani tengeren Déli Amerikában. Le maire nevü tengerszorúlatnak déli részén.

Brownswille, vs Északi Amerikában, Pensylvania SzabadStatusbanMonongahella mellett, 100 ház. és 600 lak. kereskedést űz.

Broyca, l. Brötz.

Broyce, l. Bräcz.

Broye, Broje, fó Helvétziában Freyburgi kant., melly Waadlandban ered, ezen kanton nyugoti határain végig foly, azután a' Murteni tóba lép, 's ebből megint a' Neufchateli tóba szakad.

Brozas, vs Spanyol orsz. Estremadura tartományában 4.400 lak.

Brseszina, vs, a' volt Varsói Herczegs., Pilica folyó mellett.

Bruca, kis vs Siciliában, Val di notoban egy révvel, déli partján a' Cataneai öbölnek.

Bruch, nagy darab föld a' Halberstadti Herczegs., a' volt Westfáliai Királys., melly észak nyugott felé Hernburgtól Ascherslebenig, és azután Bode hosszában a' Magdeburgi Herczegs. egy részén keresztül egész Bernburg felé az Anhalti Herczs.ig kiterjed, és szélességére nézve is a' Wolfenbütteli Herczegségbe megy. Minekutána nagy és kicsiny árkokkal keresztül vágatott, és a' víz Bodeba vezettetett volna, ezen föld rész gyönyörű rétekké 's legelőkké változott, és méltán a' Herczegség' szénás tárházának neveztethetik, csak három gát megy rajta keresztül, mellyek Hessen, Kiwitzi, és új gátnak nevezetnek.

Bruch, l. Broich.

Bruchhausen, hajdan Grófság Westfáliában Weser mellett Bremai Uradalom felé, a' Braunschweig-Lüneburgi választóFejedelemhez tartozó, áll ezen két várokból, hivatalokból, és helységekből, ó és új Bruchhausenből, mellyek csak egy mtfdnyire vagynak egymástól, és most a' Hoyai Grófsághoz Westfaliában a' volt Alleri oszt.hoz számláltatnak.

Bruchsal, Herczs. a' Badeni-Pfalcz Grófs.ban Rajna mellett melly Wimpfennel és Münzheimmal 11 1/4 □ mfdet, és 134000 embert foglal magában. Itt van

Bruchsal, (49° 6′ 45″ é. szél, 26° 12′ 20″ kel. hosz.) vs

Digitized by Google

Badeni, Pfintz és Entz ker: Salza mellett, 803 h. és 5900 l. egy derekas palotával és egy kath. Gymnasiummal. Lakja egy Püspöknek és a' kath. Egyházi biztostanácsnak, derék só aknákkal.

Bruck, kicsiny de szépen épitett vs Helvetziában Aargaui kant. azon ut mellett, melly Baselből Zürichbe 's Olasz orsz. vezet és az Aar vize mellett, mellyen itt egy régi fahid van, a' Reusz és Limmat befolyása felett, mintegy 200 h. és 1500 ref. lak. kik nagyobb részint mezei gazdaságot üznek készitetik itten pamut is. Bir egy gazdag Ispitállyal; előbb a' Bernai kan. alatt volt.

Bruck an der Amper, mvs Bajor orsz. Isar ker, szép rétekkel és szántó földekkel diszeskedő téren, Amper mellett valami 930 lak.

Bruk an der Leytha, országfejedelmi vs Austriában az Ens alatt lévő tart.ban 4 mfd Bécstől a' Magyar széleknél, tartozik Harrach Grófhoz; tartomanyi törvényszékkel, kath. párával, főoskolával egy határvámmal, palotával szép kerttel 366. l.

Bruck an der Mur, orszfejed. és ker. vs felső Stajer orsz. Mürtz fónak Murába szakadtánál, 7 mfd Grätztől 170 ház 's egy külső vssal, melly Bécsi külső vsnak neveztetik. Helye a' ker.béli hivataloknak, infulatus Prépostnak, katonai tapláló tárháznak, melly is a' Bécsi kapu előtt van, ker.beli orvosi hivatalnak, fő vámtisztségnek. Találtatik itt még Capucinus klastrom is, Mustra oskola, régi orsz. fejd. kastély már most kaszárnya. Bir két hiddal a' Murán, egyel a' Mürczen ezek mellett egy vashámorral. 1792-ben September 2-kán csak nem egészlen a' lángok áldozatjává lett, de utóbb kicsinyenként hamvaiból *ismét* ujj életre kelt. Mindjárt a' Becsi kapu előtt találtatik sok timsó domb, 's ennek ellenbe által a' Mürt partján sok éretlen Asbest.

Bruck an der Regnitz, mvs Bajor orsz. Rezat ker. Aurach fónak Regnitzbe való szakadtánál egy hiddal az utólsón és 200 l. kik dohányt ültetnek 's készitnek.

Bruckberg, vár Bajor orsz. Rezat ker. A' várban van egy porczellán fabr. melly derék, fejér, 's világos porczellánt nyujt.

Brück, vska a' Burkus orsz. Wittembergi ker. 145 h. és 700 l.

Bruckberg, újonnan épült mulató kastély, kellemetes kerttel Anspachoz 1 1/2 óra.

Brücken, vs Burkus orsz. a' Thüringi ker. Helme mellett 600 l.

Bruckeri, majores et minores, Strabó szerént Lippe vize mellett, laktak az elsők, a' másikak a' Rajnánál. Igen vad nemzet, Velleda hires jövendölőjök volt.

Brucker Kreis, ker. Stiriában, az északi kisebbik része felső Stiriának, északról az Ens alatt a' Bécsi erdő alatt lévő fertállyal, északkeletről az Ens alatt lévő tart. keletről a' Grätzi kerülettel, délről Murával, nyugotról a' Judenburgi kerülettel határos. Legnagyobb hossza 14 1/4 georg. mfd. Egész kiterjedése 73 1/8 □ mfdet foglal magában. Bir sok magás hegyek-

Digitized by Google

kel, mellyekről sok nagy patakok ömlenek le. Folyóji: Mura, Mürz, Ens, Salza, Lissing. Tavai: a' Lasniczi, Leopoldsteini, Seewieseni, és Erlaufi tó. Ásványai: sok márvány, kőszén, torfa, timsó, ón, réz, de főképp vas; több savanyu vizei. Erdei untig, a' rétjei jelesek, de a' földmivelése nem igen a' legjobb, vad és halak neme nélkül nem szükölködik. Számlál 2 vst, 11 mvst, 153 fal. 11831 h. és (az 1807 esztendöbeli számlálás szerént) 69830 l. kiknek nagy része a' bánnyákkal, és ezekhez tartozó dolgokkal foglalatoskodik, mert itt igen sok vas és szénhámorok, kasza, vasserpenyö, fejszék, vas szegmühelyek és dróthuzó mivek találtatnak.

Bruckeren, falu a' Judenburgi ker. felsö Stiriában Ens mellett nem távol töle van egy vashámor.

Brudzewo, vs Warsói volt Hercz. 367 lak.

Brugg, l. Bruck.

Brügge, Bruges 51° 12′ 23″ ész. Sz. 20° 55′ 18″ kel. hosz.) nagy és jeles vs nyugoti Flandria tart. fö vsa, egy. Belgyiom orsz. 34000 l. több mesterséges folyók mellett, mellyek Ostendébe, Nieuportba, Gentbe, és Sluysbe visznek, 's mellyeken, kettötöl egész 300 hordókig megterhelt hajók, a' parttól a' vs révjébajuthatnak, egy téres sikon. Emlékezetre méltó a' nagy piacza, a' magas vártornya, az alkupalotája, és a' régi fötemploma. Találtatnak itt több temp. 's régi klastromok. Festö, kö képfaragó, és épitö oskola, Lyceum, és tengeri útazást tanitó intézet. Készíttetik itten gyolcs, csipke, czérna gyapjumateria, bör, keményitö, kalap szappan, kötött munkák, tebák, 's a't. találtatnak itten még festö's szurok csináló intézetek is. A' kereskedése hires. 1430-ban fundáltatott ezen vsban a' Jó Fülöp által az arany gyapjus rend.

Brüggen, *Brück*, kis vs Fr. orsz. a' volt Ruhr oszt. 1800 l.

Brüggen, Brügge, derék falu egy derék várral Westfáliában az Ockeri oszt., a' Hildesheimi ker. Leine mellett közel a' hét hegyekhez.

Brugieres, l. Bruguire.

Brugneto, Brunniacum, kis vs Apenninus hegyén Verra folyó mellett Piemontban.

Bruguiere, Brugieres vs 334 h. és 3930 l. Agout mellett a' Tarn Fr. oszt.

Bruinsk, l. Buinsk.

Brül, vs Francz. orsz. volt Ruhr oszt. 1880 lak.kal, szép mulatópalotával, melly 1809 az Eckmühli Herczegségre emeltetett, és egy vadkerttel.

Brül, vs a' Mecklenbrgi Herczegs. 126 h.

Brumaputer, l. Burremputer.

Brumby, Pléb. falu a' Calbi kantonban, Magdeburgi ker. Albis oszt. a' volt Westfaliai királys. 1 szabad telekkel, 1 pusztával, és 525 l. a' szomszédságában köbányák is találtatnak.

Brümmeln, vs Egyes. Belgiom orsz. felsö Yssel tart. 2330 lak.

Brumowitz, l. Braunsdorf.

Brumt, Brumat nagy mvs egy palotával a' Sorr folyó mellett, az alsó Rajna Fr. oszt. 2670 l.

Brunoefaga, Braunseifen.

Bründl, falu Horvát orsz. Ogulini regement' kerületé-

Digitized by Google

ben, 234 ház. régi palotával és kath. pléb.

Brändler-Alp. l. Pilátushegye.

Brundusium, Brentesium, mai Brindisi. Itt született Pacuvius Poëta, itt halt meg Virgilius.

Brunegg, Braunegg kis vs hegyen épült vár Bajor orsz. a' Pusteri völgyben Inn kerül. fekszik Rientz folyó mellett nagy téren, melly termékeny és hegyekkel körül vett, ennek környékében jó 's egésséges ferdők is találtatnak.

Brunetta, erős, a' természet, és a' mesterség által igen megerősített vár Piemontban, 1/2 fertály órányira Susától, mellynek védelmére szolgál.

Brunga, vs Bithyniában kis Asiáb. Libissa és Nicomedia között az elsőtől 12 a' másiktól 13 mfd.

Brunistye, Bronyestye, tót falu Trencsén Várm. ben kat. templ. és jó papiros malommal, népes, és hegyek közt fekszik.

Brunkensen, Pléb. falu Delingseni kant.; Einbecki ker. a' volt Westfáliai Királys. Leine oszt. ban szabad telekkel templ. és 396. lak. ezek többnyire takácsok, kik 40000 frank árú gyolcsot készítnek. Glene vize papiros, és több őrlő malmokat hajt. Ezen környékben van azon esméretes Lippold' üregе.

Brunn, l. Maria Brunn.

Brunn am Gebirge, mvs Austriában Ens alatt a' Bécsi erdő alatt lévő negyedben, 194 h. 1 kath. plébániával, és jó bortermesztéssel.

Brunn (Sz.) in Offeneck, helybéli káplánysága a' Weisbergi Decánátnak Stiriában a' Grätzi ker. szép kath. templ. mellyet is ezelőtt az úgy nevezett Maria-Brunni csudálatos képért igen sokan meglátogatták.

Brünn, *Brno*, második fővsa Morva orsz. nak Zwittának Schwartzába való befolyásánál (49° 11′ 28″ É. Sz. és 34° 16′ 20″ K. H.) 1250 h. mellyek között sokak szép épületek. Itt van az ország' kormánya, és a' főbb hivatalok, egy Püspök, 's egy kath. Gymnasium, normal oskola, igen derék nevelő-intézet, leány oskola 4 könyvkereskedés, 4 könyvnyomtató, közönséges betegház, szülő's bolondokháza, talált és árva gyermekek'háza, szép theatrom 's t. ef. A' több szép kath. templomokon kivül találtatik itt egy luth. eklésia is. A' lak. kiknek száma mint egy 23000 megy készítenek jó posztókat, gyapju és selyem materiákat pántlikát, török fonalat, kalapokat, bört, tobákot, és szappant. Egy tetőn nem igen távol a' vstol nyug. felé fekszik Spielberg nevü erős vár mellyben nem csak s' status foglyai, hanem más gonosztévők is tartatnak. Az egyik külső vsban találtatik, egy a' Bécsi Augarten formájára csinált kert.

Brünn' kerülete, Morvában a' Cseh és Austriai határoknál, északról hegyes, de még is gabonával és borral bővelkedő völgyeket és tereket foglal magában. Nevezetesebb folyóji ezek: Zwitta, Schvartza, és Igla, mellyek mind a' Tajába folynak. Ez foglal magában 1 kir. vst (Brünn) 9 Municipál vst, 52 mvsokat, 86172 h. 243092 l. kik közül 6827-en zsidók. Találtatnak ezen

Digitized by Google

ker. Különféle vas és márvány bányák hamis gyémántok, és ametkövek. Vannak itt még vas és üveg hutták is; tímsó készítéssel.

Brunnel ob der Röhrnau, mvs Cseh osz.ban a' Budweisi ker. 63 ház. kath. temp. és hideg nyárba igen gyakran használt ferdővel.

Brunnen zum Brunnen, nagy népes helys. Helvétziában, a' Vierwaldstettersee' kant. hol ezen helységek, Uri, Switz es Unterwalden 1315-ben egymással örökös szövetséget kötöttek, 's ez által a' szövetséges társaságnak alapját letették. Ezen keresztül és Sz. Gothárdon által vezet az út Olasz ors.ba.

Brunnendorf, falu Karinthiában az Igg fő mellett. Ennek lakosi többnyire fa és mész kereskedésből élnek, mellyeket ezek az említett folyón Laibachba visznek. Az itt fekvő mocsár egy kevéssé egésségtelenné teszi a' levegőt.

Bruno, fő Toscánai N. Herczs.ben', ez a' Massi hegyben ered, és azután a' Castigliöni tóba ömlik.

Brunsbüttel, (53° 54′ 22″ É. Sz. 26° 45′ 36″ K. H.) 80 házból álló helység Albis torkolatjánál, a' Dánus Hollsteini Herczs.ben, az új kikötőben számos hajók szoktak megjelenni.

Brunsee, jeles vár egy urodalommal Stiriában a' Grätzi ker.ben és az Urodalomhoz tartozó fáczán kerttel.

Brunshausen, luther. Apátza klastrom Osterberg mellett, a' Gandersheimi kant.ban az Einbecki ker. a' volt Westfália Kir. Leine oszt. egy Fő- és 3 Kisasszonnyal, melly Gandersheim alatt volt.

Brunsrode, vára és helysége a' nemes Bülow familiának Westfália volt Leine oszt. 1 mtfd Braunschweigtól.

Brunswick, vs Éjszaki Amer. a' New-Jersey szabad Státusban Xaretin mellett, 3000 lak. kereskedik liszttel, és bésózott hussal.

Bruntisland, kir. helys. déli Skótziában Fife Grófs.ban, 400 lak. révvel, gyolcs, czukor, és gáliczkő fabr. hajócsinálással és kereskedéssel.

Bruntrut, Brondrut, Porentruy, (47° 30′ É. Sz. 24° 47′ K. H.) vska és kerület' főhelye a' felső Rajnai Fran. oszt. 2000 lak. Haller mellett, ezelőtt lakhelye a' Baseli Püspöknek, bir egy Gymnasiummal, óra fabr.; marhával kereskedik.

Brusa, l. Bursa.

Brusge, vs az Aveironi Francz. oszt.ban.

Brusilow, Brusczylow, város Kiew Orosz Helyt. 381 h. és 2280 lak.

Brüssel, Bruxellae (50° 50′ 59″ É. Sz. 22° 2′ K. H. alatt) előbbi fő vsa az egész Austriai német alföldnek, nem rég a' volt Francz. bir. tartozó Dyle oszt.nak; most fő vsa déli Brabant tart. és második fő vsa az egész egyes. Belgyiom királyságnak, egyik a' legrégibb 's legszebb vsi közül Európának; fekszik Seene vize mellett részint hegyen, részint kies termékeny síkon, Páristól 72 Fr. mfdre, 4000 h. és 72280 l. számlál. A' vs régenten meg volt erősittve, most csak egy régi sánczal kerittetik, melly szép sétáló helyet szolgáltat; a' ki és bé járók számára 8 kapuk nyilnak; jól van épitve, bír némelly ritkaságokkal, roppant és

Digitized by Google

fényes köz és privát épületekkel, és más szép közönséges helyekkel. 7 piaczai között különös ékességgel tündöklik az ugy nevezett király (nem rég a' szabadság) piacza, mellyen hajdan a' Lotharingiai Herczeg Károly diszes képoszlopa állott, e' között a' kormány palota között felkészitett füvészkert kinekkinek figyelmét érdemli. Közel ide középett a' vsban egy igen szép kerített liget (Park) vagyon, melly közönségesen tömve vagyon sétálókkal; köröskörül diszes egyforma épületek állanak. A' régi gothus izletben épült, vsház, az Operaháza, a' fegyverház, és a' Sz. Gudula templ. négy nevezetes épület. A' vsnak az előtt 7 pléb. templ., egy Jesuita Collegiuma és 32 férfi és asszonyi klastromai voltak. Főkép nevezetes a' vs mellett Schelde csatornája 4 szép medenczeivel, ebből a' hajók Rupel vizébe, innen Scheldébe és végre az északi tengerbe juthatnak, A' vs jeleségei közé tartozik iskolája, könyvtárja, mívbéli muzeumja, tudományok kabinetje 's a' t. Nevezetesek továbbá fabrikáji, mellyekben kalap, mindennémű gyapjú materia, kamelot, flanér, szőnyeg, papiros, és más szőrszövetek, készítettnek, ezeken kivül vannak játszókártya, üvegkarafina, porczelán, tobák, szappan, gáliczköolaj, választó viz 's más e' féle fabr. de kiváltképen hires csipkéje, melly a' Magyar szépeket is ékesiti; nem külömben nevezetesek az itt készült hintók is, és a' különös jó izü söre. Brüsszelben mindég találni külömbféle Franczia Angol, és egyébb idegen uraságokat kik itt kények szerént töltik idejeket. A' vs köznépe többnyire flandul beszél, de az elöbbkelő polgárja mind Franczúl; kereskedése jeles, mellynek előmenetelét egyalkupalota, és egy a' kereskedésre ügyelő törvényszék gyarapitja.

Brüssow, Helys. Ukermarkban mely bizonyos vsi jussokkal bir 110 h. és 730 lak. számlál.

Brutici p. Italia félszigetének lakosi Laus vize mellett, hegyen túl és innét valók voltanak. Fő vsok volt Cerilli, Rhegium, 's a' t.

Bruton, mvs Sommerset Angol Grófságban Brew mellett, posztófabr.

Brüx, Bruck Guenin Guewina Landswerth, Most; kis vs falakkal körülvéve Cseh orsz. a' Saatzi ker. 406 h. 3 vásárpiacczal, szép tanácsházal szép templ. és más külömbféle kath. templ. A' lakosok föld mivelésből és keserü só készitésből élnek.

Bruxellae, l. Brüssel.

Bruyeres, vs a' Wasgaui Fran. oszt. 89 h. és 1900 l.

Bruynties-Hoogte, szép gabonával és gyümölccsel bővelkedő, szelíd és vad állatokkal igen gazdag tájék a' Fisch fó partján a' Graaf-Reinette nevü ker. Laplandban. Ennek lakosi jóllehet tunyák és restek, még is jól birják magokat, de ugyan ezért nyughatatlan fejüek is, mert az ő szomszédjaikkal a' Kafferekkel szüntelen verekedést, és csörpört kezdenek.

Bruzzano, régi vár innenső Calabriában, Nápoly orsz. a' Carafai háznak birtoka.

Digitized by Google

Bryanium, vs a' Macedoniai Illyriumban, és Axioson innen.

Bryseae, mvs Lokonikában, benn, Pháristól délre.

Brzyszow, l. Borissow.

Brzesc, Brzescie, Kujawskic, Brzestz, vs Varsói volt Posen oszt. Visztulánál, 191 h. 770 lak.

Brzesc, (52° 51′ É. Sz.) erős, 's egy szirtvárral biró vs, Orosz Slonin Helyt. Bug mellett egy ingoványos téren 1800 lak. 's egy igen megkeresett zsidó oskolával. Lakhelye egy Görög Püspöknek, kereskedik gabonával, börrel, kenderrel, lennel és mézzel. Ezen környékben találtatik egy hajdan lengyel királyi vár kerttel együtt.

Brzesk, Brzysk, kis vs Gallitziában Jaslowi ker.

Brzesko, Bresko, Brzeskonowe, vs Gallitziában a' Bochni ker. Uszwicza fó mellett, 140 h. egy kath. pléb.val és egy postával.

Brzesnice, vs a' Kalischi oszt. a' volt Varsói Herez. Warta mellett 121 h.

Brzezany, vs Gallitziában, Brzezani ker. lakhelye a' kerületbéli tisztségnek, derék kereskedést úz, bir egy várral, egy deák oskolával, Örmény és Görög pléb.val, barát klastrommal, és posta hivatallal. Ezen környékben igen nagy a' méh-tenyésztés.

Brzezeica, vs ugyan ott 690 lak.

Brzeziny, vs a' Varsói oszt. 1420 lak.

Brzeznika, vs Gallitziában a' Myslenitzi ker.

Brzeznitz, Gróf Kolowrat Urodalma, és vsa Cseh orsz. ban Prachini ker. 200 h. és 1000 lak.

Brzostek, vs és urodalom Gallitziában Jaslowi ker.

Brzostowitze, vs Slonin Orosz Helyt.

Brzozow, vs Gallitziáb. Sanoki ker. San folyó mellett.

Bsura, folyó a' volt Varsói Herczegs.ben, melly Wizogrod mellett Visztulába ömlik.

Bua, kis Dalmátziai sziget a' Spalatroi tengeröbölben, melly az általellenben parton fekvő Trau vsával három hidak által egybeköttetik, jól épített és népes, mérsékelt klimával, egészséges levegővel, olajjal és gyümölccsel, igen jó borral, és egy téres és biztos révvel a' halas tengeren.

Buachaille, egy a' Hebridiai szigetek közzül, közönségesen Boo-Shalának hivatik, a' Staffa szigetétől csak egy csatorna által van elválasztva, egy csudálatos összeköttetés bazalt oszlopokból, csúcsosan és háránték álva, mellyek magokat tenger apadásakor 40 lábnyira a' tengerből felemelik; azút vízfekvőlegesen (horizontaliter) elvágott köveken megy, mellyek, egy grániterősségű mésznemű vakolat által egybe vannak kötve.

Buali, fővsa Laongo tart.nak alsó Guineában, Afrikában, gyors 's szorgalmas lak. kik varrással 's kötéssel foglalatoskodnak. Ez 3 mértfdnyire fekszik a' parttól, egy nagy síkon, melly pálma és pisáng csemetékkel tele van, 's ezek között a' házok úgy vannak építve, hogy az egész egy erdőhöz hasonlít. Némelly útakon annyira megnő a' fű, hogy a' házak nem is látszatnak.

Buallt, szép helys. Brecknocki Angol Grófs. Wye mel-

Digitized by Google

lett, harisnyákkal erős kereskedést üz.

Buannes, vs a' puszták' oszt. Francz. orsz. Bahus fó mellett 120 h.

Buarcos, kis vs Beira nevü Portugalliai tart.ban Mondego befolytánál, 205 ház, egy kikötővel és egy köszén bányával.

Bubainen, falu és főhelye a' Dessaui Herczegség jószágainak, keleti Prussziában a' LittauiKamarai oszt.ban Justenburgi ker. Pregel mellett 46 ház. jeles olaj, fürész, örlő, és dara malmokkal, és lazacz fogással; kereskedik buzával és darával. E' mellett van egy zsilip, mellyen az ember hajón egész Königsbergig mehet.

Bubastus, Pi Beseth (Ezech. 30, 17.) fő vsa volt azon nevü Nomosnak alsó Ægyptus keleti részében. Bubastis, avagy Artemis, vagy is Dianna Istennének szenteltetett. Ennek itt lévő temploma 1 stad. hosszú és széles volt, 's olly alacsony, hogy az idővel felemelt házokból belé lehetett látni. Ide 3 stadium és 400 lábnyi kirakott út vezetett, melly köröskörül fákkal be volt ültettetve. A' pitvari 10 ölnyi magosok, és 6. réfnyi faragott képekkel csinosítattak voltanak. Az Ægyptusiak esztendőnként ide gyültenek, ekkor 700000 ember is volt jelen a' nagy áldozaton. Isis által, mint mondják, épült e' vs. E' templomot és vst egy Nilusi csatorna kerítette, melly az Arabiai öbölbe folyt. Koptus nyelven e' vs Bosta, dűledékiben Bezalhasser nevet visel.

Bubeck, jeles falu a' Weimari Herczs. 3 vásárai vannak.

Bubinda, Boyne fó Angliában.

Bublitz, (50° 57′ É. Sz. 30° 23′ K. H.) mediát vs a' Herczegségi ker. hátulsó Pomeraniában Gozzel mellett, 209 ház. 1330 lak. egy várral és posztófabr.

Bubon, vs Lyciában, Cabalia tart.ban.

Buca, vs Italiában, Frentanusok' földén, a' tengerhez közel.

Bucarelli, (55° 24′ É. Sz.) szép rév a' Walesi Herczeg szigeténél, éjszaknyugoti Amerikában 7 tüzokádó hegyektől körülvéve, mellyeknek örökös hóval befedett tetőji tüzet és hamut vetnek ki.

Buccari, (45° 18′ 46″ É. Sz.) kis szabad tengeri vs Horvát orsz.ban, Littoralében, a' tenger mellett két hegyek között fekszik, és Fiumétól csak Fiumara folyó által választatik el, bir egy kath. Káptalannal, plébániával, jó hajó épitő piaczokkal, egy erős várral 3200 lak. kik nagy jövedelmű tinhalfogást, és egyszersmind fával és szénnel jeles kereskedést üznek. Ezen vshoz tartoztak eddig ezen helységek is: Tersact, Picket, Costrena, Scrilievo, Martinschicza, Surkovo, Drga, Porto Re. Fabrikák nélkül tellyességgel szükölködik. Az épületek többnyire rendetlenek, még a' templom is. A' Fiumara hajt 3 malmot, mellyek között egyik a' dohány levelek lenyomtatására, 's törésére szolgál.

Buccarisza, Bakarecz; kis Buccari, falu magy. Littoraleban Buccari kereskedő ker.ben a' tenger mellett, Porto Re nevü révvel; barmokkal jeles kereskedést üz Olasz orsz.ban.

Bucheri, kis vs Malo fó mellett,

Digitized by Google

lett, Val di Notóban Siciliában, Herczegségi czímmel,

Buccino, vs az inneneső Herczegs. Nápoly orsz. 4610 lak.

Bucephala, vs Indiában, Hysdaspes vizénél délre Nicaea vsa ellenében, N. Sándortól építtetett, itt Porus Király ellen viselt hadban elesett lovának emlékezetére.

Buch, falu Bajor orsz. Main ker. Regnitz mellett egy várral, közönséges mulató helyek a' Bambergaiaknak, mellyhez szép 's kellemetes beültetett helyek vezetnek.

Buch, Klosterbuch, vitézi jószág Szász orsz. Lipsziai ker. a' Leszniai hivatalban. Előbb a' Cisterczitáké klastroma volt, de most a' Grimmai Hérczegi oskolához tartozik.

Büch v. *Büsch*, Captalat, ker. Büch (la tete de), vs Guyenne tart. Fran. orsz. A' vs az Arcachoni révnél fekszik, melly a' homok torlatok miatt veszedelmes. Lak. többnyire halászok.

Buch am Forste, falu Coburgi Herczegs. 50 h. és 280 lak. kik között sokan órások, fazékasok, kosárcsinálók 's hamuzsir égetők.

Buchaczow, 68 házból álló vs a' volt Varsói Hercz.ben Lublini oszt.ban.

Buchaetion, vs Epirusban, a' Glykisi révhez közel.

Buchalpen, nagy vadon tető Stiriában Brucki kerül. az Austriai határoknál.

Buchan, kerülete az Aberdoni Grófságnak közép Skotziában, vadon 's terméktelen, többnyire magos és hegyes tart. némely helyen erdős, marha tenyésztéssel és gabona termesztéssel.

Buchanesz, a' Buchani tartomány' foka emlékezetes a' Bullars of Buchán által. Itt a' tónak egy kerekes, és kőszirtek között formált medenczéje van, 150 lábnyi mélységben.

Buchara, l. Bochara.

Bucharia, (a' nagy) Bochara, déli Dschagatai, az Usbekek tartom. (34°—46° É. Sz. 76°—92° K.H.) tartom. nagy Tatárságban közép Asiába, 240 mfd hosszú, 150 széles, 's mintegy 21240□mfd nagyságú. Fekszik Turkestan, Mongolia, Tibet, India és Persia között. Hegyei: Mustag, Belur-Tagler, az éjszaki hegyek' láncza, a' Gauri hegyek és a' Handukeschi hegy. Folyóji: Amu-Darja több mellék folyókkal, ugymint: Bamian, Anderab, Sogd, Sanganian, Vasch, 's a' t. Levegője keletről hideg és kemény, nyugotról meleg és kellemetes. Földje általjában igen termékeny. Termékei: arany fövény, és más ásványok, gabona, hüvelyes, és kerti termések, kender, len, pamut, mindenféle gyümölcs, bor, fa, 's a' t bujálkodó fű, innét igen szép barom, főképpen derék és számos juh; négy lábu 's szárnyos állatok, hal untig. Lakosai részint született Bucharok, kik nagyobb részint vsokban laknak, 's ezért a' többi Tatároktól Tadschikeknek, (városiaknak) neveztetnek; részint Usbeckek, kiknek amazok adóznak, kik is vándorlanak, és csapatokra fel vannak osztva, és tulajdon Herczegeiket a' Dsingis-Khán nemzetségéből veszik. Mind a' két nemzet Mahomed hitének hódol, hanem még is minden Religiót megszenved. Az egész tartomány, melly minden

Digitized by Google

középAsiai tartományok között a' legépültebb 's legnépesebb ezen két tartományokra Buchara v. Bokhara, v. Bochara, és Mavaralnahar, v. Samarkand osztatik fel, és több külömbféle Urodal.ból áll, mellyeknek tulajdon Chánjaik vannak, ezek ugyan nagy tisztelettel, de még sem minden határ nélkül való hatalommal uralkodnak.

Bucharia, (a' kis) vagy keleti Dschagatai, Kara-Kitai, Kaschgar, (35°— 48° É. Sz. 92°—118° K.H.) az igazi Chinai Tatárság, nagyobb részint vizetlen puszta tartomány, több mint 10000 □ mtfd nagyságú, mellyen mintegy 300000 emberek részint helybéli Bucharok, részint vándor Kalmukok laknak. Kirgisek' tartományitól, nagy Buchariától és Tibettől Mustag által, Mongoliától pedig Bogdooola hegye által választatik el, áll több Státusokból, melyek a' Chinai Uradalomnak hódolnak. Két folyóji: Jerken és Hotomni-Solun. A' magos hegyek közt a' téli hideg kemény, a' többiekben gyengébb klima uralkodik, igen meleg nyarakkal. Nagy részént ezen tartománynak a' Kobi vagy Schamoi puszta foglalja, ezen legsivatagabb része a' magas éjszaki Ásiának, melly 400 német mfd hosszaság, és 100 mfd szélességére a' nagy Mongoliában benyul, és egy hegy által keleti és nyugoti részre osztatik fel. Mindjárt a' Quitoi völgynél legnagyobb téres síkja ez a' földnek, ezért hideg levegővel bír, és áll felváltva repülő homokból, goromba fövényből és kövecsekből. Csak imitt amott talál az ember forrásra, pázsitra, sós tavakra, bokrokra, de fákra sehol sem. Egyszersmind három Karavannai út megy ezen ember nélkül szükölködő sivatagon, 1 Tibetbe, és 2 Chinába. Buchariának hegyei sok nemes ásványokat foglalnak magokban, mellyek a' folyokból kiszüretnek 's öszveszedetnek, és több német a' drága köveknek, mellyek még a' pusztán is találtatnak. Vizes tájékai míveltek 's hoznak mindenféle nemét a' gabonának, kerti terméseket, jó gyümölcsöt, bort, derék dinnyéket, kendert és pamutot. A' házi állatok között, a' juh a' zsiros farkáért, 's igen drága gyapjuáért legnagyobbra becsültetik. A' tartomány áll Kasgár, Jerken, (Jarkien) Cholen és Aksu nevű Statusokból, mellyekről nekünk még igen tökélletlen esméretünk van, és 1760-tól fogva a' Chinai Felsőség alatt áll.

Buchau, Herczegség Swáb orsz. áll a' hajdani hasonló nevű birodalmi vsból, egy urodalommal, melly 1/2 □ mfdre terjed, 1000 lak. és a' mindjárt mellette fekvő hasonló nevű világi leány oskolával, egy mfdnyi jószággal, 9 faluval, és 2500 jobbágyokkal, 1803-tól fogva a' Thurn és Taxis Herczeghez tartozik Würtembergi felsőség alatt, a' Bajorokhoz tartozó Neresheimi, Schemelbergi és Gruntzheimi Uradalmak kivételével. Fő helye:

Buchau, kis vs délnyugot felé a' Feder tó mellett a' Würtembergi Echingen nevű ker. 1210 lak.

Digitized by Google

Buchau, Buchenau, darab föld Hassia és a' hajdani Franken között, mellyben a' Fuldai Apátság feküdt, 's mellyen a' Fuldavize keresztül foly.

Buchau, Bochow kőfallal bekerített vs 205 h. Cseh orsz. az Ellbogeni ker. Mülbach mellett, a' Gishübeli Urodalomhoz tartozó, egy Cs. k. posta tisztséggel és kath. fárával; a' földmivelés és baromtenyésztés nyujtnak a' lakosoknak élelmet.

Buchau, falu Szileziában a' Glatzi Grófs. 450 lak. és 3 köszén bányával.

Bucheira, nagy tó Ægyptusban Afrikában Alexandriától 7 mfd; hozzá közel azon nevü kis vs fekszik.

Buchen, vs 1800 lak. Badeni Main és Tauber ker.nek a' Leiningi Amorbachi tisztségében.

Buchenberg, vasbánya Wernigerodenál.

Bucherei, kis vs Val di Notoban Siciliában Malo fó mellett.

Buchheim, mvs Bajor orsz. Saltzach ker. Vöckel mellett, szép várral és kerttel.

Buchholcz, S. Katharinenberg am Buchholtz, vs Saxoniában Érczhegyi ker. 179 ház. és 1500 lak. kik között sokak paszomántosok és posztósok, bányászságot üz ezüstre, gálitzkőre és kénkő re nézve.

Buchhorn, (47° 39′ 30″ É. Sz. 27° 6′ K. H.) vs a' Würtembergi Notweili ker. Aach vizének a' Boden tóba lévő befolytánál, 800 lak. és gyapjú-fabr. előbb szabad Birodalmi vs volt.

Buchlau, Buchlow, régi emlékezetes és Gróf. Berchtold' vára Morvában Brünni kerületnek tövénél fekszik.

Buchlowitz, falu egy kénkövés ferdővel 249 h. és 1340 lak. pléb.val, szép várral és majorral.

Buchloe, (48° 3′ É. Sz. 28° 23′ K. H.) vs Bajor orsz. Iller ker. Gennach mellett, várral, mintegy 900 lak. Helye a' Törvényszéknek 's Számtartóságnak; dolgos büntetőházzal.

Buchs, falu Unterwaldeni kant. Helvetziában, melly 1798-ban a' Francziák által elégettetett, de azólta ismét felépült.

Buchsee, vár és ezelőtt ország bíróság Helvétziában a' Berni kanton. a' Bieli tó mellett, a' Berni országbirónak hódolt.

Buchsgau, hajdan urodalom Helvétziában, a' Solothurni kant.ban, melly nevét egy régi vártól és a' Buchecki v. Buchenbergi urodalomtól vette.

Buchsweiler, Bouxviller, Buxovilla; vs az alsó Rajnai Francz. oszt. 419 h. és 2820 lak. kik közt sokan zsidók; bir egy Gymnasiummal, üz föld és bormivelést, barom tenyésztést, serfőzést és timárságot.

Buchwitz, folyó tó a' Kurmarki Brandenburgban Bees és Storkowi ker. mellyen a' Dahme keresztül foly.

Bucintro, közönségesben Butrinto, vidék, 4 tengeri mfdnyi nagyságu, éjszakról Corfutól az Albaniai parton ezelőtt Epirus nevezet alatt esméretes. A' tartomány körös körül majd csak nem tellyességgel lakatlan, 's csak égető, 's épitő fákkal bélepett. Az erőség körül találtatnak egynehány olajfák is. Az Albanusok hordanak ide gabonát és levágó marhát, mellyet ők Corfuba szállitnak. A' vadászat sert-

Digitized by Google

vésekre, szarvasokra, és más vadakra itt igen hasznos. A' Bacintroi erősség egy kis darab földön fekszik, melly a' kis folyóba elnyúl. Nem távol onnét látszatnak a' hajdani Butrotum vsának, (most Paleo Castro) döledék maradványi, mellyek 4 mfdre terjednek. Itt áztatá keserű könnyűivel, a' szerencsétlen Andromache Hektornak emelt emlékoltárát.

Buckau, Bukkow, középszerű vs, közép Brandenburgban, a' felső Barnimi ker. egy kis tó mellett. Ezen környékben jó komló terem.

Bückeburg, (52° 15′ 47″ É. Sz.) 26° 41′ 11″ K. H.) vs Au fó mellett, a' Schauenburgi Grófs.ban, főhelye a' Lippi résznek egy lakóvárral, 400 ház. és 2000 lak. Helye a' tart. tisztségeknek.

Buckhaven, halász falú, Fife Grófs., Déli Skotziában, a' Belgáktól építtetett, kik egyszer ezen partnál kikötöttek. A' gadócz halászat, 's ennek eladása Leith és Edinburghban, ezelőtt igen gazdagon jutalmazta a' fáradságot, de most a' hal eltűnt, és a' lakosok fuvarosok. —

Buckingham, Grófs. északi részében Angol orsz.ban északról Northamptonnal, nyugotról Oxforddal, délről Berkshirrel és Surryval, keletről Midlesexel, Hertfortal és Bedfordal határos; 26 □ mfdön, 107·441 lak. 16 vsokat és várakat, 185 Eklesiákot, és 20.986 ház. Déli részén a' Grófs., hol a' Thamestől bésánczoltatik vannak a' Chilteri hegyek, nagyobb részint krétás föld sok erdőségekkel. A' tartom. közepén fekszik az Aylenburgi terméken völgy; észak felé nem egy nemű a' föld. A' Chilteri hegyekben terem árpa, tűz, és épület fa. Az Aylenburgi völgyben vagynak szép rétek, mellyeken sok juh és marha csordák legelnek, az utólsók London részire jó vajat adnak. A' felső tart.hoz búzát, árpát, más egyébb gábonat és babot. A' Buckinghami ser és kenyér híres. Fő keresete a' csipkekötés és papiros csinálás. Folyóji: Thames, Ouse és Coln. Fővsa

Buckingham, Ouse mellett, 2.600 lak. dülőbe és rosszúl építve. A' lakosok csipke és papiros csinálásból élnek. —

Buckneſiord v. *Tungeſiord*, tengeri öböl az északi tengeren, a' Norvegiai partoknál, Stavanger vsnál.

Buckor, jól miveltt Orsz. és fő vs Nagy Moguli birod. Ganges vizénél.

Buchorta, Bucrotus, kis fó Calabria oltra tart. Neápolis országb. Giracei Golfóba foly.

Buckow, (új), vska és tisztség Mecklenburghan Wiszmár és Rostock között nem távol tőle fekszik Régi Buckow, melly most csak egy kis falú.

Buckow, klastromi tisztség hátulsó Pomerániában, a' Wendeni Hercz. egy hasonló nevű tónál.

Buczacz, vs a' Tarnopoli Orosz Helyt., a' Seret keresztül folya; fárával, Normalis oskolával, és pósta váltással.

Buczek, nyílt vs Saradzi Vajd. nagy Lengyel orsz.ban.

Buda, németül Ofen, tótúl Budjn, (47° 29′ 44″ É. Sz. 36° 42′ 23″ K. H.) szabad

Digitized by Google

kir. vs, egyszer'smind fővsa egész Magyar orsz.nak fekszik az orsz.nak alsó részében Pilis Várm. a' Duna jobb partján Pesthez ellenben által. Nevét vette az úgy nevezett Ó Budától, az hajdan Sicambriának v. Aquincumnak neveztetett, mivel a' Sikambri legio itt feküdt, a' mint ezt sok régiségek, mellyek most is néha néha a' föld gyomrából ki ásatnak, megbizonyítják. Honnét vette ezen nevezetét Buda, külömbféle vélekedések vannak, némellyek származtatják Attila' Buda nevezetű testvérétől, kit annyira megszerettek a' magyarok, hogy a' várost, melly előbb Sicambriának neveztetett, most Budának neveznék. Mások pedig Verner György vélekedése szerént mondják, hogy Buda nevét vette volna a' Németektől, kik az itt lévő fördőket Badnak hívták, a' Magyarok pedig ezen Szónak egy betüjét elváltoztatván a' vst Bádunak nevezték; hogy ez megesshetett például hozzák Veszprémet, melly Veiszbruntól származott. A' német nevét pedig (Ofen) vette Pest hegyétől, mellyen épült, Pest annyit tészen mint Kemencze (Ofen), a' mint T. Horváth Istvám megfejtette. Kristus szül. 1000-dik esztendejében Sz. István 1 Magyar Kir. egy várt építtetett, az úgy nevezett Pesti hegyen, melly a' Budai Prépostsághoz tartozott, mellyből utóbb uj Buda támadott illyképpen, a' mint némellyek állitják, hogy midön 1242-ben a' Tatárok jöttek volna, és egész Magyarországot dühös módon pusztítani kezdették, ekkor a' Magyarok a' fennt nevezett hegyre vették magokat, és már az ott lévő vár mellé házakat épitettek, ezen hegyet jól megerősítették a' dühös ellenség ellen, és ezen ujonnan épült vst Uj Budának, a' többi részét pedig Ó Budának hívták. Mások pedig mondják, hogy midön IV. Bela Kir. a' Tatároktól elrontatott helyeket ujonnan felépíttetné, az úgy nevezett Pesti hegyen egy uj vst kezdett épitetni, ezt kőfalakkal körül vétette, hogy nem csak az ellenségnek erejét ki álhassa, hanem vissza is verhesse, ezen vst három esztendő mulva Szabad Királyi vsá tette, sok szép szabadságokkal felékesítette, és egy ideig itten is lakott de mivel IV. Bela semmi határokat nem tett volna ó Buda, és uj Buda között, innét sok viszálkodások származtak, ezeknek eltávoztatásáért 1385-ben I. Lajos Király Komárom, Galambok, Sz. Péter, és Korossjószágokért adta cserébe a' káptalannak, Budát pedig Szabad Királyi vssá rendelte különös privilegiumával. 1389-ben uj Buda Királyi lakhelyül választatott, mert előbb a' Királyok, hol egyik hol másik helyen laktak, többnyire még is Visegrádon. A' többi Királyok közzül kimondhatatlanúl felékesítette Buda városát I Mátyás Király; a' töle fundált könyvtárházzal, melly Europában az elsők közzé méltán számláltatott, diszeskedett egész II. Lajos Király idejéig, ki szerencsétlenül a' Mohácsi ütközetben elesvén Magyar or-

Digitized by Google

országot szomorú gyázba hozta, mert a' Király eleste után a' Pogány Töröknek sohol akadálya nem lévén egész Budáig hozta pusztító hadát, Budát ostrom alá vette. 1526-ban September 2-kán el is foglalta, itt 14 napokat eltöltvén vissza ment ugyan, de pusztító kezének jeleit a' vson hagyta, a' jelesebb épületeket királyi lakhelyet, és ama híres könyvtárházat felgyújtatta, és így a' Magyaroknak megbecsülhetetlen, 's többé vissza szerezhetetlen kincsét, pogány dühössége hamuvá tette. Ez ólta sok viszontagságokat szenvedett Buda; midőn Zápolya János Erdély országi Fejedelem a' Magyar koronáért I. Ferdinánddal Austriai Herczeggel viaskodott volna, Zápolyának elegendő ereje nem lévén Soliman Török Császárhoz folyamodott, ki is segedelmét nyujtván Zápolyának Budát elfoglalta, és Zápolyát Királyá tette azon feltétellel, hogy őtet mindenkor oltalmazójának ismérje, ekkor ismét vissza ment Soliman Konstantinápolyba; ezt meghallván Ferdinánd Rogendorf vezérlése alatt uj Seregét küldött Buda elfoglalására, és abból Zápolya kiveretettésére; miként történt, az ors. historiájából lehet tanúlni. Midőn Ferdinánd megtudta volna Zápolya halálát, Buda várát új ostrom alá vetette, ezt meghalván Soliman sietve jött uj seregével Váradig, hogy ostrom alól felszabadítsa Budát, azonban halja Buda várát már felszabadúlva lenni, ő még is lassu lépésekkel Buda vára alá jött, és itt Seregével le telepedett, álnok igéreteket tévén Izabella özvegy Kirnénak, a' kisded Királyt magához kiványa, most mitévő légyen, a' Királyné nem tudja, erejében nem bizván, hogy illy hatalmas ellenség ellen kiszáljon; a' kisdedet kiküldi némelly fő emberekkel; azonban a' Törökök egyenként a' várba beszöktek, azt hirtelen elfoglalták, meglévén ez, a' kisdedet viszsza küldi Soliman a' Királynénak a' késérőkkel együtt Török Bálinton kivül, végre nem volt mit tenni a' szegény Királynénak, a' várból kiköltözött, és így a' kegyetlen Török mindent pusztító kezére jutott a' vár 1541-ben; 145 esztendőkig sohajtva nyögött ezen pogány iga alatt, míg végtére Leopold Császár minden igyekezetét ennek kiszabadítására nem fordította; az pedig megtörtént 1686-ban, miként Fő T. Katona le irja Historiájában. Szabadulása után kezdett ismét épűlni, de ő régi dicsőséges voltát talán soha többé el nem éri. — Mária Therezia boldog emlékezetű Felséges Királyné Magyarokhoz viseltetett szeretetéből, és kedvelt népét mindenkor elömozdító igyekezetéből, sok csínosságokat nyert Buda vsa, 1771 ez Sz. István első Király jobb keze fejét a' Raguzai Dominicánusoktól által hozatta, és egy felséges kápolnát építtetett, a' hol most is tiszteltetik e' Sz. kéz. 1777-ben a' Jesuiták régi Collegyiomából egy Pap nevelőház (Seminarium) épült; ugyan azon esztendő-

Digitized by Google

ben a' magyar Universitást Nagy Szombatból Budára, mint az orsz. fővsába helyheztettetett felséges Királynénk által; a' vár közepén egy csillag-visgáló torony építtetett, mellynek csak helyét lehet szemlélni mára' várban; most általtétetett a' Sz. Gellért hegyére. II. József Császár tudományi ékességétől ugyan megfosztotta Buda vsát, a' szép tudományokat részént Pestre, részént Posonba áital tévén, de azonban másokkal díszesítette a' vst; ide rendelvén a' Királyi Helytartó tanácsot, a' kir. kamarát, a' kir. és Appellationalis Táblát, mellyek Pestre szállíttattak által, és a' Magyar országi katonai fő kormányt. Budán tartatik a' Szent Korona, a' várban Sz. István kápolnája felett. A' várnak négy nagy kapuja vagyon, és három kissebb gyalog ajtaja, úgymint: a' Bécsi kapu nyugoti részén; második Krisztina vs felett nyilik dél felé, melly Fejérvári kapunak neveztetik; harmadik a' Vátzi kapu, melly a' vízi vsba nyílik; negyedik az úgy nevezett Új kapu, mellyet Mária Therezia nyittatott, ez vezet a' Rácz vsba. A' mint a' vsháza vagyon mind a' két oldalán a' várnak egy gyalog út megy le, egyik a' Vízi vsba, másik a' Krisztina vsba, harmadik pedig a' Normalis oskolánál megy le a' Vízi vsba. A' várban vagyon 2 plébánia, 3 templom, de a' Szent Ferencz Szerzetbéli Atyák temploma bé vagyon zárva; itt vagyon ama híres csonka torony is. Nevezetes még a' várban a' jól elrendelt Kir. Universitás nyomtató műhelye, és árultatása; a' jeles fő Gymnasium, 's a' fegyvermű. Jelesebb épületi a' királyi lakhelyen kivül a' F. K. Kamara és Tanácsház; a' fegyverház, a' könyvnyomtató műhely, G. Teleki és Sándor kastélyai, az Iskolaház, három kutakkal egygyütt. Nevezetesebb részei a' városnak: Vízi vs, melly nevét vette a' mellette fő Dunától, ebben nevezetesebb Templom a' piaczon lévő vs Temploma, melly 1740-ben Sz. Anna tiszteletére építtetett; második e' Capuczinos Szerzetes Atyák temploma; harmadik Sz. Erzsébet Szerzetbéli Apátzak temploma a' Dunaparton plébániával együtt ezen részben vagyon egy víz makhina, melly föld alatt lévő csévekben hajtja fel a' vizet Dunából a' várba. Itt jeles épület a' Városi Kaszárnya, van benne egy Normalis iskola is, a' királyi Harminczad, és a' fő pósta hivatal. Ez után jön a' Budai Landstrasz, melly annyit tesz mint országút mellett lévő Buda, fekvése vagyon a' Vízi vs, Neustift, és a' hegyek között, itt vagyon az úgy nevezett Császári ferdő, mellyet most a' Misericordiánusok bírnak, kik 1815-ben jöttek ide, ezek' számára egy derék intézetet fundált Puchói Marczibán István; egy derék Ispitállyal együtt. Nevezetes itt a' tíz kereken örlő malom is. Ebben vagyon a' volt Augustinianus Szerzetes Atyák temploma is, melly most Plébánia TT. Capistranus rendén lévő Sz. Ferencz Szerz. alatt, és a' Püspök helytartói lakás.

Digitized by Google

Landstrasz után vagyon Buda Neustift, vagyis Neo-Buda, uj vs közel Budához, vagyon ezen részben is egy szép templom. A' Vízi vs alsó részén vagyon a' Fischerstadt (Halászok vsa) ebben vala hajdan a' keresztes Atyák klastroma, mellynek helyén most a' katonaélésház, és kenyér sütő kemenczék vannak, tart ezen rész egész a' hídig, mellyen vagyon az áltjárás Pestre, ezen híd hajókra vagyon épitve, hossza 540 lépés, a' hajók száma 48. Itt a' vár alatti dombon pompáskodik ő Cs. Kir. Herczegségének, József Palatinusnak szép kertye. A' hídon alól vagyon a' Rácz vs (Reitzenstadt), fekszik a' Sz. Gellért hegye alatt, lakosai Ráczok, Németek, Magyarok és Tótok, vagyon itt egy Rácz templom, és egy Rácz Püspök, és egy kath. templ. plébániával együtt, ezen részben vagyon a' többi közt a' Rudas fördő, és a' gazdag serfőzőház. A' Rácz vstól nyugot felé vagyon a' Krisztina vs (Kristinenstadt), ez kitenjed egész nyugoti részén a' várnak, vagyon egy szép temploma plébániával. Itt Hintó fabrika is van, sok szép kertekkel; és a' díszes vs' majorjával. A' várbéli lakosok mindenestől 3.808, ezek között 16 luth. 10 reform., 15 görög., 15 zsidók, a' vs több részében 24.098, kik közzül 90 luth., 35 reform., 647 görög, 636 zsidók vannak. A' várban lakik az orsz. Nádor-Ispánya, az orsz. hivatalosival együtt. Vagyon Budán betü öntés, és más többféle fabrikákkal. Lakosai Magyarok, Németek, Ráczok és Zsidók, ezek részszerént kereskedésből, részszerént külömbféle mesterségekből, részszerént szőlő mivelésből táplálják magokat. Híres a' Budai veres bor, melly nagy bőséggel terem, csinálnak itt jó ürmöst is; hegyeinek délre hajlása miatt jó borai teremnek, és derék pinczéiben jól tartatnak. 44 Portája vagyon. Budán felül vagyon ó Buda, mvs kir. kamarához tartozik, ennek eredetéről fellebb már szólottunk. Mindenestől lakosainak száma 5956 magy, ezek közül 13 luth., 126 ref., 1 görög, 2911 zsidó, vagyon itt egy kir. Ruha Commissio tisztség, selyem filatorium, a' hol 80 Személy dolgozik. Kath. és reform. pléb. A' szőlőmivelés itt legnagyobb divatjában van.

Buda, Sziget Golfo di Venetiában, hová vitettek egykor a' vétkesek. Szurok nem forr ki benne.

Budalia, Bubalia, jeles város Sirmiumban, Decius Csász. honnja. Alsó Pannoniában.

Budelich, vska Trieri Püspökségben, Tran fó mellett.

Budengraben, l. Bronkenhofi csatorna.

Büderich, Bürich, vs a' Ruhri Fran. oszt., a' Lippe torkolatjának ellenében, 180 h. és 900 lak., a' Rajnán hajókázást és kereskedést üz.

Budjadinger és *Stadeland*, része a' volt keleti Ems nevü Fran. oszt., Weser és Jader béfolyása között az északi tengerbe, ezért gyakor áradásoknak ki van téve, mellyek a' drága gátok fenntartását szükségessé teszik. Áll több Bíróságokból, 12 Eklésiákból, és 70 falúkból, mellyek esztendőnként 51, 000 tallért hoznak be.

Digitized by Google

Budin, Budynie, Dietrichstein Herczeg Uradalma, és vsa Cseh országban Rakonitzi ker. az Eger fő mellett, 181 ház. és 724 lak., kik nagyobb részint földmivelést üznek.

Büdingen, fővs, 200 lak., az Isenburgi Grófságb., Mehlbach és Kälberbach mellett, innét veszi nevét az Isenburgi Büdingi Gróf linia. Van itt egy vár, mellyen az árvákháza áll, mellyben is egy materia fabr. van. A' Seminarium v. a' Szabadoskola 1606-b. készült. Az uj külső vsnál fekszik az úgy nevezett nagy falú (grosses Dorf). Nem távol onnét, a' Büdingi erdőnél találtatik sóbánya. A' vs bír vasbányával, üveghutákkal, posztó, matéria, és pamut fabrikákkal.

Budini, nemzetség Sarmatia Europaea lakosi közül.

Budinus, magos Hegy Europaeai Sarmatiában, mellyből Boristhenes víze kifoly.

Budisch, helys. Thúrócz Vármegyében, Jeszenótól 1/2 óra, mellynek filiálja; 50 kat. és 87 luth. lak. Savanyú kutjá híres.

Budischau, vs, hason nevü Urod.ban Morvának Brünni ker. egy esztendei, és egy nagy héti vásárt tart plébániával.

Budislau, legmagasabb hegy Erdélyben, 1148 láb magasságú.

Budissin, l. Bautzen.

Budorus, fő, Eubéában Görög orsz.

Büdös hegy, Hegy, nevezetes kénkő üreggel, Erdélyben a' háromszéki Székben, Altorja mellett. Ez Háromszék, és Csik köztt magánosan áll, a' körőskörül lévő hegyektől völgyek által elválasztva, teke formájú, meglehetős meredek és alatt erdős. Ezen hegynek éjszakkeleti részén van egy 16 ölnyi mélységü sziklaüreg, melly a' kénkő gőzt a' többinél hasonlíthatatlanúl erősben elárulja. A' mészkőhez hasonló kő a' nyiláson felül 2 ölnyire fehérre égett, fellebb a' szirt mindég feketébb lesz, és végre a' kéményhez hasonlít. A' fő üreg 2 öl magas, és fennt mintegy boltos, 3 öl hosszu, és 1 szélés; ebben még több mellék-járások is találtatnak, és a' föld hasadékain szüntelen, lángoló kénkő gőzök jönnek fel, e' gőzök ártalmasok úgy az állatoknak, mind az embereknek. Némellyek azt állítják, hogy a' szemfájást meggyógyítharják.

Budsch, nagy fővs, Kutschi tart.ban a' keleti Maratták státusában, egy homokos téren a' Soreti tenger öböl mellett. Kettős kastéllyal.

Budschak, Bundziak, Tart. Bessarabiában mellyben szabadság szerető Tatárok laknak, de a' kik 1777-től fogva Török birodalom alatt állanak. l. Bessarabia.

Budua, Butua (42° 12′ É. Sz. 36° 30′ K. H.) Dalmátiában kicsiny, a' földindulás által 1667-ban igen megrontott vs mintegy 1800 l. Püsgökkel és nem távol fekvő várral melly S. Istvánnak neveztetik.

Budweis, Budovicium, Cseh-Budveis (58° 59′ 43″ É. Sz.) kis szabad bánya és kerül. vs Cseh orsz. Moldau mellett, rendes és szépen épült, 1710 h. 5870 l. kath. Gymnasiummal szép káptalani templomal, posztó kézi mivekkel, Salétrom készítés-

Digitized by Google

sel, könyvnyomtatással és posta tisztséggel. Lakja egy kath. Püspöknek. 1801-ben itt volt főszállása a' Cseh Legiónak mellyet egy a' Prágai Universitánál tanuló Ifjuságból öszve álló 's mint egy 800 emberre menő sereg állatott, mellynek rendeltetése az volt, hogy a' Francziák' Csehországba leendő bétörését meggátolja.

Budweisi kerület, a' legdélibb kerül. Cseh országban, ész. a' Tábori és Prachini, kel. a' Tabori kerülettel, dél. Bajor ország és Austriával, nyug. pedig Bajor ors. határos, 8 és 1/2 Cseh mfd hosszu, 's 9 mfd széles. Hegyei Hum, Dreyessel, Hohnstein, Plockenstein és Hochfürchtel. Folyóji: Moldau a' Malsch és Luschnitz mellék folyókkal. Termékei: fa, vad, és hal. Lak. 169,025, ezek jó juhtenyésztést és jeles kézimiveket üznek: Gyolcsra, pamutra, és posztóra nézve. Számlál: 9 (13) vsokat, 26 (23) mvsokat és 821 fal. Itt német nyelv az uralkodó.

Budwitz (Morvai), vs Morvában Znaymi ker. 392 h. a' külső vsokkal együtt 1616 l. fárával várral, és póstastatióval.

Budynie, l. Budin.

Budzanow, vs és Urodal. Seret folyó mellett a' Tarnopoli Orosz Helytart.

Budziak, l. Budschak.

Budzin, (52° 3' 25" E. Sz. 34° 40' 45" kel. hosz.) vs a' volt Warsói Hercz. Brombergi oszt. 111 h. 890 l. és posztó fabr.

Bueno Deseo, Boni desiderii prom. fok. új Guinéában Latrok szigetének ellenében déli Amerikában.

Buenos Ayres, tart., déli Amerikában, a' Rio de la Plata nevü tart.ban az Atlanti tenger mellett nevét az ott uralkodó igen egészséges levegőtől vette. Eszakra Paraguayal, nyug. Tucumániával, és délre a' Magellani tartománnyal határos. Ezen tartományt dela Plata folyja keresztül. A' nyár itt igen meleg, de hives reggeli szellők által egy kevessé enyhittetik. A' tél ellenben a' sok zürzavar, esső, és dörgés miatt az ide való lakosoknak nagyon félelmes. A' tart. minden Europai és Afrikai gyümölcsökben, marhában, szárnyas állatokban, halban felette termékeny, és főképpen az állatok börivel igen nagy kereskedést üz. Fő vsa.

Buenos Ayres, v. Nuestra Sennora de Buenos Ayres, Bonaires, Fanum S. Trinitatis, (34° 36' 27" dél. szél. 60° 40' 30" kel. hosz.) közel Plata, vizének torkolatjához mind járt Lima után második vs Spanyol déli Amerikában fő vs és lakja a' Vicekirálynak, főkereskedőhely 3000 h. és 40000 l. Lakhelye egy Püspöknek, Academiával, mathematicus oskolával egy honnyi társasággal a' földmivelés elömozditására, sok klastr. mind a' két nem részire, 2 révvel ugymint: Riachuelo és La Ensinadával, egy kis közönségesen megerősittetett fellegvárral üz jó kereskedést, 's a' mesterségi szorgalma nőttön nő, 1767-től fogva békesség idején minden két holnapba egy pósta hajó jön ide Cornunából Spanyol ors.ból. Van itt egy posta is Lima és S. Jágo felé.

Buenretiro, királyi mulató pa-

Digitized by Google

lota Madrid mellett Spanyol ország egy közönséges kerttel és egy Porczellánfabr.

Buer, luth. Eklésia 825 h. és főhelye egy hasonló nevü kant. a' volt Westfália kir. Weser osztály Osnabrück kerül.

Buffado, Rieviére aux bœufs, folyó ész. Americában Lousiana tart.ban. melly a' Missurei folyó felsőrészinél Missisippi fóba ömöl.

Buffarala, kis vs Kalabriában Nápoly ország hol a' Sibari folyó Tarentoi öbölbe szakad.

Bug, jeles határ folyó Gallitziában melly a' Lembergi ker. Grywowcénál ered és S. Zakroczinon felül Warsói volt Herczeg. Vistulába ömöl.

Bug, l. Bog.

Bugey, darab föld Francz. Bourgogne nevü tart.ban Bressének keleti részéről. Felső Bugey hegyes és erdős de jó juh tenyésztéssel bir. A' lak. jó sajtot csinálnak és küldnek, alsó Bugey, sikabb és termékenyebb. Bugey most része az Aini oszt.

Buggias, Isla de los Negros. (9° 26'—11° 33' É. Sz.) Philippi sziget, 31 1/2 mtföld hosszu, 4—8 széles, igen hegyes, erdős, vizes és termékeny Riskásában, 's vadban. Az Bissayiakon kivül laknak itt még sok szerecsenek is. Főhelye Taysan.

Buggies, l. Bonier.

Bughia, tart. Nubia ország. Africában, Ægyiptus déli határán fő vsa Bughia, lak. koborlók ragadozásból, és marha tenésztésből élnek.

Bugia, l. Boujejah.

Bugiesen, l. Bonier.

Bugue, (la) vs, Dordogne Fr. oszt. Vezere mellett 2470 lak.

Bugulma, Bugulminsk (53° 30'' É. Sz.) ker. béli vs az Orenburgi Orosz Helyt. hasonló nevü folyó mellett, melly a' Kamába szakad, 5000 h. egy előregültek 's gyámoltalan betegek Ispitályával.

Buguraslansk, ker. az Orenburgi Orosz Helyt.

Bühelhofen, vár, és hiteles kommissioi urodalma a' Lachavitzi Uraknak, felső Stiriában Judenburgi ker. nem messze innét van egy Schwartzenberg Herczegi ezüst tartó ónbánya.

Bui, ker. a' Kostromai Orosz Helyt.

Buják, Helys. Nógrád Várm. Szécséni járás. Ecsegtől nem messze, Hatvantól 3 1/2 mfd F. U. H. Eszterházi lak. Magyarok, kat. tulajdon Pléb. Uradalom és hasonló nevü omladozott várral.

Bujalance, (37° 58' ész. szél. 11° 9° kel. hosz.) vs Cordova Spanyol tart. 8000 lak. gyapjú és börfabr.

Buinsk, Bruinsk, kis vs Simbriski Orosz. Helyt.

Buis, Buxium, vs Drome Franoszt. Oueze folyó mellett 2210 lak.

Buitrago, vs Gvadalaxara nevü Spanyol tart.ban melly Infantadoi Hercz.hez tartozik.

Bujukdere, (az az nagy völgy) falu Constantinápolytól 5 mfd a' Canalis torkolatjánál, mintegy 6 mfd a' fekete tengertől. A' ház. a' tenger partján fekszenek, 's mint egy mfdnyi darab földett foglalnak el. Az Europai Követeknek itt házaik vannak, mellyek magokat csinosságok, és a' kertek' szépsége által külömböztetik, többnyire Europaiak, Görögök, és Örmények lakják.

Digitized by Google

Emlékezetre méltó itt a' szörnyü nagyságu Platanus.

Bujuk-imbrohor, l. Rickahaglasi.

Bukaczowce, vs. Galliczíában a' Stryeni ker.

Bukarest, Bukuresht (43° 48′ 15″ É. Sz. 44° 25′ 20″ kel. hosz.) fővsa Oláhorsz.nak, Dumbrovitza mellett. Lakja a' Hospodárnak, és egy görög Metropolitának. 67 fertályokra osztva 42000 l. 22 kl. 7 temp. mellyek köztt, a' 2 oláh görögön kivül, egy kath. egy luth. templ. van 1 görög főoskolával. A' kereskedése gabonával, tabákkal, ökrökkel, juhokkal, mézzel, viasszal, bőrökkel, faggyuval, vajjal, és több Austriából és Orosz bír. behozott füszerszám, és fabrikai portékával jeles.

Bukari, l. Buccari.

Bükhen, mvs és Prépostság Hoja Grófság, Lineburgi H. ben.

Buki, vs a' Kiewi Orosz. Helyt.

Bukne, Tungefiord tengeröböl Norvegiában.

Bukocz, Bukowce falu Abauj Várm.ben, Kassai jár. Kassától 1 mfd. F. U. B. Meskó, lak. elegyes Tótok. Fekszik egy völgyben örlőmalmokkal, és vasbányákkal.

Bukovatz, falu Horváth orsz. Zagráb Várm.ben, Hegyijárás. Verbovskóho 5 óra, Brodi urod. Bellói tiszti hivatal, és Podsztanye Plébaniához tartozik; Másik, melly Zágrábhoz csak egy óra, és Szent Simoni Plébánoshoz tartozik hires derék szőlőhegyéról.

Dukow, mvs Cseh orsz. Rakonitzi ker. kőszén bányákkal.

Bukowina, tart. a' Kárpát bérczei és Dnister között, Pruck's Sereth ferrási mellett (É. Sz. 47° 20′ és 48° 30′ köztt) 1776 ig a' Moldvai Herczegs. tartozott, melly időben a' Portától Austriáh. lépett, 's 1786. fogva Galliczíának Czernowiczi ker, tét teszi; hegyes, erdős, ingoványos, gazdag sóval, 184 □ mfd. 208498 lak. számlál, kik többnyire, Oláh és Magyar jövevények, 793. zsidó familiákal: Erdei; főképpen a' Bukowiani erdő; folyóji: Pruth, Dnister, Suczawa, Moldawa, Bistritza, Seret's a't. klimája mérsékelt, egésséges. Termései: só, értz főképpen aranyszarvak Bistriczában; sok cserfák, lovak, marhák, és jeles méhtenyésztés. Foglal magában 3 vsokat 3 mvskat 266 falukat és 37400 l. h. Kereskedik: szarvasmarhával, bőrökkel, lovakkal, gyapjuval, viaszal és mézzel. Fő vsa Czernowitz.

Bukowine, falu alsó Szileziában Wartenbergi ker. 60 l. és egésséges kuttal.

Bukuresth, l. Bukarest.

Bulach, (Régi) falu Würtembergi Calw ker. a' fekete erdőben nem távol Nagold fótol 490 l.

Bülach, vska Helvetziában a' Zürichi kant. termékeny tájékon, 2190 l.

Bulack, (uj) vs ugyanott 590 l. réz és ezüst bányával szomszédságban.

Bulaganszky, Orosz vár Sziberia, Buratteni tart.ban, Nagara vizénél.

Bulahnana, kis vs Marocco orsz. Ducala tart. Afrikában.

Bulak, Helys. közép Ægyiptusban 1/2 óra észak nyugotra Kahirától Nilus mellett. Cahira' réve, mellyből ez egy külső vst formál 1200 lépés hosszu, és 500 széles igen szép közönséges

ferdőkkel; tárháza azon kereskedő portékáknak, mellyek alsóEgyiptusba küldetnek. Van itt egy alkalmatos Okül (az az közönséges Portéka tárház) és Egyiptusban legnagyobb Vámház a' hol minden portékák, mellyek Rosettéből és Damiatából Kahirába, és innét vissza mennek, megvámoltatnak.

Bulakan, tart. Luzon nevű Philippi szigetben, északra Manillától, csekély terjedésű, ugy hogy egy nap bejárhatja az ember; de még is bir. 50000 l. és szőrnyü termékeny. Itt találtatnak a' szigetek legszebb Asszonyai.

Bulam, (10° 30'—11° ész. szél. 15° nyug. hosz.) egy a' Bissagoi szigetek közül. Az Atlánti tenger partjain Senegambiában, 400 Angol □ mfd nagy, bir egésséges 's mérsékelt levegővel, a' kereskedésre alkalmas fekvéssel, téres, és biztos révvel, mindenféle földterméssel, ugy mint: pamuttal Indigoval, riskásával, kávéval, gyümölccsel, fával, bivalokkal, majmokkal, papagájokkal 's a' t. Itt 1792-ben egy Londoni társaság emberséges czélból egy letelepedést fundált, mellyhez a' száraz földön az oda való Herczegtől vett nagy Bulami birtok is S. Freatownal tartozik.

Bulcino, vs Lukaniában, Italia orsz. régi Vulceianak tartatik.

Bulgar, pusztult vs Kasáni Helyt. orosz bir.ban Kasántól mintegy 70 werst; fő helyeBulgári orsz.nak mellynek czimjével most is él az Orosz Cs. északra Kasan, d.re Astracan k.re a' Baskiri és Kalmuki tatárság kerítette.

Bulgaria, Bulghar - Ili v. Bulgarey Török tart. Europában melly délről a' Dunánál fekszik, a' fekete tengerrel határos 1740 □ mfdön 1800000 l. számlál. Hegyes de a' völgyekben még is nagyon termékeny, gabonával borral bővelkedik, szörnyü sok sassal, mellyeknek tollai egész Török országban nyilakra fordíttatnak. Itt a' Dunában igen sok a' hal. A' lak. Bolgár nyelvet beszélnek, melly a' Rácz nyelvtől igen kevésé különböz, és részint görög, részint pedig Mahomed hitüek. A' tart. 4 Basaságra részeltetik: Sardiki, Nicopoli, Silistriai, és Widdinire. Fő vsa Sophia

Bulgneville, mvs urodalom Bar Her.ben Francz. orsz.ban, egy Pléb. és Ispitállyal. Az 1431-ben itt esett csatáról nevezetes, mellyben I. Renat Lotharingiai H. megfogatott, és Dijonba vitetett fogságba.

Bulis, vs Phokisban a' Boeotiai Thisbe vstól 80, az Antikyrenusi révtől 100 stad.

Bulka, folyó Austriában Ens alatt, Nonnendorfnál a' Mannhart hegynek határánál ered, és északról Thejába szakad.

Bulkan, vs Austriában Ens alatt a' Mannhart hegyi negyedben Bulka nyugoti partjánál törvényszékkel, pléb. és 262 l.

Bull, Bulle vs Helvetziában a' Freyburgi kant.

Bulla, szabad vs belső Numidiában.

Bullaeum, Britaniai szigetben Acriconium ysánál balra, mostani Buelt.

Bullameták, Szeretsen nemzet

Sierra-Leona partján felső Guineában, kik azon kis, a' Sierra-Leona folyó torkolatjának északi részéről fekvő darabföldet, melly Bullam nevet visel és az egész Sierra-Leona déli részéről való partokat, a' Timmaniták tartományától egész a' Scherbro folyóig lakják. Ezek bátor és jól kimivelt Szerecsenek.

Bulliones, nemzetség Macedoniá Illyriumban szélül.

Bullingbroock, kis vs és Grófs. Lincoln tartom.ban Angliában.

Bullenstein, l. Borostyánkő.

Buller-Aa, l. Aa.

Bullerborn, l. Altenbecken.

Bülles, vs az Oise Fran. oszt. 220 h. és gyolcsfabr.

Bumadus, fó Macedoniában Arbelához mintegy 7 mfd., Lycuson innen.

Bümow, nagy rézbánya Perm Orosz Helyt. a' hasonló nevü vs' délirészéről. A' helység bir 200 h. és 850 mesteremberrel és 1700 hozzá tartozó parasztokkal.

Bünde, (52° 12' 15'' É. Sz. 26° 13' 22'' K. H.) vs és főhelye egy hasonló nevü kant. a' volt Westfál. kir. Weser oszt. a' Bielefeldi ker. 1 temp. 106 h. és 721 l. kik földmivelésből és fonásból élnek.

Bundelkund, Bundela az az: Gyemánt tart. v. Dangaja, egy a' Rasbutteni tart.nyok közül Hindostánban nyugotról Benarestól, a' Marattáknak adózik; hegyes ország, melly a' nagy és népes Parna vsnál találtató gyémántokról hires. Főhelye Rua.

Bündheim, kis falu a' Harczburgi kant. Goslari kerül. Hildesheimi oszt. a' volt Westfa. kir. Radau mellett egy kis várral, Uraság-arendálással, kis ménessel, 2 őrlő malommal, 75 h. és 265 l. Az itt nevelt lovak nevezetesek.

Bungay, vska a' Suffolk nevü Angol Gróf Waweney mellett melly egész Yarmouthig hajózható, a' temploma egy emlékezetes Gothus épület.

Bungo, fő vs és tart. a' Ximo nevü Japani szigeten, melly maga is néha ezen nevet viseli.

Büngow, vasfab. az Ekaterinburgi orosz. Helyt., áll több vashámori mivekből, vasmacskaverésből, 's a't. esztendőnként 130000 font vasnál többet szállit. Ehhez 1400 mesteremberek tartoznak.

Bunguseh, v. Bunguschat a' kevésbé termékeny déli része, a' Kabulistán nevü keleti Persiai tart. hol is délről egy nagy sivatag nyúlik el, ezt valami Kau nevü folyó keresztül folya, melly azután Indusba szakad. Az ide tartozó Rohi kerület honnya az innénd nevezet Afghani Rohillás nemzetnek, melly most Indiában tartózkodik. Fő vsa Ruglis.

Bunschoten, Helys. Egy. Belg. orsz. Zuid tó tart. 800 lak. kik halászattal foglalatoskodnak.

Buntenbock, Bányahelys. a' volt Westfá. Clausthali kant. Osterode kerül. a' Harczi oszt.ban 55 h. és 300 l. kik nagyobb részint szénégetők és fuvarosok.

Bunwut, sziget a' Pelangy vizének kifolyása előtt a' Magindanoi szig. Asiában 13 német mfd a' kerülete, bir jó levegővel, termékeny földdel, némelly hasznos

Digitized by Google

termésekkel, ugymint: rózsafával, és csak néki tulajdon Bejonas nevü füvel, melly, a' szölö vesszöhez hasonlit 's a' mellynek fejér nedvét, a' Magindanoi lakosok szappan gyanánt használják, és biztos révvel. A' Magindanoi Szultan ezt 1775-ben az Angoloknak ajándékozta.

Bunzlau, Bolesłavia innior, vs a' Jaueri Sileziai Hercz. Löwenberg-Bunczlaui ker. Bober mellett, 431 h. 3530 kath. és luth. lak. kik jó posztót, gyolcsot, damaszkot harisnyát, és cserépedényt készítnak. Szomszédságában találtatik: topáz, akhát, chalcedon, és más kövek.

Bunzlau, (régi) hajdan kis ker.béli vs a' Bunzlaui ker. Cseh orosz. most pedig középszerü Helys. 122 h. és több kath. te..p. A' lakosi Csehül beszélnek, 's földmivelésből, vsi munkákból, és képcsinálásból élnek. Az itt találtató csudálatos kép esztendönként több ezer emberektöl meglátogattatik. Itt ölettetett meg S. Venczel Drahomira késztegetéseire testvérjétöl Boleslavtól a' káptalan templ. ajtajánál. 1779-ben 20 Marczban majd csak nem egészen hamuvá vált.

Bunzlau, (uj) kerül.béli vs Iser mellett, jólépült 396 többnyire kö h. 3510 l. kik sok posztót csinálnak és bört készitnek. Kath. Gymnasiummal, Dékán templ. és 5 más kath. temp. A' vsi közönséghez 13 faluk tartoznak.

Bunzlaui kerület, Cseh orsz. Lusatzia, Silezia, a' Biczowi Kaurzmi Rakonitzi és Leitmeritzi kerületek közt 85 □ mfd nagy, 313592 l. 12(31) vsokkal 31(11) mvsokkal és 85 Urodalmakkal. Hegyeji: az óriás hegy a' Sileziai határokon, az Iser hegye és több jeles hegyek. Fóji: Iser, és Neisze. Termései: féldrága kövek, gabona, fa, bor, (mellyek közt a' Melniki veres bor legjobb), gyümöcs, komló, len, vad, és ércz. A' lak. jeles barom tenyésztést és lenmivelést üznek, 's birnak sok kézimivekkel, gyolcsban, és gyapjuban, és több üveghutákkal. Fö vsa O Bunzlau.

Buonabitacolo, vs az innenső Nápolyi Herczegs: 3200 lak.

Buonalbergo, vs ugyan ott 2900 lak.

Buon-ayres, l. Bonair.

Buon-Convento, k. vs egy dombon Toskánai N. H.ben. Itt mondják, akarák VII Henrik Cs.t mérgesitett hostyával elveszteni.

Buphagion, mvs Arcadiában.

Buphagus, fó Arcadiában.

Buphres, Buphras, Tucidides szerént, Pylos elött fekvö kis sziget Messenia mellett.

Buporthmos, tó Argos tart.ban, Trözen és Hermione között.

Buprasion, vs Elis tart.ban Homerusnál.

Bura, vs Buraikos vize mellett Achajában 101 Olympias 4 eszt.ben föld indulás által elnyeletettetett.

Buraikos, fó Achájában.

Buragrag, folyó Afrikában Fez királyságban, melly Atlas hegyéből ered és az Atlanti tengerbe szakad, hol révet csinál.

Burano, kis vs a' hasonló nevü szigetben a' volt Adriatiai tenger oszt. Lomb. Velk. kirs.ban.

Digitized by Google

Burátok, tulajdonképpen Borga-Buratok oroszul Braczki, vándorló nemzet Orosz Irkuczki Helyt. a' Mongoli határoknál és Jenizei Angara, Tunguska, Lena, és a' Baykal tónál, ők Mongolok és külső pallérozásokra nézve, a' Kalmukokhoz, hasonlók. Az ő fekete vastag hajokat egy csopfig el szokták nyirni, sokan a' férfiak közzül szakálokat is kihuzzák. Testre 's lélekre nézve gyengék és ritkán élnek hosszú életet; ugy ruházkodnak, laknak 's élnek mint a' Kalmukok nyárban a' réteken szőr sátorokat vernek, télen fagunyhókat épitnek az erdőkben, de ezek őket kevéssé védik a' hideg ellen, azért tehát vannak nékik olly jó ágyaik mint az Europaiaknak. Az ő fő munkájok a' baromtenyésztés és e' mellett a' vadászat 's halászat. Egy gazdag ember bir több ezer tevékből, lovakból, marhákból juhokból, és kecskékből álló csordákkal, és ezen barom nyujt nekik ételt és italt. Kenyér és só nélkül szükölködnek. Kézi munkájik nem rutak, készitteinek még ezüstel kirakott eszközöket is, pálinkát savanyu téjből készitnek és jó izü theát, páfrány fűből. Pogányok. A' Burátok tizenegy ágakra oszlanak, kik 1783-ban mintegy 50 ezer fegyvertfogható embert számláltak. Minden ágnak van tulajdon parancsolója, ki Saiszan nevet visel mindegyütt egy Herczeg vagy Taischa alatt állnak, ki őket pátriárchai módra vezérli; az ő tisztsége örökös és az Orosz kormányzás egy tanácsos czimet ád néki, ez kimondhatatlanul gazdag.

Burbuch, Grundburbach, helys. a' szabad földön Bergi Herczs. nek Szieg nevü osztályában Siegtől 2 mfd., közel hozzá találtatik ónbánya.

Burchuna, Rómaiaktól Fabaria neveztetett, sziget Ems torkolatjánál, mai Borcum.

Burczinin, vs a' volt Varsói Kalisch oszt.ban l.

Burella, kis vs innenső Abruzzoban Nápoly orsz. nem távol Sangro fótól.

Buren, vs Egy. Belg. orsz. Ober-Ysseli tart. Linge fónak azon ágánál, melly Müllengrabennak vagy Betaunak hivatik, erős várral.

Büren, vs és főhelye egy hasonló nevü oszt. a' volt Westfáliai Kir. Fuldai oszt. a' Paderborni ker. Alme mellett, 2 templ. 198 ház. és 1130 lak. bir egy pusztával, 5 vízi-őrlő, egy olaj, 2 fürész, és 1 papiros malommal. Ez előbb lakhelye volt egy hasonló nevü Urodalomnak.

Büren, Beuren, szép élelményes vska Helvétziában a' Berni kant. az úgy nevezett Seelandban Aar mellett, egy hiddal ugyan azon, és várral.

Burfort, vs az Oxfordi Angol Grofs. Windrush mellett bir gyapju mivekkel és derék nyergeket készit, ezen környékben ló futtatások tartatnak.

Burg, vs az Ober Yssel tart. Egy. Belg. orsz. várral és fő helye Visch Urodalomnak melly a' Herrenbergi házhoz tartozik, és 1 vst 2 falut és 3710 l. foglal.

Burg, vs a' közép Brandeburgban Ille mellett, 1153 h. és 6690 l. kik között 227 posztócsinálók vannak, kik eszt. ként

Digitized by Google

ként 8000 darab posztót készítenek, itt sok dohányt is termesztenek.

Burg, mvs Wipper mellett a' Rajnai oszt.ban Bergi Hercz. 310 h. és 2000 l. kik jó puskákat készítenek és hallal meg rákkal erős kereskedést üznek.

Burg, kis vs alsó Lusatziában Kottbuzi ker. vaskővel és torfával.

Burg, vs Austriai Szileziában Troppaui Hercz. Mora mellet 800 l.

Burg, l. Borg.

Burgaon, hegy a' tulajdoni Africában, hires Vasaletus, most Useletnek egy ága.

Burgas, török kereskedő vs Rum-Iliben a' fekete tenger egyik öblénél melly a' föld termésein kivül: gabonát gyapjut vasat, vajat, sajtot, bort 's gyapju materiát Constantinápolyba szállit.

Burgau, hajdan Austriai Mark-Grófs. Sváb orsz.ban Duna mellett, Lech és Iller között, 8 mfd hoszú és ugyan annyi széles mellynek főhelye Günzburg volt, a' bajor felső Duna kerületéhez tartozik.

Burgau, kis vs, Mindel folyó mellet 2300 lakos. levél tárral, és enyv főzéssel, lakja a' Törvényszéknek.

Burgau, mvs Stiriában Grätzi ker. Lafnitz mellett 150 h. közel a' Magyar határokhoz 7 és 1/2 mfd Gröcz-től, kath. fárával határvámmal, és pamut fabrikával, mellyet ezen mezővs' és egy hasonló nevű biztos Comissiónak Ura Gróf Battyány szerzett.

Burgberg, hegy a' Bolkenheim-Landshuti ker. Szileziában egy kis sáncczal találtatik itt gyémánt, krisztály, és kővé vált fal.

Burg Boxberg, l. Boxberg.

Burgbernheim, Burkbernheim nagy mezővs egy várral Bajor orsz. Rezat ker. marhakereskedést üz. A' közel fekvő vadferdő sok szép készületekkel bir.

Burgdorf, kis vs, egy várral a' volt Westfal. Aller oszt. Owe folyó mellett 279 h. mellyekből 1809-ben 239-en megégtek, és 1850 l.

Burgdorf, vska Helvetziában a' Bernai kant. egy tetőn Emme mellett az Emmevölgy végénél jeles templ. tanács, és vevőházzal, nagy várral, melly a' vs részéről egy kőszirten fekszik. Itt van az a' hires Imfausti ferdő.

Burgdorf, pléb. falu a' volt Westfál. kir. Schladeni kant. Goslar ker. az Ockeri oszt. Pave mellett Goslartól Wolfenbüttel felé, Warne mellett, vámtisztséggel és 600 lak.

Burg-Ebrach, mvs Bajor orsz. Maini ker. közép Ebrachnál, várral, szép tanácsházzal, jó serfőzéssel, és kőszirtpinczékkel. Helye a' Törvényszéknek.

Bürgel, kis vs a' Weimari Herczegs. Gleisa vize mellett, 108 h. és 1100 l. kik sok cserép portékát és seprőt készítnek, közel ez mellett fekszik egy régi klast. Klösterbürglin v. Bürgel im Thal.

Burgemünden, Urodalom, Hessen-Darmstadti birtokban, egy kősziklán épült várral, Ohm vizénél, kétfalukkal, és kősziklákban ásott árkokkal keríttetett.

Burg-Farenbach, l. Farenbach.

Burgfriedberg, l. Friedberg.

Burghaszlach, mvs Haszlach folyó mellett Bajor orsz.

Digitized by Google

Rezat ker.ben.

Burghaun, vs. és vár Haun folyó mellett a' Fuldai Herczegs.

Burghausen, Burkhausen, vs Bajor orssz. Salzah ker. Salzától és egy hegytől bézárva, mellyen a' régi vár áll; a' vs bir 315 h. 3000 l. helye egy Appelálló törvényszéknek, Politziai biztosságnak, egy törvényszéknek és számtartóságnak. Haleini sóval, és börrel erős kereskedést üz.

Burghaz, kis vs a' fekete tenger mellett, Romania nevü Török tart. hol egész Török orsz.ban a' legszebb pipák, megaranyozott csészék és másfélék csináltatnak.

Burgh-Castle, mvs Suffolck tart. Angliában Waweney vizének torkolatjánál. Rómaiak idejében igen nevezetes erősség volt; délre, k.re, és északra sánczai most is láttatnak, ny.ra pedig az említett viz kerité.

Burgheim, Burkheim mvs Bajor orsz. a' felső Duna ker. 800 l. egy szép kellemetes és termékeny környéken.

Burgheim, tisztség és mvs a' Neuburgi Herczegs.

Burgidala, l. Bourdeaux, Ausonius'és sok más tudósok'honja, szőleje mindég hires volt.

Burgiones, nemzetség, melly Visztulán túl, Germania határán lakott, némellyektől Germanusoknak, másoktól Bastarnéknak tartatnak.

Burgkrain, Urod. és vs Frisingiai ker. Bajor orsz.ban azon nevü kastéllyal; hozzá tartozik Isen mvs is.

Burghundschaft, vs Bajor orsz. Main ker. veres Main mellett egy kösziklán várral, és 1230 l. kik nagyobb részint földmivelést, és serfőzést üznek, tart 12 vásárt.

Bürglen, vár, és helys. Thurmellett Helvetziáb. a' Thurgaui kant. mellynek alsó törvényszékei hajdan a' S. Galleni vshoz tartoztak.

Burglengenfeld, vs Bajor orsz. Regeni ker. Naab mellett 1360 l. és jeles hegyvárral a' szomszédságban, helye a' számtartóságnak és törvényszéknek, bir puska fáb. és derék marhavásárokat tart. Szomszédságában Saltendorf falu mellett találtatik valámi Winczel nevü kö, melly, ha egy kevéssé dörgölik a' terpetinhez hasonló szagot ád, és mind az embereknek, mind a' marháknak sok esetekben hasznos.

Bürglicz, Fürstenbergi Urodal. Mies mellett Cseh orsz. Rakoniczi ker. bir vas és hámormühelyekkel.

Burgo, Borgow, Borgo di Val Sugana, Worchen, Burgum, vs és kant. főhelye, Olasz orsz. a' Trientből Velenczébe vezető uton, Trientől 3 mfd, Brenta folyó mellett, 2200 l. és szép várral.

Burgörner, falu a' volt Westfaliai kir. Leimbach kant. Hallei ker. Saale oszt. Wipper mellett 1 nemes telekkel, 2 vizi malommal, 1 mészkemenczével, 56 h. és 304 l. A' szomszédságban vannak alabastrom és gyps bányák. A' Burgörneri tájékhoz, melly a'Rothenburgi bányatisztség alatt áll, tartozik 1 fenyiték ház. Főképpen emlékezetes ezen tájékban, az Herbstadtól 1/2 orányira elrendelt Gőzmü melly 1 minutában 65□ lábnyi vizet 22—23 öl magasságra fel emel és a' bányákból kihajt.

Burgos, tart. régi Castiliában

Digitized by Google

Spanyol orsz. ugyan annak északi része, vadon hegyek. 406000 l. A' régi fővsa

Burgos, 10000 l. 16 fárákkal, 18már most megszünt klast. egy Collegiummal, 5 Ispitályal; igen kellemetes fekvése van egy hegynél, mellynek tövénél Alauzon vize foly: lakja egy Erseknek, 's főoskolának; kereskedő és kézimives királyi társassággal, posztófab. gyapjukeresk. és várral. A' káptalan templomban sok Kir. nak és Kir-néknak még azon hires Cidnak is, és szerelmes hitvesének sirkövei találtatnak. Itt erős gyapju kereskedés üzetik.

Burgow, l. Burgo.

Burgscheidungen, kis falu Unstrut mellett Saxoniában Thuringi ker. régi hires várral; keményitő, gyapju harisnya fabr. és salétromos gunyhóval.

Burgschwalbach, vár, és helys. Nossau-Usingi Hercz. Wieszbaden és Dietz között.

Burgstädt, Burgstädtel vs a' Schönburg Grófi, Rochsburg nevű Urod. 250 h. 1950 l. gyapjú, pamut, és selyem fabr.

Burgstall, mvs Austriában Ens alatt, a' Bécsi erdő alatt lévő negyedben, nagy Erlaf mellett, 2 várral, 1 fárával és 100 h.

Burgstall, pléb. falu és főhelye a' hason nevű kant. a' volt Westfaliai kir. Stendali ker. Albis oszt. Urasági-gazdasággal, majorral, vizi malommal és 630 lak.

Burg-Steinfurt, Stadt-Steinfurt, vs Aa mellett, lakhelye a' Bentheim-Steinfurti Grófoknak, 1200 lak. és 1 Gymnasiummal.

Burgtham, erős vár és falu Bajor orsz. Rezat ker. közel Swarczachhoz; pántlika kézimívvel.

Burgtorf, pléb. falu Hildesheimi Herczegs.ben; ennek környékében volt hajdan a' Cs. kastély Werla.

Burgund, l. Bourgogne, és Franche-Comté.

Burgundi kerület, egykor a' Rom. Birodalom 10 ker. közül, mellyhez Franche-Comté, v. a' Burgundi Szabadgrófság, mellytől ez nevét veszi, a' 17 Belgiumi tartományokkal egyetembe tartozott. Minekutána ezt Fr. orsz. délről megcsonkitotta, északról pedig az egyesült Belgiomi Köztársaság formálódott, és Brandenburg is egy kis darabot magához vont volna; állott ezen ker. még csak 9 tart. ból és nagyobb részint ezek sem voltak már tökélletesek 's minden részről eggyesülttek. Ezek Austriai Belgiumnak hivattak az Austriai ház után melly ezeket egy Generál-Helytartó által kómányoztatta. Emlékezetesebb folyói: Schelde, Leye v. Lys, és Maas, Sambre, és Roe v. Ruhr. Közönségesen véve ezen tartományok termékenyek, csak délről, hol sok hegyek és erdők vagynak, teszi: fa, barom, és vas a' legjelesebb terméseit. Bor csak Luxemburgban terem, jóllehet ez az Ardenni erdő közepin fekszik, és fán, meg vason kivül egyebet nem hoz. Az egész kerület kath. volt. A' Lüttichi Püspökség ezen kerületet nyugotira, és nagyobbikra, a' Schelde mind a' két részinél, és keletire v. kissebbikre, a' Maas folyó mellett osztá fel, nyugoti része foglalta nagyobb részét a' Brabanti Herczs.

Digitized by Google

nek, a' Mechelni urodalmat és vst az Antwerpi Markgrófs.ot és vst, nagyobb részét a' Flandriai, Hennegaui és Namuri Grófságoknak. Keleti részét tette nagyobb része a' Luxenburgi Herczegségnek egy része a' Limburgi, és egy kis része a' Geldriai vagy Obergelderni Herczségnek. Ezen kerületekben nem voltak kerütetbéli Felsőségek, hanem csak ország Státusai, kik három klassisokra: a' Papságra, Nemességre, és a' városok' Deputatusaira voltak felosztva.

Burgundiones, Vandulus nemzetség, elöször Odera és Visztula közt, utóbb innen is Sarmatiában, idövel Galliában, melly Germania prima, és Burgundia nevet nyert, laktanak.

Burgundischer Münzfuss, l. Kreutzthaler.

Burguruslaw, vs az Oremburgi Orosz Helyt. Kenil mellett.

Burgwald, nagy erdö a' volt Westfáliai Kir. Werrai oszt. két mfd nagy, Frankenbergnél kezdödik és egész Marburgig nyúl el.

Burgwedel, mvs a' volt Westfáli Kir. Aller oszt. közel Burgdorfhoz, itt igen sok komló termesztetik.

Burgwerben, jeles helys. Saxoniában Thüringi kerül. hol Heydenreich Lipsziai Prof. híres Költö 's Philosophus végtére magános éltet viselt, elszunyadt, 's örök álmat alszik, kinek is a' barátság itt egy kis emlék oltárt emelt.

Buriana, tó nem messze a' tengerparttól Toskánai nagy Herczs.ben.

Burick, Budrichium, erös kis vs nem messze Rajnától Clevei Herczs.ben, Wesel ellenében Prusszus Királyé.

Burjasot, falu Valenciában, Spanyol orsz. 1400 lak. és nagy föld alatt való gabona tárházakkal, négyszegü kövekkel kirakott és falakkal körülvétetett.

Bürkenberg, hegy a' Wernigerodi Grófs. jó vas köbányákkal.

Burkersdorf, falu Austriában Ens alatt a' Bécsi erdö alatt lévö negyedben, várral, Törvényszékkel, kath. plébániával, 83 h. postaváltással és köbányával.

Burkhausen, l. Burghausen.

Burkhausen, vs 3500 l. Salza mellett, melly innét nem messze az Innbe szakad, felsö-Bajor orsz. és hason nevü Számtartóságban, hegyen fekvö régi erös várral.

Burkheim, vska Rajna mellett Badeni Treisam ker. 5000 l.

Burkus ország, l. Preusen.

Burl-Dschalof, kis birodalom Senegambiában Afrikában, délröl Cayortól.

Burlington, rév egy öbölnél a' Yorki Angol Grófs. East-Ridingi részben, gabona és dara kereskedéssel, serfözéssel és tengeri ferdökkel.

Burlington, Grófs. Éjsz. Amerikában New-Jersey szabad Státusban, Delavare és a' tenger közt, 23 □ mtfd nagy, 18090 l. és derék marhatenyésztéssel. Fö vsa

Burlington, (40° 8′ É. Sz. 20° K. H. Philadelphiától) Delavare mellett 1000 l. Academiával, közönséges könyvtárral, a' földmivelés és a' mesterségek' elömozdítása végett egyesült társasággal; kereskedik börökkel.

Burlington, fö vs a' Chittendoni Grófs. ban Éjsz. Amerikában Vermonti szabad Státusban Onionnak Cham-

Digitized by Google

plain tóba való torkolatjánál, egy fő oskolával.

Burlos, v. Brulos, nagy tó alsó Egyptusban Garbieh tart. ez Delta éjszaki részében a' tengernél fekszik, mellyel egybekapcsoltatik.

Burma, l. Birma.

Burmu, vs Kabulistan nevü keleti Persiai tart. Kow fó mellett.

Burnu, l. Bornu.

Buro, Boero, Bouron, (4° D. Sz.) közel Cerámhoz, legnagyobb az Amboini szigetek közül, 15 mfd hosszú, és 10 mfd széles, sok partfolyóktól keresztül vágva, 6000 l. Fő termése ebenfa. Főhelye Defentik; kereskedés tárgyai fa és riskása.

Buronzo, kis vs Piemontban Sard. Kir. birt.

Bürow, falu Albis mellett Anhaltban, hol hajdan a' német Rendnek Commenthurája volt.

Burra, az Orkadi, vagy éjszaki szigeteknek eggyike Skotziában, 5 mtfd hosz. 1 szél. gabonával és legeltetővel bövelkedik.

Burray, Schetlandi szig. Scotziánál.

Burraw-Heád, hegyfok Baien Wigton és Luce közt Wigtoni Grófs. Déli Skotziában, 54° 40′ 50″ É. Sz. alatt.

Burrampur, l. Brampur.

Burramputer, Berhamporter, igazán Brumaputer, (az az Brama' Fia) folyó innenső Indiában, melly Contaisse délnyugoti részinél ered, Déli Tibetet, Avát, Aschemet és keleti Bengalát keresztül folyja, és végtére 15 mföldnyire a' tengertől Gangessel eggyesül, hol is Megna nevet kap. A' belső tart.ban a' még meg nem osztott folyásnál 1 geog. mfd. széles. Ez ámbár igen sebes folyású, egész Tibetig még is hajókázható.

Burriana, (29° 51′ É. Sz. 16° 48′ K. H.) vs Spanyol orsz. Valencia tart. 6300 l.

Burro, a' Molukki szigeteknek eggyike az Ostindiai tengerben.

Bursa, Brusa, (40° 11′ 30″ É. Sz.) talán legnagyobb, legszebb, legtisztább és legszorgalmasabb vs kis Asiában az Olymp hegy tövénél, melly minden életre szükséges és kellemetes javakat, olcsón, és böven nyujt. A' 140, többnyire már öszvedölt mecsetek közt még is egynehányan jelesek, és egy legszebb az egész Levantében. Találtatnak itt 4 Császári paloták, 4 Synagogák, 1 Örmény Érsek 1 templ.mal, 1 Görög Metropolita 3 temp.mal. A' lak. kiknek száma 130000-re megy, készítenek selyem falszönyegeket, és materiákat, bársonyt, muselint, kötött munkákat, és fenntartnak nagy Karavani kereskedést Syria és Constantinápoly közt. Szomszédságában meleg ferdők találtatnak.

Bursali, l. Salum.

Burscheid, Burtscheid, Borscheid, vska Fran. ország, Ruhr oszt., 3.500 lak., kik között sokan luth. és ref. A' Protest. Isteni szolgálatjokat Vaelsben tartják. Bir meleg ferdőkkel, mellyek még az Aacheniaknál is melegebbek, itt posztó, és tő fabr. szereztettek.

Bursi, kis sziget Görög orsz. ban, Corfu szigetétől nem messze.

Bursfelde, klastromi tisztség, a' volt Westfáliai Kir. Blumi kánt., Göttingai ker. a' Leine oszt. Weser mellett, e-

Digitized by Google

lőbb egy a' leghíresebb Benedictinus klastromok közt, melly 1093-ban a' Nordheimi Gróftól szereztetett, és 16 században megszünt. A' Nieme itt egy őrlőmalmot hajt, és a' Weseren egy üveghuta fekszik.

Burslem, falú, Stafford nevű Angol Grófs.b. cserépedény fabr.

Bursztyn, kis vs, Halitschi ker., Galliczia orsz.ban.

Burtenbach, kastély és mváros Würtemberg orsz.ban, Mindel vizénél, Augsburg és Ulm között.

Burton upon Trent, vs a' Stafforti Angol Grófság Trent mellett, 3700 lak., itt igen jó ser főzetik, 's majd nem a' világ minden részeire elküldetik; találtatnak itt még posztó, kalap, vas, és karton fabr. is.

Bury, város Lancaster Angol Grófs. Irwell mellett, 8000 lak., kik pamut fabr., fonásból, fejéritésből, és karton festésből élnek.

Bury, (S. Edmund) Villa Faustini, város, Suffolk Angol Grófs., Bourn fó mellett, hajdan híres Apátság, és 2 templ. döledékivel, a' lak. vásári kereskedésből és fonásból élnek.

Burzenin, nemes vs, Varsói volt Herczegs. Kalischi oszt., 850 lak.

Burzenland, Burzenländer, v a' Brassói ker. Erdélyben a' Szászok földén, Ész.ról Fogarasi ker., Kel.ről a' Szepsi Székely Székkel, Délről Oláh orsz., Ny.ról a' Temes és Törzburgi szélekkel határos; 6 mfd hosszú, és 4 mfd széles. Folyóji: Temes, Weidenbach, Burzen. A' Méhtenyésztése, és a' viasszal mézzel, és méhserrel való kereskedése jeles, szintúgy a' búza és árpa termése is, a' len itt igen jó. A' kerül. Felsőre 1 szabad kir. vssal és 7 fabrikákkal. Középsőre 2 mvssal és 8 falúk, és Alsóra 1 mvssal és 9 falúkkal osztatik; felső Burzenland legkülsőbb része Erdélynek Dél-keletről.

Burzet, vs, Ardech Francz. oszt., 2.600 lak.

Bus, kis sziget északi tengeren Island és Terre neuve között. Múlt században találtatott fel.

Busa, Botza, vs Gallitziáb. Zlottowi ker., Bug mellett, egy jeles börmühellyel, 3 egyesült görög és 1 kath. templ. Szomszédságában vagynak vasbányák, és a' körül lévő tavakban jó halászás.

Busa, Botza, szoros áltjárás az Oláh határoknál, a' Székelyek földén Erdélyben. A' völgy, mellyen ez keresztül, egy hasonló nevű folyó hosszatt megy, 4 órányi hosszú, bír sok áradó forrásokkal.

Busa, Bussacze, falú Nógrád Várm. Csalárnak szomszédságában, Szakályhoz 1/4 mfd, Ipoly vizénél az orsz. úton. F. U. G. Zichi és Balassa, lak. Magyarok kat. A' török háborúkban nevezetessé lett Balassa Zsigmond vitézi által, kik az itt lévő tornyot Arszlán tör. vezér ellen keveset magokkal, mind addig oltalmazták, míg az ágyúk által széllyel nem hányatott, 's még akkor sem adták magokat, mellyen a' tör. vezér bámúlván az őrzőket szabadon bocsátotta, az erőséget pedig lerontatta.

Busan, Volga folyónak ága, melly Achtubat felveszi, és a' Caspiumi tangerbe szakad. —

Busea, kis csínos munkás vs

Digitized by Google

Piemontban, Macra fó mellett, 8000 lak. A' környék bövelkedik borral, olajjal, gyümölccsel, szederfákkal és márvánnyal.

Busch, igen kis sziget az Északi tengerben. Egy. Belg. orsz.ban.

Busch, (a' szép) Frankfurti Nagy Her.nek mulató palotája, közel Aschaffenburghoz. —

Busch, Váltópénz Aachenben, melly 4 félpénzt ér, 324 Buschok tesznek ugyanott egy R.tallért.

Buschan, mérték Hamburgban, mint 180 font.

Büscheldorf, falú, 30 ház. és Dekánsággal Bajor ország, Salzach ker.

Buschhottentották v. *Buschmanok*, vad Hottentották a' jó reménység' fokán, kiknek se vagyonjok se barmok nincs, állhatatlanúl 's gyorsan a' pusztaságokon vándorlanak, bokrokban és üregekben laknak, gyakran az éhségtől elgyötörve mint vándor kisértetek kinéznek, egyedül vadászatból, gyökerekkel, bogyókkal, férgekkel, 's más bogarakkal és rablásból élnek, semmi Felsőségek nincsen, többnyire magánosan 's elszélledve laknak, és csak akkor tartanak öszve, a' midőn valami nagy rablásra jön a' dolog, akkor ők az ő elrejtett lakjokból a' általmenőkre lesnek, 's mérges nyilaikat, mellyek 300 lépésnyire visznek, ezekre lövellik. Tisztátalanabbak a' barmoknál, többnyire sárgafekete színüek, igen csuccsos szájok, ajakok, és hasok van, nagyobb részint mesztelenek; igen álnokok 's ravaszok, 's jó mászok futók. Többnyire barmot rabolnak, mellyet mind járt levágnak 's megemésztenek, 's ezen végből megtámadják a' békes Hottentották, Kafferok, és a' letelepedett Jövevények lakjait, a' kiktől ők viszont üzetnek, megöletnek, 's megfogva sklávokká tétetnek, de ezen állapotot ez első alkalommal nyakokról lerázzák, mert nékik édesbb a' szabadság, mint sem a' nyugalmas 's könnyü élet. Csak a' gyermekeket lehet jó bánás által lassan lassan a' vadságból kivetköztetni.

Buschmanok, megszelidített nemzetség belső Afrikában; ezeknek földe a' végső pont, meddig az Európaiak mind ez ideig hatháttak. Fövsa Litäku.

Buschthierad, Urodalom Cseh orsz., a' Rakoniczi ker., a' Waldeck Herczeghez tartozó, bír jó kőszénnel. Ebben van

Buschthierad, falú és öszvedölt város, Familiaháza a' Buschthieradi Kolowrat liniának.

Buschweiler, hajdan fövsa a' Lichtenbergi Urod. Alsó Alsatiában, tartozott Hessen-Darmstadhoz, 's 1801-ben Fran. orsz.hoz mint része a' Alsó Rhenusi oszt. jött.

Buseck, (Alten), vs és urod. azon nevű völgyben Hessen-Darmstadti határokon, felső Hassiában 9 falúkkal.

Busen, kis Dániai sziget, az Északi tengeren Elbe torkolatjánál, a' Ditmari tart. ellenébe.

Busendorf, l. Bouzonville.

Busento, Buxentius, kis fó, Principato citra tart. Neápolis orsz.ban, a' Toscanumi tengerbe foly.

Buseo, vs, a' volt Varsói Krakói oszt., sófőzéssel.

Digitized by Google

Buseo, vs Oláh orsz., hason nevű fő mellett, lakja egy Görög Püspöknek.

Busiris, azon nevű Nomosnak fővsa Aegyptusban, Delta között, Nilus szárnyának nyugoti partján, mai Abusir vagy Busir Bana. Isis I. Asszonynak itt lévő fő templomához esztendőnként ide számosan gyültenek. Ide takaríttattak Osiris csontjai. 2). Helység, mellynél a' legmagasabb Aegyptusi Piramisokhoz vezető út vagyon; mai Abusir, közép Aegyptusban, nyugotra, 3). Vs Moeris tava és a' mai Havara vs között, mostani neve Busir, közép Aegyptusban. Híres Osiris tiszteletétől, kit Görögök Bachusnak tartottanak. 4). Kis helys. ugyan azon Aegyptus részében Hermopolis vsa ellenében. Diocletián Cs.tól elpusztíttatott.

Büsk, l. Biisk.

Busk, vs Bug vizénél, Belczi ker., Galliczia orsz.

Buskir, l. Abuschär.

Buso pr., fok Candia szigetben, Morea ellenében.

Bussans, falú, a' Vasgaui Fr. oszt., 780 lak., és hideg ásvány forrásokkal.

Busseret, Bostra, Bosro, török vs, régi Palaestina Hauran tart., melly hajdan Auranitis v. Nuraea nevet viselt, Zsidó neve volt Beestera Manasses nemzetség' földén.

Busseto, lostató di, regio Buxetana, kis tart. Olasz országban, Parma Piacentza és Pó között Gratavola vize mellett, Pármai Herczegé azon nevű vssal Orgina vizénél, Padushoz 1 mfd.

Bussiere, Poitevine, vs a' felső Vienne, Fr. oszt., Gartenpe mellett, 292 ház.

Bussin, v. Topolowetz, helység Zágráb Várm., Horváth orsz., Száván túl Petrinyához 4 óra, Preloschiczához közel.

Bussocz, tót falú, Nyitra Vármegye, Érsek Újvári járásban, egy üveghutával.

Bussolenge, vs, Alsó-Etsch osztályáb., Lomb. Vel. Kir., 2.400 lak.

Bussowietz, vs Gallicziában, a' Stryeri ker.

Büssü, helys. Somogy Várm. Szill szomszédságában, Kaposvárhoz 3 óra. F. U. Gáll Familia, lakosi Magyarok, kat. és ref. jó határral.

Bussy, Sziget Valante partján Alsó-Senegambiában, 2 mfd kiterjedésű, 2 jó révvel bír, bővelkedik viasszal, ökrökkel, szárnyas állatokkal, főzelékkel; lak. durva bárdolatlan Pappelok, kikkel is az Európaiak nem egy könnyen keverednek öszve, kivévén ha pálmadiót, vagy vágni való marhát akarnak tőlek venni.

Bust, Bost, város Persiában, Sablestan tart. fővsa, egy várral, melly egész orsz.ban legnevezetesebb.

Bustogrande, kis vs Olona és Arno folyók között, az Toskánai N. Herczs.ben.

Bustyaháza, Bustino, Orosz falú Marmaros Várm., felső Magyar orsz. egyenesen a' Tisza mellett, Kamarai jószág, melly a' Busti Urad.hoz tartozik, egy kis bányával, só szállító tisztséggel, és 1 fürész malommal. A' lak. nagyobb részént szálhajósok.

Busuluk, (52° 40′ É. Sz.) ker. béli vs és erősség az Orenburgi Orosz Helyt., 200 ház. 500 Kozák és Tatár lak.

Busum, egyházi ker. és Urad. Holsteini Her.ben, Norder

Digitized by Google

Ditmarsen tart.ban, egykor sziget volt, most körültöltetett.

Buszowiec, vs Halitschi ker. ben, Gallicia örsz.ban.

Butan, közönséges nevezete Tibet déli részének Asiában, mellytől a' magas, örökös jég és hóval fedett hegyek által választatik el, valamint délről is Bengalától magas hegyek választják. Itt ered Tikuschu, melly Bengala felé megy, és a' tengerbe szakad. Termései: fa, riskása, tobák, erős lovak, vas. Lakosi erősek 's rézszinűek. Ennek Ura Daeb Radscha Tibet vazallusa, 's a' Tibeti Lámák számából való. Lakja Tassissudonban van.

Bute, (55° 51′ 30″ É. Sz.) sziget 's része a' hason nevű tart.nak Déli Skocziában, 18 mfd hosszú, és 4—5 széles, 6000 lak., északról hegyes, termékeny 's szorgalmasan mivelt a' térségeken, hol gabona és krumpli terem, és jó marha legelők vagynak. A' partok biztos öblökkel bírnak, 's alkalmasak a' héring fogásra. Bír több palakó hídakkal. E' sziget a' Stuartok honnya 's a' Hamiltoni háznak egy liniájához tartozik, kik onnét Grófi czimet viselnek. A' Walesi Herczeg mint Skocziai Pair az ezen szigeten fekvő Rothesay nevű helytől Herczegi czimet nyert.

Bute, Grófs. Déli Skócziában Bute, Arran, Inch-Marnock, Lesser és Mikle Cambray szigetekből áll, mellyek a' Clydei Frithben fekszenek, és 230 Angol mfdet 12,000 lak.kal foglalnak magokban.

Butera, kis vs egy hegyen Siciliában Val di Notoban Herczegi czímmel.

Butgenbach, vs, Ourthe Fr. oszt., 2.450 lak.

Buthrotum, vs Epirusban, Thyanmis vize torkolatjánál.

Butka, Butkowcze, mvs Zemplén Várm. Latorcza vizénél, N. Mihálytól 2 óra. F. U. több Uraság, lak. Magyarok nagyobb részint, kat. és egygyesültek, G. Schmidegg díszes kastélyával és Zsidó Synag. jó határral.

Bute, Butus, nagy és fővs Aphthenoti Nomosban, azon nevű tónál, Nilus nyugoti ága, és a' Thermuti fó között, a' Chaminsi szigetnél.

Bütow, (54° 12′ É. Sz. 35° 16′ K. H.) kis vs a' hasonló nevű Urodalomban, Stolpe fó mellett hátulsó Pomerániában, egy majd minden részről jó forma magas hegyektől körül vett völgyben, a' hasonló nevű folyó mellett, 139 ház. 1.114 lak. posztószövéssel és kereskedéssel.

Butrinto, l. Bucintro.

Butschin, vár és vs Slavoniában, nem messze Posegától és Carlstadtól.

Butschowitz, mvs, Morvában a' Brünni ker. 1 fárával, 1 várral, 217 kereszt. és 18 Zsidó ház. és 1800 lak.

Butsum, Baumdorf, a' hegyek köztt elszórt Oláh falú Erdélyben, az alsó Fejérvár Várm., melly az Zalathnai Kamara Urad. tartozik nem egyesült görög plébániával, és több arany bányákkal.

Buttelstädt, (51° 5′ 59″ É. Sz. 29° 1′ 40″ K. H.) kis város Thuringiában, a' Sachsen-Weimari Herczeghez tartozó, 173 ház. 750 lak. harisnyaszövéssel és pálinkaégetéssel.

Digitized by Google

Buttiglia d' Asti, vs Piemontban, 3000 lak.

Buttlar, vár és mvs Fuldai ker.ben, Ulster vizénél, Geysa vsától nem messze.

Büttling, vár, mvs és Urodal. Nötzel vizénél, azon nevü tónál Lüneburgi Hercz.ben Lüneburg vsától 1/2 mfd.

Büttlingen, helys. Wesfáliáb. az Alleri oszt. Netze mellett, melly itt az úgy nevezett Barumi tót formálja 1 órányira Lüneburgtól.

Buttstädt, kis vs Thuringiában Lossa mellett, 2 mfd Weimartól, melly a' Sachsen-Weimari Herczeghez tartozik. Bír 333 ház. 1.530 lak. deák oskolával, festéssel, hamuzsír égetéssel, sok posztósokkal, és 4 marhavásárokkal.

Buttyin, mvs Arad Várm. hegyek között, Fejér Körösh közel, Boros Jenötöl 2 mfd. F. U. a' kir. kamara. Lak. leginkább Oláhok, egyesültek, és kath. bő termékenységü határral, és jó köbányával.

Butua v. *Teroa*, Királys. a' Sofalai parton Délí Afrikában, arannyal bővelkedik.

Butzbach, (50° 27' É. Sz.) vs a' Hassiai Nagy Herczegségben egy várral, 417 házzal 1.860 lak, kik között 140-en Vargák ugyan annyi legénnyekkel és sok gyapjú és gyolcs szövökkel. Szomszédságában vagynak rézbányák.

Buuren, vs, felső Yssel tart., Egy. Belg. orsz. 3.490 lak.

Buxentum, görögül Pyxus, Rómaiaktól gyarapított vs Italiában mai Policastro.

Buxheim, kis Helytart. Bajor ország Iller kerületéb., hol egy megszabadúlt Cartheusi klastrom volt; mint egy 3 falúkból és 3 pusztákból álló 's 14.000 for. jövedelmü Urodalom, az Osteini Grófhoz tartozik.

Buxtehude, vs Este mellett, a' volt Westfáliai Kir. Alsó-Albis oszt., 354 ház. 3.480 lak, czukor és szappanfözéssel, timársággal, fazékassággal, erős tengeri retektermesztéssel, fával, és mész rakodó házzal.

Buxton, helys. a' Derbi Angol Grófs., meleg ferdökkel és ferdö eszközökkel, mész égetéssel, és a' Peakon több emlékezetre méltó üregekkel, a' szomszédságban, és a' Tideswelli kuttal, melly apadást és áradást szenved.

Buykslooti tenger, kis tenger Északi Hollandiában, Amsterdámnak ellenében.

Buyren, vs, Felső-Yssel Fran. oszt., Linge egyik ágánál jól épült, árvaházzal és 3488 lak., egy régi a' vson kivül fekvő békerített várral, hajdan föhelye egy Grófs., melly mint pénzbéli kölcsönözött jószág az Orániai házhoz tartozott.

Buzancois, vs Indre Francz. oszt., Indre fónál, 340 ház. és 3.200 lak.

Búzás, Bocsárd, Bothard, Butscherde, Erdélyb. Fejér Várm. Balassa falvi járásban hegyek köztt fekvő falú Károly Fejérvártól 5 1/2 óra. F. U. több Uraság, lak. Magyarok és Oláhok, ref. és egyesült hitüek, egy kastéllyal.

Buzet, vs a' Felső-Garonne Francz. oszt., 118 ház.

Buziar, falú Temes Vármegy. Magyar orsz.b., Oláh lak., szép tölgyerdöséggel, és sok hizlaló sertvéssel, nem egyesült görög templ. és jó

Digitized by Google

savanyú kutakkal.

Buzin, Bazen; kis vs Kiowi Vajdaság kis Lengyel országban.

Büzon, Bucephalia, Beucinum, élelményes városka Mecklenburg-Schwerin Herczegs. a' Warnow és Nebel öszvefolyásánál, 359 ház. és 3.820 lak. Játszókártya fabr. és pálinka égetéssel. A' Fridrich Wilhelm országlása alatt itt sok ref. Fran. telepedtek le, kik kézimiveket üzni kezdettek. A' körülllévő kerülete ezen tart.nak megyének hivatik, a' várban hajdan a'Schwerini Püspökök laktak.

Byblus, város Phoenicziában, Tripolistól 32 mfd egy dombon a' tengernél.

Byce tó, a' Taurisi Chersonesusban, Sarmatia Europaeában.

Bychawa, kis vs Lublini Vajdaságb. kis Lengyel orsz.ban.

Bydga, l. Bromberg.

Byer, egyike a' Scylly Szig. a' Cornwallisi parton Angliában.

Bylazora, legnagyobb város Paeoniában, Macedoniáb. innen Axioson.

Bylilowka, kis vs Kiowi Vajdaságb. kis Lengyel orsz.ban.

Byllis, Bulis, fő vs a' Bullionok' földén Macedoniai Illyriumban.

Byron'szigete, (1° 18' D. Sz. 160° 5' N. H.) sziget Australiában, a' hasonló nevű uton sok kokoszfákkal, és számos jól kimívelt rézszínű lak.

Byrziniany, kis vs és fő hely Schamaiti Herczségség' egyik ker.ben Lithvaniában.

Bysantagar, nagy vs Ostindiában közép Guzuratte orsz. ban, Braminok lakhelye főképen.

Byschitz, mvs Bunzlaui ker. Cseh orsz.ban, G. Cserniné.

Bystritz, urod. és kis vs Brüni ker. Morva orsz.ban, 132 h. H. Lichtensteiné.

Bystrtzica, vs a' Grodnoi Orosz Helytart. Wilia folyó mellett.

Byszow, kis vs Kiowi Vajdas. kis Lengyel orsz.ban.

Bythau, kis vs és vár Pomerellbe nyugoti Burkus orsz.

Bytte, kis sziget a' keleti tengeren közel a' Falsteri szigethez.

Byzacium, Tacapetöl nyug. eső tart. tulajdon Africában 250 □ mfd a' nagys., Numidia és Tripolis között. Lakosi a' Byzacenusok Carthagóig terjedtenek. Igen termékeny, század annyit adó föld, fő vsa volt Adrumeum.

Byzantini, Sandschakság a' Rum-Ili Török tartományb. Föhelye Konstantinápoly.

Byzantium, 1) Bosporosi, tenger szorulatnál Byzástól épített, vagy népesitett Görög vs, a' fekete tenger kulcsa, mai Constantinápolis, 2) Byzantium, vs Indiának nyugoti partján, mai Bisantagan.

Byzecium, helys. tulajdon Afrikában, az Adrumeti környékben.

Bzinne, Bziny, Tót falu Árva Várm. Árva folyónál az Árvai Urodalomhoz tartozik, kicsiny, de birtokos hely 519 kath. 7. evang. és 5 zsidó lak. erdőséggel és jó marhatenyésztéssel.

Jegyz. A' mi C. alatt nem áll, K. alatt kell keresni.

Digitized by Google

C.

Caaná, vs fel. Ægyptusb. Africában Nilus vize bal partján, Albusnoa és Kous között.

Cabado, l. Cavado.

Cabalaca, fövs Albaniában, Asia mostani Kablasvar.

Cabulia, Lycia eggyik tart. Asiában fövsa Cabalis.

Cabalis, fő vs Maeander vize mellett délre; a' Solymusok földén kis Asiában.

Caba Lunga, főhelye Samar nevű Philippi szigetnek, lakja az Alkadnak.

Cabana, határvár Burati tart. ész. Orosz bir.ban, számos védsereggel.

Cabasa, fő vs a' hasonló nevű Nomosban, Nilus' nyugoti ága és a' Thermuti fó között a' nagy Deltában.

Cabe, fó Galiciában, Spanyol orsz.ban, melly magát Melezár fóba önti, és ezzel eggyütt Minhóba szakad.

Cabeca de vide, kis vs Portugallia' Alemtejo tart.ban, erös várral, Portalegrétől 4 mfd.

Cabeçon de campos, kis vs a' Leoni Spanyol tart. Pisuerga mellett erőséggel.

Cabellio, Caballio, vs Galliában Druentin vizénél, a' Cavarok' földén, mai Cavaillon.

Cabende, nagy rév Angoy kis tart. Kongó orsz. Afrikában. Itt nagy rabszolga vásár tartatott.

Cabés-Terre, az az: magos föld, Basse-Terrenek, az az: alacsonyabb földnek ellenvetett része, nehány nyugoti Indiai szigeteknek, u. m. Dominicának, Martiniquenek és Luciának.

Cabeza seca, megerősített hely Tajóban, egy fövénytorláson Lissabona mellett, melly Bogici toronynak is nevezetik.

Cabillonum, vs Æduusok földén Galliáb. most Chalons.

Cabirole, hegy' neve a' Pyrenei hegyeknek eggyike, Fr. ország' szélén, Arriege osztályban.

Cabita, a' Philippi szigeteknek eggyike, mellynek nevezetes kikötő helye vagyon, két mfdnyire a' fövstól Manillától.

Cabo, l. Capo.

Cabo, Afrikának egyik legvirágzóbb tartománya Senegambiában, dél 's napnyugotra Cantorehoz. Ennek fejedelme 7000 katonákat tart, 's olly jó rendtartásokat hozott fel, hogy kiki bátran útazhat 's dolgához láthat. Ezüst edényekből él; 's szövetségben áll a' Portugallokkal, kik délre Gambiának Zinzinchor, Guingin és Cachao szállítmányait a' Domingo vizénél birják.

Cabo Corso, fő helyek az Angoloknak Fetu tart.ban arány kikötőhelyel, itt tartja székét az igazgató. Ez Angoloknak egy fő kereskedő helyek, ezen kivül birnak ők még nehány nem szinte emlékezetes erősségeket ezen a' tájon. Innét esztendőt által 8000 sklávok vitetnek nyugoti Indiába.

Cabo de Creux, (42° 19′ 35″ É. Sz. 20° 15′ 25″ K. H.) Spanyol országban, a' Cataloniai Fejedelemségben, hegy fok Spanyol 's Fran. orsz.

Digitized by Google

szélén, itten van egy kikötőhely, 's erősség, melly Cadaquesnek neveztetik.

Cabo de Cuma, és *Cabo de la Perea*, így neveztetik a' keleti és nyugoti csúccsa a' Brasiliai Marannao szigetnek.

Cabo de la Bela, a' Cordillerák egyik ágának vége a' Caraibi tengeren, uj Granadában.

Cabo de Formentor, fok Spanyol szigetben, Mallorkában.

Cabo de Pera, (39° 42′ 12″ É. Sz. 21° 11′ 25″ K. H.) fok ugyan ott.

Cabo de Salinas, fok ugyan ott.

Cabo de S. Vincente, (37° 0′ 3″ É. Sz. 8° 39′ 4″ K. H.) Portugalliai Algarveben fok.

Cabo Dragonera, fok Mallorka Spanyol szigetben.

Cabo finis terra, (42° 56′ 30″ É. Sz. 8° 26′ 15″ K. H.) fok Spanyol Galiciában.

Cabo Fino, fok Liguriában, Genua osztályb. egy kastéllyal.

Cabra, (37° 36′ É. Sz. 12° 9′ K. H.) valaha Egabro. Vs, 6000 lak. Cordovában, Spanyol orsz. egy hegy oldalon, a' Cabra vize eredeténél. Egy pléb. templom, Collegium, mellyben Philosophia és Theol. taníttatik. Valaha 4 Szerzetes és 2 Apácza klastromok is voltak itten.

Cabra del S. Christo, (37° 36′ É. Sz. 13° 16′ K. H.) vs Spanyol orsz. Jaen tart.ban 2209 lak.kal.

Cabrairets, falu 105 h. Franc. orsz. Lot oszt. egy híres csepkő barlanggal.

Cabrera, Capraria, (39° 7′ 30″ É. Sz. 20° 38′ 35″ K. H.) Spanyol sziget, a' közép tengeren, nem messze Mallorcától. Nevezetét vette a' sok szarvasoktól, mellyekkel bővelkedik, hegyes 's lakatlan, egy nagy és bátorságos kikötőhelye van Mallorka felé, egy kis erősségű kastéllyal, ezen sziget a' számkivetettek' helye, egyéberánt a' tengeri rablók miatt lakatlan.

Cabrera, sziget Szardiniánál.

Cabres, kis sziget Afrikában, a' Guineai tengeren, közel Sz. Tamás szigetéhez, hegyes, czitromfákkal bővelkedik, a' sok kecskéktől, bakszigetnek is neveztetik.

Cabul, orsz. Nagy Mogul birban, Asiáb. Persia határin. Ege hideg és terméketlen, de mivel sok eleség bőven hordatik ide, olcsó és könnyű élöföld, fő vsa

Cabul, l. Kabul.

Cacabelos, kis vs Spanyol orsz. Leon tart.ban a' Portugalliai határon, 4 mtfdnyire Leontól.

Cacaca, vs egy kősziklán épült kastéllyal, Fez orsz. ban, a' közép tengernél Afrikában.

Cacatova, kis sziget a' kelet-Indiai tengeren, közel Sumatrához.

Cacca, Capo della Cacca, fok Szardiniának nyugoti partján.

Caccia, vs Fr. orsz. Corsica oszt. 2210 lak.

Cacella, erős vs Spanyol orsz. Gvadianához közel.

Caceres, vs Spanyol orsz. Estramaduráb. Sabor fónál, 6000 lak. ismeretes a' szép pamutról.

Caceres, Caccilia castra, vs Luzon Spanyol szigeten Asiában, a' Manillai tenger szorosnál, püspöki szék van benne.

Cachales, fó Dorisban, Kesiphos vizébe foly.

Cachan, Kaschan, Kashan,

Digitized by Google

nagy és szép vs Irak Aschemi tart. Persiában. Itt legszebb arany és ezüst művek, és ezüst matériák készíttetnek egész orsz.ban. Lakosi a' skorpióktól és tarantelektől sokat szenvednek. Az 1755-diki földindulás által 600 házai, és márvány Karaváni épülete leomlottak, 's sok emberek elnyomattak.

Cachan, v. Kachao, v. Cacho, Checo, Kehoa, Kecho, Turkin fövsa keleti Indiában, Somgkoy fónál, kerülete 12 mtfd. 20000 ház., még több szalmával fedett kunyhók, 1000.000 lak. a' kir. palota égett téglából 's fából van készítve, márvánnyal kipadlózva. Az idegen kereskedők' házaik köből vannak épitve, nagy divatban van itt a' kereskedés.

Cacheo, Catcheo, erősített hely Nigritiában Africában; a' parton, St. Domingó vize torkolatjánál; Portugallusoké, kiknek itt magazinumaik, és rabszolga vásárjok vagyon, a' közellévő Brasilia miveltetésére.

Cackopos, köszirt a' Tejó közepén, melly által ezen víz a' Lissabonai kikötő helynél két ágra oszlik, az északi ág Corredor, v. kis hajózás, a' déli pedig Carreira de Alcazova, v. nagy hajózásnak neveztetik, és nem olly mély, mint az első.

Cacongo, h. orsz. alsó Æthiopiában, Afrikáb. Zaire vizénél.

Cacorla, vs Andalusiában, Spanyol orsz. 2 mfd. a' Quadalquivir forrásához, 1200 lakos.

Cacouchacok, Nemzetség új Franczia világban éjsz. Amerikában.

Cacovouniotdk, v. Cacovoulioták, vad népek a' Mama tartománynak lakosi Morában, a' déli részen, halászat, tengeri rablás, 's a' kopár föld terméséből élnek, a' rabláshoz való hajlandóság mellett szorosan megtartják hitöket, híven böjtölnek minden szerdán 's pénteken, minden füszerszám nélkül való növevény eledelt vévén csak magokhoz. A' ki ezt nem teendené, tüstént agyon lövettetnék, mindenben külömböznek a' Maniatáktól.

Cacurri, régi vár Calabriában, Nápoly. ezen tart.ban sok olaj sajtoltatik, 's sok só ásatik.

Cacyparis, fó Siciliában, Naustathmusnál tengerbe szakadt.

Cacyrum, vs Siciliáb. Siracusai tart.ban, mai Cassaro.

Cadao, l. Sadao.

Cadaval, mvs és urodalom 8 hely.kel Portugalliai Estremadurában, Ferreira Marchióé.

Cadbury Castle, Cammalet, régi Római erősség Sommershire tart.ban Angliában, hol sok Római pénzek és ritkaságok találtatnak.

Caddor, vs Asiában, N. Mogol birodal.ban, Brompour orsz.ban.

Caden, vs Francz. orsz. Morbihan oszt. 2320 lak.

Cadenac, Cadiniac, vs Francz. orsz. Lot oszt. 70 h.

Cadenet, vs Francz. orsz. Vaucluse oszt.ban Durancenál, 2050 lak.

Caderouse, vs Rhonenál, Fr. orsz. Bar oszt. 800 h. 2790 l.

Cadi, vs Phrygiában, Lydia és Mysia határin, Hermus vizénél.

Cadiere, kis vs Provence tart. ban, Francz. orsz.ban, Toulontól 3 mfd, dél nyug.ra.

Digitized by Google

Cadillac, v. Cadilhac, vs egy várral, 400 ház. 1320 lak. Francz. orsz. Gironde oszt.

Cadima, falu Portugalliában, Beirában szökő kúttal.

Cadiniac, l. Cadenac.

Cadinus, l. Kadeun.

Cadix, Cadixi, v. Yeguasi tengerszorulat, Fretum Gaditanum, azon része az Atlanti tengernek, melly északról Algarve és Andalusia partjaitól, délről Marokkó és Fez országoktól határoztatik.

Cadix, Cadiz, Gades, (36° 32′ É. Sz. 11° 22′ 30″ K. H.) híres, régi, 's nagy kereskedő vs Sevilla Spanyol tart. 13500 ház. és (1810) 160000 lak. a' száraztól egy keskeny tenger ága választja el, e' felett van a' la Puente de Suago hid, a' mellyet sánczok és bástyák vesznek körül, 's innét nagy erőt adnak a' vsnak, rendetlen, szük 's setét útszáji vannak, de a' magos házok jó módon vannak építve. Emlékezetes az 5 ispitályok között a' tengerre nyiló, mellyben egy chyrurgiai intézet is van. Lakása egy Püspöknek, Consulnak, és minden Europai nemzetek Agenseinek, Csillagvisgáló torony, tengeri Cadetoknak Academiája, egy a' szép tudományok 's olvasó cabinettel, néző 's játszó színnel. Szükséget szenved a' jó ivó víznélkül, melly 5/4 mfdnyire Puerto de Santa Mariából hozatik. A' kereskedők Collegiuma is itt vagyon, minthogy az Amerikai Spanyol kereskedésnek közép pontja, innét mennek ki a' nagy flották, 's itt száll ki az ezüst flotta is. 670 kereskedő házok számláltatnak. A' vámból 700000 piaster jövedelme van a' Királynak, a' kikötőhely tágos, 's épületekkel, fövénypadokkal, 's köszirtekkel meg van erősítve, a' tenger áradásakor nagyobb részént kiszárad, egyébb eránt jó. Az oltalom erősségek így neveztetnek: Catalina Puntales, Matagorda, Kota, San Sebastian, San Lorenzo, és Louis. A' vs, melly most a' Spanyol felkelő sereg fejedelmének széke, 1810-től fogva nagy erővel, de haszon nélkül ostromoltatott a' Francziáktól. 1800-ban a' sárga hideglelésben 8000 ember veszett el.

Cadolzburg, régi 's híres helység Bajor orsz. Rezat kerül. Farrenbachnál, több familia van benn 200-nál, itt van a' törvényszék, és számtartóság, lakosi földmívelők.

Cadoquies, Cados, Indiai népek északi Amerik. szabad Státusb., 400 hadakozókkal.

Cadore, Cadubrium, népes vs Piavánál, vas és fa kereskedés. Szülő földe Tizian Vecellio képírónak. Innét nevezte magát a' külső dolgok Miniszterē Francz. orsz. Gróf Champagnyi, Cadorei Herczegnek.

Cados, l. Cadoquies.

Cadroibo, szép helys. Stellánál, a' Német országi útban, Lomb. Vel. Kir. Pesseriano osztály. egy várral, melly arról nevezetes, hogy Napoleon Bonaparte Generalis korában benne lakott, midőn Udine és Campoformióban békeséget kötött 1797.

Cadurci, nemzetség Galliában Oldus vizénél, fő vsolt volt Cadurcum, mai Cahors.

Digitized by Google

Caecill, Grófság Maryland Amerikai szabad Státusb. 18 □ mfd. 13620 l. buzával, 's kukoriczával bővelkedik, fő helye Elkton.

Caecubum, vs Italiában, Ausonesek földén, híres borától. Hor. l. 1. Od. 20.

Caen, Cadomus, (48° 11′ 12″ É. Sz. 17° 18′ 7″ K. H.) fővs Calvados oszt. Francz. orsz. nagy és szép vs 10000 többnyire köházokkal 35000 lak. egy völgyben, a' hol Adon Ornével eggyesül, 6 kapuja, 4 külső vsa, 4 piatza, mellyek között, a' királyi piacz, mellyen 14-ik Lajos oszlopa állott, legszebb, szép 's széles útszáji, régi vára, szép tanácsháza, 's más jeles épületei vannak, a' Sz. Péter templomának 8 szegű, 22 láb magasságú csúccsa van, mellynek a' körei egyedül vas kapcsokkal foglaltatnak egymáshoz. Itt van egy Academia, Lyceum, mesterség 's hajós oskola. Továbbá vannak itten több fabrikák is, nevezet szerént posztó, pamut, vászon, csipke, papiros 's a' t. timárság, jó kereskedése van, mellyet az Orne réve elősegít. Az osztály' törvényszéken kívül, egy tengeri Biztos, 's kereskedő törvényszéke van.

Caenina, vs Cueniensek földén Italiában, Sabinusoknak rokoni; a' leányok elragadtatásáért ők is harczba keveredtek Romulus ellen, de meggyőzettettek. Egy hegyen feküdt e' vs, és most S. Angelo, vagy Monticelli vsnak tartatik lenni Neapolis orsz.ban.

Caerbermark, szabad Urodalom négy helységekkel Veterani ker.ben Füdberg kötül Nidda vizénél.

Caerden, k. vs. Mosel fónál Trieri Uradalomban Prusszusé.

Caerdiff, föhely a' Glamorgáni Grófs.ban, közel Taaffe torkolatjához, termékeny, egy kis kikötőhellyel 's parti kereskedéssel.

Caere, (Cerveteri) Hetruria' 12 vsinak egyike, melly hajdan Agylla nevet viselt, és Mezentius birtoka volt. Lakosi Caerenesek voltak l. Agylla.

Caeresi, német eredetű nemzetség, Tungrok egyike Galliában, fővsok Tungri, Tongern.

Caerlan, falu, Mommouth Angol Grófs.ban, Usk partjain, vasdrót húzó fabr.

Caermarthen, Grófság Südvalesben, északról Cardigan, keletről Breknok, nyugotról Pembrok, délről részént Glamorgánnal részént a' tengerrel határos 42 □ mfd a' nagysága 13820 h. és 67317 l., hegyes völgyes kevés búzát, több árpát, 's zabot terem, mellyből Bristolba nagy mennyiség küldetik. A' szarvas marha tartásból kövér marhákat, 's vajat ád. Vizei, 's tenger partjai hallal bővelkednek, bővelkedik köszénnel 's mészkel, néhol ólommal, nevezetesebb folyók, Towy, Lothy, és Tiwy. Fővsa.

Caermarthen, Caervyrde Comitatus Mamdinensis, 6000 l. Tiwynál, melly a' marhákkal, vajjal, sertvés, 's tojással való kereskedést elő segéli. (13° 16′ 45″ K. H. és 51° 52′ É. Sz.) alatt fekszik, Czin tábla fabr., 's lazaczfogása jó van.

Caernarvon, Arvoniensis Com. Grófs. a' nyugoti Walesben keletről Denbig, délről Marienetshire határoza, más felől

Digitized by Google

felöl pedig a' tenger; 21 □ mfdeken 68 Ekklezsiákkal, 8153 h. és 41521 l. vad alpesi tájék, a' legmagosabb hegye Suowdon, hegyei között sok szép használható völgyek vannak. A' partokon árpa terem, legnagyobb gazdasága a' marhákban, juhokban, 's kecskékben áll, tavai 's folyóji bővelkednek halakkal, hegyei fákkal rézzel, ólommal, 's építő kövekkel, nagyobb folyóji: Conway ez gyöngyel gazdag, Gwimedd, Ogwen. Fővsa

Caernarvon, Arvonia, (53° 6′ É. Sz. 13° 10′ K. H.) 1000 l. réve van a' Caernarvoni öbölben. Irlandal kereskedik gabona, palakő, réz, pamut és harisnyával, élést pedig szinte Amerikába is küld.

Caerphilly, falu Glamorgan Grófs. déli Walesb. Runneytól nem messze egy hegyes tájékon, mutatja maradványit egy legerősb angol várnak.

Caervyrden, l. Caermarthen.

Caerwent, kis vs Angol orsz. Mommouth Grófs. Glocester szélén.

Caesaraugusta, mai Saragossa.

Caesarea, Mauretana, régi Jol vs Mauretania Caes. belső Afrikában, Juba K. által felépíttetvén igy neveztetett, rév partal, Juba kir. lakhelye, Carthagótól 30 napi járás, a' mai Algier, Claud. Csász. tól Coloniai jussal ékesittetett.

Caesarea Palestina, külömb azon nevü vstól, melly Jordán forrásinál feküdt, és Caesarea Philippi nevet viselt, másképp Paneas. Az Judaea és Samaria határán, a' közép tenger partján, Jerusalemtől 73 mfdnyire feküdt. Régi neve volt Stratonis turris, melly N. Herodestől változtatott Caesareára megnagyobbitván, megerősítvén, és felékesítvén azt új révpartal; 's a' körül belöl lévők közt legjelesebb vsá tévén.

Caesarodunum, mai Tours.

Caesaromagus, Bellóváci, Beauvais.

Caesena, Senoni Gallusoktól épittetett vs, mai Cesena.

Caffa, Kefe, Theodosia, fő vs Krimmia fél szig. ben, tenger parton, romlott kikötővel. Ész. ny. ra magas hegyekkel, északra, és d. ny. ra, várral erősittetett. Hajdan a' Genualaké volt. 1414 ben a' Törököktől elfoglaltatott. Lak. Keresz. Zsidók, és Törökök. Legnagyobb vs az egész, tart. ban 5—6000 házakkal, rabszolgákkal bésózott halakkal, prémbőrökkel, gabonával kereskedik, Moskau vssal, és a' Tatársággal. Hires a' vaja, pisztrángja, és ebből készített Kaviár vagy Caviac szérdeke, melly Olasz orsz. ba böven kihordattatik. 1770 19 Juliusban Dolgorucki Gen. alatt az Oroszoktól bérohanással elfoglaltatott, és 1774-ben a' függetlennétett Tatár Chánnak ismét viszsza adatott, 1774 ismét megvétetett az Oroszoktól, 1783 ban Schatim Gerai Chan által Katalin Cs. nénak egyéb birtokival eggyütt áltengedtetett, melly egyesség a' Török Cs. tól 1784 ben megerősittetett. A' Caffai tengerszorulat egyesíti a' feketé tengert a' Mar della Zabacheval.

Cagayan-Suluh, (7° É. Sz.) szig. Borneotól ész. keletre, nagysága 5—6 mfd, terem kókus diót, fát, gyöngy halászatot szolgáltat. A' lak.

Digitized by Google

tengeri tolvajok.

Caggiano, vs Nápoly, terra di Lavoro tart. 2780 l.

Cagli, Calium vs, az Apennin hegy 's Canzianó fónál. Pápa birt. 2000 lak. selyem művekkel.

Cagliari, Calaris, régi erőség, fő vsa nem csak a' déli részének, hanem egész Sardiniának is. (27° 7′ K. H. és 39° 20′ É. Sz.) egy meredek hegy oldalán, hasonló nevű öbölnél, déli részén a' szigetnek; 4 részből áll; az ugy nevezett várból, pompás templ. mal, és egy uj felleg várból, meg 3 külsővsokból, Marina, Stampace és Villanova. Lakása a' Királynak, Érseknek, Tanácsnoknak, fővigyázónak, kincstárnak, 's a' főtörvényszéknek; van Universitása, köz könyvtára, pénz, 's régiségek gyüjteménye, kath. templ. más 38 templ, 15 klastr. 1 Seminar. tobák fabr. 's papiros malma, só eladása 's jóréve, nagy eleség ház.kal 's ispitályokkal. 35000 l. a' kereskedés meglehetős karban van.

Cagots, (Catous, Caqueux, Caffos, Cahetts, Coliberts) neve a' szegény, legnagyobb szükségbe merült 's a' vadakéhoz hasonló durvaságra szált, Francz. orsz.nak nyugoti 's legháládatlanabb vidékekbe kiszorított nép, mellynek eredetét bizonyosan kitanulni edig nem lehetett.

Caguay, rév, vagy tengerzug Jamaika déli partján északi Amerikában.

Caguayan, l. Uj Segovia.

Cagueta, l. Orenoco.

Cahle, vs az Altenburgi Hercz. Gothai részében Saalenál, egy nagy hegyen fekvő várral (Leuchtenburg), melly most fenyitték ház.

Cahorle, Caorle, Caprulae, (45° 35′ 20″ É. Sz. 30° 33′ 49″ K. H.) a' rosz levegő miatt lakatlan sziget a' Velenczei öbölben hason nevű vssal 2130 l. Püspökkel, révvel 's halászattal.

Cahors, Dibona, Cadurcum, (44° 26′ 49″ É. Sz. 19° 6′ 22″ K. H.) fővs Francz. orsz. Lot oszt. régi vár 12000 l. egy Academiával 's Lyceummal, egy kösziklán, 's a' Lot majd egészen körül folya, a' fekvése miatt alsó és felsőre osztatik fel, nem szépen épült, a' felső vsban a' házok majd mind áltányosak, egyetlenegy sétáló helye a' bástjákon van; nevezetesebb épületei: a' káptalan templom, a' néhai püspöki palota, 's Jesuiták' Collegiuma, a' kereskedésre nézve fontosak a' sok posztó, csipke, bőr, 's papiros fabr. közel ide terem ama hires bor (vin de grave) láthatni itt egy római amphitheatrom' omladékit is. A' vs most lakása egy Püspöknek az oszt. béli Élöljáróknak 's a' t.

Cajana, Bothnia Orient. legnagyobb, de terméketlen tartománya Finlandiának a' Bothni öbölnél. Fövsa

Cajana, v. *Cajanaborg*, (64° 15′ É. Sz.) vár Ulleä tavánál, 140 l.

Cajaro, kis vár Lot oszt. Fr. orsz. Lot partján 1950 l.

Cajazzo, Calatia, régi vs egy dombon terra di Lavoro tart. Nápolyban, Volturno partján, Püspöki székkel 's 2760 l.

Cajeli, (3° 22′ 33″ D. Sz. 124° 46′ 47″ K. H.) egy Molukkai sziget.

Caicos, Törökszigetek, Lukai szigetek Sz. Domingo felé, az An-

Digitized by Google

)lokhoz tartoznak, a' kö-
irtok miatt veszélyesek a'
ujóknak, de hirések a' sok
váról, legnagyobb a' Caica.
nne, l. Franczia Guiana.
ta, hol Æneas dajkája el-
mettetett, l. Gaëta.
ng, fövs Honar tart. Chi-
i birod.ban; igen gazdag
kosokkal, hajdan Peking-
l nagyobb.
an, *Caymanes*, Crocodilo-
m ins. Angól sziget, a'
xicoi öbölben sok teke-
ös békák, 's crocodilok
' lakosok nyelvén Cai-
n) fogatnak itt, ehez nem
sze van egy más hason
rü sziget, a' melly kü-
nbség kedvéért nagy Ca-
annak neveztetik. 15 mfd-
feküsznek ezek egy más-
, Cubától dél-nyugotra.
, l. Kahira.
ness, v. *Wickshire*, Cathe-
ia Grófs. északi Scotiá-
, dél és nyugotról Sut-
landshirével, egyébbütt
engerrel határos. 960 □
. mfd és 22600 l. vannak;
yes, 's legeltetőre hasz-
atik, a' lapályos tájék
át terem, és zabot. A'
ha tenyészet hasznos itt,
el 20000 darabot elad-
esztendönként. A' ten-
n sok révei, 's fokai
nak, nevezetesebbek:
ice, Scribister és Thur-
olei. Folyóji: Wick-Lang-
és Dunbeath, hallal
lkednek. Asványi: mész-
homok, vas, réz, ó-
, de a' mellyeket el-
szállíthat. Fövsa Wick.
, nagy fó déli Amerikában
Ujgranadában ered, két
ra oszlik, egyik Oreno-
vize, másik az Amazo-
vizébe szakad.
Castel-de-Fustes, ten-
v a' Canáriai Fortéven-
nevű szigetnek keleti
partján jó kikötővel és
erős toronnyal, mellyben a' katonaságból egy strázsamester, mint gondviselő, 's őrálló az ő familiájával fekszik.
Cala di santa Marid, rév egy Maltai Comino nevü szigeten.
Cala Ducyra, és Cala Seilendi 2 rév. Gozó, Máltai szigeten a' közép tengerben.
Calaboso, vs Terra firmáb. déli Amer. noha a' tájék elég mostoha, mindazonáltal sok barma van.
Calabria, régi Meszapia, Japygia, v. Salentina, egyike a' Nápoly tart. nyoknak; részei: Basilicata v. Matera, Calabria settentrionale v. Cosenza, és Calabria meridionale v. Catanzaro.
Calabria inferiore v. *Settentrionale*, v. a' innensö v. északi Cal. egyike azon 13 tart. nyóknak, mellyekre most elvan osztva a' Nápoly orsz. Cosenza tart.nak is neveztetik, a' felsö részét formálja azon félszigetnek, melly a' Tarenti öböl, és Sicilia között a' közép tengerre nyulik, azért két részről a' tengertől határoztatik, északról Basilicata, délről tulsó Calabria által. A' föld elegendö vizzel bir, 's termékeny. 158 1/10 □ mfd a' kerülete 340000 lak. ezek között sok Albaniaiak 's Görögök vannak. Osztatik: Cosenza, Rossano, Castrovillari, és Amantea kerületekre. Fövsa Cosensa.
Calabria ulteriore v. *meridionale*, tulsó v. déli Cal. Catanzaronak neveztetik, egyike azon 13 tart.nak mellyekre most Nápoly orsz. felvan osztva, az alsó része az előbb említett félszigetnek, melly a' közép tengerre nyúlik, és a' Messinai ut

Digitized by Google

általSiciliától elválasztatik. Hegyes, de szép 's termékeny 1783-ban a' földindulás által nagyon megpusztittatott. 408000 lak. 48 1/2 mfdnyi területen. Felosztatik Monteleone, Catanzaro, Reggio és Gerace kerületekre. Fővsa Monteleone.

Calabriai tenger, Ausonium m. a' Joniai tengernek azon része melly Calabria, és Sicilia keleti partjain terjed ki; és S. Maria di Leuca fokig tart.

Calabritta, vs a' tulsó Nápolyfejeds.ben, 2160 l.

Calacta, Calacte vs Siciliában Halesa mellett szép tengerpartal és halászattal.

Calafiguer, jó rév, a' déli partján Mallorkának.

Calahora, Calagurris, Nascica, vs Soria nevű tart.ban Spanyol ors.ban, Ebronál, Püspökséggel, és 7200 lak. Ez volt Quintilianus honnya, hogy Pompejus ostromát annál tovább kiálják a' vs lakosi asszonyok és gyermekek husával éltenek Valerius M. és Florus tanusági szerént.

Calais, Caletum, (50° 57′ 32″ E. Sz, 19° 31′ 1″ K. H.) nev. vár Francz. ors. Calaisi tenger szorulatnál, 6600 l. a' tenger itt legkeskenyebb, ugy hogy 7 ór. alatt Dowerba átlehet menni. A' vs jól meg van erősitve, van egy fellegvára 's több nagy épületei. A' kikötőhely napról napra sikérebb lesz, mert mindég jobban feltellik. Nagy halászat van itt, 's békeség idején nagy kereskedést üz Angolokkal, paketok is küldetnek innét Angliába. Vannak itt szappan, keményitő, 's harisnya fábr., a' makrel, só, len, bor, ló 's vaj kereskedése is igen nagy.

Calais, (tengerzug) ama része, a' brittus csatornának, melly Dower, 's Calaisi Francz. ost. közt fekszik, 's e' helyeket egymástól elválasztja. A' Franczia.

Calaisi ost. a' fekvésétől nevezetik igy, magában foglalja majd az egész Artois Grófs. egy részét alsó Picardiának. Boulonnais tartományával együtt, kerülete 113 □ mfd, 570000 l. 6. kerületekre osztatik fel, u. m. Arras, S. Omer, Boulogne, Bethune, S. Pol, és Montreuill, mellyek mind együtt 953 községeket és 43. kant. tesznek. Fvsa Arras.

Calama, vs Persia Gedrosia tart. tengerszélétől 100 stad. Musarna vstól 350.

Calama, vs Algier ors. Malvia vizénél, Africában, másképp Calaat-el-wad.

Calamata, népes falú Moreában, Belvedere tart, 5000 l.

Calamianes, egy csoport Philippi sziget, északra Paraguatól, mellyek közül csak 4 lakatik. Viasszat, Indiai madár fészkeket 's gyöngyöket ád. Lakatik a' csendes Bisaerektől.

Calamitta, hegy Elbában, egy magneskő gödörrel

Calamo, kis sziget az Archipelagusn Lero és Lango szigetek között, nagy hegyei vannak.

Calamon, vs Phoeniciában Ptolemaistól 12 mfd.

Calamos, vs Phoeniciában Tripolis mellet Plinius szerént.

Calamota, l. Elaphites.

Calaris, nagy vs hajdan, l. Cagliari.

Calaruega, Calaroya, vs Ó Castiliában, Osmai megyében, Sz. Domonkos hazája a' ki a' Domonkos szerzetének

Digitized by Google

kezdője volt's 1221-ben meghalt.

Calas, vs Var oszt. Francz. orsz. 2000 l. olaj míveléssel.

Calascibetta, vár Noto völgyében Siciliában 2370 h.

Calatasimi, vs ugyan ott, 1300 h. 8000 l.

Calagirone, vs Val di Notoban Siciliáb. 2370 h.

Calasusung, nagy vs Buton Molukki szigetben, egy hegytetőn, kellemetes fekvéssel, és szép révvel.

Calatanissera, kis vs ugyan ott, Salso fónál.

Calataxibera, kis vs ugyan ott.

Calatayud, Augusta Bilbilis, (41° 31′ É. Sz. 15° 13′ K. H.) vs Aragon. Spany. orsz. Xiloca egyesülésénél Xalonnal. Köszirton áll a' vára, 1500 h. 9000 l. 13 temp. 12 szappan főzőműh. a' hol az olajból igen jó szappan készíttetik. Kenderrel, gabonával, olajjal és borral kereskedik.

Calatia, régi, Róma építése előtt való vs Italiáb. campi Phlegraei nevű részében Jul. Cs. által gyarapittatott.

Calatrava, falu uj Casztil. Spanyol orsz. klastr. ezután neveztetik egy vitézi rend. Közel van ide kénesőbánya.

Calau, vár, alsó Lusátziáb. 220. ház. 1390 l. szőlő mív. kender és pamut keresk.

Calaurea, Latonának szentelt sziget és vs az Ægeumi tengerben, Peloponesusnál, Tröczen vsának ellenében. Itt ölte meg margat Demosthenes.

Calavon, kis fó Provenceben, Cavaillonon alól Durance vizébe szakad.

Calbe im Werder fő vs Elbe oszt. Vestfaliáb. a' mint Milde Biesébe foly, posványos helyen, melly Calbische Werdernek neveztetik, nyilt hanem egy felül a' Milde körül folya, 2 nemes udvarral, 1 templ. 1 oskol. 1 viz és szél malommal, 167 h. és 989 lak. kik föld mivelés, baromtartás, serfőzés pálinka égetés 's kereskedésből élnek, 2 országos és két marha vásárja van.

Calbe, (51° 54′ 52″ É. Sz. 29° 24′ 6″ K. Sz.) fő vsa az Elbe kant.nak Vesztf. a' Magdeburgi ker. Saalenál, a' mellyen itt egy zsilip van, fallal van körülvéve, 2 kappuval, 2 külső várral, 17 utszáv., várral, ref. kápolnával, 2 lutheranus templom. egy 6 tanitóból álló oskolával, 2 leány osk. 1 réf. osk. 10 szegényeknek való ispitálly, Georgenstiftel 9 szegényekre és az elnyomorodottak intézetével, 1 liszt 1 olaj malom. 1 nemes udvarral, a' külső vssal együtt 768 h. 4228 l. kik a' föld mivelés, barom tartás len, vászon, 's bőr fabr. ból élnek, 3 orsz. és 1 marha vásárt tartanak.

Calbech, mvs és vár a' Cleve Her. ben, B. Morien lakhelye.

Calbis, fó Cariában, Caunushoz közel, tengertől rajta befelé hajókázhatni.

Calbuco, vs déli Amer. a' Chili partjánál lévő szigeten.

Calcar, k. vs a' volt Ruhr oszt. Fr. orsz. Leye mellett, melly a' vst egy mesterséges csatornán az egy órányi távolságra lévő Rajnával egyesiti, posvánnyal van körülvéve, 's erős, 325 h. 1550 l. poszto és harisnya fabr. serfőzése van.

Calcha, ekkl. Chichas tart. déli Amer. lakosi szénégetés, jószág elszállitás, bőrkészités, 's föld mivelésből élnek 's tehetősek, igen sok kecskéjik vannak.

Calcinato, falu Lomb. Vel.

Digitized by Google

Kir. Chisenél 3000 lak. melly nél esett az 1706-diki csata a' Császári és Francz. had között, más azon nevű vsvan Bergamasco tart.ban is Velenczei Kirs.ban.

Calcutta, Collicate, Collicota, fővs az Angl. Bengalen orszb., Ostindiában, Ganges vize ágán, mellynek Huglei neve. Az Anglus Generalis Gubernator lakhelye kel. Indiában, a' legfőbb, 's leggazdagabb Praesidenségben, 1784 ben szerzett tudós társasággal, messze terjedő kereskedéssel 600,000 l. A' Bengali Nabobtól 1756-ban megvétetett, nagy részint lerontatott, de fél esztendőmulva az Anglusoktól ismét viszanyerettetett. Több izben Pogányokat kereszténységre téregető társaság telepedett itt le.

Caldas de Raynha, nevezetes helység Estramadura Portug. tart. melèg ferdője van.

Caldas de Gerez, ferdő Entre Douro e Minho Portug. tart. 40 ház.

Caldas de Monbuy, vs Spanyol Cataloniában meleg ferdővel.

Caldeiros, hegy Alemtejo és Algarbia közt Portug. ezüstel, rézzel, czinnel, ólommal 's vassal bővelkedik.

Calden, Kalden, vár és Urod. Algowi ker. ben Würtenbergi orsz. ban Kempteni Apáturé.

Caldenasch Caldonazzo, kastély és urodalom felső Etsch oszt. Lomb. Vel. Kir. a' Caldonai tóból ered Brenta fója.

Caldern Caldero, Urod. Tyrolisi H. ben Brixenen alúl.

Caldiero, falú alsó Etsch oszt. Lom. Vel. Kir. ásványos viz.

Caldonazzo, l. Caldenasch.

Caleculang, Caliwulang, k. orsz. Malabar partján Asiáb.

Calecut, l. Kalikut.

Caledonia, tart. régi Britanniában, most Scotiában.

Caledoniai csatorna, igy nevezetik azon csatorna melly számtalan tavakat egybefoglal, Scotziában, már a' természet maga ugy elkészitette ezt a' tájt, hogy 69 mfdnyi távolsághoz még csak 22 mfdet kellett ásatni, hogy egy hajókázható csatorna egészen elkészülhetne, melly valóban 1811-ben meg is történt.

Caledoniai tenger, Oceanus Caledonius egy része ez északi tengernek Skotziánál, északi részéről a' nagy Britaniának a' déli partjaihoz nyulik Irlandiának.

Calenberg, valaha Hannoverai Herczegség volt alsó Sax. Weser és Leine mellett. felső 's alsó Calenbergre osztatott, mellyek közül amaz Hessen ez a' Lünebürgi Hercz. határos volt. 49 1/2 □ mfdből áll, 88000 l. vannak, földje magas hegyekből, szép 's termékeny völgyekből áll, de némelly helyett posványos, más hol fövenyes vagy köves, gabonát, lent, kendert fát, marhát, juhokat, lovat, meszet, követ sót termeszt, fabrikáji vásznot, kartont, dohányt 's bört adnak. Fővs Hannovera, előbb Westfaliához tartozott.

Calenberg, vs a' Fuldai oszt.

Calenberg, vs Sax. Lichtenstein urod. 200 h. 1200 l. kik harisnya, len, pamut portékák készitéséből, és pálinka égetésből élnek.

Calenberg, mons Cetrus, l. Kahlenberg.

Calepio, Calepium, vs Oglio nál, Serio oszt. Lom. Vel. Kir innét neveztetik a' Calepioi völgy.

Digitized by Google

Cales, vs Bythiniáb. k. Asiában Lycus fótól 80 stad.

Caletes, nemzetség Galliában a' ny. tengernél, fővsok volt a' mai Dieppe.

Cali, vs déli Amer. Popayan tart. Cauca fónál.

Calies, Callies, kis vs és kastélyBrandenburgi Neumarkban Drage vizébe folyó pataknál, sok posztósokkal, 1771-ben csak nem egészen elégvén II. Fridriktől köböl felépíttetett 254 h. 1710 l.

California, nagy fél sziget a' Spanyol északi Amer. a' veres és csendes tenger közt, uj Mexicóhoz tartozik, egy részét teszi az ész. America' partjának, 22° É. Sz. egész Mendocino fokáig elnyulik, hosza 270; széle legfellyebb 30 mfd; elosztatik északi és déli, v. régi és uj Calif. délről S Lukar fokától az egész parton egy sor hegy nyulik északra. Ezen hegyek többnyire kopaszok, 's hol márvány forma kőszikla darabok, hol tűzkövek, hol lapos fényes kövek találtatnak. A' legmagosabb hegy, Cerro de la gigante 1500 ölnyi magas; nevezetesebb fója Colorado de los martyres, az egész szigeten csak 6 patakocska van, mellyek közül csak 4 folyki a' tengerbe, néhány tavak is vannak ben. A' déli részén majd kiállhatatlan a' hévség, a' fris hus egy nap alatt megrothad, a' plánták is kisülnek, de észak felé mind jobban jobban tenyésznek. Ó Califor. homokos 's vizetlen tájék 's noha tiszta a' levegője, mégis terméketlen, csak Juniustól Octoberig van essö itt. Uj Califor. nem szükölködik viz nélkül, ez a' földnek egy legtermékenyebb 's legszebb része, productumai ezek: buza, kukoricza, rozs, borsó és más hüvelyes vetemény; erdeiben fenyö, cyprus, mak, tölgy, gyertyán juharfa terem, partjai gyöngyökkel kedveskednek, lakosi mintegy 160000 menhek, de kicsinyek gyengék 's miveletlenek. A' Spanyol helyek Sz. Domonkos v. Ferencz szerzetbeli kiküldöttekből, vagy katonaságból állanak; kik az említett Szerzetesek bátorságára ügyelnek, még ök a' lakosokat terengetik. Ó Califor. 7295 franczia □ mfoldön 15 missióból áll, mint egy 4000 Indiai lakosokkal; fő helye Loretto. Uj Califor. Mendocino fokáig, nem igen mivelt, 1812-ben 15562 Indiaiakat számlált 10 missióból 's 4 präsidiumból áll, 2125 franczia □ mföldön de a' katonák se meg nem házasodhatnak se ott lenem telepedhetnek; fő helye San Carlo de Morterey, legnagyobb hasznát veszik a' Spanyolok Californiában, a' gyöngy halászat 's vidra fogásnak.

Californiai tenger, Mare Vermejo, mare purpurecum, egy része a' déli tengernek. Califor. ó és uj Mexico közt. Számos szigetek vannak ben, mellyek elég tanúji annak, hogy valaha California a' száraztól ugy szakadt el, itt szoktak gyöngyöt halászni. A' gyöngy csigák számosan vannak, 's 3—4 ölnyire meg látni a' vizben.

Calig, (40° 28′ É. Sz. 16° 5′ K. H.) v. Spanyol tart. Valenciában 2385 l.

Calimno, sziget Archipelagusz-ban; keresztények lakóhelye

Calindii, hegyek Cariában kis Asiában.

Digitized by Google

Calingae, nemzetség Déli Indiában, a' tenger pártokon, Ganges fó mellett, hol most Calingapatnam vs.

Calingon pr., fok Ganges torkolatjánál, innen lehet kajókázni Indus fóba.

Calinipaxa, vs Indiában Jomanes fón túl, Calini vizénél; eddig hatott Seleucus Nic. Itt csatázott Timur is.

Calipa, Garipo, kis török vs Natoliában, Cali vizének, fekszik tengerbe folyásánál, jó révparttal.

Calitura, most romlott erősség Ceilan szig Mulivardy fónak egy nagy ágánál, melly ezt kétfelől mossa; bír jó arrak égetéssel kokosdióból, czukorplántákkal, rum égetéssel, sok és jeles vaddal. Itt kezdődnek a' fahej kertek, mellyek egész a' fővárosig kiterjednek, Hollandiai birtok.

Calissin, Cap de Rosbel, Calissinum, de Rosbelum Caput, fok Dangoli orsz.ban Aethiopiában, Afrikában. Az Arabiai Ara foknak ellenében, mindketten a' Babelmandebi tenger szorúlatot teszik.

Calivi, város a' tulsó Nápolyi Herczegségben, 4,550 lak.

Calken, vs a' hajdani Francz. Schelde oszt.ban.

Callah, kis vs az Algieri Constantine tart.ban, mellynek lakosi tüzelő fegyvereket, és durva köntösöket készítenek. Dél-keletében van a' Dammer-Cappy (vas kapú) határ széli általjárás, a' fő út Algierből Constantinébe, melly meredek kősziklák közt, és egy kőszálon keresztül nyulik.

Callah, l. Calle.

Callahuaya, kis helység Peru orsz. Déli Amerikában, Audiencia de los Charcas tart. ban. A' leggazdagabb Spanyol aranybányától nevezetes.

Callaici, Calloeci, nemzetség Hispania Citer.ban Minius fónál, lak. Brutustól meghódíttattak, ki azért Calloecus nevet nyert. Fővsok volt Calle.

Callander, eklesia és helység, Perth Grófságban a' Perth mellett, 1000 lak., a' gyapott kézi miv foglalatoskodtat 100 müszékeket, és a' himezés mintegy 100 leányokot. Nevezetes ezen hely vad tájékira Catherina tavára, és az egész Skocziában legmagosabb közel fekvő bérczeire nézve, tovább a' Trossachsra, és vad kőszálira nézve, mellyeken keresztül görbedez az út.

Callao de Lima, Bon Vista, l. Lima.

Calle (la) Callah, kis Franczia valamennyire megerősített szállitvány az Algier Constantine tart.ban a' tenger mellett, egy kicsiny bátorságtalan kikötővel, 60 nyomorú kunyhókkal, mintegy 500 lak., kik a' rozzsal, gyapjúval, börrel, viasszal való kereskedés mellett, kláris halászatot is üznek.

Calle egy dombon Durius torkolatjánál, mellynél rév part vagyon, ennek neve Puerto, ettől és a' Calletől, vette nevét Portugallia.

Callela, figyellendő helys. a' partnál, Spanyol Catalonia tart.ban, gyapju selyem, és csipke fabrikákkal.

Callen, Culanum, mvs Callen vizénél, Kilkenni Grófs. Hiberniában; a' parlamentomban küldötjei ülnek.

Calleva, vs Római Britanniában, Attrebatesek földén.

Calliana, most Caranja, jeles

Digitized by Google

kereskedő vs hajdan India nyugoti partján, Barygaza vstól délre.

Calliano, város Piemontban, 2.340 lak.

Callichorus, vs Bythiniában, kies környékéről esméretes.

Callinusa pr., fok Arsinoe, és Solve között kis Asiában, Cziprus szigetben északra.

Callipuris, magos és igen csucsos hegy, Guiennében Afrikában.

Callirhoe, l. Edessa.

Callista, l. Santorin.

Calloo, erősség az Egy. Belgiomban, Wacs tart.ban, a' Schelde bal partján, másfél órányira Antwerpiától.

Callyre, révpart Alsó Moesiában.

Calmar, (56° 40′ 30″ É. Sz. 34° 6′ K. H.) fő és idegen hajókat megállitási jussal bíro vs a' Svéd Smäland tartományban a' Calmar tengerzúgnál, melly, Oeland szigetet a' szároztól elválasztja, meglehetősen regula szerént van épitve, 450 ház.zal 4.200 lak.kal, Püspökkel, káptalan templommal, és eleven kereskedéssel szurokból, dohotból, fa portékákból, halakból, lisztből és más élelmi valókból, ámbár a' Calmar tengerzúg mellett réve mindég rosszabbúl. A' lakosok tartanak mintegy 50 hajókot. Itten van Gymnasium, Könyvnyomtató mühely, Hajóépitőhely, és egynéhány kis fabrikák hamúzsirra tükrökre, tobakra és bőrre, 1/2 órányira a' vstól nyugotra egy dombon fekszik a' régi és rendetlenül épitett vs, a' hol a' híres Calmari Unio (egyesülés) a' Svéd, Dániai és Norvegiai Kir. közt 1397 köttetett, mellynek ereje szerént a' nevezett országoknak egy Státus testet kellett csinálni; most pálinka főzésre van elkészitve.

Calmars Län, helytartóság a' Svecziai Smäland tart.ban, melly ennek keleti részét a' partnak hosszán Oeland szigettel foglalja magában; feltére 96 □ mföld, mellyen mintegy 13,000 ember 3 vsokban, és 3485 udvarokban lakik; termekeny gabonával, fával, enni való vadakkal, kő nemekkel, és érczekkel.

Calmide, vs Dordogne oszt. ban, a' Dordogne mellett Fran. orsz.ban, 506 ház.

Calne, kis vs az Angol Wilt Grófságban, finom posztó fabrikával.

Cal faro, Charilla, tenger örvény Messinai tengerzúgban, a' régiek' Charybdissek. —

Caloni, vs a' Török Metelino szigeten egy tenger öböl mellett, Széke egy Érseknek. —

Calopiniaco, kis fő, innenső Calabriában Nápoly orsz., melly Faro di Messinába hull.

Calore, 2 fő az innenső Herczegs.ben Nápoly orsz., egyik Bagnolo vs mellett ered, és Beneventónál a' Sabatoba szakad; a' másik Basilicata tart.ban Silarus vizébe foly.

Calosa, vs a' Spanyol Valencia tart.ban, 3.200 lak.

Calpe, l. Herkules oszlopi, Gibráltár.

Calpe, folyó Bithyniában, 2) révpart közép Bithyniában, Psillis fótól 250 stad. Byzantium és Heraclea között.

Calpentine, kis sziget és vska, Ceylon sziget' nyugoti partján a' Hollandokhoz tartozott, most az Angolokhoz.

Digitized by Google

Calpi, (260 7′ 75″ É. Sz. 80° K. H. Greenwichtól) jeles vs a' nyugoti Maratták Státusában, innenső Indiában Dschumna fó mellett, egy pénzverőházzal, és nádméz fözettel.

Calsar, vs Caramaniában Natoliában.

Calseri, vs Jamba Királyságban, a' Nagy Mogol hajdani birtokaiban Asiában.

Caltagerone, Caltagirone, vs Siciliában Val di Notóban, 2.868 ház. és 16.500 lak.

Caltura, vs egy erősséggel Ceylon szigeten Asiában, a' Mulwaddinak egy karjánál fekszik.

Calus, fó Colchisban Asiáb., Psychrus vizétől 30 stad.

Calvados, oszt. Francz. orsz. ban, nevét Calvados köszikláktól vagy köszáltorlástól vette, melly Normandia partjánál fekszik, Normandiának egy részét foglalja magában, feltére 168 □ mfd, több mint 480.000 lak., róna és gazdag legelőkkel, gabonával, kenderrel, lennel, gyümölccsel, tengersóval, halakkal, vassal, és most 6 kerületekre osztatik, úgymint: Caen, Bayeux, Pont l'Eveque, Lisieux, Falaise és Vire, mellyek 896 községeket tartanak 37 kantonokban; a' fövs Caen.

Calvárai hegye, máskép Golgotha, hajdan vesztő hely Jerusalemen kivül, most ennek keritésében diszeskedik amaz igen jeles templommal Palaestinában (a' Sz. Földön), mellyet negyedik században, épitetett Ilona és Constantin Anyja.

Calvarie, kis vs Troki Vajdaságban, Lithvania Her.ben erdő között. Supicha Herczegné 12 o keresztény, és 300 Zsidó familiákkal.

Calvenzano, vs az Lomb. Vel. Kir., Adda fó mellett.

Calvert, Grófs. Északi Amerikai Maryland szövetséges tart.ban, 9 □ mfd, 8.652 lak. A' többnyire homokos fenekén terem különösen kukoricza és dohány. A' fő helye Calvert, vagy közönségesebben Prince Frederic.

Calvi, (42° 34′ 7″ É. Sz. 26° 25′ 1″ K. H.) erős vs a' Fr. Corsica oszt.ban, egy jó kikötő torkon 400 ház. és 2.130 lak.kal.

Calvi, kis vs, Terra di Lavoroban Nápoly orsz. lakhelye egy Püspöknek.

Calvi, kis laktalan Ponti sziget Neápolis mellett.

Calvisan, vs és erős kastély Lomb. Vel. Eir. 3000 lak.

Calvisson, Couvisson vs a' Fr. Gard oszt.ban, 500 ház. és borkö fabr.

Calvizzano, vs Nápoly ország, Neápolis tart.ban, 2.180 lak.

Calvo, a' legmagosabb hegy a' Nápolyi Gargano bérczben, mintegy 800 Tois (820 öl, 8 láb, 10 ujj, és 8 linea) magosságú; csupán mészkövekből áll, és szép bükfa, cserfa, borostyánfa, naspolyafa, és tisza fa erdőkkel fedetik, mellyekben sok farkasok, vad disznók, rókák 's a't laknak.

Calvörde, hajdan tiszt.ség Wolfenbüttel Herczegs.ben, később Neuhandelsleben (uj kereskedési élet)ker.hez tartozott Elbe oszt.ban, Westfália Királys.ban.

Calvörde, mvs és főhelye egy hasonló nevű kantonnak az Ohre mellett a' Drömmling tövénél egy régi várral, 110 házokkal, és 1.114 lak.kal, kik között 12 Zsidó familia vagyon. A' szántás vetésből, főzelék, dohányés komló mivelésből táplálódnak, tovább serfözetből, pálinkafözetből, és dohány kereske-

Digitized by Google

désből. Jeles 1 templommal, 1 oskolával, 1 Zsidó Sinagogával, 1 országos és 1 barom vásárral.

Calw, Calva, Calba, vs Würtenberg orsz.ban, azon nevü ker.ben Nagold fó mellett, 3.220 lak., posztó szörmatéria, és bör fabrikával. Széke az ott lévő kereskedési társaságoknak, mellyek szörmatériákkal, tutajokkal, fával, bánya termésekkel, sóval, füszerszám pertékákkal, és cserékkel kereskedik.

Calwurge, vs, a' volt Varsói Herczegségnek Lomza oszt. ban a' Scheschuppa mellett, 400 ház. és 2700 lak., kik többnyire Zsidók.

Calymna, sziget Europa és Asia között, mézzel bövelkedő.

Calzenow, kis vs Letten tart, Lieflandban, Rigától kel.re 7 mfd.

Cam, fó az Angol Cambridge nevü Grófs.ban.

Camalodunum, város Britannia Roma.ban, első Római Coloniával, mellyet Claudius Cs. szállított oda, 's theátrommal, Claudius templomával, és igen termékeny határral; mai Colchester.

Camaracum, l. Cambray.

Camaran, kis sziget a' veres tengeren az Arabiai partok felé, régi Camerina.

Camarana, vs Siciliában Val di Notóban; büdös folyója híres.

Camarasa, vs a' Spanyol Catalonia tart.ban, Lerida vidékén.

Camarços, fó a' Guineai partoknál Afrikában Benin országban, mellynek tájékától Lopo Gonsalves tenger fokig a' Portugallok egy új Afrikai társaságot állítottak 1724-ben a' Szerecsenekkel kereskedés végett.

Camarque la Camaria, háromszegletü sziget a' Franczia Rhone (Rodán) torkolati oszt.ban, melly a' Rhone két fő kárja által a' tengerbe zuhanásánál formáltatik; 9 □ mfd a' nagysága, termékeny, és bír szép rétekkel, a' honnan erős szarvasmarha, ló és juhtenyészettel, és a' mivelt része derék búzát, árpát, és zabot fizet. A' vizén alól álló része sóval, és szódával bír.

Camarines, félsziget déli partján Manilla szigetnek, 30 mföld hosszu, és 3-tól 8-ig széle, Camarin és Albey tartományokra osztatik. A' sok tüzokádó hegyek gyakor földindulást okoznak. Találhatni kivált Albeyban arany bányákot, de a' mellyek nem használtatnak. A' 18.000 lak. a' Bissayerekkel közel való rokonok, a' fövs Nueva Lazeres.

Camarones, fó Patagoniában de los Camerones öböllel torkolatjánál.

Camasiae pylae, Caucasusi szoros járás, természettől hegyek köztt nyitatott út Iberiába, Asia belsejébe; egy patak szökik le általa; melly vasaltt gátokkal elrekesztethetik, és egy oldalról lévő kastélyból sok ezerek ellen védelmezhető.

Camberg, eleséges vs és vár egy dombon Nassau-Weilburgi Herczegségben. Ezen helytől veszi a' Camberger grund (Cambergi telek) nevét. —

Camberg, vs 64 ház. Cseh orsz. ban, Tábori ker.ben.

Cambodscha, l. Kamboya.

Cambra, helys. Beira tart. Portugalliában, 1100 lak.

Cambray, Camerick, Camaracum, (50° 10′ 37″ É. Sz. 20° 53′ 32″ K. H.) figyelem-

Digitized by Google

re méltó igen erős fabrika és kereskedő vs Cambresis tartom. Flandriában, Egy. Belgiomban, 3000 ház. és 14.000 lak. a' Schelde mellett. Az itten készült finom vászonért kamara szőr matériának (Cambrick) neveztetik; esmeretesek itten a' posztó, czérna, csipke, batiszt, szőnyeg, szappan, es bőr fabrikák is, és fejérítések. A' vs Püspöki Szék.

Cambray, (Mikkel), Bute Grófsághoz tartozó sziget Déli Skóciában Bute szigetnek keleti oldalánál, derék homok kövekkel.

Cambray, (Lesser) ugyan ottan egy világító toronnyal.

Cambresis, tart. Egy. Belgiomban Picardia, Artois és Hennegau között, most ismét alkotó része a' Flandriának.

Cambretonium, vs Britannia Rom.ban, mai Bretenham.

Cambridge, Cantabrigiensis Com., Grófs. Angliában Északnyugotról Lincoln, Északkeletről Norfolk, Kel. ről Suffolk, Dél.ről Essex és Herford, Nyug.ról Betford, Hattingdon és Northampnon Grófságok határozzák; nagysága 34 □ mfd, jeles 10 vsokkal, és kis vsokkal (Boroughs) 163 Eklézsiákkal, 16.451 h. és 89.346 lak. A' Ouse két részre osztja: az Ész.keleti áll főképp Isle of Elyből, egy mocsáros tájékból, melly mesterség által egy részént derék legelő helyekre és szántóföldekre változtatott, mellyek Nagy Britanniában legjobb zabot teremnek. A' Délnyugoti rész a' legkellemesebb, jól mivelt, és a' Cam által öntöztetett, igen jó árpát hoz, melly szaladdá tétetvén bőven hordatik ki. A' Délkeleti rész formál egy nagy puszta tájékot, melly kevés népes, és a' mellynek sovány feneke valami kevés árpát, és közbenközben sáfrányt terem. Legnagyobb részint juh legelőkkel borítatik. A' papiros csinálás és kosárkötés fabrikáji. Fő fóji: az Ouse és Cam jelesek a' nagy gazvermek is Bedford old and new rivers.

Cambridge, (Cantabrigia), (17° 44′ 15″ K.H. és 52° 12′ 36″ É. Sz.) fővs a' hasonló nevű Grófságban Angliában a' Cam mellett, mellyen keresztül egy híd vezet, 10.000 lak. rosszúl van építve, azonba díszeskedik egy híres Universitással, szembetünő kereskedéssel a' honnyi termésekből, kivált sáfrányból és vajból. Közel a' vshoz Stourbridge falúnál esztendőnként 14 napig tartó vásár tartatik, a' hol főkép gyapjú portékákkal, komlóval, vas portékákkal és sajttal nagy kereskedés üzetik. —

Cambridge, Cantabrigia, (42° 23′ 28″ É. Sz. 71° 7′ 30″ N. H. Greenwichtól) fővárosa Middlesex Grófs.nak az Északi Amerikai Massachusetts szövetséges tart.ban Charles folyónak karjánál Bostonnal egy híd által összeköttetik, vannak 652 lak., egy fő osk., melly Harward Hallnak neveztetik, csillagvizsgáló tornya, Könyvtára, Muzeuma, természeti és phizikai ritkaságok szobája.

Cambridge, főváros Dorchester Grófs.ban az Északi Amerikai Maryland szövetséges tart.ban, Chaptank fónál, 50 ház. és 300 lak.kal kereskedik.

Cambrilla, kis vs a' Spanyol

Digitized by Google

Catalonia tart.ban a' tenger partok mellett.

Cambrits, (41° 17′ É. Sz. 17° 42′ K. H.) vs a' Spanyol Catalonia tart.ban, 9000 lak.

Cambron, nagy Szerzetes Apátuság, Leure és Chievres között, olly messze terjedten épült, hogy vsnak látszatik.

Cambur, város Albaniában, egy szigetnek csuccsán Castel nouvo ker.ben, Cattaro vidékben, Topia Grófs.ban.

Camburg, Sachsen-Gothai Altenburg Herczegséghez tartozó vska a' Saale mellett, igen magos kősziklá hegyek között, egy régi várnak düledékivel, 1500 lak. és szőlő miveléssel.

Cambyses, fó Albaniában, Asiáb., Caspiumi tengerbe szakad.

Camden, vs az Északi Amerikai Déli Carolina szövetséges Státusban Watere folyó mellett, hasznosan kereskedik.

Camechia, vs Albaniáb., Asiában, most Schamaki fővs Shirvan tart.ban.

Camelford, vs az Anglia Cornwall Grófs.ban, Lamet fónak eredetinél.

Camelorum murus, erős vár Al. Aegyptusban, délre Nilus ágánál, Perdiccastól ostromoltatott.

Camen, kis város a' volt Bergi Ruhr oszt.ban, a' Derne mellett, 350 h. és 1800 lak.kal.

Camengrod, kastély és monostor Bosniában, Semma fó mellett.

Camenz, Herczegi intézetű Cisterciek szerzete, a' Schlesiai Münstenberg Herczegs. ben a' Neisse mellett Glacz Grófság határinál, ezelőtt erős vs volt.

Camenz, egy a' hat vsok közül felső Luszatiában, a' fekete Elster mellett, az 527 lábnyira magos Huth hegy (legelő hegy) mellett. Sok posztó csinálok és vászon szövők lakják, vannak 3226 lak. és 525 ház. Lessing szülő földe.

Camera (*la Torre de*), kis város Barca orsz. Afrikában, Golfo di Sidara mellett.

Cameran, sziget 2 jó révpartal a' veres tengeren, Habessiniához tartozik.

Camerik, l. Cambray.

Camerino, (43° 6′ 26″ É. Sz. 31° 4′ 3″ K. H.) meglehetősen szembetünő vs a' Pápa birtokaiban, egy hegyen Chionto fó mellett. Széke egy Püspöknek, és egy Universitásnak, bír 5000 lak. és selyem fabrik.

Camerones, l. Ambozes.

Camhof, kis vs Bajor orsz. ban, Straubingeni ker.ben.

Camin, l. Fürstenthumischer kreis.

Camin, Cammen, (53° 56′ 48″ É. Sz. 32° 29′ 55″ K. H.) vs 400 ház. és 1.900 lak.kal Oderának a' Keleti tengerbe folyásánál, tulsó Pomeraniában. Jól üzi a' kereskedést, hajókázást, halászatot és serfőzetet. Ezelőtt egy Püspökség volt itten, melly a' Westfáliai békeségben világi Uradalommá változtatott, és egy Herczegség neve alatt mint közvetetlen függésü ors. támasz Brandenburghoz lépett: mindazonáltal találtatik ottan egy szép Püspöki templom a' káptalannal együtt.

Camin, lengy. Camina, (53° 22′ 5″ É. Sz. 35° 11′ 30″ K. H.) vs Nyugoti Pruszsziában, Netz ker.ben. Kamienka fó mellett, 90 ház. 570 keresztény, és 255 zsidó lak. és 1 káptalannal 12 Kano-

Digitized by Google

nokok számára, kik egyszersmind Plébánusok is másutt. Pálinka és serfőzettel foglalatoskodik.

Caminha, megerősített helys. a' Portugalliai, Entre Douro e Minho tart.ban, 510 ház. 1.300 lak., és egy kikötő torokkal a' Mínho torkolatjánál; halászatot űz.

Caminieri, erős vár fekete tengernél, mellyet I Péter a' Törököktől 1713-ban elfoglalt.

Camisano, (45° 30' 55'' É. Sz. 29° 23' 13'' K. H.) kis vs a' Lomb. Vel. Kirs.ban.

Camon, helys. Galaad Palaestinában.

Camona, helység Legiótól 6 mfd Palaestinában.

Camonica, Val de Camonicai völgy magos hegyek között, Oglio folyó hoszán, Lomb. Vel. Királys. nagyon bérczes, nagy baromtartással, sok vas és veres rézbányákkal, és 40.000 lak. a' főhelye Breno

Campagna, kis vs a' túlsó Principatusban Nápoly orsz., 5.940 lak. és egy Püspökséggel. Tájékán szép bor és olaj terem.

Campagna di Roma, tartomány az Egyházi birodalomban Olasz orsz.ban, melly kel.felé Nápoly országgal, Ész.felé Sabina tartománnyal Teverone fónal, Nyug.felé a' Péter örökségével a' Tiberis mellett, és Dél. felé a' Toscánai tengerrel határos. Később a' Fran. Birodalomhoz tartozott Tyberis oszt. név alatt.

Campagnano, kis régi Herczegség az Egyházi Birodalomban Olasz orsz.ban, mellyet Farnese Herczegek a' Chigi familiából laknak.

Campagne, (Alençoni és Caeni), 2 tart.kák a' hajdani felső Normandiában Fran. orsz.ban.

Campan, helys. az Adour mellett, egy kellemes hasön nevü völgyben a' Franczia felső Pirenei oszt.ban, 432 ház. és 3.640 lak, a' hol veres, fejér és szürke márvány, ezüst, vas, veres réz, és czin bányák találtatnak.

Campana, helys. egésséges ferdőkkel Terra di Lavoroban Nápoly orsz.ban, nem messze Pozzuolotól.

Campania, mezős tart. Italiában, délre a' mare inferum, többnyire a' Latium, Samnium, 's Picentinok' földe határozta; Liris folyótól Minerva fokáig terjedett, Strabó szerént első lakosi Ausonesek, Opicusok, Cumanok és Tuscusok voltak, kik Samnitesektől meghódoltattak, ezek még végre a' Rómaiaktól nyelettettek el. Termékenységéről az Irók csudát mondanak. Florus szerént I. 1. c. 16. „Omnium non modo Italia, sed toto orbe terrarum, pulcherrima Campaniae plaga est. Nihil mollius coelo. Denique bis floribus vernat. Nihil uberius solo, ideo Liberi, Cererisque certamen dicitur. Fővsai voltak Cumae, Baiae, Puteoli, Neapolis, 's a' t. Ezen tart. az Olasz orsz.ban most Terra di Lavoro nevet visel.

Campbeltown, főhelye Cantyre félszigetnek, Argyle vagy Inverary Grófs.ban közép Skócziában, 5000 lak, a' 11° 57' 45' K.H. és 55° 21' 50'' É. Sz. között, egy jó kikötővel, a' hol több mint 500 ladikok tartatnak a' hering fogásra.

Campden, hegyen fekvő város Gloucestershire tartom.ban, Angliában, fő bírói hata-

Digitized by Google

lommal, deák és leány oskolával, 's ispitállyal.

Campeche v. *Francisco de Campecha*, (19° 50′ 45″ É. Sz. 92° 50′ 45″ Ny. H. Paristól) vs Yucatan, félszigeten Ó Mexikóban vagy Új Spanyol orsz.ban, Ész. Amerikában, a' tenger partjánál fekszik, egy kis teleken házai alacsonyak, de kőből vannak, utszáji egyenesek; de egyébaránt cselely, mert csak mint egy 600 □ öl a' nagysága; 1000 Indiaiak egy Pueblot vagy falút mint külső vst laknak. Maga pedig a' vs tart mintegy 3.000 embert. Máskép egy nyomos kereskedőhely, de a' mellyben a' pénz olly ritka, hogy csokoládé babbal is kéntelenítetnek a' lak. pénz gyanánt élni. A' Spanyolok kereskednek itten kivált Campechevel vagy kék fával, és gyapott vászonnal, mellyből az Indok és a' szegény Spanyolok ruhájokat csinálják; találhatni itten Indiai régiségeket.

Campeche-Hay, (Campeche öböl) derék öböl Yucatan tart.ban, új Spanyol orsz.ban, kezdődik Conducedo foknál (21° É. Sz.) és hegyeivel kiálló Sz. Márton fokáig mintegy 120 mfdre nyúlik. Feneke homokos és a' több nevevényekre nézve terméketlen, csak a' Campeche vagy kék fa terem partjain, melly viola színlésre szolgál, és a' mellyel Europában nagy kereskedés üzetik. Itten jó víz találtatik, és nem messze a' tengertől sós tó. A' só a' nap által fellökődik, és az Indiaik akkor nagy piramis formáju só rakásokat halmoznak, füvel befedik, ezt meggyujtják, és igy kemény még az essőnek is ellentálló kérget nemzenek.

Campar v. *Campara*, helység Sumatra szigeten Ásiában, nem messze észak felé az egyenlitő körtől egy derék fó mellett, mellynek lakosi az Europaiakkal kereskednek. Malacca kormányzása alatt van, és egy jó kikötő torokkal, ezért a' borsért és aranyért igen gyakran látogattatik. Az aranyt magok a' bánya lakosok viszik el adni. —

Camperforst, jeles erdő, a' volt Westfáliai Királys.ban.

Campestria Moab., Moabi mezőség IV. Mós. 33, 48, vagy Moab tart. 4 Mós. 21, 26, Armon vizénél északra.

Campi, városka a' Toskánai nagy Herczegs. Bisenzio fócskánál, itten a' legfinomabb szalma kalapok készítetnek.

Campiano, kis megerősített vs, és nevezetes határszéli út Taro fó mellett, Val di Taróban Siciliában.

Campi canini, vs Rhoetiában, útközben Mediolanumból, Alemanniába.

Campi Diomedis, mezőség Daunióban Italiáb. és vs, ennek szomszédságában esett Cannae, mellynél történt ama híres Római veszedelem.

Campidoglio, l. Capitolium.

Campigni, Kempenland, Campinia, kis tart. Herczogenbusch, és Lüttich között; egy része az Egy. Belgyiomhoz, másik az alsó Rajnai PrusszusHerczs.hez tartozik.

Campignole, hegyekkel körülvett vs, Ain fó mellett.

Campi di St. Pietro, vár Padvai ker.ben, Majlandi Herben, Muron fónál, azon nevű híres familia birtoka.

Campione, helys. a' Lomb. Vel. Kir. a' Garda tó mel-

Digitized by Google

lett; lak. üzik a' halászatot, olaj és selyem mívelést, és birnak vasfabr.

Campis, helys. a' Török Candia szigeten, széke egy Görög Püspöknek.

Campli, vs tulsó Abruzzoban, Nápoly orsz.ban, Püspökséggel és 6020 lak.

Campo d' Andevollo, kis vidék a' Spanyol Andalusia orsz. ban Portugallia határinál, Cortegana, és Paymogo a' legfőbb helyei.

Campobasso, vs Molise Grófs. ban 5935 lak. most fő helye egy hason nevü ker.nek Capitanata tart.ban, Nápoly orsz.ban, a' Bajanoi Püspök fő lakhelye; jeles egy a' szegény leányok férjhez adásokat intéző renddel, és oskolákkal. Szembetünőképen üzik a' kereskedést, főképp gabonával, és készítenek selyem és aczél portékákat is.

Campodunum, vs Vindeliciában az Estionok földén, l. Kempten.

Campoformido, v. Campo Formio, falu egy várral, egy szép dombon Udine vsnál az előbbi Passeriano oszt. ban Olasz orsz.ban. Itten záratott 1797. October 17-dikén Franczia ország és az Austriai birodalom között békeség, mellynek ereje szerént Franczia ország Belgiomot, (melly 1795. Octob. 1-én Franczia orsz.gal már egyesítve volt) és Lombardságot, (mellyből az innenső havasi Köztársaság volt már formálva), tovább a' Velenczei Corfu, Zante, Cefalonia, S. Maura, Cerigo szigeteket, azután Butrintot, Lartat és minden Velenczei birtokokat Albaniában Ladrino tenger öböl alatt kapta. Az Austriai birodalom megtartotta Venetiát, Vicenzát, Paduát, a' Lagunákot, (tavak) Istriát Dalmatiát, az Adriai öböli szigeteket, ezen öböl, és Austria között lévő tartományokat, 's a' t. Tovább az Austriai birodalom az új Cisalpiniai Köztársaságot ollynak esmérte, mellynek Majlandot, Mantuat, Bergamot, déli és nyugoti részét a' hajdani Velenczei Köztársaságnak, azután Modenát, Massát, Carrarát, Bolognát, Ferrarat, és Romagnat kellett magában foglalni. — A' Modenai Herczegre szállott Breisgau elvesztésének kipótlására. Meghatároztatott hogy egy hónap alatt Rastadtban Congressus nyittasson. Lásd Rastadt.

Campoli, kis vs Abruzzo Oltrában Nápoly orsz.ban; három része van tudniillik: Campoli, Rucella, és Castro nuovo, széke egy Püspöknek.

Campo Longo, Langenau, vska, Oláh orsz.ban az Olton innen, 2 mfdnyire délre az Erdélyi Nagy Fejedelemségi Terzburg határszéli általjárástól. Az országos nagy vásár, melly egész Juliusban tart, sok kereskedőket von az Europai Török birodalomból oda; gyönyörködtető fekvéséért sok Bojárok is laknak ottan.

Campoloro, vs 2010 lak. a' Fr. Corsica oszt.ban.

Campo Mayor, erös helység a' Portugalliai Alemtejo tart. ban Caya fő mellett a' Spanyol széleknél, 5000 lak.

Campos, (39° 31′ É. Sz. 20° 24′ K. H.) vs a' Spanyol Mallorca tart.ban 2380 lak.

Campo St. Pietro, vs az Olasz országi Lomb. Vel. Kir. Musone

Digitized by Google

sone fó mellett 2000 lak. erős várral.

Campredon, Campus rotundus, (42° 24′ É. Sz. 18° 59′ K. H.) kis megerősített vs a' Spanyol Catalonia tart.ban Ter fó mellett 2000 lak.

Cana, 1) falu fel. Gallilaeáb. Palaestinában; Dio Caesareától északra. Kr. Jezusnak első csudatételéről nevezetes. 2) kereskedő vs Szer. Arabiában, tenger parton, tömjén termő határban.

Canaan, Palaestinának régi neve, Jordánon innen kiterjedett délre a' sós tengernek szélső csúccsától egész közép tengerig; éjszakra Hoz hegyétől, Hamathon által Jordán forrásáig, melly a' sós tengerrel a' tartományt körülvette; 4 Mós. 34, 1—12. Ennek hossza Sidontól Gazáig 1 Mós. 10, 19. és Dantól Bersebáig tartott, Bir. 20, 1. I. Kir. 3, 20. Jordanon túl délről éjszakra, Arnon fótól Hermon hegyéig. V. Mos. 4, 48. délre meddig terjedt ki Arabia határán, bizonytalan.

Canada, (42° 30′-tól 52°ig É. Sz. 61°-tól 81°-ig N. H.) nagy tart. ész. Amerikában, Ész. felé Landeshaupt (tartományfő) bércz és Hudson' öble, nyug. felé és ész. nyug. felé Missisipi fó, és azontúl esméretlen tájékok, dél felé új Skotzia, új York, és új Anglia, kelet felé Sz. Lorenz fó, új Skotia és Labrador környékezik. 1400 Angl. mfd a' hossza, széle 400 és feltére rámegyen mintegy 358000 □ mfdekre, melyeken 200000 Europaiak, és bizonytalan számu kicsiny és füstszínü eredeti lakosok tartózkodnak. Canada a' melegebb Franczia orszag nagy részével ugyan azon szélesség alatt fekszik, de iszonyu sok vizei és nagy erdei miatt, 6 hónapig tartó kemény széllel küszködik, a' többi esztendei részek felette kellemesek, és a' nap melege csak egy elviselhetetlen forró nappal sem alkalmatlan. Bérczei: Landeshaupt, vagy Landesheight, az Apalachok, vagy kék hegyek, a' végtelen hegyek. Folyóji: az irtóztató nagy S. Lőrincz folyója, a' Niagara, a' Chippeway, a' Sorel vagy Richelieu, a' Maskinange, a' Saguenay, és Sz. Mauriczius folyója, a' Montmorency és Chaudiere, a' Missisipi, (Messaschipi) az Utawas és Kristino. Az öt nagy tavak: a' felső tó, a' Mitschigan, a' Húronok-Ontario- és Érie-tavaik; vannak ezek mellett még a' Nipissing, a' Sz. Clair tava, a' Sz Pierre (Péter) tava. Földe legnagyobb részént termékeny, és nagyobb mívelést elfogadó. Vannak kövér barom legelői, de vannak sok homokos, és mocsáros rónasági is. Ezen tartomány szántó földekkel, és főzelék mivelettel igen bővelkedik, sőt nyugoti része Pensylvániának, és Virginiának legtöbb növevényit megtermi. Igen jeles cserfa, diófa, nyárfa, juharfa, kivált nád mézes juharfa erdőkkel díszeskedik; terem kukoriczát, és majd minden Europai gyümölcsöket, déli részében bort is. Bir a' legkeményebb tő levelü fákkal a' legnagyobb hajók' épitésére, gazdag vassal, veres rézzel, ónnal, kénkővel és köszénnel. Bir tovább a' tengertajték egy nemével, só és föld balzam (naphta)

Digitized by Google

forrásokkal. A' mi házi barmainkon kívül csak nem kimeríthetetlen gazdagsága a' legjelesebb hasznos bőrű állatokban: illyenek a'kásztor, nyest, vidra, bival, többféle szarvasok; az igen nagy és felettébb fizető halászatban, és mind ezekkel mind más honnyi termésekkel szembetünőül nagyon üzi a' külföldi kereskedést, mellyre a' nagy számú hajókázható folyók és kreekek (tavak) nagy segítségül vannak. A' Felső és Sklavok (rabszolgai) tavak között 21 kereskedési helyek vannak, a' hol a' Canadiak külömbféle honnyi nemzetekkel cserekereskedést üznek; 1763-tól ólta keleti része ezen tart.nak az Angolok' birtoka, a' hátra lévő sokkal nagyobb részét a' szabad Indiaiak lakják. A' Brittaniai rész két Helytartóságokra osztatott: felső és alsó Canadára; mindenikben egy Igazgatónak van széke, a' ki az Angliaihoz hasonló Kormány rend szerént uralkodik. A' Brittusok mindent tesznek, hogy a' szántás vetés elterjedjen, a' népesség öregbedjeh, és a' kereskedés előmozdíttasson. A' lakosokhoz tartoznak először Europaiak és azok' maradéki; 2) az eredeti Indiaiak, kik többféle nemzetségekre oszlanak, a' kiknek többnyire csak idei választás által határoztatott Előjárójik vannak, de a' kik tulajdonképen csakaz első férjfiak a'magokhoz hasonlók között. Religiójok meglehetősen kitisztúlt Pogány Religió: a' fő vsa Quebeck.

Canoe, kis vs azon nevű foknál Troas tart. kel. Asiában, elsüllyedett.

Canal, franciáúl la Manche, a' hosszú, és keskeny tenger, melly Franczia országot, és a' Nagy Britanniai szigetet elválasztja. Az ész. tengert az Atlanticum tengerrel öszveköti, és legszükebb Calaisi tengerzúgnál. (l. Calais) tőle veszi egy Francz. osztály nevét.

Canal bianco, (Bianco csatorna) déli ága az Etschnek Olasz orsz.ban a' Lombardi Vel. Kir.ban, melly Tartaro fóval eggyesül, de nevét megtartja, és a' tengerbe ömlik.

Canal, csatorna, (Bácsi), l. Ferencz csatornája.

Canal, csatorna, (Begai) Bánátban Magyar orsz.ban, kezdődik Facsetnél Krassó Várm.ben, Kosztillnál a' Temest magába veszi, a' hol hajókázhatóvá lesz, Temesvár előtt elfoly, és Aradaznál Becskereken túl a' nagy fejér mocsárba hull, mellyen által a' hajók Tiszába mennek.

Canal, csatorna, (Brombergi) mellyet a' Burkus Király 1773. és 1774. a' Netzéből a' Wartába ásatott.

Canal, csatorna', Calaisi tengerzug' osztálya, a' hajdani Normandiának egy részét foglalja magában Fran. orsz.ban, feltére 114 □ mfd 589400 lak. homokos és posványos feneke; éghajlatja mérsékeltt még is egy kevéssé nedves, Taute, Vire, Soulle, Coesnon, Selüne, 's a' t. folyóktól öntöztetik, és gazdag gabonában, lenben, kenderben, gyümölcsben, hüvelyes veteményekben, szarvas marhákban, lovakban, veres rézben, vasban, köszénben, tengeri sóban. Most 5 kerüle-

Digitized by Google

tekre osztatik, tudniillik: S. Lo, Cantances, Balognes, Avranches és Mortain, mellyek mindöszve 48 kantonokat, és ezekben 669 községeket tartanak. Fő vsa S. Lo.

Canal de l' Est, v. du centre, v. Charolaisi csatorna, 15 mtfd hosszú hajókázható mesterséges fó Fr. orsz.ban, melly Digointól, (melly a' Loire mellett van,) Parayen felyül Charolaisnál a' Saone mellett lévő Chalonsig van húzva, és a' közép tengert az Atlanticummal öszveköti.

Canal de Farisina, tenger öböl és egy része a' Velenczei tenger öbölnek Istria és Cherso sziget között, Olasz orsz.ban.

Canal (Languedociai) csatorna, hajdan Királyi, most Déli csatornának neveztetik, nagy és fontos mesterséges fó Franczia orsz.ban a' hajdani Languedocia tart.ban, melly az Atlanti Oceánt a' közép tengerrel öszvekapcsolja, minekutána a' Garonneból Toulousenál, és a' Thau tóba Cettenél mintegy 45 mfdön megyen. Legnagyobb szélessége 60, legkissebb 32 lábnyi, és legalább 6 lábnyira mély, 35 viz hidakon árkoltatik keresztül a' folyókon. Malpas hegy alatt 85 tois (87 öl, 1 láb, 3 új, 3 linea 20/25) hosszaságra és 19 lábnyi szélességen megyen. A' viz rekeszek 62 vannak, és azok között többek háromszorosak, négyszeresek. Nouronsebau van a' 130 francz. hód földnyi nagyságú víz gödör, melly 1/2 millio hatszegű tois vizet tart, és a' mellyből a' csatorna szükséges víz gyüjteménnyel megtöltetik. A' csatornán 29 hidak mennek országútak gyanánt, mellyek ötet keresztül vágják. Ezen iszonyú csinálmány 1666. kezdődött és 1681. végződött, és akkor 17 1/2 milliom livresbe került; fenntartása évenként 300000 frankra megy, és a' tiszta jövedelme épen annyira. A' csatorna elviszen 100 tonnás (200 mázsa) hajókat, és nagyobbakat is.

Canal di Piombino, (Piombinoi csatorna) tenger, melly Elba szigetet a' száraztól elválasztja.

Canal di S. Antonio, tengeröböl a' Nápolyi Capitanata tart.ban az Ofanto béfolyásánál.

Canal du Centre, l. Canal de l' Est.

Canal du midi, déli csatorna, másképp Languedociai csatorna is, vagy királyi csatorna.

Canale, vs Piemontban, 3150 lak.

Canale, mvs egy várral, pléb. val, az Isanzo keleti partjánál, Austriai Friaulban.

Canal (*grand Junction*), Angliában csatorna, melly 1805. végeztetett el; kezdete Braustonnal Northampton Grófs. ban a' Colnnal egyenlő távolságban foly, és Brentford és Stonhouse között a' Themsével egyesül. A' közepi tartományok mesterfolyójikat eggyesíti, és a' Themset, Severnt, Merseyt, és Humbert, és így a' Londoni, Bristoli, Liverpoli, és Hulli kereskedést közbevetés nélkül öszvekapcsolja.

Canal the Caledonien, l. Caledoniai csatorna.

Canal (*the grand*) a' nagy csatorna Hyberniában; ennek a' Schaunont Dublinnal öszve kell kötni, és Barrow

Digitized by Google

és Boyne folyókat eggyütt oda árkolni, de még nincsen végrehajtva. Híres és mérész víz származtatása, melly 85 lábnyi magosságra emelkedik a' Rye hegyen, és egy völgyön által.

Canal (*the Royal*) a' királyi csatorna Irlandiában, ennek Tarmonburytól Dublinig kell terjedni, és itten is a' Schaunont öszve kötésbe helyheztetni Dublinnal, e' sincs még végre hajtva.

Canal (*Briarei*), Francz országi csatorna, ez a' Loiret és Seinet öszvekapcsolja, és egy oldal folyás által egyszersmind Orleans vssal is öszve van kötve.

Canal (*Bristoli*), tenger öböl Angliában Bristol vstól van nevezve.

Canal (*Charolaisi*), l. Canal de l' Est.

Canal (*Masambique*), része az Indiai Oceánnak kel. Afrika és Madagascar sziget között.

Canal (*Picardiai*), Francz országi csatorna, még nincs egészen elvégezve, ez arra van határozva, hogy Sommet a' Scheldével öszvekapcsolja. Ezen csatornának egy része a' fenék rónátlansága, és a' közben fekvő hegyláncz miatt a' föld alatt származtatik.

Canal, (*S. Quentini*), Francz. orsz.ban 1809. ment végbe; hat mfd hosszú. Chatelet vsnál nem messze a'Schelde forrásától kezdődik, a' nyilvános kivagdaláson (Profil) 24 lábnyi szélessége S. Quentintől Tronquoyig 6 víz rekeszek által 40 lábnyira hág, és Macquincourtól Cambrayig 18 víz rekeszek által 130 lábokra esik alá, vizét a' Schelde forrásiból kapja, és két helyeken vezettetik a' föld alatt Tronquoynál 700, és Bellicourtnál 4100 toisnyira. Általa, az Oise, Seine és a' Briarei mesterségesfolyó által az ész. tengernek, és Calaisi tengerzugnak a' közép tengerrel öszvekapcsoltatások fel van nyitva.

Canal de Tortue, Can. Testudinis, a' Mar del Nortnak kis ága, Sz.. Domingo és Tortue szigetek között, ettől 2 mfd., Americában.

Canal (*Bécsi*) Austriában, 1797. kezdetett; mostanában Bécstől a' Bécsi Újvárig terjed; onnan kell néki Soprohig; és azután talán még tovább folytattatni. A' Laxenburgi tájéktól a' Bécsi hegy körül a' városig megyen, a' sánczot keresztül vágja, és a' külső vsi országút által béjön a' Glacisig, a' hol a' mostani ispitály előtt a' nagy víz gödör van ásva a' hajók lerakodások végett, és onnan a' Dunába származtatva kifolyása. Építése egy esztendő alatt ment végbe. Vannak 52 víz rekeszi. A' csatorna hajók 5 1/2 lábnyi szélesek, 72 láb hosszak, és egy lótól vonatnak. Köszén, fa, és minden portéka nemek, és életi szükséges dolgok azon tájékokból, mellyeken a' csatorna által megy, a' hordat fő tárgyi ezen a' csatornán. 1810 óta ezen csatornának a'Magy. országi határokig hosszabbítására a'Presing melletti dombon dolgoznak. Ugyan azon eszt.ben ezen csatornán 2273 hajók jelentek meg.

Canal (*Wischney Wolotschok*), Orosz Birodalmi csatorna 2 1/2 orosz mfd hoszú, a' Newat és Wolgat öszvekapcsolja, és pedig a' Twerza

Digitized by Google

által, melly a' Wolgába szakad, a' Schlina és Zua által, melly az Ilmen tóba, és ez által Wolchowba, a' Ladoga tóba és Newába foly, de csak a' Caspium tengertől a' Balticumig hajókázásra használható. A' visszamenetelt ezen mesterséges fónak építési módja, a' Wolchow bézuhanása, és ugyan az a' Mstának is Borowitshnál lehetetlenné tészik.

Canandaque, főhelye Ontario Grófs.nak az északi Amerikai New-York szövetséges tart.ban, Ontario tó mellett, 30 h.

Cananor, nagy tart. Malabar partján Gangesen innenső fél szigetben, Ostindiában; több kis részekből áll, mellyek közt legnevezetesebb ama független, szerecsen Mapeleti ország. Fő városa Dermasdakan. A' Cananori Fejedelem Colostri nevet visel, melly annyit tesz, nagy Pátriárka, és Cherikelnek is hívatik, Cherica kis orsz. tól.

Cananor, vs az említett tart. ban, Hollanduszokké, erős várral, szép rév parttal, lakosi Muhamedánok, és Szerecsenek.

Canara, kis orsz. Ostindiában, a' Gangesen innenső félszigetben; igen termékeny, kivált riskásában, és borsban. Tulajdon királya vagyon, ki Muhamedanus, lakosi pedig pogányok. Had szeretők, Caraminoknak valják magokat. A' Portugalluszok hatalmaskodnak rajtok.

Canaria, Nagy-Canária, (29° É. Sz. 3° K. H.) egy e' Canáriai szigetek közül Afrikában, igen magos, melly okból a' levegője is nagyon hives, és egyforma. Közép pontja állandóúl hóval fedetik, ebből minden esztendő részben erős és tiszta forrás vizek rohannak alá, és patakokat formálnak, mellyek mindég zöld völgyeken folynak. Egy a' legszebb tájékok közül a' Daremas hegy. Az eredeti lakosi ezen szigetnek Guancheneknek neveztetnek. A' mostani lak. amazok maradéki, azután a' Spanyoloké és Mauroké, középszerü nagyságúak, karcsúk, jól kinőttek, és feketébbek, mint magok a' Spanyol ország legdélibb lakosi. A' szigetnek köre 22 1/2 mtfd, és a' lakosok száma mind öszve rámegy 41000-re; gazdag édes gyümölcsökkel, fával, malvasi borral, vagy Canáriai Spanyol borral, 's a' t. Fő vsa Palmas.

Canariai szigetek, Canariae ins. az Atlanti tengeren feküsznek nem igen messze az Afrikai ny. partoktól Salvages szigetektől délre a' 27° és 29° É. Sz. és 1° és 5° K. H. között; huszan számláltatnak és egykor boldog szigeteknek is neveztettek. A' legnevezetesebbek: Canaria, Tenerifa, Ferro, Palma, a' többiek kevesebbé figyellendők; ugy mint: Fuerteventura Graciosa Lancelota, Rocca, Lobos 's t. m. Ugy látszik hogy léteket mind öszve némely földalatti tüz kitörésének köszönhetik. Minnyájon nagyon hegyesek, közbe közbe elegyített termékeny völgyek, és lapályok is találtatnak, és kellemetes, egésséges éghajlatot nyertek. A' bérczeken mellyek közül többek szünetnélkül hóval borítatnak, a' levegő ugyan igen csipős.

Digitized by Google

de az alacsonyabb tájékokon nagyon kellemes. A' fekvéséhez mért nyári meleg a szüntelen való szelek által nagyon mérsékeltetik. A' szélnek csendességekor a' partoknál felette égető meleg van. A' 420000 l. a' Spanyol fő hatalom alatt vannak, és 540000 for. hoznak be. A' legnevezetesebb termései ezen szigetnek: szép gabona, sok édes gyümölcs, jeles bor (az ugy nevezett Canariai spanyol bor) méz, viasz, festő moh (Orseille) egyneme a' mohnak melyből a' mindenütt esméretes lakmus készítetik) masztix mézga sárkány vér mézga, nádméz, kellemetes gyümölcs, derék kerti növevény, bananas, Yams, Egyiptomi szilva, granátalma, pálmafák, olajfák, aloe, gyapott, sokféle erdeifák 's a' t. Az állatok közül találtatnak kis lovak, öszvérek, szamarak, gyíkok, külömbféle madarak, ezek között esméretes Canari madarak, fekete pókok, és a' partoknál sok halak.

Canariai szigetek, számos szigetek serege mellyek többnyire laktalanok, és a' Molukki szig.hez tartoznak az 1° től a' 45° ig É. Sz. Itten teremnek Canariai diók, Bintangelfák (mellyek hizlalásra használtatnak) és Spanyol nád.

Canatha, falu Trachonitis Palaestinában, Bosránnál.

Canavese, tart., és máskép Grófság Sabaudiai Herczs. ben a' tulajdon képen ugy nevezett Piemont tart. a' hajdani Montferrat Herczs. a' Vercelli Uradalom és Aosta völgy között; nevét a' Canabistól, vagy kendertől kapta, melly ottan igen böven nő, később Francz. orsz.hoz tartozott most a' Szardiniai Királyé.

Cancale, (48° 39' 25'' É. 15° 48' 24'' K. H.) vs és tenger fok 3000 l. és egy kikötővel a' Franczia Ille, és Vilaine oszt.ban, nagy Osztreacsiga fogattal jeleskedik, (september 1 től Aprilisig naponként 1 1/2 milliom osztrea csiga fogatik)

Canceni, l. Dewedaschis.

Canche, Cantius, Quentia, fó Artesiában Francz. orsz. ban, a' Brittus tengerbe szakad.

Canchen, nagy vs Kiangst tart. ban China orsz.ban: fő vs azon nevű ker.ben; Mandarinus, vagy Helytartói szék, nagy kereskedéssel.

Cancon, vs a' Francz. Lot, és Garonne osztályban 2200 l.

Candahar, jeles tart. Hindostánb.Ostindiáb. igen hegyes völgyes, de termékeny; lakosi Patterenok, tulajdon Fejedelmök, Timur Schach, Candahár királya, gyakran a' Persia Schachnak adózik: fövsa

Candahar, hegyen lévő erőssége, és kereskedése miatt nevezetes; tele külföldi kereskedőkkel, lak. gazdagok; falukkal és kastélyokkal erősíttetett.

Candé, helység a' Francz. Indre, és Loire oszt.ban. a' Loire mellett 96 h. és kőbányákkal.

Candé, vs a' Francz. Maine és Loire oszt.ban a' Mandin, és Erdre öszvefolyásoknál 146 h. 950 l. és vashámorokkal.

Candé, kis fó a' Francz Lot oszt.ban mely az Aveironba hull.

Candelara, fó Capitanata tart. ban Nápolyb. mely Manfredonia öbölbe ömlik.

Digitized by Google

Candelaria, üreg a' Canari Teneriffa szigeten délre, Santa-Cruztól a' tenger mellett, egy kápolnával és csudatévő Mária képpel. Itten is van kikötőhely.

Candenos, hires tengerfok a' Jegestengeren az Orosz Dwina tart. partjainál.

Candia, vagy Creta (törökül Ghirid Adassi) Törökökhöz tartozó sziget az Ægeum tengeren Moreától d.keletben (35° 49′ É.Sz. és 41° 15′ tól 44° 15′ig K. H.) 60 mfdnyi a' hosza, és 13 a' legnagyobb szélessége; feltére 197 □ mfd és 224000 l. Görögök, Törökök, Abadioták 's a' t. A' ész. part mellett igen derék kikötők vannak, a' déli partnál ellenben csak kevés bátorságos vasmacska fogó helyek vannak. A' szigetet sok erdei folyók jól meg nedvesitik, nagy baromtartással, bor méz, és olaj miveléssel, jeles cserfa erdőkkel 's a' t. gazdag. Figyelmet érdemlenek a' Psiloriti (Ida) bérczek is a' labyrintussal, ez számtalan görbülésü barlang. A' sziget következő Basaságokra osztatik: Canea, Candia, és Rethimo és Sphachia Agaságra. A' három elsők résszerént a' Szultánné Anyjához vagy Moskeehez, részént életvégig kiv annak árendáltatva; de az Agaság független és magok a' lak. gondoskodnak a' kormányozásról. Ezen sziget 1810 esztend. egy félelmes föld indulás által igen keményen megerőtlenítetett.

Candia, egy Basaság a' hasonnevü szigeten, termeszt egy kevés gyapottat, sok gabonát és kivált buzát, és nagy bőségü malozsát, melly utolsóból több terhek mennek Syria és Egyipt om felé; ámbár az olaj mivelésre nagyon alkalmatos földe mind azonáltal felettébb keveset találhatni. Ezen Basasághoz tartoznak Nilopotamo, és Sphachia.

Candia, (35° 18′ 45″ É. 42° 58′ K. H.) jól megerősitett vs hasonnevü szigeten, mint egy 15000 l. és egy behomokosodott révparttal. Valamennyire, magas lapályon fekszik, egy termékeny meglehetősen jól ki mivelt tájékon, a' Basának lakhelye és egy Görög Püspöknek, A' lakosok erős kereskedést üznek.

Candiama, vs az Olasz volt Adriai tenger oszt. 2000 l.

Candida, kis vs a' tulsó Herczegs.ben Nápolyban vasszeg fabr.

Candidiano, kis fó Lomb. Vel. kir.ban, melly a' Velenczei öbölbe foly.

Candisch, orsz. néhai nagy Mogul birod. Asiában.

Candy, Candea, orsz. Ceylon sziget. Ostindiában. Lak. Singaleserek, Hollanduszok alatt; fővsa

Candy, Candea, Mavilange fónál királyi lakhely, vas és réz bányákkal, drága gyöngyökkel. Sokat vesztett a' Portugallusoktól felgyújtatván.

Canea, v. Canäe Cydonia, (35° 28′ 45″ É. 41° 52′ 30″ K. H.) vs Candia sziget' ész. partján, és főhelye egy hason nevü Basaságnak, meg van erősitve, bir egy védelemtelen kikötővel, csak egy kapuja van a' szárazi oldalról, mint egy 16000 l. 4 Francz. és egy nehány Olasz kereskedési házokkal, széke egy Basának, egy Görög Püspöknek, és nagy kereskedést üz; ezen vs 1810

Digitized by Google

ben a' földindulás által egészen szélyel romlott.

Canelli, vs a' Francz. Piemontban 3140 l.

Canes, *Cannes*, (48° 25' 40'' É. Sz. 43° 39' K. H.) vs a' Francz. Var oszt.ban a' hajdani Provence tart.ban 690 h. 2610 l. és révpartal a' közép tengernél, egy borral, olajjal, fügével, czitrommal, naranccsal 's a't. nagyon termékeny tájékon; erős szardella fogattal is jeles.

Canesy Chanches, tartomány Peruban déli Amerikában Vilcamayo, Cambapata, és Apurinas folyók mellett; legnagyobb részént bérczes, vannak 36300 lak. kik arannyal, ezüstel, veres rézzel, ónnal, kénesővel szarvas marhával, juhokkal és szárnyas állatokkal (mellyek ezen tart.nak termései) erős kereskedést üznek. A' fő vsa Siquani.

Canet, (41° 36' É. Sz. 19° 13' K. H.) jólépitett vs Catalonia' parti vidékén, Spanyol orsz.ban, a' hason nevü fónak torkolatjánál a' tengerbe; vannak 2800 l. csipkefabr. és kereskedése.

Canete, mvs Cordova tart. Spanyol orsz.ban pléb. templ. klastrommal; Medina Celli Herczegé.

Caneto, Canetum, Bebriacum, kis vs az Oglionál Mantuai tart. Cremonai ker.ben 3150 lak.

Cangiano, kis vs az innensö Herczs.ben Nápoly orsz.ban.

Cangoxuma, Kangoruma, vs Ximo szigetb. Bungo orsz. Japoniai bir.ban. Egy sebes fónál, víz által igen megerösitetett várral. Az itt a' tengerből a' rév partba beszolgáló kötöltés rendkivül való, rézzel borittatott, és mind két felöl keritéssel vétetett körül.

Cania török birtok, azon nevü vssal Epirus tart. Görög orsz.ban a' Valonai Golfótól a' Butrintói Golfóig terjed.

Canigou, egy a' legmagosabb hegyek közül a' Pyreneuszokban a' Francz. kel. Pyreneuszok oszt.ban 8562 lábnyi magos, 4 csúcsokkal, 7 holnapig fedetik hóval.

Canincheninsel, (nyulak szigete) kis lakatlan sziget a' fekete tengeren Prinkipos szigettől délfelé, melly nevét a' sok tengeri nyúltól vette mellyek ottan tartózkodnak.

Canistro, vs és tengerfok Macedoniában Sz. Anna öblénél.

Cannares, vad nemzetség déli Amerikában, Perui Quitó tart.ban; munkás, és idomos képzetü.

Cannay, egy a' Hebredi szigetek közül, 3 mfd hosszu és 1 mfd szél. 300 l. Feneke zöld vagy kösziklás, jeles igen derék legelökkel a' szarvas marháknak; a' Cannay, és Barra között lévő torlásokban fogatnak tökehalak, kabljauk, néha czethalakis. E' csúcsán a' szig.nek áll az ugy nevezett Kompasz köszál, melly az előtte elutazóhajók Kompaszát (észak mutató) szembetünöképen változtatja. Ezen sziget Eigg Muck és Rum szigetekkel egy Eklezsiát formál, melly az Argyles Grófsághoz tartozik.

Canne, régen Cannae, csekély vska Capitanata tart. ban Nápoly orsz.ban Ofanto folyó mellett, mely azon győzedelemre nézve, melyet itten Hannibal a' Rómaiakon nyert, nevezetes.

Digitized by Google

Cannes, kis vs alsó Provence tart. Francz. orsz.ban azon nevű kikötővel, és tenger öböllel.

Cannibalok, tulajdon neve az Antillák hajdani vad lakosinak, a' kik hadi foglyaikat, vagy a' harcz megölteket enni szokták volt; most alatta értetődnek vad kegyetlenségü emberek; emberevők.

Cannstadt, Cantstadt, (48° 48' 22'' É. Sz. 26° 48° 20'' K. H.) vs a' Würtenbergi Stuttgart kerületben az itten hajókázható Neckar mellett 2750 l. tobák fábr. karton nyomtató műhelyekkel, jó bor terméssel és a' vson kivül találtató férdővel, melly szarvas ferdőnek neveztetik.

Cano, Tombuttól függő orsz. Nigritziában Afrikában; vannak vad sivatagságai és erdős bérczei. A' lak. üzik a' föld mivelést és baromtartást, és a' vadon termő narancsok és czitromok évében ujjulást találnak; a' fő vsa

Cano, helys. falai, és házai fából vannak, és földből; lak. udvariságosok, kik között jó mesteremberek, és gazdag kereskedők találtatnak.

Canobbia, Canobium, kis vs a' Lago maggiore mellett Lomb. Vel. kir.ban, mellynek lak. hasznosan kereskednek bőrrel.

Canobin, egy híres Maroniták klastroma Syriában Libanus hegyen; a' templommal edgyütt csak nem egészen kő sziklákon van épitve, és széke a' Maroniták Patriárkájoknak.

Canoe, l. Canot.

Canopina, kis vs a' magos Cimini hegyen Pápa birtok. Viterbo, és Ranciglione között.

Canosa, Canusium, vs a' tenger mellett Nápoly orsz.ban Ofanto fó mellett Terra di Bari tart.ban.

Canossa, Canosium, hegyi vs Modenai Herczs.ben Crostollo forrásihoz közel, nevezetes azon keserü megbánásról melyet IV Henrik Császárnak az akkor ottan jelen volt VII Gergely Pápa előtt a' pitvarba 1077ben tenni kellett.

Canourgue, nagy helység 340 h. és 2420 l. a' Francz. Lozere oszt.ban, kereskedik gyapjumatériával és barommal.

Canso, hely uj Skotziáb. a'tenger part mellett egy szép kikötővel. Cansonál van egy hajókázható tenger zug, melly Çap Breton szigetet a' száraztól, elválasztja, és S. Lörincz öblébe vezet.

Canstadt, Cantaropolis, kis vs Neckár fónál, Stutgardhoz 1 mfd. Würtemberg orsz.ban; Studgard, 's Tubinga utánn legjelesebb vs jó bortermesztéssel, híres szarvas ferdővel, és karton fabr.

Cantabri; hajdan hatalmas, vitéz, harczhoz keményült, nem henye nemzetség Hispaniában északra. Minekutána a' Rómaiak egyéb Hispaniai népeket meghódoltatták, ezek szüntelen bajt szereztek nékik Octavianus Aug. Cs.tól 5 eszt.dős háború által aláztattak meg.

Cantabria, Spanyól tart. ott, hol most Biscaya fekszik.

Cantal, (Montes Cellorum) magos bérczek a' Fran. hasonló nevü osztályban a' Mont d' orral és délfelé de la Marguerite bérczel öszve kapcsoltatik. A' legmago-

Digitized by Google

sabb hegy megkölömböztetve Cantalnak neveztetik; látszatik rajta 600 toisnyira délről észak felé nyúló alylapály és több csúcsok mellyek közül a' legmagosabb Plomb du Cantal 5904 lábbal van fentebb a' tenger tükrénél, és a' mellyből minden oldalról sok folyók buggyannak, p.o. Alagnon, Truyeres, Cere. A' többi hegyek: Mont Violent 960, és Puy Mari 956 toisnyira a' tenger színén felyül. Ezen hegyek az esztendőnek legnagyobb részében hóval borítatnak, de a' meleg esztendei részekben a' legszebb legelőkkel jeleskednek; akkor a' csordák felhajtatnak, és a' kunyhókban, mellyek Buronoknak neveztetnek a' legjobb Cantal sajtok csináltatnak, a' tőle nevezett

Cantal, oszt. felső Auvergnének egy részét foglalja magában és feltére 105 □ mfd 238000 l. Igen hegyes, derék legelőji vannak, a' gabona mivelése kevés, de a' baromtartása nagy, azonkivül vannak veres réz, polakő, és márvány bányáji, ásványos forrási 's a' t. 4 kerületekre osztatik mint Aurillac, Mauriac, Murat és S. Flour, mellyek 23 kantonokban 270 községeket tartanak; a' fővsa Aarillac.

Cantalupo, vár Pápa birt. Anconai Markban, a' hol jó dinnyék teremnek, mellyeket még nemétül Cantaluppeknek neveznek.

Cantalyce, mvs, egy hegyen Spoletói H.ben Pápa birtokában Rietitől nem messze; azon nevű bóldogult Felix Capucinus hazája.

Cantanhede, mvs Beira tart. Portugalliában 12000 lak.

Cantavieja, vs Aragoniában Spanyol orsz.ban.

Cantazaro, vs Squillace tengeröböl mellett tulsó Calabriában Nápoly orsz.ban széke egy Püspöknek.

Cantera, Cantaro Acesínes, folyó Val di Demonaban Siciliában melly Taorminan alól a' Siciliai tengerbe önti magát.

Canterbury, Cantuaria fő vs Angliai Kent Grófs.ban a' (18° 44' 53'' K. H. és 51° 18' 26'' É. Sz.) a' Stone mellett egy szép völgyben. Jeles egy nevezetes Püspöki templ., melly gothi építésmódú. Érseke mint orsz.nak Primása, a' királyt koronázza 20 Püspökök vannak alatta, a' nemzeti Papi zsinatokat ő rendeli, nem itten tartja fölakását hanem Lambeth-Housében London mellett. A' Londoni Püspök az ő Provincial-Dekánja, a' Winchesteri Püspök Kanczellárja és a' Rochesteri Püspök káplánja. A' szökött Walonektől itten épitett selyem fabrikák, a' Spitalfieldsiek által felhagytak fényekről, a' gyapott fabrikák is szembetünetlenek. Tájékában nagy bőségben terem a' dérék komló, és a' Canterbury sódorok hiresek.

Cantii, fönemzetség Római Britanniában, a' tenger szorulatnál délre és keletre; Tamesis, és Linienus fók között, fővsok volt, Canterbury, Kent.

Cantillana, kis vs és Grófság Sevillában Spanyol orsz.ban Quadalquivir fó mellett.

Canton, (Chinául Quantschufu) (23° 8' 9'' É. Sz. 130° 42' 30'' K. H. Ferrótól) nagy, gazdag, és igen népes fővsa a' Chinai Quan-ton

Digitized by Google

tart.nak azon egyetlen helye a' hová ezen tart.ban az Europaiaknak szabad jönni. A' nagy Taho v. Tiger fónál fekszik, mellyből külömbféle csatornák a' vsba, és külső vsba szélyel oszlanak; Egynehány mfd a' köre, és mintegy 75000 (mások után 1 milliom, ismét mások szerént 250000 lak.) kik közül igen sokan (40000) Sanpanekben vagy hajókban a' folyón laknak. A' nagy meleg miatt nyárban az utszák posztókkal terítetnek bé, hogy az emberek ne olly nagyon szenvedjenek a' naptól. Canton sokkal jobban van épitve mint más vsok Chinában, és tulajdonképpen 2 vsokra oszlik, melyek közül az ó meg van erősítve; az Europaiaknak csak bézárt vivőszékekben szabad bé menni, de a' külső vsban vannak helyeik mellyekben mind azok, mellyeket a' hajókból a' vsba visznek, mind azok, melyeket bé vásárolnak őriztetnek. A' kihordandó tárgy a' Theá, firnácz porczellán, Rhebarbara, Chinai gyökér, selyem, materiák, tusfesték 's a' t. A' kereskedés többnyire az Angolok kezében van, kik a' keleti Indiai pontékákból, és a' magok kézmivekből szinte annyit hordanak bé, mint a' mennyit a' kihordás árra nyom, tudniillik 1930 000 font sterlingnyit ki, és 1700.000 font sterlingnyit béhordanak. A' többi Europaiak a' háború előtt 200000 font sterling árút bé, és éppen annyit a' Chinai termésekből kivittek.

Cantre, fél sziget az Atlanti-tenger, és a' Frith of Clyde között 17 mfd hoszú és 8 mfd szél. Argyle Grófs. nak egy kerülete közép Skotziában. A' déli tengerbe nyúló magos száraz the Mull of Cantyre a' 15°. 18' É. Sz. alatt, csak 13 mfdnyire fekszik a' Hybernjai partoktól; a' hajózást veszedelmessé teszi, és ezen okból, itten egy világító torony van, melynek 235 láb a' magossága. Cantyre Knapdalevel, alig egy mfdnyi szélességü föld nyelv által összve kötödik. Feneke terméketlen, és csak árpát és burgonyát hoz: van köszene is, és torfája. A' lak. halászatból, baromtartásból és egykevés Muselinszövetből keresik élelmeket. A' főhely Campbeltown.

Canusium, most Canosa, Italia Dauniában. Ide vonultak a' Cannaenál megveretett Rómaiak, lak. Canusini bilingves, mivel Latiumi és görög nyelven beszéltenek, finom gyapjúmiveléssel.

Canwick, falu déli Skocziában Dumfries Grófs.ban köszén bányával, és szőnyeg fabr.

Cany, kis vs a' Franczia alsó Seine oszt.ban.

Canzo, vska a Lago di Pulcianon, Lomb. Vel. Kir.ban.

Cao, vs Nankin tart., Chinai bir.ban.

Caochen, vs Quantung tart., Chinai bir.ban.

Caor, orsz. Indiában, Gangesen túl, az Avu és Aracani Király alatt.

Caorle, l. Cahorle.

Caours, Cavortium, hegyen épült vs és vár Pedemontium, Sardin. orsz.ban.

Cap Albany-Otway, tenger fok (39° É. Sz. 142° 15' K. H. Paristól) új Hollandiában.

Cap Arkona, a' legészakibb

Digitized by Google

csuccsa Rügen szigetnek Svéd Pomeraniában.

Cap Bono, tenger fok, (37° 5′ 40″ É. Sz. 29° 16′ K. H.) Ész.keletre Tunis vstól Afrikában.

Cap Breton, (máskép Isle royale), Angol sziget, új Skoczia' partja mellett, Északi Amerikában, mellytől Canso tenger szorúlat által elválasztatik, (45° 26′-tól 47°-ig É. Sz. 59° 44′-től 61° 19′-ig Nyug. H.) mint egy 112 □ mfd a' nagysága, folyókkal és tavakkal úgy van által vágva, hogy a' két fő részei csak 800 lépésnyi szélességű földnyelv által függnek egymásba. Vannak mintegy 1000 lakosi, szembetünő erdőségei mellyek cserfából, bükfából, czedrusokból állanak, enni való és hasznos bőrü vadai, Európából hozott szarvas marhái, disznói, juhai kecskéji, tovább hódai, vidráji, halai, kivált töke halai, mellyeknek fogásokra esztendőnként 564 hajók 27.000 emberekkel jelennek meg, kik 1 milliom sterlingnyit fognak, jó köszenei, mellyek az ors.nak esztendőnként 12.000 font sterlinget hoznak bé. A' fő helye Louisburg.

Cap Buchan, tenger fok Skócziának, keleti oldalán Aberdeentől Északra.

Cap Byron, (10° 41′ É. Sz. 163° 44′ 33″ K. H.) Ész.keleti tengerfok Egmonts szigeten Australiában.

Cap Camarin, Comari, a' legdélibb csuccsa a' Kel. Indiai félszigetnek, Gangesen innen, hol szürke ambragyánta találtatik.

Cap Chelidoni, Nátolia, tenger partjánál lévő tengerfok Satalia tenger öblöl bényulásánál.

Cap Clair, *Clear*, (51° 16° 10″ É. Sz. 8° 25′ K. H.) a' legdélibb csúcs és sziget Irlandban. —

Cap Corrientes, (21° 42′ É. Sz. 86° 43′ 30″ K. H.) Cuba sziget nyugoti csúccsán lévő fok.

Cap Corso, Corsica sziget legészakibb csuccsa.

Cap d' Aguer, l. Santa Cruz.

Cap d' Avance, l. Frouard.

Cap de bonne esperance, Bonaespei prom., a' jó reménység foka, Capland (fok tart.), Hottentottenland (Hottentották tartománya) a' legkülsőbb Déli csuccsa Afrikának (30-tól 35-ig É. Sz.) 1486-b. a' Portugallok fedezték fel legelőbbször, és ezen névvel jegyezték meg, mivel reménylették ekkor, hogy Afrika körül Kel. Indiába útat találnak. 124 mfdnyi hosszú, 6—7 széles, és 6.035 □ mfd nagyságú. Dél.kelet felüről Ész.nyugotfelé itten sok bérczek vannak; Keletben van a' Holdbércz, Északban a' Niewvold bércz; külön hegyek: az ördöghegy, a' tábla hegy, és az oroszlány hegy. Bérczek: a' tulajdonképen való jó reménység foka, melly roszszúl Capnak neveztetik (35° 55′ 15″ D. Sz.) a' hamis bércz, a' tő bérez (Nadelbércz) Afrika legdélibb csuccsa), Varras fok, 's a' többi. Vannak sok folyóji is. Nyugotban a' Kussi vagy homok fó, a' zöld, elefánt, és hegyi fó. Délben a' só fó, a' széles fó, az arany fó, a' nagy fó, és a' vasárnap fó. Dél-keletben a' nagy fó. Ész.keletben a' tengeri tehény fó, 's a' t. Tavai kevesek, de tengeröblei sokak, p. o. a' Sz. Ilona öble a' he-

Digitized by Google

gyi fó torkolatjánál, a' Saldanha öböl délnek az elsőtől a' Tafel öböl, a' hamis öböl, a' Déli Katalin öböl, a' csiga öböl, (Muschel öböl) 's a' t. Éghajlatja mérsékelt. Csak két rendesen változó szelektől (Moussons) származó esztendő részek vannak, mellyek közül a' tavasz Majustól Augustusig a' legszebb. A' magosabb hegyi tájékok teremnek füvet, és igen alkalmatosok a' barom tenyészésre. A' puszta környékek főképen juhtartásra, bor és gabona mivelésre használtatnak. Feneke termékeny és gazdag annyira hogy minden a' Hollandoktól ide behozatott gabona nemek, búza, 's a' t. a' zabon kivül megteremnek rajta; a' szőlőtők Perzsiából, és a' Rajnától itten elplántáltatván, és mindenféle Asiai és Amerikai édes gyümölcsök jobban tenyésznek mint hazájokban külömbféle aloek vadon nőnek a' köszálokon, más ritka növevények a' Kana (a' Ginsenghez hasonló gyökér) és Dakha (egy neme a' vad kendernek). A' külömbféle fa nemek között találtatnak gesztenye fák, dió fák, cziprus fák, jegenye fák, cser fák, kámfor, és fahéj fák. A' honnyi fák, a' büdös csutakú, ezüst, tegér, tímár, és gumi fa, és a' viasz korró a' hamis öböl partja mellett. Az ökrök különös nagyságuak és formáujak; a' juhok kövér farkúak, a' disznók különös nemből valók; a' Perzsiából oda hozatott lovak kicsinyek; a' kutyák rútak. A' vad állatok nagy külömbféleségben találtatnak: igen nagy elefántok, szarvorrúk, vad kutyák, tigrisek, farkasok, oroszlányok, leopardok, nyögő majmok, bivalok, Capi irám szarvas, vad szamarak, (ezek között a' Zebra) szarvasok, gazellák, tenger parti nyúlak, baközek (Rehbock), vad kecskék, vad föld és tövis disznók, paviánok, szóval mindenféle majmok, hegyi és vad macskák, sakálok (canis aureus), és a' büdös zacskójú. Az enni való vad madarak legnevezetesebb fajaik: a' flamingosok, sasok, pelikányok, struczok, pávák, tengeri csüllők (Möve), kanári madarak, szürke fafútók, kis czinkék, a' mellyek nagyon mesterséges fészkeket raknak, kigyó evők, reptelenek, (kövér ludak), dögkeselyük, mézanyjaméhek és Turokesok. A' kigyók jelesebb nemeik: a' fa kigyók, szomjú kigyók, haj kigyók, szarvas kigyók, harisnya pántlika kigyók, és északai kigyók. A' csúszó, mászó és hal nemek: a' tenger lovak, tengeri disznók, kard halak, (koszperdorru hal), kabljauk és kaselotok. A' Tafel és más hegyeken találtatnak: ezüst, veres rézz, vas ércz is. A' nap az esővizből sót húz ki. Az egész népség 62.000 emberre megyen, kik részint keresztények, részint rabszolgák, részint Hottentották. Az uralkodó vallás reformáta, ámbár 3/4 luth. remeték. A' mesterségek, tudományok és fabrikák nagyon el vannak hagyva. A' kormány rend egy Helytartónak és Al-Helytartónak kezében van, tulajdon hivatalaikkal minden különös

Digitized by Google

osztatoknak; a' belső kereskedés az útakban, hídakban 's a' t. lévő fogyatkozás miatt igen csekély; de a' külső kereskedés meglehetős és szembetünő; először 1650 kezdettek a' Hollandok itten egy szállítványt állítani. Ezen telepitési hely keletről a' nagy Fisch fóval (Hal fó), Ész. a' Koussi fóval, Ész nyug. a' Plettenbergs-Landmarkal, és Délről ismét a' Koussi fóval környékeztetik; 1795 az Angolok elfoglalták, de az Amiensi békeség ereje szerént, melly 1802-től 1803 Februarius 21-ig köttetett ismét vissza adták. Mindazonáltal hogy 1804 ismét kiütött a' háború, 1806. Januarius 8-kától fogva ujolag az Angolok kezében van. 4 kerületekre van felosztva: Cap, Stellenbosch és Drakenstein, Zwellendamm és Graf Raynette. A' Fővsa Capstadt.

Cap de Creus, (42° 19′ 35″ É. Sz. 20° 15′ 25″ K. H.) Tenger fok Cataloniában, Spanyol orsz.ban, hol a' kis Pyrenek a' tengerbe ereszkednek.

Cap de Gatta, (36° 44′ É. Sz. 15° 25′ 25″ K. H.) tengerfok a' Spanyol Granada tartományban.

Cap de la Hogue, l. Ráz Blanchard.

Cap de la Rocca, Lissabon' Nyugoti részén, Portugalliában, Europa nyugoti csucscsa. —

Cap del Gad, (10° D. Sz.) tengerfok kel. Afrikában.

Cap de Pennas, (43° 42′ É. Sz. 11° 53′35″K.H.) fok Spanyol országban az északi part mellett Asturiában.

Cap de tres puntas, (4° É. Sz.) az arany partnál (Gold Küste), Guineában tengerfok, nevét a' három mellette magokat megkülömböztető hegy tetöktől vette. A' Hollandoknak itten van kis várok.

Cap Docy, Neuguinea' keletében egy tágos, és jó kikötővel, és édes vizü patakokkal, tengerfok.

Cap Éminch-Burum, (43° É. Sz.) a' Török Birodalomban a' fekete tenger mellett.

Cap Espartel v. *Spartel*, (35° 49′ É. Sz. 11° 44′ 30″ K. H.) Afrika' Ész.Nyugoti csucscsa, Gibraltar tengerzug béereszkedésénél Tanger vsnál.

Cap Falcon, (35° 47′ É. Sz. 16° 54′ 10″ K. H.) Afrikában Algier' tájékán, tengerfok, Orantól Ész.Nyugotra.

Cap False, (38° 35′ É. Sz.) tengerfok Ész. Amerikában, az Indiana Creek torkolatjánál.

Cap Falso, Afrika Déli csucsánál a' jó reménység fokának Délében lévő tengerfok, mellette fekszik a' falsche Bay (hamis öböl).

Cap Falso, tengerfok, tudniillik Amerikának a' legdélibb vége a' Feuerlandon (Tüz orsz.).

Cap Finisterre, az Ész. legnyugottibb csucsa Spanyol országnak Gallicziában.

Cap Formosa, (5° É. Sz.) tengerfok az Arany partnál Afrikában.

Cap Francois, Cap, (19° 40′ 30″ É. Sz. 72° 17′ 11″ K. H.) vs Sz. Domingo sziget Ész. partján Nyug. Indiában egy kellemes, de mocsáros és egésségtelen völgyben, 800 ház. és 8000 lak. a' revolutzio előtt.

Cap Frio, vs és tart. vége a' Dél-keleti csucsán Brasiliának, Keletre Rio Janeirótól; sak sót készit.

Cap Guardafui, a' legkeletibb

csuccsa Afrikának, Arabiával ellenben.

Cap Hinlopen, (38° 56′ É. Sz. 75° 5′ 13″ N. H. Greenwichtól) Sussex Grófs.ban, az Ész. Amerikai Delaware, szövetséges tart.ban tengerfok.

Cap Horn, a' legkülsőbb csuccsánál a' Tüz orsz.nak (Feuerland) Déli Amerikában tengerfok.

Cap Howe, (37° 3′ 1″ D. Sz. 150° K. H.) a' Dél-keleti csuccsánál új Hollandiának.

Cap la Brea, Trinidad Anglia szigeten Nyug. Indiában tengerfok, egy földi szurok (kátrány) tóval, mellynek köre 3 angol mföld és 50 dombokkal jeleskedik a' tenger felett, egy tüzokádástól hevülő, éz éroz salakokkal befedett tájékon.

Cap Landsend, a' Déli-legnyugotibb hegye Angliának.

Cap Löwin, (34° 25′ 50″ D. Sz. 113° 15′ K. H.) Oroszlány tartom. Uj Hollandiában tengerfok.

Cap Lopes Gonsalva, fok Afrika Ny. partjánál a' tulajdonképen való Guineának határa.

Cap Machichaco, (43° 28′ 50″ É. Sz. 14° 57′ 15″ K. H.) tengerfok Biscayában, nyugotra Bermeótol.

Cap Malabar, l. Sandy-Point.

Cap Matapan, (36° 23′ 20″ É. Sz. 40° 9′ 15″ K. H.) Morea legdélibb csuccsa Görög orsz.ban.

Cap May, (39° 6′ É. Sz. 75° 2′ K. H.) a' hason nevü Grófs. ban az Ész. Amerikai New-Jersey szövetséges tartom. ban.

Cap Monte Santo, Dél. Nyugoti csuccsa Macedoniának Athos hegy mellett.

Cap Nicolo Mole, tart. csuccs, kis város és kikötő Ész. nyugoti oldalán a' Nyugot Indiai Sz. Domingo szigetben.

Cap Nord, tengerfok Amerikában a' Maronon torkolatjánál.

Cap Ortegal, (43° 48′ É. Sz. 9° 43′ 15″ K. H.) Spanyol orsz. Ész. nyugoti csuccsánál.

Cap Palmas, (4° 20′ É. Sz.) tengerfok a' Fog partnál (Zahnküste) Afrikában.

Cap Sambuangan, tengerfok Magindanao szigeten, Spanyol birtok a' hason nevü vssal, mellynek 1000 l. van.

Cap S. Antonio, (21° 50′ É. Sz. 87° 18′ 30″ K. H.) tengerfok a' nyugoti végén Cuba szigetnek.

Cap S. Stephano, tengerfok Török Birodalomban az Adriai tenger mellett, nyugoti széle Haemus bércznek.

Cap S. Vincent, Délnyugoti csuccsa Portugalliának.

Cap Serrat, (37° 36′ 20″ É. Sz. 27° 13′ 40′ K. H.) Ész. nyugoti csuccsa Afrikának, Ész. nyugotra Tunistól.

Cap Spurn, (53° 40′ 30″ É. Sz.) fok Anglia K. partja mellett, Humber fó torkolatjánál.

Cap Stephens, (4° 11′ 45″ D. Sz. 149° 20′ K. H.) Uj Britannia sziget' északi részén lévő tengerfok.

Cap Tagrin, (8° 34′ É. Sz.) Afrika' nyugoti partjánál Guineában.

Cap Fornese, legnyugotibb csuccsa Morea félszigetnek

Cap Trafalgar, (36° 11′ 40″ É. Sz. 11° 39′ 15′ K. H.) tengerfok Sevillában, Gibraltar tenger szorúlatnak nyugoti kinyulásánál; híres azon nagy győzedelem által, mellyet az Angol Admirál Nelson az eggyesült Spanyol Franczia hadi hajó seregen 1805 October 21-kén nyert, de a' hol ő meg is halt.

Cap Verd, l. Capo Verde.

Digitized by Google

Cap Wilson, (39° 11′ 30″ É. Sz. 147° 1′ 40″ K. H. Páristól) tengerfok, határt tesz a' Basz-út nyugoti bémenésének, melly Van-Diemenslandot Uj Hollandiától elválasztja északban, és egy irtóztató gránitkő darab, melly egy félszigetet formál, és Uj Hollandiával egy száraz szorúlat által függ öszve.

Cap Wrath, (58° 37′ 55″ É. Sz.) Északnyugoti csuccsa Skóciának.

Cap Zelanja, Ész. keleti csuccsa Nova Zemlának.

Capaccio, Caput aqueum, vs az innenső Herczegs. ben Nápoly országban, Széke egy Püspöknek.

Capanna, legmagosabb hegy Elba szigetben, 3.000 lábnál magosabb.

Cap ker., egy azon 4 kerületek közül, mellyekre a' Holland (most Angol) szállítvány a' jó reménység fokán felosztatott; magában foglalja a' legdélibb csuccsát Afrikának, északra a' fekete tartománnyal (Schwarzland) és keletről Stellenbosschal és Drakensteinnal határos. Itten vannak a' Tafel bay (Tábla öböl), a' Tafel, Teufel (ördög), Löwen (oroszlány), és Stein (kö) hegyekkel.

Cape Anh, l. Glocester.

Cape Coast, l. Cabo Corso.

Cape Fear, kis sziget és száraz magos szél Északi Carolinában, a' hason nevü hajókázható fó torkolatjánál.

Cape May, Grófs. az Ész. Amerikai New-Jersey szövetséges tart. ban Delaware folyó torkolatjának keletében, 11 □ mföld a' nagysága, 2600 lak., kik legnagyobb részint halászok, semmi vsa sincs. Itten van a' hason nevü tengerfok is.

Capella, Ava Királys. bérczs Kel. Indiában, mellynek bányáiból a' Rubinok, zafirok, hiacintok, topázok viola kövek, és más drága kövek töhbnyire vitetnek más tartományokba.

Capella, magos bércz Horvát orsz. ban, délfelé Carlstadtól (Károly vár).

Capelle, (la), kis vs a' Fran. Aisne osztályban, gabonával termékeny tájékon, melly Tierachenek neveztetik, 156 ház. és 1.070. lak.

Capena, vs Italiában, Vejitöl nem messze, lakosi Capenates.

Capernaum, Capharnaum, mvs fel. Gallilaeában, Tiberiási fónál, Luc. 4, 31. Ján. 6, 17. Zabulon és Nephtali földe határán, Krisztusnak itteni mulatásától, oktatásától, és csudájitól híres.

Capes, Capse, Tacapa, vs Tripoli orsz. Affribában, Capes vizének, azon nevü öblébe szakadásánál erös várral és jó révparttal.

Capes, nagy folyó Afrikában, Biledulgeridban ered, Tripolist Tunistól elválasztja, és azon nevü vsnál keleti tengerbe foly.

Capestan, vs a' Fran. Herault osztb. a' nagy mesterséges fó mellett, és egy mocsár végénél, 200 ház. és 1350 lak.

Caphersabe, mezőség Palaestinában Saronás tart ban, tágos termékeny, és marha tartásra alkalmas föld.

Capidgilar-Kiayassi, l. Rikahagalesi.

Capistrano, kis vs tulsó Abruzzóban Nápoly orsz. ban.

Capitanata v. *Lucera*, hajdan egy része Apuliának, vagy Pugliának, Apulia Daunia, Nápoly orsz ban, most Molise (tulajdonképen Samio) Gróf-

Digitized by Google

Grófsággal együtt, csak egy tartományát formálja ezen Királyságnak, melly az Adriai tenger mellett, az innenső Abruzzo, és Terra di Lavoro tartományok, a' tulsó Herczegség, Basilicata, és Terra di Bari között fekszik; nagyobb részére róna, jól megöntözött, és meglehetősen termékeny; egynehány tenger melletti környékekben só készítetik. Feltére 155 3/20 □ mtfd. 254800 lak. Ezen tart. három ker.tekre osztatik: Foggia, Manfredonia, Campo basso, és Ifernia. A' fő vsa Foggia.

Capitello, kis fó Corsica szigetben, melly az Ajacciói öbölbe szakad.

Capitolias, vs Palaestinában, Nevetől 36 mfd, Adraha, és Gadara között.

Capitolium, hajdan Rómának vára 's Jupiter temploma a' vsnak déli részeiben, a' szép Capitoliumi dombon, mellynél feltalálni a'Tarpéjusi kősziklát; most Campidogliónak neveztetik, és pompás tanácsházzal, szép régiségekkel tündöklik, az előtte fekvő piaczon látni a' híres Mark Aurel ércz lovas kép oszlopát.

Capo, l. Cap.

Capo bianco, (blanco) vs Fr. Corsica oszt. 4150 lak.

Capo Cavalla, l. Cavallo.

Capo dell' Armi, legvégsőbb csúccsa a' dél-nyugotnak kiterjedő Apennini hegyeknek Nápoly orsz. innenső Calabria tart.ban.

Capo delle Mele, l. Mele.

Capo della Molina, l. Molina.

Capo de Padro, de Patron, fok 's helység Zaire folyó mellett Congo Királys.ban Afrikában.

Capo di Cagliari, v. Capo di Sotto, eggyik főbb része Szardinia szig.nek tudniillik a'déli alacsonyabb része, melly a' Cagliari és Arborea tart.nyokra oszlik.

Capo d' Istria, Justinopolis, (31° 2′ 33″ K. H. 45° 30′ 36″ É. Sz.) kis de életes tengeri 's kereskedő vs Istriában, fekszik egy tojás forma kősziklán az Adriai tengertől körülvétetve, a' szárazzal egy fertályni hosszú kő hid által kapcsoltatik, számlál 5000 lak. 30 templomokat 's kápolnákat 8 klastromokkal; van egy kis oltalmazó vára, alkalmas nagy révpartja, s ispitályjai, és egy kölcsönözö-háza. Lakosi az úgy nevezett tengeri sót főzik. Vidéke jó bort és olajt terem, ezekkel valamint más portékákkal is szembetünő kereskedést üz.

Capo di Sassari, v. Capo di Sopra, másik főbb része Szardinia szigetnek, melly tudniillik északnak, 's magosabban fekszik, Galiura és Lugodoro tart.nyokra oszlik.

Capo di Sotto, l. Capo di Cagliari.

Capo di Spartivento, Leucopetra, fok tulsó Calabriában Nápoly orsz. közel Capo dell' Armi fokhoz.

Capo Passaro, Passaro, Promontorium Pachynum, kis terméketlen sziget Sziciliának déli csuccsában, Val di Noto tart.hoz tartozandó, van csekély erősége és őrizete a' tengeri tolvajok ellen.

Capo S. Bonifacio, délkeleti csúccsa Corsica szigetnek, mellytől a' Szardinia 's Corsica szigetek között lévő szorulat nevét kölcsönözi. Ezen a' csúccson fekszik a' kis S. Bonifacio vsa.

Digitized by Google

Capo Verde, v. Cap Verd, a' zöld fok Afrikának napnyugoti csúccsán Senegambiáb. Cayor orsz. így neveztetett, mivel szüntelen zöldellő fákkal boríttatik.

Capolette, révpart fekete tengerben kis Guriel tart. Georgiában, Asiában.

Capolinieri, kis vs Elba szigetben.

Caporele, vs Nápoly orsz. Terra di Lavoro tart.ban 3510 lak.

Cappadocia, hajdan híres orsz. kel. Asiában; ész.ra Pontus orsz., délre Cilicia, kel.re Armenia, nyug.ra Galatia és Lycaonia között. Tartományi most a' Marasi, Sivani és részint Caramaniai török Beglerbégségek alatt vannak. Régi lakosi Syrusok voltak.

Cappadox, fó, mellytől egész tartomány nevét vette, Galatiát Morimenétől különözte.

Cappel, hajdani Cziszterczita Apátsága, most iskola Zürich kant. Helvetziában. Nevezetes az itt történt csata 1531-ben, mellyben Zvinglius megölettetett.

Cappeln, Westercappeln, vs a' volt Franczia Westems oszt. 80 ház. 's 400 lak. kik nagyobb részint takácsok.

Cappeln, helys. Schley folyó mellett Schleszwigi Hercz., 1200 lak. A' fó torkánál sok hering fogattatik, 's szárazon messze elküldetik.

Capracolta, vs innenső Nápolyi Hercz. hasonló nevű országb. 3000 l.

Capraja, Capraria, (43° 0' 18'' É Sz. 27° 27' 57'' K H.) szig. a' közép tengerben Pisa és Corsicai partok köztt, föld alatt való tüz által támadott, igen köszíklás; terem jó borokat, 's a' vad kecskék száma nagy benne. Van egy hasonló nevű vsa 1500 lak. kik nagyobb részint halászatból élnek, és egy révpartja. Most a' Bécsi Congressus 83-dik Artic. szerént Szardiniai Király birtokába jutott.

Capranica, vs épült szép dombon az Egyházi birtokokban, Bracciano és Roncigliano tavak között.

Caprara, sziget az Adriatikumi tengerben, közel Capitanata tart. partjaihoz, egyik a' Tremiti szigetek közül.

Capraruola, pompás 's híres kastély Pápa birtokában, Ronciglione Grófs.ban, Viterbóhoz közel, egykor Farnese Cardin. most Pármai Herczegé.

Capri, Capreolae, v. Capraea, kis köszíklás 's rég tüzet okádó volt hegyes sziget, (31° 41' K. H. és 40° 35' É. Sz.) Nápoly orsz. Terra di Lavoro tart.hoz tartozandó, fekszik a' Massai foknak, melly a' Nápolyi öbölnek végső csúccsát formálja, által ellenében, ettől 3, Sorrentótól pedig 9 Olasz mfd; 1600 lábnyi magos köszikla fal által két részekre oszlik, mellyek Capri és Anacapri nevet viselnek, és most az említett köszíklában vágatott 511 grádicsok által egymással kapcsoltatnak; mind a' kettőnek 1 1/2 mfd hossza, és legfőbb fél mfdnyi szélessége lészen. Az egész szigetke két meredek köszíklás hegyhátakból áll, 's középben szép kis völgyet, melly a' tengert 500—600 láb. meghaladja, képzelnek. Éjszaki la Marina nevű széleiben lehet ladikokon a' szigetbe beszállani. Levegője igen kelle-

Digitized by Google

metes 's egésséges. A' kősziklás feneke sok helyet termékeny földdel boríttatik, 's böven nyújt külömbféle gyümölcsöket, kerti főzelékeket, olajt 's jó bort; szarvas marha tenyészete sem csekély. Mind a' két részben mintegy 5000 lak. találtatnak, kik a' für fogással, kláris halászattal, 's pántlika szövéssel nagyon gyarapodnak; az Anacapriak között számos öszöket találni, kik éltekben a' közel fekvő Napoly vsát soha máskép mint vizen által nem látták. A' szigetnek némü némü fővsa:

Capri, 2040 lak. széke a' kormányozónak, a' szigeti Püspöknek, kinek püspöksége fürpüspökségnek is nevezetik, mivel főbb jövedelme a' für fogásból áll, mellyek eszt.ként seregesen repülvén, itt szoktak útazásokban kipihenni, melly alkalómmal nagy számok a' prédára várakozó lakosoktól elfogattatik. Van itt egy Karthusianok 's egy Apátzák klastroma. Több iskoláji közül a' hajókázást tanító iskola érdemel figyelmet. Nevezetesek az itt talált Római régiségek, a' hol hajdan Augustus és Tiberius Császároknak ékes mulató palotájik valának.

Capria, jeles tó Pamphyliában kel. Asiában.

Capriana, vs Lombardi Velenczei Kirs.ban, Mincio volt oszt.

Capriata, kis vs Szardinia Királysb. Piemontban.

Capricke, vs 3040 lak. a' volt Schelde oszt. Flandriában.

Caprus, fó 1) Phrygiában kel. Asiában, Collossaenél Meanderbe foly. 2) Mesopotamiában, mai k. Zab, Tigris vizébe foly.

Capse, Capsia, kis vs Török Europai Birodal. Romania tart. tó mellett, a' Mariza vizecskének kifolyásánál.

Capsi, tó a' Pireneuszi bérczek tetején, halakkal bővelk.

Capstadt, Kap vsa, Castellum Batavorum, (33° 55′ D. Sz. 35° 2′ N. H.) vs és főhely Cap ker. Jó Reménység fokán Afrikában, Tafelhegy tövében, 1200 ház. és 10000 lak. széles, rendes, de rakatlan útszákkal, szép tölgy fa rendekkel 's csatornákkal. Téglából épült házai nagyobb részint 1 és 2 emeletüek, lapos fedeleiket halzsirral való kenés által az essök ellen jól tudják megerösíteni, szobájik nagyok 's szellősek minden kályha 's kemencze nélkül. Nagy vásár piaczai közül, egygyikben áll a' jeles vizi mesterség, melly az egész vsnak vizet nyújt, de akkor ha kívül a' vson alúl az arra készített víz tartó megtelik, mellybe a' Tafel hegyről árkoltatik a' víz; ebből a' tartalékból szolgáltatik egyszersmind csévek által tiszta víz az utazó hajóknak. Van egy reform. és 1 luth templ. A' Tanácsház magánosan szép helyen fekszik. Keletfelé a' vstól a' tenger partjain épült Kap vst óltalmazó vára, mellyben a' Helytartó, Vice Helytartó, az örizet, a' kereskedő társaság' magazinumjai, bognárok, kovácsok, 's más a' társasághoz tartozó személyek' lakhelyeik találtatik; ennek bástya ágyúi a' kikötő torkot érdeklik; a' partokon van a' hajóépítő hely nagy hajó magazinumokkal. Van itt egy nagy ispitály, 's mel-

Digitized by Google

lette a' rabszolgák háza. Jeles a' vár 's vs között az 1000 lépés hosszú, 261 lépés szélességű, és borostyán 's tölgyfa kerítések által 44 részekre osztot kert, mellyben a' Helytartó, hajósok' 's ispitály' számára mindenféle hivesítő gyümölcsök miveltetnek, és egyszer's mint legszebb sétálóhelyet, ámbár igen ritkán látogattatik, nyújt a' kedvtöltőnek. Kap város lakosi mint dolgos, társaság 's vendég szerető emberek híreltetnek. Közönséges mulatságok nélkül szükölködik. A' jövő hajóknak sokasága életessé teszi a' vst. A' fő kereskedés a' kereskedő társaság kezeiben van, tárgyait bor és gabona (Batavia, Hollandia, Europa más részei, a' Mascareni 's Ceylon szigetek felé), állatják. Az arany kivitel meg van tiltva. A' folyó pénz mind Europai, melly 25 procentummal többet ér mint Europában, és némellykor papiros pénz is. Környékit szép kertek, szőlőhegyek, és majorságok ékesítik, közel ide vannak a' Tigris és Tehénhegyek. Dél felé fekszik az úgy nevezett hamis öböl, a' hasonló nevű foktól, mellyben Májustól egész Augustusig szoktak kikötni, egyébként a' Simon öblöt választják; az elsőnél vannak magazinumok', kovácsok', pékek', vendégfogadók', mesteremberek' lakhelyeik, és egy betegek' gyámol háza. Masberg mellett, melly a' vstól 5 órányira távozik, találtatik egy szoros út, melly háborús időben, ha a' hamis öböl felől az ellenségi megtepéstől félnek, erős őrizet alá van vetve. A' vidékben 2 házak v. udvarok találtatnak, Constantin név alatt, mellyeknek köreiben a' legjobb borok teremnek.

Capua, (41° 7′ É. Sz. 31° 36′ K. H.) igen régi, Roma és Carthagó után hajdan legnagyobb vs, mellynél Hannibal és serege elpusztult vala, mai nap is díszes 's megerősített vs Nápoly orsz. ban, Terra di Lavoro tart. ban Volturno folyó mellett 7300 lak. széke egy Érseknek; öszveséggel 51 templomokat számlál, mellyek között 18 pléb. Sz. Egyházak, 5 Barát és 4 Apátzák Klastromai találtatnak. Vannak tengeri dolgokat tanító fő iskoláji. A' vs helyesen épült, jelesebb épületi közzül: a' régi kastély, játékszín 's az Érseki templom érdemelnek említést. Vize rosz, levegője is nyári melegekben a' környékező mocsároktól egésségtelenné változtatik; máskép vidéke felettébb gyönyörü. A' hajdani Capua a' mostanitól egy óra járásra feküdt S. Maria maggiore helység mellett, melly annak omladékiból épült; még most is szép régiségeket találni.

Capulo, a' Philippi szigetek' egyike Asiában, Spanyoloké.

Carabi, kis fó Val di Mazara tart.ban Sziciliában, melly nem messze Xaccától, Capo Coco mellett a' tengerbe szakad.

Carabusa, vár és révpart Candia szigetben, melly 1692-ben Velenczeiek kezéből a' Törökök által kiragadtatott.

Carabusa, jeles erőség és révpart Candiában.

Digitized by Google

Caracaszicza, falu Dalmatiában, a' Segniai környékben, csupa Czigányok lakják, sok vas edényeket készítenek.

Caracca, kis sziget közel Cadixhez, hol 1722. nagy költséggel posványos földe miatt, alkalmas hely készíttetett a' hajók építésére egy nagy fegyveresházzal. A' benn lévő falu számkivetetés helyül szolgál a' gonosztévőknek.

Caraccas, keleti része a' Terra firma tart. Spanyol déli Amerikában, és egyszer'smint fő kapitányság, melly a' Venezuela, Maracaibo, Varinas, Spanyol-Guyána, Cumana tart.ból Margith vagy is Gyöngy szig. és Új Granadából áll. Bővelkedik a' természetnek minden kigondolható adományival; a' Dariai bűrütól É. Sz. 15 grádicsától az Atlantikumi tenger partjain egész a' Hollandiai Guiana tart.nyig kiterjed; nagysága 45000 □ mfdet foglal, de illy nagy darab termékeny földön csak 728000 lak. számláltatnak. Levegője magos fekvése miatt mérsékelt, 's úgy szolván mindég tavasz mineműségű; földét számos folyóji 's tavai termékenyé teszik. Bőségben terem riskását, törökbúzát, dohányt, pamutot, nádmézet, aloe, kakao, vanilia 's china fűszerszámokat, mindenféle drága gyümölcsöket, drága fákat, ú. m. eben, braziliai, pálma, czedrus 's narancsfákat. A' marhatenyészet, és a' szelíd 's vad állatok bősége is mindenek hitelét felül haladja, csak az ökrök száma 1200000, a' lovaké 180000, az öszvéreké 90000 tétetik, a' juhokat, mellyek temérdek seregekkel Venezuelából kihajtatnak, lehetetlen felszámlálni. Ide járúl a' sok tehenek, szarvasok 's t. ef. hasznos állatok felettébb nagy száma. Eszt.béli jövedelme 6 milliom frankra becsültetik, ide nem számlálván arany, platina vagy is fejér arany, ezüst 's a' t. bányaiból folyó nagy kincseit. Caraccas 1870. eszt. Aprilis 19-én magát a' Spanyol urodalomtól függetlennek kihirdetette, példáját több tartományok követték Spanyol déli Amerikában, mellyekből nagy vérengző csaták kerekedtek, 's még most is tartanak. A' mostani független kormány Junta Suprema nevet visel; Fő vsa

Caraccas, v. *San Jago de Leon*, v. *Leon de Caraques*, (10° 30′ 50″ É. Sz. 69° 17′ 20″ K. H.) fekszik igen kellemetes vidékben, jól kimívelt dombok, és kakao erdőség között hegy tetőn, Goayra, Anauca, Caroato, és Cotucho folyó vizek mellett. Az előtt széke volt a' Fő Kapitányságnak, Gondviselő 's Törvényszékeknek, Polgármesternek, Érseknek 's egy Universitásnak. Útszái szép rendben 's egyenesen vannak építve szép cserép fedeles házakkal. Az Érseki Sz. Egyháza magos 's büszkén épült toronnyal kérkedik; körülötte több klastromok 's templomok találtatnak; jelentést érdemelnek az említett 4 folyókon építtetett csinos kőhidak. Lakosinak száma azelőtt 42000-re tétetett; de a' legújjabb jelentések csak 24000 számlálnak. Kereskedése messze terjedő; Venezuela, Maracaibo, Varinas, Cu-

Digitized by Google

mana tart.ban 's Margit szigeten legnagyobb kereskedő hely. Szomorú volt a' vámra nézve az 1812 eszt. nek 26-dik Martzius napja, mellyben egy rettenetes földindulás által csak nem egészlen kőomladékká változtatott.

Carachina, fok Panama tart. déli Amerikában, melly délnyugotra a' Panamai öbölbe nyulik.

Caracosa, főhely Cuenza tart. új Castiliában, Spanyol ors.ban.

Caraferia, máskép Bervea, vs Macedonia tör. tart. 8000 l. kik nagyobb részint Görögök, török fonál festésből 's Pestemal vagy is ferdőruha szövésből élődnek.

Caraglio, vs 7200 lak. Piemontban Szardinia Királysb.

Caragrousch, Karagrusch, török pénz, mellynek 1 tallér és 2 garas értéke.

Caraibek, egy része azon Nemzeteknek, mellyek a' kis Antillák szigeteiben, és ezeknek által ellenébe fekvő száraz Amerikai partokon letelepedtek. Eredeteket északi Amerikából, nevezetesen Florida környékeiből veszik, honnét belső czivakodások által kiüzettetvén, az említett szigetekre, és a' déli Amerika Guiana tart.ba oszlottak, a' hol szökevény Neger rabszolgáktól erősíttetvén, magokat sokszor szabadságba helyheztették, és az Europai szálítványokkal véres háborúkat folytattak. De most már igen csekély számra öszvéolvadtak. A' szigetekben is mennél jobban behatott a' mívelés, annál jobban 's jobban kiszorítattak ezek. Nagyon előmozdítá kiirtásokat ama kegyetlen szokások, melly szerént ember hadifoglyaik husát sütik 's feleszik vala, innen mindenféle erőszakot elkövettek ellenek a' Spanyolok. Fő lakhelyeik voltak: a S. Vincent, és Dominica szigetek; az elsőben még mintegy 100, a' másikban pedig alig találni 30 familia veres Karaibeket. Testi színek olajos barna, de a' külömbféle férgek szúrásai ellen orleanfa lévvel festik magokat. Bátor 's vitéz lelkűek, 's minden polgári alkotmány nélkül élnek. S. Vincent szig. fekete Karaibek is találtatnak, kik a' Karaibi aszonyokkal való közösülő szerencseny rabszolgáktól származnak, és mint 2000 familiát állítnak; szinek feketésbarna, vitézek 's kiálló szabadság szeretők; az Angoloknak minden igyekezeteik 's fáradtságaik, hogy őket igájok alá hajtsák, füstbe ment, még most az említett sziget részében függetlenségeket fentartják.

Caraibi v. Karaibi szigetek, máskép kis Antilláknak is neveztetnek (11° egész 19° É. Sz.) régi hasonló nevű lakositól huzzák neveket, és egy csoport szigetekből állanak. A' keleti szélre nézve, melly egész esztendő által lengedez, és a' keleti részekre előbb hat, mint sem a' napnyugotiakra, fel osztatnak a' szélben lévő szigetekre, Spanyolúl: Islas Barlovento, Angolúl: Leevards-Islands, és a' szél alatt való szigetekre, Spany: Islas Sottovento, Angol: Wind Wards-Islands. Az elsőkhöz számláltatnak a' Virgin-Islands vagy is szüzek szigetei közül, Angvilla, S. Martin, Barthelemy,

Digitized by Google

Barbuda, S. Eustach, Saba, S. Christoph, Nevis, Montferrat, Antigua, Guadeloupe, Dominica, Martinica, S. Lucia, S. Vincent, Grenada, Grenadillen és Barbados szigetek. A' szél alatt fekvő szigetek északi Amerikának északi partjainak hosszában feküsznek, és e' következendők: Tabago, Trinidad, Margarita, és Curassao szig. Angolok ellenben csak a' Barbados szig. nevezik szélben lévő szigetnek, a' többieket mind szél alatt lévő szigeteknek.

Caramagna, vs Piemontban Szardinia királysb. 3060 l.

Caraman, vs felső Garonne oszt. Francz. orsz. 2290 l.

Caramania, l. Kerman.

Caramanico, vs Nápoly orsz. innensö Abruzzo tart. nagy károkat szenvedett a' földindulás által.

Carambis, pr. fók Paphlagoniában a' Pontus Euxinust mintegy ketté vágja Thymena vsától 120 Pontus ész. torkolatjától 340 stad.

Caraminnal, vs a' tengeri partokon Galiczia tart. Spanyol orsz.

Carana, fő vs közép Arabiában, ezen tenger öböl torkolatjánál, a' hatalmas Minaeusok földén.

Carapunatuba, l. Arawari.

Carasson, 14820 lábnyi magos hegy Új Granadában.

Carasu, nagy tó Bulgaria török tart.ban a' Dunától formáltatik, Chiustenge mellett a' fekete tengerben végződik, és a' mi kedves Asszonyunk tavának is nevezteték.

Carasu, Cydnus, fó Natoliában n. Caramaniában eredvén Aladuli és k. Caramania tart.nyon áltfolyván, közép tengerbe szakad.

Carasubasar, vs Carasu fó mellett Orosz birod. Tauria Helyt. 915 h. és 2700 l., kik nagyrészint Tatárok, Zsidók, némely Görögök 's Örmények, 11 korcsmáros boltokkal, mellyekben az Anatoliai kereskedők Schwl 's más e' féle Asiai portékákat árulni szoktak, más 300 fedeles boltokkal és bőrfabr.

Caravacas, (38° 7' É. Sz. 15° 2' K. H.) kis vs 8720 lak., egy kastéllyal Murcia tart. Spanyol orsz.

Caravajal, vs és nagy kastély Alemtejo tart. Portugallia orsz.

Caravan, fok a' Bataviai kikötő toroknak keleti végén, Java szigetnek ész. partjain.

Carbon, hajdan Alpheus fó a' mostani Europ. Török orsz. az Adriatikumi tengerbe szakad.

Carbona, vs 2570 lak. Nápoly orsz. Basilicata tart.

Carbonara, fok 's révpart Cagliari öbölnek bémenetelén Sardiniában, melly dél felé kinyúlik.

Carbonero, vs Spanyol orsz. Segovia tart.ban.

Carbonne, vs felső Garonne oszt. Francz. orsz. 270 h. és 1820 l.

Carbury, Carba kis vs Hiberniában, Kildare tart. Boyne folyó mellett.

Carcagente, Carcaixente (39° 11' É. Sz. 16° 18' K. H.) vs Spanyol orsz. Valencia tart. Xucar fóhoz közel 5900 l. kik selyemmel kereskednek.

Carcal, l. Karinkalla.

Carcarenne, fó déli Amerika Paraguay tart.ban Plata vizébe foly.

Carcassone, hajdan tart. Franc. orsz. alsó Languedociában, állott a' Carcassone, és A-

Digitized by Google

leti megyékből, és Limoux kis tart.ból, hegyes 's közép termékenységü földdel, szőlő hegyekkel, sok vassal, rézzel, és kivált szép márvánnyal bővelkedik.

Carcassone, Carcasso, Carcassum Volcarum, (43° 12′ 45″ É. Sz. 20° 0′ 49″ K. H.) fő vs Aude oszt. Francz. orsz. régi jeles nagy vs Aude fó mellett, nem messze a' nagy Canálistól, mellynek egyik karja szinte eddig vezettetett, Páris vsától 179 fran. mértfd. Számlál 14000 lakosokat, négy szegletekre van építve, az Aude fó által a' felső és alsó vsokra osztatik. A' felső vs egy kastéllyal erősittetik, és népetlen; az alsónak szép épületei, 's egyenes utszái vannak. Széke egy Püspöknek, egy kereskedő törvényszéknek 's a't. Jeles benne 4 Püspöki templom, a' tanácsház, és az igazság palotája. Munkás lakosi külömbféle gyapjú 's pamut portékákat, vásznot, harisnát, süvegeket, böröket, papirost, szappant, drótot, 's salétromot készítenek. Posztó fabrikáji sok posztót küldenek Török országba, kereskedése is nagy. Környéke igen gyönyörüséges.

Carcathivcerta, fő vs Sophine (Zoph) tart. n. Armeniában, Tigris vizénél, közép világban, Amida, most Diarbekr nevü. Constantius Cs.tól megerősittetett, és elneveztetett.

Carcelen, (39° 0′ 1″ É. Sz. 15° 39′ K. H.) vs Spanyol orsz. Murcia tart. 2000 l.

Carcha, vs Chaldaeaban, Tigris vizénél, Durától 30 stad. most Beth Soloce.

Carchi, Chalcia, kis de termékeny sziget közép tengeren Rhoduszhoz nem messze.

Cardaillac, helység, Francz. orsz. Lot oszt. Draugou fó mellet.

Cardamile, szép révpart Chios szig.ben, Archipelagúszban,

Cardano, kis vs Arno vizénél Majlandi tart.ban.

Cardeel, Quarteel, közönségesen egy fertály; különösen halzsir tonna, mellyben 12 pintek vannak.

Cardes, kis vs déli Skocziában Lothian tart. Edinburgtól 4 mföld.

Cardigan, Comitatus Ceretic censis, Grófs. déli Walesben Angol orsz. határos északról Merionet, keletről Radnor, és Brecknock, délről Caermarthen, és Pembrocke Grófságokkal, nyugotról a' Hiberniai tengerrel. Nagysága 31 □ mfd mellyen 6 vsok, 74 Ekklezsiák, 9040 h. és 42956 l. találtatnak. Déli és nyugoti részei rónák, 's árpát kiviltképen teremnek, ész.'s kel. videki terméketlen hegységek, mellyeken még is jó legelők's rétek vannak, 's nagy sereg juhokat, 's szarvas marhákat tartanak. Északi hegyeiben gazdag ónbánya menetelek találtatnak de a' kőszén szüksége míveletjeket nem engedi. Nagy fővize egy a' Tywy. Fővs benne:

Cardigan, Ceretica, 3800 l. van jó révpartja, Tywy fóban, melly közel ide folyik, bő lázacz halászatot, és gabona kereskedést üz:

Cardona, (41° 57′ É. Sz. 18° 16″ K. H.) helység Spanyol orsz. Catalonia tart. Cardonet folyó mellett 2400 l. van egy 500 láb magos sókősziklája, mellyben minden féle szinü kősó vágattatik. Készitenek belőle külömbféle

Digitized by Google

edényeket is, mellyek rövid idejig a' nélkül hogy elolvadjanak, vizet tarthatnak.

Carduana, kis orsz. Ostindiában.

Carduel, Kartel, Kartwallis l. Georgia.

Carek, Carrek, kis 4 mfdnyi sziget a' Persiai tenger öbölben, Balsorához nem messze, a' Törököké.

Carelia, tart. a' Finniai tenger öböl és Nyland, Tawastland, Sawolax, és Kexholm tart.nyok között. Az orosz birod.hoz tartozik. Innét akarák némellyek Magyar öseinket kihozni.

Carenage, szabad révpart Syéd S. Barthelemy szigetb. Napnyugoti Indiában.

Carenage, l. Port Castries.

Carentan, Carentonum (49° 18′ É. Sz. 16° 24′ K. H.) fabrikás vs és rév part Normandia tart. most Csatorna oszt. Francz. orsz. északi részeiben 3000 l. Douve és Carentan vizek öszvefolyásánál, marhával, 's írósvajjal kereskedik; posványi miatt egészségtelen levegője van.

Carentoir, vs Francz. orsz. Morbihan oszt. 5310 l.

Caresano, vs Piemontban Szardinia királys. 2150 l.

Carevellos, népes 's életes vs Brasiliában Bachia Helyt. hasonló nevű fó mellett, az úgy nevezett maniók lisztnek vásárhelye, melly innen Bahia, Pernambuco, és Rio Janeiroba vitettetik. Sok hajokat is készit.

Carfagnano, Carferoniana, kis tart. vagy is kies völgy az Apennini hegyek között Modenai Herczsb. vannak jó marha tartási, és vasbányái.

Carga, sziget a' Persiai tenger öbölben, nem messze Farsistan tart. partjaitól. Sok pallérozatlan gyemántásatik itt, a' partokon pedig szép gyöngyök szedetnek, mellyekel lakosi nagy kereskedést üznek.

Carhaix, Kérahes, vs Francz. orsz. Finisterre oszt. Yer fó partján 1800 l. marha kereskedése szembetünő.

Caria, tart. kis Asiáb. ny.ra Jonia, és az Ægeumi tenger, k.re Pisidia és Phrygia, ész.ra Lydia, d.re Lycia között. Most az Anatoliai Beglerbégséghez tartozik.

Cariacon, kis sziget a' Grenadilli szigetek közül való napnyugoti Indiában, nádmézzel, 's pamuttal bövelkedik.

Cariati, vs innenső Calabriában Nápoly királys. Tarenti öböl partjain.

Cariathaim, Kirjathaim helys. Arabiában IV. Mós. 32, 37. Ezech. 25. 9. Barehoz közel, Medebától 10 mfd.

Caribes, szigetek Amerikában.

Carical, l. Karinkalla.

Carico, terhelés mérték, melly szerint a' lovak, szamarak 's öszvérek terheltetnek.

Cariewicza, bérczek Tóth orsz. ban.

Carife, vs Nápoly orsz. hasonló nevű Herczegs. 2370 l.

Carigliano, fó Olasz orsz. másképp Liris.

Carignan, vs Francz. orsz. Ardennes osztály. Chier fó mellett, 1500 l. pamut fabr. gabonával 's gyapjúval kereskedik.

Carignan, l. Yvoix.

Carignano, Carinianum (44° 45′ É. Sz. 25° 30′ K. H.) erösitett vs Savoyában Szardinia királys.ban Pó folyó

Digitized by Google

partján nedves 's egészségtelen vidékben 7230 l. 's egy kastéllyal. Környékiben nagy eperfa erdők 's számos selyem bogár mivelők találtatnak, innen a' selyemmel való kereskedése szembetűnő.

Carin, vár egy tó mellett Dalmatziában.

Carinena, (41° 28′ É. Sz. 15° 39′ K. H.) vs Spanyol orsz. Aragonia tart. 2030 l.

Carinola, Calenum, néptelen vs Terra di Lavoro tart. Nápoly orsz.

Caris, fó az Aquitaniai tengerbe szakad, most le Cher.

Carisbrook, erős kastély közel Newporthoz Wight szigetben, Angol orsz. széke a' Helytartónak, itt volt I Károly Angolok Királya fogságban.

Caritene, hihetőképen a' régi Gorthys, vs Morea Török tart.ban fekszik egy dombnak lapulásán 3000 nagyobb részint Görög lakosokkal, kik selyemmel, pamuttal, 's kosenilla bogyókkal kereskednek. Környékében szép régiségek találtatnak.

Carla, (la) vs Francz. orsz. Arriege oszt. Ley fó mellett 400 h. Bayle Péter' születés helye.

Carlat, vs Francz. orsz. Cantal oszt. Cere és Gou folyók között 154 h.

Carlburg, Oroszvár, nagy német 's horváth mvs Moson Várm. Dunának eggyik ága mellett fekszik termékeny vidékben, van egy kathol. Sz. Egyháza 's egy Zsidó Sinagója. Gróf Zichy birtoka.

Carl d' or, arany pénz Braunschweigben 7 for. 45 xrt. ér.

Carleby, (Gamla) v. ó Carleby, kis tengeri vs Finniai Osterbottn tart. Wasa kapitányságb. 1400 kereskedésből élő lak., és egy révparttal.

Carleby, (Ny) v. Új-Carleby kis tengeri vs ugyan ott, Lappa fónak torkánál, egy révparttal, 900 kereskedést üző lakosokkal.

Carlentini, kis erősített vs egy dombon Val di Noto tart. ban. Sziciliában 901 h. és 8000 l.

Carlet, (39° 18′ É. Sz. 16° 18′ K. H.) vs Valencia tart.ban. Spanyol orsz. 4500 l.

Carl-Gustavsstadt, l. Eskilstunna.

Carlile, Carleolum, vs Angol orsz.

Carlingford, Carlingfordia vs Louth Grófs. Hiberniának Leinster tart.ban hasonló nevű öböl mellett, felettébb kellemetes vidékben. Tart vásárokat, 's köszénnel jeles kereskedést üz.

Carlingford, mvs Leinster tart. ban, Hiberniában nehány erőségekkel jó kikötővel, vásárral, két Küldöttjei ülnek a' Parlamentomban.

Carlino, ezüst pénz Nápoly orsz.ban tesz 9 xrt. 3 denár.

Carlisle, Carleolum, fő vsa Cumberland Grófs. Angol orsz. (5° 25′ K. H. Greenvichtől, és 54° 50′ É.Sz.) Eden fó mellett, rég falu volt, 50 esztendők alatt munkássága mostani gazdag álapotjába helyheztette; vannak pamut, 's karton fabr. mellyekben finom patyolat 's más pamut portékák készítetnek; lakosinak száma 10200 nevekedik; készülnek itt jó kalapok, halászó horgók, föznek jó sert, szappant 's a' t. van egy Püspökje is.

Carlisle, (40° 14′ É. Sz. 20° 45′ K. H. Philadelphiától.) fő vsa Cumberland Grófs. északi Amerika szabad Pen-

Digitized by Google

sylvania tart. 400 h. és 2000 l. Kalap, bádog, réz, puska, óra csinálokkal, könyvárosokkal, könyvnyomtatókkal 's a' t. Itt van a' Dickinsoni Presbyterianus Collegyiom, melly Academiai rangokat osztogat.

Carlislei-öböl, Barbadosz szigetben, 500 hajóknak alkalmas helyt adhat.

Carlisle-Sund, l. Falkland szig.

Carlobago, tengeri vs Dalmatziában (44° 31′ 45″ É. Sz. 32° 54′ 30″ K. H.) fekszik a' tenger partjain, és jól megvan erősítve 192 h. 1000 l. számlál, van egy külső vsa, nagy rév partja, 's eleven kereskedése; egy kathol. pléb. egy Capuczinusok klastroma, főiskolája 's leányok iskolája. 60 kereskedők 28 kissebb hajókkal kereskednek, ennek tárgyát bor, fa viasz, méz 's a' t. állatja. Találni itt levélgyüjteményeket is.

Carlotta, Német szálitványból álló vs, melly Sierra-Morena hegység között Spanyol orsz. Jaen tart. Olavides eszközlése által 1767—69 tétetett. Már 1776 évben 3—4000-re tenyésztek.

Carlovasy, 500 h. álló vs Sussam-Ádassi (Samos) szig. Archipelagusban, egy révparttal 's kereskedéssel.

Carlow, Grófság Hiberniai Leinster tart. északról Queens County, Kildare és Wickłow Grófs. d. nyugotról és nyugotról Kilkenny Gróf. környékezik; nagysága 18 1/2 □ mfd, mellyen 3 vsok, 49 Ekklezsiák, 6000 h. és 42640 l. számláltatnak. Földe róna 's termékeny, 's csak Wicklow szélein kevesé hegyes, itt van Leinster hegye. Fővs benne

Carlow, Barrow folyó mellett, melly itt Watterforttal 's a' nagy csatornával eggyesül; vannak gyapjú szövőszékei.

Carlow, Catherlagh fő hely azon nevű Grófs. ban, Leinster tart. Hiberniában. Vásáros vs, Barrow vizénél, két Köldöttjei vannak a' Parlamentomban.

Carlowcz, Karlowcze, (45° 12′ 15″ É. Sz. 37° 30′ K. H.) diszes privilegiált város a' Pétervárádi regimentnek Tóth orsz. egy része dombon, más része völgyben fekszik a' Duna mellett, 930 házaiban több mint 6000 l. számlál; széke egy görög nem eggyesült Érseknek, vannak nevendék görög Papságnak iskoláji, mellyek 2 eszt. dők alatt végzik tanitásokat, 's jól elrendelt közönséges Gymnasiumja. Viza halászati, és kiváltképen veres borai hiresek. Közel a' vshoz fekszik Svábendorf, Sváb nemzeti szálítvány. Itt kötetett 1699-ben a' békeség, ezek, Lengyelek, Velenczeiek 's mi közöttünk.

Carlsbach, kastély 's uradalom Austriai Ens alatt lévő tart. Stahremberg Grófhoz tartozandó.

Carlsbad, Wary, Károly ferdője, (50° 13′ 38″ É. Sz. 30° 32′ K. H.) szabad királyi vs Cseh orsz. Ellbogeni kerekeny völgyben, két magos hegyek között, a' hol az Eger fő Töpel vizét magában fogadja, 438 h., és több mint 3000 l. 3 jó aczél, sárga réz, czin, tő 's más ércz fabrikáji az ismeretes Carlsbadi portékákat készitik; számosak itt a' puskacsinálók 's kővágók is, van postaháza, kath. temploma iskolája, és Tanácsháza. Hiresek a' felettébb

Digitized by Google

látogattatott ferdői, ennek ásványos forrási több helyekben bugyognak, jelesebbek: az ugynevezett Sprudel vagy Brudel, melly a' vs közepén találtatik, a' Mühlenbad, a' Neubrunnen, és a' hideg Säeurling. Vannak kecsegtető sétáló 's mulatságos helyei. Természeti szépséget környékinek mesterséges utak által az 1811 Dresdában megholt Findlater Angol Lord nagy tökéletességre vitette, kiiránt lévő háláadatosságokat a' vs polgári egy emlék Obeliszkusszal mutatták. A' meleg források mind eggyik a' Töpel vizébe folynak. A' Sprudel forrásnak melegség' gradicsa Reaumur szerint 50 Fahrenheit szerint pedig 117 1/4 grád. mégyen; a' Neubrunnené 47° Reaum. vagy 158° Fahr. mind a' kettőnek vizét mind ferdésre mind italra használják. Carlsbad városához 6 faluk számláltatnak.

Carlsberg, sürü erdős hegység Cseh orsz. melly a' Fichtel hegytől egész a' Passaui 's Bajori határokig kiterjed. Hideg 's kellemetlen levegője; találni benne több apróbb tavakat, beomlott bánya meneteleket, medvéket, farkasokat, hiuszokat 's más vad 's ragadozó állatokat; juharfákat, külömbféle havasi füveket. Egész esztendő által némely helyekben álandó hóval fedeztetik.

Carlsberg, királyi mulató kastély Svéd orsz. Mälar tónak eggyik karjánál, Stockholmiától egy órányi járásra száraz és tengeri kadetteket képzelő iskolákkal, mellyekben 120 nevendékek számláltatnak.

Carlsbrunn, falú Austriai Szilezia Freudenthal Urodal., vannak savanyú víz forrási 's salakos ferdői.

Carlsburg, Károly-Fejérvár, Gyúla-Fejérvár, Alba Carolina, vagy Alba Julia, (41° 15' K. H.) szabad kir. vs Alsó Fejér Várm. Erdélyb. közel Maros fóhoz, a' hajdani Rómaiak Apulum vs omladékin épült, melly valamivel közelébb a' Maroshoz feküdt. Régen lakhelye az Erdélyi Fejedelmeknek, most széke az Erdélyi kath. Anya Sz. Egyház Püspökjének. Lak. Magyarok, Szászok, Németek, Oláhok, Örmények és Zsidók. A' vár vagy is a' tulajdoni vs alsó vstól délnek egy magános ugyan, de magos hegyektől környékeztetett dombon fekszik, melly, a' tövét mosogató Maros folyót 18 ölekkel meghaladja. Ezen a' dombon épitette mindenek előtt Hunyady János a' hires Sz. Imrei Török csata után 1441 a' diszes Sz. Mihály templomát. Később ben itt emeltette Zsigmond János a' régi Gyula-Fejérvárat, mellynek jobbitására 's ékesitésére Betlen Gábor sokat költött. De a' következő Erdélyi Fejedelmek alatt ama szomorú Századáb. Magy. hazánknak nagyon öszve rongáltatott, ugy hogy a' mult századnak elején jobban vár omladékoknak, mint várnak lehetett nevezni, miglen VI Károly Császár, kivánván egy erős határ várat állitatni ezen vidékekben, a' régi Gyula-Fejérvár omladékin a' mai hét bástyás Károly várát 1715-ben igen nagy költséggel épitette volna, ennek csak az eggyik főkapuja ékességeivel, 's Károly lovas kép oszlopa

Digitized by Google

600000 for. került; a' vár plánuma a' hires Savóyi Eugen Fő-hadi-vezér helyben hagyásával kérkedik. Ebben fekszik az említett ékes S. Mihály temploma, melly most Erd. Püspök 's Káptalan temploma. Épült négyszegü kövekből, az Erdélyi történetek ismerőset maga mély tiszteletére gerjeszti, ha tudniillik azt tudja hogy belépvén mindjárt az ajtótól jobbra egy kőkoporsóban feküsznek: Hunyadi János Magyar Hazánk halhatatlan bajnoka 's e' tamplom építője, mellette a' lenyakaztatott nemes László fia, és unokája Corvinus János, Mátyás Kir. természetes fia; balról Izabella Magyar ország Királynéja, Zsigmond János Magyar orsz. választott Királya 's Erdély Fejedelme, tovább Bethlen Gábor, Báthori András, Bocskay István, Rákóczy György, Apafi Mihály Fejedelmek, ezekután Martinusius György Kardinál és Erdélyi Helyt., Brandenburgi János György, Markgróf, 's a' t. Ezen kivül a' díszes püsp. kastéllyal, Káptalan házaival, az ifiú Nevendék Papság épületével, mellynek 4 Tanitóji és többnyire csak 30 Nevendéki vannak, Gymnasiummal 's más jeles épületekkel tündöklik. Itt van az Erdélyi pénzverő ház, mellynek pénzei E betüvel jegyeztetnek, 's egy jól elrendelt csillagvizsgáló tornya. A' vson kivül van 1 templ. a' reform., 1 a' luther., 2 a' görögöknek, mellyek közül egyik az egyesült Görögöké, és két Zsidó Zsinatok, ezeknek egyike a' német másik a' török Zsidóké. Környékiben szép fekvésü szőlő hegyek mivelteinek, és némelly régiségek is találtatnak. Nagy ártalmára vannak a' vár erősségének a' 7—800 ölekre fekvő magos hegyek, mellyekről az ellenség nagy károkat okozhat.

Carlsfleck, bányás helys. Erzgebürgi körül. Szász ország egy sárga víz 's vashámorral, üveghutával, 's a' t.

Carlsfort, kis vár Fantin tart. Guinéa arany partján Anamaboe helys. mellett Afrikában, Anglusoké.

Carlshafen, vs, a' volt Westfál. Fulda oszt. Diemel és Weser vizek öszvefolyásánál Brandenhegy tövében, ékesen épült egyenes utszákkal, mellyeket hosszú csatorna hasítja, 188 ház. és 700 lak. szorgalmas kereskedést üz a' Weser fón; az ügye fogyott katonák gyámol-háza nagy, mellyben egy templom áll, só aknája 's egy nagy kékfestéket készitő műve. Ezen hely rég Syburg nevet viselt, és csak a' 17 század vége felé Károly Landgroftól városra emeltetett, kitől mostani nevét kölcsönözi.

Carlshafen, Carlshamm, Caroli portus, (60 15′ É. Sz. 310 48′ 15″ K. H.) éleséges tengeri 's kereskedő vs Svéd orsz., Bleckingen tart.ban, Myen fó mellett, 3600 magokat jól biró lakosokkal, bátorságos révparttal, gyapjú fabr., hajóépitő hellyel, rézhámorral; itt legtöbb dohány termesztetik egész orsz.ban.

Carlshütte, vashuta Westfáliai volt Leine oszt.b. Delligsen mellett, hámorjait a' Wispe' vize hajtja. 150 ember dolgozik benne.

Carlsinseln vagy *Stora Carlsö*

Digitized by Google

(nagy) és *Lilla Carlsö* (kis), két szigetek Gothland szig. napnyugoti partjain feküsznek.

Carlskrona, Caroli corona, (56° 11′ É. Sz. 32° 41′ 15″ K. H.) Svéd orsz. Bleckingen tart.nak fövsa, 5 köszikla szigeteken fekszik közel a' szárazhoz, ékes város, széles utszákkal, alkalmas nagy hadi hajóknak szolgáló révparttal; számlál 14, 000 lak. széke a' Helytart. külső kereskedésének tárgyai zsirből, deszkákból, hamuzsirból, dohányból és márványból állanak, melly kereskedést 33 tulajdon hajókkal üz. A' vs részei hídak által kapcsoltatnak. A' város' nagy piaczán épült a' tanács ház és a' vs temploma. Legfőbb jelessége Carlskrona vsának a' kőfallal elválasztott Admirálisi épület, a' tengeri hajókra dolgozó műhelyek, a' nézést érdemlő Modella gyüjtemények szobája, a' tengeri magazinumok, pattantyús udvar, fegyveres ház 's a' t., mellyek mindöszveséggel jó rendben állanak. A' révpartot több szigetek formálják, védelmeztetik két ágyús sánczokkal. Itt van a' Svéd hadi hajó seregeknek nyugvó helyek. Börkholm szomséd szigeten fekszik a' tengeri katonák ispitálya; Sulholm szigetben pedig a' fegyver tár.

Carls-Län, kapitányság Svéd orsz. Wärmeland tart.ban, 146 □ mfd nagyságú felt'érrel, mellyen 136.000 lak. találtatnak, kik 3 vsokban és 744 szállásokban lakoznak, 11 itélőszék és 2 bányamüv. kerületeket foglal magában. Fövsa Carlstadt.

Carlsruhe, Caroli Hesycheum, (48° 59′ 55″ É. Sz. és 26° 3′ 30″ K. H.) fövsa 's széke a' Badeni N. Herczegs. Pfinz és Ens ker. kerítetetlen, de szép rendben épült vs, 781 ház. és 8720 lak., kik között 550 Zsidó, talpkövét a' vsnak tette 1715-ben Badéndurlachi Károly Wilhelm Markgróf, közép pontját a' Fejedelmi kastély szép tornyával foglalja, bémenetelén az úgy nevezett Hartswaldnak, innen 32 sétáló egyenes útak nyilnak az erdön keresztül, mellyek közt 9 a' vsnak egyszersmind fő utszáji. Vannak 3 felekezetbéli templomai, Zsidóknak egy Zsinatjok, fő iskolája, falusi mesterek képzelő intézeti, némák iskoláji 's más oktató intézeti; egy szép könyvtára, régiségek, pénzek, természeti 's más gyüjtemények, füvész kertje; hajpor, dohány 's más több fabrikáji. Itt van egy Német orsz.ban, ugy nevezett Gymnasium illustre.

Carlsruhe, (50° 4′ É. Sz.) mvs és szép kastély Würtenbergi Eugen Herczegé, Szileziában Oppelni kerül., 141 ház. és 700 lak., ékes kerttel, és hamuzsir főző házzal.

Carlstadt, Károlyvára, Carlostadium, Karlowecz, (45° 29′ 20″ É. Sz. 33° 18′ K. H.) szabad kir. vs 's nagy erősség a' Kulpa és Korona vizek között Zágráb Várm. Horváth orsz.ban, számlál 1824 kath., 68 nem egyesült görög 's 2 zsidó lakosokat, kik jó hajókat építnek, gyümölcscsel, dohánnyal 's sóval kereskednek, melly kereskedések a' Károly és Jósef Csász. ország útjai által Fiume, Zeng, és Carlobago vsok fele igen eleven. Piébániáját Sz. Ferencz szer-

Digitized by Google

zetesi ex Prov. S. Crucis maritimo Croaticae bírják. Van póstahivatala, vámháza, nemzeti iskolái, nagy héti 's országos vásárjai.

Carlstadt, vs, Würzburgi volt N. Hercz. Main vize mellett, a' fón túl fekvő falúval 's puszta Carlsburg nevü kastéllyal, melly már a' Karolingiai Császárok alatt híres volt; nagy környékében a' gabona, bor, gyümölcs mivelés, és marha tartás.

Carlstadt, fövsa Wärmeland Svéd tart. Carlslän kapitányságb., fekszik Tingwalla szig., Clara-Elf fónak a' Wener tóban lévő kifolyásánál, Stockholmiától napnyugotnak 36 mföld, igen gyönyörü környékekben; széke a' Püspöknek 's Helytartónak, 2000 lak. számlál, víg 's dolgos egy vs; ékes püspöki templomát, merész tornyával német Galler nevü mester épitette. Van egy könyvnyomtatóműve, kereskedőháza, és mezei gazdáskodás társasága. Lakosi nagy kereskedést üznek fával, vassal, 's külömbféle más tartománybéli termésekkel, 's pedig tulajdon hajójikon. Az itt tartatni szokott Pehr országosvásári Julius hónap elein nevezetesek.

Carlstadt, szállitvány Militsch mellett Szileziában, pamut 's gyapjú fonásival, 's jó dohány mivelésekkel.

Carlstein, híres hegyen épült vár és urod. Berauni ker., Cseh országban, Beraun és Königssaal között Prágához 3 mfd. IV. Károly Cs. épitette, a' Császári drágaságok és levelek örizetére, mellyektől II. Ferdinánd Császártól kiüríttetett. 244 lábnyi mély kuttal, királyi jószág.

Carlsthal, nagy falú hegység között, Austriai Szileziában, Jägerndorfi Herczegs., Troppaui ker., Oppa folyó mellett, 168 ház. 's 1000 lak., kik német nyelvvel élnek, van egy papiros malma, 2 kasszát készitő kovácsi, 1 deszkavágó 's 2 örlő malmai. Lakosi földmivelésből, fonál 's vászon kereskedésből élnek.

Carlsthalbad, l. Schlangenbad.

Carlstrasse v. is *Károly útja*, l. Carolini út.

Carmagnola, (44° 43′ É. Sz. 25° 20′ K. H.) erősített kereskedő vs és vár Piemontban, Szardinia Királyságb. 12.000 lak., kik nagyobb részint selyemmel kereskednek. Híresek a' revoluczió ideje alatt Franczia orsz. támadt Carmagnole énekestánczok, mellyek mivel a' megjegyzett vsban szokásban voltak, úgy neveztettek, és a' Kir. Veto-jussa ellen való gyülölségből nagyon járattattak.

Carmaing, Carmanum, kis tartomány Fran. orsz., azelőtt a' Touloussei ker.hez tartozott felső Languedoc tart., most felső Garonne oszt. csapattatott. Itt fekszik hasonló nevü kis vs 's erőség.

Carmalus, fó Cappadocziában, Herpatól nem messze, Ciliciai tengerbe szakad.

Carmana, fövs Caramania tart. Persiában.

Carmathen, l. Caermathen.

Carmel, Carmelus, Karmél hegye, magános hegység Palaestinában, Jerusalemtől 15 mföld, a' közép tenger partjain kezdődik Ptolomais városától délfelé valamivel több mint 3 német mfd, vagy Zsidó József szerint 120 stadiumokra, a' hol a'

Digitized by Google

tenger egy öblöt kerít, innen harmadfél német mfd jobban délnek nyúlik, 's középben kevesé szélesedik. Szélességét északi vidékiben Arvieux utazó 4, délnek pedig 8 régi franczia mfdre becsüli, kerületét némellyek nyolczadfél német mfdnek, mások pedig 20—22 francz. mföldnek teszik. Egyes hegyei, mellyekből áll, keleti és északi részeiben magosabb, mint nyugoti és déli vidékiben. Napnyugoti részeiben begörbülnek a' száraznak, és a' tenger partokon szép róna völgyeket hagynak, észak fele pedig kiérnek, a' tengerben véget, és magos fokot képzenek. Az egész hegys. egy valóságos kert, a' mit zsidó Karmél neve, melly Isten kertjét vagy más igen gyönyörüséges vidéket jelent, bizonyítja; mindenütt zöld pázsittal 's szép külömbféle fákkal boríttatik. Tetejit fenyő 's tölgyfák, tövit olaj 's borostyán fák ruházzák. Számosak forrásai, mellyek nagyobb részint kellemes völgyeit öntözik. Délnyugottól jő egy sebes kis folyó vagy széles patak, hajt több malom kerekeket, és a' tengerbe szakad; hajdan ez Caesarea vsába árkoltatott, a' mint ezt az árkolás düledéki mutatják. Keleti részeiben is egy széles patak találtatik, melly a' Kischon fóba szakad. Leggyönyörüségesebb hely a' hegység közepe, a' hol dombok völgyekkel, berkek csergedező patakokkal kellemesen változnak, és 24 szép barlangok találtatnak. De egyébb tájékiban is sok barlangokat látni, úgy hogy összveséggel 2000-re mén számok. Minnyája köszikliákban vagyon kivájva, legnevezetesebbek azok, mellyek napnyugoti részeiben mint egy fél német mfdnre a' foktól találtatnak, és igen régieknek látszanak. A' hegy felettébb gyönyörüséges lévén végett sokszor mint képzelmény használtatik; rég barlangjait Barátok lakták, innen eredt a' Karmelita szerz. rend. A' hegység' lakosi keresztények 's törökök.

Carmona, vs Spanyol ország, Sevilla tartom.ban, hegyen épült várral Carbones és Guadanna fók mellett, igen termékeny vidékben 12.680 lak. és 100 olajt törő malmokkal.

Carnavon, l. Caernarvon.

Carnea, nagy város Galaaditis tartom.ban, 1 Mach. 5, 16. Egynek tartatik Carnaim Astarotthal Batanaeában.

Carnero, tengeri öböl, melly része a' Velenczei nagy öbölnek, és Olasz orsz. napnyugoti partjaitól egész a' Grossai szig. és a' Morlachi partokig kiterjed. Számosak benne a' szigetek, és az ezekben megütköző szelei miatt veszedelmesszélvészek alá van vetve.

Carni, Alpeseken lakott nemzetség, melly idővel Istriába (Friaul) leereszkedett, és Kárnioliáig terjedett.

Carnia, régi görög ország kis tartománya, fekszik a' Velenczei öböl és Aspri fó között Alsó Albaniának határin; hajdan Arkaniának neveztetett, bort, gabonát 's olajt böven terem.

Carnicobar, Nikobári szigetek közül egyik, melly északnak a' csoport szigetek közt legutolsóbb Asiában, sok különös termékény 's szép vidé-

Digitized by Google

vidékekkel, fekete 's kevesé mocsáros földe legkissebb mivelést is böven fizeti, mindenféle forró éghajlati gyümölcsöket, mint: ananászt, bananászt pizángot, arekáni diót bőségben terem. Nagy kókusz dióikat posztóval 's más portékákkal felcserélni szokták. Lakosi kis, eleven 's helyes termetüek ugyan, de veres réz színü ocsmány emberek, kiváltképen az Asszonyi nem, máskép jó szívü 's becsületes, de munkát futó emberek, szeretik a' tánczot, és többnyire nagy ehetők, azért is könnyen szót fogadnak az Europaiak' ebédjekre való meghívásoknak, bort nem annyira mint az arrak nevü italt kedvelik. Tökéletes egyenlőségben élnek minden Urak nélkül, megelégesznek egy feleséggel; a' házasság törést a' vétkes tagnak elvágásával büntetik. Az Angolok nem rég itt egy kereskedő helyet épitettek.

Carnuntum, Pannonica hiberna, erősített vs, Római katona szállás fel. Pannoniában, Schönvisner Ur szerént düledéki Sz. Petronellánál láttatnak.

Carnutok, nemzetség hajdani Galliában, melly Sequana mentében, északra, hol most Chartres környéke elterjedtek.

Carocatinum, vs a' Caletusok földén, Galliában, mostani Havre de Grace.

Carolath, Herczegs. alsó Szilésiában, Freystadti ker., Glogaui és Grünbergi ker. veszik körül, 41/2 □ mtföld a' nagysága. Schönaichi Herczeg és Birodalmi Gróf birtoka. Itten van

Carolath v. *Carlath*, Helység

Odera vize mellett, mellyen itt rév vagyon, 73 ház. és 600 lak. Ékes a' hegyen épült Herczegi kastély.

Carolin, külömbféle pénznemeknek neve Helvetziában, Olasz, Svéd, Német és Angol országokban, mellyek Károly nevezetü Fejedelmektől verettettek. Helvetziában és Olasz orsz. most csak váltópénz gyanánt kellendő. Német országi Karolin 9 for. 38 xrt ér, és nevét Károly Bajor Választó Fejedelemtől kölcsönözi.

Carolina, (38° 12′ É. Sz. 16° 18′K.H.) kis fövsa SierraMorenai szállitványnak, Jaen Királys.ban, Spanyol orsz., 900 h. és 7500 l. szép ház.kal rendes utszákkal, selyem és kalap kéz mivekkel.

Carolina, (északi), szabad egyesült tart. Északi Amerikában, (33° 50′ egész 36° 30′ É. Sz. 76° 8′ egész 83° 8′ K. H.) határoz napkeletről az Atlántikumi tengerrel, nyugotról az Apalachi hegységgel, északról Virginia, 's délről Déli Carolina tartományokkal; feltére 1760 □ mfdet foglal, mellyeken 478100 l. vannak, kik közül 133, 296 szerecs. rabszolgák számláltatnak; laknak itt sok Quackerek és Morvai Atyafiak is. Hegységei közül napnyugot felé nevezetesek az Apalachi bérczek; keletfelé földe róna, homokos és imitt amott mocsáros. Folyóji közül: a' Roanoke, Pedee, Chowan, Maherren, Blackwater, Neusz, Clarendon vagy Cag Fear, nevezetesebbek, de torkoknál mind eggyik, utolsót kivévén, fövény torlásokban bujik. Albemarle és a' Ponticoe-Sund mellett a' partokon fekszik a' nagy Dismal-Swamp mocsár,

Digitized by Google

melly a' Virginiai hasonló nevű mocsár külömböztetése végett Alligator-Swampnak is neveztetik, mivel sok Alligatorok tartozkodnak környékéb. Levegője mérsekelett, de nagyon változó. Földét nagy erdők boritják fenyő, tölgy, czedrús 's más fákból. Termeszt dohányt, gabonát, riskását, török búzát, indigót, pamutot, szarvas marhát, sertéseket, 's más vadakat is bőségben találni. Az egész tartom. 30 Grófságokra osztatik. Fővs benne Raleigh vagy Hillborough.

Carolina, (Déli), szabad egygyesült tart. Északi Amerikában, (32° egész 35° É. Sz. 78° egész 81° Ny. H. Londontól), keletről az Atlanti tengertől, nyugotról Savánnah fótól; delről Georgia, 's északról északi Carolina tart. környékeztetik. Nagysága 1.138 □ mfdnyi, népessége pedig 345.590 mégyen, mellyből 146150 szerecsen rabszolgák, és kevés Indiaiak találtatnak. Hegyei közül: Alleghany, Tryoc és Hogback jelesebbek. Fóji: Pedee, Santee, és Savannah; egy csatornája Santee, és Cooper fókat kapcsolja. A' Long-öböl legnagyobb. Éghajlatja mérsekelt, de a' tenger felé egésségtelen, földe kövér és bő termésű, belseit nagy erdők fedezik. Termési az Északi Carolinában említetteken kivül: vas, ón, selyem, bor, gyümölcs, narancs fák, 's a' t. Állatokból tigriseket, parduczokat, farkasokat, csergő kigyókat, 's a' t. táplál. Eloszlik 25 nagy részint isméretlen kerületekre. Fővs benne Charlestown.

Carolini szigetek, Australiában délről Ladroni, keletről pedig Philippi szig.től környékeztetnek, máskép Uj-Philippi vagy Barnabas, vagy is András Archipelaguszának neveztetnek, mellyek nagyobb részint nékünk isméretlen szigetekből áll. Madarakkal, halakkal 's gyümölcscsel bővelkedni mondatik; de nincsenek benne négy lábú állatok, se gabona, se riskása. Lakosi jó szívüek, tisztaság 's növevény kedvelők. Nyelvek az Arabs nyelhez mondatik hasonlítani. Belső elöljáróik, kik Tamuleknek hivatatnak, egy fő Tamul alatt vannak. A' fő urodalmat magoknak tulajdonítják a' Spanyolok. Ezen szigetek közül legnagyobba'Hogolen nevű sziget.

Cárol-útja, VI. Károly Csász. által készíttetett pósta és kereskedő út Horváth orsz. Károlyvára 's Fiume között, 12 mfd hosszú, és közel egészlen köszíklákban vágatott. Ugyan ezen Fejedelmünk parancsolatjára készítetett pósta út Erdélyből Olasz országba a' veres toronyi szoros úton Károly útjának neveztetik.

Caromb, vs Fran. orsz. Vaucluse oszt., 2260 lak., ékes megerősített kastéllyal, gabonát, bort, olajt, sáfrántermő vidékben.

Caron, kir. várbéli helység Skóciában, Stirling Grófságb., egy nagy vasöntő műhellyel, mellyben ágyúk, kemenczék, bagrácsok, kerékvágást, fedező vas táblák, vas hídak öntetnek, és messze széllyel hordatnak.

Carora, (12° É. Sz.) helyes vs Venezuela tart.ban, Terra ferma orsz., Spanyol Déli Amerikában, Marakaibó

Digitized by Google

tótól 15 fr. mtfd. Széke a' Helytartó Követjének, van szép pléb. temploma. Fekszik víz nélkül szükölködő vidékben, kivált midőn a' nyári szárazságok által Morere vize leapad, a' kiszáradt földet tövises növevények fedezik. Mindazonáltal nő még is itten erdei kosenilla, füszerszámos 's balzam csemetékkel, mellyek sebekre, 's görcsök ellen hathatós orvosságot nyujtanak. Ezen másképegésséges vsban és környékében alig laknak 6200 emberek, kik marha tartásból, timárságból, 's szőnyeg készítésből élnek.

Carouge, vs Francz. orsz. volt Leman oszt. 3250 lak.

Carouges de Montagne, helys. Francz. orsz. Orne oszt. 364 ház. 2050 lak. vasmívekkel.

Carovigno, kir. urodal. és vs, 2820 lak. Otrantói tart.ban Nápoly orsz.

Carpasia, révpart Cyprus szigetében.

Carpathus, sziget azon nevű tengerben, most Scarpanto.

Carpella, hegy alsó Caramaniáb. Persiában, délre az Oceánba nyúlik.

Carpenedolo, kis vs Lombardi Velenczei Királys. 4000 lak.

Carpentaria, sziget új Guinéáb. Australiában.

Carpentaria, a' Carpentaiaktól 1628 eszt. feltalált, és ő tőlök így nevezett keleti része új Holland éjszaki partjainak Austráliában, hasonló nevű öböl mellett, melly inkább tengerhez mint öbölhez hasonlít. Ezen részneknek éjszaki csúccsán találni az Endeavour útját.

Carpentras, Campentorachta Meminorum, vs és kerülétbéli főhely Francz. orsz. Vaucluse oszt. Auzun folyó mellett 2500 h. és 9000 lak, kik közül 2000 Zsidó; van egy közönséges könyvtára, borral, olajjal, gabonával, 's sáfránnyal kereskedik. Kívül van egy 48 boltozatokon álló vízárkolás.

Carpetani, Tagus fó mellett lakott Nemzetség Hispaniában, Arevacusok' szomszédságában Asdrubáltól meghódíttattak.

Carpi, kis vs Lombardi-Velenczei Kirs.ban Etsch folyó mellett.

Carpi, Carpiani, Kárpát hegyének eredeti lakosi Magyar és Lengyel ország között, Basztarnae nemzetségből.

Carpi, vs a' Secchiai csatorna mellett Modenai Herczegs. Olasz orsz. van erős vára, 500 ház. 5000 lak. széke egy Püspöknek; selyemmel kereskedik.

Carpio, vs Spanyol orsz. Cordova tart.

Carpona, l. Korpona.

Carquarane, fok déli Francz. orsz. Provence tart. Sepet foknak által ellenében, fél mfdnyire a' közép tengerbe nyúlik.

Carquela, kir. mulató palota Spanyol orsz. Új-Castilia tart. Escurial és Prado között.

Carrae, vs Mesopotamiáb. Edessától 12 mfd. délre, Sabaeusok lakhelye. Itt ez ama Haran, hol tartózkodott Abrahám, 1 Mós. 11, 33. Itt verettetett meg Crassus. Plin. l. 5, 21.

Carrara, Herczegs. Olasz orsz. a' Genuai tenger öbölnek délnyugoti partjain, Genua Modena és Massa Herczegségektől környékeztetik, nem rég a' Luccai és Piombinoi Hercz.hez tartozott, most a' Bécsi Congress. 98.

Digitized by Google

Art. ereje szerént Massa és Lunigiana Hércz. öszvekapcsolva az Estei Maria Beatrix Herczegnének's örökösének adattatott. Mind a' három eggyesült Herczegs. nagysága 30□mfdre mén, mellyen 85000 lak. találtatnak. A' tartomány gyönyörű, 's a' természetnek minden javaival meg van áldva; levegője mérséklett meleg 's egésséges, földe termékeny, részint róna, részint hegyes, főbb folyója: a' kis partiSecchio,de kis forrásai és tavai számosak. Bőven terem gabonát, déli drága gyümölcsöket, jó bort, fát, nevel szép szarvas marhát, hegyei jó márványt nyújtanak fő termésit olaj 's selyem állatja. Szorgalmas lakosi jó olajat készítenek, és mind Rom. Kath. Ezen Herczs.ben fövs

Carrara, hegyen épült kis vs 2000 l. képfaragó iskolával, hiresek környékében miveltetett fejér márvány bányáji.

Carretto, kis vs Genuai Hercz. Szardiniai királys.

Carrik, kerület, és déli része Air Grófság. déli Skócziában miveletlen hegyvidékekkel.

Carrikfergus, (11° 58′ K. H. 54° 43′ É. Sz.) kis vs Antrim Grófs. Hiberniai Ulster tart. hasonló nevü öböl mellett, alkalmas révpartja kastély által oltalmaztatik. Kereskedése alá szállott, miolta Belfast felemelkedett.

Carrik on Suir, kis vs Hiberniai Typperrary Grófs. Munster tart. Suir fó mellett, melly által kereskedése Waterforddal közösül. Pamut portékáji becsben vannak.

Carrion, fó Spanyol, orsz. ered az Asturiai hegységben, és Palencia alatt Pisuerga fóba szakad.

Carrion de los Condes, Carrio Comitum, kis vs Carrion fó mellett, fekszik dombon Spanyol orsz. Leon tart. ban 2400 l. eddig 10 Pléb. temp. 's 2 ispitályai voltak.

Carrodunum, 1) Helys. Lygiusok földén Germaniáb. hol most a' Lengyel Radom. 2) helys. Bastarnék földén Szarmatiáb. hol most Lemberg. 3) Helys. fel. Pannoniában, hol most Kornburg Rába vizénél.

Carron Works, (the) Várhelység Stirling Grófs. Déli-Skócziában Carron folyó partján nagy vasöntő müvekkel, mellyek a' Carron hosszában mfdekre terjednek, és 1500 munkásokat számlál, a' Smeatontól állított erömiv említést érdemel. Hetenként 800 tonna köszén, 400 tonna vasércz, és 100 tonna mészkő kél el.

Carru, vs Piemontb. a' volt Montenotte Fr. oszt. 4000 l.

Carseoli vs Italiában, hol most Arsoli, Római szállitmány. Itt eszt. ként egy rókát égetének meg.

Carso, része Friaulnak, melly a' Görcz vagy Goritziai Grófság Velenczei öböl és Triest között fekszik, úgy hogy Ansa fótól egész az Istriai határokig terjedjen.

Carswik, kis vs és révpart Skocziai Mula szigetben délkeleti partjainál.

Cartama, kis vs Granada tart. Spanyol orsz. hegy tövében Mallagai ker. Északi szomszéd vidéke terméketlen, de ellenben egyébb részei természetnek szép kincseivel bövelkednek. Sumagra nevü füvel, mellyet mi ecze vagy timár zömörcze f

Digitized by Google

nak nevezünk, festenek feketére kordován 's más böröket. Hajdani Cartima jeles vs 1752-ben 44 ölnyi hosszú Apolló temploma találtatott itt fel, sok becses régiségekkel. Poënusoktól építtetett.

Carteja, hajdan hires révpart vs Hispaniában, Görögül Tartessus, 230-ig Kr. Születése előtt a' Phoenicziaiak birták, ekkor hodíttatott meg a' Karthagóbeliektől. Arany és ezüst bányáji bővek voltak. Ez tartatik ama Tarsisnak, honnét Salamon hajója aranyt, ezüst, és más drágaságokat hordogatott.

Cartenna, Augustus Cs. szállítmánya Mauretania Caes. ban, most Tenez.

Carter, kis vs déli Skoctziában Lothian tart. Amad fó mellett.

Carteret-szigetei, l. Königin és Charlotta szig.

Carthagena, Cartago nova, Spartaria, (37° 35′ 40″ É. Sz. 16° 40′ 20″ K. H.) régi és nevezetes tengeri 's kereskedő vs Murcia tart.ban Spanyol orsz. már 1412 esztendőkkel. Krisz. Ur. előtt, álott és virágzot Contesia név alatt. Fekszik kies dombos vidékben a' közép tengernek eggyik öblénél; környékező hegy csúcscsai kastélyokkal erősíttetnek. Ezen nagy, ékes 's helyesen épült vs most csak 20000 l. számlál; útszái nagy részint tágasak, házai alkalmasan inkább mint szépen vannak építve közel mind lapos fedelekkel, mellyekre naplenyugvása után a' vsi nép megjelenni szokott, a' hives tengeri szél lengedezése által való maga kiszellöztettetése végett, a' hol egyszersmind sétálások 's más csendes mulatságok üzetetnek. Az előtt széke volt itt egy a' tengeri dolgokra ügyelő kir. kormánynak. A' téres és mély révpartja a' körüllévő hegyi erőségektől 's egy a' bemenetelén épitett erős sáncz által védelmeztetik. A'hajó építésre rendelt hely, a' fegyvértárház, a' tengeri magazinumok, és az ezekhez tartozó épületek jelesek. Minden terhesebb munkák gállyákra itélt rabok által végeztettnek, kik itt közel mindég 2000 vannak; készítetnek szönyegek, kötelek 's a't. Vitorla vászont 61 székek szövnek; halászatja sokat behoz, kivált tinhal 's skomber halászatja; kereskedése nagyra mén kivált selyemmel, pamuttal, olajjal, mazsola és apró szőlővel, függével 's más több e' félékkel. Környékiben timsót, gyémánt, rubin, ámét köveket lelhet ni. Egynehány mfdnyire innen keletnek vannak 4 meleg források, mellyek az Arthenai ferdőknek neveztetnek.

Carthagena Indiában, vagy Új-Carthagena, Spanyol Helyt. déli Amerikában Terra ferma tart.ban, határos keletről Sz. Marta fóval, melly a' hasonló nevü tart.tól választja; napnyugotnak a' Darien fóval, és tenger öböllel, észak felé az északi tengerrel, délről Popayannal. Tartománya hegyes és erdős, mellyben sok czedrus 's balzam fák, és pamut csemeték találtatnak. Levegője meleg. Európai gabona vetemény nem nevekedik ugyan, de annál bővebben van riskásája és török búzája. Többi termései

Digitized by Google

gummiból, balzsamból, hosszasborsból, 's smaragd kövekből állanak, hegységeiben kevés aranyat is találni. Fövs benne

Carthagena, (10° 25′ 19″ É. Sz. 77° 50′ 15″ K. H.) félszigetben Magdalena fónak egyik ága mellett, mint a' vs mint pedig külső vsai új mód szerint megvannak erősitve. Házai köből épültek, mellyek között a' Püsp. templ. 's kastély, és a' Helytartó palotája, jelesek. Csinos 's bátorságos révpartja minden Amerikai kikötő helyek között legtöbbet látogattatik. Az úgy nevezett ezüstös hajóknak megérkezésekkel kereskedése elevenedik, és ezeknek viszatérésig folytattatik nagy szorgalommal. Nagy hévségi és essős szélvészi veszedelmes betegségeket hárítanak a' szokatlan Europaiakra. Lakosinak száma 25 000-re tétetik, 's fejérekből, szerecsenek, és Indusokból állanak, kiknek vagyonjok nem csak a' kereskedésből, hanem leginkább a' nevezetes gyöngy halászatjából jö, mellyek a' szomszéd S. Margit 's más szigetekből is ide hordattatnak, és itt kikészítetnek.

Carthago, vs Ó-Mexicoban Costaricca tart. Guatimalai Audienciához tartozandó. Széke egy Püsp. Helyt. lakják 400 Spanyol familiák, üz kereskedést.

Carthago, hajdan hires vs, a' Romaiaktól ugy nevezett kis Afrikában, feküdt egy félszigetben, melly a' szárazzal 60 stad, széles föld szorulattal közösült. A' vs közepén egy meredek kősziklán emelkedve tornyosodott Byrsa vára Æsculapius templomával; körös-körül feküdt Carthago tulajdon vsa, melly Magarianak hivattatott. Napnyugotnak volt látni a' kettős Cothon nevü révpartot, egyközépben fekvő szigetkével. A' vs maga környékében 4 német mfd, 700000 l. foglalt, midön a' Romaiaktól feldulatott. Tunis vidékében még most is láthatni mohos omladékit. Carthágóbéliek leghatalmasabb nemzetet képzelik vala a' tengeren, messzeterjedt hajózásaik 's kereskedések által a' Romaiak' irigy szemeiket magokra fordították; innét támadt a' vérengező 100 esztendös háború, mellyben végtére a' Carthégobéliek vsokkal egyetemben K. U. előtt 145 eszt. eltöröltettek.

Cartown, l. Dublin.

Carumportus, révparti vs Moesiában, Ister, (Duna) torkolatjánál.

Carura, fő vs Tyndis és Muziris tart.nak nyugoti Indiában, Cerebothus Her.nek lakhelye, most Cauri.

Carvin, vs Franczia orsz. Calaisi tengerzug. oszt. 490 h. és 4920 l.

Carzig, Urod. és hajdan klastrom a' Brandenburgi Neumarkban 8 helységek tartoznak hozzá.

Casa, Rubios del Monte nagy mvs új Castiliáb. Spanyol orsz.ban.

Casaccia, l. Kasätsch.

Casa del Campo, kir. mulató kastély nem messze Madridtól új Castilia tart. Spanyol orsz. Mansanares folyón túl.

Casair, vs Segelmesse tart. ban, Afrikában, ólommal és más ásványokkal Fez országgal nagykereskedét üz.

Digitized by Google

Castal, Casale S. Evasii (40° 46′ É. Sz. 26° 41′ K. H.) vs Piemontban Szardinia királys. Montferratban, fekszik Pó vize mellett, 15000 l. van vára, fő iskolája; vágó marhával, 's sódorokkal kereskedik.

Casalborgone, vs Piemontban 2500 l.

Casale Pusturlengo, kis de életes vs Lomb. Velenczei kir.

Casalmach, n. fó Natoliáb. Asiában, Antitauro hegyekből eredvén, fekete tengerbe szakad.

Casal maggiore (44° 59′ 12″ É. Sz. 28° 5′ 23″ K. H.) erősített vs Pó vize mellett, 1754 évben még csekély helység volt most Lomb. Velenczei királys. 5000 l., kereskedést üznek csekély elömenetellel. Széke egy Püspöknek.

Casal nuovo, kis vs Otrantó tart. Nápoly orsz. 4340 l.

Casal nuevo, vs Nápoly orsz. Nápolyi Herczs. 2640 l.

Casal vieri, vs Lavoro tart. Nápoly orsz. 3640 l.

Casandrino, vs Nápoly orsz. Nápolyi tart. 2900 lak.

Casapulla, vs ugyan ott 2222 lak.

Casbiu, Catzwiu, vs Irák Aschemin tart. Persiában, Ispahanhoz déli ny.ra 50 mfd. Az orsz.nak legnagyobb, 's legnépesebb kereskedő vsi közül, falkerítés nélkül gyönyörű kertekkel; azért szép nevet is nyert. Hajdan királyi lakhely. Schach Nádir palotája pompás.

Cascais, Cascaes, kis vs Portugalliai Estremadura tart. Tejó torkolatjánál, 616 h. 2480 l. Van egy kis vára, jó kikötő torka, mellyben a' keleti és nyugoti Indiába utazó hajók öszve szoktak gyülekezni. Környékiben külömbféle szinü márvány törettetik.

Cascante, kis vs Spanyol orsz. Navarra tart. Quiles fó mellett, 550 h. 2600 l. jó bora 's fügéje terem.

Cascata delle Marmore, nevezetes Velimo fó vízzuhanatja Ternitól nem messze a' Pápai birtokokban.

Caschgar, hasonló nevü tart. nak fövsa kis Buchariában, 2500 familiák lakják.

Cascine, vs Piemontban 3400 lak.

Caseum, nagy vs Persiáb. Irak Aschmani tart.ban.

Caseburg, Caselburg, kastély és tisztség innensö Pomerániában Schwine mellett Usedom szigetben.

Caselle, helység a' volt Fran. Pó oszt. 3000 l. selyem és papiros malmokkal, most Piemontban.

Caselle, helység a' volt Tagliamento oszt. selyem miveléssel, most Lomb. Vel. kirs.

Casentino, kis tart. Toskánai N. Hercz. Arno eredetinél.

Caserta, kir. urodalmi vs Nápoly orsz. Lavoro tart. széke egy Püspöknek 4200 l. Nevezetes benne az ékes királyi Palota négy szárnyakkal, 731 láb. hossz. 569 szél. és 106 láb. magossággal bir; gyönyörü kertjei ugró kutakkal, tavakkal ékesítetnek; Van egy nagy vadász kertje is; széke egy Püspöknek. Vannak katona iskoláji.

Casgia Regio, most Kaschgár tart. Scythiában, Imauson belöl.

Cashel, vs Hiberniai Tipperary Grófs. Munster tart. 500 h. Széke egy Érseknek, ki a' Munsteri Lord Primas. A' legrégiebb fő temp. Cashel hegyén omladékokban

Digitized by Google

hever. Caskel hajdan lakhelye volt a' Munsteri Királyoknak, és nagy virágzásban volt.

Casilinum, nova Capua, Capua mellett Italiában, erősség; védelmeztetéséről Hannibal ellen, és szenvedésiről Valerius M. örökösíttetett.

Casimambous, nagy nemzetség nyugoti Afrikai szigetben, Madagaskárban; a' tudományszeretetéről nevezetes.

Casimir, Kazimierz, kis vs 700 l. Posen volt Varsói oszt. egy dombon Weichsel folyó mellett közel egy régi hegyen épült kastélyhoz, nagy a' kereskedése.

Casimir, Kazimierz, vs 296 h. Krakói volt oszt. Krakó vsától, mellynek része, csak a' Weichsel vize által választatik, vannak posztót szövő székei; gabonával, borral, fával, lennel, lovakkal, és viasszal kereskedik.

Casimirsburg, kis erősített hely és tisztség Casubiában tulsó Pomerániában, keleti tengernek öblénél.

Casino, Casinum, hegy Lavoro tart. Nápoly orsz. ezen fundálta Sz. Benedek 540 eszt. ama hires monostort, melly későbben olly sok jószágokat nyert, 's tudós férfiakat állított ki. Innen terjedt el Sz. Benedek szerzete Európának minden részeibe.

Casius, fó Albaniáb. Asiában, Caspiumi tengerbe foly.

Casius, igen magas hegy Coelesyria nyugoti határán. Seleucia vshoz délre. A' napot róla 3 órával látni feljövetele előtt.

Caslona, hajdan nagy és híres, vs most csekély hely Andalusiában a' hol még egy jeles víz árkolásnak most is látni düledékeit.

Casoli vs és kastély innenső Abruzzo tart. Nápoly orsz. 2780 lak.

Casoria, vs Nápoly orsz. hasonló nevű tart. 5700 l.

Caspatirus, vs Indiáb. Asiában, innét indult le Darius His, Kir. parancsolatjára Indus vizén az esmérkedő hajó, L. Herod IV. 44 Tehupareth mutogatja düledékit.

Caspe, (41° 19′ É. Sz. 16° 49′ K. H.) vs és vár Arraganiában Spanyol orsz. Guadalupe és Ebro folyók eggyesülésénél.

Caspiae pilae, Media keleti határán egy embernyi széles szoros ut, kőszikából vagatott ki. Parthusok itt laktanak.

Caspiana, tart. Alban. Asiáb. azon nevű nemzetség lakhelye

Caspira, fő vsa azon nevű nemzetségnek Indiában, most Kashmir Vindius hegyénél.

Cassano, (39° 35′′ É. Sz. 34° 5′ K. H.) vs az innenső Calabriában, Nápoly orsz. 6000 lak. Coscile mellett 1 1/2 mfdnyire a' Tarenti öbültől, Püspöki lakás, lakosi leginkább olajjal kereskednek, ezen környékben 6000-en felül vannak az Albaniából kiköltözött Görögök.

Cassano, vs Lomb. Vel. Kirsban Adda fónál, 1799-ben történt itt egy ütközet.

Cassaur, falu Simbirsk tart. Orosz bir. itt 1807-ben egy darab föld égni kezdett, a' közepén ugyan tűz nem láttatott, hanem csak füst.

Cassel, Castellum Cattorum, a' Fuldai oszt. egy kerülete, a' volt Westf. kir.; magában foglalja, az északi részét alsó Hassiának néhány Fritzlár Hercs.ségnek

Digitized by Google

tisztségével együtt, Münden-Göttingai tisztségnek Werrán innét való részét, néhány Padenborni falukat, mellyek Diemelen innét feküsznek, 's Volkmarsen néhai Westfál. törvényszéket, délről a' fellyebb említett linia által a' Werra oszt. keletről Werra által Leiden oszt. ész. Weser és Diemel által Höxter ker. nyug. Waldeck-Herczegségtől határoztatik, 40 42/100 □ mfdeket 123000 lak. számlál, 19 vsokat, 2 mvsokat, 279 falukat, 100 községekkel, 24 kantonokban. Lakosi jobbára ref. a' Mündeniek luth. Fritzlár, Raumburg és Volkmarseinek kath., Casselben Volkmarsenben Zsidók vannak; fő vsa Cassel, a' ker. béli tisztek' lakhelye.

Cassel, kanton az említett kerületben, Fuldánál, áll a' fő vsból Philippenthali és Mommerodi szállítványokból mellyek eggyütt véve 18772 lelket számlálnak.

Cassel, Castellum Cattorum, (51° 19′ 20″ É. Sz. 27° 7′ 5″ K. H.) fő vs és lakhely a' Hessen-Casseli Herczs.ben, a' volt Westfál. Kir. a' Fulda mellékén, szép termékeny, 's körülvett hegyekkel völgyben, kökerítése 's 10 kapuja van, ezelőtt 3 részből állott: ó, alsó új, és felső új vsból, t. i. az első magába foglalja egy részét az előbbeni ó vsnak, és az egész felső új vst, a' másik nagyobb részét az előbbeni ó vsnak, 's az előbbeni alsó új vst. Mind a' két vidékben van általjában 1350 ház, 's a' Philippenthal és Mommerode Coloniákkal eggyütt 18772 lakosokat számlál, ezek közt 500-an Zsidók, legszebb része ez alsó vsnak. szép 's jól kirakott széles útszáji vannak, rendes 's jó ízlésű házai, sok szép piaczai, művei, a' felső vs ellenben szük és setét rendetlen utszákkal, az épületek sem sokat érnek, itt fő templom a' Sz. Mártoné, ebbe temetkeztek a' Hassiai Grófok, az alsó vsban van egy pompás kath. 1 luth. templ. 's oskola, a' Fridrich Lyceuma a' királyi útszában, iskola mesterek nevelő intézete, 's több szabad oskolák. A' jó intézetek közt az Erzsébet ispitálya, Jakob, 's Süster-háza, a' franczia ispitály és 1 betegház legnevezetesebb; itt vannak a' fő törvényszékek, Academia, mesterséges gazdaságbéli társaság, derék könyvtár, természeti 's mesterség ritkaságainak gyüjteményei, sok régiségek látásra érdemes csillag vizsgáló torony. Manufacturája kevés van, ú. m. 1 tükör, 1 tobák, 1 szőnyeg, 1 karton fabr. de melly maga majd 200 embert foglalatoskodtat, ezen kívül egy posztó, 2 kártya, 1 gyertya, 1 fayence, hajpor és keményítő fabrikája is. Művesei közül némellyek jó ízlésre dolgoznak, a' kereskedés nem igen virágzik, mindazonáltal elég termékei hordatnak ki a' külső országokba, ú. m. fonál, vászon, gyapjú, bör és vas portékák. 1763-ban II. Fridrik által engedett két vásárokon kívül, mellyekmindenikeo hétig tart 's 3 héttel a' Frankfurti vásár előtt esik, van még 5 orsz. 's 2 marha vásárja is, az őrserege 3200 emberből áll. A' 7 eszt. dős háború után megszünt erőség lenni,

Digitized by Google

1813-ban Csernicseff Orosz Gen. Huszárokkal és Kozákokkal sebes marssal Kassel vsához rándult, ezt véletlen reárohanással megvette, 's kevés hibázott, hogy maga a' Király is kezébe nem került, azután a' vstól pénzt kizsarolván, Braunschweigba ment.

Cassel, v. Castel, vs 3000 lak. Donnersbergi ker. Maincznak áltellenében, a' Rajna jobb partján, egy hajóhid által e' vshoz kapcsoltatik, derék marha vására van.

Cassel, Mont Cassel, Castellum Morinorum, (50° 6′ É. Sz. 20° 9′ N. H.) vs erős várral egy magas hegy tetön, a' mellyről tiszta idővel 30 vst és 40 falut láthatni, az északi oszt. Francz. orsz. 1794-ben történt csata által nevezetes.

Cassena, ország Nigritiáb. Afrikában kel.reCano tart.nyal határos; a' Tombuti Királynak adózik.

Casseneuil, vs Lot oszt. Fran. orsz. 334 h. 2790 lak.

Cassenitza, Kamenitza, mvs Serviában, egy Duna-szigetben, Vidinen egy mtfd fellül.

Cassetto, Olasz pénz, annyi mint 4 fillér.

Cassis, vs a' Rhone torkolatján 500 h. 3000 lak. és Miou révvel. Koráll halászatja 's muskatály bora van.

Cassio, Casso, Casus, a' régen úgy nevezett Sporades szigeteknek eggyike, Scarpentotól 3 mtfd. a' Tracziai partokon.

Cassiope, rév vs Epirusban, honnét a' Brundusium 1700 stadium volt.

Cassuben Hercz., Cassubiae Ducatus, hátulsó Pomeran. ezt ész.ról a' tenger, kel.ről Neumark, délről nagy Lengyel orsz. nyug.ról Burkus orsz. határozza, magában foglalja azon tartományt, a' melly Vistula mellett néhány mfdnyire Neustettinig kiterjed.

Cassubi, orsz. Gangesen túl, keleti Indiában.

Castagnedolo, vs Lomb. Vel. Kir. Francz. orsz.

Castagnola, kis vs a' Genuai Hercz. Szardinia Kir.

Castagnetto, mezőség közel Chivassóhoz Piemontban, Doria oszt. a' Pó mellékén, a' mellyen ott egy hid van.

Castalia, híres forrása a' Músáknak Delphinél, Parnasszus' hegyén.

Castalla, (38° 37′ É. Sz. 16° 9′ K. H.) vs Valencia tart. Spanyol orsz. 2800 lak.

Castanowitz, l. Kostainaicza.

Casteggio, vs Piemontban Genuai Hercz. 2020 lak.

Castel, l. Cassel.

Castel a Mar de la Brucca, kis vs Terra di Lavoro Nápoly tart. 6080 l. és Püspökséggel.

Castel a Mar di Golfo, vs egy öbölnél, Val di Mazzara Siciliai tartom.

Castel a Mar di Stabia, kis vs Nápoly orsz. mintegy 6000 lak. a' hajdani Stabia dülédékin épült, melly 79-ben a' Vesuv által öszveomlott, és a' hol még fél órányi járásra is szép régiségek ásatnak. A' vs fekszik a' Nápolyi öbölben; Püspök' lakja, a' kerületnek főhelye, egy jó révvel és 3 ásványos forrással.

Castel Aragonese, Ampurias, vs és révpart Szardinia szig. északi részén Capo di Logodoriban, erős várral és Püspöki székkel.

Castel Baldo, (45° 6′ 57″ É. Sz. 29° 7′ 28″ K. H.) vs Lomb. Vel. Kir. 3000 l. Adige mellett.

Digitized by Google

Castel Bolognese, kis vs Pápa birt. Bolognai tart.

Castel d' Asens, vár egy kőszirten Cataloniáb.

Castel Delfino, vs Vraita mellett Piemontban.

Castel dell' Ovo, kis sziget a' Nápolyi öbölben, így neveztetik a' tojás formájáról, erősség van benne, melly il Castello dell' Ovonak neveztetik.

Castel Durante, most Urbania, vs Pápa birt. Ankonai tart. Metauro mellett.

Castel Faloux, vs Lot és Garonne oszt. Fr. orsz.

Castel forte, vs Nápoly orsz. terra di Lavoro tart. 3480 lak. kal.

Castel franco, vs 6000 lak. Musone mellett Lomb. Vel. Kir.

Castel Gandolfo, vs Pápa birt. az Albani tengernél szép templ. 's nem igen derekas ősz mulató helye volt a' Pápáknak, a' vs előtt van a' Villa Barberini.

Castel Giofredo, vs Lomb. Vel. Kir. a' volt Mincio oszt.

Castel Jaloux, vs Lot és Garonne oszt. Francz. orsz Avance mellett, 267 h. és 2480 lak. borral, mézzel és barommal kereskedik.

Castel Schiffo, Naxusban kis hely.

Castell, Grófs. Bajor orsz. a' Steiger erdőnél 7820 lak. két liniából áll, Remlingen, és Rüdenhausenből, Bajor kormány alatt van. Főhelye a' hason nevű falu az elpusztult hasonló nevű hegyvár alatt 700 lak. szőlőt mível. Az 1560 eszt. béli successionalis v. örökség végzés szerént, mellyet I. Ferdinánd, és II. Maximilián megerősített, mindég a' Castelli Grófok' öregebbiké volt egyszersmind hivatal tartója a' sok ezen háztól függő kölcsönözött jószágoknak, még a' Würtzburgi fundátiónak és a' Frankeni Herczegség Főörököse, mellyek mindég csak egyedül önékie engedtettek.

Castellamonte, vs Piemontban Sardin. Kir. birt. 5020 lak.

Castellana Civita, v. Citta Castellana, kis vs egy kőszirton a' volt Tiber oszt. Pápai birtokban, püspöki székkel.

Castellanata, kis vs Talvo mellett, terra di Otrantóban, Nápoly orsz. Püspökséggel.

Castellane, Salinae, (43° 55′ É. Sz. 24° 24′ K. H.) vs és az alsó Alpesi oszt. fő helye, Francz. orsz. 2050 lak. és fabr. Verdon mellett egy völgyben.

Castellanza, vs Olasz orsz. Lomb. Vel. Kir. szederfák 's jó szőlőtőkkel díszeskedik.

Castellanza, vs Bormida és Orta folyók közt, Piemontban a' volt Marengoi oszt. 4740 lak.

Castel Leone, vs Adda és Oglio közt, a' volt felső Pó oszt. Lomb. Vel. Kir. 4190 lak.

Castelletto, vs a' volt Lario oszt. Lomb. Vel. Kir. a' mint Ticino kifoly a' Lago maggioreből.

Castelli, Dalmatziának paradicsom szépségű lapja, jó borral, olajjal 's gyümölcscsel, a' parton esztendőt által 300000 font füge terem.

Castello, falu a' volt felső Etsch oszt. Lomb. Vel. Kir. ismeretes a' képpel való kereskedésről, Német, Olasz, Francz, Orosz, Svéd, 's a' t. Országokban.

Castello Branco, erős vs Beira Portug. tartom. Ponsul vize mellett, 1114 h. 3720 l. eddig a' Jesuiták volt.

Digitized by Google

Castello della Pietra, vár egy köszirten Etschhez közel.

Castello de Vide, falu Alemtejo Portug. tart. 1811 h. 5720 lak. és posztó fabr.

Castellon de la Plana, (39° 52′ É. Sz. 16° 50′ K. H.) erőség Valencia Spanyol tart. 12000 lakos. és egy mesterséges mészköszirton áltvágott víz csatornával. Itt kendermüvek is vannak.

Castell Roffo, vs Euripo Török szigeten, egy görög Püspök lakja.

Castellucio, vs Calabria Nápolyi tart.ban. 1708-ban a' föld indulás által öszverongáltatott.

Castelmoroux, vs a' felső Garonnai oszt. Francz. orsz. 209 h.

Castel Muchio, vs Veglia Dalmata szigeten.

Castelnau d' Arry, Castrum n. Arii, (43° 19′ 4″ É. Sz. 19° 37′ 7″ K. H.) Aude oszt. fő vsa Francz. orsz. 1614 ház. 8000 l. egy dombon, mellynek alljában a' déli csatorna medenczéje vagyon; gabonával kereskedik.

Castelnau de Brossac, vs Tarn oszt. Francz. orsz. 331 h.

Castelnau de Bretenous, vs 100 h. Lot oszt.Fr.orsz.Dordogne tó.

Castelnau de Magnoac, vs a' felső Pirenei oszt. Fr. orsz. Gersnél, 166 h. 1200 lak.

Castelnau de Montmiroil, vs Tarn oszt. Francz. orsz. 260 h. 2450 lak.

Castelnau de Montratier, vs Lot oszt. Fr. orsz. Lute mellett 260 h. 4270 lak.

Castelnova, vs a' volt Marengo oszt. Fr. orsz. 2500 l.

Castelnuovo, vs Lisano öbölnél, a' Cattaroi tenger szorosnál, egy hegy oldalon, mintegy 2000 lak. kath. templ. Capuczinus klastr. a' hegy másik oldalán van egy erőség Fortezza Spagniola, négy boltos tornyokkal, jó vize 's bő eleség tárháza van.

Castelnuovo di Garfagnana, C. N. Corfinariae, szép vs egy hason nevü völgyben a' Luccai Hercz. közel van ide a' Monte Alfonso erőség.

Castelnuovo Tortonese, v. *di Scrivia*, Genuai Hercz. Scrivia mellett, 5412 lak. egy jó erőséggel.

Castel Rodrigo, erős vs Beira Portug. tart.

Castel S. Lorenzo, vs Nápoly orsz. a' tulsó Hercz. 2300 l.

Castel S. Pietro, vs Reno oszt. Bolognai tart. Pápa birt. 3100 l.

Castel Sardo v. Aragonese, erős vs és rév Sassari fokánál, Sardin. 2000 l. az északi parton egy fél sziget, 3 mfd Sassaritól. Püspök'lakása.

Castel Sarrazin, fő vs a' Tarn és Garonne oszt. Fr. orsz. Garonne és Azinnál. 918 h. 6000 l. pamut, kalap, bör, és vászon fabr. és pálinka főzéssel, meglehetős a' kereskedése.

Castel Sfachio, vs jó révvel a' déli parton Candiában.

Castel Tornese, vs a' tenger parton 200 falu tartozik hozzá, Morea szig. Tornese folyónál, Belvedere tart.

Castletown Sodor, fő helye Man nevü Irlandiai szigetnek, a' kormány' széke.

Castel Veterano, *Entella*, vs egy kis tenger szorosnál Mazzara völgyében, Siciliában.

Castel vetere, vs tulsó Calabriában, Nápoly orsz. hegy vára vagyon.

Castel vetrano, vs Siciliában Valdi Mazzarában 11000 l.

Castenedolo, vs a' volt Mella oszt. Lomb. Vel. kir. 2000 lak.

Digitized by Google

Caster, vs és vár Erftnél Ruhr oszt. Fr. orsz.

Castigliole, vs a' volt Marengoi oszt. Piemontban 4490 l.

Castiglione, előbb Fejedelemség volt a' Mantuai környékben melly a' Gonzaga házhoz tartozott, azután egy ker. Mincio volt Olasz. országi oszt.

Castiglione della Riviera, vala az előbb úgy nevezett Fejed. most hasonnevü kerületnek fő vsa, 5000 l. kertekkel van körülvéve, a' piaczon egy szökökut szemléltetik, a' mellyen Dominica Calibinu leány oszlopa áll, ki az ő mátkájától agyon szuratott, hogy zabolátlan kívánságinak a' lakodalom előtt nem engedett. Azon vár a' mellyben Gonzaga Aloiz született el romlott. Itten nyertek meg a' Francziák 1796 egy ütközetet, 's innét nevezte magát Augereau, Fr. Marschal, Castiglionei Herczg.nek.

Castiglione di Cosenza, vs a' tulsó Calabr. Nápoly orsz.

Castiglione maritimo, vs ugyan ott, a' tenger melléken, jó veres bora van.

Castiglione, vs a' volt Tiber oszt. Pápa birt. egy hason nevü halas tó mellett, melly Lago di Perugianak nevezetik.

Castiglione Fiorentino, fő vsa egy kerületnek, a' melly Florenczia vidékén van. Toscánai nagy Herczg. Cortona és Arezzo közt. Van árvák 's talált gyermekek házai Piárista Colleg.

Castilia, lagnagyobb része Spanyol orsz. melly északról Asturia de Santillana és Biscaya, keletről Navarra Arragonia és Valencia délről Murcia és Andalusia, nyugotról Estramadura és Leon tartományokkal határos hegyes, legnagyobb gazdagsága gyapjuban áll, mellyet részént ott el is fogyaztják. A' természet két részre választotta el ezt a' tartományt egy nehány sor hegyekkel; az északi rész ó, a' déli rész új Castiliának neveztetik. Amaz ó-nak neveztetik azért mert az új-nál előbb elvétetett a' Maurusoktól 800 □ mfdön 800000 l. számlál, nagy hegyekkel van körülvéve, mellyekből Douro, Ebro, Altajada, Andaja, Arevalillo, Pisuerga, Arlanza, és Arlanzon erednek, egésséges levegője, jó gabonája, 's finom gyapja's sava van. Ezek a' részei: Burgos, Soria, Segovia, és Avila. Új Castilia kiterjed, szintén a' Guadiana 's Tajó vizekig, 1400 □ mfd a' nagysága. Hegyei ezek: Montes de Toledo e Modina, Sierra Morena. Folyóji: Tajo, Xarama, Guardarrama, Alberche; Guadiana, Manzanares, Henares és Huescar. Éghajlatja egésséges; termései: sáfrány, bor, gabona, szarvas marha, juh. 's a't. Magában foglalja ezen 5 tartományokat: Madrid, Toledo, Quadalaxara, Cuença la és Mancha.

Castillon, (40° 52′ É. Sz. 17° 43′K.H.)vs Dordognénál, Gironde oszt., Fr. orsz., 540 ház. 2.580 lak.

Castillon, vs Arriege oszt., Fr. orsz.

Castillon sur Sombre, vs északi oszt., Fran. orsz. 2850 lak.

Castillonez, vs Drot fónál, Lot és Garonne oszt., Fr. orsz. 225 lak.

Castlebar, főhelye a' Mayo Grófs. Irlandiai Connaught tart., (53° 50′ É. Sz.) né-

Digitized by Google

pes, nagy fónál 's vászon fabr.

Castle Cary, helys. Somerset Angol Grófs., 950 lak.

Castlecomer, helység Kilkeni Grófságb., Irland. Leinester tart., nagy köszén bányával, melly esztendőt által 10.000 font sterlinget behoz.

Castlemain, vs és kikötőhely Kerry Grófs., Munster Irlandiai tart.

Castleragh, helys. Roscommoni Grófs., Connaught Irlandiai tart., híres vásárai vannak.

Castletown, főváros Man nevű Angol sziget., lakhelye az Angol kormányszéknek, kikötőhelye megtellett homokkal. Van egy régi vára, mellyet a' Dánusok építettek. —

Castor, helys. Lincoln Grófs., Angol orsz. szép legeltetőji 's jó marha vásárjai vannak.

Castra Arnonensia, Mephaathnál Jordánon túl, a' pusztában, római katona Őrállás.

Castra Batavorum, mai Passau, Castra Mororum Mesopotamiában, most Carphatuta. Castrum 1) Praeturiorum v. Picentium, Picenumi Italiában. 2). Minervae, Leucetia Italiában, itt Minervának temploma volt, mivel itt szállott ki Aeneas, azért Portus Veneris is. 3). Galliában, Batavusok földén.

Castres, (43° 36′ 11″ É. Sz. 19° 54′ 16″ K. H.) szép vs Tarn oszt., Fr. orsz., az Agout és Thoret vizek egyesülésénél fekszik, 1681 ház. 13.000 lak., szép tájon sok derék épületei vannak, mindenféle pamut, pusztó, selyem szalma fabr. gyapjúval, ezen tájékon sok függő kösziklák vannak.

Castri, falú 100 ház. egy hegyen, Livadia török tart. Parnasz déli részén, az igen régi Sz. Lukács nevű klastromának, könyvtárában 500 görög kéziratok vannak, a' helys. neve valaha Delphis volt, melly Apollo' templomáról 's Orákulumáról elég esméretes.

Castro, Templum Minervae, város Chiloe szigetében, a' Chili audiencziában, Spanyol déli Amerikában, esztendőnként 4 vagy 5 hajó megkeresi.

Castro, vs a' Velenczei tengernél, Nápoly orsz., Otranto földén püspöki lákás, faolajjal kereskedik.

Castro, vs, a' volt Tiber oszt. Pápa birtokában.

Castro, fővsa Mitilene szig. 2 révvel, többnyire görögök lakják. Metropolitának lakja, 2 kastélya van, hajóépitéssel és nagy kereskedéssel.

Castro Bom, vs Portugall., Beira tart., Coa fónál.

Castro del Rio, (37° 48′ É. Sz. 12° 7′ K. H.) vs Cordova, Spanyol tart., 4600 lak.

Castro Geritz v. *Xeres*, vs Ó Castiliában, Mendóza Grófságban.

Castrogiovane, vs Siciliában, Val di Notóban, 2783 ház. 11.000 lak.

Castro Marino, (37° 7′ 15″ É. Sz. 10° 5′ 30″ K. H.) erősített rév, Algarve Portug. tart. Guadiana torkolatjánál, 275 ház. 900 lak.

Castro nevo, város Siciliában, Val di Mazzarában, 976 ház. 5000 lak.

Castro nuovo, vs Nápoly orsz., Basilicata tart., 2150 lak.

Castro reale, vs, 2336 ház. 9340 lak. Sicil. Val di Demonában.

Castro verde, helys. Alemtejo Portug. tart. 601 ház. 2760

Digitized by Google

lak.kal.

Castro villari, részént ujonnan épült vs, 5600 lak. egy hegy oldalon. Coscille (Sibaris) vizénél, most főhelye a' hason nevü ker.nek, innensö Calabriában, 5 pléb. temp., 6 klastr. termékeny tájékon. —

Castro Virrayna, vs Peru Spanyol tart., Déli Amerikában, ezüst bányával.

Castro de Urdiales, kis város a' Biscayi öbölnél, Burgos hegynél, réve 's halászatja van.

Castua, németül *Köstau* vagy *Kastau*, Istriában, meredek köszirton az Adriai tenger mellett, főhelye egy hason nevü Urod., melly 8 mfdre terjed. A' kereskedése jeles, mellyet Volouska és Preluka révei előmozdíttanak. Az itt lévő Rezina fó, halakkal, leginkább pedig pisztrángokkal bövelkedik, a' vst körül vevő tornyokról meg lehet szépen a' tengert látni.

Casus, sziget Carpathustól 70, Salmoniumtól, Cretai foktól, 250; nagysága 80 stad.

Catabathmus magnus, 900 stadiumnyi környék Libyának keleti határán, Aegyptus' szélén, Practoniumtól 86 mfd, most Baretun.

Catabanum, fövs közép Arabiában, Adramiták földén melly I. Mos. 10, 16. Harzarmaveth, most Hadramant nevet visel, Mariában azaz Sabától nem messze.

Catabedn, fó innensö Indiában Ganges k. torkolatjánál, most Chatiyan.

Catalina, l. S. Catharina.

Catalonia, Catalunna, Spanyol Hercz., mellyet Északról a' Pirenaeusi hegyek Franczia orsz.tól elválasztanak, nyugotról Arragoniával 's Valenciával határos, délről és keletről a' közép tenger veszi körül 580 □ mfdön, 814.410 lak. számlál, Ebro és Segre által nedvesíttetik, tiszta 's egésséges, de télben hideg levegője van, hegyes, de a' lakosok szükségére elegendő gabonát, bort, 's olajat terem. Van márványa, amethiszt, akhát, kristáll, és azur köve, alabastroma, timsava, vasa, ólomja, czinje, aranya, ezüstje, meleg fördője; fövsa Barcellona.

Catana, Catina Római szállás Siciliában, gazdag és népes vs, Aetnától elöntetett.

Catanduana, Philippi sziget Asiában, 6 3/4 mfd széles, 3 1/4 hosszu, gazdag az arany homokban, rizskásában, kokosz és pálmafákban, mézben, viaszban, 's t. ef.

Catania, (37° 30′ É. Sz. 32° 54′ K H.) szép vs, Val di Demonában, Siciliában, 4160 ház. 50.000 lak., Etna tövén a' tenger mellett, 12 mfdnyire Messinától, kerülete 4 Olasz mföld, Püspöknek lakhelye, mellynek jövedelmét nagyobb részént az Etnai hónak árulása teszi, Universitása, több intézetei, templ. 35 klastr., 's t. ef. esztendönként Sz. Ágotha tiszteletére processió tartatik itt; többféle mesterségek és fabrikák vannak benne, kereskedése is meglehetős. Itt van a' kir. magazinoknak eggyike. Révét az Etna lávája betöltötte.

Catanzaro, l. Calabria ulteriore.

Catanzaro, Catacium, (38° 58′ É. Sz. 34° 35′ K. H.) ezelőtt fövsa egy hason nevü tart., most pedig kerül.nek tulsó Calabriában, Nápoly orsz. egy hegyen, 1 mfd Squil-

Digitized by Google

lacetól, 10.896 lak., Püspök lakhelye, 24 klast.; selyemmel 's olajjal kereskedik, 200 selyem szövő széket számlál.

Catapina, vs, Candia szigetén, Carteno fó mellett.

Cataractes, fó Pamphyliáb., kis Asiában, Olbia váránál lezuhanván magasról, tengerbe siet.

Calaractonium, régi vs Rom. Britanniában, Salo, Surle fó déli partján, hihetőbb, hogy ott, hol Burgh van, mintsem hol Caterwich.

Cataragui fó, l. S. Lorenz fója.

Cataroya, vs, Valençzia Spanyol tart., 30.000 lak.

Catelet, vs Aisne oszt., Fran. orsz., Schelde mellékén, 196 ház. 400 lak.

Catelet, vs Schelde mellékén Somme oszt., Fran. orsz.

Catharinenberg im Buchholz, l. Buchholz.

Catharinenburg v. *Catharinoslaw*, l. Jekaterinoslaw.

Catherinenhof, elhagyatott fa kastély Pétervárához [illegible]zel, egy sétáló helye va[illegible]zel ide egy falúban var[illegible]zukor főzés, és liqueur fabr., ide jönnek ki a' Péterváriak Május 1-jén és sokan vesznek itt nyári lakást.

Catharinenthal, azelőtt Wilhelmsthal, királyi mulatóhely Grebenstein vidékén, Cassel kerül., a' volt Fulda oszt., Casselhez 2 óra, gyönyörűen épültt, 's uj házieszközökkel felékesíttetett, egy franczia izlés szerént elrendelt kerttel, több szökő kútakkal, zuhanókkal, barlangokkal, és Chinai épületekkel.

Catherlogh, l. Carlow.

Cathmandu, Nepal Birod.nak, fővsa Asiában, 18.000 lak.

Cati, (40° 20′ É. Sz. 16° 40′ K. H.), vs Valenczia Spanyol tart., 2000 lak.

Catif, vs szerencsés Arábiáb., a' Persiai tengeröbölnél Asiában, gyöngyhalászattal.

Cat-Island, l. S. Salvador.

Catoch, fok Yucatan tart. Uj Hispánia', Mexicumi tengeröbölnél.

Cattaro, Catharum, (42° 31′ É. Sz.) kis tengeri vs az Albániai partokon, most Dalmáczihoz tartozik, az úgy nevezett Canal di Cattarónál, szépek a' házai, de az utszái keskenyek, 1500 lak., itt a' nagy hegyek miatt télen a' napot nem látni, 1 Püspök'széke, 6 klastroma van, ezen vs' környéke azelőtt Grófsági czímmel bírt, és 1418-diktól fogva a' Velenczeiek hatalmában volt, 1797-ben Austriához, azután 1805-benOlasz orsz.hoz, 1810-től fogva a' Francziákhoz tartozott, most újra Austria' hatalmába került.

Catteau, (le) (50° 6′ É. Sz. 21° 12′ K. H.) vs Fran. orsz., északi oszt., 741 ház. 4000 lak.

Cattegat, Skager-Rak, Sinus Scagensis, Codanus, a' német tengernek öble, Jüttlandnak keleti partjai, Sveczia, és a' Dánus szigetek között, mellyek által a' Bálthi tengertől elválasztatik, 's ebből lehet a' nagy vagy kis Belten által a' keleti tengerbe jutni. Cattegat Holland nyelven annyit tesz, mint macska lyuk, Skager-Rak pedig Danus nyelven, mint Skager foknál lévő posvány, melly legkülsőbb csuccsa Jüttlandnak, 's egy nagy homok torlás, itten téli időben kőszénnel tűzelnek, nehogy a' hajósokat veszedelem érje, l. Skagen.

Catti, Chatti, nemzetség Germaniában, Moenus vizénél, Thuringiában Sale fóig. Hí-

resek

Digitized by Google

resek voltanak, fővsok volt a' mai Cassel, Castellum Cattorum.

Cattwyk op Rhin, és Cattwyk op Zee, két helys. és urod. déli Hollandiában, pompás kastéllyal, és Cajus Cs.tól építtetett Arx Britannicával, melly kikötő volt, de a' tengertől elnyeletett a' tenger apadáskor több ízben láttatott.

Catyevelani, nemzets. Rom. Britanniában, Trinobantesekhez balra, fővsok volt Verulanium és Laetodurum (Bedforth).

Caub, kis vs a' Rajnán, Bacharachnak ellenében, Nassau-Usingeni Herez. egy kis szigetben, egy Pfalz nevű vigyázó tornya van, melly a' vst, 's a' Rajnán lévő vámot őrzi.

Caucasus, bérczek az Euxinusi és Caspiomi tengerek köztt, mellyek általa fal gyanánt elválasztatnak. Északra a' Sarmatia sík mezei, délre Albania és Iberia estenek. Sok ágai Taurus hegyet formálják. Legnagyobb és havas hegy Asiában, annyit tesz Scythia neve is. Az Asia tart. Indiában fekvő hegyeket is Caucasusnak nevezék el a' Maredóniaiak.

Caucones, Bithyniában, Olminius hegy és Parthenius fó köztt lakott nemzetség kis Asiában.

Caudan, vs Morbihan oszt., Fran. orsz., 3240 lak.

Caudebec, Calidum Becum, (49° 30′ É. Sz. 18° 17′ K. H.) vs alsó Seine oszt., hason nevű fónál, 460 ház. 3000 lak., timár's kalapos műhelyekkel, bőr, gabona 's gyolccsal kereskedik.

Caudecoste, vs Lot és Garon oszt., Fran. orsz., 90 ház.

Caudete, (38° 40′ É. Sz. 16° 2′ K. H.) vs Murcia Spanyol tart., 2.980 ház.

Caudiez, vs 285. kel. Pyrenaeuszok oszt., Fr. orsz., a' Pirenaei hegyek' allján, Egli fónál.

Caudium, fallal kerített vs Italiában, Calabria, és Beneventum között. Ennek szoros utján (in furculis Caudinis) vétettek körül; és hódittattak meg a' Római Seregek, l. Liviust L. 9. c. 2—3. L. 22. c. 14.

Caulonia, Aulonia, vs Brutiusok földén Italiában, Pyrrhussal volt háborúban elpusztíttatott.

Caumont, Calmont, vs Lot és Garonne oszt.ban, 427 ház. 2.300 lak.

Caumont, vs Vaucluse oszt., Fran. országb., Durancenál termékeny környéken, 1400 lak., gabonával, borral, olajfákkal 's gyümölccsel bővelkedik.

Caune, vs Tarn oszt., Fran. [illegible], 341 ház. 2.490 lak., [illegible] fabr., mindenféle színu márványa van.

Caunes, (les), vs Aude oszt., Fran. orsz., 168 ház., 2 óra a' nagy mesterséges fótól.

Caunus, révpart Cariában, hajóépitő hely, termékeny mezőséggel, de rosz levegővel.

Causance, vs Jura oszt., Fr. orsz., csibéket hizlal.

Caussade, vs Lot oszt., Fr. ország, 443 ház 4140 lak., barom, fónál, golcs's búzaliszt kereskedése nevezetes.

Cauterets, falú a' felső Pirenaeuszok oszt., Fran. orsz. 660 ház., meleg fördője van egy szép völgyben.

Cauvisson, l. Calvisson.

Caux, valaha Normandiának egy tartománya volt, most az alsó Seine osztály' része,

Digitized by Google

egy foka van nem messze Havre de Gracetól, melly le cap de Caux név alatt esmértetik.

Caux, vs Herault oszt., Fr. orsz., 218 ház.

Cava, fabrikás vs, principato citra Nápoly tart., közel Salernóhoz, püspöki helys. lakosi mesterségeket, 's kereskedést üznek.

Cavachi, orsz. Niphon szigetben, Japonia. Asiában.

Cavaglia, város Piemontban, 2900 lak.

Cavaillon, Cabellio, (43° 50′ 6″ É. Sz. 22° 41′ 55″ K. H.) Vaucluse oszt., Fran. orsz. Durancenál, 1400 ház. 5200 lak., kerti veteményekkel 's gyümölccsel kereskedik.

Cavala, vs Morea félszigetén, 3000 lak.

Cavalaire, (43° 9′ 24″ É. Sz. 24° 17′ 55″ K. H.) vs Aveiron oszt., Fran. orsz.

Cavalato, pénz neme Toskánai nagy Hercz.ben, melly 6 gar. és 3 fillért ér.

Cavallo, vs Macedoniáb a'Strymoni öbölnél, 3000 lak., dohánnyal, pamuttal, olajjal 's viasszal kereskedik.

Cavallo, *Cap Cavallo*, fok Nápoly orsz., Messinának által ellenében tulsó Calabria partján.

Cavallos, *porto de Cavallos*, rév, déli Amerikáb. Honduras partjain.

Cavan, Grófs. Irlandiai Ulster tart., északról Fermanagh és Monaghan, kel.ről Monaghan és Mead, délről Mead és Longford, nyugotról Leitrim határozzák. 38 1/2 □ mfdeken, 2 vst., 30 ekklezs., 9268 ház. és 66.390 lak., földe külömbféle minéműségü, majd mivelt, majd miveletlen 's puszta, hegyes, posványos tavas; lent 's kendert terem, a' fonás 's szövés fő foglalatosságok a lakosoknak. Fővsa

Cavan, (10° 14′ 30″ K. H. 54° 51′ 41″ É. Sz.) csekély helység. —

Caveres, nemzetség Galliában, Druentia és Isara között, fővsok volt Avennio (Avignon).

Cavarzere, város, Lomb. Vel. Királys.ban, Etsch fónál, 7000 lak., hajókázást üz, és kereskedik.

Cavasu, helys. Olasz országb., Lomb. Vel. Királyságban, gyapjú fabr.

Cave, az Orkádi szigeteknek egygyike, Skoeziántúl Északra.

Cavelan, orsz. Ostindiában, Pegu Kir.nak adózik, és zafir és rubin drága kövekkel bír.

Cavité, fővsa egy hason nevü ker., Philippi Manila nevü szigeten, 3000 lak., ezek között 1000 Chinaiak vannak.

Cavour, vs Piemontban, 5670 lak.

Cawston, helység Norfolk Angol Grófs., gyapjú fabr.

Caxamarca, (6° 1′ D. Sz.) fővsa egy hason nevü tart., 12.000 lak., Truxillo megyében, Peru déli Amerikai tart., arról nevezetes, hogy az utolsó Ynca v. Perui Császár Atahualpa itt fogatott, 's fojtatott meg.

Caxatambo, Tarna tart.nak egy kerülete, Peruban, 16. 860 lak., ezüstbányája van, 's hamuzsirral kereskedik.

Caxem, Cayxem, Kuschin, vs Schadcheri tart.nak, déli partján szeren. Arábiában, Fartachi Király' lakhelye hajdan.

Caxton, helys. Cambridge Angol Grófs. Caxton, első Angol könyvnyomtatónak szülő földe.

Cay, kis vs és orsz., Niphon

Digitized by Google

szigetben Japoniában.

Caya, folyó, Portugallia szélén, nem messze Badajoztól, melly Guadianába ömlik Spanyol Estremaduráb.

Cayambe, egy 12.180 láb magosságú hegy, uj Granadában.

Cayenne, (4° 50′ É. Sz.) Déli Amerikának szigete, az északi tengeren, 10 mfd a' kerülete. La Crique foullé mesterséges fó által 2 részre osztatik, északról a' tenger, délről egy 60 lábnyi szélességü folyó, rivière de tour de l'ile, keletről Mahury, nyugotról Cayenne fók határozzák, tele homok torlatokkal 's posványokkal, egésségtelen éghajlatja van, terem kávét, czukrot, cacaot, pamutot, indigot, maniokot, 's a' t. nevezetesebb szállitások, a' Torcy fónak partjain vannak 21.000 lak. kal, a' Fr. revolutzió idején sokan ide mint gonosztévők küldettek, mellyek közül sokan meghaltak. Fővsa

Cayenne, város 300 ház., de a' mellyek a' Gubernator és Intendens házait, meg a' kaszárnyát kivévén, nyomorult fagunyhók, rosszúl épült és keskeny utszáji vannak, levegője egésségtelen, lakosi szegények, ó és új vsra osztatik fel, az utolsó valamivel többet ér.

Cayernites, kis sziget Amerikában, S. Domingóhoz közel, 100 font nehézségü tekenyős békákat is fogták itt már.

Cayeux, vs Somme oszt., Fr. orsz., 443 ház. 2300 lak. tenger mellett.

Caylar, (*le*), vs 106 ház, Herault oszt., Fran. orsz.

Caylux, vs Lot oszt., Fran. orsz., 5130 lak.

Cayor, l. Kadschor.

Caypumo, l. Pegu.

Caystrus, fó Colophon és Ephesus között, a' Cillani hegyekből ered, sok fókkal nevekedik, Ephesus alatt foly el; híresek a' hattyúji.

Cazalla, vs Sevilla Spanyol tart., 4000 lak., ezüst bányája 's jó bora miatt esméretes.

Cazanbon, vs Gers oszt., Fr. orsz., 2260 lak., Doule mellett.

Cazeres, város felső Garonne oszt., Fran. orsz., 400 ház. 2020 lak.

Cazma, révpart., Audienczia Lima tart. Peru orsz.ban, déli Amerikában, hajónak való fákkal.

Cazorla, (37° 58′ É. Sz. 130 28′ K. H.) vs Cordova Spanyol tart., 4800 lak.

Cazwin, l. Casbin.

Cea, 1) mvs Leoni tart.ban Spanyol orsz.ban, azon nevü víznél, 2) helys. Beira tart.ban, Portugalliában, azon nevü kerülettel.

Cearne, Cerne, vs Dorsetshire Angol tart.

Ceba, vs Piemontban, a' volt Stura Francz. oszt.

Cebenna, l. Cevennes.

Gebu, egy Philippi sziget Manilla és Mindanao közt, kicsiny, de mivelt, pamutot, mézet dohányt, viaszt 's t. ef. hoz, főhelye hason nevü, Helytartónak 's Püspöknek lakhelye.

Cebu, fó Barbariában, Fez orsz. Afrikában, két kőszálok között ered, azon nevü vson keresztül foly, és Marmorai tón által az Oceánba szakad. Jó édes vizü.

Cecerigo, kis sziget, közel Cerigo szigetéhez az Archipelaguson.

Cecimbra, vs Estremadura Portugalliai tart. a' tengeren.

Digitized by Google

Cecina, fő Olasz orsz. Ombrone volt oszt. ered, Livorno és Piombino közt a' Toskánai tengerbe foly.

Cedogna Laquedonia, vs Nápoly orsz. Capitanata tart. nak szélén, Püspökséggel.

Cedraro, vs ugyan ott 4580 l.

Cedro, Cedris, folyó Sardiniában, melly keletfelé egy kis öbölbe szakad.

Cefalonia, a' Joniai szigetek közt legnagyobb 18 □ mfd, éppen a' Levanto öböl ellenében. Köves de nem terméketlen, igen mérséklett éghajlatja van. Télen is virágzik a' rózsa és szegfü, tenyészik a' gabona is, ősszel virágzik itt a' hyaczint és narczisz, ritkán van essö, és csak Juniusban harmat. Gyakorta van föld indulás. Termései: gabona alig 30000 vékával, ezt tehát Moreából pótolják ki, Bor eszt. ként 80000, olaj pedig 20000 hordóval, malozsa és apró szőlő 6-7 mill. fonttal terem. Jó selyme, pamutja, méze, dinnyéje, 's több jó kerti gyümölcse, rozmarinja, zsályája 's sok vadon orvos füve; és nagy sereg kecskéji, mellyek tejet, vajat, sajtot eszt. ként mintegy 10000 fontnyit szolgálnak, rétje nem lévén, ökröket és ürüket Moreából nyer. Capra fokán a' fekete erdőben sok mannája terem. 69—70000 lakost számlál, kik a' luxussal isméretlenek lévén, szorgalmatosak, barátságosak, jó hajósok, de ravaszok, nyughatatlanok, újságon kapók, bosszúállók, kevés kath. többnyire Görögök, ezeknek Püspökje Axóban, amazoké Lixuriban lakik. 3 jó kikötőhelyei vannak a' szigetnek, 3 kis vsa, 130 eggyes gunyhója, 25 görög, 3 kath. klastroma, de iskolája egy sincs. Fő vsa Argostoli. 1809. az Angolok foglalták el, 's most szabad Státussá tétetvén, a' többi Joniai szigetekkel eggyütt Angolok' oltalmazása alatt vagyon.

Cefalonia piccola, l. Theaki.

Cefalu, Cefaloedis, vs Valde Demonában, Siciliában, 1460 h. 7000 l. egy kastéllyal, 1 révvel; Püspöki szék is van benne.

Ceglow, vs Orosz Lengy. orsz. Siedlce oszt. ban.

Celano, vs tulsó Abruzzóban, Nápoly orsz. a' hason nevü tónak észak-keleti partjaitól 8 mfdnyire.

Celano, 11 olasz mfd hosszú, 6—7 széles, és 47 ugyan ollyan mfd kerületü tó, halakkal gazdag, eszten. ként 7200 Cantarival, (Cantari 200 Lipcsei fonttal és 156,16 Bécsi mértékkel eggyez) fogatik ki. Sok vizi madarai is vannak, de a' kiáradás gyakorta kárt tészen.

Celavo, vs 4070 l. Corsica oszt. Fr. orsz.

Celbridge, vska Irlandi Kildare Grófs. Leinster tart. Liffey mellett, szalma kalap fabr.

Celebes v. *Makassar*, (2° É. Sz.—5° 15′ D. Sz. 137°—143° K. H.) keleti indiai sziget, Borneo és a' Molukki szigetek közt, az elsőtől a' Makassari út választja el, 4270 □ mtfd nagyságú, Bonthain hegye északról dél felé menvén, ketté választja, és egymással ellenkező esztendő részeket okoz, a' melly egyátaljában nem ártalmas az egésségnek, noha nyárban a' levegő felette meleg, 's ha szél nem fú, majd türhetetlen. Több tüzokádó hegyei 's folyóji vannak, a' tenger itten feletta há-

Digitized by Google

borgó, 's gyakorta veszedelmes, két öble van a' szigetnek, a' Salayi öböl délről van, 's 30 mfd a' hossza, 5—10 a' széle, a' Gonontella pedig északról, 's ez 28 mfd hosszú, 6—14 mfd széles. A' partjain több révek, 's alacsony, termékeny földek vannak, kivált a' déli része igen szép 's termékeny, sok szép növevényekkel, riskása, narancs, kokusz, pálma, pamut, sok jeles asztalosoknak 's épülétre való 's festék fákkal kedveskedik. Van 2—3 lábnyi vastagságú bambus nádja, mellyet hajókra, kunyhókra, nyilakra, 's dobokra használnak. Sokféle virágjai közt a' fejér liliom nevezetes, mellynek balzam illatja, és jó szagu olaja vagyon. Dinnyéje, ananásza, czúkornádja, 's ollyan diója van, mellynek a' béliből igen jóféle balzsam sajtoltatik, nanques, aranyszínű 's édes ezilvája, kámfora, borsa, málya, és temérdek konyha, orvos, 's mérges plántái vannak, nevezetes itt a' méregfa boanupas, mellynek a' levébe martják a' lakosok nyilaikat 's töröket. Lova, ökre, bivalja, és szarvasa elég; számtalan a' majom, elefánt, kigyó, papagaj, 's más madarak, sokféle hala, tekenős békája, krokodilja, 's gyöngy-csigáji is vannak. Hegyei arannyal, rézzel, czinnel, gyémánttal szolgálnak, 's ezekben vannak a' legjobb köbányák Indiában. A' 3 mill. lakosi közt Makassarok, és Bonierok v. Buggiesek legszámosabbak, 's Muhamedánok. Az elsőket többre becsülik az Europaiak. Cefaloniának északi 's keleti része a' Ternati Sultánhoz tartozik, némelly vidékeket a' Francziák is birnak, kiknek Makassár nevű fővs a' lakhelyek.

Celina, folyó Austriai Friaulban, melly a' Medunába szakad.

Celle, Zell, (52° 37′ 27″ É. Sz. 27° 42′ 48″ K. H.) jól épült vs a' volt Westf. Aller oszt. a' mint Aller a' Fuseval öszvefoly. Vára sánczczal, 's vízárkokkal van körülvéve, mellyben valaha a' Cellei Hercz. laktak. A' Fejedelmi nevelőház meglehetősen van elintézve, a' kath. ref. és zsidók nyilván teszik az Isteni szolgálatot, a' Franczia szállítás ott mindenféle fabrikákat szerzett. 1121 h. 7850 l. kik serfőzésből 's kereskedésből leginkább élnek.

Cellerfeld, jeles bányás vs fel. Harczban, Grubenhagen Herczs.ben, Clausthal vsától Celler patak hasítja. A' bányász és pénzverő hivatalnak, és Superintendentiának helye, 557 h. deák iskol. és könyvestárral.

Celorico, helys. Beira Portug. tart. Mondejónál, 1100 lak. egy hegyen lévő várral, 's egy gyapju fonó oskolával.

Celták, régi északi, Germánia, Gallia, és Hispániában elterjedt nemzet.

Celtiberia, Hispániának azon része Ebro (Iberus) vizénél, hol a' Celták helyet fogtanak.

Ceneda, vs Lomb. Vel. Kir. a' volt Tagliamento oszt. püspöki lakás, 8140 lak. 1 nagy templ. és egy más kissebbel, gyolcs, gyapju és papiros fabr.

Cenis, mons Cenis, hegy, Montblanc volt oszt. Fr. orsz.

Digitized by Google

nevezetes arról, hogy ezen oszt.ból Piemontba egy út vezet. Ez Laneboug felé egy órányira megyen felfelé, azután keringős, 's itt a' bagázsiát öszvéreken kell hordatni. A' hegy tetőn egy sík, 's pisztrángokkal bővelkedő tó van egy épülettel, innét télen 8 perczenet alatt Lannebourgig lehet szánkázni, holott a' feljövésre egy óránál több kell; a' tenger színén felett 1445 ölnyire felmegy.

Cenis, *mons Cenis*, *mons Senisius*, hegy Catalonia, Spanyol tart. innét északra esik egy kis Vich nevü vs.

Cenis, Mont Cenis, bánya vs Saone és Loire oszt. Fr. orsz. 1070 lak.

Centallo, kicsiny valaha erős helység, Grana mellett Stura volt oszt. Piemontban 3600 lak.

Centiare, l. Are.

Centimes, l. Franc.

Cento, vs és főhely egy hason nevü ker. Pápa birt. Reno oszt. 4000 lak. Barbieri Ferencz rajzolónak hazája, ennek még sok rajzolatai találtatnak itten.

Centuri, kis vs egy hegyen, Corsica oszt. Fr. orsz. egy révvel, mellynél Centuria szigete vagyon.

Ceos, l. Zea.

Ceperoux, *le fort Louis*, erős vár Guiana tart. déli Amer. Cayenne szigetében.

Ceram, Zeram, Seram, (2° 50′—3° 55′ D. Sz.) a' Molukki szigeteknek eggyike, mellynek erdős belsejét Haraforas nevü vad emberek lakják, északra magas hegyek vannak. A' parton több faluk találtatnak, mintegy 18000 l. mellyek a' Francz. hoz tartoznak, és állatomos kereskedést üznek a' szegfü borssal. 50 1/2 mfd a' hos sza, 10 mfd a' széle, teren kiváltképen a' belseje szegfü borsot, rózsot és árpát. A Francziák Kampello falut Hartenberg, és Overbur erőségeket birnak.

Cerasonte, Kirisontho, Cerasus, vs Tarabosani Basaságb. Natoliában, fekete tengernél, Innét hozta Luculus Rómába a' cseresnyét; innen deák neve. Metropolitája Constantin. Patriárka alatt van.

Cerauni, bérczek Maced. Illyriumban Epiros határán, fokot formáltak, mellynek neve volt Akrokeraunia.

Cerbalus, fó Apuliában.

Cerboli, kis sziget a' közép tengeren Elba és Piombino közt.

Cercidius, fó Corsicában, most Pianello v. Bavuno.

Cerea, helység Lomb. Vel. Kir. a' volt Mincio oszt. itt történt 1796. egy ütközet.

Cerenees, vs Canal oszt. Fr. orsz. 2200 lak.

Cerenzia, Geruntia, vs innenső Calabr. Nápoly orsz. püspöki lakás.

Ceretana, helys. Val di Notoban Siciliában, itt ered az Abiso vize.

Ceretani, Pireneuszi bérczeknél lakott nemzetség Hispaniában, fő vsok volt Podium Ceretanum, Pugcerda.

Cerete, (42° 23′ É. Sz. 20° 21′ K. H.) kőfallal körülvett vs 's főhely a' kel. Pireneuszok oszt. Francz. orsz Tet mellett, derék szökő kútjai, vásár piaczai, 's a' Teten egy bámulásra méltó köhidja, melly csak egy boltból áll, nevezetesek. 416 h. 2380 lak. sok ásványos vizek is vannak ezen a' tájon.

Cerigo, v. régi Cythera, (35°

Digitized by Google

32' É. Sz.) a' hét Jóniai szigeteknek eggyike, Moreától délre, 3 □ mdnyi nagy, egyáltallyában kösziklás, lakosi szegények, éghajlatja meleg, de kellemetlen, az ide való gabona jobb a' Moreabélinél, 's a' mit magok szükségeikre nem kell, kihordják. Kecskéji sajtot adnak, marhát Moreából kapnak, jó méze 's bora van. Vad madarai, nyulai, 's hala elég van, valaha kláris halászatja is volt, fő városa

Cerigo, egy hegyen fekszik 1/2 mfdnyire a' tengertől, nyomorult épületei vannak, egyenes fedezettel, északról erőssége van, 1 deák, sok görög templ. több klastr. ezek közt legnevezetesebb a' Sz. Jánosé, melly kösziklából van kivágva, a' lakosok tisztelik nagyon ezen helyet, mivel azt tartják, hogy Sz. János itt írta titkos látásait. A' vsban, és mintegy 30 faluban 8000 emberek vannak. Ide kösel van Turcovani, egy kövé vált csonthalom. 1809-ben az Angolok szállották meg, most pedig szabad Státus 's az Angolok' oltalma alatt vagyon.

Cerigotto, v. *Ó-Ægiala*, kis sziget, Cerigótól keletre, a' hazájokból kiüzött Törökök 's Görögök lakhelye, a' tengeri tolvajok prédáját őrzik, vagy azt tölök elveszik, 's egészen szabadok.

Cerilly, vs Allier oszt. Franc. orsz. 2390 lak.

Cerines Serignia, Ceraunia, helys. és rév Cyprus szigetén, népes, és görög Püspök lakja.

Cerisy l' Abbaye, vs Canal oszt. Fr. orsz. 440 h. 2100 l.

Cerisy la Salle, vs ugyanott 458 h. 2360 l. kik kendermivelök, 's takácsok.

Cerlier, l. Erlach.

Cernay, vs felső Rajna oszt. Francz. orsz. 2400 lak.

Cerne, l. Cearne.

Ceroliquo, vs Algarbia Portug. tart. sok olaja vagyon.

Cerreto, vs Lavoro földén az Apennin hegyeknél, Nápoly orsz. 4600 l.

Certaldo, fő vs Toskánai nagy Hercz. Bocaccio Poeta' hazája.

Cervaro, fó, Nápoly orsz. az Apennin hegyeiben ered, 's Candelaróval eggyesül.

Cervaro, vs Lavoro földén, Nápoly orsz. 2470 lak.

Cervera v. Zerbera, Cervaria, (41° 39' E. Sz. 17° 50' K. H.) kis erősség egy dombon, Catalonia, Spanyol tart. a' hason nevü víz eredeténél, 6000 l. egy fő oskolával.

Cervetro, vs a' Ruspoli házhoz tartozik, Tiber volt oszt. Pápa birt.

Cervia, (44° 15' 31'' É. Sz. 29° 59' 28'' K. H.) vs Romagniában, nem messze a' Velenczei öbültől 4040 lak. Püspökje, és sok sava van.

Cervignano, nagy helys. Friaulban, innét egy kis tenger szoroson Velenczéig lehet hajókázni.

Cervinara, vs túlsó Nápolyi Fejed. 5150 lak.

Cervola, Servola, falu 1 1/2 óra Triesthez, sóaknákkal, mellyek eszt.ként 30000 köböl sóval szolgálnak.

Cesano, vs a' volt Olona oszt. Lomb. Vel. Kir.ban.

Cesano, kis fó, melly az Anconai tart. Pápa birt. ered, és a' Velenczei öbölbe szakad.

Cese, Ceze, (le)folyó Gard oszt. Fr. orsz. melly Rhónébe omlik, 's arany fövényt hajt.

Digitized by Google

Cesena, vs az Apennini hegy tövében, Romagniában Savio vize mellett, 14670 lak. VI Pius Pápa' hazája, a' ki itt egy Universitást is fundált, püspöki lakás, szép 's termékeny tájék, kivált a' borra, és veteményekre nézve, itt lepték meg a' Nápolyiak az Austriaiakat 1815-ben.

Cesenaria, vs ugyanott 3600 l.

Cesi, vs Pápa birt. egy függő köziklás hegyen, nevezetes az úgy nevezett Æoliai hegyről, mellynek' barlangjaiból hives szellő fú, a' mellyet cséveken által pinczékbe és szobákba vezetetnek.

Cesse, folyó Egy. Belg. orsz. Luxemburgi Hercz. melly Hamnál egy üregbe ömlik, és minekutána egy mfdnyire a' föld alatt folyt volna, ismét előjön.

Cessenon, vs Herault oszt. Fr. orsz. Orbenél 396 h.

Cetina, folyó Bosniában ered, és Almisánál Dalmatziában a' Velenczei tengerbe foly, a' tájéka terra di Cetina nevet visel.

Cetium, vs melly most S. Pölten, S. Hippolitus, Schönvisner szerént.

Cetius, Dunától Dráváig terjedő hegysor Pannonia és Noricum között, most Kahlenberg.

Ceton, vs Orne oszt. Fr. orsz. 2670 lak.

Cetona, vs Toskánai nagy Hercz. Fr. volt Ombrone oszt

Cette, Sette, (43° 23′ 42″ É. Sz. 21° 21′ 46″ K. H.) tengeri kereskedő vs Herault oszt. Fr. orsz. 9000 lak. egy szoroson a' közép tenger és Tau tava közt, mellybe a' nagy déli csatorna omlik, 's úgy a' tengerbe foly, a' vsnak egy megerősített réve van, hajóoskolája, czúkor és selyem fabr. pamut' gyapjú és selyem portékákkal, borral, grispánnal, borral, sóval, olajjal, káprival, hamuzsirral, 's t. ef. kereskedik.

Ceuta, Septa, (35° 56′ É. Sz. 12° 24′ K. H.) egy kis Spanyol vár, 3 bástyával körülvéve, Chus, Fess tart. a' Gibraltari tenger szorosnál, egy árokkal van a' szárazóltól elválasztva, püspöki lakás. 1809-ben Sevillában általadta ezt a' Junta az Angolusoknak, kik 1810. Febr. 24-kén el is foglalták.

Ceva, Seba, vs a' volt Montenotte Fr. oszt. Genuai Hercz. 5500 lak. és a' Tanaro fónál lévő fellegvárral, jó bora van.

Ceylon, v. Selan-, v. a' lakosoknál Malabári nyelven Lanca v. Sz. föld, (5—9° 50′ É. Sz. 90° 20′—99° 10″ K. H.) nagy keleti Indiai sziget a' keleti tengeren, 60 mfd a' hossza, és 20—30 a' széle, 1750 □ mfd a' kiterjedése. Palk-útja választja el a' száraztól, mellyel még is a' víz alatt való homok torlás által összefügg, mellyÁdám hidjának nevezetik, nagy 's agg fákkal büszkélkednek hegyei, gyönyörű, 's vízzel bővelkedő völgyek váltják fel egymást, mellyek imitt amott meglehetősen mivelve vannak. A' nyugoti parton Manaartól fogva egész Colomboig áthathatatlan erdőséggel fedve vagyon, 's terméketlen; legnépesebb, 's legtöbb természet ajándékival dicsekedik a' déli 's keleti part, északról vannak a' legbátorságosabb kikötőhelyek, a' partokon mérsékelt 's egésséges levegő van, kivált Jaffuapat-

Digitized by Google

nam északi kör.; de bellyebb nagy rekkenő van, 's majd mindennap fergeteget okoz. A' nappali melegnek éjjel hidegre való változása az idegenekre nézve veszélyes. Legnagyobb folyója Malivagonga, ezután Mulivaddy; a' hegyek között az Ádám hegye nevezetes. Általjában véve termékeny 's gazdag, kivált a' partokon. A' belseje bokrokkal 's erdőkkel tele vagyon, elefántok, tigrisek, medvék, bivalok, vad disznók, kigyók lakják, 's az oda váló politika semmi útat csinálni nem enged. Legfellebb, ha egy pár gyalogút van, de ez is bátorságtalan, a' hegyekben aranyot, ezüstöt, rezet, ólmot, vasat, kristályt, kénkövet, 's drága köveket találni, mindenféle Indiai növevényei vannak, leginkább fahéj, kenyérfa, kókusz és szerecsendió, ebenfa, pálma, bors, czukor, kardamom, manna. A' földmívelés noha legszükségesebb, még is rosszúl megyen, az ide való elefántok legnagyobbak 's leginkább haszonvehetők. Az erdőkben nagyon sok majmok vannak, pézsma, Arabiai fajtából való lovak, a' vízben elég hal, krokodill, 's gyöngy-csiga, mellyel különös kereskedést üz; vadászatból és szállíttásból élődik a' nép, hihető hogy az Indusok maradéka. A' Hollandiaiak 1802-ben az Angoloknak engedték által ezen szigetet. Főhelye Colombo, a' gyöngyhalászat behoz esztendőnként 40000, a' fahéj 60000 font sterlinget, 103400 font ster. ker. a' kincstárnak ezen sziget.

Cezimbra, vs egy kis révvel 's várral Estremadura, Portug. tart. *)

Chabanois, S. Quentin de Chabanois, vs Charente oszt. Fr. orsz. Vienne mellett 130 h. 1450 l.

Chabor, falu és urod. Horvát orsz.ban Zágráb Várm.ben Hegyi jár.ban, Chabranka vizénél, Fiumétól 12 óra. F. U. Paravich fam. Lak. Hor. kath. tulajdon pléb. és várral a' Horvát országot Karinthiától elválasztja.

Chabenil, vs Drome oszt. Fr. orsz. 4040 l.

Chabenil, vs az előbbeni Provence tart. Fr. orsz.

Chablais, Ducatus Caballicus, Sabaudiában volt Herczs. mellyet északról a' Genfi tó, ny.ról a' Genevai kant. délről a' Faucigny Urad. k-ről Valais határozta, termékeny; jól mivelt, a' Genfi Püspökhöz tartozott. 1796-ban a' Francziákhoz jutott, 's a' Leman Fr. oszt.hoz tartozott.

Chablais, vs a' volt Leman oszt. Fr. orsz. a' Genfi tónál.

Chablis, (47° 47′ É. Sz. 21° 20′ K. H.) vs Yonne oszt. Fr. orsz. Serain mellett, 495 h. 2220 l. jó bora van. 841-ben Május 26-kán volt itt ama véres csata, a' jámbor Lajos Császár 3 fiai közt, melly Fontenayi csatának is neveztetik.

Chabne, vs Orosz Birod. Volhinia Helyt. Usza mellett.

Chabria, Cilabro, Chiabrius, Macedoniában Golfo di Sa-

*) Jegyz. Ch betűknek kimondásokról ezt kell tudni: hogy a' Franczia és Portugallus szavakban mint S, Angol, Spanyol, és Chinai nyelvekben mint Cs, az Olaszban mint K, hangzanak, a' többiekben pedig úgy mint a' Németben és Deákban.

Digitized by Google

lonichiba fó víz.

Chabuaya, ekkl. a' Limai audienczián a' Spanyol déli Amer. két vidékre u. m. Padagaya, és Bermejóra osztatik, ez utolsónak 20 mfd a' kerülete, meleg 's nedves ege van, a' barom tartásra, olaj 's czukor mivelésre alkalmatos. 10000 darab marhát kivisznek innét, talpal erős kereskedése van. A' Spanyol és Colonial portékákra költ ezen tart. mintegy 60000 piasztert.

Chabuc, fó Diarbekben, melly Chabarnál az Eufratesbe foly.

Chabul, Salamon Israël Kir. tól Hirám Tyrus Kir.nak ajándékoztatott orsz. 1 kir. 9, 12. Tyrustól nem messze, Jordanon innen.

Chacao, vs Chiloe Spanyol tart. déli Amer. réve van; a' Helytartónak lakása.

Chacenay, vs, és Urod. egy várral, melly régi erőség Campaniáb. Francz. őrsz.ban; bő és pallérozható márvány bányával.

Chachapoyas, Perui tart. déli Amér. 140 mfd hosszu, 's 40 széles. Gabonát, czukrot, 's dohányt terem, 15280 l. egy hason nevű fövsa van.

Chacim, helys. Francz. orsz. Montes Portug. tart. 162 h. selyem mivelése, 's tafota készitő mühelye van.

Chacomas, orsz. Indiában, Gangesen tulsó félszigetben, Asiában.

Chaduba, *Mayou Kioum*, termékeny, 's jól mivelt szigét a' Birmani tar.ban. Arakánhoz tartozik.

Chagain, derék kereskedő vs Birman. Asiai tart.

Chagnaran, téres 's bátorságos kikötő hely. Trinidad nyugoti Indiai szigeten; hajó készitő helye van.

Chagny, vs Saone és Loire oszt. Fr. orsz. 377 h. 2210 l.

Chagra, Chiabra, fó déli és északi Amerika köztt, Porto bellótól nem messze a' mar del Nortba szakad. A' portékák tengerre szállitására alkalmatos, torkolatjánál állott a' Sz. Lörinczi Spanyol vár, melly az Anglusoktól 1740-ben felvettetett.

Chaiban, fó boldog Arabiában a' Mekkai Fejed. a' veres tengerbe omlik.

Chaidak, Chanság, v. orsz. Kaukasiának, Daghestan tart. Urusey-Bulak és Darbach parti folyók közt, Buam keresztül folyja, hegyes, 's máshol egyenes, az éghajlatja mérsékelt. Búzája, árpája, pamutja, buzér füve elég van, azonkivül méze, és selyme, erdeje, némelly füszeres orvos plántáji, lova, bivala, juha madara, hala, 's vadja untig, némelly ásványnyai is vannak, de a' mellyeket nem is keresnek. Sós tavai kénkő forrásai sem hibáznak. Lakosi Chaidákok, és Chara Chaidákok (az az feketék) és Tabasseranok, ezek mind Tatár fajzatból valók, és sok Zsidók. Az elsők a' fő részt teszik, lapályokon laknak, családd, hazug, 's ragadozó emberek, a' méhészséget és föld mivelést tunyán üzik, jobban a' barom tartást 's a' vadászatnak nagy kedvelői. Muhamed' vallásuak 's pedig Sunniták. Fejedelmek Uzmének neveztetik; fő 's adózó országra osztatik fel, az első 5 ker. tekből áll: Kutse, Barschli, Chaidak, Murrah, Irtschamuil. A' másodikhoz tar-

Digitized by Google

tozik: Kubascha vs és tart. Akuscha ker. és Tabasseran Urod.

aifung, vs Honan tart.ban Chinab. hajdan Csász. lakja.

aigée, koborló nép a' Nubiai pusztákon, Dongolahnak déli határán Nilusnak mind a' két partján.

haillard, helys. Mayenne oszt. Fr. orsz. 300 h. 2090 l. vas bányája van.

haillevette, vs alsó Charente oszt. Fr. orsz. 313 h. 2670 l.

haillot, szép falu 220 h. közel Párishoz, az ott lévő üveghuta, kristály és szőnyeg fabr. miatt Savonnerie nevet visel, melly utolsó 1726 Passyba vitetett által.

hainuquaek, *Kainaukok*, gyenge Hottentották' nemzetsége délre a' Hottentották tartományában.

haise Dieu, (la) vs felső Loire oszt. Fr. orsz. 296 h. 1320 l. csipkakötéssel.

halabre, vs Aude oszt. Fr. orsz 360 h. 2000 l.

halal-Göl, (a' megengedett tó) Tauriai orosz tart. sóval bövelkedik, melly Májustól Juniusig 4 ujnyi vastagságra fellöködik.

halamont, vs Ain oszt. Fr. orsz. 360 h. 1150 l.

Chaland, egykor Grófs. Piemontb. egy hason nevű vssal, Aosta és Bardo között.

Chalanges, vs Montblanc. volt oszt. Fr. orsz. hires vásárai vannak.

Chalat, l. Achlat.

Chaloedon, vs volt Natoliában. Constantinápolynak átellenében, itt tartatott 451-ben a' 4-ik Oecum. Concilium 600 Püspökök által, most falu, egy Görög Érsek innét neveztetik.

Chalchis, Chalkeia, hegy Ætoliában fó Elisben; vs ugyan ott Ætoliában, és Elisben, Syriában, 's a' t.

Chaleis, a' mar di marmora szigeteinek egyike, kicsiny, egy hasonnevű faluval, a' föld mindenütt a' láva nyomait mutatja.

Chaldaea, valaha Asiának egy fő tart.nya volt, Tigris, Eufrates, Arabia, 's a' Perzsiai öböl közt, ma Chaldarnak neveztetik; Itt lévő keresztények Sz. János keresztényinek neveztetnek.

Chaldaeusok, Chaldaea lakosi; régi Chalybesek, vagy Caschdim arany és ezüstel bövelkedvén, az aczélt feltalálák, fő vsok volt Amasea.

Chaliaták, Koromandel' partján lakó Indusok, kik az ide áltköltözött Arabsoknak sklávjaik voltanak, 's magokat a' muhamedán vallásnak felvevése által szabadokká tevék; ezek Goatól Madrasig terjednek, csak azon tartomány' nyelvén beszélnek mellyben laknak. Többnyire kereskedők, írók, és hajósok. Malabar' partján Mapuleseknek neveztetnek. Az ő fösvénységek, hitetlenségek, 's vértszomjúságok miatt keveset lehet reájok bízni.

Chalil Alah, Chalil el Rahman, l. Hebron.

Challans, vs Vendée oszt. Fr. orsz. 383 h. 2500 l.

Chalonnais, részént hegyes de általjában mégis mindenféle gabonával 's drága borral 's gyümölcsökkel bövelkedő tart. Burgundiáb. Fr. orsz. méhtenyésztése is nevezetes. Most Saone és Loire oszt. része.

Chalonne, mvs Mayenne oszt. Fr. orsz. 787 h. 4920 l.

Chalon sur Marne, Catalunum (48° 57′ 28″ É. Sz. 22° 1′ 29″ K. H.) fővsa Marne oszt. Fr. orsz. 2800 h. 12000 l.

Digitized by Google

gyönyörü völgyben a' Marne mellett elég nagy, de régi módra épült, sok szük, 's görbe utszáji vannak, és kisded házai. Vásár piacza szép, ezen áll ama gyönyörü tanácsház. A' Marnán (melly a' vst, felső vsra szigetre 's külső vsra osztja), 's annak az ágain 13 hidak vannak, mellyek közül, az a' melly 1787-ben készült, valóban szép, a' káptalan templomának 2 tornya, 's egy orgona galleriája van márványkőből. Szép sétáló hely van a' vs előtt, melly Jardnak neveztetik. 300 személyre való mesterség oskolája, 's egy kereskedő meg 1 gazdaságbéli társasága is. Posztó, mindenféle materia, eczet 's t. ef. készítetnek itten, de mégis nem elegendő mennyiségben. A' Briarei csatorna meg nyitása ólta a' kereskedése nagyon megcsökkent. A' vs most az oszt. fő tisztjeinek lakhelye, közel van ide a' Cataloniai sík, mellyen Attila 453-ban megverettetett.

Chalons sur Saone, Cabillonum (46° 46′ 54″ É. Sz. 22° 31′ 2″ K. H.) nagy vs Loire és Saone oszt. Fr. orsz. 1527 h. 10430 l. itt selyem és gyapott harisnyák készíttetnek, mellyek becsesek szoktak lenni, kalapok, sipkák 's t. ef. fával, borral, gabonával nagykereskedést üz. Római régiségek is találtatnak itten.

Chalosse, tart. a' régen ugy nevezett Gascogneban. Fr. orsz. melly Chalosse Marsan és Tursan tart. osztatik, a' puszták és Amargnac közt fekszik, Adour, Midouze, és Luvy, Lons, és Gabas folynak rajta keresztül, föld egykevesé homokos, de termékeny, böven terem gabonát, bort, gyümölcsöt 's t. ef. rétjei különösen szépek.

Chalus, fó Syriában, Chalcis melletti tóba szakad, most Kovaik.

Chalus, vs felső Vienne oszt. 110 h. 1200 l. évenként Sz. György napján lóvásárt tart.

Cham, vs Bájor orsz. nem messze a' Regen és Cham egyesülésétől, valaha fövsa volt a' hasonnevü Grófs. 1800 l. egy törvény székkel, ezen a' tájon a' Gránit hegyekben szép karmazin színü gránátokat találni. A' körülfekvő tájék Bajor erdőnek neveztetik.

Cham, Kahm Tiszti lakhely és pléb. falu Zug Kanton. Helvetiában, régi várral. Hajdan vs volt.

Chamavi, régenten Rajnánál lakott Germanusok, idővel az Angrivariusokkal, tenger partokra vonultak.

Chambersburg, főhelysége a' Franklin Grófs.nak északi Amerikában, Pensylvaniának szabad stat. 200 h. 1 oskolával, könyvtárral, 's fabrikával.

Chambery, (45° 35′ É. Sz. 23° 30′ K. H.) fövsa Sabaudiának, az előtt Fr. Montblanc oszt. most Szardinia kir.b nagy ugyan, de nem épen szép 1985 h. és 10000 l. Leise, és Albans folyócskák mellett, szép tágas völgyben, vannak nehány szökő kutjai ékes közhelyei, 's szép sétálója: Du Vernay. A' nevezetesbb épületek ezek: a' hajdani főtemplom a' szent kápolnához, és a' volt Jesuiták collegiuma; az ifju Papságnak csinosítására készült épület, és szabad könyvtár. Készítetik itt vá-

Digitized by Google

mon, selyem portéka, harisnyák, kalapok, keszkenök, pálinka, bör, 's t. ef. A' főhatalomon kívül lakik itt Püspök is.

Chambly, kis vs egy hasonnevü tó mellett, Oise Fr. oszt. 257 h.

Chambon, Creuse Fr. oszt. vsa, Voise mellett, 1480 l. vannak.

Chambon (le) vs Loire Fr. oszt. 1240 l.

Chambord, vs Loir, és Cher Fr. oszt., a' Causson nevü folyón képzelt szigeten, ékes várral, 's palotával, 1809-ben Wagrami Herczre emeltetett.

Chambra, új vár, Gozo szigetének délkeletközi partján Malta mellett.

Chambres (les), Oppidum Camerae, kis város Arche vizén, Maurienne Gróf.ban Sardinia kir.ban.

Chamely, nehány szigetek a' Panamai Golfóban, Amerikában, mellyek tömve vannak bokrokkal, és szirtekkel. Közülök öten egy félholdat formálnak; ezek, és a' száraz föld között jó kikötőjök van a' hajóknak.

Chamnite, l. Champlette.

Chamounis, Chamonix (45° 58′ É. 24° 30′ K. H.) helység egy hasonnevü szük 's hideg völgyben, Montblanc tövénél, Fran. ország' volt Leman oszt ban 1510 lak. Innét az utasok a' Savóji vashegyeket közönségesen megkeresik.

Champagne, Campania, Hajdani tart. a' Brienek hozzá tartozó részével, Fr. orsz. ban, fekszik a' néhai Isle de France, Picardie, Belgium, Lotharingia, és Bourgogne tart.nyok között; lapány térsége 450 □ mfd (a' Revolutzio előtt) közel 1200000 lak. valának, levegője könnyü, kellemetes, mérséklett, és egészséges; földje többnyire termékeny, és fizető. A' tart. több folyókkal bövelkedik, a' nevezetesebbek: Marne, Maas, Aisne, Seine, Yonne, Tourbe, Vallie, Retourné Suippe, Vesle, Blaise, 's a' t. mellyek többnyire hajózhatók. Jóllehet földje nagyobbára, krétás, csak ugyan a' gabona mívelés nagyobb szorgalommal gyakorlathatnék; de a' lakosok inkább szölömiveléssel foglalatoskodnak, és a' Champagni bor, a' fejér inkább, mint a' veres híres, és tetszetős. Legtöbb, 's legjobb terem a' Rheimi, Troyi, Tonnerei, Auxerri, Chablisi, Joigni, Ayei, S. Florentini, Joinvilli, és Epernei vidékeken. Legbecsesbb az úgy nevezett Oeil de perdix (fogolyszem) veres bor, melly Silleryben a' Rheims mellett terem. Az erdőségek számosak, a' réti termés sok tájokon felette jó, és a' marha különösen a' juhtartás előkelő. Vadak, madarak, és halak, nagy számmal vannak. Az előbbkelő ásványok között van: a' vas, kréta, és puskakova; vannak ásványos vizek is. Van gyapjú, 's üveg fabr. Ezek, és kölönösen a' bor, ezután a' gabona, fa, vas tüzkö, méz, 's t. ef. teszik leginkább híressé a' külső kereskedést. Ezen tart. ezelőtt e' következendő eggyes tart. nyokból állott: 1) Champagne szorosbb értelemben, melly Chalonaist, Argonnet, és Champagne poilleuset (az az a' tetves Champagnet) (illy csúfosan nevezteték t. i. ezen tartnak

sovány része) foglalja magában. 2) Remois, 3) Perthois, 4) Rethelois, 5) Vallage, 6) Bassigny, 7) Senonais, 8) Briechampenoise, vagy is azon része Brienek, melly Champagnehoz számláltatott. Revolutzio előtt ezen tart. egy tulajdon közönséges kormányt (Generalgouvernement) képzelt, most e' következendő osztályokra van felosztva: 1) Aube, 2) Marne, 3) Ardennes, 4) felső Marne, 5) Yonne.

Champagne Mouton, vs Fran. Charente osztályban, 180 h. és 1150 l.

Champagnole, Jura Francz. oszt. vsa, 3300 l.

Champagnys rév, l. Bonaparte.

Champdeniers, város a' kettős Sevres Francz. oszt. 260 h., 1190 l.

Champeix, Puy de Dome Fr. oszt. vsa Couse mellett, 264 h. és 1920 l.

Champigny sur Vende, Indre, és Loire Fr. oszt. vsa, Vende fója mellett.

Champion, sziget Seine vizén Fr. alsó Loire oszt.ban, közel Nanteshez, benne szép sétálók találtatnak.

Champlain tó, (44° és 45° É. Sz.) halas tó, északi Amerikában; New-York szabad statusban; hossza 17, széle 3 mfd, Richelieu folyó által kapcsoltatik öszve Sz. Lőrincz fójával; de hajógyakorlást, a' nagyobb hajózásra nézve, az első fóban lévő zátony akadályozza. Ezen tónak déli részén van Görgytava, Francz. Lac de S. Sacrament, hossza 7 mfd széle 1 1/2, a' vízzuhanás a' két tó között alkalmatlanná teszi a' hajózást.

Champlemy, vs Fr. Nievre oszt. közel Nievre forrásához.

Champlette Chamnite, Fr. felső Saone oszt. Varosa, Salon folyó mellett; 2650 lak. vannak. Két részből áll, mellynek egyike hegyen fekszik (Chamnite le Chateau) a' másika hegyalatt (Chamnite la Ville.)

Champtoceaux, (Chateau - Ceaux) Fr. Mayenne és Loire oszt., Loire mellett.

Chamusca, mvs Estremadura tart. Portug.ban 1800 l.

Chanád, l. Chanád.

Chanak-Kalesi, vs a' régi Asiai Dardanellának északi részén Anadoliben, mintegy 1200—2000 h. Gyapjúval, vitorlavászonnal, Fayencevel, aranyozott cserépedénnyel, pamuttal, olajjal, 's viasszal kereskedik.

Chandernagor, (22° 51' 26'' É. Sz. 106° 9' K. H.) ekkorig Fr. kereskedő vs, Bengaliában ész.Kalkutában, Hugli folyó mellett, melly Gangesznek eggyik ágánál, és a' vánál olly mély, hogy 74 ágyús hadi hajók a' vsig jöhetnek; 15000 l. vannak, és kartonfabrikája; muselinnal, kartonnal, és selyem portékával kereskedik; most Angol hatalom alatt van.

Changa, egy Quirimba sziget, keleti Afrikában, egy hasonnevű fónak torkolatja mellett.

Changchen, azon vsok közzül mellyeket a' Chinabéliek nagyoknak neveznek a' Fotkieni tart.ban, nem messze a' tengertől, Chanes fón által hidja van, és 10 más nevezetes kereskedő vsoknak feje; a' vs körül sok narancsfák vannak, lakosi munkások, és elmések, de mellette csalárdok.

Chan-gai, Kiang-nan' Chinai tart.nak vsa, melly körül-

Digitized by Google

fekvő helységekkel eggyütt 200000 karton takácsokat számlálhat.

Changre, nagy és fő vs Honan tart. Chinában 6 vsok tartoznak hozzá; itt kis krokodíll forma, és gyermekként rívó halak találtatnak.

Chungre, nagy és fő vs Hu-Kouang tart. Chinában, 10 vsok tartoznak hozzá; Nonere vizénél. Riskásával bövelkedik.

Chang tschuen-chan, vagy Samian, sziget Cantonnak keleti partján Chinában, nem felette népes, és az Europaiak között csak azért híres, hogy Xaver Sz. Ferencz temetőjét itt lelte.

Channory, *Channerî*, vs északi Skotziá anRossGrófságban, a' Muray tenger öböl mellett, jó kikötővel.

Chantebonne, tart. alsó Siamban déli Asiában.

Chantelle le Chateau, vs 156 h. és 1330 l Fr. orsz. Allier osztályában.

Chantenay, Fr. alsó Loire oszt. vs 2200 l. számlál.

Chantilly, Fr. Oise oszt, helysége egy elpusztult hajdan jeles várral, szép palotával; porczelán, és Fayence fabrikával. Ama' híres Condé lóistálójának nem volt mása Fr. orsz.ban.

Chao, A' távollévő Aleuti szigetnek rajzserege, 6 tól 32 ig; p. o. Anato, Chawia, Amatkiney, Ulay, Gagulak.

Chao do Comce, helys. a' Portugalliai tart.ban, Estremadurában borral, 's gesztenyével kereskedik.

Chao-hing-fu, város a' Chinai Tsche-tkian tart.ban, egy szép tájékon, több vízfolyásokkal által hasítatva, mellynek mind a' két részén széles, négyszegletű kövekkel kirakott utak vezetnek. Nagyszámú diadalmi kapúk ékesítik a' helyeket és utszákat. Az egész Chinában itt a' legjobb ügyészek, 's törvénytekerők (Chicaneur) találtatnak.

Chaonok, fő nemzet Epiros lakóji köztt Görög orsz.ban.

Chaoul, l. Chaul.

Chaource, vs a' Fr. Aube oszt. közel Armance' forráshoz, 230 ház. 1630 lak., és szőlőmiveléssel.

Chaba-Cunha, helys. Portugalliának Traz os montes nevű tartományában, itt van az egész orsz.nak eggyetlenegy vashámora.

Chapeau Cornu, vs a' Franczia Isere osztályának hegytetőin.

Chapelle Basse Mer, vs Fran. orsz. alsó Loire oszt. 3.200 lak.

Chapelle Blanche, vs Fran. orsz. Indre és Loire osztályb., 212 ház. és 3 350 lak.

Chapelle d Angillon, *CapelleDam Gillon*, (la), vs Fran. orsz. Cher osztályb., egy dombon, Sandre fójához közel, 120 ház. és 530 lak.

Chapelle, Tailleser, mvs Marche tart. Fran. országban, hegyek köztt, káptalannal.

Chapitre, mezőség, melly a' Genfi köztársaságtól 1754-ben a' Sardiniai Király' részére esett.

Chapmannsbay, l. Holzbay.

Chapsylar, vs Mariz mellett, a' Capudán Pascha helytartóságában, Európai Török birod.ban, timsó bányával.

Chapultebek, vs Spanyol Mexikóban Északi Amerikában, Mexico' régi Kir.inak temetőhelyek; söt még a' mostani Al-Királyokéis, ha ki közzülök az orsz.ban mű ki, egy derék kastéllyal é

Digitized by Google

múlató kerttel díszeskedik.

Chapus, vár Saintonge tart. Fran. orsz.ban, kösziklán, Sandre torkolatjánál, jó révparttal.

Chaqui, tart. Déli Amerikában, Peruban, hason nevü vssal.

Charac Moba, jeles vs Arabia Petraeában.

Charam Göl, (azaz a' megtiltott tó), egy sós tó az Orosz Tauria nevezetü tart. ban, mellyben a' só Májustól Juliusig 3—4 hüvelknyire mélyen leül.

Charax, mellytöl egy kerület vette nevét, vs volt Persiában egy dombon, Tigris és Eulaeus fók köztt N. Sándortól építtetett, Alexandria név alatt, sokszor elmosattatott és megujíttatott gátokkal mentetett meg.

Charbonniére, *Chateau d' Eguilles*, vska Are fó mellett, Sabaudiában.

Charcas, vs Spanyol Paraguáyban, Chaco nevü tart. ban, Déli Amerikában, a' Helytartónak 's az Érseknek lakja. Itt van a' régi Mappákon Doctrinas, (azaz Megye), vagy is Terra Missionum névvel feljelült tájék, hol 1767-ben 100.000 kath Indusok' számláltottak a' Jesuiták urodalmok alatt. Találtatnak itt ezüstbányák.

Chard, helys. az Angliai Somerseti Grófs.ban, gyapjú fabrikával.

Charadsch, l. Careck.

Charente, Carantonus, egy nevezetes parti fó Fran. orsz. ban, Cheronatnál Rochechuart mellett, Angoumoisben (most a' felső Vienne oszt.) származik, Poitout és Saintognet keresztül folyja, Civrayt, Vertenilt, Angoulemet, hol már alkalmatos a' hajózásra, Cognacot, Saintest, Rochefortot öntözi; 's mintegy 48 mfdnyi folyása utánSoubise mellett Rochefort alatt két órányira, Oleron szigetének ellenében a' Gasconi tengerbe ömlik. Nagy hajók evezhetnek rajta Rochefortig, gazdag a' halakban, szép gyöngytermö csigák is találtatnak benne, és e' felett kiöntésivel termékennyé teszi a' körül fekvö tartományt. Csak nevezetlen folyókat vesz magába. Ezen fótól két osztály veszi nevezetét.

Charente, oszt. az elöbbi Augoumois tartományt, és Saintongnének, 's Limosinnak egy részét foglalja magában; Charente, Touvre. Tardoire, Sonne fók mossák; gazdag gabonában, kukoriczában, safránban, borban, kenderben, lenben, gyümölcsben, marhában, vasban, sóban, 's a't. 103 □ mfdni siktérsége vagyon, mintegy 322.000 lak. Többnyire szép róna 's termékeny földje, és 5 község kerületekre van felosztva, mellyeknek nevek: Angouleme, Ruffec, Confolens, Barbezieux és Cognac, mellyek mindöszve 455 községeket 29 kantban, vagy is oszt.ban számlálnak. A' fövs Angouleme.

Charente, (az alsó), a' néhai Saintonge és Aunis tartományokból formáltatott, a' tenger mellett fekszik, 126 □ mfd siktért foglal magában, és több mint 407.000 lakosokat számlál. Charente fójának, melly itt Boutonnéval eggyesül, az Oceánba szakadása mellett fekszik; és termékeny borban

ban, gabonában, lenben, lovakban, halakban, sóban, 's a' t. 6 község kerületekre van osztva, neveik: Saintes, Rochelles, Rochefort, S. Jean d' Angely, Jonsac és Maronnes, mellyek öszveséggel 506 községeket, és 37 kantonokat foglalnak magokban. A' fővs Saintes.

Charenton, vs Fran. orsz. Seine nevű oszt. 1800 lak., Páristól 1/2 óra járásnyira, Seine mellett, nem messze azon helytől, hol ebbe Marne vize folyik. Itt van a' tébolyodtak' háza és szép Eccho. 1764. a' vs végén fekvő régi Alfort nevű várban három orvos iskola állíttatott.

Charesm, l. Chiwa.

Charibon, kerület Java szigetén, Bataviától keletre, egy kis Sultánnak lakja, ki korán 's önként a' Hollandi keleti Indiái társaságnak védje alá adta magát, és néki esztendönként 330.000 font riskását (1 for.jával mázsáját) 1 mill. font czukort, (4 tallér.val mázsáját) 1.200.000 font Cávét, fontját 1 garason; 100 mázsa borsot, fontját 18 filléren alott. Lakosi legszelídebbek és képzettebbek a' Javabéliek között.

Charidemi, Capato de Agatas, Capo de Gates, fok Spanyol orsz.ban.

Charilla, l. Calofaro.

Charité, (la), (44° 22′ 30″ É. Sz. 22° 9′ 11″ K. H.) vs Fr. Nievre oszt. Loire mellett, 590 ház. 4000 lak., gyapjú, ércz-gomb, fegyver, vas macska, fayence és üvegfabr. kal. Tájékán jó bor terem.

Charkow, vagy a' Slobodi Ukraine, (49°—51° 30′ É. Sz. 52°—55° K. H.) Helytart. Orosz bir. a' Kurski, Jekaterinoslawi, Woroneschi, Nowgorodi és Csernigowi Helytt. között fekszik, 1.118 □ mfd siktérséggel, és 657.808 lak., a' 3 hozzá adatott új kerületekkel pedig több mint 800.000. Felette termékeny földe van, mellyet Donez, Oskel, Worskla és egyébb fók mosnak; marhatartása különös, mész és vaskövek, salétrom, agyagföld, rozs, szarvas, fa untig, kevés vad madár, és hal; kis Oroszok, Kozákok, és némelly Tscherkassek lakják. Az egyges személyek munkások; foganatos a' termési kereskedés. A' volt 15ker. helyett most csak 10 vagyon. A' főváros benne

Charkow, (49° 59′ 20″ É. Sz. 53° 55′ K. H.) régi vs Charkowka és Lopan mellett, egy erösséggel, 1532 többnyire fából készült ház., köből való kereskedő udvarral, 10 templ.mal, 2 klastr.mal, újjon épült Universitással, Gymnasiummal, nemzeti fő oskolával, egy árvaházzal, és mintegy 12.000 lak., ezek külömbféle mesterségeket üznek szönnyeggel, vászonnal, darócczal és bőrrel, a' kereskedése fontos az egész országra nézve; egy része pedig a' földmivelést gyakorolja.

Charkow, falú Sileziában Gleiwicz mellett, a' Tosti ker. ben, ásványos fördővel 's bádoghámorral.

Charlemont, kis vs és rendes erösség, a' Franczia északi oszt., egy meredek köszálon, melly mellett a' Maas folyik, 225 ház.

Charlemount, vs Armagh Grófságban, az Irlandi Ulster nevű tart.ban, Blackwater

Digitized by Google

mellett, erősségekkel.

Charleroy v. *Libre sur Sambre*, Caroloregium, (50° 20′ É. Sz. 24° 14′ K. H.) erős vs Jemappe Francz. oszt. Sambre mellett, 4.500 lak., szeg, üveg és czukor fabrikával, torfa ásással, és köszen bányákkal.

Charles, Grófs. Északi Amerikában, Maryland szabadtart. 18 □ mfd, 20.000 lak., ezek közzül sokan dohányt termesztenek. A' fővsa Charlestown.

Charles-Fort, új gyarmatja (coloniája), Angliának Hundsonsbay mellett, Északi Amerikában.

Charlestown, Porthmear előtt, helység Cornwall Angliai Grófságban, ujjon épült kikötővel és 500 lak., kik Pilchard halászatból, és agyaggal intézett kereskedésből élnek.

Charlestown, Port Tabacco, a' Charlesi Grófs.nak főhelysége, Északi-Amerikában, Maryland szabad Tart. 80 ház. és 480 lak.

Charlestown, vs Északi Amerikában, Massachusetts Sz. Tart., a' Midlesexi Grófs.ban, egy félszigeten, Mystik és Charles fő torkolatja köztt, és ez utolsón által egy híddal kapcsoltatik öszve Bostonnal, vannak 500 h. 2000 lak., külömbféle fabrikáji 's egy révpartja.

Charlestown, vs Északi Amerikában, Newhampshire Sz. Tart. Cheshire Grófs.ban, 11.000 lak.

Charlestown, vs Angliának, Newis szigetén, Nyugoti Indiában egy köszirtek köztt lévő nem mély bátorságos kikötő torokkal, nagy portéka tárháza vagyon, 's egy kis várral védetik.

Charlestown, (20° 40′ É. Sz.) fővs Északi Amerikában, Déli Carolina Szab. Tart, egy a' legjobb vsai közűl Északi Amerikának. Ashely és Kowper fóknak eggyesülések mellett, egy földfokon, 1 mfd terjedésű, 2.600 ház a' portéka és élés házakon kivűl. Népessége annyi, hogy 1805-ban 10.690 szabadosokat, és 9.050 rabszolgákat számlált. Az útszák szélesek, de nincsenek kirakva, és homokkal mélyen rakottak; csak a' házak részén vannak égetett kövekkel kirakott gyalog útak. Hét tized része a' házaknak fából van, a' többiek égetett kövekből. Van itt egy alkú palota, és közönséges váltókassza (Bank), melly Déli Carolinától neveztetik; és egy tudós társaság, egy közönséges könyvtár, két Angol püspöki templom, több másokkal. A' vs a' természet 's mesterség által meg van erősitve. A' vásár és státus házak téglákból készült szép épületek. —

Charleville, (49° 50′ É. Sz. 28° 18′ K. H.) vs Ardenne Fran. oszt., egy helyesen épült vs 370 ház. és 7500 lak.kal, Maas mellett, Meziersnek ellenében, mellytől csak egy híd által választatik el, szép fő piacza vagyon, egy jeles márvány szökő kúttal. Van benne puska fabr., készítetik itt csipke, gomb, kendő, posztó, lenvászon, mindenféle matéria, harisnya, czérna, üveg, bőr, 's a' t., lakosai kereskedést űznek. Közel hozzá van vasbánya, palakö és márványbányákkal.

Charleville, vska a' Corki Grófságban, az Irlandiai Mun-

Digitized by Google

er tart.ban.
rleville, magyarúl *Nagy Ó-*
szin, falú Torontál Várm.
. Sz. Miklósi jár.ban, Fran-
zia és Sváb szállitmány F.
. G. Zichy Ferraris; túl.
léb.val, Nákofalvától nem
nessze, Komlóstól és Kikin-
ától 1 óra.
rlieu, vs Loire Fran. oszt.,
ornie fó mellett, van ben-
e 436 h. és 2.830 lak.
rlkiquen, helys. Tocattól 2
nfd Natoliában, két halom
özött, mellyek jó bort te-
emnek; ezen hely egyedül
eresztényektől lakatik, kik
ó timárok, és a' szép kék
ordovánt készitik.
rlotta' szigete, (19° É. Sz.)
lacsony sziget Australiáb.,
ele fákkal's kalánfüvel.
rotta' szigetei, (a' Király-
él)(9°—12° D.Sz.184°—186°
l. H.) több szigetek Austra-
iában Nyug.észak felé az új
lebridáktól.Ismeretesek kö-
öttök az Egmont, Onrys,
wallows, Carteret, Keppe-
i és Vulkan szigetek. Na-
yon termékenyek nádméz-
en, kokosz-fákban, sagó-
an, kenyérben 's egyebek-
en. Találni ezekben a' sze-
id tyukokon és vadszár-
nyas állatokon kivül két kü-
önös fajtú juhokat. A' la-
osok feketések, gyapjas
ajúak, számosan látszat-
nak, és jól alkottaknak, e-
gyütt laknak a' helységek-
en, 's falúkban, kitartják
' föld 's kertmivelést, és
alán több mesterségeket
s; és halálos ellenségeik
az Europaiaknak.
arlotta szigetei, (54° 10' É.
Sz. 135° 58' N. H.) több szí-
getek az Amerikai nyug.
iszaki partokon, tele fe-
nyökkel, és értelmes 's kel-
lemetes lakosokkal.
arlotta útja, l. Cook' útja.

Charlottenberg, mvs és kastély Holzapfel Grófs.ban Westfáliában; a' kiszökött Waldenzektől épittetett, Anhalt-Bernburg-Schaumburg Herczs.hez tartozik.
Charlotten-Brunn, mvs Pückler Grófság a' Szilezlai Sweidnicz Herczegs., 80 ház. 427 lak. kutai egésségesek; sokaktól megkeresett vászon vásárai vannak.
Charlottenburg, (52° 32' 30'' É. Sz. 31° 9' K H.) vs Brandenburgnak közép határában, Spree mellett, egy kis mfd Berlintöl 430 h. 2770 lak. 's egy kis mulató palotával, a' vs főútja 6 soros hársnyilás (Allee).
Charlottenlund, ezelött Gyldenlund, egy kellemetes mulató vár, a' Seelándi szigeten Dániában, Kopenhágától 1 1/2 mfd járásnyira, egy vadas kerttel, melly télen sokaktól megkerestetik.
Charlton, helys. az Ang. Kent Grófs.ban Themse mellett egy dombon egy országos vásárral.
Charmes, vs Mosel mellett Wasgau Francz. öszt.ban 610 h. és 2690 l.
Charne, Ernée, vs Mayenne Francz. oszt.ban nem messze Ernée tavától 613 h.
Charnelles, Eure Francz. oszt. ban vs 610 h. 5280 l.
Charollais, Quadrigellae, ezelött a' Burgundi Herczs. tól függö Grófság Francz. orsz.ban, halmos, sok buzája, rozsa, fája, jó legelöje 's bora van; olly foganatos a' baromtartása, hogy sok hizlalt ökrök kihajtatnak. Halai, mellyek a' folyókban 's tavakban könnyen fogatnak, nagyobb részént Párisba vitetnek. Vas is ásatik. Most állató része a' Saone és Loire oszt.nak

Digitized by Google

Fő vsa ezen Grofs.nak volt
Charolles, kis vs Arcouse, és Semense folyók között 300 h. 2400 l. gabonája, szőleji, marhatartása, és vasművei vannak.
Charolois, l. Canal de l' Est.
Charonsee, l. Birket.
Charost, Charosium, vs Fr. Cher oszt. Arnon fó mellett, 1050 l.
Charousse, kis vs Francz. volt Montblanc oszt. Arve folyónál.
Charpay, vs Francz. Drome oszt. 2390 l.
Charran, v. Haran, régi már most romlott vs Al-Dschesirában, Orfái Basaságban.
Charroux, vs Francz. Vienne oszt. Charente mellett 1580 lak.
Charroux, vs Allier Francz. oszt. 155 h. gabonával, 's borral kereskedik.
Chartrain, kis tartomány a' néhai Orleannais tart.ban, most Eure és Loire oszt.ban.
Chartres, Autricum, Carnutum, (48° 26' 54'' É. Sz. 19° 9' 5'' K. H) fövsa ezelőtt Chartrainnak, Herczegségi nevezettel, most Eure és Loire oszt. régi, és díszes vs sánczokkal körülvéve, 2000 h. 14000 l. szép 's termékeny tájéka van Eure mellett, ettől 2 részre osztatik, mellyeknek nagyobbika valamivel magasban fekszik a' másiknál. Az útszák többnyire szorosak és görbék. A' piacz boltozott útakkal van körülvéve. A' nevezetesebb épületekhez tartozik a' régi káptalan templom, különös nagy tornyával, a' két ispitály, mellynek eggyike 120 vak számára volt építve. A' külső vsban, S. Mauriceben egy egészséges ásványforrás van. Készíttetik itt mindenféle gyapjú portéka; találtatnak több timárműhelyek, és pamut fonó műhely. Ezen mesterség' készítményivel, és a' termésivel nagy kereskedést űz. A' főhatalomnak, az osztály' törvény székének, és egy kereskedőbíróságnak van itt lakja.
Charwell, folyó Oxfordnak keleti részén Angl. mellynek vize a' bőr készítéshez igen jó.
Charybdis, l. Calofaro.
Charzow, falu Szileziában, a' Beutheni kerületben, egy vas és czinkércz-hutával.
Chasulus, Acchaseluth, vs Galilaeában, Dio Caesareától 8 mfd.
Chasham, helys. Buckingham Grófs.ban Angliában, fekete csipkével, topánkával, és faportékákkal kereskedik.
Chasma, mvs Horvát orsz.ban, Warasdi Generál Körösi Hor. őrző reg. V.dik Cantonban Bellovárhoz 3 óra azonnevü fónál; káptalannal, pléb. val, Kálmán Kir. temetőjével, és Zágrábi Püspök' egykori lakhelyével 400 lak.
Chasselay, vs Francz. Rhone oszt. 195 h. és egy ólombányával.
Chasseneuil, vs Francz. Charente oszt. Bonievre kis folyó mellett, 2·3 h.
Chassepierre, egykor urodalom volt az előbbi Austriai Belgiumban, melly Löwenstein-Wertheimi házhoz tartozott.
Chastellar, kis vs volt Francz. Montblanc oszt. Bourboillon fó mellett.
Chatangi öböl, ezt északi jeges tenger formálja, Presbraschenja hegytetőkkel.
Chateau, így neveztetik egy vár a' régi mód szerént kőfalakkal, tornyakkal, kerek épületekkel, és árkok-

Digitized by Google

al körülvétetve.

N.B. Ha ki ezen Francz. evezet alatt valami helységet nem talál, keresheti zt ezen olasz szó alatt *Castell.*

ateau-Belin, magas vár a' ajdani Franche Comtében, alins felett Francz. orsz. an.

ateau-Briand, (47° 45′ É. Sz. 6° 15′ K. H.) mesterségeket izö vs, és fö kerülethely rancz. alsó Loire oszt.ban 50 h. 3000 l. erdöségekkel, s vasbányákkal.

ateau - Cambresis, megrösített kis vs egy erös várral Francz. északi oszt.ban 000 l. itt 1559-ben a' Spanyolok és Francziák között béke köttetett.

ateau-Ceaux, l. Champtoceaux.

ateauchervis, vs Francz. felö Vienne oszt. 2190 l.

ateau-Chinon, (47° 5′ É. Sz. 11° 39′ K. H.) régi müves vs és ker.béli föhely Fran. Nievre oszt. egy hegyen, Yonne mellett, 205 h. 3150 ak. gyapju, és börfabr. gyapjúval, börrel, len vászonnal, fával, 's baromnal kereskedik.

ateau-Dauphin, erös vár Embrun és Saluzzo között, melly az általjárást Italiából, Queyras, és Lucerne, és innét Dauphiné vidékei felé megnyitja.

ateau d' Eguilles, l. Charbonniere.

ateau d' If, vár Francz. Rhone torkolat oszt. egy szigeten, Marseilletöl 1/4 mfd fogoly-hely.

ateau du Burg, vs, és erös vár Francz. alsó Charente oszt. Oleron szigetén 400 h.

ateau du Loir, (47° 40′ É. Sz. 18° K. H.) vs és vár Fr. Sarthe oszt. Loir folyó mellett, 436 h. 2650 l.

Chateaudun, (48° 4′ 12″ É. Sz. 18° 59′ 2″ K. H.) középszerü vs és az osztály' föhelye, Francz. Eure és Loir oszt. 945 h. 6000 l. Loir mellett egy dombon, gyümölcsfáji nevezetesek.

Chateau Goutier, (47° 47′ É. Sz. 16° 54′ K. H.) nagy fabr. és kereskedö vs Francz. Mayenne oszt. föhelysége 5000 lak. Mayenne mellett, gyapjú és vászon fabr. 's kereskedéssel.

Chateau Landon, vs Seine 's Marne Francz. oszt. Loing fó mellett, nem messze Montargistól, 310 h. 1960 l.

Chateaulin, vs Francz. Finisterre oszt. föhelye, 3000 l. Auzon mellett, palakövel, és lazacczal kereskedik. Közel hozzá van réz, és vasbánya.

Chateau Meillant, vs Cher Fran. oszt. Sinaise patak mellett, 260 h. 2240 l.

Chateauneuf, vs 230 h. 900 l. Mayenne és Loire Francz. oszt. Sarthe mellett, termékeny lenben, borban, és gabonában.

Chateauneuf, vs 400 h. 2180 l. Charente Francz. oszt. Charente mellett, földje bort 's gabonát terem, 's jó legelö.

Chateauneuf, vs Eure 's Loire Francz. oszt. 1270 l.

Chateauneuf du Faon, vs 2160 l. Finisterre Francz. oszt.

Chateauneuf sur Cher, vs 1720 l. Cher Francz. oszt. Cher mellett. Van bora, legelöje, fája, 's gabonája.

Chateauneuf sur Loire, vs 651 h. 4900 l. Loiret Fr. oszt.

Chateauneuf Randon, vs 2190 lak. Fr. Lozere oszt.

Chateau Pelerin, hajdani erösség Palaestinában, tengeri fokon, a' Sz. földre útazók' örizetére épittetett. Már

Digitized by Google

öszveomlott.

Chateau Ponsac, vs Fran. felső Vienne oszt. 378 h. 3820 lak.kal.

Chateau Portien, (49° 32′ 37″ É. Sz. 21° 54′ 25″ K. H.) kis vs Aisne folyó mellett, Francz. Ardennes oszt. 2030 lak.

Chateau Renard, vs 420 ház. 3140 lak. Fr. Rhone torkolatjai oszt. Durancetől nem messze, fejér borral 's foghagymával.

Chateau Renard, vs 420 h 2090 l. Quarie folyó mellett, Fr. Loiret oszt. posztóval, 's vászonnal kereskedik.

Chateau Renaud, vs 336 h. 2520 lak. Bransle fó mellett Fr. Indre és Loire oszt.

Chateau Roux, 46° 48′ 45″ É. Sz. 19° 21′ 20″ K. H. Francz. Indre oszt. fővsa 1220 h. 8120 l. egy régi várral a' város végénél egy dombon; 4. pléb. templ.mal,'s ezelőtt néhány klastr.mal is. A' várban igen derék posztófabr. van, ez nyujt posztót az ármádához is; 's benne több mint 10000 ember dolgozik; itt készítetnek kések, és aczél szerek. Közel hozzá van vasműhely. Ezen mesterség' készítménnyel,'s a' termésivel nagy kereskedést úz, leginkább gyapjúval. Itt van az oszt. főhatalomnak lakja, és a' kereskedőtörvényszék.

Chateau Roux, *Castel-Rosso*; Püspöki vs Negroponte szigetén Görög orsz.ban, közel Capo-dell' Orohoz, hol szép márvány találtatik.

Chateau-Salins, vs Fr. Meurthe oszt 500 h. 2060 l. Seille mellett, derék sómíve vagyon. A' tájék gabona, bor, 's sáfrántermő.

Chateau Thierry, (49° 12′ É. Sz. 21° 8′ K. H.) Fran. Aisne oszt. fővsa 940 h. 4180 lak. Marne' jobb partján, mellyen itt derék híd vagyon; és egy szép kikötőhely; vászon, harisnya, bőr, 's kés fabr. A' kereskedése borral, vászonnal, 's egyéb portékával jókora. La Fontainenak ama mesés Költőnek születéshelye.

Chateau-Verdun, falu Franc. Arriege oszt. vasbányával.

Chateau-Villain, vs 306 h. Fr. felső Marne oszt. Anjon folyó mellett, vidéke gazdag borban, 's fában.

Chateignerage, vs Francz. Vendée oszt. Vidéke gabonát, 's bort terem; 's jó legeltető. 324 h. 1040 l.

Chetel-Chinon, l. Chateau Chinon.

Chateldon, vs Francz. Puy de Dome oszt. közel Dore, 's Allier egybefolyásához, 1590 l. ásványforrásai, 's bora jelesek.

Chatelet, Casseletum vs Fr. Seine, 's Marne oszt. 1000 lak.

Chatelet, vs Francz. Jemappe oszt. Sambre mellett.

Chatelherault, Castrum Heraldi, (46° 9′ 6″ É. Sz. 18° 12′ 4″ K. H.) Vienne oszt. Fővsa Fr. orsz. Vienne mellett, 1575 h. 8350 l. Gyapjú, kés, aczél, óra, faragott kő fabr. posztó, és viaszfejéritéssel.

Chatel sur Moselle, *Chatte*, vs Francz. Wasgau oszt. Orbionnak Moselbe folyása mellett, 351 h. 1160 l.

Chatelus, vs Francz. Creuse oszt. Taurion fó mellett, 770 l.

Chatenois, l. Köstenholz.

Chatham, vs Angl. Kent Gróf.s.ban, úgy tekéntetik mint Rochesternek külső vsa Medvay mellett, a' világnak tökélletes tengeri fegyver házával, és nagy hajócsiná-

Digitized by Google

ással, és vitorlavászon fabr. Az Angliai Flották főszállása, 's roppant erősség. Itt egyszersmind van a' szegény hajóslegényeknek ispitályok.

otham szigete, 2 Angol mfd hosszú és 1/2 mfd széles sziget Cornwalli öbölben nagy Andaman szigetjénél, egy 1793-ban letelepedet gyarmattal.

hatigan, helys. Bengaliában, az Arrakani határokon, jó kikötőhellyel, 's hajóépítéss.

hatillon, Castelio, kis vs Doria Baltea fó mellett, Piemontb. 1710 l.

hatillon, vs Fr. Marne oszt. Marne mellett 1000 l.

hatillon, kis vs Francz. volt Montblanc oszt.

hatillon-Boutteville, l. Boutteville.

hatillon le Chateau, vs Fr. kettös Sevres oszt.

hatillon-les Dombes, vs Fran. Ain osz. Chalaronne mellett. 160 h. 3120 l. bortermesztéssel, Káptalannal, Collegiummal, és Ispitállyal.

hatillon sur Chaloranne, vs Cleve Her.ben 230 h. és 2750 lak.

hatillon sur l' Indre, (47° 0' 15" É. Sz. 18° 40' 30" K.H.) kis vs Indre fó mellett Indre Fr. oszt. 350 h. 2600 l. Esztendönként 4 hires vásárt tart. A' körül fekvő vidék Brennének neveztetik.

hatillon sur Loing, l. Boutteville.

hatillon sur Loire, (47° 35' 23" É. Sz. 20° 24' 53" K. H.) kis vs Fr. Loiret oszt. 1980 l.

hatillon sur Marne, Castellio ad Matronam, kis vs Marne fó mellett. Marne Fr. oszt.ban. Itt van a' hason nevü Herczegnek familia háza.

Chatillon sur Saone, vs Fr. Vasgau oszt. 5980 l.

Chatillon sur Seine, (47° 50' 15" É. Sz. 22° 20' K. H.) mesterségeket üző kis vs és Francz. Col d' or osz. fvsa 418 h. 3800 l. hegyes 's nemfelette termékeny tájon Seine mellett, van egy vashámorja 's aczélszereket köszörülő malma.

Chatillon sur Serre, másképen Mauléon, vs Fr. Sevres oszt. Ointnak Sevre Nantoisevel való öszvefolyásánál 500 l.

Chatoney, vs Francz. Isere oszt. 2130 l.

Chatre (la) élelményes vs, és Francz. Indre oszt. fövsa Indre mellett 520 h. 3500 l. posztó fabr. és gabonával, vágómarhával, és gyapjúval kereskedik.

Chatres, l. Arpajon.

Chatte, l. Chatel sur Moselle,

Chauci, Cauci, pop. Britanniában. Wiclo és Kildare Grof.ban lakott, Germaniából eredett nemzetség.

Chaud, kis vs Fr. volt Leman oszt. Lac d'Annecy, és Serran fó között.

Chaudefond, helys. Francz. Mayenne, és Loire, oszt. Laon patak mellett, 265 h. egy ásványforrással és szénkövekkel.

Chaudes-Aigues, Aquae Calidae, kis vs Fr. Cantal oszt. 415 h. 2500 l. egy patak mellett granitsziklák között híres a' mostani, és már a' Rómaiaknál ismeretes ásványforrástól; bör 's lenfabr. vagyon.

Chauffailles, vs Francz. Saone, 's Loire oszt. 300 h. 2115 l.

Chaufontaine, helys. Francz. Ourthe oszt. ásványforrással.

Chaul, Chaoul, vs a' hajdani Decan orsz.ban, Gatenak

Digitized by Google

a' tengerbe folyása mellett, most Portugalliához tartozik, jó selyem-míve van, és nagy kereskedést űz. Bátorságos kikötője, de melly a' beszállásra nézve veszedelmes valamennyire, nem külömben erős Citadelléje, (vsörző erőség) is van.

Chaulmes, l. Chaume.

Chaulnes, Chaunes, vs Somme Francz. oszt. 1240 l.

Chaume, Chaulmes, vs Fr. Seine, 's Marne oszt. Yeres folyó mellett 208 h.

Chaumont en Bassegni, Mons Calvus, (48° 6′ 13″ É. Sz. 22° 50′ K H.) Francz. felső Marne osztály' fvsa egy dombon, Juine és Marne között 1100 h. 6100 l. van benne egynéhány nevezetes templom, 's egy ó várnak omladéki, és több fabr. gyapjúban, pamutban, vászonban, kesztyükben, harisnyákban, fadgyúgyergyákban, viaszgyertyákban, kézmív portékákban. A' körülfekvő vidékeken nagy a' júhtartás, találni vasbányákat is, és vashámorokat. Nem megvető a' kereskedése, és az osztály' főhatalmon kívül van egy kereskedésbéli törvényszéke is.

Chaumont, vs Francz. Oise oszt. 1000 l.

Chaumont, Calmontium kis vs hegyen, Rhone mellett Fran. volt Leman oszt.ban.

Chaumont, S. Chaumont, (44° 22′ 3″ É. Sz. 22° 9′ 11″ K. H.) vs Fr. Rhone oszt. 810 l.

Chaumont, vs Piemontban Sardin. Kirs. 4500 l.

Chaunes, l. Chaulnes.

Chauny, Calniacum, (49° 36′ É. Sz. 20° 52′ K. H.) vs Fr. Aisne oszt. Oise fó mellett, melly itt alkalmas a' hajózásra; 816 h. 3500 l. Itt e-red Orozat mesters. fó, melly Oiset Sommevel egyesíti.

Chausay, több szigetek, vagy sziklák, mellyek a' Francz. Canal oszt.hoz tartoznak. A' legnagyobb közzülök hasonlónevű (49° 12′ 42″ É. Sz. 15° 28′ 8″ K. H.) hossza 3 Fr. mfd és a' széle 1 mfd nyárban a' kőfaragóktól megkerestetik, kik itt az épület' köveken dolgoznak.

Chausim Fr. Jura oszt. vsa, Doubs fó mellett, 1100 l.

Chautagne, kis vs, Jumillytől nem messze, Fr. volt Montblanc oszt.bán, mellytől a' körülfekvő tájék la Chautagnének neveztetik.

Chauvigni, Calviniacum, vs Fr. Vienne oszt. 1600 lak. szép fával gazdag vidéken.

Chaux (la) de Fonds, falú a' Neuenburgi Herczs.ben, 2900 lakosi közzül 600 csipkekötőnék, és 400 óracsinálók, kik a' szomszéd Locle lakosival esztendőnként 40000 arany, 's ezüst órákat, a' függő órákon kivül, készítenek; kereskedik.

Chaux (la) du Milieu falu ugyan ott, több óra csipke, és muzsikaeszközcsinálóji vagynak.

Chaves, (41° 46′ É. Sz.) rosszúl erősített helys. Portugalliában, Traz os Montes tart.ban, Tamega fónál mellyen egy régi Római módra csinált híd vezet keresztül; lakja egy Corregidornak, 500 h. 3000 l. számlál; vannak meleg ferdöji.

Chawanras, Indiai nemzetség, északi Amerikának eggyesült tart.nyiban, bajnok, 's jól képzelt; marhatartás, és kertmivelés a' foglalatossága.

Chawia, l. Chao.

Chaxuno, l. Axum.

Chazelles sur Lyon, Fr. Loire

Digitized by Google

szt. vsa, 385 h. és 2360 l.
ızna Villa Flor, vs a' Caari Teneriffa nevű szigeen, egésséges kutja van.
'bucto, helys. új Scotziában, ' tenger partján, jó kikö-övel. A' bemenetnél Corn-allis szigete által fedezetik.
ecíny, Chenziny Langyel rsz. a' volt Krakói oszt. vsa, 80 l., kik között sok Zsió találtatik. Van benne arát, 's Apácza klastrom. züst, ólom, és lazurkő ásányjai.
eco, l. Cachao.
edder, falú Mendip tetőjin, ngliai Somerset Grófs.ban, agy, 's szép sajtjára néze nevezetes.
eelow, l. Dschilow.
eibar, egy független urodaom, északról Medina feé, Arabiában a' tetőkön, nelly vidéket szabad Zsidóág lakja, ezen Zsidók az rabiai lakosoktól Beni Chebar név alatt eszevettek tartatnak, melly nevezet a' legcsúfosbb, és vaóban nem könnyen történik valami rablás, mellyben ez a' nemzet részt ne venne.
ekiang, l. Tsche-tkiang.
elicotte, l. Ohio.
elles, Cala, Cellae, mvs isle de Franceban Bondy Erdő mellett, melly hajdan Casconia Silva nevet viselt. Itt volt a' Merovingusi Királyoknak palotája, Innen nem messze öletett meg Childerik.
helm, nagy hegy Austriai Sileziában, Veichsel, és Oelsa között, Tescheni Herczs.ben
helm, (51° 7′ 17″ É. Sz. 41° 5′ 33″ K. H.) vs Varói volt Lublin oszt., 500 h. 3000 l. és egy hegy kastéllyal, egy Görög egyesült Püspökséggel, és kath. káptalannal, mellynek Püspöke Krasnostawban lakik; van benne Piarista Collegium is, egy ref. templom, és postaváltás.
Chelmco, vs a' volt Varsói Radom oszt.
Chelmnitz, Szilezianak kis vsa Oppelni Herczs.ben.
Chelmsford, helys. Angliában, az Essexi Grófs.ban, Chelmer, 's Cham eggybefolyása mellett, egy szabad oskolával, és barom, 's gabona vásárral.
Chelsea, nagy falu Angliában, a' Middlesexi Grófs. ban, az Angol Nagyoknak szép épületeivel, Themse mellett, van benne 500 honni katonaság számára épült Invalidusház, mellynek jövedelméből még most is némelly ezer mások esztendőnként 7 1/2 font sterlinget kapnak; és királyi katona Asylum (egy katona oskola a' szegény tisztek., és katonák fiai számokra) egy botanicus kertje a' Londoni orvosi társaságnak, és más közkertek. Innét szolgáltatik viz London' egy részének a' vizszerek által.
Cheltenham, helys. Angliában a' Gloucester Grofs.ban, Severn mellett, ismeretes ásványos vizei vannak.
Chelva, (39° 41′ É. Sz. 15° 48′ K. H.) vs Spanyol orsz.ban, Valenciában, 7200 l.
Ghelydorca, Kyllena Bérczekkel egyesült hegy Arkadiában, hol először faragott Merkurius béka teknyőből kobzott magának.
Chemillé, Francz. Mayenne, és Loire oszt. vsa, 275 h. és 3100 l.
Chemnitz, fallal kerített vs

Digitized by Google

Saxoniában érczeshegyi ker. letb., hasonnevű fó mellett, melly Göhrenen fellül a' Freybergi Muldébe folyik: 1000 h. 18000 l. ezek közzül 750 mesterember 500 legénnyel, kartonban, parkettben, kanafászban, süvegben, harisnyában, pamutban 's t. ef. 500 mesterember, ugyannyi legénnyel harisnya szövésben, majd annyi a' harisnyakötésben dolgozik, és ezek eggyütt 140 félét készitnek, 5 kartonnyomtatás, 5 Makdoniai gyapjútár, 1 Lyceum, 1 könyvtárral, egy vár 1/4 órányira a' vshoz. Egy 10 mfdnyi térségű fejérítőhez egy Tanács hatalmaztatott meg. Az elöszámlált portékákkal jeles kereskedést üz messze tart.nyokban. A' szomszéd hegyekben derék kőbányák vannak. Találni itt Chalcedon, Carneol, Akhát és Topázköveket.

Chemnitz, l. Kemnitz, és Cseh-Kemnitz.

Chenavari, hegy, és kiégett tüzokádó, Baszalt-kő oszlopokkal, Gard Franc. oszt. ban.

Chendi, falu 2500 többnyire alacsony agyagkalibákkal, főhelysége egy különös környéknek Atbara tart.ban, Nubiában.

Chenerailles, vs Creuse Fran. oszt.

Chenziny, l. Checiny.

Chepan Torrington, népes vs Tovridge fó mellett Angliában, Devon Grófs.ban, gyapjú fabr., Irrlandiával kereskedik.

Chepelio, sziget déli Amerika mellett, Panama vsától 9 mfdnyire, hossza 2 mfd gyümölcsfáji nevezetesek.

Chepo, vs déli Amerikában Panama' földnyakán, egy hasonnevű fó mellett, melly Mar del Zurba folyik.

Chepstow, vs Angliában Monmouthi Grófs.ban, kikötővel; 15° 4' K. H. és 51° 42' É. Sz. alatt. A' kereskedése nagy gabonával, fával; hajókészitésse is nevezetes.

Chequin, l. Chekiang.

Cher, Charus, mellék fója Loirenek Fr. orsz.ban, melly Auzance mellett Auvergneben (most Puy-de-Dome oszt.ban) keletkezik, Bourbonnais, Berry, Touraine tart.nyokon keresztül folyik, Montluçont, S. Amandot, és Vierzont mossa, több kis vizeket felvesz; Bleré mellett Loirével kapcsoltatik öszve, és mint egy 42 mfdnyi csavargás után Bec du Cher mellett Tours alatt Loirébe folyik. Cher felette halas, de kiáradásai nagy károkat okoznak. Az e' fótól neveztetett oszt.

Cher, a' hajdani felső Berryt, és Bourbonnaisnek egy kis részét foglalja magában. Gabonával, borral, kenderrel, lennel 's t. ef. bövelkedik. 132 □ mfd. térségen, 208000 l. 3 közkerületre van osztva: t. i. a' Bourgesi, Sancerrei, és S. Amandi kerületre; mellyek mindöszve 307 községet 29 kant.ban számlálnak. Bourges a' fövsa.

Cherasco', Quierasque, Claruscum Piemontban jól megerösített vs, Tanaro, és Stura között 11000 l.

Cherbourg, Caesarisb. (49° 38' 31'' É. Sz. 16° 2' 42'' K. H.) Fr. Canal' oszt. vsa, a' csatornának nagy öble mellett, la Hogne, vagy Raz Blanchard, és Raz de Barfleur hegyfokok között, 875 majd mind köből épült, és pala-

Digitized by Google

kővel fedett házakkal, és 11390 l. 1 hajóiskoláv. Academiai társasággal, kézművel hajóépítésel, posztó, szazszadron üveg, porczelán, és szóda fabr. marhával, hussal, 's t. ef. kereskedik. Van benne rakodó ház a' Coloniális portékákra nézve. Az eddig hasonnevű kikötő most Napoleon kikötőjének hivattatik. Az egész Canalon csak ez az egy van. A' kikötőtöltése 54 lábnyi mélységű, úgy hogy a' legalacsonyabb tengernél a' kikötőben 26 lábnyi magasságú út marad.

Cherdak, szőlőhegyes kerület Horvát országban Varasd Várm.ben.

Cherbon, l. Tschiribon.

Cherni Lugh, falu Horvát ors. ban, Zágráb Várm.ben, egy Plébániával, és tulajdon törvényszékkel. Vasbányájától híres.

Cherokier, l. Tscherlocky.

Cheroy: vs Fr. Yonne oszt.ban 159. h.

Cherronesus, Lyktosi rév Créta szigetében.

Cherronesus parva, erős vár közép tengernél Alexandriától 70 stad. nyugotra.

Cherso, Crepfa, sziget Quarnero öbölben az Adriai tengeren, Dalmatziához tartozik, 4 □ mfdnyi nagyságú, 11000 l. belső része sziklás, és terméketlen, de a' tengerre szolgáló része jól van munkálva, 's termékeny. Az idevaló olaj, melly Mastixfa magból készül az Oliva olajnál többre becsültetik. Találni itt márványt is. Találtattak ezeken a' sziklákon és a' szomszéd szigetekben embercsontok is. A' fővsa

Cherso, (44° 58′ 25″ É. Sz. 32° 13′ K. H.) Bátorságos kikötője van, 's 4000 l. A' hegyvárnak káptalan temploma a' legjobb épülete ezen más kép nem felette szép vsnak. Egésségtelen a' két közellévü tó miatt; kereskedik.

Cherson, Helytartóság Europai Russiában, melly egy ideig Nikolajewnek nevezetett; magában foglalja egy részét Bessarabiának, 's a' hajdani Otschakowi pusztát, déli Russiában fekszik, a' fekete tenger mellett, Moldava, és Podolia, Kiew, és Jekaterinoszlaw helytartóságok között, Térsége 1206 1/2 □ mfd 300000 lak. Az éghajlatja mérséklett; csak kévés dombjai vannak; Dnestr, Dnepr, Ingul, Basauluck, és más folyók öntözik; 's belső része termékeny, szép, de nem felette sok a' fája; marhatartás, vadászat, és halászat legnagyobb életszerek a' lakosoknak, só, és salétrom a' kövek egyéb nemeivel teszik az ásványországot nevezetessé. A' lak. részint Oroszok, részint Moldvaiak, Örmények, Görögök. A' gabonának legnagyobb béfolyása van a' külső kereskedésbe, melly a' tart. fekvése miatt nagyon virágzik. Ezen Helytartóság 8 kerületekre van osztva. A' fövs

Cherson, Oroszúl: Karantinaja-Buchta, Tatár nyelven: Tschortschun (46° 38′ 29″ E. Sz. 50° 19′ 45″ K. H.) 1778 han épült, meg van erősítve, Liman, vagy is Dnepr torkolatja mellett fekszik, a' fekete tengertől 4 1/2 mfdnyi távolságb.; 1 kikötője, 1200 h. 15000 l. A' vs felosztatik: várra, mellyben 1 templom van 1 pénzverőház, és fegyvertár; Admi-

Digitized by Google

rálitásra, tengeri magazinnal, és hajócsinálóhellyel; Görög külső vsra, 3 templommal, 's egy bolttal; ezután katona külvárosra, egy pestismentő házzal. A' kereskedése a' kikötő csekélysége miatt nem nevezetes. 1787-ben II Jósef Cs. és II Katalin itt tartották összvejöveteket, 's egy Austriai Consul itt neveztetett ki.

Chersonesus, Taurica félsziget Pontus Eux. és Maeotis tava között, Taurosok földén a' Carciniti öböl, és Taphras szorulat által kapcsoltatva a' száraz földhöz, most Krimea. E'. nevű félsziget volt az Arabiai öbölben is. Chersonesus Aurea volt Malaya félsziget Indiában.

Chersonesus, 1) Földcsucs Argolisban. 2) vs Thraciában, 3) hegyally Atticában, és Lybiában egy révvel.

Chersowa, l. Hîrsowa.

Cherta, (41° 4′ É. Sz. 17° 18′ K. H.) vs Cataloniában Spanyol tart.ban, 2200 l.

Chertsey, helység Angliában Surry Grófs.ban, Themse mellett, dara kereskedéssel.

Cheruskok, régi Germaniai nemzet Weser és Elbe között, Braunschweig, Lüneburg. 's a' t. tájékában. Fővsok volt Tropaea Drusi. Germanicus C. diadalmaskodott rajtok.

Chesapeak, vagy: Susquehannah, melly a' hajózásra közönségesen alkalmatos. Ezen öböl, melly 125 □ mfd nagyságú, 50 mfd hosszaságú, 2—5 széleségű, és általjában 9 öl mélységű, Maryland tart. keleti, 's nyugoti részekre osztja, határos a' Virginiai partokkal is, és a' Henry, 's Chartes hegyfokoknál veszi kezdetét. Mind a' két részről több hajózható fókat fogad magába, u. m. Susquehannah, Patomak, York, James. 's a' t.

Chesel, Jaxartes, n. fó Thibet ors.ban Asiában, Imaus bérczből ered, és két torkolaton Caspiumi ker.be ömlik.

Chesess, l. Jeniseisk.

Cheshunt, jól épült, 's népes helység Angliában a' Hertforti Grófs.ban.

Cheshire, Grófság Angliában, Palatinátusi Grófságnak is neveztetik; északról Mersey, és Tame folyókkal, mellyek Lancashiretől szakasztják el, és egy szük föld Yorkshiretől; keletről Derbyvel, és Stafforddal, többnyire halmok, 's folyók által különöztetik; délről Shropshirevel, és Flintshirevel; nyugotról Shropshirevel, Denbiggel, és Dee fóval határos. Cheshire 42 1/2 □ mfdet foglal el, 13 vssal, és várral, 113 Eklés. val, 35651 ház.kal és 191740 lak.kal. Derby és York hegyfokokkal csak keletről függ öszve; külömben síkság, kevés erdőségei mellett többnyire nagy pusztaságok vannak, 1/4 része a' tart.nak míveletlen áll, és a' nagy lapályságban 3—5 lábnyi mélységb egész tölgy és fenyő gyökerek találtatnak, mellyek ama' nagy tölgyesnek maradványi, melly az elő időkben a' Grófságnak közép, 's északi részét fedte, mellyre nézve a' tájék is Delamare erdő nevet viselt. A' többi földhez számláltatik 3/4 füvestartomány, 1/4 szántóföld; a' szarvas marha jó tejelő, és a' híres Chesti sajt, melly esztend.

Digitized by Google

ént 22000 hordóval vite-
k ki, innét ered. A' só is
agy nyeresége a' tart.nak.
lökelö itt a' timárság. Ne-
ány tavakon kívül van-
ak folyóji is, u. m. Dee,
ıellynek egy része hajóz-
ató; Weever, és Mersey.
' fövs Chester.
shire, Grófság északi Ame-
ikában, New-Hampshire
zabad tartom.ban, nagy-
ága 63 □ mfd 28000 l. A'
öhelység Keene.
ssieux, *Chester*, helys. Fr.
hone oszt.ban, rézbányá-
al, 3 olvasztó kemenczé-
el, 's egy hámormühel-
yel, mellyben rézedények
pléhek készítetnek, mel-
yekből Montpellierben
rispán, v. rézrozsda húzatik.
ste, (39° 34′ É.Sz. 16° 7′ K.H.)
sSpany. Valencia tart. 2000 l.
ster, (53° 10′ É. Sz. 14° 28′
. H.) Cheshirenek fövsa
ngliában Dee mellett,
583 h. 15000 lak. és egy ki-
ötövel, melly még a' régi
nód szerént bástyával 's
ellegvárral van erösítve. A'
ázak is a' régi mód szerént
annak épülve. Az Irlan-
liai vászonból itt eszt.
ént több mill. Yardok ra-
atnak le. A' kereskedés a'
artokon, 's Irlandiával
ontos. Ásványportékák, és
gyébb fabricatumok is
agy divatban vagynak.
Chesti sajt, só, komló nagy
nértékben árultatik. A' ha-
ócsinálás, kesztyü, pipa
abrikákon kívül, az indu-
triának több ágai is van-
ak. Több familiáji gazdagok.
ester, Grófság északi Ame-
ikában Pensylvania szabad
Státusában, Brandywine fó
mellett, nagysága 40 □ mfd
27940 lak. Vasérczköve, és
gesztenyefáji nevezetesek.
Fövsa West-Chester.

Chester, (39° 51′ É. Sz.) Dela-
ware Grófságnak föhelysége
északi Amerikáb. Pensylva-
niában Delaware mellett, jó
kikötö torokkal. Körüle sok
ásbest találtatik.
Chester, l. Chessieux.
Chesterfield, vs Derby Grófs.
ban, Angliában, 4000 lak.;
mesterséges folyó mellett,
melly Trenttel kapcsoltatik
öszve, 's a' kereskedést szén-
nel, ólommal, 's vassal fe-
lette elösegíti. Van topán-
ka, harisnya és edényfabri-
kája. Vas, és öntömüvei,
mellyekért a' szomszéd la-
kosok érczet adnak.
Chesterfield, vs Cheshirében
Északi Amerikában, New-
hampshire Szabad Státusb.
1.000 lak.kal.
Chester in the Street, városka
Durham Grófs.ban, Angliá-
ban, köszén bányával és
vasmühellyel.
Chestertown, fö helység Kent
Grófs.ban, Északi Ameriká-
nak keleti részén, Maryland
Szabad Státusában, Chester
fó mellett, 140 ház. és vas-
hington' Collegiumával.
Chetina, vs Candia szigeté-
ben, Naparol fó mellett.
Cheuxan, sziget Chinában,
Chekiang partja és Japoniai
szigetek köztt.
Cheville, l. Furkenberg.
Chevinay, falú Fran. Rhone
oszt.ban, rézbányával.
Cheviotā, Zeviota, hegyek ke-
letröl nyugotra: Northum-
berland és Cumberland tar-
tományok között, mellyek
Angliát Skócziától különö-
zik.
Chevre (de la), hegyfok Fr.
országnak nyugoti környé-
kén.
Chevreuse, Caprusium, vs I-
vette fó mellett, Fran. Sei-
ne és Oise oszt.ban, 1.730
lak.kal.

Digitized by Google

Cheynow, mvs Cseh ors.ban a' Tábori ker.ben, 400 lak. ezüst bányája, Schwarczenberg Herczeghez tartozik.

Chias, fó Natoliában, melly Altobosco tenger mellett az Archipelaguszba szakad.

Chiamay, fó Asiai Tatárságban, India határán.

Chiametlan, Ó Mexikónak tartománya, egy hason nevű vssal.

Chiamporriero, vs Piemontban, a' volt Doria osztályában, mellytől a' körül fekvő vidék Val di Chiamporrieronak neveztetik.

Chiana, Clanis, fó Olasz országban, melly Arezzo mellett ered, 120 folyócskákat és tavakat vesz fel, és részint Arnoba szakad, részint Orvieto mellett, Paglio fón által Tiberisbe ömlik. Chianának vidéke egy a' legtermékenyebb tájok közzül ezen ors.ban. A' fónak alsó része alkalmatos a' hajózásra.

Chiapa, görög orzzági vs Morea partjain.

Chiapta, Chiapa, tart. a' Mexikói törvény ker.ben, Guatimalában, Északi Amerikában, Kosenilla bogárral bövelkedik. A' fövs

Chiapta v. *Cividad Real*, 400 Spanyol és 100 Zsidó familiával, Érseki lakás, mesterműveket készit tollból, gyapjúból, 's a' t., 's nagy kereskedést űz csokoládéval, gyapottal, Kosenillabogárral. Tőle 12 mfdnyire esik

Chiapte de los Indios, vagy is *Indiai Chiapta*, 4000 Indus familiáv., van 2 czukormalma és pántlika kereskedése.

Chiaramonte, vs Sicziliában, Val di Notoban, 6.500 lak. A' mostani Pápának VII Piusnak születésehelye.

Chiarenza v. *Clarenza*, kerül. Moreában, melly a' hajdani Acháját tette, és északról Lepanto öblével; keletről Braccio de Malvával; nyugotról a' közép tengerrel; délről Belvederevel határos. Itt van

Chiarenza, vs egy megerősített kikötővel.

Ghiari, Clarium, középszerű vs Lomb. Vel. Királys.ban, a' volt Mella oszt.ban, Oglio mellett, 7000 lak.kal. A' Francziák 1701-ben itt verettek meg az Austriaiaktól.

Chiaro di Chiusi, és *Chiaro di Montepulciano*, 2 tó Olasz ors.ban, Chiana fóval vannak öszvekapcsolva, és elősegitik azon a' hajózást elannyira, hogy a' csónakon Tiberisből Arnoig hajózhatnak.

Chioscio, fó Olasz országban, melly az Ankonai Markban Apenninek körül ered, és a' Tiberisbe ömlik.

Chiavari, Claverium, Piemontban a' volt Apennini Fran. oszt.nak fövsa, szép, középszerű, és kereskedő vs, Lavagno fója mellett, Rapallo tengeröböltől nem messze, 7.680 lak. és vásárokkal.

Chiavasco, Chiavasso, Chivasso, Clavasium, (45° 3′ É. Sz. 25° 30′ K. H.) erős vs Piemontban, a' volt Doria Fran. osztályában, hol Orco Poba folyik, 5450 lak. kal, lakja egy Püspöknek, van vászon fabrikája, gabona, és marhavásárjai.

Chiavenna, Clavenna, Cleven, (46° 19′ 28″ É. Sz. 27° 5′ 30″ K. H.) vs Lomb. Vel. Királys.nak hason nevű völgyében, magas hegyek között, 2.800 lak.kal, selyem fabrikával, 's általutazó kereskedéssel.

Digitized by Google

ives, megerősített helység ...oo lak. Portugalliában, ...raz os montes tart.ban, ...amego fó mellett, mellyen ...tal egy Római híd vezet.

...hai, l. Jedso.

...he neve, kastély és falú ...orváth orsz. Zágráb Vár- ...egyéb. Zágrábtól 2 1/2 óra. U. Erdődi Grófs., lak. ...or. és kat. Szaván túl.

...nester, Cicestria, (50° 49′ ...″ É. Sz. 16° 54′ 25″ K. H.) ...ngliában a' Sussexi Grófs. ...ak fővsa és kikötője, La- ...ant mellett, helyes épü- ...tekkel, egy Chatedr. temp. ...al, termékeny 's kelleme- ...s tájon fekszik. Lakosi ...zzsal, darával, hallal, és ...ízű tengerirákkal keres- ...ednek; némelly portéká- ...at gyapjúból is készítenek.

...heu, nagy város Nanking ...art.ban, Chinában.

...cuien, orsz. és vs Saikok ...tig.ben, Japonban.

...egan, nagy város Kiangsi ...art. Chinában.

...elana, helys. 10.000 lak. ...al, Spanyol ország' Sevil- ...a tartományában, Cadix- ...ak ellenében, a' szárazon ...gy tengerkar mellett.

...elasa, vs 's kis erőség, egy ...öszikián Moreában.

...em tova, a' Bavariai tenger, ...agy tó Bavaria' Salzach ke- ...ületnek nyugoti szélén, ...raunsteintól 2 óránylra 3 ...2 □ mfd nagyságú, 5 óra ...osszú, 3 szélességű, 14 tér- ...égű, legnagyobb mélysége ...40 lábnyi. Némelly jó ízű ...alakkal kedveskedik, u. m. ...alóczával és czethallal. Ta- ...áltatnak itt tengeri mada- ...ak is. Priem, Achen, és ...más fókkal nevelkedik; 2 ...agy szigetei is vagynak, ...m. Herrnwörth és Frau- ...nwörth.

...enchang, nagy vs Kiangsi tart. Chinában két fó között, négy vsok tartoznak hozzá.

Chienning, nagy vs Foukien tart. Chinában.

Chiento, Marca d' Ancona, Pápa birt.ban Golfo de Venedigbe fó viz.

Chieri, Quiers, (44° 53′ É. Sz. 25° 25′ K. H.) kis város Piemontban a' volt Po fran. osztályban, 10.000-en lakják, jó bortermő vidéken fekszik. Külömbféle portékákkal kereskedik.

Chieso, Chiso, Clesium, fó, melly Lomb. Vel. Királys. ban, felső Etsch oszt.ban ered, és Mincio oszt.ban Oglioba ömlik.

Chieti v. *Civita de Chieti*, másképen *Theate*, (42° 42′ É. Sz. 31° 28′ K. H.) Nápoly országb. az innenső Abruzónak fővárosa, 12.230-en lakják; nem meszsze Pescara fójától, a' tengertől 2 mföld Püspöki lakás, egy káptalan templommal. Ezen vstól vette nevét a' Theätinus szerzet, melly 1524-ben fundáltatott.

Chievres, Cervia, kis vs, 2180 lak.kal, Fran. ország' Jemappe osztályában.

Chifale, sziget a' veres tengeren, az úgy nevezett köves Arabiának partjai felé.

Chignecto, Chignectico, vs új Skócziában, Északi Amerikában, kellemetes vidéken, körüle szép rétek fekszenek nyugot felé jól kiterjedve, és külömbféle folyók a' hajózásra alkalmatosok.

Chignon, Fran. Indre 's Loire oszt. vsa.

Chikasaws, harczoló nemzet Északi Amerikában, 1732-ben a' Francziákkal Missisippi fó felett viaskodtak, és több véres ütközetek után annak egy részét elfoglal-

Digitized by Google

tak; és a' Francziákot Canada, és Louisiana Között tartott közösülésben akadályozták.

Chilea, völgy Perúban, Déli Amerikának tartományában, Limától 10 mfd 's felette termékeny, jóllehet csak kis fók öntözik is.

Chilgontui, homokos vidék, Orosz birod. Irkutzk nevű Helytart.ban, Tschikoi folyó mellett; egy ékes bálvány templommal, melly Datsan név alatt az Orosz Uralkodók alatt álló Mongoloknak volt építve tiszteletekre.

Chili, (25°—45° D. Sz.) Audiencia, Peru Spanyol Vice-Királyságában, a' déli tenger, Paraguay Pampas, Tucuman, Peru, 's Patagonia között fekszik. Az Andes' bérczei az orsz. közepébe nyúlnak, 's innen sok eggyes, magas, hóval fedett hegyeket láthatni, mellyeknek magasságok még nincs megmérve, illyen: a' Manflas, Logavi, Villarina. Ezeken kivül 14 tüzokádó hegyek számláltatnak. Mert olly gyakor földindulásoknak csak Copiabo's Coquimbo tartományok nincsenek alávettetve, talán föld alatt való mélységei, és csatornáji miatt. A' fók hegyekről aláfutnak a' déli tengerbe: Copiabo, Maypo, Tolten, Valdivia, Biobio 's Maule folyamok, mellyek közzül az utolsók hajózhatók. Az éghajlatja mérséklett 's egészséges, az Andeszekb. kemény hideg uralkodik. Az ásvány országnak termései ezek: kövévált csigák, derék porczelán agyag, fekete agyag, derék porfirkő, egész ámétkő halmok, kevés jeles rubin és smaragd kövek, só, köszén, vas és kénesső, nem külömben czin, ólom, leginkább réz, ezüst, 's arany-bányák tekintetre méltók. A' növevény orsz.ból már 3000 féle új plánta találtatott itt fel, mellyek között 10 festönövevény; az Európai gabona ád itt 50, gyakran 100 annyi jövedelmet is. A' fák között vannak a' Pehuak, a' kókoszpálmák, a' tömjényfáinak egy új neme. Az állatok országa: a' Tapier, egészen különös nemű szarvas, nagy macskafajt, a' krabiok (középszerű kutya és medve fajt). Vicunna, pánczélos állatok, gerényfajt, barnamenyét, süldisznó, új nagy vízipatkány, vad lovak több ezren, a' fekete nyakú hattyú, flamingo, kondor, 's a' t. Az ott születtek közzül emlétést érdemelnek az *Araukok*, l. Araukok. Ezek után jönnek az Európai eredetüek. A' kereskedés csak középszerű, az arany, ezüst, réz, 's t. ef. Spanyol orsz.ba 's Limába hordatik. Az egyházi felosztás szerént Chili 2 részre osztatik: ú.m. San Jago, és Conception. Az egész tart. eddig Királyi Audienca által kormányoztatott, mellynek feje a' General-Kapitány, 4 Királyi Tanácsnokok voltak tagjai, az Audiencziának, kiktől a' nagy Indiai Tanácshoz lehetett appellálni. Minden vsnak volt Magistratusa vagy Gabildo. Most ezen tart. revolutzionalis állapotban van. Az Audiencia 2 részre szakad: Spanyol orsz.hoz tartozik S. Jago és Conception, a' Chilihez tartozó szigetekkel: Juan, Fernandez és Chiloe szig. A' fövs S. Jago.

Chillan, subdelegatio Chiliben,

Digitized by Google

ben, Déli Amerikában, hason nevű fő helységgel.

Chiloe, a' Chiloe szigeteknek legnagyobbika, 38 mföld hosszú, 12 széles, 25.000 lakkal. Az éghajlatja kellemetes; de a' szélvész gyakor; lakosi halászattal, szarvasmarhával és disznókkal bajoskodnak. Gyapjú portékával és fával kereskednek. A' fövs Chacao.

Chiloe-szigetek, tulajdonképen Archipelagos de los Huaytecas, (így neveztetik a'legnagyobb szig.től) vagy: de los Chonos (a' szárazföldi Indusoktól, kik itt hajdan a' csigákot szorgalmatosan fogdosták (44° 18′—45° 55′ D. Sz.) mint egy 3000 szigetraj, Chili partjai körül, Déli Amerikában, mellyek Cyprusokkal és vad gyümölcsfákkal fedeztetnek; különben pedig, kivévén talán Icalao, Quisnanco, Ayaupa és Jenguehuen szigeteket, egy sem képes elfogadni a' hasznosbb mivelést. Mintegy 172 1/3 □ mfd tért foglalnak el, 70.000 lakosokkal. Szarvasmarha, disznó, parducz, farkas, vad lud, és a' halaknak néhány nemei találtatnak itt, de italra való vize nincsen.

Chilombo, Matamba orsz.nak vsa, alsó Guineában, a' Királynak mostani lakja.

Chilon, l. Dschilow.

Chilongo, tart. Loango orszban, alsó Aethiopiában, lakosi elefánt csonttal kereskednek.

Chimaera, hegy Lyciáb. kis Asiában, hol ama szörnyű állattal a' dolog történt. Itt egy völgynek is neve.

Chimarioten, l. Chimera.

Chimay, vs Blanche Eau (fejérvíz) mellett, Francz. Jemappe oszt.ban, 1.890 lak.

Chimborasso, a' Cordillerák-nak legmagasbba, melly 21.136 lábnyira áll a' tenger' szine felett. A' földön nem ismérünk most magasbb hegyet; Tapia tája, mellyen áll, 2191 metres (1483 öl) magasbb a' tengerszinén fellül, tehát csak 1/16 alacsonyabb Aetnánál; teteje ezen Óriási hegynek csak 3.640 metressel nyúlik ezen hegyszinén fellül, csak 84 metressel kevesebbé, mint Montblanc' teteje a' Chamounyi Priorságon fellül.

Chimera, Kimaria, kis török vs Albaniában, a' Joni tenger mellett. Egyenes kőszálon áll, jó kikötője van, és Püspökje. A' körülfekvő tart. hason nevet visel; háborús lakosi magokat Chimarioteneknek, v. Kimariotáknak nevezik; épület fával, zömörcze timár-fával, apró 's malozsa-szőlővel 's bőrökkel kereskednek. A' hegyfok, melly itt találtatik, Capo della Longuetának neveztetik.

China, Sina, v. Tsina, lakosinál Tschon-Kue, (melly annyit tesz, mint a' föld' közepe) nagy birod. keleti Asiában, (20° és 41° között É. Sz és 115°—140° K. H. Ferrótól) nyugotról keletnek 370 ném. mföld a' hossza, és északról délnek 300 mfd a' széle, és mintegy 70000 □ mfd földszint foglal. Határjai: északról Mantschou ország, és a' Mongol föld, melly a' Chinai falak által választatik el töle; keletről a' sárga tenger; délről a' Chinai tenger, és Formosa tenger kar; nyugotról Anan Császárság, a' Birmani orsz.nak északi tartománya, és Tibet. China 5—6 hegylánczok által

Digitized by Google

vagyon keresztül hasítva, mellyek öszveséggel az Asiáiknak magas hosszításai, 's a' Tibeti, és Mongol' Alpesek. Eggyes hegyek 2000-en számláltatnak, mellyek között ha nincs-e tüzokádó, bizonytalan. Folyóji 1476-hez közelítnek; a' főfolyamok: Hoan-ho, vagy a' sárga folyó; és Yang-tsekiang, vagy a' kék folyó, mellyek nagyobb részint a' többi folyókat magokba veszik; vannak tovább magoktól függő folyóji is, u. m. Hong, és Pay-ho. Tavai: Tong-ting-hu, Po-gang-hu, és Tai-hu a' legnagyobbak. Több mesterséges fókkal. A' tengeröblök közzül emlithetjük a' Tunkinit, és a' sárga tengert. A' tenger szorultjai között a' Hainani, és Formosai útat. Az éghajlatja északon kemény, belső részeiben mérséklett; déli táján pedig heves. Termési: északi, 's a' magasb vidékeken majd minden neme az Europai gabonának, 's a' fekete köles; az alacsonyabb, 's leginkább a' déli tartományokban a' riskása nagy menyiségben, 's théa. A' kerti növevények között: saláta, borsó, ochra (borsó faj) földi alma 's t. ef. majd minden neme az Europai gyümölcsnek: baraczk, alma, körtvély, olajfák, mandola, czitrom, narancs, gesztenye, 's t. ef. tulajdon gyümölcsfáji: Kammat (narancsfaj) litschifa, kujavafa, 's a' t. Majd minden Europai állatok: lovak, szamarak, ökrök, kutyák, macskák, disznók; a' gyapjas marha ritkább. Vad állatok: elefánt, tigris, hiúz, pézsma; a' Thibeti ökör, dromedár, vaddisznó, szarvas, róka, tengerinyúl, több nemű majom, a' madarak is nagy számmal vannak, kácsák, vadludak, arany, 's ezüst fáczán, selyem bogarak. Többnyire az Europai halaknak minden neme, és az aranyhal, mellyet már most Europában is találtatik. Ásványai: lazúrkő, jáspis, hegykristály, vesekő, mágnes, granát, porphyr, külömbféle márvány, porczellán, köszén, só; bányák, mosott arany, ezüst, vas, czín, réz, fejérréz, vagy Tsetong, és kéneső. A' lakosok száma külömbféleképen adatik elő, Barrow után 333 mill. Guignes után pedig 123, legigazabban pedig 250 mill. Felosztatnak valóságos Chinaiakra, Mongolokra, Mantshukra, Tatárokra, és Indusokra. A' Chinabélinek arcza széles, négyszegletű, nyilt homloka, hosszúkás kiálló szemei, kis orra, minden emelkedés nélkül a' szemek között; középszerű szája, széles, többnyire általszurott füle, ritka szakála, mellyet csak 30 esztendős korában kezd nevelni; fekete, erős, sürű haja, és világos barna bőre van. A' vastag testűség szép nálok. Az asszonyok közép nagyságúak, és gyengék; orrok rövid, szemeik repedezettek, szájak kicsiny, ajkaik fényesek, pirosok; majd mindnyájan kenik magokat. Lábaik kisdedsége legnagyobb szépségekhez számláltatik; ezt mesterségesen megszerzik magoknak, mert a' leányoknak még kisdedségekben lábaikat olly erősen megkötik, 's öszveszorítják, hogy növések erővel hátráltatik. A' Chinaiak nagy

Digitized by Google

testi erővel birnak, és már gyermekségekben nagy terh emelésben gyakorolják magokat. A' társaságban szelídek, barátságosok, készek minden hasznosra, bár mi nagy munkába kerüljen is. A' Chinai nyelv kevés mind egy tagú szavakból áll; csak 350 gyökér tagokat számlálnak, ezen számot azonban csupán a' külömbféle kimondás által 7,700-ra viszik fel. Innen van, hogy némelly szó 50 képen is hangzik. A' Chinai irás nem betükből, sem szótagos jelekből, sem hieroglyphekből, hanem valóságos jelekből áll, minden értelemhez képest 80000 illyent számlálnak; hogy érthetők legyenek, majd egy egész ember kor kívántatik tanulásokra.

Chinában 3 fővallás uralkodik: 1) Con-fu-tse-é, vagy Confuciuszé, kiknek erkölcsi tanítása meglehetős jó, melly egy fő lényt ismér; ezt követi a' népnek nemesebb része; 2) Laokung-é, vagy is a' Tao-tse felekezet, melly annyit tesz, mint fiai a' halhatatlannak; ez a' boldogságot helyhezteti a' csendes gyönyörüségben, és a' köznépnek tulajdona; 3) A' Fo, vagy Fo-e valás, ez egy pogány kereszténység, mellynek nagyszámú papjai (Bonczok) egy tulajdon Hierarchiai statust formálnak. Az Udvar' vallása a' Lámai vallás. A' keresztény hit is szép elömenetelt tett, a' mostani Császár maga, (a' közhír szerént) általtért erre; de az újabb tudósítások után Pekingben a' kereszténység nagy üldözéseket szenvedett, 's ezt némelly keresztények gondolatlanságoknak tulajdonitják többnyire. A' tudományos dolgoknak ismeretségekben a' Chinabéliek, kivévén a' Japonokat, fellülhaladják Asiának minden más nemzetét; de földleirások, és történeteik regékkel vannak tele. A' csillagvisgálás, többnyire vakhitü csillagjelentés, csak még is van nekik napi esztendejek, melly 365 napból, és egy nehány órákból áll, ezt 12 holnapokra a' holnapokat hetekre, ezt 7 napra, osztják fel, vagyon szökönapjok is. Az orvosivisgálás mesterművi eredetü. A' könyvek mozdíthatatlan betükkel nyomtattatnak; ecsettel irnak, 's tús, vagy fekete festékkel, papirosra, felülről alá. A' képirásban eleven festékkel élnek ugyan, de rosz a' rajzolatjok. A' musikájok együgyü, és lármás. Az épités vadságot mutat. Fabr. jelesek: sel yemportéka, karton, csalánpatyolat, poszto, porczelán, papiros (a' Bambusnak belső kérgéből) pamut, selyem, kender, szalma, zsebórák (de mégdurvák) ágyúöntés, és puskapormalom. A' kézimüvek közönségesen az utakon gyakoroltatnak; a' kovácsok ülőjökkel, 's kalapácsokkal házról házra keresik a' munkát. A' legnagyobb kereskedés a' belső részen a' tartományok között üzetik, és a' sok mesterséges folyók, és jó országutak által felette elő mozdítatik. A' csekély külső kereskedés részint karavannak által Siberiával, részint a' tengeren Japoniával, és Indiával üzetik, de a' Chinai hajók nagy útat nem

Digitized by Google

tehetnek. A' tengeren kereskedő Europaiak (az Angolok Hollandok, Francziák, Dánusok, Svédek) csak kantonokra vannak szorítva, és innen porczellánt, vastag selymet, selyem, és pamut portékát, papiros virágot, lakirt, és tekenős béka héjakat, aranyat, rezet, czint, aczélt vasat, ólmot, timsavat, olvasztósavat, kénesőt; drágaköveket, márványt, czukrot, gyömbért, indigót, theát, rebarbarat, becsinált gyümölcseket, arrakot, gumilakot, ámbrát, 's más egyebet visznek ki; és ezüstet, gyapjút, materiát, ókulárokat, messzehaló üvegeket, órákat, puskákot, kardokat. 's t. ef. visznek be ezek helyett. Az orsz. lás határ nélkül való, eggyes Uraság, és örökös. A' mostani Uralkodó familia (1644-től fogva) Tungusi eredetű, Mandschu nevezetű. A' mai Császár Kia-King. Chinában nincs nemzeti nemesség, az Uralkodónak familiáján, és Confucius' helyben maradó jelesbb tagjain kívül. Az ország' jelesbb tisztjei Quoanoknak neveztetnek, (a' Portugallusok ezeket Mandarineknek nevezik) A' Császár nagy Tanácsának, melly 6 fő Ministerekből áll, kik Collao nevet viselnek, mint legfőbb elválasztó hivatalnak alá vettetve vannak: 1) az Itélő udvar Lijpu, melly az üres hivatalokra személyeket nevez ki, a' Ministerekből, és Mandarinekből áll, kik az esdeklőket ítélik. 2) A' Financzia, vagy a' közjövedelmű hivatal Hupu. 3) A' czeremonia rend, Lipu, melly a' bevett régi szokásoknak megtartásokra vigyáz, és a' külső országi követekkel foglalatoskodik. 4) A' főhadi kormány Pinghu. 5) A' kinzó törvény Hingpu. 6) Az váltó kamara. Ezeken kívül van még minden tart.ban egy nagy Tanács, és a' vsokban vannak Törvény udvarok. A' Császár jövedelme 66 mill. font sterlingre tétetik, mellyből a' Polgári, és hadi költségeken kívül az udvarnak tartására 14,043,734 font sterling marad. A' hadi erő 700000 gyalogságra, és 200,000 lovaságra tétetik, ezek Leglokra, 10000 embert véven egyre egyre, osztatnak fel, és 18000 Mandarinektől lelkesítetnek. A' fegyverek kardból, nyilból, ivből, és nyársból áll; a' tengeri ereje csekély. Chinának 155 első rangú Fú végzettel, 1312 második rangú. Scheon végzettel, és 2257 harmadik rangu vsai vannak, Hien végezettel. A' tulajdon nevü China 15 tart.nyokra osztatik: 1) Pe-tsche-li, 2) Schanton; 3) Kiannan, vagy Kiang-nan. 4) Tsche-tkian; 5) Fo-tkien; 6) Quan-ton; 7) Kian-si; 8) Hou-Quan; 9) Honan; 10) Schan-si; 11) Schen-si; 12) Se-tschuen; 13) Koei-tscheu; 14) Quan-si, 15). Yun-nan. Utóbb Hay-nan, Changtschuen-chan, Tai-Quan, mellyet az Europaiak Formosanak neveznek, Hiamen, vagy Emouy, és a' Ponghu szigetek. A' Chinai Császár hatalma alatt vannak a' kissebb Bucharia, Mongolia, és Mantschur; és a' közvetve tőle függő Korea, és Lieu-Kieu szigetek. Az egész bir.nak fővsa Peking.

Digitized by Google

Chinai falak, Az építésmesterségnek, egy rend-kívül való, és csudálatra méltó míve, nem ugyan az építésnek különösségére, hanem nagyságára nézve. Ez a' fal Chinának északi részén a' Mongolok' berohanások ellen már 2000 esztendők előtt 200 német mfd téren huzatott, a' hegyeknek legmagasbb bérczeikről (mellyek közt egy 5225 lábmagasságú) a' legmélyebb völgyeken keresztül hajlós boltozatok által a' fókon is keresztül; és olly helyeken van, hol fontos általjárások vannak, kettős, és hármas sinában, egymás után, és minden 300 lábnyi hossza után vigyázó tornyokkal vagyon erősítve. 11 lábnyi magos földsánczból áll, melly elől, 's hátul erős égetett kövekkel van kirakva, mellynek 2 rend gránit mívdarab szolgál alapúl. A' falon fellül 5 lábnyi bástya áll lövőlyukakkal, és keskeny görbe nyilásokkal, mellyeken általláthatni, mitörténik néhány réfnyi távolságon a' fal' alapitól. A' vigyázó tornyok a' falfelet 12—23 láb magasságnyira emelkednek fel, égetett kövekből vannak építve, gránitkő alappal; 1 vagy 2 emeletü boltozattal, lövőlyukakkal, és fellül egy bástyával. Ez a' fal az előóvásnak haszontalan munkája, most már itt 's ott omladozik.

Chinai Tatárság, bizonytalan nevezete az északi tart. nyoknak China birod.ban, t. i. Kis Bucharia, Mongolia, és Mantschur tart.nyoknak.

Chincheu, n. vs Xantung Chinai tart.ban

Chinchilla, (38° 48′ É. Sz. 15° 20′ K. H.) vs Murciában Spanyol országban, egy régi várral, és mint egy 4620 l. Közel hozzá van sóforrás.

Chinchon, város Spanyol Toledo tart.ban, 6400 lak. A' hasonnevü nagy Grófságnak fővsa.

Chincin, tart. Asiai Tatár.ban, Asbest ásvánnyal, mellyből meg nem égethető vászon készül.

Chinco, Puélo Chinco, Cyucon, kis sziget Asiában, Sumatra sziget' nyugoti része mellett, szép kikötővel, és fő portéka rakadóhelye déli Sumatrának. A' bors, melly ezen szigetben terem, jobbnak tartatik mint a' Ceyloni.

Chiney, Ciney kis vs Francz. országnak Sambre, és Maas oszt.ban. 1050 l. Boch kis fó mellett.

Chinkiang, n. vs Yun-nan Chinai tart.ban, 4 vsok tartoznak hozzá, más azon nevü vs ott Kiangnan tart. ban van, nagy kereskedéssel.

Chinon, Chaino, (47° 11′ 4″ É. Sz. 17° 50′ 49″ K. H.) mesterségeket üző vs, és a' kerület fővsa Francz. ország' Indre, és Loire oszt.ban, Vienne mellett, 840 h. 6000 l. erős várral, és pamut fabr. Itt jelenté magát az Orleansi leány VII Károly Kirnak; itt született egyszersmind a' tudós Rabelais Fer.

Chinorán, falu Nyitra Várm. Magyar orsz.ban nem messze Oszlántól az Esztergomi Érsekség' jószága, helybeli Plebaniával, és királyi sóházzal.

Chinsura, népes helys. Bengalában Huglinál, melly eddig a' Hollandokhoz tartozott; selyemel, pamutkészületekkel, salétrommal, és opi-

Digitized by Google

ummal kereskedik.

Chinting, n. vs Pe-tsche-li tart. Chinában 31 vsok vannak alatta; mellette fekszik Canguien hegy, melly fejét a' felhőbe veri, és tetején egésséges forrás van.

Chintu, fő vs Suchuen Chinai tart.ban.

Chio, l. Skios.

Chioggia; Chiozza, vagy nagy Chiozza, Claudia fossa, (45° 12' 32'' É. Sz. 29° 56' 56'' K. H.) vs 2000 l. egy hasonnevű szigetben, hol Brenta a' Velenczei Lagunákbá szakad, Lom. Vel. kir. lakja egy Püspöknek; káptalan templommal. A' vs, melly, mint Velencze, karókon áll, egy kikötőt nyujt azoknak, kik Romába utaznak, és olly jussal bír, hogy az általmenő portékákból kedvére vásárolhat. Itt a' tengervizből sót csinálnak. Innen egy hajózható mesterséges fő Poig vezet. A' vs köhid által vagyon a' szározzal közösülésben.

Chionstange, Praslowitscha, Constantiana, középszerű vs Bulgariában, a' fekete tengernél; hajdan felette nevezetes volt.

Chios, Ægeumi tengeri sziget, Joniához közel, márványa, és fügéje által hajdan híres.

Chippenham, helység Angliában Wilt Grófs.ban, Avon mellett, sokat érő posztó fabr.

Chipping-Norton, vska Angliában, az Oxfordi Grófs. ban 1800 l. kik lóterítőket, és durva gyajúportékát árúlnak.

Chipping-Sodburg, l. Sodburg.

Chiprowatz, vs Török orsz.ban Bulgar-Illi tart.ban, Kibritza mellett, lakja egy Görög Érseknek.

Chiquitái, számos népség Riode la Plata országban, déli Amerikában a' 16° és 32° D. Sz. köztlaknak, nagyok, és jó termetűek, hosszúkás ábrázatúak, csak nem egészen ruhátlanak: csak a' Cazikok viselnek rövid ruhát, és az asszonyok csekély előkötőt; alacsony lakásokról híresek; melly hasonlít a' szütőkemenczéhez, és olly szük bemenetele van, hogy csuszni kéntelenek, és innen vették neveket is. A' közöszvejövetelre azonban néhány nagyobb házakat építettek. Az asszonyokkal ugyan nem bánnak úgy mint sklávokkal, de a' házi rendet ők tartják; a' tánczban részt vesznek, de magok vannak egy közben a' tánczoló férfiak mellett. Muzsikájok 2 flautából, v. sípból áll, mellyet az ifjú Chiquiták fúvnak. Nagy része már kereszteltetett. 1767 ben 10 helységben 24000 lélek számláltatott. Ezek még most is mint a' Guajacurasok, a' Spanyolokat rémítik, és a' Guanasokon uralkodnak.

Chira, sziget Guolfo de Salinasban, új Spanyol orsz. ész. Americáb. Legszebb festékétől híres, melly itt egy csiga nyakáról szedetik.

Chirac, vs Francz. Lozere oszt. 200 h. 2030 l.

Chirbi Quels, igy neveztetnek 4 kis szigetek a' közép tengeren, a' Siciliai, és Afrikai partok között.

Chiron, Arriege' Francz. oszt. vsa.

Chirow, vska Gallicziában, a' Sambori kerületben, lakosi kapczakötésben foglalatoskodnak.

Chisala, felette magas hegy Matamba országban a'

Digitized by Google

szerecsenektől mint egy szenthely tiszteltetik.

Chisamo, vs Candia Török szigeten, kastéllyal, és kikötővel, Görög Püspök lakja.

Chisch, Chysse, vs, és vár Cseh orsz.ban Ellbogeni kerületben, Strzela, vagy Schnelle folyó mellett, egy kath. templ., lakosi buza, és rozstermesztésből élnek.

Chisne, Chizsne, falu Árva Várm. felső .á ásb. a' Gallicziai határokon, gyönyörű dombon, mintegy óra járásnyira terjed, és a' 100 lépésnyire alatta csergedező erdei patak' hosszában fekszik, két rendben, mellyek között az ut megyen. Határa nagy 's lapályos egykevéssé sovány, 's azért tehát jobban a' számos marhájinak legeltetésére mintsem mivelésre alkalmatos. Lak. Lengyelek kath., kik' száma 1500ra megy. Ezeknek kisebb része Scultetusok szabadságaival dicsekedhetik. Tulajdon templ., pléb. és 3 malommal. Erdeje is derék.

Chison, vagy Cluson, fó Fr. orsz.ban, melly Piemontban a' volt Po osz.ban az Alpeseken veszi eredetét, Pellest, vagy Pelicet magába veszi, és Polangherán fellül 9 mfdnyi folyása után Póba szakad.

Chiswick, falu Angliában Middlesexi Gróf.ban, Themsemellett, több mezeiházzal: és Devon Hercz.nek fényes mezeilakjával, mellyben a' képgyüjtemény nevezetes.

Chitachi-Quin-Benguela, vs felső Benguelában, Scella nevü tart.ban, Luno hegynek lapulásán, egy Portugalliai hatalom alatt lévő Szerecsen Herczegnek lakja. —

Chitau, hajdan falu Cläventől egy órányira, Lomb. Vel. kirs. de 1718-ban Sept. 18-kán Conto hegy hirtelen történt beszakadása által Plurs kereskedő helységgel, és majd minden lakosival eltemettetett.

Chitocuello-Kakoriundo, Scella' felső Benguela tart.nyának fővsa, a' magas Lombo' ereszkedőjén, a' Portugalliai Helytartónak lakja.

Chitro, Pinga, vs Macedoniában, Golfo di Salonichi mellett, egy Püspökséggel.

Chittenden, szegényül mivelt Grófság északi Amerikában, Vermont szabad Státusban Champlain tava mellett, 85 □ mfd nagyságú, 7400 lak. Főhelysége Burlington.

Chiuncheu, 6-dik vs Tsche-Kiang, és 10-dik Kouang tart Chinában.

Chiusa, (la), vs Piemontban a' volt Stura Francz. oszt. 5970 lak. üvegfabr.

Chiusa, Clausa, Veruca, általjárás, és eröség Lomb. Vel. Kirs. alsó Etsch osztályában, Etsch mellett egy sziklán.

Chiusa de Plez, l. Flitsch.

Chiusana, vs Terra di Lavoroban, Nápoly orsz., 2320 l.

Chiuseiuc-Cainargi, török vs Bulgariában Silistriától 4 mfd Dunánál. Az 1774-ben Oroszok és Törökök közt itt kötött békeség által nevezetes.

Chiusi, kis vs, és a' ker.nek főhelysége Toskánai nagy Hercz. 200 lak. Chiano fó mellett, Püspöki lakás.

Chiutaye, Cotyaeum, l. Kutaye.

Chiuyven, nagy vs Yuannan tart.ban, Chinában.

Chiva, Schiva, (39° 32′ É. Sz. 16° 18′ K. H.) Valenciának, Spanyol tart.nak vsa, 2300

Digitized by Google

lak.

Chiva, Usbecki helys. Tatárságban, Amu fó mellett, itt nyaral a' Chán sátor alatt, és e' helységtől az Usbekek Chivai Tatároknak is neveztetnek.

Chivasso, l. Chiavasco.

Chiwa, vagy Chiwah, kis tart. Tatárságban, Amu-Darja fónak bal partján, Bucharia, és Druchmen tart. között. Az éghajlatja lágy, mérséklett, és egészséges. Földje sík, mívelhető, 's termékeny. Termései: arany és ezüst, (de eggyikét sem használják) karnepl, smaragd, búza, árpa, köles, borsó, bab, lencse, lenmag, pamut, szölö, (de belöle bort nem eresztenek) dinnye, görög dinnye, répa, retek, hagyma 's a' kerti termés; alma, körtvély, bergamotok, szilva, baraczk, tengeri baraczk, dió, pisztaczia, 's t. ef. szederjfa, szarvasmarha, szelíd, és vad szárnyas állatok. Fő lakosi a' Chivaiak, mintegy 200000-en, a' többiek Konrátok, Karakalpakok, és Truchmenek, mintegy 100. 000-en. Szorgalmatosan üzik a' földmivelést, és marhatartást. A' Chivaiak többnyire jóviseletüek, de telhetetlenek. A' selyemmívelés nem csekély, az asszonyok selyemből, és pamutból külömbféle portékákat, és materiákat készítenek. A' belső kereskedés sokra megy a' népes vásárok által, a' külső pedig Karavanak által egész Astrachanig. A' Chivaiak 2 fő részre osztják fel magokat: Sarkokra, és ezek kereskedök, és Tadschi-kokra, vagy is a' köznépre. Az országlás monarchiai, de a' Khán, ki mindenkor Tatár Usbeki familiából választatik, csak árnyékát viseli az Uralkodónak, nincs más jussa, mint az ország dolgában készült irásokra pecsétet ütni, melly nélkül nincs erejek; tartása is elég szegény, és fogoly gyanánt ül az Ariki várban. A' második országló tiszt mellett van tulajdonképen a' főhatalom, ki Inaknak neveztetik. Az ország jövedelme esztendőként behoz 300000 Rubelt. A' hadi erő többnyire lovasságból áll. Közönséges fegyverek: kézív, nyil, nyárs, kard. Az ország osztatik Chiwai Chanságra 8 vssal, és több falukkal; és a' Konrátok tartományaira. A' fő városa:

Chiwah, Amu fónak eggyik ága mellett, agyagfalakkal, és vízgödrökkel körülvétetve, 30 Mecsettel, egy nagy Karavanséggal, 3080 agyagházokkal, és 100000 lak. Minden pénteken sokaktól megkeresett héti vásárt tart; lakja az országló-széknek, és a' Khánnak Arik várában. Vannak fő oskoláji a' Medresz nevű toronyban. A' vs körül fekvő vidék igen termékeny. A' kereskedése nagy.

Chis, ország két azon nevű ysokkal Nagy Tatárság és Usbeck között.

Chizico, sziget Mar del Marmorában, Natoliának keleti partja felé, Chizico hegynek áltellenében.

Chisne, l. Chisne.

Chlebnicze, tót falu Árva Vármegyében, téres marhalegelővel, hol a' fü annyira felnő, hogy a' ló felényire alig látszik ki belöle; van benne kath. Pléb. 1003 kath. és 7 zsidó lak.

Digitized by Google

umetz, 34 házból álló helys. seh orsz.ban, a' Berauni er.ben, egy ezelőtt felette rös várral, melly magoan épült a' hegyen, mellyől tiszta időben 5 mfdnyie látni el a' sík térségen.

umetz ob der Czidlina, urod. s vs Cseh orsz.ban, a' Bidchowi ker.ben, 243 ház. Cs. ir.posta, szép Kinszky Gróf' árával, egy Dékán templ. s 2 más kath. templ. völgyben fekszik tavakkal, és erlökkel bekerítve.

lynow, l. Wiätka.

mielnic, vs Orosz birodal. a' Podoliai Helytart., Bog zigetén, 497 h. Török orsz. al űz kereskedést.

mielnic, nemzeti vs, 253 ház. a' volt Warsói Radom szt.ban.

ocholna, (kis) Nyaris, tót falu, Trencsén Várm. Morva' hatarain, egy nagy hegy mellett, egésséges vizéről, és üveg hutájáról ismeretes.

ocholna, (nagy) jó nagyságú tót falu Trencsén Várm. a' Podhragyi hegyek alatt, lakosi fa árulásból élnek nagyobb részint; vannak a' völgyben malmok is, különösen papiros malom, 's a' Vágon egy köhid vezet által.

ocolococa, Castro Vitreyna, vs Peru orsz.ban, déli Amerikában, a' közel lévő ezüst bányáktól hires.

oco, tart. ó Mexicoban, hasonnevű, vagy Bonaventura öblében, hol egy Barát 1788. egy mesterséges folyót ásatott, melly által nagy eső után eggyik tengertől a' másikhoz hajózhatni.

hocz, vs a' volt Varsói Kalich oszt.ban 724 l.

hoczim, Chotschin, Cotym (48° 31′ É. Sz. 44° 40′ K. H.) vár Orosz birod. a' Bessarabiai Helytartós.ban, Dniester mellett, 20000 l.

Chodecz, Posen Prusz. Herczs. vs 760 lak.

Chodek, mvs Brsestz Vajdas. Kujávia tart. Orosz n. Lengyel orsz.ban.

Chodel, nemes város a' Varsói volt Lublin oszt. 62 h.

Chodorow, vs ugyan ott.

Chodyrkow, vs Orosz Kiew Helyt. 555 h. 3330 l.

Chodziesen, (52° 59′ 30″ É. Sz. 34° 35′ 35″ K. H.) vs a' Varsói volt Bromberg oszt. közel Netzehez, 258 h. 2540 l. és posztó fabr.

Choga, vs Chinai tart. ban, Fi fónál, ezen mesterséges hiddal.

Chojaa, számos Betschuani nemzet, Kafreria' orsz.ban.

Choisy, ez előtt le Roi mellék névvel, helység, és mulató vár Páristól 1 mfd Seine mellett.

Cholet, (49° 10′ É. Sz. 19° 40′ K. K.) vs Francz. Mayenne, és Loire oszt. Mayenne mellett, 208 h. 4700 l. vásárokat tart, mellyeken sok vászon adatik el.

Cholm, vs Orosz Pleskow Helyt. Lowat hajózható fó mellett.

Cholmkil, a' nyugoti szigeteknek eggyike, Scotziában, kicsiny, és Harris félsziget' partján fekszik.

Cholmogory, Kolmogor, (64° 8′ É. Sz.) csekély vs Orosz Archangel Helyt. Dwina szigetén, 500 l. és hajócsinálló iskolával; vidékén Hollandiai marha legeltetik.

Cholojow, vs Gallicziában, Zlotzowi ker.ben.

Cholow-Tatárok, nemzetség Kan fó körül Orosz. Jeniseiski Helyt. mintegy, 300 familiából áll, a' Samojedek' ága.

Digitized by Google

Choltitz, Choltitze; 82 házból álló helység Cseh orsz.ban, Chrudimi ker.ben, várral, vadas, és fáczán kerttel.

Chomolow, vs Cseh orsz.ban, Saatzi ker ben, 2.500 lak. gyümölcsfáji, és timsófőzése jegyzésre méltók.

Chonte-fu, vs China bir.ban Pe-tsche-li, tart.ban, ettől függnek a' 3-ik rendű városok. Környékin fekszenek a' Thang-chan, és Lon-kiang-chan hegyek, az elsőnek tetején van egy természetes üreg, melly házhoz hasonlít, és benne egy egésséges forrás vagyon; a' másikon van a' Fo Istennek szentelt nagy temploma.

Choper, fó Orosz birod., melly Pensán, Saratowon, és a' Doni Kozákok' földjén folyik által, Pensából szakadt Worona' befolyása által állhatatosan hajózható, és Donba szakad.

Chopersk, (51° 38′ É. Sz.) vs és erősség Orosz Saratow Helyt., Choper mellett, 300 ház. 2000 lak., itt készítetnek hajók a' fekete tengerre.

Chopine, bormérték, annyi mint a' magyaroknál icze.

Chora, Susam-Adassi török szigetnek fő helysége, szegény kis városka, egy sziklás hegyen, a' tengertől 2 órányi távolságban, épen ott, hol a' régi Samos feküdt, 300 ház. Az Agának és egy Görög Püspöknek lakja. Még most is láthatni itt Juno' templomának omladékit.

Chorasan, Khorasan, Carasania, Persia 16 tart.nak egyike, a' Caspiumi tengernél, Oxus vagy Gihon vize mellett. Ez a' régi Bactriana, gaboną termő, selyemmel és más portékákkal bővelkedő, 's legfinomabb gyapjas juhokat tenyésztető tart. Ennek lakosi voltak a' Chorasmiusok.

Chorasin, vs Orosz Wologda Helyt. Juga fónál.

Chorges, Caturigomagus, városka Francz. felső Alpes oszt. hegyen fekszik, mellyen egy kis fó ered, 's ez Gongie mellett Durancebe szakad, 1500 lak.

Chorinski puszta, Orosz Irkutzki Helyt., hol az úgy nevezett Chorinski Broctzkii, (40.000 ember, 11 nemzeti ágok, mindegyike tulajdon elöljáróji alatt) vándorolnak.

Chorio, helys. Zante szigetén Joniában, egy kikötővel.

Chorob, kis vs a' Warsói Kalisch volt oszt.ban, 22 ház.

Chorocz, vs Orosz Bialistok Helyt, 142 ház. 590 lak, kik között sok Zsidó találtatik.

Chorol, vs az Orosz Pultawa Helyt. 4 hason nevű fó mellett, melly Psolba folyik.

Choroschowa, vs Orosz Charkow Helyt. Uda mellett.

Choroschowa, vs Orosz Moskwai Helyt., 500 Nápolyi lovakból álló ménessel.

Chorseus, fó Palaestinában, Caesareától nem messze, közép tengerbe foly.

Chorszcza, Choroszcz, vs Podoliai Vajdas.ban, kis Orosz Lengyel orsz.ban.

Chorz, vs a' Varsói, volt Kalisch oszt.ban.

Chorzellen, vs Plock, Varsói volt oszt.ban, 800 lak.

Choschotey, Chuhunor, Kalmukságnak Délkeleti része, kis Bucharia Tibet és China között, felette hegyes, és puszta föld, hol nagy része van a' Kobi homokpusztának. Itt ered Hoanho; a' kék tenger is itt van (Kokonor v. Hohonor); a' re-

Digitized by Google

.rbara első terméke. A' ıoschot a'Kalmukok' nem- :i törzsök' eggyike, 50.000 dakozó férfiakat számlál, k többnyire a' Chinai fő alkodás alatt élnek.

ieborz, mvs és vár Cseh sz.ban, a' Czaslaviai ker. n, 334 ház., 1 kath. temommal és egy kallóval.

myschk, l. Chotymsk.

owin, Migazzi Gróf' uroalma Cseh orsz.ban, a' tári ker.ben.

tschin, l. Choczim.

tusitz, Chotusycze, a' Thu- i Grófs.nak mvsa, 120 ház. seh orsz.ban, a' Czaslavi er.ben, hol Május 7-kén 42-ben csata esett.

tymsk, Chotmyschk, vs rosz birodal., a' Kurski elyt., 260 ház. 1.700 lak. agy itt a' méhtartás.

tzemitz, Gróf Sternberg vá a Cseh orsz.ban, a' Kaurimi ker.ben; e' között és lanian között esett a' Kon név alatt ismeretes csata.

uacoet, fó új Francz.ban, sz. Amerikába, a' tenger- e szakad.

ueguen, fó Canada' Északi merikában, Otrantio tóba legyedik, azon nevű várral, mellynek Anglus neve)swego.

ul, fó az Ardenni erdőben, uxemburgi Her.ben, Maas 'izébe foly.

ouzé sur Loire, vs Francz. ndre's Loire osztályb., 664 ház. 3.300 lak.

owbent, falú Angliában, anca Grófs.ban, 5000 lak. pamutfabr.

oynica, l. Conitz.

oszimierz, vs Gallicziában, a' Stanislawowi ker.ben.

rast, mvs Cseh orsz.ban, a' Chrudimi kerül.ben, 201 ház., egy jeles Dékán templommal, 1 püspöki várral, 3 fáezán kerttel, és 57 takácsműhellyel, hol az úgy nevezett meszulan, vagyis pamutból és lenből álló matéria készíttetik, melly legnagyobb élelmekre szolgál az ide való polgároknak.

Christburg, a' lengyeleknél *Kiszpork*, (53° 55′ 15″ É. Sz. 37° 1′ 30″ K. H.) vs Sorge mellett nyugoti Prusszziában, a' Marienburgi ker.ben, 244 ház. 2.070 lak.kal, szarvasmarhával, lovakkal és bőrrel kereskedik.

Christ-Church, (50° 45′ 36″ É. Sz. 15° 53′ 57″ K. H.) helys. Angliában, Hamp Grófságban, Stoure és Avon öszvefolyások mellett, kikötővel; fognak itt Szelming halat. Van harisnya és kesztyű fabrikája.

Christian Erlangen, l. Erlangen.

Christiania, azelőtt Aggerhuusnak neveztetett, megye Norvegiában, délről a' tengerrel, keletről Drontheimmal, és nyugotról a' Christiansandi megyével 's hegyekkel határos. Itt 1360 □ mfdön 385.000 ember él; a' megyének fővsa, sőt az egész Norvegiának.

Christiania, (28° 35′ 38″ K. H. és 59° 55′ 20″ É. Sz.) Björnwiigi tengeröböl mellett, Püspök' lakja, az ország' törvényhelye, 1500 ház. és 10.000 lak. Legszebb része a' városnak az újvs 5 külső vssal, ezután következik az erősség 's Aggerhuus vára, végre az óvárosba 25 utszáji vannak; mellyeknek kereszthelyei szökő kutakkal diszeskednek, és a' házak, mellyek lassan lassan az újjabb izlés szerint építetnek, többnyire 2 emeletűek. Egy társaság állott itt fel Norvegiának javára, melly által a' topographiai és a'

Digitized by Google

patrioták' társasági az Aggerhuusi megyéért eggyesítetnek; egy latán és hadi iskolával; vászon, posztó, szattyán, és vas fabr., szappan és timsó főzéssel, puskapor, papiros, 's fűrészmalmokkal. Deszkával kereskednek. Közel hozzá van Aggerhuus egy hegyen épült erőség.

Christianopolis, Nopeln, erősített helys. egy kikötővel a' félszigeten, Bleckingen tart.ban, Smaland felé keletre, a' Svéd koronához tartozik.

Christianpreis, l. Friedrichsort.

Christiansand, ezelőtt Stavanger név alatt megye, melly Norvegiának délinyugoti részét teszi, 660 □ mföldön 146.000 lak. számlál. A' fővárosa

Christiansand, (58° 12′ É. Sz. 25° 12′ K. H.) Torridal fó, és a' tenger mellett, Püspöki és a' megye Tisztartójának lakja, jól épült ház. és 3000 lak., kik leginkább fával kereskednek. Van itt 1 Cathedralis oskola; a' kikötője igen jó, és jól őriztetik. Meg kell jegyeznünk azt is, hogy a' tart. mind inkább nevelkedik. Közel hozzá van 2 erőség: Christiansholm és Friedrichsholm.

Christiansbrunn, helys. Pensylvaniában, Északi Amerikában.

Christiansburg, vs kevés lakosokkal, a' volt Francz. Weser tokolati oszt.ban, Jade fónak az északi tengerbe szakadása mellett. A' hajdani vár földig rontatott.

Christiansburg, Dániai város, Guineában az arany parton, Friedrichsburggal (5° 44′ É. Sz.) hol 30 Europai, és 300 szerecsen katonaságból álló őrizet vagyon. A' szomszédságban van még 5 más Dániai kastély. A kereskedése sklávokból áll, kik közzül esztendőnként 1500-án vitetnek ki.

Christiansfelde, szép új város ka a' Schleszwigi Herczegs.ben, 50 égetett kövekből épült ház., és 600 Herrnhut lak.kal. Serfőzés, gyapott, vászon, pamut, harizsnya, bőr, 's gumi fabrik.

Christianshaab, (69° 30′ É. Sz.) Dániai megtelepedés Grönlandban, Disko öbölben.

Christiansholm, l. Christiansand.

Christiansöe, Christiansoye, kis vízi erőség, melly Bornholmtól 2 mfdnyire a' tenger közepén durva szikláکon fekszik, mellyek közönségesen Erdholmoknak neveztetnek. 1684-ben a' Dániai Flottáknak menedékül tétetett. Christiansöe, Grasholm, és Friedrichsöe a' legnagyobbak, az első és utólsó között vannak a' déli és északi kikötők, hol a' hajók alkalmatosan állhatnak. A' szikláکon az őrizeten kivül kevesen laknak.

Christianssade, másképen Christiansburg, Grófs. a' Dániai Laland szigeten, és a' Reventlaui Grófhoz tartozik.

Christianstadt, Svéd tart. a' Schoneni tartom.nak északi részén 50 □ mfd nagyságú, 17.000 lak., kik 3 vsban és 3084 udvarban laknak, a' föld termékeny, hoz gabonát, hüvelyes veteményeket, komlót, vadakat, marhákat, halat, kénesőt, 's t. ef. A' fővsa

Christianstadt, (56° 1′ 26″ É. Sz.) megerősített vs, Helge-ä mellett, melly a' vst 3 részről keríti, és mellyen

Digitized by Google

l állandós híd vezet, 2 l alább a' tengerbe fo-. A' vst 2.280-an lak-, van benne Trivialis ola, posztó, vászon, sen, és bőr kesztyű fabr. eskedik hamuzsirral és esővel, 's egyébb ter-sel, mellyhez a' lak. 7 tulajdon hajójok va-n. Ezen vsban tétetett 1772-ben kiütött Svéd áglás változásának a-köve.

ianstadt, a' Dániai S. ix szigeť fövsa nyugoti iában, egy kikötővel és istianswehr várával.

ianstein, l. Drontheim.

iansund, (58° 8′ 4″ É. 25° 43′ 54″ K. H.) kis a' Drontheimi megyé-, Norvegiában 3 szige-egy jó kikötővel, melly-a' legnagyobb Flotta iegállhat. Van 3.600 lak:, a' halászásból és hajó-ból élnek többnyire.

inehamm, Christinae por-, vs Carlslänben, Svéd rmelandban, Wenner tó llett, szép tágos vásár-eczal, mellyen pompás oszló kövel fedett házak inak; 2.000-en lakják, nagy jövedelmű vaske-tedést űznek, van néki sséges forrása.

inestadt, tengeröböl mel-i szabad vásáros vs Os-bottnban, egy jó kikö-el, 1.400 lakosi a' pol-i mesterségeken kivül eskednek is.

tinos, l. Knistenaux.

tloo, l. Loochristy.

tmess, v. *Karácson éjjeli et*, 1° 59′ É. Sz. 220° K. Australiában, 200 ten-mfdet foglal, Kláris kö-ből áll, találhatni itt enyösbékát, halat, di-fejér mályvát, 's t. ef.

Chropin, mvs Morvában, Pre-rauí kerül.ben, a' Kremsiri urod.hoz tartozik, March' bal partján, 1 várral, 90 ház.kal, 680 lak.kal; sok szép rétei, malma 's mé-nese van.

Chrudim, Királyi vs Cseh orsz. ban, 964 ház. 1410 lak., kik földmivelésből, hálófonás-ból, külömbféle manufac-turákból és fabrikákból él-nek. Egy pompás dékán temploma, és cs. kir. pós-ta tisztsége van.

Chrudimi ker., Cseh orsz.ban Morva, Czáslavi, Kaur-zimi, Biczovi, és Königinn-grätzi kerül. között. Keleti része hegyes, nyugoti sík. része mocsáros, a' többi termékeny. Fója: az Albis, mellybe Chrudimka szakad. Termése: gabona, fa, len, abrak fü, ló, vadállat, hal. Az uralkodó nyelv a' Cseh nyelv. Lakosi 241.786-an vannak, kik nagy jö-vedelmü manufacturákat üznek. A' kerül. 8 (14) vst; 25 (19) mvst, 126 urodal-mat, és 714 falút foglal ma-gában.

Chrudimka, fó Cseh orsz.ban, a' Chrudimi ker.ben ered, Hlinsko alatt, Wesely ko-pecz falucska alatt a' Czas-lavi ker.be tér, és ismét vissza kerül a' Chrudimi ker.be, ismét vissza fordúl a' Czáslavba, és ennek ha-tárin 1 mfdet folyik; újra vissza siet a' Chrudimi ker. be, még végre Pardubicz-nál Albisba szakad.

Chrysopolis, vs Bithyniában kis Asiában, Pontus torko-latjánál, Chalcedontól nem messze, északra.

Chrzanow, nemzeti vs 201 lak. Warsói volt Krakó nevü oszt.ban.

Chudenitz, mvs és vár Pilseni

Digitized by Google

ker.ben Cseh orsz.ban, Csernin Grófé.

Chumulare, egy a' legmagasbb hegyek közzül Tibetben, melly a'Hindusoktól mint valamelly szenthely tiszteltetik; örök tél uralkodik rajta, a' körül fekvő vidéken semmi meg nem tenyészik; a' hegy kerületén azonban néhány vadak találtatnak.

Chunking, nagy és pompásan épült vs Chinai Suchnen tart.ban; hegyek köztt; kerületéhez 19 vsok tartoznak.

Chunsak, l. Avar.

Chuquisaca, l. Plata.

Chur, Coire, Curia Rhaetorum, (46° 50′ 35″ É. Sz. 27° 10′ 55″ K. H.) főváros Helvetziában, Graubünden kant.ban Plessur mellett, a' Rajna körül, hegyek közt fekszik, vannak sánczai és bástyáji, jókora nagyságú, de nem különös, sőt roszszúl épült, jóllehet vannak néhány szép épületei is, lakosi 2500-ra számláltatnak, kik között csak 80 kat. kiknek itt Püspökjök vagyon. A' Püspöki lakás a' vsnak felső részén fekszik, mellytől egy fal által van elrekesztve, ennek körében ván az ó káptalan templom, a' Püspöki vár a' káptalan Praepost lakja, és a' Kanonokok házai, egy Praemonstratensis klastrom, és a' Capuczinusok ispitálja. Magában a' vsban feljegyezhetni a' Protestansoknak 2 plébániájokat, a' Tanácsházot a' vsi könyvtárral, ez alatt a'Portékásboltot,mellyben mind azon portéka rakatik le, melly Olasz orsz. ból Német orsz.ba 's viszontag hordatik. Az ország' Archivumát, és a' fegyvertárt. A' kereskedés is üzetik, a' körül fekvő vidék szép és termékeny. Plessur fónak vizét a' vs' minden utszájira téríthetni.

Churkreis, v. Szász Választó-Herczegség, Saxonia orsz. nak része, az eggyesült tartományok, mellyek Brandenburg, Lusatia, Meissen, Magdeburg, és Saal kerületek köztt fekszenek. Ide tartozik a' Wittembergi ker. hivatala, és a'Gräfenhenigi, Gommerrel, Elbenauval, Belcziggel, Seidával, Annaburggal, Schweinicczel, Schliebennel, Liebenwerdával, Prettschel, és Bitterfelddel.

Churwahlen, így neveztetnek gyakran a' Graubündtek, kik Chur vs körül laknak, neveket a' Wahlen német szótól veszik, melly külömben annyit tesz, mint: Wälsch v. Olasz. Többnyire a' reformált vallást követik, nyelvek Chur Olasz, vagy Rómainak neveztetik, és az Olasszal, vagy inkább az előbbi Lombard nyelvvel nagy hasonlatossága vagyon, a' német nyelvet is tanulják. l. Graubünden.

Churwalden, kis vs Granbündben, a' tízszámú törvényszövetségben.

Chus, tart. Fez királyságban Afrikában, a' közép tenger mellett, egy részét Atlas hegyének foglalja magában.

Chusistan, l. Schusistan.

Chwalynsk, vs Orosz Saratow Helyt. Wolga mellett, gabonával kereskedik.

Chwastow, vs Kiowi Vajdasban, kis Orosz Lengyel országban.

Chyron, nemzetes vs Galliczában, Sambori ker.ben.

Ciacola, Chicocol, tartom. és nagy vs Gangesen innenső félszigetben, Golconda orsz.

Digitized by Google

liában, Guolfo di Benga-
mellett.
', vs és vár Decan orsz.
n, Gangesen innensö fél
g.ben, a' tengertöl 6 mfd-
, egy folyónál, melly da-
dáskor szinte ide viszi a'
helt hajókat, Portugal-
oké.
'ae, Cibalis, vs Alsó Pan-
niában, egy dombon,
ulca mocsárnál, Valenti-
in, és Valens Cs. hazája;
ütközött meg Constan-
ius Liciniussal.
ano, vs Terra di Lavoro
n, Nápoly orsz., 3150 lak.
inow, város Varsói volt
ock oszt.ban, 440 ház. 's
rral.
'a, fó nyugoti Dalmatzi-
an, melly Scardona mel-
t a' Kerkával eggyesül,
Scardona tóból, Sebeni-
tóba ömlik.
:os, mellékfolyója Ebro-
k Spanyol orsz.
anowiec, (52° 52′ É. Sz.
° 23′ 5″ K. H.) vs Orosz
alistock Helyt. Nurzel mel-
t, 340 h. 2650 lak. ezek-
k fele Zsidókból áll; ke-
skedik.
ntes, vs és Grófs. Toledo
rt.ban Spanyol orsz.
'ano, vs Piemontban, a'
lt Sesia Fr. oszt. 3050 lak.
ates, Ciguata, a' nagy
ikayi szigeteknek eggyike.
'li, nagy török kereskedö
holdog Arabiában, veres
nger' partján, egy révvel
várral.
ut, vs Török orsz.ban,
rczegowina tart.ban, Na-
nta mellett.
r, vska Oláh orsz. Duna
ellett, mellyen itt egy ré-
hidnak maradványit
emlélhetni, melly hidat
mellyek Trajan Császárét
ik lenni vélnek. Itt kez-
dik egy régi kö országút,
melly Aluta folyó mellett
Ribnikig megy.

Cilicia, régi neve azon keleti Asiai tart.nak, melly délre a' közép tengerrel, többnyire pedig Cappadocia és Armenia részével határos volt, most Caramannia név alatt esméretes, a' Török bir.ban. Cilicia volt Moesiában Thebenél, és Isauriában Taurus körül.

Cilli, Cilleja, Herczegi, víg jól épült ker.béli vs a' Stiriai Herczs.ben, hasonnevü ker.ben, Száva fó mellett, hol Köding vele egygyesül; 250 h. 2100 l. A' kerületi hivatalnak helye, van itt vámhely, és dohány depositorium, orvosi hivatal az egész tartományra nézve, fö oskola, Gymnasium, postahivatal, egy Decan, infulás Préposti méltósággal. Az eloszlott Minorita klastromi templ.ban feküsznek a' hajdani Cillei Grófok' testeik. A' vson kívül van egy nagy közönséges portéka rakodó hely, és valamivel tovább a' már öszveomlott hegyvár Ober-Cilli. A' kereskedés nagy divatjában vagyon, különösen Rohitschi savanyú vízzel, melly Olasz orsz.ba hordatik. Régenten a' vs Római Colonia volt, utóbb pedig a' kerülettel eggyütt tulajdon Grófság.

Cilli kerület, Stiriában, a' hasonnevü Herczs.ben, hozzá tartozik alsó Stiriának déli része is; észak felé a' Drávával, és Marburgi kerülettel határos; keletről Horvát orsz.gal; délről Szávával, nyug.ról alsó Carinthiával; nagysága 14 1/2 geogr. mfd hosszában; és 64 3/4 □ mfdet foglal el. 4 vssal, 1090 falukkal, 38945 h. és 172867 l.

Digitized by Google

Ezek többnyire Olasz nyelven beszélnek, Több hegyei között legnevezetesebb a' Bacher, a' folyók között pedig Száva. Az előbb említett hegy választja el Stiriát Illyricumtól (felső Carnioliától). Termése: márvány, köszén, réz, vas, ólom; és elökelő ásványos vizei, messze kiterjedő erdei, szorgalmatosan munkált földjei, több szölő hegyei, a' vadnak, és halnak külömb nemei vannak, szarvasmarha és méhtartása jeles.

Cilniana, jeles vs Hispaniáb. düledékit Alt-Estepona mutogatja.

Cimarioten, l. Chimera.

Cimbo, l. Gagas.

Cimbri, régi Germaniai, Schleszwig, és Holstein Herczs.ben lakott Nemzetség, melly fél sziget tölök Chersonesus Cimbrica nevet is viselt. Alól a' Fosok és Saxonok voltak szomszédi. A' számos víz áradásoktól kénteleníttetvén, Elbe és Bajna vizénél, és Galliában vándorlottak, szinte az Alpesekig kiterjedvén, míg Marius Hadivezértől Teutonokkal eggyütt csak nem egészen eltörlettettek.

Cimbrisham, Portus Cimbrorum, kis vs és kikötő, a' Svéd Sthonen tart. ban. A' lakos. gabonával kereskednek.

Cimmerii, 1) Europai hatalmas és hadakozó nemzet, melly a' Scytháktól honnyából kinyomattatván, Krimea félszigetben telepedett le. Innen Europa északi és nyugoti részeire elszéledett, Germania északi részét először népesítette. Fő vsa volt Cimmerium. Az itt lévő tengerszorulat, mellyen Propontisból a' Maeotis tavába jutni, Bosphorus Cimmerius nevet viselt. 2) az Asiaiak Maeotis tavánál beljebb Asiai Sarmatiában laktak.

Cimolo, l. Argentiere.

Cimplon, l. Simplon.

Cinaguilla, Spanyol colonia éjszaki Amerikában több mint 2000 személyből áll, Magistrátus alatt, melly mindennap nagyobbodik, és a' Sonorai tart.hoz tartozik. Közel hozzá sokat érő arany bányák találtatnak.

Cinaloa, kis termékeny tart. új Spanol orsz.északi Amerikában, melly néha új Mexikóhoz számláltatik, egy hasonnevű vssal a' hasonnevű fó mellett.

Cinan, nagy vs Chinai Xantung tart.ban; szép üvegétől híres.

Cinca, folyó Aragoniában, Spanyol orsz.ban, melly a' Pyrenaei hegy tetőkön ered, és Segre folyójával eggyesül.

Cincheu, nagy vs Kouangsi Chinai tart.ban, 3 vsok tartoznak hozzá, szép, 's jól épült, legszebb, Ceylanit meghaladó fahéj füszerszámmal.

Cincheu, vs Kouangtong tart. ban Chinában 13 vsok tartoznak hozzá.

Cingalesen, l. Singalesen.

Cinque Ports, Angliában így neveztetnek azon öt kikötők, mellyek Pas de Calais mellett Francz. orsz.nak ellenében feküsznek. Helyek, és voksok van a' Parlamentomban; 16 Deputátusaik az öt kikötő Bárójinak neveztetnek. Tulajdonképen hatan vannak, ezek közül négyen Kentben, Doverben, Sandwichben, Romneyben és Hythében vannak. A' többiek Sussexben, t. i.

Digitized by Google

t. i. Hastingsben, és Staf-
ortban; de Winchelsea, és Rye
Hastingsnak csak függelékei
nque Terre, öt egymás mel-
lett fekvő faluk a' Ligusti
tenger mellett, az előbbi
Genevai vidéken, mellyek-
nek neveik: Monte Rosso,
Vernazza, Corriglia, Me-
naruola, és Rimaggiore.
ntra, Sintra, vs és vár Por-
tugalliában Estremadura
tart.ban, Téjo fó mellett
Lissabonhoz közel a' tenger
felé, mellyet a' letétetett
Király VI. Alphons rab-
ságával és halálával (1683-
ban) ismeretessé tett.
ntra, l. Colares.
yphus, fó tulajdon Afriká-
ban, most Vadi Quaham;
és tart. 's vs ugyan ott.
ntat, Cioutat (43° 10′ 20″ É.
Sz. 23° 16′ 48″ K. H.) ujon-
nan épült kereskedő vs Fr.
Rhone torkolati oszt.ban,
ris Golfo di Laquee mellett, jó
rikötővel, melly egy vár
ltal védelmeztetik, 6110 l.
s egy hajó iskolával. Itt több
najók épülnek; és a' jó mus-
tálály bor által híres.
car, Sircar, így neveztetik
eleti Indiában egy tartom.
nellynek nincs különös Na-
obja, hanem csak egy al-
nelytartója, ki alatt azon-
an ismét több altisztek ál-
anak. Így neveztetnek An-
liában az öt parti urod.mak
' keleti Indiának Madras
nevü Praesidenségében, a'
engali tenger öböl mellett.
Éjszakról Karnatiktól, ma-
as hegyek, és járatlan er-
ség által Golkondától, és
' Marattáktól különöztetik,
ondegamma, Kistna, és
odaveri folyók mellett.
leveik: Guntur, Gondapil-
y, Ellor, Radschamundri,
'schikakol.
casia, l. Tscherkasia.

Circello, Monte Circello, Cir-
cajus, hegy egy várral,
mellynek neve San Felice,
Pápa birt. a' volt Fr. Tiber
oszt.ban.
Circester, Cirencester, vs An-
gliában Gloucester Grófs.
ban Churne fónál, sokaktól
gyakorlott ország úton; az
előbb jeles vásárai, és pos-
tófabrikáji most alább hagy-
nak, de a' bőrfabrikáji szü-
net nélkül nevelkednek. —
Mellette fekszik Bathurst
Lordnak szép mezei lakja.
Cirenza, Acherontia, l. Ace-
renza.
Cirey, falu Francz. Meurthe
oszt.ban, vas mívekkel, és
fajence fabr.
Cirie, Ciriacum, vs Piemont.
a' volt Po Francz. oszt.ban
3460 lak. Nevét vette Sz. Cy-
riacustól, kinek erekléji itt
tartatnak.
Cirisano, helys. citra Calabriá-
ban Nápoly ors. Herczegség
név alatt.
Cirknitz, mvs Austriai Carnio-
liának egykori Adelsbergi
ker.nek Herczs.ben a' Cirk-
nitzi tó, és Brohitza folyó
mellett; tengeri sóval ke-
reskedik.
Cirknitzi tó, nevezetes tó az
előbb említett tartom.ban,
melly majd minden esztben
annyira kiszárad, hogy nem
csak füvet kaszálhatni, ha-
nem bele kölest is vethetni,
's benne vadászhatni is. A-
kár száraz legyen, akár te-
le vízzel, mindenkor csuda
számú szárnyas vad-állato-
kat találhatni benne. Télben
farkasok, vad disznók talál-
tatnak. Egy nagy örvény
ugyan ebben, (Sucha Dol-
za) nem csak a' vizet szívja
be, hanem a' kiszáradás
után a' tavat ismét felesleg
megtölti.
Cirta, vs Numidiában, Hip-

Digitized by Google

pontól 94 mfd, erős és jól épült; Massinissa, és utána következett Királyoknak lakhelye volt, most Constantina.

Cisalpini köztársaság, új Status, melly 1797-ben Olasz orsz.ban állítatott; minekutána Bonaparte a' fő vezér, utóbb Francz. Császár, most a' Szövetséges Császárok' foglya Helena' szigetén, az Austriai katonasereget megverte, és egész Olasz országot elfoglalta volna. Ez ugyan megszünt ismét, midőn Austria Olasz országot visszavette, és mindent az előbbi rendbe helyheztetett; de Bonaparte a' Marengoi csata után ismét visszaállította azt, Olasz országi köztársaság név alatt. Az egész társaság Olasz országnak e' következendő részeiből állott: 1) az Austriai Lombardiáb. v. a' Maylandi Herczegs.ból; 2) Mantua Herczs. Castiglionével, és Solferinoval. 3) előbb Piemonthoz tartozott Novarese tart.ból; 4) a' Modenai Herczegs. Massával 's Carrarával. 5) A' Velenczei társaságnak egy részéből, t.i. Bergamasco és Bressano tartom.kból 6) egy részéből az Olasz orsz.hoz számláltatott egyházi Statusnak, t. i. Romagna, Bologna, Ferrara, Urbino, Ankona, Macerata, és Camerino tart.kból; 7) egy részéb. Helvetziának, t. i. Veltlin, Clävèn, és Vorms vidékeiből. Mind ezek a' tart. nyok 14 osztályokra voltak felosztva. De ezen köztársaság 1805-ben Királysággá változott Olasz ország nevezett alatt, hogy Napoleon a' Franczia thrónusra mint Császár fellépett. Az 1814-diki Párisi békülés után egészen megszünt, és a' tartományok régi birtokosik' hatalmába jutottak többnyire; l. mindeggyikét.

Cisamopoli, vs Candia szigetben, Canea orsz.ban, kikötővel.

Cismar, Holsacziai tisztség Wager tart.ban a' keleti tenger mellett.

Cismone, Cisimonus, vs Lomb. Vel. Kirs. hol a' hason nevü fó Brentába ömlik.

Cisteaux, Citeaux; Cistertium, kis vs Francz. Col d' or osztályban, itt volt hajdan a' Cisterciták leghíresb Apáturságok.

Cisterna, kis helys. a' Pápai bir. Caserta Herczeg' palotájával, a' szomszéd nagy erdőség Romának előfal gyanánt szolgál a' Pontini mocsár kigőzölgései ellen.

Cisternino, királyi kamarai vs 3580 l. Terra di Lovoroban, Nápoly orsz.

Ciszterdorf, kis vs Zey vize mellett, Alsó Austriában, Magy. orsz. szélén, G. Althané.

Citadella, Civitacula, (45° 38′ 29″ É. Sz. 29° 27′ 1″ K. H.) vs Lomb. Vel. kir. nem messze Brenta fótól 6000 l.

Citheraeon, hegy Boeotiában, Allika határán, Helikon hegyénél kezdve Bebeig kiterjedt. Alatta Asopos fó; esméretes a' Bachantesektől, és sok szomorú történetektől.

Citta della Pieve, vs Francz. volt Trasimeno oszt. a' Pápa birt. Püspöki lakás.

Citta di Castello, vs ugyan ott, Tiber mellett, Püspöki lakás ezelőtt hasonnevü Grófs. volt.

Citta nuova, (45° 18′ 17″ É. Sz. 31° 14′ 13″ K. H.) Hajdan a' Romaiaknak híres Coloniáj ok Æmonia neve

Digitized by Google

zet alatt; most majd egé-
szen leromlott vs Illyricum-
ban Istria tart.ban, egy
földcsúccson Quieto mester-
séges fó torkánál, melly
mély, 's bátorságos kikötöt
formál; van itt egy Püs-
pöknék lakja, és a' Püspö-
ki templomon kivül még 3
más templom, a' levegő-
nek egészségtelen volta mi-
att a' vst többnyire csak
halászok lakják.

tta nuova, kis nemzetes vs
Pápa birt az Anconai Mark-
ban a' Velenczei öböl mel-
lett.

tta nuova, Cottonera, erös
vs S. Margarita kastéllyal
Malta szigetén.

tta nuova, l. Valetta.

tta vecchia, vagy notabile
(Melita Medina) Malta szi-
get' hajdan erös fövsa, la
Valettától 1 1/4 mfdnyire,
Püspöki lakás, sok szép épü-
letei vannak. Közel a' vshoz
van egy nagy üreg, melly
egykor' a' szegényeknek la-
kásúl szolgált.

tta vecchia, vs Dalmatziában,
Lesina szigeten a' régi Pha-
ria' omladékiból épült, észak-
nyugoti partokon a' ki-
kötö mellett; a' lak. a' ha-
lozást: és halászatot gya-
korolják. Régiségei közzül
nevezetes egy Görög már-
vány, melly egy hajót vi-
torlákkal kormánylapáttal,
és magával a' kormányos-
sal eggyütt képzel.

ta vittoriosa, l. Valetta, és
Borgo.

udad de las Palmas, l. Pal-
mas.

udad de los Reyes, l. Lima.

udad del Rei Felipe, l. Port-
Famine.

udad Real, Jeles helység,
és la Mancha tart.nak fő-
helye, Spanyol, új Casti-
lia tart. 8400 l. 3 ispitállyal,
bort termö vidéken.

Ciudad Rodrigo, erös vs Sala-
manca tart.ban, Leon Kí-
rálys.ban, Spanyol orsz.
ban Agneda víz mellett, 11
000 l. egy Püspökkel, 3 is-
pitállyal 's kereskedéssel. Az
itt készített fejér kemény
szappant (Xavon di Pied-
ra, kőszappan) még eddig
senki nem készíthette. 1810
ben a' Francziák által ost-
rom alá vétetett, és épen
mikor viváshoz készülnének
a' város fel adta magát Jul.
10-kén. Ettöl veszi az An-
gol Vezér Wellington of Ta-
levera Ciudad Rodrigoi Her-
czegi titulusát.

Ciutadella, vs Minorca szige-
tén. 700 h. 8000 l. egy kis
kikötövel, és cseppkö ü-
reggel.

Ciute, falu Lomb. Vel. kir.
felső Etsch oszt. képekkel
kereskedik Német, Olasz,
Franczia, Lengyel és Svéd
orsz.kban.

Civencheu, n. vs Fokien Chi-
nai tart.ban.

Cividad del Friuli, hajdan Fo-
rum Julii (46° 4′ 54″ É. Sz.
31° 6′ 29″ K. H.) fe-
lette alább szállott vska,
egy Collegiáta templ., Na-
tisone folyó mellett, Aust.
Lomb. Vel. kir. Friauli tart.
3000 l.

Civita Aquana, vs Abbruzzo
tulsó részén, Nápoly orsz.
Püspöki lakás.

Civita Borella, vs Abruzzo in-
nenső részén Nápoly orsz.

Civita Castellana, l. Castel-
lana.

Civita de Chieti, l. Chieti.

Civita, (Civitale) di Friuli,
Forum Julii, l. Cividad del
Friuli.

Civita Lavinia, Her.ség és vs
a' Pápai bir.ban, Sforza
Her.gé Antoninus Pius itt
születéséröl nevezetes.

Digitized by Google

Civita di Penna, vs tulsó Abruzzoban, Nápoly orsz. egy hasonnevű kerület' fővsa 7266 l. Püspöki lakás, káptalan templ.

Civita della Pieve, Plebis. Civ. kis vs Perugia ker.ben a' Pápai birt.ban, Püspökséggel, melly egyenesen a' R. Pápa alatt van.

Civita S. Angelo, vs tulsó Abruzzoban, Nápoly orsz.

Civita Ducale, vagy Reale, vs ugyan ott; Püspöki lakás.

Civitatella del Abazia, vs ugyanott.

Civitatella dell Tronto, királyi kamarai erőség ugyanott.

Civita vecchia, Centum cellae (42° 5′ 24″ É. Sz. 29° 24′ 30″ K. H.) erős kereskedő vs Francz. Tiber volt oszt. ban, a' Pápa birt. a' középtenger mellett, egy pléb. templommal, 12000 l. 1 theatrommal, és két bemenetelü kikötővel. A' kereskedése csekély.

Civitella, kis nemes vs Toskánai nagy Herczs.

Civray, vska Francz. Vienne oszt. Charente mellett 328 h. 1500 l. közel hozzá Bonardierei márvány töretik.

Cizimbre, vs Estremadura tart.ban, Spanyol orsz.ban, a' tenger'partján, nem messze Setubaltól, hol a' halak nagyszámmal fogatnak.

Clackmannan, Grófs. déli Skotziában Perth Grófs.tól határoztatik. 48 Angol □ mfdeken 10858 l. számlál, termékeny, marhatartással foglalatoskodik, 's köszenekkel bövelkedik. Főfója Devon. Fő vsa pedig

Clackmannan, 700 l. kies tájékon, de a' vs maga nem sokat ér.

Claeven, Chiavenna, hajdan Grófs. Helvetziában, Graueni és Gotteshausi szövetségek, Veltlin, és a' Maylandi Como hegyek között 6—8 órányi hosszu, és 6 széles; Lario oszt.nak része volt Olasz orsz. felette hegyes tart., e' mellett termékeny még is nagyobb része, hoz külömbféle gyümölcset, jó ízű gesztenyét, bort; de a' gabona lakosinak nem elég. A' bornak egy része kivitetik, és a' lak. marha árulással segítnek magokon. Az úgy nevezett Lawezi, vagy fazékköből készített konyha edények innen egész Olasz orsz.ba küldetnek. Maira, és Lira folyók jó hallal szolgálnak. A' vadászat is bő jövedelmet ád. Lak. kath. 1798-ban ez a' Gsófság a' Vormacziai Grófsággal, és Veltlinnel, a' Cisalpini köztársasághoz adatott.

Claeven, *Chiavenna*, szépen épült fővsa az egykori hasonnevű Grófs.nak a' Lomb. Vel. kir. Maira mellett, melly mint egy órányi távolságra a' Comi tóba szakad. Több szép épületei vannak, különösen az előbbi Helytartónak háza, a' fő, és Collegiáta templ. Nagy kereskedést üz, a' nagy kereskedőházba rakatnak le az általvitetett portékák, és innen tovább Saumrossen keresztül vitetnek. A' vst hegyek kerítik be, mellyek alatt, mint e' tart. nak egyéb helységeiben természetes barlangok, vagy pinczék vannak, mellyekben a' lakosok sok jó boraikat tartják.

Clain, Clanis, kis Port de Senonnal Viennébe fó viz Poitu tart.ban.

Clam, mvs, Urod.'s hegyen épült kastély fel. Austriában. Maelandi fertályban, azon

Digitized by Google

ievű familiáé.

imecy, (47° 27′ 3″ É. Sz. 21° 11′ 11″ K. H.) bőeles-égű vs Francz. Nievre oszt. 76 h. 5400 l. Baivronnak Lonnebe folyása mellett. Aczél fabr.; vágómarhával tereskedik. Gabonája, és bora elég van.

n, népség Scotziának he-yein, egy szabadon válasz-ott fő alatt.

netz, Hegyvár, és falu Va-asd várm.ben felső Slavo-iában, Stiria szélein.

nis, most la Chiana.

nius, most l' Agno.

pham, kies hely Southwark-oz közel, Surrey tart.ban, zép majorokkal és kertek-el, e' dombos egésséges he-yen szoktak a' Londoniak yaralni.

ratomba, Mogila, vs Var-ói Krakó volt oszt.ban, Weichsel mellett, egy kath. ymnasiummal, és Ciscer-ita Apátsággal, melly-en Wanda Királyné temet-tve fekszik.

re, Grófs. Irlandiában, Munster tart.ban, észak-ől Galwey, keletről Tip-erary, délről Limerik, és ilkenny, nyugotról a' nger között fekszik, nagy-ga 53 1/4 □ mfd. Egy vs-l, 60 Eklezsiával, 11381 h. 890 l. Egy része hegyes, levegővel és ezért a' szar-asmarha, és júhtartás el-nálok, jóllehet a' sikság rmékeny. Folyóji: Shan-on, és Fergus. Tavai: Lo-gh-Dergh, és Loug-Ogrant. fövs Ennis.

re, (42° 37′ 50″ É. Sz.) elység ugyanott Shanon, Fergus mellett, egy erős árral.

re, mesterséges sziget Ir-ndiában, Mayo Grófs.ban, onnaught tart.ban, K. H. 8° 25′ É. Sz. 52° 37′ alatt.

Clare, Clarence, kis vs Angliában, Stour fó mellett, Suffolk Grófs.ban Mark Grófs. nevezet alatt.

Clarendon, vs Angliában, Wilt Grófságban, nagy vadas kerttel.

Clarenza, l. Chiarenza.

Claudiopolis, vs közép Bithyniában, Tius fón túl más neven Bithynium, Antinous honnya.

Claudius, hegy Pannoniában Skordiskusok szomszédságában.

Claus, keskeny áltjárás felső Stiriában, az Judenburgi kerületben, Ausseetől északra, az Austriai határok mellett.

Clause, l. Ehrenberg.

Clausen, Hegyvár Steyer fó mellett Austriában Ens felett Steyer vshoz 3 mfd.

Clausen, Chiusa, kis vs Tyrolban, magas erős várral, mellynek neve Seben, Eisack vizénél, Brixen és Botzen között, Sterzingenhez 6 mfd, Brixiai Püspök jószága. Gazdag szép képekben és ritkaságokban, és jó borban.

Clausen, vagy Eberhards-Clause, hajdan Beredek' szerzetes Collegium, Trierhez közel, Mosel mellett. Francz. Saar oszt.ban. Ezen vidéken legjobb muskatálybor terem.

Clausthal, (51° 48′ 30″ É. Sz. és 28° 0′ 17″ K. H.) jól épült hegy vs, és egy hasonnevű kant.nak fővsa Osterode ker.ben a' Westfáliai Harcz oszt.ban 1740 Párisi lábbal van fellebb a' Bálthi tengernél. Van 2 temploma, 1 Gymnasiuma, 4 leányoskolája, 1 árvaháza, 850 h. 7650 lak.; ezek magokat mesterséggel, serfő-

Digitized by Google

zéssel, sütéssel, nehány fabrikával, különösen hegy, és huta müvek által táplálják. Itt laknak a' bányásztisztek, hol a' Harznak minden pénze, esztendönként 4—500000 tallér veretik. A' vs mellett nagy jövedelmü ezüst bányák vannak, mellyek 2000 bányászokat, és 1000 hutásokat kivánnak. A' vs elött 2 kovács müheły van, és a' Frautenscharrni ezüsthuta 13 kemenczéket szüntelen foglalatoskodtat, van itt kőbánya is.

Clàven, l. Claeven.

Clavenna, l. Chiavenna.

Clay, (53° 2' É. Sz. 18° 40' K. H.) vs, és kitötö Norfolk Grófs.ban. Angliában, sóbányával.

Clazomene, vs Joniai 12 vsok' egyike északra.

Clecy, vs Fr. Calvados, oszt. 392 h. 2140 l.

Clees, (les) Esclees, vs Helvetziában Waadtkantonban, Orbe fónál hegyek között.

Cleguerec, vs Fr. Morbihan, oszt. 3790 l.

Clemensruhe, hajdan múlató palota Poppelsdorf helység mellett, nem messze Bonntól, Francz. Rajna, és Mosel volt oszt. a' hová négy soros Allee által jüthatni, Senatoriának lakja.

Clementinok, régi eredetü, kevert nép Syrmiumban, és Albaniában, nevét Clemens Püspöktől vette, ki öket a' 12 dik században megkeresztelte, és a' Római kitre, mellyben most is vannak térítette. Nyelvek minden Europai nyelvektől külömböz. 1737-ben telepedtek le csak Syrmiumban mintegy 300 an, de ezólta megszaporodtak. Tiszta maradéka ez a' régi eredeti Illyrusoknak, kik közzül sokan most is Montenegroban laknak; és más nemzettel nem keverednek.

Clempenow, régi vár, és Prussziai királyi tiszti lakhely elsöbb Pomeraniában, Tollen tó mellett.

Clerac, Clairac, kis vs Fr. Lot és Garonne oszt. Lot fó mellett; hol dohánnyal, borral, pálinkával nagy kereskedés üzetik.

Clermont, (Clairmont) vs Fr. Montblanc oszt. Fier, és les Usses folyók között.

Clermont, Avernorum Urbs (45° 46' É. Sz. 20° 45' 2'' K. H.) Fr. orsz.ban Puy de-Dome oszt.nak fövsa, nagy, de még sem felette nevezetes vs, 1427 h. 30000 l. magasan épült Arrier, és Bedat fók között, egy völgynek hátulsó táján; azon hegyek' tövénél, mellyek közt Puy de Dome emelkedik fel. Az egész vidék tüzokádó. A' vsnak utszáji többnyire szükek görbék, és setétesek, minthogy a' házak láváből épültek. Nevezetesek: a' 3 közhelyek, és sétálók, a' Püspöki templom, és vár, és a' Játékszín. Vannak több templomai, 5 ispitályai egy nyilt könyvtár, egy botanicus kert, külömbféle tudományos helyek. Leginkább említésre méltók az ásványos források, mellyek közzül némellyek enyvesek; 's kövéváltoztató erövel bírnak, igy van Allyre külsö vsban egy, melly magának köves ágyat, és köhidat formált. A' vsban szorgalmatosan üzetnek a' mesterségek, a' börkészités, félposztó, materia, kötött selyem harisnya, kálap és vászon fabrikákban. A' kereskedés is nagy mint ezen portékákkal, mint pedig'

Digitized by Google

termésekkel. A' vsban sok régiségekre akadhatni. Most Püspöki lakhely a' fő oszt. hatalomnak helye.

ermont, Claramontium, vs és Urad. Genevai Cantonban. Fier, és des les Usses fók között, egy hegyen.

ermont de Lodeve, kis vs, egy sziklán, Lergue fó mellett Fr. Herault osz. 791 h. 5220 l. posztó, és kalap fabr. Marhával, és gyapjúval kereskedik.

ermont en Argonne, kis vs egy halmon, mellette folyik Air; Francz. Maas oszt. 186. h. 1600 l.

ermont en Beauvoisis, (39° 22′ É. Sz. 20° 4′ K. H.) kis vs, és a' Francz. Oise oszt. főhelysége, 500 h. és valamivel több mint 2000 l. Breche mellett egy halmon; ezelőtt tulajdona volt egy linianak, mellyből származott a' Bourboni ház.

ermont-Ferrant, Monferrant, vs Fr. Puy de Dome oszt. a' vele szövetséges Clermont vstól 1/4 mfdnyire esik 743 h. 5550 l. Lyceuma, és papíros fabr. van. Itt határoztatott meg az 1095-ben tartatott Conciliumban az első keresztes had.

erval, kis vs, és vár Dub fó mellett, felső Rajnai Fr. oszt.ban.

ervaux, kis vs Fr. erdők oszt.ban.

ery, (Notre Dame de) vs közel Loirehez, Fr. Loiret oszt.ban 2440 l.

lettenberg, Klettenberg, Urodalom a' hajdani Hohensteini Grófs.ban, Prussziában. A' Klettenbergi Urodalom nevét vette a' leomlott Klettenbergi hegyvártól, melly alatt egy hasonnevű falu fekszik. Napoleon alatt a' Westfáliai királys.nak Harz oszt.hoz, Nordhausen kerületéhez tartozot.

Cleve, Cliviensis Duc. Herczs. a' volt Westf. Kir. melly délfelé a' Prussziai, nyugot felé a' Hollandi Geldriával, északról Zuytpheni tart. nyal, és keletről Mark Grófsággal, és a' Coloniai, és Münsteri Urod.kal határos volt. Rajna két részre osztja, és a' Prussziai királys. hoz tartozó. Ebből 1801-ben Rajnának bal partján fekvő részen találkozott 40000 lélek Francz. orsz.hoz kapcsoltatott, és Ruhr oszt.hoz adatott; A' Rajna jobb partján fekvő 24 □ mfdnyi része pedig, melly 56000 lelket számlált, a' Tilsiti békeség szerént a' Bergi nagy Herczegs.hez jött; de az 1814. Bécsi végzés szerént Prusszus Királyhoz visszajutottak.

Cleve, (51° 47′ 40″ É. Sz. 23° 46′ 51″ K. H.) az említett Herczs.nek fővsa 915 h. 4300 l. Az építése Hollandiai módra van, kellemetes halmokon fekszik, Kermisdal fó mellett. A' lak. szorgalmatosan üzik a' mesterségeket; vagyon selyem, dohány, és sárgaréz fabrikája. — Egy órányi távolságra esik Rajnától, mellyel egy hajózható Canalis által öszvekötetik; 1/4 órányi távolságra a' vstól esik a' derék Alleek, szökő és ásványos kutak miatt nevezetes vadaskert.

Cleveland, North-Riding' északi ker. Angliában, York Grófs.ban.

Cley, mvs Angliában, Nordfolk Grófs.ban, sóbányával.

Clifton, falu Angliában, Westmoreland Grófs.ban, Lowther fó mellett, híres azon győzedelemre nézve, mel-

Digitized by Google

lyet a' Cumberlandi Hercz. 1745-ben a' pártosok ellen nyert, melly által ezek ismét kiűzettek Angliából.

Clifton, kis kereskedő vs és kikötő Angliában Devon Grófs.ban.

Clima, egy csak a' mi gondolatunkban az égen és földön 2 eggyüttjáró kör által kijegyeztetett húzás; Éghajlat, földhajlat; nem külömben a' levegőnek tulajdonsága a' meleg, vagy hideg gradusára nézve; vagy az egésségbe, növésbe hasznos, vagy káros befolyására nézve; 's így tehát a' levegő' tulajdonságát jelenti.

Clingen, Klingen, vár, helység, és Urodalom Helbe mellett Schwarczburgsondershausen Hercz.hez tartozik. A' 12 falúból álló Urodalom a' Szász választó Herczs.hez tartozott, Almenhaufen falu még is, és vár a' Fuldai, most Nassaudillenburgi Uraságé. A' vidékén jó halászatok esnek.

Clingenberg, vs Rajna mellett Német orsz.ban Aschaffenburgi Herczs.ben, azon vidéken melly Hohehart-nak neveztetik, 600 l.

Clinowo, helység Török-Dalmatziában, hegyvárral.

Clinton, Grófs. északi Amerikában, New-York szabad Statusában, Champlain tavától nyugotra, 279 □ mfd a' nagysága, 6000 l. tele erdőséggel 's vadakkal. A' főhelysége Plattsburgh.

Clissa, Andretium, nevezetes vár, és szükjárás egy meredek sziklán, Illyr. Dalmatziában Salonától nem messze. Itt szép olajfák nőnek, és jó bor is terem.

Clisson, vs Fr. alsó-Loire oszt. Sevre Nantoise mellett, 180 h. 2100 l.

Clissow, vs Varsói volt Radom osz.ban.

Cluthero, mvs Angliában, Lanca Grófs.ban, Ribble mellett, ásványos forrásokkal és gyapjú fabr.

Clitunno, Clitumnus, Spoletoi Her.ben Nápoly orsz.ban Topinoba fó víz.

Clöden, helys, Szász orsz.nak volt Wittembergi kerületében, az idevaló Praepostság a' Wittembergi Universitással eggyesítetett.

Clogher, vs Irlandiában, Tyronne Grófs.ban, Ulster tart.ban, Püspökséggel.

Clois, Cloye, vs Fr. Eure, és Loire oszt. Loire mellett, 1520 l.

Clomel, l. Clonmel.

Clonefort, helység Irlandiában, Gallway Grófs. Connaught tart. Püpöki lakás.

Clonmel, Clomel, köfallal kerített vs Irlandiában, Tipperrary Grófs. Munster tart. Vannak kaszárnáji, és népes vásári. Ezen vst sok Quackerok lakják, és vidékén a' posztó, és materia nagy szorgalommal készítetik. A' kereskedése a' folyók' kapcsoltatása által, egész Watterfordig terjed. Itt született Sterne Lőrincz.

Clösterle, mvs szép kastéllyal Saatzi ker.ben Cseh. orsz.ban, arany ásvánnyal (Goldtalk) Thurn Grófé.

Cloye, l. Clois.

Cloyne, kicsiny, de víg, és népes vs Irlandiában, Cork Grófs. Munster tart. egy Püspökséggel.

Clugny, Cluny, Cluniacum, (46° 24′ É. Sz. 22° 18′ 56″ K. H.) vs Francz. Saone, és Loire oszt. Grosse fó mellett, 3810 l. hajdan nevezetes Benedictinus Apátság. Kesztyü's szörösbőr portéka fabr.

Digitized by Google

uni, kis vs északi Scotziában Marr ker.ben, Aberdon Grófs. Don folyóhoz közel.

unia, híres vs volt Hispaniában, Rauda, és Uxama között, 2) vs Rhaetiában, hol most Feldkirchen.

uny, l. Cluny.

use, vs a' volt Fr. Leman oszt. Arve fó mellett, 2100 l. lit van egy megerősitetett hegyjárás.

uson, fó, melly Poba szakad, a' vidéket Valdensek lakják, Piemontb. a' Sardin. kir. birt.

usone, helys. Lomb. Vel. kir. a' volt. 3070 l. gabonával, posztóval, vasszerekkel kereskedik; szomszédságában találtatnak réz, és gáliczbányák.

y, kis vs's urod. Pedemont. Sardin. Kir.ban Aosta mellett.

yde, fó Scotziában, melly Dumfries Grófs. Annandale ker.ben ered, és Frith of Clyde által az Irlandiai tóba szakad.

yde, nagy tengeröböl déli Scotziának nyugoti partján.

yde Iron Works, (the) Scotziában Clydesdale Grófs. a' legnagyobb vasbánya, Works Carron után, melly 300 embert foglalatoskodtat.

ydesdale, v. Lanarkshire, Grófság déli Scotziában, ész. ról Dumbarton Grófsággal, Stirlinggel, Linlithgowval, és Edinburggal, kel.ről Peebessel és Dumfriessel, délről Dumfriessel, nyug.ról Air, és Renfrewvel határos; 870 Ang. □ mfdet foglal magában, és 146700 lak. számlál. 3 Wardokra osztatik: Upper Ward, hegyes, az egész Grófs.nak 2/3 részét teszi. Midde Ward, nagyobb részint hegyes, földje szegény. Under Ward, a' legkissebb kerület Glasgow mellett, termékeny, és szorgalmatosan mivelt földje van; a' zab legfizetőbb; a' hegyes tájakon juhok tartatnak, a' lovak sem utolsók. A' lakosok igen gazdagodnak köszénből, vasból, ólomból; találtatik itt márvány is, mészkö, és agyag. A' legnevezetesbb folyó Clyde. A' fövs Lanark.

Clye, falu Angliában, Norfolk Grófságb. tó mellett, sóbányával.

Cmielow, nemes vs 179 ház. Warsói volt Radom oszt. Kamienna folyó mellett.

Cnidus, vs Cáriában egy fél sziget csúccsán, tengerfokon 2 révvel. Vénusnak képe, melly itt tiszteltetett Praxiteles' remek munkája volt.

Coa, folyó Portugalliában, Traz os Montes tart. Dueroba ömlik.

Coaguilla, új tart. új Mexicoban, ész. Amerikában.

Coalbrookdale, helys. Angliában Shrop Grófs. vasfabr. melly gözerömív által hozatott helyre. A' héti munkabér ezen fabrikában 10000 font sterlingre mehet.

Coanza, nagy fó Æthiopiában, Loanda szigetnél, az Æthiopiai tengerbe foly.

Cousina, vs Francz. Corsika oszt. 2630 lak.

Coassolo, vs Piemontban a' volt Po oszt. 3630 lak.

Cobda, vs Spanyol orsz. Granada tart.

Cobi, a' Chinaiaknál *Schamo*, nagy megmérhetetlen puszta, keleti Asiában, melly Chan-Gai hegytetőtől délre, és Zairan tótól Tibetnek fekszik, és ny.ról keletre 105° — 130°-ig 400 német mfdnyi hosszúra,

Digitized by Google

és 100 mfd szélességre terjed, egyszersmind az egész világon a' legnagyobb síkság, de legterméketlenebb föld is, és tulajdonképen nem egyébb, mint egy holt homoktenger. Tele van sós tavakkal, többnyire sós fűvei, semmi fája, és jól be van kerítve gránit hegyekkel.

Coblenz, Confluentes, (50° 21′ É. Sz. 25° 8′ K. H.) Trieri választó Hercz.nek lakóvárosa, Francz. Mosel és Rajna volt oszt. bortermő vidéken fekszik, hol Mosel Rajnába folyik; 1050 h. és 10000 lak. Moselen által kő, Rajnán pedig repülő-hid vezet. A' vsnak alsó részén a' házak magosok, és régi módra épültek, kivévén a' Rajna melléki szép épületeket; a' fellebb fekvő részén a' házak szépek és rendesek, egy szép, és fákkal beültete t piaczczal. Minthogy Bonaparténak újabb rendelése szerént a' vs többé nem vivóhely, falai lerontatnak, és szép kertek jönek helyekbe. Legnevezetesbb épület az új vár, ezelőtt a' választó Herczeg' lakja. Több szép templomra is találni, egy Törvényiskolával és Gymnas.mal. Készítetik itt gyapjúmateria, vászon és bőr; a' lakosok borral, malomkövekkel, és darázskővel, lakirozott pléh portékákkal, késekkel 's t. ef. kereskednek.

Coblenz, Confluentia, Badeni Grófság Schweiczban, azon szögben, hol Aren vize Rajnába foly.

Coburg, Herczs. a' Rajnai volt szövetségben, Itsch és Saale mellett, a' Gothai Altenburg, Szász Királyság, a' Reuszi birtokok, Bajor orsz. Schwarzburg, és Rudolstadt között; nagysága 19 □ mfd 61000 lak. A' Szász-Coburg-Saalfeldi Herczs.hez tartozik. Részei: 1) 1/3 (7 1/2 □ mfd) a' Coburgi Herczegs.nek, melly dél keletre esik Bajor orsz. a' Hildburghausi és Meiningi részek között; hegyes, erdős, termékeny, kellemetes, Itsch, és Rodach folyók mossák. 2) 2/7 (10 □ mfd.) az Altenburgi Herczegs.nek, Saale mellett, a' Gothai részek, a' Szász Neustadti kerület, Bajor orsz. nak Main kér. a' Meining Coburgi részek, és Schwarczburg Rudolstadt között; részint erdős, 's hegyes, részint termékeny; Saale fó által nedvesíttetik. 3) Henneberg Grófságnak egy része, t. i. a' Themari urodalom 2 □ mfd, és Römhild urodalomnak fele 2 □ mfd. Luthert követő lakosi a' földet mívelik, marhákat tartanak; külömbféle fabrikájik is vagynak. Jövedelme: 425413 for. az ország' adóssága több 1 milliomnál. A' szövetséghez állítandó katonasága 400 emberből állott. A' fővsa

Coburg, (50° 15′ 54″ É. Sz. 28° 38′ 4″ K. H.) Itsch mellett, 745 ház. 8000 lak. és a' szép Ehrenburg nevű várral, mellyben a' Herczeg lakozik, vagyon kőfabrikája, hol külömbféle drága darabok kővé vált fákból, millyenek a' körül fekvő vidéken számosan találtatnak, készítetnek. Itt van a' Casimirianum Gymnasium, tanuló szerződés az iskola mesterekre nézve; fegyvertár, porczelán, arany és ezüst portéka fabr. van egy kőgolyóbisokat készítő malma is. A' lakosok gyapjuval,

Digitized by Google

keszkenőkkel és materiával kereskednek. A' vs mellett egy hegyen áll Coburg vára, egy jól elrendelt fenyítékházzal.

oburg, Herczegs. a' volt Rajnai Szövetségben, a' Thuringiai erdőségnek déli részén, nagysága 22 □ mfd 6.000 lak. Itsch, Werra, és Steinach, (mellyben gyöngy találtatik) folyóktól nedvesítetik. Termése: fa, gyümölcs, komló, len, szarvasmarha, juh, réz, vas, gáliczkő, kobaltércz, kőszén, alabastrom, gipsz, márvány, mész, porczellán, csapóföld 's t. ef. Fel van osztva a' Szász Herczegség Gotha, Coburg, Meining, és Hildburghausen között.

Coca, Cosa, kis vs ó Castiliában, Spanyol orsz. Ellerena kis fó mellett, a' Medina Celi Herczeghez tartozik. Van egy régi vára, mellyben Fülöp Wilhelm Orania Herczeg 28 esztendőkig fogva ült.

Cocconato, vs Piemontb. a' volt Marengo oszt. 2480 lak.

Cochaba, nagy hely Coelesyriában, Guthai völgy ker. ben, Basanitis tart.ban, Damaskustól balra.

Cocheira, helys. Brasiliában, Bachia tart. dohány növéssel.

Cochem, Kocheim, Cochima, kis vs egy várral Mosel mellett, Francz. Mosel oszt. jó bora terem.

Cochin, l. Kotschin.

Cochinchina, az az: nyugoti-China, Királyság tulsó Indiában, melly most Tunkinnal egy Uralkodó alatt van egybekapcsolva, 's Anam Császárságnak neveztetik, az ott szülöttektől; hossza 44 német mfd, széle 12—15 órányi, és Tunkinnal É. Sz. 10° —22° ig terjed, és Tunkintól északról Digne-Ket folyó által szakasztatik el, több hegy-folyók hasítják, mellyek esős időben Septembertől Februariusig az alsó részeket közönségesen minden második héten 3, 4 napokig elöntik, melly által a' föld olly termékennyé lesz, hogy eszt.ként háromszor is aratnak. Cochinchina tehát bővelkedik terméseiben, ide tartozik: a' riskása, thea, a' legjobb czukor egész Indiában, mellyből sok megy Chinába; fahéj, firnácz, faggyú, és kövérfa, narancs, pamut, és szederjfa; füge, ananász, gránát alma, sasfa, melly az arannyal egyaránt becsültetik; szantal, és rózsafa; a' különös jó illatjára nézve híres Kalambo, és egyéb keleti Indiai növevények. Több helyett termés-aranyra is találhatni, pedig nagy mennyiségben. A' hegyi lakosok a' vásárokra sok áranyport hordanak, mellyet ők riskásával, vassal, posztóval cserélnek fel. Ezüstben, rézben, czínben, és vasban sem szenved fogyatkozást. Az ólom ritkább. A' hegyek salétromosok. Szelíd, és vad állati is vannak, különösen az elefántok itt legnagyobbak, a' majmok között legnagyobb az úgy nevezett Douc; de a' marha tartása csekély, mert a' marhahús nem nagy becsben van, és a' földmívelésben bivalokkal élnek. Az eredeti Moys nevezetű lakosok a' hegyeket lakják, hasonlók a' Kafferokhoz, és még majd egészen vadak. A' síkságnak lakosi pedig jószívűek, szolgálatra va-

Digitized by Google

lók, és tűrhetők, a' Chinabéliekhez hasonlítnak, kikkel egy eredetűek; csak hogy szomoruabbak 's feketébbek, de az asszonyok fejérek és szépek. A' lakosok száma 18 milliomra tétetik. Az egész hadi erő 139.000-re mehet. Cochinchina, a' Császárságnak nyugoti része 12 tartományokra osztatik, a' 3 Északinak neve: Dengoe, Quanbing, Dihh-eut; a' hét közép tartományok: Hue, Cham, Quanglia, Quenia, Phayn, Nlaru, és Natlang; a' nyugotiak a' hajdani Tschian-pa, és Donnay királyságokból állanak. A' Császár, külömben a' Chinai Császárnak vasalusa, (de az új tudósitások szerint most egészen független) határ nélkül uralkodik. A' fövs és cs. lakhely Hue.

Cochl tó, nagy tó felső Bajor orsz.ban, Weilheimi urodalomban.

Cochstedt, vs, a' volt Westfáliai Kir. Saale oszt. a' Halberstadti ker.ben, 1 templommal, 1 ispitállyal, 1 salétromos kunyhóval, 205 ház. és 1.250 lak.

Cockermouth, (54° 42′ É. Sz. 14° 14′ K. H.) vs a' Cumberlandi Grófs. Angliában, 3000 lak., Cocker és Dervent öszvefolyások mellett; vastag gyapjú matériát készit, harisnyát, kalapot, és bört, plajbászt, melly olvasztó tégelyre és czerúzára fordítatik.

Coco, *Capo di Bono*, hegyfok Szicziliában.

Cocos szigetek, kicsiny, mocsáros, lakatlan szigetek Andaman sziget mellett, Asiában, iható vízben fogyatkozást szenvednek; meg kell külömböztetnünk, a' hason nevű Sunda szigetek közzé tartozó Nassau mellett lévő szigetektől.

Cocytus, Epirusban Acheronba fó víz, egy a' pokolbéli fók közzűl.

Coda di Volpe, hegyfok Calabriában, Nápoly orsz.

Codani tengeröböl, l. Cattegat.

Codera, hegyfok déli Amerikában, Terra firmában, Barcellona és Leon de Caracas között, 10° 35′ 56″ É. Sz. 48° 26′ 45″ N. H.)

Codogno, Colonium, helység Lomb. Vel. Kir., felső Po oszt., selyemmel és Pármai sajttal kereskedik. Itt 1746-ban, 1796-ban csaták történtek.

Coelesyria, vagyis az alsó Syria I. Moys. 10, 23. Josue 11, 13. 1). Szoros értelemben azon nagy mezőség, melly Libanus és Anti Libanus között feküdt; északi része ezen völgynek kissebb hegyek által *kétfelé* osztatik, ennek keleti vídékéből folyik a' hallal bővelkedő Kasmie fó, nyugoti részéből is 1 kis fó ered, 's nem sokára Kasmie fóval eggyesül. 2). Coelesyria alatt azon tart. értetődik, melly Syriának déli felétől fogva Aegyiptusig terjedett. Fövsa volt Baalbeck vagy is Heliopolis, mellynek nevezetes omladékit még most is az É. Sz. 34° alatt feltalálni; és Laodicaea ad Libanum.

Coft, l. Keft.

Coggeshall, helys. Angliában, Essex Grófs.

Cogna, Coina, kis vs, nem messze Aostától, Piemontban, mellytől a' körülfekvő vidék Val di Cogna nevet visel.

Cognac, l. Coignac.

Cogne, vs Piemontban.

Cogni, Konia, Iconium, fövs

Digitized by Google

Karamani Basaságban, Natoliában, a' Basának lakhelye, szép kertekkel és szőlőhegyekkel vegyes mezőségen, bővelkedik pamutal és baraczkokkal. Lakosi számosok, kik Örmények és Görögök tulajdon templomokkal. A' Görög, Xyli klast.ban lakó Érsek a' Kontantinápoli Patriárka alatt van. A' vs kastéllyal, erős falakkal, és sánczczal körűlvetett.

Gniocz, jókora vs Török országban a' Dalmatziai részeken, a' Bosniai határok mellett.

Gueto, Cogareto, helység a' Genger mellett, Savonához közel, a' Genuai Herczegs. ben, hol Columbus Christóf, ki az új világot feltalálta, 1442-ben született.

Guahuila, tart. új Spanyol ors., nagysága 6702 □ mfd, 6.900 lak.

Gnac, Cognac, (45° 4' 49'' É. Sz. 17° 19' 54'' K. H.) vs egy kies tájékon, 2.900 lak. egy várral, mellyben l. Ferencz Fran. Kir. 1515-ben született; Charente fó mellett; jó fejér és veres bort termeszt; az utolsóból erős Ferencz-pálinka, és Aqua vitæ készítetik.

Imbra, (40° 12' 30'' É. Sz. 26° 15' K. H.) kerítetlen, összúl épült fövs Portugaliában a' Beirai tart. egy almon, Mondego fó mellett, 3.063 ház. 9000 lak. Püspöki lakás, itt lakik egyszersmind 1 Provedor, 1 Corregidor, és 1 Juiz da Fora; egy jól elrendelt Universitás egy füvész kerttel, égész toronnyal, könyvtárral, chemiai laboratoriummal, orvosi, és chirurgiai műveszereknek gyüjteményével, királyi collegiummal, len, gyapjú, és fayence fabrikákkal.

Coincy, város Franczia Aisne oszt., 208 ház.

Coket, Coquet, kis sziget Northumberland partjához közel, Angliában.

Col, termékeny sziget közép Skóczíában, 13 mfd hosszú, 3 széles. Legelője és szántóföldje jó van. Répát sokat termeszt. Bővelkedik házi állatokkal, de vadja nincs. Lak. 8000. mennek. F.U. több familia Col vára köszálon épült, most elhagyattatott.

Colalto, mvs és vár Trevisói ker.ben, azon nevü Uraságé.

Colan, kis orsz. Malabár' partján Asiában, Gangesen innenső félszigetben.

Calapiani, Kulpa vizénél lakott nemzetség felső Pannoniában.

Colares, helys. Portugalliában, Estremadura tartom., 1.200 lak., egy igen szép völgyben, híres borára és gyümölcses kertjeire nézve; Cintra hegyek mellett fekszik, hol egy klastrom a' sziklák közzé béásva találtatik, mellynek falai, hogy meg ne rothadjanak, cserfával támasztatnak, innen Cserklastromnak is neveztetik. Ezen klastromot mindeddig 20 Remete lakja, kik Sz. Ferencz legszorosbb reguláját tartják.

Colbatz, hajdan klastrom, most pedig Prussziai nagy jövedelmü urodalom, hátulsó Pomeraniában, Plöne mellett, melly Madne tóból ered, és Damm alatt Oderába szakad.

Colberg, (54° 7' É. Sz. 33° 17' K. H.) nagy és erős kereskedő vs, a' Fürstenthumi kerületben hátulsó Pomeraniában, hol Persante a' keleti tengerbe ömlik, és hol

Digitized by Google

egy kikötője van Münde nevezet alatt. Valaha szövetséges vs volt, van 1 Iskolája, egy alkú palotája a' vsháznál, és egy Collegiát Káptalana egy dékánnal és néhány Kanonokkal, 4500 lak. 840 ház.ban; a' hajózás, és Lengyelekkel való kereskedés, nem külömben a' halászat, sófözés táplálja a' lakosait. A' vs 1761-ben és 1807-ben ostromot szenvedett; az utólsóban 150 familia veszté el házait a' külső vsban: ezen kár 130.000 tallérra beczültetik.

Colchester, vs Angliában Essex Grófs. 11.000 lak. a' hajózható Coln mellett, 18° 40′ É. Sz. és 51° 55′ K. H. alatt. Essexben ez a' legnagyobb vs, de rendetlen; van 10 temploma, 5 gyülésháza, nagy sátora a' hadi nép végett, melly itt a' keleti partokat fedi; még most is fenn vannak itt a' Római régiségnek drága maradványi. A' gyapjú fabrikák egy időben virágzottak, de most nagyon alá csüggedtek; a' külső kereskedése most is fontos.

Colchis, tart. Euxinusi Pontus partján, Trapezustól Pythiusig, Phasis vizétől Corax fóig terjedt; keletre Iberiával volt határos, fővsa volt Aea.

Colding, vs Jütlandban, Rip megyében, a' Schleswigi határok mellett, egy hason nevü fó mellett, melly itt a' tengerbe szakad, 800 ház. 2500 lak. Az itt való várt, (hajdan Oeronsborg, most Coldinghuus) a' Dánus Királyok gyakran meglátogatták friss levegője miatt. A' vs nem nagy, a' hajózás is a' betelt kikötő miatt csekély; de a' vám annál több bet hoz be, melly minden Schleswigi Herczs.be és Német orsz.ba a' hídon által kelendő portékától, lovaktól, ökröktől megkivántatik. Vannak gyapjú manufacturáji is.

Coldingham, vska Déli Skócziában, Bervick Grófságb. erős várral, a' tenger mellett. Ezen vstól veszi nevét Goldingham-Moor, egy 8 Angol mfd hosszaságú posványság.

Colditz, Szász város a' Lipcsei kerül.ben, Mulde mellett, 253 ház. 1560 lak., karton, vászon, és posztó fabrikával; vidékén jó csapó föld találtatik.

Col d' or, l. Aranydomb.

Coldstream, mvs Merse tart. Deli Skócziában, az 1763-ban itt épített Angliából Skócziába vivő hídtól nevezetes.

Colenberg, l. Colmberg.

Coleraine, v. *Londonderry*, Irlandiában Grófság, Ulster tart.ban, északról a' tengerrel és Lough Foylével; keletről Antrim Grófs.gal, délnyugotról Tyronével, nyugotról Denegallal határos. 40 3/4 □ mfdet foglal; 3 vssal és várral, 35 ekklezsiával, 25.000 ház. és 222.930 lak. Ha az egészet vesszük, nem terméketlen; nagyobb fóji: Bann, melly lazaczokkal bővelkedik, és Foyle, melly a' nagy Lough-Foyle nevü öblbe szakad.

Coleraine, vs Bann fó mellett a' hason nevü Grófs.ban, É. Sz. 55° 8′ alatt egy várral és kikötővel, 38.000 lak., kik lazaczokkal, vajjal, hússal, és vászonnal kereskednek.

Coles Grege, nevezetes barlang Barbados szigetén, nyugoti Indiában.

Cölesyira, l. Coelesyria.

Digitized by Google

'igny, mvs és Grófs. le Brese art., Bourgogne tart.ban; 'oligny Chatillon' háznak ószága.

'ima, birtokos vs Mexikói audien.ban, Uj Spanyol országban.

iseum v. *Colossaeum*, a' Colossus palota, nagy fényes épület Romában, melly a' özjátékszin végett építtett Vespasian Császártól, s nagyobb része most is ennáll.

', egy a' Hebridi szigetek özzül, 13 mfd nagyságú, mfd szélességű, több mint ooo lak. és 50 halas tavakal. A' lakosok marhatartással és halászattal foglalatoskodnak. A' szigetnek szaki csucsa az 56° 29′ 55″ . Sz. és 10° 55′ K. H. alatt kszik, Felette hegyes, e még is gabona és karópa termő; jó legelői is annak. A' főhelysége Kilaig.

'anges, *Coulange la Vineuse*, s Fran. Yonne oszt., 270 áz. 1650 lak.

'ansa, l. Collensa.

'ares, mvs Estremadura rtom. Portugalliában kies ölgyben, melly 4 mfdre erő narancs, czitron 's ás jó gyümölcsökkel dieskedik, 1200 lak.kal.

'e, szép kőfallal kerített s Toskánai Nagy Herczs. 1 almon, 2 külső vssal, Elsa ellett, egy régi várral, üspöki lakás.

'eda, Colleda, Cöln an der ossa v. Unstrut, és a' nagy arhatartás miatt Kuhöln, vs a' Wertherni Grófgban, a' Thüringi kerül. en, Lossa mellett, 365 ház. oo lak., len és posztó szössel.

ensa, Collansa, Collonsa, gyik a' Westernes szigetek közzül, Skócziához tartozik.

Colliano, vs Terra di Lavoroban, Nápoly ország, 2650 l.

Collicolung, vs a' Guineai partokon Afrikában.

Collin, Kolin, jól épült kis vs Kaurzimi ker.ben Cseh orsz.ban, Elbe vizénél 300 ház., nagy piaccal, 's Capuczinus klast.mal. Itt közel Chotzemitz, vár és Planian mvs. között esett ama véres csata, mellyben 1757 18 Jun.ban a' Prusszusok az Austriai seregtól megverettettek.

Collioure, (42° 31′ 31″ É. Sz. 20° 45′ 2″ K. H.) régi erős vska, és tengeri kikötő, melly a' hozzá tartozó Port-Vendres kikötővel csak 2.100 lakost számlál, Fran. Kel. Pyrenaei oszt. a' közép tenger mellett. Van itt hajóiskola, és szardella halászat.

Collonges, vs Fr. volt Leman oszt., 270 ház. 2250 lak.

Colloredo, hegyen épült vár Istriában, ez nevű Herczegi familiának származása helye.

Colmar, l. Kolmar.

Colmars, kis vs Fran. alsó Alpesi oszt., 900 lak. az Alpeseken, Verdon fó mellett, hol nagy sokaságú matéria csináltatik.

Colme, fó Flandriában, Aa vizének ága, a' Dünkircheni csatornába szakad.

Colmenar de Oreja, nagy mvs Toledo tart.ban, új Castiliában, Spanyol orsz.ban.

Colmenar vieja, vs Spanyol orsz., Guadalaxara tart., 4000 lak., posztó fabrik. és kőfaragó mühellyel.

Cöln, (Cölonia) Érsekség, az alsó Rajnai ker.ben, melly északról Clevével és Geldernnel; nyugotról Jülichhel; délről Trierrel; keletről a'

Digitized by Google

Bergi voltHerczs.gel határos: gabonával és borral megáldott tart., 60 mfd nagyságú volt, 17 városokkal, 5 mvsokkal, 80.000 lak., és 19.559 Rtallér jövedelemmel. A' Lünevillei béke által 1801-ben Fran. orsz. hoz esett. Felső és alsó megyére osztatott, az elsőhez tartozott minden, a' mi Colonia városán fellül feküdt. Eifel felé találtatnak ólom és vasbányák. Jelesbb fója a' Rajna, melly több fókat vesz magába. Az uralkodó Religió a' Catholica, imitt amott találtatnak Protestansok is. Az Érsek harmadik Papiszemély volt a' Választó-Fejedelmek közöttNémet orsz.ban. A' fövs és az Érseki lak volt Bonn. Mostani alsó Rajnai Prusszus Nagy Hers.hez tartozik.

Cöln, Cologne, Colonia Agrippina, Ubiorum, (50° 55′ 21″ É. Sz. 24° 35′ K. H.) egy a' legnagyobb 's legrégibb Német országi vsok közzül a' hajdani Coloniai Érsekségben, 1.704 ház. 40.000 lak., 260 templommal; mellyek között a' Gothus' izlés szerint épült fő templom, Ursula temploma, még most is nevezetes: ide tartozik a' Tanácsház, a' fegyvertár, 16 ispitály, az árva 's talált gyermekek' háza, luth. Consistorium és Lyceum. A' vs régi módra van építve, 24 nagy kapúval; benne készítetik: pamut matéria, czukor, vaskályhák, kőkorsók, pipák, csipke, az úgy nevezett Coloniai pántlikák, pamut, és gyapott portéka, kalap, eczet, bőr, égett víz (Eau de Cologne), mellyből a' nevezetes Farinai fabrika esztendőnként 90.000 üveggel ád el; viasz fejéritése, szappanfőzése, festése, és könyvnyomtatása is híresek; mindezekkel, 's ezeken fellül gabonával, borral, fával, 's t. ef. nagy kereskedést űz. Cöln és Duitz városka között a' Rajnán által repülő híd vagyon.

Colo, l. Kull.

Colochinna, kis vs Moreában, Zaconia tart., a' hason nevű tengeröböl mellett.

Colodi, erösített helys. Olasz orsz.ban, Lukkai Herczegs.

Cologna, (45° 18′ 11″ É. Sz 29° 58′ 11″ K. H.) kis, de élelmenyes vs Fiume nuovo mellett, Lomb. Vel. Kir. a' volt Bacchiglione osztályb., 6.200 lak., borral és selyemmel kereskedik.

Cologne, vs Fran. felső Garonne oszt., Sarampion mellett.

Cologne, l. Cöln.

Colombori di Trepani, kis sziget Siciliának nyugoti partján, megerösített kikötővel.

Colombo, l. Columbo.

Colomea, Kolomyja, vs Gallicziában Stanislawowi ker. ben, Pruth mellett, sóbányával, és dohány rakodó hellyel.

Colone, tengeri vs Moreában.

Colonia, új lakás, megtelepedés, gyarmat, olly helység, melly a' külföldiektől épitetett, és magok ezek a' külföldiek is, kik valamelly helyen megtelepedtek, coloniának neveztetnek. A' jelesbb idegen új lakások azok különösen, mellyeket az Európai tengeri hatalmasságok emberek által, kik Europába felvétettek, vagy büntetésül valamelly orsz.ból kitiltattak, Asiában, Afrikában, és Amerikában állítottak; hogy a' puszta földek miveltetnének, termésével Europa gaz-

da

Digitized by Google

dagodnék, és a' kereskedés Europa, és a' világ' egyébb részei között fenntartatnék. Némelly szállitványoknak tehát tárgyak egyedül a' kereskedés, és nem a' hódítás vagy földmivelés. Igy több helyek vannak, mellyeket az Angolok, Portugallusok, és Francziák az Asiai és Afrikai partokon bírnak, egyedül csak a' kereskedés' kedvéért a' körüllakozó pogányokkal. De mivel szándékjok van a' többi Európai nemzeteket ezen haszonvételből kicsukni, szükséges az, hogy ennek megtarthatására erősségek, sánczok, fegyvertárok, hadi hajók állíttassanak, mellyek által a' kereskedésnek haszna szoros határok közzé rekesztetik. Más szállitványoknak czéljok a' kereskedés mellett a' hódítás is, és némelly tartományoknak mivelése. Illy czéljok van majd minden Európai szállitványoknak Amerikában. Ezeknek első állintézetek, és esztendőbéli élelmek az emberekre, és pénzre nézve nagy erőt kiván, és majd nagyobb költséget okoz, mint a' csupa kereskedést tárgyazó szállitványok. Szállitványok állítatnak valamelly ország.nak belső részében is, midőn idegenek vétetnek fel, hogy azt miveljék; illyenek vannak: Brandeburghban, Magyarországban, Orosz birod.ban, Spanyol ország.ban, 's t. m.

Colonia, 1). Agrippina l. Cöln. 2). Trajana, l. Kelen. 3). Britannica, úgy látszik, hogy Colchester. 4). Colonia, Armenia határánál Chaldaeában.

Conscy, a' Hebridi szigetekek eggyike, Jura szigettől nyugotra, 12 mfd hosszú, 3 széles, tele hegyekkel, mellyek között füves völgyek találtatnak. Oronsay szigettel, mellytől egy tengerszorúlat által különöztetik, 700 lakost számlál.

Calophon, a' 12 Jóniai vsok' eggyike, Ephesustól 20 mfd jó tengeri erővel, és lovas sereggel, melly által azon rész mellyhez állott, győztes lett; innen közmondássá lett; Colophonem addere, az az: a' győzödelmet teljesíteni.

Colorado, fó California félszigeten, melly északon új Albion felé 1/4 mfdnyi távolságra a' tengeröbölbe szakad, minekutána Rio de los Apostolos vele eggyesült volna.

Colossaeum, l. Coliseum.

Columbia, Grófs. Északi Amerikában, New-York Szabad Státusában, keletről Hudson mellett, 38 □ mfd a' nagysága, 27.730 lak., hegyes, de termékeny, leginkább vassal, fával, gyümölcssel és marhával bővelkedik. A' fővsa Hudson.

Columbia, 4 □ mfdnyi urod. Északi Amerikában Maryland és Virginia között, Potownak mellett, semmi Szabad Státushoz nem tartozik, hanem közvetetlenül a' Congressus alatt van. Ebben van a' szövetséges vs Washington.

Columbia, vs Északi Amerikában, Déli Carolina Szabad Státusban hol a' széles, és Saluda fók egyesülnek, Congareshez közel, 100 ház. helye a' Déli-Carolinai kormánynak, egy gazdagon felékesített nagy iskolával.

Columbia, Takutschi-Tesse, fó Ész. Amerikában, mellyben a' tengernek járását,

Digitized by Google

(áradását és apadását), 183 Angl. mfdnyire a' torkolatjától láthatni, nagy csónakokkal egész addig bátran evezhetni, és 300 tonnás hajók a' tengerből 125 mfdnyire kimehetnek, hol ezen fó Multonamával, melly az új Mexikói széleken ered, egygyesül.

Columbo, Colombo, (7° 4′ É. Sz. 79° K. H.) fövs Ceylan szigeten az Angliai birtokban, ugyan annak nyugoti partján, nagy, és szép renddel épült, szép házakkal, 30.000 lak.kal, 's erös várral. Az Angliai Helytartónak lakja, a' fő törvény udvarral, hadi ispitállyal, jól elkészítetett árvaházzal, 's akademiával. Pettah, v. a' fekete vs az a' része, hol az Indusok legszámosbban laknak, nem külömben a' legszámosbb aranymivesek, mesteremberek, fabrikánsok, és azok, kik drága kövekkel kereskednek. A' vsi kútvíz sós, és egészségtelen, mellyre nézve 1/4 német mfdnyi távolságról a' várból hozatik a' víz bőredényekben (Pukkali). A' kikötöj egy nyilt torok, melly csak Decembertől Aprilisig ád bátorságos helyet a' hajóknak, a' többi 8 holnapokban pedig a' veszedelmes Monsuns háborúsági miatt haszonvehetetlen, még is vásárhelye ez az egész Ceylani kereskedésnek. Közel ide terem a' legjobb fahéj.

Columnae Herculis, Herculesz oszlopai, a' két hegy Abyla és Kalpe, a' Gibraltári tengerzúgnak mind a' két része mellett, mellyeket Herkulesz, a' régi rege szerint itt tornyosított fel, hogy a' középtengernek általmenetelt szerezzen.

Colurok, 2 délikör, mellyek a' két Polust és az Aequatort egyenes szegletűleg keresztül hasítják; az eggyik a' napfordúlás pontjain megy által; a' másika pedig az éjegyenlítö pontjain, és nap' 's éjegyenlőség' Colurának neveztetik.

Coluri, S. Brossia, Colouri, Salamis, Bityussa, Cichiria, sziget görög orsz.ban, Golfo d' Engián, ezelött Salamisnak neveztetett egy vssal, 200 ház. 1000 lak., és hason nevű kikötövel. A' lakosok földmivesek, halászok, 's kereskedök.

Comacchio, (44° 40′ 27″ É. Sz. 29° 49′ 47″ K. H.) vs és vár Pápa birt. Ferrarai tart. Pó folyójának 2 ága között, nagy posványságban, 5.500 lak., kik többnyire halászok, sós angolnával kereskednek.

Comagena, kis tart. Syriában, közel Ciliciához, Amanus hegynél, északra a' tengertől legtávulabb. 2) vs, hol most Tula áll.

Comana, 1) vs közép Pontusban, Iris vizénél, hol Bellona tiszteltetett, népes, és Armeniába kereskedéshelye volt. 2). vs Cappodociai Ciliciában, Sarus vizénél.

Comana, Georgiának legészakibb része Asiában, északra Circassia, délre Giurgistan, keletre Caspiumi tenger, nyugotra Imirette tartományok között. Lakosi Muhamedánok, Persiai fő védelem alatt.

Comano, vs Spanyol Venezuela Helyt. Terra firma tartban, délí Amerikában, Cabagua kis öböl mellett, erös várral. Ehez közel terem a' legjobb Canaster do-

Digitized by Google

hány.

marcas, így neveztetnek Portugalliában a' 6 tartományoknak törvény kerületei.

mbe, vs Fran. ország, volt Montblanc oszt.

mb-Martin, helys. Angliában, Devon Grófs. egy öböl mellett, ólombányával, melly ezelőtt ezüstöt is adott, de már kiürült.

mbourg, vs Fran. orsz., Ille és Vilaine osztályb., 800 ház. 4170 lak.

mbrailles, vs Fran. Creuse oszt., 160 ház.

mbret, vs Fran. Puy de Dome osztály, Alrance folyó mellett.

mern, fallal kerített vs, a' volt Westfáliai Saale oszt. Halle ker.ben, vagyon temploma, iskolája, ispitálja, s salétromos kunyhója, 370 ház. és 1. 800 lak. Közel hozzá van egy kőfejtés, mellynek jó malomkövei vannak. Esztendönként 5 vásár tartatik.

mesazzo, fó Lomb. Vel. Kir., melly a' volt felső Po oszt.b. Castel-Ponzonetől nem messze ered, és csak hamar Mincio osztályban Oglioba szakad.

mesazzo, kis vs ugyanott a' volt felső Pó oszt., azon nevű fó mellett.

mes Palatinus Rheni, így neveztetett a' Palatinátusi Választó Fejedelem, vagy egy más a' Palatinátusi házból.

miges, a' Pithyuszi szigetek egyike a' közép tengerben Yvica szigetnél.

mines, kis vs Egy. Belgiomi Flandriában, Ypern és Lys fó által 2 részre osztatik, 282 ház. 2.200 lak.

mino v. *Cumino*, Hephaestia, (26° 1′ É. Sz. 31° 54′ K. H.) (a' sok köménytől, melly itt terem), Maltához tartozó szigeteknek egyike a' Szicziliai tengeren; termékeny, csak 5000 lépés térségü, és Maltától 3/8 mfd széles tengerkar által különöztetik; vagyon egy Cala di Santa Maria nevü kastélya és kikötője.

Comi-tó, *Lago di Como*, legnagyobb tó Lomb. Vel. Kir. 9 német mfd hosszú, 1/2—1 mfd széles, Lario oszt.b. fekszik, és Helvetziát Olasz országtól választja; 3 öblekre osztja magát; északról egyik Adda fót veszi magához, a' másik délkeletről ismét kiadja; és a' harmadik délnyugotra esik, melly mellett Como vsa épült. Felső része Lago di Chiavenna, a' keleti alsó rész Lago di Lecco-nak is neveztetik.

Commang, az Aquapimi Herczegnek lakhelye, Afrikában a' Guineai arany partokon, ki a' Assiantei fő hatalom alatt van, 's sok szerecsen helységeken uralkodik.

Commenthur v. *Comthur*, előljárók a' Papi vitéz rendnek javain; több hivatalbéli tisztségek vannak alattok.

Commenthurey, Commenthurság, v. Commenderie, így neveztetik a' Német Málthai vagy más Vitéz Rendnek bizonyos urodalma, mellyet egy a' Rendvitézei közzül igazgat, és a' jövedelmet részint felszámolja, részint elkölti. A' Német Vitéz rendekben 11 Balleyek v. Probendák voltak, mellyek a' tart. Comthurok által igazgattatták, némellyek ezek közül rendkivül való ország-nagyjai voltanak, és a' Praelatusok közzé számláltattak, a' többi pedig azon Herczegeknek,

Digitized by Google

kiknek Urodalmokban jószágok feküdt, valami módon alá voltak vettetve; illyenek az Austriai, Thüringai, Szász, Hamburgi és Hassiai Balleyek. A Balleyek ismét Commenthurságokra osztattak, mellyek a' Commenthuroktól igazgattattak. A' Rajnai volt szövetséges Statusokban ezen Commenthurságok megszüntek.

Commentry, falu 70 h. Francz. Allier oszt. kőszénbányával.

Commequiers, 219 házból álló vs Fr. Vendée oszt.ban.

Commercy, (48° 40′ É. Sz. 28° 15′ K. H.) szép vs, és a' Fr. Maas oszt.nak fővsa, Maas mellett; 700 h. 3500 lak. harisnya, kapocs, és vászon fabr. vasbányája van, és mezei terméssel kereskedik.

Comminges, hajdani Grófs. Gascognében, Fr. orsz ban, a' Pyrenaeuszokon, Armagnac Bigorre, alsó Languedoc, és Spanyol orsz. között, 22 fr. mfd hosszú, 12—15 széles, 50 □ mfdnyi nagy. Az éghajlatja részeinek külömbféle fekvésére nézve külömbözik, ha az egészet veszszük, alkalmasint mérsékelett, de még is inkább hideg, mint meleg, és a' belső részeken valóban kemény. Garonne által a' tartom. alsó, és felső részre osztatik; ezen kivül még a' nagy v. kis Neste, Lez, Save, Nouen, és más folyóktól nedvesitetik. Felső Comminges a' Pyrenaeuszokon fekszik, hideg, hegyes, kevés gabonája, de nagy a' marhatartása, és az épületnek való fája sem ritka. Alsó Comminges termékeny, van gabonája, különösen búzája és bora. A' tartomány két osztály (felső Garonne, és Gers) között van felostva.

Como, Novocomum, (45° 48′ 22″ É. Sz. 26° 45′ 26″ K. H.) Lomb. Vel. Kir. Lario osztály fővsa a' tőle nevezett Comi-tónak déli határánál; egy valóban eleven, mesterségüző, és szépen épült kereskedő vs, 15000 lak. Püspökkel, mellynek temploma szép márványozott épület. Selyemfabr. és sok ércz művesekkel; ezen vs születéshelye az ifjabb Pliniusnak, Caecilius Költőnek, Jovius Pálnak, és XI. Innocentius Pápának; a' vidéke körül van véve szőlőhegyekkel, szederjfákkal, és olajlombokkal, és szép mezei ház.

Comorin, l. Cap Comorin.

Comoroi szigetek, (11°—14° D. Sz.) 4 sziget Afrika mellett, Madagaskar, és Querimba part között, a' Mozambique Canálisnak északi bemenetelén; éghajlatjok, terméseik, és lak közösek a' szomszéd partokkal, és Madagaskarral; Anjuan, vagy Hinzuan, Nagy Comoro, vagy Angazija, Mohilla, v. Molale, és Mayotta, a' neveik.

Comotay, Comotaea, orsz. és vs Gangesen tulsó félszigetben, Indiában, Asiában.

Compasz, hajó, v. tenger-Compasz, széltő, északmutató, magnes-tő tokjával együtt, vagy azon eszköz, mellyel a' hajósok élnek mind azért, hogy a' világ részét, mellyen forognak, kitanulják, mind pedig, hogy jól evezhessenek.

Compasz szikláji, l. Cannay.

Compiegne, Compendium, (49° 24′ 59″ É. Sz. 20° 29′ 4″ K. H.) régi vs Fr. Oise oszt. 7200 lak. Oise mellett, ezen keresztül 340 láb hosszú, és 40 széles híd vezet; szép ez-

Digitized by Google

ıllött királyi várral, melly nost az új mesterség iskoájának részére fordítatott. Van itt egy pattantyús, és gy más iskola, mellyben ' manufacturák tanítatıak; és egy gyapjufabr.; abonával, fával, és gyapúval kereskedik. Itt fogaott el az Anglusok által az Orleansi Szűz.

mplutum, l. Alcala de Henares.

mpostella, S. Jago di Compostella, régi már most nem agy tekintetü fővsa Galiciának Spanyol orsz. 10000 ak. Sar, és Sarella folyók között, mellyek egy mfdnyi távolságra Riv del Arobispo név alatt eggyesülnek; egy Érsekséggel, Universitással, 4 ispitállyal, ıma gazdag, drágán felcsinosított Cathedrális templ. an tartatnak Sz. Jakab Apostolnak, Spanyol ország' édpatronjának erekléji, nelly okból még most is, óllehet kissebb számmal, gész sereg vándor ide tér; zekre nézve van egy ispiály építve.

mpostella nova, vs új Spanyol orsz. Quadaláxara tart. an, északi Amerikában, em messze a' csendes tengertől. A' levegö egésségtelen; és a' tart. sovány.

mprodon, erős vs Spanyol rsz. a' Cataloniai tart. Ter nellett, egy fellegvárral.

nté Robert, l. Brie.

ncarneau, Concq (42° 49' 50'' É. Sz. 13° 42' 40'' K. H.) vs Fr. Finisterre Qszt. a' tenger nellett 150 h. 2200 lak. és kikötővel. A' lakosok Sardella fogással foglalatoskodnak.

ncenteyna, (38° 55' É. Sz. 16° 17' K. H.) vs Spanyol rsz. Valencia tart. 5000 l.

Conception (la), Audiencia Chili Spanyol déli Amerikai tart.ban. Itt van

Conception, (36° 43' 15'' D. Sz.) nagy vs Chili Audienciában, Spanyol Peru Vice-Kirs.ban, Déli Amerikában, egy kellemetes, bátorságos öböl mellett, mellyben fekszik a' gyümölcses, kies sziget, Quiquirina, Biobbio fó mellett, többnyire alacsony, rosszúl épült házakkal, 13000 lak. az Intendens lakja, és Mestre del Campoé, ki második személy á' királyi katonaságnál; és Püspöki lakás, kordovány fábr.val, és faggyúval 's borssal kereskedik.

Conception, kis vs Spanyol Buenos Ayres tart. déli Amerikában, hol Limaçon Plata fóba szakad.

Conception, la Baye de Conception, tengeröböl New-Foundland szigeten északi Amerikában, Cap Francis, és Point of Grates között.

Conception (la) *de Salava*, kis vs Mexicóban, Mechoacan tart. ész. Amerikában.

Conception (la) *de la Vega*, kis vs S. Domingo nyugoti Indiának szigetén.

Conches, kis vs Fr. Eure oszt. 560 ház. 2260 lak. 1 régi várral, 3 Pléb. 1 ispitállyal.

Conchucos, l. Attuchocucos.

Conciergerie, Fr. orsz.ban fogolyház, tömlöcz, és a' vígyázónak háza.

Concord, (43° 12' É. Sz.) vs északi Amerikában Newhamshire szabad Státusban Merrimack mellett, a' tartom. kormányának helye, Akademiával, és Könyvnyomtatással, 1760 lak.

Concord, vs északi Amerikában, Massachusetts szabad Státusban; az orvosi társaságnak lakja, 225 ház. 1700

Digitized by Google

lak.kal.

Concorde, l. Egyeség tartománya.

Concordia, szép vska, és vár Secchia mellett Mirandola Herczg.ben, Modenai Nagy Herczegé.

Concordia, hajdan szép vs, Limene vizénél, Velenczei tart.ban, Golfo di Venedigtól nem messze, Attilától elpusztítatott, azért Püspöke Porto Gruaróban lakik.

Concq, l. Concarneau.

Condapolis, erősített vs Ostindiában, Gangesen innenső félszigetben, Golconda orsz.ban.

Condé, Condate, most Nord-Libre, (50° 26′ É. Sz. 21° 15′ K. H.) erős vár Francz. északi oszt. hol HaisneScheldébe folyik; 600 h. 6000 lak. Itt az egész vidék rekeszek által víz alá buktathatik.

Condé sur Noireau, v. Nereau Cocdatum, vs Fr. Calvados oszt. Nereau fó mellett 733 ház. 3030 lak. posztó és bőr fabr.

Condeixa, vs Portugalliában, Beira tart. gyümölccsel kereskedik.

Condocedo, Capo Condocedo, hegyfok új Spanyol orsz. északi Amerikában, a' Campechei öbölben.

Condojani, Condojamum Uzia, vs tulsó Calabriában Nápoly orsz. Golfo diGirace mellett.

Condom, (43° 57′ 49″ É. Sz. 18° 2′ 7″ K. H.) Francz. orsz. Gers osztályának fővsa Baise mellett, 994 h. 6650 lak. kik gabonával, borral, pálinkával, börrel kereskednek.

Condomois, kis tart. az előbbi Gascogne Francz. tart.ban, melly Condom fővsától vette nevét, azelőtt Grófs. Garonnetől délre fekszik, Agenois, Armagnac, és Gabardan között, mintegy 32 □ mtfdet foglal el, melly többnyire róna; folyóji: Garonne, Baise, és Gelife. Földje termékeny, ezelőtt Agenoishez tartozott, most Gers oszt.nak része.

Condora, l. Jarenszk.

Condore Pulo, néhány szigetek Camboja partjain, a' Siami Golfóban, Asiában. A' legnagyobbik 4—5 mfd hosszú, és 3 széles. Lakattatnak, és olly szorosan vannak egy más mellett, hogy jó rév partot formálnak.

Condrieux, Condusium, (45° 48′ É. Sz. 22° 28′ K. H.) vs Rhone mellett, Vivarez hegy alatt, Rhone Fr. oszt. ban, különös jó bora terem.

Condur, kis vs Gangesen innenső félszig.ben, Bisnagar orsz.ban Ostindiában.

Conegliano, (45° 52′ 50″ É. Sz. 29° 58′ 11″ K. H.) népes, és gazdag mvs Mutego folyónak forrása mellett, Belluntól dél felé 4 mfd. Lomb. Vel Kir. a' volt Tagliamento oszt. Ettől veszi Moncey Fr. Marschall Coneglianoi Herczeg' nevezetét.

Conferenczia szigete, l. Fáczányok' szigete.

Confinia, közönségesen a' határok; Olasz Confiniumoknak neveztettek ezelőtt Tyrolnak Olasz orsz.gal határos részei; így neveztetnek Magyar ország határ részei is.

Conflans, kis vs Fr. Montblanc volt oszt. hol Arly, és Isere öszvefolynak. Illy nevű helyek vannak Sabaudiában, Roussilon Grófs. és Bar Herczs.ben.

Confluentes, Confluentia, l. Coblenz.

Confolenz, kis fővsa Fr. Charente oszt. 560 h. 2500 lak. Vienne mellett, gabonával, és marhával kereskedik.

Congleton, jó élő vs Angliá-

Digitized by Google

ban Che Grófs. Howley mellett, 4000 lak. egy selyem malommal, selyem pántlika szövéssel, kesztyű fabr. rézdrót malommal, rézfabr.

ngurt, Contschour, elég nagy hely Archangeli Helyt. Orosz bir.ban. Itt közel van ama csudás alabastromos barlang, mellynek föld alatti járási 1 mfd hosszak, és 1/2 mfd szélesek.

nham, helys. Angliában, Gloucester Grófs. rézöntéssel.

ni, Cuneo, Cuneum, (43° 23′ É. Sz. 25° 22′ K. H.) gazdag kereskedő vs, és Piemontban Stura volt oszt. fő vsa, ezelőtt meg volt erősítve, 5 templ.mal, 1 fellegvárral, és a' Püspöknek lakjával. Selyme és gesztenyefáji híresek; kereskedik. Innen egy mesterséges folyó Sturából Póba vezettetett.

njaur, köből épült vs Galam Kirs.ban közép Senegambiában, Afrikában, mellyben a' leghíresebb Mandigo kereskedők laknak.

nigliere, Conejera, kis sziget a' közép tengeren, Iviza sziget' északi partjához közel.

niglieri, Conigeras, Insulae Pelagiae, 5 kis szigetek a' Barbariai tengeren, Sicilia Maltha, és Tunis között.

niglione, vs Siciliában, Val di Mazzarában, 1808 h. és 9000 lak.

nil, kövel kerített helység Spanyol orsz. Valencia tart. a' tenger mellett, 3000 lak. nagy kereskedést űz tinhallal, és szardellával, melly itt fogattatik.

nitz, szép vs Pomerellen tart. ész. Prussziában, Brovizénél, jó kereskedéssel.

nnaught, nyugoti tart. azon 4 tartományok közzűl, mellyekre Irlandia van felosztva; 5 Grófsága, 332 □ mfdnyi térsége, és 757000 lak. vagyon.

Connectitut, folyó északi Amerikának eggyesült tart.ban, Canada fejér hegyén ered, északról délnek folyik, Vermont, és New-Hampshire szélektől Hudsonnal egy távolságra, Massachusetts, és Connectituton által, néhány 100 mföldön által a' tenger felé, mellybe egy 4 mfd szélességű torokból, (N. H. 44° alatt) magát kiönti; 5 vizzuhanása vagyon, és 200 mfdnyire a' torkolatjától 4 magas, és meredek hegyek által annyira öszveszorítatik, hogy szélessége 15 lábnál tovább nem terjed, hol a' víz egyedűl a' szorultság által annyira megkeményedik, hogy semmi törővasat közibe nem vethetni, és a' legnagyobb fa villámmódra öszvezuzatik; tavasszal a' hegyeken megolvadt hó miatt nagyon árad. 500 más folyók eggyesűlnek vele.

Connectitut, szabad Status északi Amerikában, (41° 17′ 30″—42° 3′ É. Sz. 71° 55′—73° 53′ 40″ Ny. H. Grenvichtől) 246 □ mfd a' nagysága, 239764 lak.; kik között 951-en sklávok. Több hegyei vannak. Folyóji: Connectitut, Thames, Stratford, 's több kikötőji. Éghajlatja: a' tél tartós, de nem felette hideg: a' nyár gyakran nagy hévségű. Földje termékeny, kivévén a' homokos partokat. Termése: vas, réz, ólom, gabona, fa, szarvas marha, ló, disznó, juh, hal. A' tartom. 8 Grófságra van osztva: Hartford, New-Hafen, New-London, Fairfield, Windham,

Digitized by Google

Lichtfield, Middlesex, Tolland. 2 fövsa van: Hartford és New-Hafen.

Conquest, kis, de gazdag vs egy kikötővel Fr. Finisterre oszt.ban.

Cons, helys. Fr. Saar oszt. hol Saar és Mosel öszvefolynak. Ezen vs híres azon régi kőhidról (Consar' hidja, Cunzer' hidja), melly Saar folyóján keresztül vagyon; mind a' két részén vígyázó torony áll.

Conselve, (45° 13' 27'' É. Sz. 29° 32' 51'' K. H.) vs Lomb. Vel. Kir. az Adriai tenger' oszt. 5700 lak.

Consentaina, mvs, és Grófság Valencia tartom. Spanyol orsz.ban.

Conserans, kis tart. az előbbi Gascognében, Fr. orsz.ban, ezelőtt Vicomté, a' Pyrenaeuszokon Comminges, Languedoc, Foix, és Spanyol orsz. között; és Garonne, Salat, 's más több patakok által nedvesítetik; magas, és meredek hegyek fedik; mellyre nézve kevés buzája terem, ellenben nagy csordáji, szép erdeji, és halai, különösen pisztrángjai nevezetesek.

Constadt, mvs Oelsi Hers.ben, Prusszus Sileziában.

Constanees, l. Coutances.

Constanti, mvs Catalonia tart. Spanyol orsz.ban, Tarragonához 1 mfd, 1 pléb. és 4 klastrommal.

Constantia, mezeiház a' jó reménység fokán Caphr.ben; Capstadthoz közel, borára nézve híres, melly Persiai, és Rainai szőlővesszőből készíttetik. Ebből eszt.ként 1—200 oxhoft, (a 160 akó) nyereség vétetik.

Constantina, kis vs Sierra Morena fokon, Spanyol orsz. Sevilla Kirs.ban, 11 kastélyval, 3 pléb. templ. mal, 3 ispitállyal.

Constantine, tartom. Algierban, Afrikában, melly ezen orsz.nak legszebb része, 's a' tenger mellett fekszik; Tunis, hol Zaine folyó teszi a' határt, és Buberak folyó között, melly a' tartományt nyugotról Algier vs' vidékétől választja, és mélyen béhat a' tartomány' belsejébe. Nagyobb része a' part hosszában sziklás, és hegyes, és a' független Arabsoktól, és Maurusoktól lakatik, kik nem egyszer rémítették már az Algieri országlószéket; a' fövsa

Constantine, hajdan Cirta, a' tartomány Helytartójának lakja, és Algier után a' legnagyobb és népesebb vsa az orsz.nak; Rummal folyó mellett fekszik, 's része egy meredek hegyen, a' tengertől 12 mfdnyire. Hajdan szebb lehetett, mint ezt a' düledéki mutatják; valamennyire meg van erősítve, egy régi várral, és sánczokkal. A' Bei', vagy Helytartónak kastélya derék. Utszáji a' vsnak szűkek, és rondák. Sok szép régiségekre akadhatni. A' vs közepén kanálisok által vizzel megtelt húsz, 150 □ lábnyi tavak vannak. A' körülfekvő táj termékeny. Közel vannak a' Hamam-Sekuti ferdők, mellyeknek gőzök fojtó.

Constantinápoly, Konstantinápoly, Constantinopolis, hajdan Byzantium, törökül Stambul, Istanbul az az: a' hívek lakja; É. Sz. 40° 1' 27'' és a' K. H. 46° 36' 15'' alatt a' Marmorai (Propontis) tengerpartján, és a' Thráciai Bosphorus vagy is a' mostani Constan-

Digitized by Google

:inápolyi csatornának délnyugoti végénél fekszik, Wisiai vagy is Byzantumi Al-Helyt.b Rumili tart.ban az egész Török birodl.nak ővsa, lakhelye a' Császárnak és fényes Udvarának; Budához mintegy 180 német mfdnyire.

Byzas Megaraiak Királya volt ezen vsnak első építőe, ki maga nevéről azt Byzantiumnak nevezé. Pausánias a' Spartánok Fővezére Kerxesnek gyalázatos futása után megnagyobbította s megerősíttette. Nem sokára Alcibiades vezérlése alatt elfoglalták az Athénabéliek, mivel lakosi szövetségben lévén a' Persákkal, ezeknek Görög orsz. ellen folytatott hadakozásokban segéd kezet nyujtottanak. Meghodolván később Görög orsz. a' világ uraiak — a'Rómaiaknak — Byzantiumot is azzal egy forma sors érte. Vespasián Császár megfosztotta a' vst minden szabadságaitól, és azt a' szomszéd tart.nyal egyesítette, melly utóbb, mivel Severus Császárnak ellentállott, fegyveres kézzel megvétetett, Byzantium elusztítatott 's lakosai elzéllesztettek. Másfél száadnak múlása után N. Constantin első keresztény Császár volt egyszersmind az első, ki a' régi Byzantiumnak omladékain K. U. születése után 330-ban épittette második fővsát a' téres Róm. birodl.nak, a' melly is 1116 esztendőkig lakásúl szolgált a' keresztény-görög Császároknak, méglen 1453 esztendőben II Mahomet Török Császártól hosszas 's fenettébb kemény vivás után elfoglaltatott volna.

Ezen roppant vs, hét külső vsait ide nem számlálván, hét dombon 's 2 1/2 mfdnyi térségen fekszik, és külső vsaival kerülete 12 német mfdre terjed. A' tulajdon vs külső formájára nézve félszigetes fekvésében rendetlen három szeget képzel, mellynek két hegye a'tengerbe nyúlik, talpa pediglen 's harmadik hegye a' szárazzal kapcsoltatik. Azon a' földcsúcson, melly kelet felé a' tengerbe ereszkedik 's Skutarinak általellenben fekszik, helyheztetett a' nagy Serail vagy is a' Császári fényes rezidentzia, északi csucsán épült volt a' Sekir-Serail vagy a' hajdani Constantin palotája, és a' harmadik, délnek tekintő csúcsán a' hét toronynak neveztetett kastély vagy is orsz. tömlöcze. Köröskörül magas kőfallal, mellynek 548 tornya, és a' száraz részről (holott még a' N. Theodosius Császártól építetett kőfal épen áll) 25 lábnyi széles sánczal keríttetik; hajdan 43 kapuji voltak, ezek közül 13 szolgált a' tenger, 12 a' révpart felé, és 18 nyilt a' száraznak, most némelyek ezekből berakattattak, 's a' mellyek meg is maradtak, elvesztvén régi nevezeteket, más új török neveket kaptak. A' nagyobb részint alacsony faházoknak számok 88 000 ret, és a' lakosoké, ide foglalván külső vsait is, a' legújabb számszerént 500000 könnyen meghalad. Útszáji keskenyek, görbék 's tisztátalanok.

Épületei között legjelesebbek 1) a' Serail, mellyben a' Császár lakik ud varával eggyütt; ezen roppant 's fényes kastély, maga egy vst képez, fekszik 3/4 mfdnyi

Digitized by Google

térségen, és 10000 ember foglal benne helyet, magas kőfal kerítésén 8 kapu vezet belsejébe, mellyek közül a' homlokról lévő első kapu Baba-Humajum, vagy is magas portának, a' második kapu Baba-Selam vagy is a' szerencsés állapot kapujának, és a' harmadik vagy is legbelsőbb Baba-Saadi vagy is a' Boldogság kapujának nevezetik. Két udvarral, szépkertekkel, márvány ferdőkkel, udvari ékes mecsettel, nagy kincses, 's fegyveres kamarákkal, és más pompás lakhelyekkel tündöklik, de külseje igen kellemetlen 's komoly tekintetet mutat. Ezen Cs. rezidentzia II Mahomettől 1478-ban építtetett, és éppen azon a' helyen áll mellyen hajdan Byzantium vsa, 's későbben a' híres Sophia szentegyház Papjainak és a' vs Pátriárkájának lakásaik állottak. Ez a' Serail, mellyben sokszor a' legiszonyúbb kegyetlenségek fordúlnak elő, az 1808 diki nyughatatlanságok miatt felette sokat szenvedett. e' között és Skutari között áll egy Kösziklán a' tengerben a' Leander vagy is leánytorony, melly most világító toronynak szolgál. — 2) a' régi Serail vagy is Eski-Serail, 1/4 mfdet foglal, és a' throntól etávozott Sultánoknak, a' meghólt Sultán feleségeinek, ágyasainak, és a' Cs. Herczegeknek 's Herczegnéknek, szolgál lakásúl. Itt vannak a' Janitsárok gyermekeinek (Adschamoglan) és a' Császárnak szolgáló nemes ifjaknak (Idschoglan) tanitóik, 's tanuló társaik a' Császárnak könyvtárja 's a' t. — 3) nevezetes épület, a' hét toronynak hivattatott kastély vagy is inkább tömlöcz, mellyben azon Fejedelmeknek zárattatnak Követjeik, kikkel a' török birodalom hadat visel; itt ült hajdan a' Törököktől elfogattatott vitéz Szilágyi Mihály is. Ezen hét tornyos tömlöczben van a' Császárnak legválogatottabb Háremje, vagy is itt tartatnak Georgiából, Tserkasziából 's Ægyptomból küldött legszebb ágyasai 's sklávasszonyai; azonkívül itt is van kincstárja a' Császárnak a' tömlöcz jól meg van erősítve 's egy kis kastélytól oltalmaztatik, ött tornyait nem rég a' menkő jól megrongálta. — 4) a' Constantin palotája, a' Sekir-Serail, most már düledékeny állapotban vagyon.

Mecsetjei közül, mellyeknek számok 500 felülhalad, legnevezetesebb a' hajdani híres Sophia temploma, mint remek munkája a' Görögöknek a' Császárok alatt. Ezt Justinián Csász. a' hatodik századnak közepe felé az akkori Görög birodalmának leghíresebb épitőmesterei Trallesi Anthemius és Miletusi Izidor által kilenczedfél esztendő alatt épitette, hossza 269, szélesége 243 lábnyi, fő kupjának bolthajtása olly alacsony, hogy a' közép pontjából leeresztett függőleges linia egész általmérőjének, allig foglalja 6-k részét, hossza azon kúpnak 180, szélesége pedig 115 lábnyi, ezen kívül még két nagy és 6 kissebb kupja vagyon, kivül 's belől 110 porphyr, gránit 's más kőoszlopok ékesitik; az egész épület 320.000 font arany ezüstbe került. II Mahomet

Digitized by Google

mecsetté változtatta, és most belsejét különös engedelem nélkül egy Keresztyény sem láthatja. Ezen épület körül vannak a' Sultánok temető helyeik, mellyekben szünetlen lámpások égnek, és bizonyos órákban a' szegénységnek alamizsna osztatik. Ez után még 6 mecset különös említést kíván, tudniillik: az 1556-ban II Solimántól építetett mecset, mellynek míveszköze az elrontott híres Chalcedoni S. Euphemia' templomából hordattatott ide által, hossza 216 szélessége 210 lábnyi, homlokát 24 diszes oszlop ugyan annyi gömbölü bolthajtással, belsejét pedig 4 feletébb nagy porphyr oszlop ékesíti: Ezt követi I Achmet Sultan mecsetje, mellyet ezen Császár 1610 ben nagy költséggel, 's buzgósággal építtetett, olly annyira, hogy annak minden követ 3 pénzzel (Asper) fizetné és minden pénteken egy óráig maga is dolgozna rajta. E' két mecset Sophia' templomát a' styl könyüségére, és a' rajzolás jó ízlésére nézve sokkal felülmúlja, és a' Törököktől minden külföldinek jelesség gyanánt mutogattatik. — Nevezetes még a' kis de felettébb ékes Laleli (tulipán) mecsetje, 1753 építetett, egészen márványal vagyon kirakva, két tábláji Medina és Mekka városokat rajzolják; és a' III Osman mecsetje, melly IV. Mahmettól keresztény templom formára építtetett, 1687 készült el: különös említést kíván a' mellette fekvő 10 lábnyi hosszú, 6 lábnyi széles, és 8 láb. mély koporsó, ez egy darab porphyr köből vagyon kivájva, hajdan N. Constantin Császár tetemeit, most a' mosdásra szolgáló vizet foglalja. — Mindezeken kívül látásra méltók még Mahomet temető kápolnáji, mellyek között Valide-Sultanné III Selim Anyjáé, az Arabs építésművnek remeke.

A' mecsetekhez iskolák, könyvesházak, ispitályok és árvaházak kapcsoltattak; fő iskolát öszveségesen 518 számlál, mellyekben a'török ifjuság minden költség nélkül oktattatik, fő iskoláji között egy Mathematica és 1 tengeri iskolát is találni; gyermek iskolájinak 1250 re mégyen számok; közönséges könyvtárja 35 vagyon, melly nagyobb részint más fél vagy legfőbb két ezer darab kézíratból 's nyomtatványból, Mahomet koránjaiból 's annak magyarázatiból állnak; most már Török, Örmény 's Zsidó könyvnyomtató műhelye is említést érdemel. — Constantinápolyban keresztény szentegyházak is vannak bátor elég érzékeny türödelem alatt; a' nem egyesült Görögök, kik igen számosak, 22 templomot egy Pátriárkával; egy kápolnát az Oroszok; 3 templomot egy Érsekkel az Örmények; 9 szentegyházat, 2 kápolnával, 6 klastrommal, és egy Püspökkel a' R. katholikusok birnak. Számosak a' mindenütt elszaporodott Zsidóságnak is itten lévő Sinagógájik. Elfelejthetetlen émlékezetü itten a' hajdani ékes Irene temploma is, mellyben Theodosius Császár a' keresztény kath. Anyaszentegyháznak

Digitized by Google

második közönséges zsinatját tartatta. Most a' Törököktől fegyvertárra változtatott, és külömbféle régiségeket foglal, ugymint Alexius Császárnak római vívó eszközeit, mellyekkel 1097 Nicaea vsát ostromlotta, a' keresztes katonáknak fegyvereit, mellyekkel azok Balduin és Dandalo vezérlése alatt Constantinápoly bévevése alkalmával éltenek vala 's a' t. Épületei közül még figyelmet kívánnak: a' fehér pálota vagy is Ak-Serail, mellyben a' Janitsárok kaszárnyája vagyon, a' N. Vezér palotája, a' Kappudán Basáé, a' Görög Pátriarka lakja, a' rabszolgák épülete, és a' kereskedőknek rakodó házaik sok szép portékákkal.

Köz piacza 130 vagyon: ezek közül legnagyobb 's legnevezetesebb az ugy nevezett Almeidani piacz, vagy is a' Görögöknél szokásban volt játékokra szolgáló hajdani Hippodrom, hossza 250, szélesége 150 lépésnyi, eggyik részén Achmet jeles mecsetje, másikon pediglen egy nagy épület vagyon, melly hajdan a' Quaestoroknak, mostanában az örülteknek szolgál lakásúl. Nevezetes ezen a' piaczon a' 60 lábnyi magas Obeliskus, egyetlen egy gránitkő darabból készítve, négy oldalait Ægyiptomi titkos irások borítják. Constántin Cs. idejében Thebe vsából hozattatott ide, és az öregebb Theodosius Császár parancsolatjára 32 nap alatt felállíttatott: végén a' piacznak áll a' 94 lábnyi magas ércz oszlop (colossus structilis) hajdan a' pályafutóknak czélúl szolgált. Ezen a' piaczon történnek minden közönséges pompák, mellyekre maga a' Császár is megszokott jelenni, nem külömben itt tartják a' Törökök Djiri nevű hadi játékjaikat is. Piaczai közül emlékezetre méltó még a' lányvásár piacza a' 7 torony mellett, a' rabszolgák vásáros piacza 's a' t.

Régiségei közül említésre méltó: a' 90 lábnyi magas ponphyr oszlop, melly most a' Törököktől a' megégetetett oszlopnak neveztetik; ezt N. Constantin Cs. állíttatta fel a' vsnak második dombjára, tetejét N. Constantin Cs. idejében Apollo, később N. Constantin szobra ékesítette, a' mult században volt nagy égés által szép színéből sokat vesztett, mellyért most a' megégetett oszlopnak hívattatik. Marcián Császár oszlopa a' vs negyedik dombjának déli részén áll, egészlen gránit kőből vagyon faragva, és tellyes szép czifrázatokkal. De a' legszebb oszlopnak, mellyet Arcadius Császár a' Theodosius Cs. atyjának a' Scythákon nyert diadalmai jeléül állíttatott fel, csak 14 lábnyi magas alapja látszatik a' lányvásár piacza környékében. — A' régiségek közé tartoznak a' kőből készítetett essö-víz kutak, és víz árkolások: azok közül való a' Cisterna Basilica, cisterna maxima, és cisterna Asparis 80 márvány oszloppal kerítettek; ezek közül pedig kiváltképen nevezetes a' Valens Cs. víz árkolása, melly a' kis Hydralis fót a' vsnak legmagosabb tájékira téríti; ezen

Digitized by Google

ból, melly most Kamar . Kemar nevet visel, Kiatlana hajdan Barbysses, és Tachlena vagy régenten ydaris kis fókból meriti roppant vs ívóvizét.

Mulatságos helyei közé het számlálni 130 ferdő ázait, chinai ízlésben felészült számos kávéházait inden pad 's széknélkül gy vadas 's több más szép erteket, cziprusfás ligeteet, és az Opiumos házaat (Teriak-Hane). — Nagy zámmal vannak az itten artozkodó órások, arany ezüst mívesek, gyöngyrosok, kömetszők, fegyercsinálók, timárok, szűsök, pamut 's selyem szövök, börkikészítők, török onál festők 's a' t. különös nesterséggel készült övek, egyverfüggők; lóta karók, evéltartók, tarsolyok, és aany 's ezüst fonállal tett ivarrások 's himezések is mlítést kívánnak. — A' vsak jó helyheztetése 's nagy íre felette virágzóvá teszi ' kereskedést, mellyben Europának csak nem minden csinosabb nemzeti, kiváltképen pedig az Örmények, Zsidók és Görögök észt vesznek; elősegíti ezt eles révpartja, melly egy ' tenger szorúltságból a' zárazba béható csatornából formáltatik, hossza 3000 zélesége 3—500 ölnyi, és ggyik a' legjobb 's legbáorságosabb kikötők közül ' világon. — Környéke a' vsnak minden utazóknak állíttásaik szerént, igen gyönyörűséges egyenetlen ékvését mint Europa mint sia részről kies hegyek kecerítik, ezekről tekintvén ' 7 dombon épült vst egy agy Amphitheatrum, mellyben dombos helyheztetése miatt mintha egymás felett volnának építve soronként a' házak, tünik szemébe a' kellemetes a' látástól elragadtatott nézőnek. — Külső vsai részint a' csatornának tulsó partján, ugymint: Galata, Pera, Top-Hana, Piri-Basa, Dimitri, részint a' Bosphorusnak Asiai partján, ugymint: Skutari és Kadi-Kevi (a' hajdani Chalcedon) foglalnak helyet.

Constantinápolyi Canál, Bosphorus Thraciae, szoros ut a' fekete tengerről Márvány (del Marmora) tengerbe.

Constantinow, vs Orosz birod. Volhynia Helyt. 672 h. 4036 l. kik között sokan Zsidók. Kereskedést űz.

Constantínow, vs a' Varsói volt Lublin oszt. Bug mellett.

Constantzia, l. Costnitz.

Consuegra, kis vs 6000 l. Spanyol orsz. Toledo tart.ban Tajo, és Guadiana mellett, és a' Máltai Vitézeknek tulajdonok, Toledótól 10 mfd. A' várban lakik többnyire a' Castiliai nagy Prior. Posztó fabr. és kömetszéssel.

Conza, Centa, fó Olasz orszban, az előbbi Genuai Uradalomban, melly Piemontban ered, és Albenga mellett a' Ligusti tengerbe ömlik.

Contadesdos, fó Traciában, mellybe folyt szép Traros víze, 's melly Agrianesbe folyt.

Contessa, il Golfo di Contessa nagy tengeröböl Archipélaguszban, Monte Santo félsziget, Macedonia, és Romania partjai között, mellette fekszik a' kis Makdoni vs Contessa, hol Strymon az említett öbölbe sza-

Digitized by Google

kad.

Contessa, vs Síciliában, Val di Mazzarában, 5000 l.

Contestani, Nemzet Hispaniában, Edetanusokon alól, a' tenger felé; fő vsok Saetabis, Xativa.

Conti, vs Fr. orsz. Somme oszt. Seille fó mellett 158 h. 760 l.

Contigliano, kis vs a' hasonnevü tó mellett, Francz. orsz. volt Trasimeno oszt. a' Pápa birt.

Continent, a' szárazföld, egy darab tart. a' földön.

Contra Syene, l. Assuan.

Controne, vs Nápoly orsz. innensö Herczs.ben. 1180 l.

Contumaczia, l. Quarantaine.

Contursi, vs Nápoly orsz. tulsó Herczs ben, 2620 l.

Conty, nagy mvs Selle vizénél, Picardia Fr. orsz.ban. Ezen Herczegi nevet viseli a' Királyi Bourbon familiának második linéája. Ebből származott Ferencz Lajos Her.is, ki 1697-dikben Lengyel Király lett. Itt jó vásár esik.

Convenae, Nemzet Gallia Aquitániában, Garumnán innen, Bigerronok jobbján, fő vsok Lugdunum Conven. S. Bertrand.

Conventry, nagy és népes vs Warwick Gróf.ban Angliában, Shernburr pataknál, 11 templ. 1 jó iskolával, 1 könyvtárral, 1 ispitállyal, sok kéziművekkel, és privilégyiomokkal két küldettjei vannak a' Parlamentomban. Itt hajdan gyülés is tartatott, Püspök lakhely is volt.

Conversano, Cupersanum, vs Nápoly orsz. Bari tart.ban, egy püspökséggel.

Conza, Compsa, (40° 50 É Sz. 32° 55' K. H.) régi, földindulás által elpusztult, és felette megromlott vs, Nápoly orsz. tulsó Herczegségében, 3400 l. Avellinotól keletre 6 mfd vagyon ugyan benne Püspöki ülés, kinek temploma itt van, de maga a' Püspök a' Sz. Andreai jószágon lakik: van benne egy második plébaniás templom, egy fogadó, és a' szegény lakosoknak inséggel tellyes házaik.

Cook-Behring' útja, tengerszorúlat az Amerikai északnyugoti partok mellett, melly Amerikát Asiától választja.

Cook-bejárása, Cook-fója, Golf Kenayskaja, mélyen a' szárazföldbe ható tenger kar, az Amerikai, északnyugoti partok mellett, 60—62 É. Sz.

Cook-útja, Cook-tengerszorúlatja Charlotensund, tengerszorúlat, melly két szigetet választ el egymástól, mellyekből új Seeland áll Australiában. A' világot körülevező Cook 1770-ben találta ezt fel, mások ez alatt értik a' Behringi utat; l. Anian.

Cooleries, l. Kallier.

Coopeland, Carrickfergus-Bay előtt lévő szig., melly Down Grófsághoz, Irlandiában Ulster tart.ban, tartozik. 12° 16' K.H. és 54° 39' É.Sz. alatt, egy világító toronnyal északi részről.

Cooper, egy a' Bermudi szigetek közzül Angol északi-Amerikában.

Cooperstown, új vs ész. Amerikában New-York szabad statusáb. hamuzsir, és czukorfőzéssel.

Cootehill, helys. Cavan Grófsban Irlandiában, Ulster tart. vászon vásárral, mellyből hetenként 4000 font st. értékü kél el.

Copa, Cupa, fó Majlandi tart.

Digitized by Google

an Bobbio Grófs. határán
edvén, Pavia tart.ban,
arbianellónál Padusba
ly.

eke, Orosz pénz, 1 kr. érkű mellyből 100 tesz egy ubelt.

enick, vska, és Urodalom gy szigeten Spree mellett, randenburgi középvidéen, a' Teltowi kerületben, 35 h. 1350 l. selyem-, flaér, és vászon-fabr. I. Fridck Király itt egy mulatóalotát épitetett, minthogy zen Urodalom néki, mint álasztó Fejedelemnek adaott. Innen Berlin felé egy llee vezet, a' vsban van gy kis Francz. reformáta rsaság.

htok, l. Koptok.

iapo, tart. a' Spanyol Chí- Audienciában, déli Amekában, sok ezüstje van.

' fövsa

iapo, (27° D. Sz.) vs egy erék kikötővel, mellynek eve Caldera, de mivel a' hoz közel fekszik, közöngesebb neve Copiapo. Fekse miatt, minthogy egy ·any-bányán fekszik, az ész világon a' leggazdabbnak mondatik. A' vsak lakosi 700-ra tétetnek, m számlálván ide a' bányászokat.

ilowats, Török vs Bulgaában a' Widdini Urodamban.

ons, l. Pons.

penbrügge, a' Spielbergi rófs.nak főhelysége, a' olt Westfáliai kir. Aller zt. egy várral; 106 h. és gy kénköves forrással.

pet, ezelőtt főhelysége egy asonnevű szabad urodamnak, Bern kant.ban, ost, Waad kant.nak része, elvetziában, Genfi tó mellett, szép várral, mellyben a' híres Necker lakott, halászattal, és szőlőmivelésel foglalatoskodik.

Coppinsha, északi Scotziához tartozó Orkádi szigeteknek egyike, kisded, de gabona termő jó legelőkkel.

Copriza, fó Rum-Ilyben, a' Bulgariai széleken ered, és Marizába szakad.

Coptos, fő vs a' Koptusi Nomosban, fel. Ægyptusban, Tentyrától 12 mfd. Nagy kereskedő hely Ægiptusiak és Arabsok között. Itt rakattak le minden kel. Asiából, és Afrikából érkezett portékák, mellyek Berenicéből egy csatornán vitettek, Nil' vizére, 's ezen Alexandriába. A' végre Ptolomaeus Phil. utat nyitott innen Berenicéig vagy is az Arabs tengeröblig. Diocletián Cs.tól e' vs feldúlatott felzendülte miatt; mostani neve Kepht, vs Kopht.

Coquet, fó, melly a' Scotziai széleken ered, az Angl. Northumberland Grófságot két részre szakasztja, és Blythnél az északi tengerbe szakad.

Coquet, kis sziget, az előbb említett fó-torkolatjánál a' parttól 3 mfd Northumberland, Grófs.ban, a' tengeri madarak' lakja, mellyek után itt a' mérész vadász leselkedik.

Coquimbo, la Serena, hasonnevű Grófs.nak fövsa déli Amerikában, Peru Vicekirálys.ban, Chili ker.ben egy jó kikötővel. Buzával, pamuttal, taplóval, rézzel, 's hallal kereskedik. Szomszédságában sok arany ezüst, réz, kéneső, gabona, olaj terem.

Coquimboi szigetek, északnyugoti partjain Chili tart.nak Spanyol déli Amerikában.

Digitized by Google

Mugillon, Totoral, és Pajara szigetek.

Corace, Corax, Crotalus, fó Nápoly orsz. melly Calabria oltra szélein ered az Apennini hegyeken, és Squilace Golfoba szakad.

Corace, hely sziklás Arabiában 68° K. H. és 30° 5′ É. Sz. alatt Ptolomaeus szerént.

Corakiana, vs Corfu szigetén, 2000 l.

Cordlok, Tót nemzetség, a' Tescheni hegyek között felső Sileziában, mellynek nagy hasonlatossága van a' Pandurokkal. Alattomos kereskedést üznek, Austriai, és Prusszus Sileziai sóval, de most harárok közzé szorittattak.

Coran, tüzokádó hegy Fran. Puy de Dome oszt. mellynek tövénél 2 ásványos forrás vagyon.

Corax, Cores, vs Mongol orsz. ban nagy Tatárságban, 's nagy hegy ugyan ott, a' Colchisi bérczekkel egyesül.

Corbach, Cörbach (51° 16′ 35″ É. Sz.) Waldeck Herczs. fövsa Itter fó mellett, Arolsentöl 3 órányira; melly mellett az Eisenbergi ó vár egy hegyen fekszik. Itt van a' Herczeg' Udvaritörvénye, ó és új vsra, osztatik, mindeggyiknek külön van temploma, egy Gymnasiummal, és gyapjú fabr.

Corbawa, tart. Horváth orsz. ban, Unna vizénél, keleti része a' Török, nyugoti az Austriai birodalomhoz tartozik.

Corbeil, Corbelium, (48° 33′ É. Sz. 26° K. H.) vs Fr. Seine, és Oise oszt. a' Seine rajta keresztül folyik, és azt ó és új vsra osztia. Bőrkészitö, gyapjú, vászon, czukor, és enyv fabr.

Corbers, Chorberg, Urod. mvs, és vár Fryburgi kanton. Schweicz orsz. ban.

Corbetta, kis vs Grande Naviglio mellett Lomb. Vel. kir. a' volt Olona oszt.

Corbi, helys. Naslaf vizénél Oláh. orsz. ban.

Corbie, Corbeja vs Fr. Somme oszt. hol Emoe az itt hajózható Sommébe folyik. 4 3 h. 1900 l.

Corbigny S. Leonard, kis vs Fr. Nievre oszt. Yonne fó mellett, 384 h. 2300 l.

Corcang, Urgenza nova, nagy vs Gihon vizénél, Usbech tart. N. Tatárságban.

Corcel, vs Manan kis szig. ben, Ostindiában; itt olly bő a' riskása, hogy száz annyit is megád.

Corcyk, l. Corcysk.

Corcyn, vs, a' Varsói volt Radom oszt. 1000 l. 's egy Gymnasiummal.

Corcyra, Nigra, *sziget* Dalmatziában, most Curczola, Kuhar, Corcyra, Scheria Drepane, sziget Epirosnál, most Corfu.

Cordale, helys. déli Scotziai Kinross Grófs. ban, karton fabr.

Cordes, Corduae. vs Francz. Tarn oszt. sziklán épült, Celon fó mellett, 800 h, 2300 l.

Cordevole, Piave' mellék fója, Lomb. Vel. kir.

Cordi leras, azon magas lánczhegyek, mellyek egész déli Amerikát déltöl északra hasítják és még az észak Amerikai hegyekkel is egy csúlnek. Legmagasbbak Cordilleras de los Andes, Peruban, és Chiliben mellyek hol legszélsöbbek észak felé deli Amerikában parti Cordlilerasnak neveztetnek, azok pedig mellyek a' Brasiliai és Chili hegyekkel kapcsoltatva vannak, Cordilleras

Digitized by Google

filleras de Chiquitos. Itt van a' legmagasbb hegy az egész világon Chimborasso. (l. ezt). Valamint a' 14856 lábnyi Corasson tetőji is az emberektől megmászható legnagyobb magasság: Más magas hegyek ezek: Cotambeoréou 18180, Antiana 18120, Cotopaxi 17711, Pangay 16068, Tunguragua 5180 Pitchincha 14862 láb magasságúak. Ezek között több tüzokádókra találni, és többnyire bár melly heves legyen is a' klima örök hóval fedetnek.

douans, (la Tour de) (45° 5' 14" É. Sz. 16° 29'. 50" K. H.) 175 lábnyi magasságú világítótorony egy sziklán a' zátony, és szirtek miatt veszedelmes Garonne torkolatján, Bourdeauxhoz 15 fd. Francz. orsz. Gironde szt.ban, kúpja 22 lábnyi, mellyben minden éjjel 225 font köszén ég el.

dova, tart. Spanyol Andasia tartom.ban, északról délre 30 3/4 mfd, és keltről nyugotra 17 1/2 mfd hosszú, 296 □ mfd, nagyságú; Guadalquivir, és Genil, vagy Xenil fó mentében, egy része hegyes (Sierra Morena), más felöl róna. Éghajlatja, mérséklett, tárban gyakran felette heves; a' tél ellenben lágy, alig tart 2 holnapig. Terései: só, gabona, bor, olaj, füge, Damasquinas (czitrom), gesztenye, myrtus, pistiscus, Almezos (Franciául Miconcoulier, mellyek fejér fájából székek kétetnek), vaddisznó, kecske, juh, szarvasmarha, ló stb. 236016 lak. számlál. vsa

ova, Corduba, (37° 57' Sz. 11° 50' K. H.) 3300 h. 20240 l. Guadalquivir fó mellett, mellyen által a' kőfaltól derék köhíd van vetve, mellynek hossza 364, széle 9 1/2 réfnyi, és a' pártázaton kívül 13 réfnyi magas 16 bolthajtással. A' házak közzül többen felényire öszveomlottak, útszáji rosszak, kivévén a' nagy piaczot, melly rendesen épült házakkal van kerítve. A' legnevezetesbb épület a' Püspöki templom, mellynek neve Mosquita, az előbb azon helyen állott, Muhamed mecsettől, mellyet Abderrahman a' Maurusok Királya, isszonyú költséggel épitetett, hogy belőle második Mekkai templom lenne. Minden mesterség, és pompa mellett is, mellyel ezen 600 lábnyi hosszú, és 290 láb. széles templom fénylik, valamennyire még is helytelennek látszik, azután a' régi Maurus Királyok palotája most a' királyi ménes; ezelőtt itt volt az Inquisitionak törvényszéke. Több Pléb. és klastromok voltak itt ez ideig, és 2 főiskola Collegium és 16 ispitály. Kötő, kalap, és kordovány fabr. A' vstól egy órányi távolságra fekszik az ó-Cordova, hajdan kastély, most fallal kerített legelő a' ménes részére. Régi Corduba mind a' két Senaca és Lucanus honnya volt, és bajtvivott Jul. Császárral.

Cord.va del Tucuman, vs Tucuman tart.ban, Rio de la Plata orsz.ban, déli Amerikában, 4600 l. kik között 4000 szerecsen sklávok; és 600 szabad Creolok vannak, és Europaiak, az utolsók között vagyonos kereskedők találtatnak; 1 kath. Püspök'

Digitized by Google

lakja, 2 Barát, és 3 Apácza klastrommal, 2 Colleg.mal, mellyeknek eggyike Universitásnak neveztetik, a' kereskedést öszvérek által üzi, és gyapjúpaplant készit.

Corella, vs Spanyol Navarra tart.ban, Alhama, és Ebro öszvefolyások mellett, 3600 l. vidékein szép gyümölcsesek vannak.

Corf-Castle, helys. egy kastéllyal Angliában, Dorchester tart.ban.

Corfu, Drepane, Corcyra, (38° É. Sz.) a' Joni 7 szigeteknek eggyike, 60 Franmfd a' kerülete, 60000 l. Gonin kikötővel nyug. északi része felöl. Éghajlatja lágy, de nagyon változó. A' szigetet, Mensogni fó nedvíti és gyakran éri a' földindúlás. Északi része nagyon termékeny, de déli tájéka hegyes, és sovány. Bora és gabonája csak 3 holnapra való. Legnevezetesebb termése a' faolaj, só bányája is szép jövedelmü; de a' fában fogyatkozást szenved; a' ragadozó madár, és a' szelíd szárnyasállat igen ritka; hala ellenben elég van. Rétjei nincsenek, következésképen nincs szarvasmarhája, csak kecskék legelnek itt 's ott a' tetőkön, és 2 holnapra való tejet adnak, és sajtot. A' kertészség el van hagyva, a' zöldség az öntözés fogyatkozása miatt nem eléggé leves; van czitromja, narancsa, és fügéje. A' fövsa.

Corfu, (37° 51′ K. H.) házai tömötten, és egyszerüen épültek két vár között, egy kikötővel, Érsekséggel, egy Római kat. Cathedrális és több más templomokkal. A' Görög templ. számosak, főjök egy Főpap, melly Nagy Protopápának neveztetik. Vannak, kat. és Görög Barát, és Görög Apácza klastromok, de a' szegényekre nézve semmi rendelés. Nevezetes a' Gróf Schulenburg oszlopa ki Corfut 1716 a' Török ellen dicsöül védelmezte; fejér márványból van az oszlop, és a' kapu előtt áll, a' vs bemenetelénél. Van egy nagy kikötője tengeri fegyvertára, hajócsinálóhelye, és kereskedése. Lak. 25000.

Coria, Caurium, (39° 36′ É. Sz. 12° 4′ K. H.) kis vs 2400 l. Alagon fó mellett Torras Varcas hegy között Spanyol Estremadurában, egy Püspökséggel.

Corientes, vs Parana, és Paraguay öszvefolyásánál Paraguay tart. déli Amerikában.

Corigliano, vs Terra di Otrantoban, Nápoly ors. egy kastéllyal.

Corinth, Corinto. Corinthus, Törökn yelven Gerene, (40° 48′ 15″ É. Sz. 23° 2′ 37″ K. H.) Tekintetet érdemlő vs Morea Vilajeti tart.ban, Europai Török birod. a' hasonnevü földszorulaton, 5000, l. 2 kikötővel. Az idevaló Görög Érsek Nápoli di Romaniában lakozik. Szomszédságában van Akro-Corinth, mellyben csupa Törökség lakik; a' megszáritott szőlő ettől veszi Corinthi nevét, mellyből itt legtöbb készítetik, és Moreának egyéb vidékein.

Corinthus, (ó), régi, nagy és híres vs Isthmuson, először Heliopolis, Pagos, Ephyra nevet viselt. Alkalmatos fekvés által, Görög és Olasz ors. és Levante között üzött kereskedés, közép pon-

Digitized by Google

tyává vált. Virágzó állapotját hirdeti azon számos szállitmány, mellyet mindenüvé küldözött, millyen volt Syrakusa is. Hajdani történetit a' Királyok és Tyrannusok alatt megírta Herodotus háhorúságit, vitéz csatáit a' Peloponesusi harczban Thucidides és Diodor. Utóbb az Achajai frigyiek fő helye volt, megvétele és feldulattatása tudni való. Julius Cs. felemelé ismét. Az Istmusi játékok itt tartattak.

rio, vs Piemontban, a' volt pó Franczia oszt.ban, 5130 lak.kal.

rk, Grófság Irlandiának Munster nevü tart.mányában. Határos Északról Limmerikkel, keletről Tipperarival és Waterforddal, dél-nyugotról a' tengerrel, nyugotról Kilkennivel; 125 1/2 □ mföldön, 12 vst, 269 kklezs., 47.834 ház. 370.870 lak. számlál. Térsége a' sok tegyek és mocsárok miatt terméketlen ugyan, de most még is nagy szorgalommal miveltetik, és több szép tájékokat foglal. A' Lough line és Lough-Lee tavak talakkal bővelkednek. Fóizei: Bandon, Blackwater, Combola, Dripsey, Moylta. A' számos öblei között legnagyobbak a' Ballycottoi, Bantryi, Clonekillyi, Dumnannusi, Kuslinei, és Koaring-wateri. Fővsa

rk, Lee fó partján, igen gyönyörü tájékon fekszik, 5 mfdnyire a' vstól folyé ezen víz a' tengerbe, és a' Howe öblét, egy jeles kikötőhellyel formálja. Cork sának 8.600 házai, többnyire keskeny és canálisokal keresztül vágott utszáji agynak. Lakosi, kiknek száma 87.000-re mégyen, a' mesterségből és kereskedésből gazdagodnak; találtatik itten gazdag pálinkafőzés gabonából, melly ital' német ök Whisky-nek hívják, vászon, vitorla-vászon, üveg, szappany és gyertya fabr., hajócsináló műhellyel, vas és puskapor készitéssel; azon fellül hasznos kereskedést üznek a' lakosok bésózott tehén és disznóhússal, bőrökkel, vajjal, szalonnával, whiskyvel, portérrel, vászonnal, vitorla-vászonnal, gabonával, főképen búzával. A' tájékán szép izlésü mezei házok találtalnak.

Cörlin, (53° 58′ É. Sz. 33° 44′ K. H.) közvs hátulsó Pomeraniában, a' Herczegségi kerületben, hol Krummen és Radue Persantébe szakad; van 1 vára, 178 háza, 1020 lak., lazaczhal fogással, és posztó fabr.

Cormeilles, helys. Fran. Eure oszt.ban Tonques és Rille fők közt. Vagyon 565 ház. 1.230 lak., papiros és bőr fabr.

Cormentin, *Fort Amsterdam*, Fran. ország' (Hollandia) helysége és kastélya, az Afrikának arany partján, arannyal, elefánt csonttal, és rabszolgákkal kereskedik.

Cormery, Fran. Indre és Loire osztály' városa Indre mellett, 159 ház.

Cormicy, Fran. Marne oszt. vsa, 256 ház.

Cormons, (45° 57′ 22″ É. Sz. 31° 9′ 9″ K. H.) Illyricumban Görcz' tart.nak vsa.

Cornacum, vs alsó Pannoniában, Duna mellett, mai Opatovacz Schönvisner szerint.

Cornados, Spanyol pénz 1/4 Maravedis.

Digitized by Google

Cornasano, Cornilianum, kis vs Adda vizénél Majlandi tartom.ban, Trivultio Herczegé.

Cornavii, nemzet közép Britanniában, fövsa Deva, mai Chester.

Corneliusmünster, Fr. volt Ruhr oszt. helysége 100 ház. 7000 lak.; vagyon vashámorja, kötejtése, srétöntö, posztó 's varrótö fabr.

Corneto, (42° 15′ 23″ É. Sz. 29° 23′ K. H.) város Pápa birt., nem messze a' Marta fónak a' Toskánai tengerbe való befolyásától; püspöki lakhely; az egésségtelen levegö miatt kevés lakosokat számlál. Püspöksége a' Monte-Fiasconeivel egyesíttetett.

Corniale, falú Illyricumban Triest és Reka között, Karst mellett; póstával, szénkö rakadóházzal, és egy nevezetes barlanggal.

Cornico, Candia sziget' vsa Canea környékében, Cornico hegy mellett.

Cornigliano, kisded vs Fran. ország' Montenotte osztályában.

Corno, Velenczei Herczeg' pénze; mellynek hátúl egyenes, elöl pedig meggörbedt kürthez hason csúccsa vala, ezálatt viselt egy paszomántos sipkát, melly mind a' két fülére lefüggött.

Cornouaille, l. Quimper.

Cornus, vs Franczia Aveiron oszt., 990 lak.

Cornwall, Cornubia, Angol orsz.nak dél-nyugoti csucscsá a' tengertöl környülvéve, és csak kelet felé határos Tamarral és Devonshirrel; 56 1/2 □ mfdön 27 vsokat és várokat, 161 eklezsiákat, 34.873 ház. és 190.000 lak. számlál; közepetten hegyes és terméketlen, de némelly helyeken még is réteges, 's buzát termeszt. Csak az alacsony tájékában terem meg a' gabona, de igen csekélyen, még a' burgonya is rosszúl nevelkedik, mert a' szélvész gyakran mindent elpusztít. A' marha tartás itten nem nevezetes; a' lovak kisdedek, de tartósak, föképen a' jármos ökrök erösek, az öszvéreket közönségesen használják itten. Föképen czínnel és rézzel bövelkedik, de vas, ón, vízmut érez, piskolcz, egérkö, kobált érez, gránit, pala és kigyó kö is találtatik. A' czinből esztendönkint 18.000 Block, a' rézből 54.000 Tonna jön be, és ezek mivelésével 60.000 ember táplálja magát. A' tengeri halászat is igen hasznos kereskedésnek tárgya. Nevezetesebb fóvízei: Tamar, Foy, Camel és Valle. Az Angol ország' korona Herczege ezen Herczegségnek nevét viseli születésétöl fogva addig, még a' Wálesi Herczeg' nevét meg nem kapja. Fövsa Falmouth.

Cornwallis, vs felsö Canadában, Lorenz vize mellett.

Cornwallis, vs uj Skóczíában, egy tengeröböl mellett.

Cornwallis, Angol gyarmat, a' keleti Indiának Nagy-Andaman nevü szigetében, szép és bátorságos révparttal, a' Bengala tengeröbölbe való bémenetelében.

Coro, romlott vs Venezuella tart.ban Spanyol déli Amerikában, az úgy neveztetett Terra firmában; egészen csak nem vizetlen róna földön fekszik, a' hol Colonial termések, de csak csekély mennyiségben nevel tetnek.

Coromandel, (Dsholamandala, Soromandelam, az az: köles' országa, Hinduszoknál Ta-

Digitized by Google

mumandel), egy része az Indiai azon keleti tájéknak, melly Golkonda és Kistna folyó torkolatja között fekszik; és magában foglalja Carnatik, Tanjore, Marawa, Tritschinapoly, és Tinevelli tartományokat.

ron, (36° 47′ 20″ É. Sz. 39° 38′ 37″ K. H.) vs bátorságos révparttal, Belvedere vidékében Moreában, a' hason nevü tengeröböl mellett. Van benne Görög Érsek lakja, a' vs meg van erősítve, minthogy két részről a' Golfo és Matapán, egy részről pedig egy meredek szikla által kerittetik, ezen fellül erős tornyos falakkal is kerül vagyon véve. Kereskedik olajjal, aloe fával, sajttal, selyemmel, kerti gyümölcscsel, 's t. ef.

ronava, régi vs Boeotiában, Kephiszos fó torkolatjánál, Libethrion hegyétől 40 stad. híres a' tartományi közünneptől (Pamboeotiától), és az Athenébélieknek itt megverettetésektől.

ronata, (45°—46° É. Sz. 32° —33° K. H.) sziget, mellynek lakosi, és jó épült házai vagynak, Zara partján Dalmacziában.

ronus, hegy Mediában.

ropa, tart. Brasiliában déli Amerikában Corapatute fó mellett, Parima tó, és az Amazonok' fója között.

rregio, kis vs egy régi várral Modenai N. Hercsz. a' volt Crostolo oszt. nevezetes de Allegris Antalnak, ama' nagy képirónak születéséről, ki magát ezen vstól Corregionak nevezte. Lenza mellett fekszik, 4000 lak., földje 's kertjei termékenyek.

rreze, fó Fran. orsz.ban, melly az előbbi Limosin tart.ban ered, Tullet nedvesíti, és 6 mfdnyi folyása után Brives alatt Vezerébe folyik. Az ezen fótól nevezett oszt.

Correze, nagyobb részét Limosin tart.nak foglalja magában, 108 □ mfdnyire terjed el, és 244.000 lak. számlál; réz, ólom, czín, gabona, bor, gesztenye, szarvasmarha, juh, ló a' gazdasága. Tulle, Ussel, és Brives közkerületekre osztatik, mellyek mindöszve 294 községet, és 29 kantont számlálnak. A' fővsa Tull.

Corrib, l. Lough Corrib.

Corrientes, hegyfok Xalisca tart.ban, Új-Spanyol orsz. Északi Amerikában, melly Délnyugot felöl a' Déli tengerre nyúlik.

Corrientes, (*las*), (27° 27′ 21″ É. Sz. 61° 6′ N. H.) kereskedő vs Spanyol Déli Amerikában, la Plata Vice Királys., hol Parana 's Paraguay egybe folynak, 4.500 lak. théával és tüzfával kereskedik a' Monte video nagy erdőségből. Egy igen jó Rikötővel, várral, 's tulajdon Igazgatóval.

Corselitz, falú Falster szigetén, a' Dániai Lalant urodalomban, földmiveléssel, és kert-iskolával.

Corsena, helység Lucca Herczegségben, meleg ferdőkkel. —

Corsham, helység az Angliai Wilt Grófs.ban, posztó fabrikával.

Corsika, (*la Corse*), Korsis, Cyrnos, Fran. orsz.hoz tartozandó sziget a' középtengeren, Genuától 40 mföld délre, Sardiniától pedig 3 mfd északra, és tőle csak az úgy nevezett Bonifacius' Canálja által szakasztatik el. (41° 15′ 6″—42° 25′ É.

Digitized by Google

Sz. 26° 15′ 8″—27° 16′ K. H.) Hosszukás gömbölyű formájú, és 174 3/4 □ mfdeket foglal, mellyeken 170.000 lak. számlálhatni. Éghajlatja lágy, mérséklett, és egészséges, de némelly tájékokon több tavaknak gőzölgési betegségeket okoznak. A' völgyes vidékeken a' nap türhetetlenül heves, az éj ellenben felette hüves. Az egész szig. hegyes, magas és kietlen hegység nyúlik el rajta kereszt formára, mellynek tetöji hóval vannak fedve. A' Monte rotondo 1549 Tois magasságú. A' hegység nedviti vizeivel a' völgyeket. A' nevezetesbb fóji ezek: Golo, Tavignano, és Liamone; több kis tavakra is akadni. Földje ugyan többnyire köves, de még is termékeny, különösen gabonája, jó bora, lenje, kendere, hüvelyes gyümölcse, réti termése, 's fája elég. Nagy sokasága van a' gesztenye mondola, olaj 's szederj-fáknak. Az erdökben van tölgyfa, és veres fenyö. Nagy a' marhatartása is, különösen a' juhnyáj, vaddisznó, szárnyas állatok, 's hal nagy számmal. Az ásványok között a' vas, ezüst, réz, ólom, timsó, gránit kö, só. Mindezeket a' természet' szép ajándékit még eddig nem igen használták a' lakosok, kik legdurvábbaknak tartatnak egész Europában, az ezekkel való kereskedés is csekély. Romlott Olasz nyelven beszélnek. Az egész sziget 2 oszt.ra volt felosztva: Golo és Liamone osztályokra, de 1811-töl fogva csak egy oszt.ja van Corsika név alatt. Első lakosi Phocysbéliek voltak. Velek öszve elegyedtek a' Liguresek, Hispanusok, és Római Colonisták.

Corso, l. Capo Corso.

Corsöer, Crucifora, kis város Dániában, a' Seelandi szigeten, melly a' Bálti tengeren fekszik; ezen keresztül mennek Fühnen szigetébe. Van jó kikötöje, 's erös vára.

Corte, Curia, (42° 18′ 2″ É. Sz. 26° 27′ 31″ K. H.) kis vs Corsika közepén, fellegvárral, és 2.100 lakossal, hegyen.

Cortegana, l. Campo d' Andevalo.

Cortelazzo, kis sziget Sardinia mellett, és ugyan Sardiniához is tartozik.

Corte maggiore, kis vs Parma és Piacenza Hercz., Larda fó mellett.

Cortemark, vs egy. Belg. Kir., 2570 lak.

Cortemiglia, Curtisimilium, erös vs Bormida fó mellett, egy régi várral hegyen, Piemontban, 4000 lak.kal. Hajdan némelly Markgrófok erről nevezték magokat.

Cortona, Cyrtonium, Hetruriában, Arno volt oszt.nak fő erös vsa, egy magas hegyen, lakja egy Püspöknek és két Tudós Társaságnak, eddig az egy fő templomon kivül 6 plébániás templomai voltanak, néhány klastromjai 's egy ispitálja. A' lak. száma 4000-re megy. Az épületek közzül nevezetes a' Commissariátus' Palotája, mellyben van az ide való Akademiának gyülésszálája, a' Hetruskai régiségek, 's a' theátrom; a' püspöki kastélya, és a' városháza.

Cortryk, Courtray, Cortracum, (50° 49′ 43″ É. Sz. 20° 55′ 51″ K. H.) régi helyes

Digitized by Google

fabrikás és kereskedőváros egy. Belg. Kir. 13.500 lak. Lys mellett, több fabrikákkal.

Corunna, Curonium, Spanyol Galicziának fő 's kikötővsa, 2 kastéllyal, 6000 lak. Eddig itt tartózkodott a' Királyi Audiencia; 1 helytartó, 1 pénzverő ház, 4 plébánia, ugyan annyi, de már eloszlott klastrom; a' kereskedése elég nagy; több fabrikájí is vannak. Innen holnaponként megy egy póstahajó Havannahba, és minden másadik holnapba egy Buenos Ayresbe; az Angliai háború előtt holnaponként Falmouthból is jött egy, 's ismét tovább.

Corunna del Conde, kis vs Navarra Spanyol tartom.ban, erős várral.

Coruczok, így nevezik a' külső nemzetek az utólsó pártos Magyarokat, a' mi kuruczainkat; a' keresztről, melly által azt akarták jelenteni, hogy az igazságért és szabadságért fegyverkeztek fel; épen úgy, mint a' kereszténység a' keresztes háborúban a' Religióért.

Corvey, Benediktinus Apátság, a' volt Westfália Kir., melly a' 9-dik században fundáltatott, és 1802-ben a' Nassau-Orániai háznak adatott mint Herczegs.; kerülete 5 □ mfd, 93.000 lak., 1 vssal, 16 falúval, 60.000 forint jövedelemmel, azután Fulda osztály' Höxter kerületének fő része a' Westfáliai Királys.ban.

Corvey, szép vár Höxter kant. hason nevű kerületében, Fulda oszt., a' volt Westfáliai Kir. Weser mellett, hol Schelpe a' fő fóval egygyesül. A' Corveyi felkent Püspök' lakja, hajdan itt a' Benediktinusoknak klastromok volt.

Corvo, az Azori szigeteknek eggyike Afrikában, nagyon sziklás és sovány, kerülete csak egynéhány órányi 1/2 □ mfdnyi nagy. Florestől csak 2 órányi széles tengerkar által különöztetik; 740 lak., kik halászattal, zöldséggel, és marhatartásból élődnek. Egyetlenegy valamire való helysége vagyon: Nossa Senhora do Rosario.

Corvoriant' barlangja, l. Fingal barlangja.

Corydalus, hegy Attika' partján, Salamis áltellenében.

Corzár, a' tengeren keresztül járó, tengeri rabló, ezen Gothus szóból származik cors, melly keresztet jelent.

Corzegao, Corsenium, kis vs Alba tart., Montferrat Her. ben, Spignói urod ban.

Cos, Stanchjo, Stingo, török sziget Archipelaguszon, Natolia partjai körül, bor, narancs, 's czitrom termésssel. A' hason nevü fövsnak van egy kikötője, kastélya, és lakhelye egy görög püspöknek. Hippocrates honnya.

Cosaraz, erős vár és általjárás Verba fóhoz közel, a' Bosniai határok mellett.

Cosenza, Nápolyi tart. Calabria citrában. A' fövsa

Cosenza, (39° 22' É. Sz. 34° 10' K. H.) régi fövs innensö Calabriában, Nápoly orsz. több halmokon fekszik Busiente és Crati fók között, szép és termékeny tájékon, kerülete 1 1/2 órányi, 8000 lak. Érseki lakás; az Érseki templom nagy, 's tisztességes épület; van nagy, szép 's helyes vára, 's jól épült találtgyermekháza; sok cse-

Digitized by Google

rép, vas, és czín edényeket készít, és nagy jövedelmü kereskedést üz selyemmel, borral, olajjal, sóval, mannával; a' vásárai is nagyon népesek. A' lakosoknak kedves foglalatosságok a' vadászat, ama' közellévö, nagy Sila erdöben. 1783-ban a' földindulás tetemes károkat tett.

Cosetani, nemzet Hispániában, fövsa volt Tarraco, Taragona.

Cösfeld, (51° 57′ 11″ É. Sz. 24° 52′ 22″ K. H.) vs Fran. Lippe oszt., Berkel fó eredetinél, egykor szövetséges vs, 480 ház. 2060 lak., vászon és gyapjú fabr.

Cöslin, (54° 12′ 7″ É. Sz. 34° 1′ K. H.) élelményes város, egy már egészen leomlott várral, hátulsó Pomeraniában, a' Fürstenthumi ker. ben, Nisebeck vagy Nesebach mellett, melly a' Jamündi tóba folyik, a' Gollen hegy tövénél, mellyböl 1/4 mfd hosszú vízcsatornája által friss vizet nyer; 573 ház. 3.046 lak., 1726-ban egy Prussziai udvari törvény és Consistorium állíttatott ittén hátulsó Pomeraniára nézve. Ezelött Commini Püspökök lakták; a' vásárhelyen áll I. Fridrick Wilhelmnek szobra. A' vs azon úton fekszik, melly Berlinböl Danczigba vezet, és azért elég eledele van, mellette jók a' gyapjú, dohány és bör müvei; a' halászat, marhatartás, földmivelés, nagy divatban vagyon.

Cosmoletto, sziget az Aethiopiai tengeren Afrikában; a' Madagaskari Sz. Sebestyén fokától 1 mfd.

Cosmopoli, l. Porto Ferrajo.

Cosne, Condate, (47° 24′ É. Sz. 20° 35′ K. H.) kis fabr. vs Fran. Nievre oszt., 736 ház. 4.700 lak., hol Noaym Loire fóba szakad, vasfabrikáji nevezetesek.

Cossato, vs Majlandi tart. ban Sesia vizénél, 2470 lak. kal.

Cossé le Viviers, vs Fran. Mayenne oszt., 530 ház. 3.400 lak. kal.

Cossiaco, kis vs hason nevü tó mellett, Illyriai Istria tartományban.

Cossonay, vs Venoge mellett, Helvetziában Waad kant. ban.

Cosswick, kis vs és vár egy szép tájékon Albis mellett, Anhalt Bernburgi Herczegs. ben, 320 ház. 1940 lak., és gyapjú fabr.

Costarica, Ora dives, Mexikó' Guatimalai tart. nya, Északi Amerikában, tömve erdökkel és hegyekkel, szép hajó épület fája terem, és szép legelöji vagynak. A' fövsa Carthago.

Coste S. André, (*la*), vs Fr. Isere oszt.

Costheim, falú Donnersbergi ker., hol Main Rajnába folyik, 600 lak., gyümölcsesekkel és szölöhegyekkel.

Costigliole, vs Piemontban, 2.600 lak.

Costnitz, Constanz, Constanz, hajdan Sváb Püspökség, a' Costnitzi tó körül, Helvetzia széleí mellett, 6 mfd nagyságú, 14.800 lak., 2 vssal, 29 falúval, és 80.000 forint jövedelemmel. 1803-ban a' Badeni Nagy Herczegséghez kapcsoltatott. A' fövsa

Costnitz v. *Constanz*, Constantia, (47° 36′ 10″ É. Sz. 26° 48′ K. H.) ott fekszik, hol Rajna a' Bodeni tóból kifolyik Unterseebe, 809 ház. és 4.600 lak. kal, most már puszta és hajdani kellemiböl sokat elvesztett; itt tar-

Digitized by Google

tatott 'az 1414—1418-diki Egyházi gyülekezett, mellyben három Pápához, kik magokat a' Pápaszékbe betolták, még a' negyedik is választatott. Ez a' gyülekezet volt az, melly Huss Jánost (1415-ben, Jul. 6 kán) és Prágai Jeromost (1416 Majus 30-kán) minekutána hosszú időre a' Dominikanus templomban Petershausen és Constanz között fekvő szigeten csukva ültek, a' külső vsban mellynek neve Paradicsom, megégettette. A' vsban van egy Lyceum, óra, és karton fabr.; borral, kerti gyümölccsel kereskedik.

stniczi tó, l. Boden tó.

stosa, falu Lom. Vel. kir. Bacchiglione fó mellett márvány bányával.

talis, 200 házból álló helység, 's vár Georgiában, Ásiában, Faze fó mellett, ezelőtt a' Imeretei Herczeg itt tartá lakását.

rantin, Cortentin, félsziget al. Normandiáb. Fr. orsz.b, sziklás, és völgyes sok forrásokkal és patakokkal, jó barom tenyésztéssel. Az itt való Hague nevü fok azon tengeri ütközetről nevezetes, mellyben a' Fran. flotta az Angoltól 1692-ben megveretettetett.

otatis, l. Kutay.

ote, (la) így neveztetik Bern kant.ban azon kis tart. melly Aubonne, és Promonteuse fók között fekszik, mellyben nevezetes bor (vin de la cote) terem.

ote d' or, l. Goldhügel.

ote rotie, helys. Francz. orsz. ban Rhone oszt.ban, Rhone mellett, hol jó veres bor terem.

ote S. André, vs Fr. Isère oszt. 3600 l.

otes du Nord, l. északi tengerpartok.

Cothon, sziget Lakonika körül, Kythera és Creta között.

Cotjar, Cotia, az alattomos kereskedésnek meggátolására alkalmatos helység Ceylon szigetén, mellyet Europaiak, és Cingaliak egy Hadnagy alatt laknak. Tulajdonképen egy szigeten fekszik a' nagy Trinkonomalei öbölben, Mavelagonga torkolatjától nem messze.

Cotignac, vs Francz. Var oszt. 3280 lak.

Cotrasco, Codrosco, karókkal megerősített Török helység 500 h. Bosniában, erős toronnyal.

Cotrone, Croton, nagyon romlott régi vs tulsó Calabriában, Nápoly orsz. a' Tarenti öböl mellett, 4640 lak. 1 kastéllyal, és kikötővel. Különben Püspöki lakás.

Chotschin, l. Choczim.

Cottenham, falu Angliában, Cambridge tart.ban, termékeny vidéken, híres a' teje, és sajtja.

Cottonera, l. Bormuta.

Couches, mvs és Urodal. Bourgogne Herczs.ben, Francz. orsz.ban, Káptalan templ. és ispitállyal.

Coucy, Codiciacum, vs Fran. Aisne oszt. 800 lak.

Coudac, vs Tunkin Kirs.ban, déli Asiában, jó kikötővel.

Coudrefin, kis vs Helvetziában, Waadt kant. a' Genfi tó mellett.

Coueron, vs Francz. alsó Loire oszt. 3830 lak.

Couhé, vs Fran. Vienne oszt. Dive fó mellett, vidéke bor gabona, és gyümölcstermő, 980 lak.

Coulange la Vieneuse, l. Collanges.

Coulogne, helys. Francz. felső Garonne oszt.

Digitized by Google

Coulonges, vs Francz. Sevres oszt. 354 h. 1730 l. és gyapju fabr.

Couloubriere, helys. Fran. Var oszt. ólom bányával.

Coulour, mvs Gangesen innenső félszig.ben, Golkonda orsz.ban, Bagnagártól 7 mfd. Itt vannak az egész világon leggazdagabb gyémánt ásványok.

Couna, Conna, helys. egy kikötővel, Portugalliában, Lissabonnának ellenében.

Couper, kis vs Fife Grófs. déli Scotziában, Eden folyó mellett.

Courby, vs Somme mellett, Francz. Somme oszt.

Courmonteral, Cournon Terrail, Vugnolles, vs Francz. Herault oszt. 255 lak.

Cournon, vs Francz. Puy deDome oszt. 2120 lak.

Courpiere, Cropiere, vs Fran. Puy de Dome oszt. Dore fó mellett 304 h. 3170 lak.

Cours, 1) A' pénzérték, vagy is a' kelendő pénznek értéke. 2) pénzforgás, ez a' pénz nem forog, nem jár. 3) Az út, ha posta útról van a' szó. 4) A' hajómenetele, directiója.

Courtenay, (48° 1′ É. Sz. 20° 45′ K. H.) vs Francz. Loiret oszt. 320 h. 2480 lak.

Courteson, vs Francz. Vaucluse oszt. Azeilléhez nem messze, 2360 lak. ettől 1/2 órányira van egy tó, melly tengeri sót ád.

Courtray, l. Cortryck.

Coutalli, sziget a' marmorai tengeren, Asiában.

Coutances, Constances, (49° 2′ 45″ É. Sz. 16° 13′ 25″ K. H.) vs Francz. Canál oszt. Barde folyó mellett, 1850 h. 8500 lak. Püspöki lakás több fabr.kal, a' marhatartás nagy benne, és gabonával, vajjal, juhokkal, 's lovakkal kereskedik.

Coutras, Certerate, (46° 4′ É. Sz. 17° 32′ K. H.) vs Francz. Gironde oszt. hol Ille, és Droume folyók eggyesülnek, 658 h. 3060 lak.

Couvertoirade, (la) vs Francz. Aveiron oszt.

Couvin, vs Francz. Ardenne oszt. 2500 lak.

Coux, magas hegy Chablais tart.ban Sabaudiában.

Couzon, vs Francz. Rhone oszt. Rhone mellett 176 ház. Közel hozzá van köbánya, mellyből derék ásvány, és mész-kő, kova, és kristály fejtetik.

Coventry, vs Angliában, Warwick Grófs. 16000 lak. régi és helytelen, selyem pantlika, bársony, és óra fabr. mind ezekkel nagy kereskedést üz, mellyet az öszvekapcsolt csatornák könyítnek.

Covilhao, helys. Portugalliában, Beira tart. 959 h. 3480 lak. meleg ferdövel és gyapjúfabr.

Covines, kis vs Francz. Ourth oszt. la Noire Eau kis folyó mellett.

Covolo, l. Kofel.

Covo-Perella, nagy barlang Ciutadella vstól 3 órányira, Spanyol Majorca tart.ban, hol külömbféle csepkő alkotványok találtatnak.

Covovastel, üreg Villefranche mellett Francz. keleti pyrenaeumi oszt. 124 grádicson kell alámenni, 1/2 órányia hossza, szép viz zuhanással.

Cowel, kerület déli Skotziában, Argyle Grófs.nak egy része.

Cowes, (50° 45′ 27″ É. Sz. 16° 20′ 21″ K. H.) tengeri kikötő Newportban Wight Anglus szigeten, a' Portsmouthi kereskedő hajóknak gyülőhelyek.

Digitized by Google

Cowie, kis vs Aberdon Grófs. Marr ker.ben, északi Skotziában, egy kikötővel.

Cowpar, l. Couper.

Coxumel, sziget új Hispaniáb. déli Amerikában, Jucatan szigetétől nem messze.

Craak, vadászvár Mecklenburgban, hol jó puskapor készül.

Cracau, falu Magdeburg ker. ben Elbe oszt. a' volt Westfáliai Kir. Magdeburgtól 1/2 órányira, 339 lak. kik zöldséggel, és téjjel kereskednek.

Craiburg, kis vs Inn vizénél, Bajor orsz.ban, Burghausentől 7 mfd.

Crailsheim, l. Kreilsheim.

Crajowa, vs Valachiában Schiu fó mellett, sóbányával.

Cramond, falu Edinburg Grófs. Déli Skotziában, 3000 lak. vasbányával, és drót húzással.

Cranenburg, vs Fr. volt Ruhr oszt. 230 h. 1140 lak. gabonával, és marhával kereskedik.

Cranganor, tart. és erős szép vs innenső India' félszigetben, a' Malabari parton. E' kis tart. másokkal egygyütt egy Bramin' birtoka, de a' vs a' Hollandusoké, melly Érseki lakhely volt, míg a' Portugallusoké volt, paliport sáncczal erősítetve.

Crangen, vs a' Schlawi kerületben hátulsó Pomeraniában, Grabow fó mellett.

Cransac, falu Francz. Aveiron oszt. Lot mellett, kénköves ásványforrásokkal, és kőszénbányával.

Craon, Credonium, kis vs Oudon fó mellett Fr. Mayenne oszt. 690 h. 3310 lak. czérna fabr. gabonával, borral, és lennel kereskedik.

Cranz, járás, és vámhely Bremai birtokban, Elbe vizénél, Hamburgtól 2 mfd.

Crapone, ama Provencei híres csatorna, melly Durance vizéből Rhone ágáig, 's innen a' tengerig, több mint hét mfdre terjed. Szerzőjének nevét viseli. A' hajókázásra, malmokra, és mező vizezésekre szolgál.

Craponne, vs Francz. felső Loire oszt. 570 h. 3200 lak.

Crati, fó innenső Calabriában, Nápoly királys.ban, melly Appenninben fakad, és Rossano vidékén a' délkeleti partnál a' tengerbe ömlik.

Crato, fallal kerített helység Alemtejo tart.ban, Portugalliában, egy plébániatempl.; ispitállyal, 's egy klastrommal, eddig főhelye volt a' Máltairend' Nagy-Priorságnak.

Cratovo, vs Serviában az Europai Török birod.ban, közel Toplicza forrásához Sandscháknak lakja.

Crau, Crava, nevezetes, csuda nagyságú tüzköves föld, Francz. Rhone torkolatjai oszt. Arlestől délre, Rhone fónak keleti részén egész a' tengerig, 12 □ mfd térü, 's egy része puszta sivatag; ennek földje tüzkőből áll, találtatnak azonban kövér legelők, imitt amott jó bor is terem, és a' mellette fekvő mocsáros helyeken sóbányákra akadhatni. Most naponként míveltetik, és a' nedvesbb rész 200000 mázsánál több szénát hoz.

Cravant, vagy Crevant, 318 h. álló vska Francz. Yonne oszt. Yonne fó mellett, mellyen által itt köhíd vagyon, 's a' vst kereskedésében nagyon elősegéti, mellyet borral, 's t. ef. úz.

Crawinkel, 209 h., és 1000 l.

Digitized by Google

álló falu Gothai Herczs.ben; muzsika szerszám fabr. mész és malomkőfejtéssel.

Crawleys, leghíresebb vasbánya Angliában, Northumberland Grófs. hol mindenféle vasszerek készítetnek.

reance, l. Crichingen.

Creba, 600 l. álló helys. Schöps fó mellett felső Lusatziában, a' Bauczeni ker.ben, jó vashámorral, Gersdorf Grófhoz tartozik, még 12 más Lusatziában lévő Urodalmakkal.

Crecy, Cressy, helys. Francz. Seine és Marne oszt. hegy alatt 180 h. 1040 l.

Crediton, helys. Angliában Devon Grófs. Creden mellett, gyapjú fabr., 's kereskedéssel.

Credo, Jura hegynek déli része Francz. Ain oszt.; alatta folyik Rhone

Cree-Firth, az Irlandiai tengernek kis öble Skotziában, Gallowey Grófs. melly nevét Cree fótól veszi, melly ezen öbölbe folyik.

Creek, így hívják az Anglusok északi Amerikában a' kissebb fókat, és patakokat. Épen így a' Hollandok nyugoti Indiájokban Surinam körül a' kis fókat, és patakokat, mellyeken a' czukor a' plántáló helyekről ide 's tova hordatik.

Creeks, (olv. Krikhs) tulajdonképen Uschesees, Muskogulgok, vagy Muskoghok, szabad nép Indiában, északi Amerikában, legcsinosbb, leghatalmasbb eredeti nemzet, így neveztetik, mert lakóföldje fók, és öblök között fekszik. A' lakosok helyestermetűek, bátrak, tiszták, birtokosok, jó gazdák; a' földmiveléssel, marhatartással, 's lóneveléssel foglalatoskodnak; 's több mint 80000 re mennek, és 3 seregre osztatnak fel, felsőre (Muskogulok) közép, és alsóra (Siminolek.) ezek egy köz Nemzeti tanács által egyesülnek. Minden seregnek meg van az ő Előljárója, ezek között az alsó seregnek fője némelly jussokkal bír a' többi felett. Több mint 60 vsaik, 's falujik vannak. A' fövs Utsche.

Creetown, kikötő, a' Wightoni öbölnél, Kirkeudbright, Stewartryban déli Skotziában, hal, és szén kereskedéssel. A' hely az alattomos kereskedés miatt rosz hírbe jött.

Crefeld, Crevel (51° 20′ 27″ E. Sz. 24° 12′ 14″ K. H.) szép új vs Fran. volt Ruhr oszt. 700 Hollandi ízlés szerént, épült ház. 's 7500 l. ezek közzül mint egy 6000 ren Leyen Urnak csudálatos bársony, és selyem manufacturájában munkát kapnak. Ezen felül vannak még vászon, harisnya, pamut, dohány, 'st. m. fabr.

Creglingen, vs egy várral Bajor orsz.ban, Rezat ker.ben, 190 h. 1000 l.

Creichgau, Creichgow, ker. alsó Palatinátusban, melly a' választó fejedelmi Heidelberg, Mosbach, és Bretten Urodalmokat foglalja magában, nevét veszi Creich kis folyótól, melly Sternfels vár mellett ered, és Speyeren alól a' Rajnába folyik. A' birodalmi Vitéz rend nagy részét birta, és egy Swáb kanton tőle veszi nevét.

Creil, kis vs Oise mellett Fr. Oise oszt. 176 h. 1000 l.

Creilsheim, vs Jaxt vizénél Anspachi Her.ben. Bajor orsz.ban, várral, Urod. mal pléb. temp. Herczegi temető hellyel, deák iskolával,

Digitized by Google

ispitállyal, Porczellán nemü fabr., köszén, gáliczkő, és timsó ásványokkal.

Crekelade, Cricklade, várhelység, Angliában, Wilt Grófs. szabad iskolával.

Crema, (45° 21′ 29″ É. Sz. 27° 21′ 42″ K. H.) erős vs Lomb. Vel. kir. szép, 's termékeny rónaságon Serio mellett, melly homokjában arany szálkákat rejt. A' vs jókora, szépen épült, és népes, egy Püspök' lakjával, várral, és 8800 l.

Cremasco, az egykori Majlandi Herczs.nek Urodalma, melly Velenczéhez tartozott, azután felső Po oszt. nak része Lomb. Vel. kir. gabonát, bort, és kendert termeszt.

Cremien, vs Francz. Isere oszt. hegy alatt, 2120 l.

Cremitten, kis vs Pregel mellett, nyugoti Prussziában, Königsberg felett.

Cremmen, Kremmen, kis vs a' Magdeburgi, közép markban 279 h. 1760 l. Pálinkaégetéssel. A' körül fekvő 16 faluból álló táj Glihn nevet visel.

Cremona, (48° 21′ 30″ É. Sz. 35° 15′ 45″ K. H.) felső Po oszt.nak fővsa Lomb. Vel. kir.ban, régi, erős vs, hol Adda Poba folyik, 31000 l. egy Püspöki várral. Kerülete 2800 Tois; utszái egyenesek, és szélesek; a' házak alatt egy kis levont Canál vagyon, mellynek neve Cremonella, vagy Seriola; régi erős Santa Croce nevü várral; vannak több szép épületei, a' főtemploma fejér, és veres márvánnyal van ékesítve, és szép figurákkal kiczifrázva; a' rajtalévő mesterséges torony 372 láb magasságú, mellyről nagyon szép kinézés van a' körülfekvő tájra. 44 plébánia templ., 's több klastromi. A' lakosok mesterségeket fabr. és kereskedést üznek. Selyem, posztó, és bélhür fabr. Az itt készitett Violinek messzeföldről megkerestetnek. A' kereskedésnek elömozdítására nézve 1775-ben Triesttől fogva Cremonáig, Paviáig, és onnét vissza vízútazás nyittatott. A' mi Cremonát a' Históriában híressé teszi az az, hogy 1702-ben Villeroy Francz. Marschalt Eugen Herczeg, a' vár közepéből annyi sok örállók között elfogván, kihozá.

Cremonese, Mailandi tart., Po, Oglio, és Adda fők között, bora, és kertigyümölcse gazdagon van.

Creolok, Az Amerikában született Europaiaknak, különösen Peruban született Spanyoloknak neve; barnaszinüarczájok van; és az Europaiaknak minden jussaikkal élnek.

Crepy, l. Crespy.

Crescentino, kis erős vs Po mellett Piemontban 3960 l.

Crescier, kis vs Neufchatel Herczs.ben.

Crespy, Crepy, (49° 12′ É. Sz. 20° 28′ K. H.) kis vs Fran. Oise oszt. 500 h. 2300 l. gabonával, sóval, és fával kereskedik.

Cresseil, vs Francz. Aveiron oszt.

Cressensac, vs Francz. Lot oszt. 4500 l.

Cressy, l. Crecy.

Crest, Crista Arnaudorum, (44° 45′ É. Sz. 22° 44′ K. H.) kis vs Francz. Drome oszt. 321 h. 4000 l. egy várral 's toronnyal, mellyben ezelőtt az ország foglyai tartattak; selyem, 's gyapjú fabr.

Digitized by Google

Crèta, l. Candia.

Cretacea, a' Tremiti szigetek-nek eggyike, Nápoly orsz. eddig lakatlan.

Cret de Montabon, Cret de Montmoron, 2 magas hegy, Susa mellett Francz. Po oszt. mellyek között egy szük hossú völgy fekszik le Pas de Suse név alatt.

Cretins, emberek az Alpesi völgyekben, kik dió nagyságú golyvával születnek, melly mindinkább nagyobb lesz. Vastag fejüek, erös tagúak, csak a' magánhangzókat tudják kimondani, ha csak 10—12 esztendös korokban még az étel szájakba nem rakatnék, éhen halnának, meleget, 's hideget nem éreznek, 's a' legmérgesbb ütéseket többnyire némán fogadják; krétafejérségü börök, 's hosszú karok van, magok kicsinyek. Illyenekre találni a' Salzburgi; Wallisi és Piemonti tájokon.

Creuse, Crosa fó Francz. oszt. ban melly Marche tart.ban ered, és Chatelerault alatt Viennébe szakad. Ettöl veszi nevét

Creuse, oszt., melly az elöbbi Marche tart.nak nagyobb részét foglalja magában, e' mellett a' külömben Alsó-Auvergnéhez tartozó Combrailles tartományocskát; 113 □ mfd térséget foglal el, és 218000 lelket számlál. 4 u. m. Gueret, Boussac, Aubusson, és Bourganeuf kerületekre részeltetik, mellyekben 296 közs. és 25 kant. van. A' fövsa Gueret.

Creussen, Crusina, vska veres Main mellett Bajor orsz. Main ker.ben, 130 h. 1000 l. Innen az itt készült cserép edény messze földre vitetik.

Crevant, l. Cravant.

Crevecoeur, vs Francz. Oise oszt. 2000 l.

Crevecoeur, vs Eggyesült Belgiom orsz. hol Dommel Maasba folyik; és Dies fó mellett.

Crevecoeur, ezelött Hollandiai, azután Francz. orsz. vár a' Guinea partokon Rio Volta mellett.

Crevelt, l. Crefeld.

Crevillente, (38° 28' É. Sz. 16° 3' K. H.) vs 7200 l. Valenciában, Spanyol orsz.ban, Spartofüböl, és szittyóból kötött gyékény fabr.

Crew-Kerne, vska Somme oszt. Angl. Grófs.ban, 3000 l. nem messze Parrettöl a' Dorseti szélek mellett; lakosi övet, gombot, és vitorla vásznat készítenek.

Crichingen, Creance, külömben Grófs., és néhai laló vár, 's mvs, Nid fó mellett Metztöl 7 órányira a' mostani Francz. Mosel osz.ban, utólszor Wiedrunkeli Grófhoz tartozott.

Chrimati, kis sziget az Indiai tengeren Asiában, Borney szig.töl nem messze, gyemántokkal, és gyöngyökkel.

Crimmea, l. Tauria.

Crimmitschau, Krimitschau, kis vs Szász orsz.ban, az érczhegyi ker.ben, Pleisse mellett, 320 h. 3200 l. szép festéssel, materia, és vászon fabr.

Crionero, fó Natoliában, Asiában, melly Taurus hegyén ered, és a' közép tengerbe szakad.

Crispalt, hegy Helvetziában, része Adulának.

Crivitz, jóélö vska a' Mecklenburg-Schwerini Grófs. ban, egy halas tó mellett.

Croatia, l. Horvéth orsz.

Crocetu, hely Pármai Her.ben, Mercis Gen.nak 1731 29 Jun.

Digitized by Google

itt csatázásáról nevezetes.

Crocodilopolis, vs fel. Ægyptusban, Nil ny. partyán. Itt a' Krokodilok tiszteltettek.

Crocq, vska 520 l. Fr. Creuse oszt.

Croja, Grua hegyen fekvő vs, Albaniában, egy erős kastéllyal; különben a' Törökéé, és Scanderbeg Herczegnek születése helye; Alessioban rekeszté ez napjait, 1367-ben, és koporsója eddig tiszteletben tartatik a' Törököknél.

Croisette, Cabo de Croisette, hegyfok Francz. Rhone torkolatjai oszt.nak partjain, Marseilletől nem messze.

Croisette helys. Chalons mellett Francz. Marne oszt. hol e' vsnak lakosi Anjou Károly vezérlése alatt 8000 Anglust vertek le.

Croisic, Crosiliacum, l. Le Croisic.

Croisille, Crucilla, kis vs Fr. volt Leman oszt.

Croix (la) falu Francz. Vasgau oszt. ólom, és ezüst bányával.

Croix (la) Grófs. északi Amerikában az eggyesült statusok között, Neu-Braunschweigi Angol Helytartóságban.

Crokedisland, Bahama szigetinek eggyike nyugoti Indiában; nagyon híres itt egy sziklás barlang, mellynek nagy hasonlatossága van egy roppant épülethez. A' sziklának tövében nehány üregek mosattak ki, mellyeknek nagyságok, és mélységek, külömbféle formájok csudálatos; és a' gyakor vizmosás miatt sima, fényes alapotot mutatnak. A' legnagyobb üreg csak néhány lépésnyi távolságra esik a' barlangtól. Némelly helyeken a' felső rész majd nem leomlott, 's beesett, a' másik pedig helyesen van kivájva, mint szinte valamelly Gothus boltozat. A' cseppkövek, és a' falak külseje nedves, és kékes mokhal fedett. Ezen barlang csudálatos formákban meghatározatlan hosszaságra terjed ki; jóllehet nem hihető, hogy az egész szigeten keresztül hasson.

Cromarty, Grófs. északi Skotziában, északról Ross Grófsággal, egyébütt, a' Cromarty, és Murray Frittekkel határos. Csak 25 Ang. □ mfdet foglal magában, és 4050 l. A' tart. hegyes völgyes, és az erdőségekben vadakat nevel, a' hegyeken pedig külömbféle kövei vannak u. m. homok, granit, porphyr, és topáz, kövek. A' lakosi többnyire halászatból élnek. A' fővsa

Cromarty, (13° 45′ H. 57° 39′ 40″ É. Sz.) 1500 l. Az öböl mellett fekszik, jó kikötővel. Az öböl, melly két hegyfoktól (the Sutors of Cromarty) formáltatik, igen bátorságos a' hajóknak, és minden Britanniai flottáknak elfogadására alkalmatos.

Cromer, (53° 5′ É. Sz. 18° 31′ K. H.) helys. Angl. Norfolk Grófs., a' partok mellett, többnyire halászoktól lakatik, kik leginkább tengeri rákkal kereskednek; mellyek különös nagyságúak.

Cromford, helys. Angl. Derby Grófs ban, gyapjúfonással. A' lakosi bányászatot is üznek.

Cropiere, l. Courpriere.

Croppenstedt, fallal kerített vs, és egy hasonnevű kantonnak főhelysége Halberstadt kerületben, a' volt Westfalia kir. Saale oszt.

Digitized by Google

ban, 1 templ., 2 ispitállyal, 341 ház., 1700 lak. kik a' lennel nagy kereskedést üznek.

Crossen, Herczs. alsó Sileziában, északról Brandeburggal, nyugotról Lusatziával, délről Sagan Herczs.gel, és keletről Glogau Herczs.gel határos; két kerületre osztatik, az első Crosséni (22 3/4 □ mfd 32615 l.) a' második Züllichaui, mellyben Luther', és Calvinus' tanitása uralkodik, a' fővsa

Crossen, erős várral, hol Bober Oderába ömlik, 3260 l. kik posztóval, borral, serrel, 's t. ef. kereskednek.

Crossen, Szász mvs a' Naumburgi megyében, 50 h. 57 familiával, vashámorral, és mészkőbányával.

Crossen, l. Krosno.

Crossensche Hütte, l. Neubrück.

Crostolo, kis fó Olasz orsz. ban, melly Parma és Piacenza Herczs. ered, ezt keresztül folyja délről északnak, és Guastalla mellett Póval eggyesül.

Crostolo, Olasz orsz.ban volt oszt., melly az előbbi Modenai Herczs.nek, és az egykori Parmához tartozott Guastalla Herczs.nek egy részéből áll, és 48 1/3 □ mfdet foglal el. 179070 l. A' fővsa Reggio.

Crotoy, (50° 12' 45'' É. Sz. 19° 16' K. H.) vs 180 h. Fr. Somme oszt. közel Somme torkolatjához, kikötővel.

Crotte, Hegyfok, és helys. Fr. Montblanc oszt. mellyen által II Emmanuel Károly nagy fáradsággal útat vágatott, hogy Sabaudiából Fran. orsz.ba járni lehessen.

Grottendorf, nagy falu Tschopa mellett Szász orsz. Erczhegyi ker.ben, 253 h. 1700 l. Itt sok csipke köttetik, mellyel és más kötőkkel, materiákkal, orvosi szerekkel, és vasművekkel kereskednek a' lakosok; van márványbányája is, és az ide való mész nagy becsben van.

Crouy, Croy, vs Fr. Seine, 's Marne oszt. 235 h.

Crowland, helys. Angl. Lincoln Grófs.ban, egy posványos vidéknek közepén karókra épült, és ezért kis Velenczének is mondatik. A' 3 utak canálisok által különöztetnek; a' kereskedés nem csekély, hallal, és tollas állatokkal. A' templom maradéka ama nagy, Ethelbald Merciai király által állitatott Apátságnak.

Croy, helys. Fr. Somme oszt. 66 h. ettől vették a' Croy Herczegek neveket; kik Fr. orsz.ban elvesztett jószágoknak kipótolása végett a' Rajnai szövetségben Dülmen Grófságot kapták, melly Francz. Westems oszt.hoz tártozott.

Croy, l. Crouy.

Croydon, vska Angl. Surry Grófs.ban, Canterbury Érsek' palotájával, 's szép templommal, iskolákkal, gabona vásárokkal, és kőszén kereskedéssel.

Crozet, vs Fr. Ain oszt. 300 ház.

Crozet, vs Fr. Loire oszt. 294 ház.

Crozon, helys. egy félszigeten Brest, és Donarnanez öblök között, Fr. Finisterre oszt.ban, 520 h. 6490 l. kik többnyire hajósok, és halászok.

Crugna, kis vs ó Castiliában, Grófság' czímével.

Crusade, Portugalliai 1 for. ér. ezüst pénz, és 3 for. aranypénz; Spanyol orsz. pedig aranypénz mellynek becs

Digitized by Google

becse 1 fl. 45 kr—2 fl. 15 kr.

Crusoccu, l. Acamante.

Crustumerium, vs Italiában Fidena mellett, még Romulustól gyarapíttatott, Tarquinius Priscustól meghódíttatott.

Crustumium, sebes fó Umbriáb. Italiában, mai Conca.

Crusy, vs Herault Fr. oszt. 215 h.

Cruysholden, Cruys-Hautem; vs Egy. Belg. orsz. 5140 l.

Csab, Csebovce, magyar és tót falu Hont Várm., Nógrád Várm. szomszédságában; Kékkötöl 1 1/4 mfd. F. U. G. Balassa, lak. kath. egy derék kath. templ.mal, jó szántóföldekkel, 's szöllöhegyekkel.

Csaba, népes, és jeles falu Békes Várm.ben, azon nevü ker.ben, Oroszháza és Gyula köztt lévö posta úton, 1715 eszt.ben kezdödött, és majd 20000-re szaporodott lakosinak száma, kik evang. és kath. F. U. G. Károly, és Stockhammer. Postával, tulajdon pléb.val, termékeny földdel és jó legeltetövel.

Csaba, Pilis Csaba, falu Pest Várm.ben, Pilisi járásban, Vörösvártól 1 mfd. F. U. Ö F. Cs. K. Herczs. a' Nádor-Ispány. Lak. Németek, Tótok, kath. tulajdon pléb. és derék vendégfogadóval, derék erdövel, és jó szöllöhegygyel.

Csabar, Chabar, falu és urodalom Horvát orsz.ban, Zágráb Várm. szép jövedelmü vasbányával. F. U. Paravich Fam. lak. kath. tulajdon pléb. és 1 várral, Chabranka vizénél, melly Horvát országot Karinthiától elválasztja.

Csábrágh, Varbock, Hradszky Wrb Orvok, falu és urod. Honth Várm. Bozoki járásban, Ipolyságtöl 5 óra, Drenóhoz közel. F. U. G. Kohári, lak. Tótok evangel. Mellette sziklán épült omladozó vára, melly a' G. Kohárinak czímet ád, és a' háborúkban hajdan sokat kiállott. Benne a' familia' fegyverháza, és tiszti hivatala; hozzá szép majorság tartozik.

Csacza, mvs Trencsén Várm. K. U. Ujhelytöl 1 1/2 mfd. az ország útján; Kisutsza folyó mellett a' Sileziai határszélek körül, Eszterházy Hercz. birtoka, posta 's vámházzal. 3800 kath. és 120 zsidó lak.kal.

Csajavicza, mvs Slavoniában, Verőcze Várm. és jár.ban, Eszéktöl 10 óra. Valpói urod.hoz tartozik. 1 nem eggyesült Illyrus pléb.val.

Csákány, Csakesdorf, mvs Vas Várm. Körmendi jár.ban; Rába és azon nevü viznél; Ivánchez közel; R. Sz. Mihálytól 3/4 óra. G. Battyáni Urodalma. Lak. Magyarok, kath. szép vár forma kastéllyal, 's jeles kerttel. Sok más Csákány falu is van Gömör, Abauj, Poson, és Sumogy Várm.kben.

Csakova, mvs Temes Várm. Verseczi jár.ban, Temes vizénél kel.re Folyahoz közel, Zsebelytöl 1 óra. F. U. a' K. Kamara. Lak. Németek, Oláhok, és Ráczok, kath. és óhitüek több pléb. templ.kal. A' kath. 1230 mégyen számok. Jeles kir. kaszárnyával, Számtartói hivatallal, és számos nemes udvarokkal.

Csáktornya, Csakaturn, Csakovecz, privil. mvs Szala Várm. Tapolczai jár.ban Ternova patáknál, ország úton. G. Festetics György

Digitized by Google

Urodalma, lak. Horvátok és Magyarok, kath., mesterség üzéssel, gazdálkodással, és édes bor-termesztéssel élnek. Van tulajdon tanácsok, és pléb. templomok, melly Sz. László Provinciabéli Franciskanusok, kiknek Provincialisok itt lakik, lelki gondviselése alatt van. Itt posta hivatal is vagyon. Hozzá közel híres Csáktornya vára, Dráva és Mura összeszakadásánál, Kanisától mintegy 4 mfd. Eredetikép Csáki familia' jószága; legnevezetesebb lett halhatatlan Zrinyieknek hatalma alatt. Ettől nem messze volt Sz. Helena klastrom, mellyben a' Sz. Pál Remete rendbéli Szerzetesek ájtatoskodtak, és mellyben temetkeztek a' legnagyobb Zrinyi Bajnokok. Althán János Gróf a' vár helyén négyszegletű és emeletű kastélyt, magas és díszes toronnyal építtetett. Ottan a' Sz. Ferencz kápolnája, és nagy gabona tartóház is említést érdemel.

Csákvár, mvs Szék. Fejér Várm. azon nevű jár.ban, Acsához közel, Fejérvárhoz 2 mfd. G. Eszterházy Miklós Urodalma, lak. Magyarok, Németek, kath. és ref. tulajdon pléb.kal. Az Uraságnak díszes kastéllyával, és ritka szépségü anglus ízlésü kertjével, jó határral.

Csalóköz, Arany kert, Schütt, így nevezitetik ama sziget, melly Posony és Győr Vármegyék részeiből a' Duna' folyásaitól békeríttetik, 's Komáromig terjed. Hossza 12 mfd. szélessége egyenetlen. Gabonával, szénával, 's gyümölccsel bövelkedik. Lakosi Magyarok többnyire. Fő helység benne Somorja, Vajka 's a' t.

Csanád Vármegye, Magyar ország Tiszán innenső kerül. vette nevezetét, hajdan nevezetes Csanád Püspöki vstól, miglen nagyobb része Torontál, 's Temes Banátusi Várm.khez nem kapcsoltatott, sokkal messzebb terjedt, most 29 □ mtfd, mellyet Maros vize, kel.re Arad, és Zaránd, ész.ra Békes, nyug.ra Csongrád Vármegyék határoznak. Vidéke merő térség, imitt, amott cserfákkal bövelkedő erdőcskékkel díszesítve. Folyóvize Maros, melly Pétskánál Arad Várm.ből szakad belé, ez gyakori kiöntésével nem csekély károkat okoz. Földe kiváltképen termékeny a' gabona termesztésre, különösen a' marhatartásra alkalmatos. Bora Makó mellett legnevezetesebb, gyümölcsökkel 's *hallal* is bövelkedik, méze, viassza elég. 2 mvst, 9 falukat, 30 pusztákat számlál. Portáji 25, lak. 34641, kik között 17419 kath. hitüek találkoznak, nagyobb részént Magyarok, Oláhok, Illyrusok, Zsidók. Csanád Püspöki Megye nevezetét Püspöke', 's Káptalan' régi lakó helyétől Csanádtól veszi, mellyben azt Sz. István Kir. állította vala fel; mostan a' Püspök Káptalannal egyetembe Temesvárat lakik. Káptalan Urai 6 hivat. ugyan annyi titul. 16 Esperests. 158 Pléb. 54 káplány. 268552 kath. Szerzeteseknek, u. m. Piarist. 2, szintannyi Barátok, 4 Minorit. 1 Miser. klastromokat foglal kebelében. Torontál, Temes, Krassó, Arad, Csanád Várm. ket egészen, Csongrádnak pedig egy részét foglalalja ma-

Digitized by Google

gában.

Csanád, régenten mvs roppant várral kérkedő, mellynek omladéki most is látszatnak, nevezetes azon 40 Nemesek' esetéről, kiket Aba tanácskozásnak szine alatt öszve gyüjtvén, egy házba bézáratott, és ügyöknek felvétele nélkül megöletett. Nevezetesítette Csanádot az itten Péternek elüzettetése, és Andrásnak visszahivattatása eránt tartatott Ország Gyülése is, meg, hogy Kún Lászlónak temető helyet adott Hajdani fényét részint a' Tatárok, 's később Dozsa György zendülte, Izabella Királynénak kicsapási, részint pedig az Osmánok mindeneket felemésztő fegyvereikkel öszvetaposván, most alig képzelheti az ember látásából, mi vala régten. Most népes falu Torontál Várm. lakosai Németek 's Ráczok, Nákó familiának jobbágyi, a' kath. kiknek számok 1700 mégyen, nem külömben az Ó-hitü Ráczoknak is vagyon pléb. és templ.jok, földe termékeny, erdeje elég, fekszik a' Maros partjánál.

Csanád, Rácz helys. Csanád Várm. a' Maros partján fekszik, hajdan eggyesülve vala a' másik Csanáddal, de most csak helyét szemlélni akkori fekvésének, mert megúnván a' Maros özönének gátlását, elhagyván régi lakóhelyeket, más közel lévő helyre takarodtak, de itt se menttek a' Maros árjától.

Csassza, mvs és Urodal. Trencsén Várm. F. U. G Illésházy, kis Podhrágy és Vág vize szomszédjában Trencsénhez 1 3/4 mfd. Lakosi leginkább kath. kiknek egy pléb. templ. vagyon. Azelőtt nevezetes szabadságokkal birt. Hasonló nevü omladozott vára kösziklára volt építve, és hajdan jeles erősség volt, miglen 1671. feldulatott volna. Az urodalomhoz 12 falu tartozik.

Császár vár, Czeszargrad; ó düledékeny vár, Zágrábtól 6 órányira, Klanyecz mellett. Gróf Erdődinek Novi-Doori urod.hoz tartozik.

Csát, mvs. Borsod Várm. Miskolcsi Járásb. ország úton, Mezőkövesdtől 5 órányira. F. U. több nemes familiák. Lakosi Magyarok, jó legelővel.

Csataj, Schattein, tót falu Posony Várm.ben, és Járásban, szőlőmíveléssel, 1 kat. templ.mal. Itt találtatik Mátyás kútja, mellynek a' köznép csuda erőt tulajdonít. Kath. száma 150, evangel. 400 mégyen.

Csatorna osztálya, l. Canál.

Csava, Stoob, Stuma, német falu Soprony Várm. 1 evang. Eklézsiával, 's postával, szőlőmíveléssel és mintegy 150 fazékasokkal.

Csávoly, népes helység Bács Várm. F. U. a' Kalocsai Érsekség, Illyrus, Német és Magyar lakosi kath. számok 1800-ra mégyen. Szántóföldjeik meglehetősek, szőllei is termékenyek, de selejtes borokkal fizetnek, mellyeket azonban nem szokták sokáig tartani. Bajához másfél mfdnyire fekszik.

Csebza, Oláh és Rácz falu Zemplén Várm. Tiszán túl, egy nem eggyesült Görög templ. mal, és riskása termesztéssel.

Csécs, (kis) magyar falu Zemplén Várm. hol Sajó a' Tiszába folyik, 1 kath. templ. mal, és a' Római csatornának szegleteskő maradvá-

Digitized by Google

nyival. Nagy Csécs egyik Abaujban esik Szirmay Uraság kastélyával, és Tudós Csécsi honnyával, másik Borsodban, Sajó vize mellett.

Csefa, mvs Bihar Várm. Szalontai Járásb. Gyapjutól 1 órányira. Kir. kamaráé, lak. Oláhok, óhitüek, és kath. nagy és kis Radványi pusztával.

Cseh ország, Böhmen, Böheim, Bohemia, eggyik az Austriai birod.hoz tartozó legjelesebb, 's legnépesebb országok közül. Határos délre Austriával és Bajor ors. gal, nyugotra ismét ezzel, és Saxoniával, északra Prusszus, Saxonia, és Silezia Herczegségekkel; keletre Morva és Austria Herczegs. kel. Nagysága 950 □ mfd 3140000 lakos.kal. Nemzeti nyelve Cseh, némelly kerületekben, és a' vsokban a' német is keletben vagyon. Religyiója kathol. de a' más is eltürettetik. Fekvése magas, a' mint abból nyilván való, hogy benne sok folyók erednek, de bé nem folynak. Környülvétetett magas hegyekkel, és erdőkkel; azok között legjelesebb a' Cseh hegyláncz, és a' Cseh erdő; legmagasabb hegy a' nagy Donnerberg, Milesownál a' Leutmericzi ker.ben. Folyóji közül, mellyekkel áztattatik, legnagyobb Elbe és Moldva; vannak jeles tavai is, és termékeny sík mezőségi. Levegője mérsékelt, kellemetes és egészséges. Földe többnyire termő, csak néhol homokos. Számos javakkal áldatott meg a' természettől. Terem mindennémü gabonát, lent, 's egész Európában legjobb komlót, és fagyümölcsöket olly bőven, hogy külső kereskedést is űz velek. Bora kevés, de az, melly Melnik körül terem, jó. Marha tartása igen nevezetes, kivált a' juh, ló, sertvés és baromfi tenyésztetése. Bánnyáji igen gazdagok: ezüstben (Joachimsthal, és Kuttenberg) rézben, igen jó czínben, (Schlackenwald) gránátokban, gyémántokban, és más nemes kövekben; a' vasban, kobáltérczben, (Saatz) magnesben, timsóban, salétromban, kénkőben, köszénben, 's más ásványokban, de só nélkül szükölködik. Ásványos és savanyú vizei is hiresek: a' Karlsbadi, Töpliczi, Egeri, Scheidschützi, 's a' t. Hiresek a' Csehországi fáczányok, gyöngy-ostreák is. A' Cseheknek munkassága igen dicséretes. A' tulajdon és idegen terméseket külömbfélekép haszonra fordítják. A' kézimüvek, és fabrikák egész Cseh ors. ban elszaporodtak. Sok közül legnevezetesebbek a' gyolcs, battiszt, fátyol, patyolat, czérna, csipke, 's t. ef. kézi munkák, mellyek 1792-ben már 17. milliom árra mentenek, 's felére kivitettettek. A' gyapju portékáji 9 milliomnyira mentenek, 's azólta nőttön nőnek és jobbúlnak. A' 78 hutákban készíttetett cseh üveg az egész Europában nevezetes. Nevezetesek a' Cseh finom kalapok, papirosok, selyem portékák, pallérozott gránát kövek, muzsika eszközök, és más egyéb szerek. Cseh ország 16 ker. tekre osztatik; ezek: a' Bunczlaui, Königingrácei, Bitschowi, Chrudimi, Czaszlaui, Budweisi, Tabori, Prachini, Pilseni, Klattaui,

Digitized by Google

Saatzi, Elnbogeni, az Egeri környékkel együtt, Rakonitzi, Berauni, és Kaurzimi; mindeniknek tulajdon Kapitánya vagyon. Polgári törvényi, és kincstári Kormányai Prágában, fő Cancellariája Bécsben vagynak. Prága fővson kivül Cseh orsz.ban 250 vsok és kis vsok, 308 mvsok, 11546 faluk számláltatnak. Ezek közt nevezetesebbek: Jungbunczlau, Melnik, Turnau, Reichenberg, Trautenau, Kuttenberg, Budweis, Pilsen, Karlsbad, Joachimsthall, Töplicz; erősségei: Königingrácz, Jósefstadt, Theresienstadt, 's Eger; Fabrika helyei: Rumburg vsa, Adersbach, Sedlitz, Scheidschütz faluk, 's a' t. Ezen ország deák és német nevét vette, Bojer, a' Celta nemzetbéli első lakositól, kiknek nyelveken lakóföldök Bojohemum nevet viselt, Magyar és önnön nevek azon Slavus néptől származott, kik Csehek, (Tschechen) az az: előbbvalók, voltanak nevezet szerént, és a' Bojok lakhelyét 500 eszt. K. Sz. után a' Markomannusoktól Csekkó vezérjek alatt elfoglalván, 720-ban egy Herczeg alá eggyesültek. A' keresztény hitre, és irásra oktattak Methodius és Cyrillus által, de csak 966-ban tértek meg. Egy ideig a' Német országi Császárnak adóztak Herczegeik, kik IV. Henrik Cs.tól emelettek Királyságra; evvel Wratisláw élt legelőször. Az Ottokár' halálával kimult a' Cseh fejedelmi vér. Henrik Karinthiai Hercz.re, erről Luxemburgi Jánosra szállott a' Korona, ki azt igen megdicsőitette, több tartományok szerzése, 's a' Prágai Universitás állítása által. Austriai Albert Csász. volt az első, ki a' Cseh országi Királyságra szert tett az Austriai házból; ettől ismét elszakadván, I. Ferdinand alatt megint visszatért, először ugyan választható jussal; igy választatott Cseh Királlyá Maximilián, Ferdinánd' II-dik fia. III-dik Ferdinánd alatt a' Westfáliai békülléssel Cseh ország az Austria háznak öröke lön.

Cseh Aicha, l. Aicha.

Cseh Brod, fallal bekerített vs Cseh orsz. Kaurzimi ker. Zembera folyónál 141 ház. posta hivatallal, és dekán templ. Lakosai a' vsi mesterségeken kivül földmiveléssel is foglalatoskodnak. Vidékében jeles búza terem.

Cseh erdö, Böhmer-Wald, igy neveztetik azon nagy erdő, melly Cseh országot Bajor orsz tól, Palatinátustól, és Frankoniától elválasztja.

Cseh Gratzen, Buquoi Grófhoz tartozó vs Cseh orsz. Budweiszi ker. 187 h. 1440 lak. Vagyon régi derék levéltárral díszeskedő vára. Szomszédságában van egy angol kert.

Cseh Hinterzimmerwald, 150 h. álló bányás helység Cseh ország Leutmericzi ker. a' Clari Kraupen nevü urod.ban, czin, ezüst és rézbányákkal.

Cseh Kamnicz, Kinsky Hercz. hez tartozó vs Cseh orsz. Leutmeritzi ker. 371 h. 2120 l. harisnya kötéssel, fonál fehérítéssel, gyapjufabr.; az itt készült üvegekkel és öntött gyöngyökkel kereskedik. Klein János híres Mathematicus honnja.

Cseh Leipa, 688 h. és 4920 lak. álló vs Cseh orsz. Leutme-

Digitized by Google

ritzi ker. Poltzen vizénél, itten igen finom posztó, és jeles cserép edények készítetnek, nevezetesek a' gyapju vásárok; vagyon dekán templomán kívül más kath. temploma is, azon kivül vám és sóháza.

Cseh Neustädtl, bányás vs Cseh orsz. Bunzlaui ker. a' Friedlandi urod. hoz tartozik, 220 h. fürész fabr. jeles réz és czin bányászattal.

Cseh Wiesenthal, kir. szabad határ és bánya vs Cseh orsz. Ellbogeni ker. egy völgyben nem messze a' Fichtel hegytől a' felső érczes hegyek' közepén. 64 ház. Földe terméketlen, lakosi bányászatból és csipkeszövésből élnek.

Cseh Zinnwalde, bányás helys. Cseh orsz. Leutmeritzi ker. 142 h. jeles ezüst, czin, és rézbányákkal.

Csejkő, falu Bars Várm. a' Beszterczei Püspökséghez tartozik 980 kath. lak. és templ. mal, 's szőlőmíveléssel, az erdőkben sok vadakra találhatni.

Csejta, Csaktitze, mvs Nyitra Várm. Vág-Újhelyi járásb. részint Gróf Erdődy, részint más Uraságok' birtokában. Lakosai kath. evang. és zsidók, a' kath. 1500, az evan. 50, és a' zsidóknak 220 mégyen számok, tulajdon templom. kal, és Sinagógával. Szántóföldje 's legelője elegendő, szőllő hegye nagy, országos vásárjai népesek. Vág-Újhelytől csak egy órányira távozik. Hajdani jeles vára a' hegyek között az erdőségben állott, most még csak omladozó kőfalai látszatnak, nevezetesek a' történetekben téres pinczéji.

Csekész, mvs Pozson Várm. és Járásb. Pozsonhoz 2 mfd. Gróf Eszterházy Urodalma. Vidékje legeslegszebb; mellyet kelletett az Uraságnak hegy-parton épült és nevezetes könyvtárral, 's sokféle drágaságokkal ékes kastélya, 's jeles kertje; a' fekete víz csergedezése, és ennek bal partján lévő szép kápolna. Itt emlékezetet érdemel még azon víznek jobb partján lévő karton fabrika, salétromfőzés, 's termékeny határa. Lakosi, kiknek számok 1000 meghalad, egy két evang. és zsidón kívül mind kath.

Cselye, v. Csele, kis fó Baranya Várm. Mohácsi Járásb. ered Csele pusztájában, a' honnan tavasszal, 's essős időkben nagy zuhogással foly le iszapos árkában. Gyakortai kicsapásival folyása mellett lévő vidékeit elborítja, szükséges volt e' miatt már régenten a' Tolnai országúton rajta hidat készíteni az általjárásra; száraz esztendőkben pedig olly annyira elapad vize e' fónak, hogy a' hidra nem lévén szüksége az útasnak, öblét szárazon általlábalhatja, partjai némelly helyet magasak; Lancsuk és Mohács alatt elfolyván a' Dunába szakad. II. Lajos Kir. szerencsétlenségéről nevezetes, a' ki elvesztvén a' véres Mohácsi ütközetet, midőn Tolnának sietett, észre nem vévén a' hidnak elrontatását, paripájával együtt Cselyének iszapos árkába süllyed!

Csemicze, tót falu Liptó Várm. 16 kath. és 40 evang. lak. Ezen a' vidéken legnagyobb rónaság van az egész Vármegyében.

Csendes tenger, (így nevezetik, mivel ezen kevés tengeri rablók koborlanak),

Digitized by Google

nagy Oceánnak nyugoti Amerikai, és kel. Asiai partjai köztt fekszik, és földünk' mind az öt derekáig kiterjed. Északról eggyesül a' jeges tengerrel, Anian- v. Cook-Bering tenger szorulatja által; délről Amerikai tengerrel, 's Indiai Oceánnal. Ezen tengernek részei ezek: I. Északi tengere a' nagy Oceánnak, ehez tartoznak: a) ész.ról az Orosz északi főtenger, délről Cook útja 2 öböllel, Anadyri 's Kamcsatkai tengerek. b) nyug.ról 1) Lam v. Tunguziai v. Ochotzki tenger, 2) Japoniai tenger. c) kel.ről Kaliforniai tenger, a' veres tengerrel. d) délről a' déli fő tenger, melly a' tolvaj szigeteit magában foglalja. II. Közép tengere a' nagy Oceánnak: itten vagynak a) keleti Amerika felé Galapagis, Fernandez, 's t. szigetek. b) középen a' társaságbéli szigetek, Veszedelem és Charlotta szigetei; a' Sz. Lélek szigetje, új Hebridek 's a' t. c) nyug.ról 1) sok nagy szigetek, ú. m. uj Britannia, Sz. György tenger zugjával, uj Irlandia, uj Hannovera, Admiralság szigetjei 's uj Guinea, Dampier 's Pitt szoros tengerekkel. 2) Keleti Chinai tenger v. Formosa, Korea öböllel, Hoan-Hay v. sárga tenger. III. déli tengere a' nagy Oceánnak. Itten vagynak: a) uj Hollandia, b) uj Caledonia, 's új Seeland. c) Esméretlen tájékok jól dél felé.

Csenger, priv. mvs Szathmár Várm. Krasznaközi Járásb. F. U. G. Károlyi Lakosai Magy.'s részint kath. részint pedig reform. jó dohányt termesztenek, fekszik Szatmárhoz mintegy másfél mfdnyire. Hajdan vára is volt.

Csepel, Duna sziget Pest Várm. közel Budához, 5 magy. mfd a' hossza, sok vadja, különösen nyula van, innen Nyúlak szigeténak is neveztetik. Hajdan ezen sziget a' Magyar Királynéknak menyegzői ajándékúl adatott. Eugenius Herczegnek ajándékoztatván, sokat nyert mint az épületekben, mind a' gazdaságban. Most F. Albert Királyi Herczegé. Itt állapodott, és kélt ált a' Dunán Árpád. Fő helye Ráczkeve, és Csepely, melly régi épületek' düledékivel dicsekszik.

Csepreg, Tchapring, mvs Sopron Várm. alsó jár.ban, Rábcza vizénél, Kőszegtől 1 1/2 óra. F. U. G. Jankovich, 's más nemes fam. Lak. Magyarok, kath. többnyire, tul. pléb. 2 templ. Virágzó vs volt G. Nádasdi Tamás és Ferencz N. Vezérek' idejében, mind szép épületire, mind tudományi virágzására nézve. Szép akkori iskoláján kívül könyvnyomtató műhely is volt benne, mellyek több hasznos könyveket hoztak napfényre. Püspöki lakhely is volt valaha. Határja termékeny, bora jó, fája elég.

Cserevics, kies helység Szerem Várm. Illoki Járásb. Tóth orsz. F. U. Gróf Brunszvik, 200 kath. és 1140 ó-hitű rácz lak. számlál, mindeggyik vallásbélieknek tulajdon pléb. 's templomjok vagyon. A' Szeremi hegyek alatt fekszik Duna vizének partján, mellyen itt Kompon (hidason) járnak által; az által ellenben lévő korcsmánál kiszálván a' hidasból Új Futakig négy sor fáktól árnyékoztatott út vezet. Csere-

Digitized by Google

vicsnek lakosai kereskedésből, mesterségekből, föld mívelésből, de kiváltképen szőlő termesztésből élnek, híresek kivált a' fehér hegyen termő borai; szilva pálinkája 's külömbféle jó ízü gyümölcse bőségben. Szerem Várm. első V. Ispánya, az Uraság Tiszttartója 's Számtartója lakja. Vagyon postája, melly Szuszekkel és Péterváraddal közösül. A' Ráczok temploma felett lévő dombon némelly régi várnak látni düledékeit, és csak nem az egész domb belőlről ki van vájva. 1811-ben nagyobb részint elégett, de most ismét 's pedig díszesebben felépült.

Cserna, fó Magyar orsz.ban, Oláh országban Erdély szélein ered, délnek folyik Mehadia felé, Krajovát, és Bellaregát magához veszi, és uj Orsova alatt a' Dunába ömlik.

Csernagora, Schwarzberg, Kárpát hegy, Szepes Várm. Tiszán innen.

Csernelyháza, Magyar falu Sopron Várm. Repcze vize mellett, Sz. Györggyel áltellenben, F. U. Csernely Uraság, lak. Magy. kath. van egy kastélya, és Spanyoljuhokat nevel.

Cseszneh, mvs Veszprém Várm. hasonló nevü járásban. F. U. Galanthai Gróf Eszterházy. Veszprémhez 3 mfdnyire régi vára 's örök hegye alatt fekszik Oszlopnak szomszédságában, mellynek filiája, 470 kath. és csak nem annyi ref. lak.kal. Régenten sok szép szabadságokkal birt; kiváltképen gyümölccsel bővelkedik. — Omladékos vára magas kősziklán 1414-ben Gara Zsigmond által építtetett; mind az erdő mind pedig a' térség felé belőle gyönyörü kilátás vagyon. Győr és Komárom felé, a' térség körülötte hol halmos, hol alacsonyabb's egyenes bő termésü szántóföldekkel megáldattva, a' körülfekvő majorok 's kertek gyümölcsösök új elevenséget adnak vidékjének. Jelesek a' napnyugoti részéről a' várat tartó kősziklában lévő barlangok.

Csesztve, Schatmannsdorf, mvs Pozson Várm. és Járásban 500 kath. és evang. lak. Vörösköi vár alatt, hasonló nevü G. Pálfy Urodalmához tartozik. Határa bőtermékenységü, hegye, fejér hegynek, erdeje Lie tavának, folyója pedig Gidránk neveztetik. N. Szombattól 1 órányira.

Csesztreg, mvs Szala Várm. Lövői Járásb. Hg. Eszterházy Némethy urod.mához tartozik. Fekszik Kerka vize mellett dombos 's hegyes tájékban. Lak. kath. van pléb. templ. föld 's szőlő mivelésből élnek.

Csetnek, (47° 38′ 4″ É. Sz.) népes, kellemetes Tót mvs és urod. Csetnek tava mellett Gömör Várm. felső jár.ban, Rosnyótól 3 óra kel.re. Sok nemes Familiák laknak benne. Több vasbányák találtatnak, mellyekből a' legjobb vas ásatik; e' mellett piskolcz, 's a' hegyen köv. az úgy nevezett holdtés. A' lakosok vassal kereskednek, és mesterséget üznek. Van itt egy kath. templom, és egy reform. Eklézsia; 1 ispitály, és evang. Gymn. Az evang. Eklézsiában sok emlék-oszlopokra akadni.

Csik-Szék, a' nyolcz Székely

Digitized by Google

anyaszékeknek eggyike, Erdélyi nagy Fejedelemségben fekszik 46° 2′ — 47° 5′ É. Sz. 42° 56′ — 44° K. H. alatt. Környékeztetik három Széktől, Moldvától, Torda Várm. től, 's Maros Széktől. Nagysága 54 6/8 □ mtfd. Több mint 50000 lak.kal, kik kivévén néhány Örményeket, 's Magyar Oláhokat, mind Székelyek, ref. ó és eggy. hitűek, 's kath. Ege tiszta, egészséges, és nyárón fris nagy magas fekvése miatt; azért nem is igen termékeny. Sok hegyei közül jelesebbek: Gyergyó mellett Obsina Foelpe, hosszú havas bérczek, mellyek 1—2 mfdre terjednek. Olyvös Várle hegyen ölettetett meg Bátori András Kárd. és Erdélyi Fejed. 1599-ben egy várnál, mellynek düledéki láthatók. Moldvába innét két út vezet; a' Piricskei áltjárás Gyergyóban a' gyalog úton, 's a' Gymesi szoros áltjárás Csíkszékben, az ország úton. Tatros folyónál közel egy pataknál van a' strázsa, vámház, harminczad, és contumáczia. Vannak több ösvények is. Az Erdélynek két legnagyobb folyóji Maros és Olt e' Székben erednek, mellyeken kívül vannak sok más patakok is; ásványos források, és bérczi tavak, mint az Anna és Piricskei tó. Az Olt vize pisztrángokon, lazaczokon, 's a' t. kivül csíkkal bővelkedik leginkább. Erdei különös fákkal rakvák, sok meszet, szenet szolgáltatnak; hol kivágattak, jó búzát is teremnek. A' Csiki gucsma, és ördög gomba, a' sajt is nevezetes. Fő termése a' vas, veres réz, köszén, kénkő; kezdenek a' nemesebb érczek is fejtözni Tarkő bérczben. A' Csík-Székelyeknek tulajdon törvényeik, elöljárójik, Grófjok, Vezérek, 's kormányok van. E' Szék 2. ker.re, felsöre és alsóra oszlik: az első, felső Csiki, és Gyergyói járást foglalja magában, a' másik alsó Csikit és Kászonit.

Csiklova, Német Csiklova, v. Csiklova Bánya; bányás helység Krassó Várm. Oraviczi Járásb. magas hegyek alatt fekszik Oraviczától fél órányira. Számlál 280 kath. lak. tulajdon pléb. és bányahivatala vagyon. Híresek a' veres réz bányáji. Közel hozzá fekszik az Oláh-Csiklovai oláh helység.

Csobántz, mvs Szala Vár.ben. Balaton tavától nem messze, Füredtől és Tapolczától 1 mfd. F. U. H. Eszterházy, lak. Magy. kat. Híres meredek kösziklás hegytetőn épült várától, melly, míg magát birta, olly erős volt, hogy az Asszonyoktól is védelmeztethetett, és védelmeztetett is. Dicsőségét felelevenítette Hazánk Bardusa Kisfaludi Sándor. Alja szép szőlőhegyekkel, és sürű szigetekkel díszes; határja is bő termékeny.

Csóka, mvs Torontál Várm. Török Kanisai jár.ban, Tör. Kanisától 2 óra. F. U. Marczibányi fam. Lak. legtöbbnyire Ráczok, Magyarok, Németek, Tótok; ó hit. és kath. Tiszán lévő révvel.

Csókahegy, nevezetes szőlőhegy Fejér Várm.ben alsó Magy. orsz.ban; a' föld körülötte ingadoz.

Csokonya, mvs Somogy Várm. Babocsai Járásb. F. U. Gróf Széchényi. Lakosai Magy. és részint kath. (150) részint pedig reform. mindeggyik-

Digitized by Google

nek tulajdon templ. határja középszerű termékenységű 's homokos, Babocsától egy mfd.

Csongrád Vármegye, Magyar ország Tiszán innenső ker. ben; nevezetét vette Csongrád várától; nagysága kiterjedtebb volt míg Temes és Bács Vármegyékhez határjából nagy rész el nem vétetett, most 62 □ mfd. kel.re Békés és Csanád, délre Torontál és kis Kunság, nyug.ra Pest Várm. és nagy Kunság, ész.ra N. Kunság és Bihar Vármegye határozza. Hegyei nincsenek; erdőji Tisza mentében vannak imitt amott. Tiszta időben akármellyik toronyból egész vidékét beláthatni. Nevezetesebb folyóji: Tisza, Maros, Körös, és Kurcza. E' vizeknek áradásiból sok tavak származnak, ú. m. Kondora, Korugy, Hód, Andalics, Vidratorok, Dongér, Pusztaszeri, Dóczy, Balogh, Maty, Láda, Keres, Gyékény, és Csesztó a' holt Tiszával eggyütt. Földe termékeny, mind búzát, mind egyéb veteményeket, káposztát, dinnyéket gazdagon és nagyokat terem. Dohányt is termeszt némelly helyeken nevezetest. Szőlői és borai vannak, de alább valók. Vadja elég, kócsak madara is, és hala van, egyebeket nem említvén. Marha tartása legjelesebb. 1. sz. k. 3 mvst, 6 falukat, 52 pusztákat, és 64217 lak.kat számlál, kik csak nem mind Magyarok, és kat. Portáji 48. A' Csanádi Püspöki Megyéhez tartozik.

Csongrád, mvs Csongrád Vár. ben Tisza partján, Szentesshez, és Alpárhoz 1 mfd. F. U. G. Károly 10200 kat. magyar lak. 34 görögöt, és 15 zsidót számlál, esperestes pléb. templ.mal. Postával, tágas legelővel, széksós földdel, sok hallal. Hajdan Jászok uralkodásakor nevezetes hely és rév volt. Vára is erős volt; nyomai és sánczai körös körül láttatnak ma is; mellynek árkai vízzel felvétettek ostromkor. Volt jeles kastélya is, most e' helyen az Uraság mulató szállása szemléltetik.

Csorna, mvs Sopron Várm. ben Rábaközben. Része Eszterházy Hercz.nek, része pedig a' Praemonstratensis Rendbéli Regularis Kanonokoknak tulajdona, a' kik is ennek birtokába 1802-dik eszt. állíttattak vissza. Ezeknek itt Prépostságok, és 1808-dik eszt.től fogva Residentziájok egy *Hitelező* levéltárral (locus credibilis) vagyon. Azon része, melly Eszterházy Herczegé, a' Kapuvári Urod.hoz tartozik; a' többi pedig Gyarmath Maglotza falukkal, 's egyéb helységek' részeivel, 's néhány majorokkal, a' Csornai Urodalmat teszi. Vagyon itt kath. Plébánia, mellynek Isteni szolgálatja mint egy húsz eszt.től fogva (miolta annak temploma elégett), az említett rendnek templomában vitetik végbe azon templom tulajdonosainak ideig való engedelmekből. Tájéka róna, erdőkkel, és lapályos nádas helyekkel kerítettek. Lakosi Magyarok, kiknek száma mintegy 4000-re mégyen. Földje kövér, búzával főkép bővelkedik.

Csornoholova, falu Ungvár Várm.ben, Tiszán innen, 1 eggyesült Görög templ.mal

Digitized by Google

's plébániával, vadas erdőkkel, és savanyú vízzel.

Csötörtök, legrégibb mvs Csaló közben, Poson Várm. ben, keletre Gombával, nyugotra Misdivel határos, Somorjához 1 óra. F. U. G. Balassa és Eberhárdi Uraság, kivévén 6. Curiákat. Népes 's számos Mesteremberektől lakott hegy vala Mohácsi veszedelem előtt; Bocskai és Bethlen Gábor pártoskodása által is nagyon megrongáltatott. Hegyes Gothus forma épülete is volt, Fanum Jovis név alatt. Lakosi Magyarok kat. számok 500 mégyen. Kenyérsütő kemenczéik a' házaktól külön vannak.

Csötörtök hely, Stwrtek, Quintoforum, Donnerstmarkt, mvs Szepes Várm. Löcsei járásban, Löcsétől 2 1/4 óra, azelőtt a' Szepesi Kamaráe volt, most G. Csáki Illyésfalvi urodal.hoz tartozik, lak. Tótok és kat. csak nem mind. Tulajdon pléb. Minoriták klastr.val. Határa hegyes völgyes.

Csővár, tót falú Pest Várm. a' Nógrádi szélek mellett, egy sziklán épült ó várral, hol egyszersmind világos gipsz, és fejér színű alabastrom találtatik. A' lakosok föld 's szőlőmivelésből élnek, van kőbányája is, és mészégetés.

Csucson, falú Gömör Várm. Felső járásban, Rosnyótól 1 óra, a'Rosnyói Püspökséghez tartozik, egy malommal, és piskolczbányával, Bolovez hegynek allján.

Csungány, Sugania, Oláh falú Erdélyben, Zaránd Vármegyéb., nem eggyesült görög plébániával, 's több egésséges forrásokkal.

Csurgó, népes mvs Somogyban, Marczali járásban, Berzenczétől 's Ih-Berénytől 1 1/4 óra, Fesztetics Grófnak birtoka, egy kath. és reform. templommal, és egy jól elrendelt reformat. Gymnasiummal. Lak. Magyarok, Németek, Tótok, és Horvátok, kath. száma 600 tészen. Forrás kutja nevezetes.

Ctesiphon, hajdan nagy helys. Assiriában, Tigris vizénél. A' Parthusok Királyaitól épittetett, hogy a' tulsó parton fekvő Seleucia vsa megrontassék. Itt laktanak ők télen, nyáron pedig Ecbatana vsában. Mainap egyikének nyoma se láttatik. Seleuciától 3 mfd Zagrus hegye mellett.

Cuba, az Antillai szigeteknek legnagyobbika Nyugoti-Indiában, (18°—20° 22' 30'' É. Sz. 55°—66° N. H.) kerülete 600 Leguas, (mellyekből 17 1/2 számláltatik egy grádicsra), 235 a' hossza, és 14—45 széle, kerülete 2.309 □ mfd, népessége 600.000-nél többre megy, és eddig a' Spanyol koronához tartozott. Két részre osztatik, az eggyik Gobiernos de la Havanna, a' másik de Cuba; mind a' kettő egy Generál-Kapitány alatt van, ki egyszersmind de Barlo Vento'Armada Svadronjának Vezére és 2 Regementen kivül, néhány könnyü gyalog, egy Regement lovas, és egy Dragon Svadron áll hatalma alatt, pattantyúsággal, és honni sereggel eggyütt. Éghajlatja, heves és egésségtelen. Hegyei magasok, mellyek délről nyugotnak nyúlnak, és délről S. Antonio hegyfokban, nyugotról Maizeben végeződnek; nagy er-

Digitized by Google

dőségei, míveletlen de egyszersmind Nyugot-Indiai termékeivel gazdag földje van. Illyenek: a' réz, vas, aranypor a' fókban, dohány, czukor, gyömbér, pamut, mindenféle gyümölcs és zöldség; mahagony, cedrus, ebenfa; selyem, viasz, szarvasmarha, tengeri madarak, és halak. A' Mexikóból, és egyébb e' tengeröbölnek helységeiből, nem külömben Terra fermából és az itt kereskedő Európai tartományokból kiszállított portékáknak, arany, es ezüst pénznek, melly Mexikóból jö, rakodó helyek. Ide szállanak a' Spanyol ide, 's oda utazó hajók; innen vitetik ki a' dohány, bőr, viasz, pamut, czukor, (esztendönkén 2 mill. Arroba), kávé, 's t. ef.; sok jó kikötöji is vannak. A' fővárosa Havannah.

Cubagua, kis sziget Marguarita mellett Nyugoti-Indiában, mellyen semmi víz sem találtatik, ezelött pedig híres gyöngyhalászat tartatott, 16 században magok alá kerítették e' szigetet a' Spanyolok, és vst épitettek rajta, mellyet Uj-Cadixnak neveztek; de miólta a' gyöngyhalászat megszünt, elhagyták.

Cubellas, (41° 15' É. Sz. 18° 15' K. H.) vs Cataloniában, Spanyol tartom.ban, 3.600 lak.kal.

Cuccaro, Cogueto, falú Piemontban, Amerika fellelőjének születése helye.

Cuchbehar, kis Herczegs. Butan és Bengália között Keleti-Asiában, sivatag vidéken, csúf termetü lak.kal. A' hason nevü vs, és Bengália között fekvő föld termékétlensége miatt birtokos nélkül vagyon, 's az egész vidéke szomorú tekintetet mutat.

Cucco, természettől erősített vs Algier országban Bugia vizénél, Afrikában, fövsa azon nevü osztnak, mellynek Királya, és alattvalóji az Algierieknek adóznak. Itt legjobb gyolcs készíttetik egész Barbariában, 's környékében az olaj legjobb.

Cuddalore, Goudelour, Angol vs és vár a' Koromandeli partokon, Keleti Indiában, 60.000 lak., vászon, matéria, nyakra való, és Bassin fabr.

Cudrefin, csekély vs Helvetziában, Waad kantonban, plébánia templom nélkül a' Neuenburgi tónak keleti partján.

Cuellar, kis vs Marquisság nevezettel, Segovia Spanyol tart.ban, 2400 lak.

Cuenza, Spanyol ország Uj-Castilia tartom., Madridtól keletre hegyes, 266.180 lak. A' fövsa

Cuenza, 6000 lak., egy magas sziklán, ott, hol Huesca és Xucar folyók eggyesülnek; a' vsnak szép sétálóji vannak; 's egy hídja az utolsó fón által, melly két hegyet köt öszve. Lakja egy Püspöknek, 14 templommal, gyapjú és más fabrikákkal.

Cuenza, vs Quito tart.ban, Déli Amerikában, Quayaquil tengeröböl mellett, 30.000 lak., kik a' mezei lakosokkal egygyütt Merlakoknak neveztetnek. A' vidék több híres ezüstbányákkal gazdag.

Cuers, vs Fran. Var osztályban, szőlős és gyümölcses vidékben, 4.890 lak.

Digitized by Google

Cuervo, l. Corvo.

Cueva, vár és urodalom Spanyol orsz., Ó-Castiliában, ettől veszi egy híres familia nevét, mellyből Albuquerque Herczegek, és Bedmar Grófok származnak.

Cufa, puszta hely Török Bagdadi Basaságban, ettől vették a' legrégibb Arábiai betük neveket.

Cujavia, tart., melly ezelőtt nagy Lengyel orsz.hoz tartozott, és a' Brzesci és Inowroclawi Vojvodságból állott, most pedig a' Lengyel felosztás után egészen déli Orosz birod.hoz tartozik.

Cujes, helys. Fran. Rhone torkolatjai oszt., olaj és borterméssel, papiros malommal és rézbányával.

Cuihung, vs Yunnan tart. Chinában, azon nevü ker.nek fövsa, 6 más vsok tartoznak hozzá.

Cujo v. *Kel. Chili*, tart. Rio de la Plata Spanyol Királyságban, déli Amerikában, nyugotról Andessel, keletről Pampassal, vagy is a' Paraguayi pusztákkal, északról Tucumannal, és délről Patagoniával határos; nyugoti Chilitől Cordilleras által különöztetik, itt az éghajlat durvább mint nyugoti Chiliben: Folyóji: Desaguadero, Huaranca, Levu, és Cusu Levu; Tavai: Laquen, vagy Villarica, Nagelhuapi, mellyből egy fó Patagoniának ömlik, és Guancalhe. Földje északon mocsáros, délfelé pedig hegyes erdős. Eredeti lakosi a' nagy száraz Guarpek. Összeséggel 50.000-en vannak. A' fövs S. Juan de Fontera.

Cuilly, l. Cully.

Cuisery, vs Franczia Saone és Loire oszt. Seille mellett, 291 ház. 1.300 lak., 1 káptalan templommal.

Cuisseaux, város ugyan ott, 1.690 lak., káptalan templommal.

Culadi szigetek, több mint 50 sziget az Adriai tengeren, Dalmatzia partjain, mellyek bor 's olaj termők.

Culand, vs Arnon fó mellett, Fr. Cher oszt., 170 ház.

Culenburg, l. Kuilenburg.

Culiacan, *S. Miguel de Culiacan*, tart. Uj Spanyol orsz., Guadalaxara törvény ker. ben, Északi Amerikában, egy hason nevü fó mellett, tele bányákkal; van egy hason nevü erős vára.

Cullen, vska Bamff Grófs. közép Skótiában, 1700 l. a' német tenger egy öble mellett, vászon és damasz szövéssel, 's halászattal.

Cullera, (16° 32′ É. Sz. 39° 15′ K. H.) vs Valencia' Spanyol tart.ban, Xucar torkolatja mellett, 5000 lak.

Cullin, l. Cullen.

Culloden, helys. Skótziában, Murray Grófs.ban, az 1746-ki csatáról nevezetes.

Cullross, vska Perth Grófságban, közép Scótiában, egy kikötővel, gyapjú, pamut 's lenmiveléssel, és vasból készült portékákkal üz kereskedést.

Cully, Cuilli, vs Helvetziában, Waadt kantonban a' Genfitó mellett; vidékén terem a' legjobb bora Helvetziának, melly Ryfbornak neveztetik.

Culm, Chelmno, vs közel Visztulához, a' Varsói Bromberg volt osztály, 361 ház. 3.890 lak., egy kath. fő iskolával, 's kereskedéssel.

Culmberg, Colmberg, Culmen, falú Saxoniában, a' Lipcsei ker.ben, Wurzen és Oschatz között, ama' magas Culmenhegy alatt. A' régi Meis-

Digitized by Google

seni Markgrófok itt tartották gyüléseket a' szabad ég alatt.

Culmsee, vs a'Varsói volt Bromberg oszt.ban, 167 ház. 740 lak., egy káptalannal.

Culp, l. Kulpa.

Culross, kir. mváros Shire of Clackmannan, tartom. déli Scotziában, Forthi tengerfoknál, jó kereskedéssel.

Cultebeque, kis helys. Uj Spániaban, nyugoti Amerikában Mexikóhoz nem messze. Itt van a' Spanyol Vice-Királyoknak temetőjök, és Escuriáljok, melly nagy és jól épült kastély.

Culver-Cliff, több egymás mellett fekvő sziklák Wight sziget déli részén, Angliában. —

Cuma, egy felette régi, már a' 43-dik századnak kezdetén leomlott vs Olasz orsz. ban, mellyből most már csak kevés maradvány láttatik; nem messze feküdt Nápolytól, emlékét fenntartják a' Cumai jövendölő szüzek, vagy is Sybillák, most is fennálló barlangjok által.

Cumana, tart. Uj Granadában, Spanyol Királys,ban, déli Amerikában, a' Caraccasi Kapitányságban; északról és keletről a' tengerrel, nyugotról Venezuelával, délről Orinokóval és Guianával. Az Orinokoi tájék csak marhalegelésre való. A' belső tart. különösen termékeny, nagy hegye vagyon, és a' híres Guacheroi barlang Tumeriquiri hegyen kelet felé, mellyből jó nagy fő szakad, és a' benne fészkelő madaraknak szomorú szavak hangzik ki, mellyet az Indusok a' szenvedő megholtak' panaszaiknak tartanak. Cumana még egy millióval több plántának helyt adna. A' fővsa

Cumana v. *Uj-Barcellona*, (10° 30′ 50″ E. Sz. 4° 37′ 40″ N. H.) Mananares fő mellett fekszik, lakja a' Helytartónak, 1 külső vssal, 1 magasan épült várral, 24.000 lak., a' hazakat a' gyakor földindulás felette megrontotta; még végre az egész vst 1797 ben elpusztította.

Cumania, l. Kunság.

Cumayta, másképen *Oeta*, Messowo hegynek mellékbérce görög orsz.ban.

Cumberland, Cumbria, Grófs. Angliának északi részén, északról a' Solmay tengeröböllel és Skotziával, nyugotról Irlandiával, délről az Irlandiai tengerrel, és Lancashirével, keletről Northumberlanddal, Durhammal, és Westmorelanddal határos; 61 □ *mföld* térségű, 15 vssal, 's várral, 36 ekklezsiával, 22.435 ház. 117.230 lak. Majd harmadrésze ezen Grófságnak hegyekből áll, mellyekkel puszták és zsombékos helyek határosok. Ásványai számosan vannak, de szántóföldjei haszonvehetetlenek. Jobb földje árpával vettetik be, de többnyire legelőre fordíttatik, mellyen a' hosszú szarvú kis marhák legelnek. A' hegyeken rövid gyapjas kis juhok járnak; 's ezért ez a' vidék sok vajat hord ki a' külső országokra is. Az ásványok között találtatik: köszén, réz, ólom, és plajbász. Több fői is vannak, ezek között első Eden, ezután Derwent. A' fók a' tavakkal együtt halasak. A' fővs Carlisle.

Cumberland, Grófs. Északi Amerikában New-Jersey Szabad Státusban, Delavar

Digitized by Google

öböl mellett, 21 □ mfd a' nagysága, 8.250 lak.kal. Fő helysége Fairfield.

Cumberland, Grófs. Északi Amerikában, Pensylvania Szabad Státusában, Susquehannah mellett keletre, 46 □ mfd nagyságú, 18.240 lak.; sok hegyei és termékeny vidékei vannak. Fővsa Carlisle.

Cumberland, Grófs. Északi Amerikában, Massachusetts Szabad Státusban, 174 □ mfd nagyságú, 25.450 lak. Kennebeck és Sagadehock fókkal. Itt van a' derék Casco kikötő. A' tart.nak nagy erdőségei, szép rétei, vadai, sárcsáji, és halai vannak. A' partokon sok jó kikötő van. A' főhelység Portland.

Cumberland, Grófs. Északi Amerikában, Vermont Szabad Státusában.

Cumberland, Új-Hollandiának egy része, (10°—43° É. Sz.) hol Albion és Rosehill Angliai gyarmatok vannak.

Cumberland, sziget Északi Amerikában, Georgia Szabad Státusban a' partok mellett.

Cumberland, sziget Baffin öble mellett, Északi Amerikában.

Cumberland, helys. Északi Amerikában, Rhode-Island Szabad Státusban, Providence Grófs.ban, Patucker mellett, 1960 lak.

Cumberland, Allegany Grófságnak, főhelysége Északi Amerikában, Maryland Szabad Státusban, (39° 33′ É. Sz.) hol Wills-Creek Potowmackba folyik, 150 ház. 900 lak.

Cumiana, város Piemontban, 4.500 lak.

Cuneo, l. Coni.

Cunillera, egy a' Spanyolokhoz tartozó Pithiusi szigetek közzül.

Cunlhat, vs Fran. Puy de Dome oszt., 2.820 lak.

Cunnersdorf, falú a' Brandeburgi közép markban, Sternbergi kerül.ben, hol 1795 Aug. 12-kén az Orosz és Prusszus Ármádák között véres ütközet esett az elsőnek győzödelmére.

Cunningham, déli Scotziának Air Grófságában északi kerülete, felette termékeny völgyekből áll, határi: Renfrew, Clydesdale, Kyle, és a' Clydei Frith.

Cunstadt, Cónstadt, vs alsó Sileziában, 152 ház. 1.100 lak. a' Kreuzbergi ker.ben, Posadowsky Urasághoz tartozik.

Cünzelsan, Hohenlohe-Neuenstein-Ingelfingeni, Herczs. nek vsa a' Würtembergi Oehringen ker.ben, Kocher mellett, 2.147 lak., bőr és réz fabr., szép festéssel, és ökör kereskedéssel.

Cuorgne, város Piemontban, 3.250 lak.

Cupan, l. Kaupang.

Cupar of Fife, vs Angol Forfar Grófs.ban, 3000 lak.

Curassao, (12° 40′ É. Sz. 5° N. H.) egy a' Caraibi szigetek közzül Nyugoti-Indiában, eddig a' Hollandusokhoz tartozott, de 1808-ban az Angoloktól foglaltatott el, Amsterdam erőséggel, melly a' S. Barbara kikötőt védelmezi, 8 □ mfd nagyságú, és 2000 fejér, 2000 fekete lakosi vannak, jó sóbányával, czukor, dohány, és pamut terméssel. Csak 1 kút van rajta, mellynek vize pénzen adatik. Ezen szigetnek kormányozójához tartoznak még Aruba, Bonaire, Aves, 's más szigetek.

Curateo, a' Lucayi szigeteknek eggyike.

Curdo, Taurus bérczeknek ré-

Digitized by Google

aze Asiában, melly Turcomániát Diarbeck tartom.tól elválasztja, 's Curdistan tartom.ban elnyúlik.

Curigliano, l. Corigliano.

Curiosolites, nemzet Lugd. Galliában, tenger partjánál, fövsok Fanum Martis, Condate vsa mellett.

Curisches-Haff, Curi kikötö, nagy tengeröböl Keleti Prussziában, melly Königsbergnél veszi kezdetét, Curische Nehrung által a' keleti tengertöl különöztetik, Memel mellett pedig a' szüktenger által, mellynek neve Tief, vele ismét öszvekapcsoltatik. Az öböl 27 1/2 □ mfd nagy, 15 mfd hosszú, 4 1/2 széles.

Curische-Nehrung, (*Niederung*), keskeny félsziget Keleti-Prussziában, a' Curi öblöt a' keleti tengertöl választja el, 15 mfd hosszú, homokos és sovány, van még is 8 falúja. A' lakosai halászatból élnek.

Curland, hajdan Herczegség, melly nyugotról a' keleti tengerrel, keletről Lithvaniával, délről Samogitiával, északról Lieflandiával volt határos, és utólsótól Dwina fó által szakasztatott el. Két része volt: a' tulajdon Curlandia és Semgallen. Nagyon erdös, mocsáros, de még is termékeny, különösen gabonában, lenben, kenderben, 's t. ef.; az erdök medvéket, farkasokat, jávorszarvasokat táplálnak. Lakosi részint Németek, részint Lettek, és a' kathol. vagy luth. valláson állanak, jóllehet a' reform. vallás is szenvedtetik. A' Curlandi nemesség számos, és egykor nagy jussai voltanak. Régenten Curland nem külömben mint Liefland a' Német Rendhez tartozott; de mivel ez az Oroszok ellen eléggé nem védelmezhette, az utólsó nagy Mester Kletter Gothárd Lieflandot Lengyel orsz.hoz adta, magát ellenben 1561-ben Sigmond August Király által Curlandi, és Semgalleni világi Herczegségeknek örökösévé tétette, és ezt maradéki is megtarták 1737-dikig; (ezen esztendöben holt meg az utólsó Herczeg Ferdinand a' Kletter házból, Majus' 5-kén minden örökös nélkül. Már 1711-töl fogva Curlandnak nagyobb része Orosz birodalomtól függött, ezen udvarnak mindenkor legnagyobb befolyása volt a' Herczeg' választásába. Péter, a' Bironi Herczegnek, Ernst Jánosnak fija, 1769-töl Curlandiának Herczege volt. Ez a' tartós zenebonák miatt, mellyek a' nemesség és polgárság között támadtak, Petersburgba futott, és a' Nemesség kivánságára egész országát az Orosz koronának adta által 1795-ben; 's e' helyett a' Sileziai Herczegséget, Sagant vette meg, hogy 5 leányáról szorgoskodhassék; mert fia egy sem volt. II. Catalin ezen Herczegséget Orosz Helytartósággá változtatta I. Pál ugyan a' Herczegséget elöbbi lábra állitó, de mást már Curland és Semgallen mint Mietaui helytartóság az Orosz birod.hoz számláltatik. L. Mietau.

Curlew-Mountains, l. Sligo.

Curndorf v. *Zárundfalva*, mv. Mosony Várm.ben, Lajtha vize mellett, Német Jagendorftól 1 mfd. F. U. H. Albert. Lak. Németek kath. és evang.

Digitized by Google

vang. Határja nagy, földe termékeny, fekvése alkalmatos a' fuvarozásra.

Curtatsch, Uradalom a' Tyroli fertályban, 2 pléb., 3 templ., 2 falúk, és 3 kastélyok tartoznak hozzá.

Curuche, vs Portugalliai Alemtejo tart.ban, 800 ház. 2.420 lak.

Curzola, sziget Dalmatziában, 11 □ mfd nagyságú, mintegy 6000 lak. a' Velenczei tengerölbölben, hajdan Herczegs. csak egy keskeny tengerkar által választatik el a' Ragusai partoktól. Minthogy nagyon erdös, hajócsinálóhely gyanánt szolgál a' hajóknak elkészíttetésekre és javítgattatásokra. Jó bora is terem, 's több kikötöji vagynak. A' fövsa

Curzola, tornyas falakkal van bekerítve, egy jó kikötövel, mellynek neve Pidochio, szép külsö vsokkal; lakja egy Püspöknek, ennek, 's az országlás' palotáji, nem külömben a' fö templom, 's 2 klastrom szép 's jó épületek.

Curzolari, 5 kis szigetek a' Joni tengeren, nem messze Lepantói Golfótól. 1572-ben e' szigetekben a' tengeri csata fényes gyözödelmet szült a' Törökök ellen, melly Lepantói csatának is mondatik. —

Cusae, vs felsö Aegyptusban, Nil nyugoti partján, Hermopolistól 24 mföld, most Kussie.

Cusano, kis vs Nápoly ors. az innensö Herczegségben, 3.400 lak., 's posztó fabrikával.

Cusco, tart. Peruban, Spanyol Királyságban, Limai ker.ben, déli Amerikában, egy része hegyes, arany, 's ezüstbányákkal, 's szarvasmarha neveléssel. A' fövsa

Cusco, Maranhonnak eggyik ágánál, 30.000 lak., mellyek között 12.000 fellül Perubéliek vannak. Érsek lakjával, és 2 Universit. Különben Yncas országnak fövsa volt, és 2 hegy között feküdt, mellyeknek eggyikö számos forrási által a' gazdag rónaságot jól megöntözi. Yukay fó a' második kissebb magasságú hegyen ered, és a' vele hasonnevü völgyet nedvesíti. Már Yncas idejében mint a' tart. nak legkiesbb része becsültetett ez a' völgy a' Királyoktól, most pedig az Érsek bírja ezt majd egészen maga. Cusconak sok szépen épült gazdag templomai, 's más középületei vannak, Limával majd egy nagyságú, nála pedig híresbb a' hajdani Yncas erösségnek omladéki miatt. Azon helyen, hol most a' Dominicanusok temploma áll, volt hajdan a' Napnak pompás temploma, 's a' közvélekedés szerint a' Monstrantia épen ott tartatik most, hol azelött a' Napnak csuda képe állat. Ez egészen aranyból volt, és a' templom falát egy részröl majd egészen elfedte, a' templom falai is arannyal voltak bevonva. Az itt lakó Peruanok a' legelmésbbek 's munkásbbak az egész nép között, ezek tartják a' gyapjú, pamut, és bör fabrikákat, ök készítik a' fa, 's elefánt csontból faragott képeket, 's az Európai vásznot ezek festik. A' vs kereskedést üz.

Cussac, vs Fran. felsö Vienne oszt., 2560 lak.

Cusseb, vs Fran Saar osztályb. Glan mellett; 440 ház. 1.270 lak. 1794-ben a' Francziák

Digitized by Google

ezt felégették.

Cusset, (46° 2′ É. Sz. 21° 20′ K. H.) vs Fran. Allier oszt, felette termékeny vidékben, 600 h. 3940 l., kik marhával's gabonával kereskednek.

Cüstrin, (53° 35′ É. Sz. 32° 20′ K. H.) erős fövs a' Brandeburgi új markban, hol Warte Oderába folyik, 666 ház. 5400 lak., két részről széles mocsár keríti, mellyen által 36 hídas gát vagyon, mellynek hossza 3/4 mföld; van a' vsban 1 Gymnasium, gyapjú, vászon, bör és kalap fabr.

Cuth, helys. Franczia Somme oszt., születésehelye amaʼ híres Ranus Péternek.

Cuylenburg, l. Kulenburg.

Cuyo, 75 mfd hosszú, 's szélességű tart. D. Amerikában, keletről Chili mellett, sok tavakkal, mellyeknek nevek: Guanacache, ezekben hal és só találtatik. Fövsa Mendoza.

Cuxhafen, (53° 53′ É. Sz. 26° 23′ 28″ K. H.) falú egy kis kikötővel a' Hamburgi vidékben alsó Német orsz.ban, Elbe mellett, hol ez az északi tengerbe szakad; itt a' hajók menedéket lelnek a' szélvész ellen. A' helység Hamburghoz tartozik, 's a' Tisztihivatal mindenkor egy Hamburgi Senator által viseltetik. Békeség' idejében innen megy mindenkor egy póstahajó Yarmouthba, Angliába.

Cycladi szigetek, ezelőtt így neveztettek Archipelagusnak azon szigetei, mellyek a' Negroponti, és Golfo d' Engiai szigeteknek vidékén kör formában feküsznek; nevezetesbbek közülök: Delos, Paros, Cea, Scyro, Tine, Siphanto, Micole.

Cyclopes, Siciliának első vad lakosi, kik nem szántottak, vetettek, hanem gyümölcscsel és téjjel éltek, nem házokban, hanem Barlangokban laktak.

Cydne, fó Natoliában.

Cydnus, fó Cilicia Cam. kis Asiában, Taurus hegyéből ered, Thursuson által tengerbe foly, torkolatjánál tó vagyon.

Cyllene, legmagasabb, 's legjelesebb hegy Arkádiában.

Cynibra, vs Bulgariában a' Dunánál.

Cynopolis, vs közép Aegyptusban, azon nevű Nomos' fő helye. Itt Anubis tisztelteteett a' Sz. Kutyákkal. Tava és Thmuis között is volt Cynopolis alsó Aegyptusban. —

Cypress, avagy Fenyves sziget Australiai új-Caledoniának déli részén 100 lábnyi magosságú fákkal bövelkedik, melyekből jó épületnek való fa készül, kalán, füvel 's t. ef.

Cypressenbruch, egy mfdnyi hosszaságú posvány az észak-Amerikai Delavare szabad Statusban fekvő Sussex Grófságnak déli részén, melly szép Cypressusokkal vagy fejér Czedrus fákkal sürüen bé van növe, és sok méhekkel bír.

Cypron, Jericho felett Herodestől építtetett kastély.

Cyprus, (34° 30′—35° 30′ É. Sz. 49° 50′—52° 40′ K. H.) sziget a' közép tengeren, a' Syriai és Karamaniai partok között, mintegy 33 mfd a' hossza, 15—16 a' széle, és 393 □ mfd a' nagysága. Egy hegyláncz által keresztül hasítatik, mellyek között a' legnagyobbak Olymp, Sz. Kereszt'hegye, és Buffavento. A' levegő 's az éghajlat egésségtelennek tart-

Digitized by Google

tik, nagyobb is itt a' nyári hévség mint egyébb szomszéd tájakon; télen ellenben a' szoba fütést kivan, a' mi különben egész Levanteban hallatlan. Földjét csak kevés kis fók öntözik, ezek is nyárban kiszáradnak, sőt télben is kevés bennek a' víz, ha csak eső nincs, e' pedig itt közönségesen igen ritka. Mind ezek mellett a' sziget elég termékeny; találni itt, bár most nem olly' bőven mint ezelőtt, aranyat, ezüstet, rezet, vasat, márványt, gáliczkövet, timsavat, kristályt, smaragdot, sáfrányt, rebarbarát, selymet, gyapjut, festéket, jó borokat, terpetint, búzát, árpát, szurkot, savat, Sz. János kenyerét, ambrát, hegyi zöldet, 's t. ef. Utóbb minden Európai konyha, 's virágnövevényeket, 's az Angol, Franczia, Olasz kerteknek jeles növései itt leginkább szaporodnak; jók a' rétinövések is, és nagyon elősegítik a' marhatartást. Az erdőkben rókák, nyúlak, lovak, szamarak, vidrák, kecskék, és öszvérek a' tulajdon állatok. Látni szárnyas vizi, és zengő állatokat is. A' lakosok' száma mintegy 84.000 megy, ezek közzül 37.000 keresztények, többnyire Görögök, kevesen Maronitak 's Arabsok. Cyprus' lakosi szép termetüek 's képüek. Azon igaz miatt, melly alatt nyögnek, nagyon lomhák, ez akadályozza a' népesedést is. Török viseletet hordoznak. A' kereskedése nagy, 's ezért az Európai hajókereskedőknek ágensei, 's biztosai itt tartózkodnak. A' sziget egy Helytartó által kormányoztatik, és 16 kerületekre, vagy mások szerint 4 tartományokra osztatik; ezek' neveik: Lapethia északon, Salaminia nyugoton, Lamathusia délen, és Pophea keleten. A' fővsa Nikosia. Jövedelme a' nagy Vezérnek jár.

Cyrenaica, Libia, Pentapolis, tart. Marmarica és a' n. Syrtis között Asiában. Fő vsa volt Cyrene, tengertől ki mid nagy és termékeny volt. Sok tudósoknak, u. m. Callimachus és Aristippusnak honnya.

Cyrene, l. Kurin.

Cyrus, fő n. Armeniában, Henochi hegyekből ered, 's Caspiumi tengerbe folyik.

Cyriaksburg, l. Erfurt.

Cyricus, l. Kisico.

Cythaeron, hegy Phocisban, mostani Livadia részében, Görög orsz.ban, Musákuak szenteltetve.

Cythera, sziget Peloponesus körül, Onugnathos foktól 40 stad. azon nevű vssal, itt volt Venus Urania híres temploma, most Cerizo.

Czajla, Zeil, Tót falu Pozson Várm.ben. Szőlő míveléssel és posztó készítéssel. Az ugy nevezett Somberger kath. templomba gyakor proczessziók történnek.

Czantory, két hegyek Austriai Sileziában a' Teschen Herczs.ben: Nagy Czantory Vistula és Oelsa fók között, Kissebb Czantory is azon fők között van délfelé a' Nagy Czantoryval határos.

Czaranda, kis vs Voscha tónál az Orosz Nowgorodi Helyt. ságban.

Czariczenka, vs az Orosz Oreli Helytartóságban Orel fólyónál.

Czariza, kis erős vs az Orosz

Digitized by Google

Astrachan Helytartóságban hol Sarpa Volgába szakad.

Czarnikow, jeles vs Varsói Bromberg volt oszt.ban nem messze Netzétol. 254 h. 1246 keresztény, 470 zsidó l. és posztó szövéssel díszeskedik.

Czarobyl, 250 h. álló vs az Orosz Kiowi Helytartóságban Przypiec fónál.

Czarnokozienica, vs az Orosz Podoliai Helytartóságban.

Czarnovanz, Praemonstrat. Apácza klastrom, és falu az Oppelni ker. Siléziáb nem messzé a' Malapanenak Oderába való folyásától. 500 l. üveghutával, czin hámorral, és csipke kereskedéssel.

Czarnowszyce, vs az Orosz Slonin Helytartóságban.

Czarny-Ostrow, vska mellynél a' Bog ered az Orosz Podoliai Helytartóságban. Régen ezen a' tájékon állott Drewiernek fő vsa Korosten v. Iskorest.

Czartorysk, vs és főhelye egy Fejedelemségnek a' melly RadzivilHázhoz tartozik Ster fónál, az Orosz Wolynsk Helytartóságban 272 l.

Czaslau, (49° 52' 49'' E. Sz. 33° 3' 25'' K. H.) kerületbéli vs hasonnevű ker.ben Cseh orszban. Vannak benne 279 h. 2520 l. kik sok salétromot készítenek, egy Püspöki templom, Zsiska Husziták Vezérének, ki 1424 holt meg sírjelével. Egy királyi ker.beli hívatallal. Kerületi pénzváltó fővígyázattal, vám szedő hívatallal, dohány rakodóboltal 's Póstahívatallal. Születéshelye ama derék Dussek nevű muzsikai költőnek a'ki 1812 elején Párisban meghalt.

Czaslaui kerület, Cseh orszban, Morva orsz., Tábori, Kaurzimi és Chrudimi kerületek között, délre hegyes, Albis, Dobrawa, Saczawa Zeliwka keresztül folyják, Számlál 178:260 l. Bővelkedik különös gabonával. Magában foglal 6. (16) vst, 36 (26) mvs. 80 Urodalmakat és Jószágokat; 802 falukat. A' kézimesterség és fabr. virágzik benne. Uralkodó nyelve Cseh.

Czaszniki, vs az Orosz Witepszki Helytartóságban.

Czasztalowicz, mvs Cseh orsz. ban a' Königingreczi ker. ben, a' vad Adler fónál. 102 h.kal. egy Urodalmi várral, és egy dékan templommal.

Czebaksar, vs az Orosz Kasáni Helytartóságban, Volga fónál; kereskedik.

Czebo, Cseben, szabad falu Erdélyben, Zaránd Várm. ben, a' Körösbányai ker. ben, egy Görög nem egyesült templommal. Ezen a tájékon találtatik köszén, és a' Majura bérczeken aranybánya.

Czechow, vs Gallitziában a' Bochniai ker.ben a' Donajecznál.

Czeczersk, kis vs Orosz Mohilewi Helytartóságban Szoscha fónál.

Czeg, kis falu Erdélyben Kolos Várm.ben, a' postaútnál, Oláhok lakják, egy nem egyesült görög Plébániával, savanyúvíz kúttal és sóbányával.

Czegléd, nagy mvs Magyar orsz.ban Pest Várm.ben Pesthez 6. óra. F. U. a' Religyió fundusa. 11000 Magyar lak. Itt hajdan Székelyek telepedtek le. Posta váltás, egy Cath. és Ref. templom van benne. Itt sok veres bor terem.

Czeitsch, a' Godingi Urodalomhoz tartozó Udvar Morva orsz.ban, a' Hradischi ker.

Digitized by Google

ben, egy ásványos hathatós ferdővel a' sántaság ellen.

Czelakowitz, vs 99 h. Cseh orsz. ban a' Kaurzimi ker.ben az Albis fó mellett.

Czeläwinszk, ker.beli vs 400 h. Orosz bir.ban az Orenburgi Helytartóságban Mijas fónál.

Czelempasar, v. Rogariza kis vs Bosniában.

Czell, kis mvs, Vas Várm. Kemenefali jár.ban, Pápától 3 óra. Belsővár és Dömölk köztt. Benediktinusok birtoka. Lak. Németek és Magyarok. Kat. Az itt Benedictinusok templomában lévő B. Sz. Mária képe számos búcsút járók által tiszteltetik. Van itt pósta is.

Czembar, vs Orosz bir.ban a' Pensa Helytartóságban, 570 l.

Czempin, Nemes vs a' volt Varsói Posen oszt.ban 101 h. 330 keresztény, és 137 Zsidó l.

Czenk, k. és n. Czinka, Czinkendorf, hely Sopron Várm. felső jár.ban, Soprontól 1 1/2 óra. F. U. G. Széchényi F. lak. Magyarok, kat. Nevezetes földes Urának ékes kastélyával, mellynek palotájában, halhatatlan Széchényi György, és Pál, Esztergomi és Kalocsai Érsekek' képei díszelkednek, az első 2700033 frtnyi fundatiót tett), nevezetes tovább Angol ízléssel gyönyörködtető kertyével, mellynek szépségi külömbfélék; nevezetes azon drága könyv, kép, más ritkaságok' gyüjteményiről, melly e' fényes lakhelynek fő kincse; nevezetes magától a' kegyelmes földes urtól, ki a' Museummal Nemzetünket példa nélkül megajándékozta. E' helynek Plébániája felső Czenken van, és határa áldott.

Czensztochow, régi, és új Czensztochow, (50° 43′ 45″ É. Sz. 36° 45′ 12″ K. H.) vs az előbbi Varsói Kalisch oszt.ban a' Varta fónál 452 h. és 2400 l. kik között 230 Zsidó, és egy gazdag Sz. Pál első remete szerzetbeli klastrommal, hol egy csudatévő Mária-kép is vagyon mellyhez gyakor a' bucsú járás. A' vs és az erőség April. 6-án 1813 az ostromoltatott Francziáktól eggyezés szerént az Oroszoknak adatott által.

Czerdak, kö v. fa tornyok Tót és Horváth orsz.nak határinál, mellyeknél a' Törökök' gyakor szaguldozások miatt egy kis őrző sereg van.

Czeremissen, l. Tscheremissen.

Czerepowetz, vs az Orosz Nowgorodi Helytartóságban a' hajókázható Süda fónál melly, a' Volgába ömlik, 538 l.

Czerhenitz, mvs Cseh orsz.ban a' Kaurzimi kerületben, 90 h., egy régi várral és fáczán kertel.

Czerhowitz, mvs Cseh orsz.ban a' Berauni ker.ben egy kath. templ.mal és Pósta hivatallal.

Czerkask, l. Tscherkask.

Czern, vs 148 h. az Orosz Tula Helytartóságban.

Czerna, helység Tót orsz. a' Bródi Katonai vidékben 112 h. és 1400 l. Bossut és Bigy patakok köztt fekszik, vagyon kath pléb. templ. és régi római sáncza.

Czerna Gora, l. Montenegro.

Czernahora, mvs Morva orsz. ban a' Brüni ker.ben, egy-

Digitized by Google

helybéli káplánysággal, van benne 118 h. és 690 l. egyhasonnevü hegyen épült várral.

Czernek, Csernefeld, mvs és urodalom Posega Várm. Tót orsz. szép kastélya pléb. templ., Sz. Ferencz szerzeti klast. és egy alkalmas vendég fogadó ház díszesíti. Posegától mint egy 4 órányi fekszik kies vidékben. Dohányt termeszt.

Czernetz, helys. Oláh orsz. ban, melynek tájékán jóságára, és erőségére nézve derék bor terem.

Czerniakow, királyi múlató kastély a' volt Varsói Herczs.ben fél mfdnyire Varsótól.

Czerniakow, vs 203 h. az Orosz Volynsk Helytartóságban.

Czerniejewo, Nemes vs a' volt Varsói Posen oszt.ban, 85 h. 880 l. és bőrfabr.

Czernigow, l. Tschernigow.

Czernigrad, megerősítetett klastrom Motrulnál Oláh orsz.ban.

Czernik, kis vs az Orosz Volnisk Helytartóságban.

Czerniowce, Czerniowiec vs Orosz Podoliai Helytartóságban Morachwa vizénél.

Czernobyl, vs az Orosz Kiow Helytartóságban Ufzának a' Przipiecczel való öszvefolyásánál.

Czernowitz, Csernowitz (48° 25′ 40″ É. Sz. 43° 39′ K. H.) fővs Bukovinában, v. Czernovitzi ker.ben, Gallicziában Pruth fónál, 630 h. és 4000 l. egy Görög Püspöki templommal, kerületi oskolával, Póstahívatallal, és vámra való fővígyázattal; Helye a' ker.béli Tisztségnek, az orsz. rendjeinek Bukovinából, egy nem egyesült görög Püspöknek; Nagy kereskedést üz. Itt sok Zsidók megtelepedtek.

Czernowlyani, 38 h. álló falu Horváth orsz.ban. Kulpán túl a' Dubiczai ker.ben hol a' Jasznováczi gát kezdődik.

Czerszk, Cirna, Circium, vs az Varsói oszt.ban Visztula mellett 356 l.

Czervinsk, vs 50 h. a' volt Varsói Plock oszt.ban a' Visztulánál.

Czerwony Dwor, vs az Orosz Vilnai Helytartóságban Niemen mellett.

Czetechowitz, falu Morva orsz. a' Hradischi ker.ben, kath. templ., egy régi várral, és márvány bányával, 71 h. 464 l.

Czeteny, v. Sitin eggyik ága Nyitra Vizének Magyar orsz ban melly a' Nyitrával, szigetet formál, és vele Érsek Újvárnál ismét egyesül.

Czidlina, fó Cseh orsz.ban, a' Bidschovi ker ben, ered egy hasonnevü falunál délfelé a' Kaurzimi ker.ben San falunál folyik, azután ismét vissza fordúl a' Bidschovi ker.be, és Libicznál az Albisba ömlik.

Cziffer, mvs Pozson Várm. ben, Gidra vize mellett, az ország uton, Nagy Szombattól 1 1/2, Sárfőtől 1 mfd F. U. G. Battyányi és más fam. Lak. Tótok, kath. Az Uraságoknak kastélyaival, 's gazdaságbeli épületivel, és jó termékeny határával jeles.

Czigánd, 2 falu Zemplén Várm-ben a' Tiszának jobbján: Nagy és kis Czigánd. A' lak. csupán a' hal fogásból élnek. A' halak télben megfagyva, nyárban megszárasztva nagy távolságra szé

Digitized by Google

lyel vitetnek. Az iszonyú sok nagy szúnyogok ellen nyárban oltalmazzák magokat az emberek az úgy nevezett szunyoghálok által, ezek lepedők melyekbe elbújnak.

Czigándszál, szőlőbércz Szala Várm.ban a' Muraközi járásban G. Festetics Gyöghöz tartozik.

Czigándyócz, falu Ungv. Várm. ben egy erdőtől körül vett völgyben, meleg ferdőkkel és azokhoz taztozó épületekkel.

Czigrin, ker.beli vs az Orosz Kiowi Helytartóságban. Ros fónál.

Czihana, (49° 53′ 45″ É. Sz. és 30° 47′ 46″ K. H.) falu Cseh orsz.ban a' Pilseni ker.ben, egy kath. templ. és köbányával, a' hol esztendönként sok derék malom kövek készülnek, és Bajor orsz.ba vitetnek.

Czinczárok, Oláhok familiája Magyar orsz.ban.

Czirach, Urodalom egy hahonnevü mvssal Tót orsz. ban Posega Várm.ben, nagy barom tartással. Az erdökben nagy számmal vannak a' medvék.

Czircassy, vs az Orosz Volhini Helytartóságban Dniepernél.

Czirke, Szierakow, Nemes vs a' Varsói volt Posen oszt. ban 136 h. 785 keresztény és 260 zsidó l.

Czirknitz, l. Cirknitz.

Cziroka, fócska Zemplén Várm.ben ettől külömbféle helységek veszik neveket.

Czirquenieza, falu Magyar Littoralében, a' Vinodoli Kamarai Urodalomban, 210 h. egy kikötő helyel, és 1153 lak.

Cziszewo, Nemes vs a' volt Varsói Plock oszt.ban 429 lak.

Czortkow, mvs Galiczióban a' Zaleszcziki ker.ben, egy Sz. Domokos szerzetbeli klastrommal, nagy tobák fabr., várral, és levél tárral.

Czuchloma, ker.béli vs az Orosz Kostroma Helytartóságban a' hason nevü tónál mellyből Kostroma és Wija fók ellenkező lineában folynak.

Czüdec, kis vs Galliczióban a' Jaszlói ker.ben Wyslok fónál egy Plébán.val.

Czudnow, v. Cuddow, kerítetlen vs 555 h. 3330 l. az Orosz Kiowi Helytartóságb. Teterow fó mellet, melly más oldalán egy új vs áll.

Czudz, vs Galliczióban a' Jaszlói ker.ben.

Czugnjew, erős vs az Orosz Charkowi Helytartóságban Doneznél.

Czyrin, vs az Orosz Vilnai Helytartóságban.

Czyrkassy, vs Dniepernél Kiowi Helyt.ban, k. Lengyel orsz.ban, Kozákok fő vsa, 1637-ben a' Lengyelektől porrá tétetett.

Digitized by Google

I. Darab' Függeléke.

Agtelek, magyar mvs Gömör Várm. Putnoki járásb. F. U. több nemes Uraságok, fekszik Pelsőczhez közel szép erdőjl, gyümölcsös kertjei 's legelőji vannak. Híres a' napkelet felé álló kopasz és meredek kösziklában találtató barlang szép cseppkőveivel, fó vizével és egyébb ritkaságaival.

Agyagfalva, Angendorf, falu Udvarhelyi Székb. Erdélyb. nagy Kükülő fónál Segesvártól, mintegy 8 órányira, reform. lakosokkal. Itt állott hajdan Foncsiga helység, mellyben a' Székelyek tartják vala gyüléseiket.

Ajta (Nagy) mvs Három szék Miklósvári székben Erdélyben, lak. ref. eggy. és nem eggy. görögök, 3 országos vásárt tart.

Akna, (Dées) Desifodina, szabad mvs belső Szolnok Várm. Dési járásb. Erdélyben fekszik hegyek között, sókútja, kir. sóháza és tulajdon tanácsa vagyon. Lakosi Magyarok és Oláhok, kath. és görög pléb.kra részelve.

Akós, mvs közép Szolnok Várm. Tasnadi járásb. Kraszna fonál, lakosi Magyarok és Oláhok, kath. pléb. és ref. ekklezsiája vagyon.

Allfalu, helység Gyergyói Székely Székben Erdélyben, Belkeny fónál, Székelyek, Oláhok 's Czigányok lakják; kath. pléb. és savanyúvíz forrása vagyon.

Allibunár, nagy helység a' Német katonai vidékb. Banátusban 250 h. és három nem eggyes. görög templ. póstaházzal, 3 lovas malommal, és 1 kir. salétromot főző házzal, fekszik Pancsova és Neudorf között.

Almás, mvs Bács Várm felső Járásb. F. U. több Nemes Uraságok, ugymint: Koronay, Németszeghy, Antunovics, Rudics, Siskovics, és Kovacsics. Lak. Magy. Ném. és Ráczok 5400 mégyen, kik, kivévén mintegy 30 nem eggy: görögöt, 10 luth., és 60 zsidót, mindnyájan kath. Épületei közül az Uraságbéliek jelesek; *kivált Koronay Uraságé, kinek lak*ja rézzel fedeztetik; a' *jobbágyság* házai alacsonyak, de már ezek is szebb rendben helyheztetve nagyobb dísszel emelkednek. Földe homokos, mindazáltal termékeny. Földes Urai most már erdőt is ültetnek téres határjában. Négy országos vásárjai még eddig nem lehettek nevezetessé.

Alsó Fehér Várm., l. Fehér Várm.

Andocs, magyar mvs Somogy Várm. Igali Járásb. F. U. a' Veszprémi Püspökség 870 l., jó határja, erdeje és szőleje vagyon. Sz. Ferencz Szerzetesi itt klastromot 's szép templomot birnak, mellybe híres búcsú járások történnek; a' plébániai hivatalt is ők viselik. Igalhoz fél mértfdnyire fekszik, Nagocs és Apáthi vagy is, kis-Baán között.

Angol ország, England, Nagy

Digitized by Google

Britanniának déli része 50° és 55° között É. Sz., 12° és 20° között K. H.) nagy és népes Királys. Európában; nevét veszi az Angol Szászoktól, kik a' Pictavusoktól és Skottusoktól nyomorgatott Brittusoknak 449 ben segítségekre jöttek, és ennél fogva az ő tartományokban letelepedtek. Északról határos Scotziával, vagy leginkább Twed fóval, és Eskkel, mellyek azt Scotziától elválasztják, délfelől a' Brittusi tengerrel, keletről Északi tengerrel, és nyugotról az Ireländi tengerrel. Nagyságát tulajdon Angol ors.znak 2132, és az ide tartozó Wallis Herczegséget 316 □ mfdre becsülik; az elsőnek népessége az 1801-diki számlálás szerént 8.398.260, a' másiknak pedig 524.896 lélekre megy; a' szárazon és tengeren szolgáló katonaságon, az ágyús seregen, a' különbféle hajósokon, hajó foglyokon és idegeneken kivül, kik mindöszveségesen 570.628-at tesznek. — Angol ország' északi és nyugoti része hegyes. A' hegyek közül kitünnek e' következők: Ingleborugh, (3987 lábnyi magas a' tenger-lapon felül), Pendle-Hill, (3411 lábnyi), és Penigent (3930 lábnyi), Lancashirben Yorkshiréig. Azután Walesban Snowden 3.600 lábnyi magas. Angol ors. 50. főji között számlál 4 fő fókat, mellyek a' hajókat megbírják, úgymint: Themsét, Severnt, Humbert, és Merseyt; ezek Grand-Junction vízcsatorna által, melly 1805-ben készült el, leghasznosbb eggyesületben vannak. Vannak még több vízcsatornái is, mellyek külön az ő helyeknél fordúlnak elő. A' Tavakban Angol ors. nem gazdag; a' nagyobbak vannak az északi részében Cumberlandban, Westmorelandban, és Furneszben 13 számmal; mellyek közül jelesbb a'Winanderi tó, vagy Windermere-Water, 12 mfd hosszú, 1 mföld széles, 17 szigetekkel; azután Haws-Water Westmorelandban, 3 mfd hosszú, 1/2 mfd széles; Derwent-Water 10 mfd foglal kerületében. Ulswater tó nem messze az előbbennitől 9 mföld hosszú, 1 mfd széles. Angol ors. a' savanyú vízforrásokban gazdag; leghíresebbek a'Bathi, a' Hotwelli vízek, mellyek a' Bristol víz név alatt küldetnek szélyel; a' Tunbridge-Wellsi, Buxtoni, Watlocki, Cheltenhami kutak is híresek. A' posványság, torfa lapok számosak Cheshirben, Manchester, és Liverpool között Lancashir felé vonúlnak, és a' dél kelet között volt tart.nak Lincolnban déli és északi Holland nevet adnak; hol a' mocsáros tart. vízcsatornákkal fel vagyon metszetve. Még Cambridgében és Northamptonban is olly mocsáros az ország, hogy egy mocsár kerülete 300. 000 Angol holdföldekből is áll. Az Angol országnak fekvése miatt mérséklett, de nedves és vastag a' levegője; azért itt igen változó 's komoly az idő: mindazáltal vannak itt erős egésséges és öreg emberek, szapora házosságok; a' betegségek sem számossak. A' Tél közönségesen hóból áll, melly csak néhány napokig tart;

Digitized by Google

valamint esőből, és vastag ködökből is. Némelly telekben szüntelen keresheti a' marha élelmét a' mezőkön: még is a' teheneket rosz időben északának idején bé szokták hajtani az istálóba. A' juhok egész esztendőn által nappal és éjjel a' szabad ég alatt vannak; a' hideg téli északákban csinálnak nékik szalmából gunyhókat. A' föld olly kevessé fagy meg, hogy egész télen által szánthatni, és majd minden hónapban a' terméseknek valamelly neme vettethetik. A' mezei gazdaság előbb Angol ország ban igen nagyon üzettetett, úgy, hogy a' termett gabonának 16-dik részét ki lehetet hordani; de most a' baromtartás kivált a' lótartás, előbbséget nyert, és annyira jutott, hogy a' külső országi gabona béhordatását a' fogyatkozásnak kipótoltatására, és a' drágaság' lecsilapitására megkelletett engedni. Nagy bőséggel termi az igen jó kerti veteményeket, és fa gyümölcsöket is, de a' szőlő nem ér meg benne; jóllehet Angol országban előbb vagyon tavasz, mint azon tartományokban, mellyekben a' legerősebb borok, és legjobb szőlők teremnek. Sok körtvély és alma mustot csinálnak, melly sok tartományokban a' nép itala egyedül. Rebarbarát, melly az Asiaival megegyez, sáfrányt, melly a' franczia sáfrányt megelőzi; hasonlóképen édes fát és festő füvet nagy sokasággal ültetnek; de csak kevés lent és kendert termesztenek. Az épület és tüzelő fa nélkül szükölködnek; a' nagyobb fákat, és kivált a' tölgyeket, nagy szorgalommal a' hajóépitésre hagyják. Angol országnak vannak sok, és részént kifogyazthatatlan köszén gödrei, és az esztendőnként elkelő köszene több mint 30 milliem tallért érő. A' legeltetőji jelesek; mert jobbára erős és jó szagú füvekkel szolgálnak, és a' rétek legtöbbnyire míveltetnek, azért a' baromtartás is igen nevezetes. Az igen felette sebes futó Angol lovak származnak az Arábiai és Barbariai nemes lovaktól. A' szarvas marhatartás és hizlalás jó karban vagyon. Igen jó ízü sajtot csinálnak az Angolok, mellyel nagy kereskedést üznek. A' birkatartás felette nagy, és haszonhajtó; az ide való gyapjú, melly az Afrikai, Spanyol országi, és Portugalliai gyapjú után legjobb, szerzi az ő kidolgoztatásával, közel egy harmad részét jövedeleminek. Még is sok gyapjút béhordanak más tartományokból is. A' vasbányák nem igen derékek, a' jó aczélt Svéd vasból készitik. A' rézbányák Cornwall Grófs.ban, a' czín és pléhbányák Cornwall és Devon Grófságokban nevezetesek. Sehol sem találni illy jó, annál kevésbbé, jobb ezen nemü érczeket. Az Angol galmáj jobb akármelly külföldinél; jó a' kobáltja és különös a' kalló-földe. A' hegyekben ásnak, csekély márványt, alabastromot, kristályt, drága köveket, timsót, gáliczkőt, piskolczot, miniomot, ón-földet, márgát, és sót is. Sóforrási is nevezetesek. A' tengerpartok és folyók igen

Digitized by Google

bővelkednek hallal, de különösen a' Cornwall és Devoni parton a' szardella; a' Dorset és Essexi partokon az ostrea csiga; és Crowlandnál Lincoln Grófságban a' Héring fogás nevezetes. Angol orsz.ban beszélnek egyedül Angol nyelvet, melly az ó Britti, Deák, Sász, Német, Dánus, Norvegus, Francziа, és Olasz nyelvekből vegyült öszve, a' Walliesben Kymeris, vagy Olasz nyelv a' közös. Az Uralkodó vallás itten az úgy nevezett Fő vagy Püspöki, melly nevét innét veszi, mivel ezen vallásnak megjobbitása a' Püspököktől kezdődött, és vitetett végh.ez. Általjában véve megegyez a' reformatusokkal, ámbár a' Lyturgiában, és Isteni szolgálathoz tartozó szokásokban 's rendeléseken a' kathol. Anyaszentegyházéból sokat megtartottak. Ezen kivül vannak itt Puritánusok, vagy mint ők magokat nevezik Dissenterek. Ezen fél abban külömböz a' püspöki egyháztól, hogy a' Püspököknek semmi elöbbséget nem enged; azt gondolván, hogy minden illy rendbéli elsőség ellenkezik a' Sz. Irással, minden Czeremoniákat, és a' püspöki Liturgiákat megvet. Ebben megegyeznek minden Dissenterek vagy Puritánusok egymással, azért a' hit dolgában nagyon eltávoznak a' püspökiektől, közönségesen neveztetnek Presbyteriénusoknak is; de ők a' Skótziai Presbyteriánusoktól olly távol vannak, mint a' püspöki egyháztól Angol orsz. ban. Angol orsz.ban semmi nyilván való tisztségben, részt nem vehetnek; még is vannak sokan közöttök, kik egyszer a' Szent vacsorát valamelly püspök templomban püspöki pap kezéből veszik, hogy a' püspöki egyház' tagjainak látszassanak, és így a' tisztségre juthassanak. A' többi vallásbéli felekből legnevezetesebbek az újra keresztelők (Anabaptisztak) vagy a' mint magok magokat nevezik: Baptiszták, kik egyedül a' felnött embereket keresztelik meg, és a' keresztségben a' vízbe merítéssel élnek; még nevezetesek a' Quackerek vagy Remegők is. Ezeken kivül vannak még igen sok apró vallásbéli felek; a' Lancaster 's York Grófságokban majd csak nem harmad része a' lakosoknak katholikus; de ezeknek az ország-adót duplán kell fizetni, és csak közkatonák sem lehetnek. Többnyire minden szakasznak és hit felekezetnek van szabad Istenitisztelete. A' tulajdon és kiváltképen való értelemben Angol Egyháznak 2 Érseke van, a' Canterbury és Yorki, kik legközelebb a' Királynak, mint minden Isteni szolgálat Fő-igazgatójának hatalma alatt vannak. Az első Érsek alatt vannak 24, a' másik alatt pedig 4 Püspökök. A' Canterbury Érsek egyszersmind Primás is egész Angol orsz.ban, és az orsz.ban első Peer; az ő rangja közvetetlenül a' Királyi ház után való, nem csak az orsz. minden Herczegeit, hanem még a' fő ország hivatalosit is megelőzi. Esztendőnként való jövedelme többre, mint fél száz ezer forintra bücsülte-

Digitized by Google

tik aranyban. A' Yorki Érsek is minden nem királyi vérből való Herczegek, és minden orsz. Ministerei előtt ül, kivévén a' fő Kanczellárius't, ki mindjárt a' Canterbury Érsek után való. A' Püspökök között legnevezetesebb a' Londoni, a' többeknek rangja idősbbségek szerént való, a' mint előbb felszenteltettek, csak Söder és Mani Püspök mindenkor legalsóbb. Nagy urak és gazdagok mindnyájan, de a' közpapok igen szegények. Vannak Angliában valamint a' fontos, úgy a' szép tudományoknak gyakorlóji, kik a' nemzetnek becsületet szereznek. Semmi tartományb. sem talál a' mesterember és mives olly élesztést, mint Angol orsz. ban. Az Angol fabrikánsok és mivesek majd minden külső országi mivekben foglalatoskodnak. Az óra csinálás; a' mathematikai, physikai eszközök eddig a' Franczia és Német országban csinált e' nembéli munkákat megelőzik. A' Brittusoknak tengeren való utazások által a' föld és tartományok esmérete igen nagy gyarapulást nyert. Minden tengeri nemzetek közt messzeterjedt kereskedések, és hadi erejek által ők elsők. A' Britanniai szigeteknek hasznos fekvése a' kereskedésre olly nagy szorgalommal használtatik az Angoloktól, hogy ezen foglalatossághoz 20.000 hajók szükségesek. Kihordanak: czint, ólmot, sót, krétát, sáfrányt, timsót, posztót, mindenféle gyapjú portékákat, kalapokat, pamut materiákat, gyolcsot, papirost, bőrt, üveget, fejér ágyag cserép edényt, vas, aczél, réz, és más fabr. munkákat, erösert, gyümölcs lév italokat, ostrea csigákat, stokfist, szardellákat, és másféle halakat, valamint sok Asiai és Amerikai portékákat is. Angol orsz. régenten 7 Angol Szász országokra osztatott fel; úgymint: Kent országra, Sussex, Westsex, Estsex, Northumberland, és Merciai országokra, a' Wallesi fejedelemséggel. Most 52 Grófságokra vagy Shiresekre osztatik, ezek közül Angol országhoz 40, Walleshoz 12. tartozik; ezek a' föld tartományai szerént égymás után következnek, ugymint a' 6. északi Grófságok: Northumberland, Cumberland, Durham, Yorkshire, Westmoreland, Lancashire; 4 mellyek Wallessel határosok: Che, Shrop, Hereford, Monnutshire; 12 az ország' közepén: Nottingham, Derby, Stafford, Leicester, Rutland, Northampton, Warwick, Worcester, Gloucester, Oxford, Buckingham, Bedfordshire; 8 keletről fekvők: Lincoln, Huntingdon, Cambridgeshire, Norfolk, Suffolk, Essex, Herfordshire, Middlesex; 3 dél kelet közt valók: Surrey, Kent, és Sussex; 4 dél felöl, Berk, Wild, Hamp, Dorsetshire; 3 dél nyugott közt: Somerset, Devonshire, Cornwall; az észak Wallesi Grófságok: Flint, Derbig, Carnaertonshire, Anglesey, Merionet, Montgemoryshire; Déli Wallesből: Radnor, Cardigan, Pembrok, Caermarthen, Brecknock, és Glamorganshire; Fő vsa London.

Digitized by Google

Angyal vára, Engelsburg, *Castello di S. Angelo*, Rómában, eleintén Hadrián Császár' Mausoleuma vala, mellyet VI. Sándor Pápa mint egy helyes őrző várt felépítetett. Némelly jeleségeket foglal, itt vagyon az orsz. fog helye is. Itt vala Pápai Archivium, Sixtus Pápa kincse, melly 5 milliom Scudiból állott, mellyhez csak szükség időben volt szabad nyúlni; minden meghalt Pápának a' kincse ide hordattatott. A' 300 láb hosszu Angyal hidat, melly ezen várba vezet, Hadrián Császár építette.

Aranydomb, Goldhügel, Goldberge, (Cote d'or), szakadatlan hegyláncz, melly ész. kel. röl nyug. felé Burgundián által Francz. orsz. terjed, azért neveztetik Arany hegynek, mert ezen a' legjobb Burgundai bor terem, ettől neveztetik a' Franczia.

Aranydomb oszt. Goldhügel magában foglalja Bourgognenak azon részeit, mellyek hegy vidéknek, Auxois, és Dijonnaisnak hivatatnak, tére 160 1/5 □ mfdet tesz, 350000 l. elég gabonát, fát, bort, és vasat terem, 's a't. Ezen oszt. b. ered a' Seine. 4 ker. re oszlik u. m: Dijon Chatillon, Semur, és Beaune. mellyek 36 kan. és 733 közs. magokban foglalnak.

Aranypartok, Gosdküste, (5° É. Sz.) Partitartomány felső Guineában, közép Africában, igy neveztetik a' gazdag arany bányájitól. N ról Apollonia foka, kel. Rioda Volta azonkinűl az elefántcsont és Scláv partok közt fekszik, mintegy 48 geog. mfd hosszu széle és térének nagysága meg nem határoztatik, az utóbb még is 3000 mfdre tétetik. A' lak. szelídségek és a' hasznos kereskedés miatt sok Eur. gyarmatok költöztek ide. A' napnak heve, melly a' száraz holnapokban majd kiálhatatlan a' tengeri szelektől nagyon mérsékeltetik, levegője még is igen egésséges. Az északi, és kel. tengeri szélveszek sokszor itten nagy pusztíttásokat tesznek, — Termései: Arany és só, más ásványok még nem találtattak, pálmák, mellyeknek leveleit levét, olajját és ágait a' lak. használják; vagyon Gunea füve, riskásája, kukoriczája, kölese és külömbféle kerti, és Déli gyümölcse is. Állatokból ván szarvas marhája, kis gyapjas birkáji, kecskéi, rosz disznóji, szép szamarai; elefántok, bivalok leopardok, tigrisek, Hyaenák, schakálok, szarvasok, őzek, antilopék, mindenféle szárnyas állatok, krokodilok, vizi lovak, leguának, tekenyős békák, bőven teremnek ezen éghajlat alatt; vagynak azonkívül némelly hal nemei nagy bőségben, a' bogarak közül szunyogok 's Guineai kukaczok, mérges neme a' szálkukaczoknak, Az Angolok, és Hollandusok 10000 rabszolgákat, sok viaszat, és elefánt csontot vásárlottak tőlek év. ként. Ezen aranyparti tart. nyug. kel. és közép, ezek pedig Parti és belső tart. ra osztatnak.

Ardó, *Fekete Ardó*, népes mvs Ugocsa Várm. Tiszán túl lévő járásb. szép rónaságban Batár fótól nem meszire fekszik, N. Szőlőshöz mint egy fél mfdnyire. F. U. Báró Berényi. Lak. részint kath.

Digitized by Google

részint ref. és egy. görögök, mint eggyik vallásbelinek tulajdon temploma vagyon.

Asszony, Boldog Asszony, Prata Mariana, Frauenkirchen v. Frauenhain, mvs Moson Várm. Nizsider járásb. Lak. Magyarok, Tótok, és Németek. Sz. Ferencz Szerzetesinek klastromjok és templomjok vagyon, kik egyszersmind a' pléb. hivatalt is viselik itten. F. U. Herg Eszterházy. Szép uraságiépületekkel díszesíttetik, Nizsiderhez mint egy 2 órányira fekszik.

Baán, népes falu, Baranya Várm. Baranyavári járásb. Krassó vize mellett Baranya vártól 1 mfdre fekszik szép ronaságban; 1060 kat. 530 ó-hitű ráczot egynehány evang. ref. és zsidót számlál, a' kath. és ó-hitűeknek tulajdon pléb. 's templomaik vannak. Határja a' természetnek minden javaival megvagyon áldva. A' közönséges vélekedés ide helyhezteti a' római híres Quadripurgum vsát.

Báb, (kis) mvs Nyitra Várm. és hasonnevű járásb. F. U. Gróf Zichy. Lak. részint kath, részint zsidók, 1 pléb. templ. termékeny szőleji vannak. Közel hozzá fekszik N. Báb helység, Nyitrától keletnek másfél mfd, kis Bábnak filiája, mind a' kettőben 762 kath. és 150 zsidók számláltatnak.

Bachovár, helys. Temes Várm. hasonnevű járásb. 700 kat. lak., kiknek tulajdon pléb. és templ. vagyon. F. U. a' Religyiói Fundus. Ásványos ferdőji híreltetnek. Szinerszeg és Nagy-Köveres között, ettől 3/4 órányira.

Baczuh, tót falu Zólyom Várm. felső Járásb. Breznó Bánya vs környékében Nagyobb részint tót favágók lakják; számlál 370 kath. Benyus pléb. filiája, mellytől 2 órányira fekszik; savanyú vízforrása nevezetes.

Bán, Banowcze, mvs Trencsén Várm. a' hegyen túllévő járásb. Gróf Illésházy birtokában, Bán vize partján épült egy partos helyen, Trencséntől harmadfél mfd; Pléb. és két templomi vagynak, eggyik a' néhai Illésházy István, Nádor Ispánynak, és kedves élete párjának Pálfy Katalinnak költségével építtetett. Számlál 2190 kath. és 340 zsidó lak. Díszesíttetik e' vs még fallal 's sánczal keríttetett kastéllyal is, mellynek magas tornyából az ellenség jövetelére vígyáztak az arra rendelt örök. Rég 11 faluk tartoztak a' vshoz. Lakosai kath. Héti vásárjai népesek.

Barátságos szigetek, a' K. H. 203° és a' D. Sz. 19° 14'—20° 32' feküsznek; 150 szigetekből álló vidék Polynéziában, mellyek közzül 60 lakható, és ezek közzül 32 elég tág, és valóban lakott szigetek, a' többi csak nem mind lakosoktól üres. Először találta fel ezeket Tasman 1643 eszt. ben. Cook pedig meglátogatta, és megvisgálta 1773—74-77. és őket Barátság' szigeteinek nevezte, mivel a' más szigeti lakosok szokása felett az e' szigetiek egymás közt igen barátságosok voltak, és eránta is igen szívesek. 1793. kiszállott itt a' Fr. Gener. Dentrecasteaux, két hajójival, mellyek a' szerencsétlen La Perouse felkeresésére rendeltettek, és ő is igen ked-

Digitized by Google

vesen fogadtatott-el, és élelemmel megajándékoztatott. Némelly szigetek magasan feküsznek, és kláris sziklákkal körül véve vannak; közönségesen rajtok tiszta 's egésséges levegő van, ámbár a' víz nem mindenütt egésséges. Többnyire termékenyek, míveltek, és népesek. Sertvések, baromfiak, és némellyeken kutyák (de ezeket is Cook Otehaitiből vitte oda) az ő szelíd állatjaik. Ezeken kivül vannak vad réczék, galambok, papagájok, bőregerek. és halak. Gyöngyök is néhol találtatnak. Miolta pedig Cook 1777 ezen szigeteket meglátogatta, vannak szarvas marhák, és lovak is. A' plántak közzül vannak Yamsgyökerek, Sz. Jánoskenyér, borsfák, kokoszdió, szagos gyömbér, bambuszgyökér, czukornád, ananász, czitrom, és papiros szederjfák. A' nevezetesbb szigetek nevei: Tongabuta, v. Amsterdam, Hapai, Ramoka, v. Rotterdam, Gufu, Wawau, Eau v. Mittelburg, Nuafo, Fidschi, Niuta, Tabu v. Keppels, elébb Árulók' országa, Kutahi, v. Boscawens v. Cook szigete, Tofna vagy Amatuffna; Tufa vagy egy Vulkán (tűz okádó hegy) mellyet a' lakosok Istennek tartanak, Anamokán pedig 2 Vulkán. A' nép száma minden szigeteken együtt 200000 megy. Tongabuta szigete nem ugyan a' legnagyobb, de legjelesbb, és Király' lakja, kinek hatalma alatt vannak legtöbb Barátsági szigetek. Van jó réve is, lak. világos barna színűek, vagy mint mások mondják valamivel homályosbb színűek, és nem érez színűek, szelíd, barátságos caracterűek, minden gyanú nélkül, értelmesek, szorgosak, tartanak szép plántákat, és a' pallérozottak módja szerént a' cserében eggyezésre is lépnek. De itt is behozattak az emberi áldozatok pórnép között az Istenek' engesztelésére. Szokás a' környülmetélés is, és különös egy ujnak elvágása, midőn terhes nyavala ér valakit. Nyelvek a' Neuseelandiakéval, és Társaság szigetiekével igen rokonnak látszik. A' tatiovírozás itt-is szint' úgy szokásban van, mint más szigeteken, csak a' Király van ebből kivéve. Az Asszonyok készítenek míveket Papiros szederfából; mellyek részént vékonyan megvonva Dambret módra elkészítetnek. Értik a' mesterségeket, hét vagy nyocz féle nemét az erős gyékénynek a' húzós, bőrforma részéből a' Pizánggyökrnek, és más míveket u. m. fésüket, horgókat, horogmadzagokat, hálókat, varrótőket csontból, külön vastagságu czérnákat, erszényeket kosarakat kákából, v. nádból, mellyek a' vizet kinem eresztik, karkötőket, mely-paizsokat tollakkal, köpönyegeket, sapkákat tollból, készíteni. A' férjfiak foglalatoskodnak földmívelésben, házépítésben, csolnakok, nádsíp, sípok, nyársok, dzsidák, tegezek, nyilak készítésében, hajózásban, és halászatban. Kevés déli tenger szigeteinek lakosai mutatnak annyi geniet a' muzsikára, mint az ezekéi. Az Europaiak az Asszonyok énekét ékesen hangzónak, és

Digitized by Google

kellemesnek találták. A' főtagok' hatalma kényétől függ; a' pórabbaknak semtulajdonok, sem személyes bátorságok nincsen, egészen a' nagyjaiknak kényétől függnek, kik ugyan a' Király alá vetve vannak, és az őt illető tiszteletteleránta viseltetnek, mindazonáltal egy határtalan nemű hatalommal élnek. Noha számos Isteneik vagynak, Papjaik még sincsenek. Hiszik a' lélek halhatatlanságát is. Fidschi szigete, melly Tongabutát nagyságával felülmúlja, nincs a' Tongabutai Király hatalma alatt. Lak. jó hadi nép melly a' nyillal, és paizzsal helyesen tud élni, mellyért is a' szomszéd szigeteknek félelmesek.

Barcs, mvs Somogy Várm. Babocsai Járásb. Dráva vize partján. Lak. Horvátok és kath. kiknek számok 580 nevekedik. Vagyon tulajdon pléb. 's templ. kir. sóhivatala, Dráva fón áltvezető révje 's a' t. Határja gazdag termékenységü. Babocsához 1 3/4 órányira fekszik.

Barcza vidéke, Barczaság, v. Brassói kerület, Kronstädter District, oder Burczenland, a' Szász kerületeknek eggyike Erdélyben. Határos felső Fejér Vármegye' néhány részeivel, Három-Széki Székkel, Oláhsággal, 's a' Fogarasi ker.tel. Nagysága a' legújabb felvetés szerént 30 □ mfd. Népessége mintegy 80000 lélek. Fekvése minden Szász kerületek közt, az egy Beszterczeit talán kivévén, legmagasabb. A' legalacsonyabb tájéka 198, Brassó 326, a' legmagasabb része, a' Butschets bérczneke teteje 1360 Bécsi ölekkel haladja-meg a' közép tengernek lapját. Legmagasabb, 's legnevezetesebb hegyei, 1) az említett Butschets bérczek, mellyek a' Kárpát hegyeknek részei, ezen ker. nek sík kebelét kerítik délről, két ágakra osztoznak, északira és délire. 2) A' Sz. Illiei, Oradiei, Mogarei, és Királykői hegyek, a' Kárpát bérczeknek részei. 3) A' két rendbélieknek elágazati: a' Sz. Tamás, Nyény, Kristián Márei hegyek 's a' t. Ezeken a' hegyeken keresztül számos szoros útak visznek Oláh és Magyar országokba. Nevezetesebbek a' Valie Mujeri, Temesi, Prediálnál áll a' Contumacz hivatal. Mind ezen hegyeknek bele gránit, külseje pedig mészkő. A' Barczaságnak lapályán, csupa *domb* az, melly Ujfalu, és Krisbától fogva, nyug.ról keletre Földvárig nyujtózik, 's a' Bákel nevű, melly Brassó és Újfalú közt fekszik. A' levegője egy általjában hives, de mérsékelt, csak hogy hirtelen. változó. Télen, kivált a' keleti széllel, éles, 's metsző hideg néha, némelly nyárban pedig, mint 1807-ben egyszerre olly forró, mint Swaicz orsz. ban, és szinte 21°-ig emelkedő a' Reaumurnak meleg mértéke szerént. Folyóji közt legfőbbek 1) az Olt vize, mellynek e' ker.ben *sok* helyen árka elhagyattatván, csak esső vizekkel van tele, és Holt Oltnak mondattatik. 2) A' Barcza vize, melly e' ker.nek nevet ád, és Szernesten felül a' Királykői, 's szomszéd hegyekből ered, három azon nevű patakokkal nevekedik, Szernest vizével eggyesül. 3) Temes vi-

ze,

Digitized by Google

ze; melly Prediál határ hegyből, a' Temesi Contumáczon fölül heletkezik, és gyakran hirtelen ragadozóvá lesz. Patakai igen számosok: a' Veresmarti, Hómoród, 's a' t. Tava Nuszpachnál igen mély, tenger szemnek mondatik, 's néha gálya darabokat is látszatik mutatni. A' Péterhegynél nyugotra lévő mocsár tele salétrom részekkel, mint egész e' környék. Földe mindennémüképp termékeny: a' vad és szelíd állatokban, 's madarakban, csúszó mászókban, férgekben, bogarakban, és különösen a' halakban; külömbféle fákban, millyen a' lucsfenyő, tiszafa, 's a' t. csemetékben, virágokban, zöldségekben 's füvekben; mindenfelé gabonákban és veteményekben, lenben, kenderben; arany, ezüst, ólom, nemes érczekben, kénesőben; jeles kövekben, edénynek való földekben, más Erdélyi részeket meghalad. Vannak többféle édes, és borízű savanyú, és érczes vizei is, és gazdag erdeji. Osztatik 1) kir. szab. helységekre; ezek 1 vs, 4 mvs, és 9 falu. 2) Törészvári Urodalomra, vagy alattvaló falukra; számok 14. 3) katona falukra. A' majori birtokok Brassó vsához tartoznak.

Bécsi Erdő negyedje, l. Wiener Wald Viertel.

Bekeny v. *Buttyin* mvs Arad Várm. és járásb. fejér Körös fónál fekszik Berendia és Kujed között. Lak. kath. és ó-hitű ráczok mindegyik vallásbélinek tulajdon pléb. templ. vagyon, azoknak számok 210 mégyen.

Berethalom, Birthalmea, Gyertyán, szabad kir. mvs Megyesi Székb. Erdélyb. szép szőllő hegyektől körülvétetett völgyben. Lak. Szászok, Oláhok, és Czigányok. Széke egy evang. Superintendensnek; az nem eggyesült görög vallásbeli Oláhoknak pléb. és templ. vagyon. Isbisfalvától másfél mfd.

Berezna (Nagy) mvs Ungvár Várm. és hasonnevű járásb. Ung fó mellett, eggy. görög és kath. pléb. templ. Közel hozzá fekszik Kis Berezna helység, mindakettőnek földes U. a' kir. kamara. Itt van a' Sz. Bazil eggyes: görög Szerzetesinek klastr. és Szentegyházok, mellyben nagy búcsú gyülekezetek történnek; környékében eggyesül Vublya vize Ung fóval, Ungvártól mint egy 3 mfd.

Berki (Nagy) elegyes mvs Somogy Várm. Igali járásban, nem messze Kapos vizétől fekszik Atalának szomszédjában, 620 kat. l. számlál, és Atalának filiálja. F. U. G. Smidegg, kinek itten gyönyörű kastélya, és kivül jeles vadaskertje vagyon. Ide tartoznak n. és k. Berki nevü puszták is. Földe termékeny és szép szőlei is vannak.

Böhönye, magyar mvs Somogy Várm. Marczali járásban. F. U. Gróf Festetics; számlál 400 kath. és ugyan annyi ref. lak. azok Taponyba végzik isteni tiszteleteket, melly pléb. filiája, ezeknek pedig tulajdon Ekklezsiájok vagyon. Szántó földe 's szőleji termékenyek, jó réttekkel, legelővel, fával, 's makkal bővelkedik.

Borbánd, Weindorf, Bérébáncz, mvs Alsó Fehér

Digitized by Google

Várm. Schárdi járásb. Erdélyben Bilák hegye alatt fekszik Károlyvárától fél mfdnyire. Lak. Magyar reform. és nem eggyes. görög oláhok, mind egyiknek tulajdon pléb. és Ekklézsiája vagyon.

Boros-Sebes, mvs Arad Várm. Tiszántúl lévő járásb. Sebes fónál Buttyinhoz fél mértfdnyire. F. U. a' kir. kamara. Reform. és ó-hitű lakosinak pléb. templ. és Eklezsiájok vagyon. 140 kat. lakosi a' Buttyini pléb. végzik és ájtatosságaikat.

Botfalva, Brenndorf, Brigendorf, Szász falu Barcza vidékén Brassótól 2 óra. 1787-ben 1278 többnyire Szász, 's néhány Oláh, és Czigány lakosi, és 268 házai számláltattak, igen jó termékeny határral, kis tornyos kastéllyal, mellynek közepén áll az evang. templom; van itt 1 nem eggyesült oláh templom is.

Brassó, Kronstadt, Kruhnen, Krünen, Bráschou, Corona, Brassovia, kir. szab. harmadik rendbéli Szász vs, Bécstől 126 mtfd, (É. Sz. 43° 13′ 32″ és K. H. 45° 36′ 32″ alatt) a' Barcza vidékének lapos részén fekszik egy fél mtfd hosszú, 's 1/4 széles völgyben. Belső kerített vsra, 3 külső vsokra, 's majorokra oszlik. Összeséggel számláltatnak benne 3200 ház., ezekből 615. a' belső vsban vannak, és mintegy 24000 lakosok, kik Szászok, Oláhok, Magyarok, Czigányok, evang. kat. és óhitűek. Négy szegletű formájú; eredete bizonytalan; az bizonyos; hogy XIII. XIV. század közt vette a' Corona, v. Kronstadt nevét, az előtt Brassó, Barassó nevet viselt. Elejénten árkokkal és sánczokkal erősíttetett; Sigmond Király által kőfalakkal kerittetett bé. Hét bástyáji és 33 tornyai utóbbak. Négy kapuk nyittatnak rajta; kövel kirakatott útszáji regulárisabbak, egyenesebbek, 's szélesebbek mintsem a' régi vsokban lenni szokott. Két útszáji, 's egy piarcza éjjelenként meg is világosíttatik. Csak nem mindenik bévezetett csatornákkal, és kútakkal frissíttetik. Jelesebb épületi 1) az Evangelika vs temploma, a' fő piacznak nyugoti szegletén négy szegre faragott kövekből építtetett tornyával eggyütt; 42 ölnyi és 1 1/2 lábnyi hosszú, és 12 1/2 ölnyi széles, mostani tetejével 15 ölnyi magas, tornya 23 ölnyi; belől világos, faragott képekkel jeles, 1383—85-dig épült. 130 mázsa harang van egyetlen egy tornyában. 2) A' kath. pléb. templom, 1766—82-ig épült, szép, világos és díszes, Sz. Péter és Sz. Pál tiszteletére szenteltetett. A' Franciscánusoknak is van itt templomok, melly az előtt Klarissa Apáczáké volt; az Evangelikusoknak Oratoriumok az ispitálynál, nem külömben az ó hitű Görögöknek és Oláhoknak is. Jeles épület még itt az Evang. Plébániaház, hajdan káptalan, és ker. béli levél tárház. Ez most is itt tartatik, valamint a' kerület' gyülése is. Az Evang. Gymnasium' három emeletű háza, a' 4 Prédikantziusoknak épülete, mellyben tartatik a' Gymnasium' könyvtára is egyszersmind. A' Gymnasiummal, 20 tanulók számára intéztetett

Digitized by Google

nevelő ház eggyesült. Ezen kívül van itt az Evangelikusoknak hat leány oskolájok; a' Magyaroknak 1, a' katholikusoknak 1, a' Görögöknek 1, az Oláhoknak 1 iskolájok. A' kath. három rendű normalis oskola a' kath. templom mellett van. A' nyilván való épületek közt jeles a' vs' két emeletű egy tornyú háza; a' Kalmár egy emeletű ház, tele rakodó boltokkal; a' nagy és kis kaszárnya, fenyíték és dolgoztató ház; vs vendégfogadója, 's a' polgár ispitály. Vannak jeles polgár házok, és könyvnyomtató műhelyek is benne. A' vs és külső vsok közt mintegy 100—200 ölnyi tisztás hely van, kivévén a' vsnak délre és északra fekvő részét, melly a' vár (kápolna), és Rácz hegyig terjed. A' vár, vagy kápolna hegytetőn most is fenn vannak a' régi, hihető első Uraiktól, a' keresztes Vitézektől építtetett várnak és kápolnának omladéki; oldalán derék bükkfa erdő díszlik; ebben két jeles barlangok is találtatnak. A' vár hegy áltellenében, melly sok patikai fűvekkel is bővelkedik, fekszik a' Raupenberg; ez is két vigyázó toronnyal ékes. A' vshoz észak-keletre van a' Schlosberg, 's e' mellett a' Mühlenberg; az elsőn kis négyszegű vár van, négy bástyákkal, több szobákkal, 's egy szűk kaszárnyával, néhány kaszamátákkal, árkokkal, sánczokkal egygyütt 's a' t. — Brassónak három külső vsi vannak, 1) A' felső külső vs, vagy Bolgárság, Schkée, hegyeken fekszik mező gyümölcs, kivált cseresnye, kerti, és virág kertek között. 1400 házok voltak benne, az 1787-diki számlálás szerént. Lakosi Szászok, Görögök, Oláhok és Czigányok. Itt nevezetes az Oláh plébánia, templ. és iskola; az Evangelikusok oratoriuma, a' katona gyermekeket nevelő ház, a' Salamon barlangja, a' sok malom, vászonfejérítés 's a' t. 2) A' Bolonya külső vs, Blumenau, Blumaná, mellynek része a' Sz. Mártonyfalva, és Czigányság. Házai mintegy 560 lakosi Szászok, Magyarok, Oláhok és Czigányok. Az Evang. Magyaroknak itt 1 Oratoriumok, a' kath. egy kápolnájok, a' Szász evang. egy templ. és iskolájok nevezetes; itt is nem külömben sok a' malom, gyümölcsös, veteményes és virágos kert. A' papiros malom, és vas hámor igen jeles. Ezen külső vssal eggyesül a' Csiga hegy, mellyből igen jó agyag föld ásattatik ki. 3-dik külső vs az O Brassó, melly fellebb fellebb terjedett szint a' hegyekig, 600 ház. Szász, Német, Oláh, és néhány Czigány lakkal; két evang. Szász, és 1 óhitű Oláh templ kal; a' régi vs házával, sok kertekkel, majorokkal, néhány malmokkal, serházokkal, téglavetőkkel 's a' t. Brassó vsa' határin nevezetesek még a' sok kerített gazdaságbéli kertek, (Biergärten) majorok, mulató épületek, kallók, mellyekben 1787-ben 1014 emberek laktanak. Itt a' nem egyesült Görögöknek 1 templ is van. Általjában Brassó vsának határa tágos, kellemetes, kivált midőn a' közellévő

Digitized by Google

hegyein és kertjeiben minden virágzóban van. Ez minden Erdélyi vsok közt legjelesebb számos kézműveire, és fontos kereskedésére nézve. Alig van mesterség, melly itt ne üzettetnék, rész szerént a' Czéhben lévők, rész szerént a' Czéhben nem lévők által. Czéhben lévők 42 féléek, a' Czéhen kívül lévők, órások, vargák, kovácsoló és foltozó Czigányok. A' Szász, Német, Görög, Örmény, Oláh kereskedők milliomokat tesznek forgásban. Tulajdonkép való Fabrikáji nincsenek, két híres vásárjai, az Úrnapi, és Minden Szenti.

Brukenau, Piskia, helység Temes Várm. Sz. Andrási járásb F. U. a' kir. kamara. Német lakosinak száma 1075 mégyen, tulajdon pléb. templommal. Ásványos vize végett ismeretes. Muránytól fél órányira fekszik a' római sánczok mellett, Temesvárhoz 2 órányira. Határja jó termékenységü.

Bukuresd, falu Zaránd Várm. Brádi járásb. fekszik magas hegyektől keríttetett völgyben 2 nem eggyes. görög pléb. arany és ezüst bányáji jelesek. Körös-bányától kelet felé 3 órányira.

Chirstian d' or, Danus arany pénz 7 forintot és 43 xrt ér.

Columbia, 40 házból álló vs Virginiai szabad statusban Amerikában, Rivanna és Fluvanna vizek öszvefolyásánál fekszik, hollott az által ellenben lévő földnyakon a' Virginiai nagy fegyveres ház helyheztetett, mellyben 12000 fegyver 30 tonna puskaporral tartatik.

Connor, kis vs Ulster tart. Antrim Grófs. Hiberniában, Püspök lakja.

Csatár, magyar mvs Bihar Várm. Váradi Járásb. F. U. a' N. Váradi Püspökség. Lakosai kath. és reform. mindeggyiknek tulajdon pléb. és ekklezsiája vagyon. Határja termékeny, bora középrendü. Ide tartozik a' Latobárí puszta is. N. Váradtól másfél mfdnyire fekszik.

Digitized by Google

JELENTÉS.

Mivelhogy e' Lexiconra sokan még praenumerálni szándékoznak, jelentem hogy egész Május végéig, a' Praenumeratiót elveszem 20 forinttal, a' melly Summának egyszerre való letételére kéréttetnek, a' Tittl. Praenumeráns Uraknak neveik az utolsó Darab eleibe nyomtattatni fognak. — Az 2-ik Darab Juniusi, az 3-ik Augustusi, az 4-ik Novemberi vásárkor elkészűl, akkor 25 forint lészen az ára az egész Munkának.

Digitized by Google

Tanítva mulattató Víg és Érzékeny Anekdotok Meiszner Skizzeiből. Nagy-Váradi Sámuel által. 1816. 8vo 2 fl., kötve 2 fl. 30 kr. igen szép metszett képpel és titulussal.

A' Keresztes Hadak Rövid Leírása. Az Olvasást kedvellők' számára magyarázta Pucz Antal E. E. P. B. P. 1816. 8-vo igen szép metszett képpel. 1 fl. 30 kr. kötve 2. for.

Az Orosz Hadi fogoly A' Frantziák között, írta Kotzebue Moritz. Orosz Császári Hadnagy a' Generál-Stabnál, és a' St. Wladimir rendje Vitéze. Kiadta az Attya Kotzebue Augustus, Fordította Czövek István, 8vo 1816. szép képpel és borítékkal 1 fl. 30 kr. kötve 2 fl.

Isten Imádása, A' Keresztény Katholikusok számára. Szerzette Bilkei Pap Ferencz. 8vo gyönyörü 9 mettszett képekkel, kötetlenül Velinen 4 for. Póstán 3 for. Irón 2 for. 30 kr. Nyomtatón 2 for.

Nemzeti Plutarkus, vagy a' Magyar Ország' 's vele egyesült Tartományok nevezetes Férfiainak Életleírásaik. Kölesy Vincze Károly és Meltzer Jakab által. Első és második Darab (az egész munka 4 kötetekből áll) díszes Czímképpel és borítékkal 1815-1816. Ezen valódi Hazai munkának mindenik kötetnek ára 2 for. 30 kr. kötve 3 for. Foglalatja az I. Darabnak,

Etele. — Szent István Király. — Hunyadi. — Vitéz. — Szilágyi. — Pannoni János. — Országh. — Corvinus Mátyás. — Zápolya István. — Verbőczy — Martinuzi. — Nádasdy Tamás. — Zrinyi Miklós. — Oláh. — Sambucus. — Báthory. Draskovich. — Weiss. — Istvánffy. — Pázmány. — Eszterházy Miklós. — Serpilius — Kollonits. — Eszterházy Pál. — Moller. — Szirmay. — Schmeitzel. — Pálffy János. — Klimó. — Haddik. — Trattner.

II-dik Darabnak. Árpád. — Kálmán. — Simon de Kéza. — Dóczy. — Orbán. — Kinisy. — Bakats — Thurzó György. — Frölich David. — Kemény. — Vesselényi. — Szécsényi. — Páriz Pápai. — Buchholz. — Kohárry. — Liebezeit. — Bel. — Kolinovits. — Marikovszky. — Faludi. — Jelky. — Nádasdy Ferencz. — Soretits. — Benyovszky. — Jankovits. — Teleky. — Báróczy. A' harmadik Darab Mártzius végén készül.

Kazinczy Ferencz' Munkáji, Szép Literatura. 9 dar. 25 for. Velinen 50 for.

Tisztelendő Bourdaloue Lajos Prédikátziói, Mellyeket még éltében Pater Bretonneau Ferencznek, ugyan azon Társaság' Tagjának, általadott, és az annak holta után kiadott, most pedig T. P. Szent-Gály Agoston, a' néhai első Remete Szent Pál Rendéből lévő Szerzetes Pap, a' Magyar Nemzetnek lelki épülésére 's oktatására Magyar nyelvre fordított 1813—16. 8. maj. 10 darab. 25 for. Kötve 30 for.

Bay. Staats-Bibliothek München

Digitized by Google

Digitized by Google

I-V
50/593

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google